PRAELECTIONES

THEOLOGICAE

QUAS IN COLLEGIO ROM. SOC. JESU

HABEBAT

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU

IN EODEM COLL. THEOL. PROFESSOR.

EDITIO POST SECUNDAM ROMANAM DILIGENTIUS EMENDATA

ET NOVIS ACCESSIONIBUS AB IPSO AUCTORE LOCUPLETATA.

VOLUMEN VIII.

CONTINET TRACTATUS DE BAPTISMO, DE CONFIRMATIONE, DE EUCHARISTIA ET DE POENITENTIA.

VIENNAE

TYPIS ET SUMPTIBUS CONGREGATIONIS MECHITARISTICAE.

MDCCCXLIII.

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS

IN SPECIE

AC PRIMO DE BAPTISMO.

TRACTATUS

DE BAPTISMO.

1. Baptisma, primum Sacramentorum per quod aditus in Christi Ecclesiam patet, variis nominibus in Scriptura et antiquitate donatum est pro diversitate vel actionis, vel effectuum. Interdum enim *Sacramentum aquæ*, *vitæ novæ*, *fidei*, *illuminationis;* interdum *nativitas secunda*, *lavacrum regenerationis et renovationis* nuncupatur [1]). Definitur autem a Catechismo Romano *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo* [2]). Quatenus est Sacramentum, cum reliquis convenit; in genere nempe signi visibilis invisibilis gratiæ; quatenus dicitur *regenerationis*, exprimit spiritualem nativitatem, quam per ipsum consequimur; quatenus additur *per aquam in verbo*, denotantur essentiales ejusdem partes, quæ ex materia et forma constituuntur.

2. Veritatem hujus Sacramenti omnes sectarii recentiores, qui saltem adhuc retinent Sacramenta, admittunt. Nobis propterea onus non incumbit eam adstruendi. Veteres siquidem hæreses Archonticorum, Marcosianorum, Valentinianorum et Quintilianorum, qui rejecerunt Baptisma tanquam a Deo Sabaoth aut malo principio profluens, jamdiu obsoletæ sunt, quin opus sit eorum deliramenta insectari.

3. De Baptismatis a Christo instituti præstantia litem intentarunt novatores dum voluerunt ipsum conferre cum Baptismate Joannis, ut sic ea paria facerent. Hic error confixus est a Tridentino sess. *VII*, can. 1: *Si quis dixerit, Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi; anath. sit.* Verum cum hic error jamdiu a nobis præoccupatus fuerit, sive cum adstruximus, Sacramenta novæ Legis gratiam producere ex opere operato; sive cum ostendimus Sacramenta veteris et novæ Legis minime esse inter se paria; sive demum cum animadvertimus Tridentinorum Patrum definitionem eos ferire, qui ideo paria faciebant hæc omnia Sacramenta, ut detraherent vi Sacramentorum novæ Legis, non autem eos, qui tribuunt aliquam efficaciam Sacramentis legis veteris; supervacaneum ducimus, peculiarem instituere disputationem de præstantia Baptismi Christi præ Baptismo Joannis. Huic siquidem controversiæ satis est eadem aptare principia, ut ejus resolutio habeatur [3]).

1) Nomina quibus insignitus fuit Baptismus in primitiva Ecclesia pluribus prosequitur Bingham *Orig. et antiquit. Ecclesiast.* vol. IV, lib. II, toto capite primo.

2) Part. II, cap. 2, §. 5.

3) Patres unanimiter discrimen agnoscunt inter Baptisma Joannis et Baptisma Christi quoad vim et efficaciam, quorum longum esset catalogum exhibere.

4. His itaque omissis, operæ pretium est, agere de natura hujus Sacramenti, materia nempe et forma, deque ipsius ministro, subjecto, necessitate et effectibus, ea tamen lege, ut quæ aut minus necessaria sunt, aut vix in controversiam veniunt, levi calamo, cætera, quæ nunc maxime agitantur, data opera prosequamur. Aliquot more nostro his adjiciemus scholia ad nonnullorum illustrationem.

CAPUT I.

DE MATERIA BAPTISMI.

5. Duplex a theologis distinguitur Baptismi materia: *remota* et *proxima*. Remota est aqua, proxima ablutio. De utraque disserendum. Etenim, dimissis antiquis hæreticis quorum alii omnem omnino materiam rejecerunt, ut Seleuciani et Herminiani, Manichæi eorumque soboles Pauliciani; alii vero Baptismum sanguinis aquæ Baptismati suffecerunt, ut suffecisse *Flagellantes* perhibentur; recentiores novatores non pauci, duce Luthero, censent, aptam Baptismi materiam esse *quidquid balnei loco esse potest* 1). Sociniani autem aliique cum ipsis non aliam aquam ad Baptismum admittunt, nisi metaphoricam 2).

Eorum testimonia profert Bellarminus lib. *De Baptismo*, cap. 21, §. 12 et seqq. Calvinus ipse non diffitetur, Patres diversam vim agnovisse in utroque Baptismate sed more suo Patrum auctoritatem contemnit. Scribit enim *Instit.* lib. 4, cap. 15, §. 7: „Neminem perturbet, quod alterum ab altero discernere *veteres contendunt*, quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut Scripturæ certitudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, neganti in Joannis Baptismo comprehensam fuisse peccatorum remissionem, quam Lucæ contra asserenti? . . . Nec recipienda est illa Augustini argutia, *in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptsimo reipsa dimitti.*" Verum, ut animadvertit Bellarminus, hic non agitur utrum potius Lucæ, quam Chrysostomo, aut Augustino auscultandum sit, sed utrum melius S. Lucam intellexerint S. Joan. Chrysostomus et S. Augustinus, quam Calvinus. Siqui Patres visi sunt aliquam efficaciam tribuisse Baptismo Joannis: ut S. Basilius, et S. Cyrillus Hierosolymitanus, aliique, aut de virtute pœnitentiæ, ad quam excitabat Baptisma Joannis, ii locuti esse dicendi sunt, aut adhibenda responsio Estii, qui *In* IV *lib. Sent.* d. 2, §. 4, hæc scribit: „Non videtur negandum, quin ea quorundam veterum sententia fuerit, per Joannis Baptismum datam fuisse remissionem peccatorum, sed ii omnes tamen Baptismo Christi plus aliquid tribuunt, nempe quandam gratiæ excellentiam, quam non tribuunt Baptismo Joannis, quomodo et de circumcisione cum Baptismo collata dicere liceat. Et fortasse propter hujusmodi quasdam veterum sententias, noluit Synodus Tridentina definire, Baptismo Joannis nullam adfuisse vim remissionis peccatorum, sed generaliter tantum sub anathemate statuit, ipsum non eandem habuisse vim cum Baptismo Christi. Qua in re plane veteres omnes inveniuntur consentire." Eadem ferme habet Toutteus in Dissert. 3, *De Doctrin. S. Cyrilli Hierosol.* cap. 8, n. 60 et seqq. ubi eum cf.; erudite enim de hoc argumento pertractat.

1) In *Colloquiis symposiacis*, cap. 17, apud Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 2, qui et aliorum errores recenset. Incaute tamen secutus est Bernardum Lutzemburgensem asserentem, Jacobitas non baptizare in aqua, sed in igne. Ast de hoc postea.

2) Sociniani hunc errorem hauserunt ex Calvino, qui passim inculcat aquam in Scripturis, cum sermo est de Baptismo, non *proprie* sed *metaphorice* accipiendam

6. Quod spectat ad modum administrationis Baptismi sive ablutionis, Græci sæpe sæpius crimini Ecclesiæ Romanæ verterunt, quod Baptisma per aspersionem, aut infusionem conferat, nec veriti nonnulli ex illis sunt latinam Ecclesiam incusare, quod verum non habeat Baptisma, ideoque rebaptizandos esse per solam aspersionem aut infusionem ablutos. Duo itaque hic conficere debemus, tum scilicet verum Baptisma per aquam tueri, tum Ecclesiæ Romanæ doctrinam et praxim vindicare ab insana Græcorum criminatione.

PROPOSITIO I.

Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi.

7. Est de fide, his verbis proposita a Tridentina Synodo sess. VII, can 21: ***Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa D. N. J. C. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, ad metaphoram aliquam detorserit; anathema sit.***

8. Operosum porro non est hujus fidei articuli veritatem adstruere; adeo enim luculenta sunt Scripturarum, constantisque utriusque Ecclesiæ praxis documenta, ut nullum possit de ea superesse dubium. Etenim Christus Joan. III, 5, Nicodemum alloquens, ait: ***Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*** Quibus verbis tum externa corporis per aquam ablutio, tum interna animæ nativitas per Spiritum Sanctum significantur. Sed cæteris omissis, ne in re tam aperta nimii simus, germanum Christi verborum sensum ostendimus ex iis quæ habentur Act. VIII, 36 et seqq., ubi cum Philippus Eunuchum reginæ Candacis de fide christiana edocuisset: ***Venerunt ad quandam aquam: et ait Eunuchus: ecce aqua, quid prohibet me baptizari? . . Et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et***

esse. Sed ulterius progressi Sociniani, Baptismum ipsum metaphorice explicandum esse contendunt. Hos secuti sunt Methodistæ. Hunc errorem propugnarunt in Anglia Willelmus Dell et Benjam. Holme; prior in op. *Doctrina Baptismatum ab antiquis et recentibus corruptionibus expurgata;* posterior in opusc. *Invitatio seria ad omnes, an Spiritum Christi in seipsis agnoscant.*

Quackeri pariter nullam agnoscunt aquæ materialis necessitatem in collatione Baptismi, imo omnem prorsus abjiciunt exteriorem ritum. Etenim Robertus Barclajus, *Theologiæ vere christianæ apologia*; ed. sec. Lond. 1729, pag. 341: „Sicut unus, *inquit*, est Deus, et una fides, ita et unum Baptisma, non quo carnis sordes abjiciuntur, sed stipulatio bonæ conscientiæ apud Deum per resurrectionem Jesu Christi, et hoc Baptisma est quid sanctum et *spirituale*, scilicet Baptisma *spiritus et ignis*, per quod consepulti sumus Christo, ut a peccatis abluti et purgati, novam vitam ambulemus.” Ex quibus patet in istorum sententia Baptismum non esse nisi solam cordis ablutionem, munditiem ab omni inquinamento, ac novæ vitæ principium. Barclajus omnes probationes suas ex Fausto Socino depromit. Cf. Mœhler, *Symbol.* tom, 2. §, 68.

baptizavit eum. Ibid. X, 47. Cum repente Spiritus Sanctus descendisset in eos qui Petrum audiebant: ***Respondit Petrus***: ***numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos?***

9. Non alium propterea Baptismum agnovit Ecclesia, nisi per aquam administratum, cujus fidei et praxis testes sunt Patres omnes, quoties de Baptismo loquuntur. Quare interrogat S. Augustinus: ***Quid est Baptismus Christi? Lavacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus: tolle verbum, non est Baptismus*** [1]). Testes pariter sunt, quotquot supersunt rituales et pontificales libri Latinorum, et Euchologia orientalium Ecclesiarum, uti erudite ostendit Renaudotius tom. V, ***Perpetuitatis fidei*** [2]), ubi defendit Jacobitas a criminatione de collato ab ipsis Baptismo in igne, quod pariter præstitit Jos. Assemanus in ***Bibliotheca orientali*** [3]).

DIFFICULTATES.

10. I. ***Obj.*** Perperam Catholici exteriorem Baptismum adstruunt ex aqua, cum exploratum sit 1° aquæ vocem passim metaphorice usurpari, ut Joan. IV, 13; VII, 37 et seqq., prout et metaphorice pariter Baptismi nomen sumitur I Cor. X, 2; Marci X, 38, et alibi. 2° Hinc Joan. Baptista Matth. III, 2: ***Ego quidem***, clamabat, ***baptizo vos in aqua . . . . Ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto et igni.*** Quibus verbis Baptisma suum cum Christi Baptismo contulit, ita ut suum in aqua constitutum esse significaverit, Christi vero Baptisma in charitatis igne, qui per virtutes flammescere debet; quod et ipse Christus visus est explicasse dicens Act. I, 5: ***Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.*** Totus igitur Christianorum Baptismus in exteriori sanctitate consistit et in interiori Spiritus Sancti illustratione, uti 3° docebat Petrus I Epist. III, 21: ***Salvos facit Baptisma: Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.*** Nec aliter docuit Paulus, qui Hebr. IX, 10, exterius Baptisma inter imperfectas recenset Veteris Testamenti ceremonias, atque ad Tit. III, 5, 6, scribit: ***Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos***: ubi non aliud lavacrum Apostolus admittit, quam Spiritus Sancti effusionem, qui præterea Rom. VI, 4, hoc elogio Baptisma nostrum insignivit: ***Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus.*** Porro mors et resurrectio christiani hominis metaphoricæ tantummodo sunt, itaque

1) *Tract.* 15, *in Joan.* n. 4.
2) Liv. 2, chap. IV.
3) Tom. II, diss. I, *De Monophysitis* §. 5.

metaphoricus esse tantum debet, mysticus scilicet et interior Baptismus; quod et Augustinus vidit cum *Tract.* XI *in Joan.* illa Christi verba: *Nisi quis renatus*, etc. non carnaliter sed spiritualiter ea esse intelligenda contendit. Ergo.

11. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m *prob. Dist.* Aquæ et Baptismi voces interdum in Scriptura metaphorice usurpantur, *conc.* semper, et in casu nostro, *neg.* Igitur ex subjecta materia, ex collatione cum reliquis textibus parallelis, atque ex sensu traditionali et praxi dignosci debet, juxta exegeseos canones, quando literaliter, quando metaphorice voces a scriptoribus adhibeantur.

12. *Ad* 2m, *Dist.* Ad patefaciendam diversam vim et efficaciam inter Baptisma suum et Baptismum Christi, *conc.* ad excludendam aquam a Baptismo Christi, *neg.* Sic enim verba Præcursoris, et Christi ipsius universa intellexit antiquitas [1]).

13. *Ad* 3m, seu sequentes omnes *probatt. Dist.* Ad commendandos interiores christiani Baptismi effectus, *conc.* ad exteriorem ablutionem removendam, *neg.* Nam S. Petrus significat, materialem ablutionem non sufficere, si desint interiores dispositiones [2]); S. Paulus in Ep. ad Tit. pariter extollit efficaciam Baptismi, per quem regenerati ac renovati sumus gratiæ sanctificantis collatione. In Epistola ad Rom. alludit ad ritum conferendi Baptisma per immersionem, quo ritu significari affirmat spiritualem mortem et resurrectionem, quas baptizatus vi ipsius lavacri consequitur [3]). S. Augustinus excludit carnalem Nicodemi interpretationem [4]). Colligimus interea ex adversariorum proposita argumentatione, quo homines ducant, seposita Ecclesiæ autoritate, innovandi furor atque libido juxta Protestantium principium de spiritu privato.

14. II. *Obj. et inst.* 1° Nicodemus Joan. III, a Christo redarguitur, quod cum esset magister in Israël, hoc ignoraret; jam vero, si Christus voluisset eum docere, quod aqua materialis vim divinitus habeat animam abluendi, non potuisset Nicodemus non intelligere, cum hic ritus symbolicus usitatissimus

1) Cf. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 21. Recentiores critici in diversas abierunt sententias circa hunc Baptismum *in Spiritu Sancto et igni:* has collegit et expendit doctus P. Cast. Innoc. Ansaldi Ord. Præd. in op. *De Baptismate in Spiritu Sancto et igni.* Mediol. 1752, in 4. Cæteris porro sententiis refutatis Ansaldi suam adjecit ac propugnavit, quæ est de donis prodigiosis tanquam novi templi ornamentis a Messia proferendis juxta receptam apud Hebræos traditionem. Clem. Biagi ex Ord. Camald. in notis, quas apposuit in sua versione *Dictionarii theol.* Bergierii ad vocem *Battesimo*, aliam interpretationem adscivit, ac verba illa: *Et igni,* contendit significare pœnarum comminationem in incredulos. Cf. locum citatum.

2) Alii paulo aliter hæc Petri verba exponunt, de efficacia nempe Baptismi, qui non in depositione carnis sordium consistit, sed in depositione sordium ipsius animi. Cf. Cornelium a Lapide in hunc loc.

3) Cf. Bernard. a Pic.

4) Satis est oculos conjicere in loc. cit. ut ejus mens apertissime dignoscatur, ibi enim tradit Nicodemum intellexisse Christum de generatione carnali, quin opus sit in medium proferre verba ipsius.

esset apud Judæos, imo et apud ipsos ethnicos ad interiorem munditiem significandam [1]; ergo voluit rem prorsus novam et inusitatam Christus Nicodemo insinuare, Baptismum scilicet spiritualem ac mysticum. 2° Hoc ipsum eruitur ex conjunctione aquæ et Spiritus Sancti; certum enim est, nos non baptizari in Spiritu Sancto neque ex ipso renasci, nisi sensu spirituali; igitur nonnisi spirituali quoque sensu dicimur ex aqua renasci.

15. ***Resp. ad*** 1^m, ***Dist.*** Redarguitur Nicodemus a Christo quod de carnali, non vero de spirituali regeneratione Christum locutum fuisse existimarit, uti plures et figuræ et vaticinia in V. T. pronunciata innuebant, *conc.* aliter, *neg.* ut patet ex contextu. Imo hoc ipso, quod ritus ille symbolicus in usu esset apud Hebræos ad significandam interiorem animæ munditiem, facilius debuisset Nicodemus mentem assequi divini Præceptoris. Illud vero novum quod intulit Christus auribus Nicodemi, erat vis sanctificationis producendæ, et non solum significandæ, quam Christus eidem patefecit assequendam ex suo Baptismate, cujus necessitatem propterea ei inculcavit [2].

16. ***Ad*** 2^m, ***Neg.*** Christus enim aquam et Spiritum Sanctum conjunxit, ut significaret, materiali, atque exteriori aquæ ablutioni adjectam esse interiorem Spiritus Sancti gratiam, ad producendam regenerationem de qua loquebatur, cum aqua sola id minime efficere possit, prout semper intellexit Ecclesia.

17. III. ***Obj.*** Saltem non desunt exempla, ex quibus constet, in necessitatis casu posse in alia materia præter aquam conferri Baptisma: 1° Joan. Moschus ac Nicephorus tradunt, Judæum morti proximum defectu aquæ per arenam superinfusam baptizatum esse, et sanitatem inde recuperasse [3]. 2° Stephanus II, ratum habuit Baptisma in vino collatum infanti, qui vita periclitabatur; prout pariter ratum longe ante jam declaraverat ejusmodi Baptisma Siricius; 3° et optime quidem, cum interior animi ablutio tam per aquæ, quam per alterius cujuscumque liquoris lavacrum significari possit. Ergo.

18. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1^m ***prob. Neg.*** Illud enim Baptisma, iisdem referentibus scriptoribus, invalidum judicatum est a S. Dionysio Antistite, ac propterea denuo collatum in aqua fuit. Quod

1) Cf. Huetium in *Alnetan. Quæstio.* lib. 2, cap. 20, §. 2. Cf. etiam J. A. Danzii diss. *De Baptismo Proselytorum judaico, ad illustrandum Bapt. Joannis:* item ejusdem: *Antiquitas Baptismi initiationis Israëlitarum vindicata*, in Meuschenii *Novo Test. e Thalmude illustrato*, pag. 235-505.

2) Cf. Maldonat. in hunc loc. Cf. insuper Christiani Knappii: *Commentationem in colloquium Christi cum Nicodemo de natura atque usu disciplinæ suæ*, Joan. III, 1-21, in opere: *Scripta varii argumenti*, tom. I, ed. 2, Halis Saxon. 1823, pag. 181 et seqq. Plura in ea scitu digna reperiuntur, quibus Auctor ostendit, agi in citatis Christi verbis de vero externo Baptismate in aqua, ejusque evincit necessitatem. Non tamen absque delectu hoc opusculum lustrari debet; etenim hinc inde nonnulla in eo habentur quæ rationalismum sapiunt, prout usuvenit in omnibus fere scriptis Protestantium recentiorum.

3) Joan. Moschus in *Prato spirituali*, cap. 176, in *Biblioth. Patrum* De la Bigne, tom. II, pag. 614; Niceph. lib. 3, *Hist.* cap. 37.

si Judæus ille sanitatem recuperavit, id consecutus est ratione fidei, et desiderii Baptismi, quo flagrabat.

19. *Ad* 2[m], *Dist.* Cujus tamen responsum tanquam supposititium, aut saltem mendosum a pluribus criticis habetur, *conc.* in hypothesi quod sincerum et authenticum esset, *subd.* Excusavit Pontifex Stephanus sacerdotis baptizantis ignorantiam, *conc.* approbavit Baptisma, *neg.* [1]); sic etiam ut supposititium rejicitur decretum Siricii, utpote nullo idoneo testimonio firmatum, illud enim omnium primus protulit Theodorus Cantuariensis in suo *Pœnitentiali;* porro Theodorus tribus circiter sæculis a Siricio distat. Quamquam dubitant etiam docti viri, utrum hoc *Pœnitentiale* Theodori sit.

20. *Ad* 3[m], *Dist.* Si talis præterea fuisset Christi voluntas, a qua id unice pendet, *conc.* secus, *trans.* De illa porro constat ex sensu Ecclesiæ traditionali et praxi [2]).

PROPOSITIO II.

Vera est de Baptismi Sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quæ tenet, illum æque valere sive per immersionem, sive per infusionem aut aspersionem conferatur.

21. Hac ratione concepta propositio de fide est, cum ab aliquot sæculis in Ecclesia Romana conferatur Baptisma per infu-

1) Hoc responsum, quod est num. 11, ac perhibetur datum a Stephano II, vel ut alii contendunt, a Stephano III in Carisiaco villa, Britannico monasterio, quodque omnium primus vulgavit Sirmondus, tom. II, *Conc. Antiqua Galliæ*, Lutet. Paris. 1629, pag. 16, ita se habet: „Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa. Infantes sic permaneant in ipso Baptismo. Nam si aqua adfuit præsens, ille presbyter excommunicetur, et pœnitentiæ submittatur, quia contra canonum sententiam agere præsumpsit."

Circa hoc responsum diversa sunt criticorum judicia 1° alii, ut Natalis Alex. *Hist. eccles.* sæc. VIII, cap. I, art. 6, putant esse corruptum. 2° Alii, ut Labbæus, censent verba, quæ ibid. leguntur et difficultatem faciunt: *infantes sic permaneant in ipso Baptismo*, esse glossema, e margine in textum temere intrusum. At hæ sunt meræ conjecturæ, quæ in nullo codice fundantur, et præterea ex decreto Siricii, in quo eadem pene verba occurrunt, refelluntur. 3° Alii putant hæc responsa non esse data a Stephano Papa, sed a Stephano Episcopo Tornacensi, qui sub finem sæc. IX, floruit: at hoc etiam sine fundamento, et sine testibus adstruitur. 4° Demum Ant. Jos. Binterim in opere germanico cui tit. fecit: *Præcipua monumenta Ecclesiæ christiano-catholicæ ex primo, medio et novissimo ævo*, Mogunt. 1825, tanquam spuriam rejicit totam hanc responsionum collectionem, atque a monachis contendit esse confictam, pluribusque argumentis intrinsecis et extrinsecis in medium adductis adnititur id evincere, quæ hic recensere non vacat, et concludit: *Neque Stephanus, neque Siricius Baptisma in vino vel in ipso extremæ necessitatis casu approbarunt.* Eumdem Auctorem cf. tom. II, part. I, §. 2, pag. 10 et seqq.

2) Atque hic juverit specimen exhibere pessimæ fidei qua laborant, aut turpis ignorantiæ in qua versantur plures Protestantes circa doctrinam et praxim Ecclesiæ Catholicæ. Refert enim Hughes in *Controversiis cum Breckenridge*, alias cit. *Controv.* VII, pag. 72, se interfuisse in Statibus fœderatis Americæ cuidam congressui generali, in quo episcopi (protestantes) discutiebant quæstionem: utrum validus sit Baptismus

sionem, atque in Rituali Romano a S. Pio V edito utraque ratio baptizandi, juxta uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem, sive per immersionem, sive per infusionem, aut etiam per aspersionem probetur, insuper a Conc. Trid. editus hic canon III de Baptismo est: ***Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est, et magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam; anath. sit.***

22. Ad hoc porro fidei dogma tuendum, satis est nobis ostendere, modum Baptismi conferendi non spectare ad Sacramenti essentiam, sive substantiam, sed ad meram disciplinam, quæ propterea Ecclesiæ potestati subest. Id autem facili ratione evincimus. Illud enim ad Sacramenti substantiam non pertinet, sine quo Sacramentum consistere potest, atque ut tale quovis tempore habitum est; atqui ejusmodi est Baptisma sine immersione, sed sola aut infusione aut aspersione administratum. Ergo.

23. Jam vero licet Baptisma sive per unam, sive per trinam immersionem communiter obtinuerit in Ecclesia usque ad S. Thomæ ætatem, qui propterea scribebat: ***tutius*** esse ***baptizare per modum immersionis, quia hoc habet communior usus*** [1]; nunquam tamen spectata fuit ejusmodi immersio tanquam essentialis Sacramento. Etenim semper exceptiones aliquæ admissæ sunt; cum Christus præceperit quidem baptizare, non autem modum baptizandi determinaverit.

24. Id constat 1° ex Baptismate clinicorum eorum præsertim, qui morti proximi constituti erant; quibus, ut patet, non alia ratione, quam per infusionem aut aspersionem illud conferri potuit. Isti porro clinici, qui postrema vitæ periodo tincti fuerunt, frequentissimi erant primis Ecclesiæ sæculis, ut liquet ex Patrum scriptis; qui declamarunt quidem adversus eos, qui moras nectebant ad suscipiendum Baptisma, nunquam tamen dubium moverunt de valore Baptismatis, quod fuerit administratum absque immersione [2].

25. Constat 2° ex pluribus documentis, quæ suppetunt ex antiquitate ac ostendunt baptizandi ritum per infusionem aut aspersionem obtinuisse. Talia sunt Acta Lucilli Martyris apud Surium [3], nec non S. Bacchi junioris apud Combefisium [4], Acta S. Gratiliani,

collatus a sacerdote catholico. Satis difficilis visa ipsis est hæc quæstio. Hinc quosdam legarunt, ut eam mature perpenderent. Qui in conventu frequenti retulerunt invalidum esse hujusmodi Baptisma ob has duas præcipuas rationes: 1ª eo quod a Catholicis administretur infantibus Baptisma lingua *latina* (quam profecto infantes non intelligunt); 2ª quia ab ipsis baptizatur in *oleo*. Risum teneatis amici!

1) Part. 3, q. 66, art. 7.

2) Cf. S. Gregor. Naz. *Orat.* XL, *In sanctum Baptisma*; S. Greg. Nyss. *Orat. adversus eos, qui differunt Baptisma*; S. Basil. *Homil. in S. Baptisma*, etc. Cf. etiam Bingham *Orig.*, etc. vol. IV, lib. 10, cap. 11.

3) Tom. IV, in *Actis S. Laurentii*, pag. 612, ubi legitur, quod cum S. Laurentius catechiza set Lucillum accepta aqua, eaque *benedicta*, *Fudit super caput ejus*.

4) In op. *Christi Martyrum lecta trias*. Paris. 1666, pag. 83 et seqq. ubi hic Baptismum administrandi ritus veluti passim receptus exhibetur. Cf. ejusdem Combefisii notam n. 6.

nec non Acta S. Lindgeri, qui præterea exhortabatur mulieres ut morituros infantulos baptizarent *intinctos aqua, vel superinfusos* [1]) cum invocatione SS. Trinitatis; ut omittam Acta S. Laurentii, qui S. Romanum urceo baptizavit in carcere [2]).

26. Constat 3° ex eo, quod Romæ jam a sæc. VI non raro observatus fuerit ritus baptizandi sine immersione, ut ostendit Mabillonius [3]); sane S. Gregorius M. tum unicam immersionem, tum infusionem ad valorem Baptismi sufficere declaravit apud Conc. Toletanum IV [4]).

27. Constat 4° ex veteribus picturis et sarcophagis, in quibus cernitur Baptisma infusione datum, quæ memorant Martenius [5]), et Ciampinius [6]).

28. Constat 5° ex confessione ipsorummet Orientalium, qui docent, deficiente sufficienti aquæ copia, posse administrari Baptismum per infusionem, ita Ecbanassal, Echmini canonista Ægyptius, Gregorius Abulfaragius ex auctoritate Jacobi Edesseni apud Renaudotium [7]). Quinimo Græci ipsi, ut refert Goarius oculatus testis, solent recens natos infantulos *superinfusione baptizare* [8]).

29. Cum igitur ex his aliisque monumentis certissime constet, ritum baptizandi per solam immersionem inviolabiliter in Ecclesia custoditum non esse, adeoque modum abluendi non spectare ad Baptismi essentiam, sed debere adnumerari inter ritus disciplinæ, quæ varietati subjicitur, hinc aperte infertur, perperam Græcos Ecclesiæ latinæ succensere, quasi ipsa verum Baptisma non retinuerit.

30. Plures porro eæque gravissimæ causæ Ecclesiam Romanam induxerunt ad adoptandum ritum infusionis: ac primo quidem ob usum, qui paulatim inductus est ex majori facilitate collationis hujus Baptismi, quique adeo invaluit, ut rituales libri editi sub finem sæc. XIV jam præscripserint Baptismum infusione conferendum [9]). 2° Ut tenellæ ætati infantili prospiceretur cui immersio nocere potest, atque ut averteretur periculum ne infantes manibus ministri delapsi in profundum baptisterii suffocarentur, quod non semel contigit, neve aquæ fontis baptismalis fœdarentur, quod malo omine habebatur, ut in ablutione Constantini Copronymi observatum est [10]); et sic non absque

1) Apud Martenium *de antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. I, art. 14, ubi plura alia exempla invenies.

2) Apud Surium loc. cit. pag. 614; idipsum testantur adhuc antiquæ imagines quæ in ejus Ecclesia asservantur, et urceus ille qui adhuc ibi extat.

3) In *Museo Italico*, tom. II.

4) Cf. Card. De Aguirre *Collectio maxima Conc. Hisp.* tom. II, in not. n. 106, in cap. 6 ejusd. Conc.

5) Loc. cit.

6) *Vetera monumenta*, part. II, tab. 4 et 5.

7) Op. cit. liv. 2, chap. 4.

8) Cf. *ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ* sive *Rituale Græcorum*, vol. I, fol. Lut. Paris. 1647, in Baptismatis officium n. 24, pag. 365 et seqq.

9) Cf. Auctores cit.

10) Cf. Theophanis *Chronographiam*, edit. Combefisii. Paris. 1655, ad an. 711, pag. 335.

gravi labore renovanda aqua esset, quæ satis prolixa benedictione consecratur. 3° Ut consuleretur pudicitiæ mulierum post abolitum Diaconissarum ministerium [1]). Ad tollenda incommoda, quæ in regionibus septentrionalibus præsertim habentur, in collatione Baptismi per immersionem algentibus aquis. Cæterum in nonnullis adhuc latinis Ecclesiis Baptisma per trinam immersionem confertur, ut ex. gr. in Mediolanensi.

DIFFICULTATES.

31. *Obj.* 1° Paulus asserit Rom. VI, 4, nos consepultos esse cum Christo per Baptismum, cujus ***Sepulturam triduanam,*** inquit S. Leo M., ***imitatur trina demersio*** [2]). 2° Patres præterea, docent immersionis ritum oriri ex traditione Apostolorum, et Christi præcepto. 3° Pœnæ proinde statutæ fuerunt contra eos, qui semel immergebant. 4° Atque hujusmodi ablutionem, apud Eunomianos usitatam, Patres Concilii Constantinopolitani I irritam declararunt [3]); prout postea pariter eandem irritam pronunciavit esse apud Bonosiacos Gregorius II. 5° Cornelius item Pontifex perinde ac Magnus dubitarunt de Baptismate per infusionem dato. Ergo.

32. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Per Baptisma quavis ratione collatum, ***conc.*** sola immersione, ***subd.*** Expressiori significatione, ***conc.*** substantiali, ***neg.*** et hoc sensu exponi debent verba S. Leonis M. qui alludit, quemadmodum etiam Apostolus, ad ritum, qui tunc temporis obtinebat.

33. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Patres docent immersionis ritum ex traditione descendere apostolica, at ecclesiastica et disciplinari, ***conc.*** divina et dogmatica, ideoque nulli mutationi ac varietati obnoxia, ***neg.*** Alioquin Baptisma clinicorum non probassent.

34. Sic etiam docuerunt profluere hunc ritum ex præcepto Christi; ***Dist.*** Late sumpto, quale nempe profluere censetur ex Baptismo ab ipso in Jordane per immersionem suscepto, ***conc.*** stricte sumpto ac rigoroso, ***neg.*** Alias nunquam passi essent aliquam fieri exceptionem; non omnia autem quæ Christus gessit, vim præcepti obtinent, ut ex aliis multis constat.

35. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Pœnæ statutæ sunt, eo quod tales recederent a recepta tunc temporis disciplina, quod privato homini, seposito necessitatis casu, non licet, ***conc.*** eo quod invalidum censeretur ejusmodi Baptisma, ***neg.*** Et hinc responsio patet ad ea, quæ etiam opponi solent ex can. IV Apostolico, quo depo-

1) Qua ratione olim mulierum pudicitiæ consultum esset dum baptizarentur, cf. Martenium, Vicecomitem, Binghamum locis cit.

2) *Epist.* XVIII, *ad universos Episcopos per Siciliam constitutos*, cap. 3, edit. Ballerin.

3) Horum omnium Patrum et Conciliorum auctoritates collectas invenies in nota Guillielmi Beveregii *ad can.* L *apostolic.* de quo infra; apud Cotelerium, *Patrum apostolic.* tom. I, pag. 468.

sitionis pœna infligitur Episcopis et presbyteris, qui vel ex negligentia vel ex contemptu recedebant ab ecclesiastico more conferendi Baptismum per trinam immersionem [1]).

36. *Ad* 4[m], *Dist.* Eo quod præterea peccarent Eunomiani circa formam, *conc.* ob unicam præcise immersionem, vel *neg.*, vel *subd.* utpote illicitam pro ea ætate, ac propter hæreticum principium Eunomianorum, ex quo profluebat hæc illorum ablutio, *conc.* utpote invalidum, *neg.* Cum enim Eunomiani ac Bonosiaci perverse de Trinitate crederent, corrupta propterea ab iis est Baptismi forma, hinc tincti iterum ab Ecclesia sunt qui fuerant ab his hæreticis baptizati.

37. *Ad* 5[m], *Dist.* Dubitavit Cornelius de Baptismi effectu propter malam Novatiani dispositionem, *conc.* de substantia Baptismi, *neg.* prout jam notaverat eruditus Valesius [2]); quod pariter de omnibus in lecto decumbentibus, et Baptismum efflagitantibus ob metum mortis imminentis, dubitandum esse generatim observavit Synodus Neocæsariensis [3]); atque ob hanc prudentem suspicionem factum est, ut irregulares haberentur in mortis articulo baptizati. Quod si Magnus dubitavit de valore Baptismi per infusionem collati, ejus dubium excussit S. Cyprianus [4]), imo omne dubium sustulit Ecclesia universa, quæ semper ejusmodi Baptisma ratum habuit, ut constat ex dictis [5]).

CAPUT II.

DE BAPTISMI FORMA.

38. Evangelicam Baptismi formam vitiarunt Gnostici, Valentiniani, Montanistæ aliqui, Sabelliani, Priscillianistæ, aliique, de quibus hæresiographi late disserunt [6]). Zwingliani, Calvinistæ, Sociniani, formam quidem Catholicæ Ecclesiæ retinent, ita tamen, ut eam minime necessariam censeant, cum ex eorum systemate Baptismi virtus, perinde ac aliorum Sacramentorum, ex sola fide pendeat [7]). Ex Catholicis haud pauci theologi atque

1) Cf. Guill. Bevereg. loc. cit.

2) In lib. 6, *Hist. eccl.* Eusebii, cap. 42.

3) Can. XII, cujus hæc verba sunt: „Si quis ægrotans fuerit baptizatus, non potest in presbyterum evehi. Fides enim ejus non est ex instituto, sed ex necessitate. Nisi forte propter consequens ejus studium et fidem, hominumque raritatem." Cf. in hunc canon. Beveregii annotationem. Vid. etiam circa hoc clinicorum Baptisma S. Joan. Chrysostomum, *Hom.* LX, *ad Catechum.*

4) *Epist.* LXXVI. Ubi non solum ejusmodi Baptismum plenum ac legitimum esse censet, sed præterea clinicos nihilo inferiores esse ait iis, qui sani Baptismum in Ecclesia susceperunt; hoc ipsum confirmat auctoritate Scripturarum. Haud ignoro a nonnullis tum hanc, tum alias epistolas S. Cypriani, inter spuria aut saltem dubia ejus scripta rejici; at perperam, ut suo loco ostendimus. Interim cf. in eandem epist. notas Stephani Baluzii.

5) Cf. S. Thom. part. 3, q. 56, art. 7.

6) Cf. Bingham, lib. 11, cap. 3.

7) Sane Lutherus his omnibus præivit scribens in lib. *De Captiv. Babylon.* de Baptismo: „Baptismum esse ratum quibuscumque verbis collatum, modo non in nomine hominis sed in nomine Domini detur." Cf. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 3, n. 7.

scriptores ecclesiastici recensentur, qui putent, ab Apostolis ex quadam dispensatione administratum fuisse Baptisma in nomine Jesu tantum; imo ejusmodi ablutionem ratam habuisse nonnullos Patres; nec desunt qui valuisse ejusmodi Baptisma collatum in *uno Christi nomine* quovis tempore arbitrentur [8]. Controversia prior, quæ dogmatica est, non debet permisceri cum posteriori quæstione, quæ est tantum critica. Hanc propterea rejicientes ad scholia, quæ inferius adjiciemus, illam in præsentia solum expendimus.

PROPOSITIO.

Vera est de Sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quæ tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum Personarum.

39. Est de fide, ut constat ex adducto in sup. propos. can. III Conc. Tridentini, collato cum can. IV quem inferius proferemus, in quo sub anathematis telo idem Concilium ratum ac verum esse decernit Baptismum datum ab hæreticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Forma igitur præscripta ab Ecclesia Romana est: ***Ego te baptizo in nomine Patris***, etc. Ab ea quoad substantiam non differt forma, quæ in usu est in Ecclesia græca: ***Baptizatur*** (βαπτίζεται) ***servus Dei in nomine***, etc. [2]. Eadem viget in cæteris Ecclesiis orientalibus. Dum propterea defendimus formam, quæ obtinet in Ecclesia Romana, adstruimus pariter Baptismi formam Ecclesiæ universalis.

40. Veram porro esse Ecclesiæ Romanæ doctrinam relate ad memoratam formam patet 1° ex Christi verbis Matth. ult.: ***Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.***

41. Patet 2° ex unanimi Patrum consensu, qui docent, nullum esse Baptisma, quod non constiterit invocatione trium Personarum divinarum. Tertullianus lib. ***De Baptismo: Lex tingendi***, scribit, ***imposita est, et forma præscripta. Ite***, inquit, ***docete nationes, tingentes eas in nomen Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*** [3]; S. Cyprianus ***Epist.*** LXXIII, ***ad Jubaian.: Quando ipse Christus***, inquit, ***baptizari jubeat in plena et adunata Trinitate*** [4]. S. Ambrosius lib. ***De Mysteriis: Nisi baptizatus fuerit*** (Catechumenus) ***in nomine Patris, et Filii,***

1) Cf. Bellarm. loc. cit. n. 8.

2) Non autem, ut nonnulli scribunt, βαπτιζέσθω *baptizetur*. Cf. Goarium op. cit. pag. 335 et seqq., ubi plura affert officia Græcorum S. Baptismatis; nec non Arcudium in *Concordia Ecclesiæ orientalis et occidentalis*, cap. 8. Græcis orientales Ecclesias reliquas assentiri in Baptismi forma ostendit Renaudotius, *Perpetuité de la foi*, tom. v, lib. 2, chap. 5.

3) Cap. 13, edit. Rigalt.

4) Edit. Maur. in quem locum cf. not. Maurin. edit.

et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum [1]*;* S. Basilius lib. *De Spiritu Sancto: Sicut enim credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, sic et baptizamur in nomine Patris*, etc. [2]. Et hi pauci ex multis sufficiant [3].

42. Patet 3° ex perpetua constantique utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis praxi, de qua non solum constat ex Synodis Arelatensi I, et Nicæna I, sed præterea ex multiplici argumento, quod ex eadem praxi Patres eruerunt ad confundendos Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Eunomianos aliosque Trinitatis osores. Id ipsum conficitur ex omnibus utriusque Ecclesiæ euchologiis et ritualibus libris, aliisque monumentis allatis a Martenio ac Renaudotio. Ergo.

DIFFICULTATES.

43. *Obj.* I. Si verba Christi: *Baptizantes in nomine*, etc. inducunt necessitatem ea proferendi in collatione Baptismi, etiam alia verba: *Euntes docete*, inducerent necessitatem proferendi inter docendum: *Ego vos doceo;* quod nemo dicet. 2° Adde, illud *in nomine* solum significare *in virtute et fide;* hinc 3° cum divinarum hypostaseon una sit substantia, ac per *circuminsessionem* una Persona in altera sit, perinde erit, sive in unius, sive in trium distincte Personarum nomine Baptisma conferatur aut etiam in nomine Trinitatis, ut nonnullis placuit [4]. 4° Imo omnis omittitur forma in illa collatione Baptismi, quæ a S. Ambrosio, seu Auctore librorum *De Sacramentis*, lib. II, cap. VII, describitur; prout etiam omittitur in *Libro Gelasiano*, ex codicibus Thomasii et Colbertino [5]. Ergo.

44. *Resp. Ad* 1^m^, *Neg.* In factis enim attendi debet ad voluntatem institutoris; porro voluntas Christi patefacta est ex praxi Ecclesiæ, quæ ita intellexit verba Christi, ut ea sola exprimerentur, quibus ipsa utitur in administratione, alia vero non item. Idque merito, quia docendi actio satis ipsa per se innotescit absque additamento: *Ego te doceo;* actio autem tingendi, cum per se indifferens sit ad plura denotanda, coarctari debuit ad actionem sacramentalem per invocationem SS. Trinitatis.

1) Cap. 4.

2) Cap. 12: *Ὡς γὰρ πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς κ. τ. λ.* Atque hic animadvertendum, S. Basilium data opera refellere eos, qui contendebant valere Baptisma collatum in nomine solius Christi.

3) Reliqua testimonia cf. apud Pamelium *Annot.* I, *in lib. Tertulliani de Baptismo.*

4) Inter quos recensetur Cajetanus *In* 3^m^ *part. S. Thom.* q. 66, art. 5, ubi etiam alias formas proponit et discutit.

5) Cf. apud Muratorium in op. *Liturgia Romana vetus.* Venet. 1748, tom. I, col. 570 et 596.

45. *Ad* 2^{m}, *Neg.* Illud *in nomine* solam significare virtutem et fidem; significat enim præterea invocationem et appellationem trium divinarum Personarum, quæ gratiam largiuntur et sanctificationem efficiunt.

46. *Ad* 3^{m}, ***Resp.*** Esto, quod unaquæque trium divinarum Personarum, ratione identitatis naturæ aut circuminsessionis, in altera sit; cum tamen Christus formam præscripserit in invocatione trium distincte Personarum, atque Ecclesia ita in praxim deduxerit, non absque gravi piaculo, ac periculo saltem nullitatis Sacramenti, alia quævis forma adhiberetur. Diversæ formæ a nonnullis scholasticis excogitatæ, quamvis quoad sensum videantur convenire cum forma a Christo præscripta et ab Ecclesia usurpata, nulla ratione in praxi admitti possunt [1].

47. *Ad* 4^{m}, *Neg.* Etenim S. Ambrosius, seu Auctor librorum ***De Sacramentis***, prout observant Maurini editores, enumerat interrogationes mersionesque non quo ordine, sed qua mente, quamve ad rem exhibendam fierent. Præmittebantur enim olim interrogationes, iisque absolutis inchoabantur mersiones cum apposita forma, ut patet tum ex omnibus liturgicis libris, tum ex eodem ipso Auctore qui nobis opponitur. Hic enim ibid. lib. 2, cap. V, n. 14, jam dixerat: ***Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti;*** et cap. VII, n. 22: ***In uno autem nomine baptizari nos jussit*** (Christus), ***hoc est, in nomine Patris, et Filii,*** etc. [2].

48. Eadem responsio aptari debet ad id, quod objicitur ex silentio ***Libri Gelasiani***, cum eadem sit ratio; eo magis quod in eodem Sacramentario Gelasiano juxta codices regium et Noviomensem hæc reperiatur forma pro Baptismo infirmorum: ***Baptizo te, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut habeas vitam æternam*** [3].

49. Atque hic obiter animadvertendum est, ejusmodi additiones: ***ut habeas vitam æternam;*** vel, ut addunt Græci: ***Baptizatur servus Dei in nomine Patris amen, et Filii amen, et Spiritus Sancti amen. Nunc et semper et in sæcula sæculorum, amen;*** non attingere substantiam, ideoque non officere Sacramenti valori.

1) Inani prorsus labore nonnulli scholastici diversas Baptismi formas excogitarunt, ut deinceps inquirerent num validum, an vero invalidum censendum sit Baptisma tali vel tali forma administratum. Etenim absque gravi piaculo nemini fas est a recepta in Ecclesia forma recedere. Quod si id fiat, saltem sub conditione Baptisma esset iterandum. In his enim, ex quibus pendet æterna salus, tutior omnino via teneri debet.

2) Cf. in objectum locum annotationem editt. Maur. Perperam Chardon in *Histoire des Sacremens*, liv. I, sect. I, part. II, chap. V, contendit adversus laudatos editores, reipsa S. Ambrosium nullam Baptismi formam necessariam cit. loc. agnovisse. Hoc enim perinde est, ac velle in meridiana luce cæcutire. Atque hic quidem animadverto, hunc Auctorem eruditum se exhibere, sed interdum etiam nimis liberum esse, et novitates aucupantem.

3) Cf. apud Marten. loc. cit. art. 18, *Ordo* V.

CAPUT III.

DE MINISTRO BAPTISMI.

50. Duplex quæstio institui potest circa Baptismi ministrum, ad validam, scilicet, et ad licitam hujus Sacramenti administrationem. Ad ejus valorem non requiri in ministro fidem ac probitatem, suo loco ostendimus [1]. Num vero præterea ad Baptismum rite ac valide administrandum determinata ministrorum requiratur conditio, anceps videtur Calvinianorum sententia. Interdum enim videntur Baptisma a laicis, fœminis præsertim, administratum, tanquam invalidum rejicere, interdum vero tantum ut illicitum illud videntur respuere, quamvis in casu necessitatis ab illis conferretur. Quidquid porro de istorum hæreticorum mente sentiendum sit, nostrum erit ostendere, posse in necessitatis casu a quocumque Baptismum conferri, ita ut ratus ac licitus haberi debeat.

51. Et hæc quidem cum urget, ut diximus, necessitas; extra hanc enim nequit Baptismus licite conferri, nisi a proprio ejus ministro, qui potest esse *ordinarius* aut *extraordinarius*.

52. Quæ ut planius intelligantur, ratio habenda est triplicis hujus Sacramenti administrationis, quæ distinguitur in *solemnem, publicam, et privatam*. *Solemnis* censetur ea, quæ in solemnitatibus Paschatis et Pentecostes olim præcipue obtinebat [2]; *publica* ea dicitur, qua passim in Ecclesia Baptisma confertur suis ritibus ac ceremoniis; *privata* denique ea est, qua gravi impellente necessitate, quovis loco ac tempore, idem Sacramentum administrari consuevit.

1) Tract. *De Sacram. in genere*, n. 123 et seqq.

2) Duos hos dies Paschatis et Pentecostes, a primis Ecclesiæ sæculis Baptismo solemniter conferendo consecratos fuisse, Tertullianus lib. *De Baptismo*, cap. 19, diserte his verbis testatur: „Diem Baptismo solemniorem Pascha præstat . . . . Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est." Qui mos ut illæsus servaretur, cum summi Pontifices Siricius, Leo, Gelasius, etc., tum Concilia quamplurima operam dederunt, neque tamen efficere potuere, quominus identidem violaretur, ac Baptismus per diversas regiones in præcipuis festivitatibus solemniter conferetur. De natali Domini luculentum est S. Gregorii M. testimonium lib. 8, *Epist.* 30, Indict. I, ad Eulogium scribentis: „In solemnitate autem Dominicæ nativitatis, quæ hac I Indictione transacta est, plus quam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt fratre et coëpiscopo nostro (Augustino) baptizati." Eodem die Clodoveum Francorum regem regeneratum esse memorat Avitus Viennensis Episcopus in epistola ad ipsummet regem. Eumque morem in Galliis usu receptum esse liquet ex Gregorio Turon. lib. *De Gloria confess.*, cap. 69 et 76; necnon lib. 8, *Hist. Francorum*, cap. 9; idem et de natali S. Joan. Baptistæ die censendum esse persuadet hic postremus Gregorii Turonensis locus. Plura sunt antiquorum testimonia pro Epiphaniorum die. Hac præsertim festivitate Siculi baptizari amabant; quod S. Leo M. *Epist.* XVIII, n. 2 et 9 improbat. S. Greg. Nyssen. ea ipsa die orationem ad baptizandos habuit. Morem eundem adstruunt S. Greg. Naz. *Orat.* XL; Joan. Moschus in *Prato Spirit.*, cap 214; et Ratherius Veron. *Serm.* I, *De Quadrag.* Plura alia cf. apud Coustant *Epist. Rom. Pontif.* in adnot. ad *Epist. S. Siricii ad Himerium*, col. 626.

53. Itaque Baptismi *solemnis* minister proprius et ordinarius est Episcopus; *publici* est sacerdos, delegatus vero et extraordinarius est diaconus; *privati* denique quilibet esse potest sive clericus, sive laicus, sive masculus, sive fœmina, nec non hæreticus et infidelis.

54. Circa Baptismi solemnis et publici ministrum ordinarium et extraordinarium nulla nobis est controversia cum Protestantibus; quare in hoc tradendo doctrinæ capite breves esse possumus, non item vero in altero capite vindicando ob dissensionem Calvinianorum, de qua modo diximus.

PROPOSITIO I.

Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione, diaconi.

55. Est *certa* quoad singulas suas partes. Ac primo quidem Episcopos ordinarios esse hujus Sacramenti ministros, nunquam dubitatum fuit. Tales præterea esse presbyteros, *subordinatos* tamen, constat ex Eugenio IV, qui in suo *Decreto*, seu *Instructione pro Armenis*, aperte tradit: *Minister hujus Sacramenti Baptismi est sacerdos, cui ex officio competit baptizare* [1]. Innititur autem hæc doctrina sensu Ecclesiæ traditionali, quæ semper illa Christi verba: *Euntes docete baptizantes*, quod attinet ad collationem Baptismi, intellexit tam de Episcopis, quam de presbyteris. Sane *Constitutiones apostolicæ* permittunt baptizare *solos Episcopos ac presbyteros ministrantibus diaconis* [2]. Sic Innocentius I pro certo habet presbyteros baptizare *seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo* [3]. Imo innititur doctrina hæc Apostolorum agendi rationi, ut colligitur ex Act. X, 48, ubi Petrus Cornelium ejusque familiares per alios baptizari jussit, atque ex I Cor. I, 15 et seqq., in qua Apostolus profitetur nonnisi paucos a se baptizatos esse, addens: *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Quare Act. XIX, idem Apostolus aliorum ministerio baptizavit duodecim Joannis discipulos, quibus postea ipse manus imposuit.

56. Quod si interdum nonnulli Patres Episcoporum facultatem exigere videntur, ut presbyteri tingere possint, vel de solemni Baptismi administratione intelligendi sunt [4], vel de servando ordine in ecclesiastica politia et recta regiminis forma,

1) Apud Hard. *Acta Conc.*, tom. IX, col. 438.

2) Lib. 3, cap. 11: *Ἀλλ᾽ ἢ μόνοις ἐπισκόποις, καὶ πρεσβυτέροις, ἐξυπηρετουμένων αὐτοῖς τῶν διακόνων.* Cf. apud Coteler. op. cit. cum notis appositis. Id ipsum constat ex *Can. apostolic.* XLVII, XLVIII et L.

3) *Epist.* XXV *ad Decent.* n. 6.

4) Ita quidem *Catechismus Rom.* part. II, cap. 2, n. 22.

juxta quam par erat, ut quum baptizantium Episcoporum copia suppeteret, presbyteri ab eo munere se temperarent, licet sui ordinis proprio, prout neque nunc temporis omnibus indiscriminatim presbyteris licet Baptisma conferre, sed solum ex parochi licentia; vel denique hæc Patres illi docuerunt, ut commonefacerent, presbyteros non esse nisi ministros ***subordinatos***, prout supra animadvertimus [1]).

57. Diaconos porro ministros esse extraordinarios ablutionis sacramentalis constat ex Actis apostolicis VIII, 38, ubi Philippus diaconus baptizasse perhibetur Eunuchum, et v. 12, baptizasse viros et mulieres. Jam vero eum id præstitisse ex apostolica delegatione, eruitur ex sensu totius antiquitatis, in qua diaconi exhibentur tantum ut ministri extraordinarii hujus Sacramenti. ***Diaconis enim nullum in ecclesiastico ordine Sacramentum perficere conceditur; sed hoc dumtaxat, ut eorum, quæ perficiuntur ministri sint***, uti loquitur S. Epiphanius [2]); et ante ipsum ***Constitutiones apost.*** aperte ferunt ***illos non baptizare*** [3]); scilicet ex munere proprie suo. Aliquando enim hoc Sacramentum collatum ab iisdem fuisse aut conferri posse quum ***necessitas extrema compellat***, patet ex cap. ***Diaconus*** [4]), quod ex epistola Gelasii ad Episcopos Lucaniæ depromptum est. Isthæc autem necessitas æstimabatur ex opportunitate Baptismi conferendi et absentia Episcopi vel Sacerdotis: ut ex Concilio Illiberitano colligitur [5]). Imo constat, in

1) In antiqua Ecclesia rigidior disciplina viguisse videtur circa jus conferendi Baptisma, quod uni fere Episcopo tribuebatur. Nam S. Ignatius in *Epist. ad Smyrn.* cap. 8, scribit: „Non licet sine Episcopo, neque baptizare." Tertull. lib. *De Bapt.* cap. 17: „Dandi quidem *(Baptismi), inquit*, habet jus summus Sacerdos, qui est Episcopus: deinde presbyteri et diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate." S. Hieron. *Dial. adv. Lucif.*: „Unde venit, ut sine Episcopi jussione neque presbyter neque diaconus jus habeant baptizandi." Quocirca ubi Episcopum abesse contingebat, Baptisma diebus Paschæ et Pentecostes solemniter conferri consuetum, omittebatur, ut pluribus ostendit eruditus Martene, *De antiq. Eccles. ritibus*, tom. I, lib. 1, art. 3. Cum igitur perhibentur presbyteri baptizare, *etiam præsente Episcopo*, ut in *Epist.* x *S. Siricii*, cap. 4, subaudiendum est *et jubente*; sicut cum Concilium Hispalense II, an 619 celebratum, cap. 17, decernit: „Neque coram Episcopo licere presbyteris in baptisterium introire; nec præsente Antistite infantem tingere;" subintelligendum est: *nisi ipse jubeat.* Hac ratione facile componuntur et conciliantur illa decreta in speciem pugnantia, et antiquæ disciplinæ inveniuntur consentanea, ut advertit Coustant loc. cit. Cæterum cum S. Ignatius loc. cit. addat, presbytero sine Episcopo haud licere, *neque Agapen celebrare*, id est, Eucharistiam conficere, ac penes omnes exploratum sit, presbyteris jus ordinarium competere consecrandi Eucharistiam; sic dubitari nequit, veteres cum interdicunt ipsis baptizare sine licentia Episcopi, minime adimere iisdem voluisse jus ordinarium baptizandi. Id unum propterea volunt, hoc jus utpote subordinatum non potuisse a presbyteris in praxim deduci absque Episcopi jussione et facultate.

2) *Hæres.* LXXXIX, n. 4, ed. Petav.: *Καὶ γὰρ οὔτε Διακόνοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστηρίων ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα.*

3) Lib. 8, cap. 28, ubi aperte dicitur: *Διακόνος . . . οὐ βαπτίζει, Diaconus . . . non baptizat.*

4) Distinct. XCIII, cap. 13, edit. Pithœi.

5) Can. LXX, qui ita se habet: „Si quis diaconus regens plebem, sine Episcopo, vel presbytero aliquos baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debebit." In quem canonem cf. Albaspinæum, et Card. De Aguirre tom. I *Collectionis maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ.*

Ecclesia Romana in Paschatis pervigilio diaconis antiquitus indultum fuisse baptizare, propter ingentem eorum multitudinem, qui ad Baptismum accedebant [1]); quod pariter passim præstabant in diaconiis, in quibus ipsi plebem regebant, ut liquet ex cit. Concilio Illiberitano. Hac ratione exponitur, quod in diaconorum ordinatione dicitur: ***Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare, et prædicare.*** Quæ verba significant quidem, diaconos vi propriæ ordinationis idoneos effici ut ad prædicandum ac baptizandum assumi seu deputari possint; sed non excludunt mandatum et delegationem, prout autumat Cellotius [2]) contendens inde, diaconis jus competere conferendi Baptismum ***ex officio.*** Apposite ostendit S. Thomas diaconos præcise institutos esse, ***ut ministerium adhibeant aliis majoribus*** (ordinibus) ***in Sacramentorum exhibitione*** [3]).

58. Cum circa hanc propositionem nulla, ut diximus, sit nobis cum Protestantibus controversia, ac si quæ oriantur difficultates in conciliatione veterum monumentorum, præoccupatæ jam fuerint, supervacaneum ducimus eas proponere.

PROPOSITIO II.

Necessitate cogente a quocumque, sive masculo sive fœmina, imo et ab hæretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest.

59. Spectat hæc propositio ad fidem, ut constat ex Concilio Lateranensi IV, cap. ***Firmiter***, ubi hæc sancita sunt: ***Sacramentum Baptismi, quod ad invocationem individuæ Trinitatis . . . consecratur in aqua, tam parvulis, quam adultis, in forma Ecclesiæ a quocumque rite collatum, proficit ad salutem*** [4]); et clarius adhuc id ipsum decretum est ab Eugenio IV, in ***Instruct. Armenorum***: ***In casu autem necessitatis***, inquit, ***non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus, et hæreticus baptizare potest*** [5]).

60. Sane quod ad laicos attinet, valide ac licite eos posse urgente necessitate Baptismum conferre, patet ex Tertulliano ita scribente: ***Alioquin et laicis jus est*** [6]), nempe conferendi

1) Id patet ex *Epist.* x. *Siricii ad Episc. Gall.*, cap. 4, n. 10, ubi hæc leguntur: „Paschæ tempore presbyter et diaconus per parœcias dare remissionem peccatorum *(per Baptismum)* et ministerium implere consueverunt, etiam præsente Episcopo in fontem quoque ipsi descendunt."

2) *De Hierarchia et Hierarchis*, lib. 6, cap. 13.

3) Part. 3, q. 67, art. 1. Sane in cit. *Epist. S. Syricii* post adducta verba pergit S. Pontifex: „Diaconis vero nulla licentia *(baptizandi)* invenitur esse concessa."

4) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. VII, col. 17.

5) Ibid. loc. sup. cit.

6) Lib. *De Baptismo*, cap. 17.

Baptismum de quo hic loquitur; tum ex S. Hieronymo, qui id pro certo sumit dicens: *Baptizare, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis* [1]; necnon ex S. Augustino, qui disserens de Baptismo a laicis collato: *Nulla*, inquit, *cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est; si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum est* [2]. Demum, cæteris omissis, id ipsum constat ex Concilio Illiberitano, quod jam statuerat; posse fidelem, si Ecclesia in proximo non fuerit, peregrinantem catechumenum in necessitate infirmitatis positum baptizare [3]. Nec pluribus opus est documentis, cum id aperte receptum fuisse ab ipsis Ecclesiæ incunabulis fateatur ipse Calvinus, scribens: *Quod autem multis abhinc sæculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum fuit, ut in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video qua firma ratione defendi queat* [4]. Ast defenditur perpetuo ipso Ecclesiæ usu.

61. Valide præterea ac licite tum ab hæreticis tum ab infidelibus Baptisma, mortis periculo impendente, administrari posse, ab iisque peti ac suscipi ex dictis colligi facile potest. De hæreticis jam nullum dubium superest, et ab adversariis ipsis admittitur [5]. Enim vero, ut alias ostendimus, validum est Baptisma ab ipsis rite collatum, legitime igitur in necessitatis casu ab iisdem administrari ac legitime per eorum ministerium suscipi potest, cum impellente necessitate, quisque possit ac debeat meliori, qua fieri potest, ratione propriæ saluti prospicere.

62. Circa valorem Baptismi ab infidelibus collati licet anceps aliquando hæserit S. Augustinus, inclinavit tamen in partem affirmativam. Etenim lib. II, *Contra Epist. Parmeniani: Hæc quidem*, inquit, *alia quæstio est, utrum et ab iis, qui nunquam fuerunt Christiani, possit Baptismus dari: nec aliquid temere inde affirmandum est sine auctoritate tanti Concilii, quantum tantæ rei sufficit* [6]. Deinde vero lib. VII *De Baptismo*, scribit: Nequaquam se dubitaturum *habere eos Baptismum, qui ubicumque et a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione et cum aliqua fide accepissent* [7]. Re proinde melius eliquata jam a sæc. IX, Nicolaus I in *Responsione ad consulta Bulgarorum* affirmavit, valere Baptismum ab homine judæo vel pagano collatum [8]; atque id demum, ut vidimus, sanxit Concilium œcumenicum Lateran. IV, et postmodum Eugenius IV. Nullum propterea

1) In *Dial. cont. Lucif.* n. 9, ed. Vallars. tom. II, col. 182.

2) Lib. 2, *Contra Epist. Parmen.* cap. 13, n. 29.

3) Can. XXXVIII, quem inferius integrum afferemus.

4) Lib. 4, *Instit.* cap. 15, §. 20.

5) Nam ipse Calvinus loc. cit. §. 16, hæreticorum Baptismi valorem ex professo tuetur, ac reliqui Reformati et Protestantes admittunt.

6) Cap. 13, n. 30.

7) Cap. 53, n. 102.

8) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. V, col. 383.

jam superest dubium circa hujusmodi lavacri valorem, nec videntur ipsi Novatores de hoc amplius ambigere.

63. Sane veritas de valore Baptismi ab infideli collati est veluti corollarium alterius veritatis, de valore scilicet Baptismi ab hæretico administrati, ex qua tanquam ex suo germine sæculorum decursu evoluta est. Ideo enim Baptisma datum ab hæreticis valet, quia Sacramentum est Christi, minister autem non est nisi instrumentum, quo Christus utitur, juxta splendidissimum Augustini principium: *Baptismus a quocumque ministretur, semper est Christi* [1]. Hæc porro ratio æque militat pro Baptismo collato ab infideli, prout ab Ecclesia declaratum est. Quod si tenet lavacrum ab infideli datum, hoc ipso colligitur, juxta ratiocinationem paulo ante institutam, licite posse compellente necessitate Baptismum ab eo peti, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

64. I. *Obj.* 1° Iis solis jus competit baptizandi, quibus a Christo jus datum est prædicandi, ut constat ex Matth. XXVIII; porro solis Apostolis eorumque legitimis successoribus jus prædicandi tribuit Christus, ergo et baptizandi. 2° Hinc nusquam legimus in Scripturis a laicis administratum esse Baptisma. 3° Quare nec S. Gregorius Nazianzenus nec S. Satyrus, licet in evidenti naufragii periculo constituti, existimarunt se potuisse a laicis tingi. 4° Aliter etiam pœnitentia peti ab ipsis posset, quæ post lapsum ejusdem est necessitatis ac ipsum Baptisma. 5° *Constitutiones apostolicæ* interdicunt laicis usum conferendi Baptismum. 6° Cyprianus, Firmilianus, Basilius volebant baptizatos ab Episcopis hæreticis considerari *tanquam a laicis baptizatos;* id est, invalide juxta eorum principium [2]. 7° S. Hieronymus in *Dialogo adversus Lucifer.* concedit a laico pœnitente deponendum esse *sacerdotium laici*, seu Baptisma ab ariano Episcopo, id est, in eorum hypothesi a laico receptum [3]. 8° Quod si Concilium Illiberitanum facultatem facit laico baptizandi in necessitatis casu, adjicit tamen: *Dummodo lavacrum suum integrum habeat, nec sit bigamus.* Ergo.

65. *Resp.* *Ad* 1m, *Dist.* Publice et ex officio, *conc.* privatim et necessitate cogente, *neg.* Nam privatim etiam laici alios docere possunt, prout id præstiterunt Aquila et Priscilla, ut legitur in Actis apostolicis [4].

66. *Ad* 2m, *Trans.* Ex traditione propterea, perinde ac plura alia doctrinæ capita, talis est depromenda facultas. Cæterum

1) Cf. *Decret. Gratiani*, part. 3, *De Consecrat.* dist. IV; ubi plura congeruntur in hanc rem S. Augustini testimonia.

2) *Epist. S. Basil.* CLXXXVIII, *ad Amphiloch.* cap. 1.

3) Num. 4.

4) Cap. XVIII, 26 et seq.

non desunt, qui contendant, Ananiam, a quo baptizatus est Paulus, fuisse simplicem fidelem, nec non fratres illos, a quibus jussu Petri tinctus est Cornelius cum domo sua [1]).

67. *Ad* 3^m^, *Dist.* Quia non putarunt se in tali constitutos esse periculo ut Satyrus, ut licite possent a laicis petere Baptismum, *conc.* quasi putaverint absolute non posse a laicis Baptismum administrari, vel *trans.* [2]), vel *neg.*

68. *Ad* 4^m^, *Dist.* Si laici eadem potestate a Christo præditi essent circa pœnitentiam ac circa Baptisma, *conc.* si hac instructi non sunt, *neg.* In his tota ratio facti est voluntas facientis. Ex sensu porro Ecclesiæ traditionali constat, a laicis administrari posse Baptisma urgente necessitate, non autem Sacramentum pœnitentiæ. Accedit, infantibus non aliter prospici posse, quam per Baptismum; aliquod propterea intercedit discrimen inter utriusque Sacramenti necessitatem.

69. *Ad* 5^m^, Interdicunt *Constitutiones apostolicæ* laicis usum administrationis Baptismi solemnis et publici, *conc.* privati in necessitatis casu, *neg.* ut patet ex orationis serie, in qua agitur de muniis sacerdotalibus [3]).

1) Perperam Turretinus, Loco XIX, *De Bapt.* §. 12, evadere tentat, dum respondet pro privatis habendos non esse, qui jussu et auctoritate Apostolorum Baptismum administrarunt; perperam, inquam, cum Ecclesia in pastorali officio eadem potestate fruatur, qua Apostoli donati sunt tanquam Ecclesiæ pastores: si propterea juxta ipsum valide ac licite deputati ab Apostolis Baptismum contulerunt, valide ac licite conferunt ii omnes, qui in necessitate constituti idem Sacramentum conferunt, Ecclesia probante, imo et præcipiente. Quamvis, si rectius loqui malimus, non ab Ecclesia, sed a Christo ipso hanc potestatem in ejusmodi casibus laici acceperunt, Ecclesia solum interpres Christi voluntatis est.

2) Tillemontius in suis *Mémoires pour servir à l'Hist. ecclés.*, tom. IX, pag. 337 et seqq. censet, validitatem Baptismi per laicos collati tunc adhuc non satis notam fuisse Græcis, ac ne Latinis quidem omnibus; hoc vero confirmat tum ex factis S. Gregorii Nazianzeni ac Satyri, tum auctoritate S. Basilii loco a nobis superius cit. In hanc pariter sententiam concessit Eschenius in *Actis Sanct.* mens. Maji, tom. II, in annot. ad cap. 2 Vitæ S. Gregorii Nazianz. pag. 379. Cf. etiam Chardon *Hist. des Sacramens*, tom. I, pag. 332 et seqq., qui ostendit, Græcos et Orientales sensim ac sine sensu ab ejusmodi rigore recessisse. Addo porro, non levia vestigia in antiquitate reperiri Baptismi a laicis administrati, quique ratus habitus sit. Etsi enim daremus falsam esse historiam, quam Ruffinus et ex eo Sozomenus aliique referunt, Baptismatis a puerulo Athanasio collati, cum tamen hi historiographi ratum habitum fuisse ab Alexandro Episcopo Alexandrino perhibeant ejusmodi lavacrum, secuti ipsi sunt in hac historia referenda sententiam in Oriente receptam de valore hujus Sacramenti per laicos collati; id ipsum dicatur de facto, quod refert Joannes Moschus, Hebræi nempe arena superfusa a laicis baptizati, quod Baptisma ea tantum de causa improbatum est, quod non idonea materia fuerit datum, non autem ex defectu ministri, de quo nemo dubitavit, ut legentibus cap. 176 *Prati Spiritualis* patebit; miror propterea hæc fugisse diligentiam Tillemontii.

3) Sic enim legitur *Const. apost.* lib. 3, cap. 10: „Sed nec laicis permittimus quamlibet sacerdotalium functionum usurpare; ut sacrificium vel Baptisma, vel impositionem manus, vel benedictionem tum parvam tum magnam. Nec enim *quisquam assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo.* Nam per impositionem manuum Episcopi datur hæc dignitas. Qui autem eam non habet sibi commissam, sed sibi illam rapuit, Oziæ supplicium sustinebit.". Eadem fere leguntur lib. 8, cap. 46; necnon lib. 2, cap. 17. Cæterum de necessitate in toto hoc opere nec verbum quidem. Cf. eruditam adnotat. 72, Cotelerii ad cap. 9, lib. 3, *Const. apostol.*

70. *Ad* 6m, *Dist.* Laicis non christianis in ipsorum hypothesi, *trans.* vel, *conc.* fidelibus, *neg.* Rebaptizantes uti hæreticorum, sic etiam a fortiori infidelium Baptisma rejiciebant [1]).

71. *Ad* 7m, *Dist.* Arguendo ab absurdo, ut dicitur, et ad hominem, *conc.* ex propria sententia, *neg.* Contendit scilicet S. Doctor non esse deponendos ab episcopatu pœnitentes, prout volebant Luciferiani, eadam ratione, qua non deponuntur a Baptismo rite suscepto pœnitentes laici [2]).

72. *Ad* 8m, *Dist.* Ut *liceat*, dignioribus præsentibus, *conc.* ut *valeat*, *neg.* Ita passim doctiores canonistæ obscurum hunc canonem exponunt. Petavius censet reipsa ab his Patribus nullum habitum esse Baptismum a bigamo collatum [3]).

73. II. *Obj.* Invalidum, aut saltem illicitum erit censendum Baptisma a fœminis administratum. Consentiunt enim veteres γυναικοβαπτισμὸν illegitimum esse; Tertullianus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui*, *sed nec docere*, *nec tingere*, *nec offerre* [4]); mulieres propterea quæ tingere audebant vocat *petulantes et procaces* [5]). S. Epiphanius hac ipsa de causa reprehendit Marcionitas et Pepuzianos [6]); Concilium Carthagin. IV, can. C, statuit: *Mulier baptizare non præsumat* [7]). Perperam porro additur a Gratiano et Magistro sentent.: *nisi cogente necessitate* [8]); quæ clausula Concilii non est. Ergo.

74. *Resp. Neg. ant.* Ad omnes vero adductas probb. respondeo, eas respicere Baptisma solemne aut publicum, quale nempe hæretici Pepuziani, Marcionitæ, et Collyridiani fœminis demandabant, perinde ac cætera munia sacerdotalia, quod profecto nefas est. Hinc Tertullianus: *Ipsæ mulieres hæreticæ*, inquiebat, *quam procaces! Quæ audeant docere*, *conten-*

1) Hunc esse sensum rebaptizantium, non obscure colligitur ex *Epist. Firmiliani*, pag. 149 et 150, edit. Maur. Refragatur tamen Petavius loco mox citando disserens de S. Basilio.

2) Cf. Vallarsium in hunc loc.

3) In *Animadv. ad expositionem fidei S. Epiph.* pag. 341. Cf. tamen Card. De Aguirre in *Adnotat.* in hunc can. qui integer ita se habet: „Peregre navigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate, ita ut si supervixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit." Jam vero doctus hic Auctor verba illa: *qui lavacrum suum integrum habet*, exponit de eo, qui gravi aliqua culpa post Baptismum non se inquinaverit, neque pœnitentiam ullam subierit; prout jam pariter eo exposuerat Albaspinæus. Ex his autem verbis intelligitur Concilium majoris tantum decentiæ causa statuisse, ut conferendo Baptismo in necessitatis casu præferatur agamus et culpa vacuus bigamo ac peccatori seu pœnitenti. Actio enim baptizandi per se spectat ad officium sacerdotale, nil mirum proinde si Patres Concilii Illiberitani in ejus ministro quamvis laico requisierint quoad ejus fieri potuit, ut propius accederet ad disciplinam sacerdotalem. Quo refertur celebre illud Tertulliani effatum in lib. *De Pudicitia*, de quo suo loco fusius agemus: „Ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et tingis, et offers, et sacerdos es tibi solus . . . *Digamus offers*, *digamus tingis?*" Exploratum igitur est, in objecto canone non agi de Baptismi valore a pœnitente, aut bigamo collati.

4) Lib. *De virginibus velandis*, cap. 9.

5) *De Præscript.* cap. 41.

6) *Hæresi* XLII, cap. 4, edit. Petav.

7) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 984.

8) Gratianus in *Decreto*, part. III, *De consecr.* dist. IV, cap. *Mulier*, ed. cit. Magister sent. lib. 4, d. 6.

dere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere 1). Ad Concilium autem Carthaginiense speciatim quod attinet, ejus mens in citato canone liquet ex can. præcedente XCIX: ***Mulier quamvis docta et sancta, viros in conventu docere non præsumat***, videlicet ea vox ***in conventu*** subaudienda est in can. seq. ***Mulier baptizare non præsumat***, nempe, ubi adsunt viri 2).

75. Addo, hæc aliaque ejusmodi argumenta, quæ urget Turretinus, æque, imo magis premere valorem et honestatem Baptismi ab hæreticis administrati, quem tamen ipse cum suis ut validum ac legitimum habet. In his siquidem attendendum est ad doctrinam et praxim Ecclesiæ.

76. III. ***Obj.*** Saltem juxta doctrinam Patrum, nullum erit Baptisma ab infideli collatum. Patres enim refellebant rebaptizantes ex principio, quod hæretici dare potuerint Baptismum, quem ipsi acceperant, nec per hæresim amiserant; censebant igitur conferre illum non posse, qui eo careret. Ita Tertullianus, qui ideo evincit laicos in necessitate tingere posse, quia: ***Quod ex æquo accipitur, ex æquo dari potest*** 3). Sic S. Hieronymus eidem principio innixus scribebat: ***Ut enim accepit quis, ita et dare potest*** 4); qui propterea Luciferianum alloquens: ***Novam***, inquit, ***rem asseris, ut christianus quisquam factus sit ab eo, qui non fuit christianus*** 5). Quare in ***Capitularibus*** ab Angeliso et Benedicto levita collectis lib. VIII, ***præcipitur, ut qui a paganis baptizati sunt, denuo a sacerdotibus in nomine SS. Trinitatis baptizentur*** 6); ibid. lib. VI: ***Si quis presbyter ordinatus deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur et ordinetur iterum, et omnes quos prius baptizavit*** 7). Ergo.

77. ***Resp. Trans.*** vel ***Neg. ant.*** Exploratum enim est, nondum ætate illa excitatam fuisse quæstionem de valore Baptismi dati ab infideli, hinc nullum documentum afferri potest ex Patribus antiquioribus, quod directe aut faveat, aut adversetur ejusmodi Baptismi valori. Dixi *directe:* siquidem veritas hæc, ut innuimus, velut in germine continebatur in doctrina de valore Baptismi ab hæreticis collati, qui ideo valet juxta Patrum doctrinam, quia hujus Sacramenti minister in nomine et auctoritate Christi agit. Hæc enim præter traditionem est ratio potissima ab ipsis adducta, ac præsertim a S. Augustino, prout superius vidimus, ut conficeretur validum esse hæreticorum

1) *De Præscript.* loc. cit. Cf. *De Baptismo a muliere collato* eruditum Cotelerium in lib. 3, *Const. apostolic.* nota 72 ad cap. 9, et n. 73 ad cap. 10.

2) Hæc interpretatio est S. Thomæ, part. III, q. 67, art. 4 ad 1m, ac alteri præferenda videtur datæ a Gratiano et Petro Lombardo; quamvis et istorum expositionem ex sese veram exhibeat, imo et priorem supponat.

3) *De Baptismo*, cap. 17.

4) In *Dial. advers. Lucif.* n. 9.

5) Ibid. n. 12.

6) Cap. 401.

7) Cap. 94.

lavacrum. Hæc autem ratio æque militat pro valore Baptismi dati ab infideli, quia, spectata summa hujus Sacramenti necessitate, Christus voluit, ut ministri qualitas seu conditio ejus valori minime obsisteret, quod progressu temporis Ecclesia voluntatis ejus interpres declaravit. Rationes reliquæ subsidiariæ potius sunt quam decretoriæ. Accedit, nondum tunc temporis satis eliquata controversia de valore Baptismi collati ab hæreticis, nil mirum esse, si nonnulli inter Patres visi sunt vel abjicere, vel saltem dubitare de Baptismate a pagano administrato. Atque exinde patet responsio ad singula quæ objecta sunt.

78. Cæterum S. Hieronymus in testimonio, quod ex n. 12 *Dialogi adversus Luciferianos* prolatum est, loquitur de eo, qui orthodoxus ab hæretico factus perhibetur, non autem de eo, qui simpliciter christianus effectus sit, seu baptizatus, ut constat ex tota orationis serie, in qua sermo est de homine ab Arianis tincto.

79. Capitularia ab Angeliso et Benedicto collecta, juxta Natalem Alexandrum loquuntur in cit. locis de Baptismo, in quo neque servata fuerit forma, neque Ecclesiæ ritus. Hæc sane videtur unica ratio conciliandi capitularia illa inter se. Nam ibid. lib. V, cap. VI, legitur: *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato, et sancta Trinitas in ipso Baptismo invocata fuit, baptizatus est* [1].

CAPUT IV.

DE BAPTISMI SUBJECTO.

80. Ex lutherano systemate de justificatione per solam fidem obtinenda, intulit Storchius Anabaptistarum parens, rebaptizandos esse eos omnes, qui in infantia fuerant abluti, utpote fidei actualis incapaces [2]. Servetus pariter inficiatus est, infantes tingi posse. Sociniani pædobaptismum profane irrident. *Infantes*, inquit Smalcius, *recens natos, discipulos Christi fieri, tam est credibile, quam psittacos et reliquas aves* [3].

1) Cf. Nat. Alexand. *Theol. dogm. et moral.* lib. 2, cap. 5, prop. 3, ubi eadem ratione exponit cæteros canones, qui huic doctrinæ adversari videntur.

2) Anabaptistæ ex lutherano systemate progeniti sunt. Etenim si juxta Lutheranos Sacramenta non sunt nisi instrumenta, quibus apprehenditur fides seu fiducia per quam homines justificantur, applicando sibi Christi justitiam, evidens est, infantibus, qui utpote rationis usu destituti incapaces sunt hujusmodi apprehensionis, frustra administrari Sacramentum Baptismi, aut quodvis aliud Sacramentum. Hoc corollarium juxta rigorosas dialecticæ regulas deduxerunt Nicolaus Storchius, Marcus Thomas, Marcus Stubner, Thomas Muncer, Martinus Cellarius, qui fuerunt primi Anabaptistarum parentes. Hi porro ex principio lutherano de justificatione in consecutiones delapsi sunt plane contrarias doctrinæ priorum Protestantium, indeque odium exarsit inter utramque sectam, quæ sese usque ad internecionem invicem confoderunt. Cf. Mœhler *Symbolique*, liv. 2, chap. 1, *Idée mère de cette secte* (scilicet Anabaptistarum).

3) Contra Franzium lib. 3, *Theolog. Christi*, cap. 68, pag. 321.

Arminiani Socinianos, sicut in pluribus aliis articulis, sic et in isto sectantur, ut constat ex Episcopio, Curcellæo atque Limborchio [1].

81. Erasmus contendit interrogandos esse pueros, cum ad annum discretionis pervenerint, *ratumne habeant, quod susceptores illorum nomine polliciti sunt in Baptismo: si respondeant, se ratum habere, tunc publice renovetur ea professio:* quod si negent, omnibus mediis frustra adhibitis, concludit: *Expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant; nec ad aliam interim vocari pœnam, nisi ut ab Eucharistia sumenda, reliquisque Sacramentis arceantur* [2]. Hoc paradoxum adoptavit Lutherus, et Protestantes omnes in praxim deduxerunt, eamque ceremoniam vocant *confirmationem* [3]. Sunt præterea, qui addunt, permittendum saltem esse pueris cum adoleverint fidei examen, ne *ex enthusiasmo*, ut ajunt, seu *fanatismo*, credere censendi sint.

82. Utrumque errorem convellere in primis satagemus, atque ex principiis catholicis rite constitutis, veluti totidem corollaria, veritates cæteras quæ huc referuntur, quasque sanxit Tridentina Synodus, adversus novatores deducemus.

PROPOSITIO I.

Præstat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant.

83. Est de fide. Eam enim definivit Tridentinum sess. VII, can. XII, *De Bapt.: Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo; anath. sit.* Et can. XIII: *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea,*

1) Omnem scilicet pædobaptismi necessitatem excludunt. Cf. Limborchii *Theolog. Christi*, lib. 5, cap. 68, §. 15, ed. Amstelodam. 1750.

2) In *Præfat.* conscripta an. 1552, in *Evangelium Matthæi Paraphras.* opp. ed. Lugduni Batav. 1706, tom. VII.

3) Ita passim Protestantes ac Pseudoreformati. Supervacaneum est in re adeo nota adducere peculiares testes ad hoc probandum. Satis propterea sit ex recentioribus nonnulla afferre, quibus constet, novatores hac in parte a majorum suorum institutis minime recessisse. Sic igitur scribit Wegscheider in suis *Institutionibus theologiæ christianæ dogmaticæ* §. 172: „Addi huic infantium Baptismo tanquam initiationis ritui iteratione non egenti, suo tempore *confirmationem,* quam dicunt, summa cum gravitate et severitate administrandam, perquam utile est, imo *necessarium*, primum ut homo adolescens perfecta religionis christianæ cognitione instructus semetipsum exploret atque decernat, utrum Christianorum societati, cui Baptismate adscriptus est, *diutius sit nomen daturus, an ad aliam quandam accessurus;* deinde ut solemniter suscipiat et jura et officia, quæ cum illa professione conjuncta sunt.” Sic etiam rem hanc exponunt: Stephanus *Winke zur Vervollkommnung der Confirmanden* seu *Nutus ad perfectiorem instructionem confirmandorum*, Erl. 1810; H. W. Rodeker *Ueber Confirmation*, etc., *De Confirmatione, et confirmandorum instructione, Specimen historico-practicum*, Gott. 1823; Bretschneider *Dogmat.* Tract. 3, Lips. 1828, tom. II, pag. 667 et seqq.

cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ: anath. sit.

84. Licet in Scripturis expressum non habeatur de Baptismate parvulorum testimonium; hæc tamen veritas ex ipsis colligitur atque aperte insinuatur [1]). Ac primo, colligitur ex iis, quæ Christus affirmavit Joan. III, 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hæc autem cum generalia sint, etiam infantes complectuntur, qui quoniam *per unius delictum* venerunt *in condemnationem* per carnalem generationem, sic et ipsi *per unius justitiam* venire debent *in justificationem vitæ* per spiritualem regenerationem, qua sola infantes fiunt membra Christi. Alioquin dimidia fere humani generis pars, quæ tenera illa ætate perire consuevit, extorris esset a beneficio redemptionis Christi. Secundo insinuatur in omnibus iis locis, quæ perhibent Apostolos baptizasse integras domus, cujusmodi fuerunt Lydiæ purpurariæ [2]), Stephanæ [3]) et satellitis carcerem custodientis [4]), in quibus verisimile est infantes aliquot fuisse.

85. Verum quod nonnisi implicite Scripturæ habent, expresse exhibet traditio et perpetua Ecclesiæ praxis ab Apostolis deducta. Hujus testis est S. Augustinus, qui loquens de parvulorum Baptismate: ***Hoc***, inquit, ***Ecclesia semper habuit, semper tenuit: hoc a majorum fide percepit: hoc usque in finem perseveranter custodit*** [5]). Præcessit Augustinum Origenes, qui in Epist. ad Rom. scribit: ***Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis Baptismum dare*** [6]); præcessit S. Irenæus Polycarpi discipulus, qui fuit Joannis Apostoli auditor, dicens:

1) Hic silentio prætermitti nequit novatorum agendi ratio, qui incusant Catholicos inconstantiæ ex eo quod provocant ad Sacras Literas dum vindicant pædobaptismum ab Anabaptistarum incursibus, dum vero nituntur adstruere Scripturarum imperfectionem (id est, insufficientiam) ad dogmata omnia vindicanda adversus Protestantes, qui hæc ipsa dogmata tuentur, adstruunt pædobaptismum ex sola traditione constare. Ita Vossius *Disput.* XIII, *de Bapt.* Thesi I, qui hac de causa Bellarmino succenset. Ast perperam; siquidem Bellarminus lib. I, *De Bapt.* cap. 8, docet optimo jure ex principiis catholicis adstrui hanc veritatem Scripturarum auctoritate adversus Anabaptistas, nullo autem modo id præstare posse Lutheranos et Calvinistas ex sua ipsorum theoria circa justificationem. Hinc §. 11, hæc scribit Bellarm.: „Secunda classis argumentorum continet testimonia Ecclesiæ, quæ tanquam traditionem Apostolorum id semper et docuit et servavit. Utitur hoc argumento etiam Philippus in Locis, tit. de Baptismo parvulorum, idque tanquam firmissimum in prima acie posuit; sed merito ridetur ab Anabaptistis . . . . Nostrum igitur est hoc argumentum, non adversariorum." Profecto omnia argumenta, quæ ex Scripturis ad asserendum pædobaptismum profert Vossius, veluti inepta rejiciuntur a Limborchio *Theol. christiana,* cap. 68, §. 8 et seqq.

2) Act. XVI, 15.

3) I Cor. I, 16.

4) Act. XVI, 33.

5) *Serm.* CLXXVI, *de Verb. Apost.* n. 2.

6) Lib. V, in cap. VI, Epist. ad Rom. Quamvis porro hi Commentarii interpolati sint, nec nobis de iis supersit nisi versio Ruffini, nulla tamen suspicandi est ratio de veritate verborum quæ adduximus, cum nullo modo pelagianismo faveant, quin potius eidem plane adversentur.

Christus *omnes venit per semetipsum salvare*: *omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, et parvulos, et pueros, et juvenes et seniores* 1). Testis præterea est S. Cyprianus, qui insuper totius Carthaginiensis Synodi a se collectæ nomine rejecit opinionem Fidi Episcopi, existimantis nonnisi octavo die a nativitate conferendum esse parvulis Baptisma, exemplo ducto a circumcisione, cujus verba alias attulimus 2).

86. Hoc adeo exploratum erat, ut neque Pelagiani id inficiarentur, ac inde Patres eos propterea perstringerent ad admittendam peccati originalis transfusionem 3). Ergo.

DIFFICULTATES.

87. I. *Obj.* 1° Pædobaptismum nuspiam Scriptura præcipit; 2° Imo excludit, dum perhibet Christum sive præcipientem conjunctionem instructionis cum Baptismo ***Docete baptizantes***, ut Matth. ult.; sive requirentem fidem a baptizandis, ut Marc. ult. ***Qui crediderit et baptizatus fuerit;*** item dum inducit Apostolos exposcentes pœnitentiam, ut Act. II, 38: ***Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum.*** Porro infantes nec instructionis, nec fidei, neque pœnitentiæ capaces sunt. 3° Nec officit generale Christi effatum Joan. III: ***Nisi quis***, etc. prout nec aliud obstat, quod protulit Joan. VI: ***Nisi manducaveritis,*** etc. quia infantes mandati incapaces sunt; hinc 4° obsolevit antiquissimus parvulos communicandi ritus, quidni et alius eos baptizandi? 5° Profecto fides omnibus necessaria est ad salutem, dicente Paulo Hebr. XI, 6: ***Sine fide impossibile est placere Deo***, qui propterea constanter docet, homines justificari *per fidem.* Hæc tamen conditio a parvulis poni nequit: sed nec altera ab ipsis præstari potest, de qua loquitur Petrus Ep. I, cap. III, 21, dicens: ***Salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.*** 6° Quare Christus doctrinam suam exemplo confirmavit, qui noluit baptizari, nisi cum esset triginta annorum; 7° Quem morem secuti sunt viri plures pietate insignes, prout 8° debita rebus di-

1) Lib. 2. *Cont. Hæres.* cap. 22, n. 4, al. cap. 39.

2) *Epist.* LIX. Ut luculentius pateat, quantum recesserint novatores a veterum Sanctorum doctrina circa Baptismi vim ac necessitatem, non abs re erit hic integra verba S. Cypriani subjicere: „Quantum, *inquit,* ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem quo nati sint constitutos baptizari non oportere, et considerandam esse legem circumcisionis antiquæ ut intra octavum diem eum qui natus est baptizandum et *sanctificandum* non putares, longe aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed universi potius judicavimus, nulli homini nato misericordiam Dei et gratiam denegandam. Nam cum Dominus in Evangelio suo dicat: *Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare*, quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est." Edit. Maur. pag. 98.

3) Cf. Nat. Alexand. Dissertat. XIII, in sect. II, et 12. *De Baptismo infantium, contra Petrobrusianos, in Waldensibus, Albingensibus, et Anabaptistis redivivos.*

vinis reverentia exigit, ut harum nemo particeps fiat nisi qui sanctitatem earum perceperit, 9° eo magis, quod injustum videtur, infantibus nescientibus imponere Christi jugum. Ergo.

88. ***Resp.*** I. Hæc aliaque ejusmodi ex constanti ac perpetua Ecclesiæ praxi, quæ ab Apostolis originem habet, penitus convelli. Absurdum autem est affirmare, eos, qui XV sæculis ab Apostolis distabant, melius sensum et mentem Christi assecutos esse in citatis oraculis, quam societas illa intellexerit a Christo ipso instituta, quæ ejus doctrinam statim in praxim deduxit.

89. ***Resp.*** II. *Ad* 1m, ***Dist.*** Expresse, ***trans.*** vel ***conc.*** implicite, ***neg.*** Ut ex dictis patet. In subsidium propterea traditionem advocavimus. Videant Protestantes, rejecta traditione, quomodo ab his Anabaptistarum argumentis se extricent [1]).

90. *Ad* 2m, *Neg.* Ad tres autem adductas probationes petitas ex instructione, fide, et pœnitentia, ***Dist.*** et hæ afficiunt, adultos, *conc.* infantes, ***neg.*** Quod ex substrata materia liquet.

91. *Ad* 3m, ***Dist.*** Et ejusmodi Christi effatum præ se fert conditionem necessariam ad ingressum regni cœlorum, ***conc.*** mandatum, ***subd.*** quoad adultos, ***conc.*** quoad infantes, ***neg.*** Nec enim ob violatum Christi mandatum de suscipiendo Baptismo infantes non abluti arcentur a Dei regno, sed ob originalem noxam, qua sunt contaminati. Negamus porro paritatem in eo, quod adversarii obtrudunt ex Eucharistia, diversam siquidem utriusque Sacramenti necessitatem Ecclesia semper agnovit [2]).

92. *Ad* 4m, ***Dist.*** Ob assignatam disparem utriusque Sacramenti necessitatem, ***conc.*** secus, ***neg.*** Quod idoneo loco ostendemus.

93. *Ad* 5m, ***Dist.*** Fides est necessaria in adultis, ***conc.*** in infantibus, ***neg.*** Superius vidimus quod ex S. Augustino, infantibus *credere est baptizari*, ***non credere est non baptizari*** [3]); et sic respondetur ad singula objecta Scripturarum testimonia.

1) Profecto Protestantes, constituto semel principio de Scriptura tanquam unica et adæquata credendorum regula, omnem sibi viam occluserunt ad solvendas Anabaptistarum difficultates. Etsi enim maxime conati sint ex Sacris Literis argumenta promere, quibus ostenderent validum esse infantium Baptisma; Anabaptistæ tamen ea penitus evertunt, ac longe validiora ex iisdem Scripturis argumenta urgent adversus Protestantes, qui statuerunt Sacramenta non esse, nisi pignora ac signa adeptæ justitiæ per fidem seu fiduciam in divinas promissiones, cujus tamen fidei infantes incapaces sunt. Divinæ prorsus providentiæ consilio factum esse arbitror, ut vix quinquennio elapso a protestantismi ortu insurrexerint Anabaptistæ, qui iisdem Protestantium principiis innixi, istorum hypothesim absurdam esse ostenderunt. Hoc ipsum paulo post magis enituit ex controversiis Socinianorum et Remonstrantensium. Ita Deus cæcos hos duces confudit!

2) Et hic, seposito Ecclesiæ sensu ac magisterio, impossibile est Protestantibus ostendere adversus Anabaptistas disparem utriusque Sacramenti, Baptismi scilicet, et Eucharistiæ necessitatem, cum Scripturæ vix non eadem ratione de utroque Sacramento disserant, et praxis sex fere prioribus sæculis obtinuerit, utrumque Sacramentum infantibus administrandi, ut suo loco dicemus.

3) Lib. I, *De Peccatorum meritis et remis.* cap. 27, n. 40.

Hinc præterea totum labescit Protestantium systema de sola fide justificante. Ridendum se prodit Calvinus, qui ut se liberaret ab hac molesta Anabaptistarum difficultate, reposuit infantes in actu Baptismi *irradiari exigua quadam scintilla fidei* [1]. Lutherani ut se pariter ab eadem difficultate extricent, teste Wegscheidero, *fidem realem*, *actualem*, *personalem subjective propriam, implicitam et directam infantibus, reflexam et explicitam adultis tribuunt* [2]. Nescio an tam solidæ responsioni Anabaptistæ acquiescant.

94. *Ad* 6m, *Dist.* Si Christo Baptisma fuisset necessarium ad salutem perinde ac nobis, *conc.* si libere et ad humilitatis tantum exemplum Christus se eidem subjecit, *neg.* Ita S. Gregorius Naz. Anabaptistarum difficultatem præveniens [3].

95. *Ad* 7m, *Dist.* Distulerunt Baptisma ob peculiares causas, *conc.* ob Anabaptistarum principia, *neg.* Usus enim differendi Baptismi non illæ fuerunt causæ, quas comminiscuntur Anabaptistæ, sed aliæ illis peculiares. Nonnulli enim prorogabant Baptismum, ne cogerentur contractas post Baptismum maculas luctuoso pœnitentiæ stadio eluere, quia catechumeni pœnis canonicis non subjiciebantur. Nec aliud fere spectabant plerique eorum, qui baptizari differebant, quam ut interea peccandi libertatem non amitterent [4]: quidam ut ad recipiendam gratiam variis virtutum actibus exculti digniores se præberent; quæ praxis etsi in speciem bono munita fuerit consilio, Ecclesiæ displicuit, quæ consuevit prolem recenti partu editam ad Baptismi susceptionem admittere, ut justificationem adipisceretur [5].

1) *Instit.* lib. 4, cap. 16, §. 19, cujus verba hæc sunt: „Quos pleno lucis suæ fulgore illustraturus est Dominus, cur non iis quoque in præsens, si ita libuerit, *exigua scintilla* irradiaret; præsertim si non ante exuit ipsos (*infantes*) ignorantia, quam eripit ex carnis ergastulo?" Qui præterea mirum in modum toto hoc capite se torquet, ut se expediat ab Anabaptistarum difficultatibus, neque ægre fert se recipere ad traditionem, quam adeo despicit in aliis argumentis, in quibus eam sibi contrariam experitur, ut nos non semel advertimus.

2) Op. cit. §. 170. Sed plura in hanc rem cf. apud Bellarmin. lib. *De Baptismo*, cap. 10, ubi adductis non paucis Lutheri testimoniis, ostendit, ipsum in infantibus admisisse quandam fidem *actualem* ante susceptionem Baptismi; exortis porro Anabaptistis, ut se extricaret ab eorum objectis, eundem negasse in infantibus necessitatem cujusque fidei sive actualis sive habitualis, tum ante Baptismum, tum in ipsa Baptismi collatione. Ita se implicabant novatores!

3) *Orat.* XL, *in sanctum Baptisma*, n. 28 et seqq.

4) Cf. Bened. XIV. *De Synodo Diœc.* lib. 12, cap. 6, §. 7, qui plura congerit ad hoc argumentum spectantia.

5) Cf. editt. Maur. in adnotat. ad n. 52, libri I, S. Ambrosii *De excessu fratris sui Satyrii*, qui inter cætera scribunt: „Nihil quidem illis temporibus usitatius erat, quam hoc Sacramentum usque ad provectiorem ætatem protrahere, quod cum a multis ea mente fieret, ut liberius cupiditatibus suis fræna laxarent, a Patribus graviter reprehendebatur, quemadmodum in Ambrosio nostro sæpius licuit observare. Verum Satyrii vita tam pie sancteque instituta hic describitur, ut hujusmodi suspicione prorsus liberetur. Potuit nihilominus ipse hoc de se caute vereri, quod de Augustino Monica mater, nimirum ne baptismalem gratiam, qua eum nunquam excidisse Ambrosius testatur aliquo juvenili æstu abreptus amitteret, si ad eam immaturiori adhuc ætate accessisset."

96. *Ad* 8m, *Dist.* Ex parte adultorum, *conc.* infantium, *neg.* His enim hæc una præparatio sufficit, quod non opponant obicem contrariæ voluntatis, qui certo ab ipsis poni nequit. Quapropter antiquissima Ecclesiæ disciplina fuit non modo Baptismum, sed etiam confirmationem et Eucharistiam administrare parvulis [1])

97. *Ad* 9m, *Dist.* Si ageretur de eo, quod unicuique jure naturæ liberum est, cujusmodi ex. gr. esset matrimonium contrahere, vel clericalem statum eligere, *conc.* si de eo, quod quisque jure naturæ præstare tenetur, prout est Dei jussis obtemperare, *neg.* Quin e contrario crudele nimium esset, et ab omni pietatis sensu abhorrens, divinum infantibus remedium denegare. Numquid crudelitatis aut injustitiæ speciem habet, ægrotum opportuna medicina sanare? Verum de hoc alias iterum.

98. II. *Obj.* 1° Ejusmodi praxis tingendi infantes abhorret a Patrum sensu, ut enim observant Vives [2]), Grotius [3]), Salmasius [4]), Svicerus [5]) aliique, soli adulti Patrum sententia baptizandi erant; ac primis sæculis nemo accipiebat Baptisma, qui prius non fuisset in fide instructus et non potuisset testari se credere articulos fidei. 2° Canone proinde VI, Concilii Neocæsar. statuitur, posse baptizari mulierem quæ uterum gerit, cujus decreti hæc ratio affertur: *Neque enim ea quæ parit, cum fœtu qui paritur, ea in re habet aliquid commune, quod proprium uniuscujusque institutum ac propositum in confessione ostendatur* [6]); ac 3° Tertullianus lib. *De Bapt.* aperte scribit: *Ait quidem Dominus, nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo, dum adolescunt, veniant dum discunt, dum quo veniunt docentur; fiant Christiani, quum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens ætas, ad remissionem peccatorum* [7])? Sic etiam Gregorius Naz. melius fore existimavit, si

1) Cf. Dissertat. P. Joan. Haiden S. J. *De instituto Ecclesiæ infantibus mox cum Baptismo conferendi Sacramenta confirmationis et Eucharistiæ;* quæ reperitur in *Thesauro theologico* Zachariæ, tom, 10, part. I, pag. 217 et seqq.

2) *Adnot. in lib.* I *de Civit.* cap. 27, ubi ait: „Olim neminem admotum fuisse sacro baptisterio, nisi adulta jam ætate, et cum idem ipse et sciret quid sibi mystica illa aqua vellet, et se illa ablui peteret, nec semel peteret.” Quæ adnotatio ab editoribus Lovaniensibus opp. S. Augustini expuncta fuit.

3) In *Adnot. ad cap.* 19, 13, *S. Matthæi*, ubi prolixam intexuit disputationem. Cf. in *Criticis sacris*, tom. VIII, pag. 681.

4) *Epist. ad Justum Pacium*, sub nomine Simplicii Verini apud Suicerum loco mox citando.

5) In *Thesauro Ecclesiastico*, tom. II, ad vocem *Σύναξις*, pag. 1136.

His omnibus præiverat Walafridus Strabo, qui floruit an. 850. Sic enim scripsit in lib. de *Rebus ecclesiast.* cap. 26: „Notandum deinde, primis temporibus illis solummodo Baptismi gratiam dari solitam, qui et corporis et mentis integritate jam ad hoc pervenerant, ut scire et intelligere possent, quid emolumenti in Baptismo consequendum, quid confitendum atque credendum, quid postremo in renatis in Christo esset servandum.”

6) Ita ex versione Gentiani Herveti apud Labb. *Collect. Conc.* tom. I, col. 1482. Græcus enim textus in iis, quæ ad rem nostram faciunt, ita se habet: *Διὰ τὸ ἑκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δείκνυσθαι.*

7) Cap. 18.

homines sacro fonte provectiores ætate adspergerentur [1]). 4° Neque ab his dissentit S. Hieronymus, qui in cap. ult. S. Matth. scribit fieri non posse: *ut corpus Baptismi recipiat Sacramentum, nisi ante anima fidei receperit veritatem* [2]). Ut autem ab his rationum momentis se liberarent, qui contrariam consuetudinem tuebantur respondere solebant, 5° eos infantes credere per fidem parentum, susceptorum, Ecclesiæ, quæ eis vicariam linguam accommodat ad actum fidei per sponsores eliciendum; quod quam absurde et inepte diceretur, liquet ex iis, quæ Episcopus Bonifacius objiciebat Augustino: *Si constituam*, inquit, *ante te parvulum, et interrogem utrum cum creverit futurus sit castus, vel fur non sit futurus: sine dubio respondebis*; *nescio. Et utrum in eadem parvula ætate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali; dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, et de ejus præsenti cogitatione*: *quid est illud, quod quando ad Baptisma offeruntur, pro eis parentes tanquam fidedictores respondent et dicunt, illos facere, quod ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est,* etc. [3])? Adeo vero parum apte, inconvenienter adeo et frigide, inquiunt Anabaptistæ, has difficultates solvit Augustinus, ut nemini satisfacere videatur. Dicit enim parvulos non habere fidem Sacramenti, habere tamen fidei Sacramentum, uti nunc dicitur habere eos fidem non actualem, sed habitualem, quæ quidnam sit, se intelligere non posse adversarii ipsi profitentur. Ergo.

99. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Id observant contra omnem veritatem, a nescio quo spiritu ducti Anabaptistis, seu potius Socinianis velificandi, *conc.* juxta rei veritatem, *neg.* Ex iis enim quæ superius protulimus documentis contrarium omnino constat, alioquin nec de infantium Baptismo conquestus esset Tertullianus, neque ex universali praxi infantes baptizandi collegissent Patres doctrinam de peccato originali; neque Pelagiani jure infantes baptizari concessissent saltem ad regnum Dei consequendum [4]), nec de susceptoribus infantium tot tantaque extarent in veterum Patrum scriptis, et in antiquis liturgiis; nec de infantibus baptizatis referta esset veterum temporum historia non minus quam recentiorum [5]). Hos auctores decepit

1) *Orat.* xl. n. 27. ubi scribit: „De reliquis (*infantibus*), quibus nullum ingruit mortis periculum ita censeo, et triennio expectato, aut aliquanto breviori aut longiori temporis spatio . . . . ita demum per magni Baptismi Sacramentum et animos et corpora sanctificent: *Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀναμείναντας ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου, ἢ ὑπὲρ τουτο . . . οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχάς καὶ σώματα τῷ μεγαλῷ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως.*

2) In v. 19.

3) Apud S. August. *Epist.* xcviii, n. 7.

4) Sane Cælestius ipse in libello, quem Romæ edidit fassus est.: „Infantes baptizari in remissionem peccatorum, secundum regulam *Universalis* Ecclesiæ, et secundum Evangelii doctrinam," ut refert S. Aug. lib. *De peccato origin.* cap. 5.

5) Cf. Joan. Gerard. Vossium Disput. xiv, *de Baptismo*, qui diligenter collegit Patrum græcorum et latinorum te-

multorum abusus, V præsertim sæculo, protrahendi Baptismum usque ad adultam aut seram ætatem, quandoque etiam ad extremam usque vitæ periodum ob recensitas causas; quem quidem abusum ægre semper tulit Ecclesia, ac Patres passim in eum insurrexerunt.

100. *Ad* 2m, *Dist.* Ut suadeat genitricis fidem et Baptisma infantibus in utero delitescentibus non prodesse, *conc.* in lucem editis per collationem Baptismi, *neg.* Cæterum ejusdem ponderis non sunt rationes in canonibus usurpatæ ac canones ipsi, ut theologi suo loco ostendunt 1).

101. *Ad* 3m, *Dist.* Ex singulari istorum Patrum sententia et citra mortis periculum, *conc.* secus, *neg.* Unius porro aut alterius doctoris et Patris cogitatum non esse decreto totius Ecclesiæ præferendum, monuit hac in re ex Vincentii Lirinensis effato ipse Joan. Gerardus Vossius, quamvis heterodoxus, allegatis prius Patrum omnium, antiquissimorumque Conciliorum testimoniis, quæ vim, virtutem et receptissimam Baptismi infantium consuetudinem tradidere 2).

102. *Ad* 4m, *Neg.* Hieronymus enim illic loquitur de solis adultis; qui propterea ad Lætam scribens affirmat, filios *reos esse peccati*, si Baptisma non acceperint, et *scelus referri ad*

stimonia, nec non Conciliorum auctoritates magno numero pro pædobaptismo. Ex his porro erroris arguitur Walafridus Strabo, nec non Svicerus: qui loc. cit. scribere non dubitavit: „Primis duobus sæculis *nemo* Baptismum accipiebat, nisi qui in fide instructus, et doctrina Christi imbutus, testari posset, se credere propter illa verba, *qui crediderit et baptizatus fuerit.* Ergo prius erat credere.” Item erroris expostulatur Grotius, qui pariter loc. cit. scribit: „Videtur autem mihi antiquitus Baptismus infantium multo magis in Africa, quam in Asia aliisque mundi partibus fuisse frequentatus, et cum majori quadam necessitatis opinione.” Et paulo post: „Græcorum plerique ab omni ævo ad hunc diem morem servant differendi parvulorum Baptismum, donec ipsi fidei suæ confessionem possint edere.” Etenim, ipso Grotio non diffitente, *Constitutiones* antiquissimæ *apostolicæ* ita præscribunt: „Baptizate etiam parvulos vestros, et eos educate in bona disciplina et præceptis Dei.” *Βαπτίζετε δὲ ὑμῶν καὶ τὰ νήπια, ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Θεοῦ.* lib. 6, cap. 15, in quem locum cf. adn. Cotelerii. De pædobaptismo præterea, ut vidimus, ex Græcis loquitur Origenes, loquitur vetus Auctor *Quæstionum et Responsionum* ad *Orthodoxos.* Quæst. LVI. Porro Renaudotius in op. *Perpétuité de la foi,* tom. v, liv. 2, chap. 2 et suiv. falsitatis arguit gratuitam Grotii assertionem de dilatione Baptismi apud Græcos et Orientales usque ad annos discretionis.

1) Circa sensum hujus canonis interpretes divisi sunt. Doctus Albaspinæus cum Martino Bracarensi hunc canonem sic interpretatur: „Nam nihil in hoc participat mater infanti qui nascitur; propterea quod unicuique propria voluntas in confessione monstretur.” Videtur tunc temporis dubium excitatum fuisse an potuerit tingi mulier quæ uterum gestaret, ne una cum matre fœtus baptizatus esset censendus. Concilium vero Neocæsariense declarat posse mulierem gravidam baptizari, quia ejus Baptisma nihil commune habet cum fœtu, qui nondum in lucem editus sit. Quare mihi verosimilius videtur, hunc canonis sensum esse; unumquemque seorsim debere aquis Baptismatis lustrari per propriam confessionem, quam vel adultus per se, vel infans aliorum ore emitteret, idque juxta disciplinam, quæ etiam tunc temporis vigebat, ut susceptores seu fidejussores responderent pro infantibus baptizandis.

2) Cf. cit. Thesi XIV. Verba autem Vincentii Lirin. extant *Commonit.* cap. 39. Cæterum, ut animadvertit Coteler us *Annot.* cit. in lib. 6. *Constit. apost.*, id solum colligitur ex his Patrum dictis, dempto necessitatis casu, nullam tunc temporis Ecclesiæ legem extitisse, quæ

eos qui dare noluerint [1]); et *Dial.* III, *adv. Pelagian.* tradit, infantes *in remissionem peccatorum baptizandos* [2]).

103. *Ad* 5m, *Dist.* Infantes credere per fidem parentum, etc, id est, collatione ipsa Baptismi, *conc.* alia ratione, *neg.* Hoc sensu accipi debent, quæ de vicaria fide, lingua, sponsione, traduntur; quare necesse non est ut susceptores sciant utrum infantes futuri sint casti nec ne, utrum sint nec ne credituri. Id vero certum est, totum interrogandi, respondendi, abrenunciandique in Baptismo ritum pro adultis fuisse primitus institutum; parvulis postea fuisse accommodatum, ut quod proprie fit in adultis, per quandam similitudinem in solemni aut publico Baptismo fieret in parvulis; qui non per actualem parentum, sponsorum aut Ecclesiæ fidem, sed per Sacramentum fidei salvantur, quod est Baptisma, et per habitum fidei in collatione Baptismi illis divinitus infusum. Hoc autem formaliter, ut ajunt, et habitualiter fideles efficiuntur [3]). Quo igitur abeunt tot Bonifacii nugæ, quas tanti faciunt Anabaptistæ?

PROPOSITIO II.

Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt: et ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi.

104. De fide est, utpote a Tridentino sancita can. XIV, *De Bapt.*: *Si quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint interrogandos esse*, etc.

105. Duo, ut patet, complectitur propositio, fidem et mores; utrumque enim sponsores ex nomine infantium in collatione Baptismi polliciti sunt; tenentur itaque infantes, cum adoleverint, utrumque præstare, quin interrogari debeant, an ratum, quod eorum nomine promissum est, habere velint.

106. Priusquam utramque propositionis partem vindicemus, status quæstionis aperiendus est. Hæc enim quæstio satis celebris effecta est, postquam ex Protestantium principiis J. J. Rous-

tempus præscriberet, quo infantibus esset administrandum Baptisma. Dixi *dempto necessitatis casu:* uterque enim, Tertullianus scilicet et S. Greg. Naz. instante mortis periculo profitentur non solum posse, sed debere infantem baptizari, ille lib. *De Anima*, cap. 39 et 40, iste ibid. ait enim: „An eos quoque (*infantes*) baptizabimus? *Ita prorsus, si quod periculum immineat.* Ἢ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυγε, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος."

1) n. 6, ed. Vallars. tom. I, pag. 678.

2) Num. 17, 18, 19.

3) Susceptores seu fidejussores onus in se suscipiebant, infantem, cum adoleverit, rite pieque instituendi in Christi doctrina, informandique ejus mores ad vitam ducendam professione christiana dignam, ut patet ex Tertulliano lib. et loco cit. Cf. Marten. *De Antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. I, art. 16, §. 10 et seqq. et Joseph. Vicecomitem. *De antiquis Bapt. ritib.* lib. I, cap. 30 et seqq. qui pluribus hoc argumentum persequitur.

seavius et Freretus illam primum promoverunt circa adultos; Anonymus autem quidam circa finem sæculi elapsi, sub ementito Genevensis philosophi nomine, applicavit ad infantes.

107. Essentia siquidem protestantismi consistit in triplici libertate, *examinis* videlicet, *fidei et cultus*, quibus et quarta adjici debet libertas, nempe morum seu conscientiæ; basis enim christianæ moralis est fides. Contra vero, essentia catholicismi consistit, ut ita loquar, in auctoritate Ecclesiæ infallibilis proponentis veritates a Deo revelatas, ideoque in *unitate fidei, cultus* et *hierarchiæ*, ac proinde et morum.

108. Exinde factum est, ut frequens apud Protestantes ac passim recepta sit calumnia, temerariam et cæcam esse in Catholica Ecclesia rudium Christianorum fidem. J. J. Rousseavius et Freretus dum eadem tela tractant, paulo vividius in nos pugnant, seu revocant Manichæorum placita, quæ S. Augustinus jamdiu disjecerat, præsertim in libro *De utilitate credendi* 1).

109. Ex hac generali controversia profluxit altera partialis, eorum nempe, qui contendunt catholicis pueris cum rationis beneficio frui cœperint, dubitationem esse permittendam de religionis Ecclesiæque suæ veritate, quousque, re bene perspecta, cui parti hærendum sit, prudenter deliberent. Quam opinionem circa medium, ut innuimus, sæculi elapsi propugnavit Anonymus, datis ad Anysii Podii Episcopum literis. Ille enim Episcopus in opere, quod adversus incredulos ediderat, de rationis usu et jure agens in religionis negotio, affirmaverat fateri nos quidem, nos ratione non comprehendere *quid* credendum sit, mysteria scilicet, quæ rationis aciem excedunt, tamen in examen revocare *quare* credendum sit, nec actum fidei posse Deo acceptum esse, nisi ex prudenti motivo credibilitatis processerit 2). Sic ille, ut J. J. Rousseavio et Frereto responderet objicientibus, a Catholicis omnem rationis usum interdici in religionis negotio.

110. Verum Anonymus ille subsumpsit, Catholicos verbis rationis usum extollere, factis et praxi negare. Etenim, si non

1) Horum incredulorum argumenta profert et expendit Spedalieri in op. *Analisi dell'esame critico del Sig. Nic. Freret,* cap. 12, art. I. Eadem porro solvit art. 6.

2) Hæc autem intelligi debent de iis, qui ex infidelitate aut incredulitate ad veram fidem pervenire cupiunt. His enim permitti potest, imo quandoque necessarium est, saltem de via ordinaria, examen extrinsecum, ut vocant, motivorum credibilitatis. Nam quoad eos, qui in errore versantur, dubium est veluti primus gradus, ut alias innuimus, ad veritatem; hoc porro dubium ipsi excutere debent per examen motivorum credibilitatis, quibus fulcitur vera religio, atque in hoc examine instituendo partes suas exerit humana ratio. Hinc apposite S. Thomas 2ª 2æ, q. I, art. 4, ad 2m: „Ea, quæ subsunt fidei, *inquit,* dupliciter considerari possunt: uno modo in speciali, et sic non possunt esse simul visa et credita. Alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis, et sic sunt visa ab eo, qui credit. Non enim crederet, nisi videret ea esse credenda, *vel propter evidentiam signorum, vel propter aliquid hujusmodi.*" Sæpe tamen, ut dicemus, neque hoc examine opus est.

potest Deo gratus et acceptus esse fidei actus, quem non præcesserit examen motivorum credibilitatis; ergo, inferebat, parvulis baptizatis, cum adoleverint, danda est facultas ejusmodi examinis instituendi, ut sciant *quare* credant, alioquin cæco more, ex *fanatismo* ac *enthusiasmo* credent, et solum quia ita fuerunt instituti. Ne igitur hoc admittatur, debent illis exponi omnia motiva, quod dum fit, debent ipsi omnem assensum cohibere ac suspendere donec omnibus rite perpensis ac de omnibus persuasi, eliciant fidei actum. Tum poterit dici rationabile obsequium fidei. Ast praxis Ecclesiæ Romanæ adeo distat ab hoc examine, ut vetet interrogare pueros cum ad annos discretionis pervenerint, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine polliciti sunt, et cogit eos ad credendum sive persuasi sint, sive non [1].

111. Nostrum igitur est, vindicare Ecclesiæ Catholicæ praxim ostendendo, hos pueros non sine motivo credere, ac propterea ipsis permittendum non esse examen dubitativum articulorum fidei. Dixi *dubitativum*, duplex siquidem examen distinguitur, alterum quod vocant *dubitativum*, cum nempe mens anceps et suspensa hæret circa veritatem alicujus articuli; alterum, quod appellant *confirmativum*, cum scilicet aliquid pro certo habetur, sed ignorantur peculiaria motiva seu rationes intrinsecæ, quibus tales veritates innituntur, nec prodit ejusmodi ignorantia nisi negationem scientiæ. Prius examen cum fide consistere nequit, posterius bene cohæret [2].

112. His positis, præmittendum adhuc est, infantes, cum baptizantur, consequi habitum fidei, qui consistit in illa dispositione, quam gratia Baptismatis ipsis confert, ut facile erumpant in fidei actum, cum illis proponuntur objecta fidei credenda [3]. Hinc, si nihil obstat, vix ipsis ab Ecclesiæ fidei arti-

1) Cf. Op. cui titulus: *Controverse pacifique sur l'autorité de l'Eglise, ou lettres de M. D. C. à l'Évêque de P. avec les réponses de ce prélat.* pag. 12 et suiv. et pag. 27.

Cf. etiam *Dictionnaire historique.* Art. *Franc de Pompignan* (Jean-Georges). De hac controversia ab Anonymo philosopho Genevensi excitata sæc. elapso fuse agit ad rem suam Gerbet in op. *Des doctrines philosophiques sur la certitude.* Paris 1826, cap. 8, pag. 175 et seqq. Adversus quem cf. P. J. L. Rozaven S. J. in op. *Examen d'un ouvrage intitulé: Des doctrines philosophiques sur la certitude.* Avignon 1831, chap. 7, pag. 341 et seqq.

2) Ex his intelligimus prudenti omnino consilio non ita pridem ab Archiepiscopo Coloniensi adversus gliscentes novitates hanc thesim inter cæteras, subscribendam clero suo propositam esse, quæ n. I, est. „Credo et confiteor damnabilem esse errorem, si quis *dubium positivum* tanquam basim omnis theologicæ inquisitionis facere tentet, quoniam hæc via tenebrosa et ad errorem omnigenum ducens declinat a regio tramite, quem universa traditio et SS. Patres in exponendis et vindicandis fidei veritatibus stravere." Quid porro sentiendum de harum novitatum Auctore, qui dicitur viginti annos insumpsisse ad certo sibi persuadendam existentiam Dei? Cf. quæ scripsimus de Hermesio in tract. *De vera rel.* part. 2, n. 64, not. 1).

3) Cf. S. Thom. 2ª 2æ, q. 6, art. I. A Suarezio in tract. *De fide*, disp. VII, sect. I, n. 3, definitur: „Habitus inclinans et dans supernaturalem facultatem eliciendi assensum, propter auctoritatem primæ veritatis revelantis." Alii aliis verbis id ipsum significant.

culi proponuntur cum suo motivo formali, auctoritate scilicet Dei revelantis, statim acquiescunt, et actum fidei eliciunt, præventi, ut supponitur et adjuti auxiliis gratiæ ad id necessariis. Nunc vero parvi laboris est enunciatam propositionem directe adstruere et vindicare, quod ut obtineamus, sic progredimur: Illud examen permitti non debet hujusmodi parvulis, quod 1° destruit dispositionem ab iis in Baptismo adeptam; 2° quod est fidei totius eversivum; 3° quod non potest esse illorum ætati accommodatum; 4° quod denique suppletur per Ecclesiæ auctoritatem. Atqui tale est examen, quod juxta Protestantes permitti deberet infantibus baptizatis, cum rationis usum attigerint. Ergo.

113. 1° Sane examen dubitativum et suspensivum destruit dispositionem in Baptismo adeptam. Per Baptismum enim, ut diximus, infunditur seu tribuitur habitus fidei, dispositio scilicet proxima ad eliciendos suo tempore fidei actus. Porro hæc dispositio destruitur per examen dubitativum. Nam per hoc revocantur in dubium ea, quibus per fidem firmiter adhærere intellectus et voluntas debent. Dubium enim et firma adhæsio mutuo se destruunt atque collidunt, quemadmodum una simul consistere nequit sanitas cum adversa valetudine.

114. 2° Est fidei totius eversivum. Illud enim fidei eversivum est, ex quo nullus alius percipitur fructus quam fidei eversio, tale autem est ejusmodi examen. Etenim per ipsum deberent omnes et singuli articuli perpendi, opus esset inquiri in ipsorum fundamenta, expendi illi Scripturarum textus quibus inniti dicuntur, conferri ad invicem, ipsorum germanus sensus attingi, et quidem spiritu uniuscujusque privato ac prout unusquisque affectus est; hæc porro via universum labefactat fidei systema. Non alia ratione, nec alia de causa hæreses ortæ ac multiplicatæ sunt [1]). Hoc veluti principium est, quod corrodit ac dissolvit, ut ita loquar, unam post aliam veritates, donec tandem omnes consumptæ fuerint; ut patet ex facto ipso protestantismi, penes quem tanta exorta est opinionum discrepantia, ut plerique illorum, qui sibi cohærentes fuerunt, in desperationem acti omnem abjecerint fidem, et in deismum ac rationalismum declinaverint, ut suo loco ostendimus [2]).

1) De origine priorum hæreticorum disserens Hegesippus apud Eusebium lib. 4, *Hist. eccles.* cap. 22, inde eam repetit, quod propria placita, seu proprias opiniones invexerint contra publicum Ecclesiæ magisterium. Sic enim enumeratis septem hæresibus Menandrianorum, Marcionistarum, etc. pergit hic antiquissimus Auctor: „Qui seorsim singuli *proprias opiniones* induxerunt. Ex his orti sunt pseudo-Christi, pseudo-prophetæ, pseudo-apostoli, qui adulterinam invehentes doctrinam adversus Deum et adversus Christum ejus, unitatem Ecclesiæ disciderunt. *Ἕκαστος ἰδίως καὶ ἑτέρως ἰδίαν δόξαν παρεισήγαγεν· ἀπὸ τούτων ψευδοχρίστοι, ψευδοπροφῆται, ψευδαπόστολοι, οἵτινες ἐμέρισαν τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας φθοριμαίοις λόγοις κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.*

2) In tract. *De vera religione*, part. 2, n. 177 et seqq. et. n. 222 et seqq.

115. 3° Non potest esse illorum ætati accommodatum. Illud enim puerili ætati accommodatum esse nequit, quod talem cognitionum exigit apparatum, cui vix pauci vel inter ipsos doctos homines pares sunt. Siquidem ad ejusmodi examen rite instituendum requiritur apparatus scientiarum naturalium, linguarum, exegeseos, hermeneuticæ, criticæ, historiæ, etc. requiritur profunda ac diuturna meditatio, comparatio, etc. quibus profecto puer, seu adolescens X, XV, aut XX etiam annorum impar omnino est. In hypothesi propterea, quam impugnamus, semper suspendere puer et adolescens actum fidei deberet usque ad an. XL aut L. Quod si neque ea ætate posset se determinare, continget sæpius debere illum prius ex hac vita migrare, quam actum fidei elicere.

116. 4° Velint itaque nolint adversarii, huc demum delabendum est, ut sola Ecclesiæ proponentis auctoritate innixi parvuli debeant, cum ad rationis usum pervenerint, actum fidei elicere absque ejusmodi examine. Talis enim est Ecclesiæ auctoritas, ut sola possit intrinsecis motivis quorum vim pueri perpendere non valent, supplere; hæc autem Ecclesiæ proponentis auctoritas vocatur motivum extrinsecum, seu infallibilis fidei regula proxima [1]). Quævis alia via excogitetur, aut absurda est, aut ad incredulitatem ducit, ut ex dictis constat.

117. Reliquum est, ut evincamus, non esse pueros interrogandos quoad promissiones eorum nomine factas per sponsores, an scilicet eas ratas habere velint. Quod sic ostendimus. Nec potest nec debet admitti interrogatio, qua in dubium revocatur obligatio illa, quæ ex jure divino et naturali exurgit; talis porro est interrogatio de qua agitur.

118. Sane in primis, ejusmodi interrogatione in dubium revocari contractam obligationem, patet ex eo, quod interrogatio, an quis velit hoc vel illud efficere aut præstare, supponat libertatem in eo, qui sic interrogatur; supponat solutionem a quovis vinculo. Si enim quispiam sic interrogatus responderet affirmative, libere ac sponte hoc ipso profiteretur in se suscipere obligationem aut onus, a quo antea liber erat, alioquin frustra exploraretur ejus voluntas: quod si responderit negative, hoc ipso pariter declarat se immunem esse ac liberum a quavis obligatione, ut per se patet: nam obligatio et immunitas ab obligatione sunt notiones, quæ sese invicem excludunt.

119. Quoad alterum vero, obligationem scilicet standi promissis, oriri ex jure divino ac naturali in infantibus baptizatis, res ipsa clamat. Ac primo quidem de jure divino constat ex verbis, quibus Christus legem Baptismi tulit: ***Euntes docete omnes gentes . . . docentes servare omnia quæcumque mandavi vobis***, Matth. XXVIII, 19. Hæc igitur est conditio, sine qua rite

1) Cf. Suarez Tract. cit. sect. 2 et seqq.

nec conferri nec suscipi potest Baptisma. De jure autem naturali patet ex eo, quod illi qui baptizantur cooptentur in Ecclesiam seu in societatem a Christo institutam; jam vero quicumque aliquam societatem ingreditur, hoc ipso jure naturali tenetur leges servare ejusdem societatis, cujus membrum est. Quod vel ipsius civilis societatis exemplum ostendit. In quavis enim societate quivis nascatur, ex eo instanti obstrictus fit jure naturali ad peculiares illius societatis leges servandas. Hinc vix infantes adolescunt, quin interrogentur, an velint nec ne legibus obtemperare, illico coguntur per pœnas in deliquentes statutas iisdem obsequi.

120. Addatur, per Baptismum unumquemque a maximo sibi impendente malo eripi, et ad maximum bonum jus acquirere. Tenetur igitur unusquisque ad eam conditionem adimplendam, sine qua nec malum illud evadere, æternam scilicet damnationem, nec tantum bonum, cujusmodi est æterna vita, assequi potuisset. Cum enim Ecclesia sciat hanc conditionem a Christo appositam baptizando, nemini conferre vult regenerationis lavacrum, quin sibi constet de ipsius voluntate aut expressa aut præsumpta ejusmodi conditionis adimplendæ. Quare aut præsumi debet talis voluntas in infantibus, aut omnes a Baptismate essent arcendi: cum vero posterius hoc nec adversarii admittant, prius concedere debent. Ut autem majori solemnitate id constet, accommodat pia mater his infantibus vicariam linguam et sponsionem susceptorum. Dixi *majori solemnitate*, non autem ex necessitate, quia etiamsi Baptismus privatim administraretur absque ejusmodi sponsionibus, teneretur tamen infans cum adoleverit eam conditionem adimplere, quam ex Christi voluntate Baptismus includit ac præ se fert.

121. Hæc autem, præter exemplum civilis societatis, confirmantur ex perpetua Ecclesiæ praxi, quæ nunquam consuevit puerorum sciscitari voluntatem; et ex praxi veteris synagogæ, quæ, nulla præmissa interrogatione, infantes circumcisos semper adegit ad legis observantiam.

122. Constat igitur, quod proposuimus, neque circa fidem, neque circa mores interrogandos esse parvulos baptizatos, etc. Merito igitur statuit Conc. Tridentinum, can. VII, *De Bapt.*: *Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universæ legis Christi servandæ; anath. sit.*; et can. VIII: *Si quis dixerit baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta, vel tradita sunt; ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint; anath. sit.*

DIFFICULTATES.

123. I. *Obj.* 1° Ad credendum, sicut oportet, non sufficit pia motio et affectio, sed certissimus requiritur assensus, quem

intellectus præstare non potest, nisi objectum fidei credibile menti videatur, illudque intellectus prævio sufficienti examine tale esse judicaverit; hoc porro examen ante consensum suspensionem involvit; itaque qui tale examen prohibent, rationabilem æque vetant fidem et ab orthodoxorum principiis recedunt. 2° Sufficiens autem dici nequit motivum, quod in Romana Communione pueris rationis usum adeptis proponitur, auctoritas scilicet Ecclesiæ; cum hoc ipsum motivum proponatur pueris Græcorum, quorum tamen fidem Romana Ecclesia non approbat. Quamvis vero daretur infallibilitas Ecclesiæ, quonam pacto nosse posset puer, aut adolescens solam Ecclesiam Romanam esse infallibilem? 3° Præsertim cum, si sincere loqui velimus, non alia de causa pueri tandem credant, nisi quia ita credendum esse eos docent parentes, catechistæ, institutores: sed si semel constitueretur sufficiens esse ejusmodi motivum, jam in quavis secta pueri veram cognoscere et habere fidem possent; hoc autem perinde esset, atque universalem inducere religiosum tolerantismum. Quare ne in hoc delabamur absurdum, restat ut pueris, cum adoleverint, liberum permitti debeat examen circa credibilitatis fidei motiva, ne cito nimis et absque examine credentes, per enthusiasmum tandem et imprudenter credant. 4° Non aliam proinde ob causam in Romana Communione pueri non prius admittuntur ad sacram synaxim, quam satis in fide confirmati censeantur. Ergo.

124. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** In adultis nondum baptizatis, et quidem erroribus et falsis opinionibus præoccupatis, *trans.* [1]) in parvulis baptizatis et vix rationis usum assecutis, ***neg.*** Ut patet ex dictis; præsertim cum pueri, anticipatis judiciis vacui, ipso naturæ lumine facile intelligant, quod ajebat S. Augustinus, esse ***ab ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam quo veluti gradu certo innitentes adtollamur in Deum*** [2]). Profecto, si ipse Augustinus jam adultus de se profitebatur: ***Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas*** [3]); quanto magis hæc eadem Ecclesiæ auctoritas accommodatum et sufficiens motivum erit infirmitati et simplicitati pueri, ad supernaturalem præsertim ordinem per Baptismum jam evecti, ut fidei objecta percipiat certoque credat?

125. ***Ad*** 2m, vel ***Neg.*** vel ***Dist.*** Si isti pueri in primo fidei actu veram Ecclesiam a falsis distinguere deberent, *conc.* si plures esse communiones, quæ sibi Ecclesiæ nomen usurpent, ne su-

1) Transmisi primum distinctionis membrum, quia neque in adultis absolute necesse est, ut *semper* examen debeat præcedere fidem. Hinc Bossuetus non minus vere quam profunde dixit: „Necesse non est ut semper examinetur priusquam credatur." Sane plures crediderunt absque examine, a gratia Dei subito illustrati ac moti.

2) Lib. *De utilitate credendi,* cap. 16, n. 34.

3) *Contra epist. Fundam.* n. 6.

spicentur quidem, seu ignorent, *neg.* Jam vero puero Ecclesiæ dotes et proprietates explicantur, ex quibus intelligit, quanto sit a Deo auctus beneficio, cui contigit in ea nasci et institui, quin ulterius quærat. Num enim, ut silvestris americanus verus christianus fiat, necesse est, ut ipsi discrimen proponatur, quod inter religionem christianam, sectasque judaicam et islamiticam intercedit? Neque ipsi Protestantes id contendunt [1]).

126. Verum ut radicitus hæc difficultas, ut ita dicam, convellatur, juverit rem totam a suis principiis repetere. Ac primo instar fundamenti ponendum est, quod, quicumque in diversis sectis nascuntur et baptizantur, in veram Christi Ecclesiam cooptentur, quæ est Ecclesia Catholica. Quando isti adolescunt et ipsis pariter proponuntur articuli credendi nomine et auctoritate veræ Ecclesiæ a Christo institutæ, ideoque semper Catholici sunt. Neque obstat quod interdum permisceantur erroneæ doctrinæ una cum veris fidei articulis, siquidem ad ejusmodi falsa objecta non extenditur sive gratiæ habitus, sive gratia actualis, vi cujus pueri sic instituti actum fidei eliciunt; cum propterea bonæ fidei sint, iis non obstantibus, Catholici esse perseverant [2]). Tunc vero solum Catholici esse desinunt, et incipiunt ad sectam peculiarem pertinere, cum incipiunt esse malæ fidei vel dum volentes dubium positivum in animum admittunt, vel dum contrariam sectæ erroribus veritatem agnoscunt et non amplectuntur, imo sectæ erroribus pertinaciter adhærent, in quo gratiæ interiori resistunt.

127. In eo porro, quem delineavimus, rerum statu adolescunt filii Catholicorum, adolescunt et filii hæreticorum, utrique per instructionem formantur et per examen, ut diximus, confirmativum, quo repellitur ignorantia. Hinc si utrique fideles se exhibeant Dei gratiæ, Catholicorum filii magis ac magis confirmantur in fide semel adepta, præsertim cum motiva credibilitatis, quæ favent Catholicæ Ecclesiæ, talia sint, ut in omnium oculos incurrant, cujusmodi sunt ex. gr. ejus origo, unitas, perpetuitas, universalitas, sanctitas, etc. [3]). Contra

1) Cf. Spedalieri *Analisi dell' esame critico di Freret*, loc. cit.

2) Hic juvat in medium afferre doctrinam S. Thomæ, qui *In lib.* 3 *Sent.* dist. 23, q. 3, art. 3, sol. 2, hæc præclare scribit: „Fidei habitus infusus in duobus nos adjuvat; scilicet ut credamus ea quæ credenda sunt, et *ut eis quæ non sunt credenda nullo modo assentiamur.*"

3) Hic præterea observandum est, inter cæteros fidei articulos, Ecclesiam Catholicam annumerari, seu Ecclesiam Catholicam fidei objectum esse, juxta id quod in Symbolo Apostolico profitemur. *Credo Ecclesiam Catholicam.* Cum igitur habitus fidei animum inclinet in ea, quæ sunt credenda, vi hujus habitus fidei, quem per Baptismum infans infusum habet, inclinatur cum adolescit ad assentiendum huic fidei articulo, seu ad ipsum credendum cum ei proponitur, ut per eum inducatur ad credendos articulos reliquos ejusdem fidei, quos Ecclesia proponit.

Apposite Bossuet in opusc. *Refléxions sur un écrit de Monsieur Claude.* Réfl. IV: „C'est un erreur de s'imaginer qu'il faille toujours examiner avant de croire. Le bonheur de ceux qui naissent, pour ainsi dire, dans le sein de la vraie Eglise, c'est que Dieu lui ait donné une telle autorité, qu'on croit d'abord ce qu'elle

vero filii hæreticorum incipiunt dubitare, et quo honestiores, meliores, fideliores fuerint gratiæ jam acceptæ, eo magis dubitare pergunt de veritate sectæ, in qua nati sunt et enutriti, et eo facilius, quod omnia ipsis dubium ingerere debeant, natura scilicet hæresum, origo, epocha, nomen, antiqua monumenta, templa, inscriptiones, sepulchra, etc., donec perveniant ad cognitionem veritatis. Itaque filii Catholicorum semper in ordine progressivo sunt circa veram fidem, filii vero hæreticorum in ordine retrogrado respectu propriæ sectæ, quare si pro virili gratiæ obsecundent, conjungentur Ecclesiæ Catholicæ, quod si gratiæ resistant, sectæ in qua nati sunt errores profitebuntur, et ad Ecclesiam Catholicam pertinere jam desinent.

128. *Ad* 3m, *Dist.* Immediate eos docent parentes, etc. *conc.* mediate, *neg.* Isti enim omnes respectu puerorum Ecclesiam repræsentant, dum ipsis objecta fidei credenda proponunt auctoritate et nomine Ecclesiæ juxta dicta. Quinimo vel ipsi schismatici et hæretici, qui Christi et Ecclesiæ auctoritatem urgent in pueris instituendis, istos ducunt ad veram fidem et ad actus supernaturales eliciendos donec evangelico lacti venenum schismatis aut hæreseos non immisceant. Ecclesia quippe, quæ, ut loquitur Augustinus, vel per se vel per uteros ancillarum infantes in Baptismo gignit, in institutione pariter veritatum fidei, pueros vel per suum vel per ancillarum sinum alit, fovet et nutrit, donec malæ fidei esse incipiant.

129. *Ad* 4m, *Neg.* differri Eucharistiam parvulis defectu fidei aut examinis, ut adversarii autumant; sed majoris reverentiæ causa erga tantum Sacramentum ; prout et ipsi Protestantes facere consueverunt. Atque id quidem ex libera disciplina. Quis enim ignorat, primis Ecclesiæ sæculis datam ipsis Eucharistiam fuisse et Confirmationem una cum Baptismate, ut superius diximus?

130. II. *Obj.* 1° Nemo tenetur nisi ad id, quod ipse per se, vel alter ex suo consensu promisit. Atqui promissiones in Baptismo neque puer fecit, neque consensu pueri sponsores ; itaque nisi promissiones illas, cum adoleverit, confirmet, ad eas implendas minime tenetur. Nec obstat Protestantium praxis, quæ hac in parte reprehensibilis etiam est, quamquam tolerabilior eorum sit agendi ratio ; pueris enim, cum usum rationis attigerint, lectionem præcipiunt Scripturarum, juxta illud Apo-

propose, et que la foi précède, ou plutôt exclut l'examen. Dieu . . . ne manque pas de motifs pour attacher ses enfans à son Eglise, à laquelle il a donné des caractères si particuliers et si éclatants. Cela même qu'elle est la seule de toutes les sociétés qui sont au monde, à laquelle nul ne peut montrer son commencement, ni aucune interruption de son état visible et extérieur par aucun fait avéré, pendant qu'elle le montre à toutes les autres sociétés qui l'environnent, par des faits qu'elles-mêmes ne peuvent nier ; cela même est un caractère sensible, qui donne une inviolable autorité à la vraie Eglise." *Oeuvres de M. Bossuet.* Edit. de Liège 1766, tom. v, pag. 671 et suiv.

stoli II Timoth. III, 14: *Tu vero permane in iis, quæ didicisti, et credita sunt tibi. Et quia ab infantia Sacras Literas nosti* [1]). Hinc videt in illis puer baptizatus objecta fidei suæ, et cum eodem Apostolo dicere potest: *Scio cui credidi, et certus sum;* magis certum habens hoc pacto credibilitatis motivum; in Ecclesia autem Romana pueris talis lectio interdicitur. Ergo.

131. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Ex suo consensu vel expresso, vel interpretativo aut præsumpto, *conc.* tantum expresso, *neg.* Quoties enim agitur vel de maximo aliquo impendente malo avertendo, vel de summo aliquo bono aut beneficio adipiscendo, toties præsumitur voluntas ejus, ad quem illa spectant. Sic vel ipsæ leges humanæ jure naturali innixæ statuerunt. Talis est porro casus noster. Numquid posset quispiam se retrahere a solvendis impensis medico aut pharmacopolæ debitis ac per sponsores promissis, eo quod ipse sensibus destitutus eas per se minime promiserit aut sine expresso suo consensu illi eas promissiones fecerint?

132. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Si fides a Scripturarum lectione, quam Protestantes præcipiunt, penderet, *trans.* si *ex auditu*, ut affirmat Apostolus, *neg.* Jam vero Scripturarum lectio innumeris prope rudibus est impossibilis; sed et hoc dato, impossibile rursum est, ut pueruli ex ejusmodi lectione fidem, aut fidei articulos sibi cudere possint, cum neque adulti et docti absque Ecclesiæ auctoritate et magisterio id consequi possint, ut ex Protestantium experimento facile evincitur, qui hac methodo fidem omnem amiserunt, et in absurda quæque delapsi sunt. Primi fideles absque Scripturis optimi christiani fuerunt, perinde ac barbari illi, de quibus scribit S. Irenæus, qui *Sine charta et atramento scriptam habebant per spiritum in cordibus suis salutem* [2]). Addo absque infallibili Ecclesiæ auctoritate ipsis constare non posse de Scripturarum canone, *authenticitate* et inspiratione. Sed de his suo loco. Interim ex his colligitur absurdam plane esse Protestantium methodum, atque ad illudendum excogitatam.

CAPUT V.

DE NECESSITATE BAPTISMI.

133. Duplici ratione potest aliquid necessarium esse; vel necessitate *medii*, ut vocant, vel necessitate *præcepti*. Necessarium est necessitate medii, si absque eo finis obtineri nullatenus

1) *Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης . . . Καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας.*

2) Lib. 3, *Cont. Hæres.* cap. 4, n. 2.

possit; necessitate autem præcepti, si ita quidpiam sit imperatum, ut etiam eo omisso, inculpabiliter tamen, finis possit obtineri. Duplici hoc modo necessarium esse Baptisma sive in re sive in voto tenet Ecclesia Catholica, quoad adultos, quibus saltem innotuit Evangelium; necessarium vero docet necessitate medii quoad infantes, nisi ejus vices suppleat martyrium. Et hoc quidem contra Manichæos, Pelagianos, Waldenses, Calvinianos et Socinianos qui Baptismi necessitatem rejecerunt saltem quoad filios Christianorum, aut eos qui fidei nostræ educatione Christum profitentur. Hunc errorem sibi adsciverunt passim Protestantes, præsertim vero rationalistæ [1]). Adeo vero invaluit hæc perniciosa sententia in Anglia, ut nisi sæculares magistratus infantium saluti datis legibus prospexissent, absque salutari lavacro passim isti relinquerentur [2]). Contra quem errorem sit

PROPOSITIO.

Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem.

134. Est de fide juxta can. V, Conc. Trid. sess. VII: *Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem; anath. sit.*

135. Majoris claritatis gratia in re tanti momenti præmittimus 1° Neque infantes, neque adultos Baptismi lege statim obstrictos fuisse, cum Christus Joan. III, ejus necessitatem Nicodemo patefecit, aut Matth. ult. eam omnibus indixit, sed solum post sufficientem Evangelii promulgationem. 2° Non omnes theologos consentientes esse in epocha definienda sufficientis ejusmodi promulgationis, licet passim ipsi assignent decem annos plus minus pro universa Palæstina, et quadraginta pro imperio romano. 3° Ejusmodi sufficientem promulgationem esse *relativam*, non autem absolutam, id est, eadem ratione minime dimetiendam esse relate ad diversas gentes; ex. gr. relate ad

1) Mirum est, qua fiducia omnes sectarii rejiciant necessitatem Baptismi. Limborchius, *Theol. Christ.* lib. 5, cap. 69, §. 25, concludit: „Unicuique libertatem concedendam esse Baptismum suscipiendi;" cum juxta ipsum Baptismus neque sanctitatis christianæ pars sit, neque intus animum purificet. Svicerus in *Thesauro Eccles.* loc. cit. pag. 1137: „Ubi *opinio, inquit, extabuit* de necessitate utriusque Sacramenti, etc." nempe Baptismi et Cœnæ. Wegscheid. §. 170: „Commentum de necessitate Baptismi profligatum videmus." Sic cæteri passim tumentes ejusmodi homines loquuntur; imo Beza *Epist.* VIII, *ad Grindallum* Episc. Londinensem, aperte doctrinam de absoluta necessitate Baptismi vocat *errorem, quem nimium multi jam pridem asseruerunt*, pag. 74 et seqq. edit. an. 1575.

2) Ex hac persuasione de nulla Baptismi necessitate, quæ penes Protestantes vulgata est, fit, ut eorum ministri adeo oscitanter hoc Sacramentum administrent, ut grave dubium ortum sit de valore Baptismi ab illis collati. Hinc receptum est, ut passim non solum in Anglia, Galliis, Germania, verum etiam Romæ, sub conditione iis, qui se ex diversis sectis recipiunt ad Ecclesiam Catholicam, iterum Baptisma conferatur.

Americanos, vix sæc. XVI dici poterat, fidem esse sufficienter promulgatam, quinimo et illud addendum est, ejusmodi promulgationem relativam esse non solum quoad diversas gentes, verum etiam quoad individua, ut patet; cum lex evangelica non solum gentes, sed et individua singula obliget et obstringat; hinc si aliquis inculpabiliter illam ignoret, ea minime obligatur [1]). 4° Animadvertimus infideles negativos ante sufficientem ejusmodi promulgationem versari in eodem statu et conditione, ac versarentur universæ gentes ante Christi adventum circa salutis media, sive respectu adultorum, sive respectu infantium. 5° Baptismi institutionem, quæ, ut diximus, relate ad adultos rationem obtinet medii et præcepti, relate ad infantes non posse habere nisi rationem medii; quare si ipsis conferatur, hi jus acquirunt ad æternam ac supernaturalem felicitatem; ad beatitudinem scilicet *per se* humanæ naturæ indebitam. Quod si his non applicetur, quamcumque demum ob causam id contingat, ipsi non privantur nisi beneficio gratuito, nec pejor fit eorum conditio, perinde ac si nunquam humana natura evecta esset ad ordinem supernaturalem. Hæc quidem privatio in præsenti rerum ordine rationem habet damnationis ob relationem ad culpam originalem, quæ ab infantibus nascendo contrahitur, ast in se et absolute nihil detrahit ex eo, quod exposcit humanæ naturæ conditio, ut late suo loco exposuimus [2]).

136. Quibus ita compositis, sic accedimus ad enunciatæ propositionis veritatem vindicandam. Christus Matth. XXVIII, 19, præcepit Apostolis: ***Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos***, etc. et Marci XVI, 15: ***Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.*** Ejusdem igitur necessitatis est Baptisma ad salutem ac fides; sed fides, adversariis ipsis ultro fatentibus, necessaria est omnibus et quovis tempore, ergo et Baptisma omnibus et quovis tempore necessarium est ad salutem, nec temporarium proinde est hoc præceptum, neque solos afficit infideles, vel infidelium filios.

137. Rursum: idem Christus ait Joan. III, 5: ***Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei.*** Quæ verba pariter generalissima sunt, nec Judæos tantum aut ethnicos respiciunt, sed omnes prorsus tam præsentes quam futuros homines cujuscumque sexus, conditionis, religionis et generis, cum tam late patere debeat ejusmodi *renascentia* seu regeneratio, quam ortus et generatio.

1) Individua enim sunt, quæ damnantur aut salvantur; *gentis* seu *nationis* vox est abstracta ad collectionem individuorum significandam. Quo spectant S. Bernardi verba *Tract. de Bapt.* cap. 2, n. 6: „Sed ex eo tempore tantum cuique cœpit antiqua observatio non valere, et non baptizatus quisque novi præcepti (*a Christo dati*) reus existere, ex quo præceptum ipsum inexcusabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam."
Opp. edit. Mabill. tom. II, pag. 634.

2) In tract. *De Deo Creatore*, n. 459 et seqq.

Quare ex hoc testimonio, si paucos aliquot obscurissimi nominis hæreticos excipias, universi non modo orthodoxi, verum etiam universæ heterodoxorum sectæ, tenuerunt Baptismum ad religionis christianæ professionem, æque ac ad salutem necessarium absolute esse. Tantum porro abfuit, ut vel suorum omnium consensionem obtinuerit Socinus, dum Baptismi necessitatem impugnavit, ut ex ipsius sectariis complures extiterint valde ab ejusmodi errore abhorrentes, qui etiam editis scriptis, eum confutaverunt [1]).

138. Ex his porro Christi verbis, quæ postremo loco adduximus, merito colligebat S. Ambrosius: *Utique nullum excipit* (Christus), *non infantem, non aliqua præventum necessitate* [2]); et Gennadius inter firmissima Ecclesiæ dogmata et istud recenset dicens: *Baptizatis tantum iter salutis esse credimus* [3]). Sic reliqui omnes Ecclesiæ Patres sive græci sive latini, ipsis adversariis minime diffitentibus [4]).

139. Sed melius colligi non potest utriusque Ecclesiæ orientalis atque occidentalis sensus, quam ex perpetua sollicitudine tingendi eos omnes, qui in vitæ discrimine constituti essent, omissis omnibus solemnitatibus a quibusvis sive viris sive fœminis, sive Catholicis sive hæreticis, imo et infidelibus. Colligitur præterea idem Ecclesiæ sensus ex argumento, quod inde Patres, præsertim vero Augustinus, disputantes ad hominem, ut inquiunt, adversus Pelagianos desumebant, ut ex omnimoda necessitate Baptismi adstruerent in omnes homines originariæ labis propagationem. Eandem demum fidem de absoluta salutaris lavacri necessitate adhuc retinere diversæ communionis orientales sectas luculentissime ostendit Renaudotius [5]).

140. Quod et hac ratione theologica conficitur a S. Thoma: nemo potest salutem obtinere, nisi Christo incorporetur effectus membrum ejus; atqui id aliter, saltem in nova lege, fieri nequit, nisi per Baptismum sive in re sive in voto susceptum, juxta dictum Apostoli Gal. III, 27: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis* [6]). Ergo.

DIFFICULTATES.

141. I. *Obj.* Neque ex Matth. ac Marc. ult., neque ex Joan. III, ulla adstrui potest sive absoluta Baptismi necessitas, sive

1) Hæc magna solertia recenset Reimannus in sua *Bibliotheca theologica*, sect. 2, cap. 13.

2) Lib. 2, *De Abraham*, cap. 11, n. 84, in quem locum cf. adnot. edd. Maur. Idem S. Doctor ibid. n. 79, jam scripserat: „Quia *nemo* adscendit in regnum cœlorum, nisi per Sacramentum Baptismatis."

3) Lib. *De Ecclesiasticis dogmatibus*, cap. 41. In append. tom. VIII, opp. S. August. ed. Maur.

4) Hos collegit Joan. Gerard. Vossius disput. VII, *De Bapt.* Thesi XXI.

5) *La perpétuité de la foi*, tom. V, liv. II, chap. I et II.

6) Part. III, q. 68, art. 1.

ejusdem præceptum universale atque perpetuum. Etenim 1° post adducta Christi verba Marc. XVI, subdit Christus: ***Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur; in nomine meo dæmonia ejicient***, etc. 1); jam vero hæc signorum et prodigiorum copia ad apostolicam tantum spectabat Ecclesiam, minime vero ad adultam; ergo et ad Ecclesiam, tantum ex Judæis et gentibus constituendam totus pertinet ille baptismalis ceremoniæ apparatus, non autem ad Ecclesiam jam constitutam; cui eo pacto, quo necessaria non sunt signa illa, ita neque necessarius est exterior Baptismi ritus. 2° Multo minus id conficitur ex Joan. III, ut enim observat Calvinus verba illa: ***Nisi quis renatus fuerit***, etc., non sunt intelligenda materialiter de aqua, sed de gratia Spiritus Sancti, quæ utique ad salutem necessaria est; hæc tamen absque Baptismo per solam fidem justificantem obtineri potest, prout exponit Joannes Baptista, Luc. III, 16, dicens de Christo: ***Ipse vos baptizabit Spiritu Sancto et igni.*** Quod pariter declarat Christus eodem Joan. cap. III, 6, dum ait: ***Quod natum est ex Spiritu, spiritus est:*** et vers. 8: ***Omnis, qui natus est ex Spiritu***, etc. 3° Sane eadem ratione ac Christus Joan. III, disserens de Baptismo dixit: ***Nisi quis renatus fuerit***, etc., loquens ibid. VI, 54, de Eucharistia ait: ***Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis:*** 4° quin tamen ex his posterioribus verbis, quidquid dixerit S. Augustinus, colligi possit absoluta necessitas eucharisticæ sumptionis, cum contrarium definierit Concilium Trident. sess. XXI, cap. et can. IV. Ergo.

142. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Signa sequentur eos, ***qui crediderint, conc. qui baptizati fuerint, neg.*** Si quid igitur evincerent objecta verba, efficerent adversus Protestantium hypothesim, fidei præceptum neque universale neque perpetuum esse, quod nec tamen ipsi admittunt, nec Sociniani. Signa autem illa necessaria tunc temporis non fuerunt, nisi ut motivum credibilitatis iis exhiberent, qui ex infidelitate ad fidem veniebant. Addo, nec cessasse hujusmodi signa in Ecclesia Catholica, ut ex fastis Sanctorum patet, neque aliquid commune habere cum Baptismo.

143. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Ut constat ex iis, quæ superius diximus, agendo de Baptismi materia. Ad illud vero, quod subdunt ex Christi verbis: ***Quod natum est ex Spiritu***, etc., ***Dist.*** Ex spiritu tanquam causa principali et efficiente, et aqua tanquam causa instrumentali, ***conc.*** ex spiritu sine aqua, ***neg.*** Loquitur enim ibid. Christus de nativitate spirituali per aquam obtinenda, de qua prius disseruerat.

1) V. 17: *Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· κ. τ. λ.*

144. *Ad* 3m, *Neg.* Nam vel ipsa loquendi ratio, quam Christus usurpavit in posteriori loco, indicat ipsum alloqui præsentes, ideoque adultos et præcepti capaces; in priori autem textu agens de Baptismo omnes indiscriminatim comprehendit. Hoc autem patet ex utriusque testimonii collatione [1]), atque ex diversis adjunctis, in quibus Christus objecta verba protulit. Hinc diverso sensu hæc testimonia intellexit Ecclesia, quæ pueris in mortis periculo constitutis consuevit ab ætate apostolica Baptismum administrare, non item vero confirmationem et Eucharistiam; qui mos nonnisi serius obtinuit, neque fuit universalis [2]). Verum de hoc argumento iterum sermo instituetur, ubi agemus de Eucharistia.

145. *Ad* 4m, *Negamus* S. Augustinum absolutam Eucharistiæ necessitatem ex citatis verbis docuisse. Ut enim suo loco ostendemus, S. Doctor nuspiam parem utriusque Sacramenti, Baptismi scilicet et Eucharistiæ necessitatem asseruit, aut prædicavit.

146. II. ***Obj.*** Dato etiam quod in adductis Christi verbis Joan. III: ***Nisi quis***, etc. verum significaretur præceptum universale et perpetuum: ast 1° præceptum est positivum, a quo proinde excusat ignorantia, aut impotentia, ut aperte profitetur S. Augustinus utens exemplo pii latronis, qui sola fide salvus factus est; ait enim: ***Quantum valeat etiam sine visibili Sacramento Baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est;*** ac præterea subdit: ***Sed tunc impletur invisibiliter, cum ministerium Baptismi non contemptus religionis, sed*** ARTICULUS NECESSITATIS EXCLUDIT [3]). 2° Exemplo latronis adjicere potuisset exempla Apollo, Apostolorum ac B. Virginis, qui nullibi Christi lavacro tincti perhibentur. Ergo.

147. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Est præceptum simul et medium quoad adultos, qui aquæ Baptismum supplere possunt in necessitatis casu per ejus votum aut martyrium, ***conc.*** quoad infantes, ***Subd.*** Est præceptum, ***neg.*** est medium quod per solum martyrium suppleri potest, ***conc.*** Ea revocanda sunt, quæ initio hujus capitis præmisimus. Porro de infantibus ita

1) Verba enim Christi Domini Joan. III: *Nisi quis*, etc. generalissima sunt, ut patet, utpote indefinite ac in tertia persona prolata; contra vero Joan. VI, alloquitur Christus Capharnaitas adultos et præcepti capaces in secunda persona, dicens: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde aliud est, sine Baptismo non posse quempiam introire in regnum cœlorum; aliud vero, non *habere vitam in se;* his enim tantum significatur, non posse sine alimento spirituali vitam ali, conservari, etc. quoad eos nempe, qui vires reparare debent. Cum vero infantes hac virium reparatione non indigeant, hinc patet ad eos non posse hæc verba Christi extendi. Verum de hoc alias. Interim cf. Cornelium a Lapide in hunc locum.

2) Cf. Joan. Haiden S. J. in cit. Dissert. *De instituto Ecclesiæ infantibus mox cum Baptismo conferendi Sacramenta confirmat. et Eucharistiæ.* Quæst. II, §. un.; nec non Jac. Pamelium in *Annotat. in lib. S. Cypr. De lapsis.*

3) Lib. 4, *De Bapt.* cap. 22, n. 29.

scribit S. Augustinus: *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra apostolicam prædicationem venit, et totam condemnat Ecclesiam; ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo vivificari omnino non posse* [1]).

148. *Ad* 2m, *Dist.* Id est, in Scripturis non legitur, *conc.* non fuerunt baptizati, *neg.* Etsi enim horum ablutionem Scriptura non referat, non inde consequens est, eos tinctos non fuisse. Sane de Apostolorum Baptismo Patres dubitare non sinunt; quia verisimile non est, eos, qui tanquam discipuli Salvatoris et ministri tingebant alios, non fuisse antea lavacro salutari ablutos [2]). Imo Augustinus contendit, oppositum credi non posse absque erroris culpa, etiamsi Evangelium non referat Apostolorum Baptisma [3]). Neque enim omnia, quæ gesta sunt, literis fuerunt consignata.

149. Quod spectat ad B. Virginem, non defuerunt qui negarent, eam percepisse Baptismum, tum quia ex causis, ob quas ille suscipitur, nulla permovere poterat Mariam; tum quia injuriosa fuisset eximiæ innocentiæ Virginis et sanctitati susceptio Baptismi, hoc enim pacto quodammodo declarasset, se originali labe pollutam etiam post Christi partum [4]). Non defuerunt

1) *Epist.* CLXVI, *ad Hieron.* cap. 8, n. 21. Ubi adnotandum est, S. Doctorem antithesim instituisse cum Apostolo I Cor. XV, 21, 22, inter eos, qui moriuntur in Adam, et eos, qui vivificantur in Christo; pronunciat vero neminem ex iis, qui in Adam mortui sunt, vivificari in Christo, nisi per Baptismum. Ex quo colligimus, eum non existimasse pueros qui in utero matrum moriuntur, parentum fide aut voto a peccati originalis reatu solvi posse, nec putasse, prout nonnulli autumant, ad eos non spectare Christi sententiam: *Nisi quis renatus*, etc.

2) Card. Bellarm. lib. I, *De Bapt.* cap. 23, n. 21, ut evincat, Apostolos baptizatos fuisse Christi Baptismo, adducit inter cæteras auctoritatem etiam Tertulliani ex lib. *De Baptismo;* at certum est ex cap. 12, libri cit. Tertullianum silere prorsus de Baptismo Christi Apostolis collato, ac solum conjicere Apostolos tinctos fuisse Baptismo Joannis. Sic, minime assecutus est mentem Tertulliani Pamelius, qui citato capiti hunc titulum præfixit: *Quod Apostoli baptizati fuisse videantur.*

Verum quod non tradidit Afer scriptor, qui non vidit epistolam Evodii inscriptam: *Τὸ φῶς Lumen*, alii antiqui scriptores scripto consignarunt. Itaque Evodius immediatus S. Petri in Ecclesia Antiochena successor in laudata epistola, cujus fragmentum profert Nicephorus in *Hist. eccles.* lib. 2, cap. 3: „Christus, *inquit*, manibus ipse suis Petrum tantummodo baptizavit. Petrus porro Andream et filios Zebedæi. Ii deinceps reliquos Apostolos. Septuaginta autem illos Petrus et Joannes theologus dictus baptizarunt.” Ex eadem epistola Evodii Clemens Alex. Tertulliano coævus lib. 5, *Hypotyposeon* explicans illud apostolicum dictum: *Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizavi;* „Christus, *ait*, dicitur Petrum solum baptizasse, Petrus Andream, Jacobum et Joannem, illi autem reliquos.” Cf. hoc fragmentum apud Joan. Moschum in *Prato spirituali*, cap. CLXXVI, ex quo illud refert Joan. Potterus Episcopus Oxoniensis in sua edit. opp. Clementis Alex. ed. Ven. 1756, tom. II, pag. 1016. Ad hanc Evodii et Clementis traditionem alludit Eutymius dum in verba Joan. III: *Venit Jesus*, etc. dicit viros Apostolis proximos scripsisse, Petrum a Christo baptizatum. Cf. S. Augustinum *Epist.* CCLXV, *ad Seleucianam.* Plura etiam vide apud La-Cerda in *Adnott.* ad cap. 11 et 13, *libri Tertull. De Bapt.*

3) *Epist.* cit. *ad Seleucianam*, n. 4.

4) Cf. apud Trombellium in op. *Mariæ*

tamen, qui affirmarent B. Virginem comprehensam fuisse præcepto Christi, Joan. III: *Nisi quis*, etc. quorum sententia probatur Vasquezio, et Dominico Soto [1]), etsi Virgo neque peccatum originis contraxerit, neque ulla vel levi actuali noxa se commaculaverit. Nam quamvis Baptismus ad remittenda peccata necessarius sit, censetur tamen adhuc necessarius ad profitendam Christi fidem, ac Sacramenta reliqua percipienda, atque ita ad consequendum regnum cœlorum. Quamvis præterea B. Virgo obligatione hujus præcepti minime obstricta esset, voluisset nihilominus baptizari, si status ipsius cum essentia et institutione Sacramenti non pugnaret, prout reipsa non pugnat [2]).

150. III. *Obj.* 1° Masculis hebræorum ante octavum a nativitate diem, fœminis eorum omnibus, antequam ad rationis usum pertingerent, satis erat fides parentum, ut ad salutem pervenirent; eadem adhuc est ratio parvulorum, qui nascuntur ex infidelibus negativis, qui in eadem versantur conditione ac versarentur ii, qui pertinebant ad legem naturæ. Si igitur infantes Christianorum absoluta Baptismi necessitate tenerentur, pejor foret istorum conditio, ac esset et sit conditio filiorum, qui nascebantur sub naturæ lege, aut nascuntur ex infidelibus negativis, quod absurdum est; nec enim Christus venit, ut coarctaret media salutis, sed ut ea potius amplificaret. 2° Multo minus Christi præcepto obstricti dicendi sunt infantes qui in utero matris moriuntur, seu quamdiu in lucem editi non sunt; nam isti, cum nondum *nati sint*, non possunt *renasci* per Baptismum, alioqui tertiam nativitatem per Baptismum consequerentur, ut animadvertit S. Augustinus [3]); et 3° præterea in physica impossibilitate inveniuntur, a qua nec per se, nec per parentes liberari possunt; ergo Christus, utpote sapiens legislator, non potuit eos præcepto illo positivo comprehendere. Ne igitur dicatur Christum voluisse ipsos excludere a beneficio generali redemptionis, concludi debet cum S. Bonaventura [4]), Cajetano, aliisque theologis catholicis, posse defectum Baptismi

SS. vita ac gesta. Bonon. 1763, tom. IV, part. I, diss. XXXIV, quæst. I, ubi copiose ut solet eruditus hic Auctor ea congessit, quæ utrique sententiæ, affirmanti scilicet aut neganti favent.

1) Vasq. *In* III *part. S. Thom.* disp. CXIX, cap. 7, n. 65; Dom. Soto *Comment. in* IV *Sent.* dist. V, q. un. art. 2, edit. Methymnæ Campi 1581, tom. I, pag. 237 et seqq.

2) Cf. alios auctores apud Tromb. loc. cit. Cf. etiam Joan. Ger. Vossium disp. VII, *De Bapt.* thesi XVI, caute tamen legendus hic Auctor, ob errores, quos ubique intermiscet sectæ suæ.

3) *Lib.* seu *Epist.* CLXXXVII, *ad Dardanum*, cap. 10.

4) Part. II, q. I, art. 1, qui hæc scribit: „Neminem obligat Deus ad impossibile ex suo præcepto, ut dicit Hieronymus; et iterum, quod quis non potest facere, reputatur ei pro facto.” Huic præiverat S. Bernardus, qui *Epist.* LXXVII, seu potius *Lib. De Baptismo ad Hugonem a S. Victore*, cap. 2, n. 6: „Sane parvulis, *inquit*, nedum ratione utentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio, tamdiu credendum est, antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta constiterit. An vero ultra? Penes Deum est, non meum definire.” Opp. edit. Mabill. tom. II, pag. 634.

in ejusmodi casu per fidem et votum parentum suppleri, qui propterea ad preces fundendas in hunc finem provocandi sunt, cum agatur de sententia probabili, imo probabilissima, quam Ecclesia nunquam proscripsit [1]). Ergo.

151. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Satis erat fides parentum per aliquod signum externum illis applicata, juxta verisimiliorem sententiam, *conc.* sola fides absque ulla externa applicatione, *trans.* et ***nego paritatem.*** Transmisimus alterum distinctionis membrum, quia agitur de re nobis ignota et incomperta, circa quam nec Patres nec theologi inter se consentiunt [2]). Ex tali propterea sententiarum discrepantia nihil concludi potest. Negavimus paritatem, quia aperte nunc nobis patefacta est Christi voluntas, a qua id unice pendet, illa porro semel constituta, omnes ratiocinationes nostræ conticescere debent. Exinde etiam responsio patet ad id quod subditur de pueris, qui ex infidelibus negativis procreantur, qui utique in eadem conditione versantur ac illi, qui inveniebantur in lege naturæ; ast ignota nobis est ratio, qua illorum infantes salvarentur, ut diximus, an scilicet per solam fidem parentum, an vero per aliquam externam ejusdem fidei applicationem.

152. Nec tamen, etiam in hypothesi de sola fide parentum inferri potest, Christum quoad Christianorum parvulos restrinxisse media salutis; nam, ut constat ex historia, paucissimi ante adventum Christi veram fidem conservarunt, ideoque paucissimis infantibus prodesse potuisset parentum fides; contra vero, cum Evangelium ubique terrarum promulgatum fuerit, certe longe pluribus infantibus subventum est, et subvenitur per lavacrum regenerationis [3]).

153. ***Ad*** 2m, ***Neg. Ad*** 1m autem ***prob.*** respondeo illos natos esse censendos qui quamvis in lucem nondum editi, attamen concepti sunt et anima vivificati, ut patet ex Matth. I, 20, nec tamen cum infantes in lucem prodeunt dici possunt denuo nati, ita ut tertia nativitas dici debeat quam ipsi per Baptismum obtinent. In communi enim loquendi usu, cum infantes in lucem eduntur, tunc primum dicuntur nasci, quia perfecta est ipsorum nativitas et completa; contra vero in conceptione et pro-

1) Ita fere Anonymus quidam in peculiari opusculo, an. elapso edito de hoc argumento.

2) Cf. quæ scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 186 et seqq.

3) Hæc difficultas, quæ petitur ex filiis infidelium, ad quos nondum pervenit Evangelii notitia, quique sola parentum fide in nonnullorum sententia salvari potuerunt aut etiam possunt, hæc, inquam, difficultas, si theoretice spectetur, magni ponderis esse videtur; si vero practice, seu, ut ajunt, ***in concreto,*** nullius momenti esse deprehenditur. Quamvis enim non abnueremus, solam fidem parentum filiis profuisse absque ulla externa applicatione, quis tamen ignorat, nonnisi paucissimos fidem intemeratam servasse, quam ex avita traditione perceperant in Deum Creatorem ac Reparatorem? Sane vix ulla vestigia hujus fidei repererunt apud infideles missionarii illi, qui primi ad illorum oras appulerunt. Adde, hic agi de infantibus jam in lucem editis, de cæteris vero nemo est ex veteribus, qui tradat ipsis profuisse parentum fidem.

gressu non est nisi inchoata et imperfecta. Cæterum S. Augustinus ideo loc. cit. inficiatur natum dici posse, qui nondum editus est, ut adstruat præcise, quod nos intendimus, nempe nulla ratione posse, si miraculum excipias, quempiam sanctificari in utero materno [1]).

154. *Ad* 3m, *Neg.* Suppositionem adversariorum, verba scilicet Christi, relate ad infantes habere rationem *præcepti positivi*, ut ipsi autumant; superius enim animadvertimus, respectu infantium non habere nisi rationem *medii*, seu conditionis necessario ponendæ, excepto martyrii casu, ut ipsi jus acquirant ad beneficium indebitum, cujusmodi est supernaturalis beatitudo. Hinc concidunt argumentationes superstructæ [2]).

155. *Ad* 4m, *Neg.* Quoad S. Bonaventuram, tantum enim abest, ut Seraphicus Doctor aliqua ratione huic sententiæ adstipulatus sit, ut eam ex professo impugnaverit [3]). Dum vero docet fidem Ecclesiæ prodesse parvulis, aperte tradit id fieri *in collatione Baptismi.*

1) Id patet ex toto contextu. Juverit tamen nonnulla ex objecto loco proferre, ut magis constet de germana S. Doctoris mente. Sic igitur scribit *Epist.* cit. n. 32: „Illa sanctificatio, qua efficimur et singuli templa Dei, et in unum omnes templum Dei, non est nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt." Et n. 33: „Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequam nascitur; quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tanquam in vivam structuram templi Dei, quæ est ejus Ecclesia, nati homines . . . renascendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruinæ ad ædificii firmamentum. Præter hoc enim ædificium, quod beatificandum construitur ad æternam beatitudinem Dei, vita hominis omnis infelix, et mors est potius appellanda quam vita. Quisquis ergo habitabitur a Deo, ne ira Dei maneat super eum, ab hoc corpore, ab hoc templo, ab hac civitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est." Qua igitur ratione afferri potest auctoritas S. Augustini pro contraria sententia?

2) Cf. tract. *De Deo Creat.* n. 809 et seqq., et tract. *De grat.* n. 458 et seqq.

3) In *Lib.* IV *Sent.* dist. IV, part. II, dub. 4, ubi sibi proponit plures difficultates, quas congesserunt adversarii, quos impugnamus; ac 1° Quia adultus, cum non potest, excusatur a præcepto (Baptismi): ergo multo magis parvulus. 2° Dominus fidem parentum reputat quasi esset parvuli; ergo si ex fide et charitate offerant parvulum, videtur quod Dominus reputet illam esse parvuli: ergo non damnatur sine Baptismo. 3° Ponatur quod aliquis occiderit parvulum, cum defertur ad Baptismum, ne baptizetur, numquid dicemus parvulum damnari, qui propter susceptionem Sacramenti mortuus est? Videtur enim hoc esse magna crudelitas. Quod si dicamus salvari, non ergo verum dicit Augustinus, quod non salvantur, etiamsi ad Baptismum deferantur. 4° Item si damnantur: ergo pejorata est conditio parvulorum respectu status legis naturæ, in quo salvabantur sola fide parentum. Ita S. Bonaventura, qui has difficultates expendit et solvit concludendo, nulla ratione salvari infantes, nisi Baptismo aut martyrio. Ad postremam vero difficultatem respondet: „Nec sequitur quod tunc melioris conditionis esset *(status naturæ)*, quia nullus status est melior propter generalitatem remedii, particularis autem personæ conditio potest esse deteriorata: Deus autem in institutione Sacramentorum statum concernit generalis Ecclesiæ, non particularis personæ: et quoniam certitudo remedii major est et communior est in Sacramento, quam in fidei merito, ideo patet illud." Dum igitur loc. cit. S. Doctor affirmat, Deum neminem obligare ad impossibile, etc. loquitur de adulto, qui Baptismo flaminis potest in necessitatis casu supplere Baptismum fluminis, ut ex serie orationis liquet; ad summum excipit casum specialis privilegii, quale assequuti sunt Jeremias, et S. Joan. Baptista.

S. Bernardus loc. cit. agit de filiis eorum infidelium, qui negativi dicuntur, de quibus recole quæ superius scripsimus.

156. Quod si Cajetani, aliorumque paucorum theologorum sententia expresse damnata non est ab Ecclesia, ex eo solum conficitur, eam non esse *hæreticam*. Cæterum sententia Cajetani a congregatione theologorum in Concilio Tridentino improbata fuit, ac censura digna dijudicata; eadem jussu S. Pii V expuncta fuit in editione ejus opp. Romæ facta; ac Dom. Sotus eam tanquam hæreticam impugnavit [1]). Ex quibus abunde constat, quid de ea Ecclesia sentiat. Sane si veluti probabilem hanc sententiam Ecclesia indicaret, adhortaretur parentes aut ad preces fundendas, aut ad actum fidei eliciendum ut eorum filii in utero degentes salvarentur, quod tamen nunquam præstitit [2]).

157. IV. *Obj.* Saltem universalis dici nequit hæc doctrina de absoluta necessitate Baptismi, neque constans. 1° In primitiva siquidem Ecclesia plurimi ad ætatem adultam Baptismi susceptionem protrahebant. 2° Constitutum præterea fuit, ut Baptisma nonnisi solemnibus Paschatis et Pentecostes diebus administraretur, prout patet ex *Epist.* IV, S. Leonis: 3° qui ritus adeo rigide observatur in Thessalia, inquit Socrates: *Ut* PLERIQUE *apud illos absque Baptismo moriantur* [3]). 4° Alii præterea diu in catechumenatu Baptismi gratiam expectare cogebantur; 5° quod si contigisset aliquos extemplo ex hac vita migrare, sacrificia et oblationes pro ipsorum animabus offerri consueverant in Ecclesia, teste S. Ambrosio in oratione quam recitavit in funere Valentiniani Imperatoris adhuc catechumeni,

1) Cf. *Hist. Conc. Trid.* Card. Pallavicini, lib. 10, cap. 8, n. 3 et seqq.

2) Cf. de hoc ipso argumento Cl. Trombellium, qui copiosissime illud versat in tract. *De Sacramentis*, tom. III, diss. VII, *De Baptismo*, quæst. 2, cap. I et seqq., ubi tres exponit celebriores sententias, quas sive veteres sive recentiores theologi aut invenerunt aut instaurarunt; quarum prima est Cajetani contendentis posse pueris in utero matrum degentibus subveniri efficaci desiderio illis conferendi Baptismi, quod parentes concipiant, quodque desiderium et fidem suam, si fieri id possit, exteriori aliquo signo manifestent. Altera est Ignatii Ludovici Bianchi; is in libro edito Venet. 1768, quem inscripsit: *De remedio æternæ salutis pro parvulis in utero clausis sine Baptismo morientibus*, contendit, salvari posse ejusmodi infantes per oblationem pueri, quam Deo mater extrinsecus faciat. Tertia sententia est Eusebii Amort. Can. regularis, qui *Theol. Moral.* tom. II, tract. II, §. 3. *De subjecto Baptismi*, pag. 120 et seqq. edit. an. 1758, Augustæ Vindel. et Œniponti; censet non esse a verisimili remotam opinionem eorum qui putant, Deum efficacissimis parentum precibus exoratum *extrasacramentaliter* pueros in utero detentos justificare, ac adducit pro se plures veteres, S. Bonav. Gersonem, Gabr. Biel, Echium, etc. Porro hæc ipsa sententia est, quam adstruit Anonymus de quo mentionem injecimus. Has porro sententias omnes jamdiu exagitaverat, et inanes esse ostenderat doctus theologus Vasquez, quem vide *In* III *part. S. Thom.* disp. CLI, cap. I et seqq. Quid præcise senserit Venustianus Hiebel Th. Bavarus, cujus liber inscriptus: *Justificatio parvuli sine martyrio et Sacramento Baptismi in re suscepto decedentis*, Landishuti 1752, proscriptus est decreto 14 Apr. 1755, mihi compertum non est, cum hunc librum legere nequiverim.

Verum in hac opinandi licentia fines omnes excessisse videtur D. De la Marne, in suo *Traité métaphysique des dogmes de la Trinité, de l'Incarnation, de l'Eucharistie, de la grace, du péché originel, et de la résurrection des corps*, Paris 1826, qui ut refert *Revue encyclop. de Paris*, Mars 1827: „suppose que les enfans renfermés dans le sein maternel peuvent connoitre Dieu, l'aimer, et avoir le Baptême de désir.”

3) *Hist. eccles.* lib. 5, cap. 22, ex ver. Valesii.

ab Argobaste dolo sublati. 6° Hinc bene semper speratum est de iis, qui in Ecclesiæ unitate absque Baptismo defuncti fuissent, ut indicat S. Cyprianus *Epist.* LXXIII, *ad Jubajanum*, ubi, cum sibi ipsi adversus sententiam de rebaptizandis in hæresi baptizatis opposuisset: *Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam venientes sine Baptismo admissi sunt?* respondet: *Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare, et eos, qui ad Ecclesiam simpliciter admissi in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus non separare* [1]). Quo factum est 7° ut controversia anabaptismi semper spectata fuerit tanquam ad liberam disciplinam spectans. 8° Adde, Coptos, teste Thoma a Jesu, nonnisi post triginta dies parvulos suos tingere, et quidem per solos presbyteros, adeo ut eos potius mori patiantur, quam ante statutum diem et ab alio, quam a presbytero, baptizari, uti apud Calvinistas mos obtinet. Ad summum, testibus Wanslebio et Zagazabo, Ægyptii supplent Baptismi defectum nonnullis unctionibus super infantem defunctum, juxta suorum canonum præscriptum; Æthiopes vero persuasum habent sanctificari infantes in utero matris per Eucharistiæ sumptionem, quin proinde necessarium credant Baptisma. Ergo.

158. *Resp. Neg. ant. Ad* 1^m^ *prob. Dist.* Protrahebant Baptismum ex inveterato abusu, quem semper Ecclesia detestata est, et ob peculiares causas, quas superius recensuimus, *conc.* Eo quod censuerint Baptismum necessarium non esse ad salutem, et Ecclesia probante, *neg.* Responsio patet ex dictis.

159. *Ad* 2^m^, *Dist.* Pro administratione Baptismi solemnis, ac excluso mortis periculo, *conc.* Pro administratione Baptismi privati, instanti præsertim mortis periculo, *neg.* Imo semper summam sollicitudinem ostendit Ecclesia, urgente periculo, ne infantes absque Baptismo decederent, ut ex dictis de ministro constat [2]).

160. *Ad* 3^m^, *Dist.* Qui propterea usus, seu potius abusus, ab universa Ecclesia improbatus est, utpote singularis et contra praxim universaliter receptam, *conc.* secus, *neg.* [3]).

161. *Ad* 4^m^, *Dist.* Ob pravam ipsorum dispositionem, quandoque etiam ob ipsorum crimina, prout pariter apud nos differtur absolutio non rite pœnitentibus, *conc.* per se, *neg.* [4]).

162. *Ad* 5^m^, *Dist.* In nonnullis Ecclesiis particularibus, et ex præsumpto Baptismi voto, *conc.* in Ecclesia universali, *neg.* Varia enim hac in parte in diversis Ecclesiis obtinuit disciplina,

1) Edit. Maur. pag. 136.

2) Cf. Vicecomitem, *Observatt. eccles.* lib. I, cap. 21.

3) Id abunde constat ex argumento totius capitis, in quo Socrates recenset singulares usus peculiarium Ecclesiarum, quæ a communi totius Ecclesiæ regula et consuetudine ubique recepta recesserant, nec sine aliqua amplificatione, ut ibid. adnotat eruditus Valesius.

4) Cf. Bingham, *Origines*, etc. lib. 10, cap. 2, §. 17.

et quidem ex præsumpta vel expressa ipsorum voluntate suscipiendi Baptisma, dummodo tamen ob aliquam ipsorum culpam ad ipsum pervenire minime potuerint, ut contigit Valentiniano juniori per proditionem ab Argobaste perempto [1]).

163. *Ad* 6m, *Dist.* Ex peculiari placito S. Cypriani aliorumque rebaptizantium, qui aliter se extricare non poterant ab ejusmodi difficultate, *conc.* ex sententia Ecclesiæ, *Subd.* Ex præsumptione voti Baptismi, quem recipere non potuissent absque ipsorum culpa, *conc.* absolute, *neg.* Error semper est timidus nec valet omnes consecutiones persequi [2]).

164. *Ad* 7m, *Dist.* A rebaptizantibus, et quidem supposita necessitate Baptismi, *trans.* ab universa Ecclesia, *neg.* Etenim nec isti rebaptizantes semper sibi constantes fuerunt, modo enim ut firmissimum dogma suam praxim propugnabant, modo ut rem disciplinarem et liberam. In quavis tamen hypothesi semper fassi sunt necessitatem alicujus Baptismi, hinc urgebant necessitatem rebaptizandi ab hæreticis tinctos.

165. *Ad* 8m, *Neg.* Ut constat ex dictis in probationibus. Ad allata vero documenta reponimus, illos missionarios deceptos fuisse aut ex particularibus nonnullorum abusibus, quos toti ipsorum Ecclesiæ tribuerunt; aut ex indiscreta atque, ut sic loquar, anomala quarumdam fœminarum pietate, contra firmam illarum Ecclesiarum fidem de absoluta Baptismi necessitate, ut ex innumeris prope antiquis patriarchalibus constitutionibus, et canonum collectionibus evincit Renaudotius, cum quibus permisceri non debent novæ quædam et privatæ collectiones. Observat præterea hic eruditus Auctor, omnium Orientalium orthodoxam fidem de absoluta Baptismi necessitate fundari in laudatis Christi verbis: *Nisi quis*, etc. [3]).

1) Cf. S. Ambrosii *De obitu Valentiniani Consolatio*, n. 51 et seqq. cum adnotatt. editt. Maur.

2) Hanc eandem difficultatem sibi objecit Firmilianus in *Epistola*, quæ inter Cyprianicas edit. Maur. est n. LXXV, pag. 149, ac diversa prorsus ratione ab ea, quam adhibuit S. Cyprianus, eam solvit. Scribit enim: „Si de sæculo excesserunt (*hæretici sine novo Baptismate in Ecclesia recepti)*, in eorum numero habentur, qui apud nos catechizati quidem sunt, sed prius quam baptizarentur obierunt. Qui autem adhuc in sæculo permanent, baptizentur Ecclesiæ Baptismo." S. Basilius *Epist.* CLXXXVIII, *ad Amphiloch.* can. I, censet quidem œconomiæ gratia Catharos, Encratitas, et Hydroparastatas posse absque novo Baptismo in Ecclesiam admitti, sed rationem ejus rei hanc adducit: „Propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat." *Διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν.* Porro suo loco ostendimus Anabaptizantes discrimen agnovisse inter tinctos ab hæreticis ac tinctos a schismaticis. Cf. quæ scripsimus in tract. *De Sacram. in gen.* n. 121.

3) Cf. op. cit. liv. 2, chap. 2 et 3.

Difficultates, quas petunt Calvinistæ ex fœdere inito inter Deum et Abraham, quod autumant extendi ad filios fidelium, nec non eas quas increduli ex ratione urgent, præoccupavimus et solvimus in tract. *De Deo Creat.* n. 826 et seqq. Quoad reliquas vero quas promovet cum suis Joan. Gerard. Vossius disp. VII, *De Bapt.* thesi XVII et seqq. adversus absolutam Baptismi necessitatem, partim disjecimus, partim autem ex se concidunt; siquidem auctoritates, quas adducit ex S. Bernardo *Epist.* LXXVII, ex Petro Blesensi *Serm.* XXII, *De Trinit.* et *Serm.* XXIV, *in festo Jacobi:* „Sufficit spiritus et aqua; sufficit spiritus et

CAPUT VI.

DE BAPTISMI EFFECTIBUS.

166. Circa Baptismi effectus non parum tum a veteribus, tum a recentioribus hæreticis erratum est. Alii enim adeo Baptismum depresserunt, ut cum Manichæis assererent, illum *nihil cuiquam salutis afferre* 1); tales sunt Sociniani, Arminiani, nec pauci recentiores Protestantes, juxta quos, ut suo loco scripsimus, Baptisma non est nisi ritus et ceremonia cooptationis in Christianorum cœtum. Antiquiores Protestantes cum Proclo Origenista et Messalianis contenderunt, per justificationem, quam Baptismi ope consequimur, originale peccatum ejusque manifestationes, peccata scilicet actualia, non prorsus tolli, sed solum tegi, radi, aut non imputari, multo minus characterem per Baptismum imprimi. Alii autem Baptismi effectum adeo extollunt, ut doceant per ipsum non solum præterita peccata deleri, sed etiam futura; vel saltem cum Joviniano 2) tenent semel adeptam per Baptismum justificationem, amitti non posse; vel denique Christianorum peccata, quæ mortalia essent, fieri venialia. Hos omnes errores Synodus Tridentina proscripsit. Ac primo quidem sess. V, can. V: ***Si quis per J. C. D. N. gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram, et propriam peccati rationem habet: sed dicit tantum radi, aut non imputari; anath. sit; in renatis enim nihil odit Deus,*** etc.; tum sess. VII, can. VI, ***De Bapt.: Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere; anath. sit;*** et can. X: ***Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri; anath. sit;*** ac demum can. XI: ***Si quis dixerit, verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad pœnitentiam convertitur; anath. sit.***

167. Ex his patet non solum proscriptos esse quatuor præcipuos novatorum errores, nempe 1° per Baptismum nullam gratiam conferri; 2° non penitus tolli originale peccatum una cum cæteris actualibus, si quæ sint; 3° inamissibilem esse semel adeptam justificationem, aut peccata in baptizatis ex mortalibus venialia fieri; 4° deleri posse Baptismi characterem vel

sanguis; *si aquam non exclusit contemptus religionis, sed articulus necessitatis,*" quæ deprompta sunt ex S. Augustino, ac citantur pariter ab Hugone a S. Victore, non afficiunt nisi adultos, qui in casu necessitatis per Baptismi votum salvari possunt; quod nos non inficiamur, imo contendimus.

1) Ita S. Augustinus in lib. *De hæresibus.* Hæresi XLVI.

2) Apud August. ibid. n. LXXXII.

amitti; sed præterea concupiscentiam, quæ in renatis adhuc superest, habere peccati proprie dicti rationem, qui est quintus novatorum error, quem his verbis eadem Tridentina Synodus proscripsit: ***Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, et sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet: quinimo qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit; anath. sit*** [1]).

168. Patet insuper veros ac præcipuos Baptismi effectus ad quatuor revocari posse; primum scilicet et principalem esse gratiam justificationis et sanctitatis, qua labes primigenia et quævis alia noxa actualis tollitur; alterum vero, omnem per Baptismum tolli pœnæ reatum in altera præsertim vita luendæ; tertium, per eum patere aditum ad Ecclesiam, dum Christo tanquam *membra capiti* sociamur, et ad reliqua Sacramenta percipienda jus acquiri; quartum denique, characterem imprimi in animis nostris.

169. Ne tamen actum agere videamur; propositum hic nobis non est, vel singulos recensitos errores refellere, vel expositos effectus singillatim propugnare. Quod enim spectat ad peccatorum abrasionem et tegumentum, tum ad justificationis *inamissibilitatem* vel ad concupiscentiæ fomitem, ea jam refellimus in tractatu ***De gratia*** [2]); characterem vero imprimi nec deleri posse ostendimus in tract. ***De Sacramentis in genere*** [3]). De aditu ad Ecclesiam et jure inde proveniente ad reliqua Sacramenta, res per se patet, neque in controversiam ab adversariis vocatur. Restat propterea, ut agamus de gratia, qua per Baptismum tollitur peccatum originale una cum peccatis reliquis, si quæ sint, in rite suscipiente Baptismum, et omnis pœnæ reatus; quod sequenti propositione præstabimus.

PROPOSITIO.

Per D. N. J. C. gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet.

170. Est de fide, ut constat ex adducto can. V, sess. V, Conc. Tridentini. Licet vero Concilium in eo non loquatur expresse,

1) Sess. v, can. 5.
2) Part. II, cap. 2, art. 1 et seqq.
3) Cap. 2, prop. 2.

nisi de reatu peccati originalis, prout ferebat ejus scopus; evidens tamen est per gratiam, quæ ope Baptismi infunditur, tolli pariter reatum alterius cujuscumque peccati actualis; imo cum Baptismus vocetur passim Sacramentum *renovationis*, ac *regenerationis*, liquet per eandem gratiam, quæ in Baptismo confertur, tolli etiam omnem pœnæ reatum, quæ quidem omnia complexi sumus in hac propositione, ne longius quam par sit, progrediamur, cum eædem probationes hæc omnia simul conficiant.

171. Jam vero per Baptismum gratiam conferri, qua omnia rite disposito [1]) peccata deleantur, ostendunt apertissima scripturarum testimonia. Ac primo quidem prænuntiatus hic effectus est per Ezechielem XXXVI, 25, iis verbis: ***Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.*** Sed præcipue in N. T. præsertim Act. II, 38, ubi Petrus: ***Baptizetur***, inquit, ***unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum;*** tum ib. XXII, 16, ubi Ananias sic Paulum affatur: ***Baptizare***, ***et ablue peccata tua.*** Hoc ipsum pluribus declarat Apostolus toto cap. VI, Ep. ad Rom., ubi inter cætera v. 3 scribit: ***Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus***, et v. 11: ***Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato***, ***viventes autem Deo in C. J. D. N.***, et cap. VIII, 1, concludit: ***Nihil ergo nunc damnationis est iis***, ***qui sunt in Christo Jesu;*** ut innumera prope alia sacrorum eloquiorum testimonia prætercam, quæ significant, nos per Baptismum ***ablui***, ***mundari***, ***renasci***, ***sanctificari***, ***Christum induere***, etc. Quibus palam fit, omnem prorsus cujusvis peccati reatum tum culpæ tum pœnæ per Baptismi gratiam auferri.

172. Nec alia unquam fuit Catholicæ Ecclesiæ fides, ut patet ex Symboli Constantinopolitani articulo: ***Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.*** Hæc adeo in primitiva Ecclesia pervulgata erant, ut indidem ansam sumpserint christianæ religionis hostes Ecclesiam calumniandi, quod una aquæ ablutione sceleratos quosque et mulierculas criminibus oneratas in sinum suum reciperet ac puros efficeret, inter quos eminet Celsus [2]). Ratio præterea potissima hæc fuit, quare plures, ut superius vidimus, ad provectiorem ætatem, quandoque etiam ad extremam vitæ periodum Baptismi susceptionem protraherent. Hinc denique Ecclesia, huic fidei articulo innixa, nunquam consuevit baptizatis ullum satisfactionis seu pœnitentiæ

1) Cum eædem prorsus dispositiones requirantur in adultis ad rite suscipiendum Sacramentum Baptismi, ac ad rite suscipiendum Sacramentum pœnitentiæ, de iis propterea agemus in hujus Sacramenti tractatu.

2) Apud Origenem lib. 3, *Cont. Celsum*, n. 51. Hæc eadem confirmat Gibbon in *Hist. casus imperii romani*, cap. 15. Cf. quæ scripsimus in tract. *De vera rel.* n. 380.

onus injungere [1]), secus ac se gesserit circa lapsos post Baptisma in gravia peccata.

173. Supervacaneum post hæc existimamus congerere Patrum testimonia ad id evincendum, quod tum ex prolatis Scripturarum oraculis, tum ex publicis factis et documentis luce ipsa meridiana clarius apparet [2]).

DIFFICULTATES.

174. *Obj.* 1° Sententiam theologorum, qui docebant per Baptismum parvulis gratiam infundi, Clemens V in Concilio Viennensi tantummodo ut probabiliorem amplexus est, ergo ante Concilium Florentinum et Tridentinum nondum erat exploratum, per Baptismum gratiam conferri saltem ex opere operato infantibus. 2° Ad summum dici potest, per Baptismum unicum tolli peccatum originale, juxta illud Joan. I, 29: ***Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.*** Qua de causa 3° Baptismus ***regenerationis*** Sacramentum vocatur, quia per ipsum deletur, quod carnali generatione contractum est. 4° Quod si adultis collatum quandoque dicitur Baptisma in remissionem peccatorum, hæc remissio pœnitentiæ tribuenda est, quæ Baptismum præcedebat aut comitabatur juxta illud Act. II, 38: ***Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.*** 5° Deleto porro peccato, non omnem dimitti pœnæ reatum evidenter ostendunt illæ, quas vocant, pœnalitates a renatis tolerandæ, 6° quæ quomodo, sublata originali noxa, nempe causa, remaneant velut effectus,

1) Dixi *baptizatis* nullum satisfactionis aut pœnitentiæ onus injunctum ab Ecclesia fuisse: nam Baptisma petentibus seu catechumenis, plura pœnitentiæ opera eaque non levia injuncta fuisse nemo qui hospes non sit in christiana antiquitate, ignorat. Hæc fuse prosequitur inter cæteros Vicecomes op. cit. lib. 3, cap. 3 et seqq. Id ipsum dicatur de plena confessione peccatorum, quam præmittere debebant baptizandi, antequam ad sanctum lavacrum admitterentur, de qua passim veteres loquuntur. Satis nobis sit verba afferre Tertulliani, qui lib. *De Bapt.* cap. 20, inter cæteras pœnæ salutaris exercitationes et hanc commemorat, totius videlicet anteactæ vitæ noxas cum proposito melioris vitæ consuetudinem confitendi: „Ingressuros Baptismum, *inquit*, orationibus crebris, jejuniis et geniculationibus, et pervigiliis orare oportet et *cum confessione omnium retro delictorum.*" In quem locum cf. adnotat. De la Cerda. Huc referuntur quæ Act. XIX, 18, habentur, ut suo loco dicemus. Cæterum, de hac ipsa omnium singillatim peccatorum confessione quæ præmittebatur Baptismo, cf. cit. Auctorem loc. cit. cap. 5; nec non Albaspinæum *Observat.* lib. 2, cap. 1 et seq., qui plura Patrum testimonia in hanc rem proferunt, quæ longum esset hic recensere. Nobis satis sit animadvertere, Patres tanti fecisse hanc peccatorum confessionem ante Baptismum, ut S. Basilius inter cætera, quæ adducit ad deterrendos catechumenos a dilatione Baptismi usque ad mortem, et hanc causam urget *Hom.* IV *in sanctum Baptisma* dicens: „Quid expectas, ut beneficio febris et munere Baptisma accipias? quando neque salutaria verba proferre poteris . . . *non diligenter confiteri*;" *Τὶ ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὸ βάπτισμα; ὅτε οὐδὲ φθέγξασθαι δυνάσῃ τὰ σωτήρια ῥήματα . ... οὐχ ὁμολογῆσαι ἀσφαλῶς;* Ed. Maur. tom. II, pag. 119.

2) Cf. Trombelli tract. *De Sacram.* tract. 5, diss. XXVI, cap. 1, art. 1 et seqq. ubi copiosissime documenta ex antiquitate collegit.

plane non intelligitur; certum enim est in baptizatis non minorem vigere in malum proclivitatem et difficultatem in bonum, ac ante Baptismum. Ergo.

175. ***Resp. Ad*** 1m, ***Neg.*** Siquidem, ut suo loco ostendimus, quæstio agitata tunc temporis inter scholasticos non versabatur circa gratiæ collationem per Baptismum, de quo nunquam in Ecclesia dubitatum est, sed circa ejusdem gratiæ naturam, an scilicet per modum habitus et qualitatis infunderetur nec ne, ad sensum peripatheticæ philosophiæ. Hoc autem neque ante, neque post memorata Concilia, unquam fidei articulum constituit 1).

176. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Probationes, quæ a nobis allatæ sunt, contrarium evincunt; nec obest, quod in singulari dictum sit. ***Ecce qui tollit peccatum mundi;*** hic enim peccatum significat genus, ac sumitur pro quovis peccato 2).

177. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Quatenus homo in Spiritu per Baptismum renascitur, qui prius in carne natus erat, ***conc.*** quatenus illud solum deletur, quod in priori generatione ille contraxerat, ***neg.*** Apostolus enim Rom. V, 15, scribit: ***Non sicut delictum, ita et donum . . . nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.***

178. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Tribuenda est pœnitentiæ ***dispositive***, ut ajunt, seu tanquam conditioni sine qua non, ***conc.*** efficienter, seu formaliter, ***neg.***

179. ***Ad*** 5m, ***Dist.*** In hac vita ad agonem, et ad majorem cum Christo uniformitatem 3), ***conc.*** in altera vita, ***neg.***

180. ***Ad*** 6m, ***Dist.*** Sublata est causa in persona, ***conc.*** in natura, quæ vitiata est, neque in præsenti vita ad integritatem a Christo restituta, ***neg.*** 4); atque hinc etiam ratio patet, quare permaneat in renatis concupiscentiæ fomes, ex quo illa in malum proclivitas, ac difficultas in bonum proveniunt.

1) Cf. tract. *De Grat.* n. 473 et 505, cum notis appos. Placet quæ docuimus confirmare auctoritate S. Augustini, cujus verba in *Epist.* CLXXXVII, *ad Dard.* cap. 8, n. 76, luculentissima sunt. „Dicimus ergo in baptizatis parvulis, quamvis id nesciant, *habitare Spiritum Sanctum.* Sic enim eum nesciunt, quamvis sit in eis, quemadmodum nesciunt et mentem suam; cujus in eis ratio, qua uti nondum possunt, velut quædam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu."

2) In hanc expositionem facile concedunt non solum omnes catholici interpretes, verum etiam interpretes protestantes, sive antiquiores, ut patet ex *Synopsi criticorum sacrorum* in hunc loc., sive recentiores, Rosenmüller, Kuinoel, etc. Hinc nulla jam superest de hac expositione controversia.

3) Cf. tract. *De Incarnation.* n. 646, cum apposita adnotatione.

4) Apposite S. Th. part. 3, q. 69, art. 3, ad 3: „Peccatum, *inquit*, originale hoc modo processit, quod primo persona infecit naturam, postmodum vero natura infecit personam. Christus vero converso ordine prius reparat id, quod personæ est, et postmodum simul in omnibus reparabit id, quod naturæ est. Et ideo culpam originalis peccati, et etiam pœnam carentiæ visionis divinæ, quæ respiciunt personam, statim per Baptismum tollit ab homine; sed pœnalitates præsentis vitæ, sicut mors, fames, sitis et alia hujusmodi, respiciunt naturam, ex cujus principiis causantur, prout est destituta originali justitia. Et ideo isti defectus non tollentur, nisi in ultima reparatione naturæ, per resurrectionem gloriosam." Sed cf. totum art. cit. et seq. Vid. etiam Bellarm. *De Bapt.* cap. 13.

CAPUT VII.

IN DOCTRINAM HACTENUS VINDICATAM SCHOLIA.

181. Duo potissimum sunt, circa quæ nonnulla adjicere censuimus, nempe forma et subjectum hujus Sacramenti.

182. I. Ad formam quod attinet, inquirendum superest, 1° num validum censeri possit Baptisma vel sub sola sanctissimæ Trinitatis invocatione, absque distincta singularum Personarum mentione collatum; vel sub invocatione unius tantum personæ; vel in nomine solius Jesu Christi. 2° Num saltem Apostoli ex quadam dispensatione contulerint Baptisma in solo nomine Jesu Christi.

183. Primum placuit non paucis scholasticis, quos enumerat Domin. Soto 1), præcipue vero Cajetano, et Hadriano VI in suis *Commentariis*, quos ante pontificatum conscripserat 2). Ex heterodoxis hanc sententiam amplexus est Joan. Gerardus Vossius 3). Verum in praxi nulla ratione recedendum est a forma ab Ecclesia usurpata; reiterandum propterea sacrum lavacrum esset, si aliter administraretur. Imo Alexander VIII hanc proposit. proscripsit: ***Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, prœteritis illis: ego te baptizo*** 4).

1) *In* IV *lib. Sent.* dist. 3, quæst. un., art. 6.

2) *In* IV *Sent.* q. 1, art. 2, quæst. 2.

3) Disp. 2, *De Baptismo*, thesi 5, ubi hoc argumentum late prosequitur, ac Patres adducit, qui sibi favere videntur, præsertim vero S. Ambrosium lib. 1, *De Spiritu Sancto*, cap. 3, n. 42: „Si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum Sanctum abneges, plenum est fidei Sacramentum, etc." Quo loco præcipue, advertente Bellarmino, moti sunt Ven. Beda, Nicolaus I, Petrus Lombardus, atque scholasticorum vulgus ad admittendum valorem Baptismi in nomine solius Christi, aut alterius etiam divinæ Personæ collati. Verum editores Maur. opp. S. Ambrosii ad cit. loc. observant longe aliam fuisse mentem S. Doctoris in adductis verbis, nempe cum in Actis apostolicis traditur Apostolos baptizasse in nomine Jesu, contendit alias duas Personas inclusas contineri, ubi quælibet divinarum Personarum exprimitur. Ideoque non agere S. Doctorem de forma Baptismi, sed de verbis Act. apost. Nec alia certe est mens S. Basilii, quem S. Ambrosius, ut in aliis, sic in hoc loco sequutus est; id ipsum docet S. Athanasius in lib. *De Trinit.* n. 17, quos adducit Vossius pro se. Nicolai *Observat. ad S. Th.* Nat. Alex. *Diss.* XIII, *in sæc.* III, et Harduinus, *De Bapt. in nomine Christi*, fortasse probabilius censent, hoc loco S. Ambrosium de illa tantum fidei professione explicandum, quam qui baptizabantur adulti, edere solebant; namque interrogati: *Credis in Patrem?* respondebant: *Credo*, et sic de duabus aliis Personis. Hos igitur S. Doctor, baptizandos, etsi de una sola Trinitatis Persona rogati essent, Baptismum tamen legitimum accepturos fuisse censet, dummodo rectam de tota Trinitate fidem animo retinerent. Certum enim est, S. Basilium lib. *De Spiritu Sancto*, cap. 12, et lib. 5, *In Eunom.* cap. 3, et S. Ambrosium qui a S. Basilio non recedit lib. 8, *In Lucam*, n. 67, et lib. *De Mysteriis*, cap. 4, n. 20, et alibi aperte docere, nullum esse Baptisma absque expressa trium divinarum Personarum invocatione. Hinc ruit præcipuum fundamentum hujus sententiæ. Cæterum cf. Auctores citt. et ex heterodoxis *Criticos sacros*, in cap. XXVIII Matth. et Guill. Beveregium in *Annot. in can.* L et LI *apostolic.* apud Cotelerium, tom. II, pag. 468.

4) Cf. Viva, *Damnatæ theses*, etc., in prop. XXVII inter proscriptas ab Alex. VIII.

184. Alterum placuit B. Thomæ, qui propterea scripsit: *Ex speciali Christi revelatione Apostoli in primitiva Ecclesia in nomine Christi baptizabant, ut nomen Christi, quod erat odiosum Judæis et gentilibus, honorabile redderetur per hoc, quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo* [1]. Ex antiquioribus scholasticis hoc pariter adoptarunt Albertus M., S. Bonaventura, Scotus, quem Scotistæ passim secuti sunt. Ex recentioribus scriptoribus hanc sententiam nervis omnibus defendere et illustrare aggressus est Card. Ursius [2]; ast nemini, quod sciam, hanc suam sententiam persuadere potuit, eamque acriter impugnavit Drouvenius [3], aliique non pauci. Card. Gotti et Billuartius utramque opinionem, affirmantem scilicet et negantem probabilem censent, et exponunt S. Thomam ita, ut locutus potius fuerit *hypothetice* quam *absolute;* quod jam insinuaverant auctores Catechismi Romani [4], qui tamen deinceps tenent, reapse Apostolos baptizasse sub invocatione distincta trium Personarum; quod vero legitur de Baptismo dato in nomine Christi in Actis apostolicis, exponunt ad distinctionem Baptismi a Præcursore collati, qui dicebatur Baptisma Joannis. Hæc nobis videtur vera sententia [5].

185. II. Quod spectat ad Baptismi subjectum, magna olim extitit controversia inter Scotistas et Thomistas; num videlicet, invitis parentibus, infidelium infantes tingi possint. Affirmat Scotus cum suis, negat cum suis S. Thomas. Ecclesiæ praxis Thomistarum sententiæ favet. Præstat vero huic sententiæ adstipulari ipsis verbis quibus B. Thomas eam propugnat: *Maximam*, inquit, *habet auctoritatem Ecclesiæ consuetudo, quæ semper est in omnibus æmulanda; quia et ipsa doctrina catholicorum doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet: unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati vel Augustini* (audiant Jansenistæ), *vel Hieronymi vel cujuscumque doctoris. Hoc autem Ecclesiæ usus nunquam habuit, quod Judæorum filii, invitis parentibus, baptizarentur; quamvis fuerint retroactis temporibus multi catholici principes potentissimi, ut Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi Episcopi, ut Sylvester Constantino, et Ambrosius Theodosio, qui nullo modo prætermisissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur hanc assertionem de novo*

1) Part. 3, q. 66, art. 6, ad 1^m^. Porro S. Thomas in corpore articuli rejecerat sententiam illorum, qui censebant validum esse Baptisma sub invocatione unius tantum Personæ administratum.

2) In *Diss. historica de Baptismo in nomine J. C. collato.* Mediol. 1733, atque in *Vindiciis dissertationis de Baptismo in nomine J. C. a Sorbon. doctore* (Drouvenio) *objectis.* Florent. 1735.

3) *De re sacramentaria*, lib. 2, q. 3, cap. 2.

4) Part. 2, cap. 2, §. 15.

5) Cf. de toto hoc argumento Trombelli op. cit. tom. IV, diss. X, ubi collectum invenies quidquid fere de hac quæstione veteres ac recentiores Auctores scripserunt.

inducere, ut præter consuetudinem in Ecclesia hactenus observatam, Judæorum, invitis parentibus, filii baptizentur. Et hujus ratio est duplex. Una quidem propter periculum fidei . . . Alia vero ratio est, quia repugnat justitiæ naturali, etc. [1]). Quas quidem rationes luculentissime evolvit. Rationes Scotistarum magis subtiles quam solidæ videntur, quæ expendi poterunt apud Estium, qui horum partes suscepit [2]).

186. Launojum qui temere vellicat tum S. Thomam tum Scotum, egregie confutavit P. Joan. Nicolai [3]), et malæ fidei eum esse ostendit in textibus afferendis. Inepte autem synodus Pistoriensis *vetitum* ab Ecclesia asserit baptizare infidelium filios invitis parentibus [4]). Quippe, juxta Horatianum illud:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

187. Illicitum pariter, atque a christianæ pietatis spiritu alienum esse, quempiam adultum invitum ad Baptismum cogere, nemo inficiatur. Utrum vero ejusmodi Baptisma ratum ac validum sit nec ne, disceptant inter se theologi. Verior et communior sententia stat pro ejus valore, quando quis timore inducitur ad illud suscipiendum, quia non censetur omnino et simpliciter invitus, qui ex timore nec gravi neque cadente in virum constantem movetur, ast de his consulantur theologiæ moralis institutores.

188. Post ea, quæ de Sacramentorum ceremoniis generatim diximus, non est cur de peculiaribus Baptismi ritibus in specie disseramus. Hi ritus, seu ceremoniæ, non semper iidem fuerunt. Nonnulli in desuetudinem abierunt, alii semper retenti sunt [5]). Id tantum adjicio tum temere Protestantes penitus sustulisse exorcismorum formulam, quæ a remotissima anti-

1) 2ª 2æ, q. 10, art. 12.

2) *In* IV *lib. Sent.*, dist. 6, § 2. Quamvis porro hic theologus probabilem Scoti sententiam existimet, caute tamen ac prudenter addit: „In hac re, sicut in aliis multis, non tantum quid liceat, verum etiam quid expediat videndum est. Id quod etiam locum habere debet in altera quæstione huic cognata: An infideles, qui nunquam fidem susceperunt, pœnis licite compelli possint ad eam suscipiendam. Cujus affirmantem partem similiter tenet Scotus, aliis plerisque diversum asserentibus."

3) In duabus dissertationibus an. 1666 editis, nempe: *De Baptismi antiquo usu;* et *De Judæis aut quibuscumque infidelibus ad Baptismum non cogendis.*

4) *Atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja dell' anno* 1786, sess. IV.

5) Ex illis ritibus, qui adhuc usu obtinent, novem recensentur, qui Baptismum præcedunt: aquæ baptismalis consecratio, mos baptizandi ante fores Ecclesiæ, nominis impositio, catechismus, exorcismus, frontis aliarumque partium obsignatio, manuum impositio, salis degustatio, salivæ ad nares et aures delibatio. Quatuor comitantur Baptismum: scilicet abrenunciatio, sacri olei inunctio, fidei professio, et inquisitio voluntatis baptizandi. Tres denique eum subsequuntur: nempe chrismatis inunctio, vestis albæ impositio, et ardentis cerei traditio, quæ omnia in Rituali Romano servanda præcipiuntur, de quibus consuli potest Bellarm. lib. *De Bapt.*, cap. 24 et seqq. De his præterea ac de aliis, quæ olim obtinebant, ac postea in desuetudinem abierunt cf. Martene *De antiquis Eccl. ritib.* lib. 1, cap. 1 et seqq. præcipue vero Jos. Vicecomitem, qui copiosissime de his omnibus egit in op. sæpius laudato, *De antiquis Baptismi ritibus et ceremoniis.* Ex heterodoxis hanc provinciam illustravit Jos. Bingham op. cit. *Originum Eccles.* tom. IV, lib. 10 et seqq.

quitate in Ecclesia usurpata fuit [1]), tum improvide synodum Pistoriensem coarctasse facultatem concessam a Tridentinis Patribus assumendi duos patrinos sive susceptores, marem nempe et fœminam, prout mos ubique fere obtinet, sub obtentu obsecundandi spiritui Ecclesiæ a Concilio Tridentino repræsentatæ [2]). Hoc enim non sapit nisi inquietam cuncta innovandi libidinem. Ast de his hactenus.

1) Antiquiores Protestantes ancipites circa usum exorcismi in Baptismi collatione se præbuerunt, aliis cum penitus abjicientibus, aliis propugnantibus. Præcipue improbavit Ægid. Hunnius in *Thesibus de abrogando exorcismo*. Gerin. 1608, quem secutus est J. Melch. Kraft in *Hist. de exorcismo*. Hamb. 1750. Demum abrogari cœpit sæc. superiori in pluribus eorum cœtibus, ut refert Wegscheider §. 169, n. i.

2) „Stimiamo, *inquit synodus*, sess. IV, di secondare lo spirito della Chiesa, rappresentato dal general Concilio di Trento col *prescrivere* che i maschi abbiano il solo compare, e le femmine la sola comare." Sed cf. quæ de hoc argumento scripsit Trombelli op. cit. tom. II, diss. 6, sect. 15, q. 5 et seqq.

TRACTATUS
DE CONFIRMATIONE.

1. CONFIRMATIO veluti quædem Baptismi consummatio atque perfectio quovis tempore spectata fuit. In Ecclesiæ christianæ exordiis non solum adultis, verum etiam infantibus, mox post Baptismum administrari consuevit; quare secundo loco post Baptisma in Sacramentorum ordine Confirmatio adnumeratur.

2. Variis nominibus donata est, nempe ratione effectuum dicta est a veteribus *perfectio*, et *consummatio*, *Sacramentum plenitudinis gratiæ;* ratione materiæ vocata est *impositio manuum*, vel *Sacramentum chrismatis*, *Oleum sanctificatum*, aut absolute, *Chrisma*, *Unguentum*, vel cum addito, *Chrisma sanctum*, *Unguentum perenne*, *supercœleste*, ac demum *Chrisma salutis;* ratione signi crucis quæ supra frontem teritur, vel characteris in anima impressi, dicta est *Sigillum*, *Signaculum spiritale*, *dominicum*. Græci ac Orientales plerique eam vocant *Μύρον (Myron)* 1). Definiri autem solet: *Sacramentum novæ legis, quo baptizatis gratia sanctificans augetur, et additur robur Spiritus Sancti tum ad firmiter credendum, tum ad fidem ipsam strenue profitendam.*

3. Doctrinam hujus Sacramenti sanxit Tridentina Synodus sess. VII, his tribus canonibus. Can. I: *Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, et non potius verum et proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesim quandam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant; anath. sit.* Can. II: *Si quis dixerit, injurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam*

1) De nominibus, quibus a veteribus Græcis ac Latinis insignitum fuit hoc Sacramentum, fuse egit Jos. Vicecomes *De antiquis Confirmat. ritibus,* lib. 1, cap. 2 et 3, in quo posteriori capite ostendit, *Confirmationis* nomen antiquis etiam in usu fuisse, cum præter S. Gregorium M. in *Sacramentum de die Sabb. Sanct.;* S. Isidorum Hispan. *De Eccles. off.*, lib. 2, cap. 26; Eucherium Lugdun., sed potius antiquum Auctorem *Hom. in die Pentec.*, ejus meminerit S. Ambrosius lib. *De Mysteriis*, cap. VII, et Auctor *Commentar. in Epist. S. Pauli ad Heb.* VI, vulgo Ambrosiaster nuncupatus, qui eadem fere ætate ac S. Ambrosius vixit. Quo falsitatis arguitur Svicerus, qui in *Thesauro ecclesiast.* ad vocem *Χρίσμα* audacter pronunciat, neminem veterum latinorum Patrum mentionem facere *Confirmationis* hoc significatu. Imo hujus nominis vestigium occurrit apud S. Irenæum lib. 1, *Contra Hæres.* cap. 21, ed. Mass., quod quamvis usurparetur a Valentinianis, satis ostendit in Ecclesia pariter viguisse, cum hæretici plura soleant ab Ecclesia, a qua discedunt, secum ferre. Cf. Fevardentium in hunc Iren. locum. Sic pariter falsum est, quod idem Svicerus affirmat, penes græcos scriptores non inveniri vocem, quæ Confirmationi respondeat; siquidem in *Constitutionibus apost.* lib. 3, cap. 17, aperte dicitur: *Τὸ μύρον, βεβαιώσις τῆς ὁμολογίας·* seu: *Chrisma, Confirmatio est confessionis;* nempe Baptismi, de quo agitur cap. præc. Cf. apud Cotelerium *Patrum apostolic.* vol. I.

tribuunt; anath. sit. Can. III: *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem; anath. sit.*

4. Ex hac porro doctrina non modo oppositi deteguntur novatorum errores, sed via nobis præterea sternitur ad hunc tractatum in tria capita dispescendum: quorum primum erit de hujus Sacramenti veritate; alterum de ejus ministro; tertium de materia, forma et effectibus. His more nostro quartum adjiciemus ad complectenda nonnulla scholia, quibus lucem effundamus iis, quæ dicta sunt, aut dicenda supererunt ad pleniorem rei de qua agimus cognitionem.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

5. Quamvis veteres hæretici aut neglexerint hujus Sacramenti susceptionem, ut de Novatianis refert Theodoretus [1]), aut ipsum superstitiosis ritibus temeraverint, ut de Valentinianis conqueritur Irenæus [2]), nunquam tamen ejus veritatem inficiati sunt. Protestantes propterea omnium primi, cohærenter ad suum systema de justificatione, cum Sacramentis reliquis, præter Baptisma et Eucharistiam, Confirmationem etiam rejecerunt [3]). Lutherus inter ceremonias ecclesiasticas Confirmationem recenset [4]); cæteri autem hæretici ab eo prognati ulterius progressi sunt, dum spiritu vere satanico conviciis ac blasphemiis, quas vel referre tædet, in hoc Sacramentum sunt debacchati [5]). Inter eos tamen, qui hujus Sacramenti veritatem im-

1) Lib. 3, *Hæret. fabul.* cap. 5, qui sic de Novatianis scribit: „Iis quos baptizant, sanctissimum chrisma non præbent. Quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ conjunguntur, laudatissimi Patres inungi præceperunt." *Τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον οὐ προσφέρουσι χρίσμα· διὰ τοῦτο, καὶ τοῖς ἐκ τῆσδε τῆς αἱρέσεως τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας συναπτομένοις χριεῖν οἱ πανευφήμοι πατέρες προσετάξαν.* Qui quidem mos, ut observat eruditus Valesius in adnotat. in cap. 43, lib. 6, *Hist. eccles.*, Euseb. manavit ex eo, quod ipsorum auctor Novatianus Baptismum sine chrismatione accepisset.

2) Lib. 1, *Cont. Hæres.* cap. 21, n. 3, edit. Mass., de quo loco inferius erit sermo.

3) Bellarm. lib. *De Confirmat.* cap. 1, n. 4, inter eos, qui rejecerunt Sacramentum Confirmationis numerat Waldenses et Wicleffitas, porro Bossuetus, *Histoire des variat.* liv. 11, ostendit, illos hæreticos agnovisse septem Sacramenta, ideoque et Confirmationem.

4) Lib. *De capt. babyl.* cap. *De Confirm.* Attamen idem Lutherus alias veritatem hujus Sacramenti confessus est. Cf. *Catechismum christianum doctoris Martini Lutheri ex suis operibus simul collectum per Ludovicum Usslaber.* 1744. Denuo recusum in op. doctoris Christoph. Besold. *Motiva sui reditus ad Rom. Cath. Eccles. elaborata, translata et edita.* P. W. K. Augustæ Vindel. 1828, Appendix secunda. Cf. pag. 320. Cum Besold vellet hoc opus typis edere Francofurti, a tolerantibus Protestantibus hæc ei fuit denegata facultas; hinc Augustam venit ibique illud vulgavit. Lipsienses et Wittembergenses in conventu Lipsiensi an. 1548, septem pariter admiserunt Sacramenta, et nominarunt Confirmationem.
Cf. Bellarm. loc. cit. n. 1.

5) Has refert Bellarm. loc. cit. n. 6.

pugnarunt, eminent Joan. Dallæus [1]), et Samuel Basnagius [2]). Nunc vero, postquam deferbuerunt contentiones istæ, non pauci ex recentioribus Protestantibus ad saniora consilia devenisse visi sunt [3]).

PROPOSITIO.

Confirmatio baptizatorum non est otiosa ceremonia, sed verum et proprium Sacramentum.

6. Est de fide, ut patet ex primo canone Tridentino paulo ante recitato. Adstruitur autem ejus veritas ex Scripturis sensu traditionali expositis, nec non ex perpetua et constanti totius Ecclesiæ praxi.

7. Ad Scripturas quidem quod spectat, pervulgata sunt, quæ Act. VIII, 14 et seqq. leguntur: ***Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem, qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.*** Atque ibid. XIX, 5: ***His auditis baptizati sunt*** (Ephesii) ***in nomine Domini Jesu, et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.*** In quibus duobus testimoniis habetur quidquid ad Sacramenti rationem prærequiritur; signum nempe sensibile per manuum impositionem et orationem designatum, institutio Christi, quæ ex ipso Apostolorum facto protinus deducitur [4]), collatio demum gratiæ per Spiritum Sanctum, quem conferebant, indicata.

8. Sensus porro traditionalis horum textuum ex Patribus eruitur. Etenim S. Irenæus, lib. IV, ***Cont. Hæres.*** scribit: ***Quibuscumque enim imponebant Apostoli manus, accipiebant Spiritum Sanctum, qui est esca vitæ*** [5]), ideoque gratia sanctificans. Sic etiam Tertullianus lib. ***De Baptismo: Dehinc*** (post Baptismum) ***manus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum*** [6]). Theophilus Antiochenus Justino coævus idipsum manifeste indigitat scribens

1) Tribus libris Joan. Dallæus hoc Sacramentum impugnavit in op. *De duobus Latinorum ex unctione Sacramentis, Confirmatione, et extrema, ut vocant, Unctione*, vol. 1, in 4°, Genevæ 1659.

2) In *Annal. politico-Eccles.* ad an. 37, §. 36 et seqq.

3) Præter Leibnitzium in *System. theol.* pag. 202 et seqq. veritatem hujus Sacramenti admiserunt Danb. ac Fessler. Cf. *Apologia della religione cattolica tratta dagli scritti di autori Protestanti del Sig. Esslinger negli Annali delle scienze religiose.* Maggio e Agosto 1836, pag. 361.

4) Cf. Bell. loc. cit. cap. 2.

5) Cap 38, n. 2.

6) Cap. 8, in quem locum cf. La Cerda.

lib. 1, *Ad Autolicum: Nos ideo Christiani vocamur, quod Dei oleo ungamur* [1]).

9. Et hi quidem ad II sæculum pertinent; ex tertio vero in promptu sunt S. Cyprianus et Firmilianus. Cyprianus enim *Ep.* LXXII, contendit adversus Stephanum, satis non esse hæreticis ad Ecclesiæ sinum redeuntibus manus imponere, sed prorsus rebaptizandos eos esse, quia: *Tunc demum*, inquit, *plene sanctificari et esse filii Dei possunt, si utroque Sacramento nascantur* [2]); et *Epist.* LXXIII, disserens de tinctis a Philippo in Samaria: *Quod deerat*, inquit, *id a Petro et Joanne factum est, ut oratione pro eis habita et manu imposita, invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem et manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, et signaculo dominico consummentur* [3]). Eadem habet Firmilianus ejusdemque meminit manus impositionis, quæ apud Asianos obtinebat, et quæ apud Afros post baptisma ad conferendum Spiritum Sanctum adhibebatur [4]). His ex eodem sæculo duo adjici debent, scilicet anonymus Auctor libri *De Rebaptismate*, synchronus B. Cypriano, sic porro inter cætera scribit: *Per manus impositionem Episcopi datur unicuique credenti Spiritus Sanctus, sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma, manus eis imponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt* [5]); et S. Cornelius Papa, qui in *Epist. ad Fabium* hæc de Novatiano habet: *Neque ab Episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum Sanctum potuit accipere?* [6]). Huc pariter refertur, quod præscriptum Episcopo est in *Constitutionibus apostolicis*, ut *postea baptizatos ungat Chrismate* [7]).

1) *Τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου ἕνεκεν καλούμεθα Χριστίανοι· ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ.* n. 12, ed. Maran. cf. in hunc loc. edit. adnot.

2) De quo S. Martyris loco cf. Sirmondum in *Antirrhetico* II, part. I, cap. V. opp. Sirm. tom. IV, Paris. 1696.

3) Ed. Maur. pag. 132.

4) Ibid. pag. 147.

5. Ad Calcem opp. S. Cypr. pag. 355.

6) *Οὔτε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τούτου δὲ μὴ τυχών, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε;* apud Eus. *Hist. eccles.* lib. 6, cap. 43.

7) *Μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ*, lib. 3, cap. 16. Huc etiam spectat inscriptio sepulcralis quam affert Mabillonius in *Itinere italico*, pag. 73.

D. MA. SACRUM. XL.
LEOPARDUM. IN PACEM. CUM
SPIRITA. SANCTA. ACCEPTUM
EUMTE. ABEATIS. INNOCINTEM
POSUER. PAR. Q. AN. N. VII. MEN. VII.

Ad quam epigraphen Mabillonius tria notat. 1°. τὸ D. MA. SACRUM pertinere *ad prima illa tempora, quibus cruda adhuc quorumdam in cordibus christiana religio aliquid de paganici ritus superstitione retinebat.* 2° Illud XL. positum esse ad *designandum tumulum.* 3° Quod vero ad SPIRITA SANCTA, etc. attinet, *Hic*, inquit, *manifestus est de Confirmatione locus*; quæ antiquitus junctim cum baptismo dabatur. Observat præterea Mazzochius in *Spicilegio Biblico*, tom. I, Neap. 1762, pag. 17, not. (5) hujus Leopardi parentes, cui titulum posuerunt, Judæos Syrosve natione fuisse, eoque factum, ut quem cæteri Christiani *Spiritum Sanctum*, ipsi (utpote latini sermonis pene rudes) SPIRITAM SAN-

10. Ex IV denique et V sæculo, Concilium Illiberitanum can. XXXVIII, jubet catechumenum baptizatum in periculo mortis, *si supervixerit, ad Episcopum perduci, ut per manus impositionem perfici possit* [1]), Sacramento scilicet Confirmationis. Innocentius I in *Epist. ad Decentium* docet, a solo Episcopo hoc Sacramentum debere administrari [2]). De eodem Sacramento agit S. Hieronymus in *Dial. adv. Lucifer.* [3]); S. Joan. Chrysostomus *Hom.* XVIII, *in Acta apost.* [4]); S. Augustinus passim, præsertim lib. XV, *De Trin.* ubi ait: *Quem morem* (Apostolorum imponendi manus et orandi, ut veniat Spiritus Sanctus sicut in Samaritas) *in suis præpositis etiam nunc servat Ecclesia* [5]). Sed præcipue eminet S. Cyrillus Hierosolym., qui totam catechesim insumit agens de Confirmatione [6]), adeo ut Kemnitzius vocaverit hoc Sacramentum *Chrisma Cyrillianum* [7]). Et hæc quidem speciminis ergo attulisse aut indicasse satis sit ex innumeris prope testimoniis, quæ afferri possent, quæque expendit Nat. Alexander [8]).

11. Quod demum ad perpetuam et constantem totius Ecclesiæ praxim spectat, præter documenta hucusque adducta ex Conciliis, Pontificibus, et Patribus, eam evincunt omnia Ritualia et Euchologia Ecclesiæ occidentalis et orientalis, in quibus ratio traditur conferendi hoc Sacramentum, ac ritus describuntur, qui in utraque Ecclesia semper in usu fuerunt. Ea autem ingenti numero proferunt inter cæteros Martenius [9]), et Renaudotius [10]); qui insuper ineluctabilibus monumentis ostendit, omnium

CTAM appellaverint, eo nimirum genere, quo sua dialecto in *Spiritu* enuntiando utebantur. Itaque tó רוּח הקדישה (*ruach hakkedoshah*) *Spiritum Sanctum* latine reddebant.

1) In quem can. cf. Card. de Aguirre et Albaspinæum.

2) *Epist.* xxv, n. 6, apud Coustant.

3) N. 9, ed. Vallars.

4) N. 3, ed. Maur.

5) Cap. xxv, n. 46.

6) *Catech.* xxi, quæ est Mystagogica iii, et inscribitur: *περὶ χρίσματος De Chrismate.*

7) Apud Bellarm. *De confirm.* cap. i, n. 6.

8) *Diss.* x. *in sæc.* ii. Cf. etiam Witasse tract. *De Sacr. Confirm.* qui uberrime documenta ex universa antiquitate collegit, ad demonstrandam hujus Sacramenti veritatem.

9) *De Antiquis Eccl. ritib.* lib. i, cap 2.

10) *Perpétuité de la foi, tom.* v, liv. 2, chapp. 11, 12, 13. Quibus adjici possunt: Petrus Arcudius *De concordia Ecclesiæ occidentalis et orientalis in septem Sacramentorum administratione.* Paris. 1626. lib. 2; Jac. Goar in *Euchologia* sive *Rituali Græcorum.* Lutet. Paris. 1647, pag. 628 et seqq.; Joan. Simon Assemanus *Biblioth. Orient.* p. 1 et 2.

Hic porro observare juverit, argumentum, quod ex perpetua omnium Orientalium communionum consensione eruitur, quodque a recentioribus eruditis viris in illustri positum est, tanti ponderis esse, ut Protestantes penitus ab eo conterantur. Qui enim fieri potuit, ut sectæ antiquissimæ, a se invicem discrepantes, quæque furore, ut ita dicam, impelluntur adversus Ecclesiam Romanam sive Catholicam, potuerint conspirare in agnoscenda veritate hujus Sacramenti, perinde ac reliquorum? Ad hunc scopulum illiduntur omnes subtilitates, effugia, inventa, mendacia Lutheri, Calvini, Dallæi, Basnagii cæterorumque illorum symmystarum, qui constanter easdem strophas occinunt. Nunquam autem poterunt se ab illius vi subducere, eo vel maxime quod non agatur hic de aliquo principio speculativo, sed de re practica, atque in usu quotidiano posita; hæ tamen communiones omnes unanimi consensu ab apostolica traditione Confirmationem repetunt.

Ecclesiarum orientalium perpetuum et universalem consensum, in hoc fidei dogmate profitendo cum Ecclesia latina. Ergo.

DIFFICULTATES.

12. *Obj.* Neque ex allatis Scripturarum auctoritatibus in se spectatis, neque ex earum sensu traditionali quidpiam colligi potest, quo veritas hujus Sacramenti adstruatur. 1° Etenim in adductis testimoniis *Spiritus Sancti* nomine non gratia sanctificans indicatur, sed *gratis data*, de qua Joël II, 28: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri;* idque non obscure apparet in Ephesiis, qui accepto Spiritu Sancto *loquebantur linguis et prophetabant*, Act. XIX, 6. Profecto Apostoli illum Spiritum Sanctum conferebant, cujus dandi facultatem ab iis poposcit Simon spondens pecuniam, nempe donum miraculorum, et Samaritani tincti a Philippo illum spiritum acceperunt, quo antea caruerunt; carebant autem gratiis gratis datis, minime vero gratia sanctificante, quam adepti erant per baptisma. 2° Sed dato, quod aliquid ad baptismi confirmationem Apostoli manuum impositione conferrent, perperam deducitur, illam manuum impositionem fuisse sacramentalem, cum passim eam usurparent ad diversos effectus producendos; 3° sic Ananias, licet non fuerit Episcopus, attamen Saulo manus imposuit, ut visum reciperet et *impleretur Spiritu Sancto* (Act. IX, 17); 4° præterea Petrus Act. X, 44, cernens quod *cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum*, super Cornelium scilicet ac familiares ejus, antequam isti baptizati essent, ab imponendis super eos manibus abstinuit post baptismi collationem. 5° Apposite propterea Augustinus lib. III, *De Bapt.*: *Quid est aliud manus impositio*, interrogat, *nisi oratio super hominem* [1])? Gratianus ipse causa 1, cap. *Arianos*, negat manuum impositionem esse Sacramentum [2]). Ratio porro in promptu est, 6° tum quia sic injuria irrogaretur baptismo, quasi per ipsum non conferretur, nisi gratia dimidiata; 7° tum quia Apostolus nos monet, qua ratione Spiritum Sanctum obtinere possimus scribens, Ephes. V, 18: *Implemini Spiritu Sancto loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino* [3]). 8° Quod si id non sufficiat, non deest panis eucharisticus, qui cor hominis confirmat; 9° notat proinde S. Cyprianus *Epist.* LIV, Christi athle-

1) Cap. 16, n. 21.
2) Quæstio I, n. 73, ed. Pithœi.
3) *Πληροῦσθε ἐν πνεύματι* (in var. *τοῦ πνεύματος ἁγίου*) *λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾄδαις πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ.*

tas ad martyrium properantes, solo roboratos fuisse divinæ Eucharistiæ clypeo et Sacramento. Ergo.

13. ***Resp. Neg. ant. Ad* 1^m *prob. Dist.*** Id est, præter gratiam sanctificantem, quæ erat effectus principalis, significatur etiam gratia gratis data tanquam accidentalis, qua visibiliter invisibilis gratia conferebatur, *conc.* sola gratia gratis data ad exclusionem gratiæ sanctificantis, *neg.* Quod igitur gratiæ etiam gratis datæ conferrentur ab Apostolis, accidentale erat, ratione status et conditionis nascentis Ecclesiæ, seu ut loquitur Augustinus *Tract.* VI. *in Joan.: Signa tempori opportuna*, qui præterea lib. III, *De Bapt.* subdit: *Neque enim temporalibus et sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem, modo datur Spiritus Sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, et Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, ut ii, quibus manus ad accipiendum Spiritum Sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed invisibiliter, et latenter intelligitur propter vinculum pacis eorum cordibus divina charitas inspirari* [1]. Verus proinde ac proprius Confirmationis effectus tum etiam ille erat, qui a Christo fuerat promissus; Christus autem Luc. XXIV, 49, non promisit Spiritum Sanctum, ad gratias gratis datas, sed ad gratiam confirmatricem roboris et fortitudinis ad strenuam fidei testificationem: *Donec induamini virtute ex alto.* Accedit super omnes baptizatos advocatum fuisse cum impositione manuum Spiritum Sanctum, neque tamen omnes donis extraordinariis præditos fuisse, teste Apostolo I Cor. XII, 29 et seq. *Numquid omnes prophetæ? . . . Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguis loquuntur?* Consequens proinde est, gratiam Spiritus Sancti, per impositionem manuum acceptam fuisse omnino diversam a donis extraordinariis. Manuum porro impositionem communem omnibus Christianis fuisse, patet ex eodem Apostolo, qui Hebr. VI, 1 et 2, eam memorat inter ea, quæ ad fundamenta religionis spectant dicens: *Non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum* [2]. Et sic responsio patet ad ea, quæ ex Joële atque ex Actis Apostolorum de Ephe-

1) Cap. 16. Christophorus Banzovicus in *Epist. ad Georg. Callixtum* data, in qua sui in Ecclesiam Catholicam reditus causas affert, profitetur se valde fuisse his verbis Augustini commotum.

2) Ge. Rosenmüller fatetur in scholiis in hunc loc. hic recenseri ab Apostolo impositionem manuum, quæ sit symbolum donorum Spiritus Sancti, quæ promissa atque data sunt Christianis. Quamvis, prout erat Protestans et rationalista, exponat cum Nœssel manuum impositionem et collationem Spiritus Sancti de quadam animi concitatione, qua tanquam divini Numinis afflatu se senserint impulsos qui eam accipiebant, ut illam doctrinam læti ac imperterriti profiterentur. Cf. in I Timoth. IV, 14. In eandem sententiam concessit Kuinœl *Comm. in lib. N. T. hyst.* in cap. VIII Act. Apost. vers. 15 et 16. Hi enim se invicem exscribere solent.

siis, Simone, ac Samaritanis a Philippo baptizatis objiciebantur; gratia autem, qua carebant Samaritani, erat gratia Confirmationis.

14. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Quamvis porro ad varios effectus adhiberetur ab Apostolis manuum impositio, non idcirco excluditur finis peculiaris, de quo disserimus, quem sibi præstituebat intentio ministri et adjecta oratio, qua invocabatur Spiritus Sanctus uti adhuc in Ecclesia fit [1]).

15. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Ananias manus Saulo imposuit, ut visum reciperet, ***conc.*** ut impleretur Spiritu Sancto, ***Subdist.*** Mediante baptismo, quem eidem statim contulit, ***conc.*** per se, ***neg.*** Illa enim manuum impositio, utpote facta ante baptisma, non potuit esse sacramentalis, ideoque unice directa erat ad visum restituendum, prout ostendit ipse contextus.

16. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Id est, non legitur, Petrum Cornelio ejusque familiaribus manus imposuisse post baptismi collationem, ***conc.*** non imposuit, ***neg.*** Ex eo enim quod in Scripturis aliquid non legatur, minime inferri legitime potest ejus omissio, quod pluribus exemplis ostendi facile posset [2]). Fieri præterea potuit, ut S. Petrus illam omiserit, postquam vidit Spiritum Sanctum illapsum esse extraordinaria ratione super Cornelium aliosque ibi præsentes, prout se communicaverat Apostolis in die Pentecostes [3]).

17. ***Ad*** 5m, ***Dist.*** Manus impositio reconciliatoria, ***conc.*** sacramentalis, ***neg.*** Loquitur scilicet S. Augustinus loc. cit. de illa manuum impositione, qua olim hæretici cum Ecclesia reconciliabantur, ait enim ibid.: ***Manus autem impositio non sicut baptismus repeti potest;*** et lib. V, cap. XXIII: ***Manus autem impositio si non adhiberetur ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse judicaretur*** [3]). Exploratum tamen est S. Doctorem; chrismatis Sacramen-

1) Erat manus impositio familiaris et communis ceremonia ecclesiasticæ disciplinæ non tantum ante baptisma, sed in ipsa immersione et post illam, atque in Confirmatione, ordinum collatione, extrema unctione, exorcismis, decursu pœnitentiæ, quæ sola quatuor manuum impositiones diversas continebat, ita ut pene rarum esset Ecclesiæ beneficium, quod impositione manuum non esset insigne. Suarez *in* III *part.* dist. 34, sect. 1, manus impositionem digessit in curativam, confirmatoriam, consecrativam sive ordinativam, ceremonialem ad baptismum, reconciliativam, deprecativam. Cf. De la Cerda in *Adnotatt.* ad cap. 7, lib. *De Bapt.* Tertulliani.

2) Cf. notam Mansi quæ est ad calcem diss. 10, in sæc. II, Nat. Alex. in qua tum hanc tum cæteras Basnagii cavillationes disjicit.

3) Cf. S. Th. p. 3, q. 72, art. 6, ad 3m.

4) S. Doctor constanter adversus Donatistas distinguit Sacramentum ab effectu Sacramenti, nempe gratia. Contendit Sacramenta rite administrata valide conferri extra Ecclesiam, ast negat per ea gratiam conferri, iis scilicet, qui scienter ab hæreticis vel schismaticis Sacramenta suscipiunt. Docet porro gratiam producere Sacramenta, cum resipiscentes ad Ecclesiam veniunt, cum videlicet, ut nos loquimur, auferunt ejusdem gratiæ obicem. Jam vero Ecclesia hæreticos ad se revertentes manus impositione recipere solebat, et hæc manus impositio ceremonialis ea est, de qua hic disserit S. Augustinus, quam vocat orationem super hominem, quamque citra culpam omitti posse S. Doctor affirmat. Permisceri hæc autem nequit cum impositione manuum sacramentali, de qua ipse sub nomine unguenti loquitur. Quoniam ejus verba confirmant, quæ

tum tanquam signaculum indelebile habuisse, illudque contulisse cum ipso baptismo, qui semel rite administratus amitti non potest, nec propterea iterum conferri. De eadem porro reconciliatoria, ideoque ceremoniali manuum impositione disserit Gratianus in objecto loco.

18. *Ad* 6m, *Dist.* Si idem esset utriusque Sacramenti effectus, *conc.* si plane diversus, *neg.* Jam vero effectus baptismi est spiritus renovationis, regenerationis et adoptionis; effectus vero Confirmationis est gratia roboris ac plenitudinis, qua spiritualiter ad virilem proficimus ætatem, et ad fidem contra ejus hostes generose profitendam. Per baptisma evadimus christianæ civitatis membra, per Confirmationem membra evadimus christianæ militiæ. Tametsi spiritus in baptismate acceptus esset spiritus perfectionis et virtutis, baptismo tamen adjiciebatur olim Eucharistia, quam propterea Sacramentum fuisse non negant adversarii; cur igitur negabunt dignitatem sacramentalem chrismati, eo quod collatum renatis fuerit et regeneratis per baptismum? Conferebatur igitur baptismus, ut renasceretur homo; Confirmatio, ut ad virilem veheretur fortitudinem, Eucharistia denique, ut roboratus nutriretur, quin ulli Sacramento censeretur fieri injuria, aut dimidiata gratia per baptismum conferri [1]).

19. *Ad* 7m, *Dist. Implemini Spiritu Sancto*, id est, sancta spiritus hilaritate et jucunditate, quæ ex sobrietate gignitur, quamque Apostolus opponit vini ebrietati et intemperantiæ, *conc.* Spiritu Sancto, proprie dicto, qualis per Sacramenta confertur, *neg.* Sensum enim, quem exposuimus, ipsa Apostoli verba exposcunt, et orationis series [2]).

20. *Ad* 8m, *Dist.* Non deest panis eucharisticus, qui cor hominis confirmat ipsum nutriendo, *conc.* roborando ad modum Confirmationis, *neg.* responsio patet ex dictis ad 6m.

21. *Ad* 9m, *Dist.* Quia athletæ illi una cum baptismo Confirmationem acceperant, prout ferebat illius temporis disciplina, *conc.* secus, *neg.* Chrismate enim jamdiu delibuti, nulla alia re ad martyrium egebant, nisi ut eucharistico pane reficerentur.

hactenus de ejus mente adnotavimus, placet hæc ipsa afferre ex lib 2, *Cont. litt. Petiliani*, cap. 104, quæ ita se habent: „In hoc unguento Sacramentum chrismatis vultis interpretari: quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus: sed potest esse et in hominibus pessimis. Discerne ergo visibile sanctum Sacramentum, quod esse et in bonis et in malis potest, illis ad præmium, illis ad judicium, ab invisibili unctione charitatis, quæ proprie bonorum est."

1) Hos diversos baptismi et Confirmationis effectus apprime distinguit et fuse exponit S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* XXI. Mystagog. III. n. 3, 4, 7. Cf. Toutteum diss. III, *De doctrina S. Cyrilli*, cap, 8, n. 57 et seqq.

2) Cf. Cornel. a Lapide et Bernard. a Piconio in hunc loc. neque ab his dissentit Rosenmüller, qui *ἀλλὰ πληϱοῦσθε ἐν πνεύματι κ. τ. λ.* vertit: „sed sensu pietatis a Spiritu Sancto affectæ pleni estote, vosmetipsos excitate ad gaudia (non vino, intemperanter bibendo, sed) carminibus Deo Christoque canendis."

22. II. *Obj.* Non magis favet Sacramento Confirmationis sensus traditionalis. Nam Patres antiquissimi 1° vel plane silent de hoc Sacramento, ut Clemens Romanus, Ignatius, Athenagoras, Justinus, 2° qui tamen S. Martyr, ut observat Basnagius [1]), profitetur se in sua *Apologia* omnia Cæsaribus exponere, quæ in baptismo fieri solebant, *ne maligne quidquam et dissimulanter agere* videretur [2]); attamen, ut Patres anteriores reliqui, de baptismo et Eucharistia loquitur, alte vero silet de Confirmatione; vel 3° de Confirmatione tanquam de parte integrali baptismatis seu ceremoniali sermonem habent. Ita quidem Tertullianus, a quo lib. *De Bapt.* cap. VII, vocatur unctio illa profluens *de pristina disciplina,* Veteris nempe Testamenti, quia sacerdotes de oleo cornu ungi solebant, eamque propterea baptismo adjungit, ut patet ex ipsa libri inscriptione, quæ est *De baptismo;* quem idcirco cap. X, his verbis absolvit: *Diximus quantum mediocritati nostræ licuit de universis, quæ baptismi religionem struunt.* Hinc unctioni adjecit degustationem lactis et mellis, quæ in Confirmatione locum non habent; scribit enim lib. I, *Cont. Marcionem,* cap. XIV, de Christo novæ legis Auctore: *Usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos ungit; nec mellis et lactis societatem, quo suos infantat.* 4° Tertulliano consonat S. Cornelius Papa, qui affirmat Confirmationem ab Episcopo recipi debere *juxta ecclesiasticam regulam.* 5° Quare passim veteres vocant Confirmationem, seu manus impositionem, *baptismi perfectionem,* ut Concilium Illiberitanum [3]), vel *supplementum,* ut S. Cyprianus [4]), 6° qui proinde *Epist.* LXXII, subdit: *Tunc demum* (homines) *plene sanctificari et esse filii Dei possunt, si Sacramento utroque nascantur*; censuit igitur unum reipsa Sacramentum esse, alioquin falsus subesset ejus assertioni sensus. 7° Imo nec Patres desunt, qui hujus Confirmationis originem ab hæreticis Valentinianis repetant, uti Irenæus, qui lib. I, *Cont. Hæres.* ipsis exprobrat, quod opobalsamo uterentur ad suos neophytos inungendos. Ut igitur aliquid pergratum illis fieret, qui sectam Valentinianorum ejurantes in Ecclesiam se recipiebant, ut conjicit Basnagius, in Ecclesiam deductum est chrismatis institutum [5]). Ergo.

23. *Resp. Neg. ant. Ad* 1m *prob. Dist.* Nonnulli Patres siluerunt, aliis loquentibus, *conc.* secus, *neg.* Pauca admodum documenta Patres illi, quos recenset Basnagius nobis reliquerunt; eorum autem scopus non ferebat, ut de Confirmatione loquerentur. Cæteri ac fere suppares copiose de eodem Sacramento disserunt, tanquam de re receptissima et passim usur-

1) Loc. cit. n. 38.
2) *Apol.* I, n. 61: *Ὅπως μὴ τοῦτο παραλιπόντες, δοξῶμεν πονηρευεῖν τὶ ἐν τῇ ἐξηγήσει.*
3) Can. XXXVIII.
4) *Epist.* LXXIII.
5) Loc. cit. n. 39.

pata; nihil igitur causæ catholicæ obest paucorum illorum silentium. Tertullianus vero; qui luculenter adeo de Confirmatione disseruit, vix quinquaginta annis ab obitu Apostoli Joannis floruit. Interdum nonnulli Patres silent de Baptismo et Eucharistia, quin exinde concludi aliquid possit [1]).

24. *Ad* 2[m], *Dist.* Profitetur S. Martyr se omnia manifestare Cæsaribus, quæ ad depellendas calumnias necessaria erant, *conc.* omnia prorsus religionis christianæ mysteria, *neg.* Hæ porro calumniæ, ut alias adnotavimus, impetebant potissimum ritus baptismi et Eucharistiæ, hos propterea exponit Justinus ut Christianos penes Cæsares justificaret, non autem singula per modum catecheseos minute prosequitur, quod nec ferebat recepta per id temporis disciplina. Multum profecto Cæsarum non referebat scire, an christiani homines post lavacrum etiam oleo perungerentur, aut eis manus imponeretur, ut verendum propterea fuerit, prout frigide autumat Basnagius, ne id silentio Justinus involvens, tantum facinus sanguine elueret, neve eam ob causam adversus Christianos gladiis et ignibus Cæsares desævirent [2]).

25. *Ad* 3[m], *Neg.* Nec sane id evincit Tertullianus, qui in primo textu nobis objecto unctionem Chrismatis docet ex pristina disciplina provenire, quatenus præfigurata erat in V. T., non autem quatenus identica esset, seu quoad rem et efficaciam [3]).

26. Ex altero autem textu desumpto sive ex libri inscriptione, sive ex ejusdem conclusione, nihil pariter inferri potest adversus veritatem Sacramenti, quam propugnamus, cum notum sit, veteres spectasse Confirmationem velut appendicem et perfectionem baptismi, quin tamen unum idemque censerent esse Sacramentum, quod coalesceret tanquam partibus ex baptismo et Confirmatione. Exinde factum est, ut utrumque quidem Sacramentum conjungerent, quia simul illa Sacramenta conferebantur una cum Eucharistia, non tamen permiscerent. Diversam

1) Cf. Card. Orsi Dissert. *De Chrismate confirmatorio*, Mediol. 1733, cap. I, §. 8.

2) Præstat apponere verba ipsa, quibus Basnagius exaggerat periculum quod Justino ac cæteris Christianis instabat, si silentio ritum Confirmationis præteriisset: „Ejus utique ceremoniæ, *inquit*, meminisse debuisset, ut munus promissi conficeret, neve a desertore aliquo Ecclesiæ criminis postularetur, quod sciens et prudens, nobilissimam christianæ disciplinæ ceremoniam occuluisset. Quo facto et sibi, et Christianis, quorum patronum agebat, creasset periculum." Ita strenue nugatur!

3) Cum hæc unctio juxta veteres Patres significet regiam ac sacerdotalem dignitatem, quam per Confirmationem qui tingebantur acquirebant, juxta illud Petri effatum: *Vos genus electum et regale sacerdotium;* cum præterea in V. T. ea adhiberetur ad reges ac sacerdotes inaugurandos, recte Tertullianus asseruit, de veteri disciplina provenisse hunc ritum inungendi Christianos in reges et sacerdotes spirituales. Quo sensu Auctor *Quæstion. ad orthodoxos*, quæst. 137, pariter scripsit: *χριόμεθα τῷ παλαιῷ ἐλαιῷ, ἵνα γινόμεθα Χριστοῦ, Veteri oleo ungimur, ut fiamus Christi.* S. Greg. Naz. eodem respicit, cum dicit baptismum vocari *χρίσμα ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικόν. Unctionem ut sacram et regiam.* Sic Cyrillus Hieros. *Catech. Myst.* III, aliique passim. Cf. *Const. apost.* lib. 3. cap. 15, ed. Cotel.

enim materiam, ministrum et effectum unicuique Sacramento assignant. Sane idem Tertullianus, præterquam quod in ipso cit. loco apertissime unum ab altero secernit, ut patet ex ejus verbis adductis in probatione thesis, in lib. ***De resurr. carnis***, baptismi, Confirmationis et Eucharistiæ materiam et effectus his verbis declarat: ***caro abluitur, ut anima emaculetur*** (en effectus baptismi); ***caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur*** (en effectus Confirmationis); ***caro Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima Deo saginetur*** (en effectus Eucharistiæ) [1]).

27. In tertio demum textu ostendit Tertullianus aquam, oleum, mel et lac creaturas a Deo bono conditas in V. T. perhiberi, cum usurpatæ sint in administratione Sacramentorum N. L. cujus Auctorem Deum bonum esse fatebantur Marcionitæ: minime vero eas ut partes essentiales Sacramenti recenset, nec enim has accurate distinguere scopus Tertulliani fuit. Cæterum post allata verba immediate prosequitur: ***Nec panem, quo ipse corpus suum repræsentat.*** Quin tamen præjudicium afferat veritati Sacramenti Eucharistiæ.

28. ***Ad*** 4m, ***Neg.*** pariter in sensu adversarii; ***Ad prob. Dist.*** Juxta ***ecclesiasticam regulam*** in ordine ad ceremonias omissas in baptismo clinicorum, ***conc.*** in ordine ad Confirmationem, ***Subd.*** Quoad susceptionem, ***conc.*** quoad institutionem et originem, ***neg.*** Neque enim hæc permisceri debent, cum ea apprime Cornelius distinguat [2]).

29. ***Ad*** 5m, ***Dist.*** Vocant veteres Confirmationem baptismi ***perfectionem***, etc. ratione effectus, ***conc.*** ratione Sacramenti, ***neg.***

30. ***Ad*** 6m, ***Dist.*** Ut quis sit plene sanctificatus, seu Christianus perfectus, nempe fortis et adultus, ***conc.*** Christianus simpliciter, ***neg.*** Sane qui dicit ***utroque Sacramento***, duo Sacramenta distinguit; porro juxta datam expositionem liquet, nullum falsum sensum subesse posse in S. Cypriani assertione [3]).

1) Cap. 8. Quibus addenda sunt, quæ lib. *De Bapt.* cap. 7, scribit: „Sic et in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritaliter proficit: quomodo et ipsius baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur; spiritalis effectus, quod delictis liberamur." Sic etiam lib. *De præscript.* cap. 36: „Aqua, *inquit*, signat, Sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit;" et cap. 40: „Ipsas quoque res *Sacramentorum divinorum* idolorum mysteriis emulatur (*diabolus*). Tinguit et ipse quosdam, utique credentes et fideles suos . . . Mithra *signat illic in frontibus milites suos*: celebrat et panis oblationem."

2) En integrum textum: „Sed neque postquam liberatus est (*Novatianus*) morbo, reliqua percepit, quæ juxta ecclesiasticam regulam percipi debent;" deinde immediate prosequitur: „Neque ab Episcopo *consignatus est*, etc." Ergo distinguit S. Pontifex baptismi solemnia, quæ Novatianus, recuperata valetudine, neglexit contra ecclesiasticam regulam illa supplere præcipientem, a consignatione Chrismatis sacramentali. Cf. Vales. in hunc loc.

3) De hoc argumento ex professo disputat vetus Auctor operis *De Rebaptismate.* Cum enim prius dixisset: „Per manus impositionum Episcopi datur unicuique Spiritus Sanctus, sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manus eis imponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos con-

31. *Ad* 7m, *Neg.* Ad probationem vero quæ ex S. Irenæo petitur, *Dist.* Exprobrat Irenæus Valentinianis abusum ob profanas vocum novitates et incantationes ab ipsis introductas, *conc*, usum ipsum opobalsami vel *neg.* vel *Subd.*, Opobalsami nondum ab Ecclesia usurpati, *trans.* secus, *neg.* Duo hæc propterea inter se permiscere non debent, Confirmationis nempe collatio per manuum impositionem et olei unctionem, et permixtio opobalsami alteriusve liquoris postea adjecta. Nos de priori hic solliciti sumus, de altera vero quid sentiendum verisimilius sit, inferius aperiemus. Basnagius utrumque confundit, ut Irenæi testimonio fretus, ex Valentinianorum fontibus chrismatis usum in Ecclesiam deducat [1]).

32. Illud porro, quod idem Basnagius subdit, Ecclesiam nempe, ut rem gratam faceret Valentinianis, ritum hunc adoptasse, falsum est. Ecclesia enim, ut magis fideles ab hæreticis averteret, perpetuo consuevit abhorrere ab istorum usibus et institutis, et contrariam plane inire viam. Accedit, in Ecclesia nonnisi sæculo circiter VI, ut suo loco ostendemus, opobalsami usum adoptatum fuisse, quo magis vis ac efficacia hujus Sacramenti significaretur. Jam vero ea ætate constat nullos superfuisse Gnosticos et Valentinianos, qui præterea tales nunquam auctoritate et numero fuerunt, ut Catholica Ecclesia illis velificari vellet.

33. *Inst.* S. Hieronymus in *Dialogo cont. Lucifer.* mota quæstione, cur in Ecclesia per manus Episcoporum conferatur

tulerunt;" subdit: „Quod hodierna quoque die non potest dubitari esse usitatum, et evenire solitum, ut plerique post baptisma sine impositione manus Episcopi de sæculo exeant, et tamen *pro perfectis fidelibus* habentur." Quod confirmat exemplo Eunuchi a Philippo baptizati, qui sine manuum impositione Episcopi perfectus extitit Christianus. Sed eum cf. Interim ex his patet non eo sensu vocatam a veteribus esse Confirmationem, *perfectionem baptismi*, quasi sine ipsa baptisma imperfectum esset censendum, sed quatenus gratiæ in baptismate collatæ alia fortitudinis et roboris adjiciebatur, ut exponit S. Cyrillus *Catech.* cit.

1) Notandum porro hic est, S. Irenæum lib. I, cap. 21, n. 3, juxta edit. Mass. haud improbare hunc ritum in Gnosticis, sed solum referre: *Ἔπειτα μυρίζουσι τὸν τετελεσμένον τῷ ὀπῷ τῷ ἀπὸ βαλσάμου· τὸ γὰρ μύρον τοῦτο τύπον τῆς ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λεγοῦσιν.* „Tum autem eum qui initiatus est, opobalsamo inungunt. Hoc enim unguentum fragrantiæ illius, quæ omnia exsuperat, typum esse ajunt." Cf. in hunc locum adnot. Fevardentii (in cap. 18, juxta vet. edit.), ubi vindicat catholicum ritum adversus hæreticos Calvinistas, qui hoc loco abusi sunt, ac recte huic applicat, quod in simili argumento scripsit S. Augustinus lib. 20, *Cont. Faust.* cap. 21: „Non enim est detestanda sanctimonialium virginitas, quia et vestales virgines fuerunt: nec reprehendenda sacrificia patrum, quia et sacrificia gentium fuerunt: quia etsi usus quarumdam rerum similis esse videtur nobis cum gentibus (*adde et hæreticis*), ut cibi, potus, tectorum, vestimentorum, lavacrorum; longe tamen aliter his utitur, qui ad alium finem earum usum refert; et aliter qui ex his Deo gratias agit, de quo falsa non credit." Putat quidem Fevardentius Gnosticos hanc ceremoniam a Catholicis mutuatos esse, ast auctoritates, quibus ad hoc conficiendum utitur, vel sunt apocryphæ, vel agunt de sola unctione in genere, quin sermo sit in iis de balsamo, vel de unctione olei. Sed cf. Card. Orsi in cit. dissert. *De chrismate confirmatorio*, qui cap. I, §. 8, egregie Basnagium confutat.

Spiritus Sanctus, concedit id quidem ex ea descendere auctoritate, qua post Christi ascensionem Apostoli usi sunt; addit tamen nulla necessitate factum esse, ut manus baptizatis imponerentur in Spiritum Sanctum, multisque in locis id factum fuisse ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis alicujus necessitatem. Nulla igitur lege munitur Confirmationis ceremonia, sed mere disciplinæ res est.

34. ***Resp. Dist. ant.*** Addit S. Hieronymus, nulla necessitate factum esse, ut manus baptizatis imponerentur, etc. in sensu Luciferianorum, quos perstringit S. Doctor, *conc.* per se, *neg.* Inficiatur scilicet S. Hieronymus potuisse dari remissionem peccatorum absque collatione Spiritus Sancti, prout Luciferiani juxta nonnullorum placitum contendebant; negat proinde absolute necessariam esse manuum impositionem ad Spiritum Sanctum conferendum quo remitterentur peccata iis, qui rite fuissent ab hæreticis baptizati; non autem prout affert gratiam roboris et fortitudinis [1]). Quia vero noverat apud Orientales a presbyteris conferri solitam Confirmationem, ab Episcopis vero apud Occidentales; inde ait, plurimis in locis ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis divinæ necessitatem factum esse, ut Episcopi manus imponerent in Spiritum Sanctum, quatenus dat robur et fortitudinem. Non igitur de Confirmationis natura et dignitate disserit Hieronymus, sed de ipsius usu, effectu et ministro, ut virtutem baptismi vindicet juxta Ecclesiæ ritum etiam in hæresi suscepti [2]).

35. III. ***Obj.*** Materia, forma, minister, et finis hujusmodi Latinorum Confirmationis, ecclesiasticam ejus institutionem produnt. 1° Materia enim Sacramentorum, quæ certo a Christo instituta sunt, est simplicissima, aqua scilicet pro baptismo, panis et vinum pro Eucharistia, in Confirmatione vero manuum impositio, oleum, balsamum, etc. Forma vero illis verbis concepta est; quæ valde abhorrent a majestate evangelica, nempe: ***Signo te signo crucis***; ***confirmo te chrismate salutis***, quæ puerilitatem redolent. Ministri cæterorum Sacramentorum juxta Catholicos, si ordinationem excipias, sunt sacerdotes, hujus autem soli Episcopi, qui admodum rari sunt, ac in pluribus regionibus nulli inveniuntur. Hinc ingens multitudo tam salutari Sacramento perpetuo carere deberet, quod a Christi bonitate alienum est. Finis denique ob quem instituta dicitur Confirmatio esset communicandi spiritum roboris ac fortitudinis, jam vero

1) Et hic animadvertendum est, receptam passim apud veteres phrasim fuisse, ut per baptismum dicerent nos consequi remissionem peccatorum, per Confirmationem autem Spiritum Sanctum, seu spiritum sanctificationis, gratiam adoptionis, etc. Cf. Toutteum diss. III, cap. 8. Hac loquendi formula abusi nonnulli sunt, præcipue vero Luciferiani, quos refellit S. Hieronymus, ut efficerent ab hæreticis baptizatos Spiritum Sanctum minime assecutos esse, eo magis, quod Ariani Sacramentum Confirmationis minime administrarent.

2) Cf. Vallars. in adnot. in hunc loc. nempe n. 9.

Paulus hunc effectum tribuit ipsi baptismo, seu evangelicæ disciplinæ, scribens II Timoth. I, 7: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri:* 2° Concludendum igitur est, Confirmationem non esse, nisi ecclesiasticam ceremoniam, manuum impositioni curatoriæ, quæ cum Apostolis cessavit, sæculo circiter Ecclesiæ III substitutam per chrismatis consignationem, cujus nullum vestigium occurrit in Actis apostolicis. 3° Quo factum est, ut mire inter se dissentiant Catholici circa institutionem, materiam, formam, ministrum, subjectum, ritum, necessitatem, genera probationum, effectum, ceremonias ejusmodi novitii Sacramenti. Ergo.

36. ***Resp. Neg. ant.*** quod totidem falsis suppositionibus, ut ajunt, laborat. Norunt siquidem eruditi 1° incertum esse num balsamum ad essentiam hujus Sacramenti pertineat, quod ut innuimus, longe probabilius plerique inficiantur. 2° Incertum esse num omnia verba illa: *Signo te,* etc. constituant formam essentialem ejusdem Sacramenti, ut inferius videbimus. Adde, ejusmodi formam desumptam esse ex Apostolo scribente II Cor. I, 21: *Qui confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*, nullam propterea puerilitatem redolere potest. 3° Incertum esse, num facultas, quæ jure ordinario competit Episcopis, a divino an ab ecclesiastico jure, ut pariter videbimus, repetenda sit; illud porro certum est, posse hanc facultatem a Romano Pontifice communicari presbyteris. Deus præterea, cum opus fuerit, supplere potest extraordinaria ratione defectui mediorum externorum, præsertim cum agatur de Sacramento ad salutem non absolute necessario [1]). 4° Falsum esse, Apostolum in cit. loco agere de baptismo aut evangelica disciplina, cum loquatur de gratia, quam per sacram ordinationem acceperat Timotheus, ut series orationis ostendit. Cum itaque partim incerta, partim falsa sint, quæ adversarii assumunt ad impugnandam hujus Sacramenti veritatem, sponte sua corruunt conclusiones inde deductæ.

37. *Ad* 2^m, *Neg.* Hæ namque sunt meræ conjecturæ argumentis negativis innixæ, quibus obstant omnia quæ adduximus argumenta positiva, et quod caput est, sensus traditionalis perpetuus universæ Ecclesiæ, quo solo omnis Protestantium machina dissolvitur. Quod vero attinet ad chrisma, nonnulli censent illud sub generali manus impositionis formula significari in Actis apostolicis. Verum de hoc infra.

38. *Ad* 3^m, ***Dist.*** Salva tamen veritate Sacramenti, ***conc.*** secus, *neg.* Eam fateantur Protestantes, de reliquis autem nondum ab Ecclesia definitis liberum pariter ipsis erit, si lubet,

1) Cf. S Th. part. 3, q. 72, art. 1.

disputare, prout non parum disputant circa baptismum et Eucharistiam, quin ea in dubium revocent.

39. IV. *Obj.* Falsum, aut saltem incertum est, Orientales agnoscere Confirmationis Sacramentum; id enim non pauci inficiantur illarum regionum missionarii. Ergo.

40. ***Resp. Neg. ant. Ad prob. Dist.*** Ignorantia aut errore decepti, *conc.* jure ac merito, *neg.* De fide orientalium Ecclesiarum circa hoc Sacramentum Renaudotius agens ***Liturgiarum orientalium***, tom. II, evidenter ostendit, productis certissimis documentis, apud omnes omnino illas Ecclesias semper ipsum fuisse receptum, et adhuc administrari. Ostendit præterea, missionarios illos duplici de causa fuisse deceptos, 1° quod cernerent præter consuetudinem Ecclesiæ latinæ Confirmationem conferri statim post baptismum; 2° quod viderent illam administrari passim a presbyteris. Hinc factum est, ut in suspicionem venerint, non agnosci hoc Sacramentum ab Orientalibus [1]). Hæc autem confirmat Assemanus in ***Codice liturgico Ecclesiæ universæ*** [2]), ita ut nullum jam supersit dubium penes eruditos de Orientalium fide circa hunc articulum.

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONIS MINISTRO.

41. Quæstioni de veritate Sacramenti Confirmationis ideo statim subjicimus quæstionem de ipsius ministro, ut viam nobis aperiamus ad alterum dogma adstruendum a Tridentina Synodo definitum.

42. Exploratum enim est apud omnes Catholicos juxta Tridentinam sanctionem, solum Episcopum esse ordinarium Confirmationis ministrum; quod et nos vindicabimus adversus Photium, Waldenses, Wicleffitas, Hussitas, cæterosque, qui eos secuti sunt.

43. Verum circa ministrum extraordinarium non ita sunt inter se consentientes theologi ac eruditi homines, ut nulla apud eos sit controversia.

44. Morinus in ***Exercitatione de Sacramento Confirmationis*** contendit, ejus administrationem presbyteris olim demandatam fuisse non solum in Oriente, sed etiam in Occidente; et primo quidem in gallicanis Ecclesiis, deinde in hispanicis, quemadmodum colligitur ex Conc. Toletano I [3]). Eandem consuetudi-

1) Cf. in notis ad *Liturgiam Philoxeni* n. 3, nec non in op. sæpius laudato *De la Perpét.* liv. I, chap. 8 et suiv.

2) Cf. Jos. Aloysii Assemani *Codex liturgicus Ecclesiæ universæ.* Romæ 1750, lib. 3, *De Confirmatione*; vide etiam ejusdem præfationem §. 2. Hic vulgo appellatur Assemanus junior.

3) In fine can. xx.

nem in Sardiniæ insula viguisse ex celebri S. Gregorii M. testimonio confirmat [1]). De Græcorum deinceps atque Orientalium consuetudine disserens, ostendit Episcopos, archipresbyteros, atque etiam presbyteros, munus hujusmodi fere promiscue exequi solitos fuisse; illos quidem ordinarie ac proprio jure, istos extraordinarie atque Episcoporum concessione. Ægypti denique, potissimum vero Alexandrinæ Ecclesiæ, eandem fuisse consuetudinem, sanctorum Patrum testimoniis et inferiorum temporum scriptoribus et monumentis clare adeo evincit, ut ea de re vix dubitari posse videatur [2]). Morino adstipulantur Christianus Lupus [3]), Lucas Holstenius [4]), Goarius [5]), Renaudotius [6]), præstantioresque nostri temporis theologi, qui illorum laboribus et monumentis uti feliciter potuerunt.

45. Quatuor vero sunt, quæ post veteres nonnullos ab Estio, Petro Aurelio (Abbate sancti Cyrani), Sambovio, atque Herminierio adversus præfatam doctrinam opponuntur. Factum videlicet Nicolai I, jubentis iterum confirmare, quos sub Photio presbyteri græci in Bulgaria consignaverant; ac tria Romanorum Pontificum decreta: Constitutio nempe Innocentii III, qui Confirmationem a presbyteris Constantinopoli administratam videtur irritam pronunciasse; Constitutio data ab Innocentio IV, ad Episcopum Tusculanum, in regno Cypri Legatum Apostolicum, in qua, ne Confirmatio in posterum a presbyteris conferretur, prohibuit, nihil tamen pronuncians de illius valore; Instructio demum Clementis VIII, ***De ritibus Græcorum***, qua non modo id ipsum prohibet, verum etiam ex eorum ***Euchologio in ordine baptismi*** jussit ea verba expungi, quibus statim post baptismum subjicitur ratio administrandi Confirmationem; jussit præterea Episcopos latinos, sub conditione eos iterum confirmare, qui a presbyteris græcis tincti et confirmati fuerant, præsertim si eos ordinibus insignire debeant.

1) Verba S. Gregorii M. lib. 4, in *Epist.* IX, *ad Januar. Episcop. Calaritan.* hæc sunt: „Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere in fronte eos, qui baptizati sunt, prohibuimus, et nos quidem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ fecimus. Sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus *baptizatos* chrismate tangere debeant, concedimus." Alii legunt *baptizandos*, et exponunt S. Gregorium de unctione, quæ adhibetur in ritu ipso baptismi. Hos carpit Morinus et contendit legendum omnino esse *baptizatos*. Ast Maurini editt. opp. S. Gregorii M. codicum auctoritate veram vindicant lectionem quæ est *baptizandos*, ac simul ostendunt, S. Pontificem agere de chrismate confirmatorio seu Sacramento Confirmationis. Cf. adnotat. in *Epist.* XXVII. libri 4, Indict. XII.

2) Cf. Joan. Morini *Opera posthuma.* vol. I, in 4°. Paris. 1703, *Exercitatio de Sacram. Conf.* a cap. 12 ad 18.

3) In dissert. *De octava Synodo generali.* calumnia IV, opp. edit. Venet. 1724, tom. III.

4) *Dissertatio duplex de Sacramento Confirmat.* Romæ 1666, iterum recusa ad calcem opp. posthum. Morini. Cf. diss. I, *De ministro Confirmationis.* cap. 4.

5) In *Euchologio* cit. Cf. not. in baptismatis officium, pag. 367.

6) *Perpétuité*, etc. liv. 2, chap. 13. Quibus addi potest Arcudius *De concordia Ecclesiæ occidentalis et orientalis in septem Sacram. administratione.* Paris. 1626, lib. 2, cap. 10 et seqq.

46. Ast facilis patet ad hæc omnia responsio. Ideo enim Nicolaus I statuit denuo confirmare Bulgaros, quia, ut alias diximus, Bulgariæ provincia spectabat ad patriarchatum occidentalem, quapropter non a Photio, sed a Romano Pontifice presbyteri delegari debuissent ad dandam Confirmationem; eo magis quod erroribus Photii imbuti sacerdotes illi, se ordinaria potestate præditos ad hoc Sacramentum conferendum arbitrarentur [1]. Innocentii III decretum ferit presbyteros latinos Constantinopoli degentes, qui ad imitationem Græcorum sibi jus arrogaverant confirmandi absque Pontificis delegatione, quod Occidentalibus nefas erat. Constantinopolis porro tunc temporis erat sub ditione Francorum, Patriarcha vero Venetus erat. Sic etiam Innocentii IV decretum non afficiebat, nisi solos Cyprios, in quos pariter Latini dominabantur, ob peculiaria illius insulæ adjuncta. Cum enim populus plura conspiceret præstari a græcis presbyteris, quam a latinis, istos parvi faciebat; hinc jurgia oriebantur ac simultates, ad quas compescendas vetuit Pontifex, quominus in posterum græci presbyteri in insula consignarent. Instructio denique Clementis VIII respicit solum Italo-græcos latinis Episcopis subjectos, prout postea a Benedicto XIV pariter sancitum est, ne in diœcesi latina græci presbyteri Confirmationem administrarent [2].

47. Ex his colligitur 1°, errasse scholasticos illos, qui ex eo, quod presbyteri apud Græcos et Orientales hodie chrismate consignent, intulerunt perinde ac missionarii illi, de quibus antea diximus, Sacramentum istud in Ecclesiis orientalibus minime obtinere. Hunc autem errorem graviter perstringit Benedictus XIV, qui ex Florentino Concilio ait certo consequi oportere, Græcorum Confirmationem, etsi a sacerdote administratam, a latinis Patribus ratam habitam esse, concludens: ***Aliis in locis, in quibus chrismatio data a sacerdotibus græcis non est a Sede Apostolica expresse improbata, ea pro valida est habenda, ob tacitum saltem privilegium a Sede Apostolica illis concessum: cujus quidem privilegii præsumptionem inducit ipsamet conniventia et tolerantia Romanorum Pontificum; qui prædictum Græcorum morem scientes non contradixerunt, nec unquam illum damnarunt*** [3]. Ita Ponti-

1) Lucas Holstenius diss. cit. cap. 2, aliud de hoc facto judicium tulit, sic enim scribit: „Nequaquam prævaricari dixerim eum, qui schismatis occasionem causasque nunc diligentius expendat. Inter eas una est, chrismationis sacerdotalis improbatio, ejusdemque iteratio apud Bulgaros." Ast disputationis æstu abreptum eo dilapsum doctum virum reor. Cf. etiam Morinum, diss. cit. cap. 20. et Christ. Lupum, diss. et loc. cit. Nos adhæsimus responsioni Benedicti XIV. lib. 7, *De Synodo diœcesana*, cap. 9, §. 3. Nicolaum pariter adversus Photium strenue defendit Arcudius op. cit. lib. 2, cap. 11 et 12.

2) Cf. de hoc argumento præter Morinum loc. cit. cap. 22. Lupum loc. cit. More suo pluribus agit Trombellius *De Confirmatione*, tom. II, diss. X. Cf. Bened. XIV, *Constitut.* LVII, §. 3, in ejus Bullario tom. I, pag. 167, et *Constit.* CXXIX, §. 4 et 5, in eod. Bullar. tom. I, pag. 513.

3) Lib. 7, *De Synodo diœc.* loc. cit.

fex. Ex quo intelligimus, Tridentinam Synodum can. III cit. anathema dicentem eis, qui affirmaverint, ordinarium Confirmationis ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis presbyterum, respexisse tum eorum errorem, qui eam Episcopis reservatam asserebant propter cupiditatem lucri et honoris temporalis; tum etiam eorum, qui presbyteros esse tuebantur ordinarios hujus Sacramenti ministros; minime vero perstrinxisse probatam Græcorum et Orientalium praxim, apud quos generali quadam dispensatione presbyteri delegati præconcipiuntur ad Sacramentum istud administrandum; vel potius retentum penes ipsos semper fuit antiquum jus, nunquam a S. Sede sublatum, juxta quod poterant Episcopi presbyteros delegare ad conferendam Confirmationem [1]).

48. Colligitur 2°, a vero abluisse nonnullos theologos, præsertim gallos, dum inficiati sunt, posse sacerdotem in Ecclesia latina, ex speciali delegatione Rom. Pontificis, Confirmationem administrare, etiam chrismate ab Episcopo consecrato. Etenim, præter auctoritatem S. Thomæ; qui id expresse docet, cum plurimi Romani Pontifices hanc sæpe numero facultatem fecerint presbyteris missionariis in Palæstina, ac præcipue in India versantibus, ubi nulli aut admodum rari sunt Episcopi, prout refert Benedictus XIV [2]), non satis intelligitur, quomodo absque aliqua saltem temeritatis nota, possint theologi orthodoxi id in dubium revocare. Nam si, ut ex Morini exercitatione aliisque quos superius adduximus auctoribus patet, olim jure veteri poterant Episcopi etiam in occidentali Ecclesia presbyteros ad consignandum delegare; quare id præstare non poterit Romanus Pontifex, penes quem residet summa potestas [3])?

49. Colligitur 3°, graviter pariter errasse Morinum, Lucam Holstenium et Sirmondum, dum autumarunt olim ab Episcopis datam fuisse vel ipsis diaconis facultatem Confirmationem administrandi. Unicum ipsorum fundamentum in verbis Innocentii I positum est, scribentis ad Decentium: *De his vero bapti-*

1) De hac distinctione inter jus vetus et novum circa facultatem presbyteros delegandi, ad Sacramentum Confirmationis administrandum, præter Morinum et Holstenium cf. Christ. Lupum loc. cit.

2) Op. cit. lib. 7, cap. 7, §. 4 et seq.

3) Nobis videtur frustra ingenium suum torquere Drouvenius, dum lib. 3, *De re sacrament.* cap. 7, §. 4, scribit: „Gravissimis peneque insuperabilibus argumentis premi sententiam, quam plerique sequuntur, de irrita Confirmatione, quam presbyter conferat sine Ecclesiæ aut Romani Pontificis venia;" dumque profitetur se non assequi, quo pacto irritum evadat Sacramentum propter omissam rem, quæ ex divina institutione non sit omnino *essentialis*, quum Sacramentorum essentia a solo divino Auctore pendeat. At theologi multiplici ratione se ab hac difficultate expediunt. Cæteris porro omissis, communior ea est, qua docent per characterem sacerdotalem presbyteros obtinere potestatem radicalem, ut vocant, et inchoatam ad quædam munia obeunda circa corpus Christi mysticum, perficiendam ab eo qui tali fruitur in Ecclesia auctoritate, a quo scilicet delegationem sacerdotes accipiunt ad ea officia præstanda quæ vi solius characteris præstare non possent. Cf. Bellarm. lib. *De Confirm.* cap. 13, n. 17.

zatis, qui postea a dæmonio, vitio aliquo aut peccato interveniente, arripiuntur, est sollicita dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant consignari. Quod hoc, nisi Episcopus præceperit, non licet. Nam eis manus imponenda omnino non est, nisi Episcopus auctoritatem dederit id efficiendi; ut autem fiat, Episcopi est imperare, ut manus ei vel a presbytero, vel a cæteris clericis imponatur [1]). Jam vero, ut animadvertit Moretus Morini editor, et pluribus confirmat Petrus Coustant ad cit. epist., nullus est hic sermo de Sacramento Confirmationis, quod tunc temporis una cum baptismo et Eucharistia conferebatur. Adde, nimis probare laudata verba, posse nempe Episcopum clericis omnibus promiscue facultatem communicare administrandi Confirmationem, quod nemo dixerit; præsertim cum Ecclesia Romana ægre semper concesserit vel ipsis presbyteris hanc confirmandi facultatem, ut patet ex cit. *Epist.* S. Gregorii M. *ad Episcopum Calaritanum.* Agitur itaque in epistola cit. de ritu Episcopis reservato manus imponendi super energumenos.

50. His prælibatis, jam accedimus ad definitionem Concilii Tridentini propugnandam prout jacet. Dixi *prout jacet*, cum Tridentinum unice definierit, Episcopum esse ministrum ordinarium hujus Sacramenti, nec esse communem cum presbyteris facultatem quam habent Episcopi confirmandi, quin declaraverit quo jure, divino scilicet an ecclesiastico, id Episcopis competat. Nec enim desunt gravissimi theologi, qui jure tantum ecclesiastico ea facultate Episcopos pollere contendant. In hanc sententiam, utpote commodiorem ad solvendas difficultates ac traditioni magis conformem propensum se ostendit, et pluribus argumentis nisus est illam adstruere Trombellius [2]). Juverit saltem ea, quæ de fide sunt secernere ab iis, quæ inter theologos disceptantur.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem confirmandi, quæ non est illis cum presbyteris communis; sanctæ enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius sacerdos.

51. Est de fide, ut constat ex can. VII, sess. XXIII, Conc. Trid.: *Si quis dixerit Episcopos . . . non habere potestatem confirmandi... et eam quam habent illis esse cum presbyteris communem . . . anath. sit;* atque ex can. III, sess. VII, superius recitato.

1) Cap. 6, n. 9.

2) Dissert. X, *De ministro Confirmat.* sect. I, quæst. 2, §. 6 et seqq.

52. Hujus porro assertionis veritas non obscure traditur in Act. apost. cap. VIII, ubi legitur, quod cum audivissent Apostoli recepisse Samariam verbum Dei, miserunt illuc Petrum et Joannem Apostolos, atque ideo episcopali dignitate insignitos [1]), qui recens a Philippo baptizatis manus imponerent, ac darent Spiritum Sanctum.

53. Hanc autem manuum impositionem præstitisse Petrum et Joannem prout erant Episcopi, discimus ex universa ecclesiastica antiquitate, juxta quam receptum videmus, ut soli Episcopi manus imponerent ad conferendum Spiritum Sanctum. Quapropter scribebat S. Cyprianus, ut vidimus: ***Eos, qui in Ecclesia baptizantur præpositis Ecclesiæ offerri, ut per nostram orationem ac manuum impositionem Spiritum Sanctum consequantur.*** Quo pariter referuntur illa omnia Patrum testimonia, quæ capite superiori protulimus, quin necesse sit ea rursum in medium adducere. Ex his omnibus documentis patet, semper in utraque Ecclesia orientali et occidentali spectatum fuisse Episcopum, velut ordinarium Confirmationis ministrum, cui nempe ex officio ac proprio jure competit illam administrare, presbyteros vero nonnisi ex Episcoporum auctoritate et delegatione, donec jure novo hæc delegandi facultas, saltem in Occidente, solis Romanis Pontificibus reservata est, juxta ea, quæ prænotavimus initio hujus capitis [2]).

DIFFICULTATES.

54. ***Obj.*** 1° Incertum est utrum Apostoli tanquam Episcopi, an vero tanquam presbyteri Confirmationem contulerint. 2° Certe Tertullianus, qui Episcopis, presbyteris, diaconis, imo et laicis, ***cum urget circumstantia periclitantis***, baptizandi jus tribuit; supponit ab iisdem conferri Confirmationem juxta illius ætatis disciplinam, cum eam minime excipiat. 3° Sic S. Ambrosius lib. ***De Mysteriis***, docet: ***Unctionem unguenti*** (Confirmationem) ***fieri a sacerdote*** [3]). 4° Cui assentitur Hieronymus, qui non solum affirmat, ***ad honorem potius sacerdotii, quam ad legem necessitatis*** factum esse, ut soli Episcopi consignarent, sed præterea in ***Epist. ad Evangelum***, interrogat: ***Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat*** [4])? 5° ***Sola quippe ordinatione***, inquit S. Joan. Chry-

1) Hic obiter animadverto, Basnagium contendere, Dei favore demandatam esse Apostolis facultatem manus imponendi prout erant *Apostoli*, non prout erant *Episcopi*, ad posteros propterea non transmittendam. At quibus documentis id evincit homo heterodoxus? Catholici e converso ostendunt, Apostolos manus imposuisse prout erant Episcopi ex sensu et praxi universæ antiquitatis. Cf. Mansi loc. cit. in append. ad diss. x, sæc. II, Nat. Alex.

2) Cf. Trombelli, diss. cit. quæst. I.

3) Cap. 6.

4) *Epist.* CXLV, n. 1, ed. Vall.

sostomus, *superiores* (Episcopi) *sunt et hinc tantum videntur presbyteris præstare* [1]. 6° Sed clarius adhuc Beda in Ps. XXVI, docet, unctionem, *quæ fit per manuum impositionem ab Episcopis ... et vulgo Confirmatio dicitur, eandem esse cum secunda* (quæ fit in baptismo): *propter arrogantiam tamen non concessa est singulis sacerdotibus, sicut et multa alia* [2]. 7° Ad hæc accedunt *Constitutiones apostolicæ*, quæ lib. VII, hanc confirmandi facultatem presbytero non secus ac Episcopo inesse supponunt; dicitur enim: *De baptismo, Episcope, aut presbyter, jam quidem antea constituimus, et nunc vero dicimus... Unges autem prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua; postremo signabis unguento* [3]. 8° Agnoscunt hanc eandem facultatem in presbyteris sacri canones; Concilium enim Tolet. I, can. XX: *Statutum est*, inquit, *diaconum non chrismare, sed presbyterum absente Episcopo; præsente vero, si ab eo fuerit præceptum* [4]; Conc. Arausicanum I concedit *hæreticos in mortis discrimine positos si Catholici esse desiderant, si desit Episcopus, a presbyteris chrismate et benedictione consignari* [5]; Conc. Rhegense de presbytero statuit: *In Ecclesia, in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem sicut confirmandi neophytos jus habebit* [6]; Conc. Barcinonense can. II statuit, ut, *cum chrisma presbyteris diœcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris prætio accipiatur* [7]. Sed præstat audire Concilium Hispalense II, quod can. VII, hæc habet: *Quamvis cum Episcopis plurima illis* (presbyteris) *mysteriorum communis sit dispensatio; quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut presbyterorum, et diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio: siquidem nec licere eis Ecclesiam, vel altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis, vel conversis ex hæresi Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare ... Hæc enim omnia illicita esse presbyteris, vel Chorepiscopis quia pontificatus apicem non habent, quem solis deberi Episcopis auctoritate canonum præcipitur: ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi Pontificis demonstre-

1) *Hom.* XI, *in* I *Epist. ad Timoth.* n. 1: *Τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους.*

2) Opp. edit. Basil. 1563, tom. VIII, col. 558 et seqq.

3) Cap. 22: *Περὶ βαπτίσματος, ὦ ἐπίσκοπε, ἢ πρεσβύτερε, ἤδη μὲν καὶ πρότερον διεταξάμεθα · καὶ νῦν δὲ φάμεν .... Χρίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ · ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι · καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ.*

4) Celebratum est autem hoc Concil. an. 400, apud. Hard. *Acta Concil.* etc. tom. I, col. 992.

5) Ann. 441, can. I. Ibid. tom. I, col. 1783.

6) Ann. 439, can. V. Ibid. col. 1750.

7) Ann. 599. Ibid. tom. III, col. 537.

tur [1]. Ergo nonnisi *novellis et ecclesiasticis regulis, et canonum auctoritate* presbytero interdictum est Confirmationem administrare, uti et alia multa præstare, quæ per se ac jure sibi proprio possent.

55. ***Resp.*** I. ***Dist.*** Et hæc omnia ad summum evincerent, ordinarium jus Episcopis non competere jure divino proprie dicto, sed solum, ut scholastici loquuntur, ***reductive***, ***conc.*** ipsis non competere saltem jure ecclesiastico, ***neg.*** Hæc autem quæstio, ut præmisimus, dogma non attingit, sed domestica est, quam theologi juxta diversa placita, prout libet, salva fide tuentur.

56. ***Resp.*** II, *ad* 1^m^, ***Dist.*** Si cortici literæ inhæreamus, ***trans.*** si traditionem quæ Scripturam exponit, sequamur, ***neg.*** [2].

57. ***Ad*** 2^m^, ***Dist.*** Et eo ipso, quod diaconis et laicis in necessitatis casu tribuat Tertullianus facultatem baptizandi, satis aperte ostendit, non semper cum baptismo administratam fuisse Confirmationem, ***conc.*** aliter, ***neg.*** Inauditum siquidem est a diaconis aut laicis collatum aliquando esse Confirmationis Sacramentum; cum igitur Tertullianus presbyteros conferat cum diaconis in collatione baptismi, hoc ipso significat presbyteros non contulisse Confirmationem una cum baptismo. Imo suo loco vidimus, jus conferendi Baptisma Tertullianum soli Episcopo tribuisse, multo proinde magis soli Episcopo jus tribuit administrandi Confirmationem. Demum, quod ille tantum insinuat, scriptores reliqui eidem suppares expresse docuerunt.

58. ***Ad*** 3^m^, ***Dist.*** Ita ut ***sacerdotis*** nomine ibi Episcopum S. Ambrosius significet, ***conc.*** presbyterum, ***neg.*** Quod ex orationis serie patefit. Paulo ante jam vocaverat sacerdotem ***summum*** [3].

59. ***Ad*** 4^m^, ***Neg.*** Ad priorem autem textum S. Hieronymi, ***Dist. Ad honorem potius sacerdotii***, etc. spectata divina Christi dispositione, ***trans.*** spectata dispositione Ecclesiæ, ***neg.*** [4].

1) An. 619. Ibid. tom. III, col. 559, et apud Card. de Aguirre *Collectio maxima*, etc. tom. II, pag. 464.

2) Cf. Trombelli *De Confirm.* tom. II, diss. X, sect. I, q. I.

3) Cap. 2, n. 6, ubi scribit: „Vidisti illic *(in regenerationis sacrario)* levitam, vidisti sacerdotem, vidisti *summum Sacerdotem*; id est, Episcopum, quem ibi perhibet ministrum baptismi præsentibus testibus, diaconis nempe et secundi ordinis sacerdotibus: eumdem porro conferentem Confirmationem exhibet, cap. 6, cf. edit. Maur.

4) Alludit S. Doctor in objecto textu ad usum passim in Oriente receptum, ut presbyteri, ex facultate sibi demandata, neophytos consignarent. Hic autem usus, ut obiter dicam, in orientalibus Ecclesiis ideo invaluit, quod retenta illic fuerit antiqua disciplina tria simul administrandi Sacramenta, baptismum, Confirmationem et Eucharistiam, quæ adhuc obtinet. Crescente baptizandorum multitudine, cum non possent Episcopi per se præsto esse omnibus initiandis, in pagis præsertim et in villis, facultatem dederunt presbyteris administrandi Sacramentum Confirmationis. Hinc receptum est, ut ab Orientalibus universis unica semper ad hæc usque tempora unctio fieret, quæ est confirmatoria. Cum vero in Ecclesia occidentali passim sibi solis chrismatis administrationem Episcopi reservaverint, ne baptizati a sacerdotibus sine

60. Ad alterum vero pariter, *Dist. Quid facit*, etc. jure ordinario vel extraordinario, *conc.* ordinario, *neg.*

61. *Ad* 5m, Eadem esto distinctio; siquidem et S. Joan. Chrysostomus id unum significat, posse scilicet facultatem, quæ propria Episcopi sit, communicari extraordinaria ratione ipsis etiam presbyteris, si ordinationem excipias.

62. *Ad* 6m, *Dist.* Ratione materiæ, ut aliqui contendunt, *conc.* ratione efficaciæ et virtutis vel *neg.* vel *Subd.* Quæ juxta Bedam jure ecclesiastico adempta est presbyteris, *trans.* secus, *neg.* Reor porro, verum sensum hujus obscurissimi textus esse, unctionem, quæ nunc reservata est jure ordinario solis Episcopis, eandem omnino esse, ac secundam, quam olim passim presbyteri ex dispensatione conferebant confirmando baptizatos, quæ facultas postea presbyteris ob nonnullorum arrogantiam ablata est, ac reservata soli Episcopo. Hinc non cogimur cum abbate S. Cyrani, tanquam corruptum traducere ejusmodi textum prout ipse contendit absque codicum auctoritate, ut suis præconceptis opinionibus indulgeat.

63. *Ad* 7m, *Dist.* Supponunt *Constitutiones apostolicæ* inesse presbytero facultatem confirmandi; cum debita ab Episcopo dependentia, *conc.* per se, *neg.* [1]).

64. *Ad* 8m, *Dist.* Et hæc aliaque ejusmodi Concilia agnoscunt in presbyteris hanc facultatem ex Episcopi delegatione ipsis factam, prout ferebat antiquum jus juxta dicta, *conc.* sibi propriam atque ordinariam, *neg.* Sane non aliud evincunt adductæ auctoritates, si bene perpendantur, præsertim vero Synodus Hispalensis, prout ejus verba aperte ostendunt [2]).

ulla omnino unctione ex hac vita migrarent, receptum est, ut presbyteri in ipsa baptismi actione in vertice a se baptizatos ungerent, Episcopi vero postea frontem linirent administrando Sacramentum Confirmationis. Hæc duplicis unctionis divisio, vulgo S. Sylvestri Pontificis institutioni adscribi solet, at res est incerta, cum tritum sit apud eruditos, decreta et acta, quæ sub Silvestri nomine circumferuntur, supposititia esse; nec Damasus (alius a Damaso I Pontifice) qui id tradit in Pontificali magnam fidem meretur, utpote qui forte hæc scripsit non ante annum fere octingentesimum. Illud certum est, mentionem fieri hujus verticalis unctionis ab Auctore lib. *De Sacramentis*, lib. 3, cap. 7, item initio et fine lib. 4, qui sub nomine S. Ambrosii citatur.

1) Cf. Cotel. in adnot. in hunc loc.

2) Quidam recens Auctor verba Conc. Hispalensis II. *Novellis et ecclesiasticis regulis*, exposuit de *legibus novi testamenti*. Quæ quidem expositio plane inaudita adversatur toti contextui, ut per se constat, quin aliud adjiciamus. Itaque longe melius Lucas Holstenius dissert. I, *De minist. Conf.* cap. 4, pag. 12, recitato can. VII, subdit: „Ubi nota; non jure divino, non veteri Ecclesiæ instituto, sed *novellis et ecclesiasticis regulis* hæc vetita dici, Innocentii scilicet I decreto, cujus verba citat. Neque hoc solum in publica Bœticæ Synodo, cui Isidorus Hispalensis Metropolita præfuit, constitutum, sed etiam privatim ab eodem Isidoro relatum in lib. 7 *Etymolog.* cap. 12, totidem pene verbis."

Cæterum canonem XX superius recitatum Conc. Toletani I, post Suarez, tom. III, *De Sacr. Confirm.* disp. 34, sect. I, Binius exponit de unctione ceremoniali, quæ in solemni baptismate in vertice baptizandi adhibetur. Ast præter Morinum et Holstenium, qui ostendunt de chrismatione sacramentali, quæ fit in fronte, esse omnino intelligendum illum canonem, id ipsum efficiunt Cabassutius in *Notitia eccles. histor.* Lugd. 1680, pag. 210, ubi agit de can. I et II

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS.

65. Valde implexa est controversia de materia et forma Confirmationis, si decertantium numerus, auctoritas ac rationum pondus spectentur, quibus illi innituntur ad suam quisque sententiam propugnandam, rem in abstracto, ut ajunt, seu theoretice inspiciendo; nullius vero momenti est, in concreto atque in praxi eam considerando. In praxi enim Ecclesia tum manuum impositionem, tum chrismatis consignationem usurpat una cum verbis, quæ utramque actionem comitantur.

66. Quatuor in abstracto, ut dixi, numerantur sententiæ circa materiam essentialem et adæquatam hujus Sacramenti, ideoque et circa formam, de qua postea.

67. I. 1° Nonnulli theologi contendunt, in sola manuum impositione essentialem et adæquatam Confirmationis materiam consistere, ut Isaacus Habert, Sirmondus, Sambovius, Herminierius. 2° Alii propugnant, in sola chrismatis unctione eam collocandam esse, ut S. Thomas, Bellarminus, Maldonatus, Poncius, Farvaquezius, Vanroy, Morinus; atque hi plerumque censent, chrisma impositioni manuum substitutum fuisse. 3° Aliqui existimant, in alterutra seorsim sumpta eam sitam esse, ita ut unaquæque materia plena sit atque adæquata, ut Ruardus Tapperus et Morini editor [1]). 4° Alii denique, quales recentiores fere omnes sunt, arbitrantur tum in manuum impositione, tum in chrismatis unctione simul usurpatis, essentialem et adæquatam hujus Sacramenti materiam agnoscendam esse; sic inter cæteros Natalis Alexander, Merbesius, Juveninus, Lud. Habert, Tournelius, Drouvenius, etc. Sed præ omnibus Card. Orsi in laudata *Dissertatione historico-theologica de chrismate confirmatorio* [2]).

Conc. Arausicani I; et Coustant in not. *c*) ad cap. 3, *Epist. S. Innoc.* I *ad Episc. Eugubinum*, ubi et illud observat S. Innocentium cum scribit: „De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio, quam ab Episcopo, fieri licere. Nam presbyteri licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent," observat, inquam, apparere tum ex superioribus decretis ac totius epistolæ prooemio, hoc eum maxime cavere voluisse, ne Ecclesiæ, quæ a Romana fidem susceperunt, ad alienos ab ejusdem Ecclesiæ consuetudine ritus declinarent; moremque ei gessisse Conc. Hispal. II, Theodulphum Episc. Aurelianensem, Conc. Parisiense VI, Meldense, etc.

1) In nota *a*) ad cap. 8, diss. *De Confirm.* Morini. Hic censet et manus impositionem et chrismationem, materiam essentialem esse Sacramenti Confirmationis, sed nunc utramque simul, nunc alterutram tantum, pro diversa locorum, temporum, Ecclesiarum consuetudine. Ubi vero utraque simul adhibetur, nihilo plus conferri, quam si alterutra adhibeatur; dari per utramque simul, dari per alterutram Spiritum Sanctum. Quod illustrat exemplo Eucharistiæ qua nihil plus confertur, sive alterutra, sive utraque species distribuatur.

2) Præsertim cap. 3 et seqq.

68. Præcipua fundamenta primæ sententiæ sunt: 1° auctoritas Scripturarum, quæ solam manuum impositionem memorant; 2° silentium veterum Ritualium et Pontificalium circa chrismatis unctionem; 3° ea Patrum testimonia in quibus mentio fit solius manus impositionis 1).

69. Secundæ sententiæ patroni 1° urgent potissimum Euchologia et praxim Græcorum et Orientalium omnium Ecclesiarum, in quibus nonnisi chrismatis consignatione confirmatio dari consuevit. 2° Deinde proferunt auctoritatem etiam latinorum scriptorum, qui pariter solam unctionem commemorant, et antiquissimos Ecclesiarum etiam occidentalium rituales libros, in quibus sola chrismatis unctio præscribitur. 3° Demum nituntur hanc sententiam communire auctoritate Innocentii III et Eugenii IV docentium, unctionem suffectam fuisse impositioni manuum, pro Ecclesiæ facultate decernendi in specie illorum Sacramentorum materiam et formam, quas Christus tantum in genere, ut ajunt, præscripsit. Sic enim loquitur Innocentius III, cap.: ***Cum venisset***, Extra, ***De sacra Unctione: Per frontis chrismationem manus impositio designatur quæ alio nomine dicitur Confirmatio*** 2). Eugenius vero IV in decreto pro unione Armenorum hæc habet: ***Loco manuum impositionis datur in Ecclesia Confirmatio*** 3). His additur Moguntina Synodus an. 1549 celebrata, quæ cap. XVIII, docet ***hoc Sacramentum ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus Apostolorum ex eorumdem traditione, adhibita chrismatis unctione cœpisse conferri*** 4).

70. Qui tertiam sententiam tuentur, argumentis pugnant utriusque opinionis seorsim sumptis pro temporum diversitate.

71. Qui demum quartam amplexi sunt, in medium afferunt omnia documenta Sacrarum Scripturarum, sanctorum Patrum, nec non Ritualium et Euchologiorum, quibus se muniunt theologi, qui alteri ex recensitis sententiis adstipulantur: observant præterea, Patres et Euchologia promiscue commemorare aut manuum impositionem, aut chrismatis unctionem, imo interdum ac passim utramque conjungere, ut Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, aliique a nobis recensiti, cum ageremus de hujus Sacramenti veritate 5).

72. In hac porro opinionum discrepantia nos animadvertimus quartam sententiam commodiorem esse, utpote quæ hoc lucri habeat, ut aliarum præsidia sibi vindicet omnia; et omnes difficultates, quibus unaquæque trium priorum urgetur, facile

1) Cf. apud Trombelli, op. cit. tom. I, dissert. V, sect. 2.

2) Cf. in *Gestis Innocentii* III, a Steph. Baluzio vulgatis ante Epist. collect. Paris. 1682, tom. I, §. 76, pag. 38.

3) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 458. Quæ verba ut reliqua omnia quæ ad Sacramenta spectant, sicuti alias animadvertimus, desumpta sunt ex Opusculo V, S. Thomæ, *De Sacramentis.*

4) Ibid. col. 2118.

5) Harum sententiarum fundamenta cf. apud Trombelli, loc. cit. sect. 3 et 4.

declinet. Nec enim potest oppugnari nisi argumentis, ut vocant, negativis, quibus argumenta positiva opponuntur. Addimus quod circa primam sententiam adversarii animadvertant, Scripturæ loquendi usum, ei non omnino adstipulari, cum soleat Sacramentum denominare ex aliquo tantum ritu; Scripturam præterea non esse unicum doctrinæ catholicæ fontem, sed insuper dari traditionem; difficile porro est, rejecta chrismatis unctione, ex veteribus monumentis ostendere veritatem hujus Sacramenti. Martenius, ingenti numero ordinum Confirmationis in medium adducto, evincit, semper præscribi unctionem in illis ordinibus, in quibus ritus Confirmationis ex professo describuntur; in iis vero, in quibus siletur de chrismate, ut plurimum pariter nullam mentionem haberi manuum impositionis, sed solam orationem præscribi, quia cum infantibus plerumque baptisma conferretur a sacerdotibus, qui absque delegatione confirmare non poterant, hinc sola oratio ab ipsis recitabatur quin Confirmationem administrarent [1]).

73. Circa secundam sententiam adnotant adversæ partis theologi: 1° falsum esse, vetera Euchologia et praxim Orientalium rejicere manuum impositionem. Etenim Renaudotius ostendit, eam in non paucis Euchologiis offendi atque concludit: ***Impositio manuum in plerisque Græcorum libris ritualibus præscripta reperitur, quamquam ut præcipua Confirmationis pars non habeatur. Quod non ideo fit, quasi Græci et Orientales magnam in impositione manuum efficaciam non agnoscant, sed quia, cum illa in omnibus ferme Sacramentis fiat, unctionem, quæ paucorum propria est, principalis materiæ tenere locum existiment*** [2]). Renaudotio concinit doctissimus Jos. Simon Assemanus, qui eamdem manuum impositionem præterea invenit in Rituali Nestorianorum in Chaldæa degentium [3]). 2° Falsum præterea esse animadvertunt, Patres et scriptores ecclesiasticos, sive græcos sive latinos, solam commemorare unctionem, cum certum exploratumque sit, eosdem manuum impositionis mentionem fecisse, et plerumque utramque conjungere, ut patet ex productis eorum testimoniis. Quod si interdum alterutrius materiæ vel ritus tantum meminerint, hoc ipso constat, eos ab alterutro ritu Sacramentum hoc designare, quin alterum excludant. 3° Dicunt Innocentium III, Eugenium IV et Conc. Moguntinum nil aliud voluisse indicare, quam nominis immutationem, adeo ut illud ipsum Sacramentum, quod ætate apostolica nomine impositionis manuum significabatur, postea vocatum fuerit Confirmatio, sive *chrismatio*, quod sedulo singulorum verba perpendenti planum fiet. Certe

1) *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, cap. 2, art. 3, §. 7.
2) *Perpétuité de la foi*, lib. 2, chap. 11.
3) *Bibl. Orient.* tom. III, part. II, *Dissert. de Syris Nestorianis*, pag. 272 et seqq.

Concilium Moguntinum ibid. subdit: *Illinc ab Ecclesia Catholica acceptam normam tradendi Spiritus Sancti per manus Apostolorum* [1]).

74. Adversus Moretum observant, valere animadversiones factas in utramque sententiam modo expositas, præsertim cum constet Græcos ab aliquot sæculis non amplius sejungere manus impositionem ab unctione, atque idcirco utrumque ritum eos simul complecti, dum chrismatis tantum meminerunt. Profecto Simeon Thessalonicensis, de Episcopo neophytos confirmante verba faciens, hæc habet: *Per manuum impositionem et inspirationem unguenti gratiam inserit* [2]). Quem locum expendens Goarius scribit: Simeonem Thessalonicensem *Scripturæ loquendi modum fuisse imitatum, nec se a vocibus a Patribus græcis usurpatis reddidisse alienum, immo potius theologorum nostrorum mentem et verba, ubi manuum impositionem cum unctione confundunt, fuisse secutum* [3]).

75. Quæ cum ita se habeant, nos lubenti animo in postremam hanc sententiam concedimus, utpote communiorem, atque ut nobis videtur, solidioribus rationum momentis fulcitam. Verum hic duæ rursum emergunt quæstiones, altera circa manuum impositionem, altera circa chrisma.

76. Etenim cum duplex distinguatur manuum impositio, quarum altera ea est, quæ comitatur ipsam unctionem, altera vero, quæ protensis manibus peragitur, quæritur quænam velut necessaria et essentialis censenda sit. Certum videtur, veteres de posteriori hac loqui, cum manuum impositionem ab ipsa unctione secernunt, cum vero generatim de manuum impositione sermonem instituunt, aut utramque comprehendere, aut verisimilius priorem designare. Grotius ipse permultis Scripturarum adductis testimoniis ostendit *χεῖρα ἐκτεῖναι manum extendere*, perinde valere, ac deprecari *divinam virtutem* et gratiam [4]). Qua sententia admissa, nullo negotio conciliantur, quæ prima fronte sibi adversari invicem videbantur, Scripturarum oracula ac monumenta antiquitatis, nec non Innocentii III, Eugenii IV, et Moguntinæ Synodi locutiones; imo et illorum theologorum, qui pugnant aut pro manuum impositione, aut pro unctione chrismatis [5]). Nulla propterea necessitate cogi-

1) Loc. cit.

2) Lib. *De divino Templo*, in præf. n. 2: *Τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν καὶ ἐμπνεύσει τοῦ μύρου χάριν ἐντίθησιν.* Extat hoc opusculum latine in *Biblioth. max. Patrum*, Lugd. tom. XXII.

3) *Euchologium*, in notis ad baptismi officium n. 21, pag. 367.

4) In cap. IX, S. Matth. V, 18, et XIX, 13. Cf. in *Criticis sacris*.

5) Sane cum Bellarm. *De Confirm.* cap. 2, n. 15, Kemnitzio occurrere vellet objicienti, manus impositionem nos rejecisse, ac subjecisse in ejus locum unctionem chrismatis, respondet, ipsam unctionem et signationem, cum manu fiat, manus impositionem rectissime dici. Lubet hanc Bellarmini responsionem confirmare auctoritate Amalarii Episcopi Trevirensis, qui lib. I, *De offic. ecclesiast.* cap. 27, hæc scribit: „Ut ab Episcopis solis inungatur per manus impositionem ab Apostolis præceptum est.“ Quibus perspicue declarat,

mur ad deserendam sententiam Benedicti XIV, dum lib. 13, *De Synodo*, cap. 19, advertit, spectari non posse ut essentialem illam manuum impositionem, quam præmittit Episcopus preces fundens in administratione hujus Sacramenti, eo quod eam minime repetat super eos, qui, illa absoluta, ad Confirmationis Sacramentum accipiendum subinde accedunt; quæ agendi ratio, ut ipse loquitur, cum communiter recepta sit, et passim servetur, nemine penitus contradicente, patet eam minime essentialem esse, alioquin nullum irritumque esset Confirmationis Sacramentum sic administratum iis, qui in locum priorum successerunt [1]). Exinde plane etiam consequitur, nonnisi manus impositionem, quæ unctionem comitatur, pro essentiali hujus Sacramenti materia habendam esse, una cum ipsa chrismatis unctione.

77. Ut aliquid jam attingamus circa alteram quæstionem de chrismate: in primis pro explorato tenendum est, oleum ex olivis expressum necessario requiri ad chrismatis confectionem, cum Patres ac monumenta vetera constanter olei meminerint de hoc Sacramento disserentes; olei autem nomine absque ullo addito significari illud, quod ex olivis exprimitur, theologi omnes fatentur.

78. Verum quæstio in eo versatur, utrum necessaria sit opobalsami admixtio; seu unguenti, quod a Græcis tribus aut quinque supra triginta aromatibus conficitur [2]). Ex theologis alii affirmant, alii negant. Licet in praxi tutior pars sit eligenda, adeoque aut suppleri debeat, quod incaute fuit prætermissum, prout declaravit Innocentius III, [3]); aut quod recentioribus plerisque placet, tota sit sub conditione Confirmatio iteranda; tamen, salva fide, negari potest, necessariam esse ejusmodi admixtionem, ut tenet etiam Bellarminus adversus Kemnitzium, qui ex ea ansam sumpsit scholasticos calumniandi [4]). Jam diximus eruditos viros con-

ipsam Episcopi actionem, qua frontem manu sua illinit, esse illam ipsam manus impositionem, qua juxta Act. apost. VIII, conferebatur per Apostolos Spiritus Sanctus. Cf. Cabassutium loc. cit. et Card. Orsi diss. cit. cap. I, §. 4; Combefis. in notis ad Bacchi junioris vitam, n. 6, pag. 133 et seqq.

1) N. 16 et 17. Recte dixit sapientissimus Pontifex, praxim illam, de qua hic loquitur *passim* servari, nam in nonnullis Ecclesiis ob discrepantes theologorum sententias receptum jam est, ut templi fores claudantur, cum Episcopus manus super omnes præsentes protendit et orationem fundit: ne alius superveniat et ungatur absque priori illa manuum impositione, atque ut hac ratione periculum amoveatur ne irritum sit Sacramentum. Sane auctoritates, quas pro manuum impositione affert Sambovius disp. III. *De materia Conf.* prop. I et 2, quamvis omnes decretoriæ non sint, non videntur contemnendæ. Quapropter Witasse cum in *Tract. de Conf.* monumenta quæ alterutri sententiæ favent attulisset, demum pag. 63, utramque in sua probabilitate relinquit; eademque prudentia se gerit Auctor additionum ad Estium *In lib.* IV *Sent.* disp. VII, §. 16, litt. b, pag. 87.

2) Horum aromatum catalogum exhibet Goarius in *Euchologio*, pag. 637.

3) Cap. *Pastorali*, Extra, *De Sacram. non iterandis*. Interrogatus enim Pontifex: *An iteranda esset Confirmatio* cujusdam hominis *solo oleo* inuncti absque balsamo? decrevit: „Nihil iterandum esse, sed caute supplendum id, quod incaute omissum fuerat."

4) *De Conf.* cap. 9, n. 17. Prima balsami quod sciam, expressa mentio oc-

tendere, sæculo tantum Ecclesiæ VI induci cœpisse hanc opobalsami sive unguenti admixtionem.

79. Eadem plane ratione disserimus de necessitate benedictionis chrismatis, eo quod theologi pariter circa eam in diversas sententias abeant; alii enim eam adstruunt de necessitate præcepti divini, quia veteres ut plurimum loquuntur de *chrismate sancto* ac de *chrismate benedicto;* alii contra ejusmodi Patrum locutiones intelligunt de sola necessitate præcepti ecclesiastici, cum pari ratione memorent, dum de baptismo scribunt, aquæ consecrationem, vel trinam immersionem, quas tamen esse de præcepto divino aut de necessitate Sacramenti nemo dixerit.

80. De jure ordinario ejusmodi benedictionem competere solis Episcopis, teste Benedicto XIV, nemo est qui dubitet [1]). Ast quæstio movetur, num per solum Rom. Pontificem, an vero etiam per Episcopos possint presbyteri delegari ad chrisma conficiendum. Non desunt auctores gravissimi disceptantes sive circa potestatem Rom. Pontificis sive circa potestatem Episcoporum. Sed quod attinet ad Rom. Pontificem vix subesse potest dubitandi ratio. Si enim ipse potest, uti ostendimus, sacerdoti facultatem communicare administrandi hoc Sacramentum, quare delegare eundem non poterit ad chrisma conficiendum, cum plerique nunc contendant hanc benedictionem non requiri, nisi de præcepto ecclesiastico? Quod spectat ad Episcopos, distinguendum est jus antiquum a jure recentiori; juxta antiquum jus certum videtur, potuisse Episcopos ejusmodi extraordinariam facultatem delegare presbytero; juxta vero jus novum, saltem in Ecclesia latina, Episcopi non possunt id præstare, cum uni Romano Pontifici ea reservata sit [2]).

currit apud Occidentales in *Libro Sacramentorum*, seu Pontificali S. Gregorii M., ubi legitur: „Præparantur ampullæ duæ cum oleo, quarum melior defertur Pontifici, ut *accepto balsamo* et commiscitato cum oleo, manu sua impleat eam." Opp. edit. Maur. vol. III, pag. 65. Verba vero quæ citantur a Bellarmino, et Nat. Alexandro ex ejusdem S. Doctoris *Expositione in Cant. cant.* cap. I, ad v. 15: *Botrus Cypri dilectus meus in vineis Engaddi,* nempe: „In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur;" a criticis expuncta sunt, ac desumpta videntur ex Beda *In Cant.* ad eundem vers. Cf. edit. Maur. in hunc loc. Dixi *expressa* mentio; nam subobscure saltem cujusdam mixturæ S. Optatus lib. 7. *Adv. Parmen.* n. 4, meminisse videtur. Cf. èdit. Albaspinæi pag. 109, ac nonnulli alii ex Græcis, ut Auctor *Const. apost.* lib. 7, cap. 44. Quod colligitur non tantummodo ex voce *chrismatis*, aut *unguenti*, qua illi auctores utuntur cum exploratum sit eruditis eam passim adhiberi ad simplex oleum significandum, sed ex fragrantia quam ipsi memorant.

1) *De synodo*, lib. 7. cap. 8, n. I.

2) Cf. Bened. XV, loc. cit. Hic addendum, quod observant edit. Maur. opp. S. Greg. M. in notis ad *Epist.* 26, libri 4: „Afris presbyteris, *inquiunt*, ne chrisma conficerent, plurimis canonibus prohibitum fuerat: illos tamen circa nonum sæculum chrisma confecisse supponit Joannes Diac. in Ep. ad Senarium, quam Musæi Italici tom. I, Mabillonius edidit. Sed nec illud tangat animum, scribit n. 8, quod sibi aliquando quædam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur), ut presbyteri *sanctum chrisma conficiant*, quod merito moveret, si istam

81. II. Ex theologorum disceptationibus circa essentialem Sacramenti Confirmationis materiam pronum est colligere, easdem viguisse controversias circa formam. Qui enim adstruunt solam manuum impositionem sive extensionem, quæ ab Episcopo præmittitur supra omnes congregatos esse materiam essentialem, inferunt solas preces, quæ in ea funduntur, veram et essentialem formam constituere. Qui vero simultaneam manus impositionem et unctionem tanquam integram ac essentialem materiam tuentur, colligunt ex verbis, quæ in ea actione pronunciantur, formam exurgere: id ipsum tenent, qui in sola unctione seorsim sumpta materiam esse arbitrantur. Hi porro omnes affirmant essentialem formam penes Græcos et Orientales in illis verbis contineri: ***Signaculum doni Spiritus Sancti***; cum alia ab ipsis non usurpetur, licet perperam nonnulli theologi ex præconceptis opinionibus refragentur [1]. Perinde enim hanc formam exponit orthodoxa confessio Ecclesiæ orientalis a Nectario edita an. **1662**, atque a quatuor sedibus apostolicis approbata, ac si per eam dicatur: ***In unctione sacri hujus unguenti obsignaris, confirmarisque in Spiritus Sancti donis, quæ in Confirmationem christianæ fidei tuæ accipis*** [2]. Penes Latinos autem formam constitui contendunt per verba: ***Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis in nomine Patris***, etc. [3].

82. Hæc porro verba, veram ac essentialem Sacramenti Confirmationis formam in Ecclesia latina constituere, vel ex eo constat, quoad hæc sola, saltem quoad substantiam et sensum, reperiantur in omnibus qui supersunt Sacramenti hujus ordinibus, quos refert Martenius, initium ducens a medio circiter octavo sæculo, usque ad an. millesimum quadringentesimum [4]; contra vero eadem non habetur constantia quoad illam orationem: ***Omnipotens sempiterne Deus***, etc. quam recitare con-

pontificialis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat a Pontificibus quadammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate, ut a presbyteris effici possit, superior ordo constituit."

1) Morinus, Nicolaus Cabasilas, Christianus Lupus, aut negant in illis verbis formam Sacramenti Confirmationis consistere, aut saltem minus aptam eam sibi videri affirmant. Ast eam tuentur Arcudius, Bessarion, Goarius, Renaudotius, Holstenius, quibus jam plerique omnes assentiuntur. Profecto, cum nulla alia forma occurrat in Græcorum et Orientalium Euchologiis, aut dicendum illas omnes Ecclesias semper caruisse vero confirmationis Sacramento, quod vel suspicari nefas est, aut fatendum in his verbis veram formam haberi. Traditur jam hæc forma in Concilio generali Constantinopolitano I, can. VII, his ipsis verbis *Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου*. Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 813.

2) *Ὡς ἂν καὶ ἔλεγε, μετὰ τὴν χρίσιν τούτου ἁγίου μύρου σφαγίζεσαι καὶ βεβαιώνεσαι εἰς τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὄπου πέρνεις εἰς βεβαίωσιν τῆς χριστιανικῆς σου πίστεως.* Cf. *Orthodoxa confessio catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ orientalis*, interprete Laurentio Normanno. Lips. 1695. pag. 162.

3) Non pertinere ad essentiam singula hæc verba, plura sunt, quæ suadeant. Cf. Chardon *Hist. des Sacremens*, tom. I, sect. seconde, chap. I, pag. 419 et seqq.

4) Martenius op. cit. lib. I, cap. 2, art. 3, viginti tres ordines profert.

suevit Episcopus, dum manus super omnes confirmandos protendit. In nonnullis enim ordinibus postponitur unctioni, in aliis præmittitur, omittitur penitus in aliis, ut in libro Sacramentorum Moysacensis monasterii, qui in bibliotheca Colbertina asservatur; in quibusdam vero sola refertur oratio, at nulla fit mentio manuum impositionis, ut in antiquo codice S. Benigni Divionensis ante an. 800, ut refert Martenius, nec non in Rituali Gemmeticensi ætate Theodorici Abbatis exarato, in duobus item Colbertinis annorum ad minimum 800 [1]). His omnibus robur invictum accedit ex Græcorum et Orientalium praxi, apud quos nulla occurrit in administratione hujus Sacramenti oratio ad invocandum Spiritum Sanctum, nec propterea prior illa manuum impositio [2]).

83. III. His itaque constitutis circa materiam et formam Sacramenti Confirmationis, restat ut pauca subjiciamus circa ejusdem Sacramenti effectus.

84. Jam vero duo effectus recensentur. Primus nempe est Spiritus Sancti gratia ad robur et fortitudinem in fide præsertim strenue profitenda, adeo ut illi, qui quasi modo geniti infantes per baptismum evaserunt, per Confirmationem virtute Spiritus Sancti in viros perfectos evadant. Quare apud veteres Confirmatio passim dicebatur *appendix*, *complementum*, *perfectio* et *consummatio* baptismi, eo scilicet sensu, quo expositum est. Recepta inde pariter erat consuetudo apud eosdem, statim confirmandi eos, qui baptizati erant. Ad hunc vero effectum obtinendum requiri statum gratiæ, omnes consentiunt. Alter Confirmationis effectus est character, quo fit, ut semel rite confirmatus, iterum consignari non possit. De hoc posteriori effectu disseruimus in tractatu *De Sacramentis in genere* [3]), quin aliquid adjici necesse sit.

Quæ cum ita sint, jam accedimus ad refellendum circa virtutem chrismatis novatorum errorem.

PROPOSITIO.

Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt.

85. Est de fide, totidem siquidem verbis definita est a Concilio Tridentino sess. VII, can. II, superius recitato.

86. Operosum porro non est post ea, quæ hic præmissa sunt, ejus veritatem adstruere. Vel enim chrismatis unctio spectat ad

1) Cf. ibid. art. 3.
2) Cf. Renaudotium. op. cit. liv. 2, chap. 12.
3) N. 78 et seqq.

essentiam hujus Sacramenti, prout communis jam fert theologorum sententia, quæ nobis certa videtur; vel habetur ut ceremonia ad magis declarandos hujus Sacramenti effectus, in hypothesi illorum theologorum, qui contendunt materiam essentialem et adæquatam Confirmationis in sola manuum impositione consistere. Si prius admittatur, hoc ipso evincitur propositionis veritas; si posterius, nulla profecto injuria irrogatur Spiritui Sancto si ritus ab Ecclesia servetur in tota antiquitate receptus, ad ejusdem Sacramenti mirabiles effectus uberius significandos prout et in aliorum Sacramentorum solemni administratione fieri consuevit. In hac enim sententia, cum unctio nihil addat seu conferat ad Sacramenti essentiam, quæ sarta tecta habetur in manuum impositione, non afficit nisi rationem illud administrandi. Porro Ecclesiam præditam esse potestate nonnullos ritus ac ceremonias instituendi ad solemnem Sacramentorum administrationem, suo loco ostendimus [1]. Ergo.

87. Cum omnes fere difficultates, quas urgere solent Protestantes adversus chrisma ex silentio Scripturæ ac veterum, aut ex ejus origine, aut etiam ex superstitione, quam in ista unctione inesse autumant, præoccupatæ a nobis fuerint, ne temporis jacturam facere videamur, ab eorum strophis referendis supersedemus, quæ ut plurimum in solis sannis et scurrilitatibus consistunt [2].

CAPUT IV.

IN EA, QUAE DISCEPTATA SUNT, SCHOLIA COMPLECTENS.

88. Ad pleniorem hujus tractatus dilucidationem, nonnulla breviter circa institutionem, subjectum, necessitatem et ceremonias Confirmationis adjicienda supersunt.

89. I. Ac primo quidem circa institutionem, velut certum tenendum est, adversus nonnullos veteres scholasticos, S. Bonaventuram, Card. Jacobum de Vitriaco, Petrum Aureolum, aliosque, imo et Synodum Beneventanam an. 1374 celebratam, Sacramentum Confirmationis fuisse immediate a Christo Domino institutum, non autem mediate tantum, ut illis placuit [3]. Id enim satis aperte docet Tridentina Synodus definiendo, omnia N. L. Sacramenta fuisse a Christo Domino instituta [4]. Quo vero tempore, aut in quibus rerum adjunctis illud Christus instituerit,

1) In tract. *De Sacr. in genere*, n. 170.

2) Videri poterunt apud Bellarm. *De Confirm.* cap. 9 et seqq. Cf. etiam Trombelli, *De Confirm.* tom. I, disp. 4.

3) Cf. Trombelli op. cit. disp. 1 et 2.

4) Cf. quæ diximus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 15.

res omnino incerta est, nec ulla suppetunt certa documenta sive ex Scriptura sive ex traditione, ut determinari id possit [1]).

90. II. Subjectum Confirmationis non potest esse, nisi fidelis baptizatus, cum baptisma omnium Sacramentorum primum sit, ac veluti janua, qua in christianæ vitæ societatem ingredimur. At circa ætatem ac tempus illam administrandi, diversa diversis temporibus et in diversis Ecclesiis viguit et adhuc viget disciplina. Etenim in Ecclesia latina olim administrabatur statim post baptisma, ut innumeris prope documentis ostendit Martenius [2]); qui mos perseveravit per duodecim fere sæcula, siquidem ineunte sæc. XIII, jam passim obsoleverat, ut non obscure innuit Ms. Pontificale Ecclesiæ Apamiensis in Syria an. 1214 exaratum [3]), licet in nonnullis particularibus Ecclesiis occidentalibus, in Galliis præsertim, diutius retentus sit. Quod vero spectat ad Ecclesiam græcam, aliasque orientales communiones, antiqua disciplina adhuc viget [4]). Cæterum cum in Ecclesia latina a sæc. XIII, invaluerit disciplina separandi administrationem Confirmationis a collatione baptismi, receptum in ea est, ut non conferatur, nisi cum infantes pervenerint ad rationis usum, si peculiares circumstantiæ aliud non suadeant. Hac ratione componuntur, quæ contraria tradere videntur Catechismus Romanus ac Romanum Pontificale. Catechismus enim docet, minus expediri hoc fieri, prius quam pueri usum rationis adepti fuerint, ideoque nisi cum septimum ætatis annum attigerint [5]); Pontificale vero tanquam certum ponit, Sacramentum Confirmationis etiam infantibus ab Episcopo administrari, dicens: *Infantes per patrinos ante Pontificem chrismare volentem teneantur in brachiis dextris*; Catechismus siquidem loquitur de eo, quod cæteris paribus observari debet, Pontificale autem de eo, quod necessitate aliter exposcente fieri potest.

91. Benedictus XIV, lib. VII, *De Synodo*, indidem colligit laudandum esse Episcopum, qui paratum se profiteretur ad Confirmationem administrandam infantibus in extremo constitutis, aut juberet ut sibi chrisma ministraturo aut in hoc aut in

1) Cf. S. Thom. part. 3, q. 72, art. I, ad 1[m]; item Estium *In* IV *Sent.* dist. VII, §. 4; Drouvenium, *De re sacram.* lib. 3, cap. 2, q. 6, qui exponunt, quanam ratione accipiendum sit dictum S. Thom. loc. cit.: „Quod Christus instituit hoc Sacramentum *non exhibendo* sed *promittendo* .... et hoc ideo, quia in hoc Sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quæ non erat danda ante Christi resurrectionem et ascensionem." De singulari opinione Alexandri de Ales alias disseruimus. Falsum porro est, quod generatim affirmat Sambovius in tract. *De Sacr. Confirm.* disp. I, art. 2, ubi refert scholasticorum placita; S. Bonaventuram *In* IV *Sent.* dist. 7, q. 1 et 2, amplecti doctrinam magistri sui, nempe Alex. Alensis. Nihil enim dicit de hujus Sacramenti institutione in Conc. Meldensi, sed solum asserit formam et materiam elementarem fuisse ab immediatis Apostolorum successoribus institutam Spiritu Sancto dictante. Eum adisis loc. citat. Opp. edit. Rom. 1596. tom. V.

2) Loc. cit. art. 2.

3) Erat tunc temporis Syria sub ditione Latinorum; cf. etiam Vicecomitem op. cit. lib. 1, cap. 5.

4) Cf. Renaudotium, loc. cit.

5) Part. II, cap. 3, n. 17.

illo suæ diœcesis loco exhibeantur pueri cum facilis ad eos in posterum sibi futurus non sit accessus [1].

92. Præter statum gratiæ, olim præterea requirebatur, ut nonnisi a jejunis tum conferretur tum susciperetur Confirmatio [2]; quod nunc in desuetudinem abiit.

93. III. Quoad necessitatem, omnes theologi consentiunt, Confirmationem minime necessariam esse necessitate medii. Verum non æque conveniunt, si sermo sit de necessitate præcepti, saltem ecclesiastici, adeo ut gravis criminis reus fiat, qui ipsam negligeret, cum possit facile suscipere, alii enim affirmant, alii negant. Verum consuli poterunt de hoc argumento theologiæ moralis institutores [3].

94. IV. Superest ut percurramus potiores hujus Sacramenti ceremonias seu ritus, qui adhuc observantur in ejus administratione; olim siquidem plures alii usurpabantur, ut ostendit Martenius [4]. Ac 1° est unctio chrismatis in fronte apud Latinos, Græci enim ac plerique Orientales ungunt oculos, nares, os, et aures [5]. Cur vero apud nos frons inungatur exponit Catechismus Rom. [6].

95. 2° Frons oleo sacro illita vitta linea ac probe munda cingitur, atque olim quidem septem diebus ejusmodi vitta deferebatur, vel per triduum, vel saltem per integrum diem; alicubi, ut observat Bellarminus, continuo abluitur et exsiccatur chrisma a sacerdotibus, ut fascia opus non sit; consuetudo igitur est tenenda qualis in unaquaque Ecclesia viget.

96. 3° Accedit usus antiquissimus susceptorum, qui quasi parentum officium obtinent, ac proinde *patrini chrismandorum*, vulgo nuncupantur. Quæ autem munia ejusmodi susceptoribus seu patrinis incumbant, fuse exponit in Conc. Mediolanensi V, S. Carolus [7]. Statuit porro Concilium Trid. non contrahi spiritualem cognationem, nisi confirmantem inter et confirmatum, illiusque patrem et matrem ac tenentem [8]; quorum propterea nomina in libro ad hoc destinato consignari debent etiam ex plurium Synodorum præscripto.

97. 4°, Alapam Episcopus levem infligit confirmato: mysticam hujus ceremoniæ rationem aliis rectius assecutus videtur S. Carolus, qui inter cætera de ea præclare hæc habet: *Epi-*

1) Cap. 9, n. 8, 9.

2) Cf. Martenium, op. cit. lib. I, cap. 2, art. 2.

3) Cf. etiam Estium *In* IV *lib. Sent.* d. VII, §§. 18, 19, ubi copiose et accurate de hoc argumento disserit.

4) Loc. cit. art. 3. Cf. etiam Vicecomitem *De antiquis Confirm. ritibus*, duobus integris libris.

5) Interdum etiam liniebant pectus, manus, pedes, etc. præter Arcudium, Goarium, Renaudotium, qui ritus Græcorum et Orientalium describunt, cf. *Admonitionem*, Touttei *ad Catech.* III, *mystagog.* S. Cyrilli.

6) P. 2, cap. 3, n. 23. Cf. præterea S. Thom. p. 3, q. 72, art. 9.

7) *Acta Concil. Provinc.* V, part. I. Cf. *Acta Eccles. Mediol. a Carolo Card. S. Praxedis Archiep. condita, Friderici Card. Borromæi jussu edita.* Mediol. 1599, pag. 220, tum ibid. *Instruct. de Sacram. Confirm.* pag. 509 et seqq.

8) Sess. XXIV, cap. 2, *De ref.*

scopus eum leviter, in maxilla cædit, quem chrismate confirmat. Hunc ritum parochus ita docebit, ut sciat homo christianus se jam militem esse, cujus pugna et victoria eluceat in patiendis injuriis, non in illis inferendis: deinde se in christiana militia constitutum esse, in qua non hujus vitæ jucunditates et commoda quærat; sed incommoda potius, atque adeo mala multa patienter ferat: ac præterea intelligat officii sui esse, in acie stare, telaque unde veniant observare; ita ut quamvis illis telorum ictibus corpus, honor opesque lædantur, anima tamen nullo pacto offendatur [1]). Hanc porro ceremoniam originem habuisse arbitratur Cl. Muratorius ex solemni equitum istitutione, quæ olim vigebat, cum rex aut imperator virum aliquem strenuum raro tunc et insigni honore ac nomine equitis donans, alapam illi infligeret; idque colligit tum ex significationis analogia, tum etiam ex eo, quod ante Durandum Mimetensem, qui ea ætate floruit, qua potissimum illa ceremonia usurpabatur, nullus reperiatur scriptor, nullus liturgicus aut pontificalis liber, qui ejus ritus mentionem faciat [2]).

1) Cf. ib. *Instruct. de Sacr. Conf.* pag. 508. Quæ quidem instructiones integræ legi merentur, præsertim ab iis, quibus incumbit cura animarum.

2) Cf. *Antiquit. italic. medii ævi* Mediol. 1741, tom. IV, dissert LIII, col. 686.

TRACTATUS
DE AUGUSTISSIMO
EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

1. Eucharistiam Sacramentorum omnium præcipuum ac nobilissimum, imo et totius religionis christianæ compendium, summis laudibus veteres Patres commendarunt atque extulerunt. Christiani omnes veneratione, et grati animi sensu supremum hoc charitatis miraculum, quovis tempore prosecuti sunt. Increduli recentiores biblici, ac rationalistæ e converso, furiosos novatores ævi nostri imitati, tela omnia huc conjiciunt, ut scilicet suavissimum hoc peregrinationis nostræ solamen nobis eripiant, et qui Incarnationis ac Redemptionis mysterium evertere conati sunt, Eucharistiam, quæ velut Incarnationis continuatio et extensio est, ac uberrimos Redemptionis fructus in se continet nobisque communicat, e medio pariter tollere satagunt. Ast irrito conatu: Deus enim Ecclesiæ suæ præsto est. Nulli interea et nos industriæ parcere debemus, ut veritatem propugnemus ineffabilis hujus mysterii, in quo Deus divitias amoris sui erga nos adeo liberaliter profudit.

2. Multis splendidisque nominibus *Eucharistia*, quæ tantundem significat ac *bona gratia*, seu *gratiarum actio*, a Scriptura et Patribus exornatur. Etenim 1° a tempore institutionis *Cœna* nuncupatur; 2° ab eo, quod continet *Corpus*, *Caro*, *Sanguis Christi;* item *Sancta* in liturgiis græcis, *Sancta sanctorum*, *Sanctum Domini;* 3° a materia, ex qua conficitur, *Panis* dicitur, *Panis supersubstantialis*, *Panis Angelorum;* 4° a forma consecrationis *Eulogia* seu *Benedictio et Consecratio;* 5° ab effectibus vocatur *Vita*, *Communio*, *Communicatio* et *Viaticum;* 6° demum a loco, in quo conficitur, *Sacramentum altaris;* item *Synaxis* ob præsentem fidelium cœtum; a distributione *Fractio panis;* a proprietatibus *Novum Testamentum* 1).

3. Definitur porro Eucharistia: *Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus panis ac vini ad spiritualem fidelium refectionem a Christo Domino institutum.* Duo hujus

1) Potissima nomina hic recensuimus, cæterum de vocibus *Εὐλογία*, *πρόσφορα* *θυσία*, *λειτουργία*, *συνάξις*, *μυστήριον*, *κοινωνία*. Cf. Svicerum in *Thesauro eccles.* sub vocibus istis. Hic tamen ubique se calvinistam prodit.

Sacramenti elementa seu symbola sunt; sed unum nihilominus est Sacramentum significans animæ nostræ alimoniam. Vera autem *Sacramenti* ratio in speciebus panis et vini consecrati consistit, prout docet Catechismus Rom., seu in ea rerum conjunctione, quæ post peractam consecrationem habetur; ideoque non in sola consecratione ac perceptione, quæ Sacramenti rationem non habent. Differt enim Eucharistia a Sacramentis reliquis 1° in eo, quod cætera usu perficiantur, istud vero in ipsa perficiatur consecratione materiæ, et propterea tamdiu perdurat, quamdiu species sensibiles panis ac vini incorruptæ manent; 2° quod in aliis substantia materiæ non immutetur, mutetur tamen in isto; 3° demum hoc uni sibi veluti proprium vindicat, ut non modo sit Sacramentum, sed etiam verum Sacrificium, ac proinde quatenus est Sacramentum, tendit primario ad hominum sanctificationem, quatenus vero est Sacrificium, primario ad Deum refertur in recognitionem supremi ipsius in res creatas omnes dominii.

4. Ex postrema et præcipua hac differentia, qua Eucharistia ab aliis Sacramentis distinguitur, patet, ipsam duplicem habere respectum, Sacramenti scilicet et Sacrificii; ex quo exsurgit totius tractatus in duas partes distributio, in quarum priori agetur de Eucharistia prout est Sacramentum, in posteriori autem de eadem prout est Sacrificium.

PARS PRIOR.

DE EUCHARISTIA, PROUT EST SACRAMENTUM.

5. Prætermissis minus necessariis quæstionibus de quibus consuli possunt scholastici, nos ab ea statim auspicabimur catholica veritate stabilienda, quæ totius disputationis est fundamentum, a reali nempe Christi in Eucharistia præsentia. Hac enim semel constituta, pronum est de modo disserere, quo Christus fit realiter præsens per *transubstantiationem;* ex his porro duobus præcipuis articulis, tanquam totidem corollaria deducemus reliqua doctrinæ capita, de quibus nobis litem novatores intentarunt, circa ejusdem scilicet Sacramenti adorationem, communionem sub unica specie, et quidem ex præsanctificatis, circa ejusdem denique necessitatem ac dispositiones ad ipsum percipiendum.

CAPUT I.

DE REALI CHRISTI PRÆSENTIA IN EUCHARISTIA.

6. A Joanne Scoto cognomento Herigena sæc. IX primum impugnatam fuisse realem Christi præsentiam in Eucharistia nonnulli existimant, quæ tamen res incerta admodum est [1]). Vulgo omnium *Sacramentariorum* [2]) parens censetur Berengarius, Ecclesiæ Andegavensis archidiaconus sæc. XI, adversus quem undique insurrexerunt viri non minus doctrina quam sanctitate præstantes, pluraque celebrata Concilia sunt in quibus iterum atque iterum hæresim suam ille ejuravit, in quam tamen homo levissimus sæpius post ejurationem prolapsus est, donec vere pœnitens in communione Ecclesiæ vivere desiit [3]). Eum deinceps Wicleffus an. 1359 secutus est, cujus art. 3: *Christus non est in eodem Sacramento identice et realiter in propria præsentia corporali*, proscripsit Concilium Constantiense [4]). Demum sæc. XVI, Zwinglius, Carlostadius, OEcolampadius, Bucerus, Calvinus [5]), Sociniani omnes, ac rationalistæ eandem impietatem sectati sunt.

1) Cf. *Perpétuité de la foi de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie.* Paris 1704, tom. I, liv. VIII, chap. 12; nec non ibid. *Réfutation de l'écrit d'un ministre*, etc. troisième partie, chap. 3, ubi ostenditur nullo solido fundamento inniti eos, qui incusarunt Joannem Scotum, quod perperam senserit circa realem Christi præsentiam. Verum de hoc postea.

2) *Sacramentarii* a Lutheranis primum vocati sunt Zwingliani et Calvinistæ eo quod rejicerent dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia, neque agnoscerent in ea nisi *sola symbola*, seu *Sacramentum nudum* Corporis et Sanguinis Domini.

3) Cf. Nat. Alex. dissert. I, in sæc. XI et XII, *De causa Berengarii;* Joan. Mabillonii dissert. *De Berengario ejusque hæreseos ortu et progressu;* nec non diss. Historico-Criticam P. Josephi Plager S. J.: „An Berengarius jam inde a sæc. XI recentioribus heterodoxis ita præluserit, ut realem Corporis et Sanguinis Christi præsentiam in Eucharistia inficiaretur; proinde Sacramentariorum parens e vero habeatur." Hæ dissertationes collectæ reperiuntur in *Thesauro theologico* Zachariæ S. J. tom. X.

4) Sess. VIII, apud Harduin. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 299.

5) Satis constat qua vocum ambiguitate usi fuerint Bucerus et Calvinus, ut viderentur ab avita doctrina minime recedere circa realem Christi præsentiam, atque ut invicem conciliarent, aut saltem ad se Lutheranos et Zwinglianos pertraherent. Hac eadem fraude usi sunt, et adhuc utuntur, qui *irenicam*, seu pacificam conciliationem perficere aggressi sunt, præsertim in Borussia, inter Lutheranos et Calvinianos. An. 1817, 27 Sept. prodiit celebre edictum Guillielmi III, ad sectas illas inter se consociandas. Hoc porro conciliatorium systema, optatum exitum ex parte saltem obtinuit in nonnullis Borussiaci regni partibus, in toto magno ducatu Nassoviensi an. 1817, in principatu Hanovriensi, in regni Bavarici parte transrhenana an. 1818, in ducatu Anhaltino-Bernburgensi an. 1820, in ducatu Waldecensi et Pyrmontano an. 1821, eodemque an. in magno ducatu Badensi, ubi solemnia hujus consociationis celebrata sunt die 28 Octob., in magni duc. Hassiæ parte Rhenana an. 1823, in ducatu Dessaviensi die 16 Maj. 1827. Ita Protestantes progrediuntur omnem conscientiam, imo et pudorem exeuntes. Quasi perinde sit, frustulum panis, aut Christi Corpus accipere; adorare Christum præsentem, aut execrari hunc ritum velut idololatricum. Nonnulli quidem Lutherani tantam impietatem exosi ac detestati, adversus ejusmodi conciliationem insurrexerunt, ut Harms in lib. 95 *Thesen.* 1817; Ammon *Bittere Arzeney*, seu *Amara medicina*, 1817; J. A. N. Tittmann, *Ueber die Vereinigung*

7. His catholici dogmatis impugnatoribus nos Ecclesiæ doctrinam opponimus, quæ in Tridentina Synodo sess. XIII, can. I, his verbis sancita est: *Si quis negaverit, in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter, et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate D. N. J. C., ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anath. sit.* Hujus autem fidei veritatem tum Scripturarum, tum perpetuæ constantisque Ecclesiæ traditionis auctoritate constare, propositiones quas jam subjicimus patefacient.

PROPOSITIO I.

Christus, prout in primis Sacræ Literæ docent, vere, realiter et substantialiter in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento continetur, et non ut in signo tantum, vel figura aut virtute.

8. Adeo arctus est nexus, qui intercedit inter verba, quibus Christus Dominus se Carnem suam daturum in cibum promisit Joan. VI, et ea, per quæ datam fidem solvit, Matth. XXVI, 26; Marci XIV, 22; Luc. XXII, 19; et I Cor. XI, 23, ut ab invicem divelli ac dispesci nequeant. Ex utroque propterea fonte, majoris perspicuitatis gratia distinctis paragraphis, veritatem hanc adstruimus, quam recte hac nostra ætate lapidem lydium vocaveris variarum confessionum, ac controversiam præcipuam, quæ inter Catholicos vigeat et Protestantes cujusvis sectæ, ac denominationis.

§. I.

Expenduntur verba, quibus Christus Carnem suam manducandam, et Sanguinem suum bibendum promisit. Joan. VI.

9. Duo sunt quæ in quæstionem veniunt: 1° num Christus Joan. VI loquatur de Eucharistia; 2° num præterea loquatur de orali, an potius de spirituali manducatione per fidem.

10. Priusquam vero has quæstiones attingamus, juverit integrum textum præmittere, circa quem viget disceptatio, imo et

der evangelischen Kirchen, seu *de Unione ecclesiarum evangelicarum*, Lips. 1818, aliique pauci, quibus se opposuerunt Schleiermacher, *An Herrn Ammon über seine Prüfung der Harmsischen Sätze*, seu *Ad Dominum Ammon de ejus examine propositionum Harmsii.* Berol. 1818; Marées, *Gegen eine Tittmannische Verunglimpfung in seiner Schrift*, seu *Adversus quandam injuriam Tittmanni in sua scriptione.* Dessau. 1818; aliique, de quibus fuse disserit Böchel in *Ireneon*, qui plurima hac de re scripta recenset.

Cæterum sive Calvinus, sive cæteri, qui eum secuti sunt, omnesque isti pseudo-irenici, remotis ambagibus, in eo conveniunt, ut realem Christi *absentiam* ab Eucharistia statuant.

totius capitis argumentum, unde non minima lux dicendis affulgebit. Jam vero S. Evangelista a v. 1 ad 26, refert miraculum a Christo patratum de multiplicatione panum: a v. 27, Christum exhibet commendantem panem cœlestem, ac fidem in se ipsum hunc panem pollicentem [1]: a v. demum 51 ad finem capitis Christum inducit clarius et apertius exponentem hujus cœlestis panis naturam, proprietates, effectus, ac necessitatem. Quoniam igitur in postrema hac parte enucleatius exponit Christus, quæ ad hunc panem referuntur, integrum textum jam subjicimus: *Ego sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes: quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus; et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit*

1) Dixi, Christum commendantem panem cœlestem, ac *fidem in seipsum, hunc panem pollicentem*, seu pollicentem Eucharistiam. Haud ignoro, plerosque interpretes catholicos totum hoc caput VI Joan. in tres partes dividere, quarum prima referat miraculum a Christo patratum a v. I, ad v. 26; secunda a v. 27 ad 50, quæ Christi sermonem de fide in semetipsum complectatur; postrema a v. 51 ad finem quæ contineat promissionem de Eucharistia. Verum omnibus perpensis longe mihi verisimilior visa est expositio S. Cyrilli Alex. et Theophilacti, qui etiam secundam hujus capitis partem referunt ad Eucharistiam, seu ad Christum fidem in se commendantem ac pollicentem Eucharistiam. Hoc aperte indicare videntur Christi verba v. 27: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis, hunc enim Pater signavit Deus.* Ex quibus intelligimus Christum, arrepta occasione miraculi a se patrati in multiplicatione panum exhibuisse Judæis cibum longe excellentiorem, nempe Eucharistiam. Ut autem conciliaret fidem sibi hunc cibum pollicenti, patefacit necessitatem fidei in suam divinitatem, quum is solus, qui Deus sit, possit talem cibum promittere et præbere. Quo expleto v. 35, iterum redit ad id, quod ab initio sermonis proposuerat, idque prosequitur usque ad finem capitis. Objectum propterea totius capitis, si partem historicam excipias, est panis eucharisticus ad quem refert fidem, quæ necessaria est in semetipsum, qui hunc panem proposuit, et omnibus fere verbis ad hunc panem alludit ejusque proprietates et effectus.

Accurata perpensio hujus sermonis facile id suadebit; nam 1° loquitur Christus in tempore futuro v. 27, uti et v. 51, 2° v. 32, se ipsum vocat panem de cœlo verum a Patre datum; v. 33 qui de cœlo descendit, et hunc panem opponit manna dato Hebræis in deserto, et v. 58 hanc eandem phrasim et comparationem usurpat; 3° v. 35 dicit se ipsum *panem vivum*, et hoc ipsum repetit v. 51, ac de hoc pane vivo, qui de cœlo descendit pronunciat: *Si quis manducaverit ex hoc pane*, etc. 4° v. 19: *Patres vestri*, inquit, *manducaverunt manna in deserto*, etc. eadem ingeminat v. 38. Ex quibus omnibus luculenter patet, de eodem objecto loqui Christum in priori hujus sermonis parte ac in posteriori, nisi quod luculentius ea, quæ subobscure protulerat in priori parte, evolvit et confirmat in altera.

Hac ratione veluti sponte sua concidunt præcipuæ difficultates, quibus Protestantes urgent expositionem Catholicorum in secunda parte hujus sermonis; et discrepantia evanescit, quæ viget inter catholicos interpretes in assignando præcise transitu sermonis Christi a fide ad realem manducationem Corporis sui.

meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

11. Jam vero Christum in adducto textu in primis loqui de Eucharistia, non autem de sola fide, ut plerique Protestantes contendunt [1]), ostendimus: 1° ex analogia, quæ intercedit inter manna, quod præbuit Moyses Hebræis in deserto, et manna præstantius, quod ex ipsorum traditione præbiturus erat Messias, cum adveniret [2]), ad quod signum et traditionem alludunt manifeste Judæi, imo et Christus ipse (Joan. VI, 31, 32-58). Ergo sicut prius erat verus cibus, ita et posterius. 2° Ex phraseologia, qua utitur Christus, dum loquitur de hoc cibo; si enim sub carnis ac sanguinis emblemate voluisset Christus commendare fidem in semetipsum, invertisset omnes loquendi leges, et gravissimum offendiculum sine causa objecisset Judæis, ubi eos potius allicere debuisset. Quoties enim in Scripturis occurrit phrasis metaphorica *manducandi carnem alicujus*, toties in malam partem usurpatur [3]), et idem valet, ac *moliri alicui gravem injuriam, præcipue per calumniam* vel *falsam accusationem*. Judæi præterea ab omni idea carnis humanæ manducandæ, aut sanguinis bibendi summopere abhor-

1) Dixi *plerique* Protestantes; non enim omnes contendunt, Christum in posteriori sermonis parte disserere de sola fide seu de manducatione spirituali per fidem, sed non pauci jam nobis assentiuntur, Christum vere promisisse cibum eucharisticum reali comestione sumendum. Omissis siquidem Callixto, Hackspanio, Grünenberg, aliisque, quos recenset Wolfius in *Curis philolog. et criticis in* IV *Evangel.* edit. 3, Hamburgi 1799, pag. 864. Hier. Taylor hoc pro concesso sumens ex textibus hujus partis, utpote cum cœna Domini connexæ, argumenta depromit; cf. *Worthy Communicant.* Lond. 1660, pag. 271. Sherlok ulterius progressus ostendere satagit, ad aliud hanc partem referri non posse. Vid. *Discourse of religious assemblies.* 3 ed. Lond. 1700, pag. 364.

2) In *Midrasch Coheleth* (expos. Ecclesiastis) legitur: „Rabbi Berechiah dicit nomine R. Isaac: sicut fuit primus Goël (*Liberator*), sic et secundus erit. Primus Goël descendere fecit manna, sicut scriptum est: *Ego faciam vobis pluere panem de cœlo*, sic et alter Goël faciet manna descendere." Cf. Schœttgenium *Horæ hebraicæ* et *Thalmud.* tom. I, pag. 359, Lips. 1733.

3) Ita Psalm. XXVI, 2. Cf. Rosenmüller Psalm. edit. 2, Lips. 1823, vol. II, pag. 724. Job. XIX, 22, Mich. III, 3; Eccles. IV, 5; Job. XXXI, 31, et XIV, 10; Galat. V, 25; Dan. III, 8; VI, 24. In eodem sensu usurpatur hæc phrasis in linguis affinibus ut in Arab. Koran, Sura XLIX, 12, et alibi. Sic etiam apud Latinos, ut patet ex Horat. *Epist.* lib. 2, cap. I, v. 160; *Sat.* lib. I, v. 81; Martial. lib. 4, epigr. 64, v. 31; lib. 5, epigr. 50, v. 8; lib. 13, epigr. 2, etc. Id ipsum viguit apud Græcos, Syros, etc. et consentiunt præcipui philologi recentiores Michaëlis, Jahn, Ammon, Winer, Gesenius, ex quibus, si Jahn excipias, cæteri Protestantes sunt. Ex quo sequitur, Christi auditores eligere solummodo potuisse inter sensum naturalem et literalem, atque metaphoricum: ast sensus iste metaphoricus in hac circumstantia absurdus est, concludere igitur debemus, Christum Dominum hic reapse docere necessitatem manducandi realiter Carnem suam, ac bibendi Sanguinem suum. Cf. Cl. Wiseman, qui egregie et selecta eruditione hoc argumentum fuse evolvit in op. *Lectures on the real presence*, etc. Lond. 1836, vol. I, pag. 64 et seqq. Ex quo opere profitemur plura hausisse ex iis, quæ in hac propositione proferemus.

rebant. Absonum proinde est asserere, Christum, si nihil aliud quam fidem commendare voluisset, usum esse imagine ac tropo a quo adeo Judæi abhorrebant. 3° Ex constanti antithesi, quam Christus adhibet inter *cibum* et *potum*, *manducationem* et *potionem*, *carnem* et *sanguinem*, quæ nullum locum habet, cum de sola fide sermo est, ubi præsertim distinguitur objectum manducationis et potionis, uti in casu nostro fit. 4° Ex futuro tempore, quo utitur Christus, dum hunc panem promittit vv. 27 et 51, porro fides in Christum seu Messiam, imo et in ipsius passionem vigebat apud Judæos, et actu ipso Christus eis illam commendabat; de altero cibo propterea ipsis in futurum dando disserit Christus, qui cibus alius non est nisi eucharisticus. 5° Ex confessione plurium adversariorum, qui fatentur quidem hic loqui Christum de Eucharistia, quamvis contendant modo spirituali sumenda [1]), quod nobis in præsentiarum sufficit. Ergo.

12. Quod porro ad alteram quæstionem attinet, num videlicet Christus locutus sit de orali manducatione Carnis et Sanguinis sui, an vero de manducatione tantum spirituali per fidem, de priori sermonem Christum instituisse his argumentis ostendimus. 1° Ex intelligentia auditorum et methodo a Christo servata. Siquidem objectio Judæorum et murmur inter ipsos excitatum v. 53, nonnisi in sensu literali de proprie dicta manducatione fundari potest, quod plures interpretes protestantes fatentur [2]), et Protestantium in Catholicos convicium, quod hi scilicet sicut Judæi rem carnaliter sumant, id ipsum confirmat. Ast Christus, qui alias obscura nonnulla dicta sua exponere consuevit, etsi non ita magni momenti fuissent [3]), hic non solum non temperat, aut explicat, quod de manducatione Carnis suæ dixerat, sed contra ad confirmandum dictum suum cœpit distinguere v. 54, inter Carnem et Sanguinem suum, quod antea non fecerat, ac deinceps ter in vv. immediate sequentibus repetit et inculcat. Insuper sin minus jurejurando, saltem asseveratione vehementer confirmatoria, quod docuit iterum adstruit [4]), et quidem ad sensum auditorum, qui de carnali manducatione ejus verba acceperant. 2° Ex epithetis, quibus Christus suam doctrinam post offensionem Judæorum confirmat, et ex agendi ratione discipulorum ejus. Vix enim Judæi litera-

1) Cf. Albertinum *De Euchar.* lib. I, cap. 30.

2) Cf. Rosenmüller *Schol. in Nov. Test.* tom. II, in hunc. loc.

3) Exemplo sunt: colloquium cum Nicodemo Joan. III, 5 et seqq. Matth. XVI, 6, de fermento Pharisæorum. Cf. Luc. XII, 1; Joan. XV, 32; Joan. XI, 11; Matth. XIX, 24; Joan. VIII, 21, et 32, 40; Joan. V, 13; XVI, 18, 22. Illud etiam hic notandum est quod cum Judæi recte intelligentes ejus verba ex literali sensu aliquid ei objiciebant, Christus verbis steterit, et verba ipsa repetere et inculcare solitus fuerit; cf. Matth. IX, 2, Joan. VIII, 56; Joan. VI, 42.

4) Optimæ notæ philologi observant, phrasim *Amen, amen dico vobis*, etc. non esse juramentum, sed asseverationem vehementer confirmantem. Judæi vocant *corroborationem* et *confirmationem dicti* חווק המאמר וקיומו Cf. Glass. *Philologia sacra his temporibus accommodata.* tom. I, Lips. 1776, pag. 397. *In confirmando*, etc.

lem sensum dictorum Christi sectantes offenduntur, Christus nihili faciens eorum murmur et scandalum, insistit dicens: ***Caro mea vere est cibus, Sanguis meus vere est potus*** [1]), imo phrasim mutans, cibum et potum simul complectitur addens: ***qui manducat me, vivet propter me***, quibus profecto excludit omnem allusionem ad violentam suam mortem, ut plerique Protestantes interpretes recentiores priorem textum exponunt [2]). Quod rite intelligentes Christi discipuli scandalizati sunt dicentes: ***Durus est hic sermo***, id est, ***asper, horribilis*** [3]), ita ut non adjecerint: ***Quis potest talia credere?*** sed ***Quis potest eum audire*** [4])***?*** 3° Ex miraculo, quo Christus doctrinam suam ad sensum discipulorum se confirmaturum pollicetur; subdit siquidem: ***Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?*** quæ Kuinœl et Bloomfield exponunt: ***Si ascendero in cœlum, vos desinetis scandalizari et offendi.*** Nempe, ut solet, Christus appellat ad ascensionem suam, tanquam ad signum divinæ suæ auctoritatis in docendo, et ad adstruendam sub quacumque difficultate necessitatem credendi [5]). 4° Ex Christi charactere seu indole et adjunctis; Christus enim, qui via, veritas et vita est, iis ipsis, quos tanta cum benignitate prius aluerat doctrina in deserto, ac postea pavit cibo corporali per ingens miraculum, scandalum objecisset metaphoricis locutionibus, quod una vocula dissolvere potuisset; insistit tamen, asseveratione solemni juxta eorum intelligentiam dicta sua confirmat: difficultatem, juxta interpretationem Protestantium, in immensum auget: patitur discipulos ipsos suos scandalizari; futuro miraculo promissionem suam adstruit, imo in perpetuum eos excidere ab æterna vita ultro sinit, et facultatem abeundi tribuit vel ipsis Apostolis, quibus datum erat nosse mysteria regni Dei (Luc. VIII, 10), quin aut expositionem subjiciat, aut erroneam interpretationem tollat. Qui hæc omnia animo suo reputet, impossibile est, ut adducatur ad hæc adeo absurda et aliena a miti Christi indole admittenda. Hoc credere magis profecto difficile est, quam ipsum quodammodo Eucharistiæ mysterium [6]). 5° Ex

1) Gr. *Ἀλήθως, vere*, in multis tamen Mss. optimæ notæ, versionibus, et Patribus, legitur adject. *ἀλήθης, vera*. Cf. Griesbach. in hunc loc.

2) Uti Rosenmüller, Kuinœl, Tittmann, Tholuck, Lampe, Schulz, Bloomfield, Eseley, etc. in commentariis in hoc caput.

3) Cicero *Philipp.* VIII, simili phrasi utitur: „In reipublicæ corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum amputetur. *Dura vox*. Multo illa durior; salvi sint improbi, scelerati, impii." Demetrius his verbis: *ἀπήνης οὗτος ὁ λόγος καὶ σκλήρος* eodem sensu utitur, scilicet de præcepto, aciei ordinem servandi a militibus dato etiam cum periculo ne ab hostibus occidantur. Alia exempla cf. in *Criticis sacris* in hunc loc.

4) Hinc S. Joan. Chrysost. ***Hom.*** LIV, al. LIII, *in Joan.* n. 3, vocem *δύνασθαι* æquat *βούλεσθαι*: *Ἐνταῦθα τὸ μὴ δύνασθαι τὸ μὴ βούλεσθαι ἐστιν.* Et infra: *Ὁρᾷς ὅτι τὸ οὐ δύνασθαι, τὸ μη θέλειν λέγει.*

5) Kuinœl pag. 374; Bloomfield pag. 220. Sane congruit huic expositioni, quod legitur Joan. I, 50, 51; Matth. XXVI, 63, 64.

6) Cf. Moore: *Voyages d'un Jeune Irlandais à la Recherche d' une religion*, Trad. de l'Angl. Paris 1836, chap. 22.

agendi ratione Evangelistæ, qui quoties refert obscurum aliquod Christi effatum neque ab ipso Christo explanatum, toties illud, quo sensu Salvator protulerit, exponit 1); hic vero de erronea aut falsa intelligentia Judæorum ac discipulorum nihil admonet, quamvis in hypothesi Protestantium obscurissima fuerit Christi loquendi ratio, ac in errorem inducens 2). 6° Ex unanimi interpretatione Patrum sex priorum sæculorum, imo et sensu ipsius Ecclesiæ, cum non aliam originem habuerit praxis quæ sex prioribus sæculis obtinuit conferendi Eucharistiam infantibus nuper baptizatis, quam ex Christi verbis: *Nisi manducaveritis*, etc. cujus rei testes locupletissimi sunt S. Innocentius I et S. Augustinus, qui exinde argumentum sumunt ad commentitiam evertendam Pelagianorum distinctionem inter regnum Dei et vitam æternam 3). Hanc interpretationem tria Concilia œcumenica confirmant Ephesinum 4), Nicænum II 5), et Tridentinum 6).

1) Cf. Joan. II, 19-21; VII, 38-39, etc.

2) Neque hic omittendum est, ex scopo S. Joannis in conscribendo suo Evangelio magis apertum fieri, quod agatur in hoc sermone de reali Christi Carnis comestione et Sanguinis potione. Nempe scopus S. Joanni hic fuit, ut præter Verbi seu Christi divinitatem, adstrueret realem et veram Christi Domini Carnem adversus Docetas seu Phantasiastas; quidquid porro conferre poterat ad hanc veritatem constabiliendam, magna sedulitate protulit S. Evangelista. Jam vero ob intimum nexum, qui inter Eucharistiam et Incarnationem intercedit, nemo est qui non videat, necessario ex veritate Carnis quam edendam, et Sanguinis quem potandum nobis hic Christus exhibuit, colligi veritatem Carnis et Sanguinis ejus. Nihil autem Evangelista confecisset, si de spirituali manducatione per fidem Christi verba intelligenda essent. Ex quo deprehendimus, non minus falso quam impie Kaiser in *Biblioth. theol.* I, pag. 263, existimasse, nullam apud Joannem sacræ cœnæ mentionem fieri, *quia verisimile est, quod cœtus illi, in quibus Evangelium Joannis primum usitatum fuit, sacræ cœnæ ritum nondum adscivissent.* Huic adstipulatur Wegscheider, dum §. 173, n. *e*) subdit : „Hoc quidem tenendum est, loco Joan. VI, 51 et seqq. mysticam quandam cum Christo unionem significari, *nec ulla hujus ritus in Ecclesiis Asiæ minoris celebrati vestigia* apud Scriptores sacros deprehendi. Cf. Ephes. IV, 4-6, ubi cœnæ sacræ mentio desideratur. Verisimile videtur, Joannem, quippe qui cultum Dei spiritualem imprimis commendaverit (Cf. Evang. IV, 23, 24; VI, 63), baptismi et sacræ cœnæ ritus, tanquam res externas parum curasse, nec nisi sub velamine quodam mystico ritus istos adumbrasse; Evan. III et VI.” Ita etiam Dav. Schulz. *Die christl. Lehre*, etc. seu *Doctrina christiana de sacra cœna* juxta textum fundamentalem N. T. Lips. 1824, lib. I, pag. 161 et seq. Knapp *Chr. Gl.* II, pag. 376 et seq. ita rationalistæ Scripturam lacerant. Interea, ut videbimus, S. Ignatius M. discipulus S. Joannis ex reali Christi Carne in Eucharistia Docetas perstringit, qui umbratilem carnem Christo tribuebant. Ut autem pateat, quomodo hi Susannæ testes inter se conveniant, juverit exscribere verba Kuinœlii, in Evang. Matth. cap. XXVI, 26: „Cæterum, *inquit*, Joannes nihil de sacræ cœnæ institutione commemoravit, quoniam ut recte monuit Eckermannus *Handbuch*, B. 4, pag. 432, illius celebratio inter Christianos, cum Joannes scriberet, *ubique nota et usitata erat.*” Optime! Itaque vera ratio, cur S. Joan. institutionem Eucharistiæ prætermisit, hæc est, quia sibi proposuit supplere, quæ a cæteris Evangelistis omissa fuerant, et quia de Eucharistia late disseruerat toto cap. VI.

3) Cf. Maldonatum in Joan. qui tamen ulterius, quam par erat progreditur, dum autumat sexcentos circiter annos sententiam viguisse in Ecclesia, Eucharistiam etiam infantibus esse necessariam.

4) In *Epist. ad Nestor.* Cf. *Acta Conc.* Harduini. tom. I, col. 1290.

5) Actione VI, apud Hard. tom. IV, col. 370.

6) Sess. XIII, cap. 2, et sess. XXI, cap. I.

13. Sive igitur spectemus sanioris exegeseos regulas, ac leges philologicas et hermeneuticas, sive attendamus ad adjuncta omnia, ac ad perpetuum et constantem sensum traditionalem et Ecclesiæ praxim, constat quod proposuimus, scilicet, Christum in adducto sermone Joan. VI, locutum esse tum de Eucharistia, tum de orali manducatione, non autem aut de sola fide, aut de manducatione spirituali per fidem, quod demonstrandum nobis erat propositum.

DIFFICULTATES.

14. I. *Obj.* Orationis series, phraseologia, adjuncta omnia postulant, ut Christi verba v. 51 et seqq. de sola fide intelligamus. Nam 1° cum Christi oratio ipsa manifeste figurata sit, et figura nitatur in præcedenti commemoratione cibi naturalis, de sacra cœna explicari non potest [1]. 2° Sed quæ Christus dixit v. 51, intelligi debent de ipsius doctrina, quam vv. 35 et 48 professus erat se quasi nutrimentum et cibum proponere eorum animis, qui aures illi præbebant [2]; 3° Quare his verbis, prout leguntur in græco textu: ***Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*** [3] hic sensus inest: Eatenus quoque ego animis vestris cibum et nutrimentum præbebo, quatenus moriar, vos necem meam in usum quam maxime salutarem convertite. Hæc verborum interpretatio simplicitate sua se se commendat, atque cum totius orationis serie aptissime cohæret. Verba enim faciebat Jesus de morte sibi imminente, ut dilueret discipulorum reliquorumque auditorum suorum præconceptas opiniones de regno Messiano terreno, et ut sibi, cum ipse mortem subiisset, in memoriam revocarent, quæ prædixisset [4]. 4° Ut eum irriderent, quidam verba ejus torquebant v. 53; quidam illa, veluti in sensu proprio ac non figurato prolata, considerabant, ac proinde plane absurda pronuntiabant; alii sensum quidem iis inesse affirmabant, sed ea tanquam satis arroganter dicta rejiciebant. Quare Jesus, qui probe videbat, verba sua iis non esse obscura, ea non ulterius explicabat, sed (ut supra v. 48) quæ dixerat magis magisque prædicabat, dicens v. 54: ***Nisi manducaveritis carnem***, etc., quæ idem declarant ac superiora verba, nempe, morte cruenta, quam Christus subiit, ut novam religionem sanciret et stabiliret, ut remitterentur hominibus peccata, eos non offendi, sed fructus mortis ipsius ad se transferre et percipere debere, iisque excitari ad amorem in eum, ad imitationem exempli ipsius, etc. alioquin non potuissent felicitatem obtinere; v. 55 eadem sententia affirmative repetitur; v. 56 et 57, idem inculcat, perinde

1) Ita Kuinœl *Comment. in cap.* VI, *Joan.* pag. 369.

2) Ibid. pag. 367.

3) *Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μοῦ ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.*

4) Ibid. pag. 370.

ac si diceret: Morte mea cruenta (σάρξ καὶ αἷμα, *caro* et *sanguis*) præbeo animi nutrimentum verissimum, e morte mea fructus uberrimi in genus humanum redundant. Demum Christus orationi suæ finem facturus ad ea, quæ hactenus de doctrina et morte sua dixerat, respiciens, generatim affirmat v. 58, se esse cibum a Deo datum, se alimenta saluberrima præbere, omnesque, qui iis utantur, perpetuo felices fore [1]). Ita quidem se habet orationis nexus et phraseologia. 5° Accedit, Eucharistiam nondum fuisse institutam, cum hæc Christus diceret; prorsus ergo obscura et Apostolis et reliquis auditoribus hæc ipsius oratio fuisset, nec intelligi potuisset; 6° Quod si etiam postea, cum Jesus sacram cœnam instituisset, clarior hæc oratio discipulis reddita esset, ea tamen minus perspicua fuisset reliquis ipsius auditoribus; parum ergo apta hæc Christi fuisset oratio, nec perspici posset, quonam consilio hæc ille dixisset [2]). Ergo.

15. ***Resp.* *Neg.* *ant.* *Ad*** 1m ***prob.* *Dist.*** Figurata est oratio in voce *panis*, quam propterea Christus explanat, *conc.* est figurata in voce *caro*, *neg.* Alioquin caro, quam Christus pro mundi vita dedit, scilicet in cruce, juxta adversariorum expositionem, esset figurata et metaphorica; cum vero manducatio ad carnem referatur, patet inde de manducatione proprie dicta Christum locutum esse. Cibus porro naturalis, de quo antea sermo fuit, præbuit tantum Christo occasionem proponendi doctrinam suam de pane eucharistico, ut alias contigit [3]).

16. *Ad* 2m, *Neg.* 1° Quia, uti præmisimus, Christus in toto hoc sermone loquitur de cibo eucharistico, seu potius loquitur de se ut promittente hunc cibum, in quem finem in se ipsum fidem exigit et sibi conciliat. 2° Quia in vv. 35 et 48, non loquitur Christus de sua doctrina, sed de se ipso dicens: ***Ego sum panis vitæ***, seu ***Ego sum panis vivus***, ac proinde semetipsum exhibet ut nutrimentum et cibum, non autem suam doctrinam. 3° Quia, dato etiam quod Christus, juxta communem interpretationem, locutus sit in priori sermonis parte de fide in se, et in suam doctrinam, non sequitur eum pariter de eadem fide esse locutum in tertia parte hujus sermonis, cum diversa phraseologia, qua usus est in priori ac posteriori parte, manifeste suadeat transitum ipsum fecisse a cibo spirituali ad cibum sacramentalem. Etenim, cæteris omissis, Christus in priori parte

1) Ibid. 372, et cum eo Rosenmüller in hunc loc.

2) Ibid. pag. 369, et cum eo Lamp, et Schulz in adnot. in hunc loc.

3) Salvatoris Apostolorumque usus erat, sermonem circumstantiis accommodare, vel ex miraculis nuper patratis exordiri. Sic Christus cum Samaritana se gessit, dum ab aqua, quam ab ea petiit, transiit ad disserendum de aqua spirituali, nempe de fide et gratia sua (Joan. IV, 10). Ita post sanationem diuturni morbi doctrinam de resurrectione proponit (Joan. V, 20); ex ejecto dæmone figuras petit. Matth. XII, 43. Ex cæco sanato Pharisæos arguit cæcitatis, Joan. IX, 39. Sic etiam Petrus post miraculum in nomine Jesu patratum, de eodem Jesu nomine eloquitur. Act. III, 6-16.

prudenter æque ac constanter evitat phrasim *manducare seipsum*, ajens: ***Qui venit ad me*** et ***qui credit in me;*** insuper simpliciter dicit, ***Patrem dare verum panem;*** v. 32; ***Panem Dei dare vitam mundo***, v. 33; et ita vv. 36, 37, 40, 44, 45—48, cum quo desinit prior sermonis pars. Contra vero in posteriori mutat phrasim, et voce ***manducare*** utitur, eamque iterum atque iterum ingeminat a v. 49 ad 59. Præterea, quamdiu loquitur de se ut objecto fidei sub figura cibi spiritualis, hunc cibum ut ***a Patre*** datum exhibet vv. 32, 33, 39, 40, 44, at a v. 48 et deinceps de eo loquitur ut a ***semetipso*** dando v. 52. Demum utrobique quidem effectus hujus doni vita æterna et resurrectio dicitur vv. 40, 44, 47, 52, 55, 59. Ast in priori parte asserit nos ad ipsum ***venire*** per attractionem Patris vv. 35, 37, 44, 45, quæ locutio, ubi de fide agitur, locum habet Matth. XI, 25, 27. In altera autem parte affirmat, ***nos in ipso, et ipsum in nobis manere***, v. 56. Quæ phrasis unionem per amorem significat Joan. XIV, 23; XV, 4-9; ac in I Joan. II, 24, distinguitur a fide ut effectus a causa; cf. etiam ibid. IV, 12, 13, 16, 17, et III, 24. Mutatio igitur phraseologiæ subjectum illius sermonis mutari patefacit, et de reali Carnis manducatione et Sanguinis potione, non autem de fide aut doctrina sicut in priori parte, ut aliis placet, hic Christum agere [1]).

17. ***Ad*** 3^m^, ***Neg.*** Cum prorsus ejusmodi expositio gratuita sit atque violenta. Eidem obest intelligentia Judæorum, et Christi responsio, quæ eandem confirmat, inculcando necessitatem manducationis Carnis suæ, et potionis Sanguinis sui v. 53 et seqq. Quod si explicatio, qualis ab adversariis ingeritur, simplicitate sua se commendat, qui factum est, ut, qui literalem rejiciunt interpretationem, adeo inter se dissentiant in exponendis verbis Christi, ut vix duo inter se conveniant [2])? Neque ea intellexerint Christi auditores? Christus præterea, non data

1) Et hæc quidem, ut liberaliter cum adversariis agamus. Cæterum recolantur quæ paulo ante adnotavimus; objectum enim attributionis, ut logici loquuntur, totius capitis est cibus eucharisticus, ad quem etiam refertur miraculum multiplicationis panum, veluti præambulum et symbolum istius cibi longe præstantioris. Cum vero Christus luculentius et aperte magis a v. 51, quod jam tradiderat vv. præcedentibus inculcaverit, exinde factum est, ut plerique existimaverint ipsum transiisse a commendatione fidei ad promissionem Eucharistiæ; prout etiam recens et doctus protestans interpres Tholuck in *Comment. ad Evang. Joan.* Hamburgi 1828, pag. 129, observavit, dum fatetur, quod Christus v. 51, non eadem, quæ antea jam dixerat, exponere voluerit, quod nobis satis est. Cæterum fidem, quam in seipsum seu in suam divinitatem hic commendat et exigit Christus, exigit tanquam medium ad credendam promissionem Carnis suæ in cibum, et Sanguinis sui in potum per Eucharistiam a se instituendam.

2) Satis est vel leviter oculos conjicere in interpretes protestantes, ut quisque videat, mirifice eos inter se dissentire, et quod ab uno pro certo sumitur, ab alio refelli. Nam alii Christi verba referunt ad Eucharistiam, ita tamen ut iis adstruatur *realis* et *vitalis* præsentia Christi, non autem *corporalis*, ut Dr. Hampden Profess. Theolog. Univers. Oxford. in *Augural discourse;* alii accipiunt totum Christi sermonem de sola fide, alii de morte sua, alii de commendatione suæ doctrinæ, etc. Cf. Kuinœl, Rosenmüller, Beveridge, etc. vid. Wiseman op. cit. pag. 145 et seqq.

opera, ut adversarii fingunt, ad labefactandas præconceptas ideas de regno Messiano terreno, sed obiter tantum commemoravit mortem suam; atque ideo id dixit, ut indicaret non spiritualem aut metaphoricam, sed veram Carnem suam, quam in mortem daturus erat, ab ipsis manducandam esse.

18. *Ad* 4m, *Neg.* Siquidem pariter gratuitæ sunt hæ adversariorum assertiones, cum nullum ibi occurrat indicium irrisionis; sed potius turbæ patefaciunt difficultatem deducendi in praxim sibi a Christo propositam Carnis suæ manducationem, ut verba ipsa declarant. Quibus positis cætera huc ab adversariis congesta ex se concidunt; Christum nempe noluisse dare ulteriorem verbis suis explicationem, eo quod videret ea non esse obscura; inculcasse mortem cruentam a se subeundam per distinctionem Carnis et Sanguinis, aliaque ejusmodi, quæ totidem fabulæ sunt ad eludendam hujus sermonis vim excogitatæ. Absurdum præterea est, quod ipsi assumunt, *manducare carnem alicujus* perinde esse, ac *credere in aliquem* vel alicujus doctrinam, uti ostendimus, cujus nullum suppetit exemplum neque ex philologia biblica, neque ex universa philologia orientali et occidentali; alioquin cum nos credimus in Trinitatem, possemus dicere nos *manducare Trinitatem.* Quot absurda devorant hi biblici rationalistæ, ne credant verbis Christi! Demum, quem fructum possunt homines capere, aut nutrimentum in hypothesi adversariorum, quos refellimus, qui negant dominicam Incarnationem et vim expiatoriam in morte Christi?

19. *Ad* 5m, *Dist.* Id est, nondum instituta Eucharistia, non poterant Christi auditores assequi rationem, qua possent aut manducare ejus Carnem, aut bibere ejus Sanguinem, *conc.* non poterant intelligere Christum loqui de vera manducatione aut potione, *neg.* Hoc enim optime intelligere poterant, prout reipsa intellexerunt. Sane Judæorum difficultas versabatur circa modum: *Quomodo potest hic*, etc. Accedit, Christum cum Nicodemo, Joan. III, locutum esse de baptismo nondum instituto [1]).

20. *Ad* 6m, Esto, quod adhuc reliquis auditoribus et discipulis incredulis post Eucharistiæ institutionem minus perspicua hæc Christi oratio fuisset, sibi enim solis id imputare debuerunt. Numquid ex eo, quod Christus tot futuros hæreticos, incredulos, et rationalistas præviderit, doctrina sua ac mysteriis a se traditis offensum iri, debuisset abstinere ab iis tradendis? Et ad hos siquidem quotidie ingeminat: *Numquid et vos vultis abire?*

21. *Ad* 7m, *Resp.* optime id perspici, quemadmodum scilicet, cum ageretur de magna aliqua re in posterum aut mo-

1) Juxta Kuinœl aliosque cum ipso, Christus hic locutus est de morte sua violenta, ac de fide in hanc mortem. Ast Christus nondum mortuus fuerat. Ita adversarii propriis armis necem sibi quodammodo inferunt.

lienda aut instituenda, consuevit Christus animos disponere ac præparare, ne nimis percellerentur rei novitate [1]), ita se gessit circa hoc mysterium eucharisticum, ut animadverterat S. Joan. Chrysostomus [2]); hinc factum est, ut Apostoli neque mirati sint, neque turbati, cum demum pridie mortis suæ Christus Eucharistiam instituit. Inde novum exurgit argumentum, de sermone hoc ad eam referendo.

22. II. ***Obj.*** Saltem non loquitur Christus de orali manducatione, sed de spirituali per fidem. Etenim 1° ut observat Waterland, recensens Christus effectus manducationis Carnis suæ, ait: ***Qui manducat, vivet in æternum . . . habet vitam æternam . . . Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis.*** Jam vero in catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones: ***si digne, si unquam***, etc. atqui interpretationi, quæ pluribus restrictionibus fulciri debet, præferenda est illa, quæ paucioribus vel nulla indiget, prout contingit in interpretatione de manducatione spirituali per fidem [3]). Ergo. 2° Præterea, ut optime prosequitur Beveridge; hoc Sacramentum tunc nondum erat institutum, attamen hic dicitur in præsenti tempore, qui ***non manducat*** ex hoc pane, morietur (v. 54), quisquis vero ex eo manducat, vivet (vv. 52, 55, 57). Ergo loquitur Christus de cibo spirituali fidei [4]). 3° Hoc ipsum luculenter Christus declarat dicens v. 63: ***Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam: verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.*** 4° Quod quidem probe intellexit Petrus, qui Christo dicenti duodecim Apostolis: ***Numquid et vos vultis abire?*** respondit omnium nomine: ***Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: et nos credidimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.*** De sola igitur manducatione per fidem, non vero de orali comestione Christus locutus fuerat.

23. ***Resp. Neg. ant.*** Alioquin tot non exantlassent labores hæretici biblici, ac rationalistæ ad hos textus extorquendos. Hujus enim veritatis fulgor nimis eorum oculos pertrinxit [5]).

1) Sic sæpe Christus prædixit futuram mortem et resurrectionem suam. Et huc applicari possunt Salvatoris verba Joan. XIV, 29: *Et nunc dixi vobis priusquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis.* Apposite Maldonatus *Comment.* in hunc loc.: „Quæso, *inquit,* si de Sacramento Eucharistiæ agere voluisset *(Christus)*, illudque omnino depingere, quibus clarioribus verbis uti potuisset? Cur Carnem et Sanguinem, cur esum et potum distinxisset? Nisi quia de Carne, et Sanguine suis ad modum cibi et potus, specie panis et vini dandis, loquebatur? Si nullum postea specie panis et vini Sacramentum instituisset, aliam quæreremus interpretationem, conaremurque quocumque possemus modo ad ejus mortem accommodare, nos per fidem manducare ejus Carnem, ejus Sanguinem bibere. Cum autem Sacramentum paulo post Eucharistiæ constituerit, ubi tam aperte, tam proprie manducamus et bibimus, non intelligo cujus sit judicii atque prudentiæ relictis quæ clara, quæ propria, quæ facilia sunt, obscura, metaphorica, difficilia consectari.”

2) *Hom.* LXXXVII, *in Matth.*

3) Waterland, vol. VII, pag. 102.

4) *Thesaurus theologicus, Or a complete system of divinity.* Lond. 1710, vol. II, pag. 271.

5) Johnson apud Th. Moore id fatetur, dum scribit: „Un des principaux motifs, qui force les théologiens modernes à ne pas vouloir entendre de l'Eu-

24. *Ad* 1^m *prob. Dist.* In catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones, quas ipsa præcepti indoles exposcit ac includit: et quidem in quacumque hypothesi, *trans.* vel *conc.* exclusive in sola interpretatione catholica, *neg.* Nam 1° ipsemet Waterland in hunc sermonem observat, quod *hic debent restrictiones fieri.* 2° Nulla proprie dicta adest restrictio; quia cum in lege, vel in Scripturis vel ubicumque remuneratio aut promissio refertur, verba ipsa quæ indicant actum faciendum, illum semper et essentialiter significant *rite* faciendum. Sic, quum mentio fit de fide, cui præmium adnexum sit, fides realis et sincera per charitatem operans semper intelligitur; nam et *Dæmones credunt et contremiscunt* (Jac. II, 19). Quum omnes, qui credunt et baptizati sunt, prædicantur salvandi, hoc relate ad dispositiones necessarias sumitur. Quum efficacia sacrificiis V. T. tribuitur, facile intelligitur, eam cum interiori fidei, pœnitentiæ, grati animi, et humilitatis sensu fuisse conjunctam, quibus offerentes afficiebantur. Lex semper supponit actum legitime factum [1]).

25. *Ad* 2^m, *Dist.* Dicitur in præsenti tempore, id est, indefinite, in ordine ad illam temporis periodum, qua Caro Christi esset sumenda, *conc.* quasi hic et nunc esset manducanda, *neg.* Hoc enim absurdum est, cum Christus promiserit, se eam Carnem in posterum daturum: *Panis quem ego dabo.* Cum propterea Salvator asserit: *Qui manducat,* etc. hoc tantum sibi proposuit, ut exponeret necessitatem, proprietates et effectus hujus cibi, suo tempore sumendi.

26. *Ad* 3^m, *Neg.* Etenim si vox *spiritus* perinde valet ac spiritualiter et metaphorice, vox *caro* tantundem significare debet ac literaliter et proprie. Porro nuspiam in Scripturis vox *caro* occurrit ad sensum *literalem verborum* significandum. Hinc est quod Protestantes ipsi hanc verborum Christi interpretationem jam deseruerint. Quare cæteris omissis interpretationibus, hæc nobis verisimilior videtur: *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam: verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt,* id est: Verba mea talia sunt, quæ homo per se non potest recipere, sed magna requiritur gratia ad ea recipienda. Hæc expositio 1° cohæret cum iis, quæ Christus ibidem subdit: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non*

charistie le sixième chapitre de S. Jean, c'est que les effets admirables attribués à la participation de la Chair et du Sang de Jesus-Christ tels que la vie éternelle et toutes les bénédictions évangéliques, *sont trop grands, trop précieux,* pour que la communion puisse les produire." „Rien sans doute, *subdit Moore,* de plus juste et de plus naïf que cette remarque. Ainsi tous les efforts des théologiens de l'église anglicane, n'ont tendu qu'à dérober à la doctrine catholique l'autorité de ce chapitre, afin de conduire les Protestans à ne plus avoir de l'Eucharistie que l'idée basse et commune qu'en ont conservée les Sociniens ou les Hoadleytes" (op. cit. chap. 13, pag. 70-71).

1) Cf. Maldonat. loc. cit.

credunt . . . propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. 2° Fundatur in usu constanti loquendi, qui in Scripturis obtinet ; quando enim *caro* et *spiritus* in N. T. sibi opponuntur, sensus illorum nunquam varius est. Plenam hujus phraseos explicationem habes Rom. VIII, a v. 1 ad 14; exinde enim patet, quod *caro* idem significet ac corruptam seu pravam dispositionem et malignas cogitationes naturæ humanæ; *spiritus* vero exprimat sensus hominis elevati per gratiam. 3° Quia sensum hic expositum plura Scripturarum eloquia evidenter confirmant, ex. gr. Galat. V, 13, 26; I Pet. IV, 6; Matth. XXVI, 41; Joan. III, 6; Rom. VII, 5, 6 et 23; I Cor. V, 5; II Cor. VII, 1; I Gal. III, 3; IV, 8; I Pet. III, 18. Originem hujus phrasis quære Joan. VIII, 15; Rom. XIII, 14; Gal. II, 20; II Pet. II, 10. Demum 4° licet ab initio valde ab hac expositione adversarii abhorrerent [1]), nunc jam, veritatis luce compulsi, hoc nobis concedunt, ut Kuinœl [2]), Schleusner [3]), Horne [4]), Koppe [5]), Sartorius [6]), Storr [7]), Schmid [8]), Rœller [9]), aliique.

27. *Ad* 4m, *Dist.* Id est, Petrus compendiosa ratione per professionem explicitam Christi divinitatis, implicite confessus est vera esse, quæcumque Christus hucusque docuerat, *conc.* ad solam manducationem per fidem restrinxit Christi verba, *neg.* Eadem scilicet ratione hic se gessit Petrus, ac postea Martha, quam cum Christus interpellasset de ejus fide circa suam potestatem extinctos ad vitam revocandi, respondit Joan. XI, 27: *Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei, qui in hunc mundum venisti.* Numquid propterea non credidit Martha, potuisse Christum mortuos excitare? Data enim Christi divinitate, cætera sequuntur : *Quia non est impossibile apud Deum omne verbum.*

28. III. *Obj.* Catholici interpretes non pauci hæc Christi verba de comestione per fidem exposuerunt. Ergo.

1) Cf. Maldon. in v. 63 hujus cap. 6.

2) In Joan. VI, 63, tom. III, pag. 375 et seqq., ubi etiam confutat expositionem Lampii, Boltenii, etc., qui contendunt per *carnem* significari sensum literalem : tum expositionem eorum, qui per spiritum intelligunt *cibum spiritualem*; tum Paulusii, qui per spiritum intelligit *nutrimentum animi* post Christi absentiam ex hoc mundo, ita ut ejus doctrina exerat vim vitalem in fidelium animis.

3) *Lexic. N. T.* ad vocem σάρξ et πνεῦμα, ubi scribit: Σάρξ pravitas, vitiositas humana . . . πνεῦμα vis divina, qua homines adjuti proni et faciles redduntur ad amplectendam et observandam religionem christianam. Joan. VI, 63.

4) *Introduction*, vol. II, pag. 456, edit. 7, et vol. IV, pag. 522.

5) *Excursus* IX, *in Epist. ad Galat.*

6) *Dissert. theol. de notione vocis σάρξ in N. T.* Tübing. 1778.

7) *Commentatio de vocum carnis et spiritus genuino sensu.* Tübing. 1732.

8) *De potestate vocabulis σάρκος* et *πνεύματος in N. T. subjecta.* Wittemb. 1775.

9) *De vocum σάρξ* et *πνεῦμα in Pauli Epist. ad Galat. sensu.* Zwic. 1778.

Bendsten refert hæc verba ad philosophiam orientalem *(Miscell. Hafn.)* et Windischmann *Die Philosophie im Fortgang der Weltgeschichte*, seu *Philosophia in progressu historiæ mundi*, part. I, lib. 2, Bonnæ 1832, pag. 1889, ostendit affinitatem ipsius cum opinionibus in theologia Sankhiana receptis.

29. *Resp.* Hos non plures, sed paucos omnino esse, sex circiter aut septem, nec ante exortam Calixtinorum hæresim. Ut igitur præcipuum istorum telum retunderent ex Joan. VI, 53: *Nisi*, etc. petitum, inficiati sunt, Christum hic locutum esse de reali Carnis suæ comestione [1]. At immerito et contra communem interpretationem, alioquin Calixtini ea verba urgere minime potuissent adversus Catholicos; imo et contra unanimem Patrum ac Conciliorum œcumenicorum sensum exposuerunt Christi verba, ita ut merito a Maldonato temeritatis nota iis inusta fuerit [2].

§. II.

Expenduntur verba institutionis Eucharistiæ.

30. Promissis suis stetit Christus, cum in postrema cœna nobis reipsa contulit Carnem suam ad manducandum, et Sanguinem suum ad bibendum; illam, inquam, carnem, quam paulo post daturus erat in cruce pro mundi vita, et sanguinem illum, quem in remissionem peccatorum erat effusurus. Hanc institutionem referunt Matthæus XXVI, 26; Marcus XIV, 22; Luc. XXII, 19; Paulus I Cor. XI, 23, iisdem pene verbis. Sic igitur admirabilem hanc institutionem describit S. Matthæus: ***Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite:*** HOC EST CORPUS MEUM. ***Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.*** HIC EST ENIM SANGUIS MEUS ***novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.***

31. Controversia, quæ inter Catholicos et Sacramentarios, seu potius recentiorum Protestantium et Rationalistarum agmen, agitatur circa istorum verborum sensum, hæc est: num in nativa ac propria significatione verba illa intelligi debeant, prout cum universa antiquitate semper intellexit et accepit Ecclesia Catholica, an vero in sensu metaphorico et figurato, ut contendunt Protestantes et Rationalistæ, qui eam a possessione sua exturbare nituntur. Cum Protestantes receptam doctrinam impetere aggressi sint, in ipsos jure possemus totum probationis onus conjicere: ne tamen videamur intrinsecis etiam solidisque argumentis destitui, ita Catholicæ Ecclesiæ interpretationem vindicamus.

1) Nempe timuerunt, ubi non erat timor; uti enim suo loco videbimus, ex illis Christi verbis nullum erui potest præceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie.

2) Loco citato, in vers. 53. Albertinus loco citato nec unum quidem ex sanctis Patribus pro sua potuit afferre sententia, plerique vero ex doctoribus catholicis, quos recenset, aperte contrarium profitentur.

32. Ac 1° siqua ratio esset inducendæ metaphoræ, ea foret vel quia substrata materia sensum literalem non patitur, vel quia sensum figuratum ipsa verborum formula insinuat, vel demum quia ex communi loquendi usu metaphora obvia est. Hæc sane præcipua est hermeneuticæ regula. Jam vero nihil ejusmodi in adductis Christi verbis occurrit. Non primum, siquidem, etsi maxime adversarii conati sint adstruere repugnantiam in reali Christi præsentia, tamen ut postea ostendemus, id ipsis impossibile fuit. Non alterum, cum nullum vel leve indicium figuratæ locutionis in his verbis: ***Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus***, reperiatur: non postremum, cum nuspiam receptum sit aut fuerit, per panem corpus humanum significari.

33. 2° Non solum *hermeneutica*, sed ipsa *philologia* a verbis Christi omnem amovet sensum figuratum. Nam verba, quæ Christus usurpavit in benedictione calicis, emphasim præ se ferunt, quæ in simplicem figuram cadere non potest; sic enim juxta græcam vim reddi ea debent: ***Hic enim est sanguis ille meus, ille novi fœderis, ille qui pro multis in peccatorum remissionem effunditur;*** quod nec adversarii dissimulant, inter quos Horneus, qui scribere non dubitavit: ***Unaquæque syllaba in textu græco (præcipue vero articuli) insigniter emphatica est;*** qui præterea hanc istorum verborum subnectit paraphrasin: ***Hic est enim meus ille sanguis: omnibus judaicæ legis sacrificiis præfiguratus, præsertim vero effusione et aspersione sanguinis Agni Paschalis, ille sanguis sacrificii ad confirmandum novum fœdus mactati; ille sanguis mox effundendus pro multitudine, tam pro Gentibus quam pro Judæis, in remissionem peccatorum, peccati sive originis sive actualis***, etc. 1). Quorsum vero hæc *maxime emphatica* verba? Nempe ut significaret Christus, si istos audiamus, vinum illud, utpote rubri coloris fuisse symbolum Sanguinis sui, et panem symbolum Corporis sive *cadaveris exanguis*, quale est hominis in cruce mortui, quod *tam siccum est quam panis!* quæ est expositio Wetstenii, aliorumque haud paucorum Protestantium 2). Quis hoc ferat?

1) *An introduction to the critical study and knowledge of the sacred scriptures*, fifth edit. corrected, seu *Introductio ad studium criticum et cognitionem Sacrarum Scripturarum*, edit. 5, emendata, Lond. 1826, tom. II, pag. 514.

2) En verba Wetstenii ex ejus *Comm. in Matth.* XXVI, 28, pag. 519: „Facile quidem, *inquit*, intelligimus, quomodo vinum *rubrum* possit significare sanguinem (nempe quia Eustathius in *Iliad.* B. v. 234, Achilles Tatius lib. 2, v. 67, et Plutarchus *De Iside et Osiride*, pag. 313, vinum rubrum terræ aut uvæ sanguinem appellant!). At non facile est intelligere, quænam similitudo intercedat inter corpus humanum et panem? Responderi tamen potest, *cadaver exsangue*, quale est hominis in cruce mortui, *tam siccum esse quam panis:* deinde Corpus Christi, si mystice consideretur, ut caro sacrificii, alere mentem, ut panis corpus alit.” Quam plana hæc sunt et acute dicta! Attamen Kuinœl hanc expositionem sequitur, quam plurium interpretum, nempe Protestantium, esse affirmat, in *Comm. in Matth.* XXVI, 28, ed. Lips., pag. 512.

34. 3° *Ex parallelismo* inter verba, quibus usus est Moyses in pangendo Veteri Fœdere, et ea, quibus hic usus est Christus, dum Novum Fœdus suum sanxit. Porro, quod Moyses Exodi XXIV, 8, dixit: הִנֵּה ***Ecce sanguis illius fœderis, quod pepigit Jehova vobiscum;*** idipsum, ut observat Glassius [1]), Hebr. IX, 20, ubi eadem verba recitantur, sic a Paulo effertur: ***Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus.*** Ubi notandum adverbium הִנֵּה ***Ecce***, rem ipsam, sanguinem scilicet, palam ostendere, nec admittere figuras, umbras, aut metonymias; ipsam, inquam, rem adesse præsentem particula hæc demonstrativa ostendit, ita ut sensus sit: Ecce sanguis victimarum, quo jam in vos distributo aut sparso, hoc fœdus inter vos et Deum sancitur. Eandem igitur demonstrationis, scilicet rei præsentis, vim habere omnino censendum est demonstrativum pronomen *τοῦτο*, quod pro הִנֵּה ibi ponitur. Cum vero eadem verba recitentur a Christo in sacræ cœnæ institutione, ita ut Novum Fœdus sanciendo Dominus ad illud antiquum respexerit, et inde verba conjunctiva fœderalia mutuatus fuerit, discriminis causa duabus tantum voculis *meus* et *novi* additis: ***Hic est Sanguis meus novi fœderis***, non est dubium, quin et hic vere præsens demonstretur Sanguis Christi in eucharistico poculo; et propter paritatem rationis, etiam vere præsens demonstretur Corpus Domini his verbis: ***Hoc est Corpus meum.***

35. 4° Id ipsum conficitur ex *adjunctis:* Christus enim instituebat et Sacramentum et Testamentum, ex utroque autem omnis abesse debet metaphorica locutio, ac simplicissima communique sermone trita loquendi ratio in his adhiberi debet, ne in re gravissima detur deceptioni occasio; alioquin nullum censeretur testamentum, quo quis alteri legaret domum, domus autem nomine intelligeret ejus imaginem aut figuram [2]).

36. 5° Ex difficultate extundendi sensum metaphoricum et figuratum, quem, relicto sensu literali, consectantur adversarii. Ingenium suum torsisse veteres Sacramentarios ad assignandam in qualibet vocula figuram, quam frustra quærebant, supervacaneum esse arbitror ostendere, cum res notissima sit [3]). Ast non minori labore Protestantes recentiores per-

1) *Philologia sacra a Joan. Aug. Dathio vulgata*, Lips. 1776, lib. 1, tract. 5, pag. 395.

2) Cf. Maldonatum, *Comm. in Matth.* xxvi, 26 et 28.

3) Cf. Bellarm. *De Sacram. Euchar.* lib. 1, cap. 8, ubi inter cætera refert, an. 1577 prodiisse libellum, „in quo *ducentæ* numerantur hæreticorum vel expositiones vel depravationes horum paucorum verborum: *Hoc est Corpus meum.*" Ipsemet Cardinalis ibid. testatur, tot jam prodiisse ætate sua hæreticorum expositiones, ut fere numerari non possent. Nihilominus longum adhuc restabat iter usque ad nostros Biblicos et Rationalistas.

peram insudarunt, necdum enim scopum attigerunt. Alii enim, ut vidimus, panem significare Corpus Christi autumant, eo quod cadaver sit siccum et exangue; vinum porro Sanguinem præ se ferre arbitrantur, eo quod utrumque sit rubri coloris, ut Wetstenius et Kuinœl [1]); alii idem censent, quia Corpus Christi in cruce affixum, est alimentum animarum, ita ut sensus Christi verborum sit: ***Hic est panis Corporis mei***, seu etiam: ***Hic est panis fœderis mea morte instaurandi***, ut Eichhornius [2]); alii volunt Christum appellasse panem Corpus suum, præcipue in eum finem, ut inde intelligeremus, ejus passionem et mortem tam certo nostram esse ***quam si ipsimet pro nostris peccatis pœnas dedissemus***, ***ac Deo satisfecissemus.*** Ita Winer [3]); alii vocem ***corpus*** de corpore Paschatis, de Agno paschali, cibo fœderali, Christum sumpsisse contendunt, ut Paulusius [4]), Kaiser [5]), Stephani [6]); alii autumant, illis verbis Christum significasse quasi receptionem quandam universæ suæ doctrinæ, exemplo et morte ipsius confirmatæ, ut rursum Paulusius [7]), et Wegscheider [8]); quidam tandem inficiantur, quidquam symbolis eucharisticis significari, ut Baumgarten-Crusius [9]). Quasi vero hæc minime sufficerent, tum ad ***orientalismum*** ac ***syriacismum*** confugiunt [10]), tum ad glossemata, quæ irrepserunt in textus Lucæ ac Pauli [11]); tum ad fictum illud ***Protevangelium*** Aramæum, ex quo autumant Evangelistas et Paulum historiam de institutione eucharistica desumpsisse, nec bene illud intellexisse, aut in græcum non satis accurate transtulisse, ut Eichhorn [12]), Kuinœl [13]). Demum, Paley fassus est, talem in Protestantium explicatione (quæ ta-

1) Loc. cit.

2) ***Ueber die Einsetzungs-Worte des heil. Abendmahls***, seu ***De verbis institutionis sacræ cœnæ*** in ejusdem ***Allgemeine Bibliothek***, seu ***Bibliotheca universalis***, tom. VI, pag. 771.

3) *Comparative Darstellung d. versch. christl. Lehrbegriffe*, id est, *Comparativa expositio diversarum doctrinarum christianarum*, Lips. 1824, pag. 78. Anmerk. 2; et *Catech. Heidelberg.*, quæst. 78, 79, pag. 559, ubi inter cætera hæc leguntur: „Num ergo panis et vinum sunt ipsum Corpus et Sanguis Christi? Nequaquam . . . . . Christus non sine gravi causa sic loquitur (*panem appellans Corpus suum*). Videlicet, non solum ut nos doceat quemadmodum panis et vinum corporis vitam sustentant, sic etiam crucifixum suum Corpus, et effusum suum Sanguinem, vere esse animæ nostræ cibum et potum, quo ad vitam æternam nutriamur: verum multo magis, ut hoc visibili signo ac pignore nobis certum faciat, nos non minus vere Corporis et Sanguinis sui, per operationem Spiritus Sancti participes esse, quam sacra ista symbola in ejus memoriam ope corporis percipimus: tum etiam, quod ejus passio et obedientia tam certo nostra sit, quam si ipsimet pro nostris peccatis pœnas dedissemus et Deo satisfecissemus."

4) *Comment.* III, pag. 557.

5) *Biblioth. theol.* II, pag. 38 et seqq.

6) *Das heil. Abendmahl*, scilicet: *Sacra cœna*, Landsh. 1811, ed. 2, 1826, juxta hunc Auctorem vox *σῶμα* pro גּוּף הַפֶּסַח (Rabbin.) *de corpore paschatis*, seu *de Agno paschali*, cibo fœderali sumitur.

7) ***Heidelberg. Jahrb.*** 1824, Nov. pag. 1054. Juxta hunc Auctorem phrasis *Sumere Corpus Christi* huic alteri æquivalet: ***Ciceronem in succum et sanguinem convertere!***

8) §. 179.

9) *Biblioth. theol.* pag. 427.

10) Kuinœl loc. cit.

11) In comment. *De verbis instit.* loc. cit., tom. VI, pag. 759—772.

12) Ibid. pag. 769.

13) *In Matth.* edit. cit. tom. I, pag. 713.

men ipsi placet) reperiri *difficultatem, quæ (ut minimum dicam) acrem investigationem et eruditionem requirit, quo amoveatur* [1]. Ita quidem strenui ac magni inter suos nominis doctores omnia moliuntur, absurda quæque devorant, sese invicem lacerant et confutant, dummodo obvium et literalem Christi verborum sensum declinent. Præclarus sane, si quis unquam, catholicæ veritatis triumphus!

37. 6° Denique cæteris omissis, *ex absurdis,* quæ ex adversariorum hypothesi profluerent, catholica veritas evincitur et confirmatur. Nisi enim in sensu literali ac proprio ea verba protulisset Christus, Apostolos ipse decepisset, et per eos Ecclesiam, quæ, ut ex dicendis patebit, semper ea literaliter accepit, ac proinde Christus eam ineluctabiliter in turpem idololatriam conjecisset [2]; quæ omnia absurda sunt atque a divina bonitate prorsus aliena.

38. Sive igitur verba illa, quibus Christus Eucharistiam promisit, sive ista, quibus eam instituit, in omnibus suis adjunctis perpendamus, evidens est, Christum in Sacramento Eucharistiæ non tantummodo esse ut in signo, vel figura, aut virtute, sed vere, realiter, ac substantialiter in eodem contineri, prout ex utroque capite demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

39. I. *Obj.* Verba quibus Christus Eucharistiam instituit, possunt, imo et debent in sensu figurato intelligi. 1° ***Possunt,*** cum compertum sit, in Scripturis verbum substantivum *esse* passim in sensu *significandi* aut *repræsentandi* usurpari. Ac *a)* Gen. XLI, 26: ***Septem boves ... sunt septem anni;*** Dan. VII, 24: ***Cornua ... reges sunt;*** Matth. XIII, 38, 39: ***Ager est mundus;*** I Cor. X, 4: ***Petra erat Christus;*** Galat. IV, 24: ***Hæc sunt duo testamenta;*** Apoc. I, 20: ***Septem stellæ Angeli sunt septem ecclesiarum;*** *b)* Joan. X, 7: ***Ego sum ostium;*** XV, 1: ***Ego sum vitis vera;*** *c)* Gen. XVII, 10: ***Hoc est pactum meum;*** *d)* Exod. XII, 11: ***Est enim Phase (id est, transitus) Domini.***

1) *The evidence of christianity, by W. Paley.* D. D. part. II, cap. 3, edit. Edimburg. 1817, tom. II, pag. 91. Cf. Cl. Nic. Wiseman in op. *Horæ Syriacæ*, tom. I, Romæ 1828, §. 1 et seqq. ubi Horneum egregie confutat.

2) Antea Protestantes idololatriæ arguebant Catholicos, eo quod Sanctos invocarent, eorumque imagines venerarentur, nunc ea calumnia relicta, eosdem idololatriæ reos traducunt ob adorationem SS. Eucharistiæ. Cf. inter cætera opusc. cui tit. *The letters of Omega and Omicron on transubstantiation, by the Rev. Francis P. Henrick*, Louisville 1828, in quo minister protestans Americanus acerbe conqueritur de pluribus idololatrarum myriadibus, vid. pag. 12 et seqq. et pag. 25 et seqq. Nempe vanissimi isti homines superbissime præsumunt, suis nugis et perpetuis contradictionibus se demonstrasse, contra apertam adeo Scripturarum auctoritatem et sensum perpetuum traditionalem Ecclesiæ Catholicæ, non contineri in Eucharistia, nisi panis frustulum et vinum rubrum. Ecquis tantam ferat audaciam?

Hi porro textus paralleli sunt textibus Matth. XXVI, 26; Marci XIV, etc. [1]). Quemadmodum igitur quadruplex illa textuum classis verbum *esse* in sensu *significandi* ac *repræsentandi* exhibet, ita pariter et isti. 2° Accedit consuetudo *figuram* ex nomine subjecti appellandi: quid enim communius, quam de simulacris et imaginibus dicere: Hic ést Plato, hic est Socrates? Ergo.

40. ***Resp. Neg. ant. Ad*** **1m** ***prob. Dist. min.*** Si parallelismus exurgeret ex similitudine *vocis*, seu *verbi*, *trans.* si exurgat ex similitudine *rei*, *neg.* Nisi enim ex rei similitudine petatur locorum parallelismus, ex sola similitudine vocis seu verbi nihil conficient adversarii. Ipsi enim congerunt nonnulla loca, in quibus verbum *esse* pro *repræsentare* aut *significare* ponitur; at Catholici iisdem opponunt mille alia in quibus verbum *esse* proprie sumitur. Si ergo illi seligunt sua ut parallela, nostris rejectis, Catholici innumera proferunt ut parallela in sensu proprio, excludendo pauca illa, quæ pro se afferunt Protestantes, nec ullus patebit controversiæ exitus; ut igitur aliquid proficerent, deberent ostendere aliquas in controversis locis inesse proprietates, quæ ipsa ad suam classem determinent.

41. Jam vero quid est parallelismus? En quid respondeant ipsimet Protestantes? Ernesti: ***Proximum erit***, inquit, ***considerare, an vera similitudo sit, satisque similia sint loca, hoc est, an sit in utroque eadem res, non modo idem verbum*** [2]), cui Ammon vehementiorem hanc notam subjecit: ***Tenendum itaque, similitudinem rei non verbi parere parallelismum.*** Hanc regulam adoptavit etiam Horne [3]). Hinc sequitur, non sufficere quod verbum *est* in utrisque textibus occurrat, sed debet præterea ad parallelismum constituendum agi de eadem re vel subjecto.

42. Applicando porro hanc regulam locis controversis, facile est colligere, in nulla ex quatuor textuum classibus adductis reperiri parallelismum cum verbis institutionis. Ut enim cætera omittam, in illis semper agitur de *explicatione symboli*, in loco autem nostro agitur de *institutione alicujus symboli*, et de tali institutione, quæ non ex natura rei, sed ex sola pendet positiva voluntate instituentis; cum nulla intercedat similitudo inter panem et Corpus Christi. Quoniam igitur non agitur in objectis textibus de eadem re, aut de eodem subjecto, nullus propterea habetur inter utrosque textus parallelismus.

1) Omnes textus, quos huc referri autumant Protestantes, jamdiu collegerat A. Clarke in op. *A discourse on the nature, institution and design of the holy eucharist, commonly called the sacrament of the Lord's Supper*, edit. 2, Lond. 1814, pag. 51 et seqq. Ex eoque cæteri exscribere solent, et perinde ac si Catholici nunquam eos excusserint, perpetuo obtrudunt, veluti novam difficultatem objicientes.

2) *Instit.* pag. 61.

3) Loc. cit. pag. 308. Cf. etiam Jahn *Enchiridion Hermeneuticæ generalis.* Vien. 1812, cap. 3, *De locis parallelis*, pag. 81.

43. Transmisimus autem primum membrum distinctionis, 1° quia plura ex iis locis, quæ adducuntur tanquam parallela in sensu *significandi*, reipsa talia non sunt; habito enim respectu aut ad subjectum, aut ad prædicatum in illis locis sæpe verbum *esse* retinet proprium sensum. Ex parte quidem subjecti, cum usurpatur tanquam specialiter modificatum ex occasionis circumstantiis et quasi spoliatum illa qualitate materiali, quæ identitatem cum alio subjecto destruit; sic cum Paulus dicit: ***Petra erat Christus***, vox *petra* non petram materialem declarat, sed mysticam seu spiritualem; quare Apostolus ibid.: ***Bibebant***, inquit, *de spiritali consequente eos petra*, *petra autem erat Christus*, et hac ratione verbum *esse* suam genuinam vim retinens identitatem tantum exprimit similitudinis, quæ intercedit inter subjectum et prædicatum, nos porro ex difficultate idearum abstractarum ei substituimus notionem *repræsentationis*. Ex parte vero prædicati, cum istud tanquam adjectivum, vel epithetum subjecto tribuitur, cum scilicet subjecto tribuitur prædicatum tanquam concreta expressio qualitatum ad aliud subjectum pertinentium; ut si quis diceret: ***Petra erat Christo similis;*** ubi nomen Christi ex omni parte enunciat qualitates, quas quis in petra deprehendit, quæque præ se ferunt similitudinem cum Christo; et sic rursum verbum *esse* suam propriam retinet significationem, et exprimit identitatem qualitatum, quæ insunt subjecto et prædicato, ex quibus exurgit similitudo quæ enunciatur inter subjectum et prædicatum [1]. Id ipsum de cæteris ejusmodi locis dicatur.

44. Debemus ergo rejicere sensum literalem, si duo materialia objecta indicantur tanquam identica, uti in locis citt. in sua ordinaria significatione accidit. Sed hoc non habet locum, quando unus ex his terminis vage et indefinite profertur, atque existentiam subjectivam non habet, donec hanc alter terminus ipsi conferat. Christus enim non dixit: ***Panis est Corpus meum***, sed *hoc*, quod nihil aliud est, quam corpus, quocum in fine sententiæ identificatur; quod magis ex græco textu: *Τοῦτο ἐστι τὸ σῶμα μου*, patet, ubi *τοῦτο* ad *ἄρτον*, ob generis differentiam, nullatenus referri potest [2].

45. Ad locum classis *d)* speciatim quod spectat nempe Exod. XII, 11: ***Est enim Phase (id est, transitus) Domini***, qui est ægis pro Zwinglio suæ figuratæ interpretationis, observat Rosenmüller, hebraice dativum esse: ***Domino Pascha seu Phase hoc est*** [3]. Atqui hæc constructio semper significat aliquid *sacratum*, *dedicatum*, ut Exod. XX, 10: ***Sabbatum*** (devotum)

1) Cf. Maldon. *In Matth.* xxvi, 26.

2) Ex qua animadversione intelligimus, esse prorsus arbitrariam Kuinœlii glossam, qui in hunc loc. *τοῦτο* pro *οὗτος ὁ ἄρτος* positum esse autumat.

2) פֶּסַח הוּא לַיהוָה

Domino [1]), et XXXII, 5 [2]), uti etiam v. 27, cap. XII, Exodi, qui alludit ad v. 11, sic legi ad verbum debet: ***Hoc est Domino sacrificium Paschatis*** [3]), ubi sermo est de festo paschatis, non tanquam de emblemate ***transitus Domini***, sed tanquam de ejus sacrificio, et res, de qua ita sermo est, dicitur sacra Deo. Verbum hanc ideam exprimens debet sumi in suo strictissimo sensu ac propria significatione, nam affirmat factum consecrationis ipsius. Reddendum ergo: ***Hoc est festum Paschatis sacrum Domino.*** Ex quibus intelligimus, prorsus *atrum* fuisse spiritum illum, qui Zwinglio hunc textum [4]) proposuit.

46. *Ad* 2m, *Neg. parit.* Nam in his phrasibus explicatur symbolum ac figura jam pro tali habita. Simulacrum enim aut imaginem esse *figuram*, est de ejus essentia, ac in ipsius definitionem necessario ingreditur *τὸ repræsentare*, hoc ipsum conventio, hoc oculi ipsi docent: ergo deest tantum notio, *cujus* sit. Non ita de pane res se habet, uti patet. Insuper, si nummum, cui regis imago impressa sit, exhibens diceres: ***Hic est rex***, intelligereris utique: non item vero si frustum auri ostendens iisdem verbis utereris.

47. II. ***Obj.*** et *inst.* Atqui Apostoli non aliter, quam in sensu figurato, accipere poterant aut debebant Christi verba: 1° quia probe noverant, rem plane impossibilem sibi exhiberi per verba literaliter intellecta [5]); non poterant proinde, etsi vellent, ea literaliter sumere [6]). 2° Quia animus ingenuus, et qui nondum omnem humanitatem exuit, non potest non ingenti horrore perfundi, incidens in eam cogitationem quod sibi vescendum sit carne ac sanguine hominis, nedum summi benefactoris, amici, magistri. Itaque discipuli Christi non sine cunctatione ac vehementi contradictione, quam aliis in rebus miris ac novis sibi visis præ se ferre non dubitarunt, fructum tam flagitiosum et inauditum, tanquam legem, imponi sibi passuri fuisse videntur. Quum vero in sacra cœna instituenda nihil eos offenderet aut in admirationem raperet, cogitasse videri debent de fructu, qui quamquam sub imagine oblatus, tamen animo, non corpore perciperetur [7]). 3° Quia Judæis eo tempore gravi lege interdictum erat, ne sanguine vescerentur, hoc ne iis quidem licebat, qui e paganorum numero inter Christianos recepti essent. Jam vero, si in sacra cœna instituenda Apostolis verus

1) שַׁבָּת לַיהוָה

2) חַג לַיהוָה *festum Domino.*

3) זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה

4) Cf. Rosenmüller *Schol.* in cap. XII, 11, Exodi.

5) Ita A. Clarke op. cit. pag. 51, et Tomline in op. *Elements of christian theology, by George Prettyman* (Tomline) *Lord Bishop of Lincoln*, edit. 2, 1799, vol. II, pag. 184.

6) Clarke op. cit. pag. 51, Tomline loc. cit. pag. 198.

7) Ita Schelz *Die christl. Lehre vom heil. Abendmahl*, seu *Doctrina christiana de sacra cœna*, Lips. 1824, pag. 70 et seqq. Quid porro per *fructum* sibi velit hic Auctor non satis intelligitur.

sanguis bibi visus esset, necesse erat, ut hunc usum a cæteris secernerent, et quantum Christi Sanguis a vetito potu distaret, aut ostenderent aut saltem vel leviter alicubi significarent. Verumtamen nusquam in N. T. ubi Christianorum epulæ, quibuscum sacræ cœnæ usus conjungi soleret, commemorantur, ne minimum quidem additur, quod indicet corpore gustari Sanguinem et Corpus Christi [1]. 4° Quia sensus obvius verborum Christi erat Apostolis sensus figuratus. Judæi enim Pascha celebrantes dicebant: ***Hic est panis afflictionis*** (scilicet repræsentatio vel memoria illius panis) ***quem manducarunt patres nostri in terra Ægypti.*** Ergo viri (scilicet Apostoli) his phrasibus audiendis adsueti, eundem plane sensum Christi verbis inesse intelligebant; item phrasis ***Corpus Paschatis*** dicta de Agno paschali Apostolis speciem symboli suggerebat in verbis Christi [2]. 5° Quia denique Christus syriace, seu syro-chaldaice locutus est, porro in ea lingua ***nullum vocabulum*** habetur, quo ***significandi***, ***repræsentandi***, ***denotandi idea exprimatur.*** Hinc fit ut locutio illa ***hoc est*** sæpenumero usurpetur in Sacris Literis non alio sensu, quam pro ista: ***hoc repræsentat*** seu ***significat.*** Volens propterea Christus dicere: ***Hoc repræsentat Corpus meum***, non aliter exprimere id potuit quam dicendo: ***Hoc est Corpus meum*** [3]. Ergo sive substratam materiam, sive indolem personarum, sive archæologiam, sive philologiam spectemus, constat, etc.

48. ***Resp. Neg. ant. Ad 1m prob. vel Neg. vel Dist.*** Si Apostoli ***possibilitatem*** aut ***impossibilitatem*** alicujus doctrinæ adhibuissent tanquam criterium ad Christi verba interpretanda, ***trans.*** scilicet hæc objectio aliquam præ se ferret difficultatis speciem; si Christi auctoritatem, ***neg.*** Nam Apostoli etsi pii, tamen ex classe illiteratorum erant, qui hanc unam propositionem putant esse contradictoriam, scilicet, quod aliquid sit Deo omnipotenti impossibile. Christum vero omnipotentem esse Apostoli crediderunt, et ex pluribus ejus miraculis collegerunt, cum eum viderint mortuos suscitare, super aquas ambulare, aquam in vinum vertere, turbas quinque panibus satiare, etc.; quod pariter collegerunt ex doctrinis, quandoquidem postquam Christus ex. gr. dixit: ***Apud homines hoc impossibile est***, non addidit: ***Sed apud Deum hoc est possibile***, sed potius adjecit: ***Apud Deum autem omnia possibilia sunt.*** Cf. Matth. VIII, 10; IX, 28; XIX, 19, 26; Joan. XI, 21, 22, 41, 42; XX, 19, 26 [4]. Cum igitur diversam omnino semitam te-

1) Ibid.

2) Sic Whitby in op. *Commentary on the N. T.*, Lond. 1744, vol. 1, p. 256.

3) Ita Horne op. cit. part. II, cap. 5, sec. 1, tom. II, pag. 590.

4) Recens auctor protestans Dr. Faber in op. *Difficulties of Romanism*, Lond. 1826, pag. 54, fatetur, nihil hoc argumentum valere, quod ducitur ex impossibilitate; nam asserit, veritatem hujus nostræ catholicæ doctrinæ de transubstantiatione, seu de reali ac substantiali Corporis Christi præsentia in Eucharistia, æque ex positiva auctoritate

nuerint Apostoli ab ea, quam tenent Protestantes ac Rationalistæ, subjicientes scilicet doctrinam examini rationis, ut de ejus veritate aut falsitate judicium ferant, ne locum quidem habere potest objecta difficultas; Apostoli enim captivabant intellectum in obsequium fidei, rationem auctoritati subjiciendo.

49. *Ad* 4m, *Dist.* Si corpus ac sanguis sumenda essent in propria specie, *conc.* si sub symbolis et in specie aliena, *neg.* Utique inhumanum est homines vesci humana carne, quam ipsi dilaniaverint, ac sanguinem potare quem ipsi fuderint; ast Dei hominis Carne et Sanguine per ingens prodigium sub aliena specie latentibus animam nutrire, se hac ratione arctissime conjungere cum benefactore omnium maximo, amico omnium fidelissimo, Salvatore demum ac Deo ipso ad hauriendam omnium gratiarum copiam, et ad obtinendum immortalitatis ac futuræ resurrectionis pignus, non solum nihil habet quod offendat, sed argumentum est fidei ac dilectionis maximæ. Profecto novi nostri Capharnaitæ, qui nihil nisi abjectum atque carnale sentiunt ac sapiunt, ex eo offenduntur, quod omnium sæculorum admirationem excitavit, et gratum animi sensum vel ab invito pectore extorsit. Nonne et ipsi matrum suarum lacte fuerunt enutriti, quod nihil est aliud quam quædam carnis et sanguinis humani modificatio?

50. *Ad* 3m, Eadem esto distinctio. Non enim opus erat Apostolis fideles de hoc discrimine admonere, cum res ipsa per se pateat. Falsum præterea est, nuspiam in N. T. commemorari, aut ne minimum quidquam addi, quod indicet, in epulis Christianorum sacris ore gustari Sanguinem et Corpus Christi. Ecquid aliud sibi volunt verba Apostoli I Cor. X, 16: ***Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio***

solius revelationis pendere, ac mysterium SS. Trinitatis. Quare non alia via nisus est se subducere ab illius pondere, quam eam negando.

Optime Maldonatus in cap. XXVI *Matth.* 26: „Multa in christiana religione difficiliora mysteria, et ab humano sensu remotiora, et nos et illi *(Calvinistæ)* credebamus, Trinitatis, Incarnationis Christi, carnis resurrectionis. Nullum eorum in Sacris Literis tam dilucidis, tam perspicuis, tam disertis verbis explicatum erat. Cur illa credunt, hoc etiam non credunt? Cur in illis figuras non inveniunt, ubi Ariani, Marcionitæ, Manichæi, Origenistæ inveniebant? Hic inveniunt, ubi illi non invenerunt. Cur, quando semel religionis lineas egressi sunt, non fiunt graviter, et rebus omnibus hæretici? Duæ, ut opinor, eos retinent causæ . . . Altera, quod sua eos incredulitas, quam pro fide ducem sequuntur in hunc, qui magis apparebat, scopulum primum impulerit in alios impulsura postea, cum minoribus in rebus exercitati ad majora molienda aptiores erunt. Habet enim hæresis, et incredulitas, sicut omnis doctrina, methodum suam, ut ab his, quæ notiora nobis, et propinquiora sunt sensibus, exordiatur; et per gradus ad majora, remotioraque perveniat. Experientia docti loquimur. Multos jam Calvinistas videmus, qui ingeniosiores et magis increduli, id est, magis Calvinistæ cæteris erant, eo jam pervenisse, ut qua ratione hoc prius mysterium non credebant, nunc Trinitatis mysterium non credant, cæterosque Calvinistas, sicut Calvinistæ nos, tanquam nimis simplices et credulos rideant." Quid si Maldonatus in nostros Rationalistas incidisset?

Corporis Domini est? Ubi *Κοινωνία* sonat realem participationem, uti in v. 18 *participes altaris, κοινώνοι* dicuntur. Judæi porro ac ethnici non figuram carnis, sed carnem ipsam immolatam comedebant, ergo et Christiani, quibuscum illi conferuntur. Quid rursum aliud ferunt ejusdem Apostoli verba, ibid. XI, 27: ***Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini?*** Ubi ***reus***, *ἔνοχος*, dicitur de pœna ob offensionem ***personalem*** [1], quod profecto de mero symbolo dici nequit. Hoc ipsum adstruunt, quæ subdit ib. v. 29: ***Non dijudicans Corpus Domini.*** Quænam enim ratio aut necessitas haberetur hujus distinctionis, si Christi Corpus reapse non adesset? At adversariis nostris forsitan hæc erunt totidem glossemata, quæ in textum irrepserunt.

51. ***Ad*** 4m, ***Resp.*** 1° ***Neg.*** hunc ritum jam ætate Christi obtinuisse, ut Judæi in celebratione cœnæ paschalis illa verba proferrent. Nam neque in tract. ***Pesachim***, neque in tract. ***Beracoth*** (in Talmude), neque apud veteres quoscumque verbum aliquod de hoc ritu occurrit. Omnium primus sæc. tandem XII, Maimonides illam formulam memorat; verum et ipse expresse testatur, hanc formulam quæ stante adhuc secundo templo nondum obtinuerat, solum post vastationem templi et magnam captivitatem usu receptam esse, dicens: ***Ecce autem formula hymni ejus, quem nunc temporis omnes omnino Judæi longe lateque dispersi ac dissipati ad mensam ineunte Paschate recitant. Arrepto poculorum altero ita dicunt: Ex Ægypto properantes excessimus. Tum vero hymnum incipiunt istum: Hic est panis afflictionis***, etc. [2]. Accedit etiam quod in illo hymno una tantum commemoretur identitas qualitatis; panis enim azymus quem Hebræi comedebant, ipsis in mentem revocabat afflictionem quam perpessi fuerant patres eorum in Ægypto, contra vero Christi verba testamentaria sunt, ac novam institutionem referunt. Quare nulla reperitur inter utramque formulam necessitudo aut comparatio [3].

1) Sane, *reus ἔνοχος* dicitur de pœna, et quidem mortis, Matth. XXVI, 66, de addictione ad tribunal ibid. V, 21, 22; semel de objecto quod offenditur, cf. Jacob. II, 10: ***Erit omnium reus*** (scilicet præceptorum). Item in Jure Rom.: ***Reus læsæ majestatis.*** Hoc certe de symbolo dici nequit. Quando Ariani statuas Imperatoris Constantini male tractarunt, aulici ei blandientes dixere: En quomodo facies tua limo operitur ac male fœdatur; Constantinus faciem suam manu explorans respondit: Ego nihil sentio. Si Christi Corpus in Eucharistia non adesset, Paulus aptius et melius ex bonitate vel auctoritate Christi arguisset, quam ex offensione *personali*. Nam qui regem non afficit injuria personali, non tenetur reus majestatis, saltem stricto sensu.

2) Schœttgen. ***Horæ hebraicæ et Talmud.***, tom. I, pag. 227.

3) Cf. ibid. Qui præterea addit in rem nostram: „Ponamus vero, nondum tamen concedamus, verba isthæc ad ultimam antiquitatem pertingere, tamen non probant id, quod probare debent. Nam legitimus eorum sensus procul dubio talis est: ***Hic est panis, quem Deus nos hoc tempore comedere jubet, in memoriam rei, quæ circa exitum ex Ægypto cum patribus nostris gesta est.*** Qui sen-

52. Ad alteram formulam quod attinet, ostendit Schœttgenius, גוף (*guph*, nempe *corpus*) esse syriacismum, qui perinde valet, ac *veritas* seu ***existentia realis alicujus rei***, ac propterea si iisdem verbis Christus usus esset in institutione Eucharistiæ, magis confirmaretur thesis. Nam verba: ***Hoc est Corpus meum***, hunc sensum præ se ferrent: ***Hoc sum ego ipse*** [1]).

53. ***Ad*** 5m, ***Neg.*** nullum in lingua syriaca vocabulum inveniri, quod ideam ***significandi*** aut ***repræsentandi*** exprimat. Etenim Cl. Wiseman productis auctoritatibus magno numero ostendit, in ea lingua 41, imo 54 voces haberi, ad hanc ideam ***repræsentationis*** exprimendam; quin etiam ulterius progressus, demonstrat auctoritate scriptorum syrorum, Christum alia omnino ratione ab ea quam tenuit, debuisse verba proferre, si intendisset solum symbolum sui Corporis in pane nobis relinquere, exclusa realitate [2]). Adde, sensum verborum Christi

sus ex parte coincidit cum verbis Christi: *Hoc facite in meam commemorationem.* Porro verba ista non id notare possunt: ***Hic panis significat panem, vel est signum panis, quem majores nostri sub exitum ex Ægypto comederunt.*** Nam cuinam rei illa significatio conduceret? Deus præcepit, ut res ipsis quotannis in memoriam reduceretur, id quod ex Sacris Literis constat: ergo panis ille nihil amplius significare potuit. Quæ verba Judæis nunquam in mentem venire potuerant, ad ea Christus quoque non respexit; nec, si id fecisset, hoc, quod adversarii volunt, denotant; ex iis male explicatio verborum institutionis desumitur."

1) Sed audiamus iterum Schœttgenium, qui ibid. pag. 228 hæc habet: „Nondum probatum est illud, usitatam fuisse Judæis hanc formulam: זה גופו של פסח *Hoc est corpus Agni paschalis*; adeoque res nullo adhuc argumento est adstructa. Deinde, quod vox גופו in hac locutione occurrit, id ex idiotismo linguæ, scilicet dialecti syro-chaldaicæ, qua Judæi tunc temporis utebantur, derivandum est: dum *corpus rei* pro *re ipsa* dixerunt, quemadmodum *σῶμα τῆς ἁμαρτίας* et *σῶμα τοῦ θανάτου* dixit Paulus in Epist. ad Rom. Observamus porro vocem גוה non frustra addi, sed ad denotandum id, quod Latini alias dicunt *ille ipse*. Si ergo Christus panem porrigendo dixisset: זה גופו *Hoc sum ego ipse*, nimirum totus Christus, sequeretur hoc absurdum, quod Pontificii, si quis eorum invenisset, summopere exoscularentur, nimirum totum Christum cum solo pane exhiberi." Auctor porro qui hæc scribit est lutheranus.

2) Cf. In erudito op. cit. ***Horæ syriacæ*** §. 4 et seqq., scopum quem sibi proposuit, tanta auctoritatum et exemplorum copia obtinuit, ut Horne in VII editione introductionis suæ penitus sustulerit assertionem doctoris Clarke, quod lingua syriaca nullam vocem habeat, ad exprimendam ideam *repræsentandi.* Inter cæteros scriptores Syros, quos adducit Cl. Wiseman, eminet *S. Maruthas Tangritensis* Episcopus, qui floruit sub finem sæc. IV, quique in *Commentario ad Evangelia* motiva institutionis SS. Sacramenti pandens ita scribit: „Præterea etiam privati fuissent communione Corporis et Sanguinis fideles posteriores (*nisi hoc Sacramentum Christus instituisset*), sed nunc, quotiescumque ad Corpus et Sanguinem accedimus, et super manus nostras accipimus, sic credimus nos Corpus amplecti et nos carnis ejus et ossium ejus (participes fieri), juxta id quod scriptum est. *Enimvero* Christus illud non appellavit *typum* aut *figuram*, sed *(dixit)*: Vere hoc *est* Corpus meum, et hic *est* Sanguis meus." Quid aptius ad confundendos nostros Protestantes *orientalistas?*

Quid si adderetur, Christum Dominum minime lingua syra, aut syro-chaldaica usum esse, sed peculiari dialecto *hierosolymitana* nuncupata, quæ eadem est cum lingua rabbinica? Rem porro ita se habere, patet ex versione syriaca N. T. in qua verba dialecto *hierosolymitana* a Christo usurpata quæque referuntur ab Evangelistis, ex. gr. ***Eli eli lamma sabactani***, aliaque ejusmodi, interpres syrus vertit in linguam syriacam. Jam vero lingua rabbinica, seu dialectus hierosolymitana, vocibus ad significandam *repræsentationem, figuram, symbolum* abundat, uti ostendit Cl. Drach. in op. *Inscription hébraïque*, edit. 2, Rome 1831, pag. 33 et seqq. Attamen nullus est inter Protestantes recentiores, qui

a Scriptoribus sacris, qui græce scripserunt, fuisse determinatum.

54. III. *Obj.* 1° Etiam post consecrationem, vinum Luc. XXII, 18, a Christo dicitur *generatio vitis;* et Matth. XXVI, 29, *genimen vitis;* 2° uti et post consecrationem alterum symbolum pariter *panis* vocatur ab Apostolo I Cor. X, 16; 3° Christus ex Act. III, 21, remanet in cœlo usque in tempora restitutionis omnium, nequit igitur præsens esse in Sacramento [1]. 4° Cogitari præterea nequit, Corpus et Sanguinem Christi etiamnum in cœna sacra vere exhiberi, quia ex ipsorum formulæ istius defensorum sententia, Christo ad dexteram Dei exaltato nec corpus terrestre nec sanguis animalis esse potest, sin autem aliud corpus, glorificatum quod dicitur, illi attribueris, nihilo magis fit clarum, ejusmodi corpus, ubicumque Eucharistia celebratur, vere adesse vel saltem operari posse; namque commentum illud de unione sacramentali plane incomprehensa, at vero credenda, ad scholasticorum somnia omnino relegandum est. 5° Manifestum est, exhibitionem veri ac substantialis Corporis et Sanguinis Christi in sacra cœna plane nullius frugis esse, quippe quum effectus supernaturalis nec experientia percipi queat, nec aliud quidquam, quam quod simplici panis et vini usu, efficiatur. 6° Quæ quum ita sint, per se patet, Jesu Christo, qui sapientissime cultum Dei internum, eundemque rationalem, præcepit (Joan. IV, 24; VI, 63; Rom. XII, 1; I Thess. V, 21), sententiam istam omnino attribui non posse, nisi luculentissimis Scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit [2]. 7° In tanta opinionum et superstitionum diversitate concludendum est nullum alium fructum ex hac *symbolica* et *mnemonico-practica* institutione colligi posse, quam *moralem* et *allegoricam* significationem; 8° præsertim quum hic ritus, quatenus vel vera vel symbolica quadam corporis humani manducatione et sanguinis humani potione continetur, etsi recentioris ætatis hominum judiciis et moribus non æque, ac populorum antiquiorum opinionibus atque institutis conveniat, tamen nostra etiam ætate, dummodo sapienter et ævi cultioris ingenio accomodatus fuerit, in usum moralem optime converti potest [3].

55. ***Resp. Ad*** **1m**, ***Neg.*** Nam de poculo diverso ab eo quod fuerat consecratum objecta verba protulit Christus, ut ex S. Luca constat, et nos inferius ostendemus.

56. ***Ad*** **2m**, ***Dist.*** Emphatice tamen dicendo panem ***hunc***, ***conc.*** simpliciter Apostolus vocat panem, ***neg.*** Præterea, etiamnum Catholici Eucharistiam vocant *panem sanctum vitæ æternæ*, dicunt: ***Panem cœlestem accipiam;*** attamen realem præ-

hanc difficultatem e syriaco sermone petitam non urgeat! Cf. citt. *Letters of Omega and Omicron*, etc. pag. 10.

1) Ita Horne loc. cit. et cum eo Faber et Tomline.

2) Sic Wegscheider §. 177.

3) Wegsch. §. 179—180.

sentiam probe credunt. Neque illud omittam, frequentissimum esse in Scripturis loquendi usum, ut res jam immutata priori nomine quod obtinuerat appelletur: sic Joan. IX, 17: *Dicunt ergo cæco* (jam videnti); Exod. VII, 12: *Devoravit virga* (jam serpens) *Aaron virgas* (jam versas) *eorum*, et alibi passim.

57. *Ad* 3m, *Conc. ant. Neg. conseq.* Nam neque Catholici negant Christum in cœlo manere; hinc patet rem reduci ad quæstionem philosophicam de *reduplicatione*, seu *multilocatione* corporum, de *qua* postea. Sensum objectionis refellit Paulus affirmans Christum sibi in itinere præsentem adfuisse, I Cor. XV, 8; coll. Act. IX, 5; XXII, 8.

58. *Ad* 4m, *Dist.* Cogitari nequit ab iis qui negant tum Christi, tum cæterorum hominum resurrectionem, uti faciunt adversarii nostri, *conc.* a Catholicis, qui utramque credunt, *neg.* Nam hi cum S. Gregorio M. confitentur, Corpus Christi post resurrectionem esse *ejusdem naturæ et alterius gloriæ* ac fuerit corpus passibile. Si ejusdem naturæ est Corpus Christi gloriosum ac fuerit ante passionem, jam sequitur et esse corpus *terrestre*, et sanguinem *animalem* habere. Quod autem corpus gloriosum vocetur a Paulo *spiritale*, I Cor. XV, 44, ratione diversi status ita illud nominat.

59. Ridiculum porro se exhibet Wegscheider, dum ad scholasticorum somnia amandat commentum de *unione sacramentali*, cum illud omnium primus excogitaverit ipsius parens Lutherus in suo dogmate de *impanatione.* Jus porro clamat *suum cuique esse tribuendum.* Nos ei tam præclaram gloriam non invidemus.

60. *Ad* 5m, *Neg.* nullius frugis esse exhibitionem Corporis et Sanguinis Domini in Eucharistia. Multiplicem ejus utilitatem superius commemoravimus. Denique, si Christus id præstitit, blasphemi tantum hominis est affirmare, ejusmodi exhibitionem nullius frugis esse. *Da amantem*, diceret S. Augustinus, *et sentit quod dico . . . si frigido loquar, nescit quod loquor.*

61. *Ad* 6m, *Dist.* Præcepit Christus cultum internum una cum cultu externo, *conc.* ad exclusionem cultus externi, *neg.* ut ex dictis suo loco constat. Quod autem additur, non posse tribui Christo sententiam de reali Corporis sui præsentia et comestione, nisi *luculentissimis* Scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit, magis prodit scriptoris, quem impugnamus, impietatem. Etenim paulo ante scripserat. *Quod Apostoli, quibus lege mosaica strenue interdictum erat sanguine vesci, sacro quodam horrore perculsi ejusmodi epulas thyesteas* (a Christo propositas) *repudiaturi fuissent, si vero sanguine et corpore summi benefactoris ipsis vescendum erat* [1]). Pro-

1) §. 177, p. 556. Quibus non contentus impudens homo in n. *b*) hæc addit: „Cicero *De Nat. Deor.*, lib. 1, cap. 26: In Deo quid sit *quasi corpus*, aut *quasi*

inde juxta ipsum, si minus luculenter locutus Christus fuisset, eum minime intellexissent Apostoli, si verbis vero luculentissimis Corpus suum edendum et Sanguinem potandum dedisset, sacro horrore perculsi exhibitionem *suarum epularum thyestearum* repudiassent. Quærimus præterea, quibus luculentioribus verbis potuerint uti Scriptores sacri, ut testarentur Christum nobis verum Corpus suum manducandum, et Sanguinem bibendum dedisse? Quid clarius, quid luculentius verbis Christi: ***Accipite et comedite: hoc est Corpus meum; bibite, hic est Sanguis meus?*** Adeo enim luculenta sunt, ut tota archæologia, et philologia, si superis placet, excussa, omnibus grammaticorum argutiis excogitatis, syriaco, orientali et occidentali sermone investigato, eorum tamen perspicuitatem hactenus adversarii nequiverint obscurare. Istorum enim lucubrationibus tanto molimine et impietate, addo et circulatoria jactatione editis, Catholici paucula illa verba opponunt, quæ sua quodammodo luce Protestantium et Rationalistarum oculos nimium cædunt [1]).

62. ***Ad*** 7m, ***Neg.*** Suppositum, in doctrina scilicet catholica reperiri opinionum diversitatem circa sensum institutionis, hanc reliquimus adversariis, qui rationis suæ judicium præferunt Christi et Ecclesiæ auctoritati, ut circumferantur omni vento doctrinæ. Quodnam majus incitamentum ad juste sancteque vivendum excogitari potest quam dogma de reali Christi præsentia? Hoc enim dogmate dignitas hominis adeo extollitur, ut ipsi vilescat quidquid divinum non est.

63. ***Ad*** 8m, ***Resp.*** Novam hanc esse theoriam ac plane inauditam, ut veritates christianæ religionis, seu divinitus revelatæ, ab indole et moribus, a cultioris ævi ingenio, aut incultioris ruditate pendere debeant; ita ut si ævum incultius sit, aliqua veritas dici debeat revelata, si vero fuerit excultum, non amplius revelata sit. En quo dilapsi sint Protestantes ac Rationalistæ! Sane talis est origo progressus protestantismi in hac veritate repudianda, ut de cæteris sileamus: ante Lutherum boni Catholici pro rudioris ævi ingenio fidem in realem Christi præsentiam sectabantur, prout et nunc sectantur, cum nullum progressum fecerint; at Lutherus utpote minus rudis rejecit transubstantiationem; Zwinglius, Calvinus, Bucerus, imo ipse

sanguis, intelligere non possum; nec tu quidem; sed non vis fateri." Ibid. 3, cap. 16: „Quum fruges *Cererem;* vinum, ***Liberum*** dicimus (panem *Corpus Christi,* vinum *Sanguinem Christi*), genere quidem nos sermonis utimur usitato; sed ecquem tam amentem esse putas, qui illud, quo vocatur Deum credat esse?" Eo usque scilicet progressa est impietas Rationalistarum, ut quod Cicero adversus Epicureos et Stoicos urget, ipsi applicent Eucharistiæ a Christo institutæ, ut eam irrisioni exponant!

1) Sane Schlussembergius lutheranus ait, hæc Christi verba esse „tam clara, ut nullus Angelus e cœlis, nullus homo in terris possit clarius loqui." Cf. apud Herbermannum in *Vindiciis* ***Bellarm.*** ad lib. 3 *De* ***Euchar.*** Tamen Wegscheidero verba Christi minus luculenta sunt!

Melanchthon magis proficientes inficiati sunt realem Christi præsentiam; Rationalistæ ulterius progressi negarunt ipsam symbolicam repræsentationem; restat adhuc *moralis usus*, ut vocant, tanquam unicus fructus ex Eucharistia percipiendus. Expectamus fore ut progrediente magis hominum ingenio, hoc etiam, quod isti reliquum fecerunt, si tamen aliquid est, ab eorum successoribus plane expediatur. Certe non desunt ex recentioribus hæreticis, qui pro solis Apostolis cœnam institutam esse affirment [1]. Nobis interim post ea, quæ hactenus ex Sacris Literis disputavimus adversus istos sæculi hujus prudentes et sapientes, liceat solvere Deo Patri eucharisticum hymnum verbis ipsis, quibus usus est Christus Filius ejus: ***Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater; quoniam sic placitum fuit ante te*** [2].

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex constanti et universa Ecclesiæ traditione evincitur.

64. Hic timidius Protestantes nobiscum pugnant. Licet porro Mornæus du Plessis, Chamierius, Albertinus, Claudius ex nonnullis subobscuris Patrum effatis ansam sumpserint nobis opponendi eorumdem auctoritatem, adeo tamen protriti sunt, ut recentiores Protestantes novam hanc aciem deserentes, denuo ad arcem, ut vocant, Scripturarum se receperint [3]. Aliqui

1) Etenim Anabaptistæ et Mennonitæ, cœnam sacram tantum ceremoniam ecclesiasticam esse docent, memoriæ mortis Christi recolendæ inservientem. Gerhard, x, pag. 164, Sociniani et Arminiani Eucharistiam esse ritum *mnemonicum* a Christo præceptum contendunt. Quackeri usum cœnæ sacræ plane rejiciunt. Sic enim scribit Barclay *Apolog. theol. vere christianæ*, thes. 18, §. 6 et seqq.: „Figura aliquando in Ecclesia apostolica imbecillium causa celebrata, sed veluti umbra, ubi substantiam assecuti sumus, *cessans et hodie Christianis minime incumbens.*" Nempe his recte applicaveris dictum Joël. I, 4: *Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo.*

2) Matth. XI, 25.

3) Quo tamen exitu superiori proposit. vidimus. Cæterum Mornay du Plessis, omnium facile primus inter Calvinistas aggressus est, data opera, subsidium Patrum quærere ad calvinianam doctrinam adstruendam; ast ipsum, qua voce in privatis congressibus, qua scripto in libris editis plenissime confutavit Card. Jac. Dav. du Perron. Cf. ejus *Traité du Sacrament de l'Eucharistie.* edit. 3, in fol. Paris 1633. In scenam postea prodiit ex Calvinianis Dan. Chamiers, cujus *Panstratiam* edidit Bern. Turretinus an. 1626; potissimum vero Edmundus Albertinus in op. *De Eucharistiæ sive cœnæ dominicæ Sacramento lib. tres*, quod vulgavit David Blondellus Daventriæ 1654, vol. I, fol. Hos confutavit Petrus Nicolius an. 1659, in præf. officii SS. Sacramenti; cui cum respondere conatus esset Joan. Claudius minister Charentonensis, iterum Nicolius eum repressit op. cui titulum fecit: *La perpétuité de la foi de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie.* 1664. Ast Claudius, tum adversus hoc opus, tum adversus librum Jac. Novetii. S. J. *La presence de J. C. dans le Sacrement,* in-

etiam ingenue fassi sunt, de causa actum esse, si quæstio ad Patrum auctoritatem revocetur [1]). Nec mirum, floruerunt enim Ecclesiæ Patres, cum dominaretur adhuc *incultioris ævi ingenium*, ideoque credebant realem Christi præsentiam in Eucharistia.

65. I. Sane universalis constantisque Ecclesiæ traditionis circa hujus dogmatis veritatem, tot sunt testes, quot Patres, quot pene sectæ sunt ante sæculum XV, ab Ecclesia divisæ, ac denique quot fere in Christianos ab ethnicis impactæ sunt calumniæ; ita ut vix aliud fidei nostræ dogma sit pleno adeo consensu firmatum. Ne tamen brevitatis limites, quos nobis proposuimus, prætergrediamur, adductis Patrum qui ad priora sæcula spectant præcipuis testimoniis, cætera in certas classes distribuemus, indicatis auctoribus, penes quos collecta reperiuntur.

66. Ex Patribus apostolicis eminet sæc. I, S. Ignatius, qui in *Epist. ad Smyrnens.* cap. VII, de hæreticis Docetis seu Phantasiastis scribit: ***Ab Eucharistia et oratione abstinent; eo quod non confiteantur Eucharistiam Carnem esse Servatoris nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit*** [2]). Sæc. II, S. Justinus *Apol.* I, n. 66, profitetur, Eucharistiam a fidelibus non sumi

surrexit an. 1668. Tunc demum prodiit in lucem celeberrimum opus: *La perpetuité de la foi de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie, défendue contre le livre du sieur Claude*, IV vol. in 4. Paris 1704, quibus accessit vol. V. Renaudotii una cum defensione perpetuitatis fidei, in qua non solum argutiæ omnes Claudii dissipantur, verum etiam nova proferuntur monumenta ad perpetuam Ecclesiæ fidem confirmandam. Hoc opere Calviniani plane protriti sunt.

1) Possem hic non pauca adversariorum testimonia congerere. Verum non est necesse, cum res notissima sit. Satis mihi erit afferre verba Hospiniani qui in *Hist. sacramentariæ* part. I, lib. 6, cap. 2, scribit: „confirmare superstitiosorum hominum catholicorum sententiam phrases hyperbolicas primitivæ Ecclesiæ Patrum, SS. Cypriani, Ambrosii, Chrysostomi, Cyrilli, Augustini, etc. quibus majestatem quandam et venerationem huic Sacramento conciliare voluerunt, non nuda et inania signa in cœna proponi, etc. Hospiniano plane consentit Wegscheider; qui §. 174, hæc habet: „*Plerique* (cur non *omnes?*) tamen antiquiores Ecclesiæ doctores in eo convenerunt, quod Sacramenti vim atque effecta per ambitiosam quandam eloquentiam, vel sermonis audaciam nimis extollerent laudibus, ita ut, præsertim mysterii tremendi nomine illi indito, tum lectores, tum eos, qui postea cœna sacra fruebantur, horrore quodam sacro percellerent." Nunc jam nemo est ex Protestantibus, qui ad Patres confugiat, ut subsidium suo errori quærat. Nempe victas hac in parte manus dederunt.

2) *Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς ἀπέχονται, δια τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν, ἣν τῃ χρηστότητι ὁ πατὴρ ἤγειρεν.* Cf. in hunc locum Cotelerium, qui observat adversus Dallæum, vocem *προσευχῆς* usurpasse S. Ignatium non latissimo modo, pro omni prorsus oratione, sed aut de prece mystica locutum esse, oratione nempe solemni, qua Corpus Christi conficitur, ut Hieronym. *Epist.* 85, et *Ad Sophon.* 3; Augustinus III, *De Trin.* 4; prout *εὐχὴ* appellatur a Justino M. *Apol.* I et Origene tom. VIII, *in Celsum*, tum *Ad Matth.* XV, 17, aut potius S. Martyrem intelligere ea voce preces liturgicas, sive missam, juxta *Constt. apostolic.* lib. 2, cap. 54: Cyril. Hieros. *Catech. myst.* 5, et Zonaram *Ad can. apost.* II, et Neocæsar. 13, etc. adeoque rectam esse saltem quoad censum allegationem Theodoreti *Dial.* 3: *Εὐχαριστίας καὶ προσφορὰς οὐκ ἀποδέχονται.... ab Eucharistia et Sacrificio*, etc.

ut communem panem, neque ut communem potum, sed ***Incarnati illius Jesu et Carnem et Sanguinem esse edocti sumus*** [1]. S. Irenæus lib. IV, ***Cont. hæres.*** disputans adversus hæreticos, qui negabant Christum Jesum esse Filium Creatoris, et Verbum verum corpus materiale assumpsisse, sic eos ex Eucharistia perstringit: ***Quomodo constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sunt, Corpus esse Domini sui, et calicem Sanguinis ejus*** [2]***?*** et iterum adversus eosdem, qui præterea negabant futuram corporum resurrectionem, ita disputat ex Eucharistia: ***Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, quæ Corpore Domini et Sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo, quæ prædicta sunt*** [3]. Adeo igitur universæ Ecclesiæ, imo et hæreticis ipsis exploratum erat tribus prioribus Ecclesiæ sæculis in Eucharistia realiter Christi Corpus et Sanguinem contineri, ut ea veritate tanquam medio uteretur S. Irenæus, ad veritatem Incarnationis et futuræ resurrectionis comprobandam [4]. Sæc. III, Tertullianus lib. IV, ***Cont. Marcion.*** cap. XL: ***Acceptum panem, et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit, hoc est Corpus meum, dicendo***; et lib. ***De res. carnis***, cap. VIII: ***Caro***, inquit, ***Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.*** Origenes agens de sollicitudine auditorum in retinendo verbo Dei, sic eos adhortatur: ***Volo***, inquit, ***eos admonere religionis vestræ exemplis. Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis Corpus Domini, cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid delabatur: reos enim vos creditis si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa Corpus ejus conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini: quomodo putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quam Corpus ejus*** [5]***?*** S. Cyprianus de lapsis accedentibus ad Eucharistiam, quin prius debita functi essent pœnitentia, scribit: ***Vis infertur Corpori ejus et Sanguini; et plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt*** [6].

67. Res nimis prolixa esset, singillatim cæterorum Patrum, Athanasii, Cyrilli Hierosolym., utriusque Gregorii, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Joan. Chrysostomi, Augustini, etc. recen-

1) *Ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι.*

2) Cf. Cap. 18, n. 4, ed. Mass.

3) Ibid. n. 5.

4) Cf. diss. III, Massueti *Adv. Grabium.*

5) *Hom.* XIII, *in Exod.* Aliud testimonium cf. *Hom.* VII, *in Levit.* Quod vero afferri solet ex *Hom.* V *in diversos*, eruditorum judicio spurium est.

6) *Lib. de lapsis*, edit. Maur. pag. 186, alia ejusdem non minus luculenta testimonia pro veritate realis Christi præsentiæ in Euchar. cf. editorum præf. §. 13.

sere testimonia. Hoc insuper perinde foret, ac actum agere, cum ea vulgatissima sint. Juverit propterea velut in synopticam tabulam Patrum doctrinam redigere, quæ non solum simplicem assertionem, sed argumenta exhibet, quibus Catholica veritas adstruitur, et sola figura aut efficacia a Sacramentariis excogitata exploditur. Hæc porro ad decem præcipua capita revocantur. 1m Est eorum Patrum, qui expresse excludunt solam figuram; ita Ambrosius, Epiphanius, Eutymius, Joan. Damascenus, Theophylactus, etc. 2m Eorum est, qui docent, Christum in hoc Sacramento non solum fide, sed reipsa nobis conjungi et commisceri, neque solum per voluntatum concordiam, sed etiam per Corporis sui contactum nobis copulari; ita Joan. Chrysost., Hilarius, Cyrillus Hieros. et Alexandrinus, etc. 3m Qui extollunt charitatem Christi ex eo quod nec pastores oves suas, nec matres filios suos carnibus propriis alunt, ut ipse Carne ac Sanguine suo nos pascit; ita S. Joan. Chrysost., Augustinus. 4m Qui rationem reddunt, ob quam Christus voluit sub speciebus panis et vini, et non in propria specie nobiscum manere, et Corpus suum manducandum nobis ac Sanguinem bibendum dare, scilicet ut fides probaretur et exerceretur, et ut sine horrore Caro et Sanguis ejus sumeretur; ita SS. Ambrosius, Augustinus, Cyrillus, Damascenus, etc. 5m Qui affirmant, grande in hoc Sacramento intervenire miraculum et divinæ omnipotentiæ opus; ita Justinus, Ambrosius, Chrysostomus. 6m Qui profitentur hoc Sacramentum perfici per *veram conversionem* panis in Corpus, vel panem *fieri* Corpus, vel ex pane *fieri* vel *creari* Corpus Christi; et ad persuadendam hanc conversionem utuntur exemplis creationis, et conversionis aquæ in vinum, etc. 7m Qui laborant, ut persuadeant fidelibus, in hoc mysterio non esse credendum sensibus, sed verbis Christi: et hunc articulum proponunt ut creditu difficillimum, et ideo Christi auctoritatem et omnipotentiam extollunt; ita Joan. Chrysostomus, uterque Cyrillus, etc. 8m Qui ex veritate hujus mysterii alia nostræ religionis mysteria confirmant; ita SS. Irenæus, Chrysostomus, Leo M., Hilarius. 9m Qui disserunt de Sacrificio incruento N. L. in quo non solum panem et vinum prout exhibent passionem Christi, sed ipsum Corpus et Sanguinem Christi offerri, et incruente immolari docent, ac fideles participes inde fieri affirmant ejusdem Corporis, quod a Verbo susceptum est in utero Virginis, et ex ea natum jacuit in præsepio, occisum est in cruce, ac post resurrectionem in cœlum assumptum est; ita Ignatius M., Cyrillus Hieros. et Alexandrinus, Chrysostomus. 10m Demum eorum, qui utuntur epithetis, quæ de figura tantum Corporis Christi inepte et ridicule adhiberentur; ut dum hoc mysterium vocant *terribile*, *horrendum*, *adorandum*, *panem vivum*, *inconsumptibilem cibum*, *sanctum et incor-*

ruptibilem, *quem cum homo sumit*, *Dominus ad ipsum ingreditur;* ut Ambrosius, Cyrillus, Augustinus [1]), etc. Jam vero nunc sciscitamur ab adversariis, num hæc ulla ratione nudo signo aut figuræ aptari possint? Ergo aut Patribus omnibus valedicendum, prout prudentiori consilio nunc demum recentiores Protestantes fecere ad tuendam causam suam, aut victoria catholicæ veritati est ab ipsis omnino adscribenda.

68. II. Liturgiæ omnes, quæ ante sæc. XVI editæ sunt, uti scribit Le-Brun, in eo conveniunt, ut adstruant realem Christi præsentiam [2]). Has inter cæteros proferunt et illustrant præter Le-Brun, Card. Bona [3]) auctor *Perpetuitatis fidei* [4]), Card. Thomasius [5]), Renaudotius [6]), Assemanus [7]), Mabillonius [8]), Muratorius [9]). Jam vero in his liturgiis, nulla excepta, rogatur Deus, ut panem per Spiritum Sanctum *transmutet*, *transferat*, *convertat in corpus*, aut *faciat* Corpus Jesu Christi *proprium*, quod pro nobis crucifixum est; et vinum pariter transmutet, etc. in Sanguinem, qui pro nobis effusus est [10]). Seu simpliciter, ut in liturgia romana eaque antiquissi-

1) Horum singula testimonia profert, evolvit, et ab adversariorum technis defendit Bellarminus toto libro II. *De Eucharistia*, quem cf. una cum Vindiciis Viti Herbermanni. Idipsum copiose præstitit Card. du Perron in op. cit. *Traité du saint Sacrament de l'Eucharistie.* Contra Albertinum vero, qui impugnavit opus Card. Perronii et adversus Claudium id ipsum præstitit Auctor *Perpetuitatis fidei*, qui et ipse in quasdam classes Patrum testimonia redegit tom. II, lib. 4, 5, 6, 7.

2) *Explication de la messe*, Paris 1741, tom. III, diss. 12, art. 5.

3) *Rerum liturgicarum* lib. I, cap. 8 et seqq.

4) Tom. III, liv. huitiéme.

5) Opp. tom. I, part. I. *De liturgia, et psalmodia antiqua.* Romæ 1741.

6) *Liturgiarum orientalium collectio*, Paris 1716.

7) *Codex liturgicus Ecclesiæ universæ.* Romæ 1749.

8) *De liturgia gallicana.* Paris. 1685.

9) *Liturgia romana vetus.* Venet. 1748.

10) Innumera prope congeri possent testimonia ex liturgiis antiquis, quæ catholicum dogma de reali Christi præsentia clare adeo adstruunt, ut cæcus sit oporteat, qui id non videat. Exempli causa, ne longiores simus, unum vel alterum proferemus. In liturgia coptica, S. *Basilii* nomine inscripta, legitur: „*Transfer eos* (panem et calicem) ita ut panis quidem hic *fiat Corpus tuum sanctum*, et hoc mixtum in hoc calice *Sanguis tuus pretiosus*, ut sint nobis in præsidium, etc." Et in liturgia græca Alexandrina S. Basilii et S. Gregorii: „Tu Domine voce tua *commuta hæc*, quæ sunt proposita (*scilicet panem et vinum*). Tu coram nobis positus, perfice nobis hoc ministerium plenum mysteriis, mitte super nos gratiam Spiritus Sancti, qui sanctificet, et *transferat* hæc dona proposita *in Corpus et Sanguinem* salutis nostræ, et hunc quidem panem *facias Corpus tuum sanctum*, etc. et rursus hunc calicem *Sanguinem pretiosum* testamenti tui novi, etc." In Missali gothico, seu gallicano perantiquo, sic legitur in missa de Epiphania: „Ut qui tunc aquas in vina mutavit, nunc in Sanguinem suum oblationum vina *convertat*." Et in missa dominicali sic habetur in oratione secreta: „Precamur mente devota te, majestas æterna: ut operante virtute, *panem mutatum in Carnem*, *poculum versum in Sanguinem*, illum sumamus in calice, qui *de te* fluxit in cruce *ex latere*." Post orationem vero dominicam prosequitur sacerdos: „Libera nos a malo, Christe Jesu, Corpus tuum *pro nobis crucifixum* edimus, et Sanguinem sanctum tuum *pro nobis effusum* bibimus." Surgat nunc Calvinus cum omnibus Calvinianis suis, ac eludat hæc testimonia, et interpretetur de *figura*, *et symbolo* Corporis et Sanguinis Christi. Surgat Lutherus cum suis Lutheranis et inveniat panem et vinum cum substantia Corporis et Sanguinis Domini. Porro, ut dicebam, innumera prope sunt ejusmodi documenta, quæ diversis verbis idem dogma adstruunt. Cf. Auctores citt.

ma [1]), *Ut nobis Corpus et Sanguis fiat D. N. J. C.* Argumentum autem quod ex liturgiarum consensu eruitur, est plane ineluctabile; etenim præterquam quod illæ ab apostolica traditione, saltem quoad rei substantiam, ad nos pervenerunt [2]), et agitur in his de cultu publico, et fides patefit non unius aut alterius privati doctoris, sed ipsius Ecclesiæ. Accedit usus antiquissimus et universalis, qui per plura sæcula in Ecclesia viguit, ut sacerdos administraturus Eucharistiam diceret, hostiam ostendens: *Corpus Christi*, et unusquisque responderet, *amen*, id est, *verum est, ita est* [3]). Merito propterea Grotius in *Voto pro pace contra Rivetum*: *Consensus*, inquit, *liturgiarum per omnia loca et tempora in precibus illis, ut Deus dona per Spiritum Sanctum sanctificet, eaque faciat Corpus et Sanguinem Christi, me dubitare non sinit, venire hoc a prima Apostolorum institutione* [4]).

69. III. Sectæ omnes, eæque antiquissimæ, vel a primis christiani nominis sæculis ab Ecclesia Catholica separatæ, cujusmodi sunt Marcosiani, plures Gnosticorum familiæ [5]), deinceps Nestoriani, Eutychiani, Armeni, Syri Jacobitæ, græci schismatici, etc. uno ore hunc fidei articulum cum Ecclesia Romana profitentur, ut constat ex actis authenticis, publicis confessionibus, liturgiis, quæ adhuc supersunt [6]).

70. IV. Demum calumniæ ipsæ et exprobrationes ethnicorum adversus Christianos, id ipsum ostendunt. Eo enim spectant, quæ de epulis thyesteis, infanticidiis, anthropophagia, penes ethnicos divulgata erant, utpote ex confusa notitia mysteriorum nostrorum exorta. Dixi *confusa*, siquidem Christiani tanta sedulitate mysterium eucharisticum ethnicis occultabant, ut mori potius, quam secretum prodere mallent [7]). Quis porro sibi persuadeat, etiam cum vitæ discrimine voluisse Christianos

1) Cf. Muratorium op. cit. Diss. *De origine liturgiæ*, cap. 2.

2) Ibid. cap. I.

3) Origo hujus usus, respondendi *amen* aut post consecrationem, aut ante communionem, repeti debet ex hæresi Docetarum, qui cum veram Carnem in Christo non agnoscerent, nec proinde in Eucharistia; Ecclesia constituit, ut a fidelibus responderetur *amen* ad profitendam veram Carnem Christi in hoc Sacramento. Cf. quæ etiam de hac voce scribit Moore. op. cit. chap. 20, pag. 118 et seqq.

4) Opp. tom. IV, pag. 670. Grotio alios adjecit Th. Moore op. cit. recentiores Protestantes, qui id ipsum fatentur, nempe Clarke, Wake, Bull, etc. Cf. cap. 17.

5) Cf. Massuetum diss. I, in opp. S. Irenæi, art. 2, §. 6, et diss. 3, art. 7, n. 76 et seqq.

6) Cf. Auctores superius citt. qui scripserunt de re liturgica.

7) Summa prudentia enituit in responsione, quam paganis dedit S. Blandina. Pagani enim a nonnullis servis catechumenis acceperant, reipsa Christianos vesci carne et sanguine humano in suis mysteriis, quare magis exarsit furor populi in Christianos. Judices voluerunt tormentorum vi adigere Sanctum, et Blandinam ad hoc patefaciendum, ast Blandina respondit: „Qui fieri posset, ut infantes comederent, quibus ne sanguinem quidem animantium degustare licet?" En ex parte a servis patefactum mysterium Eucharistiæ paganis, et rursum occultatum ex Blandinæ prudentia, quæ negavit quidem flagitium Christianis impactum, sed occultavit, quod secreto arcano debebat custodiri. Cf. *Acta Martyrum sincera*, Ruinartii ed. Veron. 1731, pag. 51 et seqq.

ethnicis subtrahere cognitionem eucharistici mysterii, si in hoc ipsi non agnovissent cum Protestantibus, nisi nudum *symbolum*, *typum* aut *figuram?* Quanam ratione se gererent Protestantes et Rationalistæ, si in crimen, et vitæ periculum hac de causa vocarentur? Attamen cum olim rumor illorum criminum, non semel furorem popularem in Christianos excitasset, unde mota fuerit sævissima persecutio tanquam in homines impios, infanticidas, et anthropophagos, qui carnibus infantis prius in clanculariis cœtibus occisi vescerentur, et sanguinem potandum adstantibus distribuerent; Christiani qui tacentes suppliciis atrocissimis objiciebantur insanum ejusmodi furorem cohonestare quodammodo videbantur. Si duo hæc simul conferantur, calumniæ scilicet ethnicorum, et altum ac eloquens Christianorum silentium ne mysterium proderent, aliud exurgit de fide priscæ Ecclesiæ circa realem Christi præsentiam in Eucharistia ineluctabile prorsus argumentum [1]).

71. Ad hæc accedit argumentum, quod petitur ex præscriptione. Fatentibus enim Protestantibus, cum sæc. XVI, Zwinglius et Calvinus *sacrorum emendatores* exorti sunt, Ecclesia universa credebat realem Christi præsentiam. Porro unanimis hæc omnium christiani nominis gentium fides, in tot dissitis orbis plagis degentium, ex sola apostolica doctrina originem habere potuit. Quævis enim alia hujus consensus causa assignetur, inepta est et absurda. Fingere ut adversarii solent, quod unus Paschasius Radbertus fidei immutationem in Ecclesiam intulerit: aut quod sensim sine sensu, nemine advertente, hæc mutatio irrepserit, totumque Orientem et Occidentem pervaserit, vere est camelum deglutire [2]).

1) Cf. Moore *Voyages*, etc. chap. 14, pag. 74 et seqq. ed. cit. qui præclare hoc argumentum evolvit.

2) Cf. *Perpet. de la foi*, liv. 9. Admirabilis sane est Protestantium agendi ratio. Vidimus Hospinianum fateri, Patres sibi suisque omnino adversari, cum conspirent in admittenda reali Christi præsentia in Eucharistia. Zwinglius pariter professus est in lib. *De vera et falsa religione*: „Tempore sancti Augustini opinionem de carne corporali jam victricem fuisse." Grabius in annotationibus ad lib. 5, Irenæi cap. 2, edit. Oxon. pag. 399, adstruit jam a tempore Concilii Nicæni tum realem Christi præsentiam, tum etiam transubstantiationem agnitam et admissam fuisse præsertim a Cyrillo Hier. Gregorio Nysseno, Joanne Damasceno, *aliisque forlasse pluribus* Patribus propugnatam esse. Cf. Massuetum diss. 3, n. 97. Tamen occinere non desinunt, a Paschasio Radberto primum in Ecclesiam an. 818 inductum fuisse dogma de reali præsentia; ita ut in tanta monumentorum et criticæ luce Wegscheider §. 174, adhuc scribere non erubuerit: At IX tandem sæculo, Paschasio Radberto auctore doctrina de præsentia physica, scilicet de substantia panis et vini per consecrationem in substantiam Corporis et Sanguinis Christi vere mutata, proposita ac divulgata est." Tanta est hæreticorum perversitas voluntatis.

Cæterum cf. egregiam dissert. Joan. Mabillonii, *De controversiis eucharisticis sæculi noni*, quæ extat in *Thesauro theol.* Zachariæ, tom. x, pag. 864 et seqq., ubi et illud conficit Mabillonius §. 4, quod controversia, quæ extitit inter Paschasium et ejus impugnatores, fuerit lis de verbis: Paschasius enim affirmaverat Carnem Christi, quæ est in Eucharistia, eandem esse ac illam, quæ nata est ex B. Virgine, alii autem negabant, et contendebant, eam locutionem adhibendam esse cum distinctione, ita ut debuerit dici, eandem carnem *naturaliter*, diversam *specialiter*, seu relate ad species panis et vini sub quibus latet Caro Christi

72. Si argumenta hæc singula ad propositam a nobis veritatem adstruendam vim tantam habent, ut iis conscientia resistere nequeat, quid non efficient simul congesta? Dolendum nobis sane infelicitatis humanæ est documentum quod præbent adversarii, dum ut verbis Cl. Muratorii utar, cernimus viros, Sacris Literis impensam operam dantes, in magni momenti rebus, et e quibus æterna salus aut damnatio pendet, quam quisque opinionem falsam atque absurdam a pueritia et schola semel imbiberit, eam mordicus deinde et pervicacissime tueri, atque omnia tentare, ne victas det unquam manus, vel in rebus luce patenti circumfusis. Exorandus est in primis Deus, ut sincerum pacatumque animum et mentem, unius veritatis et pacis avidam, fratribus nostris, ab unitate Ecclesiæ sejunctis, impertiatur [1].

DIFFICULTATES.

73. Cum fere omnes Protestantium difficultates ex nonnullarum vocum ambiguitate, quibus veteres interdum usi sunt, enascantur; operæ pretium duximus, eas voces ad quasdam classes revocare, ut faciliori ratione, omni æquivocatione sublata, prædictis difficultatibus occurrere possimus. Ac 1° quidem, Patres Eucharistiam appellant *figuram* ratione specierum, ratione corporis mystici Jesu Christi, quod est Ecclesia; ratione Corporis Christi in cœlo, ubi speciebus sacramentalibus non tegitur; interdum etiam ratione realitatis Corporis, quod per figuram exteriorem exhibetur; non igitur Eucharistia figura nuncupatur ad ejusdem realitatis Corporis Christi exclusionem: id ipsum dicatur de appellatione *signi*, nempe suimetipsius, gratiæ, etc. 2° Vocant *panem*, quia est panis animæ, quia est ex pane, quia præ se fert species panis; non quod censuerint in ea manere substantiam panis. 3° *Typum* eodem sensu Eucharistiam dixerunt, quo vocarunt figuram, imaginem et signum; quia Christus in ea sub alienis speciebus latet: quatenus vero *typus* sumitur pro signo rei absentis, nec est conjunctus cum re quam significat, negarunt Patres Eucharistiam vocari posse *typum* aut *symbolum*, *figuram* aut *imaginem*. 4° Sic cum vox *antitypon* plura ac diversa significet, ut symbolum rei præsentis ac latentis, adimplementum typi jam præteriti, typum etiam aut figuram alterius rei interioris aut etiam futuræ, semper tamen cum realitate conjuncti, Patres hac multiplici significatione vocarunt passim Eucharistiam *antitypum* aut *antitypa*. Prout vero *antitypum*

in Eucharistia. Ex hac ipsa controversia cognoscimus sæc. IX, penes omnes obtinuisse fidem de reali Christi præsentia in Sacramento.

1) *Diss. de rebus liturgicis*, cap. 8, ubi detegit malam Binghami fidem.

significat signum vacuum rei absentis, inficiantur Patres, posse Eucharistiam dici *antitypum* aut *antitypa* [1]. Habito porro respectu diversæ istius significationis, conciliantur, quæ invicem sibi opponi videntur Patrum dictiones. Nam Christi Corpus in Eucharistia, quatenus complet figuras Eucharistiæ, quæ in V. T. præcesserunt, est antitypum, quatenus in se continet figuram ejusdem Christi in cœlo regnantis, Eucharistia fit typus, sed plenus, non autem vacuus rei absentis. 5° Interdum Patres negant, *Sacramentum* esse Corpus et Sanguinem Domini, sed nomen Sacramenti stricto sensu accipiunt, prout species sensibiles sunt signum, typus aut symbolum rei latentis, nempe ipsius Corporis et Sanguinis. Sane species sacramentales, non sunt ipsum Domini Corpus aut Sanguis. 6° Dicitur a Patribus Eucharistia *spiritualiter* manducanda, at in oppositione ad manducationem cruentam, capharnaiticam, quia animam nutrit; ac etiam pro eo quod est *invisibiliter*, quia cum fide et devotione sumi debet. 7° Sæculo XI, alii negarunt idem in Eucharistia adesse Christi Corpus, quod natum est ex B. Virgine, passum et crucifixum: aliis autem idem affirmantibus. Jam vero dissidium non erat de substantia, sed *de statu et affectionibus* Corporis Christi. 8° Demum interdum nonnulli Patres tria distinguentes in Eucharistia, speciem nempe externam sensibus subjectam; substantiam intus latentem, et solo fidei contuitu aspectabilem; atque mysticam quandam Sacramenti significationem; hæc, inquam, distinguentes negant partem illam externam seu visibilem esse Corpus, quod Christus nobis edendum dedit; internam præterea Sacramenti naturam fidelibus satis notam, nonnisi leviter et quasi obiter attingunt, ut mysticas, et allegoricas significationes consectentur [2]. Hæc si præ oculis habeantur, facile erit per eorum applicationem disjicere, quæ ab adversariis contra catholicum dogma proferuntur. Itaque.

74. I. *Obj.* 1° Patres apostolici nihil aperte de reali Christi præsentia scriptis tradiderunt; 2° alioquin philosophi ethnici perinde ac cætera dogmata, sic et istud, imo istud præcipue im-

1) Ut hæc clariora evadant, juvat exponere, quid literali sensu sint typus et antitypum; sic enim sensus figuratus seu metaphoricus, illis vocibus expressus, faciliori ratione intilligitur. *Typus* itaque proprie est instrumentum quodcumque obsignans, sic literæ metallicæ sunt typi, *antitypon* est figura per typum obsignata. Istud porro antitypon potest iterum fieri typus respectu alterius, ut patet ex lithographia, in qua litera seu figura, in lapide per typum expressa, fit typus respectu papyri, in quo eadem figura rursus imprimitur. Hæc transferendo ad sensum figuratum in argumento, de quo disserimus, Eucharistiæ typi fuerunt figuræ et symbola hujus Sacramenti, quæ in V. T. præcesserunt ex. gr. manna in deserto, agnus paschalis, etc., respectu harum figurarum Eucharistia est antitypum. Rursus species Eucharisticæ sunt typus et symbolum rei præsentis, at latentis, nempe Christi Corporis: et typus rei futuræ et absentis, nempe gloriæ futuræ, cujus ipsa pignus in se continet; quo sensu Eucharistia ex antitypo fit typus.

2) Hujus agendi rationis exempla potissimum præbent, ut inferius videbimus, Origenes, et S. Augustinus.

pugnassent, aut Christianis saltem objecissent; quod tamen minime præstiterunt. Patres vero posteriores ita de Eucharistia loquuntur, ut evidenter supponant, illam nonnisi mystice seu typice et symbolice vocari Corpus et Sanguinem Christi. Etenim 3° S. Irenæus lib. IV, *Cont. hæres.* scribit: ***Carnem nostram ali Corpore et Sanguine Christi*** [1], et 4° rursum Eucharistiam ***duabus rebus consistere terrena*** (pane scilicet et vino) ***et cœlesti*** (id est, cœlesti gratia) [2]. 5° Origenes vero, præterquam quod vocat Christi Corpus in Eucharistia ***typicum*** et ***symbolicum*** [3]; 6° negat panem Eucharisticum comedentem ex se sanctum efficere [4], aut utilem esse, nisi pro suscipientis fide [5]; 7° tum affirmat, quod nisi ***spiritualiter*** accipiatur illud dictum: ***Nisi manducaveritis***, etc. litera occidat [6]; 8° scribens vero adversus Celsum, asserit, oratione panes fieri ***quoddam corpus sanctum*** [7], non igitur absolute; 9° sic ***Hom.*** XXXII, ***in Joan. addit, offulam,*** quam Christus Judæ porrexit, ejusdem generis esse, ac ea, quam dedit Apostolis dicens: ***Accipite, comedite,*** etc. [8]. 10° Sed palmaris est Origenis locus in ***Comment. super Matth.***, ubi hæc luculenter scribit: ***Non enim panem illum visibilem, quem tenebat in manibus, Corpus suum dicebat Deus Verbum, sed verbum in cujus mysterio fuerat panis ille frangendus. Nec potum illum visibilem Sanguinem suum dicebat sed verbum, in cujus mysterio potus ille fuerat effundendus. Nam Corpus Dei Verbi, aut Sanguis; quid aliquid esse potest, nisi verbum, quod nutrit, et verbum, quod lætificat cor*** [9]? Quare recte omnino Iconomachi in Concilio Constantinopolitano vocarunt Eucharistiam ***imaginem vivifici Corporis, quæ pretiose ac honorabiliter fit*** [10]. Ergo.

75. ***Resp. Ad*** 1m, ***Neg.*** Etenim luculentissimum est testimonium, quod ex S. Ignatio attulimus, cui non pauca alia non minus clara pro reali Christi præsentia ex eodem S. Martyre adjici possent. Quod si cæteri Patres apostolici parcius scripserunt de hoc mysterio, ideo est, aut quia nulla illis se se præbuit occasio, aut quia morem gesserunt receptæ jamdiu arcani disciplinæ [11]. Cæterum plura monumenta illius ætatis deperdita lugemus.

76. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Si novissent, ***conc.*** secus, ***trans.*** Porro ethnicos nonnisi confusam de Eucharistia notionem habuisse, constat ex vagis calumniis quas superius recensuimus. Juliani

1) Cap. 18, n. 5. ed. Mass.
2) Ibid.
3) Tom. II, *in Matth.* in cap. 15, ed. Maur. pag. 500: *Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τυπικοῦ καὶ συμβολικοῦ σώματος.* „Et hæc quidem de typico et symbolico corpore."
4) Ibid. pag. 499.
5) Ibid.
6) Ibid.
7) Lib. 8, n. 33: *Σῶμα γενομένους . . ἅγιόν τι.*
8) N. 16.
9) *Commentar. series in Matth.* n. 85.
10) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. IV. col. 367.
11) Cf. Moore, *Voyages,* etc. loc. cit.

autem apostatæ opera non omnia ad nos pervenerunt; ejus insuper impugnator S. Cyrillus Alex. silentio pressit, quæ spectant ad Eucharistiam ex prudenti œconomia. Etenim *plurima*, inquit, *de his alia et vera dicerem... nisi profanorum aures metuerem* [1]).

77. *Ad* 3m, *Dist.* In ordine ad futuram resurrectionem, *conc.* per panis et vini substantiam, *neg.* Ut patet ex orationis serie, atque ex scopo S. Martyris, qui, ut vidimus, ex Eucharistia intendit ostendere veritatem futuræ corporum nostrorum resurrectionis adversus Gnosticos [2]).

78. *Ad* 4m, *Dist.* Affirmat S. Irenæus Eucharistiam consistere duabus rebus, terrena et cœlesti, id est, *divina* et *humana* natura, quæ quidem humana natura de terra est et de Virgine assumpta, *conc.* in sensu adversariorum, *neg.* Nam scopus S. Patris est adstruere veritatem Carnis Christi adversus Docetas [3]).

79. *Ad* 5m, *Dist.* Vocat Origenes Corpus Christi in Eucharistia *typicum* et *symbolicum* ratione *Sacramenti* seu specierum, *conc.* ratione rei contentæ, *neg.*

80. *Ad* 6m, *Dist.* Id est, negat Eucharistiam ex se efficere sanctum comedentem, aut utilem esse nisi pro suscipientis fide, ad evincendum, non sufficere materialem Eucharistiæ perceptionem ad hominem sanctificandum, sed præterea requiri internas animi dispositiones, *conc.* ad excludendam realem Christi præsentiam ab Eucharistia, *neg.* [4]).

81. *Ad* 7m, *Dist.* *Spiritualiter*, id est, sacramentaliter per oppositionem ad comestionem cruentam et carnalem, *conc.* per solam fidem, *neg.*

82. *Ad* 8m, *Neg.* Nec enim ibi loquitur Origenes de Eucharistia, sed de cibis seu oblationibus, quæ per benedictionem sanctificantur; ut ostendit Huetius, et fatetur ipsemet Albertinus.

83. *Ad* 9m, *Dist.* Ejusdem generis quoad aliqua, seu quoad effectum et vim juvandi aut nocendi pro sumentis habitu; de quo hic disserit Origenes, *conc.* quoad omnia, seu quoad naturam offulæ illius et panis eucharistici, *trans.* vel *neg.* Dixi *transeat*, cum nondum exploratum sit, num Origenes non censuerit, prout tenent Cyrillus et Anastasius Sinaita, offulam illam fuisse panem ipsum eucharisticum Judæ porrectum, et

1) Lib. 7, opp. edit. Paris 1638. tom. VI, pag. 249: *Ἔφην δ' ἂν καὶ ἕτερα περὶ τούτων πλειστά τε ὅσα καὶ ἀληθῆ . . . εἰ μὴ . . . τὰς τῶν ἀμυήτων ἐδεδίειν ἀκοάς.*

2) Cf. Massuetum diss. 3, n. 83. Sane sensum S. Martyris declarat integer ejus textus, qui sic se habet loc. cit.: „Quomodo, autem, *inquit*, rursus dicunt, (*hæretici*) carnem in corruptionem devenire et non percipere vitam, quæ Corpore Domini et Sanguine alitur?"

3) Cf. Mass. ibid. n. 84 et seqq., ubi Grabium egregie refellit.

4) Cf. Huetium *Origenianorum*, lib. 2, quæst. 14, n. 2 et seqq., ubi hæc omnia Origenis loca discutit adversus Albertinum.

in hac hypothesi omnis evanescit difficultas. Si quis contendat Origenem voluisse, quod offula Judæ data diversa fuerit a pane eucharistico, tunc dicimus juxta ipsius scopum, dictam ab eo fuisse ejusdem generis offulam cum pane eucharistico quoad vim et efficientiam (intra limites tamen suos) juvandi aut nocendi juxta suscipientis dispositionem [1]).

84. *Ad* 10m, *Neg.* Nam inficiatur solum Origenes *visibilem* panem, et *visibilem* potum, seu species sacramentales, esse Corpus et Sanguinem Dei Verbi incarnati. Dum vero dicit verbum quod nutrit, et verbum quod lætificat, esse Christi doctrinam, supposita veritate Sacramenti, deflectit ad allegoricam seu symbolicam expositionem ejusdem mysterii prout facere consueverat. Etenim ibidem jam dixerat: ***Panis iste, quem Deus Verbum Corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum . . . et potus iste, quem Deus Verbum Sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians,*** etc. Sic alium sensum præter allegoricum de verbo Dei agnovisse Origenem, liquet ex ***Homil.*** XVI, ***in Num.: Bibere dicimur***, inquit, ***Sanguinem Christi, non solum Sacramentorum ritu, sed et cum sermones ejus recipimus, in quibus vita consistit*** [2]).

85. *Ad* 11m, *Dist.* Iconomachi vocarunt Eucharistiam imaginem plenam: ideoque adorandam cultu latriæ, juxta ipsorum scopum, *conc.* vacuam, *neg.* Vocabant enim hæretici illi Eucharistiam imaginem Corporis Christi, habita ratione Incarnationis, in qua Verbum Corpus habuit in propria specie, dum in Eucharistia latet sub specie aliena. Exinde concludebant hanc solam imaginem esse adorandam cultu latriæ, quem solum admittebant respuentes cultum relativum Catholicorum. Ex quo patet, ipsos veritatem Corporis Christi in Eucharistia agnovisse, alioquin cultum latriæ minime admisissent. Attamen graviter vapulant a Concilio Nicæno II, quod præter receptum loquendi usum vocaverint Eucharistiam *imaginem*, quamvis plenam et non vacuam [3]).

1) Cf. ibid. pag. 180, et Nat. Alex. *Diss.* XVI, *in sæc.* III, art. 4: „Utrum Origenes de Eucharistiæ sacramento recte senserit," recteque Origenem circa fidei nostræ articulum sensisse ostendit.

2) Cf. de hoc testimonio Origenis Maurin. editorem opp. tom. III, pag. 898. Siquidem ipse omnium primus ex duobus Mss. vulgavit. Ad sinceram porro Origenis sententiam vindicandam inter cætera observat, quod Origenes de mystica Sacramenti significatione per totum articulum disserit, verba institutionis Eucharistiæ allegorice interpretando de verbo Dei, quod instar cujusdam panis et potus cœlestis *nutrit et lætificat, potat et inebriat præclare corda viventium.* S. Augustinus *Serm.* 272, *ad infantes*, eodem fere modo, quo hic Origenes, disserit de altaris Sacramento, cum hoc tamen discrimine, quod S. Augustinus symbolicam mysterii Eucharistici significationem ad unitatem fidelium in uno eodemque Christi Corpore mystico, Adamantius vero ad verbum Dei deflectat. Uterque ipsam Sacramenti naturam, fidelibus satis notam, leviter et quasi in transitu attingit, unice attentus ad mysticas rationes aperiendas. Ita D. De la Rue.

3) Cf. Nat. Alex. *Diss.* IV, *in sæc.* VIII, *De fide Iconomachorum circa Eucharistiam.*

86. II. *Obj.* Saltem negari nequit, Patres latinos realem Christi præsentiam in Eucharistia non agnovisse. 1° Tertullianus enim scribit Christum non reprobasse panem, quo ipsum Corpus suum *repræsentat* 1). Qua vero ratione id præstiterit, 2° ipsemet exponit dicens Christum panem appellasse *Corpus suum*, ut intelligeremus, ipsum *Corporis sui figuram pani dedisse* 2); et clarius adhuc: *Acceptum panem et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit, hoc est Corpus meum dicendo, id est, figura Corporis mei* 3). 3° Eadem ratione loquitur S. Hieronymus, qui, *Comment.* in cap. XXVI, *Matth.* et ipse affirmat Christum *repræsentasse* Corpus et Sanguinem suum 4), et proinde *In* cap. LXVI, *Isai.* aperte negat, ab impiis recipi Corpus et Sanguinem Christi, dicens: *Nec comedunt Carnem Jesu, nec bibunt Sanguinem ejus, de quo ipse loquitur: qui comedunt Carnem meam et bibunt Sanguinem meum habent vitam æternam* 5). Ergo.

87. *Resp. Neg. ant. Ad* 1m, *prob. Dist. Repræsentat*, id est, præsens Corpus suum efficit, seu præsens exhibet, *conc.* imaginem tantum refert, *neg.* Familiarem porro fuisse Tertulliano vocem istam in sensu exposito, evidenter patefaciunt loca, quæ ex eo congessit Pamelius; sic ex. gr. lib. *De resurr. carnis*, cap. XVII, scribit: *Carnem etiam idcirco repræsentandam esse judico*, id est, *præsentem esse sistendam;* et lib. IV, *Cont. Marc.* cap. XXII, ait, quod Deus, *repræsentans eum*, nempe Christum in monte Thabor, dixit: *Hic est Filius meus*, et alibi passim 6).

88. *Ad* 2m, *Dist.* Ad evincendum contra Marcionem, Christi Corpus non fuisse phantasticum, utpote quod sub specie panis delitescere potuerit, *conc.* ad significandum, meram Corporis sui effigiem Christum in Sacramento reliquisse, *neg.* Hoc enim fuisset contra Tertulliani scopum; etenim ipse ex dogmate, quod adhuc retinuerat Marcion de Eucharistia, vult ostendere veritatem Corporis Christi, prout pariter præstitit, ut vidimus, S. Irenæus disputans adversus Docetas, qui eodem errore laborabant. Itaque *figuræ* nomine intelligit Tertullianus id, quod substantiam aliquam exterioribus signis circumscribit; unde ait: *Vacua res, quæ est phantasma, figuram capere non posset*, cum solum Corpus solidum sub figura latere queat. Quare Christi verbis hunc sensum assignat: *Hoc est Corpus meum*, id est, figura, quæ Corpus meum circumscribit, et Sacramentum, quo mei Corporis substantia continetur. Ex his duplici ratione catholicam veritatem confirmare possumus. Constat enim, Tertulliano auctore, 1° verum Christi Corpus in Eucha-

1) Lib. I, *Cont. Marcion.* cap. 14.
2) Ibid. lib. 3, cap. 19.
3) Ibid. lib. 4, cap. 40.
4) In vv. 26, 27, 28, edit. Vallars.
5) In v. 17, in fine.
6) Cf. Pamel. not. 112, in lib. *De resurr. carnis.*

ristia nobis donari; siquidem in hoc Sacramento figuram accipere non posset, si res vacua et phantasma esset; 2° nihil panis superesse præter speciem sive figuram; ex Marcionis enim sententia sequeretur, figuram vacuam sub vacua figura delitescere: quod quidem nunquam observasset Tertullianus, si panis substantiam cum ipsa figura et specie superesse sensisset [1]).

89. *Ad* 3m. Responsio patet ex dictis; eo magis, quod verbum *repræsentare* significet proprie *rem præsentem facere*, ut ex lexicis patet, et S. Doctor ibi opponat veritatem Corporis et Sanguinis Domini figuris hujus Sacramenti, quæ præcesserunt in V. T. [2]).

90. In altero textu loquitur de ethnicis, qui carnis voluptatibus capti Ecclesiam non ingrediuntur, in qua soli fideles de Eucharistia cum fructu participant.

91. I. *Inst.* S. Augustinus non poterat clarioribus verbis Catholicorum figmentum evertere. Nam 1° præterquam quod passim Eucharistiam vocat *panem, figuram, signum* Corporis Christi; 2° *Epist.* XCVIII, *ad Bonifacium*, scribit, quod *Secundum quendam modum Sacramentum Corporis Christi, Corpus Christi est* [3]); et 3° in *Serm. ad infantes*, explicans quid significetur per Corpus Christi in Eucharistia, ait: *Corpus ergo Christi, si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: vos estis Corpus Christi, et membra. Si ergo vos estis Corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa dominica positum est* [4]). 4° Hinc celebris illa S. Doctoris regula tradita lib. III, *De doct. christiana*, cap. XVI, ad distinguendum sensum figuratum a literali: *Si præceptiva locutio est*, inquit, *aut flagitium, aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducaveritis, inquit, Carnem filii hominis et Sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitium videtur jubere; figura est ergo præcipiens passioni dominicæ communicandum, et suaviter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis Caro ejus crucifixa et vulnerata sit.* 5° Recte propterea *Tract.* XXV, *in Joan.* loquens de manducatione Corporis Christi dicebat: *Ut quid paras dentes et ventrem? Crede et manducasti* [5]); nam 6° ut subdit *Tract.* XXVI: *Credere in eum, hoc est manducare panem vivum, qui credit, manducat* [6]). 7° De-

1) Cf. Maran in Præf. opp. S. Justini M. part. II, cap. 9, n. 6.

2) En integrum textum ex cit. edit.: „Postquam typicum Pascha fuerat impletum, et agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis et ad verum paschæ transgreditur Sacramentum, ut quomodo in præfiguratione ejus Melchisedec summi Dei sacerdos, panem et vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui Corporis et Sanguinis repræsentaret."

3) N. 9.

4) *Serm.* CCLXXII.

5) N. 12.

6) N. 1.

mum semper sibi constans S. Doctor lib. *Cont. Adimantum*, cap. XII: *Non enim*, inquit, *Dominus dubitavit, dicere: Hoc est Corpus meum, cum signum daret Corporis sui* [1]*;* porro si quis alteri aurum daret, subdit Albertinus, numquid recte de eo diceretur: non dubitavit aurum appellare, quod dabat? Ergo.

92. ***Resp. Neg. ant.*** Etenim inter Ecclesiæ Patres nemo fortasse reperietur, qui de reali Christi præsentia in Eucharistia expressius et copiosius disserat quam S. Augustinus. Exponens enim verba Psalm. XCVIII: *Adorate scabellum pedum meorum*, hæc nullo modo eludenda scribit: *Anceps factus sum: timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit cœlum et terram: rursus timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum ejus. Quæro quod sit scabellum pedum ejus; et dicit mihi Scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic; et invenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus; suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit; et ipsam Carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit: inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando* [2]. Alia plura ejusdem S. Doctoris non minus luculenta testimonia, facili negotio congerere possemus, si opus esset, ex quibus ejus fides circa hunc articulum omnino cum reliquis Patribus et universa Ecclesia Catholica evidenter convenire dignoscitur; sed ut brevitati studeamus, ab iis afferendis supersedemus [3].

93. *Ad* 1m, ***prob. Dist.*** vocat *panem*, etc. ratione specierum, et quatenus est figura ac signum plenum, *conc.* ratione substantiæ, et quatenus sit figura, aut signum vacuum, ***neg.*** Responsio patet ex superius dictis et prænotatis.

94. *Ad* 2m, ***Dist.*** Prout *Sacramentum* est *signum rei sacræ*, ac relate ad species externas, *conc.* prout adæquate sumitur una cum re contenta, seu juxta internam rei veritatem, ***neg.*** Quænam fuerit Augustini mens ex allatis ejusdem testimoniis evincitur, quibus et istud addere juverit desumptum ex lib. IX, *Confess.* cap. XIII, ubi de piissima matre sua Monica loquens: *Memoriam sui, inquit, ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sci-*

1) N. 3.

2) N. 8. Hæc fere ad verbum mutuatus est S. Doctor ex S. Ambrosio lib. 3, *De Spiritu Sancto*, cap. 9, ut adnotant hujus S. Patris opp. Maurini editores in hunc loc.

3) Cf. Dissertat. P. Bovii S. J. *De sacramento altaris fides S. Augustini.* In *Thesauro theologico* Zachariæ, tom. x.

ret dispensari victimam sanctam, *qua deletum est chirographum*, *quod erat contrarium nobis.* Porro si ad altare dispensatur victima illa sancta, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, evidens est, juxta S. Augustinum, inspecta interna rei veritate, non *secundum quendam modum*, sed vere, realiter et absolute in Eucharistia contineri Corpus Christi, quo in mortem tradito, redempti sumus.

95. *Ad* 3m, *Dist.* Supposita veritate realis Corporis Christi, *conc.* ad hujus exclusionem, *neg.* Recolantur quæ diximus de Origene, et quæ prænotata sunt ad n. 8.

96. *Ad* 4m, *Dist.* Facinus videtur jubere in sensu carnali capharnaitico, quasi Caro Christi esset in frusta concidenda et manducanda, ut alias ipsemet exponit et declarat S. Augustinus [1]), *conc.* in sensu catholico per sumptionem sacramentalem, qua juxta Apostolum I Cor. XI, mors Domini annunciatur, ideoque communicatur dominicæ passioni, *neg.*

97. *Ad* 5m et 6m, *Dist.* Loquens de fide, *conc.* de Eucharistia, *neg.* Nempe locis citt. explanat S. Doctor quod dixerat Christus Judæis: *Hoc est opus Dei*, *ut credatis in eum*, *quem misit ille;* item, quæ addit ibid. Christus v. 35: *Ego sum panis vitæ: qui venit ad me*, *non esuriet*, *et qui credit in me*, *non sitiet unquam.* Quæ profecto de fide in Christum sunt, quamvis ut animadvertimus, hæc dicta non fuerint absque relatione ad Eucharistiam.

98. *Ad* 7m, *Dist.* Id est, non dubitavit Christus vocare *Corpus suum* signum seu symbolum externum ac Sacramentale Corporis sui, quo Corpus ipsum continebatur, *conc.* substantiam ipsam sub signo latentem, *neg.* Id patet ex scopo S. Doctoris contendentis adversus Adimantum manichæum, vere potuisse sanguinem animalium vocari *animam* eorum, quia sanguis est in pecoribus animæ signum, quod per synecdochen dictum est *anima.* Id autem declarat exemplo Eucharistiæ, cujus signum seu symbolum externum dictum est a Christo Corpus suum, etsi reipsa non sit nisi veri ejus Corporis symbolum et signum, sub quo latet Christi Corpus. Exinde solutio profluit animadversionis Albertini; siquidem inepte quidem de auro in propria specie quod alteri præberetur quis diceret:

1) Audiamus iterum S. Augustinum, mentem suam exponentem *Tract.* XXVII, *in Joan.* n. 5, ubi enarrans verba Christi: *Caro non prodest quidquam*, scribit: „O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris, *nisi quis manducaverit Carnem meam*, etc. . . . Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt; carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur." Iste propterea est sensus, quem excludit S. Doctor, juxta quem utique flagitium juberi videtur.

Verum de hoc aliisque S. Doctoris testimoniis, quibus hæretici abusi sunt, cf. Card. du Perron in opp. *Réfutation de toutes les objections tirées des passages de S. Augustin allégués par les hérétiques contre le Sacrement de l'Eucharistie*, vol. in fol. Paris 1624. Cf. præsertim cap. 10, ubi textum, de quo loquimur, fuse exponit.

Non dubitavit aurum appellare quod dabat; at recte, si aurum præberetur sub aliena specie.

99. II. *Inst.* Facundus Hermianensis *manifeste* realem Domini præsentiam ab altaris Sacramento excludit. En ejus verba: *Sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus, et quando circumcisus est et quando baptizatus est; et potest Sacramentum adoptionis adoptio nuncupari; sicut Sacramentum Corporis et Sanguinis ejus quod est in pane et poculo consecrato, Corpus ejus et Sanguinem dicimus, non quod proprie Corpus ejus sit panis et poculum Sanguis, sed quod in se mysterium Corporis ejus Sanguinisque contineant. Hinc et ipse Dominus benedicens panem et calicem, quem discipulis tradidit, Corpus et Sanguinem suum vocavit. Quodcirca sicut Christi fideles, Sacramentum Corporis et Sanguinis ejus accipientes, Corpus et Sanguinem Christi recte dicuntur accipere: sic et ipse Christus Sacramentum adoptionis filiorum quum suscepisset, potuit recte dici, adoptionem filiorum suscepisse* [1]). Ergo.

100. *Resp. Neg.* Si quid enim evincunt objecta Facundi verba, evincunt potius *manifeste* realem Christi præsentiam in Eucharistia. Nam scopus ipsius est excusare, seu benigne interpretari, quod dixerat Theodorus Mopsuestenus, cujus capitulum damnatum est in Conc. V generali, scilicet Christum adoptionem filiorum suscepisse, quum in Jordane baptizatus est, quod ut efficiat, totus in eo est, ut evincat, recte dici potuisse a Theodoro Christum suscepisse adoptionem, quia adoptionis suscepit *Sacramentum,* nempe baptismum, qui licet improprie, attamen aliquo sensu potuit vocari *adoptio.* Hoc autem declarat exemplo Eucharistiæ, in qua etsi exteriores species non sint vere et proprie ipsum Christi Corpus et Sanguis, cum tamen sub se *contineant mysterium Corporis et Sanguinis ejus,* id est, Corpus et Sanguinem Domini, aliquo sensu, licet improprio, dicuntur Corpus et Sanguis Christi, cum tamen reipsa illæ non sint nisi *Sacramentum* seu *signum externum* ejusdem Christi Corporis et Sanguinis. Nisi enim Facundus veritatem Christi Corporis in Eucharistia credidisset, et credi ab omnibus pro certo habuisset; nunquam hoc argumento usus esset ad emolliendum Theodori effatum. Hoc vero magis clare elucet ex eo, quod ibidem dicat: *Potest Sacramentum adoptionis* (scilicet baptisma) *adoptio nuncupari.* Nam quamvis baptismus tantummodo sit *Sacramentum adoptionis,* hoc est visibile signum *adoptionis,* et non sit ipsa *adoptio,* nulla dubitatio est quin homines baptismum recipientes veram et non figuratam adoptionem filiorum Dei accipiant. Ergo a pari juxta Facundum etiamsi Sacramentum, id est, signum visibile Cor-

1) Lib. 9, cap. 5, op. *Pro defensione trium capitulorum.*

poris et Sanguinis Domini *proprie non sit ipsum Corpus et Sanguis Domini*, qui tamen ipsum Sacramentum sumit, veram et non figuratam Carnem et Sanguinem Christi recipit; quia species panis et vini revera *in se mysterium*, hoc est, arcanam tremendamque præsentiam [1]) *Corporis Sanguinisque* Domini *continent* et nos in pane et poculo consecrato Carnem ejus et Sanguinem sumimus, ut diserte Facundus testatur [2]).

101. Ex hactenus disputatis, circa germanam Patrum sententiam de reali Christi præsentia in Eucharistia, constat, optime quadrare in adversarios animadversionem ejusdem Facundi, qui cit. loc. hæc vere scripsit: *Quemadmodum calumniantium hæreticorum est ex dubiis et obscuris, quæ certa et manifesta sunt, male interpretari; ita solitum est prudentiæ ac pietatis catholicæ, ex indubitatis atque evidentibus, firmare ambigua, et latentia declarare* [3]).

PROPOSITIO III.

Ostendi nequit, dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia recte rationi adversari.

102. Majoris perspicuitatis gratia nonnulla præmittenda sunt, priusquam manum admoveamus ad evincendam propositionis veritatem.

103. Ac 1° Animadvertimus difficultates, quas præ se fert dogma de reali Christi præsentia in Eucharistiæ Sacramento; communes esse cæteris fidei nostræ mysteriis, cum omnia pariter mentis nostræ captum excedant.

104. 2° Profitemur nulli nos peculiari philosophiæ placito exclusive adhærere ex tot, quæ circumferuntur circa corporum essentiam, nullumque eorum respuere, cui probati philosophi ac theologi calculum adjecerint, ut solverent difficultates, quas increduli aut hæretici urgent, quibus dogma catholicum velut impossibile et absurdum traducunt. Qui enim philosophiæ peripateticæ student, omnia exponunt juxta theoriam substantiæ et accidentium quæ vocant absoluta. Hi negant Christi Corpus in Sacramento esse in loco respectu sui, sed asserunt illud solum esse in loco respectu accidentium panis, ibique existere per modum substantiæ, quæ abstrahit ab omni quantitate, quali-

1) Cf. S. Joan. Chrysost. *Hom.* XIX, *in Epist. ad Rom.* n. 6, qui *mysterium* appellat, „quod ignotum et arcanum est, quod mirabile sit ac præter opinionem." *Μυστήριον τὸ ἀγνοούμενον καὶ ἀπόῤῥητον, καὶ πολύ μέν τὸ θαῦμα, πολὺ δέ τὸ παράδοξον ἔχον.*

2) Cf. notas Sirmondi in hoc caput; necnon Muratorium op. cit. dissert. *De rebus liturg.* cap. 8. Omnes siquidem antiquiores Protestantes, opportune atque importune, ad impugnandam veritatem catholicam tum de reali Christi præsentia, tum de transubstantiatione, Facundi verba adferre et inculcare consueverunt, ut Cave, Fellus, Binghamus, etc.

3) Initio cap. 5, de quo egimus.

tate, motu, situ, etc. De hac ratione fuse scholastici antiqui disserunt, nec ab ea abhorrere videtur Leibnitzius ipse [1]). Illi vero, quibus cartesiana principia arrident, quique corporis essentiam in actuali extensione in ordine ad locum constituunt, contendunt omnes difficultates solvi posse per particularum corporis compressionem sive mutuam partium accessionem [2]). Qui tuentur Boschowichiana elementa: seu puncta simplicia, censent sese a difficultatibus expedire posse, per partium, ut vocant, compenetrationem, et respectum, quem corpora habent ad coëxistentia corpora. Nos itaque his aliisque placitis prætermissis, malumus negative, sive via indirecta enunciatam adstruere propositionem.

105. Omnibus adversariis fatentibus, Eucharistiæ mysterium, perinde ac reliqua mysteria religionis nostræ, humanæ rationis captum superat. Jam vero implicat ostendi posse quidpiam rectæ rationi adversari, quod eam excedit. Etenim, ut ostendi posset aliquid rationi adversari, deberet ostendi repugnantia intrinseca duarum idearum, seu terminorum, quorum clara cognitio habeatur, ut comparari inter se possent ad eorum evincendam intrinsecam repugnantiam, circuli ex. gr. atque quadrati, quæ sese in eodem subjecto simultanee excludunt; comparari autem inter se nequeunt, quæ mentis aciem fugiunt et excedunt. Hæc porro applicantes casui nostro, sic progredimur. Ut ostenderent adversarii realem Christi præsentiam in Eucharistia repugnare, deberent probe cognoscere intimam corporis essentiam, et statum seu modum, quem dicimus sacramentalem, quo Christi Corpus existit in Eucharistia, ut ex eorum collatione repugnantiam evincere possent. Atqui, etsi daremus eos optime callere naturam corporis, nullam adæquatam ideam aut cognitionem habent status seu modi sacramentalis, quo Christi Corpus præsens est in Eucharistia; impossibile propterea ipsis est, instituere comparationem horum duorum terminorum: nequeunt proinde a fortiori ostendere eorum intrinsecam repugnantiam. Hinc fit ut nullius ponderis sit quævis difficultas ab ipsis proposita, neque ulla prorsus sit, quæ hac indirecta ratione solvi non possit.

DIFFICULTATES.

106. *Obj.* Dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia repugnat in se; destruit omnem certitudinem ex parte sensuum; scatet innumeris incommodis. Ergo. Ac 1° fieri nequit ut Christi Corpus in Eucharistia præsens sit, quin detur compenetratio,

1) *Syst. theolog.* pag. 228.
2) Cf. Gerdil in appendice ad opus: *Immaterialité de l'ame contre M. Locke*, opp. edit. Rom. tom. III, pag. 261 et seqq.

et multilocatio: atqui utraque repugnat; compenetratio enim pugnat cum physicæ notionibus, sed illa etiam admissa in Christi Corpore, prout præsens est in Eucharistia, inde sequeretur aliud esse corpus a vero Christi Corpore diversum; corporis enim essentia in partium seu elementorum certo ac determinato modo, seu nexu et dispositione consistit. 2° Repugnat præterea multilocatio, qua fieret 3° ut idem corpus esset divisum a se ipso; ut 4° esset unum et multiplex pro multitudine locorum; 5° ut contrariis plane affectionibus in diversis locis subjiceretur; 6° posset ubique esse; 7° majus et minus, etc. Ergo.

107. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1ᵐ autem ***prob.*** Transmittimus *maj. et min.* quoad compenetrationem, cum nostrum non sit quæstiones philosophicas expendere, multo vero minus dirigere, ***neg.*** quoad multilocationem. Cæterum compenetrationis et punctorum simplicium systema, nec unica nec tutior fortasse via est ad solvendas difficultates; nos alias præterea recensuimus, ideoque duplici ratione peccat Bayle, qui nobis hanc obtrudit difficultatem: tum scilicet in eo, quod affirmet non posse aliter, quam per compenetrationem fieri, ut integrum Christi Corpus existat in Eucharistia; tum in eo, quod autumat compenetrationem absolute ac in se repugnare, cum non pauci philosophi contrarium doceant; quod si hæc via ipsi non arridet, aliam eligat. Sicque responsio patet ad id, quod adjicitur de diversitate corporis, quæ inde exurgeret. Nec enim fidei dogmata permisceri debent cum placitis philosophicis, perinde ac si illa ab istis dependerent.

108. ***Ad*** 2ᵐ ***prob.*** vel ***Neg.*** vel ***Dist.*** Repugnat multilocatio naturaliter, ***trans.*** supernaturaliter et in se, ***neg.*** Prætermissis enim omnibus theologis, philosophi iique gravissimi vel inter Protestantes hanc repugnantiam minime noverunt: cujusmodi inter cæteros sunt Leibnitzius, et Voet Professor et minister Ultrajectinus apud Feller [1]). Imo nec desunt, qui contendant naturaliter etiam fieri quandoque posse, ut idem corpus duplicem habeat existentiam seu bilocationem [2]), licet modus, quo id contingat, mente concipi nequeat. Verum ex eo, quod non assequamur, qua ratione id fiat, non ideo negare jure possumus, multo minus affirmare quod repugnet. Profecto, melius non assequitur cæcus natus ejusdem corporis in pluribus speculis repræsentationem, ac nos ejusdem corporis replicationem in pluribus locis; stulte tamen omnium judicio cæcus se gereret, si ex eo, quod rationem non concipit, qua multiplex ejusdem corporis repræsentatio eodem tempore in pluribus speculis fieri possit, eam contra cæterorum auctoritatem obstinate negare vellet. Recepta passim opinio est, quod præsen-

1) *Catéchisme philos.* tom. III, art. *Eucharistie*, §. 441, n. 3.

2) Ibid.

tia unius substantiæ respectu alterius, in sola consistat ejusdem immediata operatione in alteram, in hac hypothesi dici posset, Corpus Christi, potentia quidem extraordinaria, quæ tamen captu difficilis non est, producere eodem tempore per se absque causa intermedia illos effectus, quos prius producebant panis et vinum tot in locis, in quibus quotidie hoc mysterium celebratur, et sic præsens esse eodem tempore pluribus in locis [1]).

109. *Ad* 3m, *Neg.* Sed idem corpus diversos tantum haberet respectus ad corpora coëxistentia, quod divinitus fieri potest.

110. *Ad* 4m, *Neg.* Ut ex dictis patet.

111. *Ad* 5m, *Dist.* Contrariis affectionibus subjiceretur accidentalibus et ratione loci, *conc.* essentialibus et ratione subjecti, *neg.* Alioquin se mutuo destruerent [2]).

112. *Ad* 6m, *Dist.* Pro ratione panis consecrati, *conc.* absolute, *neg.* Quod si absolute dici nequit, Corpus Christi ubique esse, multo minus dici poterit immensum, ut nonnulli objiciunt; ad immensitatis siquidem proprietatem requiritur, ut illud, de quo immensitas prædicatur, sit infinitum actu ac natura sua, atque ab intrinseco immensum, ita ut nequeat non esse in omni loco; quæ certo Christi Corpori convenire nullatenus possunt.

113. *Ad* 7m, *Neg.* Neque enim multiplicitas respectuum seu relationum aliquid addit subjecto sic multiplicato. Atque hac ratione occurrendum est innumeris prope ejusmodi tricis, quas possemus jure contemnere.

114. I. *Inst.* Saltem istud dogma omnem certitudinem destruit ex parte sensuum. Nam 1° sensus, facta etiam consecratione, non enunciant, nisi panem. 2° Imo non ita pridem instituta a nonnullis analysi chymica cujusdam particulæ consecratæ, nulla in ea reperta est substantia animalis, sed solum substantia vegetalis, attamen nos credere teneremur, esse Christi Corpus; 3° de nulla itaque re certi esse possemus; 4° præsertim, cum panis consecratus nos nutriat, et vinum inebriet, ac cætera præstent, quæ panis vinique substantiæ efficere solent. 5°. Nec reponere juvat cum S. Thoma, accidentia, quæ, destructa panis vinique substantia, per miraculum absque subjecto subsistunt, illos ipsos effectus producere quos substantia producere solebat sive passione sive actione, quia per modum substantiæ subsistunt; theoria enim de accidentibus absolutis tum a physica, tum a sana philosophia rejicitur, cum species nihil aliud sint, nisi materiæ modi et affectiones, quæ propterea nec Dei virtute ab ea separari possunt, prout separari nequeunt volitiones a voluntate. 6° Acce-

1) Cf. Abb. de Lignac *Présence corporelle de l' homme en plusieurs lieux prouvée possible par les principes de la bonne philosophie.* Paris 1764; nec non Monton S. J. *Meditazioni per fissar la credenza,* Ferrara 1803, med. XXIII, *Della Eucaristia;* Hauser S. J. *Ontologia,* part. IV, art. 5, §. 579 et seqq.

2) Cf. Hauser loc. cit. §. 576.

dit quod nec concipere nos possimus, qua ratione integrum humanum corpus in parvæ hostiolæ spatio contineatur, 7° illudque majus minusve sit pro majori minorive hostiæ magnitudine, quæ si frangatur, pro fragmentorum numero crescat ejusdem corporis multiplicatio. Ergo.

115. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Sensus annunciant species sive apparentiam panis, ***conc.*** substantiam seu naturam panis, ***neg.*** Officium enim sensuum, præsertim vero visus, non versatur circa corporis naturam aut essentiam, seu ut cum Lucretio loquar: ***Nec possunt oculi naturam noscere rerum***; sed solum versantur circa existentiam, et ea, quæ apparent in eodem corpore; imo in hoc ipso corrigendi quandoque sensus sunt a ratione. Multo igitur minus eorum adhærere judicio debemus, cum nos commoneat divina auctoritas, non esse in Eucharistia nisi apparentiam panis, quam Deus vel per se vel per media sibi soli nota, destructa panis substantia, in nobis excitare potest [1]).

116. ***Ad*** 2m, ***Resp.*** I. ***Dist.*** Si posset analysis chymica institui ***corporis gloriosi***, adeoque ***incorruptibilis***, cujusmodi est Christi Corpus post ejus resurrectionem, ***conc.*** secus, ***neg. Resp.*** II. impietatem ac stultitiam adversarios hac vice fefellisse. Impossibile siquidem est, ut instituatur processus chymicus, ut vocant, quin species panis corrumpatur, non secus ac quivis alius cibus in stomacho nostro, in quo, velut in elaboratorio chymico, dum fit nutritio, partes secernuntur. Ergo, quemadmodum cessat in stomacho nostro realis Christi Corporis præsentia, statim ac corrumpuntur eucharisticæ species; sic cessat dum per chymicam operationem eædem species immutantur. III. Accedit, Deum, qui voluit latere Christi Corpus sub panis speciebus, has ipsas, destructa substantia, species offerre intuendas, dum in sua elementa hostia consecrata resolvitur.

117. ***Ad*** 3m, ***Neg.*** sequelam. Seposita enim peculiari Dei auctoritate, nos tuto judicare possumus de objectis juxta id, quod de iis nobis sensus referunt. Sed neque in Eucharistia nos sensus decipiunt. Sensus enim nostri solum versantur circa species, nobisque referunt species panis et vini, quæ reipsa adsunt in Eucharistia, ideoque evanescunt nugæ omnes a Bayle excogitatæ.

118. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Id est, Deus vel per se, uti supra dictum est, vel per media sibi soli nota ad exercendam fidem nostram eosdem producit physicos effectus, quos produceret substantia panis aut vini, si adesset, ***conc.*** ipsum Christi Corpus, ***neg.*** Nos non tenemur modum exponere aut determinare, quo hæc

1) Cf. Bergier *Traité historique et dogmatique de la vraie religion*, tom. IV, pag. 341, et tom. X, pag. 147 et seqq. Palmieri *Analisi ragionata*, etc. tom. VI, pag. 356 et seqq.

fiunt, sed solum ostendere fieri posse. Id ipsum dicatur de cæteris omnibus, quæ circa species sacramentales accidere possunt, quæque non attingunt Corpus Christi gloriosum, quod harum affectionum aut passionum, in statu præsertim sacramentali, incapax est.

119. *Ad* 5m, Transmittimus totum argumentum. Fides enim nos docet credere realem Christi præsentiam, non autem aut accidentia absoluta peripatheticorum, aut aliud quodlibet philosophicum systema. Fides semper simplex est, hominum additamenta ut plurimum implexa sunt ac difficilia [1]).

120. *Ad* 6m, *Dist.* Si existeret modo naturali, *trans.* si modo sacramentali, *neg.* Responsio patet ex dictis.

121. *Ad* 7m, *Neg.* Sed Christi Corpus relationem seu habitudinem tantum habet ad majorem, aut minorem hostiæ magnitudinem. Sic Deus neque crescit neque minuitur per creationem aut destructionem mundi quem implet. Ex his etiam responsio fluit ad id, quod postremo loco objicitur, de corporis multiplicatione pro fragmentorum numero, ut patet ex speculi fracti exemplo; tot enim post speculi fractionem habentur ejusdem objecti repræsentationes, quot sunt speculi fragmenta.

122. II. *Inst.* Nemo inficias iverit, plurima incommoda, imo et absurda ex ejusmodi dogmate necessario profluere. 1° Atque in primis, quod Christi Corpus indignis profanationibus subjiceretur; 2° tum etiam, quod præ se ferret figuram et affectiones panis; 3° quod panis verteretur ac immutaretur in Deum. 4° Falsum præterea esset illud omnium ore tritum axioma: totum est majus sua parte; nam in ultima cœna Christus in manu sua, quæ est pars, gestasset Corpus suum, quod est totum. 5° Quare merito concludebat Tillotsonus, nec Apostolos credere potuisse Christo affirmanti illud quod in manibus gerebat, esse Corpus suum: ipsi enim per visum, gustum, odoratum et tactum, certi efficiebantur de pane, quem manducabant; per solum auditum novisse poterant, Christum præbuisse Corpus suum; quomodo porro uni tantum testi fidere poterant, reliquis quatuor testibus reluctantibus? 6° Multo minus nos credere possumus; siquidem per sensus physice nobis constat, Eucha-

1) Cf. Emman. Maignan Ord. Minim. *Philosophia sacra*, Tolosæ 1661, vol. I, cap. 22, prop. 6, n. 20, pag. 878. Ex his patet quam inepte, imo prorsus falso Beausobre *Hist. de Manichee et du manicheisme*, liv. 5, chap. I, §. 12, scripserit: „On ne connaissoit point encore (*sæc.* III) *de modes*, ou *d'accidens* sans sujet et l'on connaissoit encore moins de translation des accidens d'un sujet dans un autre sujet. Nous sommes redevables de ces belles découvertes *au nouveau mystère de la transubstantiation.*" Etenim nec innititur dogma de reali præsentia ac de transubstantiatione systemati accidentium quæ vocant absoluta, nec novum est mysterium transubstantiationis. Utrumque enim dogma Patres quovis sæculo crediderunt et propugnarunt absque doctrina peripathetica de accidentibus absolutis, et adhuc adstruitur uterque fidei articulus absque illa. Iteratis experimentis comperi, nullam esse incredulis et hæreticis validiorem rationem impugnandi doctrinam catholicam, quam mendacia, et gratuitas assertiones.

ristiam esse panem; esse autem Christi Corpus non innotescit nobis, nisi per moralia certitudinis argumenta: atqui certitudo moralis prævalere nequit certitudini physicæ. Ergo.

123. ***Resp.*** ***Neg.*** ***ant.*** ***Ad*** 1m ***prob.*** ***Neg.*** Eadem nempe ratione, qua ejus divinitas, quæ omnia implet et ubique est, ab ejusmodi profanationibus non attingitur, neque proinde attingitur ejus humanitas glorificata, ac in statu sacramentali prout hic existit, cum sit illarum incapax. Homines sacrilegi sibi ipsis propterea nocent, non autem Christi Corpori, quod eorum affici contumeliis nullo modo potest, et ita de cæteris dicatur.

124. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Id est, uti jam innuimus, Deus excitat in nobis figuram, easque affectiones, quas objective producebat, seu excitabat in sensibus nostris substantia panis, ***conc.*** ipsum Christi Corpus subjective hanc figuram affectionesque subit, ***neg.*** Hujus rei possumus aliquod exemplum capere ex ***petrificatione***, in qua licet petra succedat ligno, attamen petra retinet figuram et lineamenta omnia ligni, idem porro phænomenon in substantiis animalibus cernitur, ut in ***ichthyolithis***, etc. Potest proinde tota substantia immutari, non immutata figura.

125. ***Ad*** 3m, ***Neg.*** Fides enim catholica docet, panem converti in Christi Corpus, cui per concomitantiam, ut scholæ loquuntur, tum anima, tum divinitas hypostatice unitæ sunt, nunquam autem docuit ***panem converti in Deum.*** Somniant proinde increduli, dum absurda, quæ sibi animo fingunt, adscribunt fidei catholicæ.

126. ***Ad*** 4m, ***Neg.*** vel ***Dist.*** Si in eodem statu, seu eodem existendi modo, Christi Corpus fuisset, ***conc.*** si plane diverso, adeo ut in manu, quæ modo et statu naturali subsistebat, gesserit seipsum existentem modo et statu sacramentali, ***neg.*** Sic evanescit grandis illa difficultas, quam plenis buccis veluti novam ac insolubilem proposuit J. J. Rousseavius. Eam jam sibi proposuerat et disjecerat S. Augustinus [1]).

127. ***Ad*** 5m, ***Neg.*** Probe enim noverant Apostoli, auctoritatem Christi Filii Dei præferendam esse testimonio sensuum, quorum officium, ut sæpius diximus, non est renunciare substantiam alicujus objecti, sed objectivas tantum affectiones.

128. ***Ad*** 6m, ***Neg.*** pariter eandem ob causam; manifestam porro esse tum præcedentis, tum hujus argumenti fallaciam, ex eo liquet, quod exinde sequeretur, Apostolos non potuisse sibi persuadere, Jesum Christum fuisse Deum simul et homi-

1) *Enarr.* I, *in Psalm.* XXXIII et *Enarr.* II, in eund. Psalm. Exponens enim Enarr. I, verba: *Ferebatur manibus suis.* „Hoc vero, *inquit*, fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo: manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur, in ipso David secundum literam non invenimus; in Christo autem invenimus. Ferebatur Christus manibus suis, quando commendans ipsum Corpus suum ait: *Hoc est Corpus meum*: ferebat enim illud (*Corpus*) in manibus suis." In Rhythmo etiam Ecclesiæ dicitur: *Se dat suis manibus.*

nem; cum eorum sensus ipsis non exhiberent Christum, nisi ut hominem, ideoque humanam personam. At certum est; eos Christum ut Deum, divinamque personam habuisse. Quod vero adjicitur de conflictu inter physicam et moralem certitudinem, jam pridem diluimus [1]), quin necesse sit his nugis diutius detineri.

CAPUT II.

DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRÆSENS IN EUCHARISTIA, SEU DE TRANSUBSTANTIATIONE.

129. Conveniunt Lutherani cum Catholicis in profitenda reali Corporis et Sanguinis Domini præsentia in Eucharistia; dissentiunt vero circa modum, quo Christi Corpus et Sanguis in Sacramento præsentia fiunt. Unanimiter enim respuunt catholicam doctrinam de transubstantiatione; at in diversas sententias abeunt in exponenda ratione, qua Christus fit præsens, ac manet in Eucharistia. Nonnulli inter eos invexerunt unionem hypostaticam Verbi incarnati cum pane, quam unionem appellarunt *impanationem*; alii affirmarunt Christi Corpus esse ***in*** pane, ***cum*** pane, ***sub*** pane, qua ***consubstantiatione***, ut vocant, seu commixtione aut concomitantia, duæ illæ substantiæ in Eucharistia ita uniuntur, ut neutra in altera includatur [2]).

130. Contra hos hæreticos Tridentina Synodus, sess. XIII, can. II, decrevit: ***Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis et vini, una cum Corpore et Sanguine D. N. J. C.; negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in Corpus, et totius substantiæ vini in Sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini; quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat; anath. sit.***

131. Ex hoc porro canone patet 1° articulum transubstantiationis esse dogma peculiare ac distinctum a dogmate de reali Christi præsentia, et cessatione omnis substantiæ panis ac vini; merito propterea Pium VI, in Constit. ***Auctorem fidei***, damnasse veluti ***perniciosam, derogantem expositioni veritatis catholicæ circa dogma tansubstantiationis, ac faventem hæreticis***, propositionem XXIX Synodi Pistoriensis, quæ tradit, in postremis his duobus articulis haberi plenam fidei doctrinam de Eucharistia [3]).

1) Tract. *De vera religione* n. 177 et seqq.

2) Cf. Bellarm. lib. 3, *De Euch.* cap. II.

3) Cf. Card. Gerdilium: „Animadversiones in notas, quas nonnullis Pistoriensis synodi propositionibus damnatis

132. Patet 2° in dogmate transubstantiationis inesse rationem, ut loquitur Bellarminus [1]), existentiæ Christi et cessationis panis et vini in Eucharistia: ideoque rursum in censura apostolica doctrinæ Synodi Pistoriensis loc. cit. merito notatam esse omissionem, *qua notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratæ ad illius tuendam professionem adversus hæreses*, ac propterea, illos decipi, qui autumant modum, quo Christus præsens fit ac existit in Eucharistia, neutiquam ad fidem pertinere.

133. Patet 3° Solam transubstantiationem spectare ad fidem, minime vero varias illas ac multiplices rationes, a scholasticis excogitatas ad eam explicandam: multo minus ad fidem pertinere plures paucioresve illas conditiones, quas iidem postulant, ad veram proprieque dictam conversionem constituendam. Cæteris proinde omissis, nobis valde probatur sententia Vasquezii, quam adoptavit Franciscus Veronius [2]) utpote quæ simplicitate sua se commendet, et faciliorem reddat hujus dogmatis vindiciam. Censet itaque Vasquez, transubstantiationem in suo conceptu formali consistere in relatione (et quidem extrinseca et solius rationis) ordinis inter substantiam, quæ desinit, et eam, in quam desinere dicitur vi verborum Christi; ita ut transubstantiatio nihil aliud addat reali præsentiæ, nisi *cessationem panis in ordine ad realem Christi præsentiam*, quo verba Christi sint vera. Desinit autem panis substantia per destructionem [3]).

134. Patet, 4° Dogma transubstantiationis esse veluti sequelam alterius dogmatis de reali Christi præsentia, hoc propterea nondum constituto, perperam illud adstrueretur. Res proinde hic nobis est directe cum Lutheranis, nec nisi indirecte adversus Calvinistas ac Sacramentarios reliquos hic pugnare possumus, cum desit fundamentum. Quibus ita compositis, sit

PROPOSITIO.

Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam Corporis et Sanguinis D. N. J. C.

135. Est de fide, ut constat ex citato canone Conc. Tridentini. Sic vero ejus veritatem in primis ex Scripturis ostendimus.

in dogmatica constit. SS. D. N. *Pii* VI, quæ incipit *Auctorem fidei* Cl. Feller adjiciendas censuit." §. 2, opp. ed. Rom. tom. XIV, pag. 315 et seq. Sane Bellarminus loc. cit. n. II, tradit, Lutheranos magis reprehendere Catholicos, „quod transubstantiationem faciant *articulum fidei* quam quod eam defendant." Adeo nempe explorata res erat, tum apud Catholicos, tum apud hæreticos, definitam ut articulum fidei doctrinam de transubstantiatione.

1) Loc. cit. cap. 13, n. 1.

2) In *Regula fidei*, §. 42, n. 5.

3) Cf. *In* III, *part. S. Th.* tom. III, disp. 181, cap. II et seqq. Nec ab eo dissentit quoad rei substantiam Bellarminus loc. cit. cap. 18.

Lutheranis fatentibus, verba Christi in sensu literali proprio accipienda sunt; atqui hæc Christi verba: ***Hoc est Corpus meum***, in sensu literali proprio solum Christi Corpus significant, seu designant, non autem panem, cujus nulla fit mentio. Ergo si solum Christi Corpus significant ad exclusionem panis, ut vera sit Christi propositio literaliter intellecta, debuit necessario panis in Christi Corpus mutari, seu converti. Hoc idem rursum sic brevius conficimus: hæc verba: ***Hoc est Corpus meum***, vel intelligunt adversarii de pane in Christi corpus mutato, vel de pane, ut panis est, seu de pane non immutato; si de pane mutato intelligunt, jam nobiscum sentiunt; si vero de pane non mutato, jam falsa esset eorum significatio: nam panis triticeus non est Christi Corpus [1]).

136. Verum quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensum, est traditio. Etenim *pia antiquitas aperte satis declaravit*, *panem mutari in Corpus Christi*, *vinum in Sanguinem*, *passimque hic veteres agnoscunt μεταστοιχείωσιν (metastoicheiosin)*, *quam Latini transubstantiationem recte verterunt ... et quemadmodum igitur alias, ita hic quoque explicanda est Scriptura ex traditione; quam custos Ecclesia ad nos usque transmisit;* ita Leibnitzius lutheranus homo [2]). Et sane, nihil exploratius in tota antiquitate hoc dogmate est, ut constat tum ex Patribus, tum ex liturgiis omnibus. Non pauca huc referuntur documenta, quæ jam adduximus, cum ageremus de veritate realis Christi præsentiæ ex traditione, quibus tamen nonnulla alia hic adjicimus. Itaque Patres passim docent 1° panem et vinum verbis Christi in Corpus et Sanguinem *converti*, ita Cyrillus Alex. scribens in ***Epist. ad Calosyrium***: ***Convertens ea*** (oblata) ***in veritatem propriæ Carnis***. Eusebius Emissenus, adducto exemplo creationis, S. Greg. M. aliique apud Bellarminum [3]), affirmant panem *mutari*, *transmutari*, *immutari;* ita SS. Cyprianus, Cyrillus Hierosolym., Ambrosius, Gregorius Nyssenus, Joan. Chrysostomus, Joan. Damascenus ibid.; 3° adstruunt panem *transire*, *transformari*, *fieri*, *transelementari* in Christi Corpus, ita SS. Remigius Rhemensis, Joan. Damascenus, Theophilactus; Augustinus, aliique passim [4]). Ad hanc porro mutationem persuadendam utuntur exemplis petitis, ut vidimus, a creatione,

1) Cf. Bellarm. ibid. cap. 19; Becanum *Manuale controv.* lib. 2, cap. 3, n. 9 et seqq.

2) *Systema theol.* pag. 226. Nec ab eo dissentit Schultess, qui in *Annalibus theologicis* scribit: „Cum admittitur realis ac substantialis præsentia Corporis et Sanguinis Christi Jesu in Eucharistia, necesse est pariter admittere quod panis ac vinum subeant mutationem incomprehensibilem aliquo determinato temporis puncto, et Ecclesia Catholica nihil aliud efficit, nisi quod hoc punctum determinet. Eadem ratione ipsa potest literæ Scripturarum inniti, quoniam in iis dicitur: τοῦτό ἐστι (*hoc est*) nunquam vero: ἐν τούτῳ (*in hoc*)." Cf. Esslinger *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, etc. 1832.

3) Lib. 3, cap. 20.

4) Ibid.

conversione aquæ in vinum, etc. et expresse negant quidpiam remanere de pane ac vino post consecrationem. Sic enim inter cæteros loquitur S. Cyrillus Hieros.: *Aquam olim in vinum, quod sanguini affine est, in Cana Galilææ transmutavit, et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quum vinum in Sanguinem transmutavit* [1]? Sic etiam S. Ambrosius: *Quantis*, inquit, *utimur exemplis? Probemus, non hoc esse; quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit; majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ; quia benedictione etiam natura ipsa mutatur* [2].

137. Quod spectat ad liturgias, satis est recolere, quæ ex iis superius testimonia prolata sunt, ut evidenter constet, non aliam in universa Ecclesia fidem unquam viguisse. Ne denuo eadem proferamus, sufficiat hic verba canonis æthiopici referre, quæ ita se habent: *Ostende faciem tuam super hunc panem, et super hunc calicem, quos proposuimus super hoc altare spirituale tuum, benedic, sanctifica et purifica illos; et transmuta hunc panem, ut fiat Corpus tuum purum: et quod mixtum est in hoc calice, Sanguis tuus pretiosus;* in hæc porro verba sic animadvertit Renaudotius: *Veram mutationem significat vox æthiopica, rei scilicet unius in aliam, ut agnoscit ipse Ludolfus in lexicis suis: multique Scripturæ loci, in quibus usurpatur, palam faciunt. Si vel levissima de ejus significatione esset dubitatio, vox coptica, cui respondet, et versiones arabicæ illam plene discuterent* [3].

DIFFICULTATES.

138. I. *Obj.* 1° Christus Joan. VI, 51, dixit: *Ego sum panis,* quin se in panem immutaverit, ergo neque cum dixit: *Hoc*

1) *Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν οἰκεῖον αἵματι ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν, οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; Cat. myst.* v, n. 2. Hoc ipsum pariter inculcat. n. 6, imo in tota hac Catechisi, quæ de hoc argumento est. Cf. Toutteum diss. 3, cap. 9. Quemadmodum vero Cyrillus hanc conversionem vocavit *μεταβολὴν mutationem*, sic Greg. Nyss. eam modo vocat: *μεταποίησιν*, quæ vox pariter significat *mutationem*, modo *μεταστοιχείωσιν transelementationem*, Joan. Chrysostomus *μεταῤῥύθμισιν, transformationem.*

2) Lib. *De Myster.* cap. 9, n. 50.

3) In *Collect. liturgiarum orient.* Paris. 1716, tom. I, pag. 504 et 527. Cf. etiam ibid. ejusdem *Comment. ad litury. copticam S. Basilii;* item Muratorium diss. cit. cap. 9 et seqq. Tam clara, tam luculenta sunt testimonia, quæ in omnibus, quotquot supersunt, veteribus liturgiis de hoc fidei dogmate reperiuntur, ut sola incredulitas hæreticorum possit sibi vim inferre, ne eorum pondus sentiat.

Cum vero illa omnibus obvia sint, supervacaneum censemus ea hic exscribere. Subjiciemus potius præclaram observationem Cl. Mœhler, qui in *Symbolica*, tom. I, pag. 361, loquens de transsubstantiatione scribit: „Cette doctrine occupe une place importante dans le sistême catholique. Et qui ne pense aussitôt au changement moral qui transforme tout notre être? Qui ne se rappelle que, l'homme terrestre finit, et l'homme céleste commence: tellement que ce n'est plus nous qui vivons, mais c'est le Christ qui vit en nous?... Cette même croyance est l'expression la plus formelle de l'objectivité de la nourriture divine; car elle nous montre la substance matérielle anéantie devant l'aliment supérieur."

est Corpus meum, panem convertit in Corpus suum. 2° Hæc præterea propositio: ***Verbum caro factum est***, est vera, quamvis duæ fuerint in Christo naturæ, cur ergo vera non erit hæc alia: ***Hoc est Corpus meum***, si fuerint in Eucharistia duæ substantiæ? 3° Hinc de ferro candente, ac de dolio vinum continente vere dicitur: ***Hic est ignis . . . hoc est vinum***, etsi nulla aut in ferro, aut in dolio facta fuerit immutatio. 4° Hac de causa Apostolus sexies Eucharistiam vocat panem; præsertim vero I Cor. X, 16, ubi scribit: ***Panis, quem frangimus, nonne participatio (gr. κοινωνία Koinonia, communicatio) Corporis Christi est*** [1]? Si panis autem nomine intellexisset ipsum Christi Corpus, inepte prorsus dixisset, Corpus Christi esse communicationem ipsius Corporis Christi. Ergo.

139. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Ita tamen, ut addiderit ***vivus***, ostendens sic figurate se loqui, ***conc.*** secus, ***neg.*** Jam vero in verbis consecrationis, Lutheranis fatentibus, Christus adhibuit locutionem in sensu literali proprio.

140. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** paritatem; ad hoc enim, ut ea propositio ad Lutheranorum propositum esset accommodata, debuisset Christus dicere: ***Corpus meum factum est panis.***

141. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Quia sic fert receptus apud omnes loquendi usus, qui eas propositiones accipiunt in sensu figurato, significando continens pro contento, ***conc.*** ubi hic usus non invaluit, ut in casu nostro, ***neg.***

142. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Sexies Apostolus Eucharistiam vocat panem, ast in Corpus Christi conversum, ***conc.*** non conversum, ***neg.*** Talem porro esse Scripturæ consuetudinem, ut rebus post conversionem aut mutationem eadem nomina tribuat, quæ prius obtinebant, superius ostendimus. Quod vero additur ex Epistola ad Corinth. facile disjicitur, si notetur, Apostolum Eucharistiam vocasse panem ratione specierum, ejus propterea locutionis sensus hic est: quod sub specie panis distribuimus, nonne communicatio Corporis Christi est? Sic evanescit omnis difficultas [2].

143. II. ***Obj.*** 1° S. Joan. Chrysostomus in ***Epist. ad Cæsarium monachum***, Theodoretus in ***Dialogis*** I et II ***contra Eutychianos***, et Gelasius in lib. ***De duabus naturis***, transubstantiationis commentum prorsus evertunt. Etenim S. Joan. Chrysostomus de pane eucharistico scribit: ***Panis, divina illum sancti-***

1) *Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;*

2) Lutherus non alia ratione potuit ex Apostolo patrocinium pro sua impanatione quærere, quam ejus verba ita corrumpendo: „Nonne *cum pane* in Eucharistia omnibus, qui illo vescuntur, simul datur Corpus Christi?" Op. xx, 1365, apud. Wegsch. §. 178, qui et ipse eum improbat. Nempe hæretici, ut quidam Auctor observat, „unam perpetuo Scripturam clamitant, sed ubi ventum est ad eam, auditis quomodo legant. Tam aperta sunt verba; in omnibus Evangelistis sunt eadem. Omnia tamen pervertunt, omnia ad suam hæresim trahunt." Apud Moore op. cit. cap. 14, pag. 79.

ficante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem est habitus Dominici Corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed unum Corpus Filii prædicamus [1]; Theodoretus vero, cum Eutychianus probare apud ipsum contenderet, naturam humanam in divinitatem esse conversam, et exemplo uteretur Eucharistiæ, in qua substantia panis in Corpus Christi convertitur, ei respondet: ***Retibus***, *quæ ipse texuisti, captus es. Neque enim symbola mystica post significationem recedunt a sua natura. Manent enim in priori substantia, et figura, et forma, et videri, tangique possunt sicut prius* [2]; et clarius adhuc: Deus in hoc Sacramento *visibilia symbola*, inquit, *Corporis et Sanguinis appellatione honoravit, non naturam quidem mutans, sed naturæ gratiam adjiciens* [3]. Demum Gelasius: *Sacramenta*, inquit, *quæ sumimus, Corporis et Sanguinis Christi, divina res est..... et tamen esse non desinit substantia, vel natura panis et vini* [4]. 2° His si addatur, tum Patres citatos tum alios passim, Justinum præsertim, unionem panis et vini cum Corpore et Sanguine Christi comparare cum unione duarum naturarum in mysterio Incarnationis, quas inconfusas permansisse dogma fidei est, constabit 3° non solum barbaram *transubstantiationis* vocem novam esse, verum etiam incognitam plane toti antiquitati rem, seu notionem per illam significatam, quæ in Concilio Lateranensi IV primum invecta est. Ergo.

144. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1^m ***prob. Dist.*** Et citati Patres *naturæ ac substantiæ* nomine significant rerum naturales sensilesque qualitates, *conc.* intimam rerum essentiam, seu substantiam ac naturam proprie dictam, *neg.* Juverit porro hanc responsionem firmare auctoritate hominis lutherani, scilicet Leibnitzii, qui in *Systemate theologico* hæc præclare scribit: *Sæpe superstitibus speciebus nomen panis et vini attributum est, cum sensu non distinguantur: sic Ambrosius dixit, ita efficacem esse sermonem Domini, ut sint quæ erant, et in aliud convertantur; scilicet accidentia sunt quæ erant, substantia conversa est; nam, idem ait, post consecrationem nihil aliud quam Carnem et Sanguinem credendum esse; et Gelasius Pontifex Romanus innuit, panem transire in Corpus Christi, manente natura panis, hoc est, qualitatibus*

1) In append. ad tom. III, opp. S. Joan. Chrysost. edit. Maur. pag. 744, deest textus græcus hujus loci.

2) Dial. II, *Inconfusus*, opp edit., Paris 1642, tom. IV, pag. 85: *Ἑάλως αἷς ὕφηνες ἄρκυσιν. Οὔδε γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μύστικα σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτὰ, οἷα καὶ πρότερον ἦν.*

3) Dial. I, pag. 18: *Τὰ ὁρώμενα σύμβολα τῇ τοῦ σώματος καὶ αἵματος προσηγορίᾳ τετίμηκεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβολὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προτεθεικώς.*

4) Lib. *De duabus naturis adv. Eutych. et Nest.* in *Biblioth. Patrum de la Bigne*, edit. 2, tom. IV, col. 565.

ejus, sive accidentibus; neque enim tunc ad metaphysicas notiones formulæ exigebantur: quo sensu et Theodoretus dixit, in hac conversione, quam ipse μεταβόλην vocat, mystica symbola propria natura non exui [1]). Accedit, plures criticos Gelasio abjudicare librum sub ejus nomine citatum [2]); editores pariter Maurinos, nec non Maffejum, atque Stiltingum ostendere, epistolam, quæ sub S. Joan. Chrysostomi nomine circumfertur ad Cæsarium, supposititiam esse [3]); Centuriatores denique Magdeburgenses lutheranos fateri, Theodoretum sibi adversari, ac periculose legi [4]).

145. *Ad* 2[m], *Dist.* Ita tamen, ut comparatio inter Incarnationem et Eucharistiam sit inadæquata, *conc.* adæquata vel, *neg.* vel *Subd.* Ita ut comparatio instituatur inter externas naturæ seu substantiæ proprietates, *conc.* inter naturas ipsas, *neg.* Duplici ratione solvitur hæc difficultas. Sunt enim, qui existimant, Patres hoc exemplo usos esse ad refellendos Eutychianos et Synusistas illos, qui duas in Christo naturas ita confusas ac permixtas fuisse contendebant, ut humana natura quantum ad omnes proprietates a divina absorpta esset. Hinc ex eo, quod in Sacramento Eucharistiæ præter Christi Corpus et San-

1) Pag. 226.

2) Cf. Nat. Alex. sæc. v, cap. 3, art. 19, §. 3.

3) Cf. Maur. edit. loc. cit. in *Admonit.* prævia; nec non Stiltingum in *Actis Sanct.* tom. IV, sept. in *Vita S. Joan. Chrysost.* §. 82, qui Lequienii, Harduini, Montfauconii, Maffei argumenta omnia complectitur, ad ostendendum spuriam esse hanc epistolam; quibus non pauca de suo adjecit, ut id ipsum luculentius evincat. Accedit, Jac. Basnagium ad tom. I *Lectionum Canisii*, pag. 226, ingenue fateri, nihil inde hauriri adversus Catholicorum sententiam.

4) Centuria v, cap. 10, edit. Basil. 1562, col. 1008, en ipsorum verba: „De Cœna periculose dicit, symbola Corporis et Sanguinis Domini post invocationem sacerdotis *mutari et alia fieri;*" dialogo 2, *Inconfuso.* Sane Theodoretus scribit: *Ἐβουλήθη . . . πιστεύειν τῇ ἐκ τῆς χάριτος γεγενημένῃ μεταβολῇ.*

Cæterum cf. quæ de sensu horum Patrum, qui nobis opponuntur, præter Card. Bellarmin., Cardin. Perronium, Natal. Alexandr., Auct. *De perpet. fidei*, etc., præclare et accurate de his scripsit Muratorius in diss. cit. *De rebus liturgicis*, cap. 12.

Quod speciatim attinet ad S. Joan. Chrysostomum, mirum est, adversarios ipsum ad se pertrahere tentasse; adeo enim luculenter et miro animi affectu disserit de Eucharistia, ut merito nuncupatus fuerit *doctor Eucharistiæ*, sicut S. Augustinus *doctor gratiæ*, ut verbis utar Cl. Bigotii. Sane non solum sæpius dogma catholicum de Eucharistia et transubstantiatione S. Joan. Chrysostomus docet et inculcat, sed pluribus comparationibus illustrat. Modo enim comparat Eucharistiam cum Incarnatione in *Hom.* 83 *in Matth.;* ut ostendat non fide tantum, sed *reipsa* unum nobiscum corpus effici; modo cum pastore et matre ibid. dicens: „Quis unquam pastor propriis membris oves nutrivit? et quid dico pastores? Multæ matres sæpe aliis nutricibus alendos infantes dederunt, ipse vero non ita; sed ipse nos proprio Sanguine nutrivit;" modo comparat cum amantibus, qui interdum præ nimio amore morsu appetunt eos quos diligunt, ut eo modo significent se, si fieri posset, uniri et unum fieri cum illis; Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, ut vere Corpori ejus uniremur, *Hom.* 45 *in Joan.*; modo comparat cum Helia, „qui melotem discipulo reliquit; Filius autem Dei ascendens suam Carnem dimisit; sed Helias quidem exutus, Christus autem et nobis reliquit, et ipsam habens ascendit;" *Hom.* 2, *ad pop. Antioch.*, modo cum Salomone, qui non aliter duarum illarum mulierum litem valuit componere, quam dividendo corpus infantuli; Christus vero totum se utrique Ecclesiæ triumphanti et militanti, inter se contendentibus, reliquit; modo terram comparat cum cœlo, altare cum præsepio, etc.

guinem, existat etiam *natura*, seu *species* aut proprietates sensiles panis et vini, unum tamen sit Sacramentum, inferebant Patres, in Incarnatione quoque unam esse in duabus naturis personam. Sic ipsi ad hominem, ut ajunt, argumentabantur adversus eos, qui humanam Christi naturam ab ipsius naturæ divinæ proprietatibus non videbantur distinguere. Alii vero reponunt, neque Chrysostomum, neque Patres reliquos sibi assumpsisse ostendendum in Christo remanere essentiam Carnis seu Corporis, quam Apollinaristæ, et post ipsos Eutychiani contendebant, indistinctam esse a divinitate; sed totam controversiam agitatam esse circa exteriores proprietates, circumscriptionem, et complexionem accidentium seu specierum; cum inficiarentur hæretici illi, Christum, saltem post ascensionem, illas retinuisse, aut retinere [1]); ad eos propterea refellendos proferebant Patres exemplum Eucharistiæ, quæ ita dicitur Corpus Christi, ut in ea remaneant impermixtæ naturales proprietates panis, quas liberiori stylo vocabant *naturam* seu *substantiam*. Posterior hæc responsio planior et verisimilior videtur.

146. S. Justinus vero in eo Eucharistiam cum Incarnatione comparat, quod, quemadmodum in Incarnatione Caro Verbi ab ipso Verbo corpus assumente profecta est, ita etiam in Eucharistia panis et vinum Caro et Sanguis fiant *per precem verba ipsius continentem*, id est, omnipotentia ejusdem Verbi, cujus verba exhibet precatio, seu forma consecrationis. Credebat ergo Justinus, Carnem Christi eadem omnipotentia, qua in utero Virginis formata est, in Eucharistiæ Sacramento præsentem apponi [2]).

147. *Ad* 3m. Sciscitamur in primis ab adversariis nostris num *consubstantiationis* ac *impanationis* voces elegantiores et antiquiores sint voce *transubstantiationis;* deinde *Dist.* Nova est quoad sonum, *trans.* quoad rem per eam significatam, *neg.* Omnia siquidem documenta, quæ ex Patribus et antiquis liturgiis protulimus, aliaque pene innumera, quæ adduci possent, evidenter ostendunt, coævam esse ipsi Ecclesiæ, et ab Apostolis originem traxisse doctrinam de conversione panis in Corpus, et vini in Sanguinem Christi in Eucharistia. Cum de re constat, ridiculum est de voce litem intentare. Hac ratione insurgebant adversus Ecclesiam Sabelliani, eo quod contra eorum novitates illa adoptaverit voces *personæ* et *naturæ*, Ariani ob vocem *homousion*, Nestoriani ob appellationem *Deiparæ*, et ita porro. Sola quippe hæreticorum vafrities Ecclesiam quovis tempore coëgit ad novas formulas adsciscendas, ut veterem

1) Cf. Petav. *De Incarn.* lib. 1, cap. 14 et seqq., et Lud. Habert. *Tract. de Euchar.* cap. 14.

2) Cf. Maran præf. ad opp. S. Justini, part. III, cap. 9.

doctrinam ab ipsorum impio molimine tueretur. Hæretici e converso, cum hac ratione viderint suas machinationes detectas et protritas, sub novi nominis prætextu doctrinæ novitatem obtruserunt [1]). Fucum proinde imperitis faciunt novatores nostri, dum clamant, in Concilio Lateranensi IV transubstantiationis primum invectam esse catholicam doctrinam, ex eo quod Concilium illud adversus Berengarianos a scholasticis jam pridem adoptatam transubstantiationis vocem auctoritate sua sanxerit et confirmaverit.

148. III. *Obj.* 1° Dogma transubstantiationis sanæ philosophiæ adversatur, juxta quam impossibile est, unam substantiam in alteram converti; cum essentiæ rerum sint prorsus immutabiles. 2° Ex eo præterea sequeretur, substantiam Corporis Christi corrodi quandoque a muribus; 3° putrefieri, vermes producere, aliaque ejusmodi non minus absurda, quam dictu impia. Ergo.

149. ***Resp.*** ***Ad*** 1m, ***Dist.*** Prout ab adversariis fingitur, *conc.* prout ab Ecclesia credendum proponitur, *neg.* Si quod dogma est, in quo adversarii monstrum sibi invenisse autumant, profecto est istud, quod propugnamus. Existimant siquidem per transubstantiationem significari transitum ex una substantia tanquam medio aut materia in alteram, ita ut una substantia, aut aliquod individuum unius substantiæ fiat alterum, quod repugnare clamant. At nil tale credendum proponit Ecclesia Catholica, sed solum conversionem unius substantiæ in alteram, relinquens doctoribus discutiendum, quot qualesque conditiones requirantur ad veram ac proprie dictam conversionem constituendam. Dummodo vera conversio in tuto sit, reliqua dogma non constituunt [2]). Porro nos cum Vasquezio, Veronio,

1) Apposite S. Athanasius in *Epist. de decretis Nic. Syn.* n. 21, sic Arianos perstringebat, qui accusabant Nicænam Synodum eo quod novas voces induxisset: „Si verba ista velut nova ac peregrina admittere recusant, sententiam ipsam admittant, quam Synodus his indicare voluit: et quibus illa anathema dixit, ipsi similiter dicant anathema, ac de cætero, si possint, verba reprehendant .... Sin autem sententiam ipsam velint redarguere, omnibus patebit, frustra illos nullaque de causa verba reprehendere, sed solum occasiones impietatis confirmandæ sibi ipsis fingere. Hæc igitur causa fuit, cur hujusmodi voces fuerint institutæ. Quod si rursus murmurent, quod illæ in Scripturis non extent, hoc ipso, tanquam futiles, et mente non sani, sunt rejiciendi. Seipsos porro hic etiam potissimum accusent, quod primi huic rei locum dederint, qui ipsis excogitatis vocibus, quæ in Scripturis non habentur, bellum Deo cœperint inferre." Opp. ed. Maur. tom. I, pag. 226 et seqq.

2) Bellarminus quatuor requirit conditiones ad veram conversionem: 1° ut aliquid desinat esse; 2° ut aliquid succedat in locum ejus, quod desinit esse, ne sit mera corruptio et annihilatio; 3° ut sit connexio quædam et dependentia inter *desitionem* unius et successionem alterius, ita ut unum desinat et alterum succedat, et *vi desitionis* fiat successio; 4° ut tam terminus a quo, quam terminus ad quem, sit vere positivus. Adjicit præterea, in conversione eucharistica non haberi *productionem*, sed *adductionem;* cum Corpus Christi jam existat, et solum vi verborum consecrationis adducatur in locum panis, qui destruitur, ideoque conversionem esse adductivam, non autem productivam. Cf. lib. 3, cap. 18.

aliisque diximus, hanc conversionem fieri per cessationem, seu destructionem unius substantiæ, nempe panis et vini, in ordine ad positionem alterius, nempe Corporis et Sanguinis Christi, ita ut conceptus, seu ratio formalis transubstantiationis, consistat in relatione unius termini qui desinit, ad alterum in quem desinit, ut Christi verba sint vera. Jam vero quid absurdi aut quid factu impossibile in ejusmodi explicatione inveniunt adversarii? Itaque sibi imputare debent increduli, aut hæretici, si quid absurdi videntur sibi deprehendere in fidei nostræ dogmatibus, minime vero fidei ipsi, prout ab Ecclesia Catholica proponitur [1]).

150. *Ad* 2m, *Neg.* Cum enim gloriosum ac spirituale Christi Corpus, ut ipsum vocat Apostolus [2]), sub symbolis spirituali prorsus modo, seu sacramentali, et ad modum spiritus præsens sit in Eucharistia, non magis dici potest illud corrodi a muribus, comburi, pedibus calcari, quam divinitas; quæ licet ubique substantialiter sit præsens, nec corroditur, nec comburitur, nec pedibus calcatur. Ut enim minime Deum dedecet præsentem esse muri, cani, luto et sordibus; ita nec Christi Corpus dedecet repiriri aut in mure aut in sordibus. Sola phantasia nostra ea est, quæ nescio quem horrorem sibi confingit in his, quæ per se nihil sunt.

151. *Ad* 3m, *Neg.* Cum Deus denuo producat materiam ad occultandum mysterium, ne experimentum humanæ rationis aut sensuum tollat fidei meritum. Etenim cum species eo devenerint, ut corpus sive materia dissolvi seu corrumpi deberet, cessante reali Corporis Christi præsentia; Deus omnipotentia sua iterum producit materialem panis aut vini substantiam in eo statu, quo naturaliter inveniretur, si conversio nulla præcessisset, ut fides locum habeat [3]). Accedit, vermes ex materia heterogenea quæ speciebus adhæret, ingenerari posse; eos siquidem ex putredine nasci, commentum est, ut alias diximus, a saniori physica jamdiu explosum.

CAPUT III.

DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR DEQUE CATHOLICÆ DOCTRINÆ COROLLARIIS.

152. Propositis et explanatis quæ ad præcipuas atque, ut ita loquar, fundamentales veritates fidei catholicæ circa Eucha-

1) Recte propterea Feller in *Catéch. philos.* art. *L'Eucharistie*, affirmat perinde esse, negare possibilitatem realis Christi præsentiæ, et transubstantiationis, ac negare Dei omnipotentiam, et proinde Deum ipsum: „Puisque, *ut ipse loquitur*, c'est refuser à Dieu le pouvoir de détruire un morceau de pain, et de cacher un corps humain sous ses apparences."

2) I Cor. xv, 44 et seqq.

3) Cf. Vasquez. *In part.* III *S. Th.* disp. cxcv, cap. 3 et seqq.

ristiæ Sacramentum spectant, reali scilicet Christi præsentia et transubstantiatione, de quibus potissimum viget controversia cum sectariis; breviores in reliquis esse poterimus. Ista enim ex illis dependent.

153. Sacramentarii, qui Christum solum in signo, aut figura, aut virtute in Sacramento præsentem esse contendunt, Catholicorum doctrinam carpunt, qua statuunt, Christum vere, realiter, ac substantialiter sub alterutra tantum specie sive panis sive vini contineri. Rident quod Catholici docent, vi verborum sub specie panis solum Corpus præsens fieri, per concomitantiam vero, ut loquuntur, etiam Sanguinem una cum anima et divinitate; sic et sub specie vini vi verborum solum Sanguinem fieri præsentem, per concomitantiam autem etiam Corpus una cum anima et divinitate. Lutherani obscure, cunctanter, ac diversimode circa hunc articulum locuti sunt; idque ut viam sibi facilius sternerent ad evincendam necessitatem sumendæ Eucharistiæ sub utraque specie [1]). Addiderunt præterea, Christum non esse in Eucharistia nisi in usu, seu in actu sumptionis, ut hinc inferrent, Eucharistiam non esse adorandam. Ad hos propterea errores singillatim convellendos sit

PROPOSITIO I.

In venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.

154. Est de fide, his verbis a Trid. sess. XIII, can. III, definita: ***Si quis negaverit, in venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri; anath. sit.***

155. Hæc porro veritas est corollarium dogmatis de transubstantiatione; panis enim et vinum per consecrationem convertuntur in illud Christi Corpus et Sanguinem, qui in cœlis est, et in eodem statu glorioso; jam vero Corpus illud inseparabile est a Sanguine, anima et divinitate, et e converso pariter Sanguis separari nequit a Corpore, anima et divinitate, ergo sub quavis specie totus Christus præsens fiat necesse est; quod demum non pauci ex ipsis Protestantibus professi sunt [2]).

156. Eam innuit Christus dum Joan. VI, 57, dixit: ***Qui manducat me et ipse vivet propter me;*** at non manducatur Chri-

1) Cf. Bellarmin. *De Euchar.* lib. 4, cap. 21, a n. 1 ad 6.

2) Leibnitzius in *Syst. theol.* pag. 250: „Et quidem, *inquit*, negari non potest, sub alterutra specie integrum sumi Christum vi concomitantiæ, ut loquuntur theologi; neque enim Caro ejus a Sanguine separata est." Cf. etiam Esslinger in *Apologie de la religion catholique par des Auteurs protestans*, art. *Du Sacrement de l'autel.* Quoad antiquiores, qui id ipsum fatentur, cf. Bellarm. loc. cit.

stus nisi sub specie panis; jam vero in Christo sunt duæ naturæ in una divina persona subsistentes.

157. Huic ipsi veritati aperte suffragatur universa traditio. Etenim ex Patribus alii affirmant, nos in Eucharistia comedere Carnem, *quam Pater suscitavit*, ut loquitur S. Ignatius in *Epist.* cit. *ad Smyrnenses;* alii, nos *Agnum ipsum integre* comedere, ut S. Ephrem [1]; alii, nos *accipere Christum*, ut S. Hieronymus [2]; ideoque nos effici per communionem *Christiferos*, ut loquitur S. Cyrillus Hieros. [3]; Christum in Eucharistiæ institutione *se ipsum propriis manibus gestasse*, ut S. Augustinus [4]. Hinc recepta in universa Ecclesia praxis Eucharistiam cultu latriæ adorandi, ut paulo post ostendemus. Porro neque in solo Corpore, neque in solo Sanguine seorsim sumptis habetur, aut Caro Christi vivificata, aut Agnus integer, aut Christus, aut denique cultus latriæ objectum, sed esset solum exangue cadaver. Ergo.

158. Diximus autem in enunciatione propositionis, totum Christum sub singulis cujusque speciei partibus contineri, *separatione facta;* quia hoc solum definivit Tridentina Synodus. Theologi tamen passim docent, etiam ante factam separationem totum Christum contineri in singulis cujusque speciei partibus, eo quod assequi non valeant, qua ratione verba consecrationis, quæ jam transierunt, possint, facta separatione specierum, Christi Corpus reproducere. Alii vero refragantur, cum nulla reproductione opus sit, ut Christi Corpus habeatur in hostiæ fragmentis [5].

DIFFICULTATES.

159. *Obj.* 1° Symbola sub quibus Christi Corpus et Sanguis includuntur, distincta sunt, ergo etiam Corpus et Sanguis. Alioquin 2° Christi Corpus aut Sanguis Christus esset; 3° cum tamen Christus panem ostendens, ipsum dixerit Corpus suum esse, et calicem porrigens, ipsum vocaverit Sanguinem suum; 4° Ecquis porro sanæ mentis Christi Corpus aut Sanguinem Deum et hominem appellet? 5° Sane si Christus se totum esse sub qualibet specie significare voluisset, dixisset: *Ego sum,* minime vero: *Hoc est Corpus meum* [6]. Ergo.

160. *Resp. Ad* 1m, *Neg. cons.* Ex eo enim, quod symbola distincta sint, hoc unum sequitur, res nempe esse distincte

1) In serm. *De iis, qui Filii Dei naturam scrutantur.* Opp. edit. Josephi Assemani, Rom. 1746, tom. III, pag. 424.

2) *Epist.* XLVIII, *ad Pammach.*, edit. Vall., tom. I, col. 225, ubi loquens de iis, qui Eucharistiam non audebant in Ecclesia sumere, domi tamen eam sumebant: „An alius, *inquit*, in publico, alius in domo Christus est?"

3) *Catech. Myst.* IV.

4) *Enarr. in Ps.* XXXI, loc. sup. cit. Alia Patrum testimonia cf. apud Bellarm. loc. cit. n. 15 et seqq.

5) Cf. de hac controversia scholastica Vasquezium, tom. III, *In part.* III *S. Th.* disp. CLXXXVIII, cap. 1 et seqq.

6) Ita Calvin. lib. 4, *Instit.* cap. 18, §. 18 et seqq.

significatas. Quare autem Christus voluerit hæc distincte significare, paulo post aperiemus.

161. *Ad* 2^m^, *Neg. pariter cons.* Etenim hoc tantum sequitur ex doctrina catholica, Corpus ratione concomitantiæ, ut vocant, nunquam esse absque Sanguine, et anima et divinitate; ac vicissim nunquam Sanguinem esse absque Corpore, et anima et divinitate; quia id necessario exposcit præsens Christi gloriosi conditio. Ex quo recte inferunt Theologi, quod si Apostoli consecrassent intra triduum mortis Christi, seorsim Corpus et seorsim Sanguinem hypostatice tamen conjunctum cum divinitate, sub qualibet specie adduxissent.

162. *Ad* 3^m^, *Dist.* Christus dixit panem esse Corpus suum, ast vivum ac propterea una cum Sanguine, etc., *conc.* mortuum, *neg.* Nam Christus per verba, quæ in consecratione protulit, panem et vinum in Corpus et Sanguinem convertit in eo statu, in quo tunc erant; erant autem viva et invicem arctissime consociata.

163. *Ad* 4^m^, *Dist.* Et eo ipso, quod Catholici sanæ mentis sint, id nunquam asseruerunt, *conc.* aliter, *neg.* Calvinus utique insanivit, dum affirmavit, Catholicos appellare Corpus Christi Deum et hominem; Catholici enim tantum dicunt, illud quod sub specie panis aut vini latet, esse Deum et hominem.

164. *Ad* 5^m^, *Dist.* Si Christus præter realem sui præsentiam nihil aliud significare intendisset, *conc.* si præterea voluit significare sub distinctis symbolis passionem et mortem suam, ac instituere sacrificium, *neg.*

PROPOSITIO II.

Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C., et non tantum in usu dum sumitur, sed ante et post; ita ut remaneat verum Corpus Domini in hostiis, seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.

165. De fide est, totidem enim verbis Conc. Trid. sess. XIII, can. IV, eam definivit: *Si quis dixerit, peracta consecratione*, etc. Quæ definitio, uti jam innuimus, lata potissimum est adversus Lutheranos contendentes, nonnisi in usu, perinde ac Sacramenta reliqua, Eucharistiam consistere [1]), ex quo pa-

1) Courayerius in suis *Adnotationibus ad Hist. Conc. Trid. a Paulo Sarpio conscriptam*, studium omne contulit, ut emolliat doctrinam Lutheranorum, contendens quæstionem, quæ agitatur inter Catholicos et Lutheranos, potius vocis esse quam rei. Etenim Catholici, scribit ipse, asservando Eucharistiam non inficiantur consecrationem referri semper ad usum, Lutherani vero non ita coarctant præsentiam Christi in Eucharistia ad momentum, seu ad instans sumptionis sive usus, ut non fateantur eam sese extendere ad omnes actiones, quæ relationem

riter inferebant, eam nec asservari posse, nec deferri ad infirmos, cui errori alium canonem opposuit Tridentina Synodus, nempe VII, qui ita se habet: ***Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam: aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur; anath. sit.***

166. Ita porro catholica hæc veritas ex verbis institutionis evincitur: antequam Apostoli manducarent aut biberent, verba Christi: ***Hoc est***, etc., ***Hic est***, etc., vix prolata, et vera et efficacia fuerunt, ac operata sunt conversionem quam significant. Ergo Eucharistia neque in solo usu, neque in sola consumptione consistit. Imo vera fuissent etiam in hypothesi quod Apostoli manducare aut bibere recusassent.

167. Omne præterea dubium dispellit universa traditio, ex qua constat: 1° Eucharistiam fuisse per diaconos ad absentes delatam, testibus S. Justino [1]), et S. Irenæo [2]); 2° fuisse asservatam propter infirmos, ut liquet ex historia Serapionis, ad quem jamjam animam agentem infirmus sacerdos Eucharistiam per puerum misit [3]); 3° a laicis passim ad proprias ædes fuisse delatam, ut ea pro opportunitate uterentur, uti constat ex Eusebio [4]), et S. Ambrosio [5]), cujus consuetudinis vestigia adhuc nonnulla supererant sæc. Ecclesiæ XI [6]); 4° asservatam in templis fuisse in pastophoriis, ciboriis, columbis, turriculis [7]); 5° in Ecclesia græca eandem consuetudinem viguisse, patet ex anti-

aliquam ad ipsum habeant. Discrimen igitur, pergit ipse, est potius in praxi quam in dogmate, in eo scilicet, quod Lutherani contendunt Sacramentum non esse asservandum, nisi propter solum usum, minime vero, ut faciunt Catholici, ad hoc, ut tanquam objectum adorationis præterea constituant, ac deferant in publicis supplicationibus, ac publicæ adorationi exponant absque ulla relatione ad communionem. In hoc affirmari potest, quod si mos servandi Eucharistiam propter infirmos magis sit consentaneus antiquitati, mos tamen eam præcise servandi, ut efficiatur objectum cultus, sit absolute contrarius praxi Ecclesiæ primitivæ, cujus nullum apparet in tota antiquitate vestigium. Ita hic postillator apostata. At multiplici ratione labitur. De vera enim sententia Lutheranorum constat 1° ex Concilio Tridentino; 2° ex argumentis Lutheranorum; 3° ex collatione, quæ ab ipsis fit Eucharistiæ cum Sacramentis reliquis, quæ in actu transeunte consistunt seu perficiuntur; 4° ex praxi Lutheranorum; 5° ex ipsorum confessione, ut Leibnitzii, cujus verba proferemus. Falsum præterea esse, quod assumit Courayerius de usu seu praxi antiquitatis, comparata cum praxi præsentis Ecclesiæ, luculenter ostendemus.

1) *Apol.* I, n. 67.

2) Apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. 5, cap. 44.

3) Cf. Euseb. ibid. lib. 7, cap. 44.

4) Lib. 7, cap. 11, cum adnott. Valesii.

5) In *Orat. funeb. S. Satyri* cum adnott. editt. Maur.

6) Id constat ex serm. synodali S. Udalrici juxta Gretzerum, vel Ratherii Episcopi Veronensis juxta Valesium, qui floruit sæc. X, in quo hic usus nominatim interdicitur his verbis: „Infirmos visitate, et eos reconciliate, et juxta Apostolum oleo sancto inungite, et *propria manu communicate, et nullus præsumat tradere communionem laico aut fœminæ ad deferendam infirmo.*"

7) De his fuse agit Pellicia in op. cit. *De Ecclesiæ politia*, tom III, diss. 1. Hunc porro usum antiquissimum esse in Ecclesia, constat ex *Constitut. apostolicis*, lib. 8, cap. 13, ubi fit mentio *pastophorii*, in quo Eucharistia asservabatur; legitur enim: *Καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ πᾶσαι, λαβόντες οἱ διακόνοι τὰ περισσεύσαντα, εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια.* „Cumque universi et universæ communicaverint, accipientes diaconi quæ supersunt, inferunt in pastophoria." Ex quo solo documento falsitatis arguitur Courayerius.

quissima ac celebri Missa *præsanctificatorum*, quæ celebratur cum Eucharistia diebus præcedentibus consecrata [1]). Hæc fatetur Calvinus scribens: *Qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor; verum in re tanta, et in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quam ipsam veritatem sequi* [2]), quam ipse scilicet cum Luthero tandem aliquando invenit.

168. Veritatis luce compulsi Protestantes non pauci victas demum manus dederunt. Nobis hic satis sit Leibnitzii verba proferre: *Certum est*, inquit, *antiquitatem tradidisse, ipsa consecratione fieri conversionem, quemadmodum apparet ex verbis Ambrosii paulo ante allatis, neque unquam veteribus auditum est novum quorundam dogma, quod in momento perceptionis demum adsit Corpus Christi. Certum enim est, nonnullos sacrum hunc cibum non statim consumpsisse, sed aliis misisse, et secum domum, imo in itinera, in deserta tulisse, eumque morem aliquando fuisse commendatum, quamquam postea abrogatus sit majoris reverentiæ causa: et profecto aut falsa sunt, quæ a sacerdote pronunciantur verba institutionis, quod absit, aut necesse est, quod benedictum est, esse Corpus Christi, etiam antequam manducetur. Ut taceam, qui sic sentiunt, in tricas incidere, utrum in labiis, aut in ore, aut in gula, aut in stomacho primum incipiat, an ne in hoc quidem, si vitio ejus symbola non consumantur* [3]). Quo sane nihil præclarius in rem nostram dici poterat.

DIFFICULTATES.

169. *Obj.* 1° Christus Eucharistiam instituens præcepit Apostolis, ut statim illam absumerent, ne quidpiam de ea remaneret, 2° prout de Agno paschali ac de manna, hujus Sacramenti figuris, præceperat Moyses. 3° Neque obstant exempla de servata interdum Eucharistia, quia cum non servaretur nisi ad usum, ea potius evincunt ad solum usum seu comestionem institutam a Christo fuisse. 4° Quis præterea ignorat, morem obtinuisse in Ecclesia septem prioribus sæculis, tradendi igni, aut pueris aut jejunis clericis absumendas superstites e sacrificio particulas, ne in crastinum servarentur, uti testes sunt Conc. Matisconense II in Galliis an. 585 celebratum [4]), Gregorius Turonensis [5]), Hesychius, qui sæc. septimo ineunte floruit [6]), aliique non pauci? Ergo.

1) De his missis præsanctificatorum cf. Goarium in *Euchologio*, edit. cit. pag. 205.

2) Lib. 4, *Instit.* cap. 17, §. 39.

3) In *Syst. theol.* pag. 228 et seqq.

4) Can. VII, apud Hard. *Acta Conc.* tom. III, col. 462.

5) Lib. 1, *De gloria Martyrum*, cap. 10, edit. Ruinart, Paris 1699. De eodem argumento loquuntur Evagrius lib. 4, cap. 36; et Nicephorus lib. 17, *Hist. eccles.* cap. 25.

6) In *Levitic.* lib. 2, cap. 8, edit. Basil. 1527, fol. 49.

170. *Resp.* I. *Neg. conseq.* Hæc enim solum evincerent, Eucharistiam diu saltem asservandam non esse, minime vero prout adversarii contendunt, non adesse Christi Corpus statim a peracta consecratione, vel postea.

171. *Resp.* II. *Ad* 1^m^, *Dist.* Ita ut Christus vetuerit Eucharistiam servari utilitatis, aut necessitatis gratia, *neg.* secus, *trans.* Præceptum enim positivum, cujusmodi est istud, quod Christus dedit Apostolis in Cœna, indicat tantum quid præstandum sit ad præcepti normam, non autem est universale, cujusmodi est præceptum negativum. Ejus vis propterea ex usu dignosci debet [1]), usus autem Ecclesiæ, ut vidimus, nobis suffragatur.

172. *Ad* 2^m^, *Dist.* Ita tamen ut non in omnibus semper figuræ figurato respondere debeant, *conc.* in omnibus prorsus, quasi figuræ debeant *veritatem* figurati *adæquare*, ut loquitur S. Thomas, *neg.* Alioquin tum succinctis renibus, tum baculum gestantes, inter cœnandum deberemus Eucharistiam sumere, quod nemo certe contendet. Accedit, manna non modo tota die sabbati servari solitum, sed pluribus sæculis in arca asservatum esse; sed etiam panes propositionis, qui pariter figura fuerunt Eucharistiæ, super altare tota hebdomada repositos stetisse.

173. *Ad* 3^m^, *Neg.* Sed Eucharistia servata ad usum solum evincit hunc esse finem primarium institutionis, quod non inficiamur. Addatur, veteres identidem non ad solum usum, sed ad alios fines præterea Eucharistiam asservasse, interdum scilicet ad se tutandos in itinere, ut de S. Satyro exploratum est, teste S. Ambrosio; interdum ad recuperandam valetudinem, ut de pia fœmina refert S. Augustinus [2]), interdum ad majorem hæresum detestationem significandam, ut Theodorus Rom. Pontifex, qui Christi Sanguine tanquam atramento usus est in damnatione Pyrrhi; atque ut alia ejusmodi exempla prætercam, summi Pontifices Victor et Pius transmiserunt Eucharistiam ad Episcopos in signum communionis [3]). Demum aliud est servari Eucharistiam ad usum, aliud vero non agnoscere Christum realiter præsentem in Eucharistia ante hunc usum. Hoc deberent ostendere adversarii, ut aliquid proficerent, quod nunquam profecto ostendent.

174. *Ad* 4^m^, *Dist.* Ob peculiares causas et quidem in particularibus nonnullis Ecclesiis, *conc.* eo quod crederetur Eucharistiam vel in solo usu consistere, aut asservari non posse, *neg.* Porro non una fuit causa cur in nonnullis Ecclesiis diu non servaretur Eucharistia; ac 1° ne ingruente persecutione impiorum profanationi exponeretur; 2° ne ex diuturna asservatione vitium

1) Bellarm. *De Euchar.* lib. 4, cap. 5.
2) *Oper. imperf.* lib. 3, cap. 162.
3) Ut refert S. Irenæus in *Epist. ad S. Victorem*, apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. 5, cap. 24.

aliquod forte contraheret, ita ut nemo illam amplius degustare posset, prout habetur ex Hesychio; non vero ne servaretur in crastinum [1]). Sane si in Matisconensi Concilio præscriptum fuit, ut quarta vel sexta feria ab innocentibus ac jejunis superstites ex Missa reliquiæ perciperentur, evidens est, reliquis diebus fuisse asservatas. 3° A Cæsaraugustano vero et Toletano Conciliis prohibita fuit conservatio Eucharistiæ, ne sese Priscillianistæ obtegerent non communicando in Ecclesia, eamque secum deferrent ut profanarent.

PROPOSITIO III.

Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriæ.

175. De fide est: Synodus enim Tridentina adversus hujus cultus obtrectatores hunc canonem VI, sess. XIII, edidit: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ, etiam externo, adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras; anath. sit.*

176. Et recte quidem; dogma enim de permanentia Christi in Sacramento ita conjungitur cum ejus adoratione ex sententia ipsorum Calvinistarum, ut absque impietate unum ab altera nequeat separari. *Nam illum eundem Deum*, inquiunt Tridentini Patres, *præsentem in eo* (Sacramento) *adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit, et adorent eum omnes Angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur* [2]).

177. Ad hæc accedit universa traditio; etenim S. Joan. Chrysostomus dicit, non solum homines, sed et Angelos in Missæ Sacrificio præsentem Deum adorare [3]); S. Cyrillus Hieros. præcipit, ut communicandus *pronus* et adorationis in modum accedat [4]). Theodoretus: *Symbola mystica*, inquit, *et creduntur et adorantur* [5]). S. Ambrosius exponens verba Ps. XCVIII: *Adorate scabellum pedum ejus: Per scabellum*, scribit, *ter-*

1) Cf. loc. cit. Cæterum in aliis Ecclesiis asservari solitum fuisse hoc Sacramentum, aperte tradit Gregor. Turon. lib. cit. *De gloria Martyrum*, cap. 86, ubi refert miraculum patratum, dum diaconus vellet deferre *turrim* (id est, vas in quo continebatur Eucharistia) ad altare, ut ibi reponeretur.

2) Sess. XIII, cap. 5.

3) *Hom.* XXVIII, *ad pop. Antioch.* eadem habet lib. 6, *De sacerdotio*; *Hom.* LXXXIV, *in S. Matth.*, et alibi passim.

4) *Catech. Myst.* V, n. 22.

5) Dial. II, edit. cit. tom. IV, pag. 85.

ra intelligatur, per terram autem Caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Jesu adorarunt [1]). Verba S. Augustini superius retulimus testantis: *Nemo illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit.*

178. Et hæc quidem quoad adorationem, quam recte Clausen doctor protestans vocavit *consequentiam logicam* dogmatis de reali Christi præsentia [2]); quoad *modum* vero exterioris cultus, eum determinare ac moderari ad Ecclesiam spectat, quæ juxta diversa et temporum, et locorum, et rerum adjuncta statuere potest, quod communi utilitati magis conferre judicaverit. Hinc apposite Leibnitzius: *Adoratio*, scribit, *sacratissimi Eucharistiæ Sacramenti, tametsi non semper æque usitata fuerit, laudabili tamen pietate recepta est. Primi enim Christiani in omnibus, quæ ad externam cultus demonstrationem pertinent, christiana simplicitate utebantur quæ quidem reprehendi non potest; intus enim animi vera pietate flagrabant; cum vero paulatim refrigesceret zelus, necessarium fuit adhibere exteriora signa, ritusque solemnes instituere, quæ officii admonerent, ardoremque devotionis resuscitarent, præsertim ubi magna ratio, aut occasio esset* [3]): *nulla au-*

1) Lib. 3, *De Spiritu Sancto*, cap. 11, n. 78 et 79, in quem locum cf. *Annotat.* edit. Maur. Cf. de hoc argumento *Traité du Sacrement de l'Eucharistie, par le Card. du Perron*, liv. 3, chap. 1 et suiv., ubi ipse omnia pene antiquitatis documenta expendit, quæ luculenter ostendunt, verum latriæ cultum Christo in Eucharistia semper fuisse exhibitum.

Ex his refellitur etiam Beausobrius, qui in sua *Histoire de Manichée*, liv. 9, chap. 1, contendit, ætate S. Augustini Catholicos non exhibuisse Eucharistiæ cultum latriæ, sed solam quandam venerationem, qualis decet symbola sacra, quæ referunt imaginem Corporis et Sanguinis Christi, sic enim scribit §. 7: „La vérité est, que ces derniers (*les Catholiques*) n'avaient pour le pain et pour le calice qu'un respect religieux, fondé sur ce que ces élémens n'étoient plus un pain et un vin commun, dont l'usage est uniquement de nourrir le corps, mais *un pain et un vin mystiques*, c'est-à-dire, les figures, les mémoriaux, les Sacrements du Corps et du Sang de Jésus-Christ." At falsitatis hunc scriptorem arguunt tum S. Ambrosius, tum S. Augustinus; S. Ambrosius quidem, qui loc. cit. disserens de natura cultus, quem Catholici deferebant Eucharistiæ, profitetur se loqui de cultu latriæ, de eo scilicet cultu, qui soli Deo debetur, ait enim n. 78: „Neque adorandum quidquam præter Deum legimus, quia scriptum est: *Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies.* Quomodo ergo adversus legem Propheta præciperet, sub lege nutritus, et eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, et ideo diligentius consideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi: *Cœlum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum.* Sed nec terra adoranda est nobis, quia creatura est Dei." Pergit deinde n. 79, ad exponendum scabellum de Carne Christi. S. Augustinus iisdem verbis utitur, uti superius vidimus.

2) Apud Esslinger op. cit. *Apologie de la religion catholique, par des auteurs protestans*, art. *Du Sacrement de l'autel.* Lutherus ipse sub finem vitæ suæ vocavit Eucharistiam Sacramentum *adorabile.* Quare acriter vapulat a Calvino, qui in *Epist. ad Bucerum:* „Quorsum, *inquit*, illud Lutheri *adorabile Sacramentum*, nisi ut idolum in templo Dei erigatur?"

3) Cf. Bolland. *Acta SS.* mensis Apr. ad diem v, in Vita B. Julianæ Leodiensis. Huc etiam refertur miraculum, quod Vulsinii prope Urbemveterem contigit an. 1264 in sacerdote Belga Romam petente, qui dum subdubitaret Missam celebrando de reali Christi præsentia, contigit, ut in hostiæ fractione sanguinis guttæ diffluerunt quibus respersum est linteum ac altare (quas quidem maculas imaginem Salvatoris præ se ferentes tum

tem facile major præberi Christianis potest, quam quæ se offert in divino hoc Sacramento, ubi Deus ipse nobis præsentiam assumpti Corporis præstat! ... Itaque, si unquam, tum certe maxime conveniens fuit adorationem institui: recteque adeo introductum est, ut in Sacramento Eucharistiæ, externi Christianorum cultus quasi summum fastigium collocaretur, quod ad supremum etiam cultum Christianorum internum, hoc est, divinum amorem inflammandum, et charitatem testandam atque nutriendam a Salvatore est institutum [1]).

DIFFICULTATES.

179. *Obj.* 1° Christus Eucharistiam instituens nullum dedit adorationis præceptum; 2° imo neque Patres aliquando latriæ cultum commendarunt, sed solam reverentiam sacris mysteriis debitam; et jure, quia 3° si Christus esset cultu latriæ in Sacramento adorandus, eodem cultu deberemus prosequi creaturas omnes, cum in omnibus Deus sit substantialiter præsens. 4° Ab *artolatria* proinde Catholici excusari nullatenus possunt, qui sin minus panem, saltem panis species una cum Christo adorant; 5° juxta Tridentinorum Patrum doctrinam, qui sess. XIII, cap. V, affirmant: *Latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento a fidelibus exhiberi.* 6° Saltem eo nomine hæc adorationis praxis rejici debet, quod fideles idololatriæ periculo exponat, cum sive malitia, sive incuria sacerdotis, sive denique ordinationis defectu fieri possit, ut hostia, quæ adoranda proponitur, consecrata non sit. Ergo.

180. *Resp. Ad* 1m, *Dist.* Non dedit Christus in institutione Eucharistiæ præceptum adorationis expressum, *trans.* tacitum sive implicitum, *neg.* satis enim aperte Christus significavit deberi Eucharistiæ cultum latriæ, dum significavit se vere, et realiter esse in hoc Sacramento, cum scriptum sit: *Dominum Deum tuum adorabis.* Oritur siquidem necessitas hujus cultus ex ipsa rei natura.

Vulsinii super altaris lapides tum Urbeveteri super corporale non semel meis ipse oculis conspexi). Quo miraculo permotus Urbanus IV, qui Urbeveteri tunc degebat, demum instituit festum Corporis Christi. Cf. *Historie di Ciprian Manente da Orvieto*, Venez. 1516, lib. 2, pag. 129; et *Commentarii historici di Monaldo Monaldeschi*, lib. 7, pag. 47; tum *Synodum Diæcesanam Fr. Josephi della Corgna*, Urbevet. 1677, pag. 179, tit. 35. De hoc ipso miraculo agit Bened. XIV, *De Festis*, cap. 13, n. 6.

1) *Syst. theol.* pag. 258 et seqq. Leibnitzio inter cæteros addi potest Hier. Taylor episc. protestans anglicanus qui aperte scribit: „Objectum eorum *(Catholicorum)* adorationis in ven. Sacramento est unicus verus et æternus Deus hypostatice conjunctus cum sua sancta humanitate, quam humanitatem ipsi credunt actualiter præsentem sub velo signorum sacramentalium; et si putarent ipsum non esse præsentem, tantum absunt ab adorando pane in hoc casu, ut profiteantur, id præstare esse idololatriam." Cf. ejus lib. *De libertate prophetandi*, cap. 20; ex his os obstruitur recentioribus Protestantibus, qui idololatriæ incusant Catholicos ob latriæ cultum, quem deferunt Christo in Eucharistia.

181. *Ad* 2m, *Neg.* Etenim S. Augustinus de ea loquitur adoratione, quæ creaturis deferri nequit *absque impietate*, S. Cyrillus de ea, quæ debetur *supremo regi;* S. Joan. Chrysostomus de ea, quam exhibuerunt Magi, negabatque Paulus Samosatenus [1]). Perperam igitur Salmasius adnititur Patrum auctoritatem eludere.

182. *Ad* 3m, *Neg. paritatem.* Nam in Eucharistia unum solum est suppositum divinum cui tribuimus adorationem; in creaturis adest quidem Deus substantialiter præsens, sed non est cum illis unum suppositum, neque Deus et creaturæ unum sunt per hypostasis unitatem.

183. *Ad* 4m, *Neg.* Siquidem Catholicorum adoratio dirigitur in Christum Jesum. Quomodo enim ipsi adorare possent panem, cujus substantiam per consecrationis verba conversam in Christi Corpus esse profitentur? Sed neque species adorare possunt, cum istæ ex recepta philosophorum doctrina non sint nisi affectiones subjectivæ animæ nostræ ortæ sive excitatæ occasione corporum. Nec desunt qui contendant, in casu nostro has ipsas affectiones a Deo ipso immediate produci ex occasione Eucharistiæ [2]).

184. *Ad* 5m, *Dist.* Docent Tridentini Patres a fidelibus latriæ cultum exhiberi Sacramento, prout Sacramentum dicit rem signatam seu Christum ipsum, *conc.* prout tantum dicit signum, *neg.* ut patet ex contextu, et ex can. VI superius recitato [3]).

185. *Ad* 6m, *Dist.* Hæc adorationis praxis fideles exponit periculo idololatriæ *materialis*, *trans. formalis, neg.* Alioquin non a sola adoratione, verum etiam ab ipsa sumptione abstinendum ipsis foret, quod profecto nec novatores admittunt. Nonne præterea Lutherani, Leibnitzio teste, *adorationem in ipsa perceptione Eucharistiæ exhibent* [4])?

PROPOSITIO IV.

Neque Dei præceptum, neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debeant.

186. Hæc propositio, quæ necessario pariter fluit ex veritate præcedentium propositionum [5]), de fide est, quam Tridenti-

1) Notus est versus Juvenci presbyteri relatus a S. Hieronymo lib. I, *Comment. in Matth.* cap. 3: „Thus, aurum, myrrham, regique, hominique, *Deoque* dona ferunt."

2) Cf. Emman. Maignan Ord. Minim. *Philosophia sacra*, Tolosæ 1661, tom. I, cap. 21, prop. 5 et seqq.

3) Exinde patet, quam inepte Paulus Sarpius carpat Tridentinos Patres, quod sess. 13, cap. 5, docuerint, huic *Sacramento* deberi cultum latriæ. Quare pariter non accusavit universam Ecclesiam, quod canat: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui?*" Sed cf. Pallav. lib. 12, *Hist. Conc. Trid.* cap. 7.

4) *Syst. theol.* pag. 262.

5) Hoc pariter ingenue fassi sunt nonnulli Protestantes, inter quos Dr. Clausen, qui scribere non dubitavit: „Ad-

num sanxit sess. XXI, can. I: *Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere; anath. sit.*

187. Tum ex præcepto divino, tum ex necessitate salutis, unumquemque fidelem teneri ad participationem Eucharistiæ sub utraque specie, omnium primi docuerunt Petrus Dresdensis ludimagister, et Jacobellus concionator Misnensis [1]); horum partes suscepit Joannes Hus; quos omnes damnavit Concilium Constantiense. Hunc errorem postea instauravit Lutherus, demum vero Calvinus qui quamvis suis non reliquerit in Sacramento nisi sola ac nuda symbola, his tamen amarulentis conviciis Ecclesiam Catholicam arguit: *Ex eadem prodit officina* (Satanæ) *et altera constitutio, quæ dimidiam cœnæ partem meliori populi Dei numero vel furata est, vel eripuit: nempe symbolum Sanguinis, quod laicis et profanis (his scilicet titulis Dei hæreditatem insigniunt) interdictum rasis et unctis in peculium cessit. Edictum æterni Dei est, ut omnes bibant* [2]).

188. Nullum porro æterni Dei edictum extare, quo omnes et singuli fideles teneantur Eucharistiam sumere sub utraque specie, neque id exposcere necessitatem salutis, hoc ineluctabili argumento adversus sectarios omnes ostendimus. Si quod esset Christi præceptum de sumenda ab omnibus et singulis Eucharistia sub utraque specie, vel si aliqua salutis necessitas id exposceret, id profecto novisset Ecclesia; illa, inquam, Ecclesia, quæ immediate a Christo et ab Apostolis Sacramentum hoc accepit. Atqui nunquam Ecclesia aut in verbis institutionis, aut in verbis promissionis præceptum ejusmodi agnovit, aut ejusmodi necessitatem. Ergo.

189. Jam vero minor propositi argumenti quatuor luculentissimis ac publicis documentorum classibus evincitur: I. classis petitur ex communione ægrotorum. Certe, si quod esset tempus, quo divinum præceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie urgeret, et quo nihil esset negligendum ex iis, quæ necessaria sunt ad salutem, illud foret, quo instat mortis periculum; atqui ubique terrarum, et quavis ætate consuevit Ecclesia Eucharistiam asservare sub una panis specie ad ejusmodi infirmos reficiendos, ut constat ex citata historia senis Serapionis, ad quem ægrotans sacerdos, ex Episcopi Alexan-

mittendo transubstantiationem, fatendum est, difficultates adversus communionem sub utraque specie parvi ponderis esse relate ad dogma, ac plenitudinem Sacramenti." Apud Esslinger, op. cit.

1) Mirum est, quo furore sævierint Calixtini adversus sacerdotes catholicos, eo quod ipsis recusarent usum calicis; ipsos passim cædebant, et durioribus cruciatibus subjiciebant. Cf. *Histoire de l'hérésie de Wicleff, Jean Hus, et Jérôme de Prague.* Lyon 1662.

2) Lib. 4, *Instit.* cap. 17, §. 47.

drini præscripto, sacrum edulium sub unica panis specie misit [1]; nec non ex vita S. Ambrosii, ad quem pariter animam agentem, teste Paulino ejus biographo, S. Honoratus Episcopus Vercellensis *detulit Domini Corpus*, *quod ubi accepit ac glutivit*, *emisit spiritum* [2]).

190. II. Complectitur communionem parvulorum: testis enim est in primis S. Cyprianus, qui refert puellam quandam continere visceribus non potuisse Eucharistiam sibi præstitam postquam gustaverat de idolothytis, et solum commemorat calicem [3]). Idem mos adhuc retinetur in Ecclesia græca et in Ecclesiis orientalibus, uti testantur Arcudius [4]), Allatius [5]), atque Goarius [6]). Pari ratione idem ritus tamdiu apud Latinos obtinuit, quamdiu Eucharistia statim post baptismum administrata est [7]), quia cum præ tenella ætate panem infantes suscipere non possent, solus Sanguis digito sacerdotis dabatur eis sugendus [8]).

191. III. Desumitur ex communione domestica fidelium, qui persecutione sæviente, in proprias ædes sacra dona deferebant; et quidem sub unica panis specie, arca ut plurimum lignea inclusa. Hujus consuetudinis testes habemus Tertullianum [9]), et Cyprianum [10]), nec non S. Zenonem Veronensem, qui scribit: *Omnibus peræque unus panis cum ligno datur* [11]), quibus verbis, adnotantibus FF. Balleriniis, S. Zeno significavit Eucharistiam in arca lignea domum deferendam [12]). Ejusdem

1) Apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. cit. cap. 44.

2) N. 47. In append. opp. S. Ambrosii edit. Maur.

3) Lib. *De lapsis*, edit. Maur. pag. 189. Sic enim scribit: „Reluctanti licet *(puellæ)* de Sacramento *calicis* infudit. Tunc sequitur singultus et vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini Sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta majestas." Alia ejusdem Sancti testimonia cf. in Præf. edit. Maur. §. 13 et 14.

4) *De concord. Ecclesiæ occident. et orient.* lib. 3, cap. 40.

5) *De Ecclesiæ occident. atque orient. perpetua consensione.* Colon. Agripp. 1648. Cf. ad diss. *De Missa præsanctif. annot. de Communione orient. sub unica specie*, Auctore Bartoldo Nihusio, et Leonis Allatii ad Nihusium epist. duas.

6) Ibid. *Attentatio Jac. Goarii* Ord. Præd. et in *Euchologio*, in notis 178 et seqq. ad Missam S. Joan. Chrysostomi.

7) Cf. Haiden in diss. cit. *De instituto Ecclesiæ infantibus*, etc.

8) Hunc usum testatur Hugo a S. Victore, *De Sacram.* lib. 1, cap. 20, his verbis: „Pueris recens natis idem Sacramentum in specie Sanguinis est ministrandum digito sacerdotis. Quia tales naturaliter sugere possunt."

9) Lib. 2, *Ad uxor.* cap. 5, dicens: „Non sciet maritus *(ethnicus)* quid secreto ante omnem cibum gustes? et, si *sciverit panem*, non illum credit esse qui dicitur?" Cf. not. Rigaltii in hunc loc.

10) Lib. *De lapsis*, pag. 189.

11) Lib. 1, tract. XIV, edit. cap. 4, Baller. Veronæ 1739.

12) Adnot. 18, in loc. cit., qui id confirmant ex eo, quod idem S. Zeno scribit. Tract. v, n. 8, de gentili viro cum fœmina christiana conjuncto: „Arrepto, *inquit*, forsitan sacrificio tuo tuum pectus obtundet, tuam faciem deformabit." Capsulis enim ligneis (subdunt Ballerinii), in quibus *Sacrificium*, id est, Eucharistia condebatur, ictus et vis ejusmodi congruit, ut et pectus obtundere et faciem deformare possent. Huc forte respicit Cyprianus in lib. *De lapsis*, mentionem faciens mulieris, quæ cum *arcam suam, in qua Domini Sacramentum* fuit, aperire tentasset, igne inde erumpente deterrita est, ne auderet attingere.

præterea consuetudinis exempla reperimus in Actis SS. Indis et Domnæ apud Surium [1]), in Actis S. Eudoxiæ apud Bollandum [2]), aliaque non pauca, de quibus egerunt Sandellius [3]), et Berlendis [4]). His adjici debent monachi in vastis solitudinibus degentes, qui secum Eucharistiam asportabant sub unica specie, ut de eadem decurrente tempore participarent, testibus S. Basilio [5]), Theodoro Studita [6]), et biographo S. Lucæ Eremitæ apud Combefisium [7]), et Bollandum [8]).

192. IV. Classis demum, ut alia prætercam, coalescit ex ipsa communione publica, quæ nimirum in Ecclesia frequentari solebat. Etenim S. Leo M. *Serm.* IV *de Quadrag.* observat diu in Ecclesia Romana latuisse Manichæos, qui eucharisticum panem cum cæteris accipientes abstinebant a vino. Jam vero latere non potuissent, nisi libera sub unica specie panis fuisset communio, alioquin ob rei singularitatem statim notati ac deprehensi fuissent. Nec Romæ solum, sed et Constantinopoli eandem viguisse libertatem, constat ex facto, quod de pervicaci muliere Macedoniana refert Sozomenus [9]). Huc pariter refertur Missa *præsanctificatorum*, in qua non præbetur communio, nisi ex particulis præconsecratis. Hanc autem Missam ab immemorabili frequentant Græci toto quadragesimæ tempore, diebus dominicis exceptis; Latini autem eam celebrant sacro Parasceves die [10]). Ipsi denique Protestantes non cogunt abstemios ad sumptionem calicis, prout nunquam eos coëgit Ecclesia: jam vero non exiguo numero hi semper fuerunt, qui-

1) Ad diem 26 Septembris.

2) *Acta SS.* Mens. Mart. tom. I, pag. 19, ubi cap. 12, n. 44, hæc leguntur: „Verum antequam traderet ultro se lupis agna Christi, brevi mora impetrata prodeundi, accurrit in sacram ædem, reserataque illic arcula in qua divinum donum reliquiarum sancti Corporis Christi servabatur, inde particulam acceptam sinu recondidit, et sic statim cum militibus abiit."

3) *De sacris synaxibus*, cap. 19, ubi turriculam sacramentariam ex argilla rubricata, Romæ e cœmeteriis effossam exhibet ad prototypi magnitudinem expressam, cujus iconem eidem misit eques Joan. Passeri descriptione hac addita: „Forma quadrata est, ut quodammodo altaris imaginem redoleat, quod ex quadrato lapide atque unico constare solebat. . . . . Hujusmodi unum integerrimum habeo Pisauri, ex antiquissimo S. Mariæ Magdalenæ monasterio erutum, in cujus fronte crux ampla excisa est cum Christi benedicentis imagine." Testatur præterea idem eques similium turricularum fragmenta non semel se Romæ in cœmeteriis collegisse, „adhærentibus, sive aliquando divulsis lucernis non adhuc argilla turriculæ agglutinatis, ut perenni lumine, aliquis etiam in privatis ædibus honor mysterio tam venerabili tribueretur." Mirum vero non esse subdit, si vasculorum hujusmodi fragmenta plurima in iis locis inveniuntur, „in quibus sæpe vivi latitabant, et mortui tumulabantur." Ex his porro monumentis non solum hæreticos, sed et Courayerium refelli apertum est, qui negant ullum cultum antiquitus Eucharistiæ delatum esse.

4) *De oblationibus ad altare. De oblationibus communibus*, §. 5.

5) *Epist.* XCIII, *ad Cæsariam patriciam de communione*, ed. Maur.

6) Lib. 1, *Epist.* LVII, tum in ejus vita, §. 41, inter opp. Sirmondi, Paris. 1696, tom. V.

7) Tom. II, *Novi auctarii Biblioth. Patrum.*

8) *Acta SS.* Mens. Febr ad diem 7, pag. 92, n. 42.

9) *Hist. eccles.* lib. 8, cap. 5, et ex eo Nicephorus lib. 13, cap. 7; Baronius ad an. 400.

10) Cf. Diss. Allatii *De Missa Præsanct.* ad calcem, op. *De Eccles. occident. et orient. consensione.*

bus tamen juxta adversariorum principium communio, sub unica specie deneganda fuisset.

193. Constat igitur certissimis documentis, nunquam Ecclesiam judicasse, communionem sub utraque specie omnibus et singulis necessariam esse ad salutem, aut aliquod Christi extare præceptum, quo ad eam fideles omnes adigantur [1]).

DIFFICULTATES.

194. I. *Obj.* 1° Quod Christus jam præceperat in verbis promissionis Joan. VI, 54: ***Nisi manducaveritis Carnem filii hominis, et biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis;*** 2° denuo inculcat in verbis institutionis Matth. XXVI, 27, dicens: ***Bibite ex hoc omnes;*** 3° quæ verba verum mandatum continent non secus ac superiora: ***Accipite et manducate;*** 4° imo, uti observat Lutherus, prævidens Christus aliquos aliquando futuros, qui vellent fideles a calice arcere, in sola porrectione calicis dixit: ***Bibite ex hoc omnes;*** 5° præsertim cum Apostoli tunc fideles omnes repræsentarent. Ergo.

195. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Ita ut adducta Christi verba respiciant rem sumendam, *conc.* modum sumendi, *neg.* Talem sane germanum esse verborum Christi sensum aperte ostendunt Christi scopus et orationis series. Scopus enim Christi, Joan. VI, fuit, promittere Eucharistiam, ejusque inculcare necessitatem, et fructus exponere; uti superius ostendimus. Orationis seriem id unum pariter exposcere collatio textuum ad invicem clarissime evincit. Apposite proinde Tridentini Patres observant, ipsum Christum, qui dixit: ***Nisi manducaveritis***, etc., dixisse quoque: ***Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum . . . Qui manducat hunc panem, vivet in æternum . . . Panis quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.*** Hinc non immerito plures interpretes animadvertunt, particulam *et* in subjecta materia esse disjunctivam ex Scripturarum usu. Sic Petrus Act. III, 6, dixit claudo: ***Argentum et aurum non est mihi***, id est, argentum aut aurum; sic etiam Exod. XXI, juxta hebraicam veritatem legitur: ***Qui percusserit patrem et ma-***

1) Cf. Bellarmin. lib. 4, *De Euchar.* cap. 24; Bossuet *Traité de la communion sous les deux espèces.* Pellicia op. et diss. cit., ubi pag. 78 et seqq. luculenter ostendit: 1° *Nunquam et nuspiam* absoluta liturgia asservatam fuisse Eucharistiam sub specie vini. 2° A primo Ecclesiæ sæculo usque ad VII, *nullum* reperiri exemplum communionis infirmorum sub utraque specie, neque apud Græcos neque apud Latinos. 3° Per quinque postea sæcula in Ecclesia latina, id est, usque ad sæc. XIII, morem obtinuisse porrigendi infirmis hostiam Sanguine intinctam, ob quandam quæ inter doctores prævaluit opinionem, qui mos demum penitus evanuit. 4° Tam Græcos quam Abyssinos et Coptos, aliosque Orientales, a primis temporibus ad nos usque administrasse et administrare Eucharistiam *sub sola panis specie.* Ipsum adi.

trem, morte moriatur; et alibi passim. Juxta horum expositionem in usu biblico fundatam, hunc sensum præ se ferrent objecta Christi verba: ***Nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, aut biberitis ejus Sanguinem***, etc.; quod non obscure insinuat ipse Apostolus I Cor. XI, 27, scribens: ***Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Christi.***

196. *Ad* 2m, *Neg. Ad prob. Dist.* Quæ tamen verba: ***Bibite***, etc., respiciant præsentes, *conc.* absentes, præsertim non conficientes, *neg.* Etenim præter contextum, qui clare ostendit, hæc verba ad solos Apostolos convivantes dirigi, aperte id habemus Marc. XIV, 23, qui executionem dominici mandati refert dicens: ***Et biberunt ex illo omnes.*** Dictis consonant antiquæ versiones, syriaca, arabica, æthiopica apud Waltonum, in quibus sic referuntur verba Christi: ***Bibite ex hoc omnes vos***, seu *vos omnes.*

197. *Ad* 3m, *Dist.* Quæ proinde solos præsentes afficiunt, *conc.* secus, *neg.* Ut enim animadvertit Maldonatus, perperam Protestantes contendunt, præceptum de sumenda Eucharistia illis verbis institutionis *comedite, bibite*, datum a Christo esse, cum ea non respiciant nisi solos conficientes, quibus dixit: ***Hoc facite.*** Præceptum enim quod omnes reipsa obliget, Christus jam dederat Joan. VI, 54, cum dixit: ***Nisi manducaveritis***, etc. [1]). Hinc ruunt, quæ superstructa sunt ab adversariis argumenta.

198. *Ad* 4m, *Dist.* In sola porrectione calicis dixit Christus: ***Bibite***, etc. ut intelligerent Apostoli, non totum calicem, sed partem tantum ab unoquoque esse hauriendam, *conc.* aliter, *neg.* Idem enim significant apud Matth. et Marcum ***Bibite ex hoc omnes***, quod apud S. Lucam ***Dividite inter vos***, XXII, 17. Quæ ratio non æque militat pro panis symbolo, quum Christus illud jam fregerit ac distribuerit. Hæc expositio jam ab ipsis Protestantibus admittitur. Sane Kuinœl ita Christi verba exponit: ***Sumite hoc, et in orbem ex eo bibite***, quæ verba plane nostris respondent: ***Dedit nimirum Christus calicem Apostolo qui ei proximus accumbebat, hic secundo, secundus tertio, et ita porro*** [2]); ex quibus patet, se non satis acutum perhibuisse Lutherum.

199. *Ad* 5m, *Dist.* Repræsentabant Apostoli omnes fideles eo ferme pacto, quo primates et magistratus repræsentant totam rempublicam, *trans.* vel *conc.* fideles singulos, vel *neg.* vel *Subd.* Quatenus exposcit eorum conditio, *conc.* strictiori sensu, *neg.* Alioquin non solum ipsis jus competeret conficiendi, et

1) Cf. In Matth. XXVI, v. 26, 27. Sic etiam Becanus, *Manuale controvers.* lib. 1, cap. 9, n. 111.

2) *Comment. in libros N. T. Histor.* In cap. XXVI, Matth. v. 27, 28.

distribuendi, sed ipsum juris exercitium, quod tamen adversarii non admittunt.

200. *Inst.* Atqui ita Apostoli singulos fideles repræsentabant, ut jus isti consecuti sint ad utramque speciem percipiendam. 1° Etenim Christus, peracta consecratione, Luc. XXII, 17, dixit: ***Hoc facite in meam commemorationem.*** Jam vero omnes et singuli fideles tenentur ad commemorandam Christi passionem dum communicant, ergo et ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie. 2° Quare Apostolus I Cor. XI, semper conjungit esum et potum; 3° quin imo ib. v. 26, affirmat, communionem esse sumendam in commemorationem passionis Christi, hæc porro non exprimitur, ut insinuat idem Apostolus, solo panis symbolo, eo quod non satis referat Sanguinis effusionem; 4° propterea v. 28, aperte docet, ab omnibus sumendam esse Eucharistiam sub utraque specie, dicens: ***De pane edat et de calice bibat.*** 5° Ergo tum divino mandato, tum divinæ institutioni adversantur Catholici, cum dimidiata cœna, dimidiata hæreditate, sub unica tantum specie Eucharistiam distribuunt.

201. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1[m] ***prob. Dist.*** Peracta consecratione panis illa verba protulit, Christus, *conc.* peracta consecratione calicis, *neg.* Etenim S. Lucas, qui ea refert Christi verba, prolata ea solum exhibet post panis consecrationem, ut intelligeremus, nullo inde fideles adstringi præcepto ad utriusque symboli sumptionem. Seu etiam rectius dici potest Christum in adductis verbis id unum intendisse, ut nempe quoties eucharisticum mysterium celebraremus, ejus qui illud instituit, recordaremur, sive alterutrum, sive utrumque symbolum perciperemus, uti ipsi interpretes Protestantes ea exponunt [1]). Id enim aperte insinuat Apostolus, qui eadem verba referens post consecrationem calicis sic Christum loquentem inducit: ***Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.*** I Cor. XI, 25.

202. ***Ad*** 2[m], ***Dist.*** Quatenus referat institutionem Christi sub utraque specie, *conc.* quatenus velit necessitatem sumptionis utriusque symboli significare, *neg.* Etenim, ut modo vidimus, Apostolus disserens de calice, conditionate tantum, non absolute loquitur; deinde utitur particula disjunctiva dicens: ***Vel biberit calicem.*** Quæ quidem omnia alterutrius symboli usum commendant, minime vero utriusque necessitatem.

203. ***Ad*** 3[m], ***Dist. min.*** Non exprimitur in solo pane mystica repræsentatio cruentæ immolationis, quæ fit consecrando

1) Sic inter cæteros Georg. Rosenmüller objecta verba exponit in suis *Scholiis in Luc.* cap. XXII, 19: „Id facite in mei recordationem, vel: Quotiescumque hoc facietis, et religiosum convivium celebrabitis, gratam mei memoriam recolite."

seorsim Corpus, ac seorsim Sanguinem requiriturque ad rationem Sacrificii, *conc.* non exprimitur, seu non habetur commemoratio dominicæ passionis per sensibile signum Corporis Christi pro nobis immolati, et a Sanguine divisi, quæque sufficiat ad rationem Sacramenti, *neg.* Permisceri præterea non debent repræsentatio et commemoratio, minus quippe requiritur ad commemorationem, quam ad repræsentationem alicujus rei [1]).

204. *Ad* 4m, *Neg.* Scopus enim Apostoli in citatis verbis est ostendere necessitatem probationis, quam quisque præmittere debet, antequam ad sacram synaxin accedat, non autem inculcandi utriusque symboli sumptionem, ut constat ex orationis serie, ait enim: ***Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat***; I Cor. XI, 28. Id est: Probet, seu excutiat conscientiam suam, antequam ad Eucharistiam accedat.

205. *Ad* 5m, *Dist.* Si sub alterutra specie non daretur totus et integer Christus, *conc.* si totus detur, uti ostendimus, *neg.* Ex his propterea sequitur, eundem fructum, cæteris paribus, percipi sive ab eo, qui unam, sive ab eo, qui utramque speciem sumat. Falsum propterea est, per subtractionem unius symboli dimidiari cœnam aut hæreditatem, ut adversarii Ecclesiam calumniantur [2]).

206. II. *Obj.* 1° Patres tradunt, ex dominico præcepto quemlibet teneri ad calicis sumptionem. 2° Ita S. Cyprianus eos reprehendit, qui ***in calice dominico sanctificando, et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster Sacrificii hujus Auctor et Doctor fecit et docuit*** [3]); 3° atque in sermone de cœna Domini: ***Lex***, inquit, ***esum Sanguinis prohibet, Evangelium præcipit, ut bibatur*** [4]); Similia habet S. Augustinus [5]), aliique non pauci. 4° Sed neque constanti huic Patrum doctrinæ obstant exempla in probationibus adducta de communione sub unica specie; ut enim animadvertit Callixtus, cum in Ecclesiæ cœtibus utraque pars Sacramenti exhiberetur, videntur aliqui e calice bibisse, panem vero manu acceptum sibi servasse, ut hoc sumpto domi absolverent sacrum epulum, quod cum pars esset Sacramenti in

1) Cf. Becanum loc. cit. n. 131.

2) Apposite Becanus loc. cit. n. 5: „Utrique, *inquit*, merito arguendi: Calvinistæ, quia Carnem et Sanguinem Christi tollunt e Sacramento, et tota hæreditate (ut ipsi vocant) dissipata, præter nudas tabulas, nihil relinquunt laicis; Lutherani, quia non viventem et integrum, sed mortuum, et dissectum Christum legatariis distribuunt, ejusque dimidiam partem sub specie panis, reliquam sub specie vini, seorsim sumi a laicis arbitrantur. Et tamen utrique tam Lutherani, quam Calvinistæ, posteaquam rem ipsam sacrilege dissiparunt, de solis symbolis litem nobis intendunt, perinde ac illi, qui absumpto patrimonio, de nudis codicillis altercantur." Cf. etiam ib. n. 68, et 135 et seqq.

3) *Epist.* XLIII, *ad Cæcilium.*

4) In append. opp. S. Cypr. col. 113, edit. Maur.

5) *Quæst.* LVII, *in Levit.* n. 4.

Ecclesia accepti, veluti ejusdem appendix spectari poterat. 5° Hoc vero ne deinceps fieret, Gelasius Pontifex decrevit, ut omnes, *aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire* [1]). Ergo.

207. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Tradunt Patres quemlibet teneri ad utriusque speciei sumptionem ex dominico præcepto late, seu improprie dicto, *conc.* presse, seu proprie dicto, *neg.* Scilicet Patres cohærenter ad disciplinam tunc temporis vigentem hortabantur fideles, ut sumerent Eucharistiam prout administrabatur, a qua recedere privatis hominibus fas non erat. Ut fideles propterea compellerent ad utriusque speciei participationem, urgebant præceptum Christi, quale præsumebatur ex ejus exemplo, et institutione eadem ratione, ac urgebant præceptum Christi, sive cum commendarent baptismi collationem per immersionem, sive pedum lotionem aliaque ejusmodi, quæ nonnisi latiori sensu poterant dici a Christo præcepta, uti adversarii nostri ultro concedunt. Non igitur rigorosum ac proprie dictum præceptum Patres agnoverunt, quo Christus omnes obligaverit ad communicandum sub utraque specie, alioquin neque Patres, neque fideles unquam recessissent ab ejusmodi sumptione, cum tamen constet contrarium passim ab ipsis factum esse, uti certissimis documentis ostendimus. Addo has ipsas Patrum crebras objurgationes evidenter evincere, communionem sub unica specie vulgo obtinuisse; alioquin illæ inutiles fuissent.

208. *Ad* 2m, ***Dist.*** Reprehendit S. Cyprianus Hydroparastatas seu Aquarios sacrificantes in sola aqua vel persecutionis metu, vel errore aut ignorantia deceptos, *conc.* omnes promiscue, *neg.* Ut constat ex toto epistolæ argumento et scopo, ac solide ostendit Pamelius [2]).

209. *Ad* 3m, ***Dist.*** Sub alterutra specie, *conc.* sub specie vini, *Subd.* Præcepto late sumpto, uti paulo ante exposuimus, *trans.* vel *conc.* stricte sumpto, *neg.* Eadem ratione exponendus est S. Augustinus, aliique Patres, qui loquebantur juxta disciplinam tunc receptam. Prætermittendum insuper non est, auctorem citati sermonis non esse S. Cyprianum, sed Arnoldum Abbatem Bonæ-vallis, uti eruditis notum est [3]).

210. *Ad* 4m, *Negamus* quidpiam veritatis aut soliditatis habere Callixti animadversionem, qua potius seipsum jugulat. Sane, si fideles sumebant in Ecclesia solum calicem, et panem domum asportabant, jam non unam, sed duas sub unica spe-

1) Apud Gratianum *Decr.* III, *De consecr.* dist. II, cap. *Comperimus.*

2) Adnot. 2 in hanc Epist. Cf. edit. Paris 1574.

3) Hesselius et Pamelius contendunt, hunc Auctorem non esse locutum in adductis verbis de vera ac propria Sanguinis potione, sed de potione spirituali ac mystica. Mihi tamen videtur orationis series huic expositioni refragari.

cie communiones habebimus, primam sub specie vini in templis, alteram sub specie panis inter domesticos parietes. Ridiculum siquidem est contendere, duas communiones per diem, per hebdomadam, per mensem, quandoque per annum sejunctas unam eandemque communionem constituere. Quanquam nec his opus est, cum facta contrarium prorsus evincant.

211. *Ad* 5m, *Dist.* Ita ut illo decreto Gelasius, prout pridem jam præstiterat S. Leo, perculerit Manichæos, *conc.* omnes indiscriminatim, saltem directe, *neg.* Hoc enim fuit peculiare temperamentum ab illis Pontificibus adscitum ad Manichæos detegendos, ostenditque contrariam consuetudinem inolevisse. Quare vel ipse Leibnitzius scribit: *In eadem Sede* (Romana) *Gelasius paulo post eos repulit (ex Manichæorum, ut puto, reliquiis), qui sumpta tantummodo Corporis sacri portione, nescio qua superstitione a calice sacrati Cruoris abstinebant* [1]).

PROPOSITIO V.

Non errat Ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare.

212. Arcto inter se nexu copulantur præsens ac antecedens propositiones. Enimvero si nullum extat divinum præceptum, quo omnes promiscue obligentur ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie, si nulla salutis necessitas id exposcit, jam patet, calicis usum rem esse disciplinarem, quæ non afficit Sacramenti substantiam. Atqui in Ecclesia, prout declarat Tridentina Synodus sess. XXI, cap. II, hæc potestas perpetuo fuit, *ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, et locorum varietate, magis expedire judicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei; atque ipsum quidem hac potestate usum esse satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso Sacramento, cum ordinatis nonnullis circa ejus usum, cætera, inquit, cum venero, disponam.* Ergo potest Ecclesia tali potestate a Christo instructa, omnibus hinc inde mature discussis, prohibere calicis usum, prout reipsa in Conciliis Constantiensi et Tridentino prohibuit; seu potius lata lege confirmavit inolitam jamdiu consuetudinem communicandi sub

1) In *Syst. theol.* pag. 246. Cf. Becanum loc. cit. n. 45 et seqq.

altera tantum specie. Hinc eadem Tridentina Synodus in cit. sess. hunc canonem II edidit: *Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam Catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse; anath. sit.*

DIFFICULTATES.

213. *Obj.* Siquæ legitimæ causæ inducere potuerunt Ecclesiam ad interdicendum usum calicis, eæ profecto sunt, periculum irreverentiæ, aut scandali; atqui ejusmodi causæ nullæ sunt si conferantur præsertim cum incommodis, quæ ex hac prohibitione oriuntur. Etenim 1° tali periculo non obstante, Catholicis fatentibus, communio sub utraque specie in usu fuit per XII fere sæcula in Ecclesia occidentali, et in Ecclesia orientali adhuc viget; 2° prævalere proinde debuit universalis et adeo antiqua consuetudo, quæ originem habuit ab exemplo et institutione ipsius Christi; 3° quia demere usum calicis, est mutilare Sacramentum; 4° calix enim pertinet ad Sacramenti substantiam; 5° utpote qui ordinatus est ad separationem Sanguinis, quæ per Christi mortem facta est, significandam, et ad significandum plenum convivium, quod sane non in solo cibo instruitur, sed in cibo et potu; 6° quia denegare fidelibus calicem est eos privare ea gratia, quæ huic Sacramenti parti adnexa est et confertur communicantibus sub utraque specie; 7° quia saltem calicis subtractio adimit fidelibus partem *consolationis* spiritualis, quam non solum hæretici Hussitæ, sed plures etiam iique pii Catholici; summopere exoptabant, atque ardenter petebant, ut Gerson [1]), Georgius Cassander [2]), aliique docti et orthodoxi theologi in Concilio Tridentino apud Pallavicinum [3]); 8° nisi enim Christus voluisset calicem a fidelibus sumi, in eo minime consecrasset [4]); 9° eo magis, quod ipsi longo sæculorum usu jus præscriptionis acquisierant, a quo minime exciderunt ob contrariam plurimorum desuetudinem; 10° cum demum, aliud sit, ob peculiares circumstantias aliquam regulæ exceptionem pati, aliud vero ipsam exceptionem tanquam legem ac regulam constituere, uti præstitit Concilium Tridentinum [5]). Ergo.

214. ***Resp. Dist. maj.*** Adductæ causæ etiam potuerunt Ecclesiam permovere ad usum calicis interdicendum, *conc.* solæ,

1) Tract. *De Commun. laicor. sub utraque specie.*

2) *In consultatione de articulis religionis*, art. 22.

3) *Storia del Conc. di Trento*, lib. 18, cap. 3 et seqq.

4) Ita novissime Filaret metropolit. Moscov. in op. *Rozmowy między wątpiącym i przekonanym o prawowierności grecko-ruskiego kościoła*, etc., seu *Dialogi inter dubitantem et persuasum de orthodoxia orientalis Græco-Russæ Ecclesiæ.* Petropoli 1829.

5) Sic Courayerius in notis ad *Hist. Conc. Trid. a Paulo Sarpio edit.* lib. 4, §. 11, not. 31.

neg. et *neg. min.* Ecclesia enim, utpote mater nobis a Deo data, non tenetur filiis rationem reddere, cur hac potius vel illa ratione se gerat in suis determinationibus. Quamvis porro eas causas, quibus inducta fuit ad talem legem ferendam minime patefecerit, pro certo a nobis tenendum est, eas gravissimas fuisse. Si quid tamen ex concertationibus quæ agitatæ sunt in congregationibus Concilii Tridentini, colligere possumus, hæ fuisse videntur: 1° periculum effusionis in magna præsertim populi frequentia; 2° nausea et repugnantia nonnullorum in labiis admovendis ad eundem vel calicem, vel calamum, scyphunculum, aut aliud quodvis instrumentum suctorium; 3° maxima difficultas in asservanda specie vini pro ægrotis in regionibus præsertim calidioribus aut nimis frigidis; 4° ejusdem vini inopia in multis locis, ad quæ non facilis est accessus, ut illuc inferri possit; 5° multorum naturalis constitutio, qui a vino summopere abhorrent, quique abstemii vocantur [1]; 6° spontanea fidelium desuetudo ab sumptione calicis sæc. XII et XIII introducta; 7° hæreticorum protervia, qui temerario ausu Ecclesiæ succensere non verentur, perinde ac si ipsa leges a Christo datas aut ignoraverit, aut contempserit.

215. *Ad* 1^m^ *prob. Dist.* Simul tamen non concurrentibus iisdem causis, *conc.* secus, *neg.* Cæterum etsi laudanda sit pia antiqua consuetudo, non ideo reprobanda nova est disciplina. Nunquam Ecclesia positivo aliquo decreto vetuit calicis usum, nisi cum sæc. XV, inquieti ac turbulenti ingenii homines eam accusare cœperunt de gravissimo errore ac divini præcepti neglectu [2].

216. *Ad* 2^m^, *Dist.* Ab institutione et exemplo Christi, ac traditione Apostolorum, disciplinari tamen et libera, atque Ecclesiæ auctoritate moderanda, *conc.* præceptiva ac necessaria ad salutem, *neg.* Aliud enim est institutio et exemplum Christi, aliud vero mandatum; unum enim sine altero optime consistere potest, alioquin alia plura præstare deberemus, quæ neque adversarii ipsi contendunt, ut sæpe adnotavimus.

217. *Ad* 3^m^, *Neg.* Totum enim ac integrum habetur Sacramentum sub unaquaque specie.

218. *Ad* 4^m^, *Dist.* Calix consecrandus, *conc.* calix distribuendus, *neg.* Ut constat ex dictis.

219. *Ad* 5^m^, *Dist.* In Sacrificio, *conc.* in Sacramento, *Subd.* Quæ tamen separatio satis significatur in alterutra specie, prout superius animadvertimus, *conc.* nullo modo significatur, *neg.*

1) Ipse Wegscheider, §. 180, A. not. *b*, scribit: „Quum fuerint, qui Communionem calicis valetudini infestam esse demonstrarent, videndum est, ut pericula inde metuenda præcaveantur et avertantur, v. c. usus calicis, a quo per fistulam vinum sugitur, in nonnullis Ecclesiis conservatus, abrogetur."

2) Id abunde constat ex historia Calixtinorum. Cf. Æneam Sylvium in *Hist. Bohemorum*, cap. 35.

Etenim etiam immersio, qua olim administrabatur baptismus expressius repræsentat dominicam sepulturam, quam infusio, quin tamen censeatur ab adversariis ipsis necessaria, aut præcepta. Id ipsum dicatur de convivio, quod integrum ac plenum est, in alterutra specie, in qua totus Christus sumendus exhibetur, quamvis non adeo expresse cibus et potus seorsim repræsententur. Alia præterea est ratio convivii communis, alia convivii spiritualis, illud enim sine potu mutilum est, non item vero convivium sacramentale, in quo sub unaquaque specie cibus et potus tribuuntur.

220. *Ad* 6m, *Dist.* Privantur fideles per subtractionem calicis aliqua gratia necessaria *ad salutem* et ex opere operato, *neg.* Quæ haberi posset ex opere operantis, cui suppleri potest ferventiori affectu. *trans.* Declarat enim Concilium Trid. sess. XXI, cap. III, *fatendum esse*, *etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque Sacramentum sumi; ac propterea*, *quod ad fructum attinet*, *nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari*: *qui unam speciem solum accipiunt.* Transmisimus autem alterum distinctionis membrum, eo quod theologi inter se disceptent circa fructum accidentalem, qui proveniat ex alterius speciei sumptione, quem alii contendunt inde erui, alii negant [1]).

221. *Ad* 7m, *Dist.* Ita ut possint longe solidiorem consolationem sibi comparare ex obedientiæ merito, *conc.* secus *trans.* In his enim quid magis conducat ad fidelium utilitatem, et solidam consolationem, standum est Ecclesiæ judicio, quæ ex longo ac diuturno experimento satis comperit, quid magis expediat. Vera ratio, quare nonnulli etiam Catholici vehemens illud desiderium concessionis calicis patefecerunt, partim repetenda est ex illa naturæ nostræ affectione, qua nitimur in vetitum cupimusque negata; partim ex quadam præconcepta spe facilius revocandi dissidentes ad Ecclesiæ unitatem [2]).

1) Bellarminus *De Euch.* lib. 4, cap. 23, postquam pluribus ostendit adversus hæreticos, nullum fructum ad salutem necessarium ex unica sumptione amitti, demum prop. 4, statuit: „Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex una." Quam conclusionem argumentis intrinsecis et extrinsecis solide adstruit. Tamen Alex. Alensis, et Gaspar Casalius eam in dubium revocant, Vasquez vero *In part.* III *S. Th.* disp. 215, cap. 2, censet esse probabilius, majorem fructum gratiæ ex utraque specie hujus Sacramenti, quam ex altera tantum percipi. Prior sententia verisimilior videtur.

Cæterum accidentalis hic fructus peculiaris, si reipsa daretur, esset prorsus negligendus, cum graves causæ suadent calicem non omnibus esse promiscue permittendum. Ea certe constans fuit Ecclesiæ agendi ratio. Sic quamvis certum sit gratiam ex opere operato tum ab Eucharistia, tum a confirmatione parvulis conferri, attamen a pluribus sæculis neutrum Sacramentum infantibus Ecclesia administrare consuevit, quin propterea adversarii litem Ecclesiæ intendant. Sed cf. Bellarm. loc. cit.

2) Cujusmodi certe fuit Cassander, qui zeli sui æstu abreptus, longius quam par esset progressus est. Quod spectat ad Gersonium, asserere non dubito, eos, qui pro communione laicorum sub utraque specie ejus auctoritatem adducunt, nunquam hunc tractatum legisse. Acriter siquidem insistit in toto tractatu, ut nulla ratione usus calicis concedatur, invehitur in Bohemos, qui illum expetebant, ostenditque plura incommoda ex

Jam vero si ex factis aliquando concessionibus arguere liceat, an expediat calicem restituere, vix unquam expediet. Eas enim concessiones nullos unquam fructus attulisse patet ex iis, quæ fuse disputat Benedictus XIV [1]), qui præterea eos omnes recenset quibus etiam nunc temporis Eucharistiam sub utraque specie sumere permittitur. Hinc idem Pontifex nobili cuidam matronæ, quæ Luthero ejurato, redierat in gratiam cum Catholica Ecclesia, privilegium quod petierat, constanter denegavit, ut in privato domus suæ sacello Eucharistiam sub utraque specie recipere posset [2]).

222. *Ad* 8m, *Dist.* Si præter Sacramentum noluisset Christus instituere Sacrificium, *conc.* si Sacrificium insuper instituere intendit, ut inferius ostendemus, *neg.* [3]).

223. *Ad* 9m, *Neg.* Etenim cum Christus Sacramentorum dispensationem reliquerit pastoribus Ecclesiæ a se institutæ, nullum unquam jus, ideoque neque præscriptionem fideles acquirere potuerunt quovis sæculorum decursu. Fideles jus quidem habent ad Sacramenta, si legitime ea postulent, non autem ad modum ea percipiendi, quem statuendum, ut vidimus, Christus Ecclesiæ suæ reliquit.

224. *Ad* 10m, Esto. Ex his tamen exceptionibus constat, sumptionem Eucharistiæ aut sub una, aut sub duplici specie non spectare ad dogma, sed ad disciplinam. Si res porro disciplinaris est ejusmodi sumendi ratio, jam subest Ecclesiæ regimini, cujus est judicium ferre, utrum expediat nec ne tali potius modo quam alio communicare. Etiam baptismi collatio per infusionem olim erat exceptio, postea vero Ecclesia, omnibus probantibus, judicavit fidelium utilitati magis expedire, ut ille lege constanti sola infusione administraretur; prout alia pene innumera immutatæ disciplinæ exempla pariter evincunt [4]).

ejusmodi concessione oriri. Cf. ipsum ejus tractatum in opp. edit. Ellies Du-Pin, Antwerp. 1706, tom. I, pag. 458, inscriptum : *Contra hæresim de communione laicorum sub utraque specie.*

1) Lib. 2, *De Sacrif. Missæ*, cap. 23, n. 17 et seqq.

2) *De Synodo diœces.* lib. 6, cap. 9, n. 6.

3) Sic evanescit magna Filareti difficultas. Hic vir nullius fidei, professione quidem schismaticus, at doctrina totus protestans, dum videtur suadere schismatis professionem subditis imperii Russiaci, ac modis omnibus Catholicos ad schisma transferre, doctrinas interim hæreticas Lutheranorum et Calvinistarum incautis propinat. Imo, ut ejusmodi hominibus contingere solet, ea docet, quæ ad rationalismum recta perducunt, et ad plenam conscientiæ libertatem.

4) Apposite Leibnitzius *Syst. theol.* pag. 254 et seq.: „An autem nunc præstet, *inquit*, calicem reddi populis, hoc est, an non præponderent rationes, quas tot principes et nationes allegarunt; id quidem definire non pertinet ad privatos, sed ad Ecclesiæ rectores, maxime autem ad summum Pontificem, cui Concilium Tridentinum totum hoc negotium reliquit . . . Interea si forte peccarent Ecclesiæ rectores nimia severitate, ipsorum id periculo foret, neque ad subditos perveniret crimen, quos par est obedire . . . Nihil autem dubito, de rebus hujusmodi statuere posse eos, qui præsunt, iisque parendum potius quam schisma faciendum esse, quod super omnia pene mala grave malum Augustinus ostendit. Ecclesiæ quidem potestas definiendi late porrigitur, ad ea etiam (sed certo modo) quæ juris divini sunt, ut patet ex mutatione sabbati in dominicam diem,

CAPUT IV.

DE EUCHARISTIÆ NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS.

225. Vix superest, qui adhuc propugnet absolutam Eucharistiæ necessitatem. Antiquata pariter est impia novatorum doctrina, qui ex præpostero principio de sola fide justificante inferebant, optimam dispositionem ad Eucharistiam rite suscipiendam esse gravem peccatorum sarcinam: quamobrem Lutherus scribebat: *Optima dispositio, qua pessime es dispositus* [1]), et Calvinus affirmabat, has epulas non prodesse justis [2]). Ex eodem principio pariter inferebant novatores, remissionem peccatorum esse primarium hujus Sacramenti effectum. Cum vero hujus doctrinæ jam pudeat novatores ipsos, hinc nonnisi leviter hæc argumenta agitabimus.

PROPOSITIO I.

Nemini actualis Eucharistiæ perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate præcepti.

226. Utraque propositionis pars de fide est, a Tridentina Synodo definita; nam sess. XXI, can. IV, statuit: *Si quis dixerit parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anath. sit;* et sess. XIII, can. IX: *Si quis negaverit, omnes, et singulos Christifideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum, juxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ; anath. sit* [3]).

227. Sane quod spectat ad primam partem, si actualis dominicæ communionis perceptio omnibus absolute necessaria esset, nemo posset absque ejus actuali perceptione æternam consequi salutem. Constans autem fuit Ecclesiæ doctrina, infantes post susceptum baptisma decedentes æterna frui beatitudine, quippe qui per illud Sacramentum fuerint ab originali noxa mundati, et sanctificationem adepti. Exinde factum est, ut postquam

permissione sanguinis et suffocati, canone Librorum Sacrorum, abrogata immersione in baptismo, matrimoniique impedimentis, quæ partim ipsi Protestantes sola Ecclesiæ auctoritate, quam in aliis spernunt, tuti sequuntur."

1) Apud Bellarm. *De Euchar.* lib. 4, cap. 17, n. 1 et seqq., qui plures affert hujus *Sacrorum emendatoris* blasphemias, quas hic referre non vacat.

2) *Instit.* lib. 4, cap. 17, §. 42: „Meminerimus, *inquit*, has sacras epulas ægrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem: quæ sanis, justis, et divitibus, siqui reperiri possent, nullum afferrent operæ pretium."

3) Hoc canone Concilium declarat ac determinat tempus, quo præceptum divinum est executioni mandandum.

abiit in desuetudinem parvulorum communio, nemo reprehenderit disciplinam noviter introductam, quasi hæc esset parvulis perniciosa. Cum olim præterea in particularibus nonnullis Ecclesiis obtinuerit lex aut consuetudo denegandi lapsis sacram synaxim etiam in exitu mortis; nemo unquam dubitavit de salute illorum, qui sola absolutione rite percepta ex hac vita decessissent, vel illorum, quibus in infirmitate collatum est baptisma, quin ipsis potuerit administrari Eucharistia.

228. Alteram porro propositionis partem, quæ est de necessitate præcepti, qua adulti omnes tenentur Eucharistiam sumere, evincunt quoad præceptum divinum aperta Christi verba Joan. VI, 54: *Nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, et biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quoad præceptum ecclesiasticum, ostendunt sanctiones tum Concilii Lateranensis IV, in cap.: *Omnes utriusque sexus*, etc., tum Concilii Tridentini in recitato canone. Ergo.

DIFFICULTATES.

229. *Obj.* 1° Eadem ratione, qua Christus pronunciavit Joan. VI: *Nisi manducaveritis*, etc., dixit pariter Joan. III: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei;* et Luc. XIII, 3: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis;* atqui baptisma, et pœnitentia post lapsum necessaria sunt necessitate medii. 2° Recepta proinde fuit in universa Ecclesia antiqua consuetudo, nunquam conferendi baptismum absque Eucharistia. 3° Ex hac vero praxi S. Augustinus argumentum instruxit adversus Pelagianos, qui parvulis non baptizatis pollicebantur vitam æternam, ut ostenderet hos infantes non solum a regno Dei, verum etiam a vita æterna excludi, quæ promissa fuit eucharisticæ participationi: sic enim Julianum, relata Innocentii I sententia, perstringit: *Vide*, inquit, *quid respondeas . . . qui parvulos definivit, nisi manducaverint Carnem Filii hominis vitam prorsus habere non posse. Huic responde, imo ipsi Domino, cujus ille antistes usus est testimonio* 1), et alibi passim eadem inculcat. Neque ab Innocentio et Augustino dissentit Gelasius, qui eandem urget necessitatem. Ergo.

230. *Resp. Ad* 1m, *Neg.* eadem ratione Christum locutum esse, sive cum de necessitate baptismi, sive cum de necessitate pœnitentiæ et Eucharistiæ disseruit. Loquens enim Christus de baptismo, verbis generalissimis usus est, dicens: *Nisi quis,* etc., quæ profecto omnes prorsus includunt; cum vero de pœnitentia et Eucharistia sermonem habet, loquitur in secunda persona: *Nisi pœnitentiam habueritis . . . Nisi manducave-*

1) Lib. 1, *Cont. Jul.* cap. 4, n. 13.

ritis, quibus insinuavit se alloqui præsentes, adultos, ideoque præcepti capaces. Quare Ecclesia diverso omnino sensu hæc Christi oracula intellexit.

231. *Ad* 2m, *Dist.* Ut perficeretur per Eucharistiam, quod in baptismo inceptum ac inchoatum est, *conc.* quasi crederetur, ejusdem necessitatis esse baptismum et Eucharistiam, *neg.* Cum enim per baptisma infantes vitam spiritualem adepti fuerint, quæ perficitur et alitur per confirmationem et Eucharistiam, consuevit Ecclesia tria illa Sacramenta simul conferre. Nunquam tamen sensit singula illa ejusdem esse necessitatis, uti de confirmatione nemo unus dubitat. Accedit quod neque constans fuerit neque universalis consuetudo illa; in casu enim necessitatis, ut suo loco ostendimus, etiam a laicis administrabatur baptisma absque reliquis Sacramentis, quæ laici conferre non poterant; attamen certissima omnium sententia erat, quod infantes qui ita decessissent, salutem essent æternam assecuti. Hæc omnia complexa est Tridentina Synodus sess. XXI, cap. IV, dum docuit: ***Parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem, siquidem per baptismi lavacrum regenerati, et Christo incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit; ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.***

232. *Ad* 3m, *Dist.* S. Augustinus ex praxi porrigendi Eucharistiam infantibus instruxit argumentum ad hominem adversus Pelagianos stulte invehentes distinctionem inter regnum Dei et vitam æternam, *conc.* quasi censuerit Eucharistiam infantibus absolute necessariam esse ad salutem, *neg.* Mens S. Doctoris aperte colligitur ex iis, quæ disputavit de prædestinatione, ubi profert exemplum illius infantis, qui, ita disponente providentia, ablui potuit, et illius, qui, festinantibus ministris, baptizari nequivit; ubi in necessitatis casu nihil aliud requirit ad salutem præter baptismum [1]). Constat id præterea ex ejus doctrina, qua sæpe inculcat, nihil retardare posse infantem per sacrum lavacrum macula originali ablutum a consecutione salutis, et ex aliis ejus principiis luculentissimis, quæ idem evincunt [2]). Quoties igitur urget adversus Pelagianos praxim admi-

1) Cf. lib. 2, *Contra duas epistolas Pelagian.* cap 6, n. 11; lib. *De prædest. SS.* cap. 12; lib. *De dono Pers.* cap. 12, n. 31, et alibi sæpe.

2) Talia sunt 1° cum S. Doctor affirmat, omnium peccatorum remissionem conferri per baptisma, ut in lib. *De bapt. et concup.* cap. 25, et alibi. 2° Cum asserit, infantes per baptismum creari in Christo, fieri hæredes Dei, et cohæredes Christi, ut in lib. *De peccat. merit.* cap. 18. 3° Cum dicit, parvulis in baptismo latenter

nistrandi Eucharistiam infantibus, ut per eam adipiscantur vitam æternam, eam urget ex illorum principiis; etenim si ipsi tandem confitebantur non posse infantes introire in regnum Dei absque baptismo, quia scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit*, debebant, ut sibi cohærentes essent, pariter fateri, absque Eucharistia, quæ nonnisi post baptismum ipsis administrabatur, non posse habere vitam æternam; cum pariter scriptum sit: *Nisi manducaveritis*, etc. præsertim cum Ecclesiæ praxis huic administrationi suffragaretur [1]. Eadem ratione exponi debent S. Innocentius, et Gelasius, qui loquebantur cohærenter ad disciplinam tunc temporis in Ecclesia vigentem; cum pariter non ignorarent, salvos haberi eos, qui solo baptismate abluti ex hac vita migrassent.

PROPOSITIO II.

Peccatorum remissio neque est præcipuus, neque unicus sanctissimæ Eucharistiæ effectus; nec sola fides est sufficiens præparatio ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum.

233. Ambæ propositionis partes, quæ arcto inter se nexu copulantur, de fide sunt. Etenim Tridentina Synodus sess. XIII,

gratiam infundi, sic ibid. cap. 9. 4° Cum docet, parvulos per baptismum fieri justos et sanctos, ut in lib. 5, *Op. imperfecti cont. Jul.* cap. 64. Hæc porro, aliaque ejusmodi principia, componi profecto non possunt cum absoluta Eucharistiæ necessitate ad habendam vitam æternam. Cf. etiam S. Doctorem lib. 1, *De origine animæ*, cap 9, et lib. 3, cap. 9.

1) Cf. Card. Norisium in *Vindiciis Augustin.* cap. 4, §. 4, qui accurate animadvertit, dixisse quidem veteres, non posse infantes sine Eucharistia, quæ statim post baptismum conferebatur, habere vitam æternam, seu æternam salutem; at nunquam dixisse, infantes tantum baptizatos ante Eucharistiæ sumptionem non habere gratiam Dei et jus ad vitam æternam. Quæ duo permiscenda inter se non sunt. Primum quidem optimum sensum habet juxta Ecclesiæ praxim et indolem disputationis, seu controversiæ pelagianæ, cum perinde esset ac affirmare, infantes sine baptismo salvos esse non posse. Alterum vero est aperte falsum, et contrarium veterum menti, ut constat ex dictis. S. Fulgentius in *responsione ad duas Epist. Ferrandi diaconi*, quod dictum est a S. Augustino, et reliquis Patribus de necessitate Eucharistiæ quoad infantes, exponit de participatione spirituali, qualis obtinetur per baptismum, quo infantes Deo conjunguntur fide et charitate. Huic expositioni favet S. Thomas. Esto: eam non respuo. Spectata tamen praxi antiquæ Ecclesiæ, ad quam alludunt veteres, præsertim S. Innocentius, et Gelasius summi Pontifices, et spectatis apertis S. Augustini testimoniis in quibus loquitur de propinatione Sanguinis facta infantibus, non videtur sufficiens ratio eorum, qui mentem veterum ita interpretantur. Satis sit unum afferre S. Augustini testimonium. Sic enim ipse loquitur lib. 1, *Op. imperf.* cap. 30: „*Cur ministratur Sanguis*, qui de similitudine carnis peccati in remissionem fusus est peccatorum, *quem bibat parvulus*, ut habere possit vitam, si de nullius peccati origine venit in mortem?" Quæ certe de sola spirituali sumptione explicari non possunt.

Cæterum ex dictis patet, non posse erroris argui S. Augustinum, et citt. Rom. Pontifices, dum adstruere visi sunt necessitatem Eucharistiæ etiam quoad infantes, ut Maldonatus in cap. VI Joan. vers. 54, insinuat, et Petavius, qui inter errores S. Augustini et hunc recenset in lib. unico *De Conc. Trid. adversus Abbatem*, cap. 5. Cf. etiam Card. Bona *Rerum liturg.* lib. 2, cap. 14, §. 1, cum notis Rob. Sala.

can. V, statuit: *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum SS. Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire; anath. sit;* can. vero XI, ejusdem sessionis sanxit: *Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum SS. Eucharistiæ Sacramentum; anath. sit.*

234. Utraque autem pars sic adstruitur: Apostolus I Cor. XI, 28, scribit: ***Probet autem seipsum homo; et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini*** [1]. Probationem vero istam non in sola fide consistere, sed in conscientiæ puritate et charitate habituali, præfigurata tum in veste nuptiali Matth. XXII, tum in pedum lotione Joan. XIII, patet ex universa traditione, et constanti Ecclesiæ sensu. Primis enim Ecclesiæ sæculis pœnitentes nondum reconciliati una cum catechumenis vel ab ipso Eucharistiæ conspectu arcebantur [2]. Omnia Concilia, ut Eliberitanum can. LXXVII et LXXIX [3], Ancyranum can. IV, V et VII [4], Nicænum can. XI [5], vetant dari Eucharistiam peccatoribus, ac pœnitentibus nondum reconciliatis.

235. Ex Patribus S. Justinus ***Apol. I***, ajebat: ***Nemini alii licet esse participem, nisi . . . qui ita vivat, ut Christus tradidit*** [6]. S. Cyprianus ***Epist. X***, valde improbat eos, ***qui contra Evangelii legem . . . ante actam pœnitentiam, ante exhomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo, et clero impositam offerre pro illis*** (lapsis), ***et Eucharistiam dare audeant, cum scriptum sit: Qui ederit panem***, etc. [7]. S. Joan. Chrysostomus tum alibi, tum ***Homil. LXXXII, in Matth.: Nullus ergo***, inquiebat, ***Judas adsit, nullus avarus. Si quis discipulus non est; recedat: non recipit hæc mensa eos, qui tales non sunt. Cum discipulis, inquit, meis facio pascha*** [8]; et iterum: ***Quanta ergo puritate oporteret eum esse, qui hoc fruitur Sacrificio? Quanto radiis solaribus puriorem esse oporteret manum illam, quæ hanc Carnem secat, os quod spirituali repletur igne, linguam tremendo Sanguine tinctam*** [9]? Demum, cæ-

1) Cf. in hunc loc. Bernard. a Picon. qui aperte ostendit, de sola conscientiæ puritate verba Apostoli intelligi posse.

2) Cf. edit Maur. in not. ad Orat. funeb. S. Ambrosii in morte S. Satyri loc. cit.

3) Cf. Card de Aguirre in *Collect. maxima Conc. Hisp.* tom. I, comment. in hos cann.

4) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 275 et seqq.

5) Ibid. col. 434

6) *Οὐδενὶ ἄλλῳ, μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἤ . . . τῷ οὕτως βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν.*

7) Tota epistola est de hoc argumento; ac systema Protestantium evertit.

8) *Μηδεὶς τοίνυν Ἰούδας παρέστω· μηδεὶς φιλάργυρος. Εἴ τις μὴ μαθητής, παραχωρείτω· οὐ δέχεται τοὺς μὴ τοιούτους ἡ τράπεζα· μετὰ γὰρ τῶν μαθητῶν μου, φησὶ, ποιῶ τὸ πάσχα.* Edit. Maur. n. 5.

9) *Τίνος οὖν οὐκ ἔδει καθαρώτερον εἶναι τῆς ταύτης ἀπολαύοντα τῆς θυσίας; ποίας ἡλιακῆς ἀκτῖνος τὴν χεῖρα τὴν ταύτην διατέμνουσαν τὴν σάρκα, τὸ στόμα τὸ πληρούμενον πυρὸς πνευματικοῦ, τὴν γλῶσσαν τὴν φοινισσομένην αἵματι φρικωδεστάτῳ;* ibidem, pag. 788.

teris omissis, S. Augustinus *Tract. XXIV in Joan.: Innocentiam*, scribit, *ad altare apportate. Peccata, etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera, antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis*, etc. [1]).

236. Ratio ipsa, sub qua institutum est hoc Sacramentum, satis per se clamat, vivum esse oportere eum qui eo vescitur. Nec enim cibus mortuos alit, aut vivificat. Hoc demum visi sunt agnoscere ipsi Protestantes, qui recedentes ab absurda majorum suorum doctrina, probationem, quæ in conscientiæ discussione ac peccatorum confessione consistat, præmittere jam passim consueverunt huic Sacramenti perceptioni [2]).

237. Et hæc adversus hæreticos. Institutores theologiæ moralis dispositiones tum corporis tum animæ prærequisitas recensent ad percipiendam uberiori cum fructu sacram synaxim. Circa frequentem communionem non pauci theologi in sententias extreme oppositas prolapsi sunt. Alii obliti reverentiæ Jesu Christo debitæ in Eucharistia, atque unice intenti utilitatibus, quas frequens et vero etiam quotidiana communio producit, id tantum sibi proposuerunt, ut faciliorem redderent ejus participationem, non inculcantes, ut par est, eam præparationem, quam expostulat mysterium adeo augustum. Nimiam hanc opinionum licentiam notarunt Romani Pontifices; ab Innocentio enim XI proscripta est hæc propositio: *Frequens confessio, et communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis* [3]).

238. Alii unice occupati in extollenda Sacramenti magnitudine ac dignitate, in exponendo infinito intervallo, quo divina majestas superat hominis vilitatem, ita sublimes exposcunt dispositiones, ut non solum justi, sed neque eximiæ sanctitatis viri, nisi charitatem illam ac robur heroicum primitivæ Ecclesiæ exæquent, cœlesti pane, etiam in Paschate se recreare valeant. Summis insuper laudibus extollunt nonnulli liturgicam

1) N. 11. Cæterum recte animadvertit Bellarminus loc. cit. quod in sententia Lutheri, tum B. Virgo tum Apostoli fuissent excommunicati, cum sibi conscii non essent peccati mortalis, ut possent accedere ad sacram synaxin.

2) Testis hujus praxis Lutheranorum est Wegscheider, qui §. 176, scribit: „Admittendos autem esse ad cœnam sacram judicat ecclesia *(lutherana)*, quicumque *confirmatione (non baptismate, quid porro intelligant Protestantes confirmationis nomine alias exposuimus)* in societatem Christianorum recepti, fide et animo bene præparato I Cor. XI, 26, *confessi* prius *peccata*, et *absoluti* ad hoc Sacramentum pie celebrandum accesserint." Subdit vero in not. *c*): „Confessioni et absolutioni *privatæ* temporis successu plurimis in ecclesiis lutheranis *publica* vel addita vel substituta est." Qui tamen §. 180, b. n. 3, hortatur suos ad societatem facilius cum Calvinistis ineundam „ut sacra cœna ad pristinam simplicitatem et ceremoniam, rejecta simul, quæ illam præcedere solet, confessione *privata*, reducatur." Addit ibid. præterea: „Cavendum est ecclesiarum antistitibus, ne forte ex illa utriusque partis Protestantium consociatione *jura pastoralia* detrimenti aliquid capiant, ideoque curandum, *ut pecunia pro auditione confessionis peccatorum et absolutione hucusque lutheranæ ecclesiæ ministris persoluta*, aliis modis iisque liberalioribus ac magis decoris resarciatur."

3) Est n. 56, an. 1679. Cf. Viva op. cit.

communionem, quam fieri cupiunt in *sola* parochiali Ecclesia, in qua *unum* sit altare, ac nolunt asservari consecratas particulas, nisi propter infirmos, aliamve gravem necessitatem; amantque ciboria in *alto loco* collocata, ut modis omnibus difficiliorem reddant angelici panis sumptionem; et, quasi ista non sufficerent, fraudulentis vocibus apud historiæ ecclesiasticæ imperitos beatissima illa prædicant tempora, quibus, juxta ipsos, fideles nonnisi rarissime communicabant.

239. Quemadmodum porro Innocentius XI, nimis liberas hac in re confixit propositiones, ita Alexander VIII, duas nimis rigidas damnavit, quarum altera quæ est n. XXII, ita se habet: ***Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.*** Altera est n. XXIII: ***Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers*** [1].

240. Cæterum, utrum præstet ut fideles sæpe ad communionem accedant, an potius ut ab ea abstineant, non potest generatim definiri. Hoc enim huic quæstioni commune est, ut recte admonet Petavius [2], cum omnibus aliis quæstionibus, quæ practicæ dicuntur, et quæ cum pendeant ex variis circumstantiis temporum, locorum, hominum, conditionum, munerum, dignitatum aliisque, non possunt universali enunciatione dirimi, sed sunt in partes dividendæ, ita ut singulis partibus singillatim expensis plene satisfiat. Duo tamen certa sunt: ***primo***, optasse semper Ecclesiam, ut fideles, sæpe accederent ad Sacramentum tam salutare infirmitatibus eorum quotidianis; ***secundo***, Ecclesiam nemini illud subduxisse unquam qui animum afferret a peccati contagione, quantum imbecillitas humana pateretur, diligenter purgatum [3]. Quamobrem res tota in prudentia ministrorum posita semper fuit, ut declaravit Innocentius XI [4].

DIFFICULTATES.

241. ***Obj.*** Eucharistiæ proprium effectum esse remissionem peccatorum tum ipsa Ecclesiæ liturgia, tum Patres omnes passim apertissime tradunt. Ecclesia enim ita in sua liturgia orare consuevit: ***Hæc nos communio purget a crimine . . . Sit ablutio scelerum.*** S. Joan. Chrysostomus scribit: ***Hoc remedio*** (Sacramento) ***omnis morbus extinguitur*** [5]; S. Ambrosius: ***Accedite,*** inquit, ***ad eum, et absolvimini, quia remissio pec-***

1) Cf. Viva in has propositt. Op. cit.
2) *De Pœnitentia,* lib. 3, cap. 3, §. 1.
3) Cf. Petavium in octo libris *De Pœnitentia*, quos opposuit pestilentissimo operi Arnaldi, inscripto: *De frequenti communione.*
4) In decreto: *Cum ad aures*, circa communionem quotidianam, apud Viva *Damnat. Thesium*, etc. in appendice ad prop. LVI damnatam ad Innoc. XI.
5) *Πᾶσαν νόσον σβέσαι δυνήσεται τοῦτο.* *Hom.* IV, *in Matth.* n. 9.

catorum est [1]). Hæc autem doctrina Christi verbis innixa est, qui Matth. XXVI, 28, dixit: ***Hic est Sanguis meus Novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum;*** et Joan. VI, 52: ***Panis, quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.*** Ergo.

242. ***Resp. Dist. ant.*** Eucharistiæ effectus proprius est remissio peccatorum, quoad pœnam, *conc.* quoad culpam, ***Subd.*** Est remissio venialium, *conc.* lethalium, saltem per se et immediate, *neg.* Etenim Eucharistia quatenus est Sacrificium propitiatorium ut inferius ostendemus vim habet dimittendi peccatum quoad pœnam, levia autem etiam quoad culpam, qui effectus Eucharistiæ etiam prout Sacramentum est, pariter tribui solet [2]). Ast si sermo sit de culpis gravibus, certum est Eucharistiam, etiam quatenus est Sacrificium, ipsas nonnisi mediate delere, impetrando nimirum gratias ac dispositiones necessarias ad earum detestationem, uti suo loco explanabimus. Quo multiplici sensu adducti textus, aliique ejusmodi intelligi debent, prout semper eos intellexit Ecclesia, ut allata documenta apertissimam fidem faciunt. Hinc, ***ne tantum Sacramentum indigne, atque adeo in mortem, et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus*** (Tridentina) ***illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, aut etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat*** (sess. XIII, can. XI).

243. Et hæc de Eucharistia, prout Sacramentum est. De ejus enim materia, forma et ministro commodius agemus in altera tractatus parte, quæ de eadem Eucharistia est, quatenus est Sacrificium.

1) *Serm.* XVIII, *in Ps.* CXVIII, n. 28.

2) Utrum vero præter peccata venialia Sacramentum Eucharistiæ remittat etiam peccata mortalia *per accidens*, ut dicitur, disputant theologi, alii affirmant, alii vero negant. Cf. Vasquez *In* III *part. S. Th.* disp. CCV, cap. 3 et 4.

TRACTATUS
DE EUCHARISTIA

PARS POSTERIOR.

DE SACRIFICIO.

244. SACRIFICII vox, quæ est a sacro faciendo, tum impropria seu latiori significatione usurpari solet, tum significatione propria et stricte sumpta. Priori sensu quivis religionis actus, sive interior sive exterior, Dei causa susceptus ipsique gratus, Sacrificium vocatur; qua significatione virtutum officia in ipsis Sacris Literis dicuntur Sacrificium laudis, hostiæ spirituales, Sacrificium spiritus contribulati. Posteriori sensu, qui est proprius et theologicus, Sacrificium vulgo definiri solet: ***Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, quæ ritu mystico consecratur et immutatur.*** His postremis verbis ajunt qui hanc tradunt definitionem, poni discrimen, quod intercedit inter oblationem, quæ nullam exigit mutationem, et Sacrificium, quod mutationem rei quæ offertur, exposcit, ex. gr. effusionem sanguinis, si res sit animata, vel partium divisionem, vel ignis ustionem, si sit inanimata.

245. Hæc tamen definitio non omnibus theologis arridet, tum ex eo quod nonnulla contineat quæ ad essentiam Sacrificii non requiruntur 1); tum etiam ex eo, quod formalem rationem Sacrificii, ut vocant, non satis patefaciat 2); tum denique ex eo, quod postrema definitionis conditio, quæ est de immutatione victimæ, seu rei oblatæ, non videatur in Sacrificio Missæ verificari, ideoque ipsam definitionem non posse Sacrificio incruento aptari.

1) Sic ex. gr. quod dicitur de *legitimo ministro*, non videtur ad essentiam Sacrificii pertinere, eo quod in lege naturæ, antequam vel a Deo ipso, vel a societate aliqui destinarentur ad Sacrificium offerendum, licitum esset unicuique Deum hoc cultus genere honorare; hinc quamvis Abel non esset primogenitus, Deo tamen obtulit Sacrificium: id ipsum dicendum de iis, qui seorsim singuli viverent. Deinde observant isti theologi, totam hanc definitionem posse aptari solemni thurificationi, quæ etiam consistit in oblatione rei sensibilis ad colendum Deum ordinata, quæ fit a legitimo ministro, et quæ destruitur et immutatur. Nemo tamen dicet thurificationem esse Sacrificium proprie dictum.

2) Nam si ratio formalis Sacrificii consisteret in profitenda submissione Deo debita et cultu latriæ exhibendo, non differret, ajunt, ratio formalis Sacrificii ab adoratione, in qua iidem actus erga Deum exercentur, eo magis, quod Deo submissionem et adorationem tam per Sacrificium, quam per simplicem oblationem testari possimus. Sed cf. Vasquez *In* III *part. S. Th.* disp. CCXX, cap. 3.

246. Quare Vasquezius, his difficultatibus permotus, aliam subjecit definitionem, quæ illas declinet, et faciliorem sternat viam ad veritatem Sacrificii nostri vindicandam adversus Protestantes. Ipse igitur generatim observat, rationem formalem Sacrificii positam esse in significatione omnipotentiæ Dei Auctoris vitæ et mortis [1]), ex quo infert rei oblatæ immutationem non esse de ratione formali Sacrificii. Juxta hanc notionem ipse definit Sacrificium hoc modo: ***Sacrificium est nota existens in re, qua profitemur Deum Auctorem vitæ et mortis*** [2]).

247. Quo posito fundamento, duplex distinguit Sacrificium, alterum *absolutum*, alterum *relativum* seu *commemorativum*. Absolutum illud dicitur, quod tale per se est, absque relatione ad alterum, nec est alterius commemoratio, veluti mactatio pecudis, vel alterius rei consumptio; relativum vero seu commemorativum illud vocatur, quod tale tantum est ob relationem, quam habet ad alterum, cujus commemorationem, seu repræsentationem continet, cujusmodi est Sacrificium Missæ, quod refertur ad Sacrificium crucis cujus commemorationem, imo et repræsentationem præ se fert per duarum specierum consecrationem, seu mysticam immolationem [3]).

248. In Sacrificio absoluto ex parte materiæ necessario requiritur rei immutatio, ut idem prosequitur; non item vero in Sacrificio relativo, seu commemorativo. Ad hujus enim commemorativi Sacrificii rationem sufficit immutatio, quæ in absoluto Sacrificio præcessit: nam commemorativum Sacrificium ad absolutum refertur, illudque exhibet, atque commemorat. Siquidem cum ratio Sacrificii in significatione omnipotentiæ Dei, Auctoris vitæ et mortis formaliter posita sit, si detur oblatio aliqua per quam absque rei oblatæ immutatione vera et reali Deus, Auctor vitæ et mortis denotari et coli possit, vere et proprie Sacrificium illa dici debet. Sic ut eidem exemplo Sacrificii Missæ inhæreamus, per distinctam utriusque speciei consecrationem Christus ipse præsens sistitur absque reali sui immutatione, attamen ut victima. Per hanc enim hostiæ veluti immolatæ præsentiam Deus ut vitæ et mortis Auctor colitur; in quo vera Sacrificii ratio, uti innuimus, consistit. Enim vero hac mystica immolatione Christus illud idem exhibet Sacrificium, quod reali Sanguinis effusione in cruce consummavit.

249. Accurate autem animadvertit idem Auctor, ad constituendum veri nominis Sacrificium, etiamsi commemorativum illud fuerit, non sufficere simplex signum rei oblatæ, sed insuper rem ipsam requiri. Si enim signum tantummodo adesset, non Sacrificium haberetur, sed Sacrificii imago. Hinc in Sacramentariorum hypothesi Christus vere se ipse immolatum non

1) Ibid. disp. CCXXII, cap. 8.

2) Disp. CCXXI, cap. 3. In hac definitione habetur ratio formalis Sacrificii.

3) Ibid. disp. CCXX, cap. 3, et disp. CCXXII, cap. 8.

exhiberet, sed immolationis in cruce olim peractæ figuram tantum nobis reliquisset; adeoque verum non haberetur Sacrificium [1]).

250. Ita hic doctus theologus. Nos minime contendimus hanc unicam viam esse ad veritatem Sacrificii nostri adstruendam, sed hoc unum dicimus eam nobis videri commodiorem ad propositum finem obtinendum, sive quia tollit præcipuam difficultatem, qua eadem veritas impugnatur, sive quia Patrum effata optime cum ea conciliantur, sive demum quia Protestantes, ea semel constituta, nihil amplius habent, quo a doctrina catholica circa hunc articulum admittenda retrahantur [2]). Duo siquidem tantum in hac sententia requiruntur et sufficiunt, ut adstruatur veritas Sacrificii Missæ, realis scilicet Christi præsentia in Eucharistia, quam superius constituimus, et repræsentatio Sacrificii crucis, quam nec ipsi adversarii inficiari possunt inesse in Eucharistiæ celebratione. Tantum porro abest, ut exposita doctrina fidei nostræ aliqua ratione adversetur, ut non pauci theologi in Concilio Tridentino eam proposuerint ad constabiliendam catholicam veritatem hujus Sacrificii [3]).

251. Et hæc quoad notionem Sacrificii; quod attinet ad ejus divisionem, multiplex est. Siquidem 1° ratione temporis alia sacrificia dicta sunt *legis naturæ*, alia *legis scriptæ*, 2° ratione materiæ, quæ offerebatur, alia dicebantur *hostiæ* vel *victimæ;* alia *immolationes*, alia *libamina;* 3° ratione modi, quo perficiebantur, aut *holocausta*, aut *hostiæ pacificæ*, aut *hostiæ pro peccato* nuncupata sunt, de quibus fuse in Levitico; 4° ratione finis nonnulla appellata sunt *latreutica*, per quæ Deo exhibebatur obsequium subjectionis et servitutis; nonnulla *eucharistica*, quæ scilicet in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis; nonnulla *impetratoria*, quæ ad beneficia obtinenda; nonnulla denique *propitiatoria*, quæ ad placandum Deum offensum ob culpas admissas peragebantur. Has omnes proprietates, quæ multiplici huic sacrificiorum divisioni locum dederunt in Veteri Lege, et hos varios fines omnes in se complectitur unicum Novæ Legis Sacrificium, de quo agere instituimus.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA.

252. Non solum, quotquot e novatoribus realem Christi præsentiam in Eucharistia rejiciunt, ut Calvinistæ, Zwingliani, Sociniani, Methodistæ, Rationalistæ, veritatem Sacrificii proprie

1) Ibid. disp. CCXXII, cap. 8, n. 66.

2) Hinc merito Veronius in *Regula fidei*, cap. 2, §. 14, exposita doctrina Vasquezii subdit: „Quid facilius creditu *Sacrificio vero et proprio*, solum tamen *commemorativo non absoluto* sic explicato?"

3) Cf. Pallavicini *Istoria del Concilio di Trento*, lib. 18, cap. 2.

dicti respuunt; sed et ipsi Lutherani, qui Christum realiter præsentem in Sacramento admittunt, ejusdem Sacrificii veritatem inficiantur, quasi Sacrificio crucis injuriosam. Horum enim parens Lutherus Sacrificium quod in Eucharistiæ celebratione offertur, vocat *abominationem*, ac in colloquio, quod cum malo dæmone habuit, fatetur mendacem hunc spiritum sibi auctorem et suasorem fuisse ad abrogandum Missæ Sacrificium [1]), Concilium Tridentinum anathemate hunc errorem perculit sess. XXII, et dogma catholicum asseruit quatuor canonibus, quos jam subjicimus. Can. I: ***Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium Sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari; anath. sit.*** Can. II: ***Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, aliique sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum; anath. sit.*** Can. III: ***Si quis dixerit, Missæ Sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere; anath. sit.*** Can. IV: ***Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi Sacrificio in cruce peracto, per Missæ Sacrificium, aut illi per hoc derogari; anath. sit.*** Ad hanc doctrinam vindicandam sequentibus propositionibus accedimus.

PROPOSITIO I.

In Missa offertur Deo verum et proprium Sacrificium prout Sacræ Literæ in primis ostendunt.

253. Christus in cœna, seu in institutione Eucharistiæ verum ac proprium Deo obtulit Sacrificium. Porro quod ipse fecit, id ipsum ab Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus, faciendum esse mandavit illis verbis: ***Hoc facite in meam commemorationem.*** Luc. XXII, 19. Ergo in Missa verum pariter ac proprium Deo Sacrificium offertur.

1) Cf. Bellarm. *De Euchar.* lib. v, cap. v, n. 3. Ex his deprehendimus, duos priores *sacrorum emendatores*, qui inter se decertabant de principatu rebellionis adversus Ecclesiam Dei concitatæ, Lutherum nempe et Zwinglium, alterum magistrum habuisse spiritum quem ipse nesciebat, albusne an ater esset, cujus hortatu negavit realem Christi præsentiam in Eucharistia, alterum præceptorem habuisse diabolum ipsum. Quomodo non pudeat hæreticos, sese in disciplinam tradere horum *emendatorum*, seu potius diaboli, qui utrique magister extitit? Nec enim talia a Catholicis excogitata sunt, sed ipsimet hæresiarchæ ea literis consignarunt.

254. Major hujus argumenti propositio, in quam solam cadere potest difficultas, multiplici ratione evincitur. Ac 1° ex dictis circa Sacrificii Eucharistici notionem, ad formalem rationem Sacrificii commemorativi seu relativi, cujusmodi eucharisticum esse declaravimus, duo requiruntur et sufficiunt, realis nempe Christi præsentia in Eucharistia, et repræsentatio mortis Christi ad significandam omnipotentiam Dei, Auctoris vitæ et mortis. Jam vero primum adstruximus adversus Sacramentarios, alterum vero a nullo adversariorum in dubium revocari potest; consecrationem enim duplicis symboli, seu panis et vini seorsim factam, ad significandam separationem sanguinis a corpore, quæ contigit in Christi morte referri, omnes Protestantes non solum admittunt, sed contendunt, ut superius vidimus 1); hæc præterea repræsentatio ac proinde relatio ad immolationem, quæ facta est in cruce, cum ipsi consecrationi intrinseca sit, intrinseca pariter ipsi est ratio formalis Sacrificii veri et proprie dicti. 2° Id ipsum conficitur ex ejusdem institutionis adjunctis. Christus enim Eucharistiam instituit, immolato veteri paschate in corpore agni, cui novum suffecit in oblatione Corporis sui. Quod si verum Sacrificium fuit veteris paschatis celebratio 2), verum quoque debuit esse Sacrificium celebratio novi; illud solum inter utrumque Sacrificium intercessit discrimen, quod Sacrificium in agni mactatione oblatum fuerit Sacrificium absolutum, quod vero in institutione Eucharistiæ oblatum est, fuerit relativum ad Sacrificium crucis mox in cruce peragendum. Rursus quo tempore Eucharistiam Christus instituit, novum fœdus, seu testamentum condidit, dicens: ***Hic est sanguis novi testamenti;*** testamentum autem et fœdus ex Apostoli doctrina Hebr. IX, 17 et seqq., Sacrificio et sanguine dedicari oportuit; quare sicut Moyses de sanguine vituli dixit, Exod. XXIV, 8: ***Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum***, seu ut hæc verba refert Apostolus Hebr. IX,

1) Cum nempe de promissione Eucharistiæ ex Joan. VI, et iterum cum de communione sub utraque specie ageremus.

Hic tamen notandum est, diversa ratione referri Sacrificium Missæ ad Sacrificium crucis ab ea, qua relatum fuerit in cœnæ celebratione. Nam in cœna referebatur institutio Eucharistiæ ad Sacrificium crucis mox futurum, in Missa refertur ad idem Sacrificium jam præteritum.

2) Ut nobis Protestantes eriperent argumentum, quod ex immolatione Agni paschalis eruitur tanquam figura Sacrificii nostri, inficiati sunt in agni illius immolatione haberi rationem Sacrificii. Ast præterquam quod ex ipsa rei natura eruitur veri Sacrificii ratio, Josephus Flavius passim expresse vocat *sacrificium* agni immolationem, ac omnes Judæi id ipsum profitentur. Demum ipsi Protestantes et in hac parte manus victas dederunt, dum postea agnoverunt et fassi sunt, agni mactationem verum fuisse Sacrificium. Cf. inter cæteros Bochart in *Hierozoico* lib. 2, cap. 50, in quo prolixam instituit disputationem de *Agno paschali*, ac §. 3, ex professo ostendit tum ex Scriptura, tum ex ritu ipso Pascha verum fuisse Sacrificium. Opp. edit. Londin. 1663, tom. I, col. 551 et seqq. Attamen Kuinœl in cap. I Joan. v, 29, adhuc contendit contra apertam Scripturarum auctoritatem, et consensum totius judaicæ gentis, agni paschalis mactationem non fuisse Sacrificium proprie dictum, sed solum improprie.

20: ***Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus;*** ita ad hæc Christus alludens, imo iisdem pene utens verbis in novo suo fœdere sanciendo, ait: ***Hic est sanguis novi testamenti.*** At Moysis verba dicta sunt de sanguine oblati Sacrificii, ergo et Christi verba de oblato Sacrificio in Sanguine suo prolata esse intelliguntur [1]).

255. Hæc autem majus robur accipiunt ex Actis apostolicis, atque ex doctrina Apostoli. In Actis siquidem XIII, 2, de prophetis et doctoribus Antiochenis legitur: ***Ministrantibus autem illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus,*** etc. Quæ de Sacrificii oblatione intelligenda esse, aperte constat ex græca voce λειτουργούντων, quam Erasmus vertit: ***Quum illi sacrificarent*** [2]); et Henricus Stephanus: ***Dantibus operam rebus dominicis.*** Paulus vero I Cor. X, 18 et seqq. ut fideles avocaret ab idolothytis scribit: ***Videte Israël secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? ... Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.*** Quibus verbis Apostolus confert mensam et altare Christianorum, cum mensa et altari ethnicorum; atqui mensa et altare referuntur ad Sacrificium; ergo Sacrificium Christianorum confert Apostolus cum sacrificiis ethnicorum; jam vero hæc, esto malis spiritibus seu diis oblata, sacrificia tamen erant proprie dicta: igitur ex mente Apostoli, verum ac proprie dictum censendum est Sacrificium Christianorum. Rursus idem Apostolus Hebr. XIII, 10, revocaturus pariter eosdem fideles ab usu sacrificiorum judaicorum: ***Habemus,*** inquit, ***altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt*** [3]). Ut ergo Judæi, sic et Christiani habebant altare (gr. θυσιαστήριον, *sacrificatorium,*) de quo ederent. Cum vero Christiani de altari suo nihil aliud edant quam Eucharistiam, plane inde consequitur Eucharistiam juxta Apostolum offerri in Sacrificium;

1) Hoc loco revocanda est in mentem observatio Glassii, quam supra retulimus, quæque hic etiam percommoda cadit. Glassius ex collatione textus mosaici cum textu paulino et verbis Christi recte concludit veritatem realis Christi præsentiæ in Eucharistia, nos recte ex iisdem quoque inferimus veritatem Sacrificii eucharistici quod in cœna institutum est, cum Sanguis a Christo in cœna Apostolis datus conferatur cum sanguine ex mactatis et oblatis victimis V. T.

2) Licet vero Erasmus græcum textum vertat, uti attulimus, in nota tamen exponit de prædicatione evangelica scribens: „λειτουργούντων quod proprium est operantium sacris. Nullum autem Sacrificium Deo gratius, quam impertiri doctrinam evangelicam." Cf. Opp. ed. Lugd. Bat. 1705, tom. VI. Et ita passim Protestantes expositores in criticis sacris ad hunc loc., si Grotium excipias, qui exponit juxta syrum et arabum vocem illam in sensu *præcandi*, eo quod conjungatur cum jejunio. Grotio adstipulantur Rosenmüller et Kuinœl, qui addunt id contigisse aliquo die festo ac solemni. Adversus hanc expositionem cf. Corn. a Lapide.

3) Ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες.

alioquin perperam meminisset altaris, si cibus ille, qui dicitur de altari sumptus, Deo in Sacrificium oblatus antea non esset.

256. Hæc confirmantur ex V. T.; omissis enim tum quæ de Melchisedech Sacrificio in pane et vino oblato leguntur Genes. XIV, 18, quo adumbratum fuisse oblatum a Christo in ultima cœna Sacrificium Patres unanimiter docent: tum quæ de immolatione agni paschalis, aliisque Veteris Legis sacrificiis, quæ totidem fuerunt typi Sacrificii eucharistici, de quibus fuse Bellarminus [1]), celebre est oraculum Malachiæ I, 10. In eo siquidem dicitur: ***Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.*** Hoc porro oraculo significari 1° veterum sacrificiorum abrogationem; 2° novi excellentioris sanctiorisque Sacrificii exterioris et proprie dicti in eorum locum suffectionem, offerendi, per novos sacerdotes qui assumi deberent ex gentilitate; 3° ejusdem demum per universum orbem oblationem et celebrationem suo loco ostendimus [2]). Atqui tria hæc in solo Sacrificio eucharistico reperiuntur. Ergo.

DIFFICULTATES.

257. I. ***Obj.*** In institutione Eucharistiæ nulla vox occurrit, quæ vel leviter insinuet oblatum esse a Christo Sacrificium: 1° nuspiam siquidem legitur Christum dixisse *offero*, *sacrifico*, aut aliquid ejusmodi. 2° Imo non pauca in ea habentur, quæ oblationem Sacrificii excludant. In cœna enim Christus testamentum condidit et Sacramentum instituit. Jam vero ratio Sacrificii consistere nequit cum notione testamenti et Sacramenti. Nam Sacrificii ratio in eo posita est, ut aliquid nos Deo offeramus, contra vero per testamentum et Sacramentum nobis aliquid a Deo datur. Insuper testamenti et Sacramenti promissio fide accipitur, Sacrificium vero ex fide oritur; et quemadmodum idem esse non potest oratio, et quod per orationem consequimur, sic nequeunt idem esse testamentum et Sacrificium. Demum eadem ratione, qua non dicitur per testamentum aliquid dari testatori ab hærede, cum potius testator hæredi relinquat rem suam; sic etiam fieri nequit, ut per Eucharistiæ Sacramentum Deo aliquid offeramus. Ergo.

258. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** Ostendimus enim verba quibus usus est Christus in consecratione calicis, et adjuncta reliqua, quæ institutionem Eucharistiæ comitata sunt, rationem denique

1) Lib. 5, ***De Euchar.*** cap. 7. qui est primus *De Sacrificio*.

2) Tract. ***De Incarn.*** n. 129.

ipsam institutionis eucharisticæ per duplicis symboli distinctam consecrationem ad repræsentandam Christi mortem mox futuram, necessario postulare ac involvere oblationem veri Sacrificii. Cum vero ratio Sacrificii non in verbis, sed in rebus ipsis, seu in ipsa insit actione significante Deum ut Auctorem vitæ et mortis, hinc opus non est, ut in ejus oblatione dicatur *offero*, aut *sacrifico:* prout neque verba hæc proferebantur a sacerdotibus mosaicis in immolatione victimarum, neque prolata sunt a Christo ipso, cum in cruce moreretur, quin tamen adversarii inficientur, Christum in cruce verum obtulisse Sacrificium.

259. *Ad* 2m, *Neg. Ad prob.* vero adductas dico, optime in una eademque re sub diversa ratione consistere notiones testamenti et Sacramenti cum notione Sacrificii. Etenim quatenus Eucharistia conficitur per notam, qua profitemur Deum, Auctorem vitæ et mortis, ratio habetur Sacrificii, et dicitur a nobis Deo offerri, quia per illud potentiam ejus significamus. Quatenus vero eadem Eucharistia suscipitur a nobis, est signum et causa gratiæ nos sanctificantis, ac propterea Sacramentum, et dicitur a Deo nobis donari, quia Deus per illud nos sanctificat. Ex hac porro animadversione concidunt reliqua ab adversariis superstructa, quæ laborant eadem falsa suppositione. Nam sub diversa ratione et aliquid a Deo petimus et idem illud Deo offerimus, fide promissiones accipimus, et ex fide Sacrificium peragimus; sic etiam ut hæredes per testamentum bona a Deo consequimur, et per Sacrificium Dei omnipotentiam significamus.

260. II. *Obj.* Catholicorum doctrina de Sacrificio Missæ nullo modo cum doctrina Apostoli conciliari potest. Docet enim Apostolus, 1° solum crucis Sacrificium ita sufficiens esse ad peccatorum omnium remissionem, ut nullum aliud in religione christiana sit requirendum; nam Hebr. IX, 12, de Christo ait: ***Per proprium Sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa;*** v. 28: ***Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata;*** tum cap. X, 10: ***In qua voluntate*** (Dei) ***sanctificati sumus per oblationem Corporis Jesu Christi semel;*** v. 14, subdit: ***Una oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos.*** Quæ quidem dixit Paulus ut discrimen constitueret inter sacerdotes Veteris Legis, qui quotidie repetebant sacrificia, et Christum, qui una tantum oblatione opus nostræ redemptionis peregit, et idcirco ibid. 18, addidit: ***Ubi autem horum*** (peccatorum) ***remissio, jam non est oblatio pro peccato,*** quod et significavit Christus ipse Joan. XIX, 30, dicens: ***Consummatum est,*** id est, perfectum uno illo crucis Sacrificii redemptionis opus. Docet 2° Apostolus, præter summum atque æternum Pontificem Christum, qui semetipsum obtulit, et per proprium Sanguinem introivit semel

in Sancta, nullum esse in Nova Lege sacerdotem agnoscendum, qui offerat in sanguine alieno: *Alii quidem*, inquit, Hebr. VII, 23, *plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium ... qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes ... hostias offerre ... Hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.* Quod si Christus nullum habet in sacerdotio successorem in terris, nec ulla in terris adsunt Sacrificia, quæ Sacrificio illius succedere possint. Atqui Catholicorum systema admittit alterum præter illud crucis Sacrificium, atque alios præter Christum admittit sacerdotes offerentes non suum sed Christi Sanguinem, adversatur igitur doctrina catholica doctrinæ Apostoli.

261. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1^{m} ***prob. Dist.*** Docet Apostolus solum crucis Sacrificium sufficiens fuisse ut causam generalem meritoriam nostræ redemptionis et sanctificationis, *conc.* ad exclusionem Sacrificii eucharistici, ut causæ particularis, qua nobis Christi redemptio et sanctificatio in cruce promerita applicaretur, *neg.* Hanc esse Apostoli mentem, constat ex antithesi, quam ipse instituit inter Sacrificia V. L. et Sacrificium crucis; illa enim quamvis multiplicata per quotidianam iterationem non poterant ex sese peccata delere, nec sanctificationem efficere; contra vero Sacrificium Christi in cruce peractum, utpote infiniti valoris, utrumque cumulatissime præstitit, quin alio ad nos redimendos et sanctificandos cruento sacrificio opus sit. Hac ratione omnes adducti textus exponi debent. Non excludi autem ab Apostolo oblationem incruentam Sacrificii, quod in celebratione Eucharistiæ quotidie offertur, ut per eam nobis in particulari meritum Sacrificii in cruce peracti applicetur, evidenter constat ex ipsa etiam Protestantium doctrina. Nam ipsi unanimiter docent fide, qua apprehenduntur veluti per instrumentum Christi promissa et merita; hæc nobis applicari, seu effici ut unicuique nostrum imputentur merita Christi; docent Sacramenta esse aut signa aut pignora hujus per fidem faciendæ, aut factæ imputationis. Ergo per suum ipsum systema Protestantes profitentur, non esse sufficiens crucis Sacrificium ad nostram justificationem et sanctificationem, sed opus præterea esse aliquo medio, quo fructus illius Sacrificii ad nos perveniat, et nobis prosit. Hoc autem principio semel constituto, sola controversia quæ vigere potest inter Catholicos et Protestantes, versatur circa naturam, efficaciam, aut modum, quo istud medium efficiat in nobis justificationem et sanctificationem promeritam a Christo per Sacrificium in cruce peractum. Protestantes tenent id fieri per imputationem extrinsecam, Catholici vero per applicationem intrinsecam; ast æque conveniunt in admittenda necessitate alicujus medii quoad *imputationem* aut *applicationem*. Ergo medium istud nulla

ratione derogat valori Sacrificii crucis. Quod si per ejusmodi medium nil detrahatur meritis a Christo in cruce comparatis; et vero etiam necessarium est, ut nos fructum illorum capiamus, perinde erit aut unum, aut plura admittere, sive fidem et Sacramenta solummodo, sive insuper Sacrificium altaris, ut Catholici docent; nulla profecto ratio suppetit Protestantibus, quare eo prætextu quod detrahatur meritis Christi, illud respuant vel derisui habeant quin pariter proprio systemati valedicant [1]).

262. *Ad* 2m, *Dist.* Docet Apostolus, nullos esse præter Christum sacerdotes, qui Christo succedant, et offerant Sacrificium cruentum redemptionis, *conc.* nullos esse sacerdotes qui tanquam Christi ministri ejus nomine et vice ipsius offerant Sacrificium incruentum, quo Sacrificii ejus cruenti merita nobis applicentur, *neg.* Eo enim modo, quo proreges et Episcoporum vicarii agunt ex persona, nomine, et auctoritate aut regis aut Episcopi, quin dicantur iis succedere, ita sacerdotes, ut ministri Christi, ex nomine, persona, et auctoritate Christi, juxta ejus institutionem et mandatum offerunt Sacrificium, et reliquis sacerdotalibus ministeriis funguntur, etsi propterea nec dicantur nec sint ejus successores [2]). Offerunt præ-

1) Id ipsum evidenter adstruitur ex Protestantium doctrina, quam superius impugnavimus, nempe Eucharistiæ Sacramentum administrari ac suscipi in remissionem peccatorum. Si ipsi hac ratione derogare non putant valori Sacrificii crucis et meritis inde per Christum comparatis, quare hic abominari se profitentur Sacrificium Missæ, eo quod per ipsum derogetur Sacrificio crucis et Christi meritis? Ast quærere rationem ab iis, qui sibi proprio marte articulos fidei cudunt, est operam perdere.

2) Egregie Dr. Mœhler clarissimo in lumine id ponit, scribens: „Considérée sous un rapport l'Eglise représente, d'une manière vivante, Jésus-Christ se manifestant et agissant à travers tous les siècles: éternellement elle continue son ouvrage; tous les jours elle renouvelle l'oeuvre de la redemption. Le Sauveur n'a pas seulement vécu il y a dix-huit siècles. Non il n'est point disparu du milieu de nous; mais toujours vivant en son Eglise, il y révèle sa présence sous des formes sensibles. Dans la prédication de sa parole, il est lui même le docteur éternel; s'associant l'homme par les eaux du baptême, pardonnant au pécheur, fortifiant l'adolescent, bénissant l'union des époux, il s'unit dans l'Eucharistie à tous ceux qui soupirent vers la vie bienheureuse; c'est lui qui console, encourage le mourant; c'est lui qui consacre les organes par lesquels son infatigable bonté répand tous ces bienfaits, toutes ces faveurs. Mais si Jésus-Christ, caché sous un voile terrestre, doit continuer jusqu'à la fin l'ouvrage qu'il a commencé sur la terre, il s'ensuit que, dans tous les temps, il s'immole à son père pour le genre humain. Or, nous devons retrouver dans son Eglise la représentation vivante de ce Sacrifice: car le Sauveur y célèbre son existence immortelle.

Efforçons-nous de pénétrer le dogme catholique dans toute sa profondeur; puisse enfin notre doctrine être saisie par les Protestans! Jésus-Christ s'est immolé sur la croix pour nos péchés. Mais comme le Fils de Dieu qui est mort et ressuscité, a voulu, d'après ses propres paroles, résider dans l'Eucharistie, à Jésus-Christ présent d'une manière mystique et seulement visible aux yeux de la foi, l'Eglise a substitué (par l'ordre du Sauveur), (Voy. Luc. XXII, 20), le Christ historique aux sens corporels, c'est-à-dire, elle a pris l'un pour l'autre, car le Christ qui a souffert et le Christ eucharistique ne sont qu'un. Ainsi l'Agneau de Dieu, dans l'auguste mystère, est la victime de propitiation pour les péchés du monde. En effet, pour nous exprimer avec toute la précision qui nous est possible, le Sacrifice de la croix n'est qu'une partie d'un ensemble organique: toute la

terea Sacrificium incruentum et commemorativum, non tanquam causam meritoriam nostræ redemptionis, sed tanquam medium seu tanquam causam particularem qua nobis applicentur merita a Christo in crucis Sacrificio parta, ut paulo ante declaravimus, quemadmodum eadem merita, licet diversa ratione, nobis applicantur per Sacramenta. Optime proinde Conc. Trid. sess. XXII, cap. I, declarat, quod Christus *in cœna novissima qua nocte tradebatur, ut dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret Sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur, ejusque memoria in finem usque sæculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur... Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis Apostolis, quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit; et eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem; uti semper Catholica Ecclesia intellexit, et docuit.* Ex his vero constat, qua ratione intelligi debeant objecta Apostoli verba.

263. III. *Obj.* 1° Si Missa est Sacrificium, erit novum testamentum, imo vero quot sunt Missæ, tot erunt testamenta; ergo ut rata sint, Christus in singulis debet mori, siquidem testamentum nonnisi in morte testatoris confirmatur; et ita fit, inquit Calvinus, ut prima mors pro nihilo sit. 2° Quod si hostia non occiditur aut non immutatur, Sacrificium esse non potest. Quidquid enim Deo ita offertur, ut illæsum maneat ac integrum, illud quidem recte vocaveris donum, munus, oblationem, sed verum Sacrificium minime dixeris; atqui in celebratione Eucharistiæ nulla in victimam ipsam aut occisio aut immutatio cadere potest. 3° Dicendum igitur, non haberi in Missa, nisi simplicem ac nudam commemorationem passionis Christi, 4° cum contradictoria sint, reale Sacrificium, quod rem contineat, et Sacrificium mysticum, quod rem tantum

vie du Sauveur, ses actions, ses souffrances, et sa mort, ne forment qu'un immense Sacrifice, qu'un acte d'amour et de miséricorde. A la vérité cet acte se compose de plusieurs momens; mais aucune de ses parties ne constitue le chef-d'oeuvre de la bonté divine. La volonté du Christ de se donner à nous sur nos autels entre aussi dans cette grande immolation, car elle compte parmi les mérites qui nous sont imputés. Le Sacrifice de la Messe est donc un véritable Sacrifice; mais on ne peut toutefois le séparer de la vie du Sauveur, comme on le voit clairement par le but de son institution. Dans cette dernière partie de son Sacrifice, Jésus-Christ nous donne tout ce qu'il a fait pour nous: son immolation d'objective qu'elle étoit, devient subjective, propre à chacun de nous en particulier. Le Rédempteur s'immolant sur la croix nous est encore étranger, dans le culte, il est notre bien propre, notre victime. Là il se donna pour tous les hommes, ici il se donne à chacun de nous. Là il n'est que victime, ici il est reconnu, adoré comme tel." (*Symbolique*, édit. cit. liv. I, §. 34).

repræsentet; 5° ac reipsa non defuerunt in ipso Concilio Tridentino gravissimi theologi catholici, qui negaverint Christum in cœna verum obtulisse Sacrificium, ut refert Card. Pallavicini [1]), ac propterea, in Missa offerri verum Sacrificium.

264. ***Resp. ad*** 1m, *Neg.* Nec enim Eucharistia est novum testamentum, sed Sanguis solum dictus est a Christo novum testamentum seu confirmatio novi testamenti. Qua vero ratione Sanguis sit confirmatio seu sanctio novi fœderis seu novi testamenti, an quatenus per consecrationem in calice continebatur, an vero quatenus effusus est in cruce, theologi inter se non consentiunt; alii enim, juxta gr. vocem in tempore præsenti ἐκχυνόμενον qui pro multis *effunditur*, contendunt id dictum esse a Christo de Sanguine in cœna Apostolis ad bibendum dato [2]); alii vero, juxta lectionem Vulgatæ *qui effundetur* in tempore futuro, id referunt ad Sanguinem mox in cruce effundendum, ac propterea ad Christi mortem, qua novum testamentum confirmandum erat [3]); alii denique, utroque modo Sanguinem dictum esse novum testamentum existimant, licet diversa ratione; in cœna quidem quatenus mystica separatione a corpore repræsentavit effusionem in cruce peragendam, in cruce autem per realem separationem ac mortem ipsam [4]). In quavis sententia corruit Calvini difficultas cum enim in Missa Sanguis sit novum testamentum eadem ratione, ac fuerit in cœna, si Christus in cœna mori non debuit ad testamentum confirmandum, neque mori debet in Missa; et quemadmodum in cœna et in cruce non fuerunt duo testamenta, sed unum idemque, ita non sunt totidem testamenta, quot Missæ celebrantur.

265. *Ad* 2m, ***Dist.*** Non est Sacrificium absolutum, in quo solo necessaria est victimæ occisio aut mutatio, ***trans.*** vel ***conc.*** non est Sacrificium commemorativum seu relativum, ***neg.*** Recolantur superius dicta.

266. *Ad* 3m, *Neg.* Nam præsens adest victima ipsa, quæ mystice immolatur per distinctam utriusque symboli consecra-

1) Lib. 18, cap. 2.

2) Ita Maldonatus in cap. XXVI, Matth. v, 28.

3) Sic Vasquez *In* III *part.* disp. CXXXI, cap. 4.

4) Maldon. loc. cit. contendit, Christum reipsa in cœna novum testamentum seu fœdus feriisse, illudque sanxisse Sanguine, quem bibendum dedit Apostolis, juxta morem qui tunc temporis apud omnes fere gentes obtinebat, non autem in cruce. Nihil est quod huic sententiæ obstet, imo omnia suadent Christum reipsa in cœna testamentum suum confecisse, et Sanguine, quem in poculo tradidit Apostolis, sanxisse. At nihil vetat, quominus dicatur quod Christus in cruce per realem Sanguinis effusionem et mortem suam, ad quam mystica effusio et mortis repræsentatio, quæ in cœna facta est per Eucharistiæ institutionem, refertur, iterum testamentum confirmaverit, ac sigillo, ut ita dicam, communiverit. Etenim juxta doctrinam Apostoli, ut testamentum valeat seu firmum sit, mors necesse est intercedat testatoris. Hac ratione, quæ sibi contrariæ videntur theologorum sententiæ optime inter se componuntur.

tionem, qua repræsentatur Christi mors, et cum qua Sacrificium Missæ necessariam habet relationem [1]).

267. *Ad* 4m, *Neg.* Utrumque enim simul consistere potest, reale seu *verum* Sacrificium in realitate victimæ, *mysticum* in modo, quo victima ipsa offertur [2]).

268. *Ad* 5m, *Neg.* Imo unanimis fuit omnium sententia, in asserenda veritate Sacrificii Missæ [3]). De sola natura hujus Sacrificii quæstio agitata fuit, atque, ut fit in rebus difficilibus, in diversas sententias Patres abierunt, nec quidpiam de ea definitum est juxta plurimorum suffragium [4]).

PROPOSITIO II.

Eadem veritas constat ex sensu traditionali.

269. Longa nimis res esset, si in medium omnia afferre ex antiquitate monumenta nobis proponeremus, quæ veritati Sacrificii eucharistici adstipulantur. Vetustissimi enim Ecclesiæ græcæ et latinæ rituales libri omnes publica Ecclesiarum auctoritate conscripti, et ubique usu recepti, preces suppeditant et ritus ad incruentum Eucharistiæ Sacrificium celebrandum [5]). Nationes christianæ omnes totius orbis terrarum, illis non exceptis, quæ mille eoque amplius annos ante Lutherum distractæ sunt a Catholicæ Ecclesiæ unitate, consueverunt offerre in Sacrificium Corpus et Sanguinem Christi [6]). Patres omnes, quotquot scripserunt de Eucharistia, passim eam vocant *Sacrificium*, *oblationem*, *hostiam*, *victimam*, etc.; utuntur vocibus *offerre*, *sacrificare*; *sacerdotes* memorant, et *altare;* referunt ad Sacrificium nostrum, Sacrificium Melchisedech, Agni paschalis, oraculum Malachiæ; impugnant Hydroparasta-

1) Adeo necessaria est hæc relatio, ut sine ipsa, Missa veri Sacrificii rationem non haberet, juxta ea, quæ prænotavimus.

2) Id pulchre illustravit P. Laynez in colloquio Poissiaco exemplo regis, qui redux ex bello feliciter confecto vellet in theatro actionem ipsam victoriæ repræsentare. Hic enim rex et præsentia sua et repræsentatione pericula et victoriam inde partam referret.

3) Cf. Pallavic. *Hist. Conc. Trid.* lib. 18, cap. 1, n. 1, ubi scribit: „Tutti convennero in riconoscere la Messa per vero Sacrificio del Nuovo Testamento."

4) Ibid. cap. 2, n. 10: „La terza classe *(Patrum Trident.)* fu d'opinione, che si ponesse nella dottrina: Cristo essersi offerto al Padre nella cena; ma non si dicesse, *che'l fece in questa o in quella maniera:* imperochè essendo in quistione, e non apparendone verun luogo evidente della Scrittura, non se ne doveva far canone o decreto . . e molti ancora degli aderenti alla seconda parte convennero poi nello stesso partito." Ac reipsa ita factum est, ut patet ex verbis cap. I, sess. XXII, Concilii.

5) Cf. Le Brun *Explication de la Messe,* Paris 1741, tom. III, dissert. XII: *Uniformité de toutes les Liturgies du monde chrétien, dans ce qu'il y a d'essentiel au Sacrifice*, art. 1; Renaudotium *Liturg. oriental.*, diss. I: *De liturgiarum orientalium origine et auctoritate*, cap. 2 et seqq.; Muratorium *Liturgia rom. vetus*, tom. I, diss. *De origine sacræ liturgiæ*, cap. 16 et seqq.

6) Cf. Joseph. Aloys. Assemanum *Codex liturgicus Ecclesiæ universæ sex voluminibus comprehensus.* Rom. 1749.

tas aliosque hæreticos antiquissimos, qui in aqua Sacrificium offerebant, aut quoquo modo ab Ecclesiæ usu discedebant [1]). Cum autem agatur de factis publicis, et pervulgatis, supervacaneum arbitramur singulorum testimonia recensere.

270. Verum, quæ ad pleniorem Ecclesiæ Catholicæ triumphum faciunt, sunt ipsi novatores, quorum aliqui adeo se premi senserunt horum monumentorum pondere, ut ingenue fassi sint, talem semper et ubique vel ab ipsis Ecclesiæ incunabulis fidem de Sacrificio viguisse. Eminet inter hos S. Irenæi operum editor, Joan. Hernestus Grabius. Cum enim sanctus Martyr lib. IV. *Adv. Hæres.* cap. XVII, al. XXXII, doceat, Christum instituisse novam oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in universo mundo offert Deo, atque hanc oblationem a Malachia propheta multo ante pronunciatam ostendat, notam hanc ad Irenæi locum Grabius apposuit: *Certum est, S. Irenæum aliosque Patres, quorum scripta habemus, tam eos qui viderunt Apostolos, quam eos, qui immediate ipsis successerunt, spectasse Eucharistiam velut Sacrificium Novæ Legis, et obtulisse Deo Patri super altare panem et vinum veluti dona sacra offerentes ante consecrationem tanquam primitias creaturarum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, et post consecrationem velut Corpus et Sanguinem mysticum J. C.* [2]) *ad sic repræsentandum Sacrificium cruentum, quod ipse fecit Corporis et Sanguinis sui in cruce, et ad obtinendos fructus mortis suæ pro iis omnibus, pro quibus oblatum est. Cæterum hæc doctrina, non est doctrina unius Ecclesiæ vel peculiaris doctoris, sed erat doctrina et praxis Ecclesiæ universalis; Ecclesia eam acceperat ab Apostolis, Apostoli a Christo. Est id, quod S. Irenæus nos docet,*

1) Cf. Bellarm. *De Euch.* lib. 5, cap. 13 et seqq. et Nat. Alexand. diss. XIII, in sæc. XIII et XIV.

2) Meminisse debemus, auctorem, qui hic loquitur, esse protestantem. Juverit hujus Protestantis errorem corrigere alterius Protestantis testimonio, scilicet Leibnitzii, qui in *Syst. Theol.* hæc de Sacrificio præclare scribit: „Res oblata sive victima aut hostia, est ipse Christus cujus Caro et Sanguis sub specie symbolorum utique immolationis atque libamenti officium subit. Nec video quid hic desit ad veram Sacrificii rationem: quidni enim id quod sub symbolis præsens est, Deo offerri possit, cum... quod sub his in Eucharistia continetur, sit omnium rerum prætiosissimum, Deoque offerri dignissimum. Itaque hoc pulcherrimo invento, divina benignitas egestatem nostram juvit, ut offerre possimus aliquod munus quod Deus aspernari non possit; et cum ipse infinitus sit, quidquid autem alias a nobis proficisci potest, ad infinitam ejus perfectionem nullam proportionem habeat, nullum libamentum placando Deo par inveniri potuit, quam quod infinitæ et ipsum perfectionis esset: mirabili enim ratione fit, ut Christus in hoc Sacramento quoties consecratio fit, se nobis semper redonans, semper denuo offerri Deo possit, eoque modo perpetuam efficaciam suæ primæ oblationis, quæ in cruce facta est, repræsentet atque obsignet . . . Neque enim Deo gratius quidquam et cujus suavior odor sit, a nobis, si mundo corde ad hanc aram accedamus, immolari potest. Et præclare Bernardus: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est et si minus est, addo et Corpus ipsius.” pag. 285 et seqq.

quod S. Ignatius et S. Justinus nos docuerunt ante ipsum, quod Tertullianus et S. Cyprianus nos docuerunt post. Est id, quod clare continetur in epist. S. Clementis ad Corinth.; testimonium quod magni ponderis esse debet, quoniam Auctor hujus epistolæ est ille, de quo S. Paulus dixit nomen suum scriptum esse in libro vitæ: et quoniam epistola sua exarata est duos vel tres annos post mortem SS. Petri et Pauli, et viginti an. ante mortem S. Joannis, ita ut dubitari non possit, quin ea non sit doctrina Apostolorum, et oporteat eam tenere, licet non haberetur aliquod testimonium Scripturæ ad eam firmandam. Nam S. Paulus in II ad Thess. ipsis præcipit conservare traditiones, quas sive viva voce accepissent, sive per Epistolas; sed non desunt Scripturæ testimonia ad probandum Sacrificium Eucharistiæ. Tandem concludit: *Utinam, quoniam plures doctores protestantes cognoverunt circa hoc punctum veram doctrinam Ecclesiæ Apostolicæ, et errorem Lutheri et Calvini, omnes convenire possent ad resolutionem reddendi majestati divinæ hunc supremum honorem, qui ei debetur: et ab hoc restituerent usum sacrarum liturgiarum, quas male rejecerunt, et in quibus modus patet, quo Deo offerri debet hoc sanctum Sacrificium* 1).

271. Huic tam aperte catholicæ veritatis confessioni aliæ addi facile possent, nisi res esset explorata plerosque recentiores Protestantes id nobis ultro concedere 2). Imo nec abnuunt professores universitatis Oxoniensis in Anglia admittere efficaciam SS. Eucharistiæ velut *Sacrificii commemorativi* inter religionis dogmata, quæ ad nos pervenerunt ex verbo Dei non scripto 3) juxta regulam Vincentii Lirinensis: *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus.*

272. Ne quid desit ad absolutam propositionis nostræ demonstrationem, addimus, rationem ipsam theologicam id confir-

1) In hac nota Grabius profecto et virum ingenuum se prodidit, et veritatis interpretem fidelissimum; ei propterea si gratulati merito sunt Actorum Trevulsiensium scriptores ad an. 1702, mens. Octob., et novus Irenæi editor Ren. Massuetus diss. 3, n. 96, ita e contra Buddæus, Pfaffius atque Deylingius, hæreticæ communionis homines, aperte in eum iracundia exarserunt, quod tam præclarum veritati testimonium dederit. Merito præterea addunt scriptores Trevulsienses: eadem ratione, qua doctus hic Protestans invenit in operibus S. Irenæi cæterorumque Patrum Sacrificium SS. Eucharistiæ, potuisset, si voluisset eadem animi dispositione inquirere, invenire cætera religionis catholicæ dogmata, ac præsertim realem Christi præsentiam. Adjiciunt insuper: mirum esse, quod Grabius post repertam hanc veritatem, vivere pergat in illa secta, in qua omnis conatus fit ad abolendum hoc Sacrificium institutum a Christo et prædicatum ab Apostolis ad Deum honorandum.

2) Ita Augusti, Bretschneider, Wix, Stephens, aliique, quorum singillatim testimonia profert Esslinger in cit. *Apologia doctrinæ catholicæ ex auctoribus protestantibus*, §. 5. Quid senserit Leibnitzius, paulo ante vidimus.

3) Sic Prof. Keble apud Wiseman in *Dissertazione sullo stato attuale del protestantesimo in Inghilterra.* Roma 1837, pag. 18.

mare. Etenim Sacrificium est ritus, quo Deum supremum rerum omnium Dominum profitemur, ac propterea est actus religionis totius præcipuus. Hinc quemadmodum religio quæque sacrificium habuit, sic et christiana suum habeat oportet. Presbyteri insuper et Episcopi ab Apostolorum ætate *Sacerdotes* et *Pontifices* sunt appellati [1]): at enim juxta doctrinam S. Pauli (Hebr. VIII,) habere debet sacerdos *aliquid quod offerat.* Nihil aliud autem Catholici sacerdotes offerunt, quam SS. Eucharistiam; ergo ista est verum et proprie dictum Sacrificium. Quod magis etiam certum fit ex perpetuo altarium usu, quæ semper in Ecclesia fuerunt, quæque ipsa Ecclesia solemni ritu dedicare consuevit. Sane Protestantes, qui sustulerunt Sacrificium, una cum ipso et sacerdotis nomen, et altaria pariter aboleverunt [2]). Huc demum accedit ineluctabile argumentum præscriptionis, quo fit, ut nulla ætas ab adversariis assignari possit, qua primum in Ecclesia Sacrificium oblatum sit donec perveniamus ad apostolicam, imo ad Christi ipsius institutionem [3]).

DIFFICULTATES.

273. *Obj.* 1° Patres non aliam plerumque in Eucharistia oblationem agnovere, quam repræsentativam, atque commemorativam Sacrificii crucis; 2° quod unicum et singulare Novæ Legis Sacrificium constanter appellant. 3° Sicubi vero Eucharistiam Sacrificium dixerunt, ideo id factum est, ut observat Kemnitzius, aut quod in illius celebratione offerretur panis et vinum ad ministrorum sustentationem et ad Eucharistiam conficiendam; aut quod communes et solemnes preces in ea funderentur; aut etiam quod fieret in ea commemoratio Sacrificii in cruce peracti; aut denique quod actio cœnæ in qua Christus Eucharistiam instituit, fuerit sacra, juxta vocis *sacrificii* etymologiam. 4° Neque obstat argumentum ex liturgiis deductum, siquidem non divinam, sed humanam liturgiæ habent institutionem, quæ non Christi, sed vel Clementis, vel Basilii, vel Chrysostomi dicuntur. Ergo.

274. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Supposita veritate Sacrificii eucharistici, Patres interdum Eucharistiæ celebrationem vocarunt Sacrificium mysticum, commemorativum aut repræsentativum

1) Cf. Bellarmin. *De Euchar.* lib. 5, cap. 17. Cf. etiam Cotelerium *Patr. Apost.* tom. 1, in annotat. in priorem S. Clementis *Epist. ad Corinth.* n. 40.

2) Sane Calvinus *Instit.* lib. 4, §. 12, loquens de differentia inter Eucharistiam et Sacrificium proprie dictum scribit: „Mensam nobis dedit *(Christus)*, in qua epulemur, non altare, super quod offeratur victima, non sacerdotes consecravit qui immolent; sed ministros, qui sacrum epulum distribuant."

3) Wegscheider fatetur §. 174, quod „*Satis mature* jam Sacrificii notio ad cœnam sacram vario modo applicata est," ac citat Justinum, Irenæum, Cyprianum, etc.

respectu immolationis in cruce peractæ, *conc.* ad exclusionem veritatis Sacrificii eucharistici, ita ut non agnoverint in Eucharistiæ celebratione nisi inanem et vacuam Sacrificii repræsentationem, *neg.* Etenim cum hæc oblatio tum veritatem tum repræsentationem contineat; veritatem quidem quoad præsentiam realem victimæ quæ offertur, repræsentationem vero immolationis cruentæ, quæ facta est in cruce, quoad modum quo offertur; jure merito Patres celebrationem Eucharistiæ Sacrificium vocarunt commemorativum, et repræsentativum. Verum hæc ipsa offerendi ratio, victima realiter ac substantialiter præsente, supponit, ut diximus, et exigit veritatem Sacrificii [1]). Nunquam propterea Patres Eucharistiam dixerunt vacuam repræsentationem [2]).

275. *Ad* 2m, ***Dist.*** Appellant Patres Sacrificium crucis unicum et singulare respectu multitudinis sacrificiorum mosaicorum et gentilium, ac prout cruentum fuit, *conc.* ad exclusionem Sacrificii eucharistici, *neg.* Utrumque enim semper conjungunt.

276. *Ad* 3m, *Neg.* In eo porro decipitur Kemnitzius, quod perpetuo permisceat Sacrificia improprie dicta cum vero et proprio Sacrificio, de quo tantum hic agitur. Patres autem ea de Sacrificio nostro prædicant, quæ Sacrificio improprie dicto convenire nullatenus possunt. Affirmant enim, Eucharistiam esse verum Sacrificium a solis sacerdotibus offerendum [3]); ergo Sacrificii nomine non significant ea pietatis opera, de quibus loquitur Kemnitzius, quæque omnes indiscriminatim homines sive viri sive fœminæ præstare possint. Deinde Patres vocant Eucharistiam ***Sacrificium summum, verissimum, et singulare Corporis et Sanguinis Domini***, minime vero ***Sacrificium laudis, et orationis***, ex quo colligi possit figurate eos locutos fuisse. Apertis præterea verbis asserunt, in Eucharistia vere offerri et immolari Corpus et Sanguinem Christi, quod scribere haud potuissent, si persuasum illis esset, in Eucha-

2) Apposite Cl. Mœhler in *Symbolica* loc. cit. scribit: „La foi en la présence réelle est le fondement de toute la doctrine catholique sur la Messe. Niez que Jésus-Christ soit présent sur nos autels, et la célébration de la cène n'est plus que la commémoration du Sacrifice de la croix; de même qu'un tableau, un symbole quelconque rappelle dans notre mémoire une personne qui nous fut chère. Mais si nous admettons au contraire, que le Sauveur continue d'habiter parmi nous, alors le passé nous devient présent; alors tous les mérites de Jésus-Christ, tout ce qu'il a fait pour nous se trouve uni à sa personne divine: il est sur l'autel selon tout ce qu'il est et avec toutes ses oeuvres, il est en un mot une véritable victime. Que cette croyance parle au coeur un langage touchant!"

1) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 15, n. 26 et seqq.

3) Exemplo sit can. XIV (ex vers. Isidori) Conc. Nicæni: „Pervenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam et civitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi qui *offerendi Sacrificii non habent potestatem*, his qui offerunt, Corpus Christi porrigant." Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 329 et 331.

ristia solum repræsentari Sacrificium crucis, sed non effici, quamvis modo incruento, quod in cruce oblatum atque immolatum est. Demum si Eucharistia diceretur Sacrificium, quia est actio sacra, baptismus pariter vocaretur Sacrificium, quod nemo dixerit [1]).

277. *Ad* 4m, *Neg. Ad prob. vero Dist.* Liturgiæ Clementis, Basilii, etc. dicuntur, quia ipsi præscripserunt, et ordinarunt precum formulas ritusque servandos in celebratione Sacrificii, quod a Christo institutum est, *conc.* quia ipsi Sacrificium instituerunt, *neg.* Hoc argumentum non magis contra nos facit, quam illud quo quis vellet probare doctrinam Evangelii non esse Christi, quia a Matthæo et Marco nomen habet. Accedit, plures liturgias inscriptas esse nomine Apostolorum, ut Petri, Jacobi, etc., non quod isti liturgias conscripserint, sed quia in his descripta sunt, quæ Apostoli servanda in Sacrificii oblatione viva voce tradiderunt [2]).

PROPOSITIO III.

Sacrificium Missæ est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis.

278. De fide pariter esse hanc propositionem constat ex can. III Conc. Tridentini, quem superius dedimus. Ut faciliori ratione catholicum hoc dogma vindicemus, præstat nonnulla præmittere.

279. Ac I. quidem notamus, aliter propitiatorium fuisse Sacrificium crucis, aliter vero propitiatorium esse Sacrificium Missæ; nam illud *meritorium* fuit redemptionis, seu remissionis peccatorum, gratiarum omnium, quæ nobis conferuntur, et in eo meritum omne Christi Domini consummatum fuit; istud vero Christus voluit esse *velut instrumentum*, ut loquitur Vasquez, *quo meritum passionis suæ nobis applicaretur*, uti applicatur per Sacramenta, aliaque salutis nostræ subsidia, juxta modum tamen uniuscujusque proprium [3]).

280. II. Non esse propitiatorium Sacrificium Missæ nisi *mediate*, quatenus habet *vim impetrandi gratiæ auxilium, quo et a mortalibus et a venialibus peccatis justificari, et in justificatione sua homo crescere possit*, ut idem Auctor loquitur, seu *per impetrationem* [4]); non autem *immediate*, ut Sacramenta baptismi et pœnitentiæ; idem dic de bonis tem-

1) Cf Bellarm. loc. cit. n. 11 et seqq.

2) Cf. Muratorium *Liturgia Romana*, diss. cit. cap. 1, *De origine sacræ liturgiæ*, ubi ostendit adversus Le Brun, sacras liturgias longe ante sæc. V fuisse literis consignatas, juxta id, quod Apostoli viva voce ad sacri mysterii usum servandum esse tradiderunt.

3) *In part.* III, disp. CCXXIX, cap. 2.

4) Ibid. disp. CCXXVIII, cap. 2 et 3.

poralibus, quæ *per impetrationem* virtute hujus Sacrificii obtinentur.

281. III. Animadvertendum præterea, licet certa penes theologos omnes doctrina sit per hoc Sacrificium proxime et immediate remitti semper et certo pœnam temporalem viventium, juxta cujusque dispositionem (quo sensu propitiatorium dicitur pro vivis atque defunctis), de fide tamen non esse, quod *certo semper* seu *certa lege* pœna hæc temporalis remittatur, prout idem theologus observat [1]).

282. IV. Sic neque de fide esse, prædictos effectus tam pro vivis quam pro defunctis Sacrificium Missæ producere *ex opere operato*. Imo certum est, defunctis Sacrificium istud nullo alio modo prodesse posse, quam remittendo pœnam temporalem, neque hanc ipsis remitti certa lege, sed solum per modum suffragii eis prodesse, prout Deo placuerit illud acceptare. Ex quo infertur effectum hujus Sacrificii non ita certum esse erga defunctos, sicut est erga viventes [2]).

283. V. De fide demum non esse, valorem hujus Sacrificii esse infinitum, haud pauci enim theologi negant virtutem seu efficaciam hujus Sacrificii respectu nostri esse infinitam [3]), uti ex dicendis aperte constabit. Hæc si præ oculis habeantur, nullius negotii erit tum veritatem assertæ propositionis adstruere, tum adversariorum difficultates disjicere.

284. Porro doctrinam catholicam sic luculenter exponit Tridentina Synodus sess. XXII, cap. II: ***Docet sancta Synodus Sacrificium istud vere propitiatorium esse**, **per ipsumque fieri**, **ut**, **si cum vero corde**, **et recta fide**, **cum metu et reverentia**, **contriti**, **ac pœnitentes ad Deum accedamus**, **misericordiam consequamur**, **et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam et donum pœnitentiæ concedens**, **crimina et peccata etiam ingentia dimittit; una enim eademque est hostia**, **idem nunc offerens sacerdotum ministerio**, **qui se ipsum tunc in***

1) Quamvis de fide non sit, per Sacrificium Missæ certo semper, seu certa lege pœnam temporalem ex opere operato remitti, est tamen *certa* theologorum doctrina ex opere operato pœnam ejusmodi per Sacrificium remitti. Cf. Card. Bona *De Sacrif. Missæ*, cap. 1, §. 3, qui scribit: „Constans semper fuit Catholicorum sententia habere hoc *(Sacrificium)* infallibiles et determinatos effectus ex opere operato, nisi ille pro quo offertur obicem ponat, remissionem videlicet alicujus pœnæ peccatis jam remissi debitæ vel donum alicujus gratiæ prævenientis ad obtinendam commissorum remissionem." Atque hic obiter observo, quod nonnulli, cum audiunt aliquid *non esse de fide*, sibi licitum esse existimant illud negare aut respuere, perinde ac si nullus alius gradus certitudinis haberetur. Ast licet aliqua doctrina non sit de fide, potest tamen esse fidei proxima, certa, etc., quibus respondent *qualificationes*, ut vocant, diversæ ob negatam illam doctrinam, quod ex. gr. propositio sit *proxima hæresi*, *hæresim sapiens*, *erronea*, etc.

2) Ibid. cap. 4.

3) Seu ut alii loquuntur, Sacrificium esse quidem valoris infiniti in se, seu *intensive*, non autem quoad effectum, seu *extensive*. Cf. Vasquez loco citato disp. ccxxx, cap. 1 et seqq.

cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis, cruentæ, inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur, tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur [1]).

285. Quæ cum ita sint, hoc modo progredimur: ut ex dictis constat, Sacrificium Missæ est verum et proprium Sacrificium; jam vero de ratione veri et proprii Sacrificii est, ut Deum, cui offertur, placet, reddatque propitium, ac ab eo impetret aut veniam peccatorum, aut pœnarum remissionem, aut alia bona. Ergo. Sane Apostolus Hebr. V, 1: ***Omnis***, inquit, ***Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, et Sacrificia pro peccatis.*** Quibus verbis describit Paulus munus sacerdotis in universum, ut inde colligat Christum eodem modo assumptum fuisse, et pro hominibus a Deo constitutum sacerdotem. Cum igitur in Ecclesia sua ipse etiam reliquerit et constituerit sacerdotes, opus fuit, ut ad offerendum munera et Sacrificia pro peccatis eos constitueret, nullum autem aliud ipsis reliquit Sacrificium, nisi Sacrificium Missæ: ergo necesse est, ut illud ab eis pro peccatis offeratur.

286. Præterea, adversariis ipsis fatentibus, Sacrificia Veteris Legis, quatenus figuræ erant Sacrificii in cruce a Christo offerendi, vere ac proprie propitiatoria erant pro peccatis, et ad bona a Deo impetranda idonea, quin dici possit per ejusmodi proprietatem illa aliquo modo derogasse Sacrificio crucis; ergo multo magis propitiatorium dicendum est, atque ad beneficia impetranda idoneum Sacrificium Missæ, quod non solum figuram præ se fert Sacrificii crucis, sed eandem continet victimam, quæ immolata est in cruce, et ab eodem summo Sacerdote Christo offertur, qui profecto non sese offert, ut deroget Sacrificio in cruce peracto.

287. Nec alius profecto sensus unquam fuit totius antiquitatis; cujus monumenta certissima sunt omnes antiquæ liturgiæ, quarum longum nimis esset testimonia singillatim proferre. Nos contenti erimus unius liturgiæ antiquissimæ, quæ S. Jacobi Apostoli nomine inscribitur, verba recitare, quæ ita se habent: ***Offerimus tibi incruentum Sacrificium pro peccatis nostris, et ignorantiis populi*** [2]). Patres pariter unanimes sunt in hoc

1) Ex hac catholicæ doctrinæ expositione patet non excludi pium motum, fidem, spem, contritionem, etc., ut adstantes fructum ex Sacrificio capiant; calumniantur propterea Ecclesiæ doctrinam Protestantes, dum affirmant Ecclesiam Catholicam docere, solam præsentiam materialem sufficere ad hoc, ut obtineatur peccatorum remissio ex Sacrificii oblatione, cui fideles intersunt. Hæ profecto aliæque ejusmodi calumniæ vere dedecent sæculum nostrum. Attamen Schrœkh cum Gerhardo adhuc hæc obtrudit.

2) Seu ut integre hæc verba leguntur apud Renaudotium op. cit. tom. II, pag. 30: „Deus Pater, qui propter amorem tuum erga homines magnum, et ineffabilem, misisti Filium tuum in mundum, ut ovem errantem reduceret, ne aver-

dogmate adstruendo, quorum testimonia profert Bellarminus [1]. Satis nobis sit hic unum commemorare Cyrillum Hierosolymitanum, qui *Catech. mystag.* V, non solum vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis*, sed præterea scribit: *Christum mactatum pro peccatis nostris offerimus, clementem Deum cum pro illis* (defunctis) *tum pro nobis demereri et propitiare satagentes* [2]. Accedit usus antiquissimus et universalis in Ecclesia offerendi Sacrificium pro defunctis; de quo loquitur Tertullianus [3], deinde vero Cyprianus [4], ac plura Concilia passim [5]; ita ut res testatissima sit. Jam vero cum pro defunctis non offerretur Sacrificium nisi ad pœnarum expiationem, hoc ipso constat semper spectatum fuisse Missæ Sacrificium ut propitiatorium.

288. Non solum igitur ex dictis patet propositum, sed præterea colligitur, 1° Sacrificium Missæ offerri posse tam pro vivis, quam pro defunctis, qui in purgatorio pœnas luunt.

289. Colligitur 2° Sacrificium prout est propitiatorium offerri non posse pro Sanctis, sed solum in ipsorum honorem, ac prout est eucharisticum, *ut orent ipsi pro nobis*, sicuti loquitur S. Augustinus [6], ut gratias agamus Deo de victoriis, quas ejus beneficio et misericordia de teterrimis salutis nostræ hostibus atque adversariis reportarunt. Quare Concilium Trid. sess. XXII, cap. III: *Quamvis*, inquit, *in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis Sacrificium offerri docet, sed Deo soli ... de illorum victoriis gratias agens* (sacerdos), *eorum patrocinia implorat.* Quam doctrinam sancivit can. V: *Si quis dixerit imposturam esse Missas celebrare in honorem Sanctorum, et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit; anath. sit.*

290. Colligitur 3° divinum hoc Sacrificium, quoniam propitiandi Deum vim habet, habere etiam vim beneficia impe-

tas faciem tuam a nobis, dum Sacrificium hoc spirituale, terribile et incruentum celebramus: non enim justitiæ nostræ confidimus, sed misericordiæ tuæ. Deprecamur ergo et obsecramus clementiam tuam, ne in judicio sit populo tuo mysterium hoc, quod institutum nobis est ad salutem: sed ad veniam peccatorum, remissionem insipientiarum, et ad gratias tibi referendas;" et ibid. pag. 51, post consecrationem sic pergit sacerdos: „Offerimus tibi hoc Sacrificium terribile et incruentum, ut non secundum peccata nostra agas nobiscum, Domine, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis: sed secundum mansuetudinem tuam et amorem tuum erga homines magnum et ineffabilem dele peccata nostra, servorum nempe tuorum tibi supplicantium." Eadem, quamvis diversis verbis, leguntur in omnibus prorsus liturgiis.

1) *De Euchar.* lib. 6, cap. 2 et 7.

2) *Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέρομεν ἐξιλεούμενοι ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν τὸν φιλάνθρωπον Θεόν*, n. 10, ed. Touttei, cujus cf. in hunc loc. adnotationem.

3) Lib. *De corona*, ubi scribit: „Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus;" similia habet in lib. *De Monogam.*, et lib. 2, *Ad uxorem.*

4) Lib. 1, *Epist.* IX.

5) Ita Concilium Carthag. III, Bracarense I, Cabillonense, Wormatiense, etc. Apud Bellarm. lib. cit. cap. 7. Cf. quæ scripsimus in tract. *De Deo Creat.* n. 666 et seqq.

6) *Tract.* LXXXIV *in Joan.* n. 1.

trandi, ut idcirco *impetratorium* a Catholicis etiam appelletur. Si enim Deum placare nobis potest, ac propitium facere, quidni poterit nova nobis ab ipso, et uberrima gratiarum dona, nova cujusvis generis beneficia, quæ ad animam, corpus, et res externas pertineant, impetrare [1])? Itaque si pleni bonæ spei, si pietate inflammati ad hoc Sacrificium nos conferamus, Deum facile exorabimus, ac nihil erit tam arduum ac factu difficile, quod impetrare non possimus.

291. Si quis quærat, in quanam ex tot actionibus, quæ in Missæ celebratione occurrunt, collocanda sit tota Sacrificii essentia; reponimus, inter tot, quæ circumferuntur, theologorum sententias, longe nobis verisimiliorem videri sententiam illam, quæ Sacrificii essentiam in sola consecratione constituit. Illa enim actio sola essentialis censenda est, in qua sacerdos agit nomine Christi, et vi cujus victima in Sacrificio præsens sistitur, et offertur veluti immolata in honorem Dei, Auctoris vitæ et mortis; atqui in sola consecratione sacerdos agit nomine Christi, præsens in Sacrificio victimâ constituitur et offertur in statu immolationis, quo repræsentatur Christi mors, dum vi verborum seorsim Corpus, seorsim vero Sanguis exhibetur; consecratio igitur sola essentialis actio censenda est, in qua ratio Sacrificii consistit. Quo fit, ut oblatio, fractio, communio haberi tantum debeant tanquam totidem ejusdem Sacrificii partes integrales [2]).

1) Sane S. Cyrillus Hieros. *Catech.* cit. n. 8, scribit: *Ἐπὶ τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ ἱλασμοῦ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης· ὑπὲρ τῆς τοῦ κώσμου εὐσταθείας· ὑπὲρ βασιλέων· ὑπὲρ στρατιωτῶν, καὶ συμμάχων· ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις· ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων· καὶ ἁπαξαπλῶς ὑπὲρ πάντων βοηθείας δεομένων δεόμεθα παντες ἡμεῖς καὶ ταύτην προσφέρομεν τὴν θυσίαν.* Id est: „Super illam propitiationis hostiam obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace; pro recta mundi compositione; pro imperatoribus: pro militibus et sociis; pro iis, qui infirmitatibus laborant; pro iis, qui afflictionibus premuntur; et universim pro omnibus, qui opis indigent, precamur nos omnes, et hanc victimam offerimus." Eadem occurrunt in liturgiis omnibus totius christiani orbis, nulla excepta, nec non in Tertulliano, lib. *Ad Scapulam*, in Justini *Apol.* I loc. cit., cæterisque Patribus apud Muratorium in laud. dissert. cap. 1.

2) Cf. Vasquez loc. cit. disp. CCXXII, cap. 1 et seqq.; Bellarm. lib. 5, cap. 27, qui tamen prop. 7 statuit Sacramenti consumptionem, ut fit a sacerdote sacrificante, esse partem essentialem, sed non totam essentiam Sacrificii. Cujus assertionis hanc affert rationem, quia in nulla alia Missæ actione est *realis destructio* victimæ præter quam in ista. At hæc ratio ex duplici capite nutat: ac primo quidem, quia per solam consumptionem ante corruptionem specierum non desinit esse Corpus Christi sub speciebus; quare potius in corruptione specierum, quam in manducatione pars essentialis Sacrificii consisteret, adeoque sequeretur partem essentialem Sacrificii non in altari fieri a sacerdote, sed in stomacho, quando in eo species corrumpuntur, quod videtur absurdum. Secundo, quia ipsa etiam corruptione specierum in ipso Christo, qui offertur in Sacrificium, nulla fit mutatio secundum *esse*, sed tantum secundum modum existendi sub speciebus, eo quod sub illis desinit esse, quæ quidem mutatio apta non est ad essentiam Sacrificii constituendam, alioquin quodcumque aliud genus consumptionis hujus Sacramenti, quale esset per ignem, aut quodvis aliud, per quod Christus desineret esse in hoc Sacramento, si fieret ex affectu colendi Deum, posset constituere partem essentialem Sacrificii, quod pariter videtur absurdum. Accedit, nullam esse peculiarem rationem, quare consumptio ex

DIFFICULTATES.

292. *Obj.* 1° Mosaica lege sancitum est, ut in Sacrificio propitiatorio tota victima combureretur, quo factum est, ut holocausti nomen acceperit. At Sacrificii eucharistici participes fiunt non solum sacerdotes, sed quotquot ad sacram mensam accedunt. 2° Certa præterea est Apostoli sententia Hebr. IX, 22, quod *sine sanguinis effusione non fit remissio;* nulla porro in Missæ Sacrificio sanguinis effusio fit. 3° Intelligi nequit, qua ratione Missæ Sacrificium possit esse propitiatorium; etenim tale esse nequit ex se, alioquin evacuaretur Sacrificium crucis, sed nec propitiatorium esse potest virtute Sacrificii in cruce peracti, quia sequeretur insufficiens istud esse ad Deum nobis propitiandum. 4° Exploratum demum est, omnia prorsus peccata nobis dimissa esse beneficio crucis Christi. Ergo.

293. ***Resp.*** ***ad*** 1m, ***Dist.*** Aliquando et in nonnullis Sacrificiis, *conc.* semper et in omnibus, *neg.* uti constat ex Levit. cap. VI et VII, in quibus præscribitur, ut soli masculi in loco sancto edant de victimis oblatis pro peccatis. Accedit Sacrificium Missæ esse insuper et eucharisticum, cujus propterea saltem sacerdotes participes esse debent.

294. *Ad* 2m, ***Dist.*** Sine sanguinis effusione *non fit remissio*, *conc. non fit remissionis applicatio*, prout etiam fit in baptismo, absolutione peccatorum, jejunio, cæterisque operibus satisfactoriis, *neg.*

295. *Ad* 3m, ***Resp.*** Sacrificium Missæ propitiatorium esse virtute Sacrificii in cruce oblati, quod consummatio fuit omnium meritorum Christi [1]), nec tamen inde sequitur, quod adversarii contendunt, insufficiens fuisse Sacrificium crucis. Nam Christi mors meruit remissionem peccatorum, Sacrificium vero,

parte sacerdotis spectet ad essentiam, minime vero quatenus fit ex parte populi. Hoc principio, ut videbimus, abusi sunt non pauci neoterici, ut constituerent communionem populi spectare ad Sacrificii essentiam.

1) Notandum porro hic est, actiones quidem singulas Christi Domini per se, seu seposito Patris decreto, fuisse meriti ac valoris infiniti; utpote actiones theandricas; quare unaquæque sufficere potuisset ad mundum redimendum ac propterea etiam Sacrificii eucharistici institutio meritoria fuit, et idonea ad omnium peccata delenda. Ast vero ex Patris decreto ipsa mors erat a Filio Dei subeunda, ut mundus redimeretur ac tollerentur omnia peccata nostra; nisi proinde Christus mortuus esset, nec deleta fuissent per actiones ejus reliqua peccata, nec mundus fuisset redemptus. Quo sensu scripsit Apostolus Hebr. v, 9: *Et consummatus* (Christus) *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Ideoque Christus solo Sacrificio cœnæ nobis non obtinuit remissionem peccatorum. Quapropter, qui ad evincendam virtutem propitiatoriam Sacrificii in cœna oblati afferunt verba, quæ Christus protulit in consecratione calicis, *qui pro vobis effunditur*, juxta græcam lectionem, non videntur satis solida ratione inniti. Accedit quod etiamsi evinceretur, Sacrificium cœnæ fuisse hoc sensu meritorium et propitiatorium, non inde tamen inferri posset etiam meritorium et propitiatorium esse Sacrificium Missæ; nam Christus in cœna utpote adhuc viator, mereri poterat, non item vero post mortem, in qua omne meritum ejus desiit.

quod in Missa offertur, ut alias declaravimus, applicat unicuique in particulari fructum ejusdem meriti, prout applicatur per Sacramentum baptismi aliaque superius recensita media.

296. *Ad* 4^{m}, *Dist.* Quoad pretium redemptionis, *conc.* quoad applicationem pretii, *neg.*

297. Cum vero summa difficultatum, quas adversarii urgent tum adversus Sacrificium ipsum, tum adversus ejus virtutem propitiatoriam ex eo proveniat, quod nolint distinguere inter pretium oblatum pro peccatis nostris et ejusdem pretii ac meriti applicationem, juverit doctrinam catholicam illustrare nobilissimo exemplo, quo Card. Stanislaus Hosius usus est: *Est fons*, ait ipse, *in medio civitatis collocatus, omnibus expositus, a quo nemo arcetur, quin eo libere uti possit: tam est autem copiosus et redundans, ut ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam explevisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus, tam copiosus? Certe, nisi ad eum accesseris, nisi ex hoc hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaveris, neque ullum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus et redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum otiosus, ac illius tantum copiam et abundantiam admiratur; verum illud agit, ut quod videt omnibus communicatum, ejus ad se quoque partem aliquam derivet: fistulas admovet, sive tubos aut canales, per quas communem aquam in suum quoque privatum et proprium usum transferat. Non dissimilis est ratio fontis hujus vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus, et redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis usum aliquem hujus fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est ut ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, et per eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemque nobis confert, Christi Sanguinem ad te derives atque attrahas: ut per eum ablutus et sanctificatus æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ sive canalis, verum Christi Sanguinis te per canalem irrigantis virtute. Hinc videre licet, quod omnia, quæcumque ad salutem nostram pertinent, nonnisi illi soli Sacrificio in cruce peracto, nonnisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: Verum fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi, qui fusus est ex Christi latere sacrosanctus Christi Sanguis, eum per instrumenta et quasi canales quosdam ad nos derivemus. Ejusmodi canalis est baptismus, ejusmodi canalis est quotidianum hoc Sacrificium, quod vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti Sa-*

crificii et fusi pro nobis pretiosi Sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus et appropriamus. Falso itaque nobis impingunt Satanæ ministri, quod per quotidianum hoc Sacrificium illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An non absurde facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ, et redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius, quam in Christi Sanguine, quo solo redempti sumus? Cum baptismo nihil aliud agatur, quam ut redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri qui baptizatur, et ejus fructus in se transferri queat. Atqui non minus absurde faciunt, qui nobis objiciunt quod per quotidianum illud Sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, et ejus dignitati ac merito detrahamus: cum nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur a nobis in hoc quotidiano Sacrificio, quam ut quod Christus nobis promeruit unica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, et ea ad salutem nostram uti queamus [1]).

CAPUT II.

DE MISSA PRIVATA.

298. Quamvis proprie loquendo Sacrificium privatum illud dici nequeat, quod offertur in gratiarum actionem pro beneficio publico, cujusmodi est mors Christi; quodque a publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus offertur; usus tamen invaluit, ut aliæ Missæ *privatæ*, aliæ *publicæ* et *solemnes* vocentur. *Privata* autem dicitur, vel quia in privato loco, vel quia non die festo, vel quia non ad aram templi principem celebratur, nec parochialis est, ut loquuntur, seu conventualis, vel quia denique nemo ex assistentibus sacramentaliter saltem communicat [2]).

299. Lutherus ex præconcepto errore suo, quod Eucharistia non habeat rationem Sacrificii, sed solum Sacramenti, in libro *De abroganda Missa privata* stulte debacchatur in eas Missas, in quibus solus sacerdos participat, easque *solitarias*, *sin-*

1) In *Confessione catholicæ fidei in Synodo Petricoviensi* 1551, Viennæ Aust. 1560, cap. 41, fol. 91. Cf. etiam Nat. Alex. diss. 13 in sæc. XIII et XIV, *De Sacrificio Missæ*, etc.

Cl. Binterim in op. *Præcipua Ecclesiæ christiano-cathol. monumenta*, tom. II, part. I, pag. 92 et seqq. erudite disserit de verbis illis, quæ pronunciantur in consecratione calicis, *mysterium fidei*, quæ ostendit ex traditione apostolica provenire, ex iisque conficit Sacrificium nostrum semper habitum ut propitiatorium fuisse.

2) Præter Bellarmin. cf. Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. 1, cap. 13, cum annotatt. Roberti Sala, edit. Taurin. 1753.

gulares, *angulares* appellat aliisque contumeliosis nominibus afficit [1]).

300. Huic Lutheranorum errori haud parum favet synodus Pistoriensis, quæ cum statuisset: *Victimæ participationem esse partem Sacrificio essentialem*, subjungit: *Non tamen se damnare ut illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant, licet minus perfecte, de ipsa victima spiritu illam recipiendo.* Quæ propositio, *quatenus insinuat ad Sacrificii essentiam deesse aliquid in eo Sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter, nec spiritaliter de victima participant, et quasi damnandæ essent ut illicitæ Missæ illæ, in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter, sive spiritaliter communicet*, a Pio VI, in Constitut. *Auctorem fidei*, proscripta est ut *falsa, erronea, de hæresi suspecta, eamque sapiens* [2]).

301. Synodo Pistoriensi jam præiverat Nannaronius (qui tamen publice errores suos ejuravit) [3]), qui pene sopitam a Benedicto XIV [4]) controversiam Cremæ exortam inter antistitem Calinium et canonicum Guerrerium: *An sacerdos privatim Missam celebrans laicis petentibus Eucharistiam distribuere omnino teneatur*, acrius excitavit [5]). Contendit enim communionem populi liturgicam esse partem divino Sacrificio intrinsecam, connaturalem, inseparabilem, substantialem, sine qua minime perfectum sit Sacrificium; qui præterea addidit fidei dogma esse, cui absque hæreseos nota nequeat contradici, ministrandam esse jure divino fidelibus Eucharistiam in sacra

1) Ut nihil desit conviciis, quibus Protestantes insectantur Missas privatas, Gerhard. loc. 10, pag. 295 et seqq. scribit Missas privatas eas esse, quæ ad privata altaria in *angulis* Ecclesiarum, nemine præter sacerdotem præsente, *demurmurantur*.

2) Prop. 28.

3) Hic plura opuscula ediderat circa publicum jus divinum ad communionem eucharisticam in ipsa Sacrificii actione, quæ in Indicem librorum prohibitorum relata sunt decr. 18 Augusti 1775. Ast an. 1779, publice errores suos retractavit; quam quidem retractationem an. 1780 in *Epist. Foggiæ* data die 5 Martii his verbis confirmavit: „Ubbidisco alla cieca, spogliandomi affatto in materia dottrinale di ogni mio particolare raziocinio, e discorso . . . Spero più facilmente salvarmi in qualità di fanciullo, che da gigante privo dello spirito della semplicità cristiana." Utinam his ipsis humilitatis sensibus omnes illi, qui in aliquem errorem a S. Sede proscriptum impegerunt, eum imitarentur!

4) Per Encycl. *Certiores effecti*, ad omnes Episc. Italiæ, die 12 Nov. an. 1742; extat vero in ejus Bullar. tom. I, pag. 212. Blandiebatur vero sibi optimus Pontifex se hac Encyclica omnem controversiam e medio sustulisse, ut patet ex iis quæ scripsit in op. *De Sacrificio Missæ* lib. 2, cap. 22, §. 17, ubi concludit: „Ea epistola in modum instructionis data omnis de medio sublata controversia est." At spes eum fefellit, siquidem postea quæstio magis recruduit.

5) Qui optaret cognoscere controversiam Cremensem, conferat librum inscriptum: *Storia della celebre controversia di Crema sopra il pubblico divin diritto alla comunione eucaristica nella Messa, con una dissertazione sullo stesso argomento dell' Ab. Benedetto Volpi.* Venet. 1790, cujus libri analysis exhibetur in *Supplimento al giornale eccles. di Roma*, an. 1790, quint. 4, pag. 145 et seqq.

synaxi ex particulis in ea consecratis; excepto casu communionis infirmorum, qui Missæ nequeunt interesse, aliove gravis necessitatis motivo.

302. At Tridentini Concilii doctrina sess. XXII, cap. VI, hæc est: *Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret; nec tamen, si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat; siquidem illæ quoque Missæ vere communes censeri debent, partim, quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero, quod a publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad Corpus Christi pertinent, celebrentur.* Cohærenter ad hanc doctrinam can. VIII definivit: *Si quis dixerit, Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas; anath. sit.* Juxta hanc doctrinam sit:

PROPOSITIO I.

Missæ, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitæ non sunt, neque propterea abrogandæ.

303. De fide est, ut constat ex recitato canone. Sic porro ejus veritatem ostendimus. Illicitæ illæ Missæ non sunt, ideoque nec abrogandæ, in quibus finis ille obtinetur, ad quem præcipue institutæ sunt; quæque non dissentiunt ab usu in tota antiquitate recepto, nec ulli Christi præcepto adversantur. Tales autem sunt Missæ, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ergo.

304. Ac 1° quidem, primarius et præcipuus finis Sacrificii est Deo supremum latriæ cultum exhibere, eumque nobis propitiare, Christi fidelibus tum vivis tum defunctis veniam, requiem, pacem, omniaque bonorum genera impetrare, pro collatis beneficiis gratias agere. Jam vero hæc omnia independenter a populi communione ex sola Sacrificii actione habentur, ut per se patet.

305. 2° Cum veterum institutis et consuetudine ejusmodi Missæ probe cohærent, quod ex monumentis ecclesiasticis constat. Nam Marcellus Pontifex sacra mysteria fecit in domo Lucinæ; Nazianzenus senior in domestico cubiculo; Ambrosius Romæ in quadam domo trans Tiberim; Paulinus Nolanus, instante morte, in altari ante lectulum suum parato, ut alia plura

exempla omittam [1]), Usus ergo antiquitus obtinuit Missas celebrandi absque solemnitate et cœtu fidelium, et in quibus solus sacerdos particeps Sacrificii esse poterat. Quod et sequentibus testimoniis confirmatur : S. Joan. Chrysostomus *Hom.* III *in Epist. ad Ephes.* illos increpans, qui tantum in quadragesima participabant sacra mysteria: ***Frustra est***, inquit, ***quotidianum Sacrificium. Frustra adstamus altari; nemo est***, ***qui participet*** [2]). Porro, ut observat Benedictus XIV, non eo progreditur S. Doctor ut dicat, Missam non esse quotidie celebrandam, quod quotidie adstantes non communicent. Ait quidem Chrysostomus : ***Frustra est quotidianum Sacrificium***, verumtamen vox *frustra* non ad Sacrificium, sed ad communionem refertur; celebratur enim Missa tum ut Deo offeratur Sacrificium, tum ut sacro eucharistico pane populus recreetur. Quod si nemo sit, qui communicet, sacramentalis communio populi suo caret effectu, non item vero Sacrificium [3]). S. Ambrosius populum admonet, ut singulis diebus intersit Missæ, mox addit, ut in quadragesima, die saltem dominica offerat et communicet. S. Augustinus hortatur fideles, ut dominicis saltem diebus accedant ad cœleste convivium, cum sæpissime testetur Sacrificium quotidie offerri [4]). Concilium Agathense an. 506, can. XXI præcipit, ut omnes die dominico Missæ intersint, ad communionem vero can. XVIII eos non adigit, nisi in die Nativitatis, Paschatis et Pentecostes [5]). Usus præterea Missæ quotidianæ sæc. VI, pro vivis et defunctis, atque ad recolendam memoriam martyrum meminit Ferrandus diaconus S. Fulgentii discipulus; sic enim scribit in epistola data an. 533 et nuper edita a doctissimo Card. Angelo Majo [6]): ***Et sicut Ecclesiam suam docuit*** (Christus) ***in quotidianis Sacrificiis hanc custodire regulam***, ***ut pro peccatoribus sive adhuc in terra laborantibus***, ***sive de sæculo recedentibus orationem faciat, pro martyribus vero gratiarum referat actionem.***

306. 3° Nulli denique præcepto Christi has Missas adversari exinde constat, quod etsi Protestantes hoc præceptum sedulo quæsierint, nondum tamen potuerint invenire. Nec enim satis est ad præceptum ejusmodi constituendum, ut afferant Christi verba, quibus dedit facultatem Apostolis Eucharistiam conficiendi; sed præterea opus est, ut illa adducant, quibus pro-

1) Cf. Pellicia op. cit. *De Polit. Eccles.* lib. 2, cap. 10; nec non Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. 1, cap. 13, cum adnott. Roberti Sala, ed. cit. tom. I, pag. 268 et seqq., qui exempla istarum Missarum plura ex antiquitate collegerunt, quibus nihil est quod opponi possit.

2) N. 4: *Εἰκῇ θύσια καθημερινὴ, εἰκῇ παρεστίκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς ὁ μετέχων.*

3) *De Sacrificio,* loc. cit. §. 14. In toto hoc capite multa habet doctus hic Pontifex scitu digna ad rem nostram. Cf. etiam Nat. Alex. diss. XIII, in sæc. XIII et XIV.

4) Cf. Bellarm. lib. 6, *De Euch.* cap. 9, n. 24 et seqq.

5) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. II, col. 1000.

6) In *Scriptorum veterum collectione e vaticanis codicibus edita*, Romæ 1828, tom. III, pag. 183.

hibuerit, ne aliter possent conficere nisi adsint qui participent; hæc vero nuspiam inveniuntur. Atque hinc factum est, ut post tot jurgia et clamores demum ipsi Protestantes cœnam celebrent, quamvis nemo sit, qui accumbat [1]).

DIFFICULTATES.

307. *Obj.* 1° Christus non modo de consecratis comedit et bibit, sed ea simul edenda et bibenda discipulis distribuit dicens: ***Accipite et manducate . . . Bibite ex hoc omnes.*** 2° Ut idem fieret a discipulis cum consecrarent, præcipit illis verbis: ***Hoc facite in meam commemorationem.*** Cum igitur ipse distribuerit, ut sacerdotes faciant quod Christus fecit, et ipsi adstantibus distribuere debent. 3° Quare, Apostolus I Cor. X, panem et calicem benedictum vocat ***participationem*** seu ***communicationem*** Corporis et Sanguinis Domini. 4° Fractio ipsa panis, quæ in cœnæ institutione facta est, quæque ipsi actioni eucharisticæ nomen dedit, ut patet ex Act. Apost. II, 42, et alibi, nonne ordinata erat ad communionem adstantium? 5° Hinc idem Apostolus in cit. Epist. cap. XI, 20, scribit: ***Convenientibus vobis in unum, jam non est dominicam cœnam manducare; unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum;*** quo in loco quum cœnam dominicam ita opponat Apostolus cœnæ privatæ, ut hanc non esse dominicam cœnam affirmet, satis indicavit, se privatam solius sacerdotis communionem tanquam illicitam reprehendisse. 6° Sane liturgiæ omnes tum latinæ tum græcæ continent orationes, quæ non solius sacerdotis nomine, sed plurium nomine funduntur; essent autem nugatoriæ orationes istæ, si vel nulli sint, qui Sacrificio adstent, vel de eodem Sacrificio minime participent. 7° Accedit, quod canones Ecclesiæ vetustissimi præcipiunt communionem fidelibus Sacrificio adstantibus, et ab Ecclesiæ liminibus arcent eos, qui non obtemperaverint. 8° Quo fit,

1) Sane Abbas Molanus in *Cogitation. Privatis*, part. II, tantum abest, ut a Missis his privatis abhorreat, quin potius scribat, „se non repugnaturum, quin sui illis intersint." Neque id ex sensu suo promit, sed palam profitetur, ne a cæteris quidem Lutheranis Missas id genus haberi ut plane illicitas. „Quis *inquit*, intra suas quoque Ecclesias in necessitatis casu sibi ipsis, nemine amplius præsente, sacram cœnam interdum non exhibeat?" Leibnitzius quoque in *System. theol.* pag. 292, scribit: „Porro, cum jugis Sacrificii tanta sit dignitas atque utilitas, receptum denique est, ut creberrime Deo offeratur pro fidelium necessitatibus, etiamsi non semper accederet dispensatio . . . Non ideo tamen honori divino aliquid detrahendum fuit, quia communicantes non semper habentur. Quare, ex quo sanctissimum Sacrificium in omnibus Ecclesiis quotidie celebrari laudatissima pietate institutum est, consequens fuit, ut sufficere judicaretur perceptio offerentis sacerdotis; atque hæc Missarum, quas privatas vocant, origo est, quarum fructu sane maximo privari Ecclesiam cum divini honoris detrimento æquum non est." Dœderlein *Instit. theol. christ.* tom. II, pag. 789, fatetur Missam privatam improbatam a Luthero, a theologis recentioribus lutheranis passim commendari.

ut nunquam apud Græcos absque communicantibus Missæ celebrentur. Ergo.

308. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Ita tamen, ut non omnia, quæ Christus gessit in cœna ad essentiam Sacrificii pertineant aut præcepti vim habeant, *conc.* secus, *neg.* Ex iis enim, quæ Christus fecit in Eucharistiæ institutione, alia quidem pertinent ad ejus substantiam, alia vero non item; quod si in omnibus omnino exemplum Christi ad substantiam spectaret, aut præcepti vim haberet, multa sane præstanda essent, quæ tamen neque Catholica Ecclesia, neque ipsimet novatores imitanda sibi proposuerunt [1]. Quæ autem illa sint, quæ constituant rei substantiam, aut præceptum involvant, non privatorum est definire, sed Ecclesiæ, quam Christus ipse reliquit interpretem suæ voluntatis atque doctrinæ. Quum igitur Ecclesia tanquam licita probaverit Sacrificia privata, in quibus Eucharistia non porrigitur populo, inde colligitur, communionem adstantium non constituere essentiam Sacrificii, atque exemplum Christi, Eucharistiam distribuentis, vel non continere præceptum, vel conditionatum tantum continere, si nimirum adsint qui petant communionem, atque insuper si legitime petant. Ad summum ex his eruitur, magis conforme esse Christi exemplo communionem adstantibus distribuere, si qui sint qui eam legitime petant, prout se optare declaravit Synodus Tridentina; minime vero sequitur aliquid deesse essentiæ Sacrificii, si nulli sint, qui velint communicare; aut illicitas esse Missas, in quibus nemo sit, qui communicet.

309. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Nam citata verba non referuntur ad distributionem Eucharistiæ, sed ad facultatem quam Christus dedit Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus Eucharistiam conficiendi, ac propterea Sacrificium offerendi. Quod si adversarii contendant, etiam ea esse referenda ad distributionem; reponimus, hoc etiam dato, verba ea non continere, nisi præceptum affirmativum, cui parendum est, uti scholæ loquuntur, pro tempore, loco et circumstantiis.

310. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Quatenus præsentibus ac legitime petentibus negari non debeat sacrum hoc epulum, quod in spiritualem fidelium omnium alimoniam institutum est, *conc.* quatenus necesse sit, ut pauci vel multi communicent, quoties offertur Sacrificium, *neg.*

1) Huc refertur quod S. Augustinus scribit in *Epist.* LIV, al. CXVIII, *ad Januar. de ritibus Ecclesiarum*, cap. 6, ubi de Eucharistia ait: „Liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli Corpus et Sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? .... Et ideo non præcepit (*Christus*), quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset . . . . credo, quod eum morem nemo variasset." Quæ omnia ibid. complectitur dicens: „Si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissimæ insaniæ est."

311. *Ad* 4m, *Dist.* Quia et institutioni Eucharistiæ, et illis Christianorum cœtibus, de quibus fit mentio in Actis Apost. præsentes aderant, quibus distribuenda erat Eucharistia, *conc.* quasi non potuerit, aut non possit celebrari Eucharistia et offerri Sacrificium, si nulli sint, qui possint aut velint participare, *neg.* Eodem semper vitio laborat hæc adversariorum argumentandi ratio. Addendum præterea est, fractionem non referri ad solam distributionem, sed habere insuper mysticam significationem; quo fit, ut locum habeat, etiam cum nulli communicantes sunt [1]).

312. *Ad* 5m, *Dist.* Ita ut per *dominicam cœnam* Apostolus convivia illa significet, quæ vel præcedebant, vel subsequebantur eucharisticam communionem, quæque *agapæ* dicebantur, *conc.* communionem ipsam, *neg.* Id enim non solum constat ex Chrysostomi, Augustini et OEcumenii expositione, verum etiam ex ipsa orationis serie, in qua S. Paulus divites carpit, qui pauperes excludebant a participatione eorum, quæ ipsi secum afferebant; quo fiebat, ut alii quidem esurirent, alii autem ebrii essent; quare concludebat: ***Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent?*** vers. 22 [2]).

313. *Ad* 6m, *Dist.* In hypothesi quod fideles adsint, velint, ac legitime communionem petant, juxta Ecclesiæ desiderium, *conc.* quasi irritum sit ac illegitimum Sacrificium, cui fideles non intersint, aut nolint communionem, illegitimeque petant, *neg.* Talem porro esse liturgiarum sensum, patet ex liturgia romana, in qua legitur: ***Ut quotquot ex hac altaris participatione***, etc. Hinc sacerdos interdum etiam numero loquitur singulari: ***Libera me per hoc sacrosanctum Corpus et Sanguinem tuum . . . Corpus D. N. J. C. custodiat animam meam in vitam æternam: amen.*** Post hæc admonet rubrica: ***Si qui sint communicandi, eos communicet, antequam se purificet.*** Supponendo vero aliquos adesse, subdit sacerdos: ***Quod ore sumpsimus, Domine, pura mente capiamus***, quibus alluditur ad communionem seu a solo sacerdote seu etiam,

1) Cf. Card. Bona *Rerum Liturg.* lib. 2, cap. 13, §. 3, et adnott. Roberti Sala, qui Binghamum, *Orig. Eccles.* lib. 15, cap. 3, §. 35, calumniantem mysticam expositionem hujus ritus, refellit, ostenditque plures subesse huic ritui mysticas significationes. Id vel ex eo etiam deprehenditur, quod Ecclesia Romana hostiam dividat in tres partes, Græci in quatuor, olim Mozarabes in novem. Sed ut insistamus in ritu Ecclesiæ Romanæ, vulgati sunt versus quibus ille exponitur:

Tres partes factæ de Christi Corpore signant,
Prima suam Carnem, Sanctosque secunda sepultos,
Tertia viventes; hæc est in Sanguine tincta.

2) Cf. in hunc loc. Bernard. a Piconio, qui eum præclare evolvit.

a populo factam [1]. Accedit, plures esse causas, cur præter communionem plurali nomine eas orationes fundit sacerdos, quas quidem causas recenset Concilium Tridentinum verbis superius recitatis.

314. *Ad* 7m, *Neg.* Ut enim ostendit ipse Joan. Gerardus Vossius non præcipiunt veteres canones, ut quisquis, quoties adest, communicet, sed ne quis nondum peracta communione discedat [2].

315. *Ad* 8m, *Neg.* ***Missas absque communicantibus non celebrare*** (Græcos), *falsum est*, scribit Allatius. ***Qui non credit, adeat ipsas Græcorum Ecclesias ubicumque terrarum constitutas; in omnibus sacerdotes, ut plurimum nulla interveniente communione, tum privatim tum publice celebrant*** [3].

PROPOSITIO II.

Neque realis neque spiritualis victimæ participatio ex parte populi pars est Sacrificii essentialis; neque ullo sive divino sive ecclesiastico præcepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidæ aut illicitæ damnandæ Missæ illæ, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet.

316. Hæc propositio directe impugnat doctrinam synodi Pistoriensis, eorumque, qui non erubuerunt causam victam dare Lutheranis, ut patet 1° ex affinitate, quam istorum doctrina habet cum errore a nobis in superiori propositione impugnato;

1) Cæterum, Renaudotius *Observat.* II, in *Liturgiam æthiopicam*, adnotat, quod cum antiquæ liturgiæ præcipiunt eos exire, qui non communicabant, non respiciant illos, qui ea die non erant communionem percepturi, sed eos, qui ad eam suscipiendam jus non habebant, ut audientes, et catechumeni, vel qui illud amiserunt, ut pœnitentes. Cf. *Liturg. Orient.* tom. I, pag. 533.

2) Loquens enim de can. x, inter apostolicos, quo privantur communione fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam *nec sacram Eucharistiam percipiunt*, prout legebatur in veteri Conciliorum editione Petri Grabii, disp. XXI, thes. 2, in primis exhibet veram versionem hujus canonis, quæ ita se habet: „Quicumque fideles Ecclesiam ingrediuntur et Scripturas audiunt, neque apud preces et sanctam communionem permanent, eos, tanquam qui ordinis perturbationem inducant, a communione arceri oportet." Deinde concludit: „Itaque sententia canonis erit, non ut quisque, quoties adest, communicet, sed ne, necdum peracta communione, discedat. Nempe etiam illi, qui non communicant, ipsi remanere jubentur, usque dum alii non clerici tantum, sed etiam laici perceperint panem sanctum." Hunc ipsum ostendit esse sensum Concilii Antiocheni cap. 2. Cotelerius autem, observat canonem x (seu VII in sua edit.) apostolicum, esse ipsum canonem secundum Synodi Antiochenæ, in quem iidem errores irrepserant, qui reperiuntur in antiqua horum canonum collectione.

3) Lib. 3, De *Eccles. occid. et orient. consens.* cap. 15, n. 3. Ita Allatius confutat mendacia Chytræi, quem exscribunt Protestantes. Addit tamen ibid. Allatius, consuetudinem vigere in Ecclesiis græcis, ut Missa absoluta distribuatur panis, ex quo excisæ sunt particulæ consecratæ, et vulgo vocatur *ἀντίδωρον*.

2° ex argumentorum identitate, quæ ad eam propugnandam adversarii urgent; 3° ex eodem principio, quod assumunt, victimæ scilicet participationem, sive ut loquuntur Lutherani, populi communionem esse partem essentialem liturgiæ. Cum vero se Catholicos profiteantur illi, quos impugnamus, iis omnibus suppositis, quæ superiori propositione a nobis disputata sunt, sic eos perstringimus.

317. Victimæ participatio, seu populi communio, non pertinet ad Sacrificii essentiam, si Concilium Tridentinum non solum validas, sed etiam licitas Missas illas declaravit, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Jam vero, ut ex Concilii verbis constat, non solum validas, sed etiam licitas Missas illas Concilium declaravit, imo et canone sanxit. Ergo.

318. Porro, si populi communio illius necessitatis est, quam synodus Pistoriensis cum suis autumat, Sacrificia illa, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet, non solum non essent licita, sed nulla prorsus ac irrita forent; cum illud censeatur essentiale, sine quo res nec est nec concipi potest.

319. Ex quo colligitur 1° contradicere sibi synodum, dum profitetur, se non propterea damnare Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, et eo subdolam atque captiosam hanc adjectionem tendere, ut non videatur a se rejici canon Tridentinus.

320. Colligitur 2° quod, sive communio fiat in Missa, sive extra Missam ex præsanctificatis, res non sit dogmatica, sed plane disciplinaris; circa quam proinde Ecclesia, ex potestate sibi a Christo concessa in administratione Sacramentorum, potest id statuere, quod magis opportunum e re esse judicaverit.

321. Colligitur 3° recte propterea ac sapienter Benedictum XIV, in cit. Encyclica, *Certiores effecti*, data an. 1742 ex occasione controversiæ Cremensis, laudare quidem tanquam rem exemplo Christi commendatam, et Eucharistiæ institutioni atque ecclesiasticæ disciplinæ consentaneam, ut Eucharistia administretur adstantibus, qui eam suscipere parati sunt; sed illud etiam monere, nihil nisi bene ac rite ordinatum in Ecclesia esse debere; unde fit, ut si in quibusdam circumstantiis minime expedire arbitrentur Episcopi, Eucharistiam in Missa hoc vel illo altari celebranda ministrari adstantibus, non idcirco adversus Episcoporum jussa turbæ sint excitandæ [1]).

1) Cum Card. Bellarm. lib. 6, *De Euch.* cap. 10, n. 13, solvens quandam difficultatem adversus Missas privatas scribit: „In liturgiis fit mentio distributionis, quia semper fieri potest, ac *debet* Sacramenti distributio in Missa eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum;" illud *debet* non stricto sensu accipiendum est, sed cæteris paribus. Nam ex constitutione seu Encyclica Bened. XIV discimus, etiam pastores animarum satis mu-

322. Colligitur 4° nullum extare præceptum divinum aut ecclesiasticum, quo fideles teneantur communicare in Missæ Sacrificio. Etenim præter dicta, in Rituali romano præcipitur, ut *aliquot particulæ consecratæ eo numero, qui usui infirmorum et aliorum fidelium communioni satis esse possit, conserventur in pyxide* [1]. Quod quidem fundatum est in praxi quæ ab immemorabili obtinuit in universa Ecclesia, ut etiam extra Missam fideles eucharistico cibo reficerentur, uti constat ex iis, quæ superius scripsimus, tum de communione domestica, tum de communione eorum, qui in carceribus detinebantur aut in solitudine degebant, nec non de Missis præsanctificatorum diebus aliturgicis. Accedit usus, receptus jam a sæc. IV in Ecclesia Hierosolymitana, asservandi pariter pro diebus aliturgicis particulas consecratas pro communione peregrinorum, qui ad eam ex toto terrarum orbe confluebant [2]. Jam vero si communio liturgica de præcepto divino esset, satius fuisset communionem extra Missam prætermittere, quam præceptum divinum violare. Dicendum præterea esset in adversariorum systemate omnes sacerdotes, omnes Episcopos summosque Pontifices, pluribus exitialibus culpis fuisse ac esse irretitos, gravissime pariter hactenus laicos peccasse, qui Eucharistiam non in ipso Sacrificio sumpserunt, nisi forte eos ignorantia invincibilis excusasset; quæ omnia absque summa Ecclesiæ injuria dici non possunt [3].

323. Quod si communio liturgica ad Sacrificii essentiam non spectat, multo minus ad ejusdem essentiam spectare potest communio spiritualis nusquam præcepta [4]; alioquin semper dubitari posset de valore Sacrificii, cum spiritualis ejusmodi communio interior sit, nec ulla ratione sensibus subjiciatur.

nere suo fungi, quamvis extra Missam Eucharistiam dispensent. Non prævidit doctus et pius Cardinalis nonnullos Ecclesiæ perturbatores fore qui abuterentur ejus verbis.

1) Nannaronius reponit, hæc postrema verba intrusa fuisse: ast hoc desperatorum effugium est; siquidem in eodem Rituali Tit. *De ordine ministrandi sacram communionem*, regulæ servandæ proponuntur in administratione Eucharistiæ extra Missam, inter quas ea habetur, ut sacerdos indutus sit superpelliceo, et stola coloris officio illius diei convenientis, etc. S. Carolus in Conc. II, provinc. pag. I. jubet sacerdotem indui stola alba, stola vero rubra ubi servatur ritus ambrosianus. Verum, cum agatur de facto notorio et publico, inutile est plura ad id ostendendum congerere.

2) Cf. Mabillon. *De liturgia Gallicana* lib. I, cap. 9, n. 26, et in *Comment. ad ordinem Rom.* n. 9, et Bened. XIV. *De Sacrif. Missæ*, lib. 2, cap. 22.

3) Cf. Joseph Maria Elefante *Dissertazione teologico-critica*, Nap. 1774; necnon Natal. Alex. Diss. XIII, in sæc. XIII et XIV. Estium in 4. d. 12, §. 18.

4) Tridentinum affirmat quidem eo etiam nomine Missas illas in quibus nemo sit, qui communicet, esse communes, quod plures spiritualiter ex adstantibus communicent, ast non eo fine id asserit, quasi insinuare voluerit Missas censendas esse illicitas, multo minus invalidas, in quibus nemo sit qui spiritualiter communicet, neque id profert ut conditionem sine qua Missæ illæ celebrari non debeant; alioquin innumeris perturbationibus via aperiretur. Loquitur igitur de eo, quod fieri potest, et fieri consuevit a piis fidelibus.

DIFFICULTATES.

324. *Obj.* 1° Nullum, inquiunt, est argumentum depromptum ex invaliditate Sacrificii, in quo nemo sit qui communicet, cum communio populi tunc a sacerdote suppleatur. 2° Fideles præterea jus habent ad Sacramenta a Christo pro ipsorum salute instituta. 3° Certum est, eum, qui in Missa communicat, cui interfuit, obtinere effectum orationum quæ a sacerdote pro communicantibus funduntur, ideoque magis proficuam esse communionem in Missa, quam extra ipsam. 4° Dominica institutio, liturgiæ, Ecclesiæ praxis, veteris Ecclesiæ disciplina, collectæ, ac preces quæ in Missa recitantur, communionem liturgicam suadent. Ergo.

325. ***Resp.*** *ad* 1m, ***Neg.*** Etenim si communio populi sive realis, sive spiritualis, ad essentiam Sacrificii pertinet, suppleri a sacerdote nequit. In hac præterea adversariorum hypothesi frustra propugnaretur necessitas communionis liturgicæ; dum itaque hæc nobis opponunt, seipsos confodiunt. Dici etiam pariter posset, Christum potuisse supplere communionem Apostolorum; ruit proinde, quidquid ipsi ex Eucharistiæ institutione proferunt.

326. *Ad* 2m, ***Dist.*** Fideles jus habent ad Sacramenta percipienda, ***conc.*** ad modum quo illa percipi debent, ***neg.*** Præstituere enim modum, tempus, locum, cæteraque adjuncta, quæ Sacramentorum collationem respiciunt, spectat ad Ecclesiam, cui Christus hanc potestatem contulit. Quodnam igitur jus jactare possunt fideles ad liturgicam communionem?

327. ***Ad*** 3m, ***Resp.*** I. ***Trans.*** Certum enim pariter est, sacerdotem consecrationis verba proferentem super hostias in pyxide asservandas, recitare etiam ipsas preces pro fidelibus, qui suo tempore communicabunt: *Ut quotquot ex hac altaris participatione Corpus et Sanguinem sumpserimus.* Ast, et hoc adversariis dato, communionem liturgicam potiorem esse illa, quæ fit ex præconsecratis, non tamen inde conficitur quod ipsi contendunt. Hinc ***Resp.*** II. ***Neg. cons.*** cum ex uberiori fructu, qui posset percipi ex liturgica communione, minime sequatur divinum extare præceptum aut ecclesiasticum, quo fideles ad illam semper adstringantur. Sed neque argui Ecclesia potest, si majorem hanc utilitatem rationabili de causa negligat, seu saltem efficaciter non curet; etenim, ut superius vidimus, quamvis major gratia proveniret infantibus recens baptizatis ex collatione confirmationis et Eucharistiæ, Ecclesia tamen veterem illam disciplinam justis de causis immutavit; id ipsum dicatur de communione sub utraque specie, licet disputent inter se theologi, num ex ea gratiam aliquam accidentalem fideles consequerentur.

328. *Ad* 4[m], *Dist.* Et hæc omnia aliquam congruentiam pro communione liturgica ostendunt, *conc.* ejusdem præceptum, *neg.* Itaque hæc omnia, magno eruditionis apparatu congesta, non evincunt, nisi aliquam congruentiam communicandi in Missa. Quod si in nonnullis liturgiis verba reperiuntur, quæ id præcipere videntur, plerumque in iis solum sermo est de participatione Sacramenti, minime vero de communione in ipso Sacrificio. Quo fit, ut adversarii nostri in plerisque suis argumentis a Sacrificii ratione ad participationem Sacramenti fallaciter transeant. Hæc præterea argumenta disjecimus in refutatione Protestantium superiori propositione; unde non est cur diutius in iis immorari debeamus.

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI.

329. Cum illud proprium sibi vindicet Eucharistia, ut sit Sacramentum et Sacrificium, eadem proinde est materia et forma tum Sacramenti tum Sacrificii. Ad formam quod attinet, declinatis quæstionibus scholasticis: an scilicet Christus sola voluntate, an vero verborum prolatione panem ac vinum commutaverit in Corpus et Sanguinem suum; item, an verba, quæ in canone præcedunt vel subsequuntur consecrationem, ad ejus essentiam pertineant; his, inquam, declinatis concertationibus, quæ certe non magni videntur momenti; nos cum communi ac certa sententia asserimus, formam essentialem tum Sacramenti tum Sacrificii consistere in illis verbis: ***Hoc est Corpus meum***, et ***Hic est Sanguis meus***, seu ***calix Sanguinis mei*** 1). In hoc consentiunt Patres omnes sive græci

1) Nonnulli perperam existimarunt Græcos et Orientales credere, non verbis ipsis Christi Domini, sed precibus quas in Missa fundit sacerdos post recitata verba ipsius Christi, ad invocandum Spiritum Sanctum, ut illabatur in sacra dona, eaque *commutet, convertat,* etc. acceptam referendam esse ipsam immutationem, qua panis et vinum in Christi Corpus et Sanguinem convertuntur. Ita inter cæteros Le-Brunius et Renaudotius. At certum est Græcos professos fuisse in Concilio Florentino sess. ult. eandem esse de efficacia verborum Christi fidem Græcorum et Latinorum; nempe non hominum orationibus, sed Christi verbis Sacramentum perfici. Quare Card. Bessarion nomine totius Ecclesiæ græcæ contestatus est: „Se didicisse a Patribus suis, ac S. præcipue Chrysostomo, sola virtute verborum Christi panem in Corpus, et vinum in Sanguinem mutari, iisque solis admirandam istam mutationem et transubstantiationem adscribendam esse. Atque hoc semper credidisse, et in alterum credituros esse." Hinc Græci restiterunt, ne hæc veritas insereretur in decreto unionis, eo quod in ignominiam Græcorum ejusmodi insertio cessura esset. Armenis tamen instructionem fidei petentibus Eugenius IV statuit: „Forma hujus Sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit." Id ipsum declaratum est a Conc. Tridentino sess. XIII, cap. III.

Ex his consequitur, non ob aliam causam preces illas, quibus invocatur Spiritus Sanctus, apud Orientales recitari, quam ad majorem declarationem illius mutationis, quæ per Christi verba jam effecta fuerat, ut pluribus exemplis ostendi posset. Cf. de hoc argumento

sive latini, qui præterea in eo conveniunt, quod Christus in conficienda Eucharistia verbis usus sit, quæ in Evangelio referuntur.

330. Circa materiam omnes tenent eam in solo pane triticeo et vino de vite consistere. Verum quæstio agitatur inter Græcos schismaticos et Latinos, an valida materia censendus sit panis azymus? Latini fatentur, perinde esse quoad valorem Eucharistiam conficere sive in pane azymo, sive in pane fermentato; Græci vero contendunt non valere consecrationem, nisi in solo pane fermentato. Sic etiam, Protestantes omnes cum Catholicis consentiunt, vinum de vite validam esse materiam Eucharistiæ; ast rejiciunt et impugnant praxim Ecclesiæ admiscendi paululum aquæ in calice.

331. Hæ controversiæ magno olim animorum æstu agitatæ sunt, ast vix nunc non obsoleverunt. Siquidem ad panem quod spectat azymum aut fermentatum, vix qui stupidus non sit ex Græcis adhuc litem movere audet, quod ex diversitate hac accidentali valor pendeat Sacrificii eucharistici. Protestantes vero circa aquæ immixtionem jam pariter recesserunt a majorum suorum impotenti furore, et ultro jam nobis dant ex Christi exemplo hunc ritum fuisse ab Ecclesia receptum. Ne tamen videamur penitus prætermittere hæc argumenta, quæ tantum olim excitarunt fragorem, paucis complectemur, quæ ad has quæstiones spectant.

332. De ministro lis viget inter Protestantes et Catholicos, eo quod illi contendant, fideles omnes baptismi vi ministros esse Eucharistiæ. Verum de ea controversia agendum nobis erit in Tract. *De Sacramento Ordinis*. Hic potius eos neotericos perstringemus, qui autumant, fideles omnes adstantes Sacrificio non secus ac sacerdotes, vere et proprie dictos ac immediatos esse offerentes, immolatores et sacrificatores [1]), nec in alio differre laicos in hac actione a sacerdote affirmant, quam in consecrandi potestate, quæ soli competit sacerdoti, in quo se a Protestantibus secernunt. Synodi demum Pistoriensis doctrinam refellemus circa specialem Sacrificii applicationem pro singularibus individuis, quam fieri posse temere synodus inficiatur.

prolixam dissertationem Joan. Benedicti S. J. quæ sic inscribitur: *De augustissimo Eucharistiæ Sacramento antirrheticon adversus R. P. Le-Brunum et Eusebium Renaudotium*, quæ extat in *Thesauro Theol.* Zachariæ tom. x, pag. 525 et seqq. Ea tamen mihi videtur nimis vehemens et acris adversus homines bene adeo de veritate catholica meritos.

1) Ita passim Janseniani, quibus, ut videbimus, more suo adhæsit synodus Pistoriensis; nec non Nannaronius, qui præterea et illud addit, hanc doctrinam ad fidei dogmata spectare.

PROPOSITIO I.

Panis triticeus, sive azymus sit, sive fermentatus, est materia valida Sacramenti et Sacrificii eucharistici.

333. De fide est, ut constat ex Concilii Florentini decreto, in quo utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis Patres: *Definimus item*, inquiunt, *in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici* 1).

334. De pane fermentato, uti præmisimus, nemo est qui dubitet; restat igitur, ut ostendamus, vere confici Eucharistiam etiam in pane azymo. Jam vero id in primis conficitur exemplo ipsius Christi. Pro certo enim sumimus, Christum postremo anno vitæ suæ pascha judaicum celebrasse, secus ac contra sensum totius antiquitatis, atque Ecclesiæ universæ, immo contra apertam Scripturarum auctoritatem nonnulli arbitrati sunt 2), quorum sententiam merito Benedictus XIV, *nimis audacem* appellat 3). Sane vix jam est, qui eam adstruat inter Catholicos. Quo posito, sive dicamus Christum eo anno Pascha celebrasse die præcedenti eum, quo Judæi celebrarunt, ut præter Paulum Burgensem tenent Jansenius Gandavensis 4), Maldonatus 5), Petavius 6), Natalis Alex. 7) aliique non pauci; sive asseramus, ut plerique volunt, eodem die cum Judæis Christum Pascha manducasse, in utraque

1) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. IX, col. 986.

2) Christum Dominum pascha legale celebrasse jam sæc. II, inficiatus fuerat Marcion quem confutat S. Epiphanius, *Hæres.* 42. Marcionem in hac sententia secutus est sæc. VI, Joan. Philoponus eutychiano errore infectus de quo loquitur, ejus tamen nomini parcens, Photius *Biblioth.* cod. 115 et 116. Cum vero sæc. XI controversia exarserit Græcos inter et Latinos, azymusne an fermentatus panis sit, in quo Eucharistia confici debet, nonnulli Græci, quos commemorant Theophylactus et Euthymius in S. Joannem, eandem sententiam amplexi sunt, universa Ecclesia græca reclamante. Latini ad hæc usque tempora unanimes fuerunt in sententia affirmativa, donec Nicolaus de Villa Gagnonis eques Hierosolymit. et Hieronymus Vecchietto Florentinus cœperunt paucorum illorum Græcorum sententiam propugnare. Obscura tamen jacuit usque ad Bernardum Lamy oratorianum, qui in op. *Harmonia et concordia quatuor Evangelistarum*, an. 1689, multiplici eruditione eandem opinionem adstruere nisus est, ac pluribus iterum confirmavit adversus suos impugnatores in dissertationibus, quas an. 1697, vulgavit sub titulo, *Continuatio tractatus historici de veteri Judæorum Paschate.* Huic deinceps adstipulatus est opinioni Tournemine in thesibus, quas Lutetiæ propugnavit; Calmet Dissert. *De Paschate*, satis ostendit se Lamy sententiæ suffragari. Verum reliqui omnes, quotquot hæc studia profitentur, ejusmodi sententiam acerrime impugnarunt, inter quos eminent Tillemontius not. 26, ad vitam J. C.; Honoratus a S. Maria *Observat. super critic.* tom. II, lib. 4, diss. 6, Witasse *De sacram. Eucharist.* sect. 4.

3) In op. *De festis*, lib. I, cap. 6, n. 7. Suarezius vero eidem *Hæresis* notam inussit *In* III *part. S. Th.* Q. L, art. 9, sect. 3. Ast ulterius quam par esset, progressus est, in ejusmodi censura, etenim ut sapienter monet Card. Gotti, priusquam propositioni cuipiam hæreseos notam inuramus, judicium Ecclesiæ expectandum est. Cf. Bened. XIV, loc. cit.

4) *Comment. in concord. Evangelic.* cap. 128.

5) In cap. XXVI, Matth. v. 2.

6) Lib. 12, *De doctrina temp.* cap. 15 et seqq.

7) Diss. XI, in sæc. XI et XII.

hypothesi, ipse debuisset juxta legis Mosaicæ ordinationem in azymis celebrare, ideoque et in azymis conficere Eucharistiam, cum lex aperte dicat: ***In die primo non erit fermentum in domibus vestris*** [1]). Christum autem hac die prima azymorum pascha legale celebrasse, tres testantur Evangelistæ: Matth. XXVI, 17: ***Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha.*** Marc. XIV, 12: ***Et primo die azymorum, quando pascha immolabant;*** Luc. XXII, 7: ***Venit autem dies azymorum in qua necesse erat occidi pascha.*** Cum ergo prima azymorum die Christus pascha celebraverit et instituerit Eucharistiam, nullus remanserat panis fermentatus, in quo potuerit eam conficere, adeoque in pane azymo illam consecravit.

335. Pro sententia catholica tot insuper habemus testes, quot ex antiquis scripserunt, Christum in azymis celebrasse, qui omnes prorsus sunt Ecclesiæ Patres tum græci tum latini, quamvis fortasse sit quædam inter eos discrepantia circa diem [2]), ob difficultatem conciliandi S. Joannem cum Evangelistis reliquis, de qua postea agemus. Jam vero si Patres unanimiter censuerunt, Christum instituisse Sacramentum et Sacrificium eucharisticum in azymis, pro certo profecto tenuerunt azymum panem esse idoneam hujus Sacramenti et Sacrificii materiam.

336. Accedit usus, isque antiquissimus, adhibendi panem azymum in Ecclesia occidentali, ad conficiendam Eucharistiam. Quamvis enim non ingrediamur quæstionem criticam a viris doctissimis agitatam utrum nempe novem prioribus Ecclesiæ sæculis in Ecclesia latina usus obtinuerit consecrandi in solo pane fermentato, ut vult Sirmondus [3]), an vero in solo azymo, ut Ciampinus [4]), Mabillonius [5]), aliique contendunt; an denique promiscuus saltem fuerit utriusque panis azymi ac fermentati usus in eadem Ecclesia occidentali, ut præ cæteris vult Card. Bona, cujus sententiæ jam plerique eruditi viri calculum adjiciunt [6]), tamen nemo sobrius negabit, monumenta non obscura in antiquitate reperiri ex quibus constet, Eucharistiam non raro fuisse confectam in pane azymo apud Ecclesias occidentales. Nam in Conc. Tolet. XVI, can. VI, præscribitur; ***ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali***

1) Exod. XII, 15.
2) Cf. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. 6, cap. 7 et seqq.
3) In opusc. *Disquisitio de azymo,* an. 1651; inter ejus opp. edit. Paris. 1696, tom. IV, pag. 513 et seqq.
4) *De perpetuo azymorum usu in Ecclesia latina, vel saltem romana.* Romæ 1688.
5) *Dissertatio de pane Eucharistico azymo ac fermentato.* Paris. 1674.
6) Cf. *Propilæum seu præmonitionem* Roberti Sala ad caput 23, libri primi *Rerum liturgicar.* Card. Bona, Augustæ Taurin. 1749, tom. II, part. II, pag. 141 et seqq.

benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer et nitidus, qui ex studio fuerit præparatus: neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat [1]). Ostendit porro Mabillonius tum ex usu Mozarabum et Gothorum, tum ex opusculo Edelfonsi Episcopi, hæc verba nonnisi de solo pane azymo intelligi posse [2]). Id ipsum evincunt, quæ de oblatis in *ferramento characterato* coctis ad usum Sacrificii memorat S. Udalricus [3]). Alcuinus qui initio sæc. IX obiit, testatur, quod *panis, qui in Corpus Christi consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis debet esse mundissimus* [4]). Quæ non possunt intelligi nisi de solo pane azymo. Atque ut cætera monumenta omittam, quæ recoli possunt apud citt. auctores, in Missa ambrosiana, quam Pamelius cum codice Mss. melioris notæ contulit et vulgavit, hic titulus legitur: *Oblatio panis azymi cum patena facienda* [5]). Hujus Missæ auctorem Walafridus Strabo agnoscit S. Ambrosium [6]), at eam S. Ambrosio esse antiquiorem, et ab apostolica traditione repetendam ostendit Cl. Mazzuchelli præfectus bibliothecæ Ambrosianæ [7]).

337. Juverit propterea concludere, Christum in azymo certissime Eucharistiam confecisse, quin tamen præceptum dede-

1) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. III, col. 1796 et seqq. Celebratum autem est hoc Concilium an. 693.

2) Dissert. cit. cap. 8, pag. 85 et seqq.

3) Lib. I, *Consuetudinum Cluniacensium*, cap. 40, scribit: „In quinquagesima solere apponi ea, quæ in ferramento characterato de conspersione farinæ tenuissimæ fiunt, et ab hominibus romanæ linguæ *nebulæ*, a nostratibus appellantur *oblatæ*." Porro has oblatas in usum Sacrificii adhibitas esse constat ex epistola 52, Eginhardi qua Vicedomino aliisque fidelibus præcipit, „ut eulogias præparari faciant secundum consuetudinem: *sicut solet homo ad opus Domini facere*." Vixit Eginhardus sub Carolo M. ejusque filio Ludovico Pio; ea proinde ætate, hostiæ intra ferrum characteratum et absque fermento fiebant. Item in lib. 2, *De miraculis S. Wandregesili Abbatis* cap. ult. legitur quandam sanctimonialem seu devotam fœminam, quæ meritis ejusdem Sancti an. 891 sanata fuerat, „*Oblatas* quas oblatura Domino in crastinum erat, formasse;" tum accessisse ad ignem, et „Ferrum, quo comprimendæ ac decoquendæ erant oblatæ" arripuisse. Item sancta Radegundis regina sæc. VI, ut refert Venantius Fortunatus, jam facta sanctimonialis, „more S. Germani in quadragesima frumentum sua manu commolebat, et exinde *oblationes* suis manibus faciens locis venerabilibus incessanter dispensabat." Id ipsum legitur de matrona romana in vita S. Gregorii M. Cf. Mabillon. loc. cit. Ex his, aliisque plurimis documentis, quæ ex sæc. V, VI, VII, etc. referr possent, arguitur stupiditatis et inscitiæ Wegscheider qui §. 176, magna securitate scribere non dubitavit in nota *d*): „Pro azymis, a Christo adhibitis, Ecclesia antiquior diu pane fermentato, sæc. VIII et IX autem Ecclesia occidentalis *primum* non fermentato usa esse videtur, neque tamen constanter ante sæc. XI, *quo* græca quidem Ecclesia panis fermentati usum retinente, *placentulæ istæ orbiculares, hostiæ oblatæ* dictæ *cœperunt usurpari*." Attamen Mabillonius profert numismata cusa sub Cariberto Rege Francorum an. DLXI, quæ præ se ferunt imaginem calicis et hostiolæ rotundæ, quales nostræ sunt. Cf. cap. 8, pag. 70 et 71.

4) *Epist.* LXIX, edit. Chesnianæ.

5) Apud Mabill. op. cit. pag. 59.

6) Lib. *De rebus ecclesiasticis*, cap. 22.

7) Cf. *Osservazioni intorno al saggio storico-critico del rito Ambrosiano del P. Fumagalli Cisterciense, fatte da Pietro Mazzuchelli prefetto della biblioteca Ambrosiana.* Milano 1828, ubi ostendit, S. Ambrosium liturgiam quæ ante ipsum viguerat in Ecclesia Mediolanensi, solum auxisse *præfationibus, collectis,* etc.

rit, ut in solo azymo consecraretur; ut enim loquitur Algerus: *Quamvis Christus de azymo pane Corpus suum fecerit, forsitan non quia res, quæ fiebat, hoc exigebat, sed quia cœna, in qua hoc factum est, panem alium non exhibebat, panem tamen fermentatum non prohibuit* 1). Res propterea est disciplinaris usus alterutrius panis, atque Ecclesiæ auctoritati subjicitur, quæ pro diversis temporum, locorum ac rerum adjunctis diversum usum adscivit. Is idcirco usus sancte custodiendus, qui in Ecclesia in qua Eucharistia conficitur, obtinet, prout præscriptum est in Concilio Florentino 2), nec possunt aut debent Latini incusare Græcos, quod in fermentato consecrent; nec possunt Græci Latinis crimini vertere, quod conficiant in azymis, multo vero minus possunt rejicere azymos tanquam materiam Eucharistiæ conficiendæ ineptam ac illegitimam.

DIFFICULTATES.

338. I. *Obj.* 1° Christi exemplum consecrantis in pane azymo non juvat causam Latinorum, cum longe probabilius sit, Christum eo anno pascha legale non celebrasse, uti ex Evangelio S. Joannis non obscure colligitur. Nam cap. XIII, 1 et seq. legitur: *Ante diem festum paschæ, sciens Jesus, quia venit hora ejus . . . cœna facta,* etc.; cap. XVIII, 28, refert Evangelista, Judæos non introisse in prætorium, *ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha*, et cap. XIX, 14, subdit: *Erat autem parasceve Paschæ*, id est, vigilia, cum Pilatus morti Christum addixit; v. 31 proinde prosequitur: *Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura et tollerentur.* Si igitur *ante diem* festum paschæ Christus cœnam celebravit, si in vigilia paschæ crucifixus est, patet aut Christum nullo modo pascha legale celebrasse, aut die saltem præcedenti pascha manducasse, adeoque cum panis fermentatus adhuc in usu fuerat, Eucharistiam instituisse. Hoc vero confirmatur ex eo, quod cum Christus Joan. XIII, 27, dixisset Judæ proditori: *Quod vis facere, fac citius,* Apostoli hæc verba intellexerint de jussione a Christo facta, ut ea Judas emeret, quæ *opus erant ad diem festum.* Quæ interpretatio locum non habuisset, si dies paschatis jam esset incœptus. 2° Accedit, quod si Christus reipsa comedisset pascha pridie mortis suæ, morti datus fuisset ipso die festo, eodem die fuisset e

1) Lib. II, *De Sacramento Corporis et Sanguinis Domini.* cap. 10.

2) Apud Harduin. loc. cit., ubi postquam definitum est a Concilio, veraciter confici Eucharistiam in azymo sive fermentato pane triticeo, additur: „Sacerdotesque in alterutro ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suæ Ecclesiæ, sive occidentalis, sive orientalis consuetudinem."

cruce depositus, a quibus profecto die festo celeberrimo abhorrebant Judæi juxta legis præscriptum. Ergo.

339. ***Resp. Neg. ant.*** Ad allatas porro probationes reponimus, optime conciliari tres priores Evangelistas cum Evangelista Joanne, si dicamus, Christum celebrasse pascha judaicum in primis vesperis diei festi paschalis, qui est dies XIV mensis Nisan, id est, ad occasum diei XIII. Cum enim dies festi Judæorum incipiant a primis vesperis diei præcedentis, expleto Sacrificio jugi vespertino, ut lex ferebat [1]), potuit Christus legaliter die XIV, quæ incipiebat a primis vesperis, immolare agnum paschalem in templo juxta talmudicam traditionem [2]), et post solis occasum comedere cum discipulis suis in cœnaculo [3]). Hac ratione omnia bene componuntur: ac 1° quod Christus vere eo anno celebraverit pascha judaicum, ut tres referunt Evangelistæ; 2° quod ipsum præterea celebraverit in azymis, prout a Mose præscriptum fuerat [4]); 3° et celebraverit illud nihilominus *ante diem festum paschæ*, ut scribit S. Joannes, et quod consequens est, vere Judæi non introierint in Prætorium Pilati *ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha* adhuc ab ipsis immolandum in secundis vesperis ejusdem diei XIV, post

1) Quodlibet Judæorum festum celebrari debet ante finem vigiliæ, seu diei præcedentis, cujus partem adjicere diei festo Hebræi dicunt *addere profanum sacro :* מוסיף החול על הקודש Hæc detractio diei præcedentis fieri potest duabus horis ante solis occasum, seu ut loquuntur rabbini, constare potest duodecima parte diei civilis seu astronomici. Ita Maghen-David in *Orahh-Hhayim*, n. 261, §. 2, R. Joseph. Karo in *Ba-yit-Hhadasch*, aliique passim.

Ne turbaretur holocaustum juge, quod *immolabatur* hora secunda cum dimidio post meridiem, et *offerebatur* hora III cum dimidio, vetitum erat Hebræis ante id temporis aliud Sacrificium offerre. Hinc eo expleto incipiebat immolari in templo agnus paschalis, *ad vesperam*, ut dicitur in Scriptura. Die porro XIV, mensis Nisan, ut tempus sufficiens haberetur ad hanc immolationem a tribus societatibus faciendam, juge sacrificium offerebatur integra hora maturius quam moris esset, ut traditur in Talmude fol. 55 et 64, in tract. *Pesachim* in Mischna, cap. 5, §§. 1-5.

2) Nam dies XIV, erat dies festivus, seu ut dicebatur, *festum introductionis*. Hoc porro festum, ut cætera omnia apud Judæos incipere debebat a primis vesperis. Quo tempore cautum erat ne quid operis servilis perageretur, sed insuper ne in ulla Judæorum domo panis fermentatus inveniretur, ut traditur in Talmude tract. cit. *Pesachim*, cap. I §. 1, quod repetit Maimonides tract. *De fermento et azymo*, cap. 2. Ab his ipsis primis vesperis incipiebat obligatio immolationis agni paschalis, exinde provenit prohibitio, ne quis eo die abscederet ab urbe Hierusalem, etiam summo mane, committendo se itineri ac sic exponeret se periculo non celebrandi pascha cum cæteris, et cogeretur illud transferre in mensem proxime sequentem. Hinc si Lex determinat horam immolationis agni paschalis, cum sol ad occasum vergit, unice id est, ut diximus, ne impediretur juge sacrificium. Ita in Talmude tract. *Pesachim*, fol. 58, in Mischna, cap. 5, §. 1.

3) Quamvis agnus paschalis ante solis occasum immolaretur, non poterat tamen manducari nisi noctu, et debebat absolvi hæc comestio ante mediam noctem. Comedebatur vero in privatorum domibus intra ambitum Hierusalem. Talmud. loc. cit fol. 26, 89, 120, et *Zebahhim* in Mischna, cap. 5, §. 8. Hinc Christus Dominus agnum paschalem manducavit *vespere facto*, in quadam domo ad hoc electa in Hierusalem.

4) Exod. XII, 15: *Septem diebus azyma comedetis; in die prima abolebitis, auferetis* תשביתו *fermentum a domibus vestris*. Cf. etiam ib. v. 8-11. Auferebatur vero fermentatum, ut diximus, a primis vesperis diei XIV, seu in secundis vesperis diei XIII.

expletum juge Sacrificium vespertinum; 4° quod fuerit idem dies parasceve paschæ, quatenus ante has secundas vesperas omnia gesta sunt, quæ referuntur in Christi passione, ac debuerint deponi corpora e crucibus, cum ex lege eadem die sepulturæ mandari deberent [1]), 5° quod demum recte potuerint, quæ dicta fuerunt Judæ a Christo Domino, Apostoli interpretari de emptione eorum, quæ necessaria erant ad diem festum, nempe azymorum, qui post pascha celebrabatur die sequenti, nempe XV mensis Nisan [2]); 6° quod non cogamur admittere, Christum aut cruci fuisse affixum, aut ab ea depositum die ipso solemnissimo azymorum, qui confundi non debet cum die ipsa immolationis agni paschalis, quæ pridie illius diei in primis vesperis communiter fieri solebat. Ipsa Judæorum traditio habet, Christum fuisse crucifixum in vigilia paschatis [3]). Ruunt propterea Græcorum adversus Latinos difficultates [4]).

340. II. *Obj.* 1° Azymus non est verus panis, sed aridum lutum ex farina; at vero panis, qui a Christo fuit consecratus, dicitur ἄρτος *(artos)*, id est, *elevatus*, quod fit vi fermenti, cujusmodi etiam erant panes a Melchisedech oblati, Christus autem fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech. 2° Verum, dato etiam, quod Christus in azymis consecraverit, non exinde sequitur, posse nos in azymis Missam celebrare; usus enim azymorum spectabat ad legalia, quibus Christus œconomiæ gratia se subjecit, jamvero per Christi mortem legalia primum mortua, deinde mortifera evaserunt; sane nemo licite nunc se circumcideret, quamvis Christus fuerit circumcisus. 3° Hinc soli Nazaræi, Ebionitæ, nonnullique alii judaizantes hæretici in azymis consecrarunt, a quibus, ut Christiani se secernerent, in solo fermentato consecrabant Eucharistiam. 4° Accedit, Apostolos eorumque primos successores in domibus privatis et furtim, sæviente persecutione obtulisse Sacrificium, nec verisimile est eos habuisse in promptu azyma multitudini fidelium distribuenda. 5° Sane populus, qui offerebat suam Sacrificii partem in pane, eum, prout vulgo adhibebatur, offerebat consecrandum; panis vero hic erat fermentatus. 6° Hinc Patres passim vocant *panem communem, et usitatum*, panem eucha-

1) Deut. xxi, 23.

2) Festum azymorum, quod costanter in diem xv mensis Nisan incidebat, erat celeberrimum. Cf. Exod. xii, 15.

3) Ita in Talmude tract. cit. fol. 43. Et fol. 67, expresse dicitur Jesum Nazarenum cruci affixum esse *in vigilia Paschatis* בערב פסח. Traditio præterea constans synagogæ est, hanc vigiliam paschatis incidisse in diem veneris. Sic auctor libri *Tholedot Jesciu*, qui loquens de Christi morte scribit : *Erat eadem hæc dies* et *parasceve Paschatis*, et *simul sabbati parasceve ;* ואותו היום ערב פסח היה ערב ושבת היה Cf. apud Wagenseilium, *Tela ignea Satanæ*, Aldorfii Noric. 1681, pag. 18.

4) Hanc explicationem acceptam refero Cl. Drach. qui profecto in iis quæ spectant ad ritus gentis suæ, cæteris est præferendus, ac præterea ob eruditionem suam notissimus est in republica literaria; qui sibi proposuit ejusmodi explicationem peculiari dissertatione illustrare.

risticum, seu panem, ex quo conficiebatur Eucharistia. 7° Concilium Trullanum vetat, *ne clerici aut laici comedant azyma Judæorum* 1). 8° Azyma sunt signa doloris, Eucharistia autem lætitiæ maximæ. Ergo.

341. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** In communi enim æstimatione verus panis est in azymis non secus ac in fermentato, cum ejus substantia in mixto farinæ et aquæ igne subacto consistat. Apud non paucas antiquiores nationes per plura sæcula usu obtinuit panis absque fermento confectus 2). Scriptura sexcentis in locis æque vocat panem sive azymum sive fermentatum; ex. gr. Judic. VI, 20, de Angelo legitur, quod *tetigit carnes et panes azymos.* Nihil porro refert, quod panis a Christo adhibitus vocetur *ἄρτος*, cum notum sit voces, quæ in usu sunt, longe alia significatione sæpe usurpari ab ea, quam postularet etymologia, ut pluribus exemplis facile ostendi posset, si opus esset. Sane Luc. XXIV, 30 et 36, vocatur *ἄρτος* panis, quem Christus post resurrectionem suam accepit ac fregit, et in cujus fractione duo discipuli eum cognoverunt. At certum est illum panem fuisse azymum, cum hoc factum contigerit diebus azymorum. Oblatio demum Melchisedech figura fuit, quæ adimpleta est sive in pane azymo, sive in pane fermentato: ut prætersam adversarios gratis assumere panem, quem Melchisedech obtulit, fuisse fermentatum. Unde hoc sciunt?

342. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Mortua, imo mortifera evaserunt legalia, quæ cum professione christiana componi non poterant, *conc.* omnia prorsus, *neg.* Nam abstinentia a sanguine et suffocato etiam pertinebat ad legalia, attamen ab Apostolis retenta est, et per plura sæcula in Ecclesia perduravit. Id ipsum dicatur de pluribus usibus; qui a veteri synagoga in Ecclesiam christianam pervenerunt 3). Itaque illa sola legalia abolita sunt, quæ cum christiana professione consistere non poterant, cujusmodi erant, quæ Christi adventum et gesta præfigurabant, aut quæ professionem judaismi includebant, ut circumcisio. Usus autem azymorum est ritus indifferens, qui bonus aut malus

1) Can. XI.

2) Ciampinus op. cit. *De azymo et fermentato*, cap. 2, plura congessit testimonia tum medicorum tum historicorum, quibus ostendit azymum semper ut verum panem spectatum fuisse, imo interdum præ fermentato commendatum; illius præterea usum invaluisse per plura sæcula in republica romana, ita ut non solum milites, sed etiam ingenui et cives, ipsique imperatores, non modo Curiorum tempore, aut Fabriciorum, verum etiam Antoninorum, non alio pane quam azymo vescerentur. Quare si duobus prioribus Ecclesiæ sæculis, juxta adversarios, Apostoli eorumque in sacerdotio successores ad conficiendam Eucharistiam utebantur pane, qui pro opportunitate præsto erat; cum constet utrumque panem in usum fuisse, in utroque promiscue eos confecisse consequens est. Sed cf. eundem Auctorem loc. cit.

3) Ex praxi Judæorum profluxit mos ædificandi templa, quæ versa essent ad orientem, orandi præterea facie ad orientem versa, aliæque quamplures consuetudines provenerunt de quibus mentio fit apud veteres scriptores.

esse potest, juxta animum seu intentionem eum adhibentis. Jam vero nunquam Ecclesia azyma adscivit animo judaizandi.

343. *Ad* 3m, *Dist.* Et hæretici illi ex prava animi dispositione ita se gesserunt, ac merito propterea ab Ecclesia proscripti sunt, *conc.* præcise ut Christi exemplo magis se conformarent prout præstitit Ecclesia, *neg.* Responsio patet ex modo dictis [1]). Illi enim hæretici animo judaizandi non solum pane azymo in mysteriis celebrandis utebantur, sed præterea totam legem judaicam conjungere satagebant cum religione christiana, eamque conjunctionem necessariam esse ad salutem profitebantur. Id ipsum dicatur de hæreticis monophysitis, qui perhibentur in azymis confecisse ad unitatem naturæ in Christo significandam. Isti enim omnes re in se bona ac indifferenti abutebantur.

344. *Ad* 4m, 5m et 6m, *Trans.* Nec enim nos contendimus, nunquam aut Apostolos aut eorum successores in pane fermentato consecrasse; imo dicimus verisimilius pro opportunitate tum in azymo, tum in fermentato, ab iis Sacrificium oblatum fuisse, cum uterque panis idonea materia sit ad consecrationem. Adepta demum pace, in diversis Ecclesiis diversus ritus obtinuit, donec cogitatum est de uniformitate ritus in Ecclesiis præsertim occidentalibus introducenda, ac usus panis azymi universalis factus est, utpote qui sit candidior, minus fragmentis obnoxius et propius accedens ad exemplum ipsius Christi, qui tali pane, ut vidimus, in conficienda Eucharistia usus est [2]).

345. Ex his pariter difficultas diluitur ex voce *fermenti* deducta, qua usi sunt Romani Pontifices Melchiades, Siricius ac Innocentius I, loquentes de oblationibus, quas ad absentes mittebant [3]). Res enim reducitur ad quæstionem criticam, circa quam eruditi viri in varias sententias abierunt. Alii enim, inter

1) Optime S. Th. p. 3, q. 74, art. 4, ad 2m: „Conficientes, *inquit*, ex azymo non intendunt ceremonias legis servare, sed conformare se institutioni Christi. Et ideo non judaizant, alioqujn et celebrantes in pane fermentato judaizarent : quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerebant."

Plures scholastici existimarunt, utramque Ecclesiam græcam et latinam ab initio usam esse in consecratione panibus azymis exemplo Christi, qui in azymis consecravit: postmodum vero supervenisse hæresim Ebionitarum, qui docebant, legalia præcepta simul cum Evangelio servanda esse, ideoque in mysteriis azymo pane utebantur. In eorum porro detestationem universam Ecclesiam orientalem et occidentalem, rejectis azymis, fermentatum panem ad mensam Domini adhibuisse. Demum, illa hæresi profligata, latinam Ecclesiam ad pristinum morem azymorum rediisse, Græcis receptam ea occasione fermentati consuetudinem retinentibus. Jam vero Card. Bona, *Rer. liturg.* lib. I, cap. 23, ed. Rom. §. 5, hanc historiam rejicit, utpote omni destitutam fundamento. Fusius vero ista prosequitur eminentissimus Auctor in edit. Parisiensi Billaineana, §. 6.

2) Cf. Franc. De Berlendis in op. *De oblationibus ad altare.* Venet. 1743, §. 1, n. 5 et seqq.

3) In libro Pontificali, qui sub nomine Anastasii circumfertur, de Melchiade legitur: „Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur *fermentum*." Ibid. in gestis Siricii pariter dicitur: „Hic constituit ut nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet de-

quos Baronius[1]), vocem illam interpretantur de eulogiis, sive de pane benedicto, qui cœlesti pane non refectis distribuebatur post Missam[2]); alii, ut Schelstrate[3]) ac Benedictus XIV[4]), eam exponunt quidem de Eucharistia, ita tamen, ut *fermentum* diceretur, non quod ex pane fermentato confecta fuerit, sed quia Ecclesiis, ad quas mittebatur, fermenti vim præstaret, eisque inter se unionis vinculum esset, sicut fermentum massæ cui commiscetur. B. Joseph Thomasius Cardinalis, ex vetustissimo codice membranaceo monasterii S. Galli in partibus Helvetiorum, in quo ordo Ecclesiæ Romanæ in prisca sua puritate continetur, datam interpretationem ita confirmavit, ut omnem pene dubitationem sustulerit[5]).

346. *Ad* 7m, *Dist.* Prohibet Concilium Trullanum accipere azyma a Judæis ad comedendum, *conc.* ad conficiendam Eucharistiam, *neg.* Nec enim in adducto canone sermo est de eucharistico Sacrificio, sed de familiaritate vitanda cum Judæis: en canonis verba: ***Nemo eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel laicus, Judæorum azyma comedat vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat*** [6]).

347. *Ad* 8m, *Dist.* Azyma sub aliquo respectu sunt signa doloris, *conc.* sub omni respectu, *neg.* Utique Moses vocat

claratum, quod nominatur *fermentum.*" In epistola denique Innocentii I, ad Decentium Episc. Eugubinum cap. 5: „De fermento vero, quod die dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum presbyteri, qui die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco *fermentum* a nobis confectum per acolytos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die, non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere non puto: quia non longe portanda sunt Sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus; et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant atque licentiam." Mirum est quantum laboraverint viri eruditi ad hæc monumenta illustranda.

1) Ad an. 313.

2) Non minor fere viguit inter eruditos disceptatio circa eulogias, quas alii contenderunt esse panem benedictum diversum a pane eucharistico, alii autem eas vere Eucharistiam esse autumarunt. Videtur longe probabilius, eulogiarum nomine interdum panem eucharisticum, interdum autem et fortasse frequentius panem tantum benedictum significatum esse; non desunt certe monumenta, quæ utrique significationi faveant. Cf. Binterim op. cit. *Præcipua Ecclesiæ Christi Cathol. monumenta.* tom. IV, part. III, schol. 2, cap. 2, §. 14, pag. 531 et seqq. *in nova explicatione can.* XIV *Conc. Laodic.* de solo pane benedicto eulogias intelligendas esse adstruit.

3) *De disciplina Arcan.* cap. 7, art. 5, pag. 139.

4) *De Sacrific. Missæ*, lib. 2, cap. 20, §. 15 et seqq.

5) Cf. Integrum hunc ordinem, quem primus vulgavit B. Card. Thomassius apud Ciampinum op. cit. cap. 5, pag. 113 et seqq. qui præterea alias eruditorum sententias singillatim affert et discutit. Posterior hæc sententia, in quam jam concedunt doctissimi viri Pagius, Mabillonius aliique non pauci, verisimilior nobis videtur. Cf. eruditum Robertum Sala in annot. ad Card. Bona lib. I, cap. 23.

6) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. III, coll. 1663. Sane Concilium Trullanum inter *ἀδιάφορα* reposuisse usum azymi ex eo aperte colligitur, quod Armenos monophysitas, qui Eucharistiam et in vino puro et in pane azymo conficiebant, graviter can. 32, reprehenderit, quia *οἶνον μόνον solum vinum* absque aquæ temperamento in mensa sacra offerebant, quin ullam fecerit mentionem de azymo. Cf. Mabillon. diss. cit. *De pane azymo et ferment.* cap. 4, pag. 15 et seqq.

azymum *panem afflictionis*, quia ad Hebræorum memoriam revocabat vexationes, quas in Ægypto passi fuerant, at insuper argumentum erat ingentis lætitiæ, propterea quod ab iisdem angustiis fuerint liberati. Utrumque pariter significant eucharistica azyma, dolorem quidem, dum recolunt memoriam passionis Christi, lætitiam vero, quia conferunt gratiam, et amoris Christi dant pignus certissimum. Quare Apostolus I Cor. V, 8, scribebat: *Epulemur in azymis sinceritatis et veritatis.*

PROPOSITIO II.

Solum vinum de vite est materia idonea Sacramenti et Sacrificii eucharistici.

348. Veteres Ebionitæ, et Encratitæ, sub sobrietatis prætextu aquam vino suffecerunt in celebratione Eucharistiæ [1]); Hydroparastatæ, seu ut eos vocat S. Augustinus, Aquarii illos secuti sunt [2]); licet ex diverso principio. Non defuerunt novatores protestantes, qui docuerint in necessitatis casu ad conficiendam Eucharistiam inservire posse ut aptam materiam, quidquid vini loco bibi solet [3]). Ast vero ad fidem pertinet, solum vinum de vite necessariam esse hujus Sacramenti et Sacrificii materiam, ut patet ex decreto Eugenii IV pro Armenis: *Tertium est Eucharistiæ Sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite.*

349. Veritas autem ejus constat ex Matth. XXVI, 29, atque ex Luc. XXII, 18, ubi vinum a Christo in cœna adhibitum vo-

1) Cf. S. Epiphan. *Hæres.* XLVI, ed. Patav. alias XXVI, n. II; S. Augustin. *Hæres.* LXIV; Theodoret. lib. I, *Hæretic. fabularum*, cap. de Tatiano; Nicetam Choniatem lib. 4, *Thesauri orthod. fid.* cap. 14, ubi Marcionitis eundem tribuit errorem; Philastrium Brixiens. *Hæres.* LXXVII.

2) Loc. cit.

3) Id constat ex Beza, qui *Epist.* XXV, hæc scribit: „Rogatus piæ memoriæ vir D. Calvinus a fratribus qui tum in America erant, ubi nullus est vini usus, liceretne pro vino uti in cœna Domini vel aqua simplici, qua plerumque illic utuntur, vel alio illic non inusitato potionis genere: respondit, fuisse in hoc instituendo Sacramento consilium, ut spiritualis alimoniæ, id est, sui ipsius *κοινωνίαν* nobis sub communis cibi ac potus symbolis repræsentaret: ac proinde, si non fuisset tum in Judæa communis vini usus, procul dubio alia vulgari potione usurum fuisse, quod ex ipsius scopo ac consilio liquet. Itaque nihil a Christi consilio ac voluntate alienum facere videri, qui non contemptu, neque temeritate, sed ipsa necessitate adacti, pro vino aliud in iis regionibus usitatæ potionis genus usurparent. Hoc D. Calvini responsum, ut optima ratione nixum et Christi consilio consentaneum, noster cœtus adeo comprobavit, ut eos superstitiose facere censuerit, qui a vini symbolo usque adeo penderent, ut alteram cœnæ partem omittere mallent, quam *ἀνάλογον* aliud symbolum, ita cogente necessitate, usurpare." Id ipsum tenuit Melanchthon, qui in libro *De usu integri Sacramenti*, scribit, Ruthenos ob vini inopiam recte facturos, si pro eo usurparent *τὸ ὑδρόμελι*, hoc est aquam mellitam seu medonem. Vossius pariter hanc sententiam amplexus est. Ita isti pro *suprema potestate* qua pollent, seu quam sibi arrogant, qui nihil volunt esse admittendum, nisi quod in Scriptura conceptis verbis continetur, quique acriter insectarentur hanc sententiam in Catholicis, si ipsam adoptassent. Sed Protestantibus omnia licet.

catur *genimen vitis*, nec id diffitentur adversarii ipsi [1]); constat præterea ex perpetua Ecclesiæ traditione et praxi. Etenim Concilium Carthaginiense III, statuit: *ut nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum* [2]). Eadem habent S. Justinus [3]), S. Cyprianus [4]) aliique Patres, ac monumenta omnia antiquitatis ecclesiasticæ. Hinc S. Augustinus scribens de Aquariis: *Aquam*, inquit, *offerunt in poculo Sacramenti, non illud quod omnis Ecclesia* [5]). Itaque si solum vinum de vite est apta consecrationis materia, ineptus erit quilibet alterius generis liquor: nulli enim mutationi subest materia a Christo instituta.

350. Objiciebant Aquarii verba Christi apud Joannem VII, 37 et seqq.: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Quibus respondebat S. Cyprianus, his verbis non Eucharistiæ, sed baptismi significatum esse Sacramentum, seu potius collationem Spiritus Sancti, prout ea exponit ibidem ipse Evangelista.

351. Afferebant præterea exemplum quorundam Episcoporum. Verum Episcopi illi solam aquam offerebant, ne ex vini odore in suspicionem venirent religionis christianæ apud ethnicos, et ad mortem quærerentur. Quam ob ignaviam vapulant a S. Cypriano, qui tamen nullam eis hæreseos notam inussit, quia non ex errore hoc faciebant, sed ex timore [6]).

352. Protestantes in propriæ sententiæ subsidium afferebant decretum Innocentii VIII, quo facultatem concessisse perhibetur Norvegis, ut sine calice Sacrificium offerrent. Ast notum est illud privilegium esse commentitium atque a Dominico Viterbiensi, et Francisco Maldente Norvegis obtrusum, quorum fraus ut detecta est, capitali pœna ambo mulctati sunt, ut refert Raynaldus [7]).

1) Notandum porro, verba adducta ex Matthæo et Luca non fuisse quidem prolata de vino consecrato, sed de alio poculo, quod ex more Hebræorum sumebatur sub finem cœnæ; tamen ex illis satis aperte colligitur, vinum illud, quod Christus vocavit *genimen vitis*, esse de eodem vino, quod in poculo præcedente consecraverat. Cæterum ex traditione talmudica constat, quatuor solemnes vini calices in cœna paschali bibi consuevisse, postquam vero quartus calix haustus esset, usque ad diem 15 bibi amplius vinum non potuisse. Hinc sensus intelligitur illorum verborum, quæ Christus protulit ib.: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illam cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei;* nempe post suam resurrectionem. Sane cum ei oblatum est de more in passione *vinum mirrhatum*, noluit bibere. Ex his etiam constat, calicem illum, post cujus haustum dixit Christus, *non bibam amodo*, fuisse calicem quartum. Cf. *Pesachim*, cap 10, §. 8, in Talmud. fol. 119 et seqq.; Maimonidem Tract. *De azymis*, cap. 8, §. 9; Moysem Kotzensem, *Præceptum affirmativum* XLI; constat propterea certissime Christum manducasse pascha legale, cum omnes servaverit ritus, in eo servari ab Hebræis consuetos.

2) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 964, et est canon. XXIV.

3) Num. 65.

4) *Epist.* LXIII, *ad Cæcilium*.

5) Lib. *De hæresib.* hæres. LXIV.

6) Accurate scripsit de Aquariis Christ. Lupus in schol. ad can. XXXII, Conc. Trullani. opp. ed. Venet. 1724, tom. III.

7) Ad an. 1490. n. 22.

PROPOSITIO III.

Aqua miscenda est vino in calice offerendo.

353. Est de fide; etenim Concilium Tridentinum sess. XXII, hunc canonem edidit: *Si quis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo eo quod sit contra Christi institutionem; anath. sit* [1]. Ferit porro hic canon directe novatores, qui accensuerunt humanis figmentis ejusmodi commixtionem, aut saltem rem liberam esse autumarunt. Quamvis autem recentiores Protestantes jam ultro fateantur Christum aqua vinum in calice quem consecravit, permiscuisse [2] ac totam antiquitatem ad exemplum Christi hanc praxim secutam esse, tamen malunt se conformare exemplo Monophysitarum et Armenorum schismaticorum, qui vinum purum in usum Sacrificii adsciverunt ad suum errorem de unica in Christo natura confirmandum, quam exemplo Christi et Ecclesiæ Catholicæ.

354. Animadvertendum tamen est, nos minime hanc aquæ immixtionem propugnare perinde ac si ad essentiam Sacramenti aut Sacrificii pertineret; etenim, ut loquitur Catechismus Rom. *Quamvis aquæ admiscendæ ita graves sunt rationes, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen, si desit, Sacramentum constare potest* [3]. Neque etiam eam propugnamus necessariam ex præcepto divino, quod ex solo facto Christi desumi nequit; alias panis azymus, aliaque non pauca dicenda essent a Christo præcepta, quod nemo dixerit. Propugnamus igitur eam necessariam esse ex præcepto ecclesiastico, quod patefit ex usu nunquam interrupto ipsius Ecclesiæ, et ex pluribus canonibus, qui illud supponunt, et ex liturgiis quæ eandem *admixtionem* præcipiunt.

355. Sic determinato propositionis sensu, jam accedimus ad ejus veritatem evincendam. Evincimus autem ex universa traditione. Hujus siquidem testes sunt, 1° Patres antiquissimi; nam S. Irenæus memorat *temperamentum calicis* [4], et præ-

1) Jam alias monui quod, licet objectum quorundam canonum quos edidit Conc. Tridentinum sit solum disciplinare, cum tamen indirecte afficiat potestatem Ecclesiæ a Christo concessam, ideo dogmatici sunt censendi.

2) Cf. Kuinœl *Comment. in lib. N. T. historic.* in Matth. xxvi, 26; qui præterea affert textum ex *Pesachim*, fol. 117, quem paulo ante innuimus, nempe: „Poculum tertium est poculum benedictionis, cum benedicitur post cibum. Vinum purum infunditur, et fit commixtio aquæ in poculo. Quartum est, super quo perficit Hallel, additque benedictionem cantici: Laudent te, Domine, omnia opera tua, et benedictus sit, qui creavit fructum vitis: et postea quicquam non gustat (Israëlita) illa nocte." Verum in eo decipitur quod censuerit Christum Eucharistiam instituisse post haustum quartum poculum. Cf. etiam Vossium disp. xxii. *De sacris dominicæ cœnæ symbolis*, thesi viii.

3) Part. 2, cap. 4, n. 16.

4) Lib. 4, *Conc. Hæres.* cap. 33, n. 2, ed. Mass. al. 57.

terea scribit: *Quando et mixtus calix*, *et fractus panis percipit verbum Dei*, *fit Eucharistia Sanguinis et Corporis Christi* [1]; S. Cyprianus: *Quando in calice*, inquit, *vino aqua miscetur*, *Christo populus adunatur* [2]; eadem habent S. Justinus, S. Cyrillus Hieros., aliique passim [3]. 2° Hujus praxis præterea monumenta certissima sunt antiquissimæ liturgiæ SS. Jacobi, Marci, Basilii, Cyrilli, aliæque orientales omnes apud Renaudotium qui de hac mixtione aquæ loquens: *Quam*, inquit, *omnes ecclesiasticæ Orientalium leges præscribunt* [4]; nec non Occidentales apud Le Brun, Muratorium et Assemanum; 3° Id ipsum constat ex Conciliis Carthaginiensi III, Bracarensi, Trullano, Wormatiensi [5]; ita ut nullum subesse possit de hac traditione et praxi dubium. 4° Constat demum ex confessione, ut vidimus, recentiorum Protestantium.

356. Tres hujus ritus rationes affert Tridentina Synodus, sess. XXII, cap. VII, dicens: *Monet sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus*, *ut aquam vino in calice offerendo miscerent: tum*, *quod Christus Dominus ita fecisse credatur*, *tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exivit*, *quod Sacramentum hac mixtione recolitur*, *et*, *cum aquæ in Apocalypsi B. Joannis populi dicantur*, *ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur* [6].

DIFFICULTATES.

357. *Obj.* Rationes a Tridentino allegatæ nullius ponderis sunt. Etenim prima in Scripturis non reperitur; altera juxta Patres denotat Sacramentum baptismi; tertia symbolica tantum est, ideoque nullam vim habet. 4° Quare merito Concilium Aurelianense an. 541 celebratum statuit can. IV, *ut nullus in oblatione sacri calicis*, *nisi quod fracta vite premitur*, *et hoc sine aqua mixtum*, *offerre præsumat.* Ergo.

358. *Resp. Neg. ant. Ad* 1m, *Dist.* Ita tamen ut silentium Scripturarum suppleat traditio, uti ostendimus, *conc.* ita ut

1) Lib. 5, cap. 2, n. 3: *Ὁπότε καὶ τὸ κεκραμένον ποτήριον, καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ γίνεται ἡ εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ, κ. τ. λ.* Ita in textu Massueti; videtur deesse *αἷμα.*

2) *Epist.* cit. LXIII, ed. Maur. pag. 108.

3) Cf. apud. Bellarm. *De Euchar.* lib. 4, cap. 10, n. 12 et seqq.

4) *Liturg. Orient. collect.* tom. I, in *Comment. ad Liturg. Copt. S. Basilii* pag. 194.

5) Nonnulla ex his Conciliorum documentis dedimus, alia cf. apud Bellarm. loc. cit.

6) Scholastici solent hic varias instituere quæstiones, utrum scilicet aqua convertatur in Sanguinem nec ne; utrum convertatur in aquam, quæ ex latere Christi fluxit; utrum convertatur prius in vinum, ac deinde in Sanguinem, an vero immediate in Sanguinem. Siquis his oblectetur aliisve similibus quæstionibus, eos adeat. Cf. præsertim Raymond. Capisucchium Ord. Pr. *Controversiæ theologicæ selectæ.* Romæ 1670. Quæst. unic. *An aqua sacri calicis transubstantietur immediate in Sanguinem Christi*; quam prosequitur totis 35 paragraphis.

non suppleat, *neg.* Addendum, uti adnotavimus, recentiores Protestantes id jam nobis concedere; verum in hoc falluntur, quod hunc ritum ex sola vinorum orientalium generositate repetant, exclusa quavis mystica significatione. Contra vero Patres nunquam eam rationem attulerunt. Imo ipsi Hebræi in hac mixtione mysterium agnoscunt [1]).

359. *Ad* 2m, *Dist.* Aqua quæ ex Christi latere fluxit juxta Patres etiam Sacramentum baptismi denotat, *conc.* solum, *neg.* Nulla enim est repugnantia, quod eadem res plura et diversa significet [2]).

360. *Ad* 3m, *Dist.* Symbolica est, et proinde non est demonstrativa, *conc.* nullam vim saltem congruentiæ habet, *neg.* Neque enim Patres Tridentini eam rationem ut demonstrativam attulerunt, sed, posita veteris Ecclesiæ consuetudine ejusdem mysticam significationem exposuerunt [3]).

361. *Ad* 4m, *Neg.* In accuratioribus enim editionibus Concilii Aurelianensis IV, sic legitur objectus canon: *Ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur,* ET HOC AQUA MIXTUM, *offerre præsumat* [4]).

PROPOSITIO IV.

Solus sacerdos conficiens est immediatus et proprie dictus offerens, et minister Sacrificii eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati, et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt.

362. Est certa ac fidei proxima, ut ex dicendis patebit. Ne in ambiguo versari videamur, nonnulla circa verum quæstionis statum breviter perstringenda sunt. Ac 1° non agi de offerente primario, qui est Christus Dominus, per se patet. Ex Tridentino enim sess. XXII, cap. II: *Una est hostia, idem nunc*

1) In tract. *Schulchan-Haruch*, seu *Summa theologica*, Tract. *Benedictionis post cœnam*, n. 183, §. 2, legitur: „Debet in calicem immitti vinum purum, cum vero pervenitur ad benedictionem terræ (seu fructus vitis) *miscetur.*" Adnotat vero in hunc locum Maghen Abraham: Rabbi Auctor libri *Bet-yoseph* scribit: Quod hic usus viget in regione sua, quamvis vina minime generosa sint. Etenim in eo continetur *mysterium* cabbalisticum (id est, *traditionale*), סוד הקבלה, *aliuque motiva.*" Cf. præterea Rolandum *Antiq. Hebr.* pag. 266, ubi agit de ποτηρίῳ τῆς εὐλογίας. Lightfootum, *Hor. Hebr. et Talm.* pag. 476, 478 et seqq. edit. Carpzov. Schœttgenium *Horæ Hebr.* tom. I, pag. 227 et seqq.

2) Cf. Bened. XIV, *De Sacrif. Missæ*, lib. II, cap. 10, n. 10.

3) Concilium Trid. fere ad verbum desumpsit ex S. Cypriano symbolicam seu potius mysticam expositionem quam attulimus ritus miscendi aquam in calice. En quomodo S. Martyr scribat *Epist.* 63, *ad Cæcil.* pag. 108, edit. Maur. „Aquas namque populos significari in Apocalypsi Scriptura divina declarat dicens: *Aquas quas vidisti,* etc. Quod scilicet perspicimus et in Sacramento calicis contineri."

4) Cf. Jac. Sirmondi *Concilia antiqua Galliæ.* Paris. 1629, tom. I, pag. 261 et seqq.; Labbé *Concil.* tom. V, col. 382; Harduinum *Acta Concil.* tom. II, col. 1437.

offerens Christus Jesus sacerdotum ministerio. Sermo igitur est de offerente secundario, qui juxta doctrinam catholicam immediatus et proprie dictus est solus sacerdos qui conficit Eucharistiam; juxta neotericos autem etiam sunt fideles. 2° Non eo sensu adversarii, quos impugnamus, contendunt fideles esse pariter offerentes immediatos et proprie dictos, quod ipsis tribuant facultatem consecrandi, sed quatenus participant de Eucharistia per communionem liturgicam. 3° Ideo autem in horum sententia fideles per communionem liturgicam proprii ac immediati offerentes dicendi sunt, quia juxta ipsos essentia Sacrificii non in consecratione consistit, sed in *sola consummatione*, seu in participatione de victima, quæ cum sit tam sacerdoti quam populo communis, inferunt communem ex æquo utrique esse actionem sacrificialem, adeoque utrosque eadem ratione esse offerentes ac celebrantes. In istorum enim hypothesi consecratio non est nisi conditio sine qua non potest offerri Sacrificium [1]). 4° Juxta catholicam doctrinam solus sacerdos est proprie dictus offerens immediatus, ac quatenus ipse solus totam complet actionem Sacrificii, fideles vero tantum mediati ac improprie dicti offerentes sunt, idque triplici potissimum de causa, tum quia sacerdos ut minister publicus omnium nomine, seu nomine totius Ecclesiæ offert Sacrificium, et preces in eo fundit; tum quia fideles interiori affectu uniuntur cum sacerdote ad Sacrificium Deo offerendum; tum denique quia concurrunt oblationibus atque eleemosynis in eum finem, ut Sacrificium a sacerdote offeratur [2]).

363. Sensu propositionis ita explanato, sic ad ejus veritatem vindicandam accedimus. Doctrina adversariorum tota innititur duobus principiis, 1° quod essentia Sacrificii eucharistici in sola participatione, seu consummatione consistat; 2° quod participatio ex parte populi ad Sacrificii essentiam spectet, imo etiam eandem essentiam constituat [3]). Porro primum omnino nutat, cum ea sententia peculiaris sit paucorum theologorum et a communi doctrina prorsus aliena; vix enim unus vel alter theologus eam singularem sententiam docuit, quæ a cæteris explosa est, qui ad summum contendunt essentiam Sacrificii tum in consecratione, tum in consummatione sacer-

1) Ita Nannaronius in op. *Catechismo sulla communione del S. Sacrifizio della Messa.* tom. I, dial. I, pag. 85 et seqq. Cf. etiam ejusdem *Apologia del catechismo,* etc. prop. 5; nec non: *Ristretto di proposizioni spettanti al Sacrificio della Messa estratte dal catechismo*, etc. *colle annotazioni di Eusebio Filadelfio.*

2) Cf. Vasquez *In* III *part*, *S. Thom.* disp. CCXXVII, cap. I, n. 10 et seqq.

3) Hunc esse sensum synodi Pistoriensis constat ex resolutionibus casuum conscientiæ, quæ ad usum cleri diœceseos Pistoriensis typis editæ sunt an. 1785. in his siquidem pag. 75, legitur: „Sed nec solius sacerdotis est sacrificare ... etiam fideles adstantes, non latiori quodam sensu, sed vere et proprie sacrificant." Deinde theologus ad parochos verba faciens ita prosequitur: „Ovibus suis demonstrent *necessitatem communicandi ex particulis consecratis in Missa cui adsunt,* ad hoc ut dici possit eos *vere et perfecte sacrificare.*"

dotis consistere [1]). Alterum vero principium est falsum, ut constat ex iis, quæ superius disputavimus [2]); alioquin valor Sacrificii Missæ a liturgica adstantium communione penderet; quod abhorret a doctrina catholica et damnatum est tum a Concilio Tridentino can. superius recitato, edito adversus Lutheranos qui rejiciunt Missas privatas, tum a Pio VI, in Constit. *Auctorem fidei.* Hinc ne unus quidem ex theologis illis qui tenuerunt consummationem pertinere ad essentiam Sacrificii, seu esse partem essentialem Sacrificii, asseruit populi communionem partem essentialem constituere Sacrificii. Sublatis igitur principiis evanescit corollarium inde deductum, quemadmodum everso fundamento corruit ædificium.

364. Hæc autem confirmantur ex doctrina Concilii Tridentini, dum docet, eundem nunc esse offerentem Christum sacerdotum ministerio; in hypothesi autem adversariorum debuisset dicere Concilium: *Fidelium adstantium cum sacerdote ministerio.* Alibi idem Concilium, can. scilicet II, sess. XXII, definivit: *Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum; anath. sit.* Tantum igitur abest, ut, asserere fideles Missæ adstantes veros proprieque dictos ac immediatos esse offerentes, fidei dogma sit, quemadmodum adversarii autumant, ut fidei catholicæ id prorsus adversetur.

365. Accedit, quod si fideles essent proprie dicti offerentes, eosdem fore veros sacerdotes, cum ex doctrina Apostoli, Hebr. V, 1, offerre Sacrificia et munera sit officium proprium sacerdotis ad quod ex hominibus assumitur, ac pro hominibus constituitur. Tribuere autem fidelibus laicis sacerdotium proprie dictum, hæreticum est atque Tridentino anathemate confixum.

DIFFICULTATES.

366. *Obj.* Liturgiæ exhibent Sacrificium velut actionem communem populo adstanti et sacerdoti. Cæteris autem omissis,

1) Ita inter cæteros tenet Bellarminus, ut vidimus, lib. I. *De Sacrif. Missæ*, cap. 17, n. 16, qui tamen expresse negat communionem populi pertinere ad Sacrificii essentiam: his enim verbis proponit propositionem septimam; „Sacramenti consumptio, ut a populo fit, non est pars Sacrificii; ut autem fit a sacerdote sacrificante, pars est essentialis, sed non tota essentia." Deinde pergit explanans suam propositionem: „Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est; qui enim edunt victimas participes sunt altaris, ut Apostolus ait . . *Non est autem idem Sacrificium offerre, et de altari participare.*" Attamen ejus doctrina abutuntur adversarii. Ideo vero Bellarminus statuit, communionem, quæ fit a sacerdote sacrificante, partem esse essentialem Sacrificii, quia adoptavit Sacrificii definitionem, quam superius commemoravimus. Ita enim scribit; „In tota actione Missæ, ut mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam: *requiri autem realem destructionem* supra probatum est, *cum definitionem constitueremus.*"

2) Cap. 3, prop. III.

1° in liturgia Romana legitur: *Offerimus tibi, Domine, calicem salutaris . . . Sic fiat Sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie . . . Orate fratres ut meum ac vestrum Sacrificium acceptabile fiat . . . Sacrificium laudis, quod tibi offerimus, vel quod tibi offerunt*, etc. Ergo fideles adstantes vere et proprie offerunt, immolant atque sacrificant, prout etiam 2° docet Bossuetius in *Methodo assistendi Missæ* [1]; quod quidem cohæret Patrum doctrinæ, inter quos 3° S. Irenæus scribit: *Omnes justi sacerdotalem habent ordinem* [2]; 4° S. Hieronymus commemorat *sacerdotium laici* [3]; 5° S. Petrus Damiani hæc præclare scribit: *Luce clarius constat, quia Sacrificium quod a sacerdote sacris altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offertur* [4], cui 6° concinit Guerricus Abbas dicens: *Non solum sacerdos sacrificat, sed totus conventus fidelium, qui adsunt, cum illo sacrificant* [5]. Nec desunt in antiquitate exempla Missæ a laicis celebratæ, etenim 7° in Actis S. Saturnini, Felix qui laicus erat sic judici respondit: *Ego mente devota celebravi Dominicum* (id est, Sacrificium), *collectam cum fratribus feci quia Christianus sum* [6]. 8° Refert præterea Evagrius, Domnum antistitem Antiochenum et Simeonem Stilitam, hominem scilicet laicum, simul sacrificasse Corpus immaculatum, et mutuam sibimetipsis dedisse vivificam communionem [7]; aliaque ejusmodi non pauca. Ergo.

367. ***Resp. Dist. ant.*** Ratione fructus vel finis ob quem offertur, *conc.* ratione actionis ipsius, *Subd.* Ob varias causas quas assignavimus, *conc.* per simultaneum concursum ad eandem actionem constituendam, *neg.* Multiplici utique sensu dici potest Sacrificium commune sacerdoti et adstantibus, quia illud sacerdos offert, uti diximus, ut minister publicus, quia omnium nomine offert, quia omnes repræsentat, quia ob communem offert utilitatem, non vero quasi actio divisa sit inter sacerdotem et adstantes.

368. ***Ad* 1m, *Dist.*** At diversa ratione juxta dicta, *conc.* eadem ratione, *neg.* Offerunt etiam fideles, sed suo modo, mediante sacerdote, dum fide et devotione oblationem sacerdotis prosequuntur, cum quo et spiritu uniuntur, vel etiam, quod externum aliquid præstent Missæ ministrando, vel necessaria ad Sacrificium suppeditando. Quamvis vero ætate hac nostra ob-

1) In op. *Manière de bien entendre la sainte Messe* à l'*Orate fratres*, ubi scribit: „Cet endroit de la Messe est très-important. Le prêtre, prêt a entrer dans l'action du Sacrifice, se retourne pour avertir les assistans que c'est en leur nom qu'il va offrir, et il demande la société de leurs prières dans le Sacrifice *qu'ils doivent offrir avec lui.*

2) Lib. 4, *Cont. hæres.* cap. 8, n. 3, al. cap. 18.

3) In *Dialogo adv. Lucifer.* n. 4.

4) In opusc. *Dominus vobiscum.* cap. 8.

5) *Serm. de Purificat.*

6) Apud Ruinart. *Acta Martyr. sincera.* Edit. Veron. pag. 344.

7) *Hist. Eccl.* lib. I, cap. 13.

soleverint panis ac vini oblationes, attamen nulla in liturgicis precibus mutatio facta est ab Ecclesia. Hinc si sacerdos dum offert calicem dicit: ***Offerimus tibi, Domine, calicem***, ideo est, inquit Benedictus XIV cum Card. Bona [1]), quod juxta romanum ritum olim in Missa solemni sacerdos eam orationem recitabat simul cum Diacono, qui vinum calici infuderat (quod nunc etiam fit), et Sanguinem populo ministrabat. Idem vero ritus, qui ad Missam solemnem pertinebat, in Missa privata retentus est: et sic aliæ formulæ exponendæ sunt. Cæterum solum sacerdotem esse immediatum ac proprie dictum offerentem evincit formula, quæ in panis oblatione recitatur: ***Suscipe Sancte Pater, omnipotens æterne Deus, hanc immaculatam hostiam, quam tibi offero;*** tum hæc qua sacerdos absolvit Missam: ***Placeat tibi Sancta Trinitas obsequium servitutis meæ, et præsta, ut Sacrificium quod oculis tuæ Majestatis indignus obtuli tibi sit acceptabile, mihique et omnibus pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.***

369. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Mediante sacerdote, seu per manus sacerdotis, ut ibidem scribit Bossuetius [2]), ***conc.*** immediate et per se, ***neg.***

370. ***Ad*** 3m et 4m, ***Dist.*** Justi sacerdotalem habent ordinem spiritualem et improprie dictum, ***conc.*** verum et proprie dictum, ***neg.*** [3]).

371. ***Ad*** 5m et 6m, ***Dist.*** Suo modo ac latiori sensu juxta dicta, ***conc.*** vere, proprie ac immediate, ***neg.*** [4]).

372. ***Ad*** 7m, ***Dist.*** Id est, interfui, ***conc.*** vere obtuli, ***neg.*** [5]).

373. ***Ad*** 8m, ***Dist.*** Nempe adstitit Simeon Domno Sacrificium offerenti in altari prope columnam erecto, ***conc.*** vere celebravit, ***neg.*** Sic etiam dederunt sibi communionem vivi-

1) *De Sacrif. Missæ*, lib. 2, cap. 10, n. 7.

2) Sic enim Bossuet exponit mentem suam ubi loquitur de *Offertorio:* „Il faut songer que le prêtre offre au nom de toute l'Eglise, et *qu'en lui et par lui*, tous les assistans doivent aussi offrir à Dieu leur Sacrifice: de sorte que la meilleure manière de participer à cette sainte action, c'est de s'unir à l'intention *du prêtre offrant*, et de s'offrir à Dieu avec Jésus-Christ comme une hostie vivante pour accomplir sa volonté en toutes choses. *Oeuvres complètes de Bossuet.* Paris 1826, tom. XXVIII, pag. 300.

3) Cf. Massuetum in not. ad hunc loc. cum enim Grabius hoc S. Martyris testimonio abusus esset, hæc scribit vir doctus: „Apertus est verborum istorum sensus, nec in iis offenderet vel cæcus quispiam. Nempe David vocat *sacerdotum scitum*, quia *omnes justi* (vel ut habet alia lectio, *omnis rex justus*) *sacerdotalem habent ordinem.* Id ipsum est quod de piis quibusque Christianis dixit Petrus Epist. I, cap. 2: *Regale sacerdotium, sanctum sacerdotium esse,* videlicet, ut statim explicat, *ad offerendas Deo spiritales hostias.* Ecce tamen Grabius primus omnium, quem sciam, iis Irenæi verbis misere abutitur, ut sanctissimum Antistitem per fas et nefas, et obtorto, ut ajunt, collo, Puritanis tradat: quasi illius sententia fuerit, *quod omnes fideles sint sacerdotali ordine ac potestate præditi, ejusque exercitium, ubi necessitas requirit, obire queant.* Quem absurdum sensum solus in Irenæi verbis expiscatus fuerit, nullus certe alius ex mortalibus, si sanus fuerit, deprehenderit." Attamen adversarii nostri non verentur causam communem agere cum Protestantibus. Sed cf. eundem Auct. diss. III, art. 8, §. 100, ubi late Grabium confutat.

4) Cf. Adnotationem Vallarsii in hunc loc.

5) Cf. Ruinart. in loc. cit. not. 20.

ficam, id est, pacem per osculum sanctum [1]. Ex his patet quanam ratione per vanum eruditionis apparatum Ecclesiæ perturbatores imperitis fucum faciant. Quod si leviter excutiantur quæ ab ipsis monumenta afferuntur, penitus evanescunt.

PROPOSITIO V.

Specialis Sacrificii applicatio pro aliquibus personis a sacerdote fieri potest, qua fit, ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, cæteris paribus, proveniat.

374. Est fidei proxima; adstruitur autem, ut innuimus, adversus Synodum Pistoriensem, quæ prop. XXX: *Profitetur credere Sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis. Non tamen quod credamus in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus Sacrificii cui vult; immo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei, qui solus distribuit fructus Sacrificii cui vult, et secundum mensuram, quæ ipsi placet; unde et consequenter traducit velut falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione, quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant.* Hæc autem doctrina *sic intellecta, ut præter peculiarem commemorationem, et orationem specialis ipsa oblatio, seu applicatio Sacrificii, quæ fit a sacerdote, non magis prosit, cæteris paribus, illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibuscumque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis, aut personarum ordinibus faciendam commendat ac præcipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus: quod velut ex divino præcepto descendens a Tridentina Synodo diserte est expressum*, ut *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo* proscribitur in dogmatica Constitutione *Auctorem fidei.*

275. Sic vero propositionem nostram adstruimus: specialem oblationem, seu Sacrificii applicationem pro determinatis personis, aut personarum ordinibus commendat et præcipit Ecclesia speciatim pastoribus pro ovibus suis, idque tanquam ex præcepto divino descendens: sic enim loquitur Tridentinum sess. XXIII, cap. I, *De Reform.*: *Cum præcepto divino*

1) Cf. tamen Valesium ad loc. cit. Evagrii. Ipse tamen supponere videtur Simeonem fuisse presbyterum. Cf. præterea Nat. Alex. *Diss.* XIII, *in sæc.* XIII *et* XIV. *Eccles.*

mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre. Ex quibus verbis Benedictus XIV, in Encyclica *Cum semper* intulit: ***Eos, quibus animarum cura demandata est, non modo Sacrificium Missæ celebrare, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commisso applicare debere, nec illum pro aliis applicare*** [1]. Tam igitur ex Concilio Tridentino, quam ex Benedicto XIV, pro certo assumitur specialem posse fieri applicationem Sacrificii pro determinatis personis. Ergo specialis Sacrificii applicatio a sacerdote fieri potest.

376. Quod vero ex speciali hac applicatione specialis fructus proveniat iis pro quibus offertur, manifeste colligitur ex errore Wicleffi in Concilio Constantiensi damnato: ***Speciales orationes applicatæ uni personæ per prælatos, vel religiosos non plus prosunt eisdem, quam generales.*** Doctrina proinde Ecclesiæ est, fructum specialem ex hujusmodi speciali applicatione pervenire. Licet enim Wicleffus locutus tantum fuerit de applicatione speciali orationis, cum tamen eadem ratio militet pro Sacrificio Missæ, merito infertur peculiarem fructum, cæteris paribus, pervenire in eos pro quibus specialiter offertur. Missa enim quoad applicationem ad genus orationis pertinet [2].

377. Quare non solum in V. T. offerri solebant Sacrificia pro particularibus personis aut negotiis, sed etiam in N. T. innumera prope suppetunt ex antiquitate documenta hujus peculiaris oblationis seu applicationis. Tertullianus enim: ***Pro cujus spiritu*** (primæ defunctæ uxoris), inquit, ***postulas, oblationes annuas reddis*** [3]. S. Cyprianus noluit, ut juxta antiquos canones, Sacrificium offerretur pro anima Victoris, qui clericum constituerat bonorum suorum œconomum [4]. Oblatum pro anima Imperatoris Constantini Sacrificium refert Eusebius in ejus vita [5]. S. Augustinus testatur oblatum esse pro matre sua ***Sacrificium pretii nostri*** [6]; idemque factum esse in obitu ejusdem S. Doctoris narrat Possidius [7]. Thomassinus plura affert exempla Missarum, quæ sæc. VI et VII celebrabantur pro singularibus personis [8]. In lib. *Sacram.* S. Greg. M. plures pariter exhibentur orationes pro animabus illorum pro quibus offerebatur Sacrificium [9]. In Missali Ambrosiano

1) In ejus Bullario tom. I, pag. 367, §. 2.
2) Cf. Drouvenium *De re sacrament.* lib. 5, quæst. 7, cap. 3.
3) Lib. *De exhortat. castit.* cap. 11, eadem habet in lib. De *monogam.* cap. 10.
4) *Epist.* LXVI, *ad clerum et pleb. Furnitan.*
5) Lib. 4, cap. 71.
6) Lib. 9, *Confess.* cap. 12, n. 32.
7) Cap. 31, ubi scribit, „Nobis coram pro commendanda corporis depositione Sacrificium Deo oblatum est, et sepultus est.” Opp. S. August. edit. Maur. tom. X, in append. pag. 280.
8) *De beneficiis*, part. I, lib. 2, cap. 75 et part. III, lib. I, cap. 69; part. II, lib. I, cap. 77.
9) Cf. tom. III, opp. S. Greg. M. edit. Maur. pag. 217 et seqq.

plures Missæ continentur pro singularibus personis ac negotiis [1]). Omnes liturgiographi, Renaudotius, Assemanus, Mabillonius cæterique Missas pro singularibus personis applicatas collegerunt.

378. Hinc optime S. Thomas ex Ecclesiæ universalis praxi ita argumentatur: ***Si ergo suffragium pro multis factum valet singulis tantum, ac si pro uno tantum fieret, videtur quod Ecclesia non debuit instituere, ut pro aliquo fieret singulariter Missa, vel oratio, sed quod semper diceretur pro omnibus fidelibus defunctis: quod patet esse falsum*** [2]).

379. Tum igitur ex natura rei, tum ex doctrina et praxi constanti, universali ac perpetua Ecclesiæ constat posse a sacerdote Missam specialiter applicari seu offerri pro aliquibus personis, quo fiat ut specialis fructus, etc. [3]).

DIFFICULTATES.

380. *Obj.* 1° Quod est infiniti valoris, cujusmodi est Sacrificium nostrum, non magis prodesse potest uni pro quo speciatim offertur, quam universo fidelium cœtui; 2° præsertim si fructus sit generalis et singulos tam vivos quam in charitate defunctos comprehendat; at omnes reipsa Sacrificium Missæ comprehendere binæ illæ orationes indicant, quæ in ejus celebratione recitantur, nempe: ***Memento Domine . . . omnium quorum tibi fides cognita est et nota devotio . . . Et omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis et pacis, ut indulgeas deprecamur.*** 3° Stipendium propterea sacerdoti datum, ut Missam celebret, illud unum meritum habet, quod proprium est exhibitæ eleemosynæ; 4° tametsi magis expediret tanquam abusum omnem hanc eleemosynarum largitionem e medio tollere, quippe quæ nimis valent fovendæ sacerdotum avaritiæ, et scandalo ac offensioni sunt ipsis fidelibus. 5° Etsi igitur in liturgia specialis pro fidelibus commemoratio a sacerdote fieri possit, in ejus tamen potestate non est Sacrificii fructus applicare cui voluerit; 6° quia hac ratione læderentur jura Dei, qui solus prædictos fructus pro libito distribuit. Ergo.

1) Uti ex. gr. pro imperatore, pro rege, pro sponsis, etc. In Sacramentariis Gelasiano ac Leoniano editis primum a B. Card. Thomasio, ac deinde a Muratorio, reperiuntur orationes quibus „dona offeruntur et divinum auxilium pro offerentibus enixe efflagitatur.” Gregorius Turonens. lib. *De gloria confessor.* cap. 65, refert quod mulier quædam quotidie fecerit „oblationem pro memoria viri, non diffisa de Domini misericordia, quod haberet defunctus requiem in die qua Domino oblationem pro ejus anima delibasset.” Cf. opp. edit. Ruinartii. Paris. 1699, pag. 947, cum nota editor.

2) In *Supplem.* quæst. 71, an. 13.

3) Cf. Martenium *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I, art. 9, §. 8; tum art. 17, *Ord.* 6, cap. 4, art. I, §. 6, ubi plures recenset Missas quæ pro singularibus personis aut personarum cœtibus celebrari consueverant. Id ipsum constat ex Mabillonio in opp. *De liturg. Gallicana*, append. v, pag. 493, 465. Cf. etiam De Berlendis opp. cit. *De oblationibus ad altare.* pag. 253 et seqq. et alibi passim.

381. ***Resp.*** ***Ad*** 1^m^, ***Dist.*** Quod est infinitum seu infiniti valoris tum ratione sui, tum ratione effectus seu efficaciæ, ***conc.*** quod infinitum tantum est ratione sui, non autem ratione effectus, ***neg.*** Licet enim Sacrificium altaris ratione victimæ quæ offertur, ac principalis offerentis qui est Christus Dominus, sit infinitum seu infiniti valoris, tamen non infinitos producit effectus, sed applicat nobis meritum Sacrificii crucis modo finito. Ita enim voluit Auctor ejus Christus, qui nec meritum Sacrificii crucis ad omnes extendit, nempe ad Angelos rebelles, quos a redemptione exclusit [1]). Posito autem, quod Sacrificium altaris finitum sit quoad suos effectus, plane consequitur iis plus prodesse, cæteris paribus, quam aliis pro quibus non applicatur. Quoad eos etiam pro quibus applicatur sive offertur, finitos tantum producit effectus, ut patet ex praxi Ecclesiæ quæ consuevit pro uno eodemque defuncto plura offerre Sacrificia; alioquin unum satis esset ad omnium animarum libertatem impetrandam [2]).

382. ***Ad*** 2^m^, ***Dist.*** Si in applicatione ageretur de fructu ***generali***, ***conc.*** si de fructu ***medio***, ut vocant, ***neg.*** Omnes enim norunt triplicem esse fructum Missæ, generalem, specialem, et medium. Primus pertinet ad omnes fideles, et ex eo provenit, ut loquitur Card. Bona, quod generaliter pro omnibus fidelibus vivis et defunctis offertur. Est enim idem quoad substantiam cum Sacrificio crucis, quod pro omnibus oblatum est, et ex canone constat debere sacerdotem pro omnibus applicare, pro Papa, pro Episcopo, totaque Ecclesia militante et purgante, et non potest non applicare, cum sit ab Ecclesia ad hoc specialiter deputatus. Quocirca is fructus ad omnes fideles extenditur, qui neque ab Ecclesiæ unitate sunt divulsi, neque ullum ponunt obicem. Secundus fructus est proprius celebrantis, et in eo fundatur, quia sacerdos offert etiam pro se ipso: ***Offero***, inquit, ***pro innumerabilibus peccatis***, ***et offensionibus***, ***et negligentiis meis***, juxta doctrinam Apostoli, Hebr. V, 3. Tertius fructus subest dispositioni sacerdotis, ut applicet cui voluerit, et oritur, ex natura Sacrificii, quod ita institutum est, ut pro hominibus offeratur ac præterea iis pro-

1) Cf. Card. Bona ***De Sacrif. Missæ***, cap. I, §. 4, qui inter cætera scribit: „Neque considerandum est id, quod in Sacrificio continetur tanquam ens quoddam naturale agens secundum summum gradum virtutis suæ, sed ut ens liberum, cujus operatio tantam habet efficaciam, quantam habere vult ipsum agens principale Christus Redemptor noster, qui hoc incruento Sacrificio vult nobis applicari finitum tantum, et limitatum fructum suæ passionis."

2) De Berlendis opp. cit. ***De oblat.*** etc. §. 12, n. 7, ostendit usum antiquissimum de celebratione anniversaria Sacrificii Missæ pro defunctis, nec non de eadem celebratione die ***tertia***, ***septima***, ***nona***, ***trigesima***, ***quadrugesima*** a die obitus; idque evincit auctoritate Tertulliani, Ambrosii, Augustini. Quibus vir doctus addere potuisset auctoritatem S. Gregorii Magni in cujus libro Sacramentorum exhibetur: ***Missa unius defuncti***, item ***Missa in die depositionis defuncti***, ***sive*** III, VII, ***trigesimoque***. Cf. opp. edit. Maur. tom. III, pag. 218.

desse debeat pro quibus offertur [1]). Porro ab hac speciali applicatione, pendet medius hic fructus, qui plane distinguitur a duobus prioribus.

383. *Ad* 3m, *Neg.* Nam præter meritum eleemosynæ, qui eam tribuit, habet jus, ut pro se applicetur seu offeratur Sacrificium, illumque fructum reportet qui ex ejusmodi applicatione in ipsum redundat, si nihil obest, aut saltem per illum efficacius sese disponere possit ad obtinenda auxilia quibus a peccato liberetur.

384. *Ad* 4m, *Neg.* posse vocari abusum hanc institutionem ab Ecclesia probatam, et a remotissima antiquitate provenientem, nempe ex oblationibus quas fideles faciebant, tum ut præsto esset, quidquid Sacrificio necessarium esse poterat, tum ut ipsi ministri sustentarentur [2]). Quod si ex hominum malitia aliquis abusus irrepsit, abusus corrigendus est, non autem usus tollendus. Hos reipsa abusus quantum ex se erat sustulit Concilium Tridentinum [3]), ac deinde Romani Pontifices nunquam non vigilarunt, ac pluribus editis Constitutionibus sedulam navarunt operam ne denuo inducerentur, aut, si qui introducti erant, depellerentur [4]). Quæ si rite observentur, nullum profecto scandalum inde pati possunt fideles ex ejusmodi eleemosynis, cum et ipsi bene noverint, vivere debere de altari, qui altari serviunt [5]).

385. *Ad* 5m, *Neg.* Siquidem applicatio nihil aliud est, quam oblatio pro illis quorum generatim aut singillatim commemoratio fit, ex intentione, ut, cæteris paribus, magis eis prosit. ***Pro quibus tibi offerimus*** dicitur in canone. Vi enim hujus intentionis quam habet offerens, determinatur oblatio pro peculiari, aut peculiaribus personis pro qua aut pro quibus ille Sacrificium offert [6]).

386. *Ad* 6m, *Neg.* Cum enim Christus contulerit Ecclesiæ suæ facultatem Sacrificii offerendi, hoc ipso dedit ei facultatem illud applicandi quoad fructum medium de quo disserimus pro particularibus personis, ut ex ejus perpetua praxi, luculentissime constat. Absurdum porro est affirmare, eripi ab Ecclesia supremo Numini libertatem habendi gratum, acceptum, ratumque quod in votis se habere profitetur hæc eadem Ecclesia juxta potestatem sibi a Christo traditam; multo autem absurdius est asserere per ejusmodi potestatis exercitium

1) Cf. Card. Bona. op. et loc. cit.

2) Cf. Mabillon, in *Prologo ad* III *sæc. Benedict.* part. I, §. 62. Cf. etiam op. cit. P. De Berlendis *De oblationibus peculiaribus sive de Missæ stipendio.* Pars altera, §. I et seqq. ubi erudite versat hoc argumentum ita ut nihil desiderari possit.

3) Sess. 22, in decreto *De observandis et evitandis in celebratione Missæ.*

4) In Bullar. ejusdem Pontif. tom. I, pag. 56, ante Benedictum XIV, plures alii Pontifices id ipsum præstiterunt haud paucis editis Constitutionibus, quæ notissimæ sunt.

5) Joan. Gersonius in Opusc. *De sollicitudine ecclesiasticorum* quod exstat, tom. II, opp. ed. Ell. Dupin, egregie adstruit honestatem usus seu praxis recipiendi eleemosynas pro celebratione Missarum.

6) Cf. Card. Bona opp. cit. cap. I §. 3.

lædi jura Dei. Numquid minister censetur jura principis lædere dum favorem alicui impertitur, si ab ipso principe eum dispensandi prius habuit facultatem 1)?

CAPUT IV.

DE IDIOMATE, VOCE, AC CEREMONIIS QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST

387. Discussis ac vindicatis, quæ ad intrinsecam Sacrificii eucharistici naturam spectant, superest ad tractatus absolutionem ut ordinem tueamur ab Ecclesia præscriptum in ejusdem celebratione. Hoc autem assumimus tum adversus novatores qui Ecclesiæ crimini vertunt, Missæ celebrationem in ignota lingua, ut ipsi ajunt, atque submissa voce, ceremonias vero tanquam ludicras et theatrales traducunt; tum adversus synodum Pistoriensem, quæ illorum vestigia premere verita non est, sub specioso prætextu collapsam veterem disciplinam instaurandi.

PROPOSITIO I.

Nec licet, nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare.

388. Sic enim decrevit Tridentina Synodus sess. XXII, cap. VII: ***Etsi Missa magnam contineat populi eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus ut vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrem, retento ubicumque cujusque Ecclesiæ antiquo, et a Sancta Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum matre et magistra probato ritu, ne oves Christi esuriant . . . mandat sancta Synodus pastoribus, et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se, vel per alios, ex iis, quæ in Missa leguntur aliquid exponant, atque inter cætera sanctissimi hujus Sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus præsertim dominicis et festivis;*** et can. IX: ***Si quis dixerit . . . lingua tantum vulgari Missam celebrari debere; anath. sit.*** Ex his patet merito in Constitut. ***Unigenitus*** proscriptam esse propositionem LXXXVI Quesnelli quæ ita se habet: ***Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi apostolicæ, et intentioni Dei.*** Et in Constit. ***Auctorem fidei*** merito pariter proscriptam esse eandem synodi Pistoriensis doctrinam quæ his verbis exhibetur: ***Propositio synodi, qua***

1) Alias difficultates seu potius tricas affert et diluit S. Thomas *Supplem. Summæ,* quæst. 71, art. 13.

cupere se ostendit, ut causæ tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiæ ordinem spectantium, revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et alta voce proferendo (prop. XXXIII); ambæ enim hæ propositiones adversantur doctrinæ Concilii Tridentini.

389. Porro nec licere neque expedire lingua tantum vulgari Missam celebrare hac ratione evincitur : Nec licet nec expedit id quod adversatur Ecclesiæ legibus, antiquæ item et ubique receptæ consuetudini, quôdque haud levibus incommodis ac periculis obnoxium est. Tale autem est adversariorum principium. Etenim quod spectat ad Ecclesiæ leges, satis id constat ex Tridentini Concilii decretis, quæ attulimus atque ex Constitutionibus pontificiis. Quod vero attinet ad antiquam et ubique receptam Ecclesiæ praxim et consuetudinem abunde liquet ex factis ipsis. Nam in Ecclesiis occidentalibus semper viguit usus Missam celebrandi latina lingua; in Ecclesiis vero orientalibus adhuc celebratur Missa aut lingua græca antiqua, aut antiqua syriaca, coptica, armena, etc., quamvis omnes linguæ istæ vulgares esse a pluribus sæculis desierint, uti ostendit Renaudotius [1]). Nemo autem usque ad pseudoreformatores reclamavit. Quod demum respicit incommoda et pericula, patet 1° ex eo quod usus sacrorum linguis vernaculis unitati fidei, religionis, charitatis, societatisque non parum adversetur, cum ille tollatur communicationis nexus, quo Ecclesiæ earumque pastores in divinis rebus sociari debent [2]). 2° Ex eo quod vulgares linguæ firmiter constitutæ non sint, ac per singulas fere ætates mutationem subeant, ut quotidiana experientia docet; ideoque, 3° si liturgia vulgari lingua perageretur, vel risus in audientibus ob stili diversitatem excitaretur, vel sæpissime mutandæ essent, ob perpetuas linguæ vernaculæ vicissitudines, quod absque gravi periculo fieri non potest, ut patet ex versionibus quas sectarii identidem dederunt Sacrarum Scripturarum, in quibus errores suos obtruserunt [3]). Accedit nullam linguam adeo vulgarem esse, ut in pluribus villis ac pagis vernacula dici possit, quare, si valeret adversariorum ratio, tot deberent fieri versiones quot sunt linguarum dialecti, cum sæpe rustici linguam vulgarem minime intelligant, quod nunquam factum est, nec forte fieri posset.

1) *Liturg. orient. collect.* tom. I, dissert. *De liturgiarum oriental. origine et auctoritate*, cap. 6, ubi tamen et illud ostendit a vero abhorrere, quod nonnulli statuerunt tres tantum linguas, hebraicam, græcam et latinam, quibus titulus crucis inscriptus fuit, in liturgia celebranda usurpatas fuisse.

2) Cf. Com. De Maistre in op. *Du Pape*, liv. 1, chap. 20.

3) Cf. Guasco *Dizionario Ricciano e Antiricciano*, ad voces *Passio Vetturale*, ubi nonnulla amœna anecdota refert ex introductione linguæ vernaculæ orta in celebratione divinorum officiorum juxta decretum pseudo-synodi Pistoriensis.

390. Hinc quamvis Protestantes magno impetu insurrexerint ab initio adversus usum Ecclesiæ Romanæ celebrandi sacra latino idiomate, demum experientia docti hac etiam in parte a proposito aliquantulum recedere visi sunt. Non ita pridem professores universitatis Oxoniensis conquesti sunt quod a *Reformatione* ob utilitates imaginarias derelicta fuerit idea cultus uniti, vi cujus identitas temporum et linguæ penes diversas nationes conservata fuerat [1]).

DIFFICULTATES.

391. *Obj.* 1° Hæc disciplina aperte adversatur Apostolo I Cor. XIV, 13 et seqq.: *Qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam si orem lingua* (peregrina), *spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. Cæterum si benedixeris spiritu; qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, amen, super tuam benedictionem? Quoniam quid dicas, nescit: Nam tu quidem gratias agis: sed alter non ædificatur.* 2° Apertum igitur est, neglectis versionibus Missæ vernaculis, negligi utilitatem ac devotionem fidelium circa Missæ Sacrificium. 3° Quare Martenius adductis in medium quorundam Sanctorum exemplis, demonstrat vernacula lingua Sacrificium olim offerri consuevisse. 4° His exemplis permoti Romani Pontifices Hadrianus II, Joannes VIII, Innocentius IV, permiserunt Illiricis, ut vernacula lingua uterentur in sacris faciendis, Paulus vero V id ipsum concessit Sinensibus; improvido proinde consilio Tridentini Patres declararunt, *non expedire,* quod Pontifices illi expedire facto ipso ostenderunt. Duplici propterea de causa improbandum est Tridentinum decretum, tum quia nec rationum pondere neque exemplorum auctoritate defendi potest; tum quia, ut advertunt Sarpius et Courayerius, cum decretis Romanorum Pontificum, maxime vero Joannis VIII, conciliari nullo modo potest. Ergo.

392. *Resp. ad* 1m, *Neg.* Nam neque Apostolus loquitur de sacrorum celebratione, neque conveniunt omnino ejus verba casui nostro. Non loquitur de sacrorum celebratione, ut patet ex contextu, in quo sermo est de donis supernaturalibus ac præsertim de dono linguarum quo qui instructi erant, in fidelium cœtibus loquebantur lingua non sua, quamque nemo assequi poterat, et inducebatur confusio et perturbatio in Ecclesia seu in cœtu in quem illi conveniebant [2]). Aptari præterea

1) Apud Wiseman, *Dissert.* cit. *sullo stato attuale del Protestantesimo in Inghilterra.* Roma 1837, pag. 10.

2) Hoc ipsum fatetur Rosenmüller senior in *Scholiis in lib. N. T.* in hunc loc.

nequeunt Apostoli verba casui nostro, cum lingua quam adhibere solet Ecclesia in liturgia, et in suis precibus non possit absolute dici lingua ignota ipsi populo, quoniam per pastorum instructiones et explanationes eorum quæ in liturgia fiunt et dicuntur ad Deum laudandum atque ad gratias Deo agendas fidelis quilibet satis edoceri possit. Hi sunt interpretes illi quos requirebat Apostolus [1]).

393. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Etenim si pastores et singuli animarum curam gerentes obsequantur decreto Concilii Tridentini, certum est in fidelium animos devotionis ac pietatis fructus uberiores provenire, quam si divinum Sacrificium vulgari idiomate celebraretur. Placet ad majus synodi Pistoriensis dedecus hæc confirmare auctoritate hominis protestantis, scilicet Leibnitzii, qui scribit: ***De lingua, qua celebretur divinum officium, deque ceremoniis sacrisque introductis non est quod multa dicam.*** Constat enim de his statuendi potestatem penes Ecclesiam esse, modo decor servetur, et eorum quæ submisse et lingua sacra dicuntur, notitia et interpretatio fideli populo non desit; atque certe nunc nihil in eo genere desiderari potest, ex quo complures libelli vernaculi prodiere, in quibus canon Missæ, et quidquid ad rem divinam pertinet, abunde explicatur [2]).

394. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Ita tamen, ut quod sibi proposuit Martenius non ostenderit, ***conc.*** ut reipsa ostenderit, ***neg.*** Martenii quidem eruditionem et nos valde suspicimus, sed ejus auctoritate hac in re permoveri non possumus, cum ejus argumenta non id efficiant, quod ipse molitur, uti egregie ostendit Robertus Sala, singulis Martenii argumentis discussis [3]).

395. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Nempe eo ipso quod agatur de libera disciplina, quæ Ecclesiæ potestati subest interdum Romani Pontifices judicarunt justis de causis derogare disciplinæ universaliter receptæ, ***conc.*** his causis non existentibus, ***neg.*** Concilium enim Tridentinum edixit: *quid, cæteris paribus*, magis expediat: Romani Pontifices: *quid in nonnullis casibus aliter expediat fieri;* nulla propterea pugna intercedit inter decretum Concilii Tridentini et concessiones factas a Romanis Pontificibus. Addo, ingens adesse discrimen inter concessiones factas a Romanis Pontificibus et illud de quo loquitur Concilium Tridentinum. Aliud enim est permittere alicui genti vel regno, ut cum primum convertuntur ad fidem, adhibere possint in sacris linguam sibi vulgarem et propriam; aliud vero permittere, ut linguæ jam diu receptæ in sacris faciendis ideo succedat alia

1) Cf. Fontana in *Constitut.* UNIGENITUS *theologice propugnata*, tom. III, pag. 933 et seqq.

2) *Syst. theol.* pag. 294.

3) In adnott. ad lib. 1, cap. 5, §. 4, n. 6; Card. Bona, tom. I, pag. 85 et seqq., ubi plura erudite congerit ad rem nostram.

lingua, quia prior illa desiit, hæc autem cœpit esse vulgaris. Jam vero primum illud permiserunt qui ab adversariis laudantur Pontifices, minime vero hoc alterum, quod in præsentia nos quærimus, atque a Tridentinis Patribus pertractatum est. Ex hac porro observatione cætera corruunt, quæ objici solent ab adversariis ac petuntur ab antiquis liturgiis, quæ in variis linguis præsertim apud Orientales receptæ sunt [1]).

PROPOSITIO II.

Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda.

396. Hoc pariter sancitum est in Concilio Tridentino, quod cit. sess. XXII, cap. V, sic habet: ***Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli; propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore, in Missa pronuntiarentur, instituit;*** et adversus novatores hunc canonem IX edidit: ***Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis, et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse . . . anath. sit.*** Mirum proinde post hæc videri potest quod synodus Pistoriensis in cit. propos. ostendat se cupere, ut liturgia *elata voce* proferatur. Quæ propositio propterea ut *temeraria, in Ecclesiam contumeliosa, favens hæreticorum in eam conviciis,* damnata est.

397. Causæ quæ moverunt Ecclesiam ad hunc ritum servandum, sunt : 1° exemplum Veteris Legis in qua ex Dei ipsius jussu plura a sacerdotibus submissa voce, imo nec vidente populo, recitanda erant [2]). 2° Antiqua institutio de qua plura monumenta suppetunt ex historia ecclesiastica [3]), et ex antiquis liturgiis in quibus omnibus receptum est a remotissima antiquitate, ut alia elatiore voce, alia omnino secreto recitarentur, et adhuc recitentur [4]). 3° Major veneratio, quæ ex secreto redundat erga res divinas, atque ex silentio excitatur et alitur [5]), quod fit ut sacerdos et adstantes, quæ peraguntur et repræsentantur mysteria meditari possint attentius. Et hæc quidem ad tuendum decretum Concilii Tridentini adversus novatores; nam

1) Cf. Bened. XIV *De Sacrif. Missæ*, lib. 2, cap. 22 et 23; nec non Joseph Isotta in dissert. *Della Messa in lingua volgare*, etc. Vercelli 1788.

His adjice quæ scribit Cl. Muratorius adversus Binghamum, qui eandem cantilenam cecinit, quod Romana Ecclesia in sacris quotidie *utatur lingua populo incognita*. Diss. *De reb. liturg.* cap. 20.

2) Cf. Bellarm. *De Euchar.* lib. 6, qui est 2 *De Sacrif.* cap. 12, n. 5.

3) Cf. Fontana op. cit. part. III, prop. 86, cap. 4.

4) Cf. Le Brun *Explic. de la Messe*, suite du IV vol. *Quinzieme Dissertation sur l'usage de reciter en silence une partie des prières de la Messe dans toutes les Églises, et dans tous les siècles.*

5) Cf. Fontana loc. cit.

quod spectat ad synodum Pistoriensem satis est ipsi opponere auctoritatem Ecclesiæ, præsertim vero canonem Concilii Tridentini.

DIFFICULTATES.

398. *Obj.* Neque antiquæ liturgiæ, neque canon Tridentinus adversantur praxi Missam alta voce recitandi. 1° Vox enim *secreto* et ex ea *secretæ* a *secerno* provenit, quia priusquam recitarentur orationes secretæ, pœnitentes et catechumeni Ecclesia amovebantur; vel quia oblationes solebant separari. 2° Quod vero dicitur in canone Tridentino de *submissa voce* intelligi debet *sine cantu*, ut constat ex Amalario, aliisque scriptoribus medii ævi qui memorant *cantum in silentio*, et ex antiquo officio hebdomadis sanctæ quod asservatur in ecclesia Pistoriensi in quo hæc invenitur rubrica: *Horas diei sub silentio cantamus; horæ diei sub silentio dicuntur.* 3° Nec aliter esse potest, constat enim ex antiquis liturgiis post verba consecrationis populum consuevisse respondere *Amen.* 4° Justinianus Imperator vetuerat ne canon secreto recitaretur [1]), Ecclesiæ porro, quæ in ejus ditione erant, ipsi paruerunt. Ergo.

399. *Resp. Neg. ant. Ad* 1^m^, *prob. Dist.* Spectata etymologia, *trans.* spectato sensu et Ecclesiæ usu, *neg.* Quidquid enim sit de hujus vocis *secretæ* etymologia, in quam hic inquirere diutius non vacat, certum est ex Ecclesiæ usu in alio omnino sensu ab Ecclesia eam usurpari ab eo quem obtrudere vellent adversarii. Etenim prout observat Martenius his conjecturis plus æquo indulgentes nullo veterum testimonio nituntur, eisque refragatur antiquus liber sacramentarius MS. ecclesiæ Turonensis, in quo orationes prædictæ non *secretæ*, sed *arcanæ* nuncupantur; cui adjicere possumus omnes antiquos sacrorum rituum expositores, præsertim vero Amalarium sæc. IX, Rhemigium sæc. X, qui secretas a silentio secreto derivant [2]).

400. *Ad* 2^m^, *Neg.* Mabillonius enim innumeris prope allatis documentis ex Venantio Fortunato, Reginone, Hincmaro, Gregorio Turonensi, etc., luculenter ostendit voces *cantus*, *canere*, *cantare* adhibitas fuisse in sensu *recitandi*, ac propterea perinde esse *sine cantu* ac *submissa voce* [3]). Nobis satis sit adducere testimonium Rhemigii Antisiodorensis, qui in explicatione super canonem Missæ, ubi rationem reddit cur canon

1) Novella 137, al. 123, cap. 6.

2) Cf. Marten. *De antiquis Eccl. rit.* lib. 1, cap. 4, art. 8, §. 5.

3) *Disquisitio de cursu Gallicano,* quæ est ad calcem op. *De liturgia Gallicana* ejusdem Auctoris cf. pag. 412—416 et seqq. Sane antiquissimus Auctor a Cocleo primum, ac deinde Melch. Hittorpio *ex venerandæ vetustatis codicibus* editus quærit in expositione Missæ: „Cur *Te igitur* secreto canitur?" Addo ipsum codicem Pistoriensem qui nobis objicitur, id ipsum confirmare. Satis enim est verba ipsa perpendere, ut pateat velut synonimas poni voces *dicere* et *cantare.*

tacite recitetur: ***Idcirco***, inquit, ***venit consuetudo***, ***ut tacite ipsa obsecratio atque consecratio a sacerdote cantetur***, ***ne verba tam sacra vilescerent*** [1]). Ex quo facile quisque intelliget, ***submissa voce*** non idem esse ac ***sine cantu***, sed secreto, ut bene adnotat Martenius [2]). Addit vero Le-Brunius pluribus abhinc sæculis morem obtinuisse celebrandi Missas privatas fere omnes sine cantu: qui igitur fieri potuit, ut Tridentini Patres serio decreverint in hujusmodi Missis, in quibus nihil prorsus canitur, nonnulla sine cantu esse recitanda? Ac revera tempore Tridentini nemo contendebat canonem et secretas debere dici cum cantu. Tota controversia inter Catholicos et hæreticos ea erat, quod hæretici clamitarent non decere populum verba secretarum non audire, eumque ritum irriderent quasi similem illi, quem magi in suis incantationibus usurpabant. Omissis præterea Conciliis provincialibus per id temporis celebratis ab iis ipsis, qui interfuerunt Concilio Tridentino, quæque eas preces submissa voce recitare jubent, Rubrica adprobata a S. Pio V, cui quæ ad Missale pertinent commiserat emendanda Tridentinum; agens de recitandis ***submissa voce*** hæc habet: ***Quæ vero secrete dicenda sunt***, ***ita pronunciet*** (sacerdos), ***ut ipsemet se audiat***, ***et a circumstantibus non audiatur.*** Ergo verba Tridentini ***submissa voce***, intelligi debent de iis, quæ secreto sunt proferenda per oppositionem ad ea, quæ elatiori voce sunt pronuncianda, id est, voce alta et intelligibili [3]).

401. ***Ad*** 3^m^, ***Dist.*** In nonnullis Ecclesiis particularibus, præsertim orientalibus, ***trans.*** in Ecclesia latina, ***neg.*** Ostendit enim laudatus Le-Brunius, examine critico instituto testimoniorum quibus innixi nonnulli hanc sententiam amplexi sunt, ea minime evincere consuetudinem olim obtinuisse respondendi ***Amen*** a populo adstante immediate post consecrationem [4]). Contra vero certis documentis evincit, saltem in Ecclesia latina nuspiam hanc viguisse consuetudinem, et a quarto saltem sæ-

1) Apud Mabillon. loc. cit. Vid. etiam apud Marten. loc. cit. art. 11, antiqua expositio Missæ Romanæ ante annos nongentos scripta, pag. 447. Alia cf. apud Robertum Sala in adnott. ad lib. 2; Card. Bona *Rerum liturg.* cap. 13, §. 1, n. 9 et 10.

2) Hic enim eruditissimus Auctor in op. *Thesaurus novus Anecdotorum*, Paris. 1717, tom. v, pag. 102, edidit *Antiquum ordinem romanum*, ad usum monasteriorum ante an. circiter mille accomodatum. Porro in hoc ordine legitur: „Dicat *(sacerdos)* orationem, et *secrete nullo alio audiente*, nisi tantum ut venerit ad hoc verbum: *per omnia sæcula sæculorum.*" Id admonitione quam in hunc ordinem præmisit Martenius hæc præclare adnotat: „Qui locus sufficere debet ad refutandos nonnullos novitatum amatores, qui contra universalis Ecclesiæ Romanæ consuetudinem, propria auctoritate integram Missam, secretas orationes canonemque ipsum eodem vocis sono, hoc est alto pronunciant. Nam quid respondent variis antiquisque auctoribus secretas et canonem *sub silentio* recitari præscribentibus? Quod, inquam, ajunt, silentium apud illos cantui tantum, non altæ voci opponi, omnino falsi convincitur, ut nullus sit amplius effugiendi locus, cum *secrete nullo audiente* ante annos mille in Ecclesia Romana, aliisque ipsius ordinem sequentibus hæc dicerentur."

3) Cf. Le Brun, diss. cit. part. I, art. 1.

4) Ibid. part. III, art. 1.

culo neque viguisse in Ecclesiis orientalibus. Ex his præterea documentis constat populum respondisse *Amen*, prout nunc etiam fit a ministro, sub finem canonis, nempe ad illa verba, quæ alta voce profert sacerdos: ***Per omnia sæcula sæculorum*** [1]).

402. ***Ad* 4m, *Dist.*** Et hæc ipsa Imperatoris nova constitutio luculenter evincit consuetudinem in Ecclesia antea viguisse Missam celebrandi submissa voce, ***conc.*** non viguisse, aut saltem post hanc constitutionem morem hunc ubique locorum obtinuisse, ***neg.*** Hic siquidem Imperator qui Ecclesiæ jura sibi perperam arrogabat, voluit innovationem inducere, ac tacite saltem fatetur, nunquam ante ipsum morem in aliqua Ecclesia receptum esse ut tota Missa ***elata voce*** celebraretur [2]). Assentatores, qui nunquam desunt, morem ei gesserunt, plerique vero restiterunt, hinc comperimus etiam in Ecclesia græca tum sub hoc Imperatore, tum post ipsum servatum esse antiquum ritum [3]), prout in præsentiarum et apud Orientales, et apud Græcos adhuc obtinet.

PROPOSITIO III.

Nihil est in Missæ ceremoniis, quibus utitur Ecclesia Catholica, quod non sit sanctum et pium.

403. Est de fide, cum eam adversus novatores sanxerit Conc. Tridentinum sess. XXII, can. VII: ***Si quis dixerit, ceremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica utitur, irritabula impietatis esse magis, quam officia pietatis; anath. sit.***

404. Defervescente primo illo quo Protestantes æstuabant furore adversus Ecclesiam Catholicam, a probris et contumeliosis conviciis quibus Missæ ceremonias insectabantur recesserunt, imo interdum etiam eas commendarunt, et non paucas in usus proprios adsciverunt [4]). Quare hæc controversia cum

1) Adversus Binghamum cf. Murator. diss. cit. loc. cit.

2) Sane Imperator in cit. *Novella* ad cohonestandum edictum suum non affert exempla ex antiquitate, sed solum nititur interpretatione privata verborum Apostoli, quæ etiam nunc a novatoribus objici solent, et rationibus congruentiæ. Cæterum etiam in Ecclesiis græcis et orientalibus partem Missæ submissa voce recitatam esse, patet ex vocibus μυστικῶς et ἐκφωνῶς, quæ constanter occurrunt in ipsarum Euchologiis, ut videre est apud Renaudotium, *Liturg. orient.* tom. II, pag. 21, 63.

3) Cf. Le Brun, loc. cit.

4) Jam alias scripsimus regem Borussiæ non ita pridem novam liturgiam seu *Agendam* suis servandam proposuisse, in hac vero nova liturgia plures ritus Ecclesiæ Catholicæ adscivit *novus hic Pontifex*, ut ex admixtione rituum Catholicorum et Protestantium incautis illuderet; at eum spes fefellit sua. Wegscheider §. 176 scribit: „Ritus autem illos, qui usui sacræ cœnæ sensim adjecti erant, sacrorum emendatores partim abrogarunt, partim *servarunt* vel immutarunt." De his ritibus ex Protestantibus rationalistis scripserunt Plank V, II, VI, pag. 416 et seqq., et Henke III, pag. 326 et seqq., et 341 et seqq.

ipsis finem fere habuisse dicenda est. Verum in aciem prodierunt Pistorienses, qui vestigiis Jansenistarum insistentes plerosque ritus qui in usu sunt in Ecclesia Catholica circa liturgiam carpere ac damnare veriti non sunt. Adversus has novitates Ecclesiæ vindicias suscipere cogimur.

405. Verum antequam id aggrediamur, præmittimus: 1° Nos hic non agere de ceremoniis singillatim sumptis, cum hoc non ferat scopus noster; 2° sermonem nos instituere de ceremoniis quæ communi usu in universa Ecclesia Romana receptæ sunt [1]), adversus quam insurrexerunt tum novatores, tum Pistorienses. Id autem præstabimus prius argumento generali adversus novatores, deinde peculiaribus rationibus adversus Pistorienses.

406. His positis sic assertam propositionem ostendimus. Nihil est in Missæ ceremoniis quibus utitur Ecclesia Catholica quod non sit sanctum et pium; si ceremoniæ istæ ex apostolica traditione et disciplina descendant, si præterea iis majestas tanti Sacrificii commendetur, si denique per ipsas fidelium mentes ad rerum altissimarum quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitentur. Porro tria hæc reperiuntur in ceremoniis et ritibus quos Ecclesia Catholica adhibet in celebratione Sacrificii.

407. Ac primo quidem ceremonias quas adhibet Ecclesia Catholica ex apostolica traditione et disciplina manare evincunt omnes antiquæ liturgiæ tum orientales tum occidentales quæ adhuc supersunt. Præcipui enim ritus ac ceremoniæ in his descriptæ habentur, et quoad substantiam omnes apprime consentiunt, ut liturgiographi ostendunt [2]). Jam vero has liturgias continere, quod viva voce ab Apostolis in oblatione Sacrificii institutum est, post ea quæ suo loco adnotavimus nulla dubitatio superesse potest, ac fassi sunt præstantiores ipsi Protestantes [3]). Id ipsum constat ex antiquissimis Patribus qui modo unum, modo alterum ex his ritibus memorant, ut Justinus, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolym., Basilius, Hieronymus, Augustinus aliique passim [4]).

408. Item commendari per ejusmodi ceremonias tanti Sacrificii majestatem ex iis constat quæ Deus ipse in legalibus victimis offerendis præscripsit circa certum locum ejusque ornatum, altare et altaris formam, ministros ac peculiares eorundem vestes, purificationes, consecrationes, speciales hostiarum immolandarum ritus, lumina eorumque numerum, thymiamata

1) De hac rituum diversitate quæ olim viguit in particularibus Ecclesiis aut religiosorum cœtibus, et adhuc viget, aliqua saltem ex parte cf. Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. 1, cap. 6 et 7.

2) Cf. Auctores sæpe laudatos Renaudotium, Martenium, Assemanum, Le-Brunium, etc.

3) Cf. apud Rob. Sala in not. ad lib. 1; Card. Bona, cap. 6, §. 1, qui plures Protestantes adducit.

4) Cf. quæ scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 171 et seqq.

aliaque id genus plurima, quorum omnium non alia erat præcipua ratio, quam Dei cultus et honor ad cujus reverentiam lex volebat homines inducere. Quanto igitur magis ad Sacrificium nostrum legali quovis Sacrificio sanctius et excellentius commendandum, ejusque augendam venerationem decuit certas aliquas ceremonias ab Ecclesia præscribi, ut majori qua posset exteriori solemnitate et religionis significatione perageretur!

409. Fidelium demum mentes per hæc visibilia religionis ac pietatis signa ad mysteriorum in hoc Sacrificio latentium contemplationem attolli facile intelliget, qui secum reputet hominem ita a natura esse comparatum, ut exterioribus rebus sæpe indigeat, quibus ad rerum divinarum cognitionem et amorem erigatur.

410. Quare Deus ipse, qui in Veteri Testamento voluit Novæ Legis mysteria adumbrare, non solis locutionibus ea tradidit, sed quia sensibilia animum magis movent dum oculis subjiciuntur (siquidem *segnius irritant animum demissa per aures, quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus*), ceremonias instituit, quæ haberent umbram futurorum, ut Hebræi Christum ejusque mysteria facilius intelligerent. Cum igitur quæcumque in hujus Sacrificii celebratione fiunt, vel Christi passionem in mentem revocent, vel ejus Corporis mystici dispositionem allegorice denotent, vel devotionem ac reverentiam, qua hoc Sacramento utendum est, tropologice significent, ut ait S. Thomas [1]), et liturgici scriptores claro in lumine collocarunt, quis non videat, ceremonias, quibus ad invisibilia cognoscenda et amanda veluti manu ducimur, insectari idem esse ac velle omnem pietatem ac religionem e medio tollere? Sive igitur ceremoniarum quibus in Sacrificio eucharistico offerendo Ecclesia Catholica utitur, originem et antiquitatem spectemus, sive naturam et finem, constat nihil in iis esse quod pium sanctumque non sit.

411. Ex his porro sic generatim adversus novatores constitutis inferimus, jure ac merito in Constitutione *Auctorem fidei*, tanquam *temerarias, perantiquo ac vigenti probatoque Ecclesiæ mori injuriosas* sequentes propositiones pseudo-synodi Pistoriensis fuisse damnatas, nempe XXXI: ***Propositio synodi enuntians conveniens esse pro divinorum officiorum ordine, et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere***, et XXXII: ***Item præscriptio vetans ne super altaria sacrarum reliquiarum thecæ, floresve apponantur.***

412. Quamvis enim prout diversa temporum adjuncta postulabant primis Ecclesiæ sæculis in singulis templis, nonnisi unum

1) Cf. part. III, q. 83, art. 3 et 5.

passim erigeretur altare, non desunt tamen antiqua monumenta, quæ non eandem ubique disciplinam viguisse ostendant. Imo vel a priscis Ecclesiæ temporibus plura in uno eodemque templo erecta fuisse altaria Arringhius [1]) et Boldettus [2]), ex eo certissime colligunt quod plura in una eademque Ecclesia humata fuerint Sanctorum Martyrum corpora, quoties vero Martyris alicujus corpus humabatur, toties super illud erigeretur altare [3]). Constat præterea in basilica Vaticana olim plura jam altaria collocata fuisse [4]), uti et in basilica S. Pauli via Ostiensi [5]). In celebri ac vetustissimo templo S. Sepulcri Hierosolymis a Constantino extructo tria excitata sunt altaria [6]); plurium altarium meminit S. Ambrosius, dum refert *Milites irruisse in altaria* [7]); item S. Paulinus Nolanus [8]); S. Petrus Chrysologus obtulit diadema aureum Ecclesiæ S. Cassiani Forocorneliensis et collocavit super *altare majus* [9]); S. Gregorius M. scribens ad Palladium Sanctoniensem Episcopum: *Veniens*, inquit, *lator præsentium insinuavit nobis fraternitatem vestram Ecclesiam . . . construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse* [10]). Et hæc quoad Latinos, quoad Græcos vero, tametsi ut plurimum nonnisi unicum altare in Ecclesia habeant, plura tamen, inquit Card. Bona, ipsi Ecclesiæ proxima muroque disjuncta construunt sacella, sive oratoria; quæ *parecclesiæ* ab aliis vocantur, quasi Ecclesiarum appendices, in quibus, refert Goarius, pro festis diebus liturgias privatim agunt [11]).

413. Sic etiam inter altarium ornamenta olim pariter recensebantur capsæ et reliquiæ Sanctorum super ipsum altare expositæ, uti et nunc fit, in loco paululum a mensa submoto. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Turonensi qui refert se

1) *Roma subterranea*, lib. 1, cap. 31.

2) *Observat. ad cæmeteria Urbis*, lib. 1, cap. 9 et seqq.

3) Cf. Baronium ad an. 57, n. 105.

4) Cf. Ciampinum *De sacris ædific.* cap. 4, sect. 4, pag. 51.

5) Cf. Mabillonium *Comment.* in *Ordinem Rom.* n. 4, pag. 46.

6) Cf. eundem Auctorem in *Actis SS. Benedictin.* sæc. III, part. I, pag. 504. Anastasius Bibliothecarius in Vita S. Silvestri inter cætera dona quæ basilicæ Constantinianæ obtulit Imperat. Constantinus recenset „altaria *septem* ex argento batutili pensantia singula libras ducentas.” Cf. in edit. Franc. Blanchinii, Romæ 1718, tom. I, pag. 38. Verum nescio an ex hoc possit aliquid erui pro altarium multitudine in eadem Ecclesia, siquidem ut observat Bencini apud eundem Blanchinium tom. II, pag. 310, altaria olim dicebantur mensæ ministeriales deputatæ ad sacra vasa et ad ministrorum officia, quæ Episcopo celebranti ad altare usui erant. Hinc mensarum frequens mentio in Ordine et Diurno Romano, quo denotabantur loca ad recipienda vasa sacra quorum erat varius et multiplex usus.

7) *Epist.* 20, n. 26, ed. Maur.

8) *In Natal.* XI *S. Felicis*, v. 398, edit. Murator., Veronæ 1736, in quem locum cf. editor. adnotationem.

9) Ut in ejusdem lectionibus sec. noct. legitur.

10) Lib. 6, indict. 14, epist. 49, edit. Maur. Plura alia documenta cf. apud Rob. Sala in adnot. ad lib. I *Rer. liturg.*; Card. Bona, cap. 14, §. 3 et 4. Cf. præterea Paulowich in op. *Sacrorum altarium multiplicitas et cultus a novatorum technis et impetu vindicatus.* Anconæ 1791.

11) *Rer. liturg.* lib. 1. cap. 14, §. 3. Cf. etiam Goar. in notis ad *Euchology.* pag. 16.

respondisse: ***Requiescant beatæ reliquiæ super altarium, donec mane procedamus ad occursum earum*** [1]. Leo IV, qui obiit an. 847, decrevit: ***Super altare nihil ponatur, nisi capsæ et reliquiæ, aut forte quatuor Evangelia et buxida cum Corpore Domini*** [2]. Eadem verba habet Ratherius Veronensis [3].

414. Flores naturales a vetustioribus sæculis super altare posuerunt Christiani, qui ad altaris ornatum corollas e floribus affabre innectebant, uti testantur S. Augustinus [4], et Venantius Fortunatus [5], aliique non pauci [6]. Hinc forte cum defervescente antiqua fidelium pietate, aut etiam quod semper præsto non essent flores naturales, altaria sæpe floribus carerent, illorum loco flores fabrefacti substituti sunt. Consuetudinem porro flores collocandi super altaria induxerunt fideles eo quod florum plura symbola biblica habeantur, tum Christo ac Beatæ Virgini, tum Christianorum bonis operibus significandis idonea.

415. Ex his satis constat pseudo-synodum non antiquitatis amore, sed novitatis potius libidine eo fuisse adductam ut usus longissimo sæculorum cursu in universa Ecclesia probatos carperet. Jansenistarum enim placitis obsequi maluit, quam Christi Ecclesiæ obtemperare, in cujus est potestate quæ ad divinum cultum spectant pro loco ac temporum adjunctis decernere.

DIFFICULTATES.

416. I. *Obj.* 1° Christus in Eucharistiæ institutione nullis usus est ceremoniis. 2° Sed neque Apostoli iis usi sunt, ut ex I Cor. XI, satis patefit, ubi nullæ ejusmodi ceremoniæ recensentur; 3° frustra propterea Catholici in ipsis Missæ *nervos* collocant, ipsamque Sacrificii substantiam. Ergo.

417. *Resp. Ad* 1m, *Dist.* Ita tamen ut facultatem dederit Ecclesiæ eas instituendi, *conc.* secus, *neg.* Nam ut alias ostendimus, eo ipso quod Apostolos eorumque successores constituerit pastores Ecclesiæ suæ, facultatem eis tribuit ut quæ ad Ecclesiæ utilitatem conducibilia essent, possent instituere, ut patet ex Apostolo I Cor. XI, 34 [7].

1) *Hist. Franc.* lib. 9, cap. 6.

2) Apud Mabillon. loc. cit. Si tamen Leonis est homilia quæ ipsi tribuitur.

3) In *Synodica*, n. 6; cf. ejus opp. editionem Balleriniorum vol. unico in fol., Veronæ 1765, pag. 414, ubi cf. edit. adnott. Floruit porro Ratherius sæc. Ecclesiæ x.

4) Lib. 22, *De civ. Dei*, cap. 8, n. 13.

5) Lib. 8, *Carm.* 9, *ad Radegundem*, quod carmen *De floribus super altare* inscribitur.

6) Uti S. Hieron. in *Epitaphio Nepotiani;* S. Paulinus Nolan. *Natali* III *S. Felicis;* Gregorius Turonens. *De gloria confessorum*, cap. 50. Quorum testimonia affert Card. Bona, *Rer. liturg.* lib. 1, cap. 25, §. 13, ubi etiam cf. annotatt. Rob. Sala. Cf. etiam Pellicia op. cit. lib. 2, cap. 6.

7) Cf. *De Sacram. in genere*, loc. cit.

418. *Ad* 2m, *Neg.* Ut constat ex dictis de liturgiarum origine. Neque officit quod Apostolus eas ceremonias minime recensuerit: ejus enim scopus non fuit ritus describere celebrationis eucharisticæ, sed solum ea tradere quæ a Christo acceperat, ut ibidem ipse profitetur.

419. *Ad* 3m, *Neg.* Hæ siquidem totidem calumniæ sunt. Nullus unquam Catholicus censuit aut docuit Sacrificii essentiam in ceremoniarum apparatu positam esse, aut Missæ vim in ceremoniis consistere [1].

420. II. *Obj.* Saltem plura altaria in uno eodemque templo dedecent, 1° cum altare sit Christi symbolum, qui profecto unus est. 2° Hinc S. Ignatius M., S. Cyprianus, S. Optatus aliique passim unum altare memorant in locis sacris erectum. 3° Sub hoc altari, uti insinuatur in Apocalypsi, Sanctorum corpora requiescere debent, non super altare, prout reipsa veneranda antiquitas Sanctorum reliquias recondere consuevit; 4° ab eoque præter crucifixi imaginem et candelabra cætera ornamenta exulare debent, ac flores in primis quorum usus a paganorum superstitione repetendus est, nec parum officit simplicitati quæ in Christianorum sacris elucere debet. Ergo.

421. ***Resp. Neg. ant. Ad*** **1m** ***prob. Dist.*** Ita tamen ut hoc symbolum non destruatur per multiplicationem altarium in eodem templo, quemadmodum non tollitur hoc symbolum per erectionem plurium templorum in eadem urbe, ***conc.*** ita ut amplius consistere non possit, ***neg.*** Ejusmodi enim analogiæ nimis urgeri non debent, nisi velimus in absurda incidere. Nam etiam templum est Christi symbolum, nemo tamen contendit non posse in una eademque urbe plura templa exædificari eo scilicet prætextu, ut talis analogia conservetur. Itaque symbolum Christi permanet in unoquoque altari seorsim sumpto [2].

422. *Ad* 2m, ***Dist.*** Constat ex his Patribus alicubi et ad tempus unicum tantum altare erigi consuevisse, ***trans.*** ubique et semper, ***neg.*** Varia enim etiam in hac parte olim viguit disciplina, in nonnullis provinciis unum in singulis Ecclesiis altare collocabatur, in aliis plura erigebantur. Crescente fidelium multitudine, ut omnibus satisfieret, plura ubique locorum in eodem templo altaria posita sunt [3].

1) Reliquas antiquiorum Protestantium difficultates cf. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. 6, cap. 13 et seqq.

2) Cf. Gerdilium *Esame de' motivi dell' opposizione fatta da Mons. Vescovo di Nola alla pubblicazione della Bolla Auctorem fidei*, art. 17, §. 1, opp. edit. Rom. tom. XIV, pag. 213 et seqq.

3) Ibid. 234. Ubi inter cætera observat cum Thomassinio in op. *Vetus et nova Eccles. disciplina*, part. I, lib. 2, pag. 21, n. 2: „Non fuisse *(primis Ecclesiæ temporibus)* ullas ruri Ecclesias, ac ne in urbibus quidem præter cathedralem;" quod ostendit ex SS. Ignatio, Justino, etc.

423. *Ad* 3m, Esto quod olim passim Sanctorum reliquiæ conderentur sub altari, non tamen desunt, uti ostendimus, documenta ex quibus constat etiam interdum repositas fuisse Sanctorum reliquias super altare. Ea certe res disciplinaris est, ut sive subter sive super altare Sanctorum reliquiæ collocentur; omnes propterea acquiescere debent disciplinæ, quæ jam a tot sæculis in Ecclesia obtinet et ab Ecclesia probatur. Cæterum Christum velle, ut Sanctorum reliquiæ, olim immortalitate donandæ, peculiari honore fruantur, constat ex ipso Apocalypseos libro ab adversariis objecto, ubi legitur: ***Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus***, cap. III, 21. Quid magis consonum, quam ut juxta effigiem Christi Domini e cruce pendentis membra dilaniata eorum resideant, qui e cruce virtutem patiendi traxerunt?

424. *Ad* 4m, *Neg.* Quid enim magis minusve conferat ad cultus divini simplicitatem aut decorem, penes Ecclesiam judicium est, non autem apud privatos homines eosque factiosos. Porro in ***Ceremoniali Episcoporum*** legitur, cap. XII; ***De ornatis***: ***Sed ipsum ciborium floribus***, ***frontibusque ornari poterit.*** Hunc autem usum consentaneum esse antiquitati ostendimus [1]).

425. Quoniam homines quos impugnamus se totos S. Augustino addictos profitentur, coronidis gratia, unum aut alterum ex S. Doctore testimonium subjicimus ut innotescat quam ipsi suis novitatibus abscedant a sensibus S. Præsulis Hipponensis. Distinguens igitur ipse in ***Epist. ad Januarium***, ***ea, quæ toto terrarum orbe servantur*** ab iis, ***quæ per loca terrarum regionesque variantur***, de prioribus ita pronunciat: ***Si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia . . . quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est.*** De posterioribus vero, adducto S. Ambrosii effato: ***Cum Romam venio, jejuno sabbato: cum hic sum, non jejuno***, ita prosequitur: ***Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam cœlesti oraculo acceperim. Sensi enim sæpe dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fieri, per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem . . . qui tam litigiosas excitant quæstiones, ut nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.*** Demum concludit: ***Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum, inter quos vivitur, societatem servandum est . . . Ipsa quippe mutatio***

1) Ibid. §. 2, pag. 237.

consuetudinis etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est [1]).

1) *Epist.* 54. Quoniam doctrina synodi Pistoriensis placuit conventui *Ems* vulgo nuncupato, adversus novitates quas hucusque impugnavimus, subnectimus verba gravissima Card. Gerdilii, qui loc. cit. scribit: „Nulla per certo vi ha *neque contra fidem, neque contra mores* nella moltiplicità degli altari in una stessa Chiesa; ma è gran male il tentare di mettere in discredito, e voler far apprendere, come men conformi alla santità della disciplina, usi ed istituti da tanti secoli sussistenti nella Chiesa sotto l'ispezione di più e più generali e particolari Concilii, sotto gli occhi di tanti e tanti venerandi Vescovi in ogni parte della cristianità, nè solo senza reclamazione, ma anzi con positivo assenso, e cooperazione de' più distinti per dottrina, zelo, e pietà. Gran male l'insinuare in tal guisa nell' animo de' fedeli una scandalosa diffidenza, e disprezzo delle religiose instituzioni de' Maggiori, suscitare fazioni, ove prima regnava pace e concordia."

TRACTATUS

DE PŒNITENTIA.

1. Præclare admodum ac verissime Tridentina Synodus sess. XIV, cap. I. *Si ea*, inquit, *in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in baptismo, ipsius beneficio et gratia, susceptam constanter tuerentur, non fuisset opus aliud ab ipso baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem et dæmonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicaretur.* De hoc necessario adeo fragilitati nostræ Sacramento acturi nonnulla circa Pœnitentiæ ipsius notionem præmittere peropportunum ducimus, ut ad ea quæ deinceps tractanda erunt, faciliorem nobis muniamus viam.

2. Pœnitentia duplici spectari ratione potest, vel prout est virtus, vel prout est Sacramentum. Quatenus est virtus, ea quovis tempore necessaria fuit ad hominem Deo reconciliandum. Definiri autem solet: *Virtus supernaturalis qua homo movetur ad detestationem sui peccati, ad firmum melioris vitæ propositum, ac ad sui vindictam in compensationem injuriæ Deo per peccatum illatæ.* Quæ definitio Scripturarum auctoritate innixa excludit Lutheri doctrinam qui in sola *novitate vitæ*, vel *resipiscentia* ac consilii mutatione Pœnitentiam plene contineri affirmabat, nullo præteritæ vitæ odio, nullo animi dolore concepto [1]). Qua in re vel ab ipsis ethnicis erroris arguitur, ex quorum constanti sententia in anteactæ vitæ criminum detestatione Pœnitentia consistit [2]). Quatenus

1) Cf. Bellarm. *De Pœnit.* lib. I, cap. 7, ubi arguit stultitiam doctorum illorum qui potius grammaticos quam theologos agentes vocum significationes ex etymologia maluerunt ducere quam ex communi Scripturæ, et probatissimorum auctorum usu. Nam Laurentius Valla, Erasmus, Lutherus, Beza vocem *μετάνοιαν* constanter *resipiscentiam* latine vertunt, et auctorem vulgatæ reprehendunt, quod verbum *μετανοεῖν* reddiderit *Pœnitentiam agere.* In notione vero *resipiscentiæ* Lutherus constituit fundamentum suæ doctrinæ circa Pœnitentiam.

2) Noti sunt versus Ovidii lib. I. *De Ponto*, Epist. I, v. 59.

Pœnitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
Pœnitet, et facto torqueor ipse meo.

Nec non Ausonii *Epigram.* 11, ubi sic Pœnitentiam loquentem inducit:

Sum dea, quæ facti, non factique exigo pœnas.
Nempe, ut pœniteat, sic Metanoëa vocor.

vero est Sacramentum, Pœnitentia passim definitur: ***Sacramentum a Christo Domino institutum quo per juridicam sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittuntur peccata post baptismum commissa.*** Quæ definitio quemadmodum summam continet totius catholicæ doctrinæ circa hoc Sacramentum, ita etiam tractatus hujus nostri summam complectitur. De veritate siquidem Sacramenti agere in primis nobis propositum est; tum de ejus partibus, Contritione videlicet, Confessione, et Satisfactione; de materia denique, forma, ac ministro.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI PŒNITENTIÆ.

3. Novatores sæc. XVI, omnium primi veritatem hujus Sacramenti adorti sunt. Nam neque Montanistæ aut Novatiani; neque Waldenses aut Wicleffitæ, uti ostendit Bossuetus [1]), illud rejecerunt. Lutherus principio incertus animi pendens modo retinuit, modo expunxit Pœnitentiam e Sacramentorum albo [2]). Quæ inconstantia in auctoribus Lutheranis plerisque omnibus reperitur [3]). Calvinus Sacramentum hoc penitus sustulit cum suis ***Reformatis.*** Omnes tamen Protestantes et Reformati in eo conveniunt, quod Pœnitentia non aliud sit quam recordatio baptismi nec ab ipso distinguatur. Cum enim in ipsorum principiis gratia non conferatur per Sacramenta, nec deleantur peccata, sed solum non imputentur vi fidei, quam Sacramenta excitant, inde fit ut peccatum originale cum suis *formis particularibus* jugiter perseveret in homine post baptismum. Hinc cum peccatum istud primordiale non imputetur ad pœnam ob fidem quam semel excitavit baptisma, sequitur quoque ex istorum hypothesi, quod ejusdem peccati *primordialis manifestationes* seu *formæ particulares* scilicet peccata actualia non imputentur pariter ad pœnam ejusdem fidei virtute, qua peccatum originale non imputatur. Satis propterea homini est in memoriam revocare baptismum, ut non imputatio seu absolutio generalis illa baptismi producat suos effectus; cum se extenderit ad peccata omnia tum præterita tum futura. Itaque ea est Protestantium sententia, ut effectus Pœnitentiæ omnes a baptismo producantur, nec Pœnitentiæ ullus sit reliquus inter Sacramenta locus [4]). Cum vero

1) *Hist. des variat.* liv. XI, n. 104 et n. 165.

2) Cf. Bar. de Starck *Entretiens Philosophiques*, Paris 1818, pag. 15: et *Catechism. christianum Doctoris Martini Lutheri* editum a Doctore Christoph. Besold, Augustæ Vindel. 1828, pag. 323, qui plura referunt ex Lutheri operibus collecta testimonia, quibus ille adstruit veritatem Sacramenti Pœnitentiæ divinitus instituti et omnimode *necessarii* ad salutem.

3) Cf. Mœhler, *Symbolique*, tom. I, pag. 314 et seqq. ed. cit.

4) Cf. Mœhler loc. cit.

ex doctrina Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta vere producant gratiam, vere baptismus deleat peccatum, et gratia ista per novum peccatum amitti possit, sequitur, alia tabula post naufragium opus esse, ut homo post baptismum lapsus possit se in portum salutis recipere. Quare fides Ecclesiæ est, quod Pœnitentia Sacramentum sit a baptismo distinctum. Ut hanc Ecclesiæ doctrinam vindicemus, duo debemus efficere, ac primo adstruere veritatem Sacramenti Pœnitentiæ, deinde ostendere hoc Sacramentum a Sacramento baptismi plane discriminari. Quæ ut assequamur, sit

PROPOSITIO I.

Pœnitentia est vere et proprie Novæ Legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa.

4. Est de fide; etenim Concilium Trid. sess. XIV, hunc canonem I edidit: ***Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse vere et proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum, anathema sit.*** Hoc vero Sacramentum tum præcipue Christum instituisse docet eadem Synodus cap. I, cit. sess. ***Cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens***: ACCIPITE SPIRITUM SANCTUM: QUORUM REMISERITIS PECCATA, REMITTUNTUR EIS, ET QUORUM RETINUERITIS, RETENTA SUNT. ***Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit.***

5. Et sane in adductis Christi verbis tria illa inveniuntur, quæ omnibus fatentibus ad vere et proprie dictum Sacramentum constituendum requiruntur et sufficiunt, divina nempe institutio, gratiæ collatio, et ritus externus. Ac 1° quidem divina institutio continetur in illis Christi verbis Joan. XX, 21-23: ***Sicut misit me Pater et ego mitto vos . . . Accipite Spiritum Sanctum: quorum,*** etc.; 2° gratiæ collatio, quia nunquam peccata dimittuntur absque gratiæ collatione; 3° demum ritus externus sive sensibilis in ipsa actione qua peccata remittuntur, seu in exercitio hujus potestatis quam Christus Ecclesiæ contulit. Apposite autem Tridentini Patres dixerunt tunc ***præcipue*** Sacramentum hoc fuisse a Christo institutum cum dixit: ***Quorum***, etc. Jam enim Christus pollicitus fuerat, seu, ut alii loquuntur, quasi inchoate Sacramentum hoc instituerat juxta communem Patrum ac theologorum consensum, cum Matth. XVI, 19, dixit

Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis;* et cum ibid. XVIII, 18, sic Apostolos omnes allocutus est: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.*

6. Ad Patres vero quod spectat, facile concors illorum sententia colligitur 1° ex iis, quæ ipsi disputarunt adversus Montanistas et Novatianos, ostendentes Christum nulla adhibita circumscriptione plenam Ecclesiæ suæ potestatem contulisse dimittendi peccata, innixi illis verbis: *Quorum remiseritis*, etc. et: *Quæcumque*, etc. 2° ex apertis eorumdem testimoniis: innumera prope sunt quæ afferri possent; nos brevitati consulentes unum aut alterum eligemus. S. Cyprianus: *Confiteantur*, inquit, *singuli delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est; dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est* 1). S. Ambrosius sic Novatianos perstringit: *Cum ipse in Evangelio suo dixerit Dominus Jesus: Accipite Spiritum Sanctum, etc., quis est ergo qui magis honorat, utrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in utroque servat obedientiam, ut peccatum et alliget et relaxet* 2). Conferens vero Pœnitentiæ Sacramentum cum Sacramento baptismi ita prosequitur: *Quid interest utrum per Pœnitentiam an per lavacrum hoc jus sibi datum sacerdotes vindicent? unum in utroque mysterium est* 3). Demum S. Joan. Chrysostomus in lib. *De Sacerdotio*, ubi eloquentissime, ut solet, afferens hujus ordinis dignitatem hæc ad rem nostram habet: *Qui terram incolunt, atque in ea versantur, his commissum est, ut ea quæ in cœlis sunt, dispensent: iis datum est, ut potestatem habeant quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit; neque enim illis dictum est: Quæcumque alligaveritis in terra, erunt alligata et in cœlo, et quæcumque solveritis in terra, erunt soluta et in cœlo. Habent quidem terrestres principes vinculi potestatem, verum in corpus solum: id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos usque pervadit* 4). Et hæc pauca sufficiant ex multis quæ afferri possent 5). 3° Idem consensus colligitur ex

1) Lib. *De lapsis*, edit. Maur. pag. 191. Cf. Præf. edit. §. 8.

2) Lib. I. *De Pœnitent.* cap. 2, n. 6, 7.

3) Ibid. cap. 8, n. 36.

4) *Οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διάτριβὴν τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε αγγελοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ Θεὸς· οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται· ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔςαι δεδημένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔςαι λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· ἔχουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τοῦ δεσμεῖν ἐξουσίαν, ἀλλὰ σωμάτων μόνον· οὗτος δὲ ὁ δεσμός αυτῆς ἅπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοῖς οὐρανοῖς. De sacerd.* lib. 3, ed. Maur. tom. I, pag. 383.

5) Cf. Bellarm. *De Pœnit.* lib. I, cap. 10.

omnibus testimoniis quibus Patres inculcant confessionis necessitatem et praxim, quæ paulo infra adducemus.

7. Ad hæc accedit argumentum præscriptionis circa septenarium Sacramentorum numerum, de quo suo loco egimus [1]; jam vero Pœnitentia in hoc numero semper recensita est. Accedit etiam perpetua Ecclesiæ praxis in administratione hujus Sacramenti, de qua omnes rituales libri sive occidentalium sive orientalium Ecclesiarum loquuntur, quod ex dicendis luculentius fiet.

DIFFICULTATES.

8. I. *Obj.* Christus neque Joan. XX, 23, neque Matth. XVIII, 18, ullum Sacramentum instituit, sed potius missionem contulit, etenim 1° in priori testimonio mandatum dedit Apostolis prædicandi Evangelium, ac propterea denunciandi credentibus Pœnitentiam ac peccatorum remissionem, non credentibus vero æternas pœnas comminandi. 2° Sane priusquam Christus pronunciasset laudata verba: *Quorum*, etc. immediate jam dixerat: *Sicut misit me pater, et ego mitto vos*, quæ profecto missionem tantum significant illi similem quam ipse a Patre habuit, et reipsa exercuit. 3° Hoc idem loca parallela confirmant: quod enim Joannes XX, 23, retulit a Christo dictum Apostolis, aliis verbis refert S. Lucas XXIV, 47, qui sic Christum loquentem inducit: *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes*. 4° Hinc S. Augustinus lib. III, *De consensu Evangelistarum*, utrumque textum Joannis et Lucæ simul conjungens adnotat, ea a S. Luca fuisse adjecta, quæ Joannes prætermisit [2]. 5° S. autem Cyrillus Alex. Christi verba Joan. XX, exponit de peccatorum remissione quæ datur per baptisma [3]. 6° Multo vero minus de Pœnitentia intelligi possunt quæ leguntur Matth. XVIII, quandoquidem de privatarum injuriarum mutua condonatione exponenda ea esse suadet evidenter orationis series, 7° et auctoritas SS. Patrum inter quos S. Augustinus, qui *Serm.* LXXII, sic ea præclare exponit: *Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum? ligas illum in terra ... cum autem correxeris, et concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra, solutus erit et in cœlo* [4]. Eadem ferme scribit Theophylactus, et S. Hieronymus qui in cap. XIV Isai. docet, Apostolos solvisse peccatorum funes et vincula juxta id quod dictum est illis: *Quæcumque solveritis*, etc., *sermone Dei, et testimoniis Scripturarum et exhortatione virtutum* [5]. Ergo.

1) Tract. *de Sacram. in gen.* n. 13 et seqq.
2) Cap. 25, n. 74.
3) Lib. 12, cap. I, opp. edit. Paris. 1638. tom. IV, pag. 1101.
4) In ed. Maur. *Serm.* LXXXII. cap. IV. n. 7
5) Lib. 6, *In Isai.* cap. 14, edit. Vallars. pag. 225.

9. ***Resp. Neg. ant.*** Contrarium enim docuit Tridentina Synodus quoad utrumque textum sess. XIV, cap. VI, quæ præterea can. III, adjecit: ***Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt; non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in Sacramento Pœnitentiæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem, contra institutionem hujus Sacramenti, ad auctoritatem prædicandi Evangelium; anath. sit.***

10. ***Ad* 1^m^ *prob. Neg.*** Etenim munus seu mandatum prædicandi Evangelium quod Christus Apostolis omnibus imposuit Matth. XXVIII, et Luc. XXIV, permisceri non debet cum altero munere remittendi peccata, quod Christus pariter iisdem contulit Joan. XX, unum enim ab altero Evangelistæ accurate secernunt. Matthæus enim et Lucas referunt priorem missionem Christum contulisse ***undecim*** discipulis; sanctus vero Joannes refert alteram contulisse Christum discipulis, absente Thoma, scribens: ***Thomas autem unus ex duodecim... non erat cum eis quando venit Jesus*** [1]). Non ergo idem, sed diversum plane munus obeundum Apostolis commisit Christus ab eo quod iisdem demandavit cum illos ad prædicandum Evangelium et ad denunciandam gentibus pœnitentiam misit.

11. ***Ad*** 2^m^, ***Dist.*** Id est, delegavit Christus Apostolis eandem potestatem quam ipse a Patre acceperat ad remittenda peccata, ***conc.*** ad solam Evangelii prædicationem, ***neg.*** Ut enim legitur Matth. IX, 6, Christus hanc peculiarem potestatem sibi vindicavit dicens: ***Ut sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittenda peccata***, etc. Eam præterea exercuit Luc. VII, 42, et alibi passim; hanc igitur potestatem communicavit Jesus discipulis, Joan. XX.

12. ***Ad*** 3^m^, ***Neg.*** Ut patet ex dictis in ***Resp. ad*** 1^m^.

13. ***Ad*** 4^m^, ***Dist.*** Docens quomodo possint verba quæ apud Lucam leguntur, digeri seu disponi cum iis quæ leguntur

1) Kuinœl ita hoc testimonium exponit, ut intelligendum sit de improbis e cœtu Christianorum ejiciendis, pœnisque iisdem minitandis, ubi vero, annunciata peccatorum venia, resipuerint, in fidelium cœtum iterum recipiendis, quæ interpretatio probatur Lessio, Michaëlisio, Moro, Langio; alii significari per ea verba intelligunt liberationem a pœnis criminum, scilicet morbis, adeo ut *remittere peccata* perinde sit ac removere consequens peccati, sive a morbis liberare, *retinere* autem *peccata*, morbos immittere vel sanitatem non restituere; alii, inter quos Kuinœl ipse, contendunt hunc eorundem verborum sensum esse: omnes Dei favorem, beneficia, delictorum veniam consequentur, quibus peccatorum veniam annuntiaveritis, quosque in cœtu Christianorum receperitis, ea tamen lege, ut meam doctrinam profiteantur, factisque ac moribus exprimant, contra vero omnes, quos non receperitis, quos indignos declaraveritis qui recipiantur, contumaces, facinorosi, quibus adeo contumaciæ, et flagitiorum pœnas annuntiaveritis, non perfruentur Dei favore, carebunt beneficiis quibus christiani homines cumulantur, pœnas luent. Constat scilicet Protestantes, traditione rejecta, nullo unquam in loco certos posse consistere.

apud Joannem, *conc.* docens de una eademque potestate esse intelligenda quæ occurrunt in istis Evangelistarum locis, *neg.* Imo S. Doctor duplicem distinguit Christi apparitionem in adductis testimoniis ut ex orationis serie aperte constat [1]).

14. *Ad* 5[m], *Dist.* Etiam, *conc.* solum, *neg.* Nam et per baptisma et per Pœnitentiam peccata remitti docet S. Cyrillus. En ejus verba: ***Remittunt porro peccata, vel retinent spiritu afflati homines duobus, ùt arbitror, modis: vel enim dignos ad baptismum vocant . . . vel prohibent et a gratia divina arcent eos, qui nondum digni sunt; vel alio quidem modo peccata remittunt ac retinent, nempe cum filios Ecclesiæ peccantes accipiunt vel pœnitentibus ignoscunt*** [2]).

15. *Ad* 6[m], *Neg.* Christus enim Dominus distinguit inter delatorem qui injuriam passus est a fratre suo, testes, atque Ecclesiam, et soli Ecclesiæ tribuit judiciariam potestatem dicens; ***Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.*** Quorum verborum hic sensus est, si Ecclesiæ liganti non obtemperaverit, sit tibi, contra quem peccavit, quique eum detulisti, tanquam ethnicus et publicanus. Alius est ergo, qui injuriam accipit, alius, qui ligat et solvit [3]); hinc protinus addidit Christus: ***Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis***, etc.

16. *Ad* 7[m], *Dist.* Nonnulli Patres per accommodationem seu extensionem quandam exposuerunt Christi verba de injuriarum condonatione, *conc.* in sensu proprio aut ad ejus exclusionem, *neg.* Scilicet unus aut alter Ecclesiæ Pater quod juxta proprium verborum sensum dictum a Christo est solis Apostolis eorumque successoribus, per quandam extensionem omnibus fidelibus accommodarunt [4]). Interdum etiam, ut alias usuvenit, nonnulli Patres supposito obvio et literali sensu, qui est de judiciaria potestate, ut vidimus, Apostolis collata, aliam adjiciunt expositionem in sensu mystico, ut dicitur, ac minus proprio. Hac ratione disjiciuntur quæ sive ab Augustino, sive

1) Sic enim loquitur S. Doctor: „His item verbis possunt adjungi, quæ Lucas tacet, dicit autem Joannes . . . His rursus adjungamus, quæ Joannes prætermisit, Lucas commemorat.” Nempe texuit catenam, ut vulgo dicitur narrationis Evangelistarum connectendo textus inter se. Sub finem hujus numeri aperte adnotat diversam esse apparitionem quæ contigit, absente Thoma, et in qua Christus verba protulit de quibus disserimus, ab alia in qua fuerunt omnes Apostoli, et ea Christus dixit quæ apud S. Lucam leguntur.

2) *Ἀφιᾶσι γε μὲν ἁμαρτίας, ἤ τοι κατέχουσιν οἱ πνευματοφόροι, κατὰ δύο τρόπους, κατά γε διάνοιαν ἐμὴν. ἢ γὰρ καλοῦσιν ἐπὶ τὸ βάπτισμα . . . ἢ διακωλύουσι τίνας, καὶ τῆς θείας χάριτος ἐξείργουσιν ἔτι οὔπω τέως γεγονότας ἀξίους· ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἀφιᾶσι τε καὶ κρατοῦσιν ἁμαρτίας, ἐπιτιμῶντες μὲν ἁμαρτάνουσι τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις, μετανοοῦσι δὲ συγγινώσκοντες.*

3) Cf. Maldonat. *In Matth.* XVIII, 18, et XVI, 19; nec non Estium *In* IV *Sent.* dist. 14, §. 6, et dist 18, §. 3.

4) Eadem ratione se se gesserunt circa alia, ex. gr. quoad sacerdotium quod in sensu extensivo et improprio tribuerunt etiam laicis eo quod in casu necessitatis et ipsi baptizent, cum tamen hoc munus proprium sit solius sacerdotii proprie dicti, et ita de pluribus aliis dicatur.

ab aliis Patribus proferunt adversarii. Sane S. Augustinus alibi affirmat, Christi verba: *Quæcumque alligaveritis*, etc. intelligi *de præpositis per quos Ecclesia gubernatur* [1]), quod et de cæteris pariter constat. Ex his calumnia quoque evanescit impacta in Tridentinam Synodum a Paulo Sarpio, ejusque postillatore Courayerio, quod nimia scilicet facilitate appellaverit ad universalem Patrum consensum absque prævia eorumdem Patrum discussione [2]).

17. II. *Obj.* 1° Nullum in V. T. institutum fuit Sacramentum ad eluenda peccata, quæ, fatente ipsa Tridentina Synodo sess. XIV, cap. 1, sola delebantur Pœnitentiæ virtute; quorsum igitur institutum censendum erit in N. T. nisi ut pejor fieret nostra conditio? 2° Sane: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus* [3])? Nullus proinde homo hanc sibi arrogare potest judiciariam potestatem, secus ac Catholici docent a sacerdotibus fieri per Sacramentum Pœnitentiæ. 3° Quare in Scripturis nunquam peccatoris justificatio adscribitur Sacramento Pœnitentiæ, sed impiorum conversioni; ut Zachæi, mulieris pœnitentis, Petri exempla declarant, imo et parabola Filii ad Patrem consumpta hæreditate revertentis, in qua Christus perfectæ resipiscentiæ exemplar exhibere voluit. 4° Addo, quod si Christus in adductis testimoniis Sacramentum instituisset, sequeretur Sacramentum confici nedum quando sacerdos absolvit, verum etiam quando ligat, seu peccata retinet, quod nemo dicet. Ergo.

18. ***Resp. ad*** 1^m^, ***Neg.*** Quamvis enim nullum institutum fuerit in V. T. Sacramentum ad peccata delenda, perperam inde infertur nullum pariter institutum esse in Lege Nova; alioquin ex eodem principio inferre possemus neque baptismum neque Eucharistiam esse Sacramenta a Christo instituta eo quod neutrum fuerit in V. T. Hæc enim pendent a positiva Dei voluntate, qui congrua media diversis temporibus aptare novit. Cum præterea agatur de facto, inquirendum nobis hoc unum superest, utrum Christus reipsa hoc Sacramentum instituerit nec ne. Cum de eo consisterit, congruentiæ rationes ex se concidunt. Non tamen sequitur in pejori nos conditione, quam Hebræos in V. T. versari. Etenim præterquam quod actualis Pœnitentiæ Sacramenti susceptio suppleri

1) *De civ. Dei*, lib. 20, cap. 9, num. 2. Eadem habet *Serm.* CCXCV, al. CVIII. n. 2. *Serm.* CCLII, 18, cap. 3, n. 8, et alibi passim. Id ipsum dicatur de Theophylacto, qui in cap. XVIII, 18. Matth. dum et ipse extendit verba Christi ad omnes fideles eaque de injuriis condonandis interpretatur, distinguit potestatem sacerdotum propriam absolvendi a peccatis: en ejus verba: *Οὐ γὰρ μόνον ὅσα λύουσιν οἱ ἱερεῖς εἰσὶ λελυμένα.* Id est: „Non enim solum *quæ solvunt sacerdotes*, sunt soluta." In cap. 20, expresse docet Christum Apostolis dedisse potestatem *ut remittant peccata*, *ὥστε ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα.* Sic etiam S. Hieronymus in *Comm. ad* cap. XVIII, *Matth.* Apostolis, hanc datam potestatem affirmat.

2) Cf. Card. Pallav. *Histor. Conc. Trid.* lib. 12, cap. 12, n. 7.

3) Marc. II, 7: *Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός;*

potest contritione et voto in necessitatis casu, ut præclare observat Catechismus Rom., per hoc Sacramentum Christus sollicitudini et anxietati nostræ subvenire voluit, cum per illud non modicum solatium, conscientiæ pacem et tranquillitatem ex sacerdotis absolutione consequamur: *Neque enim*, inquit, *aliter accipienda est vox sacerdotis peccata nobis legitime condonantis quam Christi Domini qui ait paralytico Matth.*. IX, 2: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua* [1]).

18. *Ad* 2[m], *Dist.* Potestate propria vel excellentiæ, *conc.* potestate communicata et ministeriali, *neg.* Utique Deus solus potestate propria potest peccata dimittere, uti et gratiam largiri; potest tamen utrumque præstare, per hominum ministerium et per Sacramenta. Hinc sacerdotes possunt peccata dimittere potestate a Deo accepta, subordinata, ac ministeriali, ut vocant, non secus ac rex et præfectus, (quæ comparatio Chrysostomi est,) potest reos in carcerem detrudere et liberare [2]).

20. *Ad* 3[m], *Dist.* Antequam institueretur Sacramentum, *conc.* post ejus institutionem, *neg.* Omnia propterea adducta exempla extra rem proferuntur; ut quidpiam concluderent adversarii, ostendere deberent, posse homines, si necessitatis casum excipias, obtinere peccatorum remissionem absque actuali hujus Sacramenti perceptione, in casu autem necessitatis absque ejus voto, quod semper in vera conversione includitur.

21. *Ad* 4[m], vel *Neg. seq.* vel *Dist.* Si ligaret actu positivo et directe, *trans.* si negative et indirecte, *neg.* Eatenus autem ligat sacerdos quatenus non absolvit, nulla proinde intercedit paritas inter ligandi et absolvendi actus. Sive tamen liget sacerdos sive solvat, utrumque præstat vi judiciariæ potestatis sibi traditæ, quam alterutro modo exercet. Eadem difficultas in hypothesi adversariorum urgeri posset adversus baptisma, cum scilicet Ecclesiæ præpositi ab eo arcent indignos. Addo sacerdotem etiam ligare opera satisfactoria injungendo.

PROPOSITIO III.

Pœnitentia est Sacramentum a baptismi Sacramento distinctum.

22. Est de fide a Tridentino sess. XIV, can. II, definita his verbis: *Si quis Sacramenta confundens, ipsum baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sa-*

1) Part. II, cap. 5, n. 9. Alia emolumenta, quæ ex administratione hujus Sacramenti in homines proveniunt, imo in totam societatem, inferius recensebimus, cum sermonem instituemus de Confessione.

2) Lib. 3, *De Sacerdot.* loc. cit.

cramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anath. sit.

23. Quemadmodum vero Protestantes ex præpostero principio de justificatione et peccato originali cum suis necessariis manifestationibus intulerunt hoc corollarium quo omnes effectus Pœnitentiæ tribuunt Sacramento baptismi, ita Catholici ex contraria doctrina de justificatione ac peccato originali et peccatis actualibus voluntariis inferunt contrariam plane consecutionem. Hoc tamen intercedit essentiale discrimen inter agendi rationem quam secuti sunt Protestantes et aliam cui Catholici insistunt, quod illi dogmata *a priori*, ut ita dicam, sibi fingant et propriæ theoriæ accommodent, vel ex illa deducant, isti vero ex constanti ac perpetua Ecclesiæ doctrina ac praxi dogmata statuant.

24. Ecclesia enim Catholica distinctum in utroque Sacramento agnovit ministrum, distinctum subjectum, distinctam materiam, distinctam formam, distinctos effectus, distinctam institutionem, distinctas proprietates. Nam minister baptismi, saltem in necessitatis casu, est quilibet homo, minister Pœnitentiæ solus sacerdos; subjectum baptismi est quilibet homo, subjectum Pænitentiæ solus baptizatus; baptismi materia est aqua, Pœnitentiæ ex communi sententia actus pœnitentis; forma baptismi exprimit ablutionem, Pœnitentiæ absolutionem; institutum fuit Sacramentum baptismi Matth. XXVIII, Sacramentum Pœnitentiæ Joan. XX, ut paulo ante ostendimus; effectus baptismi est, delere una cum originali quælibet personalia crimina tum quoad culpam tum quoad omnem pœnæ reatum, ita ut per illum vere renascamur: Pœnitentiæ effectus est, remittere solas actuales noxas et pœnam æternam quæ inde consequitur, non autem, saltem ordinarie, omnem pœnam temporalem, ita ut reconciliemur Deo non sine magnis nostris fletibus et laboribus, imo et satisfactionibus; proprietas denique baptismi est ut iterari non possit, nec per modum judicii deleantur peccata, Pœnitentiæ vero proprium est, ut per modum judicii administretur, ac toties, quoties peccator noxarum suarum pœnitens ad sacrum tribunal confugerit. Hinc Patres appellare consueverunt Pœnitentiam *laboriosum quendam baptismum* vel *secundam post naufragium tabulam*, ut Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus [1]).

25. Accedit quod juxta Protestantium systema non solum Pœnitentia, sed ipsa Eucharistia ex numero Sacramentorum de-

1) Cf. apud Bellarm. *De Pœnit.* lib. I, cap. 13. Observat Mœhler. loc. cit. pag. 315, quod „Luther ne peut-il pardonner à S. Jérôme d'avoir appelé la Pénitence *la seconde planche de salut;* car la première, qui est le baptême, ne peut se perdre, dit notre docteur, tant que l'homme effrayé par ses péchés retourne aux promesses de ce Sacrement. Suivant les Catholiques, le bain de la régénération doit, à travers tout notre pélérinage, nous rendre purs et saints aux yeux de Dieu; d'après Luther, il doit consoler l'homme dans tous ses péchés."

beret expungi. Etenim si juxta ipsos, ideo baptismatis memoria seu recordatio vim habet remittendi peccata in quæ Christianus labitur, quia revocat ei in mentem signum seu pignus justificationis quam est adeptus per fidem, quorsum instituta est Eucharistia, quæ pariter per fidem suos producit effectus? Ergo.

DIFFICULTATES.

26. I. *Obj.* In Scripturis semper baptismus cum Pœnitentia conjungitur, ac baptismo tribuitur peccatorum remissio. Sic Act. II, 38, dicitur: ***Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum . . . in remissionem peccatorum.*** Marci I, 4, prædicatur baptismus Pœnitentiæ ***in remissionem peccatorum.*** Nec alia ratione Christus, ex Apostolo Ephes. V, 26. Ecclesiam suam sanctificavit quam ***mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.*** Quare universim pronunciat Christus, Marc. ult.: ***Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.***

27. ***Resp. Dist. ant.*** Conjungitur baptismus cum Pœnitentia, prout virtus est, in adultis ut peccatorum anteactorum veniam obtineant, ***conc.*** cum Pœnitentia, prout Sacramentum est, ad delenda peccata post baptismum patrata, ***neg.*** Quando in Scripturis Pœnitentia exigitur ut adulti cum fructu suscipiant Sacramentum baptismi, exigitur ut dispositio, ac prout virtus est. Dicitur vero conferri baptismum in remissionem peccatorum non absolute, sive de omnibus peccatis quæ post baptisma patrantur, sed de iis quæ baptismum præcesserunt, ut per se constat. Sane quoad peccata in quæ fideles post baptismum lapsi sunt, nunquam hæc perhibentur deleta vi baptismi, neque Scripturæ fideles peccatores cohortantur ad recordationem suscepti baptismi ut eorum veniam consequantur, sed illos ad solam Pœnitentiam excitant. Hinc Act. VIII, 22, Petrus Simoni jam baptizato dixit: ***Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.*** Sic etiam incestuosum illum Corinthium quem Apostolus ex potestate sibi a Christo data ligaverat I Cor. V, ex eadem potestate II Cor. II, solvit in persona Christi. Hac ratione exponi debent Scripturarum testimonia quæ nobis objiciuntur ex conjunctione baptismi cum Pœnitentia.

28. Ad id vero quod subdunt ex Apostolo facilis responsio patet; mundavit enim Christus Ecclesiam suam in regeneratione per ingressum ad vitam spiritualem. Sic etiam qui crediderit salvus erit, si fidem tamen et gratiam quam per baptismum est consecutus operibus teneat, ut loquitur S. Gregorius M.

39. II. ***Obj.*** 1° Patres remissionem peccatorum omnium uni baptismo acceptam passim referunt; luculentissime id docet inter cæteros S. Augustinus, qui scribens ad Bonifacium: ***Quidquid***, inquit, ***ab eis***, ***qui post acceptum baptismum hic vivunt***, ***infirmitate humana contrahitur quarumcumque cul-***

parum, propter ipsum lavacrum dimittitur [1]). Et clarius adhuc lib. I, ***De nuptiis***, ubi Apostoli dictum: ***Christus dilexit Ecclesiam . . . mundans lavacro aquæ***, sic accipiendum esse contendit: ***Ut eodem lavacro regenerationis et verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atque sanentur, non solum peccata quæ omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non ut baptisma quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso quod semel datur, fit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur*** [2]), et alibi sæpe. 2° Hinc S. Fulgentius ejus discipulus in lib. ***De fide ad Petrum***, appellat baptismum ***Sacramentum fidei et Pœnitentiæ*** [3]). Post clara adeo Patrum testimonia jam patet 3° quid sentiendum sit de Catholicorum nugis, de distincta nempe materia, forma, etc. quæ etiamsi distincta sint in baptismo et Pœnitentia, ad unum tamen idemque Sacramentum referri possunt, uti reipsa ad idem Sacramentum Eucharistiæ referuntur distincta materia, forma et symbola. Ergo.

30. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Acceptam referunt Patres remissionem peccatorum omnium baptismo tanquam causæ remotæ necessario prærequisitæ subsequentibus salutis subsidiis, *conc.* tanquam causæ proximæ et formali, exclusis Sacramentis reliquis ac salutis subsidiis, *neg.* Aliam non esse Augustini mentem in objectis locis constat ex iis quæ ibidem adjecit. Nam in ***Epist. ad Bonifacium,*** post adducta verba ita prosequitur: ***Neque enim aliquid prodest non baptizato dicere, dimitte nobis debita nostra*** [4]). In libro vero ***De nuptiis***, loc. cit. pariter addit: ***Quid enim prodesset vel ante baptismum Pœnitentia, nisi baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet*** [1])? Comparat scilicet S. Doctor regenerationem spiritualem generationi carnali. Quemadmodum vero huic veluti primæ causæ et vita et sanitas et medicinæ operatio adscribendæ sunt, sic regenerationi spirituali et vitæ perfectionem, et nutritionem, et amissæ valetudinis recuperationem, quæ per Confirmationem, Eucharistiam et Pœnitentiam habentur, adscribit.

1) *Epist* CLXXXV, cap. 9, n. 39.
2) Cap. 33, n.38.
3) Cap. 30.
4) Scopus S. Augustini in hac epistola est refellere Donatistas, qui contendebant „in ea se esse ecclesia quæ jam non habet maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi," ut refert S. Doctor n. 39, quibus respondet hoc fieri non posse in Ecclesia militante, quæ nempe in his terris adhuc militat, sed hunc statum reservatum esse Ecclesiæ in cœlis cum Christo regnanti in futuro sæculo, cum hic semper rogare Deum debeamus illis verbis *Dimitte nobis,* etc. Quæ petitio frustra fieret ab eo qui non esset baptismo regeneratus, cum ex vi ipsius baptismi nobis prosit tum hæc oratio, tum alia salutis subsidia, quæ Christus Ecclesiæ suæ reliquit.

1) Melius etiam dignoscitur S. Augustini mens ex iis, quæ hic immediate subdit: „In ipsa quoque oratione dominica, quæ quotidiana est nostra mundatio, quo fructu, quo effectu diceretur, *Dimitte nobis debita nostra*, nisi ab eis qui baptizati sunt, diceretur? etc."

31. *Ad* 2m, *Dist.* Vocat S. Fulgentius baptismum *Sacramentum fidei et Pœnitentiæ*, quia sine his dispositionibus absque fructu baptismus perciperetur, *conc.* quasi unum Sacramentum esse censuerit baptismum et Pœnitentiam, *neg.* Sequitur enim, explicans semetipsum: *Id est, per baptismum.* Deinde exponit qua ratione adultis ad baptisma accedentibus sit necessaria Pœnitentia, non item vero parvulis.

32. *Ad* 3m, *Neg. paritatem*; in Eucharistia enim utraque species eandem cum Christo unionem significat, ad eandem refertur spiritualem animæ refectionem, eandemque demum gratiam producit. Hinc S. Thomas docet Eucharistiam esse quidem Sacramentum *materialiter* multiplex, unum tamen perfectione signi et gratiæ productione [2]). Contra vero in baptismo et Pœnitentia confertur diversa gratia, ac diversa est etiam significationis ratio. Siquidem baptismus est spiritualis regeneratio, Pœnitentia autem reconciliatio est regeneratorum, ideoque duo hæc Sacramenta non materiali tantum ratione, verum etiam formali, ut ajunt, sunt ab invicem distincta.

CAPUT II.

DE CONTRITIONE.

33. Veritate Sacramenti Pœnitentiæ constituta, reliquum est, ut ejus partes expendamus, quas tres esse, Contritionem videlicet, Confessionem et Satisfactionem Tridentina Synodus adversus novatores declaravit ac sanxit in laudata sess. XIV, hoc can. IV: *Si quis negaverit ad integram, et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur, aut dixerit, duas tantum esse Pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio, vel absolutione qua credit quis sibi per Christum remissa peccata; anath. sit.*

34. De unaquaque proinde ex ordine disserendum est, ac primo de Contritione, quæ ab eadem Synodo ib. cap. IV, definitur: *Animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero.* Hic porro dolor, *si cum fiducia divinæ misericordiæ et voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur*, ex eadem Synodo hominem post baptismum lapsum *præparat ad remissionem peccatorum.*

35. Verum hic non pauca discutienda occurrunt quorum alia ad fidem spectant, alia sunt fidei proxima, alia denique

1) P. 3, q. 73, art. 2.

libere in scholis catholicis agitantur. Juverit alia ab aliis accurate dispescere ut perspicuitati consultum sit.

36. Ac I. quidem de fide est, *Contritionem illam imperfectam quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ et pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ; non solum non facere hominem hypocritam, et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed solum moventis, quo pœnitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitæ ad Jonæ prædicationem plenam terroribus Pœnitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt.* Ita Tridentina Synodus loc. cit. quæ can. V, quem paulo post subjiciemus, eandem doctrinam anathemate firmavit.

37. II. Fidei proximum est, *Contritionem, quam aliquando charitate perfectam esse contingit, hominem Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur*; ita Tridentinum loc. cit. quod præterea docet, *ipsam nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* Hoc ipsum pariter eruitur ex pluribus propositionibus, quas inferius referemus in Bajo damnatis, quibus tradebat doctor hic Lovaniensis posse peccatum consistere cum Contritione perfecta et voto Sacramenti.

38. Hinc, quod consequens est, ad fidem proxime accedit, saltem post Concilium Tridentinum, quod ad Pœnitentiæ Sacramentum rite suscipiendum necessaria non sit Contritio charitate perfecta secus ac docent Jansenistæ, qui *dominantem charitatem* in peccatore postulant, quæ sit concepta ex purissimo Dei amore, in eum finem ut ille possit in Sacramento Pœnitentiæ justificari; dolor enim, qui ex gehennæ metu concipitur, juxta Quesnellum execrabilis est hypocrisis.

39. III. In scholis autem catholicis controvertitur: 1° Utrum ad justificationem per Sacramentum Pœnitentiæ obtinendam præter attritionem illam, quæ oritur ex consideratione gehennæ et pœnarum, vel turpitudinis peccati, requiratur amor aliquis saltem initialis, an vero sufficiat attritio, ut vocant, formidolosa concepta ex solo timore pœnarum [1]). 2° Utrum iste amor

1) Qui contendunt sufficere dolorem conceptum ex solo timoris motivo aut turpitudinis peccati, *Attritionistæ* audiunt; qui præterea requirunt amorem initialem, vocantur *Contritionistæ*. Alexander VII, in decr. edito die 5 Maj. 1667, vetuit sub excommunicationis pœna, quominus alii aliam sententiam ali-

initialis consistat in solo amore spei, seu ut dicitur *concupiscentiæ*, quatenus scilicet Deus diligitur prout est bonus nobis ac finis noster, an vero in amore *amicitiæ* seu *benevolentiæ*, quo nempe Deus diligitur prout bonus est in se atque ob infinitas suas perfectiones. Qui propugnant amorem concupiscentiæ, censent charitatem distingui in perfectam et in imperfectam specie seu specifico motivo, ita ut amor concupiscentiæ sit charitas imperfecta, quæ specie differt a charitate perfecta, quæ juxta ipsos consistit in amore benevolentiæ. Qui vero pugnant pro solo amore benevolentiæ, docent, charitatem perfectam distingui ab imperfecta non specie, sed tantum gradus intensitate, adeo ut juxta ipsos amor initialis quem necessarium esse affirmant ad justificationem assequendam in Sacramento sit quidem *appretiative* summus, non vero sit summus *intensive*. Si enim acer, vehemens ac intensus fuerit amor, tunc juxta eorumdem sententiam charitas erit perfecta [1]). Hinc qui habet hunc amorem initialem, Deum quidem omnibus præfert ac super omnia diligit, ast remisse diligit quoad affectum
3° Juxta alios charitas theologica et proprie dicta quæque requiritur ad justificationem, non in amore amicitiæ ac benevolentiæ consistit, sed in solo amore concupiscentiæ. Hi porro docent charitatem perfectam ab imperfecta distingui ex motivis, ita ut si Deus solus diligatur quia bonus nobis est, sit censenda perfecta; si vero diligatur cum aliquo extrinseco ei superaddito vel cum mixtione timoris, censeri debeat imperfecta [2]).

qua censura notarent, adjiciens „sententiam negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in attritione videri hodie communiorem inter scholasticos.” Cf. Bened. XIV, loco mox citando. Trident. sess. VI, cap. VI, docet impios præparari ad justificationem etiam per actum quo Deum *tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt.*

1) Hic præ oculis habenda est propos. XXXVI, synodi Pistoriens. quæ sic intellecta, „ut non solum Contritio imperfecta, quæ passim attritionis nomine donatur, etiam quæ juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem, nec modo Contritio charitate formata, sed *et fervor charitatis dominantis*, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus generaliter et absolute requiratur, ut homo ad Sacramenta, et speciatim pœnitentes ad absolutionis beneficium admittantur,” damnata est a Pio VI, tanquam *falsa, temeraria, quietis animorum perturbativa, et probatæ in Ecclesia praxi contraria, Sacramenti efficaciæ detrahens et injuriosa.*

2) Cf. Bolgeni in op. *Della carità, o amor di Dio.* Roma 1788, una cum ejusdem apologia, Fulginii 1792.

Benedictus XIV, in op. *De Synodo diœces.* lib. 7, cap. 13, enumerat varias rationes quibus Contritio potest dici imperfecta; §. 5, inter cætera scribit: „Tertio et plerumque, nomine Contritionis imperfectæ intelligitur dolor de peccatis, unice conceptus atque elicitus propter eorum turpitudinem, aut solum metum pœnarum et gehennæ, absque ulla Dei dilectione.” Verum Card. Gerdilius in opusc. *Dell' attrizione*, op. edit. Rom. tom. XIX, pag. 118, accurate observat hic a docto Pontifice cum magno theologorum numero permixta fuisse duo motiva, quæ S. Thomas expresse distinguit. Nam illi theologi contendunt attritionem servilem æque gigni tam ex consideratione turpitudinis peccati, quam ex consideratione pœnarum ac gehennæ. Contra vero S. Thomas p. 3, q. 85, art. 5, ad 1^{m}, secernit unum ab altero, tribuens timori Contritionem quæ oritur ex consideratione pœnarum, charitati autem tribuit Contritionem, quæ oritur ex con-

40. IV. Disceptatio præterea viget in scholis catholicis circa timorem quo attritio concipitur; utrum scilicet sufficiat ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam timor ille qui oritur ex metu supernaturali pœnarum temporalium, an vero debeat insuper concipi ex metu pœnarum æternarum.

41. Hæc sunt præcipua capita a nobis expendenda. Nos itaque *primo* fidei dogma propugnabimus adversus novatores Protestantes; *deinde* adstruemus doctrinam Ecclesiæ Catholicæ adversus Jansenistas.

PROPOSITIO I.

Contritio illa quæ concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, fœditate, amissione æternæ beatitudinis et æternæ damnationis incursu cum proposito melioris vitæ, est verus et utilis dolor, ac præparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam, ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius.

42. Hanc propositionem de fide esse constat ex can. V. Conc. Tridentini: *Si quis dixerit, eam Contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, et æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum et utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, et magis peccatorem; demum illum esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium: anath. sit* [1]).

43. Priusquam vero manum admoveamus ad hujus dogmatis veritatem vindicandam nonnulla præmittamus necesse est, ut status quæstionis clarior evadat. Cum tota controversia versetur circa timoris honestatem, notandum est timorem multiplici ratione distingui. Alius est enim timor mundanus, alius naturalis, alius supernaturalis seu divinus. *Mundanus* est ille quo quis ita pœnas ab hominibus infligendas metuit, ut propterea in Creatorem peccare non metuat. *Naturalis* ille dicitur quo quis ipsa natura duce

sideratione turpitudinis peccati. Sic enim loquitur S. Doctor: „Peccatum primo incipit homini displicere (maxime peccatori) propter supplicia, quæ respicit timor servilis, quam propter Dei offensam, vel peccati turpitudinem, *quod pertinet ad charitatem.*"

1) Hic satis mirari non possumus prudentiam Patrum Tridentinorum, qui ita asseruerunt doctrinam catholicam, ut detegerent ac damnarent errores Protestantium, simulque varias scholarum quæstiones declinarent. Etenim 1° ea recensent doloris motiva, quæ æque consistere possunt sive *cum amore* sive etiam *sine illo*; 2° statuunt quidem Contritionem ex illis motivis conceptam *verum et utilem* esse dolorem, minime vero asserunt esse *sufficientem;* 3° adstruunt demum hujusmodi Contritionem præparare ad gratiam, ast non dicunt utrum *remote* an *proxime.*

mala temporalia reformidat. *Supernaturalis* seu *divinus* est ille quo quis a peccato abstinet, vel dolet de peccato patrato ob pœnas quas sibi infligendas a Deo timet. Hic postremus timor in duas veluti species dispertitur, alius nempe est servilis, alius vero filialis seu castus. *Servilis* ille nuncupatur cum quis gehennæ ac pœnarum metu divinam legem exequitur, vel de ejus transgressione dolet, seu ille est qui non solum manum, sed et voluntatem cohibet a peccato. *Filialis* seu *castus* timor habetur cum quis Deum ut dominum ac patrem amantissimum revereatur; quo fit ut hoc timore permotus aut retrahatur a culpa, aut doleat de commissa. Ex his duobus tertius coalescit timor, qui idcirco *mixtus* seu *initialis* vocatur, et est timor culpæ propter offensam Dei et metum pœnæ. Præter hos recensetur præterea a theologis timor qui ab ipsis dicitur *serviliter servilis*, ac ille est quo quis ita pœnam timet, ut actu paratus sit ad peccandum, si pœna deesset, seu ille est, qui solam manum cohibet, voluntatem autem non retrahit a peccato.

44. Jam vero timor omnis qui hominem a peccato amovet *in se* bonus est, cum non possit malum esse quod bonum producit effectum; potest tamen malus esse ex prava dispositione illius qui prave utitur re, quæ per se bona est [1]). Quare cum timor mundanus inducat hominem ad peccandum omnium consensu vitiosus est [2]). Timor naturalis bono accedente voluntatis affectu bonus evadit, malo vero affectu accedente, malus fit [3]); sic etiam timor serviliter servilis, licet in se bonus, subjective tamen et ipse malus evadit ob pravam animi affectionem. Timorem filialem ac castum bonum esse omnes admittunt, idem dicendum de timore mixto. De timore igitur simpliciter servili, ut vocant, tota quæstio versatur inter Catholicos et Protestantes eosque omnes qui eorumdem vestigia secuti sunt. Lutherus enim, qui docuit expergefieri peccatorem conscientiæ terrore, a quo solum liberatur per fidem qua velut per organum quoddam apprehendit merita Christi Jesu ac sua facit, excludit a dispositionibus Pœnitentiæ timorem. Hunc timorem rejicit ut

1) Notandum porro est timorem servilem quoad suam substantiam tam posse consistere cum *servilitate*, ut vocant, quam sine illa. Sine servilitate cum timetur quidem pœna, sed non tanquam summum malum; cum servilitate, cum timetur ut summum malum. Hanc doctrinam paucis, at clarissimis verbis tradit S. Th. 2^a $2^{æ}$, quæst. 19, art. 4, ad 3^m, dicens: „Timor servilis secundum suam substantiam non importat nisi timorem pœnæ. Sive timeatur ut principale malum *(quod constituit servilitatem prout exponitur in corpore articuli)*, sive non timeatur ut principale malum." Bellarminus præterea lib. 2, *De Pœnit.* cap. 17, n. 24, adjicit: „Timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, et sempiternum qualis est cruciatus gehennæ," consentaneum esse naturæ et rationi, et hujus effectum optimum esse, sive coërceat voluntatem a peccando, aut saltem impediat opus, quia non potest arbor mala bonos fructus facere.

2) Cf. S. Thom. 2^a $2^{æ}$, q. 19, art. 3.

3) Supervacaneum videtur admonere timorem naturalem nihil conferre ad justificationem, imo contrarium asserere damnatum est ab Innocentio XI, an. 1679. Cf. Bened. XIV, loc. cit. n. 3.

malum, utpote qui hominem hypocritam ac magis peccatorem efficiat [1]). Lutheri doctrinam hac in parte adoptavit Quesnellus. Concilium vero Tridentinum declarat hujusmodi timorem quatenus voluntatem a peccato retrahit, donum Dei esse, proindeque bonum et utilem, ac disponere ad justificationem eum qui dolet de peccatis a se patratis et statuit non peccare de cætero ad vitanda æterna supplicia cæteraque mala quæ peccatum consequuntur. Hanc porro doctrinam sic evincimus.

45. Contritio illa bona et utilis est, neque proinde hominem hypocritam facit magisque peccatorem, quæ concipitur ex timore illo quem Scriptura, Patres, et Ecclesia ut donum Dei et medium idoneum proponunt tum ad fugienda ac detestanda peccata, tum ad salutarem Pœnitentiam disponens: Atqui.

46. Ac primo quidem peremptoria sunt Christi verba Luc. XII, 5: *Timete eum, qui postqua mocciderit* (corpus), *habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.* Hunc præterea timorem donum Dei esse aperte ostendunt Apostoli verba Rom. VIII, 15, quibus supponit Judæos timorem sub Veteri Lege a Deo accepisse, scribens: ***Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore.*** Hunc timorem efflagitabat David Ps. CXVIII, ita Deum deprecans: ***Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.*** Plena denique sunt prophetarum volumina comminationibus quarum timore ipsi nitebantur peccatores ad pœnitentiam adducere, atque ut reliquos missos faciam, Jonas ut revocaret Ninivitas a vitiis cœpit prædicare: ***Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur.***

47. Patres unanimes in hac doctrina habemus. Quoniam vero adversarii cum quibus agimus S. Augustini potissimum auctoritate abutuntur, satis nobis erit ex S. Doctore unum aut alterum testimonium promere. Hæc igitur scribit S. Augustinus ***Enarr. in Ps.*** CXXVII: ***Ille timor nondum castus præsentiam*** (Domini) ***et pœnas timet. Timore facit quidquid boni facit; non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste timor, utilis est*** [2]); et ***Tract.*** IX, ***in Epist. Joan.: Opus est ergo***, inquit, ***ut intret timor primo, per quem veniat chari-***

1) Cf. Bellarm. *De Pœnit.* lib. 2, cap. 2, n. 2 et seqq. Cf. Mœhler in *Symbolica*, §. 33, qui sic exponit systema Protestantium: „D'après les Protestans l'effroi de la conscience nous rend seul dignes des mérites de Jésus-Christ; puis la foi comme organe, délivrant l'homme de ces terreurs, le fait juste et saint aux yeux de Dieu. Ensuite, quand le fidèle est justifié, le dessein de changer de vie et l'amour de Dieu naissent de la foi; en sorte que ces deux sentimens ne contribuent en rien à la justification, et n'entrent point par conséquent dans l'idée de la pénitence." Quem influxum hæc doctrina exercuerit circa dogma confessionis, inferius cum eodem Auctore exponemus.

2) N. 8.

tas. Timor medicamentum, charitas sanitas [1]), et alibi passim hæc ipsa inculcat [2]).

48. Ecclesiæ demum sensus aperte constat ex iis omnibus quæ attulimus ex Concilio Tridentino, et ex propositionibus Quesnelli quas Clemens XI proscripsit in Constit. *Unigenitus*, quæ ab universa Ecclesia recepta est. Tales sunt prop. LX: *Si solus supplicii timor animat Pœnitentiam, quo hæc est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.* LXI: *Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.* LXII: *Qui a malo non abstinet nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo.* Aliisque ejusmodi omissis, LXVII: *Timor servilis non sibi repræsentat Deum, nisi ut dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem* [3]). Cum vero hanc Quesnelli doctrinam, quæ cum lutherana convenit, nonnulli instaurassent, rursum ab Alexandro VIII, sequentes propositiones proscriptæ sunt, nempe XV: *Timor gehennæ non est supernaturalis*, et XVI: *Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentiæ propter se, non est bonus metus ac supernaturalis* [4]).

49. Si igitur gehennæ ac pœnarum timor a Deo ipso immittitur in cor peccatoris; si Deus ipse pœnas ac supplicia minatur ad hominem a peccato retrahendum aut revocandum; si hoc timore perculsos homines ad se venientes Deus ad Pœnitentiam recipit, profecto timor iste supernaturalis est, bonus ac utilis; voluntatem a peccato retrahit; ad Pœnitentiam disponit, nec hominem aut hypocritam aut magis peccatorem facit. Jam vero ex dictis talis est timor simpliciter servilis. Ergo.

50. Ne tamen in ambiguo versemur ad præcavendas innumeras prope difficultates seu potius cavillationes, quas adversarii instituunt ad impugnandam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam, juverit præ oculis hæc habere principia: 1° Timorem posse malum dici non in se, sed uti jam monuimus, subjective pro mala dispositione ejus qui timore percellitur. 2° Spectari insuper timorem posse aut absolute aut respective: absolute bonus est; respective vero ad charitatem, imperfectus, seu potius minus perfectus est, et latiori sensu sub hac consideratione malus quandoque dicitur, id est, minus bonus. 3° Timorem pœnarum a Deo infligendarum esse *medium* seu habere rationem medii ad vitandam culpam, non autem habere rationem finis neque inter-

1) N. 4. Totus hic tractatus legendus esset, ut pateat quænam fuerit mens S. Augustini circa timorem.

2) Quoad reliquorum Patrum testimonia cf. Bellarm. lib. 2, *De Pœnit.* cap. 17.

3) Cf. Fontana, *Constitutio* UNIGENITUS *theologice propugnata* in has propositt. ubi innumeras prope congerit ex Scriptura, Patribus, Conciliis et theologis auctoritates quibus ostendit doctrinam in illis contentam adversari doctrinæ catholicæ.

4) Cf. Viva in *Trutina* ad has propositiones.

pretative [1]). 4° Timorem ortum ex amore ordinato erga nosmetipsos esse bonum et honestum, cum Deus velit nos amare ordinate nosmetipsos, ait enim: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Hæc si præ oculis habeantur facile erit ea omnia disjicere quæ ex Scriptura, Patribus, ac ratione nostræ thesi adversari videntur.

DIFFICULTATES.

51. I. *Obj.* Joannes, I Epist. IV, 18, *Timor*, inquit, *non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate.* Hinc Apostolus Rom. VIII, 15, Christianos alloquens dicit: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.* Ergo 1° timor opponitur charitati: 2° habet pro objecto malum; 3° nec proinde donum Dei est; 4° qui cum eo operatur, mala agit, 5° juxta illud quod scribit idem Apostolus I Cor, XIII, 2: *Si charitatem non habuero, nihil sum . . . nihil mihi prodest.*

52. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Timor opponitur charitati improprie ut medium fini, et via termino, seu minus perfectum magis perfecto, *conc.* proprie seu contrarie ut malum bono, *neg.* Alioquin Christus timorem non commendasset.

53. *Ad* 2m, *Dist.* Habet malum pro objecto, id est, pœnam immediate, *conc.* mediate, *neg.*

1) Timor siquidem est medium quo utitur peccator ad imperandum affectibus suis, vel actibus qui dicuntur *imperati*, ut odio habeat quod sibi est contrarium, seu suæ æternæ felicitati, cujusmodi est peccatum: cum enim sciat peccatum offensam Dei esse ab eoque puniri, ex timore incurrendi in pœnas a Deo paratas peccatori, movetur ad consideranda motiva, quibus peccatum odio habeat, detestetur, fugiat, etc. quæcumque demum hæc motiva sint, cum unus alio, alter vero alio motivo magis afficiatur. Cæterum timor per se non habet pro objecto immediato nisi pœnam.

Ex hac animadversione patet corruere præcipuum fundamentum hæreticorum, quod scilicet omnis actio, etiam quæ a Deo sub interminatione æterni supplicii imperatur, orta ex timore annexam habeat *peccaminosam* hanc adeoque liberam voluntatis conditionem: *nollem præceptum servare, si impune possem.* Quod est absurdum ac rationi ipsi contrarium. Nam qui efficaciter timet gehennam, id est, ita timet, ut toto conatu vitare velit, si sciat, eam non modo incurri externa violatione præcepti, sed etiam conditionata violandi præceptum voluntate; profecto hoc ipso quoad ex salutari gehennæ metu præceptum exterius servat, etiam servat interius, ideoque tam voluntatem quam manum a peccato cohibet. Nec illud vident novatores quod dicunt de timore, in spem retorqueri posse. Pari enim jure contendere possem, eum, qui ex spe æterni præmii mandata custodit, hanc animo semper scelestam voluntatem fovere: *Nollem præcepta servare, si nulla servantibus promissa esset retributio.* Sicut ergo motivum spei, ex quo hic et nunc operor, non excludit motivum aliud, ex. gr. amoris benevoli, ex quo operari possim, si nullum præmium recte agentibus constitutum esset: ita nec motivum timoris excludit alterius virtutis motivum, ex quo operari possem, si nulla pœna decreta esset Dei mandata violantibus. Imo timore inducor ad motiva illa consideranda, quæ me retrahere debent a peccato, et ad præcepta divina servanda.

54. *Ad* 3m, *Dist.* Non est donum Dei adeo perfectum cujusmodi est charitas, *conc.* absolute et per se, *neg.* Contrarium enim prædicat constanter Scriptura, et ipse Apostolus in objecto loco.

55. *Ad* 4m, *Dist.* Qui ex timore operatur male agit, id est, minus perfecte, *conc.* absolute, *neg.* Aut etiam male agit si timor ille non excludat affectum ad culpam, *conc.* si excludat, *neg.*

56. *Ad* 5m, *Dist.* Sine charitate nihil sum, nihil mihi prodest in ratione meriti ad vitam æternam, *conc.* in ratione dispositionis ad justificationem, *neg.*

57. II. *Obj.* 1° Patres passim timorem reprobant tanquam malum. 2° Hoc ponunt discrimen inter Legem Veterem et Novam, 3° quod illa timorem injiciens homines a malo opere exterius perpetrando deterreret, ista vero quæ amoris est, cohibeat etiam interiorem affectum animi. 4° S. Augustinus præsertim, qui in Epist. CXLV, aperte docet quod *inaniter putat victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat: quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis* 1), et lib. II, *Contra duas epist. Pelagianorum: Quando timore pœnæ*, inquit, *non amore justitiæ, fit bonum, nondum bene fit bonum; nec fit in corde, quod fieri videtur in opere* 2). Et alibi passim 3). Ex his igitur aliisque ejusmodi S. Augustini testimoniis luculenter patet timorem pœnæ hominem magis efficere peccatorem ac hypocritam, nec posse quemquam ex puro timore ita effugere unum peccatum, ut in aliud non incurrat.

58. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Reprobant Patres timorem mundanum qui ad peccatum inducit, aut etiam reprobant timorem *serviliter servilem, conc.* timorem Dei *simpliciter servilem, neg.* Hunc enim timorem nunquam desistunt inculcare Patres atque commendare: apologetæ religionis christianæ eo utuntur ad paganos revocandos a cultu falsorum numinum: ipsi martyres in suis responsionibus pœnas æternas ad eundem finem suis persecutoribus, nisi resipiscerent, ex parte Dei comminabantur. Hæc porro vulgatissima sunt 4).

59. *Ad* 2m, *Dist.* Hoc ponunt discrimen velut notam characteristicam inter utramque Legem, *conc.* in sensu exclusivo, *neg.* In utraque enim Lege Veteri ac Nova amor et timor inveniuntur, licet in Veteri prævaluerit timor, prævaleat autem amor in Nova. Hinc orta nota veluti characteristica utriusque Legis, ut Vetus timoris, Nova amoris lex nuncupetur, prout expresse docet S. Augustinus lib. I, *De moribus Eccles.: Quanquam*

1) Alias CXLIV, n. 4.
2) Cap. 9. n. 21.
3) Hæc loca recenset Jansenius lib. I. *De grat. Christi*, cap. 29 et seqq.
4) Cf. Bellarm. lib. 2. *De Pœnit.* cap. 17, et Fontana loc. cit.

utrumque in utroque (Testamento) *sit*, *prævalet tamen in vetere timor*, *amor in novo* [1]).

60. *Ad* 3m, *Dist.* Aliquando, *conc.* semper, *neg.* Cum scilicet Lex Vetus ut plurimum nonnisi pœnas temporales in transgressores decerneret, cujusmodi erant pœna mortis, tallionis, etc., hinc qui harum tantum pœnarum intuitu a legis transgressione abstinebant, utique transgressores ac peccatores in corde erant, licet opus exterius non ponerent; at quoad eos, qui pœnas æternas metuebant, vel etiam pœnas temporales, at a Deo infligendas qui scrutator est cordium, non solum manum sed et animum a peccato retrahebat hic timor. In hoc sensu proinde explicanda sunt non pauca sanctorum Patrum effata.

61. *Ad* 4m, *Dist.* Dum loquitur S. Augustinus de timore mundano, aut *serviliter servili*, *conc.* dum loquitur de timore supernaturali ac *simpliciter servili* ut medio ad fugiendam culpam et pœnam, *neg.* Alterum enim timorem ab altero S. Augustinus aperte distinguit, ac priorem quidem utpote vitiosum damnat, posteriorem vero ubique commendat. En quibus verbis timorem mundanum ac *serviliter servilem* describat: *Et latro*, inquit, *timet malum; et ubi non potest*, *non facit; et tamen latro est. Deus enim cor interrogat*, *non manum. Lupus venit ad ovile ovium*, *quærit invadere*, *quærit jugulare*, *quærit devorare*: *vigilant pastores*, *latrant canes: nihil potest*, *nihil aufert*, *non occidit*; *sed tamen lupus venit*, *lupus redit. Numquid quia ovem non tulit*, *ideo lupus venit*, *et ovis redit* [2])*?* Timorem vero supernaturalem ac simpliciter servilem quem Deus nempe in corde excitat, ejusque utilitatem ita præclare proponit: *Quomodo si videas avem veluti jam cadere in muscipulam*, *facis majorem strepitum*, *ut volet de muscipula: sic et martyres jam forte aliqui ipsorum intendebant collum in dulcedinem vitæ hujus; Dominus qui erat in illis*, *fecit strepitum gehennarum*, *et erutus est passer de muscipula venantium... Muscipula erat dulcedo vitæ hujus* [3]). Quare non solum, ut vidimus, expresse vocat hunc

1) Cap. 28, n. 56.

2) *Serm.* LXXVIII, al. XIX, *de verb. Apost.* n. 10.

3) *Enarr. in Ps.* CXXIII, n. 12. Huic testimonio aliud adjicere libet ex eodem S. Doctore, quod plane decretorium est adversus novatores; sic igitur ipse loquitur *Serm.* CLXI, *de verb. Apost.* I Cor. VI, n. 8: „Dico ergo tibi: libidine cum victus habes consentientem, quare non committis adulterium? Et respondebis, quia timeo gehennam, timeo supplicium ignis æterni, timeo judicium Christi, timeo societatem diaboli, ne puniar ab illo, et cum illo ardeam. Quid? dicturus sum, male times? Quomodo tibi dicebam de adversario, quia quærebat corpus tuum occidere. Ibi enim recte dicebam, male times, securum te fecit Dominus tuus, dicens, *Nolite timere eos, qui corpus occidunt.* Modo cum dicis mihi, gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: quid dicturus sum? Male times? Vane times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus ablato ti-

timorem *bonum et utilem*, sed præterea incipientes adhortatur ut timore veluti duce operentur, si nondum possunt amore justitiæ, dicens: *Fac, fac timore pœnæ, si nondum potes amore justitiæ* 1). Quatuor demum præcipuos salutares effectus hujus timoris recenset, ac primo, quod a peccando impediat; secundo, quod ad dilectionem perducat: *Time tamen*, inquit, *ut ista formido custodiat te, ut perducat ad dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, et ideo mala non facis, continet te, et sic volentem peccare animum interiorem non sinit* 2). Tertio quod pravam illam peccandi consuetudinem, quam ipse lib. VIII, *Confess.* cap. V, *ferream voluntatem* appellabat, emolliat, ut fiat consuetudo justitiæ: *Cum per timorem*, scribit, *continent se a peccato, fit consuetudo justitiæ, et incipit quod durum erat amari, et dulcescit Deus* 3); quarto demum quod divinæ justitiæ timore utiliter concussi peccatores ad considerandam Dei misericordiam se convertant et in spem erigantur, ut constat ex adductis testimoniis.

62. Ex dictis igitur patet S. Augustinum interdum timorem reprobare, interdum vero eundem timorem summis laudibus celebrare; ut propterea S. Augustinum cum Augustino componamus, ac ne secum minime cohærere ipsum dicamus, restat ut necessario inferamus loqui S. Doctorem de timore mundano ac vitioso, deque prava hominis male timentis dispositione, cum eum reprobat; loqui vero de timore supernaturali ac disponente ad justificationem, cum eum commendat et ad eum homines fideles exhortatur.

63. III. *Obj.* 1° Metus gravis cujusmodi est metus gehennæ aufert libertatem, et assensum violenter extorquet, ergo inutilis est; 2° imo noxia est ejusmodi Pœnitentia quæ ex timore oritur, nec potest non esse mera hypocrisis, cum homo per ipsam exterius simulet odium peccati, quod tamen intus in corde amat, quodque libentissime patraret, nisi ferreis timoris vinculis impediretur, ut præclare animadvertit S. Augustinus dicens: *Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere* 4). Sed 3° præterea hic timor facit hominem magis peccatorem, quia majorem legis cognitionem inducit, testante Apostolo Rom. V, 20: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum.* 4° Ipsa natura odii id evincit, nemo siquidem potest aliquid odisse, nisi ejus oppositum diligat, cum amor sit prior odio, imo odium ex ipso amore

more, subjecit timorem; et ait, ubi dixit: *nolite timere eos*, etc. Cum ergo Dominus timorem incusserit, et vehementer incusserit, et repetendo verbum comminationem geminaverit, dicturus ego sum: male times? Ista non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas."

1) *Serm.* CLVI, n. 14.
2) *Serm.* cit. CLXI, loc. cit.
3) *Enarr. in Ps.* CXXVII, n. 7.
4) *Epist.* CXLV, n. 4.

gignatur; cum igitur timor servilis non oriatur ex amore justitiæ, non potest odium peccati in nobis gignere, et 5° cum non oriatur nisi ex φιλαυτία, seu *amore proprio*, hoc ipso quod homo ex timore a peccato abstinet aut de eo dolet, convincitur non amare nisi seipsum, idque eo magis, quo magis timet. Ergo.

64. ***Resp. ad*** **1m**, vel ***Neg.*** vel ***Dist.*** Timor gravis minus liberum animum efficit, seu, ut loquitur S. Thomas, aufert libertatem ***secundum quid***, ***conc.*** tollit absolute, ***neg.*** Alioquin frustra Deus incuteret timorem, et Christus timere gehennam nos docuisset. Ecclesia eos semper Pœnitentiæ subjecit, qui tormentorum timore ac vi fidem ejurarunt [1]).

65. ***Ad*** **2m**, ***Dist.*** Si solam manum cohibeat, ut timor pœnæ infligendæ ab hominibus et quidem ex prava subjecti dispositione, ***conc.*** si ut medium cohibeat etiam animum a prava voluntate, cujusmodi plerumque est timor pœnarum a Deo infligendarum, ***neg.***

66. Hinc patet responsio ad primam probationem, qua asseritur hominem exterius simulare odium peccati quod intus amat, cum id falsum sit; etenim cum homo velit finem suum, suam nempe felicitatem, ejusmodi pœnitens utitur timore pœnarum quasi medio efficaciori quo moveat se ad detestanda peccata, per quæ illam amisit, vel eo utitur ne peccet eamque amittat.

67. Quod vero spectat ad effatum S. Augustini, responsio patet ex iis quæ de germana S. Doctoris mente exposuimus. Loquitur enim in objecto loco de timore vitioso qui oritur ex prava subjecti dispositione. ***Per hoc***, inquit, ***in ipsa voluntate reus est***, ***qui vult facere***, ***quod non licet fieri***, ***sed ideo non facit***, ***quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est***, ***mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem*** [2]). De hoc porro timore nobis non est quæstio.

68. ***Ad*** **3m**, ***Neg. Ad prob.*** vero, ***Dist.*** Timor quandoque hominem magis peccatorem facit ex ipsius malitia, ***conc.*** ex natura timoris aut legis, ***neg.*** Hinc idem Apostolus ib. VII, 7, subdit: ***Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem . . . occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.*** Itaque timor servilis per se bonus ac utilis est, atque ad charitatem viam sternit, licet ex humana infirmitate aut malitia possit fieri subjective malus, ut cum impii exinde occasionem sumunt Dei justitiam blasphemandi et odio habendi.

69. ***Ad*** **4m**, ***Dist.*** Non potest timor odium peccati in nobis gignere immediate, ***conc.*** mediate, ***neg.*** Nascitur enim ejus-

1) Cf. Bellarm. *De Pœnit.* lib. 2, cap. 18, n. 3.

2) *Epist.* cit. loc. cit.

modi timor, ut jam diximus, ex amore quem homo necessario habet ad semetipsum, quo fit ut ea timeat, quæ suæ felicitati adversantur, cujusmodi in primis pœnæ æternæ sunt. Cum igitur sciat peccator se incurrisse in pœnarum istarum reatum per lethales culpas, ideo his sibi comminatis pœnis movetur ad ejusmodi culpas detestandas, quæ se in tantam infelicitatem dejicerent. Sic quia diligimus sanitatem, abhorremus a cibis suavibus qui valetudini adversantur, contra vero potiones amaras eligimus ad eam conservandam aut recuperandam.

70. *Ad* 5^{m}, *Dist.* Oritur timor de quo disserimus ex *amore proprio* ordinato et honesto, *conc.* inordinato et vitioso, *neg.* Amor enim quem erga se habet homo, quatenus ordinatus est ad æternam felicitatem quæ illi tanquam finis proponitur, bonus est atque a Deo in animum injectus, ideoque et bonus est timor peccati qui inde nascitur, ne suo fine ac felicitate homo privetur. Alioquin quoties Sancti propter æternam retributionem mali aliquid passi sunt, aut aliquid boni sunt operati, toties graviter deliquissent, quod nemo nisi insanus affirmare audeat. Ille vero, saltem interpretative, ut dicitur, se ipsum ut finem ultimum constitueret, adeoque perverse se ipsum amaret, atque ex prava dispositione peccaret, qui metueret timore *serviliter servili.* Hic enim timeret pœnam ut summum malum, id est, magis pœnam quam culpam in quo servilitas consistit. Hic timor profecto neque attritionem gignit, neque ad justificationem disponit. Nos porro disserimus de timore qui voluntatem a culpa removeat [1]).

PROPOSITIO II.

Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, non tamen sine Sacramenti voto quod in illa includitur.

71. Hæc propositio, ut supra indicavimus, fidei proxima est, et Jansenistas, ac quosdam Catholicos perstringit, qui, non obstante aperta Concilii Tridentini doctrina, et condemnatione propositionum Baji, docentis peccata cum perfecta charitate posse consistere, inficiari ausi sunt Contritionem charitate perfectam sine actuali Sacramenti susceptione hominem statim cum Deo reconciliare. Anonymus enim, quem fuse refellit Bellarminus [2]), contendebat his perfecte contritis et charitate flagrantibus non remitti peccata ac reatum pœnæ æternæ absque

1) Cf. S. Th. 2^{a} 2^{æ}, q. 19, art. 2 et seqq.

2) Lib. 2, *De Pœnit.* cap. 13.

actuali baptismi aut Pœnitentiæ susceptione, *nisi forte in articulo mortis*. Alii censent non remitti nisi *raro*, in casu nempe necessitatis, ac deficiente confessarii copia; non autem *ordinarie* neque *frequenter*, multo minus *semper* [1]). Demum nonnulli existimant, non omnem Dei amorem *super omnia* ex *certa lege* hominem justificare [2]).

72. Frustra porro tum Jansenistas, tum theologos illos laborare sic evincimus: doctrina illa fidei proxima censenda est, atque ab omni proinde catholico theologo tenenda, quæ expresse traditur ab œcumenica Synodo, et Romanis Pontificibus, quæque luculentissime Scripturarum et Patrum auctoritati innititur. Talis est autem doctrina quæ in propositione enunciatur.

73. Ac primo quidem expresse tradi hanc doctrinam ab œcumenica Synodo constat ex verbis quæ paulo ante retulimus ex Concilio Tridentino, sess. XIV, cap. IV.

74. Hanc eandem doctrinam adstruere Romanos Pontifices liquet ex propp. XXXI, XXXII, LXX et LXXI Baji damnatis a S. Pio V, Gregorio XIII, et Urbano VIII: reliquis porro omissis, quæ sunt de charitate perfecta; LXXI ita se habet: ***Per Contritionem etiam cum charitate perfecta, et cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti*** [3]). Ergo contradictoria propositio vera et catholica est.

75. Scripturarum autem auctoritate hanc doctrinam fulciri constat tum ex iis omnibus locis in quibus traditur per veram conversionem illico peccata dimitti; sic Ezech. XXIII, 12: ***Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua;*** tum ex textibus illis, in quibus docetur peccatum cum charitate quæ individua comes est Contritionis, consistere non posse; uti Prov. VIII, 17: ***Ego diligentes me diligo;*** et I Petr. IV, 8: *Charitas operit multitudinem peccatorum;* Luc. VII, 47: ***Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.***

76. Inniti demum auctoritati SS. Patrum ex luculentis ipsorum testimoniis quæ collegit Bellarminus abunde patet [4]). Nos brevitatis gratia unum aut alterum ex iis afferemus. S. Joan.

1) Ita Estius *In* IV, d. 17, §. 2 et seqq.

2) Sic censet Aurel. Piette, ***Elucidationes difficiliorum theologiæ quæstion.*** part. IV, q. 7.

3) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1206 et seqq. prop. XXXI, ita se habet: „Charitas perfecta, et sincera, quæ est ex corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, tam in catechumenis, quam in pœnitentibus potest esse sine remissione peccatorum;" XXXII: „Charitas illa, quæ est plenitudo legis, *non semper* est conjuncta cum remissione peccatorum;" LXX: „Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem: et charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis."

4) Loc. cit.

Chrysostomus: *Sicut ignis*, inquit, *in silvam ingressus omnia purgare solet, sic dilectionis fervor quocumque inciderit, omnia tollit et exscindit . . . ubi charitas est, omnia sublata sunt mala* [1]; S. Augustinus: *Sola charitas*, ait, *extinguit delicta* [2]; S. Leo M.: *Nullas patitur veniæ moras vera conversio, dicente Spiritu Dei per prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris* [3]; S. Petrus Chrysolog.: *Absolvi vis? Ama; charitas operit multitudinem peccatorum* [4].

77. His addimus auctoritatem S. Thomæ, qui in IV, dist. 17, q. 2, art. 5, scribit: *Quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad Contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet.* Ergo.

DIFFICULTATES.

78. I. *Obj.* Scriptura non semel insinuat non semper peccata dimitti, quamvis pœnitentes perfecta flagrent charitate. Etenim 1° Luc. VII, de muliere pœnitente legitur in præsenti: *Remittuntur peccata multa*, licet jamdiu præcesserit dilectio: *Quoniam dilexit multum;* quod 2° pridem jam animadverterat S. Augustinus, qui de eadem muliere scribit: *Accessit ad Dominum immunda, ut rediret munda; accessit ægra, ut rediret sana* [5]; et post ipsum S. Gregorius M. qui *Hom.* XXXIII, *in Evangelia: Lavanda* (non lota), inquit, *ad fontem misericordiæ cucurrit;* sic etiam S. Bernardus ait: *Tangit pedes mundi atque mundantis, immunda; et vestigiis Creatoris mulier criminosa procumbit* [6]; 3° Paulo, qui jam vas erat electionis, dixit Ananias Act. XXII, 16: *Exurge et baptizare et ablue peccata tua.* 4° His principiis innixus S. Augustinus passim docet catechumenis, licet charitate flagrantibus, absque baptismo vel *securam non esse justitiam*, vel aliquid deesse *ad capessendum regnum cœlorum*, vel cordis conversionem nonnisi in necessitate supplere baptismum, ut lib. IV *De Baptismo* [7], et *Tract.* XIII *in Joan.* affirmat, quod *quantumcumque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat; non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismum* [8]; quod facto suo confirmat; sic enim de seipso scribit lib. IX, *Confess.* cap. IV: *Gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides me securum esse non sinebat de*

1) *Hom.* VII, *in* II *ad Timoth.* n. 3: Καθάπερ εἰς ὕλην πῦρ εἰσελθὸν πάντα διακαθαίρειν εἴωθεν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀγάπης θερμότης ὅπουπερ ἂν ἐμπέσοι πάντα ἀναιρεῖ, καὶ διακόπτει . . . ἔνθα ἐστὶν ἀγάπη, πάντα ἀνῄρηται τὰ κακά. Tom. XI, pag. 703.

2) *Tract.* I, *in* I *Epist. Joan.* n. 6.

3) *Epist.* CVIII, al. LXXXIII, cap. 4, edit. Baller.

4) *Serm.* XCIV, in *Biblioth. Patr.* Lugd. tom. VII, col. 920.

5) *Serm.* XCIX, al. *Hom.* XXIII. cap. 2.

6) *Serm. in festo B. Mariæ Magdal.* n. 1.

7) Cap. 22.

8) N. 7.

præteritis peccatis meis, *quæ mihi per baptismum tuum remissa nondum erant.* Augustino autem 5° consonant Patres reliqui, inter quos 6° S. Leo: *Sic divinæ*, scribit, *bonitatis præsidiis ordinatis*, *ut indulgentia Dei*, *nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri* [1]). 7° Hæc omnia confirmantur ex ipso Concilio Tridentino, quod sess. XIII, can. XI, præscribit confessionem omnibus antequam ad Eucharistiam accedant, *quantumcumque se contritos existiment*, solo excepto necessitatis casu, et cum copia confessarii non habetur. Ergo.

79. ***Resp.*** ***Neg.*** *ant.* ***Ad*** 1^m *prob.* ***Dist.*** Per confirmationem coram hominibus factam ipsi mulieri, ***conc.*** coram Deo, ***neg.*** Alioquin bis mulier illa absoluta fuisset ab iisdem peccatis, siquidem paulo post iterum dixit Christus mulieri: ***Remittuntur tibi peccata.*** Hoc etiam confirmatur exemplo hæmorrhoissæ, quæ, etsi sanitatem jam obtinuisset, tamen Marc. V, 34, dixit ei Christus: ***Esto sana a plaga tua.*** Verba autem illa: ***Quoniam dilexit multum***, non aliud significant juxta Bellarminum, quam magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ [2]).

80. ***Ad*** 2^m, ***Dist.*** Docent citati Patres mulierem illam accessisse immundam, nondum lotam, etc., in æstimatione hominum, ***conc.*** vere et coram Deo, vel ***neg.*** vel ***Subd.*** Cum accessit, cucurrit, procubuit nondum perfecta charitate incensa, ***conc.*** cum perfecta charitate dilexit, ***neg.*** Quod expresse docet S. Bernardus ***Serm.*** IV, ***De dedicat. Eccles.*** dicens: ***Errabat*** (Pharisæus), ***qui tanquam adhuc peccatricem horrebat***, ***quæ divinis inhærens vestigiis***, ***rigabat fletibus***, ***tergebat crinibus***, ***osculo premebat***, ***ungebat unguento***, etc. [3]).

81. ***Ad*** 3^m, ***Dist.*** Adimplendo conditionem a Christo præscriptam, vel ad habendum gratiæ signum, ***conc.*** perinde ac si adhuc in peccatis suis esset, ***neg.*** Idem dicere possumus de Paulo jam converso, quod de Cornelio scripsit S. Augustinus: ***Cornelius***, ait ipse, ***audiens et credens***, ***quod prædicaverat Petrus***, ***ita mundatus est***, ***ut ante visibilem baptismum***, ***cum suis qui aderant***, ***acciperet donum Spiritus Sancti***, ***verumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit***, ***ut ablutus etiam extrinsecus***, ***lavaret quodammodo vestimenta sua*** [4]).

1) *Epist.* CVIII, al. XCI, cap. 2.

2) *De Pœnit.* lib. 2, cap. 14, n. 2.

3) N. 3, qui ibidem subdit: „Numquid possibile est regnare peccatum in animo contrito, et spiritu ingemiscenti, aut non multa charitas operit multitudinem peccatorum? *Dimissa sunt ei peccata multa*, quoniam *dilexit multum.* Merito proinde jam non peccatrix, juxta tuam, Pharisæe, sententiam." Et hæc quidem verus Bernardus: nam quæ ab adversariis objiciuntur, desumpta sunt ex sermone spurio. Cf. edit. Mabill. opp. S. Bernardi, vol. II, pag. 734.

4) *Quæst.* XXXIII, *in Numeros*, n. 9.

82. *Ad* 4^m, *Dist.* Hoc dicebat S. Augustinus de catechumenis absque legitima causa baptisma protrahentibus, *conc.* per se, *neg.* In adductis enim locis aliisque non paucis S. Augustinus eos perstringit catechumenos, qui diu differre baptismum consueverant, ac merito affirmat his absque baptismo, quamvis sibi viderentur charitate flagrare, non remitti peccata, nisi adimplerent quæ Christus jussit, cum Contritio non remittat peccata independenter a virtute Sacramenti. Ejus proinde susceptionem saltem in voto habere debent vere contriti.

83. *Ad* 5^m, *Dist.* Cum disserunt de iis qui nondum habent charitatem perfectam, *conc.* secus, *neg.* Ut patet ex allatis documentis.

84. *Ad* 6^m, *Dist.* Vel in re, vel in voto, *conc.* in re tantum, *neg.* Scopus enim S. Leonis est retrahere peccatores a procrastinanda Pœnitentia [1]).

85. *Ad* 7^m, *Dist.* Ob periculum et facilitatem deceptionis in re tam gravi, *conc.* quasi censuerit, non semper remitti peccata dum vere adest Contritio charitate perfecta, *neg.* Adeo aperta est mens Concilii Tridentini, ut nullus supersit ambigendi locus [2]). Aliud porro est loqui in abstracto, ut dicimus, aliud vero in concreto. Nam quod Contritio charitate perfecta talem producat effectum dubitare non possumus; semper tamen incerti sumus num ejusmodi Contritionem reipsa habeamus.

86. II. *Obj.* Si Contritio charitate perfecta ante actualem baptismi aut Pœnitentiæ susceptionem semper justificaret catechumenos aut pœnitentes, jam sequeretur, 1° inutilem fore realem illorum Sacramentorum susceptionem; 2° falsam pariter fore baptismi aut absolutionis formam; 3° Contritionem et charitatem præcedere debere peccatorum remissionem, quæ quidem omnia falsa ac erronea sunt. Ergo.

87. ***Resp. Neg.*** primam sequelam, quia, uti jam observavimus, non confertur remissio peccatorum per actum Contritionis aut charitatis nisi intuitu et virtute Sacramenti, quod operatur vel *in voto existens*, *vel in actu se exercens*, ut loquitur S. Thomas [3]). Hinc si culpabiliter Sacramentum non suscipiatur, nulla evadit adepta justificatio [4]).

1) Ut patet ex cap. 5, ubi concludit: „Unde oportet unumquemque Christianum conscientiæ suæ habere judicium, ne converti ad Deum de die in diem differat," etc.

2) Cf. Card. Pallav. *Storia del Conc. di Trento*, lib. 12, cap. 10, n. 26 et seqq.; nam n. 27 refert jam canonem paratum esse ad damnandam contrariam sententiam, qui tamen editus non est, eo quod Balthassar Heredia se interposuerit.

3) In *Suppl.* q. 18, art. 1.

4) Hic quæstio agitatur a theologis, utrum peccata per Contritionem cum voto Sacramenti dimissa reviviscant, si quis postea culpabiliter negligat susceptionem Sacramenti; nec enim defuerunt qui affirmarent; verisimilior tamen, imo certa videtur sententia, quod peccata semel remissa, quacumque demum ratione remissa sint, sive per Sacramentum, sive extra Sacramentum, nunquam renasci,

88. *Neg.* pariter alteram sequelam, tum ob rationem modo adductam, quia virtus clavium semper operatur, sive actu, sive voto; tum etiam quia forma absolutionis tam primam quam secundam aut tertiam remissionem pro subjecti capacitate significat; tum denique quia juxta S. Thomam perinde valent verba: ***Ego te absolvo*** ac ***Sacramentum absolutionis*** tibi impendo [1]), id est, per ea significatur visibiliter, quod invisibiliter Deus jam operatus est seu operatur.

89. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Debet præcedere Contritio aut charitas prioritate causæ et naturæ, *conc.* prioritate temporis, *neg.* Actus enim Contritionis vel charitatis est ultima dispositio ad gratiam et remissionem peccatorum consequendam.

PROPOSITIO III.

Ad Sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum non est necessaria Contritio charitate perfecta.

90. Hæc propositio quæ sequitur ex præcedente, ejusdem certitudinis est, præsertim post Conc. Trid. Nec enim ignoramus a veteribus scholasticis ante Tridentinum, saltem usque ad S. Thomam, passim propugnatam fuisse Contritionis perfectæ necessitatem ad percipiendum cum fructu Sacramentum Pœnitentiæ, communemque penes illos hanc fuisse doctrinam [2]). In Concilio tamen Tridentino quæsitum est serio in ejusmodi opinionem ob affinitatem quam præ se ferre videbatur cum erroribus Protestantium, quod scilicet a sacerdotibus non reipsa remittantur per verba absolutionis hominum peccata, sed solum declarentur esse remissa [3]). Nulla tamen censura Patres Tridentini illam sententiam perstrinxerunt, ne veteribus illis notam erroris inurerent. Cæterum si Jansenistas qui fere obsoletam hanc doctrinam suam fecerunt, et paucos admodum theologos excipias, Catholici quotquot sunt, ab ea recesserunt.

neque quoad reatum culpæ neque quoad reatum pœnæ. Nam cum remittantur peccata per gratiæ sanctificantis infusionem, penitus anima purgatur et sanctificatur et peccata illa destruuntur, quod vero destructum est, reviviscere nequit. Id tamen non vetat, quominus qui negligit Sacramentum, puniatur ob hoc speciale peccatum. Cæterum cf. Vasquez *De Pœnit.* q. 88, art. 4, dub. 1, præsertim n. 74 et seqq. ubi late de hac controversia disserit.

1) Part. III, q. 84, art. 3, ad 5.

2) Nimis longum esset velle etiam per summa capita veterum scholasticorum placita referre, nec ulla utilitas exinde sequeretur. Qui tamen optaret sibi plenam de illis cognitionem comparare, consulat Morinum tum in op. *De Pœnitentia* lib. 8, cap. 2 et seqq., tum in op. *De Contritione et attritione exercitatio historico-theologica*, part. I, *De mente Doctorum scholasticorum.* Non tamen sine aliquo delectu doctissimi hujus viri opera legi debent.

3) Cf. Card. Pallavic. op. cit. cap. 12, n. 6.

91. Sic igitur propositionis nostræ veritatem adstruimus: Ex Concilio Tridentino sess. XIV, cap. IV, duplex distinguitur Contritio: altera quæ aliquando charitate perfecta est, hominemque cum Deo reconciliat, priusquam Sacramentum actu suscipiatur, altera imperfecta quæ quamvis sine Sacramento per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, eum tamen ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Supponit igitur Tridentinum ac pro certo habet, 1° non esse necessariam perfectam Contritionem ad Sacramentum rite suscipiendum; alioquin non *aliquando* dumtaxat, sed *semper* peccator priusquam Sacramentum actu susciperet justificatus foret; 2° peccatorem vulgo ad justificationem perduci in Sacramento Pœnitentiæ per solam Contritionem imperfectam, sive attritionem. Quæ quidem confirmantur ex Catechismo Rom. qui inter cætera hæc habet: *Quin etiam, statim ut eam* (Contritionem perfectam) *mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui . . . prophetæ verba illa declarant: Dixi: confitebor adversum me injustitiam meam Domino; et tu remisisti impietatem peccati mei. Atque ejus rei figuram in decem leprosis animadvertimus, qui a Salvatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veræ Contritionis eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Domino impetremus* 1). Cum vero idem Catechismus passim doceat per verba absolutionis relaxari peccatorum vincula, pro certo proinde habet non esse necessariam Contritionem perfectam ad rite suscipiendum Sacramentum.

92. Ad hæc accedit, damnatam esse prop. LVIII Baji quæ ita se habet: *Peccator pœnitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens et inspirans vivificat eum, et resuscitat; ministerio autem sacerdotis solus reatus tollitur* 2). Jam vero si necessaria esset Contritio charitate perfecta ad rite suscipiendum Sacramentum Pœnitentiæ *nunquam* ministerio sacerdotis absolventis, sed *semper* a solo Deo peccator vivificaretur. Hoc propterea esset peculiare paradoxon hujus Sacramenti in adversariorum hypothesi, ut *in re nunquam* produceret effectum quem significat, produceret vero *semper in voto*, quod sane absonum est.

DIFFICULTATES.

93. I. *Obj.* 1° Si rejicienda ut erronea foret opinio de absoluta necessitate Contritionis perfectæ, ideo esset, *primo*, quod

1) Part. II, cap. 5, n. 30.
2) Cf. apud Hard. loc. cit. quæ fuit sententia nonnullorum antiquorum scholasticorum.

finis et causa institutionis Sacramenti Pœnitentiæ, quæ est remissio peccatorum, cessaret, cum eam jam supponeret ante actualem Sacramenti susceptionem; *secundo*, quod non amplius formæ absolutionis sua veritas constaret, quia sacerdos solum declararet peccata esse remissa, minime vero reipsa absolvendo remitteret. Atqui hæ rationes aliæque ejusmodi nihil evincunt, cum 2° ex ipsa Tridentini doctrina Contritio perfecta hominem Deo non reconciliet nisi dependenter a Sacramenti voto quod in illa includitur; et aliunde 3° ipsa Contritio pars essentialis sit ejusdem Sacramenti. 4° Nonne qui tenent hominem semper Deo reconciliari per Contritionem perfectam ante actualem Sacramenti susceptionem, tum veritatem formæ absolutionis vindicant, tum Sacramenti utilitatem? Ergo.

94. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Etiam, *trans.* vel *conc.* solum, *neg.* Potissima enim ratio ob quam catholici theologi passim ut erroneam præfatam sententiam rejiciunt ac impugnant, est, quia adversatur aperte Tridentini Concilii doctrinæ, quæ Scripturarum, Patrum, universæque traditionis auctoritati innititur, prout ex dictis constat, atque ex dicendis magis patefiet. Hinc jam collabescit superstructa argumentatio. Verum, et hoc omisso, *neg. minorem* propositi argumenti.

95. ***Ad*** 2m seu ***Ad*** 1m *prob.* ***Dist.*** Cum casus ille extraordinarius datur ut Contritio sit charitate perfecta, per accidens, *conc.* per se et natura sua, *neg.* Alioquin sequeretur illud absurdum quod paulo ante indicavimus, ita videlicet a Christo esse institutum hoc Sacramentum, ut in voto *semper* operari debeat, *nunquam* vero possit operari in re.

96. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Contritio est pars essentialis Sacramenti in ipsa actuali ejusdem administratione, *conc.* ante actualem administrationem, *neg.*

97. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** At diversa ratione, scilicet in casu extraordinario, ut diximus, ac per accidens, *conc.* eadem ratione, *neg.*

98. II. ***Obj.*** 1° Hæc sententia a Tridentino damnata non fuit; 2° eamque tribus eoque amplius sæculis docuerunt unanimiter fere theologi, nec defuerunt qui vel in ipso Concilio, Pallavicino teste [1]), vel post Concilium eidem mordicus adhæserint, 3° Patrum auctoritati innixi, qui sacerdotum partes in hujus Sacramenti administratione adumbratas docuerunt a Domino, sive cum mundatum a se leprosum ad sacerdotes misit, ut eum sanatum declararent, sive cum Lazarum a se excitatum a mortuis jussit, ut Apostoli ab exterioribus vinculis solverent, inter quos 4° eminent S. Augustinus et S. Gregorius M. qui aperte tradunt vivum esse oportere, qui peccata con-

1) Loc. cit. n. 2 et seqq.

fitetur, nec quemquam esse absolvendum nisi quem sacerdos cognoverit vivificatum. 5° Ab istorum Patrum doctrina non discessit S. Thomas qui in IV, dist. 21, art. 2, in corp. et alibi passim id ipsum docet concludens quod *ordinatur confessio directe ad dimissionem pœnæ*. Ergo.

99. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Ita tamen ut Concilium eam improbaverit atque rejecerit, ***conc.*** ut non rejecerit, ***neg.*** Ex eo quod Concilium nullam specialem notam illi sententiæ inusserit, ob quamdam erga veteres scholasticos reverentiam, id unum inferri potest eam non esse ***hæreticam***; at ex eo quod non sit hæretica, non sequitur esse catholicam.

100. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Antequam ab Ecclesia reprobata esset adeoque innoxie, ***conc.*** postquam Ecclesia contrarium docuit, ***Subd.*** A Jansenistis ac paucis illis qui istorum vestigia sectari maluerunt quam Ecclesiæ doctrinam, ***conc.*** a cordatis theologis, ***neg.*** Veri enim theologi munus est non propria, sed Ecclesiæ sensa reverenter complecti.

101. ***Ad*** 3m, ***Neg.*** Imo contrarium plane Patres docuerunt cum affirmarunt 1° claves æterni aditi traditas esse arbitrio Petri cœli janitoris; 2° hanc inesse sacerdotibus potestatem, ut beneficio absolutionis vere peccata dimittant; 3° nonnisi ad preces sacerdotis peccatoribus indulgentiam a Deo concedi; 4° sententiam sacerdotum priorem esse divina; 5° pœnitentes ad vitam excitari solemni absolutionis ritu; 6° donec ad Sacramentum veniant, catechumenos et pœnitentes semper esse vinculis peccatorum adstrictos [1]). Quæ certe principia consistere nequeunt cum adversariorum doctrina. Cum igitur Patres adducunt exempla leprosi a Christo mundati ac Lazari excitati a mortuis, id unice significare volunt, Deum esse qui interiori gratia sua peccatores vivificat et mundat, sacerdotes vero non esse nisi causas instrumentales, quibus Deus utitur ad peccata mundanda, ut exponit Catechismus Romanus [2]).

102. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Vita inchoata, et inchoata resurrectione, quam imperfecta Contritio operatur per gratiam actualem, quæ animam interius movet et excitat, ***conc.*** vita plena, et perfecta resurrectione, quæ est effectus gratiæ justificantis per Sacramentum conferendæ, ***neg.*** Id patet ex ipsis S. Gregorii verbis, qui in eadem ***Hom.*** XXVI, ***in Evangel.*** quæ nobis opponitur, scribit: *Ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat* [3]); nec non ex verbis S. Augustini, qui aperte de illis, qui sacerdotum objurgationibus *displicentes sibi, mutare vitam instituunt*, affirmat: ***Resurrexerunt isti; revixerunt***

1) Horum omnium testimonia cf. apud Bellarm. *De Pœnit.* lib. 3, cap. 2 et seqq.

2) Loc. cit. n. 35.

3) N. 6.

quibus displicet quod fuerunt; sed reviviscentes ambulare non possunt. Hæc sunt vincula ipsius reatus; opus est ergo, ut qui revixit, solvatur, et ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solveritis, etc. [1]).

103. ***Ad*** 5^{m}, ***Dist.*** In Commentariis in Magistrum sententiarum, ***conc.*** in Summa ubi si quid minus caute antea scripserat, rerum momentis maturius perpensis emendavit, ***neg.*** Porro in part. III, q. 84, art. 2 et 3, doctrinam nostram propugnat. Sic enim scribit art. 3: ***Cum Sacramenta Novæ Legis efficiant quod figurant, oportet, quod forma Sacramenti significet id, quod in Sacramento agitur, proportionaliter materiæ Sacramenti . . . Hoc autem Sacramentum scilicet Pœnitentiæ nec consistit in consecratione alicujus materiæ sanctificatæ, sed magis in remotione cujusdam materiæ, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia Pœnitentiæ. Talis autem remotio significatur a sacerdote cum dicitur***: ***Ego te absolvo*** [2]).

CAPUT III.

DE CONFESSIONE.

104. Confessio quæ altera pars est Sacramenti Pœnitentiæ definiri solet: ***Accusatio peccatorum, quæ quis post baptismum commisit, legitimo sacerdoti facta ad illorum absolutionem obtinendam.*** Wicleffus necessitatem Confessionis impugnavit in casu perfectæ contritionis, ut patet ex ejus art. VII, a Concilio Constantiensi proscripto: ***Si homo debite fuerit contritus, omnis Confessio exterior est sibi superflua et inutilis*** [3]). Novatores Confessionem interdum uti bonam ac salutarem commendant, interdum vero tanquam cruentissimam animarum carnificinam ac tormentum Innocentianum execrantur, vel ad summum contendunt ejus usum liberum esse utpote institutionis mere ecclesiasticæ. Increduli eandem viam tenent. Veteres Montanistæ ac Novatiani admittunt Confessionis divinam institutionem, restringunt tantum facultatem a Christo datam Ecclesiæ absolvendi rite pœnitentes ab omnibus peccatis. Jansenistæ improbant usum confitendi peccata venialia. Hos errores omnes refellere aggredimur.

1) *Serm.* XCVIII, al. XLIV, *De verbis Dom.* cap. 6.

2) Certum videtur plerosque scholasticos usque ad S. Thomam docuisse necessitatem Contritionis ad Sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum, imo et S Thomam ipsum, quidquid asserat Drouvenius, tum in aliis operibus, tum in Commentariis in Magistrum sententiarum adhæsisse communi tunc temporis sententiæ, donec in Summa mutavit sententiam quam postea nunquam non est professus. Cf. Morinum op. et loc. cit.

3) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 299.

PROPOSITIO I.

Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium quæ post baptismum commissa sunt, divinæ institutionis est, et necessaria ad salutem. Quod in primis Sacræ Literæ ostendunt.

105. De fide est, ad quam sanciendam hos canones edidit Concilium Trid. sess. XIV, can. VI: *Si quis negaverit Confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum; anath. sit.* Can. VII: *Si quis dixerit, in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, et quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta, et circumstantias, quæ peccati speciem mutant ... anath. sit.* Can. VIII: *Si quis dixerit, Confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam, a piis abolendam ... anath. sit.*

106. Suppositis testimoniis superius ex Sacris Literis recitatis: *Quæcumque alligaveritis*, etc.; *Quorum remiseritis*, etc. ita instituimus argumentum: Evidens est, ex his verbis sacerdotes constitutos a Christo esse judices facultate instructos ligandi atque solvendi, retinendi atque remittendi peccata: atqui, inquit Tridentinum [1]), *constat, sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie, ac singillatim sua ipsi peccata declarassent.* Id ipsum fori civilis consuetudo plane demonstrat, ubi nisi judices pro tribunali sedentes reorum causas vel ex propria confessione, vel accersitis testibus diligentissime inquirerent, discuterent, ponderarent, eorum judicia ut iniquissimæ prævaricationes haberi deberent. Cum itaque Christus tribunal spirituale Pœnitentiæ ad instar fori civilis erexerit, necessario fatendum est ex Scripturæ auctoritate, nisi prævia singulorum peccatorum lethalium cum suis circumstantiis quæ speciem mutant, Confessio fiat, remitti ac retineri peccata non posse.

1) Sess. XIV, cap. 5.

107. Hunc præterea ac non alium sensum esse verborum, quibus Christus contulit hanc potestatem absolvendi aut ligandi, remittendi aut retinendi peccata, constat ex ratione qua in praxim hæc facultas ab Ecclesia deducta est, atque ex constanti traditione ac interpretatione Patrum per quos eorum verborum significatio determinata est. Quod sequenti propositione luculentissime ostendemus. Interim animadvertimus Confessionem ipsam divinæ institutionis esse, ac necessariam ad salutem, non autem *modum* confitendi sive palam sive secreto; qui modus afficit tantum disciplinam cujus Ecclesia moderatrix esse debet 1).

DIFFICULTATES.

108. I. *Obj.* 1° Christus citt. verbis sacerdotes judices minime constituit, cum ex Apostolo I Cor. IV, et II Cor. V, non sint nisi *legati*, *ministri* et *dispensatores mysteriorum Dei.* 2° Verum, dato etiam quod veri judices sint, nequeunt propterea peccata remittere, quod solius principis est, judicis vero munus statutas a lege pœnas tantummodo exequi. 3° Princeps præterea judices constituendo non prohibet, quominus subditi possint ad se immediate confugere, multo igitur minus Christus tribuens Apostolis facultatem remittendi aut retinendi peccata vetuit, ne fideles ad se immediate confugiant, ut remissionem peccatorum obtineant. 4° Dicendum est igitur liberam saltem esse omnibus Confessionem, nisi 5° agatur de publicis peccatoribus, qui velint baptizari aut cibo eucharistico refici, non autem de occultis quorum reatus cum lateant Ecclesiam, nullum propterea ipsa jus habet in eos inquirendi et judicandi 2). Ergo.

109. *Resp. ad* 1m, *Neg. Ad prob. Dist.* Id est, sacerdotes judices non sunt auctoritate suprema et propria, *conc.* ministeriali et communicata, *neg.* Christus enim Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus missionem contulit et auctoritatem administrandi Sacramenta eo modo, quo ab ipso instituta sunt: Sacramentum porro Pœnitentiæ voluit ut administraretur ad modum judicii; ergo hoc ipso instituit sacerdotes vere judices in hoc Sacramento.

1) Conc. Trid. hoc aperte indicat sess. XIV, cap. 5. Cf. Morinum *De Pœnit.* lib. 2, cap. 10, §. 14 et seqq., tum etiam cap. 9, ubi non pauca exempla profert ejusmodi Confessionum, quæ in publico consessu interdum fieri consueverunt. Id ipsum ostendit Massuetus in *Diss.* III, *Iren.* cap. 7. Scio Petavium in adnot. in S. Epiphan. *Hæres.* LXXIX, §. 5, contendere, nunquam Confessionem publicam viguisse. Verum ipse loquitur de publica peccatorum Confessione quæ aliqua lege fuerit præscripta præsertim in universa Ecclesia. In quo utique ei assentimur, ast negari non potest in nonnullis Ecclesiis, et per aliquod tempus ejusmodi Confessionem obtinuisse.

2) Ita passim Kemnitzius, et post eum Dallæus et Bingham.

110. *Ad* 2m, *Dist.* Nomine et auctoritate propria, *conc.* nomine et auctoritate Christi et juxta leges ab ipso latas, *neg.*

111. *Ad* 3m, *Dist.* Nisi constaret de aperta Christi voluntate, ut non consequamur peccatorum remissionem præterquam virtute clavium, *conc.* si de hac voluntate constet, *neg.* Sane vel ipsa clavium metaphora qua usus est Christus aperte ostendit, non posse nos alia ratione peccatorum remissionem obtinere, quam per illorum ministerium, quibus ipse claves commisit. Quorsum enim alicui claves traderentur, si cuique domus aditus pateret [1])?

112. *Ad* 4m, *Neg.* Responsio patet ex modo dictis.

113. *Ad* 5m, *Neg.* Distinctio enim quam Binghamus invexit arbitraria est; nam Christus nullum faciens discrimen inter peccata publica et occulta, omnia remittendi facultatem dedit Apostolis. Quod si Ecclesia in foro externo non judicat de occultis, de iisdem tamen judicat in foro interno juxta potestatem sibi a Christo datam.

114. *Inst.* 1° Absolutio est alieni beneficii executio, non autem judicium; 2° Christus enim mandatum quidem dedit remittendi peccata, at non dedit mandatum de peccatis cognoscendis; 3° quod ostenditur ex baptismi exemplo, qui confertur in remissionem peccatorum absque ipsorum manifestatione. Ergo.

115. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Est executio alieni beneficii conferendi per actum judicialem, adeoque cum causæ cognitione, *conc.* conferendi quacumque ratione, *neg.*

116. *Ad* 2m, *Dist.* Dedit Christus mandatum remittendi peccata simul et retinendi, si opus fuerit, *conc.* solum remittendi *neg.* Jam vero nisi prius peccata cognoscantur, non potest ejusmodi facultas rite exerceri.

117. *Ad* 3m, *Neg. paritatem*, cum enim per baptismum pateat infidelibus ingressus in Ecclesiam, nequit hæc in non subditos verum ac proprium exercere judicium. *Quid enim mihi,* interrogat Apostolus, *de iis qui foris sunt judicare?* I Cor. V, 12. Per plura aut pauciora experimenta propterea Ecclesia tentat catechumenos, antequam eos admittat ad baptismum [2]).

118. II. *Obj.* 1° Nuspiam legimus Apostolos compulisse fideles ad Confessionem peccatorum apud se faciendam. 2° Imo

1) Cf. Schefmacherum, *Lettres d'un Docteur Allemand de l'université de Strasbourg à un gentil-homme protestant.* Strasbourg 1730, tom. I, lettre 4, troisième proposit. Cf. etiam Maldonatum *De Sacram. Pœnit.* cap. 3.

2) Jam alias monuimus antiquitus obtinuisse, ut inter cætera experimenta exigeretur singulorum peccatorum confessio a catechumenis; postea tamen hæc praxis in desuetudinem abiit. Dixi inter *cætera experimenta*, siquidem illa non erat confessio sacramentalis, ut patet, neque Ecclesia ullam exercebat jurisdictionem proprie dictam in illos catechumenos, sed solum ad humilitatis exercitium, atque ut se certiorem faceret de catechumenorum dispositionibus priusquam eos admitteret ad baptismum.

Apostolus Paulus solum exegit conscientiæ propriæ discussionem a fidelibus, ut digne accederent ad sacram Synaxin dicens: ***Probet autem se ipsum homo*** [1]), innixus certe doctrinæ Christi qui 3° Matth. VI, nos docet in oratione dominica peccatorum remissionem immediate a Patre suo petere illis verbis: ***Dimitte nobis;*** et 4° promittit Patrem suum nobis dimissurum, prout et nos debitoribus nostris dimiserimus; jam vero nos debitores nostros ad duram hanc conditionem non adigimus, ut prius singillatim offensas nobis illatas confiteantur. 5° Hinc Christus Apocalyps. II et III, variis Episcopis delinquentibus non aliud injungit ad peccatorum veniam obtinendam, quam ut Pœnitentiam agant, ut præcipiebatur in V. T.; 6° neque enim credere fas est in lege gratiæ impositum esse gravissimum jugum, cui minime subjiciebantur, qui sub lege servitutis constituti erant. Ergo.

119. ***Resp. ad*** 1m, ***Trans.*** Nec enim desunt qui Confessionis praxim colligant ex Jac. V, 16, aliisque testimoniis [2]). Verum hoc omisso, ***Dist.*** Non legitur, ***conc.*** non compulerunt fideles ad confitendum cum opus esset, ***neg.*** Nuspiam enim legimus Apostolos baptizasse infantes, quin tamen inferri possit nunquam infantes ab Apostolis tinctos fuisse. Cum igitur constet de divina Confessionis institutione, nos potius concludimus Apostolos fidelibus Confessionem injunxisse cum opus esset, quamvis id literis minime fuerit consignatum.

120. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Probatione a Christo præcepta, ***conc.*** quomodocumque facienda, ***neg.***

121. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Obtinendam per adjumenta a se instituta, ***conc.*** ad horum exclusionem, ***neg.***

122. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Quoad dimissionem ipsam et affectum dimissionis, ***conc.*** quoad modum, ***neg.*** Longe enim diversa ratione nobis dimittit Deus, ac nos dimittere debeamus debitoribus nostris, qui nullam ad veniam concedendam nostris offensoribus conditionem apponere possumus; potest autem Deus, prout reipsa apposuit.

123. ***Ad*** 5m, ***Dist.*** Modo tamen a Christo injuncto, ***conc.*** ad ipsorum arbitrium, ***neg.***

124. ***Ad*** 6m, ***Resp. I.*** hic agi de ***facto***, si de eo constiterit, conjecturæ nostræ evanescunt. ***Resp. II. Dist.*** Quod tamen leve est habita ratione tot legalium lustrationum, sacrificiorum, etc., quæ in Veteri Lege exigebantur ad remissionem

1) I Cor. XI, 28.

2) Cf. Schefmacherum loc. cit. Maldonatus in cit. tract. *De Pœnit.* contendit minus solidum esse testimonium quod afferri solet ex epistola Jacobi: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra*, ad evincendum præceptum Confessionis. Attamen alii magnum pondus probationis inveniunt in eo textu. Morinus enim lib. 8. *De Pœnit.* cap. 8. §. 4, non solum mordicus vindicat hoc testimonium velut efficax ad ostendendam necessitatem Confessionis, sed ostendit præterea talem esse ejusdem textus interpretationem SS. Patrum antiquissimorum. Cf. cit. loc.

peccatorum obtinendam, ac leve præterea fit ab uberiori gratia, *conc.* secus, *neg.* Addo Confessionem in solatium ac in commodum nostrum cedere [1]).

125. III. *Obj.* Auricularis Confessio pluribus nominibus impossibilis est, perniciosa et periculi plena. Ac 1° impossibilis est integra peccatorum Confessio tum defectu memoriæ, tum defectu cognitionis, tum denique defectu discretionis inter peccata lethalia ac venialia; hinc anxietates et scrupuli, quibus non semel perturbatur conscientia. 2° Perniciosa est quatenus qui confitetur ex veniæ facilitate ansam sumit in pejus quotidie ruendi, ac temerariam sibi securitatem pollicetur, cum de unica materiali Confessione sollicitus vix ipsi cura subsit de criminum detestatione. 3° Periculi demum plena est Confessio ex parte reipublicæ, quæ sibi omnia metuere potest ex arcana hac conscientiæ manifestatione, in qua sacerdotes suadere possunt pœnitentibus, ne principum jussis obtemperent, aut machinationes moliantur adversus publicam tranquillitatem aut principum vitam. Sed nec periculo vacat quoad ipsos confessarios, qui fœdissima quæque tum legere tum audire coguntur, quibus perdifficile est eos non inquinari; hinc Constitutiones adversus *sollicitantes* editæ. Periculi demum plena est respectu ipsius confitentis dum ea recolere memoria debet quæ ipsum in delectationem conjicere possunt eorum quæ detestari teneretur; ex sæpe præterea iterata eorumdem criminum narratione fit ut verecundiam omnem exuat, ac vix unquam e peccatorum cœno emergat. Ergo.

126. *Resp. I.* Generatim agi de *facto*, uti jam animadvertimus; hoc semel constituto, quæ ambitioso ac vano eruditionis ac verborum apparatu congerunt adversarii, per se concidunt. Paralogismis præterea pugnant adversarii, dum ea urgent adversus auricularem Confessionem quæ sibi Protestantes animo seu potius imaginationis æstu fingunt, aut quæ ex hominum vitio et abusu proveniunt, non autem ex rei ipsius institutione ac legitimo usu.

1) Cf. Mœhler, *Symbolique*, liv. 1. §. 33, ubi n. 2, inter cætera scribit: „Tout ce qui affecte véritablement l'homme, doit de nécessité se produire au dehors . . . . Quand l'âme est brisée par le repentir, ce sentiment veut se révéler au grand jour; alors nous confessons nos péchés à l'Eglise, et tout ce que nous faisons au prêtre, nous l'avons fait à Jésus-Christ, car il tient sa place. Que deux ennemis désirent sincèrement se réconcilier, ils se sentent entrainés à confesser leurs torts; et ce n'est non plus que par cet aveu que leur réconciliation devient véritable, que la paix rentre dans le coeur. Telle est en effet la nature de l'homme, qu' il ne croit point lui-même à ses propres affections, s'il ne les voit manifestées à l'extérieur; et dans la réalité, les mouvemens de notre âme ne sont parvenus à leur dernier complément que lorsqu'ils ont reçu une forme visible... Celui qui déteste, abhorre le péché, le confesse avec douleur et tout ensemble avec joie: avec *douleur*, parce que le péché est le mal propre du pécheur; avec *joie*, parce qu'en le confessant le pécheur s'en sépare et s'en éloigne." Nimius essem si vellem huc afferre quæ Cl. Manzoni præclare scripsit de hoc argumento in op. *Sulla morale cattolica*, cap. 8, §. 3.

127. ***Resp. II. Neg. Ad*** 1m *prob.* ***Dist.*** Si nos teneremur ad id quod vires nostras excedit, *conc.* si ad id solum ad quod vires nostræ divina gratia adjutæ pertingunt, *neg.* Jam vero ut ex Tridentina Synodo didicimus, nos non tenemur confiteri nisi ea peccata, quæ post debitum ac diligens examen menti subeunt. Id ipsum de cæteris dicatur quæ recensent adversarii, cum juxta practicum conscientiæ dictamen peccata sua fideles patefacere debeant. Iis vero, qui forte rudiores esse possunt confessariorum charitas et solertia præsto est.

128. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Ex propria malitia, *trans.* vel *conc.* ex Sacramento ipso, *neg.* Tantum enim abest, ut Confessio facilitatem peccandi præbeat, ut quo deteriores homines sunt, eo magis a Confessione abhorreant; quo vero meliores sunt, eo magis eam frequentent. Quod si nonnulli rudes adeo sint, ut in Confessionis veluti cortice quiescant, parum solliciti de interioribus animi dispositionibus, quæ ad rite hoc Sacramentum suscipiendum requiruntur, instruendi ii sunt ac commonendi, non vero abolenda Confessio. Tot enim, experientia duce, tantaque emolumenta in Christianos ex ea proveniunt, ut nullum fortasse frenum magis idoneum excogitari possit ad homines a vitiis retrahendos, aut ad eos continendos in officio. Ipsimet Protestantes ac increduli non semel hoc ipsum animadverterunt, ac ingenue fassi sunt [1]), atque hinc sæpe ejus usum, licet frustra, restituere contenderunt [2]).

129. ***Ad*** 3m, ***Neg.*** Quin potius respublica haud pauca inde commoda percipit. Confessarii enim norunt scriptum esse: ***Admone illos principibus et potestatibus subditos esse*** [3]). Sane machinationum et seditionum architecti sacerdotum insectatores ac hostes teterrimi sunt. Non ignorant præterea confessarii teneri se ad pœnitentes adigendos ut furto aut fraude sublata restituant, famæ læsæ damna reparent, cæteraque præstent quæ damno quavis ratione injuste illato civibus compensando sunt necessaria. Ex his aliisque haud paucis quæ brevitatis gratia prætermitto, luculenter constat perniciemne, an potius utilitates maximas ex Confessione

1) Baro de Starck plura adducit documenta ad hoc evincendum tum ex Protestantibus, tum ex ipsis incredulis. Inter cæteros Voltaire in op. *Annales de l'empire* tom. 1, pag. 41. hæc scribit: „Les ennemis de l'Eglise Romaine, qui se sont élevés contre une institution si salutaire *(la Confession auriculaire)*, semblent avoir ôté aux hommes le plus grand frein qu'on peut mettre a leurs crimes secrets. Les sages de l'antiquité en avoient eux-mémes senti l'importance." Sed cf. *Entretiens Philosoph.* pag. 28 et seq. Cf. etiam Com. de Maistre in op. *Du Pape* liv. 3, chap. 3, §. 1; necnon Esslinger op. cit. §. 1.

2) Cf. Shefmacher op. et loc. cit. ubi inter cætera profert actum quo ministri protestantes enixis precibus petierunt a magistratu Argentoratensi, ut restitueret usum Confessionis. Alia cf. apud Bergier *Diction.* art. *Confession.*

3) Ad Tit. III. 1.

respublica sibi polliceri jure debeat [1]). Neque ullum est confessariis pertimescendum periculum si oratione freti, et ea qua decet modestia, gravitate, prudentia, charitate ad excipiendas confessiones se conferant, prout quovis tempore, cum ingenti suo et animarum lucro sanctissimi viri hoc Sacramentum administrarunt. Recte observat Bergierius deteriores sacerdotes nihil magis abhorrere quam ab audiendis Confessionibus [2]). Profecto hoc ministerium perpetua admonitio ipsis confessariis est. Siqui vero moribus projecti eo quandoque abutuntur, ipsi viderint: rationem enim reddent ei cujus vice in sublimi hoc ministerio funguntur [3]). Neque demum periculo est pœnitentibus Confessio, si et ipsi intimo cordis dolore perculsi peccata sua recolant, eaque exponant ea qua par est cautela ac verecundia; alioquin vel ipsa Confessio quæ coram Deo juxta adversarios esset facienda, periculo non vacaret, omnisque conscientiæ discussio fugienda esset, cum tamen pius Ezechias de se profiteatur: ***Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*** [4]).

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex sensu traditionali adstruitur.

130. Protestantes recentem esse contendunt doctrinam et praxim, aut saltem obligationem seu necessitatem [5]) Confessionis, atque ab Innocentio III, in Concilio Lateranensi IV, demum obtrusam an. 1215. Si igitur ostenderimus 1° omnibus retro sæculis Patres Confessionis divinitus institutæ necessitatem inculcasse gravium criminum reis; 2° praxim sive usum Confessionis in universa Ecclesia nunquam non viguisse, tum illorum ignorantia, tum mala fides, aut etiam utraque simul manifestæ erunt. Jam vero id ostendere operosum non est.

1) Claus. Harms protestans sic alloquitur Regem Borussiæ: „Nescirem majestati tuæ majori fervore rem aliam magis commendare quam Confessionem, etenim Ecclesia nullum medium efficacius illa habet ad Christianos continendos in timore Domini qui est basis timoris, obsequii, et subjectionis quam regi suo subditi debent. Error hac de re (licet, ut spero, qui illum evulgant, ignorent) includit germina perduellionis et thronos minatur." Ita in *Ephem. evangelica Berolinensi* 1829, n. 81. Plura alia huic similia ex Protestantibus afferre possem. Interim cf. Esslinger op. cit. Bergier, *Diction. de theol.* art. *Confession.*

2) Loc. cit.

3) Cf. quæ de hoc argumento apposite scribit Manzoni op. et loc. cit.; necnon Feller, *Dict. philosoph.* art. *Confession.*

4) Isai. XXXVIII, 25.

5) Nunc jam fere omnes Protestantes veritate compulsi fatentur usum Confessionis antiquissimum esse; verum contendunt illum esse liberum ita ut ex Christi dispositione nulla vigeat Confessionis obligatio nec nisi serius ab Ecclesia eam fuisse inductam. Ita Dallæus, Bingham etc. ad eos demum an. 1784, accessit Eybel in opere quod de hoc argumento scripsit.

131. Ac primo quidem constantem ac perpetuam esse Patrum doctrinam circa hunc articulum ostendunt eorum testimonia, quæ, ne longiores simus, more nostro, in certas classes redigimus. Harum 1ma est eorum qui affirmant nonnisi sacerdotes posse criminum vincula solvere post eorum manifestationem; ita ex Latinis S. Cyprianus, S. Ambrosius, S. Innocentius, S. Leo M., S. Augustinus, S. Gregorius M.; ex Græcis vero Origenes, S. Basilius qui ad interrogationem 228: *Quibus peccata sint aperienda?* respondet: ***Peccata iis confiteri necesse est, quibus credita est dispensatio divinorum mysteriorum*** 1), et S. Joan. Chrysostomus 2). 2da eorum est qui docent sacramentalem Confessionem esse regulam imponendæ Pœnitentiæ sive publicæ sive privatæ juxta sacerdotis prudentiam, ita Patres citati 3), et Concilium Laodicenum can. II, præcipiens ut pœnitentibus perseverantibus in humilitate Confessionis statuatur Pœnitentiæ tempus *pro qualitate peccati* 4), Concilium Cabillonense 5), Trullanum seu Quini-sextum quod can. CII præscribit sacerdotibus *peccati qualitatem considerare, et ejus qui peccavit ad conversionem promptum studium, et sic morbo convenientem afferre medicinam* 6). Eodem medicinæ exemplo usus longe ante jam fuerat Origenes 7). 3tia eorum est qui adstruunt Evangelium irritum reddi a quocumque delicta occultante, quæ in corde latent, fortiter esse increpandam eorum verecundiam in peccatorum manifestatione sacerdoti, eamque suffugientes infici aposthemate exitioso; nullum denique lethalibus noxis contaminatum accedere posse ad sacram Synaxim, nisi prius exomologesim fecerit; sic rursum citati Patres inter quos ita loquitur Origenes: ***Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri; proferri autem ab illo, qui***

1) *Regulæ brevius tractatæ*: Ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστευμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. Opp. ed. Maur. tom. II.

2) Ne in citandis auctoribus infiniti fere simus, cf. hæc singillatim testimonia collecta tum a Bellarmino lib. 3, *De Pœnit.* cap. 5 et seqq. tum a Schefmachero op. cit. *Quatrième lettre*, prop. 2 et 3, nec non a Muzzarelli in op. *Il buon uso della Logica*. opp. edit. Florent. 1822, tom. IV, *opuscolo* 13, *Confessione auriculare*.

3) Ibid.

4) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 782.

5) Can. 8, ibid. tom. III, col. 949.

6) Ibid. col. 1698.

7) *Hom.* II, *in Ps.* 37, cujus hæc verba sunt n. 6: „Sicut ii qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter et moleste immanentis abundantiam, si vomuerint relevantur: ita etiam hi qui peccaverunt, si quidem occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, et propemodum suffocantur a phlegmate, vel humore peccati. Si autem sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, et confitetur, simul evomit et delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere", etc. Ed. Maur. tom. II, pag. 688.

accusator peccati est et incentor [1]). Sic pariter Tertullianus [2]).

132. Ad alterum vero quod attinet, ad usum scilicet et Confessionis praxim ante Innocentium III, illud constat 1° ab exemplis imperatorum, regum, ac virorum principum qui confessarios habuisse leguntur a sæc. XII, ad sæc. VII [3]). 2° Presbyterorum perid temporis excipientium Confessiones militum. 3° Episcoporum, qui præ nimia pœnitentium multitudine hos ad monachos remittebant. 4° Sacerdotum qui in Missis orabant: ***Pro omnibus quorum Confessiones suscepi.*** 5° Eorum qui juxta canonum sanctionem certo tempore confiteri tenebantur; Episcopus enim juxta præceptum Concilii Rothomagensis in diœceseos lustratione interrogare debebat: ***Si aliquis ad Confessionem veniat vel una vice in anno, id est, in capite quadragesimæ.*** 6° Infirmorum, qui in mortis periculo exomologesim faciebant. 7° Summæ sollicitudinis quam ostendit Ecclesia per eam ætatem ne infirmi absque Sacramentali Confessione ex hac vita decederent. 8° Fidelium, qui antequam ad sacram Synaxin accederent, gravia peccata confitebantur, ut constat ex Anastasio Sinaita scriptore sæc. VI [4]), nec non ex S. Paulino Aquilejensi [5]), adeo ut in variis Confessionum seu examinis conscientiæ formulis exaratis sæc. VI, VII et VIII et hoc peccatum recensetur: ***Ego Corpus et Sanguinem Domini polluto corpore sine Confessione et Pœnitentia indignus accepi*** [6]). 9° Miraculorum quæ patrata referuntur; exemplo sit quod scribit Petrus Venerabilis de juvene infirmo; nam ***invitatus ad eum more ecclesiastico presbyter ut ejus confessionem susciperet*** eo quod peccatum reticuisset, nunquam potuit sacram particulam deglutire [7]). 10° Ut alia plura prætercam, id ipsum constat ex eo quod qui in Angliam sub S. Gregorio M. ejusque successore Vitaliano religionem christianam intulerunt, inter cætera et præceptum sacramentalis Confessionis introduxerint [8]).

1) *Hom.* III, *in Lev.* n. 4, ibid. pag. 196, non alia ratione potuerunt se subducere Protestantes ab horum testimoniorum pondere, quam asserendo has homilias falso esse Origeni adscriptas, uti fecit Dallæus; sed cf. Huetium in *Origenian.* lib. 3, sect. 3; Carol. de la Rue in monito ad novissimam opp. Orig., edit.; Nat. Alex. in *Synopsi Hist. Eccl.* sæc. III.

2) *De Pœnit.* cap. 8, nec enim assentior Albaspinæo, qui ea, quæ hic Tertullianus scribit de sola Pœnitentia publica exponit.

3) Horum omnium documenta cf. apud Schefmacherum op. cit. prop. I.

4) In ejus verba: *Ἐξομολόγησαι Χριστῷ διὰ τῶν ἱερέων τὰς ἁμαρίας σου* „Confitere Christo per sacerdotes peccata tua." *De sacra synaxi*, n. 5, apud Combefis. in *Auctario novo.* pag. 890.

5) *Lib. exhortation. ad Henricum ducem Forojul.* cap. 33, edit. Madrisii Venet. 1737, cf. not. ed. in hunc loc. ubi plura alia SS. Patrum testimonia congessit.

6) Apud Schefmach. loc. cit.

7) Ibid.

8) Cf. Lingard in op. *The antiquities of the Anglo-Saxon church.* edit. 2, Newcastle 1810, ch. 7, pag. 200 et seqq. ubi plura documenta profert ex Egberto, Libro legali Eccles., Beda aliisque ex quibus constat viguisse in Anglia ea ætate *præceptum* Confessionis, adversus Welock, qui putavit liberam tunc tem-

133. Jam vero hæc omnia documenta assurgunt a sæc. XII, ad sæc. VI. Porro sæc. V, S. Augustinus, ut peccatorem inducat ad Pœnitentiam dum bona valetudine fruitur, hanc rationem profert: ***Quia si ad ultimum vitæ steterit, nescit si ipsam Pœnitentiam accipere, ac Deo et sacerdoti peccata sua confiteri poterit*** [1]. Sæc. IV, S. Ambrosius, teste Paulino in ejus vita, in excipiendis secretis fidelium Confessionibus summa charitate ac benignitate operam navabat: ***Siquidem***, scribit, ***quotiescumque illi aliquis ob percipiendam Pœnitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quæ illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur*** [2]. Sæc. III, Origenes monet pœnitentes, ***ut circumspiciant cui presbyterorum debent confiteri peccatum suum*** [3]. Sæc. II labente celebre est factum, quod refert S. Irenæus de mulieribus a Marco præstigiatore circumactis, quæ, ***postea ad Dei Ecclesiam reversæ cum reliquo suo errore hoc quoque confessæ sunt*** [4], nempe secundum corpus se ab eo contaminatas, necnon miro in ipsum amore exarsisse, nonnullas vero earum hoc crimen confiteri veritas a vita Dei desperasse [5]. Tertullianus eodem sæc. damnat eos, qui ***publicationem sui suffugere aut de die in diem differre præsumunt, pudoris magis memores quam salutis*** [6]. Hi loquuntur de usu Confessionis tanquam proveniente ex divina institutione: ***institutam a Domino exomologesim*** eam apertis verbis vocat Tertullianus [7]. Ergo sæc. I eam jamdiu introductam esse

poris fuisse hanc Confessionis praxim apud Anglo-Saxones: inter cætera verba hæc ex *Serm. de Pœnit.* collect. a Welockio ipso urget: „Revera nemo veniam peccatorum a Deo impetrabit, nisi illa alicui e divinis ministris confiteatur, et Pœnitentiam agat juxta illius judicium."

1) *Serm.* cccxciii, al. Hom. xli, *De pœnitentibus.* Totus sermo est de hoc argumento.

2) N. 39.

3) Loc. cit.

4) Lib. i, cap. 6; n. 3.

5) Ibid. cap. 13, ed. Mass. n. 5. ubi iterum scribit: „Hæ sæpissime conversæ ad Ecclesiam Dei, confessæ sunt, et secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, et inflammatas valde illum se dilexisse." Ubi præterea refert de uxore cujusdam diaconi ita abrepta, quod „post deinde cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummavit"; et n. 7: „Multas seduxerunt mulieres, quæ cauterizatas conscientias habentes, quædam quidem etiam in manifesto exomologesin faciunt; quædam autem reverentes hoc ipsum, in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei, quædam quidem in totum abscesserunt; quædam autem inter utrumque dubitant."

6) Lib. *De Pœnit.* loc. cit.

7) Ibid. cap. ii. Ex quo magis efficitur adversus Albaspinæum agi hic a Tertulliano de Confessione proprie dicta a Christo instituta et præcepta, minime vero de exteriori tantum ac publica Pœnitentia, seu de exteriori tantum apparatu, et de Confessione quadam generica, qua peccator seipsum apud Deum accusat. Publica enim hæc Pœnitentia non a Domino, sed ab Ecclesia instituta est, nec conciliari cum ea interpretatione possunt quæ Tertullianus exaggerat de pudore, verecundia, etc. quem enim pudorem experiuntur Protestantes in suis publicis genericis confessionibus? Non advertit vir doctus utramque Confessionem, publicam scilicet et privatam, sacramentalem eo

fateamur necesse est; alioquin si recens inducta esset, ad Christum eam Patres illi minime retulissent.

134. Huc accedit doctrina de divina Confessionis institutione ac necessitate, et Confessionis usus apud Græcos, Armenos, Coptos, Æthiopes, reliquasque orientales sectas Nestorianorum et Monophysitarum, quæ a sæc. V ab Ecclesia Romana divisæ sunt [1]). Hæ profecto sectæ ab Innocentio III hanc doctrinam et praxim non sunt mutuatæ. Et hinc rursum ineluctabile exurgit argumentum præscriptionis, cujus pondere hæretici omnes opprimuntur.

135. Quæ cum ita se habeant, quis non miretur Protestantium illorum stupiditatem aut impudentiam, qui adhuc obtrudunt in tanta critices luce, ab Innocentio III, scilicet XIII sæculo, inductam Confessionem aut saltem ejus obligationem fuisse? Nempe eadem ratione, qua doctrinam de reali Christi præsentia in Eucharistia paucis etiam abhinc annis vidimus nonnullos Protestantes affirmasse, a monacho Paschasio sæc. IX invectam in Ecclesiam fuisse. Cæterum nos ab ætate apostolica Patres et scriptores ecclesiasticos attulimus, qui docent divinam esse Confessionis institutionem, usque ad sæc. XII descendentes, ac rursus a sæc. XII ascendentes usque ad ætatem apostolicam monumenta certissima praxis et obligationis hujus Confessionis divinitus institutæ dedimus, præter consensum omnium sectarum, quæ V Ecclesiæ sæculo jam ab unitate desciverunt.

DIFFICULTATES.

136. I. *Obj.* 1° Allata documenta non evincunt necessitatem auricularis Confessionis, sed *a*) vel usum alicujus Confessionis quæ Deo soli fieret, non autem sacerdoti, vel *b*) Confessionis cujusdam generalis, non autem omnium singillatim peccatorum; vel *c*) Confessionis liberæ, quæ devotionis gratia peragebatur, a monachis primum inductæ, non autem necessariæ; vel *d*) ad recipiendam instructionem aut congruam Pœnitentiam ut facilius obtineretur reconciliatio sub spe divinæ misericordiæ; vel *e*) denique Confessionis peccatorum publice, non vero secrete patratorum. Quod 2° ex Græcorum aliorumque veterum Orientalium moribus confirmatur, penes quos nullus aut fere nullus obtinet Confessionis usus, adeoque neque præceptum. Ergo.

137. ***Resp.*** *ad* 1m, *Neg.* Etenim Patres et scriptores ecclesiastici quos adduximus, *a*) loquuntur de ea Confessione, quæ

tempore fuisse, ut observat Massuetus diss. 3, Iren. art. 7, n. 75.

1) Cf. Renaudotium *Pérpétuité*, etc. tom. v, liv. 3, chap. 3 et seqq., et liv. 4, chap. 1 et seqq.

Deo soli fit *per sacerdotem*, ut ait Anastasius Sinaita [1]), et constat præterea ex S. Gregorio M. aliisque documentis non paucis circa sensum hujus formulæ de Confessione Deo facienda [2]). Loquuntur item, ut vidimus, de ea Confessione a qua nonnulli præ verecundia retrahebantur, et ideo a salute excidebant, ut patet ex Irenæo, Tertulliano, Chrysostomo aliisque passim.

138. *b*) Agunt de Confessione cunctorum singillatim peccatorum; nam *cuncta*, inquit Origenes, ***necesse est publicari;*** quibus similia habet Cyprianus [3]).

139. *c*) Disserunt de absoluta necessitate Confessionis sine qua nulla datur peccatorum remissio, ut constat ex dictis [4]). Ridiculum porro est quod addunt, Confessionem scilicet devotionis causa fuisse introductam a monachis; ut enim cætera omittam, mulieres illæ quæ seductæ fuerunt a Marco, non erant monachi aut sanctimoniales.

140. *d*) Neque confitebantur fideles ad recipiendam instructionem, sed ad obtinendam peccatorum remissionem ab iis quibus claves regni cœlorum, ut unanimiter Patres loquuntur commissæ sunt ad ligandum et solvendum [5]).

141. *e*) Non denique sermo fit de sola Confessione peccatorum publicorum, sed de Confessione præterea ***occultorum,*** ut ex adductis testimoniis constat.

142. *Ad* 2m, *Neg.* Renaudotius enim, Morinus, Wanslebius irrefragabilibus documentis contrarium evincunt, adeo ut nihil sit exploratius.

143. II. *Obj.* 1° Sanctorum antiquiorum sive Episcoporum sive presbyterorum biographi nullibi referunt eos fidelium Confessiones excepisse, imo nec Sanctos ipsos, saltem in vitæ discrimine constitutos, exomologesim fecisse. 2° Nuspiam legimus ethnicos aliquid objecisse adversus Confessionem. 3° In nosocomio a Fabiola Romæ instituto nullum invenimus presbyterum excipiendis Confessionibus præfectum; nullum cum lues Carthagini aut Alexandriæ grassaretur Cypriani et Dionisii Alexandrini ætate; nullum qui militum, vel in navibus

1) Loc. cit.

2) Cf. Muzzarelli, Dissert. cit.

3) Lib. *De lapsis* pag. 191. Cf. ejus verba superius cit. Alia plura ejusdem S. Martyris in hanc rem testimonia congerit, ac vindicat adversus Fellum editorem Oxoniensem Maurinus editor in præfat. §. 8.

4) Cf. admonitionem ed. Maur. in librum *De lapsu virginis consecratæ.* Opp. S. Ambrosii tom. II.

5) Apposite Massuetus, diss. 3, art. 7: „Certe, *inquit*, si quo alio sibi ipsæ opitulari posse remedio existimassent eæ mulieres; si uni Deo facta confessio, privataque sponte suscepta pœnitentia sceleribus expiandis satis fuisset, quid ambigebant? quid ab Ecclesia deficiebant, vel animo dubiæ inter defectionem et reconciliationem hærebant? Quin potius tam facili remedio sibi ipsæ consulebant? Nodum hunc solvat Grabius, videatque, num apud suos ejusmodi pudor et anxietas peccatorum mentes usquam torserit. Ne ejusmodi ambagibus unquam implicarentur, abscissa penitusque resecta tot molestiarum causa, sollicite caverunt. Sed tam expeditum salutis iter necdum Irenæi ætate notum erat."

iter agentium Confessiones audiret. 4° Incompertæ olim sive confessariorum sive pœnitentium instructiones, cum tot hodie eruperint *Summæ*, *Summulæ*, *Curatorum manipuli*, *Pœnitentialia*, *Confessariorum specula*, *Instructiones*, *Aphorismi*, *Decisiones casuum*, *Medullæ*, etc. etc. quæ nostras occuparunt bibliothecas. Ergo.

144. ***Resp.*** I. hæc omnia argumenta negativa esse, nec minimum attingere tot positiva quæ recensuimus. Nec rationes desunt silentii istius, ac 1° inopia monumentorum quæ ex primis sæculis ad nos pervenerunt; 2° arcani disciplina, quæ tunc temporis severissime vigebat; 3° methodus quam sectabantur biographi non omnia singillatim a Sanctis gesta persequendi, uti nunc obtinet.

145. ***Resp.*** II. ***Ad*** 1^m^, ***Neg.*** Contrarium enim ostendimus ex iis quæ retulimus ex S. Irenæo, ex Origene, præsertim vero ex Paulino de S. Ambrosio. Quod si expresse non legimus sanctos illos Episcopos et sacerdotes peccata sua in vitæ discrimine confessos esse, tacite saltem id innuunt hagiographi dum referunt eos Eucharistiam percepisse [1]). Certum enim est Sanctos illam præmisisse Eucharistiæ sumptioni probationem quam omnibus indicit Apostolus, quamque iidem Sancti cæteris inculcabant. Plerumque præterea sancti illi Episcopi et sacerdotes martyrio nævos suos abluebant. Cæterum de S. Eligio legimus, eum totius anteactæ vitæ Confessionem fecisse [2]).

146. ***Ad*** 2^m^, ***Trans.*** Siquidem, ut alias animadvertimus ethnicis notitia mysteriorum nostrorum subducebatur; nil mirum propterea si hæc ab illis ignorarentur. Baronius autem censet calumniam a gentilibus impactam Christianis apud Minucium Felicem in ***Octavio***, quod virilia sacerdotum adorarent [3]), inde ortam fuisse quod pœnitentes ad genua sacerdotum procumberent, dum sua illis peccata confiterentur [4]).

147. ***Ad*** 3^m^, ***Dist.*** Id est, ***non legimus*** sacerdotes præfectos fuisse Confessionibus excipiendis, *conc.* non fuerunt præfecti, ***neg.*** Nam ex analogia, ex doctrina Patrum, ex praxi Confessionis debemus potius inferre presbyteros constitutos esse ad audiendas Confessiones cum opus esset. Alioquin ex eo-

1) Gibbon in *Hist. de casu imp. Rom.* observat S. Ambrosium primum omnium esse de quo legatur Eucharistiam ante obitum suscepisse; in hoc tamen fallitur.

2) Cf. In ejus vita a S. Audœno conscripta lib. I, cap. 7. Idem refert Gregorius Turon. in vita S. Aredii apud Mabillonium *Anecdotor.* tom. IV. Id ipsum legitur de S. Tillone in ejus vita apud Bollandum die 7. Januar. aliaque plura exempla suppeditat Martenius *De antiq. Eccles. ritib.* lib. I, part. II, cap. 6, art. 2, §. 9.

3) *In Biblioth. Patrum*, ed. Venet. tom. II, pag. 386.

4) Ad an. 56, n. 18. Hic obiter observo quod olim non genuflectendo, sed sedendo Confessio fieret, ut pluribus documentis ostendit Martenius *De antiq. Eccl. rit.* lib. I, pag. II. cap. 6, art. 3, §. 5, quem ritum adhuc retinere Græcos testatur Allatius lib. 3, *De consensu Eccl. occid. et orient.* cap. 9, n. 6. Ratio, quam hujus ritus affert Martenius est prolixitas Confessionum, eo quod rariores antiquitus fuerint.

dem argumento inferre deberemus nec administratam olim fuisse Eucharistiam, cum nullos huic administrandæ præfectos fuisse illi nosocomio, iter agentibus, etc. legamus.

148. *Ad* 4m, ***Trans.*** Alia enim ratione iis supplebant veteres Patres; addo regulam ipsis fuisse canones Conciliorum, quibus non multo post successerunt Pœnitentialia ac Ritualia, etc. Jam a sæc. VI habemus formulas et instructiones tum pro confessariis, tum pro pœnitentibus. Hinc quemadmodum non fuerunt conscripti tot tractatus theologiæ dogmaticæ ante scholasticam methodum, sic neque tot institutiones theologiæ moralis, quæ prodierunt postquam ad scientiæ normam redactæ fuerunt. Idem dic de tot decisionibus, quæ exhibitæ fuerunt a jurisconsultis, quæ olim desiderabantur, etsi leges jam latæ fuissent, codicesque Theodosianus et Justinianeus prodiissent.

149. III. *Obj.* Opponitur celeberrimum Nectarii factum quod an. 390 contigit. Cum enim nobilis quædam mulier patefecisset in Confessione se turpem cum diacono consuetudinem habuisse, et *cum eam ob causam*, inquit Socrates, ***ecclesiastici homines dicteriis appeterentur, Eudæmon quidam Ecclesiæ presbyter Alexandria oriundus, Episcopo Nectario suasit, ut pœnitentiarium quidem presbyterum expungeret; unumquemque vero pro arbitrio et pro animi sui conscientia ad Sacramentorum communionem sineret accedere*** [1]. Ex qua narratione infert Calvinus cum Kemnitzio aliisque non paucis: ergo auricularis Confessio abolita est. Est igitur Confessio ecclesiasticæ institutionis [2]. Infert autem Dallæus: ergo nondum auricularis Confessio Nectarii ætate vigebat, alioquin ejus meminissent Socrates, Sozomenus et Nicephorus qui hanc historiam referunt [3].

150. ***Resp. Neg.*** utramque *conseq.* Nam Nectarius solum abolevit munus presbyteri pœnitentiarii institutum sæc. III post Decii persecutionem, ut refert idem Socrates [4]. Hujus porro pœnitentiarii munus erat non modo excipiendi secretam et sacramentalem Confessionem, verum etiam inquirendi si opus esset pro delicti qualitate, in delinquentes, adigendi pœnitentes ad denunciandos peculiares peccatores, processus instituendi, Episcopum informandi in eum finem, ut posset in ipsos procedere, uti contigit in facto istius nobilis mulieris. Hæc enim mulier duplicem fecit Confessionem, ut refert Socrates; in priori Confessione *delicta post baptismum a se patrata singillatim confessa erat;* deinde, seu, ut idem scribit Socrates, *progressu*

1) Lib. 5, cap. 19, pag. 585, edit. Cantabrig. 1720.

2) *Instit.* lib. 3, cap. 4, §. 7, ubi et illud subdit: „Hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis Confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere et convellere?

3) *De sacramentali sive auriculari Latinorum Confessione.* Gen. 1661, lib. IV, cap. 24.

4) Initio cap. cit.

temporis mulier aliud facinus confessa est, Ecclesiæ videlicet diaconum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse [1]. In posteriori tantum hac Confessione compulsa est mulier ad diaconum denunciandum, qui propterea ab Ecclesia ejectus est, et inde oborta populi indignatio et dicteria in ecclesiasticos viros. Hoc igitur mixtum, ut ita dicam, tribunal, et quidem ad tempus in Ecclesia Constantinopolitana abrogatum fuit, et Confessio ad pristinam simplicitatem revocata [2]. Sane Sozomenus, qui idem factum refert, ac solum XL annos post Nectarium scribebat, pro certo sumit necessariam esse Confessionem ad peccatorum remissionem obtinendam: *Cum in petenda venia peccatorum*, inquit, *necessario confiteri oporteat, grave ac molestum ab initio jure merito visum est sacerdotibus, tanquam in theatro, circumstante totius Ecclesiæ multitudine, crimina sua evulgare* [3]. Hinc licet experimentum capere bonæ fidei et *sapientiæ* Calvini, Kemnitzii, Dallæi cæterorumque hæreticorum, dum talia adhuc obtrudunt. Ex hoc enim facto ad critices lancem exacto habemus ineluctabile argumentum tum de necessitate, tum de praxi Confessionis jam a sæc. IV vigentis.

151. IV. *Obj.* Plures tum paulo ante, tum paulo post Concilium Lateranense propugnarunt liberam esse Confessionem quæ fit sacerdoti, cum sufficiat soli Deo confiteri. Sic 1° Concilium Cabillonense II, quod hac relata sententia, eam non damnat [4]. 2° Petrus Lombardus, qui etsi eam rejiciat, nullam tamen hæresis notam ei inurit [5]; 3° Gratianus, qui recenset sapientes et religiosos viros docentes *sola cordis contritione, et secreta satisfactione absque oris Confessione quemquam posse Deo reconciliari* [6]. Et hi quidem ante Concilium Lateranense. Post Concilium vero Joannes Seneca Gratiani glossator Confessionis oralis necessitatem aperte rejicit, Petrus vero Uxamensis in libello quem de Confessione edidit, has theses propugnat *a*) deleri lethalia peccata sola contritione sine ordine ad claves; *b*) quod specialis peccatorum Confessio non sit de jure divino; *c*) quod pravæ cogitationes confiteri non debent. Ergo.

1) *Κατὰ μέρος ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας ἃς ἐπεπράχει μετὰ τὸ βάπτισμα . . . ἡ δὲ γυνὴ προβαίνουσα καὶ ἄλλο πταῖσμα ἑαυτῆς κατηγόρει· ἔλεγε γὰρ, ὡς εἴη συγκαθευδήσας αὐτῇ τῆς ἐκκλησίας διάκονος.* Causa erroris adversariorum in eo est, quod ipsi secuti sint versionem Christophorsoni, qui locum hunc ita reddiderat: *Mulier longius in confitendo progressa*, etc. Ostendit porro Valesius hanc versionem mendosam esse, cum non loquatur Socrates de una eademque Confessione, sed de duabus plane inter se distinctis, ambabus secretis coram solo presbytero factis.

2) Cf. Valesium in hunc locum; nec non Petavium *Animadv. in S. Epiphan.* ad hæres. 59.

3) Lib. 7, cap. 16: *Ἐν τῷ παραιτεῖσθαι συνομολογεῖν τὴν ἁμαρτίαν χρεῶν φορτικὸν, ὡς εἰκὸς, ἐξ ἀρχῆς τοῖς ἱερεῦσιν ἔδυξεν, ὡς ἐν θεάτρῳ ὑπὸ μάρτυρι τῷ πλήθει τῆς ἐκκλησίας, τὰς ἁμαρτίας ἐξαγγέλλειν.*

4) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IV, col. 1037.

5) Lib. 4, dist. 17.

6) Dist. I, *De Pænitent.*

152. ***Resp. Dist. ant.*** Id est pauci iique ut plurimum canonistæ, nulliusque nominis, ideoque deserendi, ***conc.*** plures, ***neg.*** [1]). Hi enim aperte a recepta Ecclesiæ fide ac perpetua traditione recesserunt.

153. ***Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Concilium Cabillonense non inussit hæresis notam illorum sententiæ, vel quod nullum adhuc prodierit Ecclesiæ decretum, vel quod illius fautores potius ex ignorantia, quam ex malitia peccarent, ***conc.*** non improbavit, ***neg.*** [2]).

154. ***Ad*** 2m, Idem esto responsum [3]).

155. ***Ad*** 3m, ***Trans.*** Tum quia adhuc incertum est num hæc distinctio de Pœnitentia genuinus sit Gratiani fœtus, quod graves critici inficiantur [4]); tum quia longe verisimilius est Gratianum, si ejus auctor est, non agitare quæstionem de necessitate Confessionis, sed utrum dimitti possint peccata per solam contritionem cum voto Sacramenti, si desint confessarii, prout etiam nunc ut certum docent catholici theologi omnes, an vero semper requiratur actualis Confessio, uti nonnulli tunc temporis sentiebant; tum denique quia compertum est illum auctorem errore facti esse deceptum. Certum est enim omnes doctores Gratiano coævos necessitatem Confessionis ut dogma catholicum propugnasse, prout ostendit, adductis illorum testimoniis, Natalis Alex. [5]), qui præterea observat male ab hoc auctore citata fuisse verba ex Pœnitentiali Theodori Cantuariensis: ***Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci, quidam vero sacerdotibus esse confitenda percensent, ut tota fere sancta Ecclesia.*** Siquidem in Pœnitentiali Theodori nihil ejusmodi occurrit, ut patet ex Mss. codicibus Thuanææ Bibliothecæ ex quibus illud edidit Jacobus parvus. In canone autem XXXIII, Concilii Cabillonensis II, ex quo textus ille desumptus est, desunt illa verba ***ut Græci*** nec non et alia: ***ut tota fere sancta Ecclesia*** [6]). Petrus porro Uxamensis ut hæreticus damnatus est a Sixto IV, ejusque cathedra combusta.

1) Cf. Nat. Alex. 14, ***Diss.*** *in sæc.* XIII *et* XIV, §. 35.

2) Ut patet ex contextu illius canonis, ubi sermo fit de errore practico, ut vocant, potius quam de speculativo ac theoretico.

3) Apposite S. Th. in *Comment.* in IV, dist. 17, textum, qui nobis opponitur, exponens: „Quod ponitur, *inquit*, hic pro opinione, hæresis est . . . . In talibus antequam determinetur per Ecclesiam quod ex eis sequatur aliquid contrarium fidei, non judicatur hæresis esse. Et sic Magister et Gratianus hoc pro opinione ponunt, sed nunc post determinationem Ecclesiæ sub Innocentio III factam hæresis reputanda est.

4) Inter cæteros Antonius Augustinus lib. I, *De Gratiani emendatione*, dial. 18.

5) Diss. et loc. cit.

6) Cf. Pithœum in hunc tractatum Gratiani *De Pœnitentia* dist. I, n. 90, qui est Decreti 2 pars, causa 33, quæst. 3. Cæterum præter auctores superius sæpe laudatos, cf. Nat. Alex. diss. cit. ubi accuratissime quatuor libros Dallæi de Confessione refellit; nec non Morinum *De Pœnit.* lib. I, cap. 2 et 3.

PROPOSITIO III.

Nullum est peccatum quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit.

156. Hæc propositio est de fide ut constat ex eo quod Ecclesia statim ut hæreticos habuerit Montanistas ac Novatianos, qui ei hanc illimitatam facultatem adimebant [1]). Montanistæ enim graviora crimina, idololatriam, homicidium, mœchiam absolvi posse ab Ecclesia inficiati sunt. Novatiani schismatis auctores Novatianus et Novatus hanc facultatem Ecclesiæ denegabant quoad lapsos; ipsorum asseclæ postea extenderunt immitem hanc doctrinam ad atrociorum criminum reos, ac demum ad omnes, qui post baptisma in lethalia crimina prolapsi essent. Soli porro divinæ misericordiæ hæc peccata remittenda relinquebant. Non pauci Sociniani, saltem ex parte, crudeli huic hæresi subscripserunt [2]).

157. Sic porro adversarios nostros urgemus: Ideo recensita crimina aliaque ejusmodi Ecclesiæ clavibus non subjiciuntur, nec propterea ab Ecclesia remitti possunt, aut quia generalissima Christi verba Matth. XVI: *Quæcumque solveritis*, etc. et Joan. XX: *Quorum remiseritis*, etc. intelligi debent de baptismo; aut quia Christus ipse exceptionem aliquam apposuit; aut quia denique omnium remittendorum criminum facultas solis Apostolis concessa fuit, minime vero ipsorum successoribus, prout illi hæretici contendebant. Jam vero nihil horum dici potest.

158. Non primum ut constat ex iis, quibus ostendimus Pœnitentiam Sacramentum esse a Sacramento baptismi plane diversum, atque adducta testimonia ad solum Pœnitentiæ Sacramentum referri. Constat præterea ex eo quod, prout observat S. Pacianus, homines post baptismum pejoris conditionis forent, ac sint ipsi infideles: *Quod si*, inquit, *ad gentes hanc solvendi licentiam vel ligandi spectasse concedam; multo magis ad baptizatos pertinuisse convincam. Nam si is solvi potuit, vel ligari, qui non habuit vinculum, quanto magis ille, quem fidei jura tenuerunt* [3])?

159. Non alterum admitti potest; siquidem tantum abest, ut exceptionem aliquam alicubi Christus fecerit, ut omnem

1) Cf. Morinum op. cit. lib. I, cap. 4 et 5.

2) Etenim Smalcius in *Refutat. thesium Wolfg. Franzii*, et Jonas Schlictingius in *Disput. contra Meissnerum*, Pœnitentiam agentibus sub extrema vitæ periodo veniam obtinere posse omnino inficiantur: ac *vi novi fœderis* damnandum eum esse, qui in peccatis tamdiu manserit, ut ei non amplius tempus suppetat, ut vitam et mores emendet, absolute pronunciant.

3) *Epist.* III, *ad Sympronianum*, n. 61, apud Aguirre *Collect. maxima Conc. Hisp.* tom. II.

prorsus exceptionem excluserit. Optime rursum Barcinonensis antistes ibid. subdit: *Quæcumque solveritis, inquit*, (Christus). *Omnino nihil excepit: quæcumque, inquit: vel magna vel modica* 1); et S. Ambrosius: *Deus*, scribit, *distinctionem non facit; qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit* 2). Idque confirmat exemplo incestuosi Corinthii, quem absolvit Paulus, et Simonis Magi omnium hæreticorum parentis, cui tamen dixit Petrus, Act. VIII, 22: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua: et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.*

160. Non denique tertium, quia in bonum Ecclesiæ hanc facultatem Christus concessit; alioquin sequeretur, potestatem administrandi cætera Sacramenta ad solos Apostolos limitatam fuisse, quod tamen Novatiani non admittebant; hinc rursum S. Pacianus ita eos perstringebat: *Si ergo et lavacri et chrismatis potestas . . . ad Episcopos inde descendit, et ligandi jus adfuit et solvendi* 3).

161. Quare universa Ecclesia, et Patres omnes statim ac *immanissima* hæc hæresis (ut eam vocat S. Cornelius Papa) erupit, in eam insurrexerunt unanimi consensu, atque damnarunt veluti contrariam verbis Christi et constanti Ecclesiæ praxi 4).

DIFFICULTATES.

162. I. *Obj.* Christus ipse exceptionem aperte apposuit generali ac indefinitæ facultati, quam Ecclesiæ tradidit per allata testimonia. 1° Etenim Matth. XII, 31. *Omne peccatum*, inquit, *et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Hanc limitationem ipsi Apostoli agnoverunt, ut constat ex I Joan. V, 16, ubi dicitur: *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis;* atque ex Apostolo Paulo Hebr. VI, 4, scribente: *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste et participes facti sunt Spiritus Sancti . . . et prolapsi sunt, rursus renovari ad Pœnitentiam:* qui præterea ibid. X, 26, subdit: *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia;* quod XII, 17, confirmat 2° exemplo Esau, qui *non invenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inqui-*

1) Ibid. n. 62.
2) Lib. I, *De Pœnit.* cap. 3. n. 10.
3) *Epist.* I, *ad Sympron.* n. 17.
4) Cf. Eusebium *Hist. Eccl.* lib. 5 cap. 18 et 19, et lib. 6, cap. 43 et seqq.

sisset eam. 3° His adjici possunt, quæ etiam in V. T. de nonnullis peccatis plane irremissibilibus leguntur, cujusmodi sunt, quæ de peccatis in Deum commissis dicebat Heli filiis suis, I Reg. II, 25: ***Si peccaverit vir in virum, placari ei poterit Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?*** Hinc de Antiocho II Machab. IX, 13, scriptum invenimus: ***Orabat hic scelestus Dominum a quo non esset misericordiam consecuturus.*** Ergo.

163. ***Resp. Ad*** 1m, ***Neg. ant.*** Ad allatas vero ***probatt. Dist.*** Ex defectu dispositionis in subjecto, seu peccatore, ***trans.*** vel ***conc.*** ex defectu facultatis in Ecclesia, ***neg.*** Hæc enim aliaque ejusmodi testimonia ostendunt quidem summam difficultatem seu moralem impossibilitatem obtinendæ remissionis ex defectu dispositionis in istorum criminum reis, quod non diffitemur, quæcumque demum peccata ea sint [1]), de quibus sermo est in adductis testimoniis; nullo vero modo attingunt defectum facultatis in Ecclesia, suppositis debitis dispositionibus. Id evidenter constat ex eo, quod omnia illa testimonia respiciant Deum ipsum immediate, seu peccatores his peccatis inquinatos in ordine ad difficultatem veniæ a Deo obtinendæ ob pessimam animi dispositionem; de facultate vero Ecclesiæ nec verbum quidem in his habetur, ex quo argui possit, eam limitatam esse quoad hæc peccata. Quo fit, ut non possint adversarii ea testimonia urgere, quin evertant propriam doctrinam; alioquin enim sequeretur, neque ab ipsa divina misericordia posse illa peccata dimitti, nec ejusmodi peccatores veniam a Deo posse obtinere, secus ac Montanistæ ac Novatiani docent.

164. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** non invenit Esau pœnitentiæ locum in patre relate ad jam collatam benedictionem, ***conc.*** peccatorum suorum, ***neg.*** De his enim hic non est sermo.

165. ***Ad*** 3m, ***Resp.*** I. Hæc non esse ad rem; nos siquidem agimus de facultate a Christo Ecclesiæ data, ad quam certe quæ objiciuntur referri nequeunt. ***Resp.*** II. ***Dist.*** Peccata in Deum patrata difficilioris sunt remissionis juxta dicta, ***conc.*** absolute, ***neg.*** Addo, et hanc difficultatem, si quam vim haberet, evertere adversariorum systema. Idem dicatur de eo quod adversarii objiciunt ex Antiocho.

166. II. ***Obj.*** Patres non pauci hanc exceptionem agnoverunt, ac 1° S. Hermas de scelestioribus quibusdam peccato-

1) Haud parum inter se dissentiunt interpretes in determinando peccato, de quo agitur in objectis locis. Alii enim de apostasia, alii de impœnitentia finali, alii de incredulitate, alii de aliis peccatis ea exponunt. Res incerta est, verisimilior nobis videtur expositio de apostasia, ut indicare videtur scopus eorundem Scriptorum sacrorum, præsertim Apostolorum Pauli ac Joannis. Verba Christi plerique explicant de iis, qui aperte impugnant veritatem sibi cognitam, et ex sola animi perversitate eam adoriuntur, quales hæresiarchæ ut plurimum sunt, eorumque ministri. Cf. Morinum *De Pœnit.* lib. 9, cap. 28.

ribus loquens: *Iis*, inquit, *non est per Pœnitentiam regressus ad vitam...hujusmodi homines morti sunt destinati* [1]). 2° Auctor Constitutionum Apostolic. docet concedi quidem idololatris veniam *per sinceram Pœnitentiam* revertentibus, non autem ei qui *velut acie rebelli tentet Deum . . hujusmodi venia carebit* [2]). 3° Hinc Origenes et Theognostus apud S. Athanasium citata Apostoli verba de iis intelligunt, qui post baptismum in peccata relabuntur; *eosque*, ajunt, *misericordiam non consecuturos* [3]). 4° Sic etiam SS. Cyprianus et Ambrosius aperte docent, nonnullorum peccatorum nonnisi Deum misereri posse [4]): sancti vero Athanasius, et Hieronymus vocant blasphemiam in Spiritum Sanctum peccatum *irremissibile*, *inveniabile*, *indeprecabile* [5]). Ergo.

167. *Resp. Neg. ant. Ad* 1m et 2m *prob. Dist.* Ad significandam summam remissionis difficultatem in peccatoribus ita prave dispositis, *conc.* ad significandam aliquam limitationem facultatis Ecclesiæ a Christo concessæ quoad rite dispositos, *neg.* Etenim de hac nullo modo loquuntur objecti auctores.

168. *Ad* 3m, *Dist.* Qui propterea deserendi sunt in hac singulari interpretatione ac refellendi, prout eos reipsa confutat S. Athanasius, *conc.* secus, *neg.* Sic enim S. Athanasius eos perstringit: *Si eorum causa, qui post lavacrum peccant, id dictum fuisset, et illi veniam obtinere non possent; cur hominem apud Corinthios pœnitentem in caritate confirmat Paulus; Galatas vero retrorsum abeuntes parturit, donec formetur iterum in eis Christus* [6])? Qui deinde pergit demonstrare illis verbis ab Apostolo *non excludi peccatores a Pœnitentia*, *sed ostendi unicum et non duplex esse Ecclesiæ Catholicæ baptisma.*

169. *Ad* 4m, *Neg.* Id enim in primis S. Cyprianus intendit, ut evincat, pœnitere nolentes martyrum precibus liberari non posse. Hoc vero confirmat exemplo Moysis, Job ac Noë, qui ejusmodi peccatoribus veniam suis precibus non potuerunt impetrare. Insinuat præterea contra Felicissimum Diaco-

1) Lib. 3, *Pastor.* Simil. 6, n. 2.

2) Lib. II, cap. 23.

3) *Epist.* IV, *ad Serapion.* n. 9, op. edit. Maur. tom. I, pag. 2.

4) S. Cyprian. lib. *De lapsis*, edit. Maur. pag. 186. Alia ejusdem S. Martyris in hanc rem testimonia congessit editor Maurinus in Præfat. §. 8, pag. 21, S. Ambrosius in lib. *Ad virg. lapsam*, cap. 8.

5) S. Athanasius *Epist.* IV, *ad Serap.* S. Hieronym. *Epist.* XLII, *ad Marcellam*, ed. Vallars. al. 149. Alia similia testimonia SS. Patrum profert Morinus lib. 9, cit. *De Pœnit.* cap. 28.

6) Loc. cit. n. 3. *Ἄλλως τε, εἰ τῶν μετὰ τὸ λουτρὸν ἁμαρτανόντων χάριν εἴρηται τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ τούτοις ἀσύγγνωστός ἐστιν ἡ τῶν πλημμελημάτων δίκη, πῶς τῷ μὲν ἐν Κορίνθῳ μετανοοῦντι, κυροῖ τὴν αὐτὴν ἀγάπην ὁ ἀπόστολος, τοὺς δὲ Γαλάτας παλινδρομήσαντας ὠδίνει ἄχρις οὗ πάλιν μορφωθῇ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς;* Benigne tamen nititur S. Pater exponere quæ retulit ex Origene et Theognosto.

num, solius Dei esse sic misereri, ut omnem satisfactionem omnino remittat [1]).

170. S. Ambrosius, si tamen ipse est auctor libri *Ad virginem lapsam*, infelicem virginem stupri et infanticidii ream perpetuæ Pœnitentiæ mancipavit, quin tamen uspiam affirmet ejusmodi peccata esse prorsus irremissibilia, alioquin eam Pœnitentiæ minime subjecisset [2]).

171. Dum vero SS. Athanasius, et Hieronymus dicunt, blasphemiam in Spiritum S. peccatum esse *irremissibile*, etc. non id affirmant ratione peccati in se, sed ratione subjecti, uti paulo ante exposuimus.

172. III. *Obj.* Ecclesia interdum quorumdam criminum reos a reconciliatione arcebat vel in ipso mortis articulo. Ergo.

173. *Resp.* I. *Neg. ant.* Cum illa agendi ratio non fuerit toti Ecclesiæ communis, sed propria particularium Ecclesiarum, et quidem ad tempus, atque ut nonnulli verisimilius censent quoad solam reconciliationem externam et publicam.

174. *Resp.* II. *Dist. cons.* Ita se gessit Ecclesia ex prudenti quadam œconomia, *trans.* [3]) ita se gessit eo quod existimaverit limitatam fuisse facultatem sibi a Christo concessam ad remittenda peccata, *neg.*

1) Cf. editor. Maurin. præf. §. 8. ubi ostendit, pluribus allatis in medium S. Martyris testimoniis, nihil ipsum de ligandi ac solvendi potestate, nihil de judicio sacerdotum detrahere; se certis quibusdam legibus judices adstringere ita ut non facile dimittant, quæ non facile a Deo dimittuntur. S. Cyprianum jam egregie defenderat S. Pacianus in sæpe laudata *Epist.* III, *ad Sympronian.*

2) Hic porro notandum est, quod cum diximus difficiliorem esse istorum peccatorum remissionem ob perversam subjecti dispositionem, non ita intelligendum esse, ut nonnulli autumant, quasi Deus induratis peccatoribus omnem gratiam conversionis deneget, quod absonum omnino est et alienum a sensu Catholicæ Ecclesiæ, ut alias ostendimus; sed eo sensu, quod istiusmodi peccatores gratiæ Dei resistant.

3) In hac quæstione critica, utrum nempe nonnullis peccatoribus etiam in articulo mortis Ecclesia reconciliationem, seu absolutionem denegaverit nec ne, gravissimi auctores inter se dissentiunt. Affirmant inter cæteros Albaspinæus *Observatt.* lib. 2, cap. 7, qui etiam affert rationes de olim denegata absolutione in articulo mortis; Card. de Aguirre tum alibi, tum in *Comment. in can.* 47, *Conc. Illiberitani;* Christ. Lupus in dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis,* opp. ed. Ven. tom. VI; Sirmondus in *Historia Pœnitentiæ publicæ,* cap. I, opp. ed. Paris. tom. IV; Petavius in *Animadv. in S. Epiphan.* ad hæres. 59. Novatian. pag. 227 et seqq.; sic etiam censuit Marten. op. cit. Editor. maur. opp. S. Ambros. in admonit. in lib. *De lapsu virg. consecratæ.* Contra vero Morinus *De Pœnit.* lib. 9, cap. 20; Petavius item in Diatriba *De Pœnit. et reconciliatione,* quam edidit in secunda edit. Synesii Paris. 1633, ubi emollivit quæ scripsit in *Animadv. in S. Epiphanium;* Nat. Alex. *Diss.* 7, *in sæc. Eccles.* III, Maurinus editor opp. S. Cypriani, nempe Garnierius, cum aliis contendunt nunquam, saltem in Ecclesia universali, denegatam fuisse sacramentalem absolutionem in mortis articulo. Quæstio difficilis est; longum esset utriusque sententiæ argumenta expendere. Hoc unum dico, hanc disciplinam, si aliquando viguit, ad breve omnino tempus viguisse, aliquanto scilicet post mortem Apostolorum usque ad S. Zephirinum; ex eo enim tempore a duriori illa severitate magis ac magis recessum est. Cf. Auctores cit. Patet igitur ex dictis disciplinam illam, in hypothesi quod uspiam obtinuerit, non perdurasse ultra annos plus minus 40.

PROPOSITIO IV.

Recta et utilis est peccatorum venialium frequens Confessio, et piorum usui consentanea.

175. Hæc propositio est certa adversus Jansenistas, qui ad facilius omnem Confessionem abolendam insurrexerunt in Confessionem peccatorum venialium. Hac enim sublata, sola fieret Confessio de peccatis lethalibus, quæ propterea palam proderet interiorem pœnitentium statum. Hinc ex timore se publice prodendi lethiferorum criminum reum, vix reperiretur, qui accederet ad hoc Sacramentum [1]). Jansenistis, ut par erat, subscribit synodus Pistoriensis, cujus propositio XXXIX: *De-claratio synodi de peccatorum venialium Confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi Confessiones, temeraria, perniciosa, Sanctorum ac piorum praxi a S. Conc. Trid. probatæ contraria* declaratur, et proscribitur a Pio VI in sæpius cit. Const. *Auctorem fidei.*

176. His itaque novatoribus opponimus imprimis auctoritatem Concilii Trid. quod sess. XIV, cap. V, hæc habet: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quæ frequentius labimur, quamvis recte et utiliter citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Venialia igitur confitendi praxis a Patribus Tridentinis magnopere commendatur tanquam *recta* et *utilis*, et piorum hominum usui consentanea.

177. Non reddi autem contemptibilem hanc venialium Confessionem, si frequentaretur, constat ex iis, quæ scribit S. Franciscus Salesius (cujus hac in re auctoritas magni facienda est), dum sic docet Philoteam: *Confitere humiliter et devote in hebdomada, et si fieri potest, ad sacram Synaxim accede, etsi nullius peccati gravis conscientiam habeas; quoniam per Pœnitentiæ Sacramentum non tantum a venialibus noxis confessis absolveris, sed magnam tibi com-*

1) Cf. Habertum, Vabrorum Antistitem, qui in examine libri, *De frequenti communione*, hoc jam adverterat, scribens: „Judicet lector, quo ista, quam tanto molimine Sancyranus nitebatur inducere, collimet doctrina de abolenda peccatorum venialium Confessione, ut nempe Confessio, quæ juxta hanc methodum fieret de solis peccatis mortalibus, proderet palam interiorem pœnitentium statum, animam emortuam, infamium et lethiferorum criminum sordibus opertam. Sic enim Confessionis onus, quod jam inde et per se satis grave est, efficeretur minus tollerabile, atque ita metu se prodendi et reddendi publice infamem, quilibet a Confessione averteretur! Quem fuisse præcipuum Sancyrani scopum, satis exploratum est."

parabis vim ad eas evitandas, magnum lumen, ad eas rite dignoscendas, et uberem gratiam ad reparandum damnum ab illis illatum [1]).

178. Sed præterea usum confitendi peccata venialia antiquitus obtinuisse constat. Etenim Tertullianus, in lib. *De pudicitia*, quem jam Montanista conscripsit, inter peccata remissibilia, seu quæ virtute clavium remitti possunt, plurima peccata venialia recenset [2]). S. Cyprianus, lib. *De lapsis*, de fidelibus ætatis suæ scribit: *Apud Sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt* [3]). S. Basilius hanc praxim apud sanctimoniales obtinuisse testatur [4]). S. Augustinus: *Semper confitere*, inquit, *semper habes, quod confitearis. Difficile est in hac vita, ut sic mutetur homo, ut nihil inveniatur in eo, quod reprehendatur* [5]). Mabillonius, in *Præf. ad Acta Sanct. Benedictinorum* III sæculi, ostendit, olim viros pios singulis diebus aut singulis saltem hebdomadis confiteri solitos fuisse, idque ordinarium fuisse apud monachos, allatis diversorum ordinum statutis, evincit. Ostendit insuper, et apud laicos eandem consuetudinem viguisse; inter cætera exempla affert illud S. Segolenæ, quæ apud sacerdotem monachum *parva minimaque peccata, sine quibus esse non possumus, cum gravia deessent, cum lacrymis confessa est.* Sic apud Drogonem Episcopum Meldensem ipsius fratrem quotidie confitebatur Imperator Ludovicus Pius. Alia plura hujus usus documenta ex antiquitate proferunt Morinus [6]), Renaudotius [7]), Martenius [8]), Chardonius [9]), ita ut necesse non sit ea singillatim persequi: ex quibus luculenter constat, tum in Ecclesia latina, tum in Ecclesia græca, ac reliquis orientalibus christianis societatibus eamdem praxim communiter fuisse receptam.

DIFFICULTATES.

179. *Obj.* I° Nuspiam legimus in veterum Sanctorum vitis vel encomiis, eos de levioribus culpis secreta Confessione se accusasse. Ergo hic usus antiquitus non obtinuit. 2° Duplex exinde emolumentum proveniebat: alterum nempe in Confessionem ipsam, quæ sic majori fervore frequentabatur, dum

1) Part. II, cap. 19.
2) Cap. 19, edit. Rigaltii.
3) Pag. 190, edit. Maurin.
4) *Regulæ brevius tractatæ*, Interrog. 4, opp. tom. II, pag. 415, edit. Garnierii.
5) *Enarrat. in Psalm.* 99, n. 6.
6) *De Pœnit.* lib. 5, cap. 3, 5 et 32.
7) *Perpét. de la foi*, tom. V, liv. 3, chap. 6.
8) *De antiquæ Eccles. ritib.* lib. I, part. II, cap. 5, art. 5.
9) *Hist. des Sacremens*, tom. II, chap. 6, pag. 52 et seqq.

ex nimia assiduitate vilescit; alterum in peccatores gravium criminum reos, qui hoc lucri et commodi percipiebant, quod Ecclesia se iis jungeret pro delictorum expiatione: contra vero, nullis amplius publicis pœnitentibus superstitibus, id exequi amplius non potest. Ergo.

180. ***Resp.*** *Ad* 1m, *Neg.* Plura enim exempla recensuimus, quibus suffragatur doctrina veterum Patrum, qui fideles ad Confessionem etiam leviorum noxarum adhortabantur, multo igitur magis ipsos hanc Confessionem frequentasse dicendum est.

181. *Ad* 2m, *Neg.* Etenim nec primum, quod autumant, emolumentum provenit; cum experientia quotidiana nos doceat, longe melioribus dispositionibus præditos eos esse, qui nonnisi levibus maculis inquinati ad eas abstergendas per frequentem Confessionem accedunt, quam qui gravissimis criminibus implicati semel in anno ad Pœnitentiæ tribunal se conferunt. Quod si in nonnullis abusus aliquis irrepsit, abusus corrigendus est, nec ideo tollenda aut improbanda est praxis, quam Sancti piique viri tanto cum fructu frequentant. Nec illud omitti debet, sæpe homines dubitare, utrum suæ culpæ lethales an veniales sint, cum difficillimum interdum sit ex multiplici capite, rectum de iis judicium ferre, ut S. Augustinus ipse profitetur [1]).

182. Sed neque secundum emolumentum provenit; alioquin in Jansenistarum hypothesi soli publici peccatores communionis Sanctorum et orationum Ecclesiæ participes essent. Ecclesia autem pro omnibus orat.

CAPUT IV.

DE SATISFACTIONE.

183. Contritio et Confessio essentiam constituunt Sacramenti Pœnitentiæ, et ad culpam et pœnam æternam condonandam conferunt; Satisfactio ejusdem integritatem constituit, inservitque ad eam pœnæ temporalis partem remittendam, quæ plerumque remanet post Sacramentum persolvenda sive in hac, sive in altera vita. Est autem Satisfactio, compensatio injuriæ Deo nostris peccatis illatæ. In omni siquidem gravi peccato tanquam gemina proprietas reperitur, nempe culpæ et pœnæ æternæ reatus, qui tollitur statim ac homo cum Deo in gratiam redit, et reatus pœnæ temporalis, qui plerumque remanet post delicti condonationem, et pro cujus expiatione

1) *De civit. Dei,* lib. 21, cap. ult. ubi scribit: „Venialia peccata . . . periculosissimum est definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui."

homines eleemosynas, orationes et jejunia, ut docet Tridentinum [1]), aliaque pia opera, vel pœnas sive sponte susceptas sive patienter toleratas, vel a sacerdote injunctas debent Deo persolvere, ut pro virili injuriam Deo peccatis illatam compensent, ejusque justitiæ satisfaciant.

184. Protestantes omnem Satisfactionis necessitatem utpote Christi cruci injuriosam rejiciunt, cum in ipsorum systemate Deus nobis imputet Christi merita, ne pœnam a nobis exposcat. Immo unicum hunc esse meritorum Christi effectum profitentur [2]). Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO I.

Non tota simul pœna cum culpa semper remittitur a Deo, sed plerumque, pœna æterna virtute clavium sublata, pœna temporalis manet exsolvenda.

185. De fide est juxta canonem XII, sess. XIV, Conc. Tridentini: ***Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo ...; anath. sit.***

186. Ne autem ad rem non ita perdifficilem evincendam e Sacris Literis argumenta depromamus, nobis satis erit adversarios provocare ad notissima exempla Adæ, Moysis, Aaron, præsertim vero David, a quibus omnibus, licet Deus culpam dimiserit, imo ab ipsis transtulerit, ut dixit Nathan ad David, gravissima tamen temporalis pœna luenda fuit.

187. Patres unanimes esse in hoc dogmate adstruendo constat ex apertis ipsorum testimoniis. S. Cyprianus lib. ***De lapsis***: ***Dominus***, inquit, ***orandus est***, ***Dominus nostra Satisfactione placandus est*** [3]); S. Augustinus præterea rationem affert dicens: ***Cogitur homo tolerare, etiam remissis peccatis; quamvis ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur et pœna*** [4]): S. Joan. Chrysostomus vero lib. II, ***De Sacerd.***: ***Quamobrem***, inquit, ***multa quidem arte opus est, ut ægri sacerdotum remediis libenter se subjicere suadeantur*** [5]). Et pauca hæc ex

1) Sess. VI, cap. 14.

2) In Tract. *De Grat.* cum ageremus de justificatione, ostendimus Protestantes juxta novum suum systema docuisse homines minime sanctificari per renovationem interiorem, sed solum tegi seu non imputari ad pœnam eorum peccata, ita ut culpa semper vigeat in anima justificati.

3) Pag. 187. Integer liber est de hoc argumento, nempe ut ostendatur Satisfactionis necessitas; huc etiam referuntur epistolæ quamplurimæ ejusdem S. Martyris quas scripsit adversus factionem Felicissimi, qui lapsos ab omni Satisfactione liberabat.

4) *Tract.* CXXIV, *in Joan.* n. 5.

5) *Διὰ τοῦτο πολλῆς χρεία τῆς μηχανῆς, ἵνα πειστῶσιν ἑκόντες ἑαυτοῖς ὑπέχειν ταῖς παρὰ τῶν ἱερέων θεραπείαις οἱ κάμνοντες.* Ed. Maur. tom. I, pag. 374. Hoc vero argumentum ibid. fuse prosequitur S. Doctor.

multis sufficiant, cum nec adversarii diffiteantur Patres sibi contrarios esse. Nam Calvinus aperte scribit: ***Dicam simpliciter omnes fere Patres quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis aspere et dure locutos*** [1]. Hæc quidem ille pro consueta modestia sua.

188. Rationem theologicam suppeditant Patres Tridentini, sess. cit. cap. VIII: ***Sane***, inquiunt, ***et divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel a peccati et dæmonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes templum Dei violare et Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii et contumeliosi Spiritui Sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ.***

DIFFICULTATES.

189. I. ***Obj.*** Tria sunt quæ Catholicorum doctrinam de Satisfactione prorsus evertunt: primum Dei iterata promissio dandi plenam peccatoribus veniam, ita ut ipsorum peccatorum prorsus obliviscatur: sic Isaiæ XLIII, 25: ***Ego sum***, inquit, ***ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor;*** et Ezech. XXXIII, 12: ***Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.*** Jam vero hæc aliaque ejusmodi falsa essent in hypothesi Catholicorum. Secundum est superabundans Christi pro peccatis nostris Satisfactio non solum quoad pœnam æternam, verum etiam quoad pœnam temporalem, juxta illud I Joan. II. 1 et seqq.: ***Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. . . . Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.*** Tertium demum, quod hanc Satisfactionem evertit, est quod nuspiam in N. T. pœnitentibus ea injuncta inveniatur. Omnes enim condonationes peccatorum gratuitæ perhibentur; talis illa publicani est qui descendit e templo justificatus (Luc. XVIII); talis servi cui Dominus omne debitum dimisit, ac ipsam carceris pœnam (Matth. XVIII); gratuita pariter Petro concessa est venia, de qua perbelle S. Ambrosius dixit: ***Lacrymas ejus legimus, Satisfactionem non le-***

1) *Inst.* lib. 3, cap. 4, §. 38. Kemnitzius pariter, et Centuriatores fatentur, „Patres fere omnes agnoscere Satisfactionem, qua Deus placetur, et peccata redimantur." Cf. Erbermanum in *Vindiciis,* ad cap. 19, lib. 4, *De Pœn.* Bellarmini.

gimus; gratis concessa est venia paralytico, mulieri pœnitenti, latroni. Ergo.

190. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Promisit Deus plenam veniam dare quoad reatum culpæ ac pœnæ æternæ, ***conc.*** quoad reatum pœnæ temporalis, ***neg.*** Non aliud sane evincunt illa omnia testimonia quæ congerunt adversarii. Hinc eadem ratione qua retributio pœnæ æternæ non impedit, quominus Deus ob bona nonnulla opera a reprobis gesta, ipsis bona temporalia elargiatur, sic dimissio culpæ et pœnæ æternæ non impedit, quominus Deus animadvertat in pœnitentes ob dimissas culpas, pœnis temporalibus [1]).

191 ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Si superabundans Christi Satisfactio nobis applicaretur independenter a nostris Satisfactionibus, ***conc.*** si dependenter ab istis, ***neg.*** Porro ut alias ostendimus juxta Concilii Tridentini doctrinam sess. XIV, cap. VIII, Pater non acceptavit Christi Satisfactionem pro nobis oblatam nisi quatenus nos piis operibus ac Satisfactionibus nostris, quæ totam vim hauriunt a Christi meritis eam nobis applicaremus [2]). Exinde patet optime inter se conciliari Satisfactionem Christi et Satisfactiones nostras.

192. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Ob peculiares causas, ***trans.*** quasi excluderetur omnis Satisfactio a pœnitentibus in Nov. Test., ***neg.*** Peculiares vero hæ causæ potuerunt esse 1° absoluta Christi auctoritas, qua solus Rex et Dominus potitur, non autem potiuntur administratores, œconomi et ministri; 2° doloris vehementia ex charitate perfecta concepti quem solus Christus utpote cordium scrutator cognoscere poterat, nos vero latet. Nec omittendum flevisse Petrum et quidem amare toto vitæ suæ tempore, latronem in Satisfactionem peccatorum suorum ipsum crucis supplicium patienter toleratum offerre potuisse. De cæteris vero dici potest, justificatos quidem eos fuisse quoad culpam; minime vero quoad pœnam temporalem de qua Scriptura omnino silet [3]).

193. Ad textum vero S. Ambrosii reponimus, ***Satisfactionis*** nomine ibi significari defensionem sive excusationem, ut orationis series patefacit [4]).

194. II. ***Obj.*** 1° Scripturæ et Patres Deum passim exhibent animadvertentem in justos non ad vindictam, sed ad exercitium virtutis. 2° Et recte, siquidem satisfacere Deo homines pro peccatis suis nullatenus possunt, 3° quia offensa Deo illata est quodammodo infinita, finita vero quælibet humana Satisfa-

1) Cf. Bellarm. *loc. cit.* cap. II.
2) Cf. Tract. *De Incarn.* n. 645.
3) Cf. Bellarm. *De Pœnit.* lib. 4, cap. 16, n. 6.
4) Sic enim loquitur S. Ambros. lib. 10, *in S. Lucam*, §. 88: „Non invenio quid dixerit, invenio quod fleverit: lacrymas ejus lego, Satisfactionem non lego: sed quod defendi non potest, ablui potest, etc." Ex quibus specimen habemus delicatæ Calvini conscientiæ dum sic imponere nititur lectoribus suis.

ctio; 4° quia Satisfactio ex indebitis fieri debet, nihil autem nos habemus quod Deo utpote Domino debitum jam non sit jure creationis, redemptionis et Sanctificationis, quodque ei acceptum referri non debeat; 5° quia Christus pœnas peccatis nostris debitas tulit, a quibus proinde liberamur, ut gratuita dici possit justificatio; 6° quia ratio ipsa clamat, quod, sublata causa, tollitur effectus; dimissa igitur culpa, pœnarum nostrarum causa, pœnæ cessent necesse est. Ergo.

195. ***Resp. ad*** **1m**, ***Dist.*** Etiam, *conc.* solum, *neg.* Ex allatis enim probationibus contrarium evincitur, optime propterea S. Augustinus sic David Deum alloquentem inducit: ***Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita servatur misericordia et veritas: misericordia, quia homo liberatur, veritas, quia peccatum punitur*** [1]).

196. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Meritis propriis, *conc.* meritis Christi et gratuita Dei acceptatione, *neg.*

197. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Est finita Satisfactio nostra in se, *conc.* ex meritis Christi, a quibus omnem dignitatem et virtutem hauriunt, *neg.*

198. ***Ad*** 4m, ***Trans.*** Plures enim theologi id negant; verum hoc omisso, ***Dist.*** Nisi Deus voluerit id quod possumus et ea qua possumus ratione offerre gratuito acceptare, *conc.* secus, *neg.* Jam vero hoc ipso quod Deus a nobis pœnas et Satisfactiones ob peccata exposcat, declarat se eas acceptare.

199. ***Ad*** 5m, ***Dist.*** Absque detrimento earum temporalium Satisfactionum quas a nobis Deus exigit, *conc.* liberando nos ab omni onere, *neg.* Responsio patet ex dictis de applicatione. Ad id vero quod subjicitur de gratuita justificatione, reponimus intelligendum id esse de remissione culpæ et pœnæ æternæ, quæ immediate a Deo per Christi merita tribuitur, aut etiam de pœna temporali quatenus gratis nobis gratia confertur, qua nos Deo satisfaciamus congrua pœnitentia.

200. ***Ad*** 6m, ***Dist.*** Si effectus a causa pendeat ut sit vel conservetur, *conc.* si pendeat a causa ut producatur in esse permanente, *neg.* Nec enim tollitur vulnus sublato gladio, aut cessat simulacrum amoto artifice [2]).

PROPOSITIO II.

Possunt et debent ministri Pœnitentiæ salutares et convenientes Satisfactiones pœnitentibus injungere.

201. Hæc propositio quæ dogmatica est, profluit ex modo vindicata doctrina, et traditur a Conc. Tridentino his verbis:

1) *Enarrat. in Ps*, L, n. 11.

2) Cf. Bellarm. lib. cit. cap. 10 et seqq.

Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggerit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutares et convenientes Satisfactiones injungere, ne, si forte peccatis conniveant, et indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut Satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem; nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas etiam antiqui Patres et credunt et docent [1]. Quam doctrinam deinceps can. XV, idem Concilium sanxit: *Si quis dixerit claves Ecclesiæ esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus agere contra finem clavium et contra institutionem Christi... anath. sit.*

202. Patres porro et credidisse et docuisse quovis tempore, claves Ecclesiæ concessas a Christo fuisse non solum ad solvendum, verum etiam ad ligandum per salutares et convenientes Satisfactiones, abunde constat tum ex illorum testimoniis quæ paulo ante attulimus in superiori propositione, tum ex ipsis quæ descripsimus cum ageremus de confessione auriculari. Ex his enim patet Patres confessarios comparasse medicis et judicibus forensibus; ne igitur denuo hæc documenta proferamus, unius S. Innocentii I verba recitasse sufficiat, qui in Epistola, quam ad Decentium dedit, scribit: *De pondere æstimando delictorum, sacerdotum est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis ... ac tum jubere dimitti* (pœnitentem) *cum viderit congruam Satisfactionem suam* [2]. Tot præterea hujus Ecclesiæ fidei ac praxis monumenta extant, quot canones supersunt et libri pœnitentiales qui regulas hujus imponendæ Satisfactionis exhibent [3].

203. S. autem Thomas ejusdem rationis agendi rationem theologicam assignat dicens : *Quandoque per contritionem amota culpa, et reatu pœnæ æternæ soluto, remanet obligatio ad aliquam pœnam temporalem, ut justitia Dei salvetur, secundum quam culpa ordinatur per pœnam. Cum autem subire pœnam pro culpa judicium quoddam requirat, oportet quod pœnitens, qui se Christo sanandum commisit, Christi judicium in taxatione pœnæ expectet; quod quidem per suos ministros exhibet Christus, sicut et cætera Sacramenta* [4].

1) Sess. XIV, cap. 8.
2) Cap. VII.
3) Cf. Morinum *De Pœnit.* lib. 4, et lib. 6.
4) Lib. 4, *Cont. Gent.* cap. 72.

204. Et hæc quidem adversus Protestantes. Addendum porro est adversus Jansenistas hanc Satisfactionem necessario præmittendam non esse absolutioni, ut ipsi autumant. Quamvis enim antiquitus disciplina obtinuerit, ut nonnisi peracta injuncta Satisfactione daretur reconciliatio, cum tamen agatur de re libera ac disciplinari quæ non afficit substantiam Sacramenti, nonnunquam Ecclesia ab illa praxi recessit. Sane in Concilio Cartaginensi III, an. **225**, sub S. Cyprianum statutum est, dandam esse absolutionem et Eucharistiam instante persecutione tum iis, qui in deserta fugiebant, tum iis denique omnibus concedendam esse pacem, qui vere contriti existimabantur, adeoque nondum persoluta, vel etiam nondum incepta Satisfactione [1]). Constat præterea a mille circiter et tercentum annis Ecclesiam græcam, et duodecim ad minus sæculis Ecclesiam latinam consuevisse ante completam Satisfactionem injunctam pœnitentibus, sacramentalem absolutionem impertiri, eosque ad sacram Synaxin admittere [2]). Quis porro nisi hæretico spiritu ductus audeat affirmare Ecclesiam tanto sæculorum decursu a recto veritatis tramite aberrasse?

205. Hinc cum Petrus de Osma docuisset, ***non peracta Pœnitentia confitentes absolvi non debere***, a Sixto IV, velut hæretica ejus doctrina proscripta est [3]), et Alexander VIII, damnavit prop. quæ est n. XVI: ***Ordinem præmittendi Satisfactionem absolutioni induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei id quodammodo dictante*** [4]). Cum vero Quesnellus eandem doctrinam renovasset prop. LXXXVII: ***Modus plenus sapientia, lumine et charitate est dare animabus tempus portandi cum humilitate, et sentiendi statum peccati, petendi spiritum Pœnitentiæ et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere justitiæ Dei antequam reconcilientur***, Clemens XI, eam denuo confixit [5]).

206. Mirum post hæc videri potest quomodo pseudo-synodus Pistoriensis ausa sit eundem errorem instaurare prop. XXXV, his verbis: ***Si charitas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus charitatis, oportet ut sacerdos præcedere faciat eos actus***

1) Cf. Morinum op. cit. lib. 10. Nat. Alex. *Diss.* 9, *in sæc.* III, prop. 2 et seqq.

2) Cf. Petav. lib. 2. *De Pœnit.* cap. 10, §§. 11, 13 et 14. Cf. etiam Morinum *De Pœnit.* lib. 6, cap. 24. Cum quidam Brachet in lib. *Verus Pacificus*, carpsisset hodiernam hanc disciplinam, Facultas Sorbonica adversus illum librum hoc edidit decretum an. 1644: „Temerarium est, erroneum, et hæreticum damnare disciplinam ab omnibus catholicæ communionis Ecclesiis receptam quantumcumque diuturnam."

3) In *Constit.* data an. 1479, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1499.

4) In quam propos. et seqq. XVII et XVIII, quibus idem error adstruitur, cf. Viva, op. cit. *Damnatæ theses.*

5) Cf. Fontana in *Const.* UNIGENITUS *theologice propugnata*, tom. III, in hanc propos. cap. 5 et seqq. ubi copiose ac scitu dignissima scribit adversus hanc Jansenistarum thesim.

humiliationis et Pœnitentiæ, qui fuerunt omni ætate ab Ecclesia commendati: redigere hos actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic Sacramento nudum nomen Pœnitentiæ, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem charitatis, qui debet præcedere absolutionem: longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi Pœnitentias etiam post absolutionem implendas: si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostræ reconciliationis? Quæ propositio, *quatenus innuit Pœnitentias, quæ imponuntur adimplendæ post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostræ reconciliationis, quam ut Pœnitentias vere sacramentales, et satisfactorias pro peccatis confessis: quasi ut vera ratio Sacramenti non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis, et Pœnitentiæ, qui imponuntur per modum Satisfactionis sacramentalis præcedere debeant absolutionem*, declaratur et proscribitur a Pio VI, in dogmatica Constitut. *Auctorem fidei*, tanquam *falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum.*

DIFFICULTATES.

207. *Obj.* Nulla penitus Satisfactio a sacerdotibus injungi debet, cum hæc agendi ratio Apostoli doctrinam prorsus evertat; etenim 1° Rom. V, 20, ipse aperte docet, quod, *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia;* et 2° clarius adhuc ib. VIII, 1: *Nihil*, inquit, *damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Si *nihil;* ergo neque quoad culpam, neque quoad pœnam. Quare 3° ad Ephes. IV, 28, nihil aliud a conversis requirit quam novam vitam scribens: *Qui furatur, jam non furetur.* 4° Apostoli mentem exponens S. Joan. Chrysostomus, *Hom.* XXVIII, *in* I *Epist. ad Cor.* ita præclare scribit: *Non inquit* (Apostolus), *si puniamus, si supplicium de nobis sumamus, sed si dijudicaremus, hoc est, si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, si nos ipsos condemnare, liberaremur ab hujus et futuri sæculi suppliciis.* 5° Rationem vero affert Theophilactus in citata verba ad Ephes. dicens: *Illud enim* (punitio) *ad forum externum; hoc autem* (cessatio a vitio) *ad doctrinam christianam spectat.* 6° Sane nulla apparet ratio cur imponendæ sint in Sacramento Pœnitentiæ Satisfactiones, cum nullæ in-

jungantur in baptismate. 7° Quod si interdum Ecclesia pœnas aliquas exegit vel a justis vel a pœnitentibus, eas non ut punitiones exegit, prout infligit justitia vindicativa, sed solum ut certamina et exercitationes in nova vita, atque in aliorum ædificationem. Ergo.

208. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Quantum ad ipsam gratiæ rationem, ut loquitur S. Thomas, quia magis gratis beneficium remissionis magis peccatori confertur [1]), ***conc.*** ad exclusionem Satisfactionis, ***neg.***

209. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Iis scilicet, qui vere consepulti sunt cum Christo per baptismum in morte, seu renatis per baptismum, ***conc.*** pœnitentibus post baptismum, ***Subd.*** Quoad culpam et reatum pœnæ æternæ, ***conc.*** quoad reatum pœnæ temporalis, saltem de via ordinaria, ***neg.***

210. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Primum ac principaliter, ***conc.*** solum, ***neg.*** [2]).

211. ***Ad*** 4m, ***Neg.*** Nec enim hic agit S. Joan. Chrysostomus de Satisfactionibus sacramentalibus, de quibus hic nec verbum habet, sed de suppliciis a Deo immissis aut immittendis sive in hac, sive in altera vita. Alibi propterea expendens eadem Apostoli verba, ***Hom.*** nempe XLI, al. XLII, ***in Matth.*** Satisfactionum necessitatem magnifice prædicat : ***Audi***, scribit, ***Paulum dicentem, quoniam si nosmetipsos judicaremus non utique judicaremur . . . et quomodo, inquies, de nobis judicabimus, et a nobis rationes expectemus? Luge, acerbe ingemisce, te ipsum humilia et afflige*** [3]), etc.

212. ***Ad*** 5m, ***Dist.*** Ea punitione, quæ in foro sæculari per leges infligitur invito, ***conc.*** ea punitione, quæ exigitur in foro conscientiæ atque a pœnitente ultro suscipitur, ***neg.*** [4]).

213. ***Ad*** 6m, ***Neg.*** Hæc enim assignatur ratio, seu potius disparitas a Tridentinis Patribus, sess. XIV, cap. II. Quia per baptismum nova efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem assequimur, ***ad quam novitatem et integritatem per Sacramentum Pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus*** [5]).

1) Part. III, q. 86, art. 2, ad 3m.

2) Cf. Bernard. a Picon. *Triplex expos.* in hunc loc.

3) N. 4, ed. Maur. *Ἄκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι εἰ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἐκρινόμεθα . . . . Καὶ πῶς δικάσομεν ἢ ἀπαιτήσομεν ἑαυτοὺς δίκην, φησὶ; θρήνησον, στέναξον πικρὸν, ταπείνωσον σεαυτὸν, κάκωσον, κ. τ. λ.* Siquidem usque ad finem hujus homiliæ sermo est de hoc argumento.

4) Sensus Theophylacti aperte liquet ex iis quæ immediate subdit invehens adversus Catharos *Pœnitentiam auferentes*, ut ait ipse: „Non enim, *pergit*, satis est a peccato quiescere, sed contraria ei via est adeunda, diversum ab eo inficiendum iter. Antea operabatur malum? Jam nunc operetur bonum: *neque id simpliciter, verum cum labore, partim quidem ut conterat corpus, etc.*" *Καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ κόπου· ἅμα μὲν, ἵνα συντρίψῃ τὸ σῶμα κ. τ. λ.* Cf. ejusdem opp. ed. Venet. 1755, tom. II, pag. 403.

5) Alia ejusdem Concilii verba ex cap. 8, quæ id ipsum evincunt, paulo ante attulimus.

214. *Ad* 7[m], *Dist.* Etiam ob ejusmodi causas Ecclesia pœnas illas sanxit, *conc.* solum, *neg.* Laboriosa siquidem Pœnitentiæ opera Ecclesia injungere consuevit, tum ut iis divinæ imprimis justitiæ pro admissis peccatis satisfieret, tum ut revocarentur impii a peccatorum consuetudine, tum ut justi perfectiores evaderent juxta cujusque statum. Quod si Satisfactio ædificationem tantum respiceret, nulla esset pro peccatis occultis imponenda Satisfactio. Optime Leibnitzius hæc simul complexus est scribens: ***Satisfactiones pro peccatis quas quisque vel jussu sacerdotis, vel spontanea pietate suscipit, duplicem vim habent: unam ut animæ medeantur et prophylactica sint contra recidivam; alteram, ut divinam castigationem mitigent, quæ sive in hac vita, sive postea ex justitiæ rationibus irrogatur . . . ac de his Satisfactionibus sapienter S. Gregorius M.: Qui se illicita meminit commisisse a quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat*** [1]).

215. Dices cum Jansenianis: Si nobis foret in Patrum sententiam descendendum, Satisfactio necessario præmittenda esset absolutioni. Docent enim ipsi absolutionem esse *mercedem*, Satisfactionem esse *pretium*, quo redimuntur peccata. Jam vero mercedis ratio postulat, ut non detur, nisi soluto pretio, nec delictum relaxetur, nisi præmissa solutione. Ergo.

216. ***Resp. Neg. ant. Ad prob. Dist.*** Hæc aliaque ejusmodi Patres attulerunt velut rationes congruentiæ juxta disciplinam, quæ passim tunc temporis obtinebat, *conc.* quasi significare voluerint, ut adversarii autumant, hunc ordinem præmittendi Satisfactionem absolutioni ex Christi institutione, et Sacramenti natura servandum esse, *neg.* Alioquin nullam unquam Patres exceptionem fieri hac in parte passi essent, attamen ipsimet passim eam fecerunt. Ex quo solo patet rationem adductam ex natura mercedis et pretii esse latiori quodam sensu accipiendam.

SCHOLIA

de Pœnitentia publica et canonica.

217. Doctrina hactenus a nobis discussa de Satisfactione intimo quodam nexu continetur cum Pœnitentia publica et canonica, quæ olim in Ecclesia obtinuit; operæ propterea pretium esse duxi nonnulla veluti scholia hic subjicere eo potissimum animo, ut minus peritos præmuniam adversus Ecclesiæ perturbatores, qui, ut male cautos in fraudem inducant, unam

1) *System. theol.* pag. 278.

assolent sonare antiquitatem (verbis utor Francisci Simonii), præsentis autem Ecclesiæ deplorare tenebras et labefactatam fidem [1]).

218. Omissis quæ ad varios pœnitentium gradus spectant, *flentium* scilicet, *audientium*, *prostratorum*, et *consistentium*, ad eorum stationes et laboriosa opera, de quibus consuli inter cæteros possunt Natalis Alexander [2]), Joan. Morinus [3]), Chardonius [4]), potissimum autem Petavius [5]), et Sirmondus [6]), his, inquam, omissis, observo: I. Non esse permiscendam, prout passim permiscent Jansenistæ, Pœnitentiam *sacramentalem* quæ a Christo præcepta est, ac proinde omnibus est necessaria, uti ostendimus, et Pœnitentiam *canonicam*, quam passim recte theologi *ceremonialem* vocant, quæ utpote disciplinaris nec perpetua, nec constans, sed varia fuit pro diversitate temporum, locorum et circumstantiarum, ac denique antiquata est.

219. II. Observo non esse pariter confundendam, prout iidem novatores et Pistorienses confundunt, Pœnitentiam *canonicam* cum Pœnitentia *publica*, quæ sub aliquo respectu viguit vel ab ipsa ætate apostolica, licet, ut adnotat Petavius [7]), ob scriptorum et monumentorum inopiam in magna obscuritate versemur circa ea quæ ad eam spectant, et methodum servatam a sacerdotibus in injungendis Pœnitentiis primis duobus Ecclesiæ sæculis. Ideo autem utramque Pœnitentiam Pistorienses confundunt, ut inferant ex apostolica traditione ordinem Pœnitentiæ canonicæ repetendum esse, atque sic postea Ecclesiæ crimini vertant hujus ordinis mutationem. Merito idcirco a Pio VI, prop. XXXIV, synodi Pistoriensis proscripta fuit, quæ ita se habet: ***Declaratio synodi, qua postquam præmisit ordinem Pœnitentiæ canonicæ sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpæ, sed præcipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se in ordine illo mirabili et augusto totam cognoscere dignitatem Sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quæ ipsi decursu temporis adjunctæ sunt; quasi per ordinem, quo sine peracto canonicæ Pœnitentiæ cursu hoc Sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas immi-***

1) In op. *De fraudibus hæreticorum*, part. 2, fraus 3.

2) Diss. VII, in sæc. III.

3) Op. cit. *De Pœnit.* lib. 4.

4) *Hist. des Sacrem.* tom. III, sect. 3, seconde partie. Hic porro Auctor in epitomen fere redegit quæ fusius scripserat Morinus.

5) In libris VIII, *De Pœnitentia*, quos opposuit Arnaldo, cujus opus *De frequenti communione* confutat. Cf. præsertim ad rem nostram lib. 2, cap. 11.

6) *Hist. Pœnit. public.* loc. cit. His addi possent Albaspinæus in *Observatt.* lib. 2, ab observ. 22 ad 34; Marten. *De antiq. Eccl. rit.* lib. 1, part. II, cap. 6, art. 4.

7) Lib. 2, cap. 2, §. 2, et lib. 7, cap. 22.

nuta, declaratur ***temeraria, scandalosa, conducens in contemptum dignitatis Sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiæ ipsi injuriosa***, in Const. ***Auctorem fidei***.

220. III. Observo Pœnitentiam canonicam nonnisi sæc. III labente ex occasione hæresis Novatianorum ab Ecclesia institutam fuisse, et quidem ad tria tantum delicta coërcenda, idololatriam videlicet, mœchiam, et homicidium [1]), nec omnibus indiscriminatim fidelibus, sed certis tantum, ac determinato individuorum cœtui fuisse injunctam; excipiebantur enim ab ea clerici majores, quandoque etiam mulieres et conjugati, juniores, etc. [2]); delictorum præterea publicorum reos eidem fuisse addictos, adeo ut nulli adigerentur ad eam Pœnitentiam, nisi qui fuerint in jus vocati et juridice convicti, ut passim testatur S. Augustinus, præsertim *Serm.* CCCLI, ubi hæc scribit: ***Nos vero a communione prohibere quemquam non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive sæculari, sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum*** [3]); et demum pro una vice tantum, prout ex veteribus monumentis constat [4]).

221. IV. Observo cum Cl. Marchetti [5]), accurate secernendam esse praxim et disciplinam Ecclesiæ universalis circa Pœnitentiam canonicam a praxi et disciplina Ecclesiarum particularium, ac proinde canones et decreta Ecclesiæ universalis a canonibus et decretis alicujus Episcopi, vel Concilii, vel Ecclesiæ particularis, et quidem ratione habita diversorum temporum. Hæc enim simul omnia permisceri non debent, ut plures solent ea confundere, ut inde statuant atque definiant, ***Ecclesiæ veteris***, ut ipsi loquuntur, disciplinam ita se habuisse circa Pœnitentias canonicas. Nam si excipias Concilium Nicænum I, quod tres canones edidit, quibus Pœnitentiæ addixit

1) Cf. Petav. op. cit. lib. 2, cap. 2, n. 2 et seq.; nec non Morinum lib. 4, cap. 1 et seqq.

2) Cf. Petav. ib. lib. 2, cap. 13.

3) Alias *Hom.* L, cap. 4, n. 10.

4) Semel tantum publicam Pœnitentiam fuisse concessam inutile prorsus est ostendere, cum id exploratissimum sit. Sed fortasse aliquis non importune quæret: quid igitur erat de iis, qui semel Pœnitentia perfuncta iterum in eadem peccata lapsi essent? Reponimus statutum esse, eos *a dominicæ mensæ convivio in posterum segregari*, ea tamen lege, ut eis communio restitueretur in mortis articulo. En verba S. Siricii *Epist.* 1, *ad Himerium Tarracon.* n. 6: „De his vero non incongrue dilectio tua Apostolicam Sedem credidit consulendam, qui acta Pœnitentia, tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeuntes, etc. . . . De quibus, quia jam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint, a dominicæ autem mensæ convivio segregentur . . . Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munire, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari." Apud Coustant *Rom. Pontific. Epist.* tom. I, col. 629.

5) *Critica della storia ecclesiastica e de' discorsi del Sig. Ab. Claudio Fleury*, Roma 1819, tom. I, art. 1, §. 6, n. 31 et seqq., ubi plura scitu digna inveniuntur circa Pœnitentias canonicas.

solos apostatas a religione christiana, et lapsos in idololatriam, nullum aliud œcumenicum Concilium canones pœnitentiales condidit, et mira semper viguit in Ecclesia varietas, quod jam pridem animadverterat doctissimus Petavius [1]).

222. V. Denique cum eodem eruditissimo Petavio [2]) observo Pœnitentiam, qualis nunc viget, esse magis consonam temporibus apostolicis et primitivæ Ecclesiæ, quam fuerit illa, quæ postea invaluit, atque a sanctis Episcopis, disertis canonibus postea instituta est, majori aut minori adhibita severitate pro conditione temporum, et indole eorum, qui ejusmodi remediis indigebant.

223. Quæ si præ oculis habeantur, facile est querulosis illorum declamationibus occurrere, quibus suspirant ad auream et intemeratam Ecclesiæ primævæ disciplinam, quam adeo extollunt, ut eam dejiciant, quæ in præsentia obtinet. Hac enim ratione facilius ab utraque, vetere scilicet et recentiori disciplina feriati vivunt; a vetere quidem, quæ in desuetudinem abiit, a recentiori quam ipsi contemnunt [3]). Inter hos præcipue eminent Pistorienses, quorum propositio XXXVIII proscripta est, quæ ita se habet: ***Item doctrina, qua postquam synodus professa est se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quæ, ut ait, ad Pœnitentiam non ita facile, et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum, et primam reconciliationem relapsus esset in culpam, subjungit, per timorem perpetuæ exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis magnum frænum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati, et minus illud timent.*** Quam doctrinam quis non exhorrescat?

CAPUT V.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI PŒNITENTIÆ.

224. Parcius nobis agendum erit de materia, cum nulla sit de ea cum novatoribus controversia. Aliquando fusius disseremus de forma et ministro ob hæreticorum errores et neotericorum falsa principia.

225. Atque in primis exploratum penes omnes est, duplicem in hoc Sacramento dari materiam, scilicet proximam et remotam; remotam item aut necessariam aut liberam esse. *Necessaria* materia sunt omnia peccata lethalia post baptismum

1) *De Pœnit.* lib. 2, cap. 8, §. 4, et cap. 13.

2) Ibid. lib. 2, cap. 8, §. 16 et 17.

3) Apprime congruunt Jansenistis quæ Joan. Salisburiensis scripsit de curialibus in op. *De Nugis Curialium*, lib. 7, cap. 19: „Unde ergo nova et vetera proferunt, qui semper æque nova et vetera contempserunt?" Cf. in *Bibl. max. Patrum*, Lugdun. 1677, tom. XXIII, pag. 358.

patrata; materia vero *libera* peccata venialia aut etiam lethalia rite alias confessa. Hæc materia remota sive necessaria sive libera est illa, ut loquuntur scholæ, *circa quam* versatur Sacramentum. Verum de hac nulla viget in scholis controversia. Ast non minima viget inter Thomistas et Scotistas relate ad materiam proximam *ex qua* constat Sacramentum. Utriusque scholæ theologi admittunt tres esse hujus Sacramenti partes: ***Contritionem***, ***Confessionem*** et ***Satisfactionem***, quas partes sive actus Conc. Tridentinum *quasi materiam* hujus Sacramenti esse dixit, quia nempe, ut exponit Estius [1]), materia hujus Sacramenti non est aliquid corporeum aut elementare, cujusmodi sunt aqua, oleum, panis, etc., sed actiones, quæ idcirco non ita *proprie* materia vocari possunt. Thomistæ igitur contendunt præfatos hos tres actus esse *proprie dictam* materiam proximam *ex qua* conficitur Sacramentum. Scotistæ censent absolutionem a sacerdote pœnitenti impertitam veram esse materiam proximam, quatenus est ritus sensibilis, et habere præterea rationem formæ quatenus significat effectum Sacramenti. Maldonatus vocat sententiam Thomistarum *communem*, sententiam vero Scotistarum *veriorem* [2]). Rectene an secus hoc judicium tulerit doctus hic Auctor, nostrum non est pronunciare, expendi poterunt rationum momenta apud utriusque scholæ theologos.

226. Et hæc de materia. Quod attinet ad formam, Protestantes autumant eam non esse nisi declarativam remissionis peccatorum, non autem ejusdem effectivam; verum hos refellemus peculiari propositione. Cæterum omnes theologi in eo conveniunt, ut affirment eam consistere in verbis illis: ***Ego te absolvo a peccatis tuis*** [3]). Præscindendo a positivo Ecclesiæ præcepto, perinde esse videtur, quoad ejus substantiam, eam sive oratione *indicativa*, sive *deprecativa* exprimere. Exploratum enim est ex certissimis antiquitatis documentis per plura sæcula non aliam obtinuisse in Ecclesia latina nisi formam deprecatoriam, cui paucis annis ante S. Thomam successit forma indicativa [4]), adhuc vero in Ecclesia græca formam deprecatoriam obtinere, certissime pariter constat ex eorum euchologiis apud Goarium et Arcudium, aliosque passim [5]).

1) *In* IV *Sent.* dist. 15, §. 2, in resp. ad ult.

2) In tract. *De Pœnit.* part. III, thes. 7, ubi fuse de hoc argumento disserit.

3) Dum dicimus formam in adductis verbis consistere, loquimur de substantia ipsa, seu sensu. Nec enim contendimus singula verba ad essentiam pertinere. Sunt enim qui censent non pertinere ad essentiam vocem *ego,* alii verba subsequentia *a peccatis tuis.* De his consuli poterunt scholastici.

4) Cf. opusculum XXII S. Thomæ cap. 5, ex quo id non obscure colligitur.

5) Cf. Goar. in *Euchologio*, pag. 676; Arcud. *De Concordia*, etc. lib. 4, cap. 3. Non pauci scholastici, inter quos Suarez cum S. Thoma, tom. IV, in 3^{m} p., disp. 19, sect. 1, n. 25; præcipue vero Simonnet *Instit. theol.* tom. III, tract. 15, *De Pœnit.* disp. 8, contendunt essentialem formam consistere in verbis indicativis, ita ut nulla prorsus ac irrita sit forma verbis deprecativis enunciata.

227. Ut nonnulla de ministro delibemus, error Protestantium est, quemlibet fidelem clavium potestatem a Christo accepisse. Waldenses, Wicleffitæ, et Hussitæ potestatem absolvendi tribuebant laicis probis, denegabant vero sacerdotibus pravis; Flagellantes juxta Baluzium eodem errore detinebantur. Sub finem sæculi elapsi nonnulli Ecclesiæ perturbatores contendere ausi sunt, tum approbationem episcopalem ad valide excipiendas confessiones non consistere in jurisdictione, sed in solo *capacitatis* et *idoneitatis* testimonio, tum confessarios omnes vi ordinis ab omni casu reservato sin licite, saltem valide absolvere posse [1]). Pistorienses, ut par erat, illorum sententiam fecerunt suam, atque in hoc turpiter secum pugnant, siquidem jura, quæ non solum dubia, sed prorsus Episcopis indebita sunt, iisdem impense alias concedunt, hic vero, quæ sunt certissima ab ipsis præsulibus auferre totis viribus contendunt.

His igitur sive hæreticis sive erroneis doctrinis sequentes propositiones opponimus, quibus huic tractatui finem facere constituimus.

PROPOSITIO I.

Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti.

228. De fide est, his ipsis verbis definita a Tridentino sess. XIV, can. IX: ***Si quis dixerit absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum ... anath. sit***

Simonnet prætereа negat unquam viguisse in Ecclesia latina formam deprecativam. Ast certo certius est nullum vestigium occurrere formæ indicativæ in Ecclesia latina ante an. 1200, nec aliam, quam formam deprecativam obtinuisse et adhuc obtinere in Ecclesia græca, ut evincunt omnia documenta, quæ affert Morinus *De Pœnit.* lib. 8, cap. 8 et seqq., quibus nihil solidi opponit Simonnet, qui Morinum refellere aggressus est. Documentis a Morino adductis adjici debent, quæ postea protulit Martenius *De antiq. Eccl. rit.* lib. 1, part. II, cap. 6, art. 5, §. 12, et art. 7, cum *de facto* agitur, monumentis decertandum est, non rationibus philosophicis.

1) Ita docuerunt Aloysius Litta in epist. *Della sacramentale assoluzione de' casi riservati;* Joan. Bapt. Guadagnini in op. *Nuovo esame di alcuni testi del Concilio di Trento relativi all' assoluzione de' casi riservati, ed all' approvazione de' confessori;* Georg. Sicardi Can. Eccles. cathed. Montisregalis in op. *Della validità delle assoluzioni dai peccati data in virtù del suo ordine sacerdotale, senza verun' altra facoltà, ed approvazione;* Cornaro Præpositus Villungi in Etruria in op. *De' Parrochi libri sette*, Pavia 1788. Quibus plures accesserunt auctores anonymi, quorum inutile est catalogum texere. Verum his omnibus præiverant in Galliis auctores opp. *Des pouvoirs légitimes du premier et du second ordre dans l'administration des Sacremens, et des gouvernemens de l'Église, Dissertation sur les interdicts arbitraires,* 1759.

229. Ita vero ejus veritatem ostendimus: Si in Ecclesia, uti ex hactenus disputatis constat, potestas residet dimittendi cujusvis generis peccata per Pœnitentiæ Sacramentum, consequens est absolventem sacerdotem vere reconciliare Deo peccatores judiciali auctoritate a Christo accepta. Sane Christus dum Sacramentum Pœnitentiæ instituit dixit: ***Quorum remiseritis***, etc., non autem: ***Quorum declaraveritis*** peccata ***esse remissa.*** Hinc quemadmodum non dicitur sanare vulnus, aut vincula solvere, qui alteri tantum denunciat vulnus esse sanatum, aut vincula esse soluta, ita nec potest dici illum remittere peccata, qui tantum denunciat ea esse remissa. In obvia porro et nativa significatione vocem ***remittere*** usurpatam esse a Christo, eruitur ex versu immediate præcedenti: ***Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.*** Pater vero misit Redemptorem ut vere peccata dimitteret, uti reipsa vere remisit paralytico, et mulieri peccatrici, quod etiam commonstrant querimoniæ et murmur Pharisæorum: ***Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?*** Hanc vero expostulationem non solum non correxit Christus, sed potius confirmavit restituta per miraculum paralytico sanitate, dicens: ***Quid est facilius dicere: Dimittuntur peccata tua, an dicere: Surge et ambula?*** Hæc omnia præterea confirmantur, ut paulo ante animadvertimus, ex metaphora ***clavium;*** claves porro alicui traduntur, non ut declaret ostia clausa aut aperta esse, sed ut ea reipsa aut aperiat aut claudat [1]); cum igitur Christus claves tradidit Apostolis, significavit se ipsis revera tribuere potestatem peccata aut remittendi aut retinendi, non autem solum declarandi illa esse aut remissa aut retenta.

230. Id ipsum conficitur ex auctoritate Patrum quorum testimonia superius attulimus. Ex iis enim edocemur: 1° Christum delere peccata per Pœnitentiam ministerio sacerdotum; 2° sacerdotes sedere judices in tribunali Pœnitentiæ; 3° illorum sententiam cœli sententiam anteire; immunditiam ab anima procul arcere; solvere peccatorum vincula; sacerdotes præstare Angelis et Archangelis quibus hæc potestas collata non est. Hæc autem aliaque ejusmodi lusorie pronunciarentur, si decretorium non esset, sed solum declaratorium sacerdotum

1) Mirum esse non debet, si Christus utatur vocibus *solvendi* aut *ligandi* dum loquitur de clavibus, dummodo ratio habeatur usus seræ quæ obtinebat penes Hebræos. Sera enim non erat nisi pessulus ligneus volubilis valvæ portæ affixus, qui ingrediebatur in foramen postis, et incisis quibusdam dentibus incidebat in rostrum; quare lorum, aut fortasse duo lora pessulo annexa, per foramen permeabant in exteriorem portæ faciem, quorum altero attracto, pessulus seræ in foramen postis promovebatur, et dentibus in illud rostrum incidebat, ut retrahi non posset. Aperiens habebat clavem ligneam satis magnam et instar falcis aduncam, qua per foramen immissa pessulum ex rostro sublevabat, et alteri loro subtrahebat, quod ut facilius perficeret, attrahebat ad se portam. Clavis ex metallo confecta et nonnunquam ansa eburnea ornata ævo monarchiæ Hebraicæ a dispensatore domus regiæ, tanquam insigne sui muneris, in humero gestabatur. Is. XXII, 25. Cf. Jahn *Archæol. biblica*, §. 37.

judicium [1]). Controversia demum quæ viguit inter Catholicos atque Montanistas et Novatianos sæc. II et III, circa Ecclesiæ potestatem in remittendis peccatis, evidenter id ipsum adstruit. Ridicula plane fuisset hæc controversia, si actum tantum esset de potestate *declarandi* peccata esse remissa vel non remissa.

DIFFICULTATES.

231. *Obj.* 1° Vox *dimittere* aut *remittere* interdum denotat meram peccati relaxati declarationem, ut patet ex Luc. VII, 48, dum Christus dixit mulieri peccatrici: ***Remittuntur tibi peccata tua***, quæ jam remissa perhibentur vers. 47, per ejusdem Christi verba: ***Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum.*** 2° In hac porro significatione usurpari hanc vocem a Christo Joan. XX, constat ex voce *retinere;* dum enim sacerdotes peccata retinent, vel etiam *ligant* peccatores, declarantis officium agunt, ergo etiam dum peccata *remittunt*, aut *solvunt* peccatores, officium pariter declarantis complent. 3° Quod vel ex ipso judicis ministerio, quod Catholici sacerdotibus tribuunt, aperte colligitur; ministerium enim judicum est pronunciandi seu declarandi accusatum, num reus an insons juxta legem sit. Affirmare propterea sacerdotes esse judices, et contendere illorum officium in alio consistere præter quam in nuda declaratione, est sibi contradicere [2]). 4° Hoc magis adhuc apertum fit ex eo quod Christus, cum dedit facultatem Apostolis remittendi aut retinendi peccata, non apposuerit distinctionem inter peccata et peccata, sed solum inter personas et personas, dicendo: *quorum* remiseritis, *quorum* retinueritis peccata, id est, distinxit inter *pœnitentes* et *non pœnitentes*, sacerdotum propterea munus est declarare quinam sint veri pœnitentes, aut quinam tales minime sint censendi [3]). 5° Sane non defuerunt scholastici qui docuerint Deum solum peccata condonare posse, sacerdotes vero per absolutionem tantum declarare publice vel privatim pro ratione datæ absolutionis, pœnitentem esse a Deo justificatum, et Sacramentorum Ecclesiæ capacem [4]). Ergo.

232. ***Resp. Ad*** 1m, ***Trans.*** Ex adjunctis porro et contextu dignosci debet, quando verbum *remittere* in significatione *declarandi* usurpetur. Negamus vero in adducto textu hac postrema significatione accipi hanc vocem. In utroque enim ver-

1) Cf. Morin. *De Pœnit.* lib. 8, cap. 1, ubi luculentissimis testimoniis Patrum, aliisque monumentis ex ecclesiastica historia petitis ostendit, qui semper fuerit Ecclesiæ sensus circa vim et efficaciam absolutionis sacerdotalis. Cf. etiam Sirmondi, *Hist. Pœnit. publ.* cap. 11.

2) Ita Paulus Sarpius lib. 4, *Hist. Conc. Trid.* n. 29, cum suo postillatore Courayerio in hunc loc.

3) Ibid.

4) Apud Morinum loc. cit. cap. 2, n. 8.

siculo una eademque exprimitur remissio peccatorum; vers. enim 47, Simoni ait Christus remitti peccata peccatrici, et vers. 48 idem ipsi peccatrici confirmat.

233. *Ad* 2m, *Neg.* Etenim sive sacerdotes absolutionem impertiant, sive non, in utroque casu vere solvunt aut ligant, remittunt aut retinent peccata. Contrariorum siquidem eadem est ratio. Dum pœnitentes propria peccata sacerdoti confessi sunt, sacerdos ex eadem potestate judiciaria solvit aut ligat pœnitentem, retinet aut remittit peccata juxta potestatem sibi a Christo collatam. In neutro autem casu declarantis officium exercet [1]).

234. *Ad* 3m, *Dist.* Judices *meri*, ut vocant, munus habent *declarandi*, *conc.* Judices *mixti* beneficium aliquod principis exequentes, *neg.* Duplex siquidem distinguendum est judicum genus; alii enim rationes, quibus ligatores nituntur, simpliciter declarant; alii tanquam beneficium aliquod principis exequentes jus aliud conferunt, quod ante latam ab ipsis sententiam non extabat. Hi vero posteriores sunt judices illi, quibus committitur ut cum causæ cognitione possint tanquam a principe delegati venias, relaxationes aliaque hujuscemodi concedere. Primi vocantur *meri* executores, alii dicuntur *mixti* a jurisperitis. Ad hoc porro posterius judicum genus spectant confessarii, quos, ut loquitur Tridentinum, Christus *suos vicarios tanquam judices et præsides* constituit [2]).

235. *Ad* 4m, *Dist.* Christus distinxit inter personas et personas in ordine ad peccata, quibus illæ se obstrinxerunt, earumque dispositiones, *conc.* inter personas tantum, *neg.* Hoc fatetur ipsemet Courayerius, dum affirmat quod in hypothesi de necessitate confessionis ex Christi verbis sequitur peccata esse aperienda ut relaxari possint [3]). Deinde Christus directe dixit: *Quæcumque ligaveritis*, etc.; *Quæcumque solveritis*, etc.

236. *Ad* 5m, *Trans.* Res siquidem incerta est, quo sensu unus aut alter scholasticorum id docuerit, quos tamen Richardus a S. Victore, qui illorum refert sententiam, confutat cum scholasticis reliquis omnibus [4]).

PROPOSITIO II.

Soli sacerdotes sunt Sacramenti Pœnitentiæ ministri.

237. Et hæc propositio dogmatica est; etenim Tridentinum sess. XIV, postquam cap. VI declaravit: *Falsas esse, et a*

1) Cf. Petav. *De Pœnit.* lib. 1, cap. 8, §. 7; Maldonatus *De Pœnit.* part. III, thesi quinta paulo aliter hanc solvit difficultatem.

2) Cf. Card. Pallavicini, *Storia del Conc. di Trento*, lib. 12, cap. 14, §. 8.

3) In not. ad num. 29, libri 4, *Hist. Conc. Trid.* Pauli Sarpii.

4) Cf. Morin. op. et loc. cit. n. 8, quod attinet ad Magistrum sentent. Cf. Maldonat. op. cit., part. III, thesi quinta. Circa mentem S. Bonaventuræ cf. Pallavic. loc. cit. cap. 12, §. 6.

veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines præter Episcopos et sacerdotes clavium ministerium perniciose extendunt; can. X definivit: *Si quis dixerit . . . non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcumque ligaveritis, etc. Quorum remiseritis, etc. quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit; secreta vero per spontaneam confessionem; anath. sit.*

238. Ad solos autem Apostolos eorumque in sacerdotio successores recitata verba pertinere, ideoque eos tantum præditos esse facultate remittendi et retinendi peccata, præter aperta Scripturarum testimonia perpetua Ecclesiæ praxis et unanimis Patrum consensus luculentissime ostendunt. Nam Ritualia omnia latina, et græca Euchologia, quæ modum describunt dandæ reconciliationis, solos semper Episcopos aut sacerdotes appellant [1]). Hinc S. Ambrosius: *Jus hoc*, inquit, *solis permissum sacerdotibus est* [2]); S. Basilius: *Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita est dispensatio* [3]); S. Leo: *Sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri* [4]). Exinde colligebat S. Joan. Chrysostomus sacerdotes imperatoribus ac regibus præcellere. His omnibus præiverant Origenes, Tertullianus, Cyprianus aliique quorum testimonia superius protulimus, quin necesse sit pluribus ostendere veritatem, quam omnium sæculorum quotidiana praxis luculenter demonstrat.

239. Valori porro absolutionis non officere sacerdotum pravitatem definit Tridentina Synodus in eodem canone paulo ante adducto, cujus prima pars hæc est: *Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere . . . anath. sit.* Quod plenius constat ex iis, quæ suo loco adversus Donatistas disputavimus [5]).

DIFFICULTATES.

240. I. *Obj.* 1° S. Jacobus loquens de sacramentali confessione ait: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra* [6]), nulla distinctione apposita inter sacerdotes et laicos. 2° Quare S. Augustinus: *In omnibus*, inquit, *Scripturis divinis utiliter*

1) Cf. Auctores citt. Martenium, Renaudotium, Morinum, etc.
2) *De Pœnit.* lib. I, cap. 2, n. 7.
3) *Interrog.* CCLXXXVIII, sup. cit.
4) *Epist.* CVIII, cap. 1, ed. Ballerin.
5) Tract. *De Sacr. in gen.* n. 123 et seqq.
6) Cap. v, 16: Ἐξομολογεῖσθε (οὖν) ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, seu ut habent aliæ lectiones τάς ἁμαρτίας.

ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus jugiter et humiliter non solum Deo, sed etiam Sanctis et Deum timentibus confiteri. Sic enim per Jacobum Apostolum nos admonet Spiritus Sanctus dicens: Confitemini, etc. [1]). 3° Sane baptismus in necessitatis saltem casu ab omnibus promiscue administrari potest; ergo et absolutio.

241. ***Resp. ad*** 1m, ***Trans.*** Etenim, ut vidimus, non pauci interpretes et theologi negant in adducto testimonio agi de confessione sacramentali contendentes sermonem ibidem haberi de humili quadam anteactæ vitæ confessione, qua quis se peccasse profitetur, ut alios ad orandum pro se excitet. Verum et hoc dato, negamus hic Apostolum de confessione omnibus promiscue facienda disserere; de sola enim loquitur confessione facienda Ecclesiæ presbyteris quos vocandos esse dixerat ad inungendos infirmos. Quod patefit ex particula *ergo*, qua hunc versiculum connectit cum versiculo immediate præcedenti scribens: *Confitemini ergo*, etc. Patres omnes qui exponunt Jacobi verba de confessione sacramentali ad solos presbyteros ea referunt [2]). Usus denique eorum sensum determinavit.

242. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Nec enim sermo ex quo illa verba adducta sunt, genuinus fœtus est S. Augustini [3]). Hujus præterea sermonis auctor loquitur de confessione ceremoniali de qua mox dicemus.

243. ***Ad*** 3m, ***Neg.*** paritatem inter utrumque Sacramentum, quia uti ostendimus, Christus aliter de collatione illorum Sacramentorum statuit. Hoc porro pendet a libera Christi voluntate.

244. II. ***Obj.*** 1° Ex certissimis documentis a Morino collectis constat in necessitatis casu etiam diaconis datam fuisse facultatem excipiendi delicti exomologesim, ut loquitur S. Cyprianus, manum imponendi ad Pœnitentiam, et dandi pacem [4]). Sic etiam statuerunt Concilia Illiberitanum et Triburiense in Hispania, Eboracense et Londinense in Anglia; Odo Episcopus Parisiensis in Gallia; imo Petrus Cantor, non solum diaconos, sed et subdiaconos docet posse ***ligare auctoritate Domini Papæ, non sua*** [5]). Quæ omnia confirmantur ex jure canonico cap. ***Fures, extra, de furtis***, ubi legitur, quod si fures ***comprehensi aut vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem non negamus*** [3]). In quem locum glossa adjicit: ***In necessitate, etiam laico.*** Innumera pariter suppetunt monumenta apud Martenium et Mabillonium de confessione tum diaconis et clericis inferio-

1) *Hom.* XII.
2) Cf. apud Morin. op. cit. lib. 8, cap. 8, n. 4.
3) Cf. opp. S. August. edit. Maur. tom. V, in append. *Serm.* CCLIII.
4) *Epist.* XII.
5) Apud Morinum op. cit. lib. 8, cap. 23.
6) Ibid.

ribus, tum laicis ipsis facta [1]). 2° Imo constat passim Abbatissas suarum subditarum confessiones excepisse, quibus per manus impositionem, id est, per veram sacramentalem absolutionem peccata remittebant, ut ostendunt auctores citati [2]). Ergo.

245. ***Resp. Dist.*** Excipiebant diaconi exomologesim ceremonialem, et conciliabant pœnitentes in foro externo, *conc.* sacramentalem et in foro interno, *neg.* Ita ipse Morinus in ***Recognitione operis*** sui *de Pœnitentia* [3]). Nec aliud certe evincunt quæ proferuntur documenta, quam pœnitentes in absentia Episcopi vel sacerdotis reconciliatos cum Ecclesia fuisse a diaconis per absolutionem ab illa Pœnitentiæ canonicæ parte quam adhuc persolvere debebant. Interdum vero in sacerdotis absentia diaconi, clerici inferiores, aut laici etiam excipiebant confessiones illas spontaneas et ceremoniales, quas passim subsequentibus sæculis faciebant animam agentes coram ipsis ad majorem peccatorum dolorem concipiendum, et ut adjuti Ecclesiæ precibus veniam a Deo facilius impetrarent. Hanc confessionem S. Thomas vocat *quodammodo sacramentalem* [4]), quæ juxta scholasticos una cum contritione virtutem Sacramenti habebat [5]). Inducti autem potissimum sunt ad hanc amplectendam sententiam ab auctoritate libri *De vera et falsa Pœnitentia* olim S. Augustino adscripti. In hujus enim libri cap. X, inter cætera hæc leguntur: ***Tanta vis Confessionis est, ut si deest sacerdos, confiteatur proximo . . . Et si ille cui confitebitur, potestatem solvendi non habet; fit tamen dignus venia, ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis*** [6]). Hac una ratione plana fiunt

1) Marten. *De antiq. Eccl. rit.* lib. 1, cap. 6, art. 6, §. 7 et seqq. Mabillon. in *Actis SS. Ord. S. Benedicti.*

2) Apud. Marten. loc. cit. §. 9.

3) Cf. edit. Antverp. 1682, ubi ita scribit pag. 3: „Quæ de absolutione a diaconis, atque etiam a laicis data plurimis testimoniis historice referuntur cap. 23 et 24, libri 8, expressissime moneo initio cap. 23, et in fine 25, ubi historia rei finitur, ista non esse intelligenda, nec intelligi posse de absolutione sacramentali, cujus effati rationes locis adnotatis explicantur; imo plurimos ex ipsis auctoribus qui hanc sui sæculi consuetudinem testantur, diserte asserere, nullam prorsus illis esse a peccatis absolvendi potestatem. Itaque non potest aliud esse absolutio illa, quam ceremonia, sive sacramentale aliquod a quibusdam Ecclesiis, in absentia veri Sacramenti... quo morientis aut gravissime periclitantis interior dispositio excitabatur, et incalescebat, atque a Deo precibus Ecclesiæ Sacramenti effectum pœnitens promerebatur . . . Cf. Card. de Aguirre *Collect. maxim. Conc. Hisp.* tom. I, in can. 77, Conc. Illiber.; Albaspinæum *De veteribus Eccl. rit. observat.* lib. 2, observ. 27; Petavium tum in *Animadv. in S. Epiph.* ad Hæres. 59, et in append. ad easd. animadv. cap. 2, tum in Diatriba *De Pœnit.* cap. 2, ad calc. secund. edit. Synesii.

4) In *Suppl.* q. 8, art. 2, ad 1m.

5) Cf. Bened. XIV, *De Synodo*, lib. 7, cap. 14, §. 9 et seqq. Ex hac porro consuetudine confitendi laico, absente legitimo ministro, quæ antiquitus obtinuit, novum argumentum erui potest adversus Protestantes, quod sententia de absoluta necessitate confessionis fidelium omnium animos pervaserit longe ante celebrationem Concilii Lateran. IV.

6) Append. tom. VI, opp. S. Aug. edit. Maur. Cf. admonitionem edit. in hunc librum.

omnia quæ ex Conciliis, Petro Cantore, jure canonico objiciebantur; quin diutius in his immorari debeamus.

246. *Ad* 2[m], *Dist.* Constat Abbatissas excepisse confessiones ceremoniales, et humilitatis gratia factas, prout mos adhuc obtinet in nonnullis religiosorum ordinibus ad reddendam conscientiæ rationem, *conc.;* sacramentales, vel *neg.* vel *subd.* Ita ut si aliquis abusus obrepserit, sublatus statim sit, *conc.* secus, *trans.* Fieri utique fortasse potuit, ut ex illa consuetudine reddendi rationem propriæ conscientiæ, nonnullæ ulterius progressæ, sibi ex ignorantia aut audacia arrogaverint indebitum jus impertiendi absolutionem. Verum cum primum tam sacrilega usurpatio pervenit ad aures præsulum Ecclesiæ Gallicanæ, confestim compressa fuit. Id ipsum præstitit Innocentius III, quoad Abbatissas Hispaniæ [1]).

247. Cæterum confessiones apud laicos factæ perdurarunt usque ad sæc. XIV initium, sed justis de causis cœperunt paulatim intermitti, donec tandem obsoleverint. Nec desunt qui existiment in præsenti graviter eas esse illicitas, tum quia per ipsas absque causa quis semetipsum infamaret, scandalumque præberet, tum quia præberet lutheranæ hæresis suspicionem [2]).

PROPOSITIO III.

Ad valide absolvendum in Sacramento Pœnitentiæ præter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis.

248. *Certa* est et *fidei proxima,* adeo ut ejus opposita propositio sit *falsa, temeraria, erronea, et Concilio Tridentino contraria.* Talis est enim nota, quam Pius VI, in Const. *Auctorem fidei*, inussit propositioni XXXVII, synodi Pistoriensis his verbis expressæ: *Doctrina synodi, quæ de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, post institutionem diœcesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii, sive jure quodam personali, propterea quod aliter confusio induceretur et perturbatio; quatenus post institutas diœceses et parochias enuntiat tantummodo, conveniens esse ad præcavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos; sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria, vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat, nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam; falsa temeraria*, etc.

1) Cf. Chardon *Hist. du Sacrament de la Pénit.* sect. I, chap. 7, Marten. op. et loc. cit. §. 9, ubi tamen in nonnullis vir doctus labitur.

2) Cf. Ben. XIV, loc. cit. §. 11.

249. Et sane Tridentinum sess. XIV, cap. VII, hæc habet: *Quoniam natura et ratio illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Ante Concilium Tridentinum id ipsum jam docuerat Florentinum, scilicet, *Ministrum Sacramenti Pœnitentiæ esse sacerdotem habentem auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris* [1]). Jam vero Concilium Tridentinum nomine *jurisdictionis ordinariæ et subdelegatæ* significare jurisdictionem ecclesiasticam evidens est; etenim si dum ait: *Sacerdos non habens jurisdictionem* intellexisset divinam, quæ nempe consistit in potestate ordinis, tunc ea verba hunc sensum præ se ferrent: *Sacerdos, qui non habet potestatem ordinis*, id est, *sacerdos, qui non est sacerdos;* qui sensus plane absurdus esset et contradictorius. Rursum: a Tridentino potestas, sive jurisdictio, quæ sacerdotibus confertur *subdelegata* dicitur; inauditum porro est asserere *subdelegatam* esse potestatem, quæ a Deo in ordinatione immediate confertur, quæque in charactere sacerdotali consistit et prorsus inamissibilis est. Doctrina igitur Concilii est, irritam et nullius momenti esse absolutionem impertitam a sacerdote, qui jurisdictione ecclesiastica sit destitutus, prout omnes theologi unanimiter intellexerunt usque ad novos istos perturbatores quos impugnamus.

250. Verum quod omnem dubitationem amovet circa germanum Concilii Tridentini sensum in adductis verbis illud est, quod Romani Pontifices interdum suis decretis sacerdotes omni declararunt auctoritate destitutos, ac nullam esse absolutionem ab ipsis collatam. Instar omnium sit Benedictus XIV, qui in Const. *Sacramentum Pœnitentiæ* his verbis ademit Confessario absolvendi complicem in peccato turpi omnem facultatem: *Sublata propterea illi* (confessario) *ipso jure quacumque auctoritate, et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam; adeo quidem, ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, tanquam impertita a sacerdote, qui jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per præsentes has nostras adimere intendimus* [2]). Jam vero quorsum hæc spectarent, si facultas ab-

1) In decreto Eugenii IV, *De unione Armen.*, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 440.

2) Cf. in ejus Bullar. tom. I, pag. 52, 53. Cf. item quæ scripsit idem sapientissimus Pontifex in op. *De Synodo*, lib. 7, cap. 14. His si opus esset adjici posset S. Carolus Borromæus, qui in Concil. IV. Mediol. an. 1576, mandat ut confessarii bene noscant casus reservatos *in quibus absolvendi auctoritatem nullam habent.* Et in Synodo Diœc. XI, an-

solvendi ita pendeat a potestate ordinis, ut nulla præterea jurisdictione opus sit ad eam valide exercendam?

251. Hoc ipsum adstruitur ex analogia, quæ inter forum civile et internum intercedit. In foro enim civili judices nullam possunt auctoritatem exercere nisi in subditos, quos ipsis princeps assignaverit, sic nullam possunt sacerdotes in foro interno potestatem exercere nisi in subditos ipsis a prælatis attributos.

252. Possem hanc ipsam propositionem ex monumentis totius antiquitatis ecclesiasticæ evincere, ex quibus constat olim solos Episcopos Pœnitentiæ Sacramentum administrasse, deinde vero monachis id muneris eos demandasse, quin unquam alii sacerdotes hanc sibi facultatem arrogaverint 1). Verum quoniam res nobis hic est cum iis, qui se Catholicos profitentur, sufficit ostendisse Ecclesiam Catholicam ita sentire.

253. Interea ex dictis adversus neotericos colligimus 1° episcopalem approbationem non esse merum *idoneitatis* testimonium, sed veram potestatis et jurisdictionis collationem; 2° absque Antistitum approbatione et jurisdictionis potestate non solum illicite, sed prorsus invalide ministrari Sacramentum Pœnitentiæ.

DIFFICULTATES.

254. I. *Obj.* 1° Omnibus indiscriminatim sacerdotibus cum inaugurantur ab Episcopo dicitur: ***Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis***, etc., ergo ordinationis suæ vi sacerdotes omnes valide absolvunt; quod 2° non obscure insinuat ipsa Tridentina Synodus, dum sess. XIV, cap. VI docet, sacerdotes in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipere; et cap. V, jam dixerat Christum ***reliquisse sacerdotes tanquam præsides et judices . . . qui pro potestate clavium, remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient.*** 3° Ergo ex Tridentino Deus ipse in sacerdotum ordinatione immediate confert jurisdictionem: hoc enim ipso, quod Deus tribuit absolvendi potestatem, eos constituit judices; 4° at judex non potest sine subditis esse. 5° Hoc pariter confirmat Catechismus Rom. dicens presbyteros in sua ordinatione duplicem recipere potestatem, alteram in

1584, jurisdictione destituit confessarium quoad socios quos habuerit in crimine, atque addit præterea: „Si quam vero auctoritatem, jurisdictionemque habeat, ea, ne abutatur, *privamus*, quod ad hanc causam, culpamque attinet: nec vero absolutio, si quam impertierit *nullius roboris sit*, *sed irrita plane ac rescissa, nullaque omnino*, tanquam ab eo impertita, qui jurisdictionis expers sit." Cf. *Acta Ecclesiæ Mediolan. a Carolo Card. S. Praxedis collata*, Mediol. 1599. Porro S. hic Cardinalis executioni mandavit decreta Conc. Tridentini sua ætate celebrati.

1) Cf. Christ. Lupum in Dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis*, cap. 2, opp. edit. Venet. 1725, tom. VI, pag. 275 et seqq. Cf. etiam Marten. op. cit. lib. I, part. II, cap. 6, art. 6, §. 2 et 3.

Corpus Christi *reale*, alteram in Corpus Christi *mysticum*, id est, in omnes Christi fideles, qui propterea evadunt sacerdotum subditi. Ergo.

255. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Si subditos habeant in quos potestatem vi ordinationis acceptam exerceant, *conc.* si non habeant, *neg.* Jam vero subditi non assignantur sacerdotibus nisi per ordinariam aut subdelegatam jurisdictionem. Sic enim Christus disposuit dum noluit hanc potestatem exerceri præterquam in subditos et instar judicii. Non igitur permiscenda est potestas cum exercitio potestatis; potestas habetur immediate a Deo, exercitium immediate ab Episcopo per subditorum assignationem. Hinc quemadmodum sacerdos ordinationis suæ vi sic accipit potestatem in Corpus Christi reale, ut tamen ad potestatis hujus exercitium pane et vino indigeat, ita quamvis sacerdos veram ligandi et solvendi obtinuerit in ordinatione potestatem, nihilominus, ut ea utatur seu reducat in actum, indiget jurisdictione qua illi assignentur subditi. Hac ratione verba illa indeterminata: *Quorum remiseritis*, etc. determinantur ad eos, quibus per jurisdictionem subditi constituuntur.

256. *Ad* 2m, *Neg.* Ut constat ex dictis; nam Tridentinum in objectis verbis nihil aliud intendit quam statuere adversus Lutheranos Christum non omnibus promiscue fidelibus contulisse potestatem absolvendi, sed solis sacerdotibus. Utrum vero sacerdotes quam adepti sunt in ordinatione potestatem exercere valeant absque jurisdictione necne, Concilium cap. V et VI, quæ nobis objiciuntur, non discutit; cap. vero VII, hoc agit, statuitque in eum finem requiri *jurisdictionem ordinariam* aut *subdelegatam.*

257. *Ad* 3m, *Neg.* vel *Dist.* Potestatem, *conc.* exercitium potestatis, *neg.*

258. *Ad* 4m, *Dist.* Qui talis sit in actu, *conc.* qui talis tantum sit quoad potestatem, *neg.* Responsio patet ex dictis.

259. *Ad* 5m, *Neg.* Sed ea ipsamet docet Catechismus Romanus, quæ vidimus docuisse Concilium Tridentinum. Sane loquens de ministro Pœnitentiæ asserit: eum *sacerdotem esse, qui ordinariam aut delegatam absolvendi potestatem habeat ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet; habeat enim oportet non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet* [1]).

260. II. *Obj.* 1° Saltem dicendum, Concilium cap. VII, loqui tantum de absolutione a censuris, quæ quidem jurisdictionem in absolvente requirunt utpote fori ecclesiastici, non vero de absolutione sacramentali, prout indicat ipse capitis titulus, qui est, *De censuris.* 2° Hac ratione tolluntur illa absurda quæ ex contraria doctrina descendunt, scilicet, quod ad valide

1) Part. II, cap. 5, n. 47.

absolvendum præter potestatem divinitus traditam requiratur potestas humana; aut quod potestas divina pendere debeat in suo exercitio a potestate humana; quod absolutio non jam conferatur in nomine J. C., sed in nomine Episcopi, aliaque ejusmodi. 3° Si nihilominus contendant contrariæ doctrinæ patroni ideo requiri in confessario jurisdictionem ad legitime absolvendum, quia sententia ferri debet in subditos, quilibet fidelis dum sacerdoti se sistit, hoc ipso se ejus subditum constituit, cum tribunal Pœnitentiæ pro iis sit institutum, qui sponte ad illud accedere volunt. 4° Demum omitti nequit institutam esse administrationem Sacramenti Pœnitentiæ adinstar *compromissi* inter pœnitentem et confessarium, quo fit ut iste acquirat subditum voluntarium atque adeo possit illum valide absolvere: sacerdos enim est judex *compromissarius* a Christo institutus inter Deum offensum et peccatorem a quo læsa divina justitia est. Ergo.

261. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** Tum quia titulus hujus capitis non est de solis censuris, sed ***de peccatis et censuris reservatis***, aut simpliciter ***de casuum reservatione;*** tum quia Concilium in eodem capite distinguit peccata a censuris dicens: ***Præsertim quoad illa*** (atrociora crimina) ***quibus excommunicationis censura annexa est;*** tum quia denique loquitur de reservatione casuum graviorum quæ vim habeat ***coram Deo***, non autem tantum ***in externa politia***, ut ibidem dicitur.

262. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** suppositum, quod adversarii confingunt. Etenim præterquam in eorum cerebro nusquam extant ejusmodi absurda quæ ipsi urgent. Jurisdictio, prout exposuimus, se habet tantum ut conditio; qua potestas absolvendi in ordinatione a Deo collata, in praxim seu in actum deducatur. Per eam siquidem subditi assignantur in quos possint sacerdotes ministerium suum exercere.

263. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Possunt fideles sese pro arbitrio sistere cuilibet sacerdoti qui fuerit legitime ad confessiones excipiendas a prælato approbatus, ***conc.*** possunt sibi judices constituere, seu eligere, ***neg.*** Alioquin sequeretur jurisdictionem spiritualem et supernaturalem non ab Ecclesia, cui Christus hanc contulit auctoritatem, in confessarios derivari, sed a fidelibus, quod est absurdum.

264. ***Ad*** 4m, ***Neg.*** Fictitium enim ac plane inauditum hoc ***compromissi*** paradoxum aperte repugnat Tridentino docenti ***Christum . . . sacerdotes sui ipsius vicarios reliquisse tanquam præsides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur*** [1]. Si igitur sacerdotes sunt præsides et judices a Christo constituti, id est, ***judices per imperium*** ut loquitur S. Thomas [2], tales erunt antequam quisquam ipsis tanquam arbitris sese ultro subjiciat. Accedit juxta Tridentinum etiam

1) Sess. XIV, cap. 5.

2) *In Suppl.* q. 6, art. 4.

istud, quod absque jurisdictione ordinaria vel subdelegata judicium sacramentale nullius momenti sit. At vero in judicio compromissario nulla requiritur jurisdictio. Demum jurisdictio ecclesiastica divinam habet institutionem; in hypothesi autem istius compromissi ab humana penderet institutione, cum illum confessario pœnitens quilibet tribueret [1]).

PROPOSITIO IV.

Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo, ideoque sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis pœnitentes absolvunt.

265. De fide est; contrarium enim asserentes Concil. Tridentinum can. XI, in cit. sess. anathemate perculit: *Si quis dixerit Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat; anath. sit.* Hic porro canon cohæret doctrinæ jam traditæ ab eodem Concilio cap. VII: *Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices maximi pro suprema potestate, sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare. Neque dubitandum est.... quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique diœcesi, in ædificationem tamen non in destructionem liceat, pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est divinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere...Extra articulum mortis sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.*

266. Post adeo apertam Tridentini doctrinam mirari subit quod ecclesiastici scriptores catholicum nomen profitentes ausi

1) Cf. S. Th. *Cont. Gent.* lib. IV, cap. 72; nec non Zaccaria in op. cui tit. *Delle storte idee raddrizzate.* Fuligno 1784; Joan. Bapt. Zuccala Diss. duas *De potestate presbyterorum in administratione Sacr. Pœnitent.* Bergami 1787; Vinc. Rossi *Osservazioni teologiche sopra la diatriba della validità*, etc. Brescia 1793; Gio. Battista Gemini Solitario. *La Cabala discoperta de filosofanti del secolo.*

fuerint impugnare jus reservationum casuum, et usum qui in Ecclesia obtinet casus quosdam reservandi, nec veriti sint eam absolutionem a casibus reservatis validam propugnare, quam sacerdos tali potestate destitutus contulerit. Cum horum doctrinam amplexa fuerit synodus Pistoriensis binas ejus propositiones Pius VI proscripsit, nempe XLIV: *Propositio synodi asserens reservationem casuum nunc temporis aliud non esse, quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem*, quæ declaratur, *falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Trid. contraria, superioris hierarchicæ potestatis læsiva;* et XLV: *Item de spe quam ostendit fore, ut reformato Rituali, et ordine Pœnitentiæ nullum amplius locum habituræ sint hujusmodi reservationes; prout attenta generalitate verborum innuit per reformationem Ritualis, et ordinis Pœnitentiæ factam ab Episcopo* [1]*, vel synodo aboleri posse casus, quos Tridentina Synodus* (sess. XIV, cap. VII) *declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo judicio reservare*, pariter proscribitur ut *falsa, temeraria, Conc. Trid. et summorum Pontificum auctoritati derogans, et injuriosa.*

267. Jus porro reservandi aliquot majoris momenti causas penes Ecclesiæ prælatos esse ex divina institutione non solum in politia externa, sed etiam coram Deo adversus eos qui se Catholicos profitentur, abunde constat ex allatis documentis. Ad hæreticos Lutheranos quod attinet quibus canonem suum opposuit Tridentinum, id patet ex ipsa institutione Sacramenti Pœnitentiæ ad modum forensis judicii in quo aliæ causæ sunt reservatæ tribunali ipsius principis, aliæ aliis inferioris ordinis, ut omnes norunt.

268. Id pariter constat ex usu qui viguit in tota antiquitate, præsertim vero ex non paucis epistolis S. Cypriani [2]. Occurrunt præterea exempla ejusmodi reservationis in decem et septem Conciliis partim œcumenicis, partim nationalibus, partim demum provincialibus ante Tridentinum celebratis [3]. Notum insuper est tria majora delicta canonica nuncupata Episcopis passim reservata fuisse, interdum soli summo Pontifici, præsertim homicidium, ut constat ex Actis S. Redonis [4].

1) Apposite Card. Bona, *De rebus liturg.* lib. I, cap. 7, §. 2, hæc in rem nostram scripsit: „Sectariorum hoc proprium fuit, ut cum a fide deficerent, libros quoque rituales vel suis erroribus inficerent, vel privata auctoritate immutarent."

2) *Epp.* IX, X, XI, XXVII, in quibus sermo est de absolutione data lapsis a presbyteris absque Episcopi facultate.

3) Cf. *Sermoni instruttivi di un vecchio parroco della Toscana al suo popolo*, etc. Serm. 9, Vercelli 1796.

4) Apud Mabillon. *Acta SS. Ord. Benedictin.* sæc. 4. Cf. Chardon loc. cit.

Illustre hujus reservationis exemplum sæc. IV habemus in Lamproniano presbytero quem criminis convictum ipsius Metropolitanus Episcopus Synesius remisit absolvendum ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum [1]. Praxis demum ordinaria in antiquitate et quidem constans fuit, ut pœnitentes a solo Episcopo absolverentur, vel ab iis sacerdotibus quibus Episcopus id demandasset, ut innumera prope documenta evincunt, quæ collegerunt Martenius [2], Morinus [3], Chardonius [4], aliique passim.

269. Ex his patet quodnam sit ferendum judicium de Pistoriensibus aliisque Ecclesiæ perturbatoribus, qui se profitentur rigidioris doctrinæ et antiquæ disciplinæ sectatores studiosissimos. Verum ut habeant veteratores isti unde majori pudore suffundantur juverit exscribere, quæ homo lutheranus, Leibnitzius, de hoc argumento adnotavit: *Id ipsum enim*, inquit, *de jure divino est, ut absolutionem non consequatur, qui Ecclesiæ judicium contemnit, et quas illa conditiones sive in confitendo exigit, sive post confessionem imponit, negligere audet. Hinc etiam in Pontifice Maximo et Episcopo potestas est statuendi casus reservatos, qui a quovis sacerdote remitti non possunt nisi in periculo mortis, et præscribendi canones pœnitentiales... quibus a confitente neglectis . . . irrita absolutio esset* [5].

DIFFICULTATES.

270. I. *Obj.* 1° Potestas quæ confertur sacerdotibus dum inaugurantur absque ulla reservatione est, cum iis dicatur: *Quorum remiseritis*, etc. Hæc autem facultas generalis concipi nequit quotiescumque ab omni peccato sacerdotes omnes valide non absolvant. 2° Tridentinum sess. XXIII, cap. I, eodem modo loquitur de potestate a Christo Apostolis tradita *eorumque in sacerdotio successoribus consecrandi, offerendi et ministrandi Corpus et Sanguinem Domini*, ac *de potestate peccata dimittendi et retinendi;* atqui potestas consecrandi nullo modo auferri, suspendi aut circumscribi potest; ergo neque potestas absolvendi.

1) Cf. *Epist.* LXVI *Synesii ad Theophilum*, ed. 2, Petav. pag. 215, ubi hæc leguntur: „Solvendi (*Lamproniamum*) porro jus et auctoritatem ad pontificiam Sedem rejeci." *Τοῦ δὲ λῦσαι τὴν αυθεντίαν εἰς τὴν ἱερατικὴν καθέδραν ἀνέπεμψα.* Hic porro sermo esse non potest de absolutione a Pœnitentia publica, cum ageretur de sacerdote. Fleuryus, qui certe auctor suspectus non est, in *Hist. Eccl.* lib. 22, § 44, cum retulisset factum Synesii apposuit hanc animadversionem: „On voit ici une absolution réservée au supérieur, même par un Métropolitain, qui avait imposé la peine.

2) Op. cit. lib. I, part. II, cap. 6, art. 6.

3) *De Pœnit.* lib. 2, cap. 11, §. 13 et seqq.

4) Loc. cit.

5) *System. theol.* pag. 274.

271. ***Resp. ad*** 1^{m}, ***Dist.*** Quæ tamen ex ipsa natura rei supponitur ac subintelligitur, *conc.* secus, *neg.* Si quid enim evinceret adversariorum argumentatio eodem jure inferri posset: ergo quia nulla veræ Pœnitentiæ fit mentio, quilibet etsi impœnitens ex eo quod peccata sua confiteatur erit absolvendus; ergo quia nulla ibi fit limitatio loci, Episcopi omnes auctoritate ordinaria in aliena diœcesi poterunt quoslibet absolvere. Quæ quidem aliaque ejusmodi paradoxa cum probari nequeant homini sano, consequens proinde est verba evangelica: ***Quorum remiseritis***, etc. intelligenda esse cum ea circumscriptione quam ipsa verba non excludunt, imo supponunt atque exposcunt. At hæc limitatio ab infallibili Ecclesiæ decreto declarata fuit, uti ostendimus.

272. ***Ad*** 2^{m}, ***Dist.*** Eodem modo loquitur Tridentinum de utraque potestate, at diverso sensu, *conc.* eodem sensu perinde ac par sit utriusque potestatis ratio, *neg.* Jam vero quin sibi Concilium turpiter contradixisset non potuit affirmare eandem esse utriusque potestatis rationem. Quod enim spectat ad potestatem dimittendi aut retinendi peccata jam declaraverat sess. XIV, cap. VII, hanc ita pendere a jurisdictionis collatione, ut *nullius momenti* absolutionem esse dixerit, quam sacerdos in eum proferret in quem ordinariam aut subdelegatam non habeat jurisdictionem, et extra mortis articulum *nihil* possit in casibus reservatis. Non poterat igitur Concilium contrarium statuere, dum statuit parem esse rationem utriusque potestatis qua pollet sacerdos super corpus reale ac mysticum Christi Domini.

273. II. ***Obj.*** Valida saltem erit absolutio collata vel ab Episcopo relate ad casus reservatos a summo Pontifice, vel a parochis relate ad casus reservatos ab Episcopo, tum quia 1° a Tridentino can. XI, solius *sacerdotis* fit mentio, tum quia 2° non potest fieri aliter hæc reservatio quam subditos subtrahendo; atqui isti ab Episcopis vel parochis, qui ordinaria gaudent jurisdictione, nonnisi per ablationem officii subtrahi possunt. Iis enim subditi necessario addicti sunt. Ergo.

274. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1^{m} ***prob. Dist.*** Tridentinum can. XI, meminit solius sacerdotis quia id tantum ferebat ejus scopus adversus Lutheranos, *conc.* quia non censuit posse summum Pontificem sibi casus reservare in universa Ecclesia, *neg.* Hoc enim esset aperte contrarium ei quod docuerat cap. VII, cujus verba retulimus. Itaque hoc canone voluit tantum ferire hæreticos, qui Episcopis hoc jus denegabant.

275. ***Ad*** 2^{m}, ***Neg.*** Etenim tam parochis quam Episcopis subtrahi subditi possunt non adempto officio, quemadmodum contingit cum pars diœcesis, vel parœciæ detrahitur, et quemadmodum etiam nova parte addita, potest parœcia vel diœcesis augeri. Numerus igitur subditorum potest augeri vel minui

salvo officio ac dignitate Episcopi vel parochi, prout sæpe evenit. Eadem proinde de causa potest minui ipsorum jurisdictio seu facultas ex subtractione alicujus partis materiæ, quæ superiori potestati reservatur.

276. Ad id porro quod adjicitur de potestate ordinaria, *Dist.* Si hæc potestas ordinaria sit suprema, *conc.;* si sit subordinata, *neg.* Quamvis igitur tam Episcoporum quam parochorum jurisdictio ordinaria sit, et quoad officium *essentialis* et *totalis*, non tamen ejusmodi est, quæ *immediate* summi Pontificis et superiorum præsulum jurisdictioni minime sit subjecta, ita ut ab ipsis nequeat coarctari ad populi christiani disciplinam et religionem conservandam, cujus cura primario Romano Pontifici, et sub ipso Episcopis, et dein parochis concredita est.

277. Quoniam de ministro Pœnitentiæ verba fecimus non abs re esse putamus verba subjicere Magni Gregorii quibus animarum pastorem instruit qua ratione erga peccatores ad se confugientes se gerat: *Necesse est*, inquit, *ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtio ipsa moderetur: quatenus sic jura disciplinæ contra delinquentes exerceat, ut pietatis viscera non amittat. Curandum quippe est, ut rectorem subditis, et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina . . . Miscenda ergo est lenitas cum severitate; faciendum quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi Arca significat, in qua cum tabulis virga simul et manna est: quia cum Scripturæ Sacræ scientia in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit et manna dulcedinis. Hinc David ait: Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ quæ feriat, sit et consolatio baculi quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit vigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate sæviens; sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens* [1]). Hæc quidem ad animarum pastores S. Gregorius: S. Pacianus vero sic peccatores ipsos alloquitur: *Nec quisquam adeo peccatricis animæ vilitate desperet, ut se jam non necessarium Deo credat. Neminem nostrum perire vult Dominus, etiam modici et minimi requiruntur. Si non creditis, intuemini, ecce in Evangelio drachma requiritur, et vicinis inventa monstratur ovicula, suppositis reportanda cervicibus, non est onerosa pastori. Super unum peccatorem Pœnitentiam agentem in cœlis Angeli gaudent, et chorus*

1) *Regulæ pastoral.* Part. II, cap. 6, edit. Maur. tom. XI, pag. 23.

cœlestis exultat. Heus, tu peccator, rogare ne desinas: vide ubi de tuo reditu gaudeatur 1).

1) *Parænesis sive exhortatio ad Pœnit.* in *Biblioth. Patrum* De la Bigne Paris. 1589, tom. III, pag. 457.

Hæc sanctorum Patrum documenta in animabus edocendis regendisque non sine ingenti fructu consectatus est hac fere ætate B. Alphonsus Maria de Liguori in tot libris quos in hunc finem scripsit. In his porro libris qui vel moralem theologiam vel ascesim explanant, S. Sedes iteratis decretis *nil censura dignum* contineri declaravit. Cum tamen nonnemo etiam post ejusmodi decreta dubius hæreret utrum confessarii tuto doctissimi æque ac sanctissimi Auctoris sententiis in praxi acquiescere possent necne in administratione Sacramenti Pœnitentiæ, pius Card. de Rohan - Chabot Archiepiscopus Vesuntinus an. 1831, hæc dubia Sacræ Pœnitentiariæ proposuit, nempe: „1º Utrum sacræ theologiæ professor opiniones, quas in sua theologia morali profitetur B. Alphonsus Maria de Ligorio, tuto sequi ac profiteri possit? 2º An sit inquietandus confessarius, qui omnes B. Alphonsi Mariæ de Ligorio sequitur opiniones in praxi sacræ Pœnitentiæ tribunalis, hac sola ratione, quod a S. Sede Apostolica *nihil in ejus operibus censura dignum repertum fuerit?* Eadem sacra Pœnitentiaria die 5 Julii 1831, respondit ut sequitur. Ad 1m *Affirmative;* quin tamen inde reprehendere censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur. Ad 2m *Negative;* habita ratione mentis S. Sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonizationis."

Quare non admodum eorum obtemperantia mihi videtur commendanda, qui adhuc pergunt tanquam minus tutam insectari doctrinam sanctissimi ac doctissimi Viri, qui ut loquitur Pius VII, S. M. in decreto *An tuto*, etc. dato 12 Kal. Januar. 1815: „Apostolo dignas virtutes quasi jubar emisit, cum voce et *scripto* in media sæculi nocte errantibus viam ostendit, qua eruti de potestate tenebrarum transire possent in Dei lumen et gloriam." Cf. aureum opusc. *Riflessioni sopra l' esimia santità e dottrina del B. Alfonso Maria de Liguori.* Reggio 1825.

FINIS.

INDEX.

TRACTATUS DE BAPTISMO.

Pag

CAPUT I. De materia baptismi 6
PROP. I. *Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi* 7
Difficultates 8
PROP. II. *Vera est de Baptismi Sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quæ tenet, illum æque valere sive per immersionem, sive per infusionem aut aspersionem conferatur* 11
Difficultates 14
CAPUT II. De baptismi forma. 15
PROP. *Vera est de Sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quæ tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum Personarum* 16
Difficultates 17
CAPUT III. De ministro baptismi 19
PROP. I. *Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione diaconi* 20
PROP. II. *Necessitate cogente a quocumque, sive masculo sive fœmina, imo et ab hæretico, et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest* 22
Difficultates 24
CAPUT IV. De baptismi subjecto. 28
PROP. I. *Præstat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant* . . 29
Difficultates 31
PROP. II. *Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur polliciti sunt; et ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi* 37
Difficultates 42
CAPUT V. De necessitate baptismi 46
PROP. *Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem* 47
Difficultates 49
CAPUT VI. De baptismi effectibus 59
PROP. *Per D. N. J. C. gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet* 60
Difficultates 62
CAPUT VII. In doctrinam hactenus vindicatam scholia 64

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE.

CAPUT I. De veritate sacramenti confirmationis 69
PROP. *Confirmatio baptizatorum non est otiosa ceremonia, sed verum et proprium Sacramentum* 70
Difficultates 73
CAPUT II. De confirmationis ministro 83
PROP. *Episcopi habent potestatem confirmandi, quæ non est illis cum presbyteris communis; sanctæ enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius sacerdos* 87
Difficultates 88
CAPUT III. De materia, forma et effectibus confirmationis 92
PROP. *Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt* 99
CAPUT IV. In ea, quae disceptata sunt, scholia complectens 100

INDEX.

TRACTATUS DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

PARS PRIOR.

DE EUCHARISTIA PROUT EST SACRAMENTUM.

Pag.

CAPUT I. De reali christi praesentia in eucharistia 106

PROP. I. *Christus, prout in primis Sacræ Literæ docent, vere, realiter et substantialiter in Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento continetur, et non ut in signo tantum, vel figura aut virtute* 107

§. I. *Expenduntur verba, quibus Christus Carnem suam manducandam et Sanguinem suum bibendum promisit, Joan. VI.* . . . . ibid.

Difficultates 113

§. II. *Expenduntur verba institutionis Eucharistiæ.* 120

Difficultates 124

PROP. II. *Eadem veritas ex constanti et universa Ecclesiæ traditione evincitur.* 135

Difficultates 142

PROP. III. *Ostendi nequit, dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia rectæ rationi adversari* 152

Difficultates 153

CAPUT II. De modo quo christus fit praesens in eucharistia, seu de transubstantiatione 159

PROP. *Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam Corporis et Sanguinis D. N. J. C.* 160

Difficultates 162

CAPUT III. De eo quod sub qualibet sacramenti specie continetur, deque catholicae doctrinae corollariis 168

PROP. I. *In venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur* 169

Difficultates 170

PROP. II. *Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu dum sumitur, sed ante et post, ita ut remaneat verum Corpus Domini in hostiis, seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.* 171

Difficultates 173

PROP. III. *Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriæ* 175

Difficultates 177

PROP. IV. *Neque Dei præceptum, neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debeant.* 178

Difficultates 182

PROP. V. *Non errat Ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare* 187

Difficultates 188

CAPUT IV. De eucharistiae necessitate, dispositionibus et effectibus . 192

PROP. I. *Nemini actualis Eucharistiæ perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate præcepti* . . . . ibid.

Difficultates 193

PROP. II. *Peccatorum remissio neque est præcipuus, neque unicus sanctissimæ Eucharistiæ effectus; nec sola fides est sufficiens præparatio ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum* 195

Difficultates 198

TRACTATUS DE EUCHARISTIA.

PARS POSTERIOR.

DE SACRIFICIO.

CAPUT I. De veritate sacrificii eucharistici ejusque natura 202

PROP. I. *In Missa offertur Deo verum et proprium Sacrificium, prout Sacræ Literæ in primis ostendunt* 203

Pag.
DIFFICULTATES 206
PROP. II. *Eadem veritas constat ex sensu traditionali* 212
DIFFICULTATES 215
PROP. III. *Sacrificium Missæ est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis* 217
DIFFICULTATES. 222
CAPUT II. DE MISSA PRIVATA 224
PROP. I. *Missæ, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat illicitæ non sunt, neque propterea abrogandæ* 226
DIFFICULTATES 228
PROP. I. *Neque realis, neque spiritualis victimæ participatio ex parte populi pars est Sacrificii essentialis; neque ullo sive divino sive ecclesiastico præcepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidæ aut illicitæ damnandæ Missæ illæ, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter, sive spiritualiter communicet.* 231
DIFFICULTATES. 234
CAPUT III. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI . . 235
PROP. I. *Panis triticeus, sive azymus sit, sive fermentatus, est materia valida Sacramenti et Sacrificii eucharistici* 237
DIFFICULTATES 240
PROP. II. *Solum vinum de vite est materia idonea Sacramenti et Sacrificii eucharistici* 246
PROP. III. *Aqua miscenda est vino in calice offerendo* 248
DIFFICULTATES 249
PROP. IV. *Solus sacerdos conficiens est immediatus et proprie dictus offerens et minister Sacrificii eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt* 250
DIFFICULTATES. 252
PROP. V. *Specialis Sacrificii applicatio pro aliquibus personis a sacerdote fieri potest, qua fit, ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, cæteris paribus, proveniat* 255
DIFFICULTATES. 257
CAPUT IV. DE IDIOMATE, VOCE, AC CEREMONIIS QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST. 260
PROP. I. *Nec licet, nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare* . . ibid.
DIFFICULTATES 262
PROP. II. *Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda* 264
DIFFICULTATES 265
PROP. III. *Nihil est in Missæ ceremoniis quibus utitur Ecclesia Catholica quod non sit sanctum et pium* 267
DIFFICULTATES 271

TRACTATUS DE PŒNITENTIA.

CAPUT I. DE VERITATE SACRAMENTI POENITENTIAE 276
PROP. I. *Pœnitentia est vere et proprie Novæ Legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa* 277
DIFFICULTATES 279
PROP. II. *Pœnitentia est Sacramentum a baptismi Sacramento distinctum* . 283
DIFFICULTATES 285
CAPUT II. DE CONTRITIONE 287
PROP. I. *Contritio illa quæ concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, fœditate, amissione æternæ beatitudinis et æternæ damnationis incursu cum proposito melioris vitæ, est verus et utilis dolor, ac præparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius* 290
DIFFICULTATES. 294
PROP. II. *Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, non tamen sine Sacramenti voto quod in illa includitur* 299
DIFFICULTATES. 301
PROP. III. *Ad Sacramentum Pœnitentiæ rite suscipiendum non est necessaria Contritio charitate perfecta* 304
DIFFICULTATES 305
CAPUT III. DE CONFESSIONE. 308

Pag.

PROP. I. *Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quæ post baptismum commissa sunt, divinæ institutionis est, et necessaria ad salutem. Quod imprimis Sacræ Literæ ostendunt* . . . 309
DIFFICULTATES 310
PROP. II. *Eadem veritas ex sensu traditionali adstruitur* 315
DIFFICULTATES 319
PROP. III. *Nullum est peccatum quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit* 325
DIFFICULTATES 326
PROP. IV. *Recta et utilis est peccatorum venialium frequens Confessio, et piorum usui consentanea* 330
DIFFICULTATES 331
CAPUT IV. DE SATISFACTIONE 332
PROP. I. *Non tota simul pœna cum culpa semper remittitur a Deo, sed plerumque, pœna æterna virtute clavium sublata, pœna temporalis manet exsolvenda* 333
DIFFICULTATES 334
PROP. II. *Possunt et debent ministri Pœnitentiæ salutares et convenientes Satisfactiones pœnitentibus injungere* 336
DIFFICULTATES 339
SCHOLIA. De Pœnitentia publica et canonica 341
CAPUT V. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIAE . . 344
PROP. I. *Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus judicialis et non nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti*. 346
DIFFICULTATES 348
PROP. II. *Soli sacerdotes sunt Sacramenti Pœnitentiæ ministri* 349
DIFFICULTATES 350
PROP. III. *Ad valide absolvendum in Sacramento Pœnitentiæ præter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis* 353
DIFFICULTATES 355
PROP. IV. *Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo, ideoque sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis pœnitentes absolvunt* 358
DIFFICULTATES 360

PRAELECTIONES
THEOLOGICAE

QUAS IN COLLEGIO ROM. SOC. JESU

HABEBAT

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU

IN EODEM COLL. THEOL. PROFESSOR.

EDITIO POST SECUNDAM ROMANAM DILIGENTIUS EMENDATA

ET NOVIS ACCESSIONIBUS AB IPSO AUCTORE LOCUPLETATA.

VOLUMEN IX.

CONTINET TRACTATUS DE INDULGENTIIS, DE EXTREMA UNCTIONE, DE ORDINE ET DE MATRIMONIO.

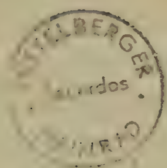
VIENNAE

TYPIS ET SUMPTIBUS CONGREGATIONIS MECHITARISTICAE.

MDCCCXLIII.

TRACTATUS

DE INDULGENTIIS.

TRACTATUS

DE INDULGENTIIS.

PROOEMIUM.

1. Per pœnitentiæ Sacramentum culpam nobis ac pœnam æternam remitti, nec tamen semper condonari totam pœnam temporalem peccatis nostris debitam, in superiori tractatu ostendimus. Verum enim vero cum satisfactiones quas Deo persolvimus adeo exiguæ sint atque a gravitate noxarum adæquanda longissime distent, Deus, qui est misericordiarum pater, huic insufficientiæ providit, facta Ecclesiæ potestate Indulgentias largiendi in supplementum ac subsidium pœnitentiæ nostræ.

De his Indulgentiis dicere in præsentia aggredimur tum adversus Montanistas, Waldenses ac Wicleffitas, tum adversus Protestantes. Notum est istorum parentem, Lutherum, ex harum in Germania publicatione insurgendi adversus Ecclesiam occasionem nactum esse; hujus furorem Calvinus imitatus mirum est quot in Indulgentias dicteria evomuerit [1]). Hi porro ipsam facultatem concedendi Indulgentias earumque utilitatem inficiati sunt una cum asseclis suis. Jansenistæ autem ac neoterici non pauci germanam earum notionem temerarunt. Adversus utrosque propterea catholicæ ac sinceræ doctrinæ de Indulgentiis vindicias sumere cogimur, ut absoluta evadat hæc commentatio.

2. Est autem Indulgentia: ***Remissio pœnæ temporalis adhuc post absolutionem sacramentalem peccatis debitæ, in foro interno coram Deo valida, facta per applicationem thesauri Ecclesiæ a superiore legitimo.*** Cujus definitionis si verba perpendantur singula, patebit, 1° quænam sit vera ac præcipua Indulgentiæ natura ac notio, quæ versatur solum circa pœnam temporalem peccatis nostris debitam extra forum conscientiæ remittendam, suppositis debitis dispositionibus in subjecto, et debita auctoritate in conferente; 2° ejusmodi pœnæ remissionem non excludere satisfactiones nostras, sed eas

1) In *Inst.* lib. 3, cap. 5, §. 2, parum ei fuit vocare Indulgentias *sordes, imposturas, furta, rapacitates,* aliisque probris ac contumeliis eas afficere, sed præterea eas describere contendens: „Sunt autem illæ *(Indulgentiæ), inquit,* Sanguinis Christi profanatio, Satanæque ludibrium, quo Christianum populum a Dei gratia, a vita quæ est in Christo, abducant, et a vera salutis via avertant."

supponere, ideoque Indulgentiam spectari debere veluti supplementum satisfactionum nostrarum, saltem sacramentalium, earumque ad quas nos excitat ipsa interior animi dispositio quæ inest sinceræ conversioni [1]); 3° non esse Indulgentiam simplicem canonicæ pœnitentiæ relaxationem in foro dumtaxat externo validam, verum etiam in foro interno et coram Deo, seu esse remissionem partialem aut totalem illius satisfactionis quam ob patratas culpas sive in hac, sive in altera vita persolvere divinæ justitiæ tenemur; 4° non solum turpiter errasse Waldenses, Wicleffitas, Lutheranos et Calvinistas, aliosque qui ab istis orti sunt, facultatem Ecclesiæ a Christo datam esse concedendi Indulgentias denegantes, sed et cum iisdem hæreticis graviter lapsos esse Jansenistas, Pistorienses, nonnullosque scriptores neotericos tum circa Indulgentiarum notionem, dum eas coarctant ad solam pœnitentiæ canonicæ relaxationem, tum circa thesaurum Ecclesiæ, quem veluti scholasticorum commentum traducunt, tum circa Indulgentiarum valorem quoad animas defunctorum, quem nullum esse autumant; 5° denique ex eadem definitione patebit, quo loco haberi debeant tot illæ hæreticorum atque incredulorum calumniæ et scommata, quibus etiamnum Indulgentias earumque dispensationem insectantur tanquam omnis *moralitatis*, ut ajunt, eversivas, quæque omnem peccandi licentiam tribuant; quidque sentiendum sit de Indulgentiis illis, quas passim pleno ore Protestantes *per anticipationem* dari in Ecclesia Romana adhuc effutiunt [2]).

1) Talem esse Ecclesiæ mentem in Indulgentiarum largitione constat ex lib. I, Epist. 34 S. Gregorii VII, qui Remigio Episcopo plenariam Indulgentiam exposcenti rescripsit: „Absolutionem peccatorum tuorum, sicut rogasti, auctoritate Principis Apostolorum fulti, tibi mittere, dignum duximus; *si tamen, bonis operibus inhærendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris*, corporis tui habitaculum Deo mundum templum exhibueris." Card. Baronius ad an. 1073, n. 71, postquam eam sententiam exposuit: „Ut appareat, *inquit*, Sedis Apostolicæ Indulgentias illis communicari, qui quantum suppetunt vires, bene operari non prætermittunt, non autem ignavis, otiosis, ac negligentia torpescentibus." Nec vacat alias ad id conficiendum congerere auctoritates, cum unanimes theologi in ea sententia sint. Ne tamen præstitutos limites prætergrediamur, juverit hic exscribere quæ habet Bened. XIV, *Instit.* LIII: „Card. Cajetanus ad obtinendam Indulgentiam censuit non modo præscriptis operibus satisfaciendum, sed etiam necessario deliberandum, salutari pœnitentia criminum labes peculiariter expiare. Card. Cajetanum Navarrus quoque sequitur; licet alii plures eam sententiam nequaquam probent; et nos ipsi, quibus opinionum novitas displicet, illam pariter omittamus. Nullum quippe diploma Pontificium pro concedendis Indulgentiis unquam vidimus, in quo ea singularis conditio præferatur. Singulis tamen Card. Bellarmini doctrinam proponendam ducimus: *Accipiunt prudentes Christiani Indulgentias, ut simul etiam studeant dignos pœnitentiæ fructus facere.*" Illam Card. Pallavicinus cum de usu Indulgentiarum sermonem habet his verbis explicat: *Neque sane fideles Indulgentiarum causa negligentes fiunt, ut pro expurgandis criminibus alia pietatis opera Deo minime persolvant. Cum enim ancipites sint utrum reipsa Indulgentiam sibi meruerint, stimulo quodam incitantur, ut pro cœlesti hoc thesauro tutius comparando varias salutaris pœnitentiæ rationes aggrediantur; ex alia parte injuncta pietatis opera, si fiant, studium religionis adaugent.*

2) Ut specimen aliquod exhibeam de anticipatis judiciis, quibus plerique Protestantes laborant circa doctrinam catholicam de Indulgentiis, non equidem

3. Hæc summa doctrinæ catholicæ est circa Indulgentias, cui vindicandæ operam navare constituimus. Ne tamen in hac satis difficili discussione ea quæ fidei sunt, permisceamus aut cum iis, quæ tantum sunt fidei proxima, aut cum iis, quæ libere in scholis catholicis agitantur, juverit alia ab aliis accurate secernere.

4. Duo itaque in iis, quæ ad Indulgentias pertinent, de fide sunt: ac 1° potestatem esse in Ecclesia concedendi Indulgentias divinitus ei traditam; 2° Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem esse.

5. Fidei vero proximum est: 1° fidelibus per Indulgentias relaxari pœnas pro peccatis remissis Deo debitas; 2° has item Indulgentias applicari posse animabus in purgatorio detentis, seu valere per modum suffragii quoad animas defunctorum; 3° dari præterea in Ecclesia thesaurum, seu collectionem meritorum seu satisfactionum Christi, Sanctorum ac electorum omnium, cujus dispensatio ad eandem Ecclesiam et Romanum Pontificem nec non ad Episcopos singulos pro diversa ratione pertineat [1].

6. Quod vero spectat ad interiores animi dispositiones suscipientium, ad Indulgentias speciales earumque fructum, ad applicationis modum, aliaque non pauca, intra scholarum septa continentur hæc omnia, quæ unusquisque majori minorive probabilitate tuetur.

7. Nostrum igitur erit primo adversus heterodoxos fidei dogmata propugnare; deinde germanam doctrinam catholicam vindicare adversus Jansenistas eorumque asseclas; tertio demum nonnulla adjicere scholia ad ea, quæ adhuc circa Indulgentias illustranda supersunt juxta verisimiliores probatissimorum scriptorum sententias.

alienum aliquem, sed hominem protestantem testem dabo, qui in *Revisione Britannica*, tom. III, an. 1829, pag. 101 et seq. scribit: „Angli etiam doctiores in deploranda versantur ignorantia dogmatum christianæ religionis; ex. gr. nemo fere unus invenitur, incipiendo a poëta laureato (Southey), usque ad infimum parœciæ clericum, qui fidem non præstet *Indulgentiis per anticipationem*. Attamen non solum non conceduntur ejusmodi Indulgentiæ, sed vetitæ præterea sunt et proscriptæ veluti contrariæ principiis fundamentalibus Ecclesiæ Romanæ." Qui deinde *ibidem* subjicit anecdoton quoddam suum de colloquio circa confessionem cum matrona romana habito, cum Romæ versaretur, ut ostendat nullam a Catholicis, imo et sacrilegam eam confessionem censeri, quæ absque *sinceræ conversionis* proposito peragatur.

1) Cf. Veronium *Regula fidei*, cap. 2, §. 4; Bossuet, *Exposition de la doctrine de l'Eglise cath.* §. 8; Petrum Ballerinium, *Prælectio* 3, in I part. *Summæ theologic.* S. Antonini, quæ est *De Indulgentiis*, cap. I, §. 2, opp. S. Antonini edit. Veron. 1740, part. I.

PROPOSITIO I.

Est in Ecclesia potestas a Christo concessa conferendi Indulgentias, earumque usus est Christiano populo maxime salutaris.

8. Utraque propositionis pars, ut innuimus, de fide est; expresse enim Concilium Tridentinum sess. XXV, in decreto de Indulgentiis hæc habet: *Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate, divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, et sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet et præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant;* atque in fidei catholicæ professione a Pio IV edita, fidelis quilibet profiteri tenetur *Indulgentiarum potestatem a Christo in Ecclesia relictam esse, illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse.*

9. Atque ut a priori propositionis parte exordiamur, Christum hanc facultatem Ecclesiæ reliquisse relaxandi pœnas temporales peccatis nostris debitas tum Sacræ Literæ, tum perpetua et constans ejusdem Ecclesiæ praxis luculentissime evincunt; Matth. enim XVI, 19, ait Christus Petro: *Tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis;* rursum ibid. XVIII, 18, ita Apostolos omnes affatur: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.* Unde sic ratiocinamur: si Christi verba in amplissima sua significatione accipiantur, non solum solutionem a culpa et pœna æterna significant, verum etiam a pœna temporali, quæ, culpa et pœna æterna dimissis, luenda superest. Jam vero ad solam culpæ ac pœnæ æternæ solutionem coarctari debere Christi verba nunquam evincent adversarii. Nam hæc circumscriptio sive coarctatio neque ex verbis ipsis, neque ex orationis serie, neque ex aliis Scripturæ locis colligi potest, cum verba et contextus cuilibet restrictioni repugnent, neque ulla queant loca Scripturarum proferri, quæ limitationem potestatis inducant. Sed neque ex traditione aut sensu Ecclesiæ ejusmodi limitatio erui potest, cujus potius auctoritas et praxis contrarium evincunt, ut mox ostendemus; neque denique ex ratione, quæ nullam in hac concessione invenit repugnantiam, cum a sola Dei voluntate ea pendeat; quin imo omnes juris regulæ clamant,

etiamsi verba dubia essent, cum agatur de favore, in amplissima significatione ea esse intelligenda, multo vero magis, si clarissima verba illa sint, prout sunt verba Christi. Ergo.

10. Insuper: Qui ab alio domus claves accepit eo fine, ut in domum quempiam admittat, hoc ipso facultatem accepit citius aut serius eum in domum introducendi, obstacula si quæ sint tollendo, quæ ejus ingressum impediunt. Talis porro est potestas, quam per clavium metaphoram Apostolis contulit Christus: ast inter cætera impedimenta, quæ fidelibus moram injiciunt ingrediendi regnum cœlorum, est etiam pœnæ temporalis reatus; ergo et hunc tollendi facultatem per clavium traditionem Christus Apostolis contulit.

11. Demum: Tam late patet significatio vocis *solvendi*, quam patet vox *ligandi* in adductis Christi verbis; sed vox *ligandi* sese extendit etiam ad pœnas temporales satisfactorias injungendas; ergo et vox *solvendi*, ut perfecta antithesis subsistat, protendi debet ad harum pœnarum remissionem.

12. Quare Apostolus ejusmodi amplissima facultate præditus, tum incestuosum Corinthium I Cor. V, 4 et 5, judicavit *cum virtute Domini nostri Jesu tradere Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini N. J. C.*, tum anno vix expleto, impositam pœnitentiam, quæcumque demum ea fuerit [1]), eidem relaxavit rescribens, II Cor. II, 6: *Sufficit illi objurgatio hæc quæ fit a pluribus, ita ut e contrario magis donetis et consolemini . . . Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* De pœnitentiæ sane condonatione hunc locum intellexerunt S. Joan. Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus et OEcumenius ex Græcis, et S. Ambrosius ac S. Pacianus inter Latinos [2]).

13. Hac eadem facultate instructa Ecclesia perpetuo ea usa est, ac in praxim eam deduxit; ac 1° quidem cum ab Episcopis aut presbyteris in capite quadragesimæ sacramentaliter absolutos, feria V in Cœna Domini ab ulteriori pœna Episcopi absolvebant, quem usum per X circiter priora Ecclesiæ sæcula viguisse certissimis documentis constat [3]). Sane ad hunc usum alludunt S. Ambrosius [4]), S. Leo M. [5]), nec non Concilia

1) Alii enim verba Apostoli: *Tradere Satanæ in interitum carnis*, exponunt de dæmonis vexatione, aut morbi afflictione, ut veteres Græci plerique; alii de excommunicatione, ut fere omnes Latini. Cf. Estium *Comment.* in hunc loc. et Bernard. a Piconio.

2) Apud citt. Auctores in utrumque Apostoli locum; nec non Morinum lib. 6, *De Pœnitent.* cap. II, §. 2 et seqq. ubi copiose ostendit quid sit *Tradi Satanæ in interitum carnis*, ex antiqua et continua Ecclesiæ traditione.

3) Cf. Euseb. Amort. can. regul. *De origine, progressu, valore ac fructu Indulgentiarum.* Augustæ Vindel. 1735, part. I. *Dissert. Prælim. Apologetica pro Indulgentiis*, §. 2.

4) Lib. I. *De Pœnit.* cap. 15 et 16. Cf. adnotatt. edit. Maur. in hæc capita.

5) *Serm.* X, *de quadrag.* cap. 4, item *Serm.* XI, cap. 4, et alibi passim. edit. Ballerin.

Carthaginiense IV [1]), et Agathense [2]), ac de eo expresse loquitur Ordo Romanus [3]), ut plura alia documenta præteream, ex quibus præterea constat a sacerdotibus manus impositas fuisse pœnitentibus quovis alio tempore.

14. 2° Deinde hac eadem potestate antiquitus Ecclesia usa est, cum ad preces martyrum Episcopi in idololatriam lapsis aliisque publicis peccatoribus constitutam pœnam seu satisfactionem vel ex toto vel ex parte relaxabant, ita ut hæc relaxatio seu remissio valeret coram Deo. De hac praxi testis est Tertullianus [4]), nec non S. Cyprianus tum in libro *De lapsis*, tum in pluribus epistolis, in quibus nimiam interdum facilitatem hasce pœnas condonandi acriter insectatur [5]).

15. 3° Denique hac usa est Ecclesia facultate, cum in Concilio Nicæno I, potestatem Episcopis fecit benignius agendi cum pœnitentibus, atque ita can. XII, statuit: ***Licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare*** [6]). Ante Concilium Nicænum id ipsum jam constituerat Concilium Ancyranum can. V [7]), et paulo post Nicænum Conc. Laodicense can. II [8]), ut subsequentia alia Concilia omittamus. Sæculis enim, quæ inde secuta sunt, praxim hanc obtinuisse adversarii nostri fatentur.

16. Tum igitur ex Scriptura et Patribus, tum ex perpetuo et constanti Ecclesiæ sensu ac praxi constat, Indulgentias concedendi potestatem a Christo Ecclesiæ fuisse relictam.

17. Utiles porro ac maxime salutares populo Christiano ejusmodi pœnæ relaxationes seu Indulgentias esse, ex dictis consequens est. Nequit enim non esse utile ac maxime salutare

1) Can. LXXX. apud Harduin. *Acta Concil.* tom. I, col. 983. Celebratum est hoc Concil. an. 398.

2) Celebrat. an. 506, can. 15. Apud Hard. tom. II, col. 999.

3) In *Biblioth. maxima Patrum*, Lugd. 1677, tom. XIII, pag. 699, ubi sub tit. *Ordo in quarta feria quadragesimæ, quæ est in capite jejunii*, legitur: „In primis præmonere debet sacerdos omnes Christianos . . . quatenus in capite jejunii ad veram confessionem veramque pœnitentiam festinantius accedant. Denique admonendi sunt ut in cœna Domini redeant ad reconciliationem." Præscribitur ibidem discretio servanda in pœnitentiis injungendis, et methodus exhibetur confessionis faciendæ, atque absolutionis formula.

4) In lib. *Ad Martyres*, cap. 1, adhuc catholicus scribebat: „Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt." Edit. Rigalt. Cf. adnot. in hunc locum. Hanc porro consuetudinem, ut mox videbimus, idem Tertullianus Montanista effectus vehementer damnat.

5) Sic enim inter cætera scribit S. Cypr. *Epist.* X, *ad Martyres et Confessores:* „Intelligentes et comprimentes eos, qui personas accipientes in beneficiis vestris aut gratificantur, aut illicitæ negotiationis nundinas aucupantur. *(En quam mature irrepserint in Ecclesia circa Indulgentias abusus!)*... Sed et illud ad diligentiam vestram redigere et emendare debetis, ut nominatim designetis eos quibus dari pacem desideratis ...Peto ut eos, quos ipsi videtis, quos nostis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspicitis, designetis nominatim libello, et sic ad nos fidei et disciplinæ congruentes literas dirigatis." Eadem ferme scribit Epist. II, et alibi passim.

6) Ex vers. Dionys. Exigui apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 330.

7) Sic enim dicitur: „Penes autem Episcopos erit potestas modum conversationis eorum *(pœnitentium)* probantes vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere." Ibid. col. 274.

8) Ibid. col. 782.

populo Christiano id quod Christus Ecclesiæ suæ dispensandum commisit, et Ecclesia juxta traditam sibi a Christo potestatem quovis tempore in fidelium commodum dispensavit, quodque valde confert ad excitandum veræ pœnitentiæ spiritum, omniumque virtutum studium, atque ingens pro altera præsertim vita solamen animo ingerit: atqui tales sunt Indulgentiæ, quæ non conceduntur nisi vere pœnitentibus et plene contritis, quæque propterea non parum conferunt ad fidei, spei, charitatis, devotionis, omnisque pietatis augmentum [1]), uti experientia aperte ostendit, nec pauci adversarii ac increduli non semel fassi sunt [2]), quæ demum, quod debitorum nostrorum reliquum est, post sacramentales satisfactiones nostras vel ex toto vel magna ex parte expungunt.

DIFFICULTATES.

18. I. *Obj.* adversus priorem propositionis partem: 1° Verba Christi: ***Quodcumque solveris***, ***Quæcumque solveritis***, referuntur ad Sacramentum pœnitentiæ, 2° per quod solum uti et per alia Sacramenta gratia conferri ab Ecclesia potest, nulla proinde ratione extendi possunt ea Christi effata ad potestatem largiendi Indulgentias extra Sacramentum. 3° Neque id melius conficitur ex facto incestuosi Corinthii, cui nullam Apostolus pœnitentiam imposuerat quam propterea ei posset relaxare, sed cum ipsum excommunicasset, in communionem postea recepit. 4° Non enim ignorabat Apostolus se non posse dispensare a jure divino, cujusmodi in Catholicorum hypothesi sunt satisfactiones temporales post culpæ remissionem debitæ, 5° juxta illud Deut. XXV, 2: ***Pro mensura peccati erit et plagarum modus.*** 6° Et sane qua ratione posset Romanus Pontifex, vel Episcopus solvere per Indulgentias extra Sacramentum, quod sacerdos jure divino, in quo nullum agnoscit superiorem, vi Sacramenti ligasset? Ergo.

19. ***Resp. ad*** 1^m^, ***Dist.*** Ea Christi verba referuntur etiam ad Sacramentum pœnitentiæ, *conc.* solum, ***neg.*** Respiciunt enim collationem potestatis clavium quacumque demum ratione exercendæ sive per Sacramentum, sive extra Sacramentum,

1) Ita siquidem loquitur Clemens VI, in Bulla Jubilæi quod indixit an. 1349, dum profitetur se Indulgentias ad Romanorum preces concedere: „Ut istius populi et cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes vigeat, charitas vehementius incalescat." Apud Raynald. ad an. 1349, n. II.

2) Pluribus id ostendi posset incredulorum confessionibus. Verum satis hic nobis sit commemorare D'Alembert et Voltaire, qui ita in furorem sunt acti ex religiosa commotione quam in Parisiensibus excitavit jubilæum quod concessum est Lutetiæ an. 1776, ut D'Alembert illi maledixerit eo quod rebellionem quam pseudo-philosophi machinati fuerant, protraxerit ad annos 20; Voltaire vero professus sit actum esse de rebellione si unum adhuc jubilæum celebratum esset.

prout reipsa Ecclesia quovis tempore eam exercuit, tum in ferendis censuris, tum in injungendis pœnitentiis, tum in absolutione ac relaxatione ab iisdem. Nihil proinde vetat quominus dicamus clavium potestatem et usum non solum ad culpæ, verum etiam ad pœnæ remissionem sese porrigere [1]).

20. *Ad* 2m, *Dist.* Quam proinde gratiam Ecclesia per Indulgentiarum largitionem non confert, *conc.* confert, *neg.* E Catholicis nemo unus id unquam docuit [2]).

21. *Ad* 3m, *Neg. Ad prob. Dist.* Id est, nulla determinata pœnitentiæ opera imposuerat, *trans.* vel *conc.* nullam omnino pœnitentiam, seu pœnitentiæ opera quibus se exerceret donec absolveretur ab excommunicatione cum pœnitentia conjuncta cui eum Apostolus subjecerat, *neg.* Contrarium enim affirmat Apostolus scribens I Cor. V, 14, se eum tradidisse *Satanæ in interitum carnis*, quæ sane minima pœnitentia non erat [3]). Ne autem *abundantiori absorberetur tristitia*, hujus publicæ pœnitentiæ tempus commiseratione commotus ac divina auctoritate fretus, *in persona Christi* per Indulgentiam contraxit [4]).

22. *Ad* 4m, *Dist.* Non ignorabat Apostolus se non posse dispensare a jure divino, non accepta ad id a Christo facultate, *conc.* hac facultate obtenta, *neg.* Eadem enim ratione potuit Apostolus dispensare a satisfactionibus jure divino debitis, qua facultate a Christo accepta, culpas remisit; sicut etiam quotidie remittit Ecclesia ipsas culpas, seu peccata quæ nemo *potest dimittere nisi unus Deus*, uti dicitur Marci II, 7.

23. *Ad* 5m, *Dist.* In foro politico seu civili pro quo lex illa lata est, *conc.* in foro ecclesiastico, *Subd.* Nisi facultate divinitus collata hæ plagæ remittantur, *conc.* secus, *neg.*

1) Cf. Bellarm. lib. 2, *De Indulgent.* cap. II, n. 2 et seqq.

2) Cf. Bellarm. ibid. cap. 12.

3) Cf. Christ. Lupum, qui in Dissert. *De peccatorum et satisfactionum Indulgentiis*, opp. ed. Ven. 1726, tom. VI, cap. 5, auctoritate S. Cypriani fretus censet hanc pœnitentiam præscriptam ac determinatam fuisse non a solo Episcopo et clero, verum etiam a cunctis laicis, cum agatur de pœnitentia publica; verum id intelligi debet, ut vulgo dicitur, in sensu accommodo, ita ut Episcopus et clerus ex auctoritate seu potestate a Christo accepta per illa verba: *Quæcumque ligaveritis*, etc. eam pœnitentiam indixerint, laici vero ex quadam conniventia pastorum, seu etiam ex eorum consensu cum pastoribus. Eadem ratione Apostolus laicos etiam comprehendit II Cor. II, cum agit de condonatione, ita tamen ut pastores ex potestate sibi a Christo collata condonaverint pœnitentiam, cæteri vero fideles una cum præfectis pariter condonaverint, ast suo modo, nempe consensu, desiderio, commiseratione et precibus ad Deum fusis pro fratre peccatore.

4) Apposite Estius *Comment. in* II *Epist. ad Cor.* V. II: „Fit autem illud *(relaxatio pœnitentiæ)*, *inquit*, dum per Indulgentiam matris Ecclesiæ, post aliquantam satisfactionem, pœnitentibus relaxatur ac remittitur quod reliquum erat pœnæ debitæ. Quam pœnæ relaxationem manifestius etiam declarat ille præcedens *sufficit illi;* quasi dicat: satis jam pœnarum dedit, reliquum ei condonetur. Hoc enim est quod sequitur: *ita ut e contrario magis donetis;* veluti si sonte quopiam per sententiam judicis ad quadraginta plagas condemnato, post tricesimam plagam dicat judex: sufficit, aut, satis est; non quod sententiæ sit satisfactum, sed quia vult uti clementia, reliquum plagarum numerum ei gratiose remittens."

24. *Ad* 6m, *Resp.* id posse *indirecte*, tollendo videlicet debitum, seu pœnæ reatum, non autem *directe*, irritando sententiam sacerdotis. Addo, saltem juxta præsentem praxim, neque Rom. Pontificem, neque Episcoporum quempiam per Indulgentias a satisfactione sacramentali peccatorem eximere [1]), ideoque falso laborare supposito hanc expostulationem.

25. II. *Obj.* adversus alteram propos. partem. 1° Indulgentiarum existentia conciliari nequit cum ullo sanæ ethices, seu, ut ajunt, moralitatis principio. 2° Quamvis enim ut minimum abusivæ spectatæ fuerint Indulgentiæ, quæ conceduntur per alicujus injuncti pii operis executionem, quis in animum inducat suum, quod aliquis levissimis actibus exterioribus, ex. gr. osculo impresso cruci quæ in amphitheatro Flavio erecta est, possit lucrari singulis vicibus dies ducentos Indulgentiæ? Aut lucrari quispiam possit tanta facilitate Indulgentias plenarias quibus Ecclesiæ in Italia passim redundant? 3° Quomodo hæc conciliari queunt cum Dei justitia, vel cum ipsius misericordia, relate præsertim ad eos, quibus adeo acerba punitio reservata est, eo quod ratione aut loci aut temporis aliorumque adjunctorum mediis adeo facilibus ad eas lucrandas destituti fuerint [2])? Ergo.

26. *Resp. ad* 1m, *Neg.* Siquidem apprime conciliatur cum omnibus sanæ ethices principiis Indulgentiarum existentia, dummodo vera ac germana teneatur Indulgentiæ notio quam ab initio dedimus. Hæc enim in primis supponit obligationem satisfactionis sacramentalis in eo qui eam lucrari intendit, peccatorum contritionem, pœnitentiæ omniumque virtutum studium, et statum gratiæ seu sanctitatis. Nisi proinde vera præcesserit cordis conversio quæ involvit desiderium, saltem ex pœnitentiæ virtute, satisfaciendi quantum in se est divinæ justitiæ ob scelera admissa, frustra quis Indulgentiam se adeptum esse existimaret [3]).

1) Dixi: *Saltem juxta præsentem praxim.* Interdum enim morem obtinuisse ut Indulgentia etiam conferretur ad relaxandam pœnitentiam sacramentalem colligitur ex iis, quæ scribit Morinus *De Pœnitent.* lib. 10, cap. 22, §. 10 et 11. Certe, adversariis fatentibus, satisfactiones, quas olim fideles exhibebant antequam absolverentur, quasque ipsis vel Episcopi vel presbyteri injungebant cum eis pœnitentiam dabant, erant sacramentales, attamen has ipsas satisfactiones per Indulgentiam Episcopi relaxabant. Hæc animadversio peculiarem vim habet adversus Jansenistas, qui contendunt olim *semper* satisfactionem præire consuevisse absolutioni. Ex quo etiam colligitur ratione prorsus ineluctabili Indulgentiam esse remissionem pœnæ temporalis coram Deo validæ, uti sequenti propositione ostendemus, ita tamen ut hæc relaxatio coram Deo effectum non obtineret, nisi post remissam culpam per sacramentalem absolutionem.

2) Ita Sismondi *Hist. des Républ. ital.* tom. XVI, chap. 127, pag. 417.

3) Optime Massillon in *Mandement pour la publication du Jubilé*, 15 *Nov.* 1724: „Ne nous flattons point, *inquit*, que nos fautes soient expiées si elles n'ont pas été détestées; ne croyons pas, que les grâces de l'Eglise nous aient purifiés, si elles ne nous ont pas changés; ne comptons sur son Indulgence qu'autant que nous pouvons compter sur un sincère repentir." Et Bossuet pariter in *Instructions nécessaires pour le Jubilé*, art. I: „Mais il se faut, *scribit*, bien garder de s'imaginer que l'intention de l'Eglise soit de nous décharger par l'Indulgence de l'obligation de satisfaire à Dieu; au contraire l'esprit de l'Eglise

27. *Ad* 2^m^, *Dist.* Spectatis illis actibus in se absque interioribus necessariis dispositionibus quas recensuimus, *trans.* vel *conc.* una cum illis dispositionibus, *neg.* Ejusmodi enim actus, quos exteriores adversarii vocant, nunquam sejungi possunt aut debent ab interioribus dispositionibus quas ipsa Indulgentiarum natura postulat et expresse exigunt qui Indulgentias largiuntur. His autem positis, levitas seu potius facilitas operis injuncti est tandem quædam quasi illecebra, qua fideles adducantur ad eas dispositiones sibi comparandas, ut ipsa experientia ostendit.

28. Cæterum hic obiter observamus: 1° adversarios qui nobis exprobrant Indulgentiarum excessum veluti contrarium principiis moralitatis, splendidum præbere testimonium doctrinæ catholicæ circa necessitatem satisfactionis, cujus Indulgentia non est nisi diminutio quædam; 2° non posse eosdem nobis hunc excessum objicere, quin totum evertant protestantismi seu reformationis principium de sola fide justificante absque bonorum operum necessitate; 3° vel amplissimam Indulgentiam concessam ob injunctum vel minimum pietatis opus optime conciliari cum moralitatis principiis; Dei enim justitia conciliatur cum pœnarum remissione obtenta sub conditionibus a nobis recensitis. 4° Animadvertimus demum Indulgentiarum excessum, si forte sit aliquis, non rem ipsam impetere, sed modum tantum seu facilitatem eas concedendi, qua fit ut disciplina enervetur [1]). Omissis porro veterum Patrum, Cypriani præsertim, testimoniis quibus in nimiam facilitatem invehebant, Conciliorum

est de n'accorder l'Indulgence qu'à ceux qui se mettent en devoir de satisfaire de leur côté à la justice divine, autant que l'infirmité humaine le permet; et l'Indulgence ne laisse pas de nous être fort nécessaire en cet état, puisqu' ayant, comme nous avons, tant sujet de croire, que nous sommes bien éloignés d'avoir satisfait selon nos obligations, nous serions trop ennemis de nous-mêmes, si nous n'avions recours aux grâces et à l'Indulgence de l'Eglise." Hæc tamen intelligi debent juxta ea, quæ ex Benedicto xiv, paulo ante attulimus.

1) Sismondi est protestans seu potius calvinianus Genevensis, qui propterea profitetur dogma proprium suæ sectæ de inutilitate bonorum operum, præsertim vero satisfactionis peccatis debitæ. Hoc vero principio admisso, non solum via sternitur ad omnigenam impietatem, ut suo loco ostendimus, cum ageremus de justificatione in tract. *De Gratia*, sed præterea os obstruitur omnibus Protestantibus dum adversus Indulgentias debacchantur. Quo enim jure ipsi insurgunt in Ecclesiam, eo quod sub quibusdam conditionibus quæ complectuntur interiores animi dispositiones et pia opera externa, remittant partem, vel etiam totum quod reliquum superest illius pœnæ temporalis, cujus debitum ipsi omnino eliminant? Si logici esse amant, debent potius commendare miram hanc catholicæ doctrinæ œconomiam, qua fit ut retrahatur Christi fidelis ab excessibus in quos facile rueret absque pœnæ temporalis satisfactione, deinde alliciatur ad resipiscentiam per veram conversionem si forte deliquerit. Hinc recte comes De Maistre in suis *Soirées de Saint-Pétersbourg*. tom. II, dix. entret. scribit: „Et quelle belle loi encore, que celle qui a mis deux conditions indispensables à toute *Indulgence*, ou *rédemption secondaire:* mérite surabondant d'un côté, bonnes œuvres prescrites et pureté de conscience de l'autre! Sans l'œuvre méritoire, sans *l'état de grâce*, point de rémission par les mérites de l'innocence. Quelle noble émulation pour la vertu! Quel avertissement et quel encouragement pour le coupable!"

œcumenicorum et Romanorum Pontificum sanctionibus quibus eam coërcuerunt, ita loquitur Concilium Tridentinum sess. XXV, in Decreto de Indulgentiis: *Sacrosancta Synodus . . . in his* (Indulgentiis) ***tamen concedendis moderationem, juxta veterem et probatam in Ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit; ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur.***

29. *Ad* 3m, ***Resp.*** facillime illa omnia conciliari, si observetur: 1° vix quemquam reperiri, qui mediis omnibus destitutus sit ad sacras Indulgentias lucrandas; 2° posse divinam bonitatem supplere mediis interioribus extraordinariis defectui mediorum ordinariorum, cum aliquis sincero desiderio flagrat bonum aliquod adipiscendi supernaturale. Quis enim dubitat Deum posse aut uberiorem charitatem, aut intensiorem dolorem et contritionem his, qui ita animo comparati sunt ac mediis externis sunt destituti, communicare?

30. ***Inst.*** Negari non potest Indulgentias cedere in destructionem non autem in ædificationem fidelium; 1° quia eos avertunt a pœnis consectandis contra exemplum Christi et Sanctorum; 2° quia eos inducunt ad satisfactionem alienam quærendam quin amplius solliciti sint piis operibus satisfacere ex propriis, quod est contra perfectionem; 3° quia eos revocant ab eleemosynis, jejuniis, orationibus frequentandis in quibus pœnitentiæ ac satisfactionis opera consistunt; 4° quia in ipsis negligentiam fovent in propriis peccatis expiandis, peccati horrorem minuunt, spiritum pœnitentiæ extinguunt, facilemque ad peccatum reditum efficiunt. 5° Quis itaque sobrius Indulgentiarum dispensationem non execretur tanquam indignam Christi Sanguinis profanationem; 6° tanquam medium a Romanis Pontificibus ad emungendas pecunias inventum, quæ in scorta, ut Calvinus loquitur, in lenones, in comessationes turpiter absumerentur [1]); 7° tanquam petram scandali, quæ innumeris abusibus latissimum aditum aperuit, perinde ac si per eas absolutio plena concederetur *a culpa et pœna*, sicut non ita pridem Indulgentiæ evulgabantur; 8° veluti demum totius redemptionis penitus eversivam [2])? 9° Sane Indulgentiarum spe constat esse patrata delicta [3]). Ergo.

31. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Fideles avertunt a pœnis consectandis, seu potius fideles liberant a pœnarum illarum debito quod ipsos retardet a consecutione summi boni, *conc.* a pœnis consectandis quibus citius ac uberius ejusmodi bonum consequantur, ***neg.*** Porro Indulgentiæ, positis necessariis conditionibus ad eas lucrandas, fideles tantum liberant a pœnis peccato debitis et quidem ex parte, uti exposuimus, non autem ab

1) *Instit.* lib. 3, cap. 5, §. I et seqq.

2) Ita passim plenis buccis Protestantes.

3) Sic Melchior Gioja *Nuovo Galateo*, lib. 3, art. 2, cap. 9, ubi scribere non dubitavit: „Si commisero dei delitti per la speranza delle promesse Indulgenze."

iis in quibus Christi patientis et Sanctorum debent sectari vestigia.

32. *Ad* 2m, *Dist.* In supplementum propriæ satisfactionis, præsertim sacramentalis, *conc.* ad propriæ exclusionem, *neg.* Hoc enim nunquam docuit Ecclesia; nostrum itaque non secus ac perfectorum omnium est unum facere et aliud non omittere. Certe optimum esset illis non indigere 1).

33. *Ad* 3m, *Neg.* juxta dicta; imo mirifice ad eas frequentandas nos provocant; sane nunquam magis quam jubilæi tempore publicæ supplicationes, orationes, eleemosynæ, visitationes ad carceribus aut triremibus mancipatos, ad nosocomia, etc. frequentari solent 2).

34. *Ad* 4m, *Neg.* iterum juxta præmissa. Valde siquidem Indulgentiarum largitio nos provocat ad propria peccata detestanda, ut possimus tantum bonum nobis comparare. Sublimem prorsus divinæ justitiæ ideam in nobis Indulgentiæ excitant, utpote quæ, remissa jam culpa, pœnas adhuc exposcat, quæ expiari non possunt nisi ingentibus laboribus, quibus omnibus persolvendis cum impares præ infirmitate sæpe in hac vita nos esse contingat, comitem sibi misericordiam adsciscit indulgendo nobis ut aliorum satisfactionibus debitum nostrum facilius extinguamus. Ad virtutis pietatisque æmulationem nos excitant, cum nemo possit alienarum ejusmodi satisfactionum particeps fieri nisi in statu gratiæ sit, et alterius sanctitatis, quoad ejus fieri potest, imitator 3).

1) Hinc legitur in vita S. Catharinæ Genuensis cap. 20, quod quamvis ipsa summo in pretio habuerit Indulgentias plenarias, minus tamen videretur sollicita de iis lucrandis, eo quod mallet per se divinæ justitiæ satisfacere. Contra vero S. Angela Mericia Romam se contulit sub Clemente VII, ad lucrandam Indulgentiam jubilæi.

2) Sic testis oculatus describit mirabiles effectus quos Mediolani jubilæum a Pio VI concessum produxit: „Era veramente uno spettacolo edificante e tenerissimo il vedere affollate le Chiese nel tempo degli esercizj; assediati i tribunali di penitenza pressochè tutti i dì; frequentate le vie, che mettevano alle quattro chiese tra se distanti da visitarsi quindici volte, e frequentate sulle ore prime del giorno; e non solamente dagli artieri, e dalla plebea gente, ma da persone signorili, e da cavalieri, e dame di primo rango, a piedi, in abito dimesso, e tutti composti a modestia; il sacerdote in somma ed il popolo, il vecchio e il giovine, il povero ed il ricco, le persone private e i corpi pubblici erano compresi da una santa gara di distinguersi in opere di pietà e penitenza, e spiranti compunzione e fervore. Trionfò proprio a quell'epoca avventurata in Milano la fede, la speranza e la carità; sembravano tornati i santi giorni di Carlo; ed il libertinaggio e l'incredulità, che pur trovò modo e verso di contaminare quelle già monde contrade, si morse per rabbia le labbra e si nascose." Cf. *Sermoni instruttivi di un vecchio parroco della Toscana.* Sermon 9. Nec dissimile spectaculum, imo longe sublimius Roma præbuit, attenta urbis majestate et amplitudine, in jubilæo quod sub Leone XII, S. M. in ea celebratum est, cujus ipse testis fui. Si hæc porro cum orgiis conferantur quæ superioribus annis exhibuerunt Protestantes in celebratione jubilæi, seu centeni cujusque anni reformationis, id est, defectionis a vera Christi Ecclesia, patebit ea tanquam inter se pugnantia plane differre.

3) Recte Petrus Ballerinius op. cit. cap. 2, §. 15: „Tantum abest, *scribit*, ut pœnitentiæ spiritum relaxent hodiernæ Indulgentiæ, quin promovent potius; hocque sane consilio, ut illum promoveant, a Pontificibus impertiuntur, ut liquet ex Bullis ipsis jubilæi, in qui-

35. *Ad* 5[m], *Neg.* Tantum enim abest ut Indulgentiæ traduci possint, ut indigna Christi Sanguinis profanatio, ut nihil sit quod ejusdem virtutem magis commendet. Ex his enim edocemur Sanguinis pro nobis effusi vim sese porrigere usque ad pœnas per peccatum promeritas eluendas, ita tamen ut omni virtutum exercitio, sinceræ præsertim conversionis ope, ejusmodi vim satisfactoriam nobis applicemus.

36. *Ad* 6[m], *Neg.* Indulgentias medium esse a Romanis Pontificibus excogitatum absurda hæreticorum calumnia est, quæ quamvis sæpe refutata sit, eam nihilominus semper usque ad nauseam ipsi obtrudunt ad incautos decipiendos. Siqua enim olim pecunia exsolvebatur ad Indulgentias lucrandas, hæc non exigebatur ut Indulgentiarum pretium, sed tanquam conditio perinde ac cætera pia opera, cum nonnisi in pios usus converteretur [1]). Haud inficiamur nec paucos nec leves abusus ex parte quæstuariorum irrepsisse; verum hi abusus istis, non autem Romanis Pontificibus, qui perpetuo eos acerrime damnarunt [2]), adscribendi sunt. Cum denique ex Tridentino quæstorum officium abolitum sit, ac turpes omnes quæstus sublati, in quem finem has querelas adhuc movent hæretici et increduli, nonne hoc est umbras consectari?

37. *Ad* 7[m], *Dist.* Quoad eos, qui seipsos decipientes hanc petram scandali quærunt quam sibi ipsi confingunt, *conc.* quoad reliquos omnes, *neg.* Sibi propterea iniqui imputare debent si scandalum inveniunt in eo quod ædificationem parit. Cæterum veritatis vi compulsi non pauci adversarii hanc difficultatem jam deseruerunt [3]). Quod vero dicitur de formula *a culpa et pœna*, uti ostendit Benedictus XIV, non Ro-

bus digni pœnitentiæ fructus ex evangelico præcepto commendantur, et ad eos edendos invitantur fideles: atque ut *hos salutares pœnitentiæ fructus promptius proferant, plenariam Indulgentiam concedimus*, inquit S. Pius v, in Bulla an. 1566, quibus similia alii Pontifices ingerunt. Itaque si semper quidam Indulgentiarum usus utilis et salutaris fuit, nunc, certe, quum pœnitentiam adeo promoveant, utilissimus et maxime salutaris haberi debet."

1) Nunquam ostendent Ecclesiæ Catholicæ hostes datas fuisse Indulgentias a Romanis Pontificibus ut inde lucrum referrent, seu exactam fuisse pecuniam tanquam Indulgentiarum pretium. Pecunia quæ interdum erogabatur a fidelibus ad obtinendas Indulgentias, ad usus pios convertebatur. Medio præsertim ævo ingentem utilitatem pepererunt ejusmodi elargitiones, ad bellum nempe in Turcas, qui perpetuo Europæ, et Italiæ præsertim cervicibus jugum minabantur; ad pontium, viarum, etc. refectionem ac constructionem; ad templorum, hospitalium, orphanotrophiorum, etc. erectionem et dotationem: ad puellarum, maleque nuptarum subventionem, etc. etc. de quibus cf. Amort. op. cit. dist. I, sect. 6, 7, adeo ut merito concludat eruditus Scotti, *Problemi di Politica cristiana*, Napoli 1830, vol. I, part. II, theorema 2, ipsam politicam societatem innumeras prope utilitates exinde percepisse. Nec omittendum nonnisi paucas admodum fuisse Indulgentias sub hac conditione concessas, si comparentur cum aliis, quæ ob opera, seu exercitia mere spiritualia conferebantur. Attamen ut hæretici et increduli invidiam conflent in Indulgentiarum largitionem ingeminare apud imperitos adhuc pergunt in Ecclesia Romana vendi Indulgentias! *Sinite illos, cæci sunt et duces cæcorum.*

2) Cf. Christ. Lupum, diss. cit. cap. 3 et 4; nec non Amort. part. II, sect. I.

3) Ut patet ex verbis quæ adduximus ex Sismondi.

manis Pontificibus, qui eam improbarunt atque aperte rejecerunt, sed *præteritorum sæculorum quæstoribus tribui debet* [1]).

38. *Ad* 8m, *Neg.* Sed jure potius affirmamus juxta dicta esse Indulgentias redemptionis extensivas.

39. *Ad* 9m, *Neg.* Hæc iterum calumnia est, quæ ex experientia dissolvitur. Certe qui hæc nobis objicit, quique propterea a lucrandis Indulgentiis alienus erat, non se præbuit omnium virtutum exemplar. Ast aliud est stilum oratorium acuere, aliud vero virtutem consectari [2]).

PROPOSITIO II.

Indulgentiæ hominem liberant a pœnæ reatu non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.

40. Fidei proximam esse hanc propositionem constat ex diversis propositionibus censura notatis; ac 1° ex art. XIX Lutheri a Leone X confixo: *Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam* [3]); 2° ex propos. XL, synodi Pistoriensis asserente: *Indulgentiam secundum suam præcisam notionem aliud non esse quam remissionem partis ejus pœnitentiæ, quæ per canones statuta erat peccanti*; quæ propositio sic intellecta: *quasi Indulgentia præter nudam remissionem pœnæ canonicæ, non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam* a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei*, declaratur et proscribitur ut *falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, ac dudum in art.* XIX, *Lutheri damnata.* Hanc eandem doctrinam pseudo-synodi nonnulli theologi Ecclesiæ perturbatores suam fecerunt [4]).

1) *De Synodo Diœces.* lib. 13, cap. 18, §. 7, ubi plura scitu digna reperiuntur. Audiendus proinde non est Morinus dum lib. 10, *De Pœnit.* cap. 22, contrarium suadere nititur. Nec sane quod sibi proposuit argumenta, quæ affert, evincunt. Cum *peccati* nomen passim usurpetur ad significandum pœnæ reatum, hoc sensu intelligi debent illæ formulæ quibus dicitur per Indulgentias *remitti peccata*, aut *tertiam partem peccatorum*, tum etiam quæ Romæ interdum antiquæ invisuntur formulæ ex. gr. concedi *remissionem omnium peccatorum* visitantibus talem Ecclesiam, uti legitur in Ecclesia S. Laurentii extra muros, etc. nempe *pœnam peccatis debitam* rite dispositis, uti exposuimus.

2) Quam levem, mendacem, ac pessimæ fidei sese exhibuerit Gioja adeo ab incredulis commendatus in novo suo Galateo, quisque intelliget qui vecors omnino non sit. Soli stulti his libellis decipiuntur.

3) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1894, ubi tamen hic articulus ponitur sub n. 15.

4) Inter hos eminet Vincentius Palmieri, qui præivit synodo Pistoriensi in *Trattato storico-dogmatico-critico delle Indulgenze.* Prato 1787. Hic tractatus ex decreto Congreg. sub die 31 Mart. 1788, approbato a Pio VI, in Indicem librorum prohibitorum relatus est. Verum, *quem Roma proscripsit*, ut cum S. Hieronymo loquar, *et probarunt solemni-*

41. Apertam doctrinæ catholicæ veritatem ita invictissime ostendimus: Indulgentiæ vere hominem liberant a reatu pœnæ non solum in foro externo coram Ecclesia, sed etiam in foro interno coram Deo, si divinitus in eum finem Ecclesiæ concessa sit eas dispensandi facultas; si talis perpetuus fuit Patrum et Ecclesiæ Catholicæ sensus in iis dispensandis; si denique ipsa Indulgentiarum natura id exposcat. Atqui.

42. Jam vero facultatem concedendi Indulgentias divinitus Ecclesiæ datam esse ad remittendas coram Deo pœnas temporales peccatis actualibus debitas pronum est inferre ex iis quæ superiori propositione attulimus. Descendit enim hæc facultas, ut vidimus, ex potestate clavium et quidem illimitata ad tollenda impedimenta ab ingressu regni cœlorum, cujusmodi pœnæ reatus est; ex potestate ligandi et solvendi coram Deo, ita ut ratum habeatur *in cœlis* quod ejusdem potestatis vi ligatum aut solutum fuerit *in terris*. Rursum Apostolus profitetur se donasse Corinthio incestuoso pœnitentiæ partem *in persona Christi*, ac propterea auctoritate divina, et præcise illius pœnitentiæ partem donasse, qua obstrictus erga Deum tenebatur: ***Ut spiritus salvus sit in die D.N.J.C.*** [1]).

43. Talem præterea perpetuum fuisse Patrum et Ecclesiæ Catholicæ sensum in concedendis Indulgentiis luculenter patet 1° ex formula qua feria V, ***in Cœna Domini*** ab Episcopo fidelibus pœnitentia relaxabatur, quæque adhuc legitur in Ordine Romano: ***Deus humani generis conditor et reformator . . . agnosce oves tuæ redemptionis, et constrictas vinculis peccatorum Ecclesiæ tuæ precibus exoratus absolve*** [2]); 2° ex persuasione Catholicæ Ecclesiæ meritis Christi et satisfactionibus sanctorum Martyrum remitti peccata, seu pœnas peccatis debitas, ob quam Tertullianus jam Montanista Ecclesiam acriter arguit lib. ***De Pudicitia***, cap. ult. quod mœchis nempe

ter Pistorienses. Scripsit adversus Palmieri P. Joan. Joseph Ferrari Min. Convent. *Instruzioni sopra le Indulgenze,* præcipue vero Alf. Muzzarelli in op. *Il buon uso della logica opusc. trigesimo, Valore delle Indulgenze.* Pereira de Figueiredo in opere lusitanice conscripto, *Analysis Professionis fidei sancti Patris* Pii IV Ulyssipone an. 1791, quod an. sequenti Neapoli italice prodiit, catholicam pariter doctrinam de Indulgentiis impugnavit; proscriptum autem est decr. 26 Jan. 1795. Adversus Pereira cf. *Lettera di un Teologo ad un suo amico.* Bologna 1793, nec non *Supplemento al giornale ecclesiastico di Roma*, quint. 5, per i mesi di Settembre ed Ottobre 1792.

1) Illud *in persona Christi* gr. ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, Erasmus nullo exemplo innixus vertit *in conspectu Christi.* At certum est tantumdem valere *in persona Christi*, ac in nomine, vice et auctoritate Christi: cujus scilicet personam Paulus gerebat; ut sicut *in Nomine Domini Jesu Christi* tradiderat hunc incestum hominem Satanæ, quemadmodum dicit in priori epist. cap. V, sic in ejusdem Christi nomine ac persona nunc eum absolveret. Quare non modo hunc locum ita legunt atque exponunt veteres omnes latini Patres et expositores, adductis in hujus expositionis confirmationem Christi verbis: *Quæcumque solveritis*, etc. verum etiam Patres et expositores græci Theodoretus, S. Joan. Chrysostomus, Theophylactus et Œcumenius. Cf. Estium in cap. 2, Epist, II ad Cor.

2) Alias ejusmodi orationes cf. ibid. loc. cit. pag. 684 et seqq.

tribueret veniam, sic enim scribit: ***At tu jam et in martyres tuos effundis hanc potestatem. Quis permittit homini donare, quæ Deo reservanda sunt? Sufficiat martyri propria delicta purgasse . . . quis alienam mortem solvit, nisi solus Filius Dei?*** Hujus pariter totius populi Carthaginiensis persuasionis, de obtenta scilicet per libellos Martyrum pace *in cælis*, testis est locupletissimus clerus Romanus in ***Epistola* XXX, *ad S. Cyprianum*** [1]. Illud 3° demum constat ex apertis S. Cypriani testimoniis, in quibus S. Martyr affirmat relaxationem pœnitentiæ publicæ, quæ ad preces Martyrum concedebatur apud Deum valere; sic enim loquitur ***Epist.*** XII: ***Occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos a martyribus acceperunt, et prærogativa eorum apud Deum juvari possunt***, et alibi passim [2]. Et hæc de Patrum et Ecclesiæ sensu quoad priora sæcula, ad subsequentia enim quod attinet, neque ipsi adversarii talem fuisse diffitentur.

44. Ipsam denique Indulgentiæ naturam id exposcere constat ex eo, quod cum Ecclesia quempiam ob peccata ligat pœnitentiis, quas ei juxta potestatem sibi a Christo traditam injungit, liget ipsum reipsa coram Deo; ergo et coram Deo eum solvit cum eidem vel omnem vel partem saltem hujus pœnitentiæ relaxat. Ut enim ostendit Sirmondus, omnis pœnitentia propositam sibi habet veniam, publica vero pœnitentia veniam simul et exemplum. Si igitur omnis pœnitentia hoc proprium habet, expiationem scilicet abolitionemque peccatorum, necessario sequitur, ut non possit Indulgentia conferri, quin coram Deo valida sit [3]. Huc accedit ineluctabile S. Thomæ argumentum, quod si vera esset adversariorum sententia: ***Ecclesia hujusmodi Indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret: quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet purgatorii, absolvendo a pœnitentiis injunctis*** [4]. Attamen tum ex Concilio Tridentino, tum ex fidei professione credere tenemur ***Indulgentiarum usum esse Christiano populo maxime salutarem.***

DIFFICULTATES.

45. ***Obj.*** 1° Indulgentiæ hodiernæ subrogatæ sunt relaxationi veteris pœnitentiæ canonicæ persolvendæ a publicis pœniten-

1) Lapsi enim qui intempestivam Indulgentiam exposcebant, ex communi receptaque persuasione jactabant se pacem consecutos non tam ab hominibus quam a Deo ipso; nam „pacem sibi, *legitur*, non tam peterent quam vindicarent, imo jam *et in cœlis* habere se dicerent." Cf. Lupum, diss. cit. cap. 1; nec non Eus. Amort, op. cit. tum part. I, diss. prælim. §. 3, tum ibi sect. 1, *Indulgentia*, 2 et seqq. Cf. præterea Petr. Ballerinium *Prælect.* cit. §. 2, n. 10 et seqq. a quibus luculentissima testimonia congeruntur, quæ hanc veritatem adstruunt.

2) Apud citt. Auctores.

3) Cf. in op. *Historia pœnitentiæ publicæ*, cap. 10.

4) *Supplem.* q. 25, art. 1.

tibus priusquam absolutionis sacramentalis beneficium obtinerent. Jam vero pœnitentia vetus canonica non remittebat pœnam in foro interno, sed instituta tantum fuit ad publicam dandam tribunali ecclesiastico satisfactionem, ergo neque Indulgentiæ hodiernæ remittunt pœnam in foro interno coram Deo, sed solum in foro externo et coram Ecclesia. 2° Quare Concilium Tridentinum docet, Ecclesiam etiam *antiquissimis temporibus* usam fuisse potestate conferendi Indulgentias; atqui Indulgentia antiquitus erat moderata condonatio pœnæ canonicæ, quam adhuc vigere credendum est, cum nunquam fuerit abrogata. 3° Hæc autem confirmantur ex formula in jure passim usurpata, juxta quam Indulgentia conceditur *de pœnitentiis injunctis*, nempe a jure, ut plures nec ignobiles theologi et canonistæ exponunt; evidens porro id fit ex Indulgentiis partialibus, quibus relaxatur pœnitentia *septem* ex. gr. *annorum et totidem quadragenarum*, qua formula aperte alluditur ad pœnitentiam canonicam cujus pars remittebatur. 4° Id demum conficitur ex ratione quam adducit Tridentinum, ne nimia sit has Indulgentias concedendi facilitas, ne scilicet *enervetur disciplina*. Quæ porro disciplinæ enervatio fingi aut concipi posset, si Indulgentiæ non essent mera pœnitentiæ canonicæ relaxatio? Ergo.

46. ***Resp. ad*** 1m, I. ***Trans. maj. neg. min.*** Pœnitentia enim vetus canonica vere etiam demittebat pœnam in foro interno et coram Deo, ut patet ex ipsa pœnitentiæ natura, quæ ordinata est ad pœnæ expiationem, uti animadvertimus; ideo vero publicæ pœnæ indicebantur, ut pro illato scandalo satisfieret. Id ipsum patet præterea ex eo, quod illa publica pœnitentia constitueret satisfactionem illam, quæ pars erat integralis Sacramenti pœnitentiæ, saltem quatenus sacerdos per absolutionem eam applicabat Sacramento, et ei vim *operis operati* tribuebat. Canones porro numero et gravitati criminum parem pœnam irrogabant 1).

47. ***Resp.*** II. ***Neg. maj.*** Constat enim ex facto Corinthii incestuosi datam esse Indulgentiam ante pœnitentiæ canonicæ institutionem juxta potestatem, quam Apostolus a Christo acceperat. Sane si Ecclesia per Indulgentiam non remitteret, nisi pœnitentiam canonicam in foro externo, nulla esset ratio cur applicarentur nobis in Indulgentiarum concessione Christi et Sanctorum *satisfactiones*, prout facere Ecclesia consuevit,

1) Ab initio institutionis pœnitentiæ canonicæ mœchis, in idololatriam lapsis, et homicidis per canones pœna constituta fuit; postea tamen alii canones adjecti sunt, vi quorum pœnæ pariter subjiciebantur aliorum criminum rei, præsertim quoad peccata publica. Hæ autem regulæ imponendarum satisfactionum pro peccatis publicis inserviebant etiam sacerdotibus ad easdem satisfactiones injungendas iis, qui se occultis tantum culpis commaculaverant. Cf. Morinum op. cit. tab. 7, cap. 21 et seqq., tum etiam in *Descriptione et enarratione codicum Mss. pœnitentialium*, etc., ad calcem operis *De Pœnitentia*.

sed satis ei esset potestate sua uti, quia sicuti canones pœnitentiales instituit, sic eos relaxare potest. Accedit quod in adversariorum hypothesi Indulgentiæ forent nulli emolumento illis qui nulla crimina canonica, vel saltem *publica* perpetrassent. Siquidem exploratum est apud eruditos pro solis peccatis canonicis et publicis canones publicæ pœnitentiæ fuisse constitutos, neque unquam peccata occulta, publica pœnitentia, lata saltem lege, fuisse expianda. Quapropter si admitteretur adversariorum principium, sequeretur nullas plane Indulgentias esse pro innocentibus, nullas pro peccatoribus occultis, sed solum pro idololatris, sceleratis ac publice facinorosis, quæ omnia falsa et absurda sunt.

48. *Ad* 2m, *Neg. min.* ut patet ex modo dictis. Insaniunt profecto Jansenistæ, qui canonicas pœnas etiamnum vigere autumant. Licet enim pœnitentia canonica abrogata non fuerit positivo aliquo decreto, abolita tamen est contraria tot sæculorum consuetudine [1]). Inde enim potius novum exurgit argumentum pro Indulgentiarum vi ex Concilio Tridentino, quod declaravit Indulgentiarum usum esse Christiano populo *maxime salutarem et retinendum* juxta communem tunc temporis sensum. Quinque porro et amplius sæculis ante Tridentini ætatem jam cessaverat pœnitentia canonica; expresse tamen profitebatur Ecclesia, Indulgentiam esse veram pœnæ temporalis Deo debitæ in foro interno remissionem. Nec illud omittendum, quod Concilium loquatur de Indulgentiis, quas cum Luthero Protestantes rejiciebant. Atqui Lutherus cum suis asseclis, uti exposuimus, nunquam negavit Ecclesiam posse concedere Indulgentiam in foro externo, imo id expresse professus est, sed solum inficiatus est valere Indulgentias in foro interno ad remittendam pœnam temporalem coram Deo.

49. *Ad* 3m, *Dist.* Indulgentia in jure passim conceditur *de pœnis injunctis*, id est, de pœnis quibus obstrictus est peccator coram Deo, quæque remittuntur juxta formulas quæ olim in Ecclesia obtinebant, cum adhuc vigeret pœnitentia canonica, *conc.* de pœnis injunctis pro solo foro ecclesiastico, *neg.* Recepta utique passim erat formula, ut Indulgentia concederetur de pœnis injunctis per canonicas sanctiones; licet vero hæ canonicæ pœnitentiæ, ut diximus, in desuetudinem abierint, retenta tamen est formula illa ad significandam remissionem illius pœnitentiæ, quæ illis sanctionibus responderet [2]). Cum vero ostenderimus pœnitentias illas fuisse vere

1) Cf. Morinum *De Pœnit.* lib. 10, cap. 16 et seqq., præsertim cap. 25. Cf. etiam Cl. Marchetti *Critica della Storia ecclesiast. e dei discorsi del Sig. Ab. Fleury*, part. I, art. 1, §. 6 et 7.

2) Huc revocandum est quod paulo ante adnotavimus de canonibus pœnitentialibus, qui temporis decursu constituti sunt, quibus unicuique peccato peculiaris pœna decernebatur. Hi canones in unum collecti libris qui pœnitentiales dicti sunt, originem dederunt.

satisfactorias non solum coram Ecclesia, sed etiam, imo præcipue coram Deo, nihil ex illa formula extundi potest, quod Jansenistarum systemati faveat. Exinde etiam responsio patet ad id quod subdunt adversarii de Indulgentia *septem annorum et quadragenarum*, cum nemo inficias eat, Indulgentias, etiam abolita pœnitentia canonica, concessas fuisse juxta formulas, quibus antiquitus pœnæ illæ relaxabantur. Cardo controversiæ in eo consistit, utrum cum pœnæ illæ remittebantur, ejusmodi remissio esset etiam in foro interno coram Deo valida nec ne. Validam porro in foro interno eam relaxationem fuisse ineluctabilibus argumentis nos evicisse confidimus [1].

50. *Ad* 4[m], *Dist.* Conc. Tridentinum moderationem in largiendis Indulgentiis adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica enervetur disciplina, quia ex nimia facilitate Indulgentiæ vilescerent, ac ardor refrigesceret ad eas comparandas, *conc.* in ordine ad pœnitentiam canonicam, quæ nuspiam existit, *neg.* Posterius enim hoc affirmare est plane ridiculum, ac sensum absurdum tribuere verbis Tridentini, quasi serio Concilium potuerit asserere, enervari disciplinam ecclesiasticam illarum sanctionum, quarum à pluribus sæculis nullum supererat vestigium, per nimiam facilitatem Indulgentiarum. Restat propterea ut Concilium moderationem cuperet, ne ex nimia facilitate tepesceret fervor fidelium in Indulgentiis lucrandis, in operibus exequendis, quæ imponi solent in Indulgentiarum concessione, in spiritu pœnitentiæ fovendo, aliisque ejusmodi juxta hodiernam Ecclesiæ disciplinam.

Usui autem erant ejusmodi libri non solum in definiendis pœnis publicis publice peccantibus, verum etiam in injungendis pœnis seu satisfactionibus pro peccatis occultis. Porro ejusmodi pœnæ nec leves nec breves admodum erant prout crimina ferebant. Interdum ad plures annos jejuniorum, chameuniarum, peregrinationum, etc., protendebantur. Sæc. IX et duobus sequentibus cœperunt graves illæ corporis afflictationes redimi per pecunias pauperibus alendis erogandas, certas preces, sacrificia Missæ, etc., aut etiam per flagellationes. Hinc celebres evaserunt eo tempore pœnitentiæ *redemptiones*, aut commutationes. Donec tandem, redemptionibus successere Indulgentiarum largitiones per leviorem adhuc pii alicujus operis commutationem sæculo præsertim XII, quando cœperunt expeditiones in terram sanctam. Cf. Morinum lib. 10, *De Pœnit.* cap. 17 et seq. Ex his facile explicantur formulæ ex ea potissimum ætate receptæ, quibus Concilia et Pontifices passim usi sunt in largitione Indulgentiarum, quibus alludebant apertissime ad pœnas illas injunctas in libris pœnitentialibus, quæ sacerdotibus confessiones excipientibus legem seu normam præbebant ad pœnas injungendas etiam peccatoribus occultis. Patet præterea ex dictis, qua ratione etiam post abolitum pœnitentiæ canonicæ usum, adhuc tamen perseveraverint formulæ illæ in Indulgentiarum concessione.

1) Hinc assentiri nequeo Petro Ballerino, qui cit. *Prælect.* 3, *De Indulgentiis*, cap. 2, §. 1, autumat etiamnum cum ab Episcopis sive a Romanis Pontificibus conferuntur Indulgentiæ, nil aliud fieri quam relaxari graviores pœnas canonicas, levioribus multo operibus injunctis, in quod commutatio partim cadit, partim absolutio. Quomodo enim Indulgentiæ hodiernæ haberi possunt veluti pœnarum canonicarum relaxationes, si earundem vis nulla prorsus est, seu nullatenus vigent pœnæ canonicæ? Non inficiatur tamen Ballerinius hanc pœnarum relaxationem valere coram Deo, imo contendit ac propugnat.

51. I. *Inst.* 1° Lapsi olim rogabant martyres, ut antistites flecterent ad rigorem mitigandum canonicæ pœnitentiæ; 2° et S. Cyprianus aperte declarat peccata solis pœnitentiæ laboribus lui posse, sacerdotes vero, qui pacem dabant iis, qui satisfactionem nondum persolverant, vocat *dæmones*, *lupos devastatoresque gregis*, *qui per pacem didicerunt facere bellum* 1). Ergo.

52. ***Resp.*** *ad* 1m, ***Dist.*** Per mitigationem coram Deo validam juxta dicta, *conc.* validam tantum in foro ecclesiastico, *neg.* Eadem enim chorda semper oberrant adversarii.

53. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Juxta disciplinam tunc temporis vigentem, *conc.* absolute, *neg.* Etenim cum S. Cypriani ætate maxime vigeret in Ecclesia disciplina pœnitentiæ publicæ, præsertim quoad tria illa crimina, quæ superius recensuimus, merito S. Martyr invehitur in eos factiosos, Novatianos scilicet, qui per nimiam facilitatem homines desides faciebant in operibus pœnitentiæ persolvendis, quod est contra Ecclesiæ mentem 2).

54. II. ***Inst.*** Saltem Episcopi juxta veterem disciplinam non concedebant Indulgentiam nisi intuitu fervoris, quem pœnitentes præ se ferebant, quo propterea pro peccatis eos Deo satisfecisse jure præsumerent, reliquam igitur quam eis indulgebant pœnitentiam in solo foro externo indulgebant. Ergo.

55. ***Resp.*** ***Dist.*** Intuitu fervoris, quem Episcopi in pœnitentibus conspiciebant, movebantur ad remittendam reliquam pœnitentiæ partem, *trans.* dabant Indulgentiam eo quod præsumerent nihil ipsis superesse coram Deo luendum et expiandum ulteriori satisfactione, *neg.* Contrarium enim ex Patrum effatis colligitur, quibus significant se vere et quidem coram Deo aliquam satisfactionis partem, quandoque etiam totam remittere ad preces martyrum, ingruente præsertim persecutione 3).

1) *Epistola* præsertim 9 et seqq. usque ad 15, et alibi passim.

2) Quæ ut intelligantur consuli debet historia ecclesiastica illius ætatis, ex qua discimus quinque presbyteros, qui adversati fuerant episcopatui S. Cypriani, eidem semper postea infensos extitisse; inter hos autem recensetur etiam Novatus qui, una cum Fortunato, Donato, Gordio et Gajo Diddensi, auctor præcipuus fuit schismatis, quod an. 251 ineunte Felicissimus excitavit in Africa adversus S. Cyprianum. Porro Novatus addidit se socium Novatiano, qui pariter Romæ schisma fecerat adversus S. Cornelium. Ad confirmandum utrumque schisma contrarias omnino semitas alter Romæ, alter vero Carthagine iniverunt pro diversis rerum adjunctis; etenim Novatianus accusabat S. Cornelium de nimia indulgentia erga lapsos; Novatus cum suis accusabat S. Cyprianum de nimia severitate erga eosdem lapsos. Quare ut Novatus abstraheret plebem a suo Episcopo, omnes absque delectu lapsos ad pacem admittebat „ante actam pœnitentiam, ante exomologesin gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo et clero in pœnitentiam impositam," ut sæpe S. Cyprianus conqueritur. Merito idcirco S. Martyr in hos tanquam in dæmones, lupos, devastatoresque gregis invehitur, qui per pacem didicerunt facere bellum. Cf. Vitam S. Cypriani, edit. Maurini, §. 11 et seqq.

3) Hic obiter moneo non obesse iis, quæ diximus, praxim, quæ olim obtinuit,

PROPOSITIO III.

Datur in Ecclesia Indulgentiarum thesaurus constans ex meritis Christi et Sanctorum.

56. Hanc pariter propositionem doctrinam catholicam exhibere ac fidei proximam esse, constat ex propositionibus contradictoriis, quæ a Romanis Pontificibus confixæ sunt. Sane a Pio VI propositio XLI synodi Pistoriensis damnata est, quæ asserit: ***Scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et claræ notioni absolutionis a pœna canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum; quasi thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat Indulgentias, non sint merita Christi et Sanctorum . . . falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis injuriosa, dudum in art. XVII Lutheri damnata*** [1]. Hujus autem thesauri ex Romanis Pontificibus omnium primus meminit Clemens VI in Const. ***Unigenitus*** his verbis: ***Unigenitus Dei Filius . . . thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit . . . ad cujus quidem thesauri cumulum B. Dei Genitricis, et omnium electorum a primo justo usque ad ultimum merita adminiculum præstare noscuntur*** [2]. Huic constitutioni calculum suum adjecerunt subsequentes Pontifices Leo X, S. Pius V et Gregorius XIII, ex quibus postremi duo hanc Baji propositionem n. XL proscripserunt: ***Per passiones Sanctorum in Indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta, sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio Sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur*** [3].

57. Mirum est quo insano furore adversus hunc thesaurum insurrexerint Lutherus atque Calvinus cum agminibus suis; verum illud magis mirari subest his hæreticis socios se adjecisse nuperos aliquot theologos qui se tamen Catholicos pro-

ut cum data esset pax ægrotis in extremis constitutis, iterum subjicerentur pœnitentiæ, si isti postea convaluerint; siquidem ejusmodi ægrotantibus non fuit præcise data Indulgentia, eo sensu quo eam vocem hic accipimus, seu remissio plena ulterioris satisfactionis, quam persolvere debuissent, sed tantum absolutio sacramentalis cum onere satisfaciendi, si convaluissent. Nam Indulgentia semel data irrevocabilis est.

1) Hic Lutheri artic. qui apud Hard. est n. 14, ita se habet: „Thesauri Ecclesiæ, unde Papa dat Indulgentias, non sunt merita Christi et Sanctorum."

2) Apud Raynaldum ad an. 1349, n. 11.

3) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. x, col. 1209. Huic altera affinis est ejusdem Baji proposit. n. LIX: „Quando per eleemosynas, aliaque pietatis opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant; nam alioquin essemus saltem aliqua ex parte redemptores; sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur." Quo sensu hæ propositiones proscriptæ fuerint, paulo post dicemus.

fitentur. Ne itaque ejusmodi doctores hoc thesauri nomine offendantur, et facilius catholicam tueamur doctrinam, juverit nonnulla majoris perspicuitatis gratia præmittere.

58. I. Animadverto thesaurum istum Indulgentiarum fontem eatenus constare ex meritis Christi et Sanctorum quatenus hæc *satisfactoria* sunt; norunt enim theologi omnes opera bona esse meritoria, impetratoria et satisfactoria. *Meritoria* sibi, *impetratoria* et sibi et aliis, *satisfactoria*, si de Sanctis sermo sit, pro suis et aliorum debitis: pro suis in eo quod ob proprias culpas Deo debent, pro aliorum debitis ex superabundanti sibi ad compensationem seu debiti solutionem. Quare cum dicimus thesaurum constare ex *meritis*, meritorum nomen latiori sensu usurpatur, nempe pro *satisfactionibus*, atque ut nonnullis placet, etiam pro *impetrationibus*.

59. II. Animadverto ad essentiam Indulgentiæ, ac proinde etiam ad thesauri applicationem non requiri merita Sanctorum quæ non adduntur nisi adinstar cujusdam *adminiculi*, seu *cumuli*, ut loquitur Clemens VI, ut inde honor et gloria Christi meritis proveniat, et ne satisfactiones Sanctorum superabundantes otiosæ maneant.

60. III. Adnoto hujusmodi thesaurum non solum exurgere ex meritis Sanctorum in cœlis degentium, sed etiam adhuc in his terris viventium, qui certe satisfacere possunt divinæ justitiæ tum pro suis tum pro aliorum debitis, prout docet Catechismus Romanus [1]).

61. IV. Animadverto denique applicari nobis ab Ecclesia per Indulgentiarum concessionem merita Sanctorum eadem plane ratione qua ab eadem nobis applicantur extra Sacramentum merita Christi, qui dignitatem communicat Sanctorum meritis gratia sanctificante, per quam Sancti Christo uniuntur. Quo fit, ut Deus intuitu meritorum Christi et Sanctorum per Ecclesiæ ministerium et conditiones ab eadem indictas, remittat pœnas temporales, seu satisfactiones quas peccata nostra exposcerent [2]).

1) Part. II, cap. 5, n. 61, cujus verba hæc sunt: „In eo summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus, et gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere."

2) Quo sensu perbelle scripsit comes De Maistre loc. cit.: „Maintenant je vous fais apercevoir ce dogme universel (*de la réversibilité*) dans la doctrine de l'Eglise sur un point qui excita tant de rumeur dans le XVI siècle, et qui fut le premier prétexte de l'un des plus grands crimes que les hommes aient commis contre Dieu. Il n'y a cependant pas de père de famille protestant qui n'ait accordé des Indulgences chez lui, qui n'ait pardonné à un enfant punissable *par l'intercession et par les mérites* d'un autre enfant dont il a lieu d'être content. Il n'y a pas de souverain protestant qui n'ait signé cinquante *Indulgences* pendant son règne, en accordant un emploi, en remettant ou commuant une peine, etc. *par les mérites* des pères, des frères, des fils, des parens, ou des ancêtres. Ce principe est si général, et si naturel qu'il se montre à tout moment dans les moindres actes de la justice humaine. Vous avez ri mille fois de la sotte balance qu'Homère a mise dans les mains de son Jupiter, ap-

62. Quibus ita expositis pronum est assertam adstruere propositionem. Etenim juxta dicta, Indulgentiarum thesaurus sunt ipsa merita Christi et Sanctorum quatenus sunt satisfactoria, aut etiam impetratoria, ac superabundantia, et quorum applicatio ab Ecclesiæ ministerio pendet: atqui dantur in Ecclesia hæc Christi et Sanctorum merita, quarum applicatio Ecclesiæ ministerio et auctoritati commissa est. Datur igitur in Ecclesia Indulgentiarum thesaurus constans ex meritis Christi et Sanctorum.

63. Dari porro hæc merita Christi satisfactoria et superabundantia nemo absque impietate inficiari potest, et quin ipsam redemptionem neget. Sane neque adversarii ipsi, præsertim Protestantes, qui contendunt injuriam cruci Christi irrogari satisfactionibus nostris, eo quod Christus tum quoad culpam, tum quoad pœnam omnem cumulatissime divinæ justitiæ satisfecerit. Verum dari præterea merita satisfactoria et quidem superabundantia Sanctorum a nemine pariter cordato negari potest, ut de B. Virgine constat, et de S. Joanne Baptista, quorum vita sanctissima fuit, et nihilominus tot pœnas perpessi sunt, ut nihil magis, quin tamen quidpiam, si sermo præsertim sit de B. Virgine, luendum haberent. Quod autem de his dictum est, de innumeris pariter martyribus et sanctissimis viris, qui quovis tempore in Ecclesia floruerunt, cum debita proportione pronum est credere. Sane tum S. Ambrosius, tum S. Joan. Chrysostomus id affirmare de martyribus, aliisque sanctitate conspicuis non dubitarunt, qui præterea luculentissime exponunt quanti valeant apud Deum Sanctorum merita ad peccatorum remissionem, et doctrinam quam propugnamus aptissime evolvunt, ipsa adhibita *thesauri* voce in ea, qua nos eam accipimus, significatione [1]).

paremment pour le rendre ridicule. Le Christianisme nous montre bien une autre balance. D'un côté tous les crimes, de l'autre toutes les satisfactions; de ce côté les bonnes œuvres de tous les hommes, le sang des martyrs, les sacrifices et les larmes de l'innocence s'accumulant sans relâche pour faire équilibre au mal qui, depuis l'origine des choses, verse dans l'autre bassin ses flots empoisonnés. Il faut qu'à la fin le coté du salut l'emporte, et pour accélérer cette œuvre universelle, dont l'attente *fait gémir tous les êtres* (Rom. VIII, 22), il suffit que l'homme veuille. Non seulement il jouit de ses propres mérites, mais les satisfactions étrangères lui sont imputées par la justice éternelle, pourvu qu'il ait voulu, et qu'il se soit rendu digne de cette *réversibilité*. Nos frères séparés nous ont contesté ce principe, comme si la *rédemption* qu'ils adorent avec nous étoit autre chose, qu'*une grande Indulgence accordée au genre humain par les mérites infinis de l'Innocence par excellence, volontairement immolée pour lui!*"

1) Sic enim scribit S. Ambrosius *De Pœnitentia*, lib. I, cap. 15, n. 80, loquens de incestuoso illo Corinthio cui Apostolus Indulgentiam dedit: „Jam tunc igitur Apostolus reddendum Sacramentis judicavit cœlestibus, si purgari se ipse vellet. Et bene ait *expurgate;* velut enim operibus quibusdam totius populi purgatur, et plebis lacrymis abluitur, qui orationibus et fletibus plebis redimitur a peccato et in homine mundatur interiore. Donavit enim Christus Ecclesiæ suæ, ut unum per omnes redimeret, quæ Domini Jesu meruit adventum, ut per unum omnes redimerentur;" et n. 81: „Consideremus ipsum Apostoli sermonem: *Expurgate*, inquit, *vetus fermentum, ut si-*

64. Superest igitur ut ostendamus horum meritorum applicationem, sive thesauri dispensationem Ecclesiæ ministerio et auctoritati Christum commisisse. Jam vero Apostolus II Cor. V, 18, scribit: *Dedit* (Deus) *nobis ministerium reconciliationis*. Quæ verba cum generalissima sint, complectuntur ministerium reconciliationis quod exhibetur tum per prædicationem, tum per Sacramenta, tum extra Sacramenta. Docet præterea I Cor. IV, Apostolos esse *ministros Christi*, *et dispensatores mysteriorum Dei*, quavis demum ratione hæc dispensentur. Hinc quemadmodum Christus Ecclesiæ concessit applicationem meritorum suorum per Sacramentorum administrationem, eamdem illi commisit applicationem faciendam virtute clavium, quas ei tradidit.

65. Hæc confirmantur ex dogmate de communione Sanctorum, cui innixus idem Apostolus II Cor. VIII, 14, divitibus Corinthiis scribebat: *In præsenti tempore vestra abundantia eorum* (pauperum Hierosolymitanorum) *inopiam suppleat: ut et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum*, *ut fiat æqualitas* [1]). Hæc autem æqualitas profecto in *meritis*, quæ propria uniuscujusque sunt, fieri non potest; ergo in *satisfactionibus* ista *æquatio* fieri debet, ut quod uni superabundat, aliis in bonum cedat, qui deficiunt. Ergo [2]).

DIFFICULTATES.

66. *Obj.* 1° Christus cumulatissime meritorum suorum præmium retulit in sui corporis glorificatione ac nominis exaltatione, 2° quemadmodum et Sancti plenam pariter operum suorum mercedem receperunt, 3° qui præterea nimis humiles erant, ne pro aliis putarent se satisfacere posse, et non pro debitis suis tantum; deficiente propterea in ipsis hac satisfaciendi pro alienis debitis intentione, quomodo putandum est eos pro nobis satisfecisse? 4° Accedit Sanctorum satisfactiones esse Christi satisfactionibus injuriosas, vel saltem superfluas; *injuriosas* quidem, eo quod supponant tum Christi

tis nova conspersio, sicut estis azymi. Sive quod tota Ecclesia suscipiat onus peccatoris cui compatiendum et fletu, et oratione, et dolore est, et quasi fermento ejus se totam conspergat; ut per universas ea quæ superflua sunt in aliquo pœnitentiam agente virilis misericordiæ aut compassionis velut collativa quadam admixtione purgentur." Cf. in hæc loca adnot. edit. Maurini. Alia documenta cf. apud Ch. Lupum, diss. cit. cap. 7. Testimonia S. Joan. Chrysostomi paulo infra afferemus.

1) Cf. in hunc loc. Bernard. a Piconio.

2) Placet hic afferre quæ iterum apposite scribit com. De Maistre loc. cit.: „Quel superbe tableau que celui de cette immense cité des esprits avec ses trois ordres toujours en rapport! Le monde qui *combat* présente une main au monde qui *souffre*, et saisit de l'autre celle du monde qui *triomphe*. L'action de grâce, la prière, les satisfactions, les secours, les inspirations, la foi, l'espérance et l'amour circulent de l'un à l'autre comme des fleuves bienfaisans. Rien n'est isolé, et les esprits, comme les lames d'un faisceau aimanté, jouissent de leurs propres forces et de celle de tous les autres."

merita non sufficere, si tali *adminiculo* indigeant, tum Sanctos hac ratione tot evadere redemptores; *superfluas*, quia cum Christi merita superabundent utpote infiniti valoris, jam supervacanea erunt merita Sanctorum. 5° Rejiciendum igitur ejusmodi thesauri commentum *barbaris temporibus* pia lucrandi fraude excogitatum. 6° Præclare, inquit Calvinus, adversus hæc sacrilegia Leo Romanus Episcopus ad Palæstinos scripsit: *Quamvis multorum Sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio, propitiatio fuit mundi. Accepere justi, non dederunt coronas; et de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe eorum mortes fuere, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit: quum unus extiterit Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, sepulti, suscitati* [1]. 7° Sane prodigiosa hæc blasphemia est, martyres plus morte sua præstitisse ac meritos esse quam sibi opus esset, et commisceri eorum sanguinem Sanguini Christi, et ex utroque thesaurum Ecclesiæ confici, ad remissionem et satisfactionem peccatorum [2]. Ergo.

67. ***Resp. ad*** **1m**, ***Dist.*** Quatenus ipsius opera meritoria fuerunt, *trans.* [3], quatenus fuerunt satisfactoria, *neg.* Alioquin neque per Sacramenta, sacrificium, et pia opera applicari possent Christi merita.

68. *Ad* 2m, Eadem esto distinctio.

69. *Ad* 3m, ***Dist.*** Speciali hac intentione, *trans.* generali saltem, quæ ex charitate proveniret, *neg.* Qui enim charitate flagrant ita dispositi sunt ut ea præstent, quibus cæteri juvari possint juxta mentem et intentionem Ecclesiæ cujus membra et filii sunt [4], et dogma de communione Sanctorum quod ipsi profitebantur.

70. *Ad* 4m, ***Neg.*** Etenim satisfactiones Sanctorum in primis *injuriosæ* Christi meritis non sunt, quum non addantur meritis Christi ut eorum *augeant valorem*, sed potius ut valorem acquirant ex meritis Christi. Ex dignitate porro quam satisfactiones Sanctorum acquirunt ex Christi meritis fit, ut satisfactionum numerus et quantitas augeatur, et per modum *cumuli* adjiciantur satisfactionibus Christi quin istis ulla ratione derogetur. Eodem scilicet modo quo non supponuntur insuf-

1) *Epist.* CXXIV, ed. Ball. col. 97, adducitur vero a Calvino sub n. 81. In nonnullis differunt verba prout referuntur a Calvino ab iis quæ leguntur in cit. edit.

2) *Inst.* lib. 3, cap. 5, §. 3.

3) Ideo trasmisimus primum antecedentis membrum quia theologi passim negant integrum posse constitui præmium meritorum Christi, quæ infiniti valoris fuerunt, sola corporis gloria et nominis exaltatione. Cf. Bellarm. *De Indulg.* lib. I, cap. 4, n. 2: tum Card. Pallavicini *Storia del Concilio di Trento*, lib. 2, cap. 5.

4) Quo sensu S. Thomas docet opera naturaliter honesta in Deum tanquam totius honestatis ac bonitatis auctorem natura sua virtualiter referri, quamvis qui ea operantur non habeant explicitam intentionem ea ad Deum referendi. Cf. quæ scripsimus in tract. *De Gratia*, n. 138 et seqq.

ficientes interpellationes Christi pro nobis, si apud Deum Sanctorum, saltem viventium, preces et orationes interponantur. Sed neque præterea Sanctorum satisfactiones censeri possunt *superfluæ*, quia etsi Christi merita superabundent, utpote infiniti valoris, tamen nobis non applicantur nisi modo finito, cui propterea non repugnat merita Sanctorum supperaddi in gloriam ipsius Christi ex quo, ut diximus, valorem suum hauriunt, et ne præterea otiosa permaneant. Ex his denique patet Sanctos non propterea evadere totidem redemptores, tum quia proprie redemptor ille solus est, qui captivum soluto pretio in libertatem asserit, quod non præstitit, nec præstare potuit nisi unus Christus; tum quia satisfactiones Sanctorum perinde ac nostræ non habent nisi rationem medii, quo Christi pretium nobis applicatur [1]), tum quia a Christi meritis solum totam vim suam mutuantur [2]).

71. *Ad* 5^m, *Neg.* novum esse commentum *barbaris temporibus* excogitatum Indulgentiarum thesaurum; sive enim doctrinam, rem nempe in se spectemus, sive nomen ipsum, antiquissima sunt. Sane ad rem quod spectat tot ejus suppetunt testes quot Episcopi, imo et Concilia ad martyrum intercessionem et ad intuitum ipsorum meritorum, Indulgentiam concesserunt, quot Patres docuerunt piorum ac Sanctorum lacrymas et labores ad aliorum peccatorum expiationem conferre [3]).

1) **Recte Bossuet in** ***Exposition de la doctrine de l'Eglise cath.*** chap. 8: „Ce que nous appellons satisfaction après toute l'Eglise ancienne, n'est, après tout, qu'une application de la satisfaction de Jésus-Christ." Quod quidem principium alte semper in mente repostum tenendum est, cum inde lux non modica affulgeat iis quæ de satisfactionibus Sanctorum et Indulgentiarum dispensatione traduntur. Hoc tamen non impedit quominus merita Sanctorum vere satisfactionis et impetrationis vim habeant, ut fert communis sententia, cum sint medium quo nobis applicantur merita et satisfactiones Christi, uti fit per opera satisfactoria justorum in hac vita degentium.

2) Cf. Bellarm. *De Ind.* lib. I, cap. 4, n. 17.

3) Cf. Christ. Lupum diss. cit. *De peccatorum et satisfactionum Indulgentiis*, cap. 7; nec non Amort. op. cit. part. I. *Hist. Indulg. a temporibus Apostolicis usque ad nostra tempora.* diss. prælim. §. 2 et 3; Theodor. item a Spiritu Sancto, Ord. Carm. *Tract. dogmatico-moralis de Indulgentiis*, Romæ 1743, part. I, diss. prælim. §§. 2, 3 et 4; Petr. Ballerinium cit. *Prælect.* 3, §. 2 et seqq. Hi porro auctores ostendunt ejusdem esse naturæ Indulgentias quæ ab apostolica ætate ad nos usque concessæ sunt, licet diversa ratione, quoad formam, ut ita loquar, exteriorem fuerint distributæ. Hinc mirum cuilibet videri poterit Suarez in III part, S. Th. q. 90, diss. 49, sect. 2, n. 10, scripsisse: „Nullo sufficienti fundamento affirmare possumus, illam remissionem quæ tunc fiebat a prælatis, fuisse ejusdem rationis cum illo usu Indulgentiarum, quem nunc inquirimus, aut processisse ex potestate liberaliter remittendi pœnas peccatis debitas apud Deum, sed debitas tantum apud Ecclesiam. Nam potestas solvendi et ligandi cum proportione sibi respondent: illa autem pœna solum imponebatur per potestatem ligandi ad ecclesiasticam pœnam; similis ergo seu proportionata erat illa remissio." In quo profecto vir doctus lapsus est cum ei adversentur omnia antiquitatis documenta. Attamen eidem adstipulatus est Muzzarelli in cit. dissert. qui propterea initio sæc. XI, Indulgentiæ primum authenticum documentum se reperisse affirmat; in quo et ipse refellitur ex iis quæ hucusque adduximus, et ab iis omnibus quæ a cit. Auctoribus referuntur. Cf. Bellarm. *De Indulg.* lib. I, cap. 7, prop. 4, qui longe solidius de his agit, ac *minus recte sentientes* vocat eos Theologos catholicos, qui docuerunt apud veteres non fuisse Indulgen-

Quod vero attinet ad *thesauri* nomen in significatione qua hic accipitur, testis est locupletissimus S. Joan. Chrysostomus, qui docet spiritualem Ecclesiæ thesaurum componi ex cunctis simul in unum coalescentibus martyrum meritis, horum nullum temporis lapsu exhauriri, ideoque thesaurum istum nunquam minui, sed quotidie augeri. En ejus verba ex ***Homil. in SS. MM. Juventinum et Maximinum: Ejusmodi est thesaurus Ecclesiæ, novas et veteres habet margaritas: sed una omnium est pulchritudo: Eorum*** (Martyrum) ***flos neque marcescit, neque defluit tempore. Nescit vetustatis rubiginem splendoris istius natura. Temporis diuturnitate opes, quæ ad corpora spectant, facile intereunt . . . At non sic se res habet in spiritualibus thesauris, de Martyribus inquam, qui semper in eodem manent vigore, semper in eodem juventutis flore sunt, semper suæ gloriæ fulgorem emittunt et radios*** [1]; et alibi id ipsum inculcat [2]. Non est igitur thesauri doctrina novum commentum pia lucrandi causa excogitatum, ut Jansenistæ autumant.

72. *Ad* 6^m^, *Neg.* S. Leonem in objectis verbis doctrinæ catholicæ quam propugnamus aliqua ratione adversari, si rite intelligantur. Etenim non aliud docuit S. Leo, quam solum Christum nos redemisse, ac *de condigno* pro debitis nostris satisfecisse. Quod nemo Catholicus est qui non doceat. Dum propterea Catholici tenent satisfactiones Sanctorum persolvere debita temporalis pœnæ a nobis promeritæ, eo sensu id asserunt quod *de congruo* nobis prosint, quatenus eorum intercessionibus, ac solutionibus nobis applicantur merita Christi. Superius enim adnotavimus Sanctorum satisfactiones nobis applicari quemadmodum applicantur nobis satisfactiones viventium, quæ certo nonnisi de congruo vim habent apud divinam justitiam. Exinde patet furiosam Calvini declamationem consutam esse ex præpostera doctrinæ catholicæ expositione et calumniis, uti jamdiu ostenderat Bellarminus [3].

tiam nisi relaxationem pœnitentiæ in foro Ecclesiæ luendæ.

1) *Τοιοῦτος τῆς ἐκκλησίας ὁ θησαυρὸς, νέους καὶ παλαιοὺς ἔχων μαργαρίτας· ἀλλ᾽ ἓν ἁπάντων τὸ κάλλος. Οὐχ ἀμαυροῦται τὸ ἄνθος αὐτῶν, οὐ καταῤῥεῖ τῷ χρόνῳ, οὐ δέχεται παλαιότητος ἰὸν τῆς λαμπρότητος ταύτης ἡ φύσις· ἡ μὲν γὰρ σωματικὴ περιουσία εἴκει καὶ παραχωρεῖ τῷ μήκει τοῦ χρόνου .... ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν, οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽ ἀεὶ καὶ διαπαντὸς ἐν ἴσῃ μένουσιν ἀκμῇ, καὶ νεότητι λάμποντες καὶ ἀποστίλβοντες τὴν τῆς οἰκείας λαμπρότητος δόξαν οἱ μάρτυρες.* Opp. edit. Maur. tom. II, pag. 578 et seq.

2) Cf. Apud Christ. Lupum loc. cit.

3) *De Indulg.* lib. 2, cap. 4, ubi præterea nonnullas alias solvit difficultates quas ex S. Augustino urget Calvinus. Sapienter porro admonet lib. I, cap. 4, n. 4. Quomodo autem concurrant in hac applicatione satisfactiones Christi cum passionibus Sanctorum, id est, an applicetur pars una satisfactionis ex passionibus Christi, pars alia ex passionibus Sanctorum; an vero integra satisfactio accipiatur semper ex passionibus Christi, et superadduntur ad cumulum passiones Sanctorum, non videtur nimis curiose investigandum. Ita quidem pius ac doctus Cardinalis. Verum Christ. Lupus diss. cit. cap. 7, addit nos cogi Calvini calumniis id investigare. Statuit propterea certum esse non sic misceri Sanguinem Christi cum sanguine martyrum seu satisfactiones Christi cum satisfactionibus Sancto-

73. *Ad* 7^m, *Neg.* Siquidem nunquam docuerunt Catholici, martyres plus morte sua præstitisse ac *meritos esse* quam sibi opus esset, sed solum plus interdum *satisfecisse* seu solvisse quam eorum peccata quoad pœnam temporalem exposcerent. Nunquam præterea docuerunt eorum sanguinem *commisceri* Sanguini Christi, et ex *utroque* thesaurum Ecclesiæ confici, sed eorum satisfactiones ex Christi meritis vim haurire tum ut vere solverent pro debitis propriis et alienis, tum ut nobis obtineant applicationem satisfactionum Christi, perinde ac nostræ satisfactiones ex Christi gratia eam vim habent, ut vere satisfaciamus, atque ut nobis applicemus ejusdem Christi merita; imo minori adhuc vi pollent satisfactiones Sanctorum, quam nostræ. Nostræ siquidem *de condigno* id efficiunt, si justi simus; seu pro nobis *de condigno* vere meremur et satisfacimus, contra vero satisfactiones Sanctorum nonnisi *de congruo* pro nobis id præstant. Patet igitur ejusmodi difficultates hæreticorum, si ad germanam catholicæ doctrinæ notionem exigantur, prorsus evanescere. Mirum propterea est, auctores catholicos easdem obtrudere ac urgere, ita ut non vereantur cum hæreticis causam communem agere [1]).

rum, ut ex ambabus applicetur sua portio, et sic fiat una integra Indulgentia. Hanc enim mixturam Calvinus impugnat: et, ut præfatus Auctor loquitur, ex firmo fundamento. Ejusmodi deviæ quorundam scholasticorum sententiæ frequenter dederunt ansam hæreticis in Ecclesiam calumniis. Istorum nugas, semper idem auctor pergit, hi suis venditant ut fidem totius catholicæ communionis. Cum vero ostenderit auctoritate Concilii Ephesini et SS. Patrum, satisfacere pro aliis de condigno proprium esse solius Christi, concludit: „Proinde Sanctorum passiones nonnisi impetrando, seu nonnisi de congruo possunt prodesse. Nec aliam virtutem habent in Ecclesiæ thesauro." Demum patefacit quo sensu fuerint proscriptæ Baji propositiones quas superius retulimus; ac 1° quia Bajus visus est Sanctorum MM. passionibus omnem nobis merendi, et pro nobis satisfaciendi virtutem auferre. 2° Quia visus est denegare passionibus Sanctorum vim obtinendi nobis applicationem meritorum Christi. Bajus enim in eo erravit quod omnem, ut vocant, *condignitatem* in satisfactionibus Sanctorum denegaverit, ortam tum ex natura operis tum ex acceptatione divina. Cf. eundem auctorem ibid. Attamen addi debet, satisfactiones Sanctorum ex meritis Christi præterea vim habere *solutionis* debiti, cum talis sit mens Rom. Pontificum in applicatione thesauri, et non *impetrationis* tantum.

1) Adversus Pereira cf. Aloysium Cuccagni in suppl. ad ephemerid. ecclesiasticas Rom. an. 1790, obs. 2, n. 9 et 10: Morinus *De Pœnit.* lib. 10, cap. 21, affirmat primam thesauri mentionem offendi apud Alexandrum Halens. et Albertum M. Verum nos contrarium ostendimus. Quod primum invenitur apud scholasticos est applicatio juridica explicita thesauri per claves Ecclesiæ, quæ potissimum eo tempore obtinuit quo pœnitentiæ canonicæ quibus fideles debitum suum Deo persolvebant, cessare cœperunt. Si enim Ecclesia liberasset fideles a penso persolvendo pœnitentiæ canonicæ, quin subrogasset ex thesauro satisfactionum eam partem quæ responderet relaxatæ pœnitentiæ, ejusmodi ralaxatio cessisset in damnum eorumdem fidelium, qui debuissent pœnas peccatis suis debitas rependere in altera vita. Cf. Petrum Ballerinium *Prælect.* 3, cit. cap. 5, n. 28 et seqq. Cæterum si rem spectemus certum est semper in Ecclesia eam obtinuisse, ut constat ex allatis documentis SS. Ambrosii et Joannis Chrysostomi, imo et ex Tertulliano, Cypriano, Ecclesia Lugdunensi in *Epist. ad Episcopos Asiæ*, aliisque quæ longum esset recensere, ex quibus constat doctrinam hanc duobus principiis inniti, in satisfactionibus Christi et Sanctorum, et in potestate clavium quoad earum applicationem. Huc etiam refertur celebre factum, quod memoriæ prodidit Clemens

PROPOSITIO IV.

Indulgentiæ applicari etiam possunt per modum suffragii animabus in purgatorio degentibus.

74. Certa hæc est propositio, nec sine temeritatis nota in dubium revocari potest; Summus enim Pontifex Pius VI, in sæpe laudata Const. *Auctorem fidei*, sequentes propositiones synodi Pistoriensis proscripsit, scilicet XLII: *Item in eo quod superaddit* (synodus), *luctuosius adhuc esse quod chimerica isthæc applicatio transferri volita sit in defunctos;* quæ declaratur *falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Pontifices, et in praxim, et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem hæreticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art. XXII Lutheri;* et XLIII: *In eo demum, quod impudentissime invehitur in tabellas Indulgentiarum, altaria privilegiata, etc., temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in Summos Pontifices, atque in praxim tota Ecclesia frequentatam contumeliosa.*

75. Diximus autem *per modum suffragii* applicare posse Indulgentias animabus in purgatorio degentibus, quia Ecclesia nulla jurisdictione in has animas gaudet; adeoque Indulgentiæ etiam prout ab Ecclesia conceduntur, quoad has pias animas non habent nisi vim impetrationis, seu orationis, quatenus nempe Ecclesia Deo offert merita Christi et membrorum ipsius tam regnantium in cœlis quam militantium in terris, ut eorum intuitu, quæ per modum solutionis ab ipsa offeruntur, Deus pro sua misericordia dignetur vel totam vel partem illius pœnæ, quæ ad plenam et integram satisfactionem pro culpis admissis requiritur, condonare [1]).

76. Jam vero hoc sensu exposita Indulgentiarum vi respectu defunctorum nihil habet enunciata propositio, quod cordato

Alex. apud Eusebium *Hist. Eccl.* lib. 3, cap. 23, de illo latrone et homicida cui jam pœnitenti S. Joannes Evangelista satisfactiones suas se communicaturum sponderat illis verbis: *Ego pro te satisfaciam Christo;* et orationes pro illo jam pœnitente fudisse, *et continuis jejuniis una cum eo se macerasse* in promissam satisfactionum communicationem.

1) Nec tamen putandum est minime differre ejusmodi Indulgentiarum, quæ per modum suffragii conferuntur, concessionem, a nuda oratione et prece: siquidem præter rationem impetrationis complectitur illa largitio oblationem pretii, seu satisfactionum, quam Deo ex thesauro Ecclesia tribuit. Sane aliter præstaret officium suum penes judicem, qui eum tantummodo deprecaretur, ut dimitteret carcere detentum ob æs alienum quo gravatus est, aliter vero, qui præterea tantum offerret, quantum requiritur ad debitum solvendum; præsertim si is, qui pecuniam offert, in dignitate sit constitutus et ad hoc officium præstandum a principe ipso sit electus, qualis in casu nostro Ecclesia est. Cf. Fume *Diffesa delle dottrine del Concilio di Trento.*

viro non probetur. Ejus enim veritatem 1° illa omnia argumenta evincunt, quibus Catholici evincunt suffragia viventium defunctis prodesse; 2° evincit præsertim dogma *de communione Sanctorum: Neque enim*, scribebat S. Augustinus, *piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia . . . Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti, membra ejus sunt* 1)? Hinc S. Thomas subdit: *Non est aliqua ratio, quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus Indulgentiæ innituntur, in vivos, et non in mortuos* 2); 3° evincit auctoritas Romanorum Pontificum, inter quos Joannes VII, an. 878, et Joannes IX, an. 900, Indulgentias in suffragium defunctorum concesserunt 3); reliquis porro subsequentibus omissis, Sixtus IV, in Const. *Licet ea*, hanc proscripsit Petri de Osma propositionem: *Romanus Pontifex purgatorii pœnam remittere non potest* 4), Leo X, hunc item Lutheri art. XXII damnavit: *Indulgentiæ nec sunt necessariæ nec utiles mortuis* 5); 4° evincit demum universalis Ecclesiæ sensus et praxis ubique recepta Indulgentias pro defunctis elargiendi atque appendendi tabellas, quibus hæ concessæ indicantur. At vero juxta auream S. Augustini regulam: *Si quid universa per orbem frequentat Ecclesia; quin ita faciendum sit disputare, intollerantissimæ insaniæ est* 6). Ergo.

DIFFICULTATES.

77. *Obj.* 1° Concilium Tridentinum non memorat Indulgentias pro defunctis, quamvis Leo X velut erroneam proscripserit Lutheri sententiam negantem *mortuis utiles esse Indulgentias.* 2° Et sane, si nemo potest meritum suum alteri communicare, nec suas poterit pro aliis satisfactiones offerre.

1) Lib. xx, *De civit. Dei*, cap. 9, n. 2.

2) *Suppl.* q. 71, art. 10.

3) Apud Mabillon. *Præf. ad sæc.* v, *Benedictin.* His Pontificibus adjici possunt Paschalis I, electus an. 817, qui, ut refert Bellarminus, *De Indulg.* lib. 1, cap. 14, n. 2, concessit Indulgentiam pro defunctis, quæ habetur in Ecclesia S. Praxedis in introitu ædium S. Zenonis; et Gelasius II, qui an. 1118, dedicavit Ecclesiam metropolitanam Genuensem, prout testatur Cl. Lambruschini, antea theologiæ professor, postea vero evectus a Pio VII ad episcopatum Urbevetanum, in thesibus, quas Januæ evulgavit an. 1790, pag. 198, n. 43, ac dedit Indulgentiam plenariam „omnibus defunctis masculis et fœminis, qui mortui sunt in vera confessione, et sunt sepulti in cœmeterio ejusdem Ecclesiæ, et sepelientur usque ad finem sæculi." Ex his documentis patet, quam sibi fidem mereatur L. Ranke, qui in sua *Histoire de la Papauté*, trad. de l'allem. par M. I. R. Haiber, Paris 1738, tom. I, liv. 1, chap. 2, §. 2, pag. 93, scribit: „C'étaient eux *(les Franciscains)* qui, entr'autres, *vendaient* les Indulgences auxquelles on donna une extension si extraordinaire. A cette époque, Alexandre VI, *le premier* déclara officiellement, *qu'il délivrait du purgatoire.*" Mirum est, quot calumnias Auctor hic protestans struat in Romanos Pontifices et Ecclesiam Catholicam. Quem tamen nonnulli tanquam protestantem moderatum nobis obtrudere vellent.

4) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1499.

5) Ibid. col. 1894, ibi tamen est articulus 17.

6) *Epist.* LIV, *ad Januar.* n. 6.

3° Accedit incertum semper esse, utrum Deus acceptet Indulgentias pro defunctis concessas. 4° Mirum proinde est, datas interdum a Rom. Pontificibus Indulgentias plenarias altaribus privilegiatis, in quibus ad unius sacri celebrationem, alicujus defuncti anima a purgatorii pœna liberetur. Ergo.

78. ***Resp. ad*** 1^m^, ***Dist.*** Non memorat Tridentinum Indulgentias pro defunctis expresse seu explicite, *trans.* implicite, *neg.* Apposite Card. Gerdilius huic difficultati respondit: Qui hæc objicit, vultne suadere Tridentinum Concilium vel dubitasse vel potuisse dubitare, an præfata Lutheri opinio fuerit erronea? Ut oppositum evincatur, levissima sufficit animadversio circa rationem decreti, in quo declaratur, ***Indulgentiarum usum populo Christiano maxime salutarem esse.*** Constabat profecto Tridentinis Patribus inveteratus usus vigensque in universa Ecclesia, perinde ac in iis, quas ipsi regebant Ecclesiis, promulgandi Indulgentias pro defunctis. Recentia erant exempla Clementis VII et Julii III, sub quo celebrabatur Concilium, antiquum Joannis VIII, vetustius Paschalis I, atque in universo dominabatur SS. Thomæ et Bonaventuræ doctrina quoad Indulgentias pro defunctis. Sed et illud maxime observandum, manifestam fuisse proscriptionem ab Archiepiscopo Toletano factam, et a Sixto IV confirmatam, qua Petri de Osma error sub hæreticali nota confixus erat, et item a Leone X, in art. XXII Lutheri . . . Si Concilium agnoscit in Pontifice auctoritatem statuendi, quod magis expedire judicaverit circa dispensationem Indulgentiarum in Ecclesia universa; et si in hac dispensatione, qualis et antiquitus, et sequiori ætate exercebatur a Rom. Pontifice, usus obtinebat concedendi Indulgentias pro defunctis, clare apparet, Indulgentiam pro defunctis comprehendi in eo usu, quem Concilium declarat retinendum esse veluti salutarem, eos damnans sub anathematis pœna, ***qui aut inutiles Indulgentias esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant*** [1]).

79. ***Ad*** 2^m^, ***Neg. paritatem;*** meritum enim personale est, ideoque incommunicabile, non item vero satisfactio, quæ per modum solutionis debiti exhibetur; quapropter satisfactio alteri etiam prodesse potest, in cujus gratiam fit, præsertim si a creditore acceptetur; alioquin neque Christus pro peccatis nostris satisfacere potuisset.

80. ***Ad*** 3^m^, ***Dist.*** Relate ad istas vel illas peculiares animas, vel ad remissionis quantitatem, *trans.* in genere, ***neg.*** Etenim citra dubium est Indulgentias generatim salutares esse defunctis, nisi velimus errasse Ecclesiam, dum Indulgentias defunctis concessas saltem facto ipso probavit.

1) ***Esame de' motivi della opposizione fatta da Mons. Vescovo di Noli alla pubblicazione della Bolla*** AUCTOREM FIDEI, part. II, lezione 2, art. 11, opp. edit. Rom. tom. XIV.

81. *Ad* 4^m^, *Dist.* Si perperam concessio hæc intelligatur, *conc.* si rite, prout intelligit Ecclesia, *neg. Hoc fundamento innititur Summus Pontifex*, inquit Benedictus XIV, *cum privilegiatas aras declarat*, *ac pro Missæ celebratione, quæ in illis indicitur ad expiandam defuncti alicujus animam, thesauri ecclesiastici eam partem tribuit per modum suffragii, quæ satis est, ut eadem anima, si Deo placitum sit, e purgatorii cruciatibus eripiatur, uti Gregorius XIII explicat, cum privilegiatum altare metropolitanæ Bononiensi largitus est* [1]. Non pauca extant antiqua et recentia monumenta, quibus ejusmodi altaria in Ecclesia fuisse comprobatur [2].

IN INDULGENTIARUM DOCTRINAM SCHOLIA.

82. Quæ de Indulgentiis dicenda supersunt, revocantur ad Indulgentias ipsas, ad earum ministrum et subjectum. Pauca, prout instituti nostri ratio fert, de singulis delibabimus.

83. I. Quæri itaque in primis solet, num Indulgentia sit *absolutio*, an vero *solutio*. Verum responsio in promptu est, eam nempe esse absolutionem et solutionem respectu viventium, et solutionem tantum respectu defunctorum; absolutionem quidem quoad dantes, solutionem quoad recipientes [3].

84. Indulgentia alia est *plenaria*, alia *partialis*. Plenaria est, si ex natura sua integram pœnam temporalem remittat, quæ vi clavium relaxari potest. Ad hanc porro plenariam Indulgentiam revocatur *Jubilæum*, quod præter pœnæ relaxationem adnexa habet nonnulla privilegia absolvendi, ex. gr. a casibus reservatis et censuris, commutandi vota, etc [4]. Primus Jubilæi institutor perhibetur Bonifacius VIII, an. 1300. Zaccaria haud infirmis ductus conjecturis censet primam Jubilæi originem repetendam esse ab an. 1000, sub Silvestro II [5]. Nonnulli vestigia sibi deprehendisse visi sunt in longe antiquioribus monumentis [6]. Bonifacius VIII constituit Jubilæum

1) *Institut.* LVI, n. 15, opp. edit. Rom. 1750, tom. XI.

2) Cf. De Berlendis, *De oblation. ad altare*, part. II, §. 10, n. 4 et seqq., et §. 12, n. 15 et seqq.

3) Cf. Theodor. a Spiritu S. op. cit. cap. 6, art. 50.

4) Cf. Andream Andreucci S. J. *Conclusiones canonico-theolog.* pro an. Jubil. 1750, ad calcem dissert. *De cultu Sanctorum*, Romæ 1750.

5) In opere cui tit. *Trattato dell' anno santo*, Roma 1775.

6) Cl. Camillus Rossi Episcopus S. Severi in *Instruct. pastorali*, typis edita Neapoli an. 1824, refert se reperisse in opere inscripto: *Thesaurus temporum Eusebii Pamphili Cæsareæ Palestinæ Episcopi*, etc., *opera et studio Josephi Scaligeri*, Amstelodami apud Janssonium 1658, fol. MMCCXX, pag. 172: „In hoc anno *Jubilæum* a majoribus invenimus observatum, id est, duodecimo anno Severi, et CCLII Antiochenæ urbis," cum animadversionibus Scaligeri, pag. 229: „*Majores nostri* intelliguntur Christiani. Sed ii nullum Jobel eo anno celebrarunt," et ibid. pag. 236, idem Scaliger scribit, numero MMCCXX: „Sub Severo aliud Jobeleum a majoribus celebratum referebat . . . Præterea dixit *(Eusebius)* juxta *majores nostros*, id est, non juxta Judæos, sed secundum Christianos . . . Jobelei modus Ecclesiæ est L annorum

esse celebrandum centesimo quoque anno redeunte. Clemens VI Jubilæi celebrationem ad annum quinquagesimum, Gregorius XI ad an. triginta tres, donec tandem Paulus II et Sixtus IV ad an. viginti quinque tempus illud coarctarunt, qui mos adhuc servatur.

85. ***Partialis*** Indulgentia ea dicitur, quæ partem dumtaxat pœnæ temporalis remittit, et certo dierum vel annorum numero definitur. Alludit scilicet forma illa Indulgentiarum tot dierum vel annorum ad veterem disciplinam, quando vi canonum pœnitentialium agenda erat pœnitentia per tot dies, vel annos, vel quadragenas. Ex his autem quadragenis nonnullæ dicebantur *carenæ*, ita nuncupatæ a *carendo*, eo quod illis addicti omnibus carerent præter panem et aquam. Harum carenarum formam exhibet Eusebius Amort [1]).

86. II. Ad Indulgentiarum ministrum quod attinet, nullum dubium est, quin Summus Pontifex, utpote totius Ecclesiæ caput, qui in universa Ecclesia primatum tenet veræ jurisdictionis, omnibus Christi fidelibus Indulgentias plenarias valeat elargiri. Quocirca Martinus V, in Constitutione edita in Concilio Constantiensi, præscripsit interrogandos esse, qui de erroribus Wicleffi et Huss suspecti erant, utrum credant, ***quod Papa omnibus Christianis vere contritis et confessis ex causa pia et justa possit concedere Indulgentias***; item: ***Utrum credant, quod singuli Episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum hujusmodi Indulgentias concedere possint*** [2]). Hæc autem limitatio facta fuit a generali Conc. Lateranensi IV, sub Innocentio III, ut nempe in dedicatione Ecclesiæ non extendatur Episcopi Indulgentia ultra annum, et ultra quadraginta dies in aliis casibus [3]). Quo decreto plane refutatur, ait Pius VI in Brevi SUPER SOLIDITATE, ***error Eybel, dum perperam disserens de Indulgentiis scribere ausus est, quemlibet Episcopum pari modo atque Papam posse Indulgentias concedere*** [4]); quam erroneam consecutionem ex iisdem principiis deduxit Palmierius, qui scribere veritus non est Pontificem episcopalia jura sibi assumere, dum plenarias Indulgentias a se solo dare posse contendit;

solidorum, Hebræi undequinquaginta." In Eusebii Chronico, interprete S. Hieronymo, nihil ejusmodi occurrit, imo Vallarsius rejicit, quod Josephus Scaliger retinet de Jobeleo in utroque loco, quum Mss. codices melioris notæ eam lectionem non habeant, censet propterea ea verba adscititia esse, seu aliena manu inserta tanquam alicujus studiosi glossema. Attamen in accuratiori editione ejusdem Chronici, quam ex Mss. Vaticanis adornavit Card. Majus, adducti textus reperiuntur suis locis inserti, videlicet tum ad an. Christi 206, tum ad an. 254 (cf. *Scriptorum vet. nova collect.* tom. VIII, Romæ 1833). Quidquid porro de hoc sentiendum sit, videtur nihil exinde colligi posse, quod trahi queat ad rem nostram.

1) Op. cit. part. I, *Dissert. prælim.* n. 5, qui tamen eas vocat *Karrenas*.

2) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 915.

3) Tit. LXII, ibid. tom. VII, col. 66.

4) Apud Gerdil. opp. edit. Rom. tom. XII, pag. 9.

stulte autem theologos et canonistas, ut Romanæ curiæ litent, id una voce docere [1]).

87. III. Circa Indulgentiarum subjectum et conditiones quæ ad eas lucrandas exiguntur pauca dicenda supersunt. Tam vivos quam defunctos Christi fideles esse subjectum capax Indulgentiarum, abunde constat ex dictis. Dispar tamen est utrorumque ratio in ordine ad illas. Etenim respectu viventium, si nihil obstet vel ex parte dantis, vel ex parte recipientis, vel ex parte causæ, certus est ac infallibilis Indulgentiarum effectus; cum sint vere *juridicæ absolutiones*, *relaxationes* et *donationes* ex potestate clavium provenientes, plane ut in absolutione sacramentali, quæ ex eadem clavium potestate confertur. Respectu autem defunctorum, quoniam ipsi in Ecclesiæ juribus non sunt, sed solius Dei dominio subsunt, non ita certus est earundem Indulgentiarum effectus. Nam Indulgentiæ, quæ pro ipsis conceduntur, uti jam paulo ante adnotavimus, solam habent rationem *suffragii*, *precationis*, *oblationis*, vel *solutionis*, quam propterea Deus absolute respuere potest, cum non teneatur ex fidelitate eas acceptare. Imo prout observat S. Thomas [2]), Indulgentiæ non possunt prodesse defunctis nisi *secundario* et *indirecte*, eo quod præstare ipsi non possint id, cujus causa Indulgentia conceditur, uti præstare possunt viventes, qui propterea soli *primario* et *directe* eas lucrari queunt. Non desunt tamen qui contrarium sentiant [3]).

88. Ut suus constet Indulgentiis valor, non eæ tantum conditiones sufficiunt, quæ earum largitorem respiciunt, sed aliæ insuper requiruntur, tum quæ suscipientem, tum quæ elargitionis causam attingunt. Ita expresse docet S. Thomas scribens: *Indulgentiæ tantum valent, quantum prædicantur,*

1) In cit. *Tractatu dogmatico-critico de Indulgentiis.* Tam Eybel quam Palmieri docuerunt singulos Episcopos posse Indulgentiam plenariam saltem suis subditis conferre ex tribus principiis antea a se constitutis; ac 1° quod Indulgentia non aliud sit quam remissio pœnitentiæ canonicæ in foro externo; 2° quod Romanus Pontifex utpote Episcopus peculiaris Ecclesiæ Romanæ, pariter solum valeat eam tribuere suis subditis immediatis, uti cæteri Episcopi in suis diœcesibus; 3° quod nequeat Romanus Pontifex coarctare facultatem Episcoporum, quin in eorum jura invadat. Verum hos auctores longe antequam prodierent, jam refellerat S. Thomas in *Supplem.* q. 26, art. 1, 2 et 3. Cf. etiam adversus Eybel Card. Gerdil. in op. *Confutazione di due libelli diretti contro il breve* SUPER SOLIDITATE. Adversus Palmieri cf. Muzzarelli diss. cit. Cf. etiam quæ scribit beatus Cardin. Thomasius opp. edit. Vezzosi, Romæ 1754, tom. VII, opusc. 15, dub. 3.

2) *Supplem.* q. 71, art. 10.

3) Uti Theodorus a Spir. S. op. cit. part. I, cap. 14, art. 6. Atque hic obiter adnoto ex doctrina, quam juxta communem theologorum sententiam adstruximus circa Indulgentias pro defunctis concessas, penitus evanescere incredulorum difficultatem, dum asserunt, spectato Indulgentiarum numero pro defunctis, arithmetice ostendi nullam jam animam in purgatorio detineri. Risu hæc excipienda sunt, siquidem cum juxta doctrinam catholicam Indulgentiæ pro defunctis infallibilem effectum non habeant, atque ex Dei beneplacito pendeat ipsarum acceptatio, mathesis nullam potest supputationem instituere nec problema solvere.

dummodo ex parte dantis sit auctoritas; et ex parte recipientis charitas; et ex parte causæ pietas, quæ comprehendit honorem Dei et proximi utilitatem [1]).

89. Requiri auctoritatem ex parte dantis, abunde constat ex modo dictis. Ex parte suscipientis duæ conditiones concurrant necesse est ad Indulgentias lucrandas: prima est status gratiæ; quamdiu enim aliquis debitor est pœnæ æternæ, a temporali pœna peccatis debita absolvi nequit. Id ipsum dicatur de immunitate a culpa etiam levi quoad condonationem illius pœnæ temporalis, quæ eidem respondet, ad hoc autem, nisi aliud præscribatur, sufficit contritio. Hinc est quod Pontifices Indulgentias non concedant nisi *vere pœnitentibus et contritis*. Altera est positio operum, quæ a Pontifice, vel Episcopo assignantur, ut per se patet. Non desunt, qui doceant præter duas recensitas conditiones requiri præterea in suscipiente *eximiam charitatem* ad Indulgentias plenarias lucrandas. Verum si ita esset, nihil superesset Indulgentiæ, cum ejusmodi charitas omnia deleat. Porro Ecclesia per Indulgentias magnum aliquid dare intendit, quod non a charitate, sed *a potestate clavium* pendeat [2]).

90. Exposci demum ad Indulgentiæ valorem aliquam causam patet ex iis, quæ habet Conc. Lateranense IV, dum ait: ***Per indiscretas et superfluas Indulgentias claves Ecclesiæ contemnuntur, et pœnitentialis satisfactio enervatur*** [3]). A S. Cypriano ejusmodi inconsulta Indulgentiæ largitio dicitur *irrita et falsa pax, periculosa dantibus, et nihil accipientibus profutura* [4]). Ast illud adjicere debemus, accipientium non esse judicium ferre, utrum causa intersit, cum conceditur Indulgentia, necne; sed eorum est, grato lubentique animo beneficia, quæ a superioribus legitimis conferuntur, exosculari. Et de Indulgentiis hactenus.

1) In *Suppl.* q. 25, art. 2.
2) Cf. Andreucci *De requisitis et non requisitis ad lucrandas Indulgentias.* Romæ 1759.
3) Loc. cit.
4) Lib. *De lapsis*, pag. 186, ed. Maur. Cf. tamen Muzzarelli, *Il buon uso della logica*, opusculo x, *Istoria ecclesiastica*, §. 12, *Natura ed uso delle Indulgenze.* Op. edit. Flor. 1822, tom. III.

TRACTATUS
DE SACRAMENTO
EXTREMÆ UNCTIONIS.

PROOEMIUM.

1. QUEMADMODUM confirmatio baptismi perfectio ac veluti consummatio a Patribus spectata est et nuncupata, sic Extremæ Unctionis Sacramentum non modo pœnitentiæ, sed et totius christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, ut loquitur Tridentinum, ab iisdem Patribus consummativum existimatum est. Variis autem nominibus tum a Græcis tum a Latinis pro ratione aut materiæ, aut formæ, aut subjecti insignitum fuit hoc Sacramentum. Etenim vel ***Oleum sanctum***, vel ***Oratio olei***, seu ***Oratio cum unctione conjuncta***, vel ***Oleum infirmorum*** passim est nuncupatum [1]; donec ratione temporis, quo conferri solet post sæc. XII, ut Mabillonius observat [2], maxime obtinuit appellatio ***Unctionis Extremæ.*** Definiri porro solet Extrema Unctio: ***Sacramentum Novæ Legis a Christo Domino institutum, quo per unctionem olei benedicti et orationem, seu formam præscriptam, sacerdotum ministerio baptizatis graviter ægrotantibus gratia confertur, qua peccata et eorum reliquiæ absterguntur, vires augentur ad dæmonis insidias vitandas, atque ad morbi incommoda patienter ferenda, et si animæ saluti expediverit, valetudo corporis restituitur.***

2. Hæc autem definitio, quæ omnes complectitur hujus Sacramenti partes, veritatem nempe ejusdem Sacramenti, subjectum, materiam, formam, et effectum, quatuor his Concilii Tridentini canonibus editis sess. XIV, continetur: Can. I: ***Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse vere et proprie Sacramentum a Christo Domino Nostro institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum receptum a Patribus, aut figmentum humanum; anath. sit.*** Can. II: ***Si quis dixerit, sacram infirmorum Unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare in-***

1) Græci vocare solent hoc Sacramentum *ἅγιον ἐλαίον, oleum sanctum*, et frequentius *εὐχέλαιον, oleum cum oratione conjunctum.* Orientales passim appellant *kendil*, id est, *lampadam*, ob rationem quam postea afferemus.

2) *Præf. in sæc.* I, *Benedict.* n. 98. Interdum etiam vocatum fuit *Sacramentum exeuntium.*

firmos, sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum; anath. sit. Can. III: *Si quis dixerit, Extremæ Unctionis ritum et usum, quem observat Sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ B. Jacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni; anath. sit.* Can. IV: *Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab Episcopo ordinatos; sed ætate seniores, ob idque proprium Extremæ Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anath. sit.*

3. Cum vero Sacramenti veritate semel constituta, cætera sponte fluant, quæ ad ipsum spectant, hanc unam directe propugnare sic proposuimus, ut reliqua doctrinæ capita, quæ in ea includuntur, nonnullis scholiis illustremus.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS.

4. Quinam primi fuerint insectatores veritatis, quam adstruimus hujus Sacramenti, difficile prorsus est definire. Viri enim eruditi Waldenses, Wicleffitas et Hussitas ab hac criminatione vindicarunt [1]. Citra omne dubium est Lutherum et Calvinum cum suis asseclis sectarumque cæterorum fragmentis Extremam Unctionem e Sacramentorum albo expunxisse. Lutherus enim, etsi non plane rejiciat hunc ritum, inficiatur tamen Sacramentum esse proprie dictum, additque *nusquam insignius esse deliratum a theologis quam in hoc Sacramento administrando* [2]. Calvinus vero tanquam Sacramentum fictitium et histrionicam hypocrisim traducit Extremam Uuctionem [3]. Reliqui eos secuti sunt; ast perperam.

PROPOSITIO.

Extrema Unctio est vere et proprie Sacramentum a Christo D. N. institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum.

5. De fide hanc esse propositionem, ex paulo ante adducto Can. I Concilii Tridentini constat. Ad eam porro evincendam

1) Bellarminus accusat Waldenses, Albigenses, et Wicleffitas, quod rejecerint Sacramentum Extremæ Unctionis. At Bossuet ostendit illos hæreticos perinde ac Hussitas nihil innovasse circa septenarium Sacramentorum numerum, inter quæ recensebant Extremam Unctionem. Cf. *Hist. des variations*, liv. 11, §§. 108, 109 et 180.

2) Nempe ex Jacobi epistola, ut ipse scribit lib. *De captivit. babylonica*, ubi agit de Extrema Unctione. Opp. edit. Jenens. 1600, tom. II. Ostendit tamen Serarius S. J. in *Disputat. de Extrema Unct.* cap. 3, Lutherum, ut in cæteris, sic et in hoc articulo inconstantem se præbuisse.

3) *Institut.* lib. 4, cap. 19, §. 18.

ex Sacris Literis illud unum urgemus, quod scribit Apostolus Jacobus in Epistola sua cap. V, 14, 15: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei* [1]). Quibus verbis tum ritus sensibilis, tum divina institutio, tum denique divinæ gratiæ promissio significantur, quæ, adversariis ipsis fatentibus, ad verum ac proprium Sacramentum constituendum requiruntur ac sufficiunt. Ac primo quidem ritus externus significatur in ipsa olei unctione, quæ a Jacobo præscribitur, et cui adnexa est sacerdotis oratio; divina vero institutio et gratiæ promissio ex ipsa rei de qua agitur natura, illi ritui inesse intelliguntur, cum Dei solius sit rei creatæ atque sensibili vim gratiæ conferendæ tribuere; atqui Extremam Unctionem gratiam conferre demonstrant ea verba: *Et si in peccatis sit, remittentur ei;* neque enim peccata remitti possunt absque divinæ gratiæ collatione. Ergo.

6. Sensus autem traditionalis perpetuus et constans adducti Jacobæi testimonii rem plane conficit. Origenes enim *Hom.* II *in Levit.*, postquam egit de Sacramento pœnitentiæ, hæc de Extrema Unctione tanquam de re notissima et ab omnibus accepta subjicit: *In quo impletur et illud, quod Jacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, et imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et si in peccatis fuit, remittentur ei* [2]). Victor Antiochenus, qui circa Juliani Imperatoris ætatem vixisse creditur [3]), in caput VI Marci scribit: *Interim quæ Apostolus Jacobus in sua canonica narrat, ab his non dissentiunt; scribit enim: Infirmatur quis in vobis?* etc. [4]). S. Joan. Chrysostomus lib. III, *De Sacerdotio*, aperte scribit: *Neque enim tantum cum nos regenerant* (sacerdotes), *sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. Nam infirmatur*, *inquit* (Apostolus), *quis in vobis? Advocet presbyteros Ecclesiæ,*

1) Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβύτερους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ᾽ αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιήκως, ἀφεθήσεται (in var. ἀφεθήσονται) αὐτῷ.

2) *Homil.* II, *in Levit.* n. 4, edit. Maur. Claruit porro Origenes usque ad an. 230.

3) Obiit an. 441; cf. *Præfat.* Theodori Peltani S. J. in suam versionem Victoris Antiocheni et Titi Bostrensis, Ingolstadii 1580.

4) Edit. cit. pag. 91. Eo pluris facienda est auctoritas Victoris presbyteri Antiocheni, quod ipse profiteatur se in unum collegisse in hoc suo commentario in Evangelium S. Marci, quæ ab anterioribus scriptoribus scripta reperit. En ejus verba pag. 1: „Quandoquidem permulti in Matthæi et Joannis, pauci vero in Lucæ, nulli autem omnino, ut equidem arbitror, in Marci Evangelium scripserunt . . . visum est mihi, quæ Ecclesiæ doctores sparsim et per partes in præsentem Evangelium annotarunt, in unum quasi corpus redigere, succinctamque in hoc ipsum quoque Evangelium explanationem conscribere."

et orent super eum, ungentes [1]); loqui porro S. Doctorem de Extrema Unctione, non autem de pœnitentia plura sunt quæ suadeant. 1° Paulo ante locutus erat de remissione peccatorum per pœnitentiam, in quam rem profert sententias Matth. XVIII, et Joan. XX; deinde de altera loquitur, hanc igitur a prima distinguit; 2° pronunciat hanc nonnisi ægrotis dandam esse, idque confirmat ex Jacobi testimonio; pœnitentiæ autem Sacramentum omnibus datur. Atque ut omittamus Possidium [2]), Cyrillum Alexandr. [3]), qui hac de causa nititur fideles avertere a superstitionibus ethnicorum ad valetudinem recuperandam, Gregorium M., qui in suo *Sacramentario* fuse prosequitur, quæ ad hujus Sacramenti administrationem pertinent [4]), Bedam [5]), Bonifacium Moguntinum [6]), Bernardum e Patribus postremum [7]), aliaque prope innumera fere monumenta, quæ in medium proferri possent [8]), res plane conficitur testimonio Innocentii I, qui sæc. V ineunte ab Eugubino Episcopo Decentio interrogatus, an Jacobi verba de infirmis oleo inungendis a sacerdotibus intelligi deberent, atque an hæc unctio pœnitentibus esset concedenda, respondet: *Non est dubium* (verba Jacobi) *de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet, in sua aut suorum necessitate inungendo . . . pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi* [9])? Quibus verbis non solum innuit sanctissimus Pontifex agi de re notissima inquiens: *non est dubium;* sed præ-

1) *Οὐ γὰρ ὕτ᾽ ἂν ἡμᾶς ἀναγεννῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα συγχωρεῖν ἔχουσιν ἐξουσίαν ἁμαρτήματα. Ἀσθενεῖ γάρ τις, φησὶν, ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ᾽ αὐτὸν, ἀλείψαντες, κ. τ. λ.*

2) In vita S. Augustini cap. 27, ubi de S. Doctore scribit: „In visitationibus modum tenebat ab Apostolo definitum, ut nonnisi pupillos et viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si forte ab ægrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in præsenti Dominum rogaret, eisque manus imponeret, sine mora pergebat." Quibus verbis alludit ad Marci VI, et Jacobi V.

Verba porro, quæ vulgo afferri solent ex *Serm.* CCXV S. Augustini *De tempore*, ex sermone spurio deprompta sunt, quique S. Cæsarii creditur. Mirum est, Launojum, qui in aliis criticum intemperantem agit, hoc non vidisse.

3) In op. *De adorat. in spiritu et veritate*, lib. 6, opp. edit. Paris. 1638, tom. I, pag. 211.

4) *In libro Sacramentorum*, ex edit. Hugonis Menardi apud Maur. edit. opp. S. Gregorii M., tom. III, pag. 235 et seqq.

5) In cap. 5 *Epist. Jacob.* Opp. edit. Basileæ, tom. V, col. 959.

6) In capit. seu statutis apud Dacherium in *Veter. script. Spicilegio*, Paris. 1669, tom. IX, cap. 29.

7) In *Vita S. Malachiæ*, cap. 24, ubi refert miraculum a Deo patratum ad preces et lacrymas S. Malachiæ, de muliere defuncta ad vitam excitata, ut hoc Sacramento muniretur.

8) Cf. citata a Serario op. cit. et adducta a Launojo in lib. *De Sacramento Unctionis infirmorum*, cap. 1, opp. edit. Colon. Allobrog. 1731, tom. I, part. 1. Cæterum nunquam absque delectu hic Auctor legi debet.

9) *Epist.* XXV, cap. 8, apud Coustant. *Epist. Rom. Pont.* tom. I, qui tamen nonnullas diversas lectiones affert, ex. gr. *Quod ab Episcopo confectum . . . necessitate ungendum.*

terea ne dubitat quidem, imo pro certo atque explorato principio ponit Unctionem illam adnumerandam esse Sacramentis, cum nulla alia de causa publicis pœnitentibus eam denegandam esse affirmet.

7. Ex his igitur patet constantem ad nos usque circa hunc articulum utriusque Ecclesiæ orientalis atque occidentalis fidem fuisse. Ad hæc accedit utriusque pariter Ecclesiæ perpetua praxis in hujus Sacramenti administratione, quæ et ex Ritualibus utriusque Ecclesiæ libris, et ex certissimis monumentis orientalium omnium sectarum antiquarum a Renaudotio collectis luculentissime constat 1), ita ut mirum esse possit, post tam aperta ac illustria in vetustioribus sæculis ac omnibus Ecclesiis hujus Sacramenti monumenta, velle adhuc heterodoxos in clarissima luce prudentes scientesque cæcutire 2).

8. Nonnulli tamen ex recentioribus Protestantibus visi sunt a cæco illo furore quo perciti sunt eorum antesignani recedere, ac summis jam laudibus pium hunc ritum extollunt, imo nec abnuunt illum inter Sacramenta connumerare 3). Tanta scilicet vis est veritatis, ut vel ab invitis assensum extorqueat.

1) *Perpét. de la foi*, tom. v, liv. 5, chap. i et suiv. Cf. item Martenium *De antiquis. Eccl. ritib.* lib. 1, part. ii, cap. 7, art. 1 et seq.

2) Inter hos eminet Sam. Deylingius, qui in *Observationibus sacris*, Lips. 1739, part. iii, n. 8, affirmare non dubitavit Sacramentum Extremæ Unctionis monstrum informe, et enatum esse in Ecclesia Romana sub barbarie superiorum sæculorum, nullumque in tota antiquitate unctionis nostræ deprehendi vestigium!

3) Inter hos non infimum locum sibi vindicat Leibnitzius; sic porro scribit in *System. theol.* pag. 280 et seqq. „De unctione infirmorum, non est cur multa disputemus: verba habet Scripturæ Sacræ, interpretationem Ecclesiæ, cui pii et catholici homines tuto fidunt: nec video quid in eo more, quem recipit Ecclesia, reprehendi a quoquam possit. Videmus olim et donum curationis sæpe affuisse; cujus usus nunc cum aliis extraordinariis beneficiis, stabilita Ecclesia, infrequentior factus est, semper tamen ne tunc quidem sanatos fuisse credendum est, qui ungebantur. Superest igitur, saltem hodieque efficacia illa sanitatis perpetua et nunquam fallens quæ ad animam ipsam bene dispositam pertinet, atque a Jacobo Apostolo additur, quando hujus Sacramenti usum describit, et in peccatorum remissione ac fidei virtutisque munimento collocatur, quo nunquam magis opus est, quam in vitæ periculo atque terroribus mortis ad ignea tela Satanæ, tum maxime ingruentia, repellenda."

Plures alios Protestantes antiquiores, qui eamdem veritatem professi sunt, profert Serarius op. cit. toto cap. 3. Sic etiam Esslinger in cit. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, §. 6, adducit testimonia præcipuorum auctorum protestantium recentiorum, inter quos eminent Ammon, Augusti, collaboratores Ephemeridis evangelicæ Berolinensis. Nos unius Augusti verba proferre contenti erimus; sic porro Augusti recitato textu Bellarmini ex cap. 5: „Quia in exitu de hoc mundo existunt speciales difficultates, instituit Dominus speciale præsidium; quia sæpe accidit, ut qui in extremis agunt, nec possint audire verbum exhortationis, nec Eucharistiam percipere, nimirum morbo gravati, et usu sensuum privati: inungi autem, et Sacramenti hujus fructum percipere semper possunt;" his, inquam, prolatis, ita prosequitur: „Nemo qui bonæ fidei sit, contradicet veritati et bonitati horum verborum Bellarmini, quibus Goethe, Chateaubriand, aliique moderni auctores, sunt debitores primæ ideæ illarum tabularum poëticarum, ubi ipsi nobis ostendunt religionem, quæ suorum Sacramentorum ope ducit hominem manu auxiliatrice a primo ortu suo usque ad interitum."

DIFFICULTATES.

9. I. *Obj.* 1° Incertum in primis est num Jacobi epistola canonica sit; verum et hoc dato, frustra Catholici ex verbis Jacobi inferre nituntur Unctionem de qua loquitur Apostolus vere sacramentalem esse, 2° quia, ut observat Lutherus, non licebat Apostolo Sacramentum instituere, quod ad solum Christum pertinet; 3° quia ipsemet Card. Cajetanus in Commentariis in hanc epistolam expresse negat illam Jacobi sententiam ad unctionem sacramentalem transferri posse; 4° quia de eadem unctione loquitur Jacobus de qua Marcus VI, 13, ubi scribit, quod Apostoli *ungebant oleo multos ægros et sanabant*. Quæ profecto unctio non pertinebat nisi ad miraculorum donum. 5° Certe ipse Jacobus suæ unctionis effectus enumerans primo nominat illos, qui ad corpus spectant: *Et alleviabit eum Dominus*, deinde illos qui ad animam: *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* 6° Quem posteriorem effectum hypotheticum tantum esse evincit particula *si*, quod argumento est unctionem hanc sacramentalem esse non posse; 7° si tamen de effectu spirituali hic sermo sit, non vero potius de morbis ipsis, qui spectabantur velut peccatorum effectus, hinc morbo curato, etiam peccatum ipsum condonatum dicebatur [1]. Ergo.

10. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Incertum est Luthero ac paucis ejus asseclis num Jacobi epistola canonica sit, *conc.* Catholicis, imo et Protestantibus ipsis recentioribus, *neg.* Quare Lutherus rejecerit tanquam *stramineam* Jacobi epistolam nota res est, eo quod nempe viderit hujus epistolæ auctoritate totum suum de justificatione sine operibus principium plane everti. Cæterum *injustum falsumque*, ut Wetstenius vocat, Lutheri de hac Epistola judicium recentiores omnes Protestantes explodunt [2]), quin hac de re solliciti simus.

11. *Ad* 2m, *Dist.* Ac propterea juxta Tridentinum Apostolus solum *promulgavit* quod Christus instituit, *conc.* instituit ipse hoc Sacramentum, saltem auctoritate propria, *neg.*

12. *Ad* 3m, *Dist.* Immerito et contra veterum expositionem, *conc.* merito ac juxta catholicæ exegeseos regulas, *neg.* Hæc Cardinalis Cajetanus scripsit ante Concilium Tridentinum, quare aliqua venia dignus videri potest, si incaute, sicut alia non pauca, quæ in ejus operum editione romana jussu S. Pii V, expuncta sunt, et hoc excidit illi. Hujus Cardinalis Commentaria in Sacram Scripturam pertinent ad illos

1) Ita Rosenmüller in cap. 5. Epist. Jac. v, 15.

2) Cf. J. Georg. Rosenmülleri præf. in hanc Epist.; Cellérier, *Essai d'une introduction critique au Nouveau Testament.* Géneve 1823, divis. trois. *Epitres catholiques*, sect. prém. *Épitre de S. Jacques.*

pedes pavonios quos ei quidam exprobarunt [1]. Porro nunquam dubitavit Cajetanus de Sacramenti Extremæ Unctionis veritate.

13. *Ad* 4m, *Dist.* Loquitur Jacobus de eadem unctione materiali, de qua Marcus, *conc.* de eadem formali, *neg.* Unaquæque enim ministrum, subjectum, et effectus habuit plane diversos. Cum tamen unctio de qua fit mentio apud S. Marcum fuerit figura illius quam memorat S. Jacobus, ideo a Tridentino dicitur hoc Sacramentum apud Marcum fuisse a Christo Domino *insinuatum* [2].

14. *Ad* 5m, *Dist.* Primo nominat Jacobus effectus qui spectant ad corpus utpote magis notos, et quia id quodammodo poscebat orationis series, *conc.* ut insinuet corporis sanitatem primarium esse hujus Sacramenti effectum, *neg.* Insolens porro non est in Scripturis postremo loco primarium effectum recenseri; sic Matth. XIX, 29, legitur: *Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Ideo autem a Jacobo primo loco ponitur corporis sanitas, tum quia effectus ejusmodi notior est, utpote qui sub sensus cadat, tum quia orationis series postulare videbatur, ut post commemoratam infirmitatem corporis, continuo describeretur ejusdem sanatio [3].

15. *Ad* 6m, Vel *Neg.* Quia, ut productis exemplis ostendit Estius [4], in Scripturis particula *si* sæpe non tam rei incertæ conditionem, quam rei certæ confirmationem significat, ut apud ipsum Jacobum I, 5: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo* [5]; vel *Dist.* Ex parte suscipientis, *conc.* ex parte Sacramenti, *neg.* Quamobrem etsi nullum in ægroto peccatum sit, attamen non caret Sacramentum effectu suo; semper enim gratiam confert, quæ si peccata non tollit, quia nulla sunt, ægroti animum alleviat, atque erigit, efficitque ut morbi incommoda et labores levius ferat, et quod præcipuum est, ut dæmonis tentationibus facilius resistat.

16. *Ad* 7m, *Neg.* Hic enim nonnullorum Protestantium sensus est absurdus. Etenim si morbus peccati effectus est, et peccatorum nomine per synecdochen morbi significantur, cum dicat Jacobus: *Infirmatur quis in vobis? . . et si in peccatis sit remittentur ei*, hic sensus ex interpretatione adversariorum exurgeret: *Est aliquis vestrum in morbis? . . . Si in morbis sit, remittentur ei;* seu etiam: *Est aliquis in vobis*

1) Cf. Card. Pallavicini *Istoria del Concilio di Trento*, ubi lib. 6, cap. 17, §. 2: Quanto appartiene, *inquit*, al Gaetano, il parlar de' suoi Commenti sopra la Scrittura è un parlare, non delle penne, ma de' piedi di un bellissimo paone.

2) Sess. XIV, *De Extr. Unct.* cap. 1.

3) Cf. Bellarm. lib. *De Extr. Unct.* cap. 16, qui contendit verba *salvabit* et *alleviabit* spectare præcipue ad animam.

4) In *Comment.* in hunc loc.

5) *Εἰ τὶς ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ* (in variant. *Θεοῦ*) *τοῦ διδόντος.*

infirmus? . . *Si infirmus sit, sanabitur.* Egregium sane exegeseos specimen 1)!

17. ***Inst.*** Saltem unctio quæ in usu est in Ecclesia Romana toto, ut ajunt, cœlo distat ab ea de qua loquitur S. Jacobus; etenim 1° S. Apostolus loquitur de omnibus infirmis indiscriminatim, in Ecclesia autem Romana non inunguntur nisi extremo morbo laborantes. 2° Commemoratur in adductis verbis adjumentum sanitatis, non præsidium et adjumentum pacatius moriendi 2). 3° Juxta Apostolum a pluribus sacerdotibus fieri debet hæc unctio, nunc vero ab uno tantum fit. 4° Unctio de qua Jacobus loquitur, non erat nisi olei vulgaris ac communioris, nunc vero non adhibetur ad ejusmodi unctionem nisi oleum ab Episcopo consecratum 3). 5° Neque unctio quæ nunc in Ecclesia adhibetur morbos depellit, sicut depellebat Jacobæa. 6° Denique unctio sacramentalis, prout docent Catholici, effectum producit ex *opere operato*, unctio autem, de qua Jacobus agit, vim omnem suam acceptam refert orationi et fidei: ***Et oratio fidei:*** inquit, ***salvabit infirmum,*** in quem finem vers. 16, commendat S. Apostolus orationis efficaciam dicens: ***Et orate pro invicem ut salvemini: multum enim valet deprecatio justi assidua.*** Ergo.

18. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1^m^ ***prob. Neg.*** Apostolus siquidem iis vocibus utitur ut graviter decumbentem significet. Talis est vis vocis *ἀσθενεῖ (asthenei)*, quæ de eo accipitur qui viribus et robore privatus est 4); et vocis *κάμνοντα (Kamnonta)*, quæ valde et graviter laborantem designat 5). Quod jam et adversarii fatentur. Sane de iis infirmis loquitur Jacobus qui per se accedére ad Ecclesiæ presbyteros ne-

1) Non inficiamur passim in Scripturis morbos perinde ac calamitates reliquas ut effectus peccatorum perhiberi; verum aliud est dicere morbos esse effectus peccati, aliud vero peccatorum nomine solos morbos significari. Cf. Estium loc. cit.

2) Sic Georg. Rosenmüller in hunc loc.

3) Ita Galvinus *Instit.* lib. 4, cap. 19, §. 21, qui ne parcat scommatibus: „Jacobus, *scribit*, dum simpliciter ungi infirmos jubet, non aliam unctionem inibi significat, quam vulgaris olei.. , Isti *(Catholici)* oleum non dignantur nisi ab Episcopo consecratum: hoc est, multo halitu calefactum, multo murmure incantatum, et novies flexu genu salutatum: ter *Ave sanctum oleum:* ter *Ave sanctum chrisma:* ter *Ave sanctum balsamum.*" At minus accurate hoc officium exponit, ut ridiculum exhibeat.

4) Cf. Serarium op. cit., cap. 8, ubi inter cætera observat a S. Luca in Actis Apostolicis eos vocari *ἀσθένουντας* ad quos deferebantur semicinctia Pauli ut convalescerent, imo ipsos Lutheranos exponere hanc vocem de iis, *qui periculose decumbunt.* Nec abnuit Scapula, qui in suo lexico ad vocem *Σθένω* agens de compositis verbum *ἀσθενέω* vertit *infirmis viribus sum, langueo,* etc. Accedit sensum verborum magna ex parte, imo potissimum ab usu pendere; porro certum est S. Chrysostomum in I ad Cor. cap. XI (Hom. XXVII, n. 1), quæ dicit Apostolus *Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι* exponere de graviter decumbentibus; uti etiam Theophylactum in Epist. Jacobi in hunc locum.

5) Ex hac voce circa cujus significationem nulla dubitatio suboriri potest, magis determinatur sensus, quo priorem S. Apostolus usurpaverit. Cf. Serarium loc. cit. nec non Estium.

queunt, ac propterea eos accersendos jubet, ut ad ægrotos ungendos se conferant.

19. *Ad* 2m, *Dist.* Commemoratur etiam adjumentum sanitatis, *conc.* solum, *neg.* Tria enim dicit Apostolus de unctione: quod *salvet*, *alleviet* et *peccata remittat;* hæc porro tria in unum refundi nequeunt, uti adversarii faciunt. Præterea, cum, ipsis fatentibus, corporis sanitas sit effectus secundarius ac subordinatus animæ saluti, plane consequitur quod quando unctio non confert sanitatem corporis eo quod animæ saluti non expediat, adhibeatur in animæ subsidium ad pacatius moriendum 1).

20. *Ad* 3m, *Dist.* Si Apostolus voluisset *numerum* ministrorum significare, *trans.* si *qualitatem*, *neg.* Perinde enim valet hæc loquendi ratio: *Inducat presbyteros Ecclesiæ*, ac aliquem de Ecclesiæ presbyteris 2); uti cum dicimus: qui male se habet, medicos accersat, velut Christus leprosis dixit: *Ite*, *ostendite vos sacerdotibus* 3), cum tamen ex legis præscripto satis foret, si se vel uni tantum ostendissent 4). Itaque per enallagen ait Jacobus: *Vocet presbyteros Ecclesiæ*, alioquin omnes simul vocandi essent. Quod si insistant adversarii in plurali numero, reponimus optimum quidem esse ut plures adsint sacerdotes in hujus Sacramenti administratione 5), minime tamen ex Sacramenti necessitate; alias in pagis ac villis in quibus sæpissime nonnisi unus sacerdos seu parochus invenitur, plures tam salutari remedio carere deberent.

21. *Ad* 4m, *Resp.* I. Unde sciunt adversarii oleum de quo loquitur Jacobus non fuisse benedictum? Certum est ab immemorabili usum olei benedicti ad infirmos ungendos obtinuisse, ut patet ex Innocentio I, atque ex antiquissima ipsa *olei sancti* appellatione, quæ in utraque Ecclesia orientali et occidentali recepta est.

22. *Resp.* II. Benedictionem longe probabilius non afficere ipsam materiæ essentiam, ut ex dicendis patefiet.

1) Ipsemet Rosenmüller id fatetur, scribens in scholiis ad hunc loc.: „Notum est in N. T. ut in vita communi sæpe universe enuntiari, quod cum restrictione intelligendum est. Juvabunt preces ægrotantem, si ei expediat ad salutem æternam; omnes ægrotantes presbyterorum ope et precibus valetudinem recuperasse, ex his verbis non sequitur." Cf. Serarium op. cit. cap. 10, §. 104 et seqq.

2) Cf Estium in hunc loc.

3) Luc. XVII, 14.

4) Levit. XIV, 2. Negari tamen nequit olim receptum esse etiam in Ecclesia latina, ut Sacramentum hoc a pluribus sacerdotibus administraretur, quamvis, ut postea ostendemus, non desint exempla de administrata Extrema Unctione ab unico sacerdote.

5) Dixi *adsint* sive *intersint*, non autem ut *administrent*, siquidem, ut observat Bened. XIV, nunc in Ecclesia latina vetitum est ab alio quam ab uno sacerdote, nempe parocho, Sacramentum istud administrari ob justissimas causas quas adducit. Hortatur tamen Ecclesia, ut quoad ejus fieri potest alii intersint sacerdotes aut clerici, aut etiam pii laici, ut orationibus infirmum Deo commendent, dum ei administratur Sacra Unctio.

23. *Ad* 5m, *Dist.* Hoc Sacramentum non semper morbos depellit, *conc.* nunquam, *neg.* Nam, cum corporis sanitas sit effectus conditionatus ac secundarius, tunc solum effectum hunc producit, cum Deus animæ saluti ita expedire novit [1]).

24. *Ad* 6m, *Dist.* Vim unctionis acceptam fert Jacobus orationi et fidei tanquam formæ ipsius Sacramenti, *conc.* tanquam nudæ orationi, *neg.* Jam vero semper hoc sensu verba Apostoli intellexit Ecclesia, quæ ab ætate apostolica ea in praxim deduxit. Porro vim Sacramenti formæ tribuere, perinde est ac asserere ritum illum, cui adnexa est per se et ex opere operato effectum producere. Ideo vero dicitur *oratio fidei*, quia fidem excitat in suscipiente, eamque tanquam necessariam dispositionem exigit, aut etiam quia fidei Ecclesiæ innititur, atque ut nonnullis placet, quia, ab initio saltem, hujus Sacramenti administrationi adnexum erat donum curationum, quod a fide potissimum pendet [2]).

25. Ad confirmationem vero petitam ex orationis commendatione quam ibid. B. Jacobus adjicit, respondeo, Apostolum ex peccatorum ac orationis mentione, quam injecerat, nactum esse occasionem disserendi de confessione et oratione, ad quas hortatur fideles ut Deum sibi propitium efficiant. Nihil porro hæc commune habent cum Sacramento de quo disseruerat in commate antecedenti [3]).

1) Recte observat Estius loc. cit. sub hac sanatione corporali, quamlibet etiam modicam morbi relevationem comprehendi, velut motum aliquem ad sanitatem. Unde, licet rarius contingat hominem periculose ægrotantem Sacra hac Unctione adhibita integræ restitui sanitati, sæpenumero tamen evenit, ut morbi levamen aliquod sentiat. Id quod variis de causis ad salutem animæ potest conducere. Schleusnerus ab hac interpretatione alienus non est, dum se non repugnaturum ait, si quis τῷ ἐγείρειν hoc loco notionem *erigendi animum*, subjicere mallet. Cf. *Novum Testamentum græcum perpetua annotatione illustratum*, editionis Koppianæ vol. IX, Gottingæ 1799, *Epist. cathol. illustratæ* a Jul. Dav. Pott. fasc. 1.

2) Cf. Estium loc. cit. Bellarm. et Nic. Serarium loc. cit.

3) Ipse Carpzovius aliique apud Pott loc. cit. contendunt hic B. Jacobum novam cohortationem incipere. Verum quidquid de hoc sit, juverit hic adnotare Protestantium agendi rationem. Interdum enim omnem unctionis effectum soli oleo tribuunt, cujus singularem vim in orientalibus regionibus extollunt, ita ut si ipsis credas, nullo ferme alio remedio olim medici uterentur ad morbos sanandos; hinc referunt, quod, Josepho teste *De bello Judaico*, medici jusserint Herodem in supremo morbo olei balneum ingredi; quod veteres ampullam oleariam secum in itinere detulerint, ut constat ex Luc. X, 34; quod Apostoli usi fuerint oleo tanquam medicamento ad morbos sanandos, quasi scilicet Christus Dominus velut alter Hippocrates discipulos ad artem medicam exercendam miserit: hæc aliaque ejusmodi passim nugantur Wetstenius ad Luc. X, 34; Lightfootus *Horæ Hebr.* et *Thalmudicæ*, ad Matth. VI, 17 et Marci VI, 14; Kuinœl, *Comment. in lib. Hist. N. T.* ad Marc. VI; Rosenmüller in *Schol. ad Jacob.* V. Imo Pott et illud addit Apostolum Jacobum in textu de quo agimus jussisse, ut fideles advocarent presbyteros utpote omnino prudentissimos, sic forte etiam artis medicæ peritissimos. Contra vero hic toti in eo sunt, ut omnia ipsamque adeo sanitatem solis precibus adscribant, contenduntque oleum non aliud fuisse nisi symbolum sanationis quam Deus exoratus tribuit. Et hi sunt, quos nonnulli in exponendis Scripturis adeo suscipiunt! Experimento comperi, quod si partem philologicam excipias, in qua tamen sæpissime decipiuntur, nihil in-

26. II. *Obj.* 1° Istius Sacramenti mentio nulla occurrit apud scriptores primi ac secundi Ecclesiæ sæculi: illud non commemorant Patres sæc. IV, etiam cum ex instituto de Sacramentis agunt. Auctores ipsi qui a V ad IX sæculum usque floruerunt; perceptam quidem ab infirmis morituris Eucharistiam referunt, nuspiam vero de percepta ab iis Extrema Unctione loquuntur. 2° Accedit, Origenem in adducto testimonio non agere de Extrema Unctione, sed de pœnitentia; 3° Irenæum præterea Valentinianis [1]; Epiphanium vero [2] et Augustinum [3] unctionem infirmorum adscribere Heracleonitis; Theodoretum autem inter Archonticorum errores recensere [4]; 4° Decentium de hoc dogmate dubitasse, atque ad dubitationem suam depellendam Innocentium Pontificem consuluisse. 5° Cum Urbanus III, in cap. *Vir de secundis nuptiis*, respondisset viri et mulieris iterum nubentium benedictionem iterari non debere, istius responsionis rationem hanc attulit glossa: *Sacramenta enim iterari non debent... tamen pœnitentia bene iteratur ... fallit autem secundum quosdam regula in Extrema Unctione: quid enim impediret hanc iterari, cum non sit Sacramentum, sed oratio super hominem* [5]? Ergo.

27. *Resp.* I. *Ad* 1m, *Dist.* Istius Sacramenti priorum sæculorum scriptores non meminerunt ob peculiares causas illius ætatis proprias, *trans.* quasi illud ignoraverint, *neg.* Non desunt itaque gravissimæ causæ silentii a nonnullis Patribus et scriptoribus servati: ac 1° Arcani disciplina tunc temporis vigens; 2° quia forte etiam rem usitatam nec proinde ignotam, quam lectores facile supplere poterant, satius duxerunt silentio præterire, quemadmodum perceptæ etiam a sanctis viris Eucharistiæ sæpenumero apud antiquos nulla fit mentio; 3° quia, cum veluti consummativum pœnitentiæ spectaretur hoc Sacramentum a veteribus, ideo ejus implicite meminerunt cum de peracta ab infirmis exomologesi scripserunt; 4° ob multiplices causas ob quas antiquitus infrequentior erat hujus Sacramenti usus, quia nempe juxta Innocentium I, sanctum oleum omnibus stadia pœnitentiæ percurrentibus denegabatur; quia multi in fine tantum vitæ baptismi gratiam petebant; quia per ea tempora innumerabiles sine ulla unctione ad martyrium convolabant; tandem quia nec iis administrare hoc Sacramentum Ec-

veniri in ejusmodi interpretibus, quod comparari possit cum expositionibus catholicorum interpretum.

1) Lib. I. *Cont. Hær.* cap. 21, n. 5, edit. Massueti.

2) *Hæres.* XXXVI, n. 2, edit. Petav.

3) Lib. *De Hæresib.* n. 16.

4) Lib. I, *Hæret. fabul.* n. 11.

5) Ita Dallæus in op. *De duobus Latinorum in Unctione Sacramentis, confirmatione, et Extrema, ut vocant, Unctione.* Genevæ 1659, *De Extrema Unctione*, lib. 2, cap. 1 et seqq. Ex hoc solo titulo aut mala fides, aut stultitia apparet hujus scriptoris, perinde ac si sola Ecclesia latina duo hæc habeat Sacramenta, non autem Ecclesia græca, russiaca, omnesque eæque antiquissimæ Orientalium sectæ!

clesia solebat, qui innocentem vitam duxissent, uti ex Adelhardi Abbatis Corbejensis vita colligitur, quam Paschasius Radbertus edidit [1]).

28. *Resp.* II. *Neg.* nullum Extremæ Unctionis meminisse ex scriptoribus IV priorum sæculorum, vel de collata Extrema Unctione Sanctorum biographos prorsus siluisse usque ad sæc. IX. Etenim ex Græcis recensuimus III sæculi Origenem, IV et V sæc. Victorem Antiochenum, Chrysostomum, Cyrillum; ex Latinis Innocentium, Possidium, qui omnes de hoc Sacramento tanquam de re vulgatissima et ab Apostolis ac Patribus recepta locuti sunt. Præterea vel a primis ipsis Ecclesiæ Gallicanæ incunabulis a S. Nepotiano cuidam Artemio administratam Extremam Unctionem refert Gregorius Turonensis [2]), susceptam a S. Eugendo Abbate, qui circa annum **510** vita functus est, testem habemus coæqualem ejus biographum [3]), ut taceam de S. Regina Clotilde, quæ, ut legitur in ejus actis, prius ***inuncta est a sacerdotibus oleo sancto***, deinde Eucharistia refecta; aliisque non paucis, qui omnes ante sæc. IX floruerunt [4]).

29. *Ad* 2m, *Neg.* Etenim agit Origenes loc. cit. tum de pœnitentia, tum de Extrema Unctione; duplex porro assignat inter utrumque Sacramentum discrimen: *primum*, quod Extrema Unctio per oleum, et quidem solis infirmis administretur, non item vero pœnitentia; *alterum*, quod per pœnitentiam et confessionem graviora peccata, per Unctionem vero leviora remittantur.

30. *Ad* 3m, *Dist.* Adscribunt adducti Patres hæreticis unctionem superstitiosam ignotis barbarisque vocibus collatam ad nescio quam redemptionem obtinendam, *conc.* prout in Ecclesia Catholica administrari consuevit, *neg.* Scilicet quemadmodum baptismo, Eucharistiam aliaque Sacramenta hæretici illi fœde temerarunt, ita et Sacramentum Extremæ Unctionis simularunt. Hæresis enim quæ veritatem retinere detrectat eam saltem velut æmula imitatur. Ex superstitiosa porro illorum hæreticorum agendi ratione circa morientes ineluctabile praxis ac fidei Ecclesiæ Catholicæ documentum eruimus; ne-

1) Sic enim legitur: „Interim cum cœpisset idem Episcopus a nobis percontari, utrum benedictionis oleo, sicut a B. Jacobo sancitum est, deberet perungi, interrogavimus eum, utrumne vellet, quem proculdubio scieramus, peccatorum oneribus non detineri." Opp. S. Paschasii ex edit. Sirmondi, col. 1681. Stulta porro et inanis fuisset hæc interrogatio, si tunc temporis obtinuisset mos Ecclesiæ, ut qui credebantur peccatorum oneribus non detineri, infirmorum Unctionem acciperent. Cf. Launoj. op. cit. cap. 2, observ. 2. Pergit autem Radbertus post recitata verba: „Quod ille audiens erectis oculis in cœlum cominus obsecrabat ut fieret."

2) *Histor. Eccles. Francorum*, lib. I, cap. 41, scribit enim: „Apud Avernos sanctus Nepotianus quartus habebatur Episcopus . . . A sancto autem Nepotiano visitatus *(Artemius infirmus)* atque oleo sancto perunctus, tribuente Domino redditur sanitati."

3) Cf. Mabillon, *Actor. SS. Ordin. S. Benedicti*, pag. 576.

4) Cf. Chardon. *Hist. de l'Extrême Onction*, pag. 400 et suiv.

que enim illum ritum retinuissent ac temerassent hæretici illi nisi in Ecclesia, a qua discesserunt, obtinuisset [1]).

31. *Ad* 4^m^, ***Dist.*** Dubitavit Decentius de hujus Sacramenti ministro ac subjecto, ***conc.*** de Sacramenti veritate, ***neg.*** Id constat ex Innocentii verbis, seu responsione ad Decentium data.

32. *Ad* 5^m^, ***Dist.*** Juxta glossam Extrema Unctio ex iis Sacramentis non est, quæ imprimunt characterem, adeoque reiterari non possunt, ***conc.*** non est Sacramentum simpliciter ***neg.*** alioquin eam non contulisset cum pœnitentia, quæ licet iterari possit, est tamen Sacramentum.

33. ***Inst.*** Quis prudens Extremam Unctionem inter Sacramenta recenseat, de cujus institutione, materia, forma, ministro, subjecto et effectibus Romani ipsi præcipui theologi acerrime inter se digladiantur?

34. ***Resp. Dist.*** Ita ut hæ disputationes ipsam substantiam non attingant, ***conc.*** ita ut attingant substantiam ipsam, ***neg.*** Omnes enim theologi unanimi consensu Extremam Unctionem uti vere ac proprie Sacramentum habent. Hac præcipua veritate constituta, in cætera deinde subtilius inquirunt, uti fit circa veritates reliquas ab ipsis Protestantibus: ejusmodi autem quæstiones cum dogma non attingant, ejus veritati obesse nequeunt.

Quid porro de his singillatim verisimilius censendum sit, ex scholiis quæ jam subjicimus, patebit.

CAPUT II.

IN SINGULAS SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS PARTES SCHOLIA.

35. I. Circa istius Sacramenti institutionem apud veteres nulla quæstio: cum satis illis fuerit olei sancti unctionem ab Apostolo repetere, donec insequentibus sæculis scholastici inquirere cœperunt, utrum Christus, an vero Apostolus, accepta a Christo ad id speciali auctoritate, vel interius Spiritu Sancto docente, hoc Sacramentum instituerit [2]); seu utrum Christus

1) Satis est oculos conjicere in citatos auctores, ut quisque intelligat ritum superstitiosum illos hæreticos usurpasse. Sufficiat nobis afferre quæ de Valentinianis scribit S. Irenæus loc. cit. ex versione Billii: „Sunt alii, *inquit*, qui jam jamque ex hac vita excessuros rediinant, oleum aquæ immixtum in eorum capita injicientes, una cum iis invocationibus, quas superius commemoravimus. Quod quidem eo faciunt, ut a superioribus principatibus et potestatibus apprehendi et teneri nequeant, atque ut internus eorum homo invisibili modo ulterius ascendat: perinde nimirum ac corpora eorum inter res conditas relinquantur." Invocationes vero quas a se commemoratas scribit S. Irenæus hæ sunt: ***Basema***, ***Chamassi***, ***Baænæora***, ***Mystadia***, ***Ruada***, ***Cusia***, ***Babephor***, ***Calathi***. Quid porro istis commune est cum Extremæ Unctionis ritu? Cf. Feuardentium in cap. 18, hujus libri.

2) Ita inter cæteros sensisse videntur S. Bonaventura, Bruliferus, Perezius aliique non pauci scholastici.

immediate aut mediate instituerit Extremam Unctionem. In varias autem abierunt sententias. Post Tridentinum vix dubitari posse videtur Christum immediate hoc instituisse Sacramentum, quod B. Jacobus postea promulgavit [1]).

36. II. In comperto est materiam quam remotam vocant, juxta S. Jacobi verba oleum esse ex olivis expressum; hoc enim solum olei nomine, absque ullo addito, significatur. Sane olei olivarum meminerunt Græcorum euchologia [2]), rituales Latinorum libri [3]) et veteres Patres. Quod si *chrismatis* vox interdum apud veteres occurrit cum sermo est de hoc Sacramento, hæc non est referenda nisi ad unctionem, quæ a Græcis *chrisma* dicitur [4]). Ast non minima viget controversia circa benedictionem huic oleo adnexam. De hac Tridentini Patres docuerunt: ***Ex apostolica traditione per manus accepta ... intellexit Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum*** [5]). Certe hujus benedictionis, ut vidimus, jam meminit S. Innocentius I. Sed utrum hæc Episcopi benedictio necessaria sit necessitate præcepti divini seu Sacramenti, an solum ecclesiastici, ut graves theologi sentiunt, qui propterea negant hanc benedictionem ad essentiam Sacramenti pertinere, nihil certi statui posse videtur [6]). In praxi tamen tutiorem partem tenendam esse in administratione hujus Sacramenti nemo est qui ambigat. Illud autem certum est, prout observat Benedictus XIV, oleum infirmorum ex expressa vel tacita summi Pontificis concessione a simplici presbytero confici posse. Certum præterea est orientales presbyteros passim oleum infirmorum benedicere ab omni retro ætate, quin tamen hac de causa objurgati unquam fuerint [7]).

1) Amolo Lugdunensis Episcopus qui ante nongentos et amplius annos floruit, in *Epist. ad Theodboldum Episc. Lingonensem* utrumque conjunxit scribens: „Si autem et languores aliqui ac debilitates accidunt, *juxta evangelicum et apostolicum præceptum*, præsto habet unusquisque, ut inducat presbyteros, etc."

2) Cf. Goarium in *Euchologio*, pag. 435, et pag. 436, not. 25; Arcudium *De concordia*, etc., lib. 5, cap. 1, ubi scribit: „Materia est purum oleum, quod non sit permixtum cum aliis aromatibus instar unguenti confirmationis." Sic reliqui scriptores græci.

3) Cf. Martenium *De antiquis Ecclesiæ ritib.* lib. 1, part. II, cap. 7, art. 4.

4) Non videtur tamen improbabilis Suarezii conjectura, dum scribit tom. IV, *in part.* III *S. Th.* disp. 40, sect. 1, n. 10: „Imo aliquando videtur Ecclesia usa hac materia *(mixtione olei et balsami)* etiam ad ungendum infirmos." Hac ratione explicantur, quæ opponit Basnagius ex S. Joan. Damasc. in orat. *De iis, qui in fide dormierunt*, n. 8: „Velut enim, qui *unguento* (gr. μύρῳ) aliove sancto oleo ægrotum cupit ungere," et ex *Ord. Rom.* tom. X, *Bibl. Patrum*, pag. 70, ubi Extremæ Unctionis materia *unguentum compositionis* atque *permixtionis* vocatur (quem tamen textum in nullo Ordine Romano ex iis, quos consului, reperire potui). Quin tamen necesse sit asserere cum Basnagio, mutatam fuisse hujus unctionis materiam, cum fieri potuerit, ut parva quantitas alterius liquoris oleo permisceretur; quam commixtionem veræ materiæ minime officere recte observat ibid. Suarez.

5) Sess. XIV, *De Extrema Unct.* cap. 1.

6) Cf. Benedictum XIV, *De Synod. Diœces.* lib. 8, cap. 7, §. 4.

7) Ibidem. Attamen Suarez loc. cit. n. 8, contendit benedictionem Episcopi ita ex Christi institutione necessariam esse, ut neque a Rom. Pontifice possit ea committi simplici presbytero. Vide

37. III. Quod attinet ad partes corporis ungendas, seu ad materiam proximam, illud solum dici potest, unumquemque debere ritum sequi, qui viget in Ecclesia in qua Sacramentum istud administratur. Mira siquidem semper viguit hac in parte varietas. Alicubi enim plures, alicubi pauciores partes inungebantur et adhuc inunguntur [1]). Aliquando nonnisi una pars inuncta fuit, ut patet ex vita S. Eugendi cujus tantum fuit inunctum pectus [2]). Imo vel in ipsa Ecclesia Romana, si instet mortis periculum, sub generali formula frons solum inungitur.

38. IV. Eadem ferme varietas viguit circa formam, quæ ad longum tempus in Ecclesia latina indicativa fuit; sic enim Ambrosiana se habebat ætate S. Bonaventuræ: ***Ungo te oleo sanctificato in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen, aëreas possis superare potestates*** [3]). In ***Sacramentario*** Gregoriano hæc similiter forma occurrit: ***Ungo te de oleo sancto***, etc [4]): Huic plures paucioresve adjiciebantur preces, lectio epistolarum S. Pauli, et S. Jacobi, Psalmi qui a pœnitentia vocantur, etc. [5]). Ex his porro formis quas per plura sæcula in Ecclesia viguisse novimus, pronum est inferre formam deprecativam ad essentiam non pertinere, ut nonnulli scholastici autumarunt [6]); imo

tur quod eximius hic doctor nunquam legerit Euchologia Græcorum, ex quibus constat, quod ab immemorabili, Rom. Pontificibus annuentibus, sacerdotes oleum ad inungendos infirmos benedicant. Hunc morem, ut observat Benedictus XIV, Armeni etiam retinent, uti et reliquæ orientales communiones, quem probavit Innocentius VIII, ac iterum Benedictus ipse XIV.

1) Cf. Martenium loc. cit. §. 8, Launojum op. cit. *Explicata Ecclesiæ traditio circa partes corporis*, etc., cap. 1.

2) In ejus vita apud Mabillon. loc. cit. legitur: „Cum ultra sexagenariam ætatem fere sex mensibus prædictus Pater inæqualitate corporea laboraret . . . vocato uno ad se de fratribus, cui cum libertate peculiari olim etiam perungendi infirmos opus injunxerat, secretissime quoque sibi pectusculum petiit, ut *moris est*, perungi." In libro vero *Sacramentorum* S. Gregorii M. post recitatas tres ad ungendum infirmum orationes dicitur: „Postea faciat ei signum crucis *in capite* de oleo benedicto."

3) Cf. S. Bonavent. in IV, dist. 25, q. 4. Cf. etiam Martenium loc. cit., ubi plures eosque antiquissimos Ordines profert, qui non aliam formam exhibent quam indicativam. *Ungo te de oleo sanctificato*, aut: *ungo oculos, ungo pedes*, etc.

4) Opp. S. Greg. M. edit. Maurin. tom. III, pag. 236, ubi etiam cf. n. 912 Hugonis Menardi, qui plures etiam alias formas colligit verbis indicativis expressas, easque mordicus vindicat.

5) Cf. citt. Auctores.

6) Inter hos non infimum locum obtinet Simonnet, qui eadem ratione, qua, ut vidimus, contra omnium antiquorum documentorum fidem constituit, nullam esse absolutionem forma deprecativa prolatam, sic in tract. 16, *De Extrem. Unct.* disp. 1, art. 3, resp. 3, adstruit, repugnantibus antiquis documentis, nullam esse formam Extremæ Unctionis verbis indicativis conceptam. Veteres scholastici venia digni erant, cum nondum reperta fuissent documenta, quæ postea detecta sunt. Nimis propterea acerbe perstringuntur a Menardo ac Martenio, qui inter cætera scribit loc. cit. art. 3, §. 9: „Hæc *(verba)* in quibusdam ritualibus modo absoluto, in aliis deprecativo, in nonnullis partim absoluto, partim deprecativo enunciantur. Qua de re frustra disputant scholastici, cum parvi referat, quovis modo proferantur, dummodo *in nomine Domini*, quod solum requirit Apostolus, proferantur. Nec omnibus argumentationum suarum cavillationibus formas absolutas convellere poterunt, quas omnis approbavit antiquitas, nec respuerunt insigniores theologi."

colligimus nec necesse esse ut omnes effectus per formam significentur; quemadmodum enim antiquitus nulla remissionis peccatorum mentio expresse fiebat, sic neque in forma quæ nunc temporis in usu est, ulla fit expressa mentio roboris ac fortitudinis quæ per hoc Sacramentum confertur ad superandas diaboli tentationes ac insidias. Consistit hæc enim in illis verbis: ***Per istam sanctam Unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum, etc. deliquisti.***

39. V. Ambigendum autem non est solum sacerdotem idoneum esse hujus Sacramenti ministrum, ut liquet ex verbis Jacobi ab universa Ecclesia traditione expositis [1]). Audiendi propterea non sunt hæreticus Basnagius [2]) et Launojus [3]), dum contendunt interdum a diaconis, imo vel ab ipsis laicis in necessitatis casu hoc Sacramentum fuisse administratum. Profecto rationum momenta quæ ad hoc persuadendum proferunt levia prorsus sunt ac futilia. Etenim id non evincunt in primis verba Innocentii I: ***Sancto oleo chrismatis ab Episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed et omnibus Christianis uti licet in sua, aut suorum necessitate inungendo;*** illud enim ***inungendo*** non de ***activa*** unctione, sed de ***passiva,*** hoc est, non de collatione, sed de receptione hujus Sacramenti accipiendum est, ut patet 1° ex toto contextu, et ex argumentatione S. Pontificis; 2° ex absurdo quod alioquin sequeretur, nisi eo sensu quem indicavimus verba Innocentii acciperentur, posse nempe quempiam sive presbyterum sive laicum semetipsum sacramentaliter inungere. Grammaticis porro onus relinquimus ostendendi ejusmodi gerundia ab auctoribus aureæ latinitatis in significatione passiva sæpissime fuisse usurpata. Sane Virgilius *Georgic.* III, vers. 454, scripsit:

. . . . ***Alitur vitium, vivitque tegendo;***

id est, dum tegitur [4]).

1) Veteres Protestantes *presbyterorum* nomine *ætate seniores* exposuerunt; Carpzovius intelligit viros peritos, pios, cordatos, etc.; alii, ut paulo ante vidimus, exponunt etiam de viris medicinæ peritissimis, nunc vero nobis dant ea voce hic significari Ecclesiæ ministros. Hinc Rosenmüller cum Nœsselt fasc. 2, pag. 238, observat presbyterorum *Ecclesiæ* nomen in N. T. libris *semper* de viris in Ecclesia primariis, iisque vel magistris vel præsidibus usurpari.

2) In *Annalibus politico - eccles.* ad an. 58, n. 10.

3) Op. cit. *Explicata Ecclesiæ traditio circa ministrum*, etc., observ. 2 et 3.

4) Cf. Coustant in adnotat. ad hunc loc., ubi ostendit ab Innocentii mente aberrare eos, qui eum hoc loco omnibus Christianis tum se, tum suos oleo sancto ungendi jus attribuere, et fideles omnes hujus Sacramenti ministros prædicare arbitrantur; præsertim cum S. Pontifex nondum hic de Unctionis ministro, sed de eo tantum, cui conferri possit, sermonem habeant. Inde enim ad alteram progreditur quæstionem, an scilicet presbyterorum ita proprium sit hoc Sacramentum administrare, ut illud conferre Episcopis non liceat, falsam nonnullorum ea de re opinionem, de qua illum Decentius consulendum duxerat, confutat. Et hæc

40. Nec deinde id evincunt verba Ven. Bedæ, qui in cap. V, Epistolæ S. Jacobi infirmos adhortatur, ut seniorum adjutorio se curari meminerint, neque ad juniores, minusve doctos causas suæ imbecillitatis deferant. Nam ut ex orationis serie liquet, Beda Jacobi verba: *Infirmatur quis in vobis*, non solum literali sensu de infirmitate corporea, sed etiam metaphorice de spirituali ægritudine exposuerat; hinc jure merito ipse monebat ut in Sacramento pœnitentiæ, vel ubi de salute animi sempiterna agitur, ad sacerdotes seniores confugiamus, si auctoritate, experientia, doctrina junioribus præstent.

41. Neque denique id evincunt ecclesiastica monumenta, quæ Basnagius et Launojus collegerunt, vel Thomæ Waldensis auctoritas. Illa siquidem monumenta non respiciunt nisi unctionem ceremonialem [1]). Thomæ porro Waldensis auctoritas tanta non est, ut eam Tridentini auctoritati præferamus.

42. Perinde autem est, ad essentiam hujus Sacramenti quod spectat, sive ab uno, sive a pluribus sacerdotibus conferatur. Etsi enim antiquitus in utraque Ecclesia orientali et occidentali a pluribus sacerdotibus hoc Sacramentum passim administraretur [2]), non desunt tamen exempla de administrata Extrema Unctione ab uno tantum sacerdote [3]). Hoc ergo definire Ecclesiæ est, penes quam disciplinæ moderandæ jus est. Quapropter non est, cur miremur in Ecclesia saltem latina ob nonnullos, qui irrepserunt abusus, sancitum fuisse, ut ab unico sacerdote, Parocho scilicet, ungeretur infirmus [4]).

quidem Decentii interrogatio, quantum abhorreret ab illorum temporum fide, ut Christiani quique infirmos sacro oleo ungere posse crederentur, aperte indicat. Ex quibus liquet, quam parum se acutos exhibuerint Launojus et Basnagius.

1) Sane singula expendi documenta, quæ illi Auctores proferunt, nec ullum reperi, quod non spectet ad unctionem ceremonialem, quæ olim in usu erat ad implorandam a Domino sanitatem. Nonnulla vero ad rem præsentem nullo modo spectant, cujusmodi sunt, quæ refert Basnagius ex Sulpicio Severo *Dial.* III, cap. 3, et ex S. August. *De civit. Dei*, lib. 22, cap. 8. Nec magis proficit ex textu *Sermonis S. Eligii*, in quo legitur: „Æger Eucharistiam cum fide et devotione suscipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat eoque ungat." Nam etiamsi retineatur hæc lectio, siquidem in aliis exemplaribus legitur *ungatur*, attamen clarum est ab eo ungi debere ægrotum, qui Eucharistiam deferebat et ipsum oleum benedictum, præsertim cum S. Eligius immediate subjiciat: „Ut illud, quod scriptum est, impleatur in eo: *Infirmatur aliquis, inducat presbyteros, et orent super eum ungentes eum oleo*, etc.," quibus determinatur sensus vocis *ungat* seu *unguat*, id est, efficiat, seu satagat ut ungatur; quod etiam ex sequentibus verbis liquet. Verum hæc omnia dissimulat Basnagius. Cf. Bened. XIV, *De Synodo*, lib. 8, cap. 4, §. 1 et seqq.

2) Cf. Marten. loc. cit. art. 3 et 4.

3) Id apertissime constat ex iis, quæ attulimus de S. Eugendo inuncto ab unico sacerdote; ac de Artemio oleo peruncto ab uno S. Nepotiano. Alia exempla profert Martenius loc. cit., ex quibus refellitur error Græcorum, ac nominatim Simeonis Thessalonicensis, qui irritum habent Sacramentum hoc administratum ab unico sacerdote. Contendunt enim ad minus tres sacerdotes requiri ad valide conferendam infirmorum unctionem. Sed cf. adversus eos, quæ scribit Arcudius op. cit. lib. 5, cap. 6.

4) Cf. Benedict. XIV, loc. cit. §. 6.

43. VI. Subjectum Extremæ Unctionis esse solos adultos baptizatos gravique morbo laborantes, inter omnes catholicos theologos nunc convenit adversus Dallæum contendentem etiam infantes ac optima valetudine utentes inungi quovis tempore consuevisse. Contrarium enim evincunt: 1° ipsa Jacobi Apostoli verba, ut paulo ante ostendimus; 2° constans Ecclesiæ praxis [1]; 3° omnes Patres et rituales libri. Si quæ monumenta aliud præ se ferre videntur, vel ex speciali divino instinctu id repetendum [2], vel ex ignorantia, vel demum ex eodem principio, quo senes interdum inungi consueverunt [3]. Cæterum ad Græcorum aliorumque Orientalium praxim quod attinet inungendi sanos ac bene valentes, ostendit Renaudotius, eos per illum ritum minime sibi proponere administrationem Sacramenti, sed ceremonialem unctionem, quam devotionis causa frequentant [4]. Dum vero diximus subjectum hujus Sacramenti esse infirmos gravi morbo laborantes, non ita hæc accipienda sunt, ut in extremis, ut ajunt, constitutis debeat hoc Sacramentum administrari. Hæc enim agendi ratio est contra Ecclesiæ mentem [5], et contra finem secundarium ejusdem Sacramenti, conferendi scilicet sanitatem, si animæ saluti expediat; cum enim Sacramentum non producat hunc effectum per modum miraculi, non ita debet differri donec miraculum necessarium sit; est præterea hæc praxis perniciosa, cum ex

1) Cf. Marten. loc. cit. art. 1.

2) Unicum exemplum, quod profert Martenius loc. cit. de Extrema Unctione sanis collata, est de Odilia filia comitis Herimanni et Mathildis, quæ cum feria IV ante Pascha, ut legitur in *Chronico Virdunensi*, pag. 167, ad S. Vitoni monasterium sana et integra accessisset, a Richardo Abbate præmonita de futura sequenti die ejus morte, ab eodem Abbate liquore sancti olei inuncta, postea, ut prædictum fuerat, vita functa est. Ast quis non videat factum istud esse prorsus extraordinarium, nec in exemplum trahendum? Dici etiam non incongrue potest, eos, qui sunt divinitus admoniti de instante sibi interitu, jam tum cœpisse interiori morbo laborare, quod sæpe accidere solet, etsi in specie valerent, ideoque perunctos fuisse eodem prorsus jure, quo senes inungendos mox dicemus in decrepita ætate jam constitutos. Alia exempla profert Bened. XIV, loc. cit. cap. 5, §. 2, quibus eadem debet aptari responsio.

3) Ipsa enim senectus est morbus, idemque eo gravior et insanabilior, quo magis mortem propediem allaturus. Senes enim identidem moriuntur; „sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur, ut loquitur Tullius, *De Senect.* cap. 20, „et quasi poma ex arboribus . . . si sunt matura et cocta, decidunt, sic senibus vitam aufert maturitas." His propterea salutari Unctione consulendum esse jure optimo rituales libri, et in his Romanus §. 7, et vir sanctissimus Carolus Borromæus in Conc. Mediolan. IV, tit. 6, *De Extrema Unctione*, constituunt.

4) *Perpétuité de la foi*, tom. V, liv. 5, chap. 3, ubi præterea observat presbyteros orientales super ægrotos tantum recitare orationes, quibus unctio sacramentalis adhibetur; minime vero easdem recitare cum sanos inungunt. Cf. etiam Goarium in *Euchologio*, pag. 432 et 728.

5) Hæc congruunt cum iis, quæ docet *Catechismus Rom.* part. II, cap. 6, §. 9: „In quo gravissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita, et sensibus carere incipiat; constat enim ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si ægrotus, cum in eo adhuc integra mens, et ratio viget, fidemque et religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur."

ejusmodi dilatione fiat, ut absque hoc salutari Sacramento infirmus e vivis non semel excedat, aut Sacramentum recipiat cum sensibus destitutus est, ac proinde sine contritionis actibus; demum ansam præbet hæreticis Ecclesiam calumniandi, perinde ac si ipsa pinguedine sua, ut loquitur Calvinus, semicadavera inficiat [1]).

44. Hic observare juverit, non semper eundem ordinem in Ecclesia viguisse circa hujus Sacramenti administrationem. Ut plurimum enim antiquitus ante viaticum conferebatur, ut allata a nobis documenta ostendunt; interdum etiam post viaticum, ut in præsentia gravissimis de causis usus obtinet [2]).

45. VII. Demum effectum hujus Sacramenti docet Tridentinum esse gratiam Spiritus Sancti, *cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda* [3]), *ac peccati reliquias* [4]) *abstergit; et ægroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus sublevatus, et morbi incommoda et labores levius fert, et tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis, facilius resistit; et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedie-*

1) Sic enim loquitur *Instit.* lib. 4, cap. 19, §. 21: „Isti *(Catholici)* non infirmos, sed semimortua cadavera, sua pinguedine inficiunt: quum jamjam anima in primoribus labris laborat, vel (ut ipsi loquuntur) in extremis." Cæterum ex antiquis documentis prolatis a Menardo et Martenio locis citt. constat Ecclesiam consuevisse Sacramentum hoc administrare, cum fideles in gravem morbum incidissent. Cf. Bened. XIV, loc. cit. cap. 7, §. 1 et seqq.

2) Cf. Bened. XIV, loc. cit. cap. 8, qui de hoc copiosissime disputat; neque necesse est plura congerere. Bellarm. quoque in op. *De arte bene moriendi*, lib. 2, cap. 7, varias disciplinæ quæ nunc obtinet rationes affert.

3) Hinc passim theologi docent per Sacramentum Extremæ Unctionis dimitti peccata venialia *per se*, exitialia vero atque mortifera remitti *secundario* seu *per accidens*. „Neque enim, *inquit Catechismus Rom.* loc. cit. n. 14, hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed baptismus tantum et pœnitentia vi sua hoc efficiunt." Qui ergo cum Sambrovio existimant, effectum istius Unctionis per se non esse solam remissionem venialium, sed etiam mortalium, ii pugnant cum doctrina Catechismi Romani, imo cum sensu universæ Ecclesiæ, quæ duo solum semper agnovit Sacramenta *mortuorum*, baptismum nempe et pœnitentiam; tertium autem addi oporteret, si Extrema Unctio ad delenda etiam lethalia fuisset per se instituta. Posset tamen dici ordinatum esse hoc Sacramentum etiam directe ad delenda peccata lethalia, sed ea solum, quorum pœnitens conscientiam non habet, quacumque demum ex causa id proveniat. Hæc omnia copiose declarat Nic. Serarius op. cit. cap. 9, num. 113 et seqq. Cf. etiam S. Th. in *Suppl.* q. 30, art. 1, et lib. 4, *Cont. Gent.* cap. 73, hac porro ratione, quæ sibi invicem adversari videntur, componuntur. Ex hoc colligunt theologi fieri posse eum per hoc Sacramentum salvari, qui alioquin esset damnandus.

4) Hoc nomine intelligitur languor ille et infirmitas virium, qua a recte factis, atque a studio virtutis avocamur, tum perversa illa atque præpostera voluntatis inclinatio, qua propensi sumus ad vitia, atque ad explendas cupiditates, quodam veluti pondere impellimur. Ut autem hæc duplex animi affectio multitudine peccatorum contrahitur, ita opportuno remedio sanari debet, eo præsertim tempore, quo nobis gravi morbo afflictatis impendet periculum amittendæ vitæ. Mortem enim pertimescimus; timorem vero auget tum anteactæ vitæ conscientia, tum illa cura et cogitatio de formidando Dei judicio paulo post subeundo. Ne igitur animus his timoribus opprimatur, sed potius mortem tranquille expectet, excitari et erigi debet, pio quodam sanctoque gaudio repleri, et a peccati reliquiis liberari.

rit, *consequitur* [1]). Quos quidem effectus fuse et eleganter exponit Catechismus Romanus [2]), ac breviter complexus est hoc disticho haud ignobilis poëta:

Ungor in extremis, ut fiat gratia major,
Et morbus levior, et mea culpa minor.

1) Sess. XIV, *De Extr. Unct.* cap. 2. 2) Loc. cit.

TRACTATUS DE ORDINE.

PROOEMIUM.

1. Si qua est in re theologica disputatio, quæ *ad nos*, qui in sortem Domini vocati sumus, et facti ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei, maxime spectet, ea profecto est, quam ordimur. Agendum est enim de Ordine, de eo scilicet ritu, quo segregati a fidelium cœtu constituimur in ecclesiastica hierarchia et ad ecclesiastica munia obeunda, ut totius Ecclesiæ utilitati atque æternæ animarum saluti pro virili inserviamus.

2. Ordinis nomen bifariam a Patribus accipitur, vel pro ipsa sacra Ordinatione, seu ritu, quo Ecclesiæ ministri inaugurantur, vel pro ecclesiastica hierarchia, sive Ecclesiæ ministrorum gradu ac dispositione juxta nativam hujus vocis significationem [1]). Primo sensu proprie a Latinis *Ordinatio* vocatur, seu *sacra Ordinatio*, a Græcis *χειροτονία (cheirotonia)* seu *manuum extensio* aut *porrectio*, interdum vero *χειροθεσία (cheirothesia)* seu *manuum impositio* dicitur [2]).

3. De Ordine in priori sensu accepto agere nobis propositum est. Hinc quatenus Ordo sacram inaugurationem significat, nos ducit ad statuendam Sacramenti veritatem, atque ad investigandum, quibus potissimum ritibus et gradibus tanta hæc dignitas competat, et quænam sit uniuscujusque materia, forma, subjectum et minister. Quibus aliud caput subnectimus ad præcipuum ecclesiastici Ordinis decus vindicandum, quod in continentiæ professione consistit.

CAPUT I.

DE SACRAMENTI ORDINIS VERITATE.

4. Ordo seu sacra Ordinatio definiri consuevit: ***Ritus sacer seu Sacramentum Novæ Legis a Christo institutum, quo***

1) Juxta hanc significationem S. Augustinus *De civit. Dei*, lib. 19, cap. 13, n. 1: „Ordo, *inquit*, est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens, dispositio."

2) Cf. Witasse Tract. *De Sacram. Ordinis* part. I, q. 1, art. 1. Notandum porro est cum Petavio *De Eccles. hierarchia*, lib. 1, cap. 8, n. 10, vocem *χειροτονίας* ambigue usurpari, ac sæpe Ordinationis Sacramentum, id est, consecrationem significare; interdum vero nudam electionem, quæ popularibus suffragiis olim fiebat. Hac autem vocis ambiguitate, ut inferius videbimus, novatores sæpe abusi sunt.

spiritualis potestas confertur Sacramenta conficiendi et ministrandi, cæteraque ecclesiastica munia pro jure obeundi. Prout Ordo dicitur *ritus sacer*, omnes omnino gradus seu ordines complectitur, etiam eos, in quibus ex plurimorum sententia, Sacramenti ratio desideratur; prout vero dicitur Sacramentum, ad eos tantum gradus atque ordines refertur, in quibus vera Sacramenti ratio dignoscitur.

5. Omnium primi sæc. XVI novatores hujus Sacramenti veritatem convellere ausi sunt, licet verbis ad fallendum compositis, cum de eo disserunt, interdum utantur [1]. Quamobrem etsi pastoribus suis a regibus aut magistratibus electis ac approbatis manus imponant, negant tamen, si Anglicanos excipias, sacram ejusmodi actionem veri nominis Sacramentum esse, quod conferendæ gratiæ vim habeat, quo spiritualis nota imprimatur atque indelebilis character, quo denique potestas tribuatur docendi, conficiendi, atque administrandi Sacramenta, sed veluti nudam ceremoniam habent, qua delecto pastori sacrum munus committi declaratur, assignarique stipendium. Ex istorum enim placitis fideles omnes baptismi vi Sacerdotio sunt instructi, nec egent nisi publica deputatione, ut Sacerdotii munere fungantur. Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO.

Ordo sive sacra Ordinatio est vere et proprie Sacramentum a Christo Domino institutum.

6. De fide est, quam his verbis Tridentina Synodus sess. XXIII, can. III, definivit: *Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram Ordinationem non esse vere et proprie Sacramentum, a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et Sacramentorum; anath. sit.*

7. Hæc autem veritas tum ex verbo Dei scripto, tum ex verbo Dei tradito luculentissime constat. Scribens enim Apostolus de Timothei Ordinatione in priori ad ipsum data Epistola IV, 14: *Noli*, inquit, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii;* ac iterum in posteriori ad eundem Epistola I, 6, scribit: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Exponens porro cujusmodi hæc gratia sit, ita ibidem immediate subdit: *Non*

1) Cf. Witasse loc. cit. art. 2.

enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis. Ex his autem tria illa habemus, quæ adversariis ipsis fatentibus requiruntur, ac sufficiunt ad vere ac proprie Sacramentum constituendum, ritum nempe externum in manuum impositione, gratiæ promissionem ritui illi adnexam, ac propterea Dei mandatum seu divinam institutionem, quæ ex ipsa gratiæ promissione profluit. Solius enim Dei est ejusmodi ritum externum instituere, qui gratiæ non solum significandæ, sed et conferendæ vim habeat.

8. Id ipsum præterea constat ex perpetua Ecclesiæ traditione, cujus testes locupletissimi Patres sunt, ex quibus alii sacram Ordinationem *Sacramentum* appellant, ut Leo M. [1]), et Gregorius item M. [2]); alii etiam *invisibilem gratiam* a Deo concedi in hoc Sacramento docent, ut Ambrosius [3]), et Gregorius Nyssenus [4]); alii denique non dubitarunt Ordinem cum baptismo ita conferre, ut explorati principii loco sumerent utrumque esse veri nominis Sacramentum, eandemque esse utriusque rationem; in his Hieronymus in *Dialogo adversus Luciferianos* contendit, iterum ordinandos non esse, quos hæretici jam ordinaverant, quia baptizati ab hæreticis non rebaptizantur; sic enim disputat: *Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit, et in fide sua Sacerdotem constitutum constituens non inquinavit* [5]). Similia habet S. Augustinus in lib. II, *Cont. Epist. Parmeniani*, ubi ita invicte Donatistas perstringit: *Nulla ostenditur causa, cur ille, qui ipsum baptismum amittere non potest, jus dandi potest amittere. Utrumque enim Sacramentum est; et quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur* [6]).

9. Testes insuper hujus traditionis sunt œcumenicæ Synodi Chalcedonensis et Nicæna II [7]), tum Synodi particulares, cujusmodi sunt tum Constantinopolitana an. 459 a Gennadio co-

1) *Epist.* XII, *ad Episcop. Provinciæ Mauritaniæ Cæsar.* cap. 3, ed. Ballerin. „Quis igitur, *dicens*, dissimulare audeat, quod in tanti *Sacramenti* perpetratur injuriam?" Loquitur autem de Ordinationibus per tumultum factis.

2) Lib. 4, *In prim. Regum*, cap. 5, n. 1: „Is, *inquit*, qui promovetur, bene foris ungitur, si intus virtute Sacramenti roboretur."

3) Lib. 1, *De Spiritu Sancto*, cap. 5, n. 71, et *Serm.* x, *in Ps.* CXVIII, n. 17.

4) *Orat. in baptismum Christi*, opp. edit. Paris. 1615, tom. II, pag. 802: „Eadem Verbi *(Christi)* vis, *scribit*, Sacerdotem augustum ac honorandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum. Quum enim heri ac tempore superiori unus e multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul: eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, *invisibili quadam vi ac gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens;*" *ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει, καὶ χάριτι τὴν ἀόρατον ψυχὴν μεταμορφωθεὶς πρὸς τὸ βέλτιον.*

5) N. II, ed. Vallars.

6) N. 28. Alia testimonia Patrum cf. apud Bellarm. *De Sacram. Ord.* cap. 3, et apud Witasse loc. cit. q. 1, art. 2.

7) Synod. Chalced. can. 2, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IV, col. 601; Nicæna can. 5, ibid. tom. IV, col. 490.

acta [1]), tum Bracharensis I [2]) et Toletana VIII [3]), quæ omnes declarant gratiam esse Ordinationis effectum, atque adeo Ordinationis ritum in Sacramentorum loco et numero habitum fuisse. Sic enim inter cæteras loquitur œcumenica Synodus Chalcedonensis: ***Si quis Episcopus propter pecunias Ordinationem fecerit, et non venalem gratiam vendiderit . . . de proprio gradu in periculum veniat.***

10. Luculentissimum denique divinæ hujus traditionis testimonium est eadem Ecclesiarum omnium et ipsorummet hæreticorum, de quorum societate et origine heterodoxi nostri gloriantur, consensio. Morinus in toto suo commentario ***De sacris Ordinationibus***, et Renaudotius tom. V operis, quod inscribitur ***Perpetuitas fidei catholicæ***, omni monumentorum genere ostenderunt septenarium Sacramentorum numerum a Græcis et Orientalibus semper agnitum, et propugnatum fuisse, atque Ordinationem in septenario illo numero constantissime recensitam fuisse [4]). Bossuetius autem in ***Historia variationum*** demonstravit, nec Waldenses, nec Wicleffitas neque Hussitas in hoc doctrinæ articulo a fide Catholicorum recessisse. Est igitur perpetua et constans omnium Ecclesiarum, omniumque temporum, atque ab hæreticis ipsis confirmata traditio, Ordinationem esse veri nominis Sacramentum.

11. Ad probationum vero cumulum jam accedit recentiorum Protestantium confessio, qui non dubitarunt sacro huic Ordinationis ritui gratiæ divinæ collationem adscribere [5]). Tanta scilicet est veritatis vis, ut ab adversariis ipsis consensum extorqueat.

DIFFICULTATES.

12. ***Obj.*** 1° Impositio manuum, quam allata Scripturarum loca commemorant, familiaris erat veterum Hebræorum ritus, quo Apostoli modo ad morbos curandos, modo ad preces Deo fundendas, modo in alios etiam fines deinceps uti cœperunt. Ergo nulla ratione traduci potest ad peculiare aliquod Sacramentum; 2° præsertim cum nuspiam in Scripturis appareat

1) Ibid. tom. II, col. 783.

2) Can. 3, ibid. tom. III, col. 386.

3) Cap. 3, ibid. col. 961.

4) Cf. etiam Joseph. Simon. Assemanum *Biblioth. Orient.* tom. III, part. I, pag. 356 et 373.

5) Id aperte ex recentioribus fatentur Dr. Marheineke in *Systemate catholico*, vol. III; Kaiser in *Theologia biblica*, seu *Judaismo et Catholicismo*, Erlang. 1814; Fessler, qui in suo *Manuali liturgico* hanc proponit Ordinationis formulam: „Ordinans una cum omnibus adsistentibus ambas manus extendens super caput ordinandi dicat: Accipe Spiritum Sanctum ad ministerium operis, seu officii Sacerdotii, quem nos manuum impositione tibi conferimus; quorum remiseris peccata, remittentur ei, et quorum retinueris, retenta erunt. Vi potestatis mihi Dei nomine traditæ mediante et in Ecclesia ego te consecro et ordino Sacerdotem Ecclesiæ evangelicæ, præconem Evangelii J. C. et dispensatorem sanctorum Sacramentorum suorum in nomine Patris, etc." Apud Esslinger *Apologie de la religion catholique*, etc. 1832.

hanc manuum impositionem adhibitam fuisse a Christo, cum Apostolos suos Sacerdotes instituit, aut Ecclesiæ præfecit. 3° Gratia vero, quam Apostolus narrat se contulisse Timotheo per impositionem manuum suarum, non est gratia sanctificans, sed gratia miraculorum et prophetiæ, quæ *gratis data* vulgo appellatur, quam propterea χάρισμα *(charisma)* vocavit ad discrimen alterius gratiæ sanctificantis, quæ ab eodem Apostolo plerumque designari consuevit vocabulo χάρις *(charis)*. 4° Hoc sane expresse affirmat ibidem Apostolus, dum ait, gratiam Timotheo datam fuisse *per prophetiam*, quæ est donum gratis datum. 5° Quamobrem recte Ecclesiæ Patres utrumque Pauli testimonium explicarunt, vel de gratia miraculorum, vel prophetiæ, vel de facultate docendi. 6° Denique utcumque Apostoli Pauli testimonia accipiantur, Ordinis tamen Sacramentum minime probant. Ille enim loquitur de impositione manuum *presbyterii;* Catholicorum autem constans sententia est, non Presbyteros, sed Episcopos tantum Ordinis Sacramentum administrare posse. 7° Accedit, quod Sacramentum Novæ Legis Christianis omnibus debet esse commune, Ordo autem peculiaris est clericorum. Ergo.

13. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Ritus materialis, *trans.* vel *conc.* prout a Christo instructus est gratia sacramentali, seu prout Christus eidem ritui alligavit gratiæ collationem, *neg.* Alioquin et ipsum baptisma ex albo Sacramentorum esset expungendum, cum non minus hic baptizandi ritus apud veteres Hebræos obtinuerit [1]).

14. *Ad* 2m, *Neg. cons.* Potuit enim Christus pro suprema qua pollebat auctoritate absque peculiari ritu sacerdotalem dignitatem Apostolis conferre, et ipsis interea præcipere, ut ad inaugurandos Sacerdotes impositione manuum uterentur. Nec enim tantum ex iis, quæ Christus fecit, sed ex iis, quæ ipse facienda mandavit, thesim nostram adstruimus.

15. *Ad* 3m, *Neg.* Est enim gratia *virtutis* et *dilectionis*, ut ipsemet exposuit. Id porro, quod additur de voce χάρισμα collata cum voce χάρις, nullius prorsus ponderis esse reponimus, tum quia Apostolus, Rom. V, 15, hac eadem voce utitur ad gratiam sanctificantem significandam, dum ait: *Non sicut delictum, ita et donum* [2]), gr. χάρισμα, tum quia vetustissimi Græcorum Patres gratiam, qua Filii Dei nominamur et sumus, χάρισμα appellant, ut Clemens Alex. [3]), Gregorius Nazianz. [4]) atque Theodoretus [5]). Hinc etiam Pauli interpres

1) Cf. Lightfoot, *Harmonia quat. evang.* part. III, *in Joan.* III, v. 23, opp. ed. Ultrajecti 1692, vol. I, pag. 446 et seqq.
2) *Οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτω καὶ τὸ χάρισμα.*
3) *Pædagogi,* lib. 1, cap. 6, pag. 931.
4) *Orat.* XL, pag. 638.
5) Epist. Græcor. decretorum cap. 28, tom. IV, pag. 316. Hæc aliaque exempla cf. apud Suicerum in *Thesauro eccles.* tom. II, ad vocem χάρισμα, §. 3.

Joannes Chrysostomus, quod Paulus in objecto loco *χάρισμα* vocaverat, ipse *χάριν* exposuit [1]). Ideo autem Paulus impertitam gratiam Timotheo dicere maluit *χάρισμα* quam *χάριν*, quia scilicet Ordo tum gratia sanctificante initiatos auget et cumulat, tum eosdem multis præterea donis exornat ad aliorum utilitatem et salutem. Apposite Chrysostomus ita verba posterioris epistolæ ad Timotheum enarrat: ***Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, hoc est, gratiam Spiritus, quam accepisti, ut præsis Ecclesiæ, ut signa edas et cultum omnem exhibeas. Penes nos enim est illam vel extinguere, vel accendere (Homil.*** I ***in*** II ***ad Timoth.)*** [2]). Quibus verbis ***gratiam gratis datam*** S. Doctor ita commemorat, ut gratiam sanctificantem minime excludat. Atque hoc modo explicandi sunt cæteri Ecclesiæ Patres, qui Pauli verba vel de gratia miraculorum, vel prophetiæ, vel de facultate docendi quoquomodo explicasse videntur. Ab hac autem expositione nec ipsi recentiores Protestantes abhorrere videntur [3]).

16. ***Ad*** 4m, ***Dist. Per prophetiam*** de futura Timothei Ordinatione, ***conc.*** per donum prophetiæ, vel ***neg.*** vel ***subd.*** præter gratiam sanctificantem, ***trans.*** ad hujus exclusionem, ***neg.*** Illorum porro expositio nobis verisimilior videtur, qui ea Pauli verba non de effectu manuum impositionis interpretantur, sed de prophetia, sive revelatione, qua admonitus Paulus Timotheo manus imposuerat, et Episcopum consecraverat cohærenter ad ea, quæ I Epist. ad eundem Timotheum I, 18, ipse Apostolus scripserat: ***Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias*** [4]).

17. ***Ad*** 5m. Responsio patet ex iis, quæ dicta sunt ad 3m.

18. ***Ad*** 6m, ***Dist.*** Id est, Episcopi, ***conc.*** simplicis Presbyteri, ***neg.*** Vox enim ***presbyteri*** seu ***presbyterii*** ab initio, ut suo loco ostendemus, æquivoca fuit, atque usurpabatur ad designandos Sacerdotes sive primi, sive secundi Ordinis, id est, tum Episcopos tum Presbyteros proprie dictos; hic porro eam ab Apostolo adhibitam esse ad significandos Episcopos patet

1) *Hom.* I, *in* II *Epist. ad Timoth.* cap. 1, n. 2.

2) *Τουτέστι, τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἣν ἔλαβες εἰς προστασίαν τῆς ἐκκλησίας, εἰς σημεῖα, εἰς τὴν λατρείαν ἁπάσην· ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι καὶ σβέσαι, καὶ ἀνάψαι τοῦτο.* Loc. cit. edit. Maur. opp. tom. XI, pag. 661.

3) Cf. Rosenmüller *Schol.* in hunc locum.

4) *Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας.* Hanc expositionem sequitur ipse Calvinus in *Comment. in* I *ad Timoth.* IV, 14, ubi scribit: „Dicit *(Apostolus)* gratiam illi *datam esse per prophetiam.* Quomodo? Quia scilicet Spiritus Sanctus oraculo Timotheum destinaverat, ut in ordinem pastorum cooptarent. Neque enim delectus tantum fuerat hominum judicio, ut fieri solet; sed præcesserat Spiritus Sancti nuncupatio . . . Itaque sensus est, Timotheum, quum prophetarum voce adscitus fuit in ministerium, et deinde solemni ritu ordinatus, simul gratia Spiritus Sancti instructum fuisse ad functionem suam exequendam. Unde colligimus non inanem fuisse ritum, quia consecrationem, quam homines impositione manuum figurabant, Deus Spiritu suo implevit." Quid clarius?

tum ex S. Joan. Chrysostomo, qui Hom. in hunc locum declarat Apostolum id dicere: ***Non de Presbyteris hic loquitur, sed de Episcopis; neque enim Presbyteri Episcopum ordinabant*** 1): tum ex antiquissimis versionibus, quæ verba illa reddunt: ***Per impositionem manuum Episcopi*** 2); tum denique ex Apostolo ipso, qui II ad eundem Timoth. epistola scribit: ***Per impositionem manuum mearum.*** Non desunt, qui contendunt, vocem illam *presbyterii* non ad Ordinis ministrum, sed ad subjectum, seu ad ordinatum ipsum referri, atque adeo significare officium Presbyteri, vel Episcopi, ut sensus sit: ***Per impositionem manuum qua creatus es Presbyter.*** Hæc autem interpretatio, quam Calvinus ipse probavit 3), difficultatem omnem de medio tollit.

19. ***Ad*** 7[m], ***Dist.*** Quoad utilitatem, *trans.* vel *conc.* quoad perceptionem, *neg.*

CAPUT II.

DE MULTIPLICI ORDINUM NUMERO ET DIGNITATE.

20. Loquens Tridentina Synodus sess. XXIII, cap. II, de sacris Ordinibus hæc habet: ***Cum divina res sit tam sancti Sacerdotii ministerium; consentaneum fuit, quo dignius et majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures et diversi essent ministrorum Ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent. Nam non solum de Sacerdotibus, sed et de Diaconis Sacræ Literæ apertam mentionem faciunt; et quæ maxime in illorum Ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent, et ab ipso Ecclesiæ initio sequentium Ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria Subdiaconi scilicet, Acolythi, Exorcistæ, Lectoris et Ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam Subdiaconatus ad majores ordines a Patribus et sacris Conciliis refertur, in quibus et de aliis frequentissime legimus.*** Can. autem II sic eandem doctrinam sanxit: ***Si quis dixerit, præter Sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, et majores, et minores, per quos, velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur; anath. sit.***

1) *Hom.* XIII, *in* I *ad Timoth.* n. 1: *Οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων· οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν.* Loco citato pag. 618.

2) Sane versio æthiopica ita reddit Apostoli verba: *Cum impositione manuum Episcoporum.* Cf. *Polygl. Walt.*

3) Tum in *Comment.* in hunc locum, tum *Instit.* lib. 4, cap. 3, §. 16.

21. Quæ verba singula mira sapientia referta si quis attente perpendat, intelliget ita Tridentinum doctrinam catholicam tradidisse, quin vel Ecclesiæ græcæ, vel diversis scholarum placitis quidpiam detraxerit, vel uni potius quam alteri sententiæ adhærere videatur. Hoc enim unum definivit de fide esse, nempe in Ecclesia Catholica præter Sacerdotium alios esse Ordines et majores et minores, minime vero 1° quot sint et quinam sint; 2° an omnes divinitus fuerint instituti necne; 3° an omnibus et singulis ratio competat Sacramenti, vel quibus in particulari; 4° an omnes æque imprimant characterem; 5° an iidem semper viguerint, an alii præterea.

22. Porro omnes Catholici consentiunt; 1° præter Sacerdotium alios esse Ordines, et majores et minores, quod fides docet; 2° ex his Episcopatum, Presbyteratum et Diaconatum divinitus institutos esse; 3° Presbyteratus Ordinationem veri nominis esse Sacramentum.

23. Dissentiunt autem Græci a Latinis 1° circa Ordinum numerum; Latini enim septem ad minimum Ordines agnoscunt: Sacerdotium, Diaconatum, Subdiaconatum, Acolythatum, Exorcistatum, Lectoratum et Ostiariatum; Græci vero nonnisi quatuor numerant, Sacerdotium videlicet, Diaconatum, Hypodiaconatum et Lectoratum. 2° Dissentiunt iterum Græci a Latinis in eo, quod isti Subdiaconatum inter Ordines majores, saltem a pluribus sæculis recenseant, illi vero inter Ordines minores, quem propterea extra sanctuarium conferunt perinde ac Lectoratum.

24. Ast neque inter se conveniunt Latini 1° circa Ordinum numerum, canonistæ enim plerique, præsertim ex antiquioribus, novem esse contendunt eo, quod in his recenseant et Episcopatum et clericalem tonsuram, quam quidem tanquam nudam ceremoniam ac dispositionem ad Ordines theologi communiter habent; qui præterea 2° inter se disceptant, num Episcopatus sit Ordo specie distinctus a Presbyteratu, an vero ejusdem Presbyteratus ejusque characteris extensio. 3° Disputant utrum omnes Ordines tam majores quam minores divinitus fuerint instituti, an vero tres hierarchici tantum, Episcopatus videlicet, Presbyteratus et Diaconatus; 4° ac propterea num omnibus ex æquo Ordinibus dignitas Sacramenti competat nec ne.

25. Nos methodo quam sectari cœpimus insistentes, prius quæ ad fidem pertinent vindicabimus, postea adstruemus, quæ nunc penes theologos certa ac rata sunt; demum nonnulla adjiciemus scholia ad ea illustranda, de quibus adhuc theologi inter se decertant.

PROPOSITIO I.

Est in N. T. Sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum, quod non est omnibus commune, sed Apostolorum proprium, externo ritu in Ecclesia propagandum, cui competit vera Sacramenti ratio.

26. Quatuor partes complectitur propositio: institutum nempe a Christo fuisse in Nova Lege externum ac visibile Sacerdotium; hoc vero Sacerdotium non esse commune omnibus Christianis; idem Sacerdotium externo ritu esse propagandum in Ecclesia; et demum huic ritui competere dignitatem Sacramenti.

27. Prima pars de fide est, a Conc. Tridentino sess. XXIII, hoc can. I, definita: *Si quis dixerit, non esse in Novo Testamento Sacerdotium visibile et externum; vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum Corpus et Sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium prædicandi Evangelium, vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse Sacerdotes; anath. sit.* Reliquæ autem partes ad eandem fidem pertinent, utpote totidem corollaria, quæ arctissimo nexu cum prima connectuntur, et ex ea necessario profluunt.

28. I. Sic vero primam partem evincimus cum Tridentinis Patribus qui in cit. sess. cap. I, hæc præclare habent: *Sacrificium et Sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege extiterit . . . Hoc autem ab eodem Divino Salvatore nostro institutum esse, atque Apostolis eorumque successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi Corpus et Sanguinem ejus, necnon et peccata dimittendi, et retinendi, Sacræ Literæ ostendunt, et Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit.* Unde sic: Christus instituit verum et proprie dictum Sacerdotium, visibile nempe atque externum, si verum et proprie dictum instituit sacrificium. Atqui Christus, ut constat ex iis omnibus quæ suo loco disseruimus, instituit Eucharistiam tanquam verum et proprie dictum sacrificium [1]). Ergo.

29. Major porro propositi argumenti propositio facile ostenditur ex intima ac necessaria connexione ac relatione, quæ intercedit inter Sacerdotium et Sacrificium, quæ tanta est, ut alterum sine altero nunquam extiterit; unde Apostolus Hebr. V, 1, principii loco ponit: quod *omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Et

1) In Tract. *De Eucharist.* n. 244 et seqq.

sane sui erant in lege naturæ sacerdotes, familiarum nempe principes et filii natu majores, qui sacrificia facerent: in lege etiam Moysis sacrificiis offerendis sacerdotalem ordinem designavit ipsemet Deus ex familia Aaron; ergo cum Christus in Nova Lege Eucharistiam instituerit tanquam verum ac proprie dictum sacrificium, consequens est verum pariter ac proprie dictum Sacerdotium ipsum instituisse.

30. II. Istud porro verum ac proprium Sacerdotium externum atque visibile non esse omnibus fidelibus commune secus ac cum suis Lutherus contenderit, sed Apostolorum proprium a Christo fuisse institutum, quæ est altera propositionis pars, quam plurimis canonibus sancivit Tridentina Synodus [1]), luculentissime, ex iis quæ sequuntur, ostenditur.

31. Eos enim tantum Sacerdotes Christus instituit ad quos ea verba pertinent: ***Hoc facite in meam commemorationem:*** atqui hæc ad solos præsentes certissime pertinent, nempe ad Apostolos, quos eucharisticæ mensæ voluit esse participes, ut Matthæus XXVI, Marcus XIV, Lucas XXII, unanimiter et accurate describunt. Ergo solos Apostolos Sacerdotes Christus instituit. Et vero: si imperfecta et egena elementa, cujusmodi ex Apostolo erant legis naturæ ac mosaicæ sacrificia, a proprio et peculiari ministro oblata fuerunt, consentaneum etiam videbatur, ut sacrificium eucharisticum omnium præstantissimum Deoque plenum non ab omnibus indiscriminatim offerretur, sed ab iis tantum quibus id muneris peculiariter tributum fuisset. Id ipsum conficitur ex potestate altera christiani Sacerdotii propria, dimittendi scilicet ac retinendi peccata, quam Christus nonnisi Apostolis contulit Joan. XX, illis verbis: ***Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt;*** ut suo loco ostendimus [2]).

32. Accedit Ecclesiæ totius auctoritas, quæ universali et publico usu constanter adeo et semper ostendit Sacerdotium a Christo tributum Apostolis solis fuisse, et ab ipsis deinceps in eos tantum descendisse, qui ab iisdem Apostolis certo ordine et ritu initiati fuissent, ut nunquam, ne sæviente quidem tyrannorum persecutione, permiserit, ut qui Sacerdotes non essent, jura et officia Sacerdotii propria affectarent. Ex Patribus integri exscribendi essent tractatus, qui hanc veritatem confirmant. Nobis propterea satis sit describere quæ S. Joan. Chrysostomus, lib. III, ***De Sacerdotio***, habet: ***Sacerdotium enim in terra quidem peragitur, sed cœlestium ordinum classem obtinet, et jure quidem merito. Non enim homo, non Angelus, non Archangelus, non alia quæpiam***

1) Tum can. I, et can. III, sess. XXIII; tum can. II, sess. XXII; can. IV, sess. XIV.

2) Tract. *De Pœnit.* n. 4 et seqq.

creata potestas; sed ipse Paracletus hoc officium ordinavit, qui manentibus in carne auctor fuit ut Angelorum ministerium animo conciperent 1). Qui exinde concludit Sacerdotes Angelis ipsis, nedum principibus ac regibus dignitate præstare.

33. III. Nec minus luculenter adstruitur tertia propositionis pars; Sacerdotium enim ex dictis ad sacrificium refertur: atqui sacrificium quod Christus instituit, voluit in Ecclesia esse perpetuum, ergo et Sacerdotium. Cum rursum Christus Sacerdotibus facultatem commiserit remittendi aut retinendi peccata, tamdiu debet hæc facultas perdurare, quamdiu peccata erunt in mundo remittenda aut retinenda, nempe usque ad consummationem sæculi, ideoque et Sacerdotes qui eandem exerceant. Voluisse insuper Christum, ut ritu externo a se instituto Sacerdotium propagaretur, id facto suo ostenderunt Apostoli. Act. enim XIII, 2, legimus, eos qui Antiochiæ commorabantur jussos a Spiritu Sancto fuisse ut segregarent Saulum et Barnabam in opus ministerii ad quod assumpserat eos: *Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos.* Sic ibid. XIV, iterum legimus a Saulo et Barnaba per singulas Lystriensium, Antiochenorum, aliarumque gentium Ecclesias creatos fuisse Presbyteros per manuum impositionem, ut habet gr. textus vers. 23, ubi illi perhibentur *χειροτονήσαντες*, seu *extendentes manus* ad creandos Presbyteros. Idem præterea Apostolus Paulus Cretensibus Titum præfecit Episcopum, Ephesiis autem Timotheum; Tito insuper præcepit, ut constitueret per civitates Presbyteros; Timotheo autem, ne cito cuique manus imponeret. Qui ergo a Christo instituti Sacerdotes fuerant Apostoli, iidem Sacerdotium in alios propagarunt, quod perpetua deinceps successione eodemque ritu ad nos usque propagatum est, ut omnia publica ecclesiastica documenta demonstrant, omnia Græcorum et Orientalium euchologia, omnesque rituales Latinorum libri testantur.

34. IV. Denique quod probandum ultimo loco assumpsimus, competere scilicet huic ritui externo quo propagatum est Sacerdotium Sacramenti dignitatem, prout aperte docet Tridentina Synodus laudata sess. can. IV: *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum Sanctum; ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanctum, aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui Sacerdos semel fuit, laicum rursum fieri posse; anath. sit.*, ex dictis facile colligimus. Etenim quod Christus ipse in Apostolis primum in-

1) *Ἡ γὰρ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει ταγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότως· οὐ γὰρ ἄνθρωπος οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δαύνμις, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν, καὶ ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ τὴν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν.* Edit. Maur. tom. I, pag. 382.

stituit, quod voluit in Ecclesia sua esse perpetuum, atque ab Apostolis in alios propagari certo aliquo et constanti ritu divinitus instituto, atque præcepto, qui non modo significandæ verum etiam efficiendæ justitiæ et sanctitatis vim habet, illud profecto veri nominis Sacramentum appellari et esse debet; atqui tale est Sacerdotium, seu si placet, ritus ille quo Sacerdotium confertur; Ergo.

35. Et sane; si de fide est aliquam Ordinationem esse Sacramentum, vel dicendum Sacerdotium omnium Ordinum nobilissimum ac præstantissimum, et ad quod tanquam ad commune principium et finem reliqui omnes Ordines referuntur, Sacramenti dignitate gaudere, vel nutare istud fidei nostræ dogma. Atque hinc factum est, ut nullus unquam Catholicus hanc veritatem in disputationem vocaverit, imo nec ullus hæreticus; hæretici enim, aut negant Ordinationem esse Sacramentum, aut, si illam Sacramentum esse tenent, in Sacerdotio eam inveniri concedunt.

36. Ex his porro sequitur optime Sacerdotium definiri posse ita ut sit: ***Ordo sacer et Sacramentum divinitus institutum, quo tribuitur potestas consecrandi Corpus et Sanguinem Domini, nec non remittendi ac retinendi peccata*** [1]).

1) In Pontificali Romano additur: „Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare, et baptizare." In quibus singulis profecto tanta nobilitas est atque excellentia, ut Sacerdotes in Scripturis et Patribus non modo Dei interpretes, internuncii, atque legati, sed Angeli, sed Dii etiam appellentur, propterea quod Dei personam in terris gerant, et Dei vicem et numen apud nos teneant. Quare S. Joan. Chrysostomus loc. cit. concludebat: „Idcirco Sacerdotium obeuntem ita purum esse decet, ac si in cœlis inter potestates illas collocatus esset. Cum enim videris Dominum immolatum et jacentem, et Sacerdotem sacrificio incumbentem ac precantem, omnesque pretioso illo Sanguine rubentes; an putas te adhuc cum hominibus et in terra esse? Annon potius in cœlos translatus, omnique carnali cogitatione eliminata, modo animo menteque pura, quæ in cœlis sunt circumspicis?" Quapropter cum magno timore *(ita sermonem ad initiandos convertit consecrans antistes)* ad tantum gradum ascendendum est, ac providendum, ut cœlestis sapientia, probi mores et diuturna justitia, ad id electos commendent. . . Nempe tales esse studere debent, ut in adjutorium Moysis et duodecim Apostolorum, Episcoporum videlicet, qui per Moysem et Apostolos figurantur, digne per gratiam Dei eligi valeant." Atque hæc quidem ferventissima vota sunt Ecclesiæ Catholicæ, quæ propterea in Conc. Tridentino sess. XXIII, cap. XIV, *De Reform.* decrevit, ut ad Presbyteratus Ordinem assumantur qui „ad populum docendum, et administranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, ut præclarum bonorum operum exemplum, et vitæ monita ab eis possint expectari." Atque hæc quidem sapientissime a Tridentina Synodo constituta sunt, quæ tamen ulterius progressa non est.

Verum intra hos fines minime se continuere Pistorienses; eo enim temeritatis devenerunt, ut prop. LIII, ecclesiasticæ disciplinæ corruptelam, qua vetus ecclesiastici ordinis decus, propemodum, ut ii quidem ajunt, extinctum est, cum aliis causis, tum illi etiam tribuant, „quod recessum sit a veteri instituto, quo *(ut ait synodus*, §. 3) Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad Sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem." Quæ propositio merito a Pio VI, in Constitution. *Auctorem fidei* damnatur ut *falsa, temeraria*, etc.

DIFFICULTATES.

37. I. *Obj.* Adversus primam part. 1° Nullibi in Evangelio aut scriptis Apostolorum Sacerdotum mentio fit, vel nomen occurrit Sacerdotii proprie dicti. 2° Apostolus Hebr. VII, 24, eos aperte excludit, cum nullum alium Sacerdotem in N. T. admittat præter Christum, qui, *eo quod maneat in æternum, sempiternum habet Sacerdotium.* 3° Quod quidem ex ipsis Catholicorum principiis plane conficitur: cujusmodi enim est sacrificium, ejusmodi est Sacerdotium, cum mutuo ad sese hæc referantur; atqui in conficienda Eucharistia non verum, sed mysticum tantum sacrificium offertur atque repræsentativum; siquidem non vere separatur Sanguis a Corpore in Christo. Ergo nonnisi mysticum et repræsentativum esse potest in Nova Lege Sacerdotium.

38. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Si vocem spectes, *conc.* si rem per illam vocem significatam, *neg.* Jam vero controversia nostra non est de nomine, sed de re; quoniam vero adversarii nostri non rejiciunt ***Trinitatem***, aut Filii seu Verbi cum Patre *consubstantialitatem*, aliaque religionis nostræ dogmata, licet hæc nomina in Scripturis minime reperiantur, sic neque rejicere possunt Sacerdotium, licet Sacerdotii nomen in Novo Testamento non reperiatur, quando aliunde ex rebus ipsis necessario colligitur, Sacerdotii dignitatem a Christo fuisse institutam atque Apostolis collatam. Cæterum ratio, cur altaris ministri ab initio Sacerdotis nomine insigniti non fuerint, hæc esse potuit, prout observat Card. Roffensis, ne confunderentur cum sacerdotibus mosaicis [1]).

39. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Excludit Apostolus alios Sacerdotes, qui Christo in Sacerdotio succedant, uti alii aliis succedebant sacerdotes Aaronici, *conc.* qui ejus vices gerant, seu ministerium ei præstent in sacrificio offerendo, *neg.* [2]).

40. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Sacrificium eucharisticum est mysticum et repræsentativum ratione modi quo offertur, *conc.* ratione rei quæ offertur, seu in se, *neg.* Verum enim et reale quoad essentiam est sacrificium, quod in altari offertur, cum in Eucharistia vere offeratur Corpus et Sanguis Christi, et non in figura, ut suo loco ostendimus [3]); ideoque verum quoque ac reale debet esse Sacerdotium, et non mysticum tantum ac repræsentativum.

41. II. *Obj.* Adversus alteram prop. partem. 1° Scripturæ passim Christianos omnes Sacerdotio insignitos exhibent: Apo-

1) In op. *Sacri Sacerdotii defensio contra Lutherum.* Colon. 1525, *Congressus tertius*, n. 15; cf. etiam Nat. Alexand. *Diss.* 13, *in Hist. Eccl. sæc.* XIII *et* XIV, §. 35.

2) Cf. quæ scripsimus in Tract. *De Eucharist.* n. 260 et seqq. quæ huc pariter referuntur.

3) Ibid. n. 253 et seqq.

stolus enim Petrus I Epist. II, 5, Christianos vocat ***Sacerdotium sanctum***, et ibid. vers. 9, eosdem dicit ***regale Sacerdotium***, et Joannes Apocalyps. I, 5 et 6, refert Christum ipsum nobis omnibus hanc prærogativam contulisse, dum ***lavit nos a peccatis nostris in Sanguine suo, et fecit nos regnum et Sacerdotes Deo et Patri suo.*** 2° Patres propterea idem Sacerdotium fidelibus indiscriminatim omnibus pariter tribuunt, inter quos S. Hieronymus, qui memorat ***Sacerdotium laici*** [1]. 3° Præcipue vero Tertullianus, qui in lib. ***De exhortatione castitatis***, cap. VII, hoc Sacerdotio proprie dicto omnibus communi tanquam principii loco constituto recte infert secundas nuptias vetitas esse omnibus indiscriminatim Christianis, eo quod vetitæ sint Sacerdotibus, ait enim: ***Vani erimus, si putaverimus quod Sacerdotibus non licet, laicis licere. Nonne et laici Sacerdotes sumus? Scriptum est: Regnum quoque nos et Sacerdotes Deo et Patri suo fecit. Differentiam inter Ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, et honor per Ordinis consessum sanctificatus a Deo*** (seu ut alii legunt ***adeo***). ***Ubi ecclesiastici Ordinis non est consessus, et offers et tinguis, et Sacerdos es tibi solus... Igitur si habes jus Sacerdotis in temetipso . . . digamus tinguis, digamus offers*** [2]***?*** 4° Nec facta desiderantur ex historia ecclesiastica ex quibus discimus laicos in necessitatis casu munia sacerdotalia obiisse. Refert enim Theodoretus S. Frumentium, hominem laicum, auctorem fuisse iis quos ad Christi fidem apud Indos, seu Æthiopes converterat, ut, quemadmodum sub Romano imperio fieri solebat, et convenirent, et ***sacra celebrarent*** [3], at nemo ibi tunc Episcopus erat, nemo Presbyter, cum S. Athanasius Frumentium Alexandriam reversum primum illarum gentium Episcopum renuntiaverit [4]. Ergo.

42. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Exhibent Scripturæ commune Christianis omnibus Sacerdotium internum, mysticum et improprie dictum, ***conc.*** externum, reale et proprie dictum, ***neg.*** Aliud enim est Sacerdotium externum, visibile et proprie dictum, quod videlicet refertur ad Sacrificium Eucharistiæ, atque ad potestatem remittendi vel retinendi peccata de quo nos loquimur; aliud autem Sacerdotium internum, mysticum, ac improprie dictum, quod refertur ad potestatem offerendi ***spirituales hostias;*** ut loquitur Petrus loc. cit., seu ***hostiam laudis Deo,*** ut inquit Paulus ad Hebr. XIII, 15, cujusmodi sunt orationes, et omnia opera bona, quæ justi præsertim charitate inflammati in altari mentis suæ Deo immolant. Hoc quidem commune est omnibus Christianis, qui abluti aqua salutari Sacer-

1) In *Dial. advers. Luciferian.* n. 4.

2) Edit. Rigaltii, paulo autem aliter hunc textum præ se ferunt editio Pamelii et edit. B. Rhenani.

3) *Hist. eccl.* lib. I, cap. 23: *Τὰς θείας ἐπιτελεῖν λειτουργίας προέτρεπον.*

4) Ita Grotius apud Pelav. *De potestate consecrandi*, cap. 3.

dotes dicuntur, quia, ut inquit S. Augustinus, *membra sunt unius Sacerdotis* [1]). Ast Sacerdotium proprie dictum nullibi Scripturæ omnibus promiscue fidelibus tribuunt, cum nullibi fidelibus vel potestatem conficiendi et consecrandi, vel remittendi ac retinendi peccata tradant; atque exinde responsio patet ad singula testimonia ex Scripturis prolata, quin diutius in his immorari debeamus [2]).

43. Dices: Illis omnibus Christus facultatem dedit conficiendi eucharistiam quibus dixit: ***Hoc facite in meam commemorationem:*** jam vero non solis Apostolis hæc Christus dixit, sed omnibus fidelibus quos Apostoli repræsentabant, quum et ipsi debeant Christi passionem commemorare. Ergo.

44. ***Resp. Neg.*** Apostolos omnes fideles repræsentasse quum ad eos Christus ea verba protulit. Apostoli enim multiplicem personam gerebant; interdum enim omnes fideles, interdum Presbyteros, interdum Episcopos referebant; quando autem unam aut alteram personam referrent ex subjecta materia atque ex sensu traditionali dignosci debet; cum igitur constet tum ex facto ipso Apostolorum, tum ex constanti Ecclesiæ praxi nunquam alios, quam ad id ordinatos, Eucharistiam confecisse, evidenter constat Apostolos in illa actione non omnes promiscue fideles, sed solos in eorum Sacerdotio successores repræsentasse. Neque obstat quod etiam fideles debeant Christi passionem commemorare; alia enim in ea re Sacerdotum, alia fidelium est ratio, siquidem fideles laici commemorant passionem Christi Eucharistiam sumendo; Sacerdotes vero eum commemorant præterea conficiendo [3]).

45. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Patres tribuunt fidelibus omnibus Sacerdotium ***internum,*** de quo paulo ante diximus, ***conc.*** externum et proprie dictum, ***neg.*** Quodnam autem sit ***Sacerdotium laici*** de quo loquitur S. Hieronymus alias exposuimus [4]), nempe de

1) Ut magis pateat, quo sensu veteres objecta Scripturarum loca acceperint, juverit integrum textum S. Augustini in medium afferre. Cum enim S. Doctor lib. 20, *De civit.* cap. 10, adduxisset verba Joannis ex Apoc. xx, 20: *Sed erunt Sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum eo mille annis,* addit: „Non utique de solis Episcopis et Presbyteris dictum est, qui *proprie* jam vocantur in Ecclesia Sacerdotes: sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes Sacerdotes, quoniam membra sunt unius Sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: *plebs,* inquit, *sancta, regale sacerdotium.*" Exodi xix, 6, ad universum populum dicta: *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale et gens sancta,* eaque applicasse populo christiano. Itaque cum nec Hebræa gens unquam singulos de populo vere sacerdotes aut reges fuisse censuerit, nec cuipiam in mentem venerit omne sacerdotium peculiare, visibile, atque externum a Deo ipso in familia Aaron constitutum esse excludendum, sic nemo sanus secum animo reputaverit omnes Christianos ita Sacerdotes nuncupari ut excludatur Sacerdotium externum ac proprie dictum a Christo in Apostolis eorumque successoribus constitutum.

2) Nec illud omittendum est quod observat cit. Joan. Roffensis strenuus catholicæ doctrinæ propugnator adversus Lutheranos op. et loc. cit., Apostolum nempe Petrum usurpasse verba

3) Cf. Petav. in *Diatriba de potest. consecrandi,* cap. 2.

4) In Tract. *De Euchar.* n. 369 et seqq., ubi alia præterea refelluntur, quæ huc spectare possunt. Consulto

Sacerdotio agit, quod vi baptismi fideles consequuntur, scilicet spirituale ac mysticum.

46. *Ad* 3m, *Neg.* Plura enim sunt, quæ Tertullianum de Sacerdotio sensisse evincunt, quod cæteri Patres cum universa Ecclesia sensere. In ipso enim objecto loco sæpius agnoscit ejusdem generis nunc apud nos ac olim fuerit apud Hebræos Sacerdotium reperiri, verum nempe et externum [1]). In libro autem *De præscriptionibus hæreticorum* ideo eorum Ordinationes temerarias, leves et inconstantes dicebat, quia apud illos *alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras laicus* [2]). At si omnes indiscriminatim Christiani veri nominis Sacerdotio fruuntur, inepta sane est Episcopi, Diaconi, Lectoris, Presbyteri et laici differentia. In libro denique *de Monogamia* hæc de laicis hominibus habet: *Quum extollimur, et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo et Patri fecit; quum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, et impares sumus* [3]), id est, alios laicos, alios Sacerdotes esse palam confitemur. De Sacerdotio itaque interno ac improprie dicto Tertulliani sententia in cit. loc. exponi debet. Ideo enim probat laicos Sacerdotes esse, quia scriptum est: *Regnum quoque nos et Sacerdotes Deo et Patri suo fecit.* Tale igitur Sacerdotium designat, quale designat regnum. Atqui nemo dicet Tertullianum concessisse Christianis omnibus verum regnum, ergo nec Sacerdotium. Sed jam directe ad singulas adducti testimonii partes.

47. *Nonne et laici Sacerdotes sumus? Dist.* Lato sensu, juxta dicta, *conc.* stricto sensu seu proprie, *neg.*

48. *Differentiam inter Ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas; Dist.* Differentiam externam, qualis oritur prout ipse ibid. subdit *per Ordinis consessum*, *conc.* internam et proprie dictam, *neg.* [4]).

omisi quæ ex actis S. Petronillæ objici solent, quasi ipsa consecraverit Eucharistiam. Etenim totam hanc narrationem fabulosam esse ostendit Henricus Dowellus in *Dissert. de jure laicorum sacerdotali et sententia Tertulliani*, cap. 5, pag. 312. Quoad reliquas difficultates minoris momenti cf. Petavium in *Diatriba*, cit. cap. 3.

1) Ibid. cap. 7, et lib. *De Baptismo*, cap. 13.

2) Cap. 41. Quam bene hæc Tertulliani exprobratio in hæreticos protestantes quadrat! Nam et ipsi non solum hanc inconstantiam produnt in suis ministris, sed præterea et laicis sacerdotalia munia injungunt. Ut de hæreticis sui temporis immediate subdit Tertullianus.

3) Cap. 12.

4) Animadvertendum hic est, differentiam inter Ordinem et plebem aliam *internam* esse, aliam *externam*. Interna est illa quæ oritur ex Ordinis charactere; externa illa est, quæ in specie quadam dignitatis consistit, vi cujus stabant olim in templo laici, sedebant Episcopi et Sacerdotes. Priorem illam callide Tertullianus dissimulat, ut assequatur quod maxime contendit, atque posteriorem tantum commemorat. De externa autem hujusmodi differentia loqui Tertullianum ipsius verba demonstrant: *Et honor per Ordinis consessum*

49. *Ubi Ordinis non est consessus, et offers; Dist.* Domi Eucharistiam jam consecratam, prout disciplina illius temporis ferebat, *conc.* conficis, *neg.* 1). Sic etiam: *Et tinguis, Dist.* In necessitatis casu, *conc.* ex officio, *neg.* et sic de cæteris muniis sacerdotalibus dicatur, prout ea laici obire possunt.

50. *Igitur si habes jus Sacerdotis in temetipso; Dist.* In potentia nempe ad Ordinationem, *conc.* in actu 2), *neg.* vel etiam: jus Sacerdotii improprie dicti, *conc.* proprie dicti, *neg.* Et hæc de insigni hoc Tertulliani loco dicta sufficiant. Neque vero prætermittendum est totam Tertulliani argumentationem juxta consilium quod ipse Montanista factus sibi ipsi proposuerat, deterrendi Christianos a secundis nuptiis, esse plane sophisticam 3).

51. *Ad* 4m, *Neg.* Nam nulla ejusmodi exempla proferri possunt. Theodoretus vero loquitur de conventibus in quibus Romanorum more preces Deo fundebant gentes illæ recens Christi fidem amplexæ, et mercatores illuc appulsi. Nec obstat vox *liturgiæ*, cum constet vocem hanc interdum minus presse usurpari, perinde ac sæpenumero usurpatur vox *synaxis.* Mens Theodoreti melius colligitur ex Ruffino, *Hist. Eccl.* lib. I, cap. IX, ex quo hanc historiam Theodoretus et Socrates mutuati sunt 4).

52. III. *Obj.* Adversus tertiam propos. partem. 1° Nuspiam legimus in Scripturis Christum externum manuum impositionis ritum ad Sacerdotii propagationem instituisse aut præcepisse. 2° Accedit quod Apostolus Hebr. V, 1, scribat: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Quanam igitur ratione,* inquit Calvinus, *qui apud nos sunt,*

sanctificatus. Notandum est etiam in hoc loco quod verbum *constituit* idem valet atque *exigit*, *requirit*, *postulat*, cum reipsa Ecclesiæ auctoritas postulet ut Ordo a plebe jure divino secernatur.

1) Alludit nempe Tertullianus ad usum qui tunc temporis obtinebat, ut Christiani, qui in cryptis et carceribus sæviente persecutione detinebantur, Eucharistiam jam consecratam quam secum detulerant, absente Sacerdote, Deo offerrent certis ad id precibus adhibitis quas in synaxibus audire consueverant, ac inter se distribuerent. Cf. Petav. *De ecclesiast. Hierarchia*, lib. 3, cap. 3.

2) Hic sensus aperte colligitur ex ipsa orationis serie; subdit enim ibid. „Omnes nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique Sacramentis ejus obeundis apti simus . . . Usque adeo nisi et laici ea observent, per quæ Presbyteri adleguntur, quomodo erunt Presbyteri, qui de laicis adleguntur? Ergo pugnare debemus ante laicum justum, a secundo matrimonio abstinere, dum Presbyter esse non alius potest quam laicus qui semel fuerit maritus."

3) Cf. de hoc Tertulliani testimonio præter Petavium locis citt. Harduinum *De potestate consecrandi*, cap. 2, qui tamen censet contra communem sententiam librum hunc a Tertulliano adhuc juniore, ideoque catholico et laico fuisse conscriptum, in *operibus selectis* Amstelod. 1709. Cf. etiam Georg. Matth. Leopoldum Durckeim in *Dissert.* Jenæ edita 1747, *De sacra cœna a laicis administranda*, in qua pag. 8 et seqq. exponit non levem contentionem, quæ de hoc testimonio orta est inter Rigaltium et Albaspinæum. Cf. præterea Zornium *Opusc. Sacr.* tom. I, pag. 734.

4) Cf. Petav. in *Diatriba* cit. cap. 3, ubi etiam exponit canones Nicænum, Laodicenum et Ancyranum, qui objici solent.

Sacerdotes dici possunt, cum eorum neminem Deus tanquam Aaron vocaverit [1]? Ergo.

53. ***Resp. ad*** 1[m], ***Dist.*** Explicite, *conc.* implicite, ***neg.*** Nam eo ipso quod Christus huic ritui gratiam conferendi vim tribuit, ut paulo ante ostendimus, etiam servandum præcepit, quin necesse sit, ut nos adjuncta in quibus id præceperit assignare debeamus, cum non omnia fuerint literis consignata quæ ipse fecit. Potuit igitur hunc ritum instituere atque præcipere eo tempore quod inter resurrectionem atque ascensum ejus in cœlos medium intercessit, potuit etiam alio tempore.

54. ***Ad*** 2[m], ***Dist.*** Nisi vocetur a Deo sive immediate sive mediate, ***conc.*** immediate semper, ***neg.*** Alioquin solus Aaron verus fuisset Sacerdos in V. T. Itaque illi omnes censentur a Deo vocati, qui a legitimo ministro Ordinationem accipiunt. Si enim Christus præcepit Apostolis, ut per manuum impositionem propagarent Sacerdotium, illos certe vocat quos Apostoli eorumque legitimi successores dignos tali dignitate judicaverint.

PROPOSITIO II.

Præter Sacerdotium sunt in Ecclesia Catholica alii Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tenditur.

55. Est de fide, totidem verbis a Tridentino definita can. II, superius descripto: ***Si quis dixerit præter Sacerdotium,*** etc. [2]).

56. Præter Sacerdotium de quo hucusque egimus, enumerat Ecclesia Diaconatum, Subdiaconatum ac reliquos minores Ordines superius recensitos. Ad mentem Concilii Tridentini ostendendum nobis est de Diaconatu præter traditionem Sacras Literas mentionem facere, de reliquis autem antiquissima exstare ecclesiastica documenta, quæ eos Ordines veluti totidem gradus exhibent per quos ascenderetur ad Sacerdotium.

57. Ac primo quidem ad Diaconatum quod spectat, nota sunt quæ Act. VI, 1 et seqq. leguntur de institutione Diaconorum ex occasione, qua excitatum est murmur Græcorum ad-

1) *Instit.* lib. 4, cap. 18, §. 9.

2) Non semel monuimus canonem esse dogmaticum, etiamsi ejusdem directum objectum sit de re ab Ecclesia instituta, quia agitur de facto cum jure conjuncto, ac propterea agitur indirecte de potestate a Christo Ecclesiæ collata. Quamvis proinde Ordines Diaconatu inferiores ab Ecclesia instituti fuerint, jure potuit Tridentinum anathema iis dicere, qui præter Sacerdotium negant alios esse in Ecclesia Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur. Hos enim Ordines Ecclesia instituit juxta datam sibi a Christo potestatem, quapropter si quis negaret hosce Ordines in Ecclesia esse, perinde faceret, ac si talem facultatem Ecclesiæ fuisse a Christo attributam denegaret.

versus Hebræos; Apostoli enim convocata multitudine dixerunt: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus . . . et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu Sancto*, *et Philippum . . . Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum*, *et orantes imposuerunt eis manus.* Hos porro juxta Christi institutionem electos et ordinatos esse patet, tum ex ipso Ordinationis ritu, tum ex ordinatorum virtutibus, tum denique ex ipsorum officiis; uti ex adductis verbis palam fit. Ac 1° quidem manuum impositione initiati sunt, non secus ac Episcopi et Presbyteri: *Orantes* (Apostoli) *imposuerunt eis manus.* 2° Ad virtutes quod spectat electi sunt ex universa multitudine viri septem *boni testimonii*, *pleni Spiritu Sancto et sapientia.* Certe Apostolus, I Timoth. III, easdem fere in Diaconis virtutes requirit ac in Episcopis, et cum iisdem præterea conjungit in Epist. ad Philipp. I. Quorsum vero tot eximiæ virtutes, tanta Spiritus Sancti plenitudo nisi ad Ordinem sacrum electi fuissent? 3° Id clarius adhuc constat ex officiis quæ mox ab ipsorum Ordinatione Diaconi exercuerunt; Stephanus enim in Actis apostolicis exhibetur plenus gratia et fortitudine, faciens prodigia et signa magna in populo, Evangelium prædicans, disputans in synagoga, ita ut Hebræi resistere non possent sapientiæ et spiritui qui loquebatur; quod et fecisse perhibetur Diaconorum alter Philippus, a quo præterea (Act. VIII) multi sunt baptizati.

58. Hinc factum est, ut Patres antiquissimi et apostolici, cujusmodi fuerunt S. Polycarpus et S. Ignatius M., affirment Diaconos esse ministros Christi et Ecclesiæ Dei, non hominum, non ciborum, non potuum; ille in *Epist. ad Philippenses* 1), iste in *Epistolis ad Trallianos* et *ad Magnesianos* 2). Item Clemens Romanus in *Epist.* I *ad Corinth.* 3) non obscure indicat ex Christi ordinatione ab Apostolis Diaconos fuisse constitutos, quod confirmat etiam S. Ignatius, scribens ad Smyrnæos cap. VIII: *Omnes Episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem; et Presbyterium ut Apostolos; Diaconos autem revereamini ut Dei mandatum* 4). Factum præterea est,

1) Cap. v.

2) *Epist. ad Trall.* cap. 2, *Epist. ad Magn.* cap. 6.

3) Cap. 42. Scribit enim S. Pontifex: *Καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγέγραπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων. Οὕτως γάρ που λέγει ἡ γραφή. Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους ἐν αὐτῶν πίστει.* „Neque hoc nove; a multis enim temporibus de Episcopis et Diaconis scriptum fuerat. Sic enim alicubi dicit Scriptura; *constituam Episcopos eorum in justitia, et Diaconos eorum in fide.* De quo textu Scripturæ cf. Coteleriuin in hunc loc. Millius suspicatur ad locum istum Clementis respexisse Irenæum dum scriberet lib. 4, cap. 44 (in ed. Massueti cap. 26, n. 5): „Tales Presbyteros novit Ecclesia, de quibus et propheta ait: *Et dabo principes tuos in pace et Episcopos tuos in justitia.*"

4) *Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρί· καὶ τῷ πρε-*

ut a Conciliis passim Diaconi vocentur manus, oculi, pedes Episcoporum, quorum munus perpetuo fuit assistere Episcopis vel Sacerdotibus rem sacram ad altare facientibus, et Eucharistiam ad absentes deferre, ut ex omnibus veteribus monumentis constat.

59. Quare vel doctiores ipsi inter Protestantes veritatis luce compulsi manus victas dare coacti sunt. Pearsonius enim Cestriensis in Anglia Calvinianorum episcopus [1]), Guillelmus Beveregius [2]), Grotius tum ex Actorum historia, tum ex Patrum auctoritate, atque universæ Ecclesiæ consensione fassi sunt *primos Diaconos*, ut inter cæteros loquitur Beveregius, *per apostolicam ordinationem non mensarum tantummodo, sed totius Ecclesiæ ministros constitutos esse;* atque, ut subdit Pearsonius, *et ad sacrum officium fuisse electos et ordinatos, cum mensæ discipulorum tunc temporis communes et sacræ etiam essent, eo quod Eucharistiam in communi convictu celebrarent* [3]).

60. Quod spectat ad reliquos Ordines, antiquissima ecclesiastica monumenta de iis loqui tanquam de re jam communiter accepta nullo negotio evincitur. Etenim Cornelius Romanus Pontifex in *Epist. ad Fabium Antiochenum*, anno circiter 252, de Novatiano sic loquitur: *Ergo ille Evangelii vindex ignorabat unum Episcopum esse oportere in Ecclesia Catholica, in qua tamen sciebat Presbyteros esse quatuor et quadraginta, septem autem Diaconos, totidemque Subdiaconos, Acolythos duos, et quadraginta Exorcistas, et Lectores cum Ostiariis quinquaginta duos* [4])? Refert præterea Anastasius Bibliothecarius cautum fuisse a Cajo Rom. Pontifice anno circiter 283, ne quis constitueretur Episcopus qui non antea fuisset *Ostiarius, Lector, Exorcista, Sequens* (Acolythus), *Subdiaconus, Diaconus, Presbyter* [5]). Accedunt antiquissimi Patres, Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, Hieronymus, Augustinus, et alii passim, qui modo conjunctim, modo divisim de majoribus minoribusque Ordinibus ita loquuntur, ut idem septenarius numerus, eadem deprehendatur antiquitas, quod inter cæteros eruditos ostendit Witassius [6]).

61. Cum vero laudati Pontifices et sancti Patres nec non Synodus Carthaginiensis IV, aliaque antiqua Concilia sive particularia sive generalia de his Ordinibus loquantur tanquam de re omnibus cognita et explorata, non defuerunt propterea

σβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς θεοῦ ἐντολήν. Edit. Cotel.

1) *Lection. in Acta Apostol.* pag. 53.

2) In *Canon. Apostol.* in can. 2, apud Coteler. *Patr. Apost.* tom. 1, pag. 456.

3) Loc. cit.

4) Apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. 6, cap. 43.

5) *De vitis Rom. Pontificum cum notis varior.* edit. Blanchinii, Romæ 1723, tom. II, pag. 249 et seqq.

6) Tract. *De Ord.* part. I, quæst. 2, art. I.

theologi, qui censuerint omnium Ordinum sive majorum sive minorum institutionem a Christo, vel saltem ab Apostolis repetendam esse juxta notissimam Augustini regulam: ***Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*** [1]). Quidquid porro sit de hac sententia quam paulo post expendemus, non est omittendum in Ecclesia græca, aliisque Orientalibus non eosdem ac apud Ecclesiam occidentalem viguisse Ordines minores, neque vigere. Græci enim ut patet ex eorum Euchologiis et Pontificalibus libris non videntur agnoscere nisi solum Lectoratum; cum insuper VIII generale Concilium an. 869, adversus Photium coactum declarasset act. X, can. V, Episcopos creari non posse, qui cunctis aliis Ordinibus initiati non fuissent, ibidem tamen quatuor tantum gradus enumerat, Lectoratum scilicet, Subdiaconatum, Diaconatum, et Sacerdotium [2]). Ostendit autem Renaudotius nec Jacobitas Ægyptios, nec Nestorianos Syros a Græcis in Ordinum numero definiendo dissentire [3]).

62. Ex iis igitur quæ sive ex Scriptura sive ex traditione attulimus constat quod ostendere nobis proposuimus, præter Sacerdotium esse in Ecclesia Ordines et majores et minores per quos veluti per gradus quosdam in Sacerdotium tenditur.

DIFFICULTATES.

63. I. ***Obj.*** Ex Catholicorum doctrina ea ratione qua in Episcopatu habetur plenitudo Sacerdotii, sic in Diaconatu habetur plenitudo ministerii, in quo proinde Ordines reliqui includuntur. Jam vero 1° Diaconatus non est Ordo proprie dictus, sed mera deputatio ad aliquod ministerium et quidem profanum; primi enim Diaconi, ut legitur in Actis Apostolicis, ideo creati sunt, quia æquum non erat Apostolos ***derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis;*** 2° et constituti præterea ibidem dicuntur super illud opus ob quod antea factum fuerat murmur Græcorum adversus Hebræos; at istud opus erat ***ministerium quotidianum***, ideoque profanum. 3° Quare S. Hieronymus in ***Epist. ad Evangelum***: ***Quid patitur***, scribebat, ***mensarum et viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi Corpus Sanguisque conficitur?... Sciant quare Diaconi constituti sint, legant Acta Apostolorum, recordentur conditionis suæ*** [4]). 4° Neque hæc fuit singularis Hieronymi opinio, idem namque tradiderunt Chrysostomus, Theophylactus, OEcumenius [5]) et

1) *De Baptismo*, lib. 5, cap. 24.

2) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. v, col. 904.

3) *Perpétuité de la foi*, tom. v, liv. 5, chap. 6.

4) *Epist.* CXLVI, edit. Vallars.

5) *In Homil.* vel *Comment. in cap.* VI *Act. Apost.*

Neocæsariense Concilium [1]), 5° quorum auctoritate permoti Trullani Concilii Patres eumdem Actorum locum de profano tantum munere Diaconis imposito explicarunt can. XVI [2]). Quanquam etsi daretur Diaconos ad spirituale munus obeundum electos esse, non tamen inde sequitur Ordinatione proprie dicta eos esse consecratos, 6° cum manuum illa impositio qua initiati sunt, non fuerit nisi nuda ceremonia, quæ et in consecratione diaconissarum in usu erat, quin tamen Catholici concedant eam fuisse Ordinationem proprie dictam. Ergo.

64. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** Nec obest primos Diaconos institutos dici ad mensarum ministerium; illic enim S. Lucas sibi tantum proposuit exponere occasionem vel causam, qua permoti sunt Apostoli, ut Ordinationem divina jam voluntate sancitam accelerarent, uti ex dictis in probationibus patet: præsertim si addatur causam illam non fuisse nisi temporariam ac peculiarem Ecclesiæ Hierosolymitanæ, et Diaconatus tamen institutio deberet esse in Ecclesia universali, et quidem perpetua, ut constat ex facto.

65. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Quod tamen ministerium quotidianum civile simul et sacrum erat, *conc.* civile tantum et profanum, *neg.* Id enim, ut vidimus, fatentur ipsimet Protestantes.

66. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Hæc scribit Hieronymus occasione sumpta ex Diaconorum institutione, *conc.* ad exclusionem ministerii sacri et quidem primarii, *neg.* Idem enim S. Doctor in hac ipsa epistola affirmat Diaconos vindicare sibi in Ecclesia id quod Levitæ fuerant in templo [3]); in ***Epistola*** vero ***ad Heliodorum*** Diaconatum appellat ***tertium Sacerdotii Ordinem*** [4]) Cum igitur S. Hieronymus in objecto loco Diaconos vocat mensarum, viduarumque ministros, ad cohibendam quorundam Diaconorum audaciam atque impudentiam tendit, minime vero ad ipsum Diaconatus Ordinem deprimendum. Nonnulli enim Diaconorum propter suam paucitatem, Episcoporum favorem et gratiam, qua plurimum valebant, potissimum vero propter bonorum temporalium dispensationem sibi concreditam, eo arrogantiæ ac superbiæ devenerunt, ut suæ conditionis immemores atque gradus, Presbyteros posthaberent, seque illis anteferrent. Hinc S. Doctor consulto eos mensarum viduarumque ministros vocavit, ut vilioris officii (quod Diaconos insti-

1) Can. XIV, apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 286.

2) Ibid. tom. III, col. 1667.

3) En ejus verba quibus concludit epistolam: „Et ut sciamus traditiones Apostolorum sumptas de veteri testamento, quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc sibi Episcopi et Presbyteri et Diaconi vindicent in Ecclesia." Cf. in hanc epist. adnotationes Vallarsii. Scripta est autem hæc epistola a S. Doctore adversus quemdam Falcidium, qui Diaconos Presbyteris coæquabat, aut etiam anteferebat, atque ambitionem Diaconorum Romanæ Ecclesiæ tuebatur.

4) *Epist.* XVI, n. 8, ed. Vallars. Alia similia ejusdem S. Doctoris cf. in *Epist,* LII, *ad Nepotianum,* XXII, *ad Eustochium,* et in alia *ad Theophilum;* item in *Comm. in cap.* VII, *Michææ,* et *cap.* LX *Isaiæ.*

tuendi occasio fuit) admoniti, desisterent se comparare cum Presbyteris ad quorum preces Christi Corpus Sanguisque conficitur.

67. *Ad* 4m, *Neg.* Atque in primis non id tradidit Chrysostomus; cujus mens, ut patet ex orationis serie, est, quod nonnisi serius *nomen* Diaconorum, sicut et Presbyterorum et Episcoporum in Ecclesia introductum fuerit, licet ad id quod per nomen significatur, *fuerint ordinati*, ut ipse loquitur in loco qui objicitur; nec alia mens fuit Theophylacto et OEcumenio Chrysostomi epitomatoribus [1]). Neocæsariense autem Concilium id unum affirmat can. XIV, quod *Diaconi septem esse debent ex canone, etiamsi sit magna civitas; ejus autem fidem facit liber Actorum* [2]). In quibus verbis nihil est quod adversariis patrocinetur.

68. *Ad* 5m, *Dist.* Ita tamen ut non excluderent Diaconos ad sacra ministeria destinatos, *conc.* ad illorum exclusionem, *neg.* Singularis enim fuit Patrum Synodi Trullanæ sententia toti antiquitati contraria, ideoque commentitia, de duplici Diaconorum classe, quorum alii vulgarium mensarum tantum ministri essent, et bonorum temporalium œconomi, ut septem priores illi a S. Luca memorati: alii mysteriis servientes de quibus loquitur Paulus ad Timotheum. Agnoscunt igitur Trullani Patres quosdam ab Apostolis Diaconos ordinatos fuisse ut operarentur sacris, quod nobis satis est [3]). Cæterum Concilium istud illegitimum est atque ab Ecclesia minime receptum.

69. *Ad* 6m, *Neg.* Cum adhibita fuerit, et adhuc usurpetur, uti ostendimus, ad veram conferendam potestatem, et quidem, ut certum videtur saltem ex traditione, ex institutione divina. Nec obest quod eadem manuum impositio adhibita fuerit in diaconissarum inauguratione; nam eadem quidem fuit si materialiter, ut dicitur, spectetur, non autem eadem formaliter, cum ex mente Ecclesiæ ea non fuerit nisi mera ceremonia qua suis officiis diaconissæ addicebantur [4]). Hæ autem diaconissæ

1) *Hom.* XIV, *in Acta Apost.* n. 3; en ejus verba; „Unde puto nec Diaconorum, nec Presbyterorum tunc fuisse *nomen* admissum nec manifestum. Sed jam ad hoc ordinati sunt. Nec simpliciter hoc munus illis concreditum est: sed precati sunt ut potestas illis concederetur:" Et paulo ante jam scripserat referre S. Lucam quod „ordinati sint per orationem. Hoc enim est Ordinatio. Manus viro superponitur; totum vero Deus operatur, ejusque manus est, quæ tangit caput ordinati." Quibus certe nihil luculentius ad rem nostram dici poterat.

2) Cf. loc. cit.

3) Cf. Christ. Lupum schol. in hunc can. opp. edit. Venet. tom. III, pag. 73.

4) De diaconissarum inauguratione agit Morinus in comment. *De sacris Ordinationibus*, part. III, *Exercit.* X. Postquam vero cap. I, n. I, scripserat: „Tres illi antiquissimi Rituales Græci uno consensu, et eodem tenore nobis tradunt diaconissæ ordinationem et similibus prope ritibus et verbis, quibus Diaconi, administratam. Utraque enim ordinatio *χειροτονία* et *χειροθεσία* dicitur. Utraque ad altare a Pontifice celebratur, et eodem liturgiæ loco: in utraque manus imponitur dum adprecatur Pontifex; in utraque stola collo apponitur, in altari ordinatus et ordinata communicantur. Calix Sanguine Christi plenus, ut ex eo degustent, in manus traditur;"

licet antiquissimæ institutionis, nempe apostolicæ, ut patet ex Apostolo Rom. XVI, 1, et ex I ad Timoth. V, 9, quas ipse Plinius memorat in celebri sua ad Trajanum epistola, sive ob gliscentia in dies earum vitia, sive etiam ob antiquatam consuetudinem conferendi baptisma per immersionem sensim sine sensu desierunt in universa Ecclesia, adeo ut sæc. X labente vix ullibi earum vestigium supersit [1]).

70. II. *Obj.* 1° Saltem quos Catholici minores Ordines vocant, non fuerunt ab initio nisi officia seu ministeria, quæ delectis hominibus committebantur absque ulla initiatione ab Episcopo vel Sacerdote, prout 2° non obscure colligitur ex S. Ambrosio lib. I, ***De Officiis*** scribente: ***Alius distinguendæ lectioni aptior, alius psalmo gratior, alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu, sollicitior, alius sacrario opportunior habetur. Hæc omnia spectet Sacerdos, et quid cuique congruat id officii deputet*** [2]). 3° Hæc autem officia prout ad Episcopi vel Sacerdotis nutum delecti exercebant, sic ad eorundem nutum ab iisdem exercendis hi ipsi removebantur, uti de cantoribus seu psalmistis, atque fossariis contigisse novimus. 4° Accedit hos Ordines perinde ac Subdiaconatum primitivæ Ecclesiæ incognitos prorsus fuisse, adeo ut 5° recte Calvinus de Catholicis scripserit: ***Quæcumque de minutulis suis Ordinibus balbutiunt*** (Catholici), ***conflata esse ex inscitis insulsisque mendaciis, doctrinamque de Ordinibus ecclesiasticis novitium esse inventum, de quo nunquam alibi, quam apud ineptos canonistas legitur*** [3]); qui deinde pergit ostendere *a*) quam novæ, ineptæ et nugatoriæ sint ceremoniæ, quæ in Ordinatione clericorum a Romana Ecclesia adhibentur; *b*) quam

postquam, inquam, hæc retulisset in theologos insurgit qui negant Ordinationem ullam mulieribus competere posse. At vero in hoc latet æquivocatio, si enim sermo sit de Ordinatione proprie dicta, qua initiati velut per gradum in Sacerdotium tendant, rectissime theologi ac jure negant Ordinationem mulieribus competere posse, ut nos ipsi paulo post ostendemus; si vero sit sermo de quadam inauguratione seu ritu quo ad officia, quæ diaconissis committebantur, deputarentur certe nihil obstat quominus fœminis conferatur; sed hic ritus totus ceremonialis est, qualis censetur ille quo sanctimonialibus velum confertur, seu virgines consecrantur. Cf. Baronium ad an. Christi 34, n. 283. Hinc in laicorum censu diaconissæ habebantur, quidquid asserat Morinus.

1) Cf. Card. Bona *Rerum liturg.* lib. I, cap. 25, §, 15, cum notis Roberti Sala. Præcipua diaconissarum officia erant: 1° Episcopo vel Presbytero fœminas baptizanti adesse, ut universa actio qua par erat honestate et decentia perageretur; 2° easdem inungere oleo sacro ante baptismum, quæ nonnisi in fronte a Diacono inungebantur; 3° easdem prætereа adhuc catechumenas privatim instituere in necessariis doctrinæ christianæ capitibus; 4° ægrotantes fœminas invisere, et martyribus et confessoribus in carcere detentis ministrare; 5° in Ecclesiis in quibus peculiaris ac propria erat fœminarum janua assistere ad introitum mulierum custodiendum; 6° in Ecclesia ipsa suum cuique locum fœminis assignare; 7° tandem reliquis viduis præesse et earum necessitatibus, ubi opus esset subvenire; quare in quibusdam canonibus *præsidentes* et *gubernantes* vocabantur. Cf. Goarium in ***Euchologio*** in not. ad earum ordinationem; nec non Theoph. Raynandum S. J. in op. ***De sobria alterius sexus frequentia,*** cap. 8, ubi plura de diaconissis earumque officiis disserit.

2) Tom. II, edit. Maur. cap. 54.

3) ***Instit.*** lib. 4, cap. 19, §. 24.

insulse in scholis et canonibus minores istos Ordines Sacramenta Catholici faciant; *c*) quod in singulorum Ordinum officiis Christum sibi collegam scholastici efficiant; *d*) quod Acolythum alio etiam nomine vocent *Ceroferarium*, verbo, ut ipse arbitratur, magico, certe inaudito gentibus et linguis omnibus, quum Acolythus Græcis pedisequum simpliciter significet. Addit præterea creari apud nos eximia pompa et solemnitate Lectores, Ostiarios, Acolythos ad ea ministeria exequenda, quibus vel pueros laicos præficimus. *Quis enim*, inquit, *cereos ut plurimum accendit, quis urceolo vinum et aquam infundit, nisi puer aut ex laicis sordidulus aliquis, qui ex ea re quæstum facit? Nonne iidem canunt, nonne templorum januas claudunt et aperiunt? Quis enim in eorum templis unquam vidit vel Acolythum vel Ostiarium suis partibus fungentem? .. Exorcistas vero in quem tandem finem consecrant? Fingitur illis potestas data imponendi manus super dæmoniacos, sed tali se potestate præditos dæmonibus persuadere non possunt, quia eorum imperiis non cedunt dæmones. Ergo fateantur*, concludit, *nullum hodie esse in Ecclesia usum nec fructum sacrorum suorum Ordinum, totamque Ecclesiam suam anathemate plenam* [1]). 6° Hoc tandem agnovisse visa est synodus Pistoriensis, quæ in prop. LV, *vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri* (quo nomine inferiorum Ordinum clericos designat) *a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectioris ætatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut Acolythi*, etc. *ut olim*, inquit, *fieri solebat, quando ejus generis officia non ad meram speciem pro majoribus Ordinibus suscipiendis reducta erant.* Ergo.

71. ***Resp. ad*** 1^m^, ***Neg.*** Si enim Ordinis nomine, prout hic ad minores Ordines restringitur, venit ritus sacer quo spiritualis potestas traditur ad ecclesiastica munia pro jure obeunda, quemadmodum ab initio tradidimus relate præsertim ad Sacerdotium, cum recensiti Ordines præter Subdiaconatum a laudatis Pontificibus Cornelio et Cajo recenseantur tanquam gradus quidam ad Sacerdotium, cum præterea Concilium Carthag. IV, an. 398 celebratum, singulorum tradendorum ritus et munia singillatim describat atque declaret, eorumque omnium collationem Episcopo tribuat, jure concludimus non ut nuda ministeria et officia, sed tanquam totidem Ordines vere et proprie a veteribus habitos fuisse.

72. *Ad* 2^m^, ***Neg.*** ***Ad prob.*** autem ***Dist.*** Ex S. Ambrosio debet Episcopus cuique officium deputare per legitimam Ordinationem, *conc.* absque Ordinatione, *subd.* committendo ali-

1) Ibid. §§. 23, 24.

quod ex illis officiis uni vel alteri ex jam ordinatis, *conc.* secus, *neg.* Aliquam enim Ordinationem S. Ambrosius in objecto loco supponit, cum loquatur de clericis. Sacerdotis autem nomine Episcopum designari ostendunt Maurini editores [1]).

73. *Ad* 3m, *Dist.* Id est, officia seu ministeria peculiaria ad quæ per Ordinationem deputati erant ad nutum Episcopi vel Sacerdotis exercebant, vel non exercebant, *conc.* Ordines ipsi ex nutu Episcopi pendebant, *neg.* Ad cantores autem seu psalmistas, et fossarios, aut alio nomine *copiatas* aut *laborantes* nuncupatos, quod attinet, dicimus aut Ordines non fuisse proprie dictos, sed nuda officia ac ministeria quæ aliquibus clericis committebantur, aut saltem non fuisse Ordines in universa Ecclesia receptos [2]).

74. *Ad* 4m, *Dist.* Ita ut ad summum ex his colligatur horum Ordinum institutionem non posse ab Apostolis repeti, *trans.* Ecclesiam ab antiquissimis temporibus, crescente Christianorum multitudine hos Ordines non constituisse, *neg.* Hoc porro nobis in præsentiarum sufficit.

75. *Ad* 5m, *Resp.* perperam Calvinum in minores Ordines insurgere cum partim falsa sint et calumniosa, quæ ipse affirmat, partim a scopo prorsus aliena: etenim ex dictis mala ejus fides patet dum *a*) de minoribus Ordinibus affirmat, de iis non legi nisi apud ineptos canonistas, uti ex adductis probationibus abunde liquet. Dum *b*) appellat novas, nugatorias, etc. ceremonias illas majestatis plenissimas quas ad nos usque transmisit antiquitas. Eas enim describunt non solum Ordo Romanus, Isidorus, Rabanus Maurus, sed et Concilium Carthaginiense IV, et Carthagin. III. Dum *c*) omnibus indiscriminatim Catholicis tribuit sententiam illam, quæ non est nisi peculiaris opinio privatorum theologorum, quod Ordines minores sint Sacramenta, quæ opinio sicut libere ab his defenditur, sic ab aliis tuto rejici potest. Dum *d*) pariter omnibus scholasticis adscribit quod non est nisi paucorum, qui etiam impropria ratione, seu latiore sensu docent Christum exercuisse officia illa, quæ minoribus Ordinibus insigniti exercent. Dum *e*) Ecclesiam Romanam carpit eo quod *ceroferarii* vocem adhibere cœperit, quam quidem antiquissimam esse constat ex Concilio Carthag. IV, quod eam jam usurpaverat [3]). Dum *f*) Ecclesiæ crimini vertit quod ex ministrorum incuria repeti debet; nunquam enim Ecclesia officii sui clericos admonere desiit, quæ solemni decreto sanxit in Tridentino Concilio sess. XXIII, *De Reformat.* cap. XI, ut minores Ordines per temporum intersti-

1) In adnot. in loc. cit.
2) Cf. Morinum op. cit. *Exercit.* XI, cap. 2. Verum de hoc paulo infra.
3) Capitulo 6. Cf. apud Harduin. *Acta Concil.* tom. I col. 979, ubi invenientur cætera capitula, in quibus singulorum Ordinum majorum et minorum tradendorum ritus describuntur.

tia, nisi aliud Episcopo expedire magis videatur, conferantur, ut eo accuratius in unoquoque munere juxta præscriptum Episcopi se exerceant. Postmodum vero in eadem sess. cap. XVII, decrevit, ut sanctorum Ordinum a Diaconatu ad Ostiariatum functiones ab Apostolorum temporibus in Ecclesia laudabiliter receptæ et pluribus in locis aliquandiu intermissæ in usum juxta sacros canones revocentur, utque in posterum hujusmodi ministeria nonnisi per constitutos in dictis Ordinibus exerceantur; uti reipsa pluribus in locis ejusmodi disciplina viget, nisi necessitas quandoque exigat, ut ab aliis quam a clericis hæc ministeria exerceantur [1]). Dum *g)* Exorcistarum potestati tribuit defectus, qui aut ab infirma ipsorum, vel energumenorum fide tantum oriuntur. Sæpe enim tum antiquis, tum recentioribus temporibus Exorcistarum imperio dæmones cessisse innumeris prope exemplis ostendit Martenius [2]).

76. ***Ad*** 6m, ***Dist.*** Hoc agnovisse visa est Pistoriensis synodus temerario, ac hæretico spiritu ducta, *conc.* catholico, ***neg.*** Illa propterea propositio a Pio VI, in Constit. ***Auctorem fidei,*** proscripta fuit tanquam ***suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandæ, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentiæ imminutiva, in minorum Ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones, et speciatim per Tridentinum probatam injuriosa, favens hæreticorum in eam conviciis et calumniis.***

IN DOCTRINAM CAPITIS SUPERIORIS SCHOLIA.

77. Horum scholiorum seu animadversionum objectum sunt: 1° sacramentalis dignitas, quatenus nempe et quibus ex recensitis Ordinibus competat; 2° Ordinum numerus, institutio, munia; 3° gradus, varietas, vicissitudo. De his enim singillatim controversia aliqua viget inter theologos et eruditos homines. Cum nobis proposuerimus nullam domesticam quæstionem agitare, idcirco deposito omni contentionis studio, quid verisimilius juxta communiorem doctrinam de illis sen-

1) Nec enim omittendum est in Ecclesiis, quæ in oppidis ac villulis reperiuntur, paucos admodum, quandoque vero nullos clericos inveniri, quo fit ut officia, quæ essent clericorum propria, laicis demandentur. Cæterum minus caute recens quidam Auctor absolute pronunciat: „Hodie ab omnibus quidem suscipiuntur Ordines illi, sed vix unquam ab iis, qui eos suscipiunt, exercentur. Nemo jam Ostiarii officiis fungitur, nisi viles personæ mercede conductæ; nulla est Lectoris functio, nullus Exorcistarum in Ecclesia usus. Acolythi functio manet quidem, sed eam exercent laici aut simplices clerici, etc." Quæ quidem universim sumpta sunt falsa. Conferantur hæc cum iis, quæ ex Calvino attulimus, et ex synodo Pistoriensi. Hic ipse affirmat, „minores Ordines in veteri Ecclesia magis officia fuisse quam Ordines."

2) *De antiq. Eccles. rit.* lib. 3, cap. 9.

tiendum nobis videatur, qua fieri poterit brevitate et perspicuitate aperiemus.

78. I. Circa dignitatem sacramentalem prima quæ sese offert controversia est de Episcopatu, utrum nempe spectari debeat, prout a Presbyteratu distinguitur tanquam ordo ac Sacramentum nec ne. Si Ordinis nomine significetur *gradus*, nulla potest esse contentio, cum de fide sit definitum dari ***in Ecclesia Catholica hierarchiam divina Ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et ministris*** [1]; controversia itaque viget, seu potius viguit de Episcopatu, quatenus nomine Ordinis significatur ipse ritus consecrationis. Veteres plerique scholastici censuerunt Episcopatum neque Ordinem esse proprie dictum neque proinde Sacramentum, sed solam extensionem Presbyteratus [2], seu, ut alii loquuntur, simplicem deputationem extrinsecam ad aliquas functiones seu ministeria, quibus peragendis non erat idoneus Presbyter [3]. Verum sententia nunc temporis communis et omnino tenenda, hæc est, Episcopatum et Ordinem esse specie distinctum a Presbyteratu, et Sacramentum. Si enim res ad Scripturam exigatur, nullum dubium superesse posse videtur. Nam si ad Ordinem et ad Sacramentum constituendum ritus externus requiritur, gratiæ collatio et divina institutio, cum hæc omnia, ut ex dictis patet, in Episcopatum concurrant, dubitari profecto nequit, quin Episcopatus sit Ordo et Sacramentum. Rursum, si ubi distincta habetur materia, forma peculiaris, distincta item ac peculiaris confertur potestas, distinctus habetur Ordo sacramentalis; cum Episcopatus distinctam habeat materiam, formam ac potestatem a Presbyteratu, recte colligitur ipsum distinctum Ordinem esse et Sacramentum [4]. Hinc definiri potest

1) Sess. XXIII, can. 6.

2) S. *Th.* in 4 sent., dist. 24, q. 2, art. 2, ad quæstionem, utrum Episcopatus sit Ordo, resp.: „Episcopatus non est Ordo.” Sic etiam S. Bonaventura in eandem dist. q. 3, concludit: „Episcopatus proprie non est Ordo,” et in corp. artic.: „Episcopatus, *inquit*, prout distinguitur contra Sacerdotium, dicit dignitatem quandam vel officium Episcopi annexum, et non est proprie nomen Ordinis, nec novus character imprimitur, nec nova potestas datur, sed potestas data ampliatur.” Opp. edit. Rom. 1596, tom. v, pag. 369. Card. autem Raymundus Capisucchius Ord. Pr., in *Controvers. theolog. selectis*, Romæ 1670, controvers. 28, *De Episcopatu*, §. 2, affert *octoginta* auctores, quos ipse profitetur fere omnes vidisse, qui negant Episcopatum esse Ordinem, et singulorum loca distincte apponit. Hoc ipsum argumentum fuse prosequitur. Adeo verum est, quod scripsit Canus, theologorum numerum obruere neminem debere! Adderem et pondus. Siquidem præter Magistrum sententiarum, S. Thomas, ut vidimus, S. Bonaventura, Scotus, Innocentius V, Estius, etc., sententiam negativam tuentur. In hoc etiam nostro Collegio Romano paulo ante Societatis extinctionem adhuc eadem sententia publice propugnabatur, ut constat ex thesibus per id temporis evulgatis, adhuc adstruitur in thesibus, circa quas examen instituitur iis, qui cooptari cupiunt in Collegium S. Bonaventuræ in Urbe ex Fratribus Ord. Min. Conv. denuo recusis an. 1833, diss. XIX, thes. 4. Attamen ne dum probabilis nunc hæc sententia censetur, sed jam a nonnullis censura notatur.

3) Confer Morinum op. cit. *Exercit.* 3, cap. 1 et seqq.

4) In *Constit. apostol.*, quas nemo inficiabitur antiquissimas esse, lib. 8, cap. 5

Episcopatus: ***Ordo supremus et Sacramentum, quo Presbytero potestas tribuitur conferendi Sacramenta Confirmationis et Ordinis, regendique Ecclesiam sibi commissam.*** Ex qua definitione patet Presbyteratum esse fundamentum et initium Sacerdotii, Episcopatum vero ipsius apicem et complementum, atque in Ordinatione episcopali perfici, quod in ipsa presbyterali Ordinatione jam fuerat inchoatum, atque adeo ita se habere Episcopatum ad Presbyteratum, ut fastigium domus ad fundamentum.

79. Verum quid dicendum de Chorepiscopis, seu Episcopis agrorum et pagorum, quique interdum alio nomine vocabantur ***Episcopi villani,*** seu *vicani* aut *oppidani?* Reponimus satis implicatam hanc esse quæstionem. Illud certum videtur: 1° jam inde a sæc. IV initio in Oriente eos viguisse, ut patet ex can. XIII Concilii Neocæsariensis [1]) et ex can. XII Concilii Ancyrani [2]), in Occidente vero sæc. V, ut constat ex Conc. Regensi in Galliis an. 439 celebrato [3]). 2° Certum pariter videtur quandoque Chorepiscopos fuisse dignitate episcopali insignitos, ut plurimum autem solo Presbyteratu [4]). Nobis videntur Chorepiscopi ordinario jure non fuisse nisi Episcoporum adjutores, ministri, atque vicarii, ea fere ratione, qua vicarii foranei apud nos sunt [5]).

80. Diaconatum Sacramentum esse communis et certa est theologorum sententia [6]), quia in ipsum conveniunt divina institutio, gratiæ promissio et ritus externus, uti ex paulo ante disputatis aperte liquet. In Ordinatione enim Diaconorum dicitur: ***Accipe Spiritum Sanctum***, quod non frustra proferri definivit Tridentina Synodus can. IV. Ipsis in Ordinatione manus imponitur; de divina demum institutione Diaconatus Patres antiquissimi superius adducti nos docuerunt, quod et Tridentinum non obscure tradit in cit. can. VI. Quare Diaconatus definiri potest: ***Ordo sacer et Sacramentum, quo potestas tribuitur proxime inserviendi Presbytero rem sacram facienti.*** Neque obest septenario Sacramentorum numero, si

et 6, non solum sermo fit de Ordinatione Episcoporum, sed prætcrea peculiaris forma, seu oratio præscribitur recitanda in ipsorum consecratione.

1) Apud Hard. *Acta Conc.*, etc., tom. I, col. 186, celebratum porro est hoc Concilium an. 314.

2) Ibid. col. 275, ex vers. Dionysii Exigui; nam in collect. Isidori est n. 13. Eodem anno hoc Concilium celebratum est ac Neocæsar.

3) Can. III, ibid. col. 1749.

4) Cf. Morinum op. cit. ***Exercit.*** IV, cap. 2; Nat. Alexandrum in *Appendice* ad diss. 44 in sæc. IV; Witasse *De Sacramento Ordinis*, part. II, in *Append.* ad quæst. 1, art. 3; Joan. Assemanum ***Bibl. orient.*** tom. III, part. II, pag. 826 et seqq.

5) Præter citt. Auctores cf. Thomassinum ***De vetere et nova discipl.*** part. I, lib. 2, cap. 1, § 10; Aloysium Nardi in excellenti op. ***Dei parrochi***, Pesaro 1829, tom. I, cap. 16, qui invicte præterea insurgit in Juveninum, Van Espenium, aliosque qui contendunt Parochos juris esse divini, ac successores septuaginta discipulorum; ac multa corrigit ex iis, quæ Morinus scripsit de Chorepiscopis.

6) Negant Diaconatum esse Sacramentum, Durandus in 4, dist. 24, quæst. 2, n. 6, et Cajetanus tom. I *Opusculorum*, aliique pauci.

dignitas sacramentalis tribuatur etiam Episcopatui ac Diaconatui, omnes enim norunt hos Ordines non esse nisi Sacramenta partialia, seu partes unius ejusdemque Sacramenti, quod est Ordo [1]).

81. At competitne eadem Sacramenti dignitas Subdiaconatui ac reliquis minoribus Ordinibus? Graves theologi affirmant, sed alii æque docti et majores etiam numero negant. Quatuor porro argumenta, seu potius argumentorum classes, quas affert Morinus, nos inclinant imo et trahunt in sententiam negantem. Hic enim eruditus Auctor productis antiquorum testimoniis et veteribus documentis ostendit neque Subdiaconatum, neque minores Ordines esse divinitus institutos, sed ab Ecclesia adjectos, idque evincit 1° ex illorum veterum testimoniis, qui expresse affirmant, crescente fidelium multitudine ab Ecclesia pro opportunitate præfatos Ordines institutos esse [2]). 2° Ex istorum Ordinum modo unius, modo alterius, aut etiam plurium cessatione, additione, imminutione, abrogatione et instauratione, quæ certe in rem divinitus institutam cadere non possunt [3]). 3° Ex monumentis et testimoniis, quæ probant istorum Ordinum respectivam subordinationem in altiorum Ordinum promotione sæpe non fuisse servatam, ita ut Lectores ex. gr. creati fuerint, quin prius fuerint Ostiarii; Acolythi, quin unquam fuerint Ostiarii, Lectores, Exorcistæ; Diaconi, quin prius fuerint Subdiaconi [4]); quæ rursum pro arbitrio non fecisset Ecclesia, nisi censuisset ad divinam institutionem hos Ordines minime pertinere. 4° Demum ex fine, quem juxta Romanorum Pontificum et Conciliorum testimonia sibi potissimum præstituit Ecclesia in his Ordinibus instituendis et conferendis, ne scilicet neophyti sacrorum rudes, et tyrones statim Presbyterio inaugurarentur antequam fidei dogmata, et Sacramentorum ceremonias didicissent [5]). Jam vero si deest his Ordinibus divina institutio, evidens est ipsis nulla ratione dignitatem sacramentalem et collationem gratiæ ex opere operato posse competere.

82. II. Ex his porro quatuor argumentorum classibus pronum est inferre, quid sentiendum sit de Ordinum numero atque institutione. Si enim Ecclesia lapsu temporis instituit sibi Ordines Diaconatu inferiores, mirum esse non debet, si neque constans neque universalis sit horum Ordinum numerus. Duos siquidem tantum agnoscit Ecclesia græca, uti superius vidimus, Subdiaconatum nempe et Lectoratum; Syri

1) Exinde patet Calvini inscitia, dum *Instit.* lib. 4, cap. 19, §. 22, scribit: „Est vero istud perquam ridiculum, quod affirment *(Catholici)* septem esse Sacramenta, dum recensere ipsa volunt, tredecim enumerant."

2) Cf. Morin. op. cit. *Exercit.* XI, cap. 1, §. 4 et seqq.

3) Ibid. §. 7 et seqq.

4) Ibid. cap. 2, §. 1 et seqq.

5) Ibid. cap. 3.

et Maronitæ habent præterea *Cantoratum* seu *Psalmistatum*, qui apud ipsos requiritur tanquam gradus ad Lectoratum suscipiendum [1]; sed neque constans ipse Ordinum numerus fuit in utraque Ecclesia, occidentali nempe ac orientali. Etenim olim in Ecclesia latina, ut ex certis documentis constat, in usu pariter erat Cantoratus, uti patet ex Conc. Carthaginiensi III [2]. Quinimo in nonnullis Ecclesiis particularibus videntur viguisse aliqui Ordines, qui nunc desierunt, contra vero nonnulli, qui in quibusdam Ecclesiis obtinebant, in usu apud alias non erant, ut fidem facit auctor epistolæ S. Hieronymi nomine vulgatæ ad Rusticum Narbonensem, in qua legitur: ***Primus in clericis Fossariorum ordo est*** [3], cæteros autem Ordines recensens Exorcistatum et Acolythatum omnino præterit. Idem Fossariorum Ordo, ut jam adnotavimus, viguit apud Syros, a quibus *laborantes* dicebantur, et alicubi *copiatæ*; ut liquet ex epistola ad Antiochenos S. Ignatii nomine inscripta [4], ut alia documenta prætermittam. Cæterum in Ecclesia Romana constans ac perpetuus fuit septenarius Ordinum numerus, qui ab initio in ea viguit atque ad nos usque pervenit.

83. Longa res esset omnia singulorum Ordinum munia recensere; præcipua tamen ac magis uniuscujusque Ordinis propria ex illorum definitione, quam jam subjicimus, colligi possunt.

84. Subdiaconatus itaque ex dictis definiri potest: ***Ordo seu ritus sacer, quo potestas tribuitur ministrandi Diacono et Sacerdoti in Missæ sacrificio.*** In græca Ecclesia manuum impositione et extra sanctuarium conferri solet, in Ecclesia latina per traditionem calicis vacui cum patena vacua superposita cum forma adnexa.

85. Acolythatus est ***Ordo, quo traditur potestas ministrandi Subdiacono et Diacono in Missæ sacrificio.*** Confertur autem per traditionem ceroferarii cum cereo, nec non et urceoli vacui cum respectiva forma eam comitante.

86. Exorcistatus est ***Ordo, quo potestas traditur nomen Domini invocandi super eos, qui ab immundis spiritibus obsessi energumeni seu arreptitii dicuntur.*** Quare Episcopus in Exorcistarum inauguratione librum illis porrigit, in quo

1) Cf. ibid. cap. 1, §. 8; Joseph. Sim. Assemanum *Bibl. orient.* tom. III, part. I, pag. 575; alii tamen contendunt eum non esse nisi officium, non autem gradum peculiarem ad Sacerdotium.

2) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. I, col. 963. Attamen in Conc. x statuitur: „Psalmista, id est, cantor potest absque scientia Episcopi, sola jussione Presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero: „Vide, ut quod ore cantas, corde credas; et quod corde credis, operibus comprobes." Sed cf. Martenium *De antiq. Eccl. rit.* lib. 1, part. 2, cap. 8, art. 1, §. 1.

3) Apud Morin. loc. cit. §. 9.

4) Apud Coteler. *Patr. Apost.* tom. II, pag. 112. Cf. ejusdem adnott.

exorcismi continentur, aut missale vel pontificale, et ea utitur forma, quæ exprimit ejusmodi potestatis collationem.

87. Lectoratus autem est ***Ordo**, **quo confertur potestas divinos utriusque fœderis libros et sanctorum Patrum scripta publice in Ecclesia legendi;*** qui Ordo apud Græcos per manuum pariter impositionem et adjunctam precem, apud Latinos vero per sacri codicis traditionem cum prece adnexa confertur.

88. Ostiariatus denique definiri solet: ***Ordo**, **quo clericus tum templo et sacris rebus asservandis præficitur**, **tum ut divinis mysteriis**, **quæ in eo peraguntur**, **reverentiam conciliet.*** Hujus materia ex Concilio Carthagin. IV, et Pontificali Romano sunt claves Ecclesiæ, quæ ab Episcopo clerico initiando traduntur, forma vero verba, quæ clavium traditionem comitantur.

89. Posuimus autem in postremi hujus Ordinis definitione verba: ***Quo clericus;*** quia receptus in Ecclesia mos est, ut nemo ad Ordines promoveatur, quin prius fuerit clericali tonsura insignitus, per quam in clerum quisque cooptatur. Definiri enim passim tonsura solet: ***Ceremonia ab Ecclesia instituta**, **qua laicus baptizatus et Sacramento confirmationis consignatus sacro ritu in clerum instituitur.*** Dixi ita passim definiri tonsuram clericalem, quia non defuerunt ex veteribus scholasticis et canonistis, qui pluribus argumentis persuadere conati sunt clericalem tonsuram et Ordinem esse, et Sacramenti quoque dignitatem obtinere, quæ quisque expendere poterit apud Prosperum Fagnanum, qui ea collegit [1]).

90. Nobis satis sit adnotare 1° adversus Calvinum, qui tonsuræ ritum ludibrio habet velut superstitionis ac vanitatis plenum, eum antiquissimum esse. Ex vetustissimis enim Ecclesiæ Divionensis actis refert Martenius S. Benignum Presbyterum S. Polycarpi discipulum tonsuræ clericalis indicio deprehensum et a Terentio comite sæc. II labente morte mulctatum [2]). Impius Christianorum irrisor Lucianus, seu quisquis est auctor dialogi inscripti ***Philopatris***, Trajano coævus, clericum describit e montibus ad Ecclesiam venientem detonsa coma [3]). Sic etiam Ammianus Marcellinus scribit Diodorum quemdam ab ethnicis Alexandriæ sub Juliano Apostata, qui sæc. IV impera-

1) *Commentaria in secund. part. primi libri Decretalium*, Romæ 1661, tit. *De ætate et qualitate*, cap. *Cum contingat*, n. 44 et seqq., ubi viginti duo pro sua sententia argumenta urget, deinde se expedire nititur ab argumentis theologorum, qui contrario placito adhærent.

2) Op. cit. part. II, lib. 1, cap. 8, art. 7, §. 2. Si tamen fides hujus S. Martyris Actis adhibenda est.

3) Cf. edit. Frid. Reitzii Amstelod. 1743, tom. III, pag. 608 et seq. 21: *Ὡς ἐπεδείξατο μοί τις κακοείμων, ἐξ ὀρέων παραγενόμενος, κεκαρμένος τὴν κόμην ἐν τῷ θεάτρῳ ἀναγεγραμμένον ὄνομα ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν· ὡς οὗτος τῷ χρυσῷ ἐπικλύσει τὸν λεωφόρον.* „Ostendit mihi male vestitus aliquis e montibus huc adveniens, comam detonsus, insculptum in theatro hieroglyphicis literis illius nomen: hunc auro viam inundaturum."

bat, extremo supplicio fuisse addictum, quod puerulos tondens illos clericatu initiaret [1]. Prudentius quoque egregius sæc. IV poëta, S. Cypriani attonsionem in clericum describebat his verbis : ***Deflua cæsaries compescitur ad breves capillos*** [2]. Et hæc sufficiant, omissis Concilio Carthag. IV, et Toletano II [3], aliisque non paucis monumentis antiquissimis [4], ad ostendendum adversus Calvinum clericalis tonsuræ ritum priori Ecclesiæ ævo obtinuisse, ideoque vacare illum vanitate omni atque superstitione ex ipsius Calvini principiis. 2° Adnotare præterea juverit variam pro diversis Ecclesiis et temporibus fuisse clericalis tonsuræ formam atque figuram, ut videre est apud citt. Martenium [5], et Morinum [6].

91. III. Ad Ordinum demum gradum quod spectat, certum est, uti jam innuimus, Subdiaconatum a Græcis et olim atque nunc etiam inter minores Ordines recenseri ; a Latinis vero nonnisi sæc. XII cœpisse inter Ordines majores seu sacros connumerari. Insigne hujus rei documentum habemus ex Synodo Beneventana an. 1091 celebrata sub Urbano II, quæ can. I decrevit, ut nullus in Episcopum eligatur, nisi in sacris Ordinibus religiose vivens fuerit inventus. ***Sacros autem Ordines dicimus Diaconatum, et Presbyteratum: hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse*** [7]. De gradu autem Episcopatus relate ad Presbyteratum sequenti capite ob rei gravitatem jam agere aggredimur.

CAPUT III.

DE EPISCOPORUM PRÆSTANTIA SUPRA PRESBYTEROS.

92. Magni momenti controversia est, quam adversus Presbyterianos suscipimus, qui Aërii IV sæculi novatoris, et Wiclef-

1) Lib. XXII, cap. 11, edit. Henr. Valesii, Paris. 1681, pag. 326, ubi cf. notam editoris. Cf. etiam Sirmondum in notis ad Sidonium pag. 52, ad verba Sidonii: *Coma brevis, barba prolixa.*

2) *Hymn.* XIII *Peristephan.* v. 30, edit. Faustini Arevali S. J. tom. II, pag. 1206 ; ad quem locum cf. adnot. Arevali viri doctissimi.

3) Conc. Carthag. apud Hard. *Acta Concil.* tom. I, col. 982, can. 44, statuit: „Clericus nec comam nutriat, nec barbam.” Nonnulli codices addunt : nec barbam *radat*, aut *tondeat*. Cf. ibid. Conc. Toletan. can. I, apud Hard. tom. II, col. 1139.

4) Cf. apud Pelliciam op. cit. *De christianæ Ecclesiæ primæ, mediæ et novissimæ politia*, lib. 6, Venet. 1782, ubi prudenter observat hic Auctor putandum propterea non esse eam tonsuræ formam primis sæculis obtinuisse, quæ postea inducta est, sed eo referri, ut coma tonderetur neve cirri diffluerent, adeo ut qui clero accensebantur, tenerentur breviores deferre capillos, uti reipsa ostendunt allata documenta, aliaque similia, quæ afferri possent. Aliud præterea cogitare, vigentibus persecutionibus, esset absurdum.

5) *De antiq. Eccl. rit.* lib. 1, part. II, cap. 8, art. 7, §. 4 et seqq.

6) Op. cit. *Exercit.* XV. Cf. etiam Thomassinum *De vet. et nova discipl.* part. I, lib. 2, cap. 37 et seqq., et Hallierium *De sacris Ordinationibus et election.* Paris. 1636, in *Append.* ad sect. 8, art. 2 et seqq.

7) Apud Hard. tom. VI, part. II, col. 1695.

sitarum ac Waldensium hæresim renovarunt de omnimoda Episcoporum cum Presbyteris æqualitate sive quoad potestatem Ordinis, sive quoad potestatem jurisdictionis. Cum vero de potestate Ordinis, seu Ordinem conferendi, peculiaris disputatio instituenda sit, hic de præstantia tantum agemus, quæ Episcopis competit super Presbyteros quoad dignitatem, gradum, ac potestatem, quæ omnia sub generali jurisdictionis nomine comprehendi solent. Sit igitur

PROPOSITIO.

Episcopi sunt Presbyteris superiores jure divino.

93. Prior propositionis pars est de fide utpote his verbis definita a Tridentina Synodo sess. XIII, can. VII: ***Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores . . . anath. sit.*** Pars vero posterior, qua hæc præstantia ***jure divino*** asseritur, licet de fide non sit, cum Tridentinum id noluerit expresse definire [1]), attamen certa ac rata est apud Catholicos adversus Lutheranos; atque ut videbimus, ex iisdem fontibus, quibus adstruitur Episcoporum præstantia supra Presbyteros, evincitur ex divino jure eam descendere.

94. Sic igitur adversus Blondellum, Salmasium, ac Presbyterianos reliquos assertam propositionem adstruimus. Vix IV Ecclesiæ sæculo, Aërius ***dogma supra hominis captum furiosum***, ut illud vocat S. Epiphanius [2]), in Ecclesiam invexit illis verbis: ***Quanam in re Presbyteros Episcopus antecellit? Nullum inter utrumque discrimen est. Est enim amborum unus ordo, par et idem honor ac dignitas*** [3]); vix, inquam, hæc protulit Aërius, cum ab universa Ecclesia,

1) Cf. Card. Pallavicini *Storia del Concilio di Trento*, lib. 18, cap. 14, ubi refert contraria aut diversa Patrum Tridentinorum suffragia circa hunc doctrinæ articulum, et plerosque Patres censuisse superioritatem Episcoporum, quæ consistit in potestate jurisdictionis, non esse a Deo *immediate*, sed solum *mediate*; deinde cap. 15 refert prolixam P. Lainez orationem ad hanc ipsam sententiam strenue propugnandam, ubi notanda sunt verba Pallavicini, quibus §. 14, cap. 15, exponit responsionem Lainez duabus adversariorum difficultatibus, alteram petitam ab hæresi Aërii, alteram vero a Const. Martini v: „La risposta fu, *scribit*, che l'eresia di Aerio era il dire, tutti i Preti secondo la ragion divina esser uguali, onde vi comprendeva il sommo Pontefice, il quale di ragion divina è superiore a tutti. Quanto era alla bolla di Martino, osservò: condannarsi per eretici dalla Chiesa ancora quelli, che dicono o fanno alcuna cosa contro al diritto ecclesiastico, qualora con ciò si mostra sentimento contrario ad alcuna verità la qual sia di ragione divina, e s'inchiuda in quella che è di legge ecclesiastica: e così dannarsi per eretici gli schernitori delle immagini, perchè in tale scherno si contiene il disprezzo di Dio e de' Santi. Esser pertanto eresia il negar la giurisdizione superiore ne' Vescovi in rispetto a' Preti, perchè ciò è un negare l'autorità che di ragion divina ha il Pontefice, *il quale disagguaglia nella giurisdizione i primi da' secondi*." Cf. item lib. 19, cap. 6.

2) *Hæres.* LXXV, cap. III, ed. Petav.

3) *Τί ἐστιν ἐπίσκοπος πρὸς πρεσβύτερον; οὐδὲν διαλλάττει οὗτος τούτου· μία γάρ ἐστι τάξις, καὶ μία τιμὴ, καὶ ἓν ἀξίωμα.* Ibid.

testibus S. Epiphanio et S. Augustino, uti hæreticus habitus est [1]), eo quod novitatem Ecclesiæ Catholicæ fidei contrariam invexerit.

95. Sane adversus hanc Aërii novitatem stat 1° Sacrarum Literarum auctoritas, ex quibus discimus a Christo duodecim Apostolos electos fuisse ac discipulis prælatos: Supremam enim Apostolis Christus contulit potestatem in Ecclesia, iisque promisit sessionem super sedes duodecim ad judicandas duodecim tribus Israël; ne vero deesset duodenarius hic numerus in locum Judæ proditoris, suffectus est divina dispositione S. Mathias. Porro unanimis pene est Patrum sententia Episcopos successores esse Apostolorum, quemadmodum presbyteri dicti ab iisdem sunt successores septuaginta duorum discipulorum, qui in inferiori gradu a Christo constituti fuerunt.

96. Adversus eandem novitatem stant 2° Patres apostolici, qui I et II Ecclesiæ sæculo floruerunt; S. Clemens Romanus *Epist.* I *ad Corinth.*: ***Summo quippe Sacerdoti***, inquit, ***sua munia tributa sunt, et Sacerdotibus locus proprius assignatus est, et levitis sua munia incumbunt*** [2]). S. Ignatius, qui sub finem ejusdem sæculi, et sub secundi initium floruit, utpote martyrio coronatus an. 107, plura in rem nostram habet, ac primo quidem insignis est locus in ***Epistola ad Smyrnenses: Omnes Episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem, et Presbyterium ut Apostolos, Diaconos autem revereamini ut Dei mandatum*** [3]). Quibus verbis apertissime ecclesiasticam hierarchiam exhibet in tres diversos gradus distributam. In ***Epist.*** vero ***ad Trallianos*** scribit: ***Decet singulos vestrum et præcipue Presbyteros refocillare Episcopum in honorem Patris Jesu Christi, et Apostolorum*** [4]); ac denique in ***Epist. ad Magnesianos: Hortor***, inquit, ***ut hoc sit vestrum studium, in Dei concordia omnia agere, Episcopo præsidente Dei loco, et Presbyteris loco senatus apostolici, et Diaconis mihi suavissimis, quibus commissum est ministerium Jesu Christi*** [5]). Non aliter autem potuerunt Blondellus ac Salmasius vim horum testimoniorum declinare, quam negando contra omnium criticorum consensum has epistolas genuinum

1) S. Epiph. loc. cit.; S. Augustinus lib. *De Hæres.* cap. 53.

2) Cap. 40: *Τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἰδίαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσὲ καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευίταις ἰδίαι διακονίαι ἐπίκεινται.* In quem locum cf. adn. Cotelerii.

3) Cap. 8: *Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησους Χριστὸς τῷ Πατρὶ· καὶ τῷ πρεσβυτεριῷ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς θεοῦ ἐντολὴν.*

4) Cap. 12: *Πρέπει ὑμῖν τοῖς καθ᾽ ἕνα, ἐξαιρέτως καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀναψύχειν τὸνς ἐπίσκοπον, εἰς τιμὴν πατρὸς, Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων.*

5) Cap. 6: *Παραινῶ ἐν ὁμονοίᾳ θεοῦ σπουδάζετε πάντα πράσσειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

esse S. Martyris fœtum, in quo ab ipsis Calvinianis refelluntur [1]).

97. Stant 3° adversus Aërei novitatem ex III sæc. Clemens Alexandr. et Origenes ex Græcis, Tertullianus et Cyprianus ex Latinis. Nam Clemens lib. VI *Stromatum* scribit: ***In Ecclesia sunt progressiones Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum*** [2]). Origenes vero *Hom.* XI *in Jerem.* scribit: ***Plus a me*** (Presbytero) ***exigitur quam a Diacono; plus a Diacono quam a laico. Qui vero totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem*** [3]). Demum S. Cyprianus *Epist.* XXVI: ***Dominus noster***, scribit, ***cujus præcepta et monita observare debemus, Episcopi honorem et Ecclesiæ suæ rationem disponens, in Evangelio loquitur et dicit Petro ... Ego dico tibi, quia tu es Petrus, etc. Inde per temporum et successionum vices Episcoporum Ordinatio et Ecclesiæ ratio decurrit, ut Ecclesia super Episcopos constituatur, et omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit,*** etc. [4]).

98. Testimonium adversus Aërium 4° perhibent successiones Episcoporum, ad quas antiquissimi Patres hæreticos sui temporis constanter provocant. Harum primum documentum exhibet Hegesippus apud Eusebium, ubi recenset successiones Ecclesiæ Corinthiacæ, item Romanæ et Hierosolymitanæ [5]); secundum exhibet S. Irenæus, qui lib. III, cap. III: ***Habemus,*** inquit, ***numerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, et successores eorum usque ad nos;*** atque immediate subjicit Romanorum Pontificum successionem a Petro usque ad Eleutherium, qui tunc temporis (sub finem sæc. II) duodecimo loco Episcopatum a S. Petro habebat; tertium exhibet Tertullianus in lib. ***De Præscript.*** sic hæreticos lacessens: ***Edant ergo origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyrnæorum Ecclesia habet Polycarpum ab Joanne***

1) Cf. præter præfationes Jacobi Usserii, et Isaaci Vossii in Epistolas S Ignatii, dissertationes ejusdem Jacobi Usserii Armachani *De epistolis SS. Ignatii et Polycarpi*, nec non *Vindicias epistolarum S. Ignatii scriptas* a Joanne Pearsonio apud Cotelerium, tom. II, *Patr. Apost.*

2) Lib. 6 *Strom.* cap. 13, edit. Potteri, Venet. 1775, vol. II, pag. 793: *Κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προκοπαὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων (εἰσὶ).*

3) *Πλεῖον 'ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν διάκονον, πλεῖον ὁ διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν· ὁ δὲ τῶν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἐπὶ πλεῖον ἀπαιτεῖται*; n. 3, edit. Maur. opp. tom. III, pag. 189. Cf. in hunc loc. adnotat. De la Rue.

4) Alia innumera prope documenta cf. apud Natalem Alex. dissert. 44, in sæc. IV, et apud Witasse tract. cit. part. II, sect. 3, art. 1, cap. 1 et seqq.

5) *Hist. eccl.* lib. 4, cap. 5 et 22.

collocatum: sicut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum ibidem; perinde utique et cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant [1]; quartum exhibet Eusebius passim quoad nobiliores Ecclesias. Episcoporum igitur successio, quam a primis usque temporibus diligentissima sedulitate contexebant Ecclesiæ Patres tum Episcoporum a Presbyteris distinctionem, tum illorum super istos præstantiam ostendit, neque enim Presbyteri, sed Episcopi tantum Apostolorum successoribus inseruntur.

99. Testimonium dicunt 5° utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis antiquissimi quique rituales libri a Martenio [2] et Goario [3] prolati, in quibus et hæc inter Episcopos et Presbyteros perpetua reperitur distinctio, et ad *Auctorem Christum* refertur; quod pariter efficiunt constitutiones apostolicæ [4].

100. Stant 6° adversus Aërii novitatem omnes prorsus Christiani nominis communiones, ut pluribus authenticisque monumentis ostendit Renaudotius [5]. Stat denique præscriptio, cum nulla epocha assignari possit ab adversariis, in qua induci cœperit hæc distinctio, contra quam statim non exurgant ineluctabilia monumenta anteriora, quæ illam jam non supponant, prout contigit Salmasio atque Blondello; ille enim circa initium aut medium II sæculi, iste post annum a Christo 136 primum introductam autumarunt, ast Clemens Rom., Hermas, primi atque apostolici sæculi Patres, tum Ignatius et Polycarpus, qui initio sæc. II florebant, jam commemorant Episcopos a Presbyteris distinctos, atque Presbyteris superiores exhibent.

101. Cum itaque tanta testium et monumentorum vis, cum publica utriusque Ecclesiæ, imo communionum omnium seu sectarum documenta certissima, cum præscriptio adversus profanam Aërii ejusque sectatorum novitatem pro catholico dogmate pugnent, concludendum est, quod ab initio proposuimus, Episcopos vere Presbyteris superiores esse, idque jure divino prout allata documenta testantur.

DIFFICULTATES.

102. I. ***Obj.*** Apostolorum ætate nulla erat inter Episcopos et Presbyteros neque nominis, neque gradus aut potestatis differentia. Nam 1° Apostolus, cum in Epist. ad Titum I, 5, præmisisset : ***Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros***, pergit v. 6 demonstrare qua-

1) Cap. 32, edit. Rigalt.
2) Loc. cit. art. 11.
3) In *Euchologio*, pag. 307 et seqq. Cf. pag. 311, *Notas* Goarii *in ordinem observari solitum in Episcopi consecratione*. Cf. etiam Jos. Assemanum locis citatis.
4) Lib. 8, 4, cap. 4 et 5.
5) *Perpétuité de la foi*, tom. v, liv. 5, chap. 10.

les essent Presbyteri oppidatim constituendi, et describit Episcopum, dicens v. 7: *Oportet enim Episcopum sine crimine esse*, etc. 2° Verum quod omnem dubitationem tollit, illud est quod legitur Act. XX, 17: Paulus *a Mileto mittens Ephesum, vocavit majores natu* (gr. *Presbyteros*) *Ecclesiæ, qui cum venissent ad eum et simul essent, dixit eis*: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Quo in loco iidem plane sunt Presbyteri simul et Episcopi, qui cum in una civitate essent, omnes indiscriminatim a Paulo ad illius Ecclesiæ curam regimenque vocantur. 3° Atque hinc ratio patet, quare idem Apostolus in Epist. ad Philipp. I, 1, Episcopis tantum et Diaconis salutem dicat, nulla Presbyterorum mentione facta; quare rursum in I ad Timoth. III, virtutes explicuerit, quæ in Episcopis et Diaconis requiruntur, sileat vero de virtutibus Presbyterorum, quia nempe Episcopi et Presbyteri in nulla re differebant. Ergo.

103. *Resp. Dist. ant.* Apostolorum ætate nulla erat inter Presbyteros et Episcopos differentia nominis, *trans.* gradus et potestatis, *subd.* relate ad personas, quæ tunc temporis ut plurimum utrumque Presbyteratus et Episcopatus gradum obtinebant, *conc.* nulla erat differentia inter Presbyteratum et Episcopatum, *neg.* Observo itaque in primis difficilia hæc Scripturarum loca difficiliora adhuc evasisse ob diversas eorundem explanationes, quas tum veteres tum recentiores dederunt. Sunt enim qui censent Episcopi et Presbyteri denominationem primi ac secundi Ordinis Sacerdotibus olim communem fuisse, ut S. Joan. Chrysostomus [1]; Theodoretus arbitratur nomen Episcopi vel Presbyteri tributum tunc temporis fuisse solum Sacerdotibus secundi Ordinis, eos vero, quos modo Episcopos vel Antistites nuncupamus, non Episcopos sed Apostolos nominatos esse [2]. Contra vero S. Epiphanio placuit Episcopi nomen semper summis, nunquam vero secundi Ordinis Sacerdotibus tributum esse [3]. Recentiores vero sive Catholici sive Protestantes scriptores non magis inter se consentiunt, et alii in unam, alii in aliam sententiam concedunt. Expositio S. Joan. Chrysostomi aptior et commodior nobis videtur.

104. Verum his sententiis dimissis, quæ minus idoneæ videntur omnibus objectis locis explanandis, aptissima via ad id obtinendum ea nobis visa est quam tenuit Petavius. Doctissimus hic vir existimat primis illis Ecclesiæ temporibus, quæ quoad formam et disciplinam attinet, quædam illius infantia dici possunt, Presbyteros vel omnes vel eorum

1) *Hom.* I, *in Epist. ad Philipp.* n. 1.

2) *Comment. in cap.* III *Epist.* I *ad Tim.* v. 1. Id ipsum scripserat in *Comment. in Epist. ad Philipp.* cap. 1, de qua interpretatione cf. Petav. lib. 2, *De Eccles. Hierarch.* cap. 1.

3) *Hæres.* LXXV, cap. 5.

plerosque sic ordinatos esse ut Episcopi pariter ac Presbyteri gradum obtinerent; id quodammodo exposcentibus illius ætatis adjunctis ob incrementum religionis christianæ, ut quæ soli Episcopi præstare possent, cujusmodi essent Sacramenta confirmationis et Ordinis conferre, ab omnibus administrarentur. Sic porro plures Episcopi in una eademque civitate seu Ecclesia communi consilio res ecclesiasticas administrabant, Apostolis tanquam majoris gradus pontificibus obsequentes, donec refrigescente pristina illa charitate, et imitandi Christi, amplectendæque modestiæ et humilitatis amore, ad tollendas simultates, et *in schismatis remedium*, ut Hieronymus loquitur, unum aliquem e turba Presbyterorum eligi placuit qui superponeretur cæteris. Atque ita desiere pari non solum dignitate, sed etiam Ordine, ac potestate plures creari, translata in unum tam honoris, quam jurisdictionis prærogativa, et Episcoporum successio cœpit [1]). Ex hoc autem systemate quod Mamachio [2]), aliisque doctissimis viris valde probatur, non modo consequitur, nunquam in Ecclesia non fuisse potestatum graduumque discrimen, Episcopatus nempe et Presbyteratus, licet ambo hi fuerint passim in eadem capita collati, sed præterea omnes propositas difficultates facile disjici, ut cuilibet consideranti patebit.

105. II. *Obj.* Ex Patribus antiquissimis 1° alii universum clerum in duos tantum Ordines seu classes distribuunt, Presbyterorum scilicet et Diaconorum, non commemoratis Episcopis; aut Episcoporum et Diaconorum non commemoratis Presbyteris [3]); 2° alii vocant Presbyteros Apostolorum successores [4]); 3° alii Episcopi Ordinationem *novellam* dicunt [5]); 4° alii denique veteres Episcopi Presbyteros passim appellant *collegas* suos, *compresbyteros*, *fratres* aut vicissim [6]). Quæ totidem argumenta sunt perfectæ Episcoporum et Presbyterorum æqualitatis. Ergo.

106. ***Resp.** ad* 1^m^, ***Dist.*** Patres aliqui clerum in duas classes universim distribuunt peculiares ob causas, *conc.* ad exclusionem vel Episcopatus vel Presbyteratus, aut etiam ob istorum identitatem, *neg.* Causæ autem ob quas hæc distributio ab illis Patribus facta est repeti possunt 1° ex unitate Sacerdotii; 2° ex eo quod, spectata illius ætatis ecclesiasticæ

1) Ita Petav. passim, præsertim vero *Dissertat. Ecclesiast.* lib. 1, cap. 1 et 2 et lib. 1, *De Eccl. Hierarchia*, cap. 4.

2) *Origin. et antiquit. Christian.* tom. IV, pag. 337 et seqq. monetque ejusmodi Episcopos secundo et tertio sæculo *Episcopos nationum* fuisse appellatos, qua de re Photius cod. 48. Cf. etiam Thomassinum *De vet. et nova Eccles. disciplina*, tom. I, lib. 1, cap. 54.

3) Ita Clemens Rom. in I, *Epist. ad Corinth.* n. seu cap. 42; S. Polycarpus in *Epist. ad Philipp.*; Justinus *Apol.* 1; Clemens Alex. lib. 7, *Strom.*; Cyprianus *Epist.* LXII; Hilarius *in Ps.* CXXXIV, aliique apud Witassium et Nat. Alex. locis citt.

4) Ut rursum Clemens Rom. in I *ad Cor.* cap. 1; Papias apud Euseb. loc. cit.; Irenæus lib. 3, cap. 2. Ibid.

5) In *Epist. ad Magnes.* cap. 3.

6) Cf. apud citt. Auctores.

infantia, alicubi soli Episcopi cum Diaconis, aut Presbyteri cum Diaconis Ecclesias regerent; 3° ex communione nominis juxta dicta. Hæc autem majus robur acquirunt si primo observetur eosdem Patres sæpe alibi, sæpe etiam in iisdem quæ objiciuntur locis Presbyteros vel Episcopos commemorasse [1]; si observetur præterea Polycarpum, Justinum, Clementem Alex., Cyprianum, Hilarium, quos nobis adversarii opponunt, omnes, si unum excipias Polycarpum, post annum 136 floruisse; postquam scilicet, fatente ipso Blondello, inducta jam fuerat inter Episcopos et Presbyteros distinctio, ideoque argumentum contra Presbyterianos ipsos probare.

107. ***Ad*** **2ᵐ**, ***Dist.*** Vocant alii Presbyteros Apostolorum successores, id est, Episcopos, ***conc.*** simplices Presbyteros, ***subd.*** in Sacerdotio, et sacerdotalibus officiis, ***conc.*** in Episcopatu, ***neg.***

108. ***Ad*** 3ᵐ, ***Dist.*** Vocant nonnulli Episcopi Ordinationem ***novellam*** respectu subjecti, Damæ scilicet junioris adhuc Magnesianorum Episcopi nuper creati, ***conc.*** respectu Ordinationis episcopalis, ***neg.*** ut ex ipsa epistolæ, quam S. Ignatius ad Magnesianos scripsit, lectione patefit [2].

109. ***Ad*** 4ᵐ, ***Dist.*** Alii vocant Presbyteros ***collegas***, ***compresbyteros***, ***fratres*** in Sacerdotio, vel in ministerio ad quod ab Episcopis in partem sollicitudinis vocati erant, ***conc.*** in Episcopatu, ***neg.*** Alioquin cum Apostolus in epistola ad Philemonem vocat Archippum, Aristarchum, ac Demam ***coadjutores***, ***cooperatores*** et ***commilitones*** suos, ac fideles generatim omnes dicit ***fratres*** suos, sicut et Christus Apostolos ***amicos*** et ***fratres*** vocavit, omnes fideles, etiam laici, Apostolo imo et Christo æquales forent, quod nemo dixerit [3].

110. ***Inst.*** S. Hieronymus perfectam ejusmodi Episcoporum et Presbyterorum æqualitatem ex professo propugnat. Etenim 1° ipse passim docet eundem esse Episcopum et Presbyterum, præsertim vero in ***Commentariis in Epist. ad Titum***, ubi scribit: ***Idem est ergo Presbyter qui et Episcopus, et antequam diaboli instinctu studia in religione fie-***

1) Id aperte constat ex testimoniis in probationibus allatis.

2) Hinc merito Cotelerius verba S. Ignatii Martyr. *νεωτερικὴν τάξιν* vertit *juvenilem Ordinationem.* Integer porro textus hic est: „Sed et vos decet non familiarius ac superbe uti ætate Episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem impertiri illi reverentiam; quemadmodum novi sanctos facere Presbyteros (*en distinctionem inter Episcopum et Presbyteros*), non respicientes ad apparentem juvenilem Ordinationem, sed ut prudentes in Deo credentes ipsi; non ipsi autem, sed Patri Jesu Christi omnium Episcopo."

3) Optime S. Joan. Chrysostomus *Hom.* cit. *in cap.* 1, *ad Philipp.*: „Antiquitus, *inquit*, ipsi etiam Presbyteri vocabantur Episcopi, et Diaconi Christi: et Episcopi, Presbyteri. Quocirca *vel hodie multi* Episcopi ita scribunt: Compresbytero et condiacono. Procedente vero tempore proprium cuique distributum est nomen, ut hic quidem Episcopus, ille vero Presbyter appelletur." Cf. Nat. Alex. diss. cit. §. 27.

rent, et diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, 2° *communi Presbyterorum consilio, Ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi*, 3° *in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, et schismatum semina tollerentur* [1]). Quapropter ibidem 4° monet Episcopos, ut *noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicæ veritate, Presbyteris esse majores, et in communi debere Ecclesiam regere* [2]). Quod et confirmat in *Epist. ad Evangelum*, in qua congestis Scripturarum testimoniis, ut suadeat eundem esse Presbyterum ac Episcopum, 5° pergit: *Nam et Alexandriæ a Marco Evangelista usque ad Heraclam et Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, et Archidiaconum vocent.* 6° *Quid enim facit, excepta Ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat* [3])? Quæ quidem omnia aperta sunt adeo, ut commentario non indigeant. 7° Merito idcirco Blondellus adversus Catholicos apologiam scripsit tanti Doctoris. Ergo.

111. *Resp. Neg. ant.* Nemo enim fortasse ex veteribus, si omnia rite perpendas, heterodoxis adversatur magis quam Hieronymus. Ille siquidem dignitatis et potestatis præstantiam in Episcopis super Presbyteros agnoscit, qui Episcopos vocat successores Apostolorum, cæteros vero secundi Ordinis Sacerdotes in LXX discipulorum locum successisse affirmat; qui vituperat, eosque in portu naufragium facere ait, quicumque docent nihil inter Episcopum et Presbyterum interesse. Atqui primum sæpe constituit Hieronymus, ac præsertim in *Epistola ad Fabiolam* [4]): alterum vero in libro adversus Joannem Hierosolymitanum Episcopum [5]). Rursus qui negat in una Ecclesia plures Episcopos fuisse; qui solis Episcopis jus facit Ordinationis; qui eodem discrimine ait Sacerdotibus Episcopos antecellere, quo Aaron inter filios eminebat, imo quo

1) *Comm.* in cap. 1, v. 5.
2) Ibid.
3) *Epist.* CXLVI, n. 1, ed. Vallars.
4) *Epist.* LXXVIII, ed. cit. Ubi agens de Mansione sexta Israëlitarum in deserto in Elim exponit nomine 12 fontium significari duodecim Apostolos, et per 70 palmas 70 discipulos, scribens: „Nec dubium quin de duodecim Apostolis sermo sit: de quorum fontibus derivatæ aquæ totius mundi siccitatem rigant. Juxta has aquas septuaginta creverunt palmæ, quos *et ipsos secundi Ordinis Sacerdotes* intelligimus præceptores." In *Epistola* vero XLII *ad Marcellam*, edit. cit. n. 3: „Apud nos, *scribit* Apostolorum locum Episcopi tenent," et alibi passim, ut in *Comment. in cap.* 1 *Michææ*, in *Epist. ad Heliodorum*, etc.
5) N. 37: „Nihil interest, *scribit*, inter Presbyterum et Episcopum; eadem dignitas mittentis (Episcopi) et missi (Presbyteri): hoc satis imperite: in portu, ut dicitur, naufragium." Opp. edit. Vallars. tom. II, col. 447.

Moyses populo Israël præstabat, is profecto Episcopos a Sacerdotibus gradu et auctoritate et quidem jure divino secernit. Atqui quatuor hæc docet Hieronymus in eadem illa ad Evangelum epistola, ex qua potissimum sibi Hieronymum adversarii vindicant, et suum esse confirmant. Ergo.

112. *Ad* 1^m^, itaque *prob. Dist* Docet Hieronymus eundem esse Episcopum et Presbyterum nomine, *conc.* re, *neg.* Quod patet ex probationibus ipsis quas adducit; nisi præterea dicere velimus ipsum alludere ad illa Ecclesiæ incunabula, in quibus juxta Petavium aliosque doctos viros paulo ante commemoratos, utraque dignitas in unam eandemque personam concurrebat.

113. *Ad* 2^m^, *Dist.* Communi Presbyterorum Ecclesiæ gubernabantur *consilio*, *conc. potestate*, seu auctoritate, *neg.* Nisi dicamus Presbyterorum nomine eos a S. Doctore designari, qui præterea dignitate episcopali pollebant juxta allatam animadversionem.

114. *Ad* 3^m^, *Dist.* In toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electis superponeretur cæteris eo tempore, quo juxta dicta, utraque potestas uni eidemque personæ adhuc conferebatur, *conc.* post id temporis, *neg.* Id enim, auctore ipso Hieronymo, contigit, cum dictum est: ***Ego sum Pauli***, etc. an. scilicet Christi 55, id est, longe ante epocham a Blondello assignatam, ante an. scilicet 136, in qua juxta ipsum Episcoporum distinctio a Presbyteris induci cœpit. Ex occasione porro schismatis Corinthiaci altera potestas ab altera divulsa est, ac sua unicuique collata, ratione diversæ Ordinationis [1]).

115. *Ad* 4^m^, *Dist.* Quoad regiminis ecclesiastici formam et exercitium, *conc.* quoad jus ipsum regiminis, *neg.* Ut patet ex verbis immediate sequentibus: ***Imitantes Moysen***, *qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israël*, ***LXX*** *elegit cum quibus populum judicaret* [2]). Jam vero si Mosis instar possunt Episcopi soli per se Ecclesiam regere, tantum abest, ut Episcopos Hieronymus adæquet cum Presbyteris, ut eos his superiores in regenda Ecclesia et jure quidem et lege divina apertissime faciat.

116. *Ad* 5^m^, *Dist.* Quoad electionem et electionis modum Ecclesiæ Alexandrinæ proprium, non exclusa legitima consecratione, *conc.* ad hujus legitimæ consecrationis exclusionem, *neg.* De sola enim electione Episcopi ejusque suffectione immediata in locum Episcopi defuncti loquitur S. Hieronymus. Hæc autem electio ex solo Presbyterorum collegio fieri consueverat ad turbas vitandas, et ab ipsis Presbyteris, secus ac consuetudo obtineret in aliis Ecclesiis per eam ætatem. Porro Episcopus

1) Cf. Petav. locis citt. 2) Loc. cit. col. 666.

electus et Episcopi appellationem et jurisdictionem statim ab electione adipiscebatur, deinde statuto tempore consecrabatur, ut ex certissimis documentis constat, quæ collegit Witasse [1]); atque ex his etiam solutio patet difficultatis quæ petitur ex duplici similitudine a S. Doctore desumpta ex militibus qui eligunt imperatorem, et ex Diaconis qui sibi præficiunt Archidiaconum. Referuntur enim hæ similitudines ad electionis modum [2]).

117. *Ad* 6m, ***Resp.*** I. Ergo saltem Ordinatio, qua præcipue juxta S. Hieronymum Episcopi præstant Presbyteris, excipienda est ab hac æqualitate.

118. ***Resp.*** II. ***Dist.*** Quod Presbyter non faciat, id est, *facere non possit* ex delegatione Episcopi, vel Summi Pontificis, *conc.* jure suo, *neg.* Ut patet ex ipso S. Hieronymo, qui id aperte fatetur [3]).

119. *Ad* 7m, ***Resp.*** nonnisi per summam injuriam Blondellum apologiam tanti Doctoris texuisse, qui profecto hæretico ejusmodi defensore non eget; præsertim cum, quæ paulo asperius minusque limate ex animi fervore et disputationis impetu adversus Flacidium Diaconum ipse scripserat, modeste corrigat, atque alibi emolliat. Sane apertissime sententiam suam declaravit Hieronymus dum catholicæ doctrinæ summam complectens gravissimis verbis epistolam suam ad Evangelum absolvit: ***Et ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de V. T., quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in Templo fuerunt, hoc sibi Episcopi, et Presbyteri et Diaconi vindicent in Ecclesia.*** Quis porro neget Aaron divino jure Sacerdotibus præcelluisse? Similiter ergo de Episcopis statuendum est, auctore Hieronymo. Sensit vero argumenti vim Blondellus, qui cum ad hunc nodum pervenisset alio distulit ejus solutionem quam nunquam dedit; sensit Salmasius, qui propterea cum Presbyterianorum causam sub ementito Wallonis Messalini nomine peroraret, eo se recepit, ut scriberet hujus nodi dissolutionem a Salmasio expectandam esse (quasi vero alius esset larvatus ille Messalinus, alius autem Claudius ipse Salmasius), adhuc illam expectamus [4]). Quæ cum ita sint, necesse non est aut eximium doctrina et sanctitate virum aëriani dogmatis insimulare, uti fecit Michaël

1) *De Ord.* part. 2, q. 2, art. 2, ad 5m inst. Cf. etiam Nat. Alex. diss. cit. §. 24.

2) Cf. Petav. *De Eccl. Hier.* lib. 1, cap. 9.

3) In *Dial. adv. Lucifer.* n. 9, ubi scribit S. Doctor: „Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam et ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot Sacerdotes. Inde venit, ut sine chrismate et Episcopi jussione, neque Presbyter, neque Diaconus jus habeant baptizandi."

4) Cf. Witasse loc. cit.

Medina [1]), aut gratis cum Cellotio asserere objecta ejus loca ab hæreticis fuisse vitiata [2]).

120. Et hæc ad S. Hieronymum vindicandum sufficiat. Ad cætera autem ex sanctis Patribus et scriptoribus ecclesiasticis argumenta deducta dissolvenda tria hæc præ oculis habenda sunt: 1° eos qui Sacerdotii gradum supremum dixerunt, vel unam Episcopi et Presbyteri affirmarunt esse Ordinationem, respectum habuisse ad Sacerdotium prout refertur ad potestatem conficiendi Corpus Christi, qua utique nulla excelsior datur; 2° sæpe antiquos Patres atque scriptores de Sacerdotio in genere loqui, cujus, ut vidimus, bipartitus est gradus; alter quo potestas tribuitur conficiendæ Eucharistiæ, alter quo auctoritas conceditur illos consecrandi, qui Eucharistiam conficiunt; 3° denique inter eos, qui nobis objiciuntur, multos esse scriptores obscuros, ignotos, sæpe in errorem abreptos, adeoque nullius auctoritatis, cujusmodi sunt Ambrosiaster [3]), Auctor quæstionum in Novum et Vetus Testamentum [4]), atque etiam Eutychius Patriarcha Alexandrinus [5]) quem latinum fecit Seldenus, quem tamen linguarum orientalium pene rudem in Eutychii testimonio interpretando turpissime lapsum esse animadvertit Renaudotius [6]).

1) Lib. I, *De sacrorum hominum origine et eorum continentia*, cap. 5, qui præterea eandem labem Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, Theodoreto, Primasio et Sedulio adspergit; hinc graviter vapulat a Petavio.

2) *De Hierarchia eccles.* cap. 15. Durandus vero in 4, dist. 14, q. 35. Alphonsus a Castro lib. *Adv. hæres.* verbo *Episcopus;* Domin. Soto in 4, dist. 24, art. 1; Vasquez, disp. 140, aliique arbitrantur Hieronymum quidem admisisse magnum Episcopos inter et Presbyteros discrimen, illudque optimis de causis institutum, putasse tamen id humano dumtaxat jure, id est, ecclesiastico, fuisse inductum. Quod pariter probabile existimat Scotus in 4, dist. 5. In hoc porro S. Doctor juxta hos auctores, longe distat ab errore Aërii et Wicleffitarum. Cf. quæ superius retulimus ex Card. Pallavicini.

Cæterum cf. Card. Baronium ad an. 58, a num. 1 ad 14, qui copiosissime de hoc egit argumento, ac S. Hieronymum egregie ab omni vindicavit calumnia.

3) *Comment. in cap.* 4, *Epist. ad Ephes.*, item *in cap.* 3. *Epist.* 1 *ad Timoth.* ad calcem opp. S. Ambrosii.

4) *Quæst.* CI, in *Append.* ad tom. III, opp. S. August. Auctor harum quæstionum a Blondello idem censetur ac Auctor citt. *Commentariorum in epist. S. Pauli*, nempe Hilarius Sardus.

5) In *Chronico* seu *lib. de Origine Eccl. Alexandr.* arabice conscripto.

6) *De la Perpétuité de la foi*, tom. v, liv. 5, chap. 10, ubi loquens de Eutichii historia scribit: „C'est un paradoxe que Selden entreprit de soutenir pendant les troubles d' Angleterre en faveur du parti presbytérien, dont il était un des principaux acteurs. Il n' avait aucunes preuves que celle qu'il prétendit tirer d' un passage d' Eutychius Patriarche d' Alexandrie, qui n' était pas alors imprimé, et *qu' il n' entendait pas*, rapportant à l' Ordination ce qui avait rapport à l' élection du Patriarche. C' est ce qu' Abraham Echellensis a prouvé très-clairement dans le livre qui a pour titre, *Eutychius vindicatus*, auquel les Protestans n' on fait de réponse solide.” Cf. etiam eundem Auctorem in *Histor. Patriarch. Alexandr.*; Sollerium *Acta Sanct.* tom. v, mens. Junii, ubi *de Patriarchis Alexandrinis;* Morinum *De sacris Ordination.* part. III, *Exercit.* 7, cap. 7; et Mamachium *Origin. et antiquit. christian.* tom. IV, pag. 508 et seqq.; Petavius *De Eccl. Hier.* lib. I, cap. 13, §. 19, monet ab hoc Auctore lectorem satis credulum requiri.

CAPUT IV.

DE SACRÆ ORDINATIONIS MATERIA, FORMA, SUBJECTO ET MINISTRO.

121. Ut ea qua par est perspicuitate de singulis, quæ hoc capite complexi sumus, agamus, diligenter in primis quæ in controversiam a theologis vocantur, ab iis quæ catholicam doctrinam vel fidem attingunt secernamus oportet.

122. I. Cum nomen Ordinationis late pateat, omnesque tam hierarchicos quam inferiores Ordines complectatur, diversa proinde ratione de materia et forma Ordinum hierarchicorum a materia et forma inferiorum Ordinum disserendum est. Etenim circa inferiores hos Ordines unanimis theologorum sententia est illorum materiam apud Latinos esse instrumentorum traditionem, seu porrectionem, formam vero orationem seu verba, quæ in ea instrumentorum porrectione proferuntur; apud Græcos vero manuum impositionem cum oratione adnexa.

123. Sed magna lis viget circa materiam et formam essentialem Ordinum hierarchicorum. Veteres enim scholastici fere omnes non ambigunt eam in instrumentorum pariter porrectione, et comitantibus eam verbis constituendam esse; at postquam sanior critica rimas omnes antiquitatis perscrutata est, commúnior jam evasit sententia quæ in sola manuum impositione et oratione sitam esse materiam et formam horum Ordinum tuetur.

124. Sane pro hac pugnant 1° Scripturarum testimonia, quæ adduximus ad adstruendam Sacramenti Ordinis veritatem; 2° pugnant ritualia omnia et sacramentaria ante nongentos ad minimum annos conscripta, magna diligentia a Menardo [1]), Martenio [2]) et Morino [3]) perquisita et prolata: 3° pugnant Constitutiones apostolicæ [4]), Concilium Carthaginiense IV [5]), Nicænum I [6]), Antiochenum celebratum an. 341 [7]), Ancyranum [8]), aliaque permulta antiquioris Ecclesiæ monumenta in quibus de instrumentorum porrectione nec verbum occurrit; imo Concilium Carthag. can. V, in eo constituit discrimen Subdiaconatum inter et hierarchicos Ordines, quod isti manuum impositione, ille instrumentorum traditione con-

1) *In notis et observatt. in librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ*, edit. Maur. tom. III, nota 757.

2) Op. et loc. citt. cap. 8, art. 9, et art. 11.

3) Op. cit. tota parte II.

4) Lib. 8, cap. 16, ubi inter cætera hæc leguntur: *Διατάσσομαι ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις. Πρεσβύτερον χειροτονῶν, ὦ ἐπίσκοπε, τὰ χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτίθει αὐτὸς.* „Constituo vobis Episcopis: Cum Presbyterum ordinas, Episcope, manum super caput ejus ipse impone.” Eadem fere occurrunt cap. 17, ubi agitur de Ordinatione Diaconorum.

5) Can. III.

6) Can. XIX.

7) Can. X.

8) Can. IX, ex versione Dionysii Exigui, aut X, ex versione Isidori.

ferrentur [1]); 4° pugnant antiqui Patres, qui de Ordinatione loquentes non aliam materiam memorant quam manuum impositionem, imo nec Isidorus qui VII [2]), nec Alcuinus, qui VIII [3]), nec Amalarius [4]), neque Rabanus Maurus [5]), neque Walafridus Strabo [6]), qui IX sæculo de ritibus conferendi sacros Ordines ex instituto pertractarunt, instrumentorum porrectionis meminerunt; 5° denique pugnant pro eadem sententia omnes orientales Ecclesiæ; Græci enim, Syri, Ægyptii, Maronitæ, etc. nunquam aliam agnoverunt vel agnoscunt præter hanc unam manuum impositionem. Quod si in sola manuum impositione essentialis et adæquata materia Ordinationis constituenda est, jam prono alveo fluit formam pariter essentialem et adæquatam constituendam esse in oratione quæ eam comitatur; adeoque, quod pariter exinde sequitur, respectu Sacerdotii secundam præcise manuum impositionem esse materiam essentialem; prima enim nulla verborum forma determinatur, tertia vero præterquam quod iis adhibetur, qui jam cum Episcopo Eucharistiam consecrarunt, apud Græcos et orientales in usu plane non est, prout nec penes Latinos ante sæc. XIII, ut ex vetustis monumentis evincunt Martenius [7]) et Morinus [8]). Ex his propterea etiam sequitur antiquitus in Ordinatione non adhibitam fuisse illam formulam: *Accipe Spiritum Sanctum*, qua passim scholastici, quos plures etiam recentiores theologi secuti sunt, tradunt conferri

1) En canonis verba: „Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de Episcopi manu accipiat vacuam, et calicem vacuum." Ex quibus verbis excluditur Arcudii, aliorumque opinio, qui censent manuum impositionem in instrumentorum porrectione contineri, ut omittam exinde sequi, etiam Ordines minores conferri pariter manuum impositione, quia et in illorum collatione, dum Episcopus porrigit instrumenta, manus imponit; id ipsum dic de collatione baptismi, extremæ unctionis, etc.

2) *De officiis*, lib. 2, cap. 5.

3) Lib. *De divinis officiis*, cap. 34 et seqq.

4) *De ecclesiast. officiis*, lib. 2, cap. 12 et seqq. Extat in *Biblioth. Patr.* De la Bigne Colon. Agripp. 1618, tom. IX.

5) *De institut. Clericorum*, lib. I, a cap. 5 ad 9.

6) *De rebus ecclesiast.* cap. 24 et seqq. Horum scriptorum collectionem exhibet Melchior Hittorpius in op. *De catholicæ Ecclesiæ divinis officiis ac ministeriis varii vetustorum fere omnium Ecclesiæ Patrum et Scriptorum libri.* Coloniæ 1568, vol. I, in fol. Iterum Romæ 1591.

7) Loc. cit. art. 9, §. 12, ubi hæc scribit: „Præter hanc manuum impositionem, aliam describit editum Pontificale Romanum ab Episcopo post communionem faciendam, hæc proferente verba: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum*, etc. quæ quidem ita essentialis Ordinationi Presbyterorum videtur nonnullis scholasticis, ea ut omissa, perfecti dici nequeant Presbyteri; nam etsi jam acceperint potestatem offerendi sacrificii, necdum tamen acceperunt dimittendi peccata. Verum toto aberrare cœlo inficias nullus ierit, qui antiquos Ordinationum sacrarum ritus vel levi perlustarit oculo; utpote qui *nullam prorsus illius mentionem* fecerint." Quod deinde fuse prosequitur. Eadem ferme habet Hugo Menardus loc. cit. n. 757, circa finem. Non inde tamen sequitur frustra ab Episcopo proferri verba illa: *Accipe Spiritum S.*, siquidem declarant magis ac magis potestatem a Sacerdote in essentiali manuum impositione acceptam, ut adnotat Morinus loco mox citando.

8) Op. cit. *Exercit.* 7. cap. 5.

potestatem in Corpus Christi mysticum, seu potestatem remittenti peccata.

125. Qui tuentur manuum impositionem esse essentialem et adæquatam materiam Ordinationis hierarchicæ, docent instrumentorum porrectionem processu temporis ab Ecclesia latina fuisse adscriptam ad majorem declarationem potestatis quæ per manuum impositionem confertur [1]).

126. Præcipuum fundamentum illorum theologorum qui adhuc adstruunt materiam essentialem Ordinationis vel esse solam traditionem instrumentorum, vel saltem partialem, est decretum Eugenii IV, pro instructione Armenorum, ubi ait: ***Sextum Sacramentum est Ordinis cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo: sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem*** [2]). Ast nisi velimus in absurda incidere admitti debet responsio Bellarmini aliorumque, qui dicunt scopum Summi Pontificis fuisse inducendi Armenos ad uniformitatem cum Ecclesia Romana in collatione Ordinum, ideoque hanc solam recensuisse quam Armeni non adhibebant [3]).

127. Et hæc quidem disseruimus, spectantes quæstionem hanc in abstracto, ut dicitur, seu speculative; cæterum cum in praxi tutior pars in administratione Sacramentorum teneri debeat, ac optimæ notæ theologi diversas sententias tueantur, hinc absque piaculo alterutra non posset omitti scilicet aut manuum impositio, aut instrumentorum porrectio, ex quibus juxta plures theologos in Ecclesia latina materia totalis et adæquata sacræ Ordinationis coalescit. Quod si traditio instrumentorum omissa esset, deberet omnino suppleri, imo tota esset sub conditione Ordinatio iteranda, prout a sacra

1) Sane veteres qui primi locuti sunt de instrumentorum porrectione, hanc explicationem suppeditant; ita ex. gr. Hugo Victorinus lib. 2, *De Sacrament.* part. III, cap. 12, scribit: „Accipiunt calicem cum vino et patenam cum hostiis de manu Episcopi, *quatenus his instrumentis potestatem* se accepisse agnoscant placabiles Deo hostias offerendi." Et Petrus Lombardus lib. 4, dist. 24: „Accipiunt etiam, *inquit*, calicem cum hostiis, ut per hoc sciant se accepisse potestatem placabiles Deo hostias offerendi." Eadem habet Durandus lib. 2, *Rationalis*, cap. 10 et seqq. Ex quibus infert Martenius loc. cit. §. 17, verba quæ proferuntur ab Episcopo in traditione calicis et patenæ: *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrare,* etc. non pertinere ad essentiam, sed ad majorem collatæ potestatis declarationem, præsertim cum incognita illa formula videatur omni Ecclesiæ annis minimum nongentis.

2) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. IX, col. 440.

3) Jam alias monuimus quæ retulit Eugenius IV, in *Instruct. Armenorum* desumpta esse ad verbum ex opusculo V S. Thomæ *De Sacramentis.*

Cæterum cum pleraque allata documenta non ex sola Ecclesia orientali et ex orientalibus scriptoribus, verum etiam ex Ecclesia et scriptoribus latinis desumpta sint, exinde refellitur Harduini sententia, qui censuit aliam materiam pro sacris Ordinationibus S. Paulum Orientalibus, aliam S. Petrum Occidentalibus tradidisse; tum etiam illorum placitum excluditur qui vellent materiam adæquatam pro Græcis esse solam manuum impositionem, pro Latinis præterea esse instrumentorum traditionem. Qui enim ita censent parum se versatos ostendunt in antiquitatis mo-

Congregatione sancitum est apud Benedictum XIV, in op. *De Synodo* 1).

128. II. De subjecto Ordinationis pauca a nobis dicenda sunt. Ratum quippe et exploratum est apud omnes ad valorem Ordinationis 1° requiri masculinum sexum. Ecclesia enim semper execrata est Marcosianos, Montanistas et Collyridianos sacram Ordinationem mulieribus conferentes. Nunquam aut in lege naturæ, aut in lege Mosaica fœmina ulla sacris altaribus admota est; nec Christus, neque Apostoli vel ipsam Deiparam Virginem Sacerdotio exornarunt. Imo Apostolus Paulus I Cor. XIV, 34, præcipit ut mulieres in Ecclesiis taceant, nec iis docere permittit, nec dominari in virum, sed in silentio esse.

129. Nec refert passim in monumentis ecclesiasticis recenseri diaconissas, presbyteras, aut episcopas; nec magni præterea faciendum est quod aliqui addunt non repugnare mulieribus politicum regimen; vel abbatissas præesse mulieribus; vel denique ethnicos indiscriminatim mulieres æque ac viros ad aras admisisse. Etenim diaconissarum inauguratio, ut vidimus, nullam relationem ad Sacerdotium habebat; presbyteræ vero aut episcopæ non erant nisi uxores Presbyterorum vel Episcoporum, quas isti ante Ordinationem duxerant. Ad id vero quod adjicitur de regimine politico reponimus aliam esse rationem regiminis politici, aliam ecclesiastici longe sublimioris a Christo instituti. Quod vero spectat ad abbatissas dicimus illarum potestatem non esse veræ jurisdictionis, quæ videlicet ex auctoritate clavium descendat Ecclesiæ concessa, sed earum munus ad vigilantiam referri, ad curam quandam domesticam, maternam et œconomicam. Quod si ethnici ad aras admittebant etiam mulieres, ex insanis ethnicorum ritibus perperam colligitur etiam admitti eas posse in religione christiana, cum id unice a Christi voluntate pendeat. Et hæc dicta sufficiant adversus mulierosos sive veteres sive recentiores hæreticos.

130. Exploratum pariter est 2° apud omnes solum baptizatum idoneum esse Ordinationis subjectum, quin pluribus id confirmare nitamur. Baptisma enim est omnium Sacramentorum fundamentum, et totius spiritualis vitæ janua. Nullum denique dubium est, ad valorem Ordinationis in adultis requiri consensum, ita ut nulla sæpius ac irrita a Romanis Pontificibus declarata sit Ordinatio obluctanti ac invito collata. Si quæ porro monumenta ecclesiastica contrarium

numentis. Licet vero in Ordine, Romano, et Rom. Pontificali instrumentorum porrectio præscribatur in collatione Ordinum hierarchicorum, attamen cum vetustiora documenta eam non habeant, imo, ut vidimus, excludant, ambigendum non est progressu temporis illam fuisse adjectam.

1) Lib. 8, cap. 10, §. 13.

suadere videntur, explicari debent de reluctantia quadam animi, non autem de omnimoda et absoluta [1]).

131. Et hæc quidem requiruntur ut valida sit Ordinatio; ut vero sit præterea legitima plures aliæ conditiones requiruntur de quibus consuli possunt canonistæ, ac theologi, qui morales tradunt institutiones.

132. III. Reliquum est ut nonnulla attingamus de ministro Ordinationis. Hic potest esse vel ordinarius, vel extraordinarius, sive ex delegatione; rursum vel legitimus est, vel illegitimus.

133. Totius sacræ Ordinationis, quæ nempe omnes omnino Ordines complectatur sive majores sive minores ministrum ordinarium ac proprium esse solum Episcopum, ut ex dicendis constabit, de fide est. Tota igitur quæstio versatur circa ministrum extraordinarium, num scilicet possit Presbyter ex concessione, seu delegatione Romani Pontificis Ordines conferre.

134. Nunc inter omnes catholicos theologos convenit posse Presbyterum a Romano Pontifice delegari ad Ordines minores ac Subdiaconatum conferendos [2]); quod vero spectat ad Ordines hierarchicos una jam pariter sententia est theologorum, hos conferri non posse nisi a solo Episcopo. Siqui fuerunt ex veteribus scholasticis et canonistis qui docuerint posse Romanum Pontificem delegare Presbyterum ad inaugurandos Diaconos et Presbyteros [3]), jamdiu istorum paucorum sententia obsoleta est, nec ullum patronum jam sibi vindicat, quin opus sit pluribus eam refellere. Ad Diaconatum enim quod attinet de quo potissime controversia viguit, qui tenuerunt eum posse ex delegatione Romani Pontificis a Presbytero conferri, innituntur, tanquam fundamento præ-

1) Hæc enim antiquitus invaluerat consuetudo, ut passim insignes monachi aut in populo cælibes ad clericatum raperentur, et inviti ac reclamantes ab Episcopis consecrarentur, dum Diaconi eos firmiter tenerent, interdum etiam os comprimerent, ne reclamarent. Sic enim olim factum fuit S. Epiphanio, germano fratri S. Hieronymi, Pauliniano, S. Paulino, S. Augustino, aliisque multis. Cf. Lupum diss. cit. *De Latinorum continentia*, cap. 1, nec non Morinum op. cit. part. III, *Exercit.* 11, cap. 2, qui longe plura alia exempla profert.

2) Cf. Benedictum XIV, *De Synodo*, lib. 2, cap. II, §. 19. Cf. etiam Marten. op. et loc. cit. cap. 8, art. 5. §. I.

3) Ita censuerunt auctores Glossæ in can. *Manus quoque impositionis; De consecr.* dist. 5; Innocentius IV. in caput *Quinto, De consuetudine*, qui candem sententiam tribuit etiam Sylvestro antiquo canonistæ: „Sylvester, *inquiens*, dixit quod ex delegatione Domini Papæ, et adminiculo Sacramenti habiti, quilibet clericus potest, quidquid habet, ipse conferre." Item Angelus de Clavasio in *Summa*, nec non Hugo et Hugolinus antiqui canonistæ, aliique pauci apud Morinum *Exercit.* 4, cap. 3. Hinc Natalis Alex. diss. 44, in append. de Chorepiscopis scribit: „Non improbabile visum est doctis quibusdam viris, simplices Sacerdotes, Summi Pontificis delegatione posse alios ordinare." Recensitis deinde hujus sententiæ patronis quos nominavimus, ac præterea Bernardo in L Decretalium, Guillelmo Altisiodorensi, Petro Aureolo, Nicolao de Orbellis, et ex recentioribus Vasquezio, Præposito Maratio, qui eam probabilem autumant, merito concludit; „Hæc tamen sententia, quæ traditioni repugnat, sequenda non est."

cipuo, privilegio Abbatibus Cisterciensibus ab Innocentio VIII concesso, ut possent monachis sibi subjectis præter minores Ordines et Subdiaconatum, etiam Diaconatum conferre 1). Verum plerique negant ejusmodi privilegium unquam fuisse concessum, plures vero non immerito suspicantur diploma pontificium depravatum fuisse; cum nutet propterea singulare ac fortasse unicum fundamentum hujus sententiæ, nutat sententia ipsa eidem innixa.

135. Et hæc quidem de Ordinationis ministro ordinario et extraordinario. Si sermo sit de ministro legitimo et illegitimo haud exigua existit disceptatio inter doctos et eruditos viros. Legitimus porro minister Ordinationis vocatur ille, qui non modo catholicus est, canonice electus, et proprius Episcopus, sed cujus præterea Ordinatio omnibus Ecclesiæ legibus plane consentit. Contra vero illegitimus cui horum vel aliquid deest, vel qui in conferendis Ordinibus easdem Ecclesiæ leges infringit.

136. Ordinationes ab illegitimo ministro peractas illicitas esse nemo unquam theologorum dubitavit: utrum vero præterea irritæ, inanes ac nullæ habendæ sint, implicatissima olim quæstio fuit, adeo ut Magister sententiarum scribat: ***Hanc quæstionem perplexam ac pæne insolubilem faciunt Doctorum verba, quæ plurimum dissentire videntur*** 2), deinde profert quatuor sententias quin ulli adhæreat. Monumenta ecclesiastica prope innumera pro utraque sententia sive affirmante irritas esse ejusmodi Ordinationes, sive negante, stare videntur 3), cum res nondum eliquata esset. Nunc jam a pluribus sæculis sola viget S. Thomæ doctrina, cui suffragium accessit universæ Ecclesiæ, Ordinationes ab hæreticis, schismaticis, ac simoniacis factas validas omnino esse haben-

1) Hæc sunt verba privilegii ut præfertur, dati ab Innocentio VIII, an. 1849, v Idus April. Abbati Cisterciensi et quatuor primis suis Ordinis Coabbatibus: „Ac ne monachi dicti Ordinis pro suscipiendis Subdiaconatus et Diaconatus Ordinibus extra claustrum discurrere cogantur; tibi et successoribus tuis, ut quibuscumque dicti ordinis monachis: aliis vero quatuor Abbatibus præfatis ac eorum successoribus, ut suorum monasteriorum prædictorum religiosis, quos ad id idoneos repereritis, Subdiaconatus et Diaconatus Ordines hujusmodi alias rite conferre . . . auctoritate apostolica et ex certa scientia, tenore præsentium de speciali dono gratiæ indulgemus." Ita apud Martenium loc. cit. art. 5, §. 1, qui illud diploma pro genuino habet. Verum hic Auctor ulterius nimis progreditur; pro certo enim sumit a Chorepiscopis omnibus indiscriminatim olim administratos fuisse sacros Presbyteratus et Diaconatus Ordines. Quod attinet ad auctores qui censent posse Sacerdotem ex delegatione Romani Pontificis Diaconatum conferre, cf. apud Morinum loc. cit. Henriquez in *Summa, in additionibus ad lib.* x, *de Ordine* affirmat simile privilegium indultum esse præsulibus Franciscanis in India degentibus. Ast cf. Hallierium op. cit. ubi *De ministro Ordinationis*, art. 2, sect. 3; Witasse *De Ordine*, part. 1, q. 5, art. 2, sect. 3.

2) Lib. 4, dist. 25.

3) Hæc expendunt inter cæteros Morinus *Exercit.* 5, cap. 1, et seqq.; Christian. Lupus in diss. *De Simoniæ crimine*, cap. 16 et 17. op. edit. Ven. 1735, tom. IV; Hyacinthus Sbaralea Ord. Min. Conventual. in op. mox citando.

das. Irrito prorsus conatu Hyacinthus Sbaralea post Morinum, contrarium suadere tentavit in *Disput. de sacris pravorum Ordinationibus* [1]).

137. Quod si invalidæ censentur Ordinationes anglicanæ, non ideo est, quia ab Episcopis hæreticis et schismaticis conferuntur, sed tum ob defectum successionis Episcoporum [2]), tum ob vitiatam essentialiter formam [3]), prout adversus Courayerium ostenderunt Harduinus [4]), Le Quiennius [5]) aliique passim.

1) Vol. 1, in 4, Florentiæ 1750, qui sub finem cap. 12, nempe postremi suæ disputationis, communem theologorum sententiam, quæ stat pro valore Ordinationis ab hæreticis, simoniacis, intrusis, etc. factæ, vocat inveteratum errorem, his enim verbis disputationem suam absolvit: „Atque hæc quidem satis pro hac de sacris quorumdam *Ordinationibus* disputatione: utinam autem et ad *inveteratum errorem* extirpandum satis." Quod nescio an modeste dictum sit. Cæterum non est permiscenda, ut nonnulli incaute faciunt, sententia Morini atque Sbaraleæ, cæterorumque qui eis adstipulantur cum errore Donatistarum, Waldensium, Albigensium, Wicleffitarum et Hussitarum, qui valorem baptismi et Ordinis a probitate vel improbitate ministri repetebant: longe enim alio ex fonte hæc Catholicorum hominum disceptatio promanat.

2) Tradunt enim scriptores coævi Matthæum Parckerum, a quo reliqui Episcopi anglicani hæretici originem trahunt, fuisse Londini in diversorio a Joan. Scoræo Episcopo Roffensi inauguratum, una cum tribus aliis absque legitima materia ac forma. Siquidem Scoræus super eorum capita impositis Sacris Bibliis hæc verba tantum adjecit: „Accipite potestatem prædicandi verbum Dei in sua puritate." Per annos plurimos factum istud ab oculatis testibus traditum pro certo habitum est, quin ullus reclamaverit. Postea tamen Protestantes eidem opposuerunt Acta Lambethana eruta, ut affirmabant, ex archivio palatii archiepiscopalis Lambethensis, quæ exhibent Parckeri aliorumque Ordinationem solemniter factam esse in sacello ejusdem palatii a Guil. Barlowio electo Episcopo Cestriensi, 17 Dec. 1559. Prodierunt autem primo ejusmodi Acta post medium sæculum, nempe anno 1613. Hinc tanquam supposititia aut saltem suspectá catholici scriptores ea non immerito traduxerunt. Hæc disceptatio finem suum attigisse videbatur, donec his annis denuo mota est, ex occasione qua doctor Lingard pugnavit pro veritate Actorum Lambethanorum, adversus quem insurrexit Thomas Hodgson. Protestatus tamen est Lingard se non propterea propugnare voluisse valorem anglicanarum Ordinationum. Cf. *The Cathol. Magazin*, vol. VI, Febr. 1835, n. 40, pag. 70.

3) Anglicani sub Eduardo VI, anno 1549, abolito Rituali Romano novum condiderunt; in hoc porro Rituali hæc forma præscribitur ad consecrandum Episcopum. Consecrans minister in primis Deum orat, „ut servum suum ad ministerium Episcopatus vocatum doctrinæ suæ veritate instruat, vitæ innocentia adornet, eamque largiatur gratiam, ut semper ad Evangelium promulgandum paratus sit." Deinde manus ordinando imponens, pergit: „Accipe Spiritum Sanctum, et excitare memineris gratiam quæ in te est per manuum impositionem, etc." Demum Sacra Biblia porrigens concludit: „Attende lectioni, exhortationi: serio meditare omnia, quæ in hoc libro continentur, etc." Ex quibus patet nullam in ejusmodi formula consecrandi, offerendi, et ordinandi mentionem occurrere, secus ac universa traditio semper et tenuit ac docuit, præterquam quod per illam *doctrinæ veritatem*, et *Evangelii promulgationem* significent Anglicani doctrinam calvinisticam ac reformatam.

4) *La défense des Ordinations anglicanes réfutée*, vol. II, Paris 1727.

5) *Nullité des Ordinations anglicanes*. vol. II, Paris 1725. Tum in alio opere: *La même nullité de nouveau démontrée contre le P. Courayer*, I vol. Paris 1730. Cf. præterea Theodoric de S. René. *Justification de l' Eglise Romaine sur la réordinations des anglais épiscopaux*, II vol. Paris 1728. Hi quidem adversus Courayerium, hos plures antiquiores præcesserunt, uti Hardinyus, Holywood, Fitz-Simon, etc. etc.

His itaque per partes declaratis jam accedimus ad propugnandum dogma catholicum de sacræ Ordinationis ministro adversus Protestantes.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem ordinandi, quæ non est illis cum Presbyteris communis.

138. De fide est. Eam enim definierunt Tridentini Patres sess. XXIII, can. VII, his verbis: *Si quis dixerit, Episcopos . . . non habere potestatem . . . ordinandi; vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem; anath. sit.* Duas partes habet propositio, quarum altera est Episcopos habere potestatem ordinandi, altera vero est, illam quam habent potestatem non esse illis cum Presbyteris communem. Utramque porro simul adstruimus, cum probationes utrique communes sint.

139. Scriptura, traditio, perpetua Ecclesiæ praxis et omnium antiquarum communionum, seu sectarum consensus pro assertionis nostræ veritate ineluctabile prorsus suppeditant argumentum. Christus enim in primis Sacerdos Summus Apostolos suos Sacerdotes instituit; deinde septem Diaconi a multitudine electi a solis Apostolis ordinantur, Act. VI. Saulus et Barnabas ibid. XIV, Presbyteros per Ecclesias constituunt; idem præterea Paulus I ad Timoth. IV et II, ad eundem I, testatur impositione manuum suarum Timotheum ordinatum fuisse. Denique vero et Timotheo I. Epist. III, et Tito I, 5, idem Apostolus mandat quibus debeant imponere manus et Ordines conferre.

140. Non minus certa sunt, quæ ex traditione habentur. Constitutiones Apostolicæ nuncupatæ præcipiunt, ut Episcopus a duobus vel tribus Episcopis ordinetur, Presbyter vero ab uno tantum Episcopo, ut Diaconus, et reliqui clerici [1]). Hinc S. Athanasius accusatorem suum, Ischiram, ideo Sacerdotem non fuisse probabat, quia non ab Episcopo, sed a simplici Sacerdote Collutho ordinatus fuerat [2]). Cum propterea Novatus Romanum Episcopatum ambiret maxime sollicitus erat, Eusebio teste [3]), ut Episcopos aliquos circumveniret, a quibus episcopalem Ordinationem acciperet. Adeo vel ipsis hæreticis tunc temporis, nempe sæc. III, persuasum erat nonnisi ab

1) *Constit. Apost.* lib. 8, cap. 16 et seqq.

2) Cf. S. Athanasii *Apologiam contra Arian.* n. 12, opp. edit. Maur. tom. I, part. I, pag. 134; nec non Fragment. 2, ex opere hist. S. Hilarii n. 5 et n. 16, ad calcem opp. S. Hilarii Pictav. edit. Maur. tom. II.

3) *Hist. Eccles.* lib. 6, cap. 43.

Episcopo Episcopum institui posse. Quare S. Epiphanius *Hæres.* LXXV, sic adversus Aërium scribebat: ***Ordo siquidem Episcoporum ad gignendos patres præcipue pertinet; hujus enim est patrum in Ecclesia propagatio; alter*** (Presbyterorum) ***cum patres non possit, filios Ecclesiæ lotionis regeneratione producit*** [1]. Celebre est paulo ante relatum Hieronymi dictum: ***Quid facit, excepta Ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat? Sola namque Ordinatione***, subdit S. Joan. Chrysostomus, ***superiores*** (Episcopi) ***sunt, atque hinc tantum videntur Presbyteris præstare*** [2].

141. Ecclesiæ perpetua praxis melius colligi non potest, quam ex antiquissimis ritualibus libris Græcorum et Latinorum in quibus constanter solus Episcopus exhibetur sacræ Ordinationis minister [3]. Eadem rursum ex perpetua ipsius agendi ratione evincitur, ex qua patet vel dirissimæ persecutionis tempore nunquam a Presbytero aut Episcopos, aut Presbyteros et Diaconos initiatos fuisse.

142. Omnes demum Orientis Ecclesias, licet e quavis communione, unanimes in hunc articulum consentire, luce clarius evincunt indubia monumenta a Renaudotio collecta [4]. Hic præterea cum narrasset, Æthiopes, diu carentes Metropolitano, Presbyterum ad episcopalia munia obeunda coëgisse, sapienter addit ausum hunc uti sacrilegium et omni vi destitutum ab Alexandrinis Patriarchis habitum fuisse. At exinde factum est, ut alius apud eos irreperet abusus, evehendi scilicet ad Sacerdotium quo plures possent, nulla adhibita diligentia, ne diu sede metropolitana præsule viduata Sacerdotibus destituerentur [5].

DIFFICULTATES.

143. ***Obj.*** 1° Apostolus I ad Timoth. IV, 14: ***Noli***, inquit, ***negligere gratiam . . . quæ data est tibi . . . cum impositione manuum Presbyterii.*** Non igitur soli Episcopi sed et Presbyteri potestate pollent manus imponendi. 2° Quapropter in Conc. Carthag. IV, statutum fuit, ut ***cum Presbyter ordinatur***, ***Episcopo eum benedicente et manum super eum tenente: etiam omnes Presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas juxta manum Episcopi super caput illius teneant*** [6], quod et adhuc servatur. 3° Nec desunt exempla in

1) Cap. 4: Ἣν μὲν γὰρ ἐστὶ πατέρων γεννητικὴ τάξις· πατέρας γὰρ γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἡ δὲ πατέρας μὴ δυναμένη γεννᾷν, διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας τέκνα γεννᾷ.

2) *Hom.* XI, *in* I *Epist. ad Timoth.* n. 1: Τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους.

3) Cf. Marten. *De antiquis. Eccles. ritib.* lib. I, part. II, art. II.

4) *Perpet. de la foi*, tom. V, liv. 5, chap. 8.

5) Ibid. chap. 10.

6) Can. III, apud Haurduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 679.

historia ecclesiastica quod Presbyteri alios Presbyteros ordinaverint. Concilium enim Ancyranum, anno 314 celebratum, constituit can. XIII: ***Vicariis Episcoporum, quos Græci Chorepiscopos vocant, non licere vel Presbyteros, vel Diaconos ordinare . . . sine præcepto Episcopi*** 1). Quod confirmat Concilium Antiochenum celebratum anno 341, can. X 2). Id ipsum constat ex Concilio Meldensi anno 845, can. LXIV 3), docetque S. Isidorus lib. II, ***De Officiis ecclesiasticis***, cap. VI, et apertissime Summus Pontifex Zacharias ad Pipinum scribens: ***Chorepiscopi ordinent etiam Lectores et Subdiaconos atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec Presbyterum vero nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum cui ipse cum possessione subjectus est*** 4). Jam vero Chorepiscopi ex communiori sententia Presbyteri tantum erant. Ergo.

144. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Id est, Episcopi, ***conc.*** Presbyteri, seu Presbyterii, ***subd.*** in Ordinatione passiva, ***conc.*** activa, ***neg.*** Jam superius ostendimus nomina Episcopi et Presbyteri promiscue ab initio usurpata fuisse, hic vero sumi ad significandum Episcopum declarat idem Apostolus dum in II ad eundem Timotheum testatur se eum ordinasse. Adnotavimus præterea ex Calvini ipsius interpretatione posse objecta verba de Ordinatione passiva, seu de subjecto Ordinationis intelligi.

145. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Impositione manuum ceremoniali, ***conc.*** sacramentali, ***neg.*** Nec enim in tali manuum impositione Presbyteri formam aliquam pronunciant, sed solus Episcopus.

146. ***Ad*** 3m, ***Neg. Ad*** allatas vero ***probatt.*** reponimus agi in citatis documentis de illis Chorepiscopis, qui charactere episcopali præditi erant, cujusmodi ex antiquitate plures fuisse novimus 5), quamvis per se Chorepiscopatus hunc gradum non exposceret. Nisi enim de solis in episcopali gradu constitutis adducta documenta deberent intelligi, profecto neque S. Epiphanius, neque S. Joan. Chrysostomus aut S. Hieronymus aliique passim tanta fiducia affirmassent Ordinationis munus ita Episcopis competere, ut hoc solo distinguerentur a Presbyteris; neque Aërius siluisset, si de contraria praxi tunc constitisset, prout in adversariorum hypothesi debuisset certe constare, cum ea potissimum ætate Chorepiscopi florerent tum in orientalibus tum in occidentalibus provinciis.

147. Ne tamen solis conjecturis inniti videamur placet id ex ipsis quæ objiciuntur Conciliis confirmare. Concilium enim An-

1) Ex vers. Isidori apud Hard. *Acta Conc.* etc. ibid. col. 276.
2) Ibid. col. 598.
3) Ibid. tom. IV, col. 1491.
4) *Epist.* VII, cap. 1, apud Harduin. tom. III, col. 1901.
5) Cf. Nat. Alex. dissert. cit.

cyranum statuit: *Si qui Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, et vim præsulibus earum inferre . . . eos abjici placuit. Quod si voluerint in Presbyterii Ordine, ubi prius fuerant, ut Presbyteri residere, non abjiciantur propria dignitate* [1]; et Conc. Antiochenum: *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, et ut Episcopi consecrati sint, tamen S. Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant . . . Nec Presbyterum vero nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum* [2].

148. *Inst.* 1° S. Leo M. ratas habuit Ordinationes a *pseudoepiscopis* factas [3]. 2° Theodoreto et Socrate testibus [4] a Concilio Nicæno facta est potestas Presbyteris catholicis *manus imponendi* (gr. προχειρίζεσθαι), *et proponendi nomina eorum, qui in clerum eligi meruerint.* 3° Novatus Presbyter, prout refert S. Cyprianus sibi *Felicissimum Diaconum constituit* [5]; Cassianus vero narrat Danielem a B. Paphnutio prius ad Diaconatum, ac postea ad Presbyteratum evectum fuisse [6]. Ergo.

149. *Resp. Ad* 1m, *Dist.* Ratas habuit S. Leo Ordinationes factas a pseudo-episcopis, id est, Episcopis illegitimis, *conc.* episcopali dignitate destitutis, *neg.* Id enim constat ex orationis serie, in qua loquitur de iis Episcopis qui contra ecclesiasticam regulam *nec a clericis erant electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati.*

150. *Ad* 2m, *Dist.* Facta est a Conc. Nicæno Presbyteris catholicis potestas *manus imponendi*, id est, *eligendi*, *conc.* consecrandi, *neg.* Sic enim textum Theodoreti vertit, ac vertendum ostendit Valesius [7].

151. *Ad* 3m, *Dist.* Referunt citati Auctores Novatum et Danielem constituisse et promovisse ad Diaconatum et Presbyteratum mediate, *conc.* immediate seu per se, *neg.* Contrarium

1) Can. XVII, ex vers. Dionysii Exigui apud Hard. tom. I, col. 278.

2) Ibid. col. 597. Multo minus favent adversariis aut Conc. Meldense, aut Isidorus, aut Zacharias qui locis citt. non modo non tribuunt Chorepiscopis facultatem ordinandi Diaconos et Presbyteros, sed plane contrarium adstruunt. Verba quæ adducuntur ex Zacharia sunt Concilii Antiocheni, cujus auctoritatem urget S. Pontifex, ut statuat non competere Chorepiscopis ullam ordinandi facultatem.

3) *Epist.* CLXVII, ed. Ballerini, Resp. ad inquisit. 1.

4) Apud utrumque historicum, lib. I, cap. 9.

5) *Epist.* XLIX.

6) *Collat.* IV, cap. 1.

7) In *Adnotation.* in cap. 9, libri I, *Hist. Eccles.* Socratis, ubi aperte ostendit, pluribus adductis locis parallelis, προχειρίζεσθαι idem esse, quod proponere nomina ordinandorum. Hinc verba synodica Conc. Nicæni sic vertit: „Illi vero qui Dei juvante gratia, vestrisque precationibus, nullo unquam in schismate deprehensi sunt, sed in catholica et apostolica Ecclesia absque labe ulla perseverant, *potestatem habeant eligendi, et proponendi nomina eorum qui in clerum adlegi meruerint.*"

enim eruitur ex contextu. Idem enim S. Cyprianus, qui scripsit de Novato: *Qui isthic adversus Ecclesiam Diaconum fecerat*, pergit dicens: *Illic* (Romæ) *Episcopum fecit*, id est, curavit ut Novatianus a tribus temulentis Episcopis consecraretur, uti novimus ex historia [1]). Sic etiam cum Paphnutius perspectam haberet Danielis sanctitatem ipsum destinavit ad sacros Ordines [2]).

CAPUT V.

DE CÆLIBATU ECCLESIASTICO SEU DE CONTINENTIÆ LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA.

152. Vix dici potest quo insano furore sacrum cælibatum insectati fuerint sæc. XVI, *sacrorum emendatores*, quos vere Deus ultionum Dominus tradidit in desideria cordis eorum et in passiones ignominiæ, de quibus propterea Erasmus scripsit: *Omnis tragœdia exit in catastrophen comicam . . . Unde tanta carnis rebellio in his qui se jactant agi spiritu Christi* [3])? Hac ratione non paucos asseclas, seu cœnosos homines invenerunt, qui reformationi promovendæ operam navarent, quorum hic unicus scopus est et objectum attributionis, sacrilego nempe fœdere se conjungere. His veluti auxiliares copiæ accessere pseudo-politici ac libertini, qui argumentis undique corrogatis vel ex physica ipsa hominis constitutione, vel a societatis indigentia, vel ex therapeutica in aciem prodierunt, ut tot miserorum superstitionis mancipiorum, uti ipsi loquuntur, patrocinium susciperent. Nostrarum partium itaque erit importunum ejusmodi patrocinium repellere, ac vindicare præcipuum hoc catholici cleri decus, ostendendo adversus Protestantes istius continentiæ legis antiquitatem et æquitatem; contra omnes autem nec juri divino et naturali neque reipublicæ emolumentis legem hanc adversari.

PROPOSITIO I.

Continentiæ lex sacris ministris imposita certissimum habet in antiquissima Ecclesiæ traditione fundamentum.

153. Talis enim ea lex censenda est, quæ fundatur in exemplo Apostolorum, in consuetudine ab ipsis apostolicis tempo-

1) Cf. Euseb. *Hist. Eccl.* lib. 6, cap. 43.

2) Cf. *Adnotation.* D. Alardi Gazæi Ord. Bened. in loc. cit., qui observat Cassianum minime scripsisse, quod Paphnutius *ordinaverit*; sed quod ad Ordinem, seu officium hujusmodi *provexerit*, ordinandum ad Episcopos destinando, seu eis commendando, vel offerendo; ut solent Abbates, et alii prælati Episcopis inferiores religiosos sibi subjectos ad Episcopum cum literis commendatiis mittere: quemadmodum S. Benedictus statuit cap. 6, *Regulæ.*

3) *Epist.* ad *Fratr. infer. German.*

ribus universaliter fere recepta, atque in antiquissimis Conciliorum ac Pontificum sanctionibus. Ejusmodi porro est lex continentiæ sacris ministris imposita.

154. Ac primo quidem eam in exemplo Apostolorum fundari evincunt Tertulliani verba: ***Petrum solum invenio maritum per socrum . . . Cæteros cum maritos non invenio, aut spadones intelligam necesse est, aut continentes*** 1), et clariora adhuc S. Hieronymi, dum adversus Jovinianum ac Vigilantium novatorum nostrorum antesignanos scripsit: ***Christus virgo, virgo Maria utriusque sexus virginitatis dedicavere principia; Apostoli vel virgines vel post nuptias continentes*** 2). Quamobrem vel ab ipsis primis Ecclesiæ sæculis, etsi continentia nondum clericis, saltem in Ecclesia universali, imposita fuisset certa aliqua ac declarata lege, consuetudine tamen moribusque jam obtinebat, ut sacris Ordinibus initiati ab uxoribus abstinerent quas ante Ordinationem duxerant. Testes hujus consuetudinis in Ecclesiis orientalibus sunt Origenes 3), Hieronymus 4), Eusebius 5) et Epiphanius 6), qui præterea non uno in loco affirmavit illius consuetudinis originem ab apostolico ævo atque instituto esse repetendam 7).

155. Dixi: ***saltem in Ecclesia universali*** certa aliqua lege nondum clericis continentiam impositam fuisse; quia licet in Ecclesia orientali consuetudo ab Apostolis usque viguerit ut citati Auctores aliaque monumenta testantur, attamen non desunt exempla Presbyterorum et Episcoporum in antiqua historia ecclesiastica, qui matrimonio in illis regionibus juncti fuerint ac liberos etiam ex conjugio susceperint 8). In Ecclesia tamen latina res aliter se habuit; contendunt enim satis validis innixi fundamentis eruditi viri, B. Petrum Apostolum omnes prorsus Episcopos, Presbyteros et Diaconos continentiæ legi subjecisse. Loquens enim Tertullianus de clero Africano: ***Quanti***, inquit, ***in ecclesiasticis Ordinibus de continentia censentur***, ***qui Deo nubere maluerunt***, ***qui carnis suæ honorem*** (in primævum paradisi statum) ***restituerunt***, ***quique se jam illius ævi filios dicaverunt***, ***occidentes in se concupiscentiam libidinis***, ***et totum illud quod intra paradisum non potuit admitti*** 9)? Vox porro ***dicaverunt*** aperte hic votum ac professionem significat. Hinc alibi clericos vocat

1) Lib. *De Monogam.* cap. 8, edit. Rigalt.

2) In *Apologetico pro libris contra Jovinian.* seu *Epist.* XLVIII, *ad Pammachium*, n. 21, edit. Vallars.

3) *Homil.* XXIII, *in Num.* n. 3, circa finem, et lib. 3. *Contra Celsum*, n. 48, ubi etiam cf. adnotat. editor. Maurin.

4) Lib. *Cont. Vigil.* n. 2.

5) *Demonstrat. Evangel.* lib. I, cap. 9.

6) *Exposit. Fidei*, n. 21, edit. Petav.

7) *Hæres.* XLVIII, n. 9, et *Hæres.* LIX, n. 4, ibid.

8) Cf. Christ. Lupum *Dissert. prima proœmial. De latinorum Episcop. et clericorum continentia*, cap. 1 et seqq. ed. Ven. tom. IV, pag. 3 et seqq.

9) In lib. *De Exort. castit.* cap. 11.

viros virgines ac voluntarios spadones [1]). Cum vero ipsemet Tertullianus in majorem Carthaginiensis Ecclesiæ clerum cooptatus fuisset, se a conjuge separavit [2]). Volens propterea Aurelius Africanæ diœceseos Primas pristinam in Episcopis, Presbyteris et Diaconis castitatem restituere dixit in secunda Synodo Carthaginiensi: ***Quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus*** [3]). Cum vero Africa perinde ac reliquæ occidentales provinciæ sive immediate a Petro sive ab iis quos vel ipse, aut ejus successores Romani Pontifices ad Evangelium in eas regiones inferendum miserunt, fidei primordia acceperint [4]), plane consequitur a B. Petro Apostolorum principe continentiæ legem clericis tum in Romana Ecclesia, tum in aliis ab ejus successoribus fundatis impositum fuisse.

156. Atque hinc factum est, ut S. Siricius, qui anno 385 floruit, ejus legis meminerit tanquam ab Apostolo institutæ, ejusque observantiam urgeat, atque in transgressores tanquam in violatæ legis reos animadvertat [5]). Eandem legem supponunt Innocentius I [6]) et Leo M. [7]). Eadem ratione sese gesserunt Concilia quæ aut IV ineunte sæculo celebrata sunt, ut Illiberitanum [8]), aut eodem exeunte, ut Taurinense [9]), Carthaginiense II [10]), Carthaginiense V [11]), aut V sæc. incipiente, ut Toletanum I [12]), aliaque permulta [13]), quæ nunquam innuunt se novam legem condere, sed ab apostolica sanctione profectam urgere aut instaurare profitentur. Exinde patet quare nullum in latina Ecclesia possit invenire exemplum Episcopi, Presbyteri, aut etiam Diaconi impune continentiæ legem transgredientis [14]), prout reperimus in Ecclesiis orientalibus.

157. Paulatim vero ex Ecclesia latina lex hæc ad alias Orientis Ecclesias pervenit, præsertim ad eas quæ ad Patriarchatum occidentalem spectabant, ut constat ex Pynito Gnosiorum Antistite, qui clero suo legem castitatis imposuit [15]), frustra eum dehortante S. Dionysio Corinthiorum Episcopo.

1) In lib. *De veland. virgin.* cap. 10.

2) Ut patet ex duobus ejus libris *Ad Uxorem.*

3) Cf. *Codicem can. Eccles. African.* can. 3, apud Hard. *Acta Concil.* tom. I, col. 867.

4) Sic enim expresse testatur S. Innocentius I, in *Epist.* XXV, *ad Decent.* n. 2, apud Coustant.

5) *Epist.* I, *ad Himerium Episc. Tarracon.* n. 10, ubi cf. adnot. Coustantii. Cf. etiam ejusdem S. Pontificis *Epist.* V, *ad Afros*, et monitum eidem præfixum a Coustantio, n. 6.

6) *Epist.* II, *ad Victricium*, cap 9, ibidem.

7) *Epist.* CLXVII, *ad Rusticum Narbon.* edit. Ballerin. in Responso ad inquisit. tertiam.

8) Can. XXIII, apud Hard. loc. cit. col. 253, celebratum est autem an. 313.

9) Celebrat. an. 395, can. 8, apud Hard. ibid. col. 960.

10) Loc. cit.

11) Ibid. in *Cod. can. Ecclesiæ Afric.* can. 70, apud Hard. loc. cit. col. 903; est celebratum hoc Concilium an. 400.

12) Can. I, ibid. col. 990.

13) Cf. Ludov. Thomassinum *De veteri et nova disciplina*, part. I, lib. 2, capp. 60 et 61.

14) Cf. Coustant. in adnot. f) in *Epist.* I, *Siricii ad Himerium*, n. 10, col. 631.

15) Cf. Lupum diss. cit. cap. 1.

Constat præterea ex Conciliis Neocæsariensi et Ancyrano eandem legem in Pontica diœcesi constitutam fuisse [1]), nec non per Thessalonicam, Macedoniam et Achajam, ut refert Socrates [2]). Quod vero spectat ad Ecclesiam Alexandrinam, illud certum est S. Marcum continentiæ legem suis successoribus veluti hæreditariam reliquisse [3]). Eadem viguit lex in Antiocheno Patriarchatu, atque ætate S. Epiphanii per universam Cyprum recepta fuit [4]). Postea vero factum est ut clerici in illis provinciis a primævæ disciplinæ puritate desciverint, atque ad solum Episcopatum cælibes vel continentes ut plurimum e monachis electi promoverentur. At vero reliquis clericis majoribus integrum fuit uxores quas ante initam Ordinationem duxerant retinere, uti postea sancitum est per canones Trullanos. Ad Ordines vero Diaconatu inferiores quod spectat, varia primum fuit Ecclesiarum disciplina [5]), deinde vero in Ecclesia latina Subdiaconi tantum continentiæ lege obligati sunt.

158. Ex iis igitur quæ hucusque disseruimus constat luculentissime, continentiæ legem sacris ministris impositam in antiquissima Ecclesiæ traditione certissimum habere fundamentum, prout in propositione nostra enunciatum est.

DIFFICULTATES.

159. *Obj.* Perperam Pontificii exemplum jactant Apostolorum ad cælibatus legem cohonestandam: 1° certum enim est non solum Apostolos uxores retinuisse, sed secum eas insuper circumduxisse teste Paulo I Cor. IX, 5, scribente: ***Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et cæteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?*** 2° Sane vel ipse Paulus uxorem habuit, quam compellat, ad Philipp. IV, 3: ***Etiam rogo et te, germane compar, adjuva illas . . . cum Clemente;*** Græce enim est *συζυγεγνήσιε* ***(Syzygegnesie)*** quæ vox proprie conjugem significat. Aperte

1) Apud Lupum loc. cit.
2) Ibid.
3) Ibid.
4) *Hæres.* LIX, cap. IV, edit. Petav.
Post tot documenta quæ invicte ostendunt semper viguisse in Ecclesia occidentali legem continentiæ quoad clericos majores, quis unquam suspicatus esset hominem qui criticæ studet potuisse affirmare ætate hac nostra nonnisi sæc. XI, a Gregorio VII, legem hanc primum fuisse inductam? Attamen Ranke in op. cit. tom. I, lib. 1, §. 3, pag. 52, ubi loquitur de Gregorio VII, scribit: „En introduisant le célibat, ils *(Pontifices Benedictini)* changérent tout le clergé séculier en une espèce d'ordre monacal." At hoc unicum non est splendidum imperitiæ hujus auctoris protestantis Berolinensis in ecclesiastica historia testimonium. Plura alia facile afferri possent, quæ hominem produnt versutum, fraudulentum et apertum fere calumniatorem Romanorum Pontificum. Scopus hujus scriptoris est texere apologiam protestantismi; quem ut obtineat nullis artibus parcit, atque ubi opus est, apertis utitur mendaciis. Ast hæc effugia sæculum nostrum non amplius admittit, et texere apologiam absurdi protestantismi est laterem lavare.
5) Cf. Thomassinum loc. cit. cap. 61, n. 1.

autem id testatur Clemens Alex. [1]. 3° Sic perperam obtrudunt antiquæ Ecclesiæ traditionem; cum enim ageretur in Concilio Nicæno de inducenda *nova lege*, ut qui essent *Sacris initiati non uterentur uxoribus legitime sibi ante Ordinationem consociatis*, Paphnutius Episcopus Ægyptius ac singulari castimonia commendatissimus vehementer vociferatus est, grave hoc jugum clericis et Sacerdotibus non esse imponendum, ac satis esse, ut qui in clerum fuissent adscripti juxta veterem Ecclesiæ traditionem jam non amplius uxorem ducerent, ut referunt Socrates [2], atque Sozomenus [3], qui addunt quod in Paphnutii sententiam concedentibus universi Concilii Patribus, controversia sedata est, et potestas *permissa cuique pro arbitratu ab uxorum consuetudine abstinendi*. 4° Hinc tot illa exempla sanctorum Episcoporum et Sacerdotum, qui matrimonio juncti fuisse, atque in Episcopatu et Sacerdotio liberos suscepisse feruntur. Hos inter eminet S. Gregorius Nazianzenus qui ab Episcopo patre suo progenitus est una cum fratribus et sororibus ejus natu minoribus. Hinc Synodus Ancyrana anno 314, can. IX, permisit ut in officio manerent illi Diaconi qui in sua Ordinatione protestati essent velle se nuptias inire, dein vero uxores duxissent [4]; hinc denique in græcis, et orientalibus Ecclesiis jamdiu post Trullanam Synodum ea disciplina viget, ut soli Episcopi continentiæ lege adstringantur: Presbyteri autem et Diaconi ductis ante Ordinationem uxoribus legitime uti valeant. Ergo.

160. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Id est, pias fœminas, quæ juxta Hebræorum morem sacros operarios comitabantur, ut ipsis ministrarent, prout de Christo ipso legitur Matth. XXVII, 55; Marci XV, 41; Luc. VIII, 2, *conc.* uxores vel *neg.* vel *subd.* Quæ haberentur ab ipsis ut sorores, *trans.* secus, *neg.* Quomodo enim hæc conciliarentur cum iis, quæ suo et aliorum nomine protestatus est Petrus Matth. XIX, 27: ***Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te?*** Hæc autem expositio traditur etiam a Clemente Alex. qui nobis opponitur; scribit enim: ***Non ut uxores, sed ut sorores circumducebant*** (Apostoli) ***mulieres, quæ una ministraturæ essent apud mulieres, quæ domos custodiebant: per quas etiam in gynæceum, absque ulla reprehensione malave suspicione ingredi posset doctrina Domini*** [5].

1) Apud Euseb. *Hist. Eccles.* lib. 3, cap. 30.
2) *Hist. Eccles.* lib. 1, cap. 11.
3) *Hist. Eccles.* lib. 1, cap. 23.
4) Ex vers. Dionys. Exigui apud Harduinum *Acta Conc.* tom. I, col. 275.
5) *Stromat.* lib. 3, edit. Poterii Venet. 1757, tom. I, pag. 536: Οὐχ ὡς γαμετὰς ἀλλ᾽ ὡς ἀδελφὰς περιῆγον τὰς γυναῖκας συνδιακόνους ἐσομένας πρὸς τὰς οἰκουροὺς γυναῖκας, δι᾽ ὧν καὶ εἰς τὴν γυναικωνῖτον ἀδιαβλήτως παρεισεδύετο ἡ τοῦ κυρίου διδασκαλία. Cf. etiam *Constit. Apost.* lib. 3, cap. 15, edit. Coteler.

161. *Ad* 2^m, *Neg.* innixus tum auctoritati omnium fere antiquorum, Tertulliani, Ambrosii, Hieronymi, Epiphanii, Theodoreti, etc. qui id expresse inficiantur; tum potissimum auctoritati ipsius Apostoli qui I Cor. VII, 7, 8, apertissime scribit: *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum.... dico non nuptis et viduis: bonum est illis si sic permaneant sicut et ego.*

162. Nec obstat quod opponitur ex Epist. ad Philipp. Nemo siquidem est qui ignoret *Σύζυγον* non tantum dici de eo qui matrimonio junctus foret, verum etiam de *collega*, *sodali*, *cooperatore* [1]). Sane veteres versiones omnes cohærenter ad græcum textum in genere masculino reddunt hanc vocem; Syriaca: *Mi vere sodalis; Æ*thiopica: *Frater mi et socie mi;* Arabica: *O candide Syzyga* [2]). Nec alio sensu eandem vocem exponunt Patres omnes græci et latini, atque hic loqui de *conjuge*, *falsum* dicit S. Joan. Chrysostomus, Theodoretus *stultum.* Ipsi Calvinus et Beza eodem sensu hanc vocem acceperunt [3]), nec abnuunt, imo ita esse vertendam contendunt recentiores Protestantes [4]); nec desunt qui *Σύζυγον* existiment fuisse nomen proprium, ut patet ex versione Arabica [5]).

163. Clemens porro deceptus est ex vocis æquivocatione, nec tantæ præterea auctoritatis est Clemens, ut ipsi præferre non debeamus communem Patrum consensum, consensum antiquarum versionum, et quod caput est, auctoritatem ipsius Apostoli [6]).

164. *Ad* 3^m, *Neg.* juxta dicta. In Concilio autem Nicæno, agentibus potissimum Sedis Apostolicæ legatis, ut verisimile videtur, propositum erat Ecclesiæ Romanæ disciplinam extendere ad Ecclesiam universalem. Restitit Paphnutius quoad illos tantum qui matrimonio juncti ad sacros Ordines Presbyteratus et Diaconatus ascendissent, quoad reliquos vero qui cælibes sacris Ordinibus initiati essent servandam censuit *antiquam Ecclesiæ traditionem* de non ineundis nuptiis. Consilio Paphnutii sacer Patrum consessus acquievit. Ex his patet Nicænam Synodum Protestantibus minime patrocinari, cum ipsi contendant posse ad emendatorum suorum exemplum

1) Cf. Bernard. a Piconio in Comment. in hunc loc. Sane Nonnus Palepolitanus vocat Christum *σύζυγον* Patris, et Aristophanes in *Pluto* eadem voce utitur ad significandum consodalem, cooperatorem.

2) In *Polyglott. Walton.* tom. V.

3) Cf. Estium in hunc loc.

4) Sic enim in hunc vers. scribit Rosenmüller: „*Σύζυγος* non tantum dicitur de matrimonio junctis, verum etiam de collegis, ut sit pro *συνεργὸς*. Intelligit igitur *(Apostolus)* Episcopum, vel primum inter Presbyteros Philippenses. Epaphroditum nonnulli fuisse existimant, ad quem per apostrophen se vertat oratio, tanquam præsentem futurum, ubi epistola hæc in Philippensium Ecclesia legeretur." Cf. etiam Koppe in Epist. S. Pauli.

5) Ibid.

6) Cf. Adnot. Potterii in loc. cit. Clem. Alexandrini; nec non Cotelerium in not. 44, ad epistolam interpolatam S. Ignatii M. ad Philadelphenos. Nam et hic interpolator inter Apostolos conjugatos recenset Paulum.

sacris jam Ordinibus initiatos inire conjugium [1]), in Concilio autem statutum tantum est, conjugia jam contracta ante Ordinationem non esse dissolvenda [2]). Ex veteri insuper traditione descendit clericos cælibes novas non posse celebrare nuptias posteaquam sacris fuerint Ordinibus initiati; hanc autem legem œcumenicum sanxit Concilium. Patet denique *novam* vocari legem de qua proponenda agebatur non *absolute*, sed *relative* nempe ad Ecclesias orientales, cum ea jamdiu vigeret in Ecclesia Romana, imo in tota Ecclesia occidentali, quæ in suo instituto permansit. Cæterum licet universalis lex de perfecta continentia non fuerit a Synodo Nicæna sancita, plures tamen Episcopi ad proprias diœceses ex Concilio reduces edixerunt ut clerici majores vitam perfecte continentem agerent. Hanc legem tulit servarique jussit in universo suo Antiocheno Patriarchatu S. Eustathius: ita quoque se gessit S. Alexander Patriarcha Alexandrinus quoad universam Ægyptum, quamvis contrariam tulisset sententiam Paphnutius in Nicæna Synodo [3]).

165. *Ad* 4^{m}, *Dist.* In Ecclesia latina seu occidentali, *neg.* in orientali, *subd.* Antequam peculiari sanctione integræ continentiæ lex constituta fuisset, *trans.* hac lege constituta, *neg.* Nullum exemplum, ut paulo ante adnotavimus, suppetit in Ecclesia latina Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum, qui impune conjugio ante Ordinationem inito usi fuerint, vel nuptias, Ordinatione jam suscepta, inierint. In Ecclesiis orientalibus antequam in particularibus diœcesibus lex continentiæ constitueretur juxta ea de quibus in superiori responsione egimus, occurrunt nonnulla exempla ab adversariis allata, quæ propterea tuto omitti possunt perinde ac reliqua quæ subdunt, cum ad rem præsentem non faciant [4]).

166. Quod speciatim attinet ad S. Gregorium Nazianzenum seniorem, Stiltingus omni argumentorum genere invicte ostendit adversus Tillemontium, illum nonnisi ante Episcopatum filios

1) Nam Lutherus Sacerdos et voto præterea obstrictus, sanctimonialem in uxorem duxit, Calvinus pariter et ipse licet Diaconus conjugio copulatus est.

2) Idque juxta can. apostolicum 6, qui sic se habet: „Episcopus aut Presbyter propriam uxorem nequaquam sub religionis *(seu servandæ castitatis)* prætextu abjiciat; si vero ejecerit, excommunicetur." Verum, ut animadvertit Lupus, diss. cit. cap. 2, hic canon viguit pro solis Ecclesiis orientalibus, nunquam vero vim habuit in Ecclesia occidentali, quæ ex lege a S. Petro lata, semper plenam servavit continentiam, cui legi certe refragari noluit Synodus Nicæna. Sed cf. eundem Auct.

3) Cf. Lupum loc. cit. Nonnulli in dubium revocarunt hanc historiam. Ast perperam; etenim præter auctoritatem Socratis et Sozomeni, ejus meminit S. Ambrosius in *Epist.* LXIII, *ad Ecclesiam Vercell.* n. 64, edit. Maur., necnon Synodus Gangrensis quæ ad eam aperte alludit can. 4. Sententia Paphnutii postea lege etiam imperiali confirmata est, quæ extat lib. 16, *Cod. Theodosiani*, leg. 44, *De Episcopis et Presbyteris.* Cf. tamen Valesium in cap. 11, lib. I, Socratis; Zaccaria *Storia polemica del celibato sacro*, Roma 1774, lib I, cap. 5.

4) Cf. Renaudot. *Perpétuité de la foi,* tom. V, liv. 6, chap. 8.

ex S. Nonna progenuisse, ideoque et S. Gregorium cognomento Theologum ejus natu maximum [1]).

167. Synodus Ancyrana de iis Diaconis loquitur, qui inviti ad Ordinationem rapiebantur, prout non semel ea ætate contingebat, quæ res plena aleæ erat [2]).

168. Trullana demum Synodus, ut antea monuimus, permisit contra majorum instituta, ut Diaconi et Presbyteri licite convenire possent cum uxoribus, quas ante Ordinationem duxerant; qua in re licet a puriori disciplina deflexerit, nulla tamen ratione Protestantibus suffragatur [3]).

PROPOSITIO II.

Continentiæ lex sacris ministris imposita est clericali statui convenientissima.

169. Illa enim lex apprime conveniens clericali statui censenda est, quæ tum vitæ sanctimoniam præfert, tum sacris muneribus rite obeundis conducit, tum illa arcet impedimenta, quæ cum ecclesiasticæ vitæ instituto nequeunt consociari. Talis porro est lex continentiæ sacris ministris imposita.

170. Ac primo quidem sanctam esse continentiæ legem ratione objecti sui nemo inficias iverit, qui meminerit continentiam et semel et iterum a Christo Servatore nostro et ab Apostolis et factis et verbis summopere commendatam fuisse. Hanc enimvero Christus sanctificavit in se ipso et commendavit dum apud Matth. XIX, 11, Apostolis mirantibus ea, quæ ipse dixerat de statu conjugali, et dicentibus: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, respondit: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est . . . Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum.*

1) In dissertat. *De tempore natali S. Gregorii Nazianz.* præmissa tom. III mensis Septembris.

2) Fuit enim frequenti in usu positum, ut vitæ sanctimonia et rerum sacrarum scientia insignes monachi aut in populo cælibes ad clericatum raperentur, et licet inviti ac reclamantes ab Episcopis consecrarentur. Sic enim contigit, ut diximus, S. Epiphanio, Pauliniano, fratri germano S. Hieronymi, S. Paulino, S. Augustino, aliisque permultis. Reclamantes vero solebant quandoque vere, quandoque autem subdole ut elaberentur, affirmare sibi haud profecto possibilem perfectæ castitatis custodiam. Sic enim protestatus est S. Synesius quamvis non raptus, sed dumtaxat invitus ad Pentapolitanæ Ptolemaidis Episcopatum evectus. Propter hos mota fuit quæstio, an vere et ex corde protestantes per manuum impositionem adstricti essent ad plenam castimoniam, et a conjugio in perpetuum exclusi. Ea res asperior visa est ac plena periculi, cum præsertim nonnulla prava exempla in oculos incurrerent. Hinc factum est, ut Ancyrana Synodus tali ratione ordinatis veniam fecerit, ut matrimonium inirent. Quod attinet ad Presbyteros, cum isti non eligerentur nisi an. ætatis 30, nullius momenti censebatur illorum protestatio.

3) Elenchum scriptorum catholicorum, qui vindicias egerunt clericalis cælibatus, usque ad suam ætatem exhibet Zaccharia in *Præfaz.* ad opus cit. *Storia polemica del celibato sacro.*

Qui potest capere, capiat. Hanc quoque suo exemplo confirmavit Apostolus, cæterisque ut eam complecterentur auctor fuit I Cor. VII, 7, imo et toto fere integro capite. Hanc servaverunt et cæteri Apostoli, ut ex Tertulliano ac Hieronymo ostendimus, a quorum instituto cœpit istius legis origo; si vero sermo sit de Ecclesia latina, ab ipso Apostolorum Principe lex hæc imposita fuit. Hac schola edocti Patres apostolici et qui eos secuti sunt, continentiam sunt professi. Quapropter hoc institutum jam viguit ea ætate Ecclesiæ florentissima, quam adeo Protestantes extollunt.

171. Magis autem consentaneam esse legem istam statui illorum, quibus imponitur, ostendere operosum non est. Jam vero tum rei ipsius natura, tum unanimis Patrum, imo et populorum omnium consensio, prout ipsimet adversarii non diffitentur, aperte satis evincit statum hunc, quo homines in sortem Domini vocantur et ad sacra munera obeunda eliguntur, et veluti inter Deum et homines medii collocantur, reliquos et sanctitate et præstantia longe superare. Jam vero, quo status aliquis sublimior et sanctior est, eo sanctius et sublimius vitæ genus postulat; esse autem ejusmodi cælibatus conditionem, allata tum Christi et Apostolorum exempla et instituta, tum etiam instituta et sensa omnium gentium, ut paulo post ostendemus, plane demonstrant.

172. Præterea hanc legem plurimum conferre ad officia rite obeunda clericorum statui adnexa, non minus evidenter constat. Præcipua enim clericalis militiæ officia sunt Sacrificium offerre, orare, præesse, docere, Sacramenta administrare, infirmorum et pauperum curam gerere, atque id genus alia religionis et charitatis officia præstare, quæ virum postulant alienis curis minime distractum, qui possit esse omnium consiliarius, judex, pater, imo et eorum, quorum commodis et saluti prospicere veluti suo jure debet, famulus et administer. Jam vero quis neget magis conferre ad ejusmodi munia præstanda cælibatum quam conjugium [1])? Quapropter si Apostolus declarat quod: *Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est*, I Cor. VII, 32 et 33, minus profecto confert ad præstanda, quæ Domini sunt, status conjugii quam cælibatus; quod vel ipse Calvinus fateri debuit in commentariis ad citatum Pauli locum his verbis: *Ergo sic intelligemus, divisum esse hominem conjugatum, quia partim Deo, partim conjugi se addicat: non sit autem Dei in solidum . . . Summa totius disputationis* (Pauli) *huc redit, meliorem esse cælibatum conjugio, quia in illo major sit libertas, ut expe-*

1) Cf. Zaccaria op. cit. lib. 3, cap. 1.

ditius serviant homines Deo [1]). Huc accedit, quod cælibatus præ conjugio ministris, qui Ecclesiæ præsunt, populorum obsequia et venerationem conciliet: ipsique ministri ad Sacramenta majori assiduitate administranda, et ad pauperum ac infirmorum curam gerendam sint paratiores, ut quotidiana experientia evincit. Enimvero Sacerdotis christiani munus nihil mortale refert, eumque velut viventem divinitatis imaginem hominibus exhibet. Sane: effice Sacerdotem simul et conjugem eique mariti et patris nomen adjunge, illum veluti e cœlo deturbasti, nec quidquam, quod ab aliis secernat hominibus, in ejus moribus et vita invenies [2]).

173. Per cælibatum denique illos removeri obices, qui sacerdotalibus muniis rite obeundis in conjugali statu quam maxime obsistunt compertum est. Si quis enim conferre velit clericorum et conjugatorum munera et partes, hujus rei veritatem nullo negotio deprehendet. Conjugatus enim œconomicis et domesticis innumeris prope curis obstrictus est, conjugis et liberorum sustentationi providere debet, istorum institutioni seu educationi prospicere, futuræ ipsorum sorti consulere, aliaque non pauca matrimonii onera ferre, quibus absterrita ingens hominum turba a matrimonio contrahendo ultro se retrahit. Porro si Apostolo teste, II Timoth. II, 4: ***Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus***, ut nempe magis expeditus sit in officiis suis exequendis; nemo est qui non videat ab his omnibus oneribus liberum esse cælibem Ecclesiæ ministrum, qui propterea non debet negotiationibus vacare et quæstibus, bona ecclesiastica in propinquos dissipare ac dignitates ecclesiasticas constituere hæreditarias non sine ingenti Ecclesiæ detrimento [3]). Illa vero quæ possidet, poterit in pau-

1) In v. 33 et v. 38, opp. edit. Amstelodam. 1667, tom. VII. Consentit etiam in hanc interpretationem Rosenmüller, qui in v. 32 scribit: „Minus enim curarum habet, qui se, non totam familiam curat;" et affert illud Terentii *Adelph.* V, 4, 13: *Duxi uxorem, quam ibi miseriam vidi! nati filii, alia cura.* Attamen post hæc ausus est hic rationalista inficiari unquam Apostolum dedisse de virginitate aut cælibatu consilium, dum Apostolus dicit: *Consilium do;* nec inficiatus est Calvinus.

2) Apposite Auctor articuli *Du célibat des Prêtres dans les circonstances présentes*, in rem nostram scribit: „Ah! s'il m'était permis de parler ici d'autre langage que celui de la raison, je tracerais aux yeux de tous le portrait d'un Prêtre devenu époux et père. On le verrait préférer sa maison à l'Église, sa femme *à la beauté toujours ancienne et toujours nouvelle*, qui doit remplir son âme; ses propres enfans au troupeau de Jésus-Christ; on verrait l'égoïsme des sentimens vulgaires remplacer dans son cœur cette charité ardente, qui le rendait sensible à toutes les douleurs. Enfin le caractère du Prêtre chrétien, ce caractère sublime, qui l'élève au-dessus de l'humanité, qui nous le représente comme l'image vivante de la Divinité sur la terre, serait effacé par un caractère plus terrestre, moins relevé, celui de père et d'époux. En un mot, le Prêtre ne serait plus qu'un homme ordinaire." Cf. *Annales de Philosophie chrétienne*, première année, seconde édit. Paris 1833, pag. 293.

3) Si clerici non tenerentur ad cælibatum, instituerentur *castæ*, ut vocant, sacerdotales; Episcopatus aliaque beneficia ecclesiastica ex patribus in filios pervenirent, sive hi vocarentur ad ineundum statum sacerdotalem, sive non. Principes, optimates facile invaderent

peros erogare, lue aliove contagioso morbo laborantes invisere, dignitatem digniori dimittere aliaque præstare, quæ matrimonio junctus vix ac ne vix quidem præstare potest. Quid si parœciæ præesset in vicis aut pagis constitutæ, quæ vix præbeat victui parochi necessaria? Quid si vellet ad silvestres ac barbaras gentes christianæ fidei lucem afferre [1])?

174. Hæc itaque si tecum ipse reputes, et sanctitatem clericalis status ejusque munerum præstantiam expendas, ac denique gravissima incommoda et difficultates, quas lex continentiæ adimit, nullo negotio deprehendes, quam justas ob causas eadem castimoniæ lex sacris ministris imponatur.

DIFFICULTATES.

175. *Obj.* 1° Non juvat cælibes Catholicos origo istius legis, cum Apostolus commendaverit continentiam non absolute, sed *propter instantem necessitatem*, ut ipse loquitur, seu propter ingruentes persecutiones, quibus factum est, ut per tria subsequentia sæcula vix esset, vel ex ipsis laicis, qui uxorem ducere vellet; cessantibus igitur persecutionibus ac peculiaribus adjunctis, et ipsa lex consuetudine inducta cessare debuit. 2° Cæterum, ut bene adnotat Calvinus, vetare quod Dominus liberum reliquit, nulla ratione hominibus licet, cum præsertim nihil iniquius sit, quam conjugio interdicere, et necessitate ac vi ad continentiam eos adigere, qui non essent ad eam servandam idonei; 3° sed nec possunt clerici eandem legem in se suscipere, et continentiam polliceri, cum nemo possit in se suscipere ac polliceri, quod non est in sua potestate. Atqui talis est continentia, quæ donum Dei est, quod omnibus desiderantibus nullibi Deus se concessurum spopondit. 4° Hinc tot illa scandala et mala ex imposita clericis continentiæ lege, tanquam ex fœcundissima parente extiterunt, quot ex ulla unquam vel humana institutione vel lege profecta sunt; 5° quibus per honestum conjugium provisum fuisset, et cum quo æque, imo et melius forsan sacerdotalia officia consistere possunt. 6° Primi enim Christiani, licet matrimonio

Pontificatum, ingenti, ut patet, ecclesiastici status jactura. Vitia et abusus omnia pervaderent. Qui quidem abusus ex magna parte medio præsertim ævo gliscere cœperunt, exinde illa scandala, quæ tantopere magnificant Protestantes et increduli, orta sunt. Ulterius in dies ejusmodi abusus progressi essent, nisi eis fortiter restituisset vere immortalis Pontifex S. Gregorius VII, cujus famam licet prius dilaceraverint Protestantes, nunc demum apologiam contexuerunt, inter quos eminent Müller et Voigt. Cf. *Annales de Philosophie chrétienne*, cinquième année, tom. x, Paris 1835, in art. *Examen de l'histoire de France par M. Michelet*, art. 3, *Le Moyen-âge*, page 286 et seqq.

1) Ut melius intelligatur utilitas cælibatus respectu missionariorum, satis est oculos conjicere in missiones Catholicorum et Protestantium, ut quisque intelligat quam impari exitu illæ suscipiantur. Sed cf. quæ de hoc argumento scripsimus tom. I, *De Vera religione*, part. II.

juncti essent, quotidie communicabant, et vacabant orationi. 7° Illa porro divisio et sollicitudo, de qua Apostolus, non retrahit ab amore Dei, cui recte satisfit per dilectionem proximi, cujusmodi uxor est. 8° Ad pauperes vero quod attinet, experientia compertum est longe liberaliores laicos esse præ clericis; qui si divites fuerint, facultates suas, imo et Ecclesiæ in pretiosis suppellectilibus comparandis impendunt, in equis, in curribus, denique in propinquis et cognatis ditandis. 9° Certe Job et Tobias uxorem habebant; primus tamen erat pater pauperum, alter vero et in paupertate sua quod poterat indigentibus tribuebat. Ergo.

176. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** Plura porro hic congerunt adversarii, quæ falsa sunt: ac primo, perinde valere ex mente Apostoli ***propter instantem necessitatem***, ac ***propter ingruentes persecutiones***, quæ expositio non solum gratuita est, sed plane aliena ab Apostoli mente, qui per instantem necessitatem vel existentem in conjugio molestiam significat, vel temporis angustias et vitæ brevitatem, ut ipsemet vers. 29 exponit dicens: ***Tempus breve est, reliquum est, ut qui habent uxores tanquam non habentes sint.*** Quæ cum omnium ætatum sint, non ad persecutionis tempora coarctatur, sed ad omnem ætatem sese porrigit apostolica continentiæ commendatio et consilium, prout intellexerunt objecta verba Ecclesiæ Patres et Concilia [1]). Deinde pro certo sumunt adversarii sola consuetudine legem hanc introductam esse, quum juxta dicta, in Ecclesia occidentali B. Petri auctoritate fuerit constituta. Tertio denique, factum ipsum falsam ostendit adversariorum theoriam, tum ex eo, quod exempla, quæ adduci solent de Episcopis et Presbyteris conjugio junctis, ut plurimum spectent ad persecutionis tempora, tum etiam ex eo, quod cessantibus persecutionibus maxime viguerit etiam in orientalibus Ecclesiis continentiæ institutum.

177. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Nulla justa causa interveniente, ***conc.*** justis de causis, ***neg.*** Omnis enim potestas Ecclesiæ data est

1) Cf. Zaccaria op. cit. lib. 3, cap. I, §. 8. Verum quod magis confirmat interpretationem nostram, est expositio acerrimi cælibatus sacri impugnatoris, nempe Calvini, qui in hunc locum ita scribit: „Sensus est, ergo expedire arbitror propter necessitatem, qua Sancti in hac vita urgentur semper, ut libertate ac commoditate cælibatus fruantur omnes: quoniam hoc illis conduceret Porro sunt, qui *necessitatem* referunt ad Apostoli sæculum, quod certe piis turbulentissimum fuit: sed mihi videtur designare potius voluisse inquietudinem, qua Sancti perpetuo in præsenti vita jactantur. Itaque ad omnia sæcula extendo: atque ita accipio, Sanctos susque deque versari sæpius in terra, et multis variisque procellis esse obnoxios, ut minime ad conjugium apposita esse videatur eorum conditio." Attamen vix est ex recentioribus Protestantibus, qui objectum locum non exponat de persecutionis tempore; quodque deterius est, non verentur huic expositioni prius a Joviniano invectæ, nonnulli Catholici subscribere, cujusmodi inter cæteros est anonymus Etruscus, quem impugnat Zaccaria. Professores Friburgenses, de quibus postea dicemus, eandem expositionem obtrudunt, quin advertant sibimet turpiter contradicere.

in ædificationem, ideoque et facultas condendi leges in Ecclesiæ ipsius bonum, cujusmodi ea est, quam in superioribus probationibus evicimus. Certe non inficiabitur ipse Calvinus divino ac naturæ jure permissam esse venationem, aleam et mercaturam; atqui tamen Ecclesiæ decreta summopere ipse commendat, quibus venatione, alea et mercatura clerici interdicuntur [1]; ergo Calvino ipso auctore, potuit Ecclesia hominibus vetare id, quod Dominus liberum reliquisset. Quamquam non absolute nuptias hominibus interdicit Ecclesia, sed ea tantum conditione posita, si quis initiari sacris Ordinibus velit, quod quidem cum sit unicuique liberum, neminem idcirco per vim ad continentiam Ecclesia cogit. Ipsi igitur sibi clerici vinculum cælibatus scientes ac volentes injiciunt, qui cum probe norint, quæ altaris ministerio sit adnexa conditio, nubendi facultate sponte se abdicant [2].

178. ***Ad*** 3^m^, ***Dist.*** Non possunt clerici in se legem continentiæ suscipere propriis viribus confisi, *conc.* divinæ gratiæ auxilio innixi, ***neg.*** Hoc porro gratiæ auxilium Deus recte petentibus nunquam denegat, qui non patitur nos tentari supra id, quod possumus, ut ex I Cor. X, 13, docet Tridentina Synodus [3]. Quis enim patiatur impossibilem dici continentiam, quam Christus ejusque Apostolus et commendarunt et consuluerunt, et cujus exempla illustria et innumera omni ætate historia suppeditat? Quod si nuptias clericis permittendas esse adversarii contendunt, quia continentia non est in nostra potestate, cur eadem de causa aliæ nuptiæ non permittantur illi, qui vel absente, vel diuturno morbo implicata uxore uti non potest [4]?

179. ***Ad*** 4^m^, ***Dist.*** Quot nempe adversarii fingunt et amplificant, ***neg.*** aliquot, ***subd.*** ex hominum vitio, ***conc.*** ex vitio legis, ***neg.*** Quamvis enim fateamur cum S. Augustino ***quamlibet professionem habere suos fictos***, et continentiæ legem nonnunquam infringi, cum homines esse non desinant Ecclesiæ ministri, negamus tamen in primis tot tantaque extitisse scandala, quot amplificant novatores ac libertini passim. Hi enim omnes Vigilantium et Jovinianum imitantur, qui, teste Hieronymo, ***nulli cælibi credebant pudicitiam*** [5], cunctosque sibi pares arbitrantur. Quod si anteactis temporibus, medio præ-

1) *Instit.* lib. 4, cap. 12, §. 22.

2) Cf. Zaccaria op. cit. lib. 3, cap. 5, §. 6.

3) Sess. XXIV, can. IX.

4) Nulla fere difficultas urgeri potest adversus continentiæ professionem, quæ intorqueri nequeat in pluribus casibus adversus monogamiam, aut quæ saltem non faveat licentiæ. Sane Salvador in sua *Hist. des institutions de Moïse*, lib. 7, chap. 2, affirmat monogamiam interdum sanæ ethicæ adversari. Robertus Owen in Statibus fœderatis Americæ septemtrionalis non ita pridem inter causas malorum, quæ societatem premunt, recenset primo loco proprietatem uxorum seu vinculum conjugale, et ita porro homines progrediuntur.

5) Lib. *Advers. Vigilant.* n. 2.

sertim ævo, ejusmodi multiplicata scandala sunt, totum id acceptum referendum est constitutioni politicæ illius ætatis, qua fiebat ut statui clericali manciparentur, qui nullam ad eum vocationem præ se ferebant [1]), aliisque causis extrinsecis, quas longum esset singillatim recensere. Cæterum fassus est ipse Voltairius, quovis tempore laicos homines deteriores ecclesiasticis fuisse [2]). Inficiamur denique ex negligentia legis recte contra legem concludi posse. Ecclesia enim in ejus infractores semper insurrexit, et abusus ac vitia corrigere ac tollere nisa est [3]). An matrimonium improbant adversarii, quia sanctam conjugii fidem longe plures turpiter violant?

180. ***Ad*** 5^{m}, ***Neg.*** Nec enim sublata continentiæ lege simul tollerentur ejus generis vitia atque peccata. Etenim apud eas gentes, ubi Ecclesiæ cælibatus despicitur, ibi ea magis eveniunt, quorum insimulantur Catholici; illic enim mores corruptissimi, fœdissima vitiorum colluvies, cujusque ordinis hominum effrenata libido, flagitiorum ac scelerum genus omne maxime occurrunt. Satis est oculos conjicere in Angliam aliasque regiones, in quibus ***Reformatio***, ut vocant, dominatur, atque in Auctores, qui de illis scripserunt, ut quilibet persuasum habeat, frenum, quod adversarii proponunt, longe impar esse iis malis præcavendis [4]).

181. ***Ad*** 6^{m}, ***Resp.*** I. ***Trans.*** Quis enim scit, an illa Christiani præstarent, de quibus Apostolus eos monitos voluit, juxta ea, quæ in probationibus retulimus?

182. ***Resp.*** II. ***Dist.*** Non melius seu perfectius communicaturi et oraturi, si cælibes fuissent, ***neg.*** secus, ***trans.*** Nec

1) Cf. Michelet op. cit. tom. I, pag. 437 et seqq.

2) „La vie séculière, *scribit*, a toujours été plus vicieuse que celle des Prêtres, mais les désordres de ceux-ci ont toujours été plus remarquables par leur contraste avec la règle;" apud com. De Maistre, *Du Pape*, liv. 3, chap. 3.

3) Vere scripsit Auctor art. cit. *Du célibat des Prêtres*: „Le clergé lui-même s'empresse toujours de faire justice de ces membres corrompus, et les rejette loin de son sein. Les autorités ecclésiastiques seraient encore plus sévères, si elles avaient plus de pouvoir sur leurs membres. Faut-il pour quelques crimes abolir une institution qui fait des Saints?" Cf. Feller *Catéchisme philosophique*, art. *Célibat* n. 525, ubi præclaras et accuratas invenies observationes.

4) Possem hujus assertionis vades minime suspectos dare Gueneum *De provinciis fœderatis*; Clericum in pluribus articulis *Veteris et novæ Bibliothecæ*; Bodwardum, serm. 6, ex collect. Burneti, tom. IV; Leibnitzium in collect. opusculorum philosophic.; Bercklejum in *Orat. ad reipublicæ moderatores*; Auctorem libri gallice inscripti *Lettres sur les Anglais*; anglicanum Episcopum Gisbertum in pastoralibus suis epistolis; Bayle in *Diction. critico*, art. *Vayer (de la Mothe)*, not. H); Cobbet in *Historia reformationis*, aliosque non paucos; ast necesse non est, cum agatur de re satis aperta ac publica. Non ita pridem in publicis ephemeridibus census institutus est delictorum, quæ in Anglia deducta sunt ad tribunalia, ex quibus eruitur tertia parte superare ea, quæ in Galliis patrata exhibentur, licet in hac regione tot classes societatis incredulitas infecerit. Bene hic aptari possunt verba Hieronymi lib. 1 *Advers. Jovin.* n. 36: „Quotidie mœchorum sanguis effunditur, adulteria damnantur, et inter ipsas leges et secures ac tribunalia flagrans libido dominatur." Certe Bayle loc. cit. loquens de Vayer aliisque scriptoribus: „Ils nous représentent, *inquit*, l'impudicité comme un déluge de Deucalion, qui couvre toute la terre, et comme un mal, que le mariage *facilite au lieu de le refréner.*"

enim inficiamur, hæc aliaque id genus plura absolute consistere posse cum conjugio, sed affirmamus juxta dicta longe sanctius et perfectius hæc a cælibe præstari, seu, ut loquitur S. Joan. Chrysostomus: ***Per continentiam*** (oratio) ***fit exactior*** [1]); quod autem de oratione dicitur, de cæteris a fortiori est intelligendum. Magna præterea disparitas intercedit inter hæc, quæ a laicis præstantur, et officia sacerdotalia.

183. ***Ad*** 7^m^, ***Dist.*** Non retrahit talis divisio et sollicitudo ab amore Dei quoad ejus substantiam, ***conc.*** quoad ejus perfectionem, ***neg.*** Id enim, ut vidimus, fatetur ipse Calvinus.

184. ***Ad*** 8^m^, vel ***Neg.*** vel ***Dist.*** Relate ad eos, qui immemores propriæ conditionis et obligationis vitam degunt, ***conc.*** quoad alios, ***neg.*** Satis est fastos ecclesiasticos evolvere, ut quisque intelligat, innumeros quovis tempore in Ecclesia Dei sanctissimos ecclesiasticos floruisse, qui omnia sua, imo et seipsos impenderunt in proximi, pauperum præsertim, levamen. Ut autem vetera exempla prætermittamus, legant inter cætera adversarii vitam S. Caroli Borromæi, S. Francisci Salesii, V. Bellarmini, S. Alphonsi Mariæ de Ligorio, ac pudore suffundantur. Quod si aliqui sunt, qui secus faciant, ipsi viderint.

185. ***Ad*** 9^m^, ***Dist.*** Si ecclesiastici conjugati totidem forent Job et Tobias, ***trans.*** si ex experientia contrarium constet, ***neg.*** Nota est liberalitas præsulum anglicanorum; si hæc porro conferatur cum vera monachorum et cleri anglici prius catholici liberalitate et hospitalitate, reperiemus hos Jobos et Tobias apud cælibes clericos fere exclusive inveniri [2]).

186. ***Inst.*** Sacerdotes Mosaici, ac ministri protestantes quamvis conjugati recte proprii ministerii officiis fungebantur et funguntur. Ergo.

187. ***Resp. Neg. paritatem.*** Ad Sacerdotes enim judaicos quod attinet, peculiares illius populi constitutiones exposce-

1) *Hom.* XIX, *in* I *ad Cor.* n. 2: Ἐγκρατείᾳ ἀκριβεστέρα γίνεται αὕτη. Deinde, ut bene advertit Zaccaria, aliud est loqui de oratione, aliud vero de *studio* orationis, hoc vero nonnisi ægre cum oneribus matrimonii componitur. Cf. op. cit. lib. 3, cap. 1, §. 3.

Sed præstat homini catholico opponere testimonium auctoris protestantis, Leibnitzii, qui in *Systemate theol.* hæc præclare scribit: „Etsi matrimonium sit Sacramentum, et irreprehensibile censeri debeat, fatendum tamen est, ob manifestas rationes et consensum populorum et verba expressa Scripturæ Sacræ, plus laudis habere cælibatum caste servatum, nam et mens solutior est ad cœlestium rerum contemplationem, et animo ac corpore integro atque mundo a libidine et carnali affectu purius digniusque sacra tractantur" (pag. 329).

2) Cf. Zaccaria ib. §. 5; Cobbet, qui in op. *Storia della riforma*, trad. dall' ingl. part. II, pag. 20, inter cætera scribit: „I Vescovi *(cattolici)* fondarono XI collegi in Oxford. Prima non vi erano poveri. Dalla riforma in poi sbucciarono come gl'insetti nell' Egitto a coprire la faccia dell' Inghilterra. Dopo 50 anni di prigione, bolli roventi, impiccature, etc., si fece la legge della *tassa de' poveri*, finchè pochi anni addietro un certo Malchus parroco protestante fece un progetto di legge, che *a tutti quelli che nasceranno dopo un certo giorno ed a tutti i genitori eziandio di tali persone, venga ordinato che si nieghi soccorso e sieno abbandonati alla punizione della natura.*" En præclarum specimen charitatis clericorum conjugatorum!

bant, ne ipsi cælibes essent. Deus enim constituerat Sacerdotium hæreditarium, et alia ratione propterea providit tum Sacerdotum, tum populi utilitati. Hæ autem causæ religionem ac politicum publicum regimen spectantes cessarunt in religione christiana [1]. Indoles præterea illius legis carnalis eam non præ se ferebat perfectionem, quæ requiritur in lege christiana. Attamen, etiam quoad potuit, continentia exigebatur a sacerdotibus judaicis dum propriis muniis fungi deberent [2].

188. Quod vero spectat ad ministros protestantes, dico ipsorum officium longe angustius esse, quam comparari possit cum officiis cleri catholici. Illis enim ut plurimum nullum aliud onus incumbit, quam semel in hebdomada ad populum verba facere. Ipsorum ministerium eam non postulat venerationem, quam requirit Sacerdotium catholicum. Nullam aut fere nullam ministri protestantes in populum exercent auctoritatem contra ac eveniat in Sacerdotibus catholicis [3]. Catholici enim Sacerdotes non solum tenentur ad pensum quotidianum persolvendum divini officii, sed præterea tenentur ad Sacramenta administranda tum bene tum male valentibus. Sæpius concionari debent, pupillorum ac viduarum, indigentium cujusque generis necessitatibus prospicere, aliaque pene innumera præstare, a quibus omnibus feriati sunt ministri protestantes [4].

PROPOSITIO III.

Continentiæ lex neque juri divino neque juri naturali adversatur.

189. Non adversari continentiæ legem juri divino ex iis facile colligitur, quæ in superiori propositione ex Christi et Apo-

1) Cf. *Annales de philosophie chrét.* art. cit. *Du célibat des Prêtres*, pag. 289.

2) Exod. XIX, 42; Levit. XXIV, 9, coll. Luc. I, 23. Hic ritus adeo religiose servabatur, ut, teste Josepho Flavio, quodam anno solemne sacrificium omissum fuerit, eo quod summus sacerdos nocte præcedenti illusionem passus fuerat. Cf. S. Hierom. lib. 1, *Advers. Jovin.*

3) Id aperte testatur Abb. De Pradt, qui in op. *Du Jésuitisme ancien et moderne,* Paris 1828, troisième édit. chap. 6, loquens de provinciis Europæ meridionalibus et catholicis scribit: „Aussi l'influence du Prêtre y est-elle *fort grande,* tandis qu'au nord *(in provinciis protestantibus)* elle est *insensible.*"

4) Rubichon testis ocularis in op. *De l'action du clergé sur les sociétés modernes,* Paris 1829, chap. 1, de clero anglicano hæc habet: „Sur dix-huit mille Ecclésiastiques il en est dix à onze mille seulement, qui exercent le Sacerdoce, mais qui, chargés de famille, font du Sacerdoce une des industries qui les alimentent. Ils n'ont à s'occuper ni du catéchisme, ni de la confession, ni des malades, ni des pauvres, ni du bréviaire, ni de la Messe. Le dimanche matin, ils quittent leurs affaires pendant deux heures, pour faire leur service; ce service fini, ils reviennent à ces mêmes affaires jusqu'au dimanche suivant. Les autres huit mille ecclésiastiques vivent dans le monde, où ils dépensent au de-là des revenus que la loi destinait à un Sacerdoce actif." Ex authenticis censibus ostendit, quod ex 10,801 parochis vix 4,490 resideant in propriis parœciis, dum 6,311 sunt non residentes.

stolorum exemplo et adhortationibus attulimus; nec non ex exemplo tot virorum, qui a remotissima antiquitate singulari sanctitatis ac doctrinæ laude in Ecclesia Catholica floruerunt, qui cælibes omnes fuerunt; cujusmodi sunt Clemens Romanus, Hermas, Ignatius, Justinus, Cyprianus, Ambrosius, Basilius, uterque Gregorius Nazianzenus atque Nyssenus, Hieronymus, Augustinus aliique plurimi, qui cælibem vitam egerunt. Nemo porro nisi per summum nefas eos omnes tanquam violati juris divini reos traducet. Summis præterea laudibus continentiæ ac virginitatis professionem iidem extulerunt, ita ut Berbeyracus calvinianus homo in sanctos Patres acerbe inimicus identidem scripserit eos finem modumque in prosequendis ejus virtutis laudibus excessisse [1]); Gibbonius vero protestans pariter et incredulus asserere non dubitaverit immodica esse, magnifica ac illustria nimis præconia, quibus Patres eandem virtutem prosecuti sunt, in cujus commendationem, ut profanus homo loquitur, ipsi turbidum suæ eloquentiæ flumen effuderunt [2]).

190. Sed neque juri naturali sacram continentiæ legem adversari vel exinde evincitur, quod si adversaretur ideo esset, quia existeret aliqua naturæ lex, quæ omnibus et singulis humani generis individuis injungeret matrimonium: atqui ejusmodi lex non existit; 1° quia alioquin omnes et singuli, tum masculi tum fœminæ, sive pauperes fuerint sive divites; sive sani, sive infirmi; sive pares sustinendis matrimonii oneribus, sive impares; sive servi, sive liberi; omnes omnino, inquam, et singuli prorsus hac lege obligarentur ad nuptias contrahendas, quod nemo sane dixerit, neque adversarii nostri contendunt utpote absurdum, pluribusque in casibus impossibile; 2° quia si existeret ejusmodi lex, populi eam cognovissent, agnovissent legislatores, sapientes et juris naturalis periti: jam vero tantum abest ut populi et legislatores, sapientes cujuscumque ætatis hanc legem agnoverint, reosque propterea ac legis naturalis infractores traduxerint cælibatus sacri cultores, ut eos potius vel ipso naturæ lumine ducti summo semper in pretio habuerint, et honoribus cumulaverint; prout de Ægyptiis, Indis, Persis, Græcis atque Romanis erudite ostendit Henricus Morini [3]). Hoc demum fassi sunt non pauci ex adversariis ipsis, qui cælibatus originem in religione christiana ex ideali mysticismo repetunt, qui sub initium religionis chri-

1) In Præf. ad opus Puffendorfii *De jure naturæ et gentium.*

2) *De casu imperii rom.* cap. 15. Cf. Baronium ad an. 57, n. 63 et seqq.; Nat. Alex. Diss. 19, in sæc. IV; Lessium *De justitia et jure*, lib. 4, cap. 2 et seqq.; Buzium *De signis Ecclesiæ*; Canisium in *Catechismo*, q. 4 et 5; Zaccaria op. cit. lib. 3, cap. 2.

3) Cum hæc notissima sint, nec in dubium revocentur ab adversariis nostris, qui præterea exinde colligunt originem cælibatus in religione christiana, ne nimii essemus, silentio prætermisimus in-

stianæ invaluerat circa cælibatum et continentiam 1). Cum igitur naturæ lex, quæ omnes ad nuptias cogat, non existat, merito concludimus continentiæ legem sacris ministris impositam juri naturæ minime adversari.

DIFFICULTATES.

191. I. *Obj.* adversus priorem prop. partem 1° Deus omnibus matrimonium imperavit Genes. I, 28, dicens: ***Crescite et multiplicamini**, et replete terram;* 2° tum etiam apud Matth. XIX, 4, ubi ait Christus: ***Non legistis**, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et fœminam fecit eos, et dixit: **Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una? . . . Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*** 3° Hinc Apostolus Hebr. XIII, 4, sine ulla exceptione pronunciat: ***Honorabile connubium in omnibus et thorus immaculatus.*** 4° Quare idem Apostolus I ad Timoth. IV, 1, ex Spiritu Sancto denunciat: ***Fore novissimis temporibus homines impios attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum prohibentes nubere.*** 5° Ac denique I ad Corinth. VII, 2, generatim ait: ***Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat;*** 6° cujus quidem jussionis vers. 9 rationem reddit dicens: ***Melius est enim nubere quam uri.*** 7° Speciatim vero in I ad Timoth. III, 2, atque in Epist. ad Titum I, 6, constituit, ut Episcopus sit ***unius uxoris vir, filios habens subditos cum omni castitate.*** 8° Verum quid clarius illis Pauli verbis in eadem ad Timoth. Epistola V, 14, quibus absolute præcipit, ut omnes juniores nubant? ***Volo**, inquit, **juniores nubere, filios procreare.*** Ergo.

192. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Et adducta verba exprimunt benedictionem, et fœcunditatem, quam Deus hominibus contulit, *conc.* præceptum nuptiarum, *subd.* temporarium, et respectu totius multitudinis, *trans.* perpetuum et respectu sin-

numera prope documenta, quæ eruditi viri collegerunt, ut ostenderent summo semper in pretio apud omnes gentes habitos eos fuisse, qui sacris muneribus obeundis addicti cælibem vitam profitentur. Cf. Henri Morin *Histoire critique du célibat*, quæ inserta est vol. IV *Academiæ inscriptionum*, pag. 308 et seqq. Hanc dissertationem magna ex parte refert, et in compendio exhibet Zaccaria op. cit. *Dissertazione previa sul celibato tra le nazioni prima di G. C.* Cf. etiam Albertum Fabricium in *Bibliographia antiquaria*, Hamburgi 1760, pag. 388 et seqq.; Com. De Maistre in op. *Du Pape*, liv. 3, chap. 3, §. 1, *Traditions antiques.* Verum quod magis mireris, ipse infensissimus hostis ecclesiastici cælibatus Dr. Franck in op. *Sistema completo di polizia medica*, trad. dal tedesco, Milano 1803, vol. 1, sez. 1, art. 2, §. 5, et ipse adducit pleraque documenta, ut ostendat, quod „Il celibato ecclesiastico è commune a quasi tutte le religioni."

1) Ita Professores Friburgenses in supplici libello, quem gubernio obtulerunt an. 1828, pro abolitione cælibatus ecclesiastici, qui ab ideis paganis, judaicis, et philosophicis Orientis repetunt legem de ecclesiastico cælibatu! Verum de hoc postea.

gulorum, *neg.* Jam vero citata verba significare potius benedictionem et collatam hominibus fœcunditatem non obscure colligitur ex iis, quæ ibidem leguntur. Postquam enim Deus creavit cete grandia, et omnem animam viventem, et omne volatile, benedixit eis similiter, dicens vers. 22: ***Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris; avesque multiplicentur super terram;*** quæ profecto verba non puto adversarios nostros velle exponere de mandato nubendi; quare ergo similiter de fœcunditate intelligere recusant, quæ nobis objiciunt [1]? Verum esto, non benedictionem, sed præceptum importent, an ad omne tempus, et singula humanæ speciei individua præcepta ejusmodi pertinebit? Hoc porro est, quod nunquam ipsi evincent. Imo contrarium aperte colligitur ex illis verbis: ***Et replete terram***, quibus satis exprimitur illud præceptum, si quod est, non respicere nisi primordia vel restaurationem generis humani, quod cessat post sufficientem propagationem; alioquin nec Christus nec Apostolus consilium continentiæ dedissent.

193. ***Ad*** 2^{m}, ***Dist.*** Relate ad indissolubilitatem matrimonii jam contracti de qua hic loquitur Christus, ***conc.*** ad matrimonium contrahendum, ***neg.***

194. ***Ad*** 3^{m}, ***Dist.*** Apostolus pronunciat honorabile connubium in omnibus nuptis esse debere, ***conc.*** in non nuptis ***subd.*** quoad eos, qui nulla vel lege vel voto prohibentur a nuptiis, ***trans.*** quoad istos, ***neg.*** Apostolus enim hic loquitur de nuptis et eos hortatur ut connubium et thorum servent honorabile et absque macula, quia, ut immediate subdit: ***fornicatores et adulteros judicabit Deus*** [2].

195. ***Ad*** 4^{m}, ***Dist.*** Denunciat Apostolus fore hæreticos damnantes nuptias ut simpliciter malas, ***conc.*** Ecclesiam quæ definivit eas esse bonas, ***neg.*** Significat enim futuros hæreticos qui damnaturi essent nuptias utpote in se malas et a malo principio invectas quales reipsa fuerunt Simoniani, Saturniani, Ebionitæ, Marcionitæ, Encratitæ, Manichæi, quos omnes Ecclesia Catholica perinde ac novatores reliquos damnavit ut hæreticos [3]. Nulla autem ratione potuit significare Ecclesiam, quam ipse vocat columnam et firmamentum veritatis, quæ definivit nuptias bonas esse, nec cælibatum iis

1) Cf. Ant. Bianchi in op. *Il libertinaggio esaminuto*, etc., Milano 1818, cap. 2, pag. 27 et seqq.

2) *Πόρνους καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός.* Cf. Bernard. a Pic. in hunc loc.; nec abnuit Rosenmüller, qui hunc textum ita exponit: „Ab omnibus conjugio suus servetur honos . . . *Ἀμίαντον, intemeratum,* quod inquinari scortatione et adulterio non debet."

3) A nonnullis observatum fuit antiquos illos hæreticos in ejusmodi errorem incidisse ex sublimi idea, quam de virginitate et continentia Christus et Apostoli Ecclesiæ tradiderunt; atque, ut moris stultorum est, in oppositum scopulum inciderunt.

qui in clerum sunt adscribendi injungit, nisi quatenus melior est, et ipsorum statui magis conveniens.

196. *Ad* 5m, *Dist.* Uxorem habeat quam unusquisque duxerat, *conc.* quam ducere debeat, *neg.* Ut patet ex orationis serie. Vere spiritus immundus excæcavit hæreticos qui talia obtrudunt, ut adstruant divinum conjugii mandatum; præsertim cum ibidem Apostolus aperte declaret se loqui *secundum indulgentiam*, *non secundum imperium* [1]).

197. *Ad* 6m, *Dist.* Melius est nubere quam uri, id est, quam fornicari, iis scilicet qui liberi sint, *conc.* quam tentari, præsertim si castitatis vel lege vel voto sint obstricti, *neg.* Nec enim uritur, qui tentationem patitur quidem, sed eidem viriliter resistit, eamque vincit, sed potius coronatur; sicut non uritur qui calefit, sed qui ab igne reapse aduritur et læditur [2]). Huc accedit quod Apostolus heic loquatur de iis qui liberi sunt, non vero de aliis, qui ad vincendas tentationes non ad conjugium, sed ad orationem, jejunium, sensuum custodiam, corporis macerationem confugere debent, a quibus tamen subsidiis atque remediis pejus quam a cane et angue abhorrent adversarii nostri.

198. *Ad* 7m, *Dist.* Debet ex Apostolo Episcopus esse unius uxoris vir, id est, non bigamus, *conc.* maritus esse, *neg.* Alioquin neque Timotheus, imo neque ipse Apostolus idonei fuissent ad Episcopatum. Sane hoc sensu verba Apostoli universa intellexit antiquitas [3]).

199. *Ad* 8m, *Dist.* Volo, id est, malo viduas juniores et quidem fornicarias nubere et matresfamilias esse quam incontinenter vivere, *conc.* id est, præcipio omnes prorsus nubere, et veto viduas esse ac permanere, *neg.* Nempe eodem sensu hic loquitur Apostolus, ac postea scripsit Hieronymus ad Ageruchiam: *Quia multo tolerabilius est digamam esse, quam scortum* [4]). Quid porro hoc commune habet cum cælibatu ecclesiastico [5])?

1) *Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν.* Perinde ac si diceret: non præcipio, sed permitto: non jubeo, sed indulgeo, quod optime expressit Syriaca versio: „Hoc autem dico tanquam infirmis, non ex præcepto.” Corinthii, ut notat Baronius *Annal.* tom. I, erant genio suo salacissimi, et præ cæteris Græcis veneris studio deditissimi. Cf. Cornel a Lapide in fine cap. 6, et in cap. 11, 3; Tirinum in fine cap. 6; Fromondum in præfat.

2) Cf. Bernard. a Pic. in hunc loc., et Estium.

3) Cf. Renaudot. *Perpét. de la foi.* tom. V, liv. 5, chap. 7.

4) *Epist.* CXXIII, *ad Ageruchiam* n. 4; seu ut scribit *Epist.* LXIX, *ad Salvinam* n. 10: „Intelligimus illum non stantibus coronam, sed jacentibus manum porrigere. Vide qualia sunt secunda matrimonia, quæ lupanaribus præferuntur; *quia declinaverunt quædam post Satanam.* Ideo adolescentula vidua, quæ se non potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat, quam diabolum.” Edit. Vallars.

5) Cf. Zaccaria, op. cit. lib. 3, cap. 3. §. 1 et seqq.

200. II. *Obj.* adversus alteram propos. partem: Cælibatus matrimonio adversatur quod est a naturæ jure omnibus ac singulis imperatum, adversatur igitur ejus professio juri naturali. 1° Natura enim hominem ad matrimonium inclinat, 2° et in eum finem sexuum diversitas ab eadem natura est ordinata. 3° Quod veteres philosophi docuerunt his ducti principiis: *a)* Natura homini indidit immortalitatis desiderium, hoc autem homo explere nequit quam per sui ipsius reproductionem filiorum procreatione, in quibus pater vivere pergit. *b)* Perinde est non dare alicui individuo existentiam, cum fieri potest, ac individuo jam nato vitam auferre, quod gravissimum scelus est. *c)* Quilibet tenetur naturæ restituere quod ab eadem accepit, dedit vero natura singulis individuis existentiam, ergo et hanc per alterius procreationem quilibet cum possit eidem restituere debet. Hinc gravis semper flagitii sontem eum habuerunt, qui cælebs vixisset, et atrocioribus pœnis in altera vita addictum iri rati sunt, aut saltem infelicem habuerunt eum, qui uxore ducta absque liberis decessisset. Ergo.

201. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Natura hominem ad matrimonium inclinat quin ullam inducat obligationem, ***trans.*** ut inducat obligationem, ***subd.*** generalem et vagam respectu totius speciei qua ejus conservationi prospiciat, ***trans.*** stricte sumptam, quæque semper et in omni casu singula speciei individua obliget, ***neg.*** Responsio patet ex superius dictis.

202. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Ita ut omnes ***possint***, si velint, matrimonium inire, ***conc.*** ita ut omnes ***debeant***, ***neg.*** Aliud porro est loqui de idoneitate quam natura dedit, aliud de officio; alioquin in absurda incideremus.

203. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Non pauci, seu potius nonnulli philosophi ita senserunt, sed immerito atque stultis principiis ducti, ***conc.*** merito ac solidis principiis innixi, ***neg.***

204. Ac *a)* id non evincit inditum a natura immortalitatis desiderium; ejusmodi enim desiderium afficit proprium individuum, neque expletur per vitam filiorum, in quibus nonnisi improprie pater vivere dicitur.

205. Non *b)*, cum magnum intersit discrimen inter eum qui natus est et eum qui necdum vivere cœpit; qui enim jam natus est jus acquisivit ad sui conservationem, quod nemo lædere potest absque immani flagitio, contra vero qui necdum natus est ejusmodi jus neque acquisivit, neque acquirere potuit cum nondum esset.

206. Non denique *c)*, eo quod quisque debeat naturæ restituere quod ab ea accepit sub ea tantum obligatione qua accepit; cum vero nulla obligatione obstrictus pater filio dederit existentiam, hinc filius nulla pariter obligatione adigitur

ad hanc ipsam existentiam alteri tribuendam. Quare cum falsa ac stulta sint principia, quibus veteres philosophi permoti sunt ad eam sententiam amplectendam, exinde etiam patet falsitas consecutionum quas ex illis deducebant [1]).

207. *Inst.* Ex physiologia et medicina. 1° Instinctus quo a natura in matrimonium ferimur est prorsus *irresistibilis* seu invincibilis; 2° hinc cælibes innumeris prope morbis obnoxii sunt, non solum corporis, sed 3° et animi, quo fit ut rustici, tristes, severi ex sua solitudine, atque ex pugna quam sustinere coguntur, efficiantur [2]). Ergo.

208. ***Resp. Ad*** 1m, ***Neg.*** Cum ejusmodi assertionem falsitatis prorsus arguant innumeri prope cælibes utriusque sexus, qui ex confessione ipsorum adversariorum intemeratam servant castitatem. Inter cæteros recens auctor queritur *maximam cælibum partem bene nimis votum continentiæ servare* [3]). Neque omittendum est ex principiis religionis catholicæ, Deum gratiæ suæ subsidio iis omnibus qui sincere opem et auxilium ab eo precantur suppetias ferre; nemo porro nisi atheus ac materialista Dei actionem in creaturas suas negaverit. Si verum esset adversariorum principium, gubernia quæ religioso cælibatui faverunt tot hypocritarum causam egissent, omnisque licentia permittenda iis esset, qui vel matrimonium contrahere nequeunt, aut legitimo matrimonio uti non possunt. Quis autem ferat ejusmodi absurda atque ab effrenata libidine profecta principia [4])?

209. ***Ad*** 2m, ***Resp.*** I. ***Neg.*** Tum quia celeberrimi physiologi ac medici data opera contrarium ostendunt [5]); tum quia experimentum quotidianum falsitatis arguit adversariorum assertionem. Plures enim cælibes ad decrepitam usque

1) Cf. Bianchi op. cit. pag. 344 e seqq. ubi hæc argumenta fuse discutit et dissolvit.

2) Ita Franck op. cit. lez. 1, art. 2, §. 12 et seqq.; Mahon *Medicina legale e Polizia medica*, trad. dal francese, ediz. 3, Milano 1820, tom. IV, *Del celibato* §. 84 et seqq.; Auctores op. *Dictionnaire des sciences médicales*, art. *Célibat*, ac præsertim tom. XI, art. *Continence.* Sic etiam Jac. Barzellotti in opp. *Questioni di medicina legale*, ediz. 7, Pisa 1836, tom. I, lib. 1, *Afrodisiologia o Venere forense*, hinc inde ea scribit quæ cum continentiæ professione conciliari nequeunt. Sic alii passim.

3) Ita Auctor op. *Continuation de l'esprit des lois*, pag. 40.

4) Omni qua potui diligentia expendi quæ ab irreligiosis ac materialistis sive physiologis sive medicis, afferuntur adversus cælibatum, et comperi eorum conclusiones deducere ad effrenam licentiam in innumeris prope casibus et adjunctis in quibus ex utroque sexu quilibet inveniri debet. Aut itaque ipsi putant vera esse principia, seu theorias quas ponunt, et tunc omnes debent pravas conclusiones admittere quæ viam aperiunt omnibus flagitiis. Si vero eas respuant, fateantur opus est easdem theorias aut falsas aut saltem plus æquo amplificatas esse quas ipsi venditant. Plerumque ex casibus particularibus per inductionem isti concludunt ad universale, at ex hac agendi ratione pari modo nos ex casibus particularibus, qui innumeri prope sunt et omni exceptione majores, jure possemus assurgere ad universalitatem.

5) Inter quos recensentur Nicolai, serm. 6, tract. 2. cap. 5; Cagnato, lib. 1, obs. 1; Santorelli, *Antipraxis*, lib. 16, cap. 5; Rediginus aliique non pauci apud. Cl. Scotti in *Catechismo medico* art. *Celibato.*

ætatem pervenerunt, atque in dies perveniunt et quidem bene valentes [1]). Ex recensionibus *statisticis*, ut vocant, constat longævitatem propriam potissimum esse monialium et religiosorum, id est, cælibum [2]), quod confessi sunt inter cæteros Baco de Verulamio [3]), et Mahon [4]), ex veteribus vero Galenus id ipsum confirmat [5]), cujus quidem phænomeni non una causa assignatur a peritioribus medicis [6]).

210. ***Resp.*** II. ***Dist.*** Qui tamen, si qui sunt, communes pariter sunt cujusvis conditionis ac status hominibus, *trans.* vel *conc.* proprii cælibum tantum, *neg.* Jam vero Horstius et Tissot agunt de morbis literatorum; Ramazzini de morbis artificum; Plempius de morbis togatorum; Peringle de morbis militum; Frustenau de morbis medicorum; Haller tractatum edidit cui titulus: ***Vita humana morbus conti-***

1) Brown celebris med. Anglus in op. *Errores populares*, lib. 1, pag. 282, observat cælibatarios diutius, cæteris paribus, vivere quam conjugatos. Leonicenus doctissimus med. italus referebat acceptam continentiæ valetudinem perfectam qua fruebatur anno 90; Hasech parochus Leodiensis qui mortuus est ætatis suæ an. 125, id ipsum affirmabat. Cf. Feller *Catéchism. philosoph.* art. cit. Cf. etiam De Maistre *Soirées de Saint-Pétersbourg*, tom. I, *soir.* 1. Celeberrimus Newton virgo mortuus est, atque ut loquitur Zimmermann ætate an. 85. detulit in sepulchrum id quod infelix juventus nostra misere projicit ætate annorum 14. Ast Newton cogitationem in cœlum intentam jugiter tenebat.

2) Consului has recensiones quæ paucis ab hinc annis tum Venetiis tum Mediolani prodierunt, aliasque non paucas, ac semper inveni majorem longævitatem in cælibibus quam in nuptis, etiam quoad numerum.

3) Cf. *Sir Francis Bacon's Works.* London 1803, in 8, tom. VIII, pag. 358.

4) Op. cit. tom. IV, pag. 261. Placet ejus verba exscribere, cum sint hominis cælibatui infensi: „Se quelli, *inquit*, che per ubbidire ai doveri del proprio stato o per qualche altro motivo, ricusano di ascoltar la voce della natura, non ne provano *sovente* alcun incomodo; se anche *l'esperienza dimostra, che i religiosi celibatari, rigidi osservatori delle sue leggi, hanno goduto sino ad una estrema vecchiezza della più florida salute*, ciò deve ascriversi ad un benefizio di questa stessa natura, da essi disprezzata, e che non si manifesta in niuna parte più provvida, che nell' industrioso artificio col quale essa forma l'umor prolifico." Ad quid igitur tot declamationes adversus cælibatum?

5) *De locor. affectionibus*, lib. 6, cap. 6. Id ipsum fatetur Haller, *Elementa Physiol.* lib. 7, pag. 555, loquens de cœnobitis, qui per longum vitæ curriculum exactissime vota, quæ nuncupaverant, servaverunt.

6) Cf. Zacchiam, *Quæst. medic. legalis* lib. 6, tit. 1, *De erroribus medicorum* quæst. 5, n. 5 et seqq. Mahon ipse loc. cit. scribit: „L'assorbimento (*prolifici humoris*) trasmetterà al sangue delle particelle di una sostanza attiva che stabiliranno la sanità ed accresceranno le forze," alia ibid. videri possunt; nec enim theologum decet in nonnullis ad particularia descendere. Adde naturam multiplici ratione sibi prospicere, ut idem Auctor observat. Quod quidem ex professo ostendit Cl. Laurentius Martini Professor in Univers. Taurinensi in op. *Lezioni di Fisiologia*, Torino 1830, tom. X, lez. 82, pag. 96, ubi inter cætera scribit: „Una siffatta quistione è molto delicata. Non vuolsi tuttavia preterire, perchè alcuni la propongono, e *vorrebbero, che si potesse dimostrare* come la continenza sia contraria alle leggi della sanità. Noi dunque stabiliamo, che que' casi, in cui la continenza fu nociva, sono anzi immaginarii, che probabili. Ragioniamo senza prevenzione; nè mancheremo di validissimi argomenti a conquidere i nemici della verginità." Qui deinde thesim suam egregie adstruit ex intimis physiologiæ principiis. Utinam indissolubile conjugium inter scientiam ac religionem aliquando celebraretur! Verum plures cupiunt vanam captare gloriolam apud stultos mente non minus quam corde corruptos. Ast constanter tandem aliquando scientia vindicat se de injuria sibi illata, dum irreligioni ac impietati inservire cogitur contra ejus vota.

nuus, sive tractatus de morbis ætatum [1]. De morbis demum conjugatorum egerunt Hippocrates, Pere, Chambonius, Aretæus, Savonarola, Mahon, Franck, aliique non pauci, ostenduntque longe fortasse præ cæteris statum ejusmodi periculosiorem esse [2]. Ad quid igitur adversarii obtrudunt nobis morbos cælibum?

211. *Ad* 3m, vel *Neg.* vel *Dist.* Qui tamen mœror animique labor, si conferantur cum iis anxietatibus quibus conjugati discruciantur, penitus evanescunt, *conc.* in se, *trans.* Quid porro conjugati perferre non debent vel a querula uxore, vel a filiorum turba, protervia, inobedientia, malis moribus, etc.? Quid si pugnandum præterea sit cum fame omniumque pene rerum inopia, adeo ut pauci inveniantur, quos non pœnituerit initi matrimonii? Quod spectat ad rudiores agrestesque mores, severitatem ac tristitiam quibus sibi fingunt adversarii laborare cælibes, eos rursum revocamus ad experientiam ex qua constat cælibes ut plurimum hilariores lætioresque cæteris esse, adeo ut excitarint invidiam eorum qui contrarium institutum sectantur. Siqui sunt ex cælibum cœtu qui præclaras illas dotes præ se ferant, eæ non ex cælibatu, sed vel ex animi indole, vel ex naturali affectione, institutione aliisve causis prorsus extrinsecis repeti debent, quas leviores animi labes facile est in omni hominum cœtu invenire; uti ex consuetudine cuivis innotescet [3].

PROPOSITIO IV.

Continentiæ lex sacris ministris imposita quin societatis bono adversetur, illud potius mirifice promovet.

212. Hæc propositio est adversus illos angustæ mentis philosophos et politicos, qui non ita pridem dolebant Europæ vices, ob certam perniciem quam eidem instare clamabant ex damnis quæ in societatem proveniunt ab ecclesiasticorum cælibatu. Hi porro parum sibi constantes tolerantiæ nomine vellent libertatem clero catholico adimere, eumque jugo matrimonii subjicere.

213. Sic vero veritatem thesis adstruimus: Lex illa societatis utilitati, reique publicæ commodis conducere dicenda est, quæ et familiis perennitatem, et generis propagationem affert, quæque efficit, ut literæ et bonæ artes vehementius

1) Œniponti 1693. Etiam Hippocrates in *Epist. ad Domagetem* scripsit: ὅλος ἄνθρωπος νοῦσος.

2) Apud Scotti op. et loc. cit.

3) Cf. Biscardi in *Resp. ad problema*: „Se più felice sia lo stato del celibe, o del conjugato?" Venez. 1554. Qui tamen longius progressus est quam par fuerit, nimis enim exaggerat conjugii mala. Cf. præterea Petrum Blosium *Epist.* LXXIX, *ad R. Diaconum*; Soto *De justitia et jure*, lib. 7, q. 1, art. 1.

excolantur; quæ denique publicæ beneficentiæ et charitatis instituta mirifice promovet amplificatque. Atqui talis est continentiæ lex.

214. Per eam siquidem Ecclesiæ ministri, qui sunt ministri publici a quovis domestico negotio liberi, totos se mancipare possunt publico fratrum ac concivium suorum commodo ac utilitati; contra vero si domesticis curis detinerentur, quæ conjugio adnexæ sunt, in duas veluti partes distraherentur; publicæ siquidem ac privatæ rei cogerentur curam gerere. Cumque domestica ejusmodi ac privata commoda, ut sæpenumero evenire conspicimus, Sacerdotis matrimonio juncti animum totum ad se rapiant, illud procul dubio eveniret, ut tantum publicæ utilitati detraheretur quantum domesticis curis ipse vacaret [1]).

215. Hac propterea domestica sollicitudine vacui Ecclesiæ ministri magis in primis idonei inveniuntur ad communicandam vim moralem ac religiosam privatis familiis, ut conjuges mutuo amore se prosequantur, ad paci eorum consulendum, ad eos a vitiis ac effreni licentia deterrendos atque a simultatibus, quæ profecto multo magis nocent propagationi, quam eidem multiplicata inconsulto conjugia prospiciant. Cum vero ex familiarum firmitate et conservatione pendeat firmitas et conservatio societatis, quæ ex totidem familiis exurgit et coalescit, sequitur cælibem clerum multo magis conferre ad ejusdem societatis conservationem ac perpetuitatem, quam conjugatum [2]). Rursus: cum bonum indi-

1) Optime Auctor art. cit. *Du célibat des prêtres:* Il y a dans chaque état deux classes de citoyens, ou plutòt dans chaque citoyen deux hommes, l'homme publique et l'homme privé: celui-ci concentré dans sa famille, travaille en silence à son propre bonheur, et à celui des êtres, qui lui sont chers; l'autre, sortant de la sphère étroite où la nature semblait l'avoir circonscrit, s'élève à la hauteur des fonctions auxquelles il est appelé, et se sacrifie tout entier aux interêts publics dont il est dépositaire. Car nos forces et nos facultés sont si bornées que, pour bien répondre au voeu de la providence, ou pour bien servir le pays, nous devons, autant qu'il est en nous, diminuer et resserrer nos obligations privées à mesure que nos devoirs publics s'étendent et se multiplient. Or, tel est le Prêtre; c'est un homme public, ou plutot c'est l'homme de tous. Il doit être à voler à chaque moment où la voix de l'infortune et de la religion l'appelle, dans la cabane du pauvre, dans le palais des grands, dans le temple du Seigneur. Il est responsable devant Dieu et devant les hommes, d'une heure, d'un moment."

2) Quidam ex recentioribus philosophis dixit: „La loi qui permet le célibat n'est point opposée à la loi qui règle le mariage. La fin du mariage est de conserver le genre humain par la reproduction; la fin du célibat est de donner à la société des ministres uniquement occupés de leurs fonctions, et qui conservent les hommes, les uns en leur communiquant la force morale de vivre en paix avec leurs semblables, les autres en les empêchant par la force physique de troubler la paix. Ce sont des lois de conservation des familles, et société se perpétue et s'accroit bien plus par la perpétuité des familles que par la fréquence du mariage." (*Annal. de philosoph. chrétien.* tom. I, pag. 294). Quare vel ipse Montesquieu in op. *L'esprit des lois.* liv. 23, chap. 2, magnum hoc moralis ac politices oraculum protulit: „Que la continence publique est naturellement jointe à la propagation de l'espèce."

viduorum a bono ac felicitate societatis, cujus membra sunt, omnino pendeat, evidens est non posse cælibes Ecclesiæ ministros bonum societatis promovere, quin bonum promoveant singulorum individuorum.

216. Quod vero spectat ad intellectualem ac moralem institutionem, nemo sanus negaverit longe aptiorem ad eam curandam ac perficiendam eum inveniri, qui totus in ea esse possit, et qui ob excellentius sublimiusque vitæ genus, quod profitetur, auctoritatem et fiduciam sibi conciliare possit, quam qui domesticis negotiis implicatus est, ac in nulla re reliquis præstat super quos influxum exercere debet. Talis porro est, tum rei ipsius natura inspecta, tum etiam communi hominum judicio, cælebs Ecclesiæ minister, qui sive erudiendæ in literis juventuti, sive in eorum animis ad pietatem atque ad bonos mores informandis totum se reddere potest, qui præterea facilius in ipsorum parentum voluntatem eam auctoritatem influere valet, quam ipsi in cæteris despicerent. Ex his autem pendet civilis cultura et institutio, quæ eo magis crescit, quo majorem influxum exercere potest sacer Ecclesiæ minister. Hæc autem religiosa, intellectualis ac moralis institutio ad bonas artes etiam se protendit, ad scientias, literas, totamque ingenui civis vitam [1]).

217. Beneficentiæ demum atque charitatis instituta ortum et incrementum vel ex toto vel magna saltem ex parte a cælibe sacrorum ministrorum vita pendere ipsa patefacit rei de qua agimus natura. Ipsi enim quibus orphanorum, senum, infirmorum ac miserorum turba demandata est, veluti omnium parentes ac refugium in societate spectantur, eo præsertim

1) Satis est comparare inter se publica ædificia, templa præsertim, hospitia aliaque ejusmodi quæ a Catholicis excitata sunt tum medio ævo, tum sequenti ætate ubique terrarum, necnon monumenta sculpturæ, architecturæ et picturæ cum ædificiis, aliisque monumentis Protestantium, ut quisquis intelligat solam religionem catholicam pulchri ac magnifici idealem atque, ut ita dicam, cœlestem inspirationem ingerere. Facile quisque levi inspectione inter duo aut plura simulacra, aut tabulas pictas discernere potest inter opus Catholici, et opus Protestantis. Caret enim istius animus pietate, quam propterea nequit exprimere in operibus ingenii sui. Cf. Rubichon op. cit. *De l' action du clergé* etc. Ch. 10, *Du célibat dans ses rapports avec la population.* pag. 287 et suiv.; nec non egregia opera Cypriani Robert: *Essai d'une philosophie de l'art, ou introduction à l' étude des monumens chrétiens,* Paris 1837, cum lectionibus quæ circa monumenta christiana in lucem ex eodem auctore prodierunt, et D. Rio, *De la poësie chrétienne dans ses principes, dans sa matière, et dans ses formes,* una cum analysi ac observationibus Cl. com. de Montalambert, Paris 1837. Hic porro Auctor spectatur tanquam æstheticæ christianæ instaurator.

Anno elapso D. Welby Pugin architectus Anglus ex sola comparatione monumentorum Catholicorum et Protestantium primum stimulum habuit ad amplectendam religionem catholicam veluti divinam, prout reipsa fecit. Cf. ejus opus inscriptum: *Contrasts between the noble edifices of the* ıvth *and* xvth *centuries and similar Buildings of the present day shewing the decay of Taste.* Lond. 1837; tum: *An Apology for the contrasts, being a defence of the assertions advanced in that publication against the various attaks made upon it.* By Welby Pugin, *esq. author of the Book in question.* Lond. 1837.

nomine quod ab omnibus domesticis ac publicis negotiis feriati sint. Charitas, quam in omnes suadet imo præcipit christiana religio, nullum invenit in ipsis impedimentum quo in cunctos se diffundat. Ipsa sua vivendi ratione cælibes ministri mediatores constituuntur inter divites et egenos, inter debiles ac potentes, et corrogant undique media quibus indigentiæ subveniant quacumque possunt ope. Hac de causa et libenter opulenti eisdem subsidia tribuunt, et pauperes ad eos magna fiducia confugiunt. Hæc porro in clericis conjugatis uxore, ac frequenti sobole onustis, vix, aut ne vix quidem concipi possunt [1]).

218. Ne quis vero suspicetur ea quæ paucis contraximus theoretica tantum esse, non autem practica, juverit factis et experimentis publicis hæc omnia confirmare.

219. Ac primo quidem ex publicis tabulis compertum est nuspiam regna aut provincias civium multitudine et opibus floruisse, nisi ubi viguit cleri catholici cælibatus. Si Europa ad illud potentiæ atque opulentiæ culmen pervenit in quo eam suspicimus, totum id acceptum tam utili institutioni referre debemus. Nobis satis hic sit commemorare Italiam, Gallias, Belgium, Austriacum imperium, Helvetiam catholicam, Hiberniam, quæ si comparentur cum regionibus in quibus cælibatus a ministris proscriptus est, patebit, cæteris paribus, longe magis præ istis illas populi frequentia abundare [2]). Quod profecto repeti nequit nisi a cælibe cleri catholici vita, atque a vi religionis, qua fit, ut matrimonii jura ac leges sanctius custodiantur, firmentur familiæ, conserventur, augeantur.

220. Quid de institutione juventutis intellectuali ac religiosa dicam, cui informandæ a cælibe Catholicorum clero gratuitæ scholæ ubique locorum apertæ sunt, eo successu ut nulla

1) Apprime Comes De Maistre in op. cit. *Du Pape*, lib. 3, chap. 3, §. 2, hæc de clero catholico scripsit: „Cette puissance, encore plus merveilleuse, qui peut attendrir un coeur pétrifié et le rendre à la vie; qui va dans les palais arracher l' or à l' opulent insensible ou distrait, pour le verser dans le sain de l' indigence; qui affronte tout, qui surmonte tout, dès qu' il s' agit de consoler une âme, d' en éclairer ou d'en sauver une autre; qui s' insinue doucement dans les consciences pour y saisir des secrets funestes, pour en arracher la racine des vices; organe et gardienne infatigable des unions saintes; ennemie non moins active de toute licence; douce sans faiblesse; effrayante avec amour; supplément inappréciable de la raison, de la probité, de l'honneur, de toutes les forces humaines au moment où elles se déclarent impuissantes; source précieuse et intarissable de réconciliation, de reparations, de restitutions, de répentirs efficaces, de tout ce que Dieu aime le plus après l' innocence; debout à côté du berceau de l'homme qu' elle bénit; debout encore au côté de son lit de mort, et lui disant: au milieu des exhortations les plus pathétiques et des plus tendres adieux . . . *Partez;* cette puissance surnaturelle ne se trouve pas hors de l' unité."

2) Cf. Rubichon op. cit. chap. 10: *Du célibat dans ses rapports avec la population en France*, ubi non de solis Galliis, sed de aliis provinciis ac regnis tum absolute, tum relative spectatis, atque ex rencentissimis censibus ostendit veritatem facti quod asseruimus.

sit civium classis, quæ instructionem ad civilem culturam tantopere necessariam summa facilitate haurire nequeat? Si vero literaria hæc institutio quæ adeo confert ad societatis felicitatem, comparetur cum scholis, ut vocant, *normalibus* ac *mutuis* quales a Protestantibus excogitatæ sunt, illico apparebit quam immane inter utrasque intercedat discrimen. Ex illis enim quotidie cives bene morati, optimi magistratus, utilissimi patresfamilias prodeunt, contra vero ex istis homines protervi, societatis perturbatores, increduli, seu flagella societatis ut plurimum emergunt. Diuturna experientia id apertissime ostendit, ita ut ejusmodi scholæ magis ac magis dilabantur [1]).

221. Demum industria et ope cleri catholici ubique patere domicilia ad diversas miserorum classes colligendas, ac in dies nova erigi nostris quotidie oculis usurpamus. Quid vero non contulit et confert sollicita cælibis cleri charitas nosocomiis, orphanotrophiis, gerontotrophiis, mente captis, surdis ac mutis, ac reliquis miseris cujuscumque generis? Invido quidem oculo hæc omnia hospitia ac domicilia charitatis aspiciunt Protestantes, at steriles ipsi sunt, nec quidpiam unquam quod aliqua ratione conferri possit cum institutionibus Catholicorum, licet vero maxime voluerint, et conatus omnes eo direxerint, nisi pertenuem vix umbram in suis imitationibus protulerunt. Vix enim reperiuntur inter eos, qui velint se devovere tot sacrificiis sine ulla mercedis spe ad miserorum levamen, neque, etsi optarent, possent, domesticis curis detenti ac præpediti [2]).

1) Vixdum ortæ sunt ejusmodi scholæ normales ac mutuæ, ut incaute eas admiratæ haud paucæ civitates catholicæ adsciverint. Verum fructus post arborem prodiderunt, tanta enim incesserat juvenum animos arrogantia ac tumor, ut vix patrium imperium sustinere vellent; depravati præterea mores ut plurimum omnem ab eis pudorem excusserant; atque exinde factum est, ut pedetentim ejusmodi scholæ evanuerint, ac locum cesserint institutoribus ecclesiasticis ac religiosis.

2) Innumera pene sunt instituta charitatis, quibus viri ac mulieres se devoverunt ac devovent solatio omnis classis miserorum, adeo ut totam vitam insumant in illis charitatis operibus, a quibus natura abhorret; cernere est nobiles puellas quæ delicate enutritæ in paterna domo mundum ac vanitates exosæ sunt, omni humanæ spei nuncium remittentes se totas mancipare infirmorum ac egenorum molestiis et incommodis sublevandis, sæpe tempore luis ac contagiosi morbi imperterritas sese exhibere illorum curæ, nec aliam mercedem præter sacrificium propriæ vitæ sibi proponere. Sane nec pauci religiosi aut sanctimoniales fœminæ his institutis charitatis addictæ hilares vitam profuderunt. Plura utriusque sexus individuorum millia ubique gentium in Ecclesia Catholica hoc heroicum vitæ genus instituunt, ac maria trajiciunt, ut in Asiam, Africam et Americam apud barbaras et silvestres nationes hujusmodi transferant beneficentiæ opera. Vere catholica religio charitate vivit et operatur. Contra vero apud Acatholicos omnia frigescunt, ne dum mulieres, sed ipsi ministri, ut vocant, sectarum non solum nil ejusmodi moliuntur, sed ad minimi periculi adspectum se retrahunt ac fugiunt sub specie quod nolint in proprias domus luem inferre, atque uxori ac filiis perniciem consciscere. Ita reposuerunt non ita pridem ministri protestantes in statibus fœderatis Americæ, cum lues indica regiones illas depopularetur, ita respondit an. elapso archiepiscopus anglica-

222. Exinde factum est, ut nonnisi languente ac deficiente fide ac inter civiles motus exsurgerent increduli, religionis ac societatis hostes teterrimi, adversus Catholicorum cælibatum: hujus tamen generis homines ut plurimum à legitimo conjugio abhorrent, ut cælibatum libertinum consectentur. Verum ex hoc nova ratio se se offert principibus ac veris politicis adeo salutarem institutionem ab istorum stultis declamationibus tuendi, utpote tot bonorum, quæ in societatem proveniunt matrem fœcundissimam et altricem tutissimam.

Constat igitur ex dictis clericorum continentiam quaquaversus spectetur, quin adversetur societatis bono, illud potius mirifice promovere, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

223. I. *Obj.* 1° Cælibes viri innumeris prope civibus rempublicam defraudant [1]. 2° Nulli præterea prosunt cælibatus molestiæ et incommoda; 3° pluribus vero prodesse possent clericorum conjugia, 4° quibus castiores et puriores fierent ipsorum mores, eorum liberi melius instituerentur, iterum in terris vivere viderentur Zacharias et Elisabetha, eorumque filii Præcursoris virtutes æmularentur [2]. 5° Institutio quæ, si universalis fieret, destrueret societatem, non est perfectio, sed insanientis et aberrantis mentis effectus, talis porro est continentiæ professio [3]; 6° eam proinde Græci et Romani datis legibus proscripserunt, infamia notarunt cælibes eosque gravibus pœnis addixere [4]. 7° Sane dum Protestantium provinciæ florent, squalent regiones Catholicorum in deserta commutatæ, ita ut vix incolæ ad agros colendos ac mechanicas seu illiberales artes exercendas sufficiant [5]; 8° cujus quidem infrequentiæ alia causa assignari non potest præter ingentem cælibum ecclesiasticorum multitudinem. 9° Hinc spiritus sæ-

nus Dublinensis exprobrationibus quas propterea sustinere cogebatur. Esto; verum nonne ejusmodi excusationes meliorem conditionem esse cælibatus ecclesiastici ostendunt? Optima præterea ratio est, quia quemadmodum extra unitatem vera fides, sic vera charitas non invenitur.

1) Ita post Protestantes Auctor. op. *Les inconveniens du celibat des Prêtres.* Genève 1781, et quod mirum est, medici illi libertini quos superius recensui hanc urgent difficultatem; unde patet an ex physiologiæ ac medicinæ fontibus, an potius ex impietate illa amplificent incommoda quæ urgent adversus continentiæ professionem.

2) Sic Auctor anonymus tract. *Della necessità ed utilità del matrimonio degli ecclesiastici.* an. 1770, sine loco edit. part. I, pag. 107, cui accessit Franck op. cit. *Sistema completo di Polizia medical.* loc. cit. §. 16.

3) Ita Bretschneider. Cf. op. *Henricus et Antonius* seu *de Proselytismo Ecclesiæ Romanæ et evangelicæ.* Vind. 1828.

4) Cf. Plutarchum in *Lycurgo*, opp. tom. I, pag. 64; Platon. *de Legib.* lib. 4, et lib. 6; ut testatur Cicero *De legibus*, lib. 3. Inter leges 12 tabul. et hæc reperiebatur: *Cælibes Esse Prohibento*, cujus executio demandata erat ædilibus. Plura alia recenset H. G. Heineccius *Antiq. Rom. jurispr. illustr.* Syntagma. lib. 1, tit. 25.

5) Sic Auctor op. *Recherches philosophiques sur le célibat.*

culi, quod *in progressu*, ut ajunt, versatur, non amplius patitur ejusmodi institutionem [1]). 10° Quare, ut demum abrogaretur, supplices libelli non ita pridem guberniis dati sunt [2]), de quorum felici exitu spes non modica affulget. Ergo.

224. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Cælibes universim sumpti, *conc.* ecclesiastici, *neg.* Mirum est pseudopoliticos cum Protestantibus in unum invehi cælibatum ecclesiasticum tanquam unicam reipublicæ perniciem, et oculos avertere ab immensa cælibum turba, quæ vera causa existit damni, quod respublica a cælibatu patitur. Viget enim præter ecclesiasticum cælibatus militaris, cælibatus nauticus, cælibatus philosophicus, cælibatus famulitius, cælibatus libertinus cum quibus omnibus si comparentur pauci ecclesiastici qui continentiam profitentur, patebit risu excipiendos esse adversariorum clamores, qui ex solo odio in clerum catholicum, seu potius in religionem catholicam oriuntur. Si tantopere ipsis cordi est reipublicæ profectus, quare non insurgunt in recensitos cælibatus a quibus innumerorum civium procreatio impeditur, et causa sunt effrenis libidinis et vitiorum colluviei [3])? Quod si ecclesiastici sub aliquo respectu defraudant civibus rempublicam, abunde compensant hoc detrimentum per conservationem familiarum, ut vidimus, et morum integritatem quam mirifice promovent, quibus fit ut longe major propagatio ex legitimis conjugiis habeatur, quam si connubia frequentiora celebrarentur [4]). Quis porro ignorat rectos mores nervos esse civitatum?

1) Ita Professores Friburgenses in libello supplici, de quo mox dicemus.

2) An. 1828, tres dati sunt ejusmodi libelli a Professoribus Friburgensibus in Brisgovia, alter magno duci Badensi, alter comitiis magni ducatus, tertius episcopo Friburgensi. In ducatu Hessen-Darmstadt quidam *deputatus* D. Ernestus Hoffmann die 15 Jun. 1830, obtulit pariter propositionem, seu *motionem*, ut vocant, ad abolendam legem cælibatus ecclesiastici. Item die 17 sept. ejusdem an. plura ibid. diffusa sunt postulata ad eundem finem; demum in Galliis 1829 et 1830 hæc eadem quæstio proposita et agitata est in publicis regni comitiis.

3) Cf. *Dictionnaire abrégé des sciences médicales.* Milan. 1822, vol. IV, v art. *Célibat*, *Continence*, *Incontinence*, in quibus evidenter ostenditur non ex cælibatu virtutis ac religionis causa suscepto, sed ex cælibatu involuntario, ex incontinentia sive in conjugio sive extra conjugium omnem societatis moralem corruptionem provenire, sobolis procreationem impediri, etc. Nec dissentiunt Mahon, Franck, aliique cælibatus ecclesiastici insectatores.

4) Audiamus auctorem art. *Célibat.* cit. *Diction:* „Si ces derniers (*célibataires*) cherchent souvent à éluder le voeu de la nature dans l'acte de la reproduction, par suite des circonstances sociales, *n'en est-il pas de même chez un grand nombre de gens mariés*, dans les classes les plus élevées, et les classes moyennes de la société? La crainte de voir diviser un héritage destiné à soutenir l'orgueil nobiliaire, celle de ne pouvoir subvenir aux besoins d'une famille nombreuse, reduisent considerablement le nombre des naissances dans ces deux classes . . . . Le célibat n'est donc pas l'ennemi des mœurs et de la santé publique. Nous pourrions citer à l'appui de cette opinion des faits nombreux et concluans, si nous allions fouiller dans les turpitudes du coeur humain." Cf. etiam Bergier *Dict. de théolog.* art. *Célibat.*

225. *Ad* 2m, *Neg.* Prosunt enim ejusmodi molestiæ et incommoda, siquæ sunt, in primis ipsi cælibi ad coronam; prosunt universo gregi seu populo christiano, dum ipsi non subtrahitur quod impenderetur familiæ curis ac privatæ filiorum et uxoris institutioni et sustentationi; prosunt omnibus veneratione quam sibi conciliant; prosunt orphanis, pauperibus, infirmis; prosunt, ut verbo dicam, societati universæ, quæ tot emolumenta inde derivat, ut ex probationibus constat [1]).

226. *Ad* 3m, *Dist.* Qualia adversarii fingunt, *conc.* vera et realia, *neg.* Exaggerata porro, imo et chimærica plane esse commoda quæ ex clericorum conjugiis provenire adversarii depredicant, patefaciunt regiones illæ in quibus ecclesiasticorum cælibatus non viget. Presbyteri siquidem conjugati tum apud Græcos schismaticos tum in imperio Russico incredibili ignorantia laborant, in Sacramentis administrandis crimina simoniaca admittunt, raro admodum divina celebrant mysteria; ipsorum doli, negligentia, otium, abjectio in causa sunt cur omnibus in contemptu habeantur, sola politica motiva efficiunt, ut tolerentur [2]). Apud ipsos Protestantes longe minoris jam æstimantur mariti ipsorum ministri quam apud nos catholici Presbyteri [3]). In Anglia vero omnes fere libri eo

1) Hæc ipsa commoda ex clero catholico cælibe in societatem provenire ultro fassus est auctor certe in hac parte minime suspectus, Filangieri in op. *La scienza della legislazione* lib. 2. c. 5.

2) A Petro I, cui *Magni* cognomentum accessit, imperii Russici fundatore magna ex parte instauratum est schisma moscoviticum, quod jamjam in suum finem vergebat, idque præstitit ex motivo politico, ut idem nempe esset caput civilis et ecclesiastici regiminis, et religiosa institutio politica prorsus evaderet. Hoc politicum principium magna constantia prosecuti sunt subsequentes imperii moderatores, qui interdum vexationibus et omni argumentorum sævitie his præsertim diebus conati sunt, et nituntur contra publica pacta religionem catholicam abolere in regionibus suæ ditioni subjectis. Si artes Juliani apostatæ compararentur cum illis quibus illud gubernium utitur ad finem hunc perversum obtinendum, discipuli magistrum superasse viderentur. Duplex semper scopus in dilatatione imperii præ oculis habetur, protensio finium imperii et schismatis, ut sic propriam, quam vocant, ecclesiam, opponant Ecclesiæ Romanæ. Id non obscure fatetur, quem sæpe alias citavimus, Filaret, dum vota emittit, ut protendantur imperii fines, et sic schisma protendatur. Ast non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Cæterum hinc fit, ut ipsorum *Popæ*, quos vocant, seu presbyteri uxorati, qui omnibus contemptui sunt ob ignorantiam et ebrietatem, cui passim indulgent, et ob simoniam, sustineantur, imo foveantur. Cf. De Maistre *Du Pape,* loc. cit.

3) Cf. De Maistre op. et loc. cit. ubi plura hujus assertionis documenta profert, atque inter cætera scribit: „L'anathème est inévitable. Tout prêtre marié tombera toujours au-dessous de son caractère. La supériorité incontestable du clergé catholique tient uniquement à la loi du célibat... Qu'est-ce qu'un ministre du culte qui se nomme réformé? C'est un homme habillé de noir; qui monte tous les dimanches en chaire pour y tenir des propos honnêtes. A ce métier tout honnête homme peut réussir . . . J'ai examiné de très-près cette classe d'hommes; j'ai surtout interrogé sur ces ministres évangéliques l'opinion qui les environne, et cette opinion même s'accorde avec la nôtre, pour ne leur accorder aucune supériorité de caractère."

spectant ut clerum invisum, et summopere contemnendum reddant [1]); nec religionis anglicanæ ministris theatrorum licentia parcit, siquis in scenam inducitur veluti stolidus, ebrius, leno, *minister* exhibetur [2]). Quæ omnia cum adversariis bene perspecta sint, eo votis omnibus tendunt, ut pari ordine ponant clerum catholicum per cœlibatus abrogationem.

227. *Ad* 4m, *Dist.* Si conjugii vi clerici impeccabiles evaderent, *conc.* secus, *neg.* Nec enim in his, quæ ex experimento pendent, debemus poëticam imaginationem sequi, sed res prout in se sunt spectare. Eadem enim in conjugatis clericis cernerentur, quæ in conjugatis laicis contingere solent, qui profecto procul absunt ab illa sanctitate, quam adversarii fingunt, ac præterea illis vitiis sordescerent, ad quæ inclinant rei domesticæ amplificandæ sollicitudo ac filiorum sustentatio et futura ipsorum conditio. Certe clerus anglicanus uxoratus non exhibet totidem Zacharias et Elisabethas, eorumque filii quam longissime absunt ab æmulandis et in se referendis virtutibus S. Præcursoris [3])! Itaque non conjugium, sed habitus castitatis ab adolescentia susceptus remedium incontinentiæ validius suppeditat; ubi enim pudore soluto labem hujusmodi quispiam contraxerit, difficulter admodum ejus memoria ad peccatum non provocatur. Nam quo majora sunt cupiditatis irritamenta, eo magis urit.

228. *Ad* 5m, *Dist.* Eadem ratione, qua noxia fieret quævis ars et disciplina, si omnis hominum cœtus ad illam excolendam sese converteret, *conc.* diversa ratione, *neg.* Nempe ex hoc argumento, siquid valeret, sequeretur eliminandas e societate literas esse, repudiandas artes quaslibet seorsim sumptas; quia profecto, si omnes studiis vacarent, periret commercium, agrorum cultus, omnes fame perirent. Adeo acuti sunt Protestantes, qui politicos agunt, dum non verentur per summam impudentiam traducere Christi consilia tanquam furiosi et inepti animi sensa. Nova est adeo hæc difficultas, ut eam sibi objecerint et excusserint SS. Hieronymus et Augustinus, postea vero S. Thomas [4]).

1) Cf. Ibid. nec non in op. *The extraordinary Black-Book, an exposition of the united church of England and Ireland.* London 1831. chap. 1.

2) Cf. Auctor. *Réponse aux nouveaux docteurs* part. II, pag. 225.

3) Cf. *A Letter to his royal highness the duke of Gloucester, Chancellor, on the present corrupt state of the University of Cambridge*, by R. M. Beverley, esq., edit. London, 1833, in qua Auctor ostendit fere omnes ministros anglicanos studiis vacare in universitatibus, quæ sunt totidem sedes iniquitatis. Vid. præsertim pag. 12, 14, 17, 18.

4) Cf. S. Hieron. lib. 1, *Cont. Jovin.* n. 36; S. Augustin. *De bono conjugali*, cap. 10; S. Th. *Cont. Gent.* lib. 3, cap. 136, ubi hanc ipsam difficultatem his verbis sibi proponit, n. 3: „Si bonum est, quod unus contineat, melius est quod multi, et optimum quod omnes. Sed ex hoc sequitur, quod genus humanum deficiat. Non igitur bonum est, quod aliquis homo omnino contineat." Solvit porro hac ratione: „Ab his, quæ sunt necessaria, quamvis quantum ad singulos melius sit, quod abstineat, melioribus deditus, non tamen est bonum, quod omnes abstineant, sicut et in or-

229. *Ad* 6m, *Dist.* Græci et Romani proscripserunt et infamiæ ac pœnis mulctarunt cælibatum libertinum et vitiosum, *conc.* religionis et virtutis causa susceptum, *neg.* Nos enim contrarium ostendimus, et fatentur ipsi adversarii, qui cælibatus institutionem non ex Christi et Apostoli consiliis, sed ex ideali Indorum, Græcorum et Romanorum perfectione et mysticismo, qui omnium animos invaserat, atque ex instituto sacerdotum ethnicorum repetere maluerunt [1]. Quomodo autem leges plectere potuerunt, quod adeo suspiciebatur? Itaque effrenem illorum licentiam objectæ leges feriunt, ex qua fit, ut complures animo ac sensibus vitiatis ex epicureismo eam fugiant societatem, qua, ut loquitur Montesquieu, fierent meliores, ut aliam sequantur, qua pejores semper evadunt [2]. Hunc porro cælibatum et nos damnamus utpote societatis pestem.

230. *Ad* 7m, *Neg.* Hoc enim putidum mendacium est. Sola Italia, quæ ecclesiasticis viris præ regionibus reliquis abundat, sufficit ad falsitatis arguendam adversariorum assertionem. Hæc enim, spectata soli area, superat Sinas ipsas civium seu incolarum numero [3]. Quod si nonnullæ regiones minus populo refertæ sunt, id a causis omnino extrinsecis pendet, ut mox dicemus, quæ communes sunt regionibus Catholicorum æque ac Protestantium.

231. *Ad* 8m, *Neg.* Sed hæ causæ sunt: 1° ingens coloniarum in exteras regiones deductio; 2° conjugiorum difficultas,

dine universi apparet; quamvis enim substantia spiritualis sit melior quam corporalis, non tamen esset melius universum, in quo essent solum substantiæ spirituales, sed imperfectius; et quamvis sit melius oculus pede in corpore animalis, non tamen esset perfectius animal, nisi haberet oculum et pedes. Ita etiam nec multitudo humani generis haberet statum perfectum, nisi essent aliqui intendentes generationis actibus, et aliqui ab his abstinentes, et contemplationi vacantes." Cf. etiam Feller, *Catech. philosoph.* loc. cit.

1) Uti Professores Friburgenses in supplici libello, de quo supra.

2) *Esprit des lois*, tom. III, lib. 23, chap. 2.

3) Balbi *Compendio di Geografia*, Torino 1834, ex tabulis *statisticis*, quas exhibet, Europæ, pag. 836, et Asiæ pag. 1102, constat Italiam singulis milliariis quadratis continere 225 individua; imperium vero Sinense vix continere 42 individua. Continet Italia 21m partem incolarum totius Europæ; superat Borussiam, quæ non habet nisi 166 individua pro singulis milliariis quadratis. Belgium pariter, quod apprime catholicum est, ac pluribus institutionibus religiosis et viris ecclesiasticis abundat, continet 453 individua pro singulis milliariis quadratis. Et hæc sufficiant ad os obstruendum incredulis ac Protestantibus, qui incusant religionem catholicam, quod per cælibatum inducat imminutionem incolarum. Cæterum cum hæc difficultas respiciat potissimum Hispanias, qui hæc obtrudunt, perinde ac si ab unica cælibatus ecclesiastici causa illa, quæ illic cernitur, incolarum infrequentia repetenda esset, non advertunt ad peculiares *phases* seu *vices* illius regionis, quæ octo fere sæculis pugnare debuit adversus Saracenos, ut ab istorum se jugo eriperet; et ad alia bella, quæ adversus Gallos sæpe sustinuit; ad detectionem Americæ, qua factum est, ut innumeri in novam illam orbis partem se transtulerint, aliaque ejusmodi adjuncta. Vix autem ad tempus quievit, ab an. 1811 ad 1830, ut numerus civium incrementum cœperit 4,000,000, licet clerus sæcularis et regularis constaret 1,009,000, ut patet ex *Diario Romano* 23 Jan. 1830.

quæ crescit prout minuitur alimentorum ratio. Jam vero experientia demonstrat, doctioresque politici ostendunt agrorum cultura præ cæteris artibus degendæ vitæ rationem comparari, e contrario hæc commoda luxu corrumpi; hinc cultura neglecta, inde vero luxu, qui novorum civium germen vel a radice exscindit, imminuitur necessario populi frequentia. Num vero sublato ecclesiastico cælibatu civitatum luxui frenum injiciatur, aut agriculturæ studium crescat, judicent adversarii; 3° præterea causa incolarum infrequentiæ est cælibatus libertinus, de quo paulo ante diximus; 4° est militia; 5° acrior scientiarum cupido; 6° commercium, navigatio, longinqua itinera, artes plurimæ, quæ sæpe efficiunt, ut multi aut conjugio valedicant, aut saltem jugalibus se vinculis socient ætate provecti, cum scilicet rem familiarem aut compararunt aut amplificarunt; 7° sunt tot illustres familiæ, in quibus propter beneficiaria jura ac primogenita, exceptis natu majoribus, reliqui cælibem vitam ducere ut plurimum coguntur; 8° est ingens famulorum turba; 9° est tot hominum naturalis indoles, qui austeris adeo moribus præditi sunt et vitæ severitate, ut ægre admodum garrulam uxorem ferre possint, et liberorum ejulatus et clamores. Quæ cum ita sint, mirum est pseudopoliticos uni ecclesiastico cælibatui adscribere, quod a tot aliis causis pendet, et quas ipse fuse prosequitur Filangierius [1]).

1) *Scienza della legislazione*, lib. 2, a cap. 1 ad cap. 8 inclusive. Longum esset omnia persequi, quæ hic Auctor commemorat. Nobis satis sit nonnulla afferre ex iis, quæ scribit cap. 8, quæ mirifice confirmant causas a nobis recensitas: „Funesta riflessione *(scribit)!* i vizj e i disordini hanno per così dire una filiazione reciproca fra loro. L'uno produce l'altro, e il prodotto dà nuova forza al produttore. Così la miseria, e il celibato violento di alcune classi de' cittadini, impedendo i matrimonj, cagionano l'incontinenza pubblica; e l'incontinenza pubblica diminuisce il numero de' matrimonj. Dove ci è corruzione, l'uomo sdegna una moglie, e dove ci è povertà, dove ci sono molti celibi per forza, ivi ci dev' essere corruzione." Quod deinde nimis forsan libere evolvit; deinde prosequitur: „Qual vuoto non deve lasciare nella popolazione quest' eccesso della pubblica incontinenza? Qual maraviglia, che nella maggior parte delle nazioni fra cento uomini si fa appena un matrimonio in ogni anno?" Et in nota ibid.: „Leggansi i calcoli di M. Süssmilch. Egli dice, che in Olanda si fa il conto, che sopra 64 persone vi è un matrimonio, nel mentre in Svezia se ne fa uno sopra 126. Nella Marca di Brandeburgo e in Finlandia uno sopra 108, a Berlino uno sopra 110, in Inghilterra uno sopra 98, 115, 118." Jam vero numeratæ regiones omnes pertinent ad Protestantes. Ex quo discimus, quænam apud illos vigeat morum corruptio. Et hi sunt, qui declamant adversus cælibatum ecclesiasticum!

Et hæc quidem in hypothesi adversariorum sunt dicta, quod nempe incolarum frequentia promoveat societatis felicitatem. Ast inquirere præstat, num cæca hæc atque inconsiderata propagatio in reipublicæ bonum reipsa cedat? Jam vero nec pauci nec minoris subsellii philosophi ac politici expensis utrinque rationum momentis contrarium ostenderunt. Omissis porro Aristotele, lib. 7, *Politic.* cap. 4, et Heineccio, *Ad legem Juliam et Papiam Popæam*, lib. 1, cap. 12, n. 12, qui hæc argumenta versant, non defuerunt respublicæ, quæ vel ob insolentiam plebis, vel ob agri angustiam, vel sterilitatem, de coërcendo potius, quam de amplificando civium numero cogitarunt. Malthus, parochus anglicanus, in op. *Essai sur le principe de la population*, trad. de l'anglais, necessitatem continendi intra certos limites propagationem ostendit. At pessimus homo ulterius progressus est, hic siquidem, qui inanem pronunciaverat continentiæ professionem, ad co-

232. *Ad* 9m, *Dist.* Si per *spiritum sæculi* significentur libertini, increduli, cœnosi homines, *conc.* si sapientes, graves, veri politici, *neg.* Illi porro homines nunquam constituerunt *spiritum sæculi*, sed licentiæ, quos sæculum imo et sæcula velut ignavos, perditos, societatis fæcem spreverunt et exhorruerunt. Talium porro hominum spiritus abhorreret etiam a catholica religione. Quodlibet sæculum aliquid ferre nollet; adeoque, si id attenderetur, hæc, quæ ipsorum perversæ indoli non arrident, essent tollenda. Ecclesia non attendit spiritum sæculi, sed spiritum *sæculorum.* Quavis autem ætate viri prudentes ac populus ipse institutionem cælibatus ecclesiastici suspexerunt, nunquam populus Ecclesiæ ministros conjugatos optavit; siquis vero sit, qui libere vivat et scandalum præbeat, populus petit, ut corrigatur aut amoveatur a ministerio, ejusque in locum melior substituatur, nunquam vero, ut uxor ei detur.

233. *Ad* 10m, *Dist.* Ab iis, qui spiritu hujus sæculi agebantur, *conc.* a reliquis, *neg.* Hi qui libros supplices dederunt guberniis pro cælibatus abrogatione, pauci omnino fuerunt, si cum cæteris comparentur, qui alte reclamarunt adversus ejusmodi conatus, qui extremam perniciem inferrent catholicæ religioni [1]). Irritæ semper cesserunt ejusmodi machinationes vel apud ipsos Protestantes [2]), ac frustra sibi blandiuntur de felici successu pauci isti libertini, qui nec advertunt ad anomaliam, ut sic loquar, petendi a guberniis abrogationem illius legis, quæ ecclesiasticæ, imo et apostolicæ est institutionis, quæque a primis Ecclesiæ sæculis ad nos usque pervenit.

234. II. *Obj.* 1° Cælibatus intolerantia ea est, quæ tot compulit cleri regularis ac sæcularis membra sæculo XVI, ad *Reformationem* excogitandam ac propagandam, quæque tot in societatem intulit clades. 2° Accedit per cælibatum clericos extraneos quodammodo societati fieri. Nulla enim ratione permoveri possunt ad societatis jura tuenda. Hinc, quin Ecclesiam ejusmodi institutio societati devinciat, magis eam a societate devellit ac separat, et statum in statu vere constituit.

ërcendam propagationem proposuit *frenum morale.* At frenum morale et quidem coactum vere in praxi inane esse deprehendit; quare, uti jam diximus, legem comitiis probandam proposuit, qua statueretur, ut iis, qui post statam diem nascerentur, perinde ac eorum parentibus omne subsidium denegaretur, et sic rigori ac punitioni naturæ dimittantur, nempe ut fame intereant. Malthio se socium adjecit Scarlett in eundem finem, nempe ut minueretur tributum, quod in pauperes erogatur. Attamen clerus anglicanus percipit quotannis libell. sterlin. 9,440,000, seu libell. gallic. 236,000,000, dum clerus totius Christianismi in universo orbe non percipit nisi lib. sterl. 9,000,000, seu lib. gallic. 225,000,000. Cf. op. cit. *The extraordinary Black-Book*, etc., pag. 59. Cf. etiam *Storia della Riforma*, etc., lett. 4.

1) Inter quos eminet vir certe minime suspectus, nempe Ab. De Pradt, cujus articulus, cui tit. *Le Clergé*, relatus est in *Tribuna Catholica*, diebus 25 et 27 Augusti 1833. Adversus memoriam, seu libellum supplicem Profess. Friburgens. cf. *Catholicon Spiræ.*

2) Cf. Ibid.

Cumque hi cælibes clerici nullo vinculo erga patriam et commune solum teneantur, cum potestate externa, Romano nempe Pontifice, arctius colligantur, quo fit ut sub libertatis ac independentiæ colore patria alat in Sacerdotibus tot hostes ac proditores, vel saltem cives segnes nec de vero patriæ bono sollicitos, ineptos ad præclara facinora. Hinc colluctationes perpetuæ inter Sacerdotium et Imperium, quæ societatem affligunt. Quaqua igitur versus spectetur continentiæ, lex a sana politica eliminari debet 1).

235. ***Resp. ad*** 1m, vel ***Neg.*** vel ***Dist.*** Ad reformationem excogitandam, ***neg.*** ad eam excogitatam amplectendam, ***subd.*** Nonnullos corde ac mente corruptos, ***conc.*** bene moratos ac propriæ professionis spiritu actos, ***neg.*** In primis falsum est regulares aut sæculares Sacerdotes sacrum cælibatum detrectantes animum convertisse ad reformationem excogitandam; alias enim ac longe diversas causas assignat De Pradt, de cælibatu vero ne verbum quidem habet 2). Sane Henricus VIII cælebs non erat, neque cælibatus causa Elisabetha ejus filia anglicanam reformationem instauravit 3). Quod si identidem Sacerdotes

1) Ita Bretschneider op. cit.

2) *Concordat de l'Amérique avec Rome*, Paris 1828, chap. 3, 6. Etiam Ranke op. cit. liv. 1, chap. 2, §. 4, aliam causam reformationis assignat: „On a dit, *scribit*, que la cause de cette attaque, attribuée d'abord à l'abus des indulgences, avait été toute secondaire: mais . . . rien n'était plus capable que la doctrine des indulgences de scandaliser un homme comme Luther, d'un sentiment religieux mystique très-prononcé, pénétré des notions sur le péché et la justification telles qu'il venait de les exprimer dans un livre de théologie inspiré par l'Ecriture dont il s'était nourri avec toute l'ardeur d'un cœur altéré. Celui qui croyait avoir découvert les rapports éternels entre Dieu et l'homme, et qui, avec les propres lumières de sa raison, avait appris à comprendre l'Ecriture, devait être le plus profondément offensé par un pardon des péchés qu'on pouvait obtenir pour de l'argent." Ita quidem hic pietista, nec suspicatus fuerit se risum excitaturum in iis omnibus, quibus perspecta sunt effusa libido, audacia, projecti mores, incredulitas optimi parentis sui!

3) Tam Henricus VIII, quam ejus filia Elisabetha sub gravibus pœnis conjugio clericos interdixerunt. Notum est anecdotum Cranmeri, quum voluit in Angliam introducere uxorem, quam duxerat in Germania. Adhuc Professores universitatum Cantabrigiensis et Oxoniensis tenentur ad cælibatum. Cum Geb. Truchses, Archiepiscopus Coloniensis, defecisset ad protestantismum, ac de more suam et ipse duxisset uxorem, Elisabetha hanc ad eum epistolam dedit: „Prædilecte Domine! Dum a vobis concepta fuerat intentio, seu voluntas laborandi, ut Reformatio induceretur in archidiœcesim vestram, mihi admodum grata, et auditu jucunda fuit. Sed quantum inde voluptatis hauseram, tantum postea contristabar, cum intelligerem circumstantias *connubii vestri*, per quas dilucide ostendistis, in inceptis vestris *longe operosius operatam esse carnem et ejus titillationem*, quam spiritum religionis veræ. Prudentiores homines probi præviderunt infortunium tuum, cum impossibile sit feliciter evenire. Quare non est ut conqueramini vos ubique deseri. Quidquid egistis, Catholicis maximo offendiculo fuit, neque a Protestantibus approbari, aut saltem gratum haberi poterat. Interea tamen intime cor meum afficit fortuna vestra, eoque magis, quod nullum amplius vos adjuvandi remedium videam. Cæterum quod a me petistis, ut indulgeam vobis habitationem in regno meo, scitote modernas temporum circumstantias non ferre, ut hoc a me permittatur, et jam legato meo apud Hagam demandavi, ut istius rei causam vobis aperiat."

ELISABETHA REGINA.

A. D. 1596.

Cf. *The catholic Magazine*, vol. VI, Febr. 1835, n. 49.

omni pudore, conscientia, ac religione destituti commodam admodum ac mollem reformationem amplexi sunt, cupiditatibus iisdem impulsi fuere, quibus quotidie tot conjugati ac cælibes libertini impelluntur ad habenas omnes vitio ac licentiæ laxandas, æque dispositi ad profitendum islamismum, ut ita cohonestent propriam defectionem; quod non ita pridem contigisse novimus [1]).

236. *Ad* 2m, *Neg.* Theoretica siquidem hæc principia seu potius imaginationis æstus ac somnia, experientia quotidiana repellit. Nullos siquidem fideliores subditos principes experiuntur quam Ecclesiæ Catholicæ ministros. Ipsi ut plurimum primæ victimæ sunt rebellium civilium motuum, quos excitant liberiores homines, uti ex publicis documentis compertum est. Quæ porro ab adversariis objiciuntur, ea prorsus sunt, quæ magis cælibatum excolendum suadent. Agitur enim de Ecclesiæ libertate ac independentia, alioquin Catholici perinde ac Protestantes subjicerentur duræ dominationi civilis regiminis, ab ipsa penderent in dogmate, liturgia et disciplina. Sine cælibatu vix actum non esset de ipsa Ecclesiæ subsistentia [2]). Si

1) Neminem invenire erit ex presbyteris aut religiosis, qui identidem ad protestantismum deficiunt, qui uxorem aut statim aut paulo post non duxerit, imo sæpe jam filios non susceperit ante defectionem. Novissima exempla, quæ habuimus in Germania et in Helvetia, id confirmant. Cf. *Il Cattolico di Lugano*, 28 Febr. 1838. Sane nisi libido eorum mentes excæcasset, quomodo potuissent absurdum protestantismum præferre religioni catholicæ? Vere his applicari possunt, quæ de Aristippo scripsit Lactantius in *Instit. divin. epitome*, cap. 39, segm. 7: „Qui, ut amiculæ suæ Laidi placeret, Cyrenaicam instituit disciplinam, qua summi boni finem in voluptate corporis collocavit; ne aut peccatis auctoritas, aut vitiis doctrina deesset." Sic isti cœnosi homines, ut placeant *amiculæ suæ*, protestantismum profitentur, *ne aut peccatis auctoritas, aut vitiis doctrina desit.* Hoc ipso anno (1838), ut *amiculæ suæ* placeret, quidam archidiaconus Ecclesiæ græcæ ad Alcoranum defecit. (Cf. *Il Cattolico di Lugano*, 15 Marzo 1838), ne pariter *aut peccatis auctoritas, aut vitiis doctrina deesset.* Sic reliqui omnes.

2) Ipsi Protestantes de hac agendi ratione conqueruntur: En quomodo loquatur unus ex ipsis: „Le protestantisme n'a pas moins avili la dignité sacerdotale . . . Les prêtres protestans se sont défaits bien vite de toute apparence religieuse, et se sont tous mis très-humblement aux pieds de l'autorité temporelle . . . Parce que la vocation des prêtres protestans n'était nullement de gouverner l'état, il n'aurait pas fallu en conclure que c'était à l'état à gouverner l'Eglise . . . Les récompenses que l'état accorde aux ecclésiastiques, les ont rendus tout-à-fait séculiers . . . Avec leurs habits sacerdotaux, ils ont dépouillé le caractère spirituel . . . L'état a fait son métier, et tout le mal doit être mis sur le compte du clergé protestant. Il est devenu frivole . . . Les prêtres n'ont bientôt plus fait que leur devoir de citoyens . . . L'état ne les prend plus que pour des officiers de police . . . Il ne les éstime guère, et ne les place que dans la dernière classe de ses officiers . . . Dès que la religion devient la servante de l'état, il est permis de la regarder dans cet état d'abaissement, comme l'ouvrage des hommes, et même comme une fourberie. C'est de nos jours seulement, qu'on a pu voir l'industrie, la diète, la politique, l'économie rurale, et la police entrer dans la chaire . . . Le prêtre doit croire qu'il remplit sa destinée et tous ses devoirs en faisant lecture en chaire des ordonnances de la police. Il doit dans ses sermons publier des recettes contre les épizooties, montrer la nécessité de la vaccination, et prêcher sur la manière de prolonger la vie humaine. Comment donc s'y prendra-t-il après cela, pour detacher les hommes des choses temporelles et périssables, tandis qu'il s'efforce lui-même, avec la

solo ac patriæ per uxorem et filiorum turbam, ut vellent adversarii, addicti essent Sacerdotes mariti, deesset jam centrum commune unitatis, ac pro diversitate statuum seu principatuum diversæ, imo contrariæ essent Ecclesiasticorum sollicitudines, divisi essent ab invicem, uti Protestantes.

237. Protestantismus cum vitam in semetipso non habeat, adminiculis exterioribus opus habet ut regatur, principibus indiget, qui eum fulciant: at Ecclesia Catholica vim ac vitam suam habet ex unitate fidei, capitis ac liturgiæ; habet a Christo fundatore suo, nec opus est ei aliquo exteriori adminiculo vel auxilio, ut vivat, et regatur ac conservetur. Quinimo vivit ac regitur, frustra in ipsam obnitentibus omnibus portis inferi ad ejus destructionem consociatis. Non obstantibus diris vexationibus, novos semper ac illustres filios acquirit, dum protestantismus potentissimorum regum ac principum protectione tectus quotidie magis tabescit, atque ad terminum suum properat, et ad interitum vergit.

238. Sacerdos catholicus vere universalis est, id est, omnis ætatis, omnisque regionis, ac universæ terræ, dumque majestatem cultus in metropolitanarum urbium templis explicat, novit pari ratione se conferre ad Peruanos ac Indos, ut eorum necessitatibus spiritualibus ac temporalibus provideat. Quemadmodum vero S. Paulus ab Hierosolymis per circuitum usque ad Illyricum omnia Evangelio replevit, sic S. Franciscus Xaverius ad extremas Orientis plagas se transtulit, uti Occidentales perlustravit S. Vincentius Ferrerius, aliique pene innumeri.

239. Sola religio catholica, per potentissimam actionem suam in individua singula, movet, agitat atque excitat ministros suos ad magna quæque, eisque imprimit religionis sigillum. Protestantismus terrenus in omnibus hæsitat incertus inter cœlum ac terram, inter christianismum ac hellenismum, inter rationalismum et pantheismum; humi serpit, nec nisi humilia et abjecta aut excogitare, aut moliri valet [1]).

sanction du gouvernement, d'attacher les hommes aux galères de la vie?" Ita Marheineke, Professor Heidelbergensis, in op. *Sur le vrai caractère du Prêtre evangélique*, impress. Hamburg. in musæo patrio Germanorum, trad. de l'Allem. Possem hæc innumeris prope exemplis confirmare, nisi longius quam par sit abducerer.

Nonnulli principes protestantes conati sunt eandem potestatem in clerum catholicum exercere; ast Archiepiscopus Coloniensis, Archiepiscopus Posnaniensis, aliique non pauci ostenderunt alia virtute præditos esse Sacerdotes catholicos cælibes præ ignavis et captivis protestantismi ministris, eo ipso quod solo ac patriæ per uxorem et filios defixi sint.

1) Cf. Handschue op. cit. *Henricus et Antonius*, etc., ubi refellit Bretschneider, nec non Ab. Jager *Sur le célibat ecclésiastique dans les rapports religieux et politiques*, cujus extant plures articuli in eph. *L'Univers*; Rosmini *Sul celibato*, Rovereto 1835.

Cæterum D. Portalis an. 1807, hæc advertit adversus pseudopoliticos, qui promovere vellent conjugium clericorum: „Un Prêtre catholique aurait trop de moyens, s'il pouvait se permettre d'arriver au terme de la séduction par un mariage légitime. Sous prétexte de diriger les consciences, il chercherait à

240. Hæc habui, quæ in hanc quæstionem dissererem: pauca quidem, si rei molem spectes, at si finem, quem intuemur, profecto non pauca.

Veritas enim, quæ omni ætate eadem est, in apricum prolata, Ecclesiæ praxis vindicata, adversariorum fraudes retectæ, eorum disserendi ratio omni ex parte expensa. Quocirca jure mihi et bonis omnibus gloriandum est, tum quod eam causam tueamur, quæ criminationibus non obruitur, et calumniis lacessita pulchrior emergit, tum quod cum eo hominum genere manus conseramus, qui a libidine, non a ratione argumenta mutuantur [1]).

gagner et corrompre les coeurs, et à tourner à son profit particulier l'influence que son ministère ne lui donne que pour le bien de la religion."

1) Cum sæpius de Professoribus Friburgensibus mentionem injecerim, dissimulare postremo loco nequeo scandalum, quod non ita pridem Dr. Schreiber in eadem Friburgensi universitate Professor theologiæ moralis ac membrum consilii ecclesiastici præbuit auditoribus suis. Hic enim posteaquam asseruit infallibilitatem esse præcipuum decus et robur Ecclesiæ, tum quoad res fidei, tum quoad res morum, non erubuit sub finem secundi vol. theologiæ moralis affirmare ecclesiasticum cælibatus præceptum Sacerdoti catholico injunctum, esse *contra naturam, injustum, immorale* et *antichristianum.* Qua in re acutus homo non vidit se principium positum hac disserendi ratione destruere. Enimvero clericis et recens Sacerdotio inauguratis talia effutire perinde est ac dicere: „Ecclesia illa, cui ut magister et Sacerdos peculiari ratione addictus sum, et erga quam in animis vestris amorem excitare deberem, non est vera nec a Christo fundata, utpote quæ errorem et peccatum docet, et lege injusta et iniqua filios suos obstringit." In quo ipse non repetit nisi quod novem aut decem abhinc annis docuit Dr. Amann, Professor et membrum pariter consilii ecclesiastici, qui inter sacri cælibatus impugnatores non extremum locum obtinet ob historiam cælibatus a se editam. Quam bene autem idem Professor Schreiber de suis alumnis promeruerit, evincitur ex munere argentei cyathi, quo hanc auream doctrinam cohonestarunt ejus auditores. Satius profecto foret, ut ipse personam deponeret, seque apertum hostem Ecclesiæ Catholicæ profiteretur.

TRACTATUS
DE MATRIMONIO.

PROOEMIUM.

1. **M**ATRIMONIUM ab eo dicitur, inquit Catechismus Romanus, quod fœmina idcirco nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est [1]). Aliis præterea nominibus Matrimonium donari consuevit, *Connubii* scilicet, *Conjugii*, *Nuptiarum*, de quibus fuse S. Thomas [2]). Definiri autem solet: *Viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens* [3]); quod si agatur de Matrimonio, non solum quatenus officium naturæ est, sed quatenus præterea est Sacramentum, datæ definitioni addi debet: *Et a Christo ad dignitatem Sacramenti elevata.* Ab aliis vero Matrimonium prout Sacramentum est fusius definiri, seu potius describi solet: *Sacramentum Novæ Legis*, *quo significatur conjunctio Christi cum Ecclesia*, *et gratia confertur ad sanctificandam viri et mulieris legitimam conjunctionem*, *ad uniendos arctius conjugum animos*, *atque ad prolem pie sancteque in virtutis officiis et fide christiana instituendam.*

2. Ex his autem definitionibus colligitur; 1° naturam sive rationem aut essentiam Matrimonii proprie constitui *in vinculo*, quod exprimitur per vocem illam *conjunctio*, quæ designat illam obligationem et nexum, vi cujus firmitas, permanentia atque stabilitas Matrimonii exurgit; minime vero consistere in usu, qui separari potest a dominio seu potestate, quam in proprium corpus conjuges per consensum verbis de præsenti expressum sibi invicem tradunt [4]). Colligitur

1) *De Matrim. Sacram.* cap. VIII, n. 2. Hinc apud Gregorium IX, cap. *Ex literis*, de conversione infidelium. „Matri, inquiebat mulier, infans ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus: ac ex hoc legitima conjunctio maris et fœminæ magis *matrimonium* quam *patrimonium* nuncupatur." Apud Pithœum *Decretales Gregorii Papæ* IX, Paris. 1687, tom. II.

2) In 4, dist. 27, q. 1, art. 1.

3) Hanc definitionem, quæ est Magistri sententiarum, imo potius codicis Justinianæi, suam fecit *Catechismus Rom.* loc. cit. n. 3, ubi eandem per partes exponit.

4) Cf. Estium in 4, dist. 26, §. 13, qui hanc veritatem adversus Wicleffitas aliosque hæreticos multiplici argumentorum genere ostendit. Sane verum extitit conjugium inter protoparentes in terrestri paradiso ante quemcumque conjugii usum; id ipsum dicatur de conjugio inter Beatam Virginem et S. Josephum. SS. Patres unanimes in hac sententia sunt, et ecclesiastica historia plura suppeditat exempla Sanctorum, qui perhibentur vero Matrimonio conjuncti,

2° conjugii christiani proprietates esse unitatem et indissolubilitatem, quæ significantur per subsequentia verba *inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens*, seu ut clarius dicitur in altera definitione, *viri et mulieris legitimam conjunctionem*, etc. Colligitur 3° nonnullas requiri conditiones, sub quibus tantum iniri possunt conjugia, quod innuitur per verba *legitimas personas*, vel per *legitimam conjunctionem*. Atque tria hæc præcipua capita sunt, circa quæ tota hæc nostra versabitur disputatio: tum scilicet circa Matrimonium in se spectatum, et quatenus Sacramentum est; tum circa ipsius proprietates; tum denique circa ipsius impedimenta ac potestatem ea apponendi. His nonnulla adjiciemus circa quæstionem hac nostra præsertim ætate agitatam de connubiis *mixtis* vulgo nuncupatis.

CAPUT I.

DE MATRIMONIO IN SE SPECTATO.

3. Matrimonium in se spectatum considerari potest vel prout officium naturæ est, vel prout est Sacramentum, seu clarius, prout officium illud a Christo sanctificatum est, qui ipsum evexit ad dignitatem Sacramenti eidemque sacramentalem gratiam adjunxit. Dum igitur consideratur quatenus officium naturæ est, disceptari posset utrum bonum sit ac honestum, quod plures ex veteribus hæreticis inficiati sunt. Cum vero jamdiu obsoleverit ejusmodi error, ac nemo sit, qui eum denuo excitaverit, ab illis, data opera, refellendis supersedemus. Sane, quod ex lege naturæ a Deo ipso confirmata proficiscitur, illud profecto natura ac ratione sui nullum vitium admittit vel turpitudinem, ac proinde bonum est ac honestum. Tale porro est Matrimonium.

4. Natura enim, etiam secluso peccato, inclinat hominem ad prolis generationem, et ad eum finem sexuum diversitas est ordinata [1]). Jam vero proles, sicut concepta in lucem edi debet, ita in lucem edita per nutritionem et educationem, debet secundum corpus et animam perfici, idque eadem natura dictante, quæ non tantum generationem rei, sed et provectionem et perfectionem ejus intendit. Hæc autem necessaria nutritionis et educationis officia certos requirunt parentes, eos-

quamvis nunquam convenerint; ejusmodi fuit conjugium S. Pulcheriæ cum Marciano, S. Henrici cum S. Cunegunda. Quod si nonnulli Patres aut theologi interdum scripserunt usu Matrimonium perfici relate ad perfectam et plenam rationem signi seu Sacramenti, id affirmarunt, quatenus scilicet per usum significatur conjunctio realis Christi cum Ecclesia per Incarnationem, tum etiam quatenus major inde firmitas conjugii exsurgit, ut suo loco dicemus.

1) Cf. Estium loc. cit. §. 1, et *Catechism. Rom.* part. II, cap. 8, §. 13.

que vinculo quodam permanente colligatos; in hoc autem vinculo, ut diximus, Matrimonii ratio constituta est; Matrimonium igitur, qua naturæ officium est, lege ipsius naturæ est constitutum.

5. Hanc naturæ legem ratam habuit et confirmavit naturæ Auctor Deus. Principio enim virum, seu marem creavit et fœminam ad prolem videlicet suscipiendam idoneos. Fœminam quoque ex viri latere condidit, ut ostenderet arctissimum esse inter eos Matrimonii vinculum; quæ cum instinctu quodam divino probe intellexisset Adam, in eam vocem erupit: ***Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea . . . quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhærebit uxori suæ: et erunt duo in carne una*** [1]. Quibus verbis perpetuum et indissolubilem conjugii nexum declaratum fuisse Tridentinum docuit [2]. Compertum igitur est in horto ipso deliciarum, atque ante peccatum constitutum et initum Matrimonium esse. In novo autem testamento ipse Dei filius non modo præsentia sua nuptias honestavit, et miraculo omnium quæ edidit primo consecravit, sed præterea commendavit locupletissimis iis verbis, quæ leguntur Matth. XIX, 6: ***Quod ergo Deus conjunxit homo non separet*** [3]. Quare Paulus Corinthiis I Epist. VII, 38, inter cætera significavit: ***Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit*** [4], ac I ad Timoth. IV, 1, futuros Matrimonii accusatores appellavit homines ***attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum.*** Atque hujus divinæ et apostolicæ doctrinæ adversarios quovis tempore sancti Ecclesiæ Patres, Concilia, imo et Ecclesia universa non semel anathemate perculit [5].

1) Genes. II, 24. Posteriora hæc verba : *Propter hoc dimittet homo patrem*, etc., tanquam a Deo ipso prolata retulit Christus. Matth. XIX, 5.

2) Sess. XXIV, cap. unic. *De Matrimonio.*

3) *Ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω* (in var. *ἀποχωριζέτω*).

4) *Ὥστε καὶ ὁ ἐκγαμίζων* (in var. *γαμίζων*) *παρθένον, καλῶς ποιεῖ.*

5) Cf. Estium loc. cit. §. 3. Ex his non solum patet veterum hæreticorum insania, qui nuptias damnabant, verum etiam, Barbeyrachii et Gibbonii impudentia, ex quibus alter in op. *De morali Patrum doctrina*, alter vero in op. *De casu imperii Romani*, in Patres iniqui, eisdem succensent quasi impuritatem quandam, labem et vitium invenerint in Matrimonio etiam justo atque legitimo, propterea quod virginitatem conjugio, viduitatem alteris nuptiis anteponant; quod arceant a sacerdotio bimaritos, et eos, qui viduam vel ancillam vel ab alio repudiatam duxissent; quod sentiant Matrimonium cupiditatis explendæque libidinis studio ineundum non esse; quod vetent virum cum gravida uxore consuescere; quod denique tradant habere aliquid conjuges de quo erubescant.

At quis non videat inique prorsus impios homines in Patres debacchari? An quia virginitas Matrimonio, viduitas præfertur alteris nuptiis, ideo reprobatur conjugium ut malum? „Numquid argentum non erit argentum, *inquit S. Hieronymus*, si aurum argento pretiosius est?" (Lib. 1 *Cont. Jovin.* n. 3.) Recte etiam cætera docuerunt Patres; cum enim ad officium nascantur homines, non ad voluptatem, culpa profecto non vacabunt, qui solius voluptatis causa vel Matrimonium ineunt, vel abutuntur uxoribus; scilicet procreatio liberorum debet esse hominibus modus cupiditatis, quem modum cum sæpe transiliat concupiscentia, quæ ipsis castioribus animis potenter insidiatur, ideo habere di-

6. Ex his porro, quæ de honestate Matrimonii contraximus, facile intelliguntur ejusdem fines, qui tres enumerantur. Princeps quidem atque primarius procreatio est, et procreationis complementum, quod in prolis sustentatione ac liberali ad virtutem institutione consistit. Alter finis in mutuo adjutorio situs est, scilicet in communi vitæ societate, officiis, atque ope mutua, quam sibi conjuges invicem præstant in re domestica administranda, atque in vitæ incommodis facilius perferendis. Tertius Matrimonii, seu potius Matrimonium contrahentium finis est sedandæ concupiscentiæ propositum; Matrimonium enim, quod sanis hominibus ante peccatum vim tantum officii habuit, ægrotis postea factum est etiam remedium, ut Apostolus docet [1]).

7. Cæterum cum hoc naturæ officium, seu ut plerique loquuntur, naturalem contractum [2]) Dominus Salvator noster elevaverit ad dignitatem Sacramenti, de eodem quatenus Sacramentum est potissima nobis disputatio esse debet adversus recentiores hæreticos, Lutheranos, Calvinistas, Socinianos aliosque novatorum surculos, qui etsi Matrimonii sanctitatem et divinam ejus originem ultro fateantur, eidem tamen Sacramenti dignitatem eripere omni modo conantur. Atque hæc quidem veritas ea est, quam in primis tuendam suscipimus; deinde vero, ut ordo postulat, quid verisimilius inter tot, quæ circumferuntur theologorum sententias, tenendum sit, de ejusdem Sacramenti materia, forma atque ministro, subjiciemus. Sit itaque

PROPOSITIO I.

Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum.

8. De fide est; quam Tridentinum sess. XXIV, can. I, his verbis definivit: *Si quis dixerit, Matrimonium non esse*

cuntur aliquid conjuges de quo erubescant. Cf. P. Baltum in *Morali doctrina Patrum vindicata*. Cf. etiam quæ de his scripsit Clem. Alex. *Pædag.* lib. 2, cap. 10.

1) I Corinth. VII, 2—6. Ex his porro refellitur abjecta Rationalistarum et Naturalistarum sentiendi ratio circa Matrimonii notionem. His enim Matrimonium nihil aliud est nisi „societas diversi sexus personarum ad naturalem et rationabilem stimuli sexualis expletionem inita." Cf. Aug. De Roskowány *De Matrimonio in Ecclesia Catholica*, tom. I, §. 16, 17. Augustæ Vindel. 1837.

2) Nonnulli contendunt nullo modo *contractum* esse, aut dici posse conjugium, saltem presse seu stricto sensu, quia conjugio deest objectum, seu res, circa quam contrahi possit. Substantiam quippe Matrimonii efficit mutua obligatio conjugum ad amorem et fidelitatem, quæ omnem contrahendi ac paciscendi refugit. Hinc nonnisi improprie Matrimonium contractus dici potest, quatenus scilicet verbum *contrahere* ad ea significanda, quæ per Matrimonium intenduntur, usu quadantenus roboratum usurpari solet; aut saltem dicunt, contractum, siqui Matrimonio inest a reliquis toto, ut ajunt, cœlo diversum esse. Cf. Roskowány op. cit. §. 18; nec non Auctorem dissert. *De impedimentis Matrimonii*, Mechliniæ 1834, edit. 4, pag. 126 et seqq. Nos tamen ne a con-

vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus inventum, neque gratiam conferre; anath. sit [1]).

9. Hanc veritatem satis aperte innuunt Sacræ Literæ, traditio docet, perpetua et constans Ecclesiæ praxis confirmat.

10. Ac primo quidem innuunt Scripturæ; celebre enim est Paulinum testimonium Ephes. V, 25: *Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea... Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Quibus verbis Apostolus non solum significat Matrimonium exhibere signum seu repræsentationem unionis Christi cum Ecclesia, sed præterea complectitur officia quibus conjuges per illam unionem adstringuntur, amorem præcipue supernaturalem quo se mutuo diligere debent sicut Christus diligit Ecclesiam. Nemo autem negaverit ad hæc officia præstanda opus esse gratia Salvatoris et quidem jugi, qualem nempe Sacramenta tribuunt ad statum sanctificandum atque ad ejus finem obtinendum. Hinc præter insignes theologos, Catechismus Romanus Paulino commate utitur ad probandam Sacramenti Matrimonii veritatem. Cum tamen nobiles alii theologi et interpretes Cajetanus, Vasquez, Estius, Fromondus, Bernardinus a Piconio aliique non pauci *efficaciter* saltem sive ex hoc sive ex aliis quæ afferri solent Scripturarum locis non probari hanc veritatem contendant, et Concilium Tridentinum ipsum eam Pauli sententiam commemorans hoc Paulum *innuisse* tantummodo affirmet, ideo hac ipsa voce nos pariter usi sumus.

11. Quod vero Scripturæ innuunt, traditio extra omne dubium ponit. Etenim utriusque Ecclesiæ Patres iique antiquissimi Matrimonium in numero Sacramentorum habuerunt, dum 1° Christianorum conjugium alii inter res sacras numerant, ad religionem pertinentes, a ministris Ecclesiæ certo ritu celebrandas; cujusmodi inter Græcos sunt S. Ignatius M. [2]), Clemens Alex. [3]), S. Basilius [4]); inter Latinos vero Tertul-

sueta loquendi ratione recedamus, contractus nomen usurpabimus, quo usum est Tridentinum sess. XXIV, cap. 1, *De Reform. Matrim.*, etsi fateamur, ut postea videbimus, Matrimonium a quolibet alio contractu plane differre.

1) Ex verbis Conc. Trid., quibus definit Matrimonium unum esse ex septem legis evangelicæ Sacramentis *a Christo Domino institutum*, aperte refelluntur Oberthür in *Idea biblica Ecclesiæ Dei* part. I, pag. 90, Solisbaci 1828; Holder et Beda Mayer qui eum secuti affirmare non dubitarunt, Christum pauca solum Sacramenta instituisse (Baptismum et Eucharistiam), sed Ecclesiæ pro ratione et indigentia temporum potestatem reliquisse eadem augendi, idque nominatim de Matrimonio valere. Ita desipiunt in Germania homines qui se Catholicos profitentur!

2) *Epist. ad Polycarp.* cap. 5, ex edit. Cotelerii, tom. II.

3) *Stromat.* lib. 3, juxta antiquam edit. Sylburgianam pag. 191 et seqq. juxta editionem vero Potteri recusam Venet. 1757, tom. I, pag. 532 et seqq.

4) *Hexaëmer. Hom.* VII, opp. edit. Maur. tom. I, pag. 68.

lianus [1]), S. Ambrosius [2]), S. Siricius Papa [3]). Dum 2° alii tradunt Christum dum nuptiis interfuit iisdem benedictionem, sanctitatem et gratiam, qua antea carebant, adjunxisse atque indicasse; ita ex Græcis Cyrillus Alex. [4]), Epiphanius [5]); ex Latinis Ambrosius [6]) et Augustinus [7]). Dum 3° denique alii *Sacramenti* nomine Matrimonium nuncuparunt, quod fecit Tertullianus [8]), Ambrosius [9]), Chrysostomus [10]) et Augustinus passim, præsertim vero in lib. ***De bono conjugali***, ubi inter cætera scribit: ***In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti quam fecunditas uteri*** [11]); et paulo post: ***Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est, et in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit*** [12]). Ibidem vero ostensurus Matrimonii vinculum esse indissolubile etiamsi nulli filii procreentur, clericorum similitudine utitur in quibus Sacramentum ordinationis permanet, etiamsi aut ad muneris functionem non admittantur vel ab eadem arceantur; unde apparet *Sacramenti* nomen, quod nuptiis tribuitur, ab Augustino proprie adhiberi, non latius [13]).

12. Maximum demum pondus ad eandem veritatem comprobandam addit perpetua et constans utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis consensio et praxis. De Ecclesia enim latina ante Tridentinum hujus rei fidem faciunt Eugenius IV [14]); ante Eugenium Constantiense Concilium [15]); ante Concilium Constantiense Lucius III [16]); ante Lucium Gregorius M. prout fatentur adversarii nostri [17]); ante Gregorium sacramentalia et rituales libri, qui inter VII Sacramenta semper

1) Lib. II, *Ad Uxorem*, cap. 8, edit. Rigalt. pag. 171 et seq. in quem loc. cf. not. Rigalt.

2) *Epist.* XIX, *ad Vigil.* edit. Maur. tom. II, col. 844, n. 7.

3) *Epist. ad Himerium Tarrac.* cap. 4, apud Coustant, col. 628.

4) *Lib.* II, *in Joan.* in cap. 2, v. 1, opp. edit. Paris. 1638, tom. IV, pag. 135.

5) *Hæres.* LI, quæ est, *Alogorum*, cap. 30, edit. Petav. tom. I, pag. 452, et *Hæres.* LXVII, *Hieracitarum* cap. 6, ibid. pag. 714.

6) *Epist.* XLII, *ad Siricium*, n. 2, ed. Maur. tom. II, col. 966.

7) Tract. IX. *in Joan.* n. 2.

8) *De exhortat. castitat.* cap. 5.

9) Lib. I, *De Abraham.* cap. 7, n. 59, ed. cit. tom. I, col. 302.

10) *Hom.* XX, *in Epist. ad Ephes.* n. 4, opp. edit. Maur. tom. XI, pag. 148.

11) Cap. XVIII, n. 21.

12) Cap. XXIV, n. 32.

13) Sic enim ibidem scribit: „Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis *Sacramentum ordinationis;* et si aliqua culpa quisquam ab officio removeatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamvis ad judicium permanente." Demum concludit: „Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, *Sacramentum.*"

14) In *Decret.* seu *Instruct. pro Armen.* Apud Hard. *Acta Concil.* tom. IX, col. 440.

15) Ibid. tom. VIII, col. 915.

16) *In Decreto cont. hæretic.* ibid. tom. VI, part. II, col. 1878.

17) Id Calvinus fatetur. *Instit.* lib. 4, cap. 19, §. 34, scribens: „Pro Sacramento datum *(Matrimonium)* nemo usque ad Gregorii tempora viderat."

nuptias recensent [1]). De Ecclesia græca constat ex Hieremia Græcorum Patriarcha, qui sub finem sæc. XVI, in censura *Confessionis Augustanæ* ex nomine totius Ecclesiæ græcæ septem profitetur esse in Ecclesia Sacramenta a Christo instituta, ac de Matrimonio peculiariter ait, *divinum Sacramentum esse, atque unum ex illis septem, quæ Christus et Apostoli Ecclesiæ tradiderunt* [2]). Atque id ipsum profitentur diversa Concilia coacta adversus Cyrillum Lucarim nova dogmata fabricantem [3]); ante hos omnes Concilium Florentinum [4]), quod in hac professione jam præcesserat Simeon Thessalonicensis [5]); quibus præiverant symbolici libri, et euchologia [6]). Quod vero eadem sit Coptorum Jacobitarum, Syrorum Nestorianorum, Eutychianorum, seu Monophysitarum fides dubitare non patiuntur publica euchologia in quibus de Matrimonio agitur perinde ac de Sacramentis reliquis, uti ostendunt Renaudotius [7]), et Assemanus [8]).

13. Si illud propterea inter Sacramenta Novæ Legis ponendum est, quod inter res sacras locum habet, quod Christus benedictione, sanctitate et gratia exornavit, quod vere et proprie Sacramentum appellatur, quod Ecclesia universa constanter ac perpetuo inter Sacramenta a Christo instituta retinuit; cum tale sit ex Patrum testimoniis et utriusque Ecclesiæ certissimis documentis Christianorum conjugium, profecto sequitur, quod demonstrandum assumpsimus, nempe Matrimonium esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, prout etiam cordatiores inter Protestantes jam nobis ultro concedunt [9]).

1) Cf. Martenium *De antiq. Eccles. ritib.* lib. 1, part. II, cap. 91, art. 5.

2) Cf. Op. cui tit. *Censura orientalis Ecclesiæ de præcipuis nostri sæculi hæreticorum dogmatibus, Hieremiæ Constantinopolitani Patriarchæ*, etc. *a Stanisluo Socolovio ex græco in latinum conversa.* Dilingæ 1582, cap. 7, pag. 105, 111 et 116.

3) Cf. apud Renaudotium *De la perpétuité*, etc. tom. v, liv. 6, chap. 1.

4) In *Decreto Union. Armen.* apud Hard. *Acta Concil.* tom IX, col, 440.

5) Apud. Renaudot. op. et loc. cit.

6) Cf. apud Goarium in *Euchologio* ubi de ritu agit singulorum Sacramentorum, præsertim vero ubi agit de Matrimon. sub tit. *De officio coronationis nuptiarum*, pag. 385 et seqq. et pag. 397 et seqq. Cui addatur *Orthodoxa confessio cathol. et apost. Ecclesiæ orientalis*, Lips. 1695, quæst. cxv, ubi quæritur: „Quodnam sextum est mysterium (*Sacramentum*)? Resp. *Honorabile conjugium*, quod primo quidem mutuo viri fœminæque in se invicem consensu.. instituitur,. Deinde sancitur consecraturque hæc illorum consensio ac promissio per sacerdotem." *Ποῖον εἶναι τὸ ἕκτον μυστήριον; Ἀπόκρισις. Ὁ τίμιος γάμος, ὁ ὁποῖος γίνεται, πρῶτον μὲν μετὰ τὴν εἰς ἀλλήλους συμφωνίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς . . . ὕστερον δὲ βεβαιοῦται, καὶ εὐλογεῖται ἀπὸ τοῦ ἱερέως ταὐτη ἡ συμφωνία καὶ ὑπόσχεσις.*

7) Loc. cit.

8) *Bibliothecæ orientalis*, tom. III, part. I, pag. 356, et tom. III, part. II, pag. 319 et seqq. ubi agit de Syris Nestorianis.

9) Cf. Leibnitzium in *Systemate theolog.* pag. 314; Esslinger op. cit. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestants*, qui agens de Matrimonio adducit testimonia ex Marheineke, Meyer, et Schwarz quibus constat Protestantes admittere conjugium veluti statum a Deo sanctificatione et gratia auctum, qua conjuges sancte possint instituere prolem, esse vocatum in Scripturis *mysterium et Sacramentum, signum sacrum* unionis Christi cum Ecclesia.

DIFFICULTATES.

14. *Obj.* Satis certa non est Patrum auctoritas ad adstruendam Sacramenti Matrimonii veritatem; 1° Patres enim nullibi aperte docent, vel Christum Sacramentum Matrimonii instituisse, vel Matrimonium gratiam conferre ex opere operato; 2° Quod si interdum locuti videntur de Matrimonio tanquam de re sacra vel Sacramento, ut ex ipsis Patrum locutionibus patet, rem sacram vel Sacramentum latiori sensu usurparunt, ut inter cæteros usurpavit S. Leo M., Augustinus passim, Dionysius Areopagita nuncupatus, qui in lib. *De ecclesiast. Hierarchia* inter Sacramenta etiam recenset *monasticam consecrationem;* 3° vel eodem sensu quo Sacramentum dixerunt Adæ conjugium, et conjugia Hebræorum, quæ profecto non fuisse vere et proprie Sacramenta nunc passim catholici theologi docent adversus Launojum, qui in lib. *De regia in Matrimonium potestate* innumera prope Patrum testimonia congessit, ut adstrueret Matrimonium in antiqua lege fuisse verum Sacramentum [1]). 4° Quod præterea omne dubium tollit circa germanam SS. Patrum mentem, ut observat Erasmus, est ipsorum agendi ratio, dum pugnarent adversus impias Tatiani, Encratitarum, Gnosticorum ac Manichæorum hæreses, quæ nuptias utpote noxias damnabant; nullum enim validius argumentum a Patribus urgeri poterat quam Sacramenti dignitas a Christo Matrimonio addita, ad hæreticos refellendos, attamen de ea nec verbum habent. Imo nec ipse Jovinianus, qui licet totus esset in extollendo connubio super virginitatem, omniaque argumenta quæ ad rem suam facere viderentur diligentissime conquisisset, de dignitate Sacramenti silet omnino. Ergo.

15. *Resp. Neg. ant. Ad* 1m *prob. Dist.* Conceptis verbis, *trans.* æquivalenter, *neg.* Etenim id docent Patres quoties affirmant Christum nuptias præsentia sua *sanctificasse*, *gratiam per Matrimonium haberi* seu *conferri*, dum tanquam *rem sacram* habent Christianorum conjugium, et cum *Sacramentum* vocant, et ita vocant, ut conferant etiam quoad effectum cum Baptismo et Ordine. En verba S. Epiphanii: *Venerabiles enim esse nuptias ac Dei aspirante gratia cœleste regnum obtinere, quis vel ex eo non cognoscat, quod ad nuptias invitatus Salvator ipse fuerit, ut iis benediceret* [2])*?* Et ante ipsum Tertullianus: *Unde sufficiamus*, in-

1) Cap. 11, opp. edit. Coloniæ Allobrogum 1731, tom. I, part. II, pag. 710 et seqq.

2) *Πῶς γὰρ οὐκ ἔσται τίμιος ὁ γάμος καὶ ἐν Θεῷ ἔχων τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ὁπότε κέκληται ὁ Σωτὴρ εἰς γάμους, ἵνα εὐλογήσῃ γάμον;* loc. cit. *Hær.* LXVII, pag. 114.

quit, *ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio; Angeli renuntiant, Pater ratum habet* [1]? S. Innocentius I, de bigamo simultaneo ita scribit: *Statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod erat primitus divina gratia fundatum, conventumque secundæ mulieris priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto posse esse legitimum* [2]. Verba Augustini superius recensuimus ejus mentem exponentes. Falsa itaque sunt, quæ adversarii assumunt.

16. *Ad* 2m, *Dist.* Patres interdum latiori sensu Matrimonium rem sacram et Sacramentum vocant, *trans.* vel *conc.* semper, *neg.* Optima siquidem regula ad veram Patrum mentem in locutionibus quas adhibuerunt assequendam, est Ecclesiæ fides juxta cujus analogiam ipsi loquebantur. Jam vero, uti invicte ostendimus, Ecclesia quovis tempore Matrimonium inter Sacramenta vere et proprie dicta habuit. Ex hac porro animadversione responsio patet ad singula Patrum testimonia, quæ nobis objici possent; cum minime contendamus semper et in singulis testimoniis eos vocem Sacramenti presse et stricte usurpasse.

17. *Ad* 3m, Eadem esto responsio. Admittimus autem testimonia, quæ improbo et inani labore ex Patribus congessit Launojus minime evincere Matrimonium in Veteri Lege ab iis ceu Sacramentum habitum fuisse, cum Patres nonnisi latiori sensu et ratione signi seu figuræ futuræ unionis Christi cum Ecclesia quam Matrimonium in se spectatum præ se ferebat *Sacramentum* nuncupaverint. Contra vero conjugium Christianorum Sacramentum Patres dixerunt ratione tum signi, tum gratiæ quam significat et confert ad fidelium unionem sanctificandam, ut ostendimus. Verum de Launojo postea.

18. *Ad* 4m, *Neg.* Argumentum enim quod ducitur ex Patrum agendi ratione adversus hæreticos utpote negativum plane evertitur ex positivis documentis quæ adduximus, præsertim vero ex perpetuo ac constanti Ecclesiarum consensu, quod plane invictum est; nulla enim miræ hujus consensionis in retinenda et asserenda veritate hujus Sacramenti ratio assignari potest, ut sæpe monuimus, præter divinam et apostolicam traditionem. Nestoriani profecto et Eutychiani qui a sæculo V ab Ecclesia Catholica separati sunt, nonnisi ab eadem Ecclesia discere potuerunt Matrimonium esse Sacramentum vere et proprie dictum. Cæterum Patres operam perdidissent in adstruenda sacramentali nuptiarum dignitate adversus eos qui nuptias ut impuras et a malo principio inve-

1) Loc. cit. ex lib. 2, *Ad uxorem.*

2) *Epist.* XXXVI, *ad Probum.* Apud Coustant. col. 910. Cf. ib. not. edit.

ctas traducebant. Quod vero spectat ad Jovinianum observare juverit ipsius quæstionem non attigisse præcise Matrimonium, sed potius *statum* conjugalem, quem *statui* seu professioni virginitatis et continentiæ præferebat. Nulla propterea necessitas ipsi incumbebat ad causam suam propugnandam, ut urgeret elevationem nuptiarum ad dignitatem Sacramenti.

19. ***Inst.*** Atqui nec satis constans est Ecclesiæ traditio. 1° Etenim non defuerunt sive ex canonistis sive ex scholasticis, qui aperte negaverint post Magistrum sententiarum per Matrimonium gratiam conferri, quibus assentitur vetus glossa cap. ***Honorantur***, quæ tradit Matrimonium institutum tantum fuisse ***in remedium peccati.*** 2° S. Thomas autem dari per Matrimonium gratiam propugnat solum ut ***probabilius*** [1]): 3° eadem ratione se se gesserunt Scotus, Bonaventura, Paludanus, Durandus, de quibus et de reliquis scholæ theologis Melchior Canus universim pronuntiat: ***Cum quærunt, an Matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maxime finiendum erat, non definiunt tamen; sed in his referunt, quæ in hominum opinione sunt posita*** [2]); ex his Durandus ulterius progressus aperte negat Matrimonium esse Sacramentum, sicut ex professo inficiati sunt canonistæ non pauci. Ergo.

20. ***Resp. Neg. subsumpt. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Quin tamen negaverint Matrimonium esse Sacramentum, ***conc.*** secus, ***trans.*** Certum enim est, 1° omnes theologos admisisse Matrimonium tanquam unum ex septem Ecclesiæ Sacramentis a Christo institutis; 2° certum est præterea scholasticos omnes cum Magistro sententiarum hoc agnovisse discrimen inter sacramenta Veteris Legis et Sacramenta Novæ Legis, quod ista ***conferant gratiam***, illa autem gratiam tantum ***significarent***: 3° certum demum est Durandum male audivisse tanquam hæreticum, eo quod negaverit Matrimonium esse Sacramentum, ita ut in secundis curis operum suorum, ad hanc hæresis invidiam declinandam, admiserit Matrimonium esse Sacramentum, etsi cum nonnullis aliis coævis theologis negaverit conferre gratiam. Imo neque hoc quidem absolute affirmavit, eo quod ipsius sententia, ut ipsemet non diffitetur, communi theologorum ætatis suæ doctrinæ adversaretur, sed solum ut ***probabilem*** in medium protulit [3]). Hæc

1) Supplem. q. 42, art. 3.

2) *De locis theolog.* lib. 8, edit. Colon. 1585, pag. 245.

3) Cf. D. Durandi a S. Porciano Ord. Præd. et Episc. Meldensis in Petri Lombardi *Sententias*, etc. Venet. 1581, lib. 4, dist. 26, quæst. 3, fol. 367, *verso* num. 5, ubi aperte scribit: „Tenendum est absolute quod Matrimonium est Sacramentum, cum hoc determinet Ecclesia *extra de hæreticis* ubi numerat Matrimonium inter alia Sacramenta;" et n. 8. quod attinet ad collationem gratiæ, exposita sententia canonistarum, de qua profitetur se nihil velle pronunciare; pergit: „Moderni autem theologi quasi communiter tenent quod per Sacramentum Matrimonii confertur

porro cum rata et explorata sint, patet controversiam verti in quæstionem criticam, quid nempe sibi voluerint scholastici per illam formulam: Matrimonium institutum solum esse *in remedium concupiscentiæ.* Estius existimat scholasticos locutos esse *de principali fine sive effectu Sacramenti* juxta constituta ab ipsis principia [1]). Eadem ratione effatum Magistri sententiarum, ex quo illud cæteri hauserunt, exposuerat. Sensus itaque istius locutionis esse videtur, quod per Matrimonium non conferatur eadem specie gratia, quæ in cæteris Sacramentis confertur, sed gratia tantum medicinalis in remedium concupiscentiæ [2]).

21. *Ad* 2m, *Dist.* In sensu exposito, et quidem in *Supplemento*, *conc.* absolute et in *Summa*, *neg.* In hac enim plura emendavit S. Doctor ex iis quæ scripserat in commentariis super Magistrum sententiarum. Jam vero in *Summa* 2a 2æ, q. 100, art. 2, ad 6m, expresse reprobat illorum sententiam, qui negant conferri gratiam in Matrimonio, ac præterea absolute pronunciat quod *dare pecuniam pro Matrimonio . . . in quantum est Ecclesiæ Sacramentum, est illicitum.*

22. *Ad* 3m, Responsio patet ex his quæ de germana scholasticorum mente disseruimus. Verisimilius porro est Canum non attendisse ad penitiorem illorum sensum, alioquin minus se infensum in scholasticos ostendisset, præsertim re nondum eliquata. Cæterum, ut alias animadvertimus, ne iniquiores in ipsos simus, semper perpendenda sunt ætatis in qua scholastici scribebant adjuncta omnia, summa monumentorum et librorum inopia qua laborabant, defectus codicum et mediorum, quibus nunc abundamus, ipsis autem deerant.

23. II. *Obj.* Omnia desunt in Matrimonio, quæ ad verum Sacramentum constituendum requiruntur. 1° Deest enim in primis divina institutio, cum Matrimonium longe ante Christum in mundo viguerit; 2° deest gratiæ collatio, alioquin

gratia, nisi contrahentes ponant obicem, sicut fit in aliis Sacramentis, quibus æquiparatur Sacramentum Matrimonii in hoc casu, quia non videretur ab eis posse teneri quod Matrimonium sit Sacramentum Novæ Legis."

1) Sic enim scribit in 4, d. 26, §. 9: „Ad illud quod II distinct. dicit (*Magister sentent.*), conjugium esse in remedium tantum, non improbabiliter responderi potest ex sancto Thoma eum locum explicante, quod ibi Magister loquatur de principali fine sive effectu Sacramenti Matrimonii. Quamvis enim omnia Sacramenta, et contra peccatum valeant, et auxilium bene vivendi præstent, recte tamen trifariam ista secundum Magistrum dividuntur, quod quædam principaliter instituta sunt ad juvandum hominem in bono, ut confirmatio, Eucharistia et ordo: quædam ad delenda vel vitanda peccata, ut reconciliatio, extrema unctio et Matrimonium: quædam ad utrumque effectum, ut baptismus, quo et vetus homo moritur et novus nascitur." Qui deinde respuit auctoritatem glossæ cap. *Honorantur*, et alterius glossæ cap. *Quidquid*, una cum interpretibus ita sentientibus, qui pauci sunt, et in quæstione quæ ad theologum proprie spectat, facile labi potuerunt.

2) Cf. ibid.

non præferretur cælibatus conjugio gratia aucto, qua ille caret; 3° imo et signum ipsum deest ejusdem gratiæ in Matrimonio, quod non perficitur nisi contrahentium consensu. 4° Quod si dicatur per ejusmodi consensum significari unionem Christi cum Ecclesia, cum hæc unio per Matrimonium non efficiatur, sed ipsum longe præcesserit, dicendum foret signum vacuum; ut omittatur 5° plura alia signa præcessisse, vel existere unionis Christi cum Ecclesia quin tamen dici possint Sacramenta. 6° Deest denique in Matrimonio ritus externus sive ceremonia sacra divinitus instituta ad gratiam significandam, ut ex se patet. Quæ omnia confirmantur ex ipsa Ecclesiæ agendi ratione. 7° Ecclesia enim spectat conjugium ut immunditiam a quo proinde sacerdotes arcet; 8° eidem impedimenta apponit per quæ profecto Sacramenti materia essentialiter immutatur, ac irrita reddidit Matrimonia clandestina. 9° Verum et ipsum conjugii opus tale est ut mentem a Deo avocet, neque in ipso, in quo essentia Matrimonii consistit, Spiritus Sanctus adesse potest; 10° quare ille qui in evangelica parabola (Luc. XIV, 20) recusavit venire ad nuptias cœlestes hanc causam prætexuit: ***Uxorem duxi, et ideo non possum venire.*** 11° Atque hinc factum est ut passim contrahentes paciscantur de dote ac pretio, quod quidem pactum absque simoniaca labe in Sacramento admitti nequit. 12° Theologi demum acriter adhuc inter se disceptant circa Matrimonii materiam, formam atque ministrum. Ergo.

24. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Matrimonium longe ante Christum in mundo exstitit sub ratione naturalis unionis seu contractus, ***conc.*** sub ratione Sacramenti proprie dicti, ***neg.***

25. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Præfertur cælibatus Matrimonio quatenus ***statum*** constituit, ***conc.*** quatenus est Sacramentum, ***neg.*** Quatenus enim Matrimonium Sacramentum est, ipsum præferimus cælibatui; quatenus vero statum conjugalem dicit, eidem præferimus cælibatum, qui et suas gratias longe potiores adnexas habet, dicente Apostolo I Cor. VII: ***Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit; qui non jungit, melius facit.***

26. ***Ad*** 3m, ***Neg.*** Nam ipse contractus, ex eo quod fuerit elevatus ad dignitatem Sacramenti, signum jam factus est gratiæ a Deo per ipsum conferendæ ad rite præ se ferendam sive repræsentandam unionem Christi cum Ecclesia.

27. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Ideoque nos dicimus conjugium electum esse ad unionem illam solum ***significandam*** seu repræsentandam ex Christi institutione, ***conc.*** ad eam efficiendam, ***neg.*** Etiam Eucharistia instituta est ad repræsentandam Christi passionem, quin tamen eam efficiat.

28. *Ad* 5m, *Dist.* Plura signa jam præcesserant, aut adhuc existunt unionis Christi cum Ecclesia, quin gratiam habuerint vel habeant adnexam prout habet conjugium ex Christi institutione, *conc.* quæ habuerint vel habeant vim producendæ gratiæ, *neg.* In hoc porro consistit ratio Sacramenti.

29. *Ad* 6m, *Neg.* Nam contractus ipse externus utpote a Christo electus ad gratiam significandam et conferendam est ejusmodi ritus.

30. *Ad* 7m, *Neg.* Hæc enim putida calumnia adversariorum est; siquidem Ecclesia Matrimonium semper commendavit tanquam in se bonum et honestum et a Christo sanctificatum, ut ostendimus. Quod si interdum vel a nonnullis Conciliis, vel Romanis Pontificibus conjugium immunditiæ nomine donatum est, non ratione sui, sed aut ratione subjecti incapacis ob vota aliave impedimenta ad Matrimonium contrahendum, aut ratione actus conjugalis non quidem absolute sed respective ad munditiem, quam præ se fert continentia, ita conjugium denominatum est [1]). Arcet vero Ecclesia sacerdotes a nuptiis tanquam a statu minus perfecto, ac minus convenienti dignitati et muneribus sacerdotalibus ut suo loco declaravimus, non autem tanquam a re mala.

31. *Ad* 8m, *Dist.* Materia *ex qua*, ut ajunt, constare seu confici *potest* Matrimonium, *conc.* ex qua *reipsa constat* seu efficitur, *neg.* Materia enim ex qua constituitur Matrimonium non quælibet est duorum individuorum conjunctio, sed *legitima* conjunctio; quæ quoties adest et rite fit, toties conjugium celebratur, quin sit in Ecclesiæ potestate impedire quominus Matrimonium seu Sacramentum habeatur. Ast Ecclesiæ munus est determinare conditiones quæ ad legitimam ejusmodi conjunctionem constituendam requiruntur, ut nempe materia idonea seu apta sit ad Sacramentum. Ex hac autem potestate sibi a Christo collata Ecclesia apponit impedimenta dirimentia, ac decernit irrita esse clandestina connubia, salva tamen semper et incolumi essentiali Sacramenti materia [2]).

1) Cf. Bellarm. lib. unic. *De Matrim.* part. 1, cap. 5, §. 19 et seqq.

2) Varia Patrum Tridentinorum suffragia quæ in pluribus congregationibus prolata sunt, ad componendam potestatem Ecclesiæ in decernendis impedimentis matrimonialibus cum essentia Sacramenti quæ non subest Ecclesiæ potestati, refert Card. Pallavicini lib. 22, cap. 4 et seqq. Deinde vero ut respondeat eidem difficultati a Suavio, seu Paulo Sarpio propositæ circa decretum Conc. Tridentini quo irrita fiunt Matrimonia clandestina, hæc præclare scribit, lib. 23, cap 9, §. 15: „Certo ben' è, che 'l contratto matrimoniale non è Sacramento per la sua natura e senza divina elevazione: sì che l'esser di Sacramento e l'esser di contratto sono due essenze distinte, la seconda delle quali poteva stare senza la prima; benchè ora per divino decreto *sieno inseparabili* (almeno fuori di caso accidentale) *tra batezzati.* Siccome dunque, perchè le specie consecrate sono inseparabili sì, ma distinte dal corpo di Cristo, la potenza naturale, quantunque non possa alterar il corpo, può alterar le specie; e per questo modo può fare che il corpo non vi rimanga:

32. *Ad* 9m, *Dist.* Si brutorum more exerceatur, *conc.* si rite, ut Christianos conjuges decet, saltem absolute, *neg.* Falsum porro est quod adjiciunt adversarii; Matrimonii essentiam in actu ipso conjugali consistere; ut enim paulo ante animadvertimus, potest in Matrimonio separari exercitium a jure; usus conjugii non est nisi accessorius, atque ad summum, ut nonnullis placet, integralis quoad Matrimonium [1]); falsum præterea est quod iidem adversarii assumunt non posse Spiritum S. inesse ipsi actui, si, ut diximus, sicut christianum decet exerceatur ratione finis, ratione modi, ratione sobrietatis [2]).

33. *Ad* 10m, *Dist.* Quia passus est homo ille ea de causa se nimis abripi sæcularibus curis, *conc.* præcise quia uxorem duxerat, *neg.* Cæterum ex his patet adversarios confessione sua confirmare meliorem statu conjugali esse cælibatum cum agitur de divino famulatu.

34. *Ad* 11m, *Dist.* Paciscuntur de dote ad onera futuri conjugii sustinenda, *conc.* de Sacramenti pretio, *neg.* Mirum proinde videri debet plures ex antiquis canonistis ex occasione hujus difficultatis permotos esse ad negandam conjugio dignitatem Sacramenti.

35. *Ad* 12m, *Dist.* Disceptant theologi in determinando *quæ* sit materia, *quive* minister, *conc.* in admittendis debita materia, forma et ministro ad Sacramentum constituendum, *neg.* Hæ porro controversiæ in omnibus fere Sacramentis locum habent. Cæterum quid de his verisimilius censendum sit jam expendimus.

DE MATERIA, FORMA ATQUE MINISTRO SACRAMENTI MATRIMONII.

36. Quæstiones de materia et forma Sacramenti Matrimonii pendent a principalis controversiæ solutione, quæ est de ministro. Etenim si hujus Sacramenti minister est sacerdos, jure infertur ejusdem materiam esse contractum naturalem, ut vocant, ab ipsismet contrahentibus mutuo consensu perfectum, formam vero benedictionem, seu sacra verba a sacerdote prolata. Quod si ministri Matrimonii dicuntur ipsi contrahentes, materia et forma juxta magis receptam apud hujus sententiæ patronos opinionem, erit utriusque contrahentis consensus verbis seu signis expressus, licet sub diver-

così per lo stesso rispetto la podestà ecclesiastica può alterare il contratto, benchè non possa alterare il Sacramento; e per questa via può impedire che una tal forma di contrarre non rimanga Sacramento, com'era prima. E se il miriamo con occhi ingenui e purgati, vedremo ciò intervenire in tutti gli altri impedimenti dalla Chiesa introdotti."

1) Cf. Estium loc. cit. in dist. 26, §. 13.

2) Cf. Bernard. a Picon. in cap. 5, Epist. ad Ephes.

so respectu: *materia* scilicet, prout consensus significat corporum traditionem, *forma*, prout significat mutuam eorumdem acceptationem.

37. Jam vero utrum hujus Sacramenti ministri sint contrahentes an sacerdos, quæstio est magna animorum contentione agitata inter theologos. Alii enim cum Melchiore Cano, qui fortasse omnium primus hanc sententiam in scholas invexit [1]), aut saltem toto nisu instauravit, censent verum hujus Sacramenti ministrum solum esse sacerdotem [2]). Alii autem antiquæ sententiæ adhærentes existimant non alios Sacramenti Matrimonii ministros esse agnoscendos præter contrahentes. Quod enim attinet ad peculiares nonnullorum opiniones, qui mediam quamdam viam tenuerunt, vix aliquot adstipulatores nacti sunt.

38. Canus et qui cum eo sentiunt ad propriam adstruendam sententiam urgent 1° sanctorum Patrum doctrinam qua tradunt benedictione sacerdotis Matrimonium *sanctificari, conciliari, obsignari*, præsertim vero Conc. Carthaginiense IV, quod ita decernit: ***Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel paranymphis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant*** [3]). Quæ jussio pro ritu accidentali ac mere ceremoniali

1) Adduci passim solet, post Melchiorem Canum, tanquam primus assertor hujus sententiæ, quod scilicet Sacramenti Matrimonii ministri sint sacerdotes, Guillelmus Episcopus Parisiensis, eo quod ipse in tract. *De Baptismo*, cap. 1, commendaverit vim benedictionis et orationis sacerdotalis ad gratiam Dei conciliandam. Attamen certum videtur id unum significare voluisse Guillelmum quod hæc benedictio non requiratur ut pars essentialis Sacramenti, sed solum ut eo ritu conjugium celebretur qui ab Ecclesia prescribitur ob plures causas quas enumerat. Sane Guillelmus benedictionem sacerdotalem ad Matrimonii essentiam non pertinere apertissime tradit in op. *De septem Sacramentis*, Florentiæ 1579, in quo cap. 26, cum declarasset Matrimonia clandestina esse prohibita, et tribus modis Matrimonium dici posse clandestinum, id est cum 1° celebratur sine testibus; 2° cum celebratur absque solemnitate quam Ecclesia in nuptiis adhibere solet, prout sunt *benedictio* aliaque ejusmodi; 3° cum non proponuntur *banni*; docet tamen ejusmodi Matrimonia clandestina *vera* esse conjugia quamvis illicita, et concludit: „Nec sic contrahentes possunt separari cum ibi verus sit consensus per verba de præsenti expressus: licet *illa quæ dicta sunt* (*ideoque et* benedictio) deficiant, *quæ non sunt de essentia Sacramenti*, sed solus consensus prædictus." Porro si benedictio ex sententia Guillelmi non pertinet ad essentiam Sacramenti Matrimonii, sequitur profecto ipsum non existimasse Sacerdotem esse hujus Sacramenti ministrum. Sic afferri etiam solet pro hac sententia Paludanus, at certum est Paludanum contrarium omnino docuisse. Eum adisis in lib. 4 *Sentent.* Paris 1514; hic enim loc. cit. dist. XXVI, q. 4, aperte profitetur Matrimonium perfici per consensum contrahentium, ita ut verba quibus exprimitur consensus et acceptatio, sub diversa ratione constituant materiam et formam Sacramenti; solvit præterea difficultatem quam sibi proponit adversus veritatem Sacramenti Matrimonii petitam ex eo quod omne Sacramentum debeat a sacerdote administrari, secus ac eveniat in Matrimonio, cui perficiendo non requiritur sacerdos, ostenditque, quodlibet Sacramentum aliquid habere sibi proprium, in quo cum reliquis non convenit. Ita fol. 141.

2) *De loc. theol.* lib. 8.

3) Can. XIII, apud Hard. *Acta Concil.* tom. 1, col. 980.

apposita non videtur. Quapropter, concludunt, qui ministerium hujusmodi sacerdotibus denegant, ii facere videntur incauti, ut Sacramenti veritas contra Novatores ex traditione defendi vix possit 1).

39. Urgent 2° prolationem verborum parocho a Concilio Trid. præscriptam in nuptiarum celebratione: ***Ego vos in Matrimonium conjungo*** 2), quæ profecto si comparentur cum aliis: ***Ego te baptizo . . . ego te absolvo***, patet eandem in omnibus vim inesse efficiendi quod significant, non autem declarandi solum, aut testandi esse conjunctos.

40. Urgent 3° analogiam aliorum Sacramentorum, quæ nonnisi a sacerdotibus administrantur, scribente præsertim Apostolo: ***Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum*** (id est, ***Sacramentorum) Dei***, I Cor. IV, 1, quæ cum nullam exceptionem patiantur etiam Sacramentum Matrimonii includunt, quod propterea etiam a sacerdotibus administrari debet. Hisce argumentis alias addunt rationes ductas ab aliquarum Synodorum auctoritate, quæ vocant sacerdotes Matrimonii ministros; a profanitate conjugiorum quibus nisi forma aliqua vel ritus sacer accedat, nihil sacri continent, quæ præterea solis interdum nutibus atque inter absentes contrahi possunt; a defectu intentionis in contrahentibus conficiendi Sacramentum, sine qua tamen Sacramentum confici nequit; a sanatione conjugiorum, ut vocant, *in radice*, quin novus consensus ex altera parte requiratur, quo in casu cum non habeatur contractus, nec Sacramentum haberetur 3); a mira denique opinionum discre-

1) Nonnulli æstu disputationis abrepti limites omnes modestiæ excessisse videntur in contraria impugnanda sententia. Sane Joan. A Petzek Friburgensis Canonum Professor in opusc. *Vindiciæ dissertationis de potestate Ecclesiæ in statuendis Matrimonii impedimentis*. Friburg. 1787, pag. 49, not. 27, sententiam, quæ contrahentes Sacramenti ministros statuit, et infirmo niti fundamento, *et plane religionis dogmatibus periculosam* esse asseruit, eo quod illa admissa, *nulla ratione* adversus Protestantes Matrimonii Sacramentum ex traditione vindicari possit. Car. Jos. de Lasaux in op. *Uebereinstimmung der französischen Gesetze*, etc. seu *Consonantia legum Gallicarum de divortio cum Dei verbo*, Coblenz 1816, pag. 30 et seqq. opinionem de contrahentibus tanquam ministris Sacramenti, *ab erronea*, ut ait, sententia de Matrimonio Christianorum, quod absque Sacramento consistere nequeat, profluxisse censet. Quam hic Auctor vocat sententiam *erroneam* de inseparabili ratione contractus et Sacramenti in conjugiis Christianorum, est sententia plane catholica, ut postea videbimus. Marian. Dobmayer in *System. theolog. catholic.* tom. VII, Salisbaci 1819, pag. 428 et seqq. docet, ob traditionis tantum *obscuritatem* et nondum latam ab Ecclesia definitionem in scholis *opinionem novitiam* de contrahentibus Sacr. Matrimonii invaluisse. Sauter in op. *Fundamenta juris Eccles. cathol.* edit. 3, Rotwilæ 1826. Mauro Hagel theologo Dillingano sententia de sacerdote ministro adeo certa fuit, ut oppositam sententiam *plane absurdam* esse affirmaverit, et inter scholasticorum commenta numeraverit in op. *Demonstratio rel. christ. cathol.* August. Videl. 1832, tom. II, pag. 212. Sic alii non pauci apud Roskowány op. cit. §. 27.

2) Sess. XXIV, *De Reformat.* cap. 1.

3) Ea conjugia *in radice* sanari dicuntur, quæ contracta sunt cum aliquo occulto impedimento dirimente, ac periculum instat ne, si alterutri conjugum id innotesceret, retraheret se a conjugali societate magno populi cum scan-

pantia inter theologos adversæ sententiæ, dum in sua hypothesi materiam et formam definiri certant.

41. Bellarminus et qui ab eo sunt pro antiqua communiorique sententia tuenda, innituntur 1° auctoritate Eugenii IV, qui in *Instruct. pro Armenis : Septimum*, inquit, *est Sacramentum Matrimonii . . . causa efficiens Matrimonii regulariter loquendo est mutuus consensus per verba de præsenti expressus* 1); nec non Concilii Tridentini docentis Christum non solum approbasse conjugium in statu innocentiæ institutum, sed præterea gratiam promeruisse, quæ naturalem conjugum amorem perficeret, eaque gratia præstare Matrimonium in Nova Lege veteribus connubiis; ex quibus patet juxta Tridentinum, nihil immutasse Christum in contractu Matrimonii, sed solum illum gratia sua exornasse, quo factum est, ut contractus ille, qui antea non erat nisi naturalis, quique a solis contrahentibus per mutuum consensum perficiebatur, elevatus sit ad dignitatem Sacramenti.

42. 2° Innituntur declaratione ejusdem Tridentini, quod in decreto *De Reformat.* cap. I, aperte docet, *clandestina Matrimonia, libero contrahentium consensu facta rata et vera esse Matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.* Cum vero irrita fecerit Tridentinum hæc Matrimonia, noluit tamen decretum suum robur habere nisi post triginta dies ab ejus publicatione. Quibus ita compositis, sic isti theologi argumentantur: Juxta Tridentinum quamdiu clandestina Matrimonia irrita ab Ecclesia facta non sunt, *rata et vera* fuerunt et adhuc sunt in regionibus omnibus, in quibus Tridentinum decretum publicatum non est: atqui ex Innocentio III, in cap. *Quanto de divortiis*, et ex communi loquendi usu, Tridentini præsertim ætate recepto, Matrimonia *rata et vera* non

dalo, et prolis susceptæ detrimento. In his rerum adjunctis permittitur ac etiam suadetur ut alter conjugum, qui impedimentum novit, renovet consensum aut expresse aut tacite cum altero. Quod si et in hoc quoddam periculum deprehenderetur, et ambo conjuges ignorent nullitatem conjugii, relinquuntur, ut ajunt, in bona fide, seu in persuasione de valore initi Matrimonii. Hæc autem phrasis *de sanatione in radice* orta ex eo est, quod per quandam fictionem juris censetur Rom. Pontifex dispensare ab illo impedimento, antequam contrahentes darent consensum.

1) In *Decreto union.* apud Harduin. loc. cit. Nonnulli cavillantur circa Eugenii verba: *Causa efficiens Matrimonii*, cum debuerit dicere: *Causa efficiens Sacramenti Matrimonii*, ex quo inferunt Eugenium de solo contractu hæc dixisse, eo magis quod ipse noluerit controversiam in scholis agitatam dirimere. Ast vehementer errant, qui talia excogitant; 1° quia subjecta materia et orationis series non alium admittunt sensum quam de *Sacramento;* 2° quia ætate Eugenii nondum excogitata erat distinctio inter Sacramentum et contractum in conjugiis Christianorum; 3° quia nulla tunc temporis vigebat controversia de ministro Sacramenti Matrimonii, cum unanimis fuerit theologorum omnium sententia, solos contrahentes esse ministros; 4° quia, ut sæpe diximus, Eugenius in suo decreto ea, quæ spectant ad Sacramenta, ad verbum desumpsit ex opusculo v S. Thomæ, qui certe in animo non habebat ullam definire controversiam scholasticam, præsertim cum, ut vidimus, illa ætate non existeret.

erant meri contractus naturales aut civiles, sed Sacramenta, quæ tamen solo libero contrahentium consensu perficiebantur et perficiuntur; ergo non sacerdos, sed contrahentes soli sunt Sacramenti Matrimonii ministri [1]). Quod confirmant ex illis conjugiis, quæ præsente quidem parocho, sed ipso invito, imo obluctante contrahuntur, quæ tamen ita vera conjugia sunt, ut Ecclesia hos conjuges neque compellat neque invitet ad accipiendam parochi benedictionem. Id ipsum concludunt ex Matrimoniis initis coram parocho, aut vicario generali, aut cardinali non sacerdotibus, sed vel diaconis vel subdiaconis, aut etiam in minoribus ordinibus quandoque constitutis, tum etiam ex conjugiis, quæ ex dispensatione pontificia sive in regionibus hæreticorum [2]), sive in regionibus infidelium absque præsentia sacerdotis a fidelibus celebrantur, quæ omnia ut vera Matrimonia et Sacramenta censentur.

43. 3° Innituntur in ipso Sacramenti effectu, qui est indissolubilitas. Et vero hæc ab ipso Sacramento oritur, non autem ex solo naturali aut civili contractu, qui per se dissolubilis est, ut patet ex conjugiis infidelium, quæ dissolvi possunt per alter-

1) Quod diximus de communi loquendi usu Tridentini ætate recepto, juxta quem *veri* et *rati* nomine intelligebatur conjugium inter Christianos initum, ac proinde Sacramentum, evidenter constat ex historia Concilii, et ex præcipua difficultate, quæ ab Episcopis et theologis opponentibus promovebatur adversus eos, qui urgebant decretum ad irritanda Matrimonia clandestina. Illud enim liquet ex *Historia* Card. Pallavicini, lib. 22, cap. 4 et seqq., et iterum lib. 23, cap. 8. Nos brevitatis gratia unum aut alterum documentum afferemus. Refert itaque Pallavicini lib. 22, cap. 4, n. 8: „In questa sentenza *(negativa)* concorse Giovanni Trivigiani, Patriarca di Venezia, il quale negò non pure la convenienza, ma la potenza: allegando, non potersi *(dal Conciliò)* far nullo *quel Sacramento*, il quale ha tutta la sua essenza, benchè gli manchino le dovute solennità: come per esempio, ancora che un sacerdote consacri senza le sacre vesti, fa vero Sacramento, sol che concorra la materia e la forma. Or consistendo l'essenza del Matrimonio nel mutuo consentimento sensibile, e richiedendosi l'altre solennità o per decoro o per prova, il difetto di esse, opponeva egli, non può torre il valore." Et num. 16, loquens de suffragio Constant. Bonelli Episc. Tifernatis satis prolixo, quo comprobavit Ecclesiæ fas esse ejusmodi connubia clandestina irrita facere, sic ex ejus mente prosequitur: „Comprovò che la Chiesa poteva annullar tali Matrimonii non già annullando il contratto, e così toglien-dogli l'esser materia idonea del Sacramento, come avevan ragionato alcuni; *perciochè il contratto del Matrimonio tra fedeli non è precedente nè distinto dal Sacramento;* onde l'annullazione come di questo, così di quello non è soggetta a podestà della Chiesa." Alia ejusmodi cf. n. 20, 23, 25, ex quibus luculentissime evincitur ita Patrum Tridentinorum animis insedisse sententiam illam, qua Matrimoniis clandestinis veri Sacramenti rationem inesse dicimus, ut qui id non videat, captus plane oculis videatur.

2) Notum est in Anglia et in Hibernia ob gravissimas pœnas comminatas a civili potestate sacerdotibus, qui Catholicorum nuptiis adsistebant ac benedicebant, ex dispensatione Romanorum Pontificum usque ad hæc tempora receptum esse, ut sine hisce ritibus celebrarentur. Pius VIII, in *Brevi* dato die 25 Mart. 1830, ad Archiepiscopum Colon. et Episcopos Trevirensem, Paderbornensem et Monasteriensem, declarat valida conjugia mixta, quæ forte in illis regionibus contrahantur sine Parochi præsentia, collatis in eam rem opportunis facultatibus. Alia documenta exhibere prætermitto. Porro nunquam mens Ecclesiæ aut Rom. Pontificibus fuit, ut tot Christi fideles inirent contractum mere civilem absque Sacramento.

utrius conjugis conversionem, ut paulo post ostendemus, secus ac eveniat in fidelium connubiis, quæ semel legitime contracta et consummata, nunquam quoad vinculum possunt dissolvi. His addunt, verba, quæ in adversariorum hypothesi formam constituerent Sacramenti Matrimonii: ***Ego vos conjungo***, aut alia, quæ eundem sensum reddant, nova esse ac desiderari prorsus in omnibus fere antiquis Ritualibus libris, quos recenset Martenius 1), imo alicubi sacerdos hæc sola verba adhuc pronunciat: ***Quod Deus conjunxit, homo non separet*** 2); quæ proinde ut vera Sacramenti forma haberi nequeunt, quod non obscure insinuare etiam videtur Tridentinum dicens: ***Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum.*** Demum novitatem contrariæ sententiæ urgent, quæ ante Canum vix, aut ne vix quidem in scholis nota erat 3), cum sententia illa, quæ contrahentes ministros Sacramenti Matrimonii esse statuit, in tota Catholica Ecclesia longo sæculorum decursu unice atque exclusive obtinuerit.

44. Hæc potiora argumenta sunt, quibus hujus posterioris sententiæ patroni causam suam tuentur, qui præterea observant adversariorum rationes magis speciosas esse quam solidas. Etenim Patrum testimonia evincunt quidem Matrimonium esse rem sacram, utpote sanctificatum a Christo Jesu, qui amori naturali suam adjecit gratiam, adeoque et in facie Ecclesiæ ex ecclesiasticis institutis ac legibus celebrandum esse, ita ut qui secus fecisset peccati reus teneretur 4); at minime evincunt gratiam conferri per sacerdotis benedictionem, vel sacerdotes esse hujus Sacramenti ministros, quod tamen ab adversariis

1) *De ant. Eccl. ritib.* lib. 1, part. II, cap. 9, art. 3, §. 6, ubi inter cætera scribit: „Deinde datis sibi mutuo dextris exigebat *(sacerdos)* ab utrisque consensum, in quo totam Sacramenti Matrimonii essentiam reponebant antiqui. Inaudita quippe apud eos erant illa verba parochi: *Ego vos conjungo*, etc., in quibus aliqui ex recentioribus scholasticis formam hujus Sacramenti constituunt, quæ tamen desiderantur, etc."

2) Cf. Sotum in 4, dist. 26, art. 3.

3) Sane nonnisi duos ex tota antiquitate laudare potuit theologos Melchior Canus pro sua sententia, Guillelmum nempe Parisiensem et Paludanum; porro, adductis ipsorum testimoniis, ostendimus istos Auctores non solum patrocinatos non esse huic opinioni, sed eidem plane adversari. Ex his propterea constat Canum omnium primum fuisse, qui eam invexerit in scholas catholicas: edidit porro Canus suum opus *De locis theol.* an. 1562. Merito proinde Henr. Klee in diss. mox citanda pag. 69, not. *s*) sic scribit: „Melchior Canus fuit primus, qui generali omnium admiratione et scandalo affirmavit, contrahentes non esse ministros."

4) Tertullianus lib. *De Pudicit.* cap. 4, edit. Rigalt. pag. 557, testatur, quod Montanistæ plerique conjugia clam inita adulterina esse existimaverint, aut saltem de iis, an fuerint legitima, dubitaverint. Scribit enim: „Ideo penes nos *(Montanistas)* occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ juxta mœchiam et fornicationem judicari periclitantur. Nec inde consertæ obtentu Matrimonii crimen eludant." Ex quibus duo habemus, nempe 1° apud Psychicos, id est, Catholicam Ecclesiam conjugia clandestina viguisse et valuisse, adeoque fuisse quidem vetita, non tamen fornicaria et flagitiosa; 2° Montanistas de ipsorum valore ut in re dubia deliberasse inter sese opinionibus atque sententiis. Adeo pervetus res est tum abusus, tum valor Matrimonii clandestini! Cf. Ch. Lupum diss. *De peccat. et satisf. indulgentiis*, cap. 1, opp. edit. cit. tom. VI.

ostendi deberet. Observant præterea contrarium potius ex illis Patrum testimoniis probari; cum enim hanc sacerdotis benedictionem secundis et ulterioribus nuptiis constanter tota denegaverit antiquitas, tamen utrum eæ veri Sacramenti vim habuerint, dubitatum est a nemine [1]). Quod vero additur ex Concilio Carthaginiensi de ritu servandi virginitatem prima nuptiarum nocte, nullius prorsus ponderis esse convincitur, si ratio habeatur illius originis, quæ ex Tobiæ exemplo introducta est, et diversimode viguit in diversis Ecclesiis [2]).

45. Reliquas duas probationes facile excludunt; altera enim quæ petitur ex verbis a Tridentino præscriptis in nuptiis conciliandis, mirificé potius contrariam sententiam confirmat, quod vel ex eo deducitur, quod referente Card. Pallavicini, Cani opinio paucos omnino ex Patribus Tridentinis habuerit sectatores [3]). Altera vero, quæ ex analogia cæterorum Sacramentorum desumitur, nullius ponderis est; cum nemo nesciat quælibet Sacramenta sibi aliquid peculiare vindicare, quod Sacramentis reliquis commune non est, ut liquet ex Eucharistia, quæ non in actione transeunte ut alia Sacramenta, sed in re permanente consistit, quæque olim a diaconis passim administrabatur, quandoque etiam a laicis, et sic responsio patet ad textum Apostoli. Dum vero nonnullæ Synodi vocant sacerdotes Matrimonii ministros, aut impropria significatione hanc denominationem usurparunt, aut incaute etiam, ut animadvertit Benedictus XIV [4]). Siqua autem profanatio inest in fidelium conjugiis, ea non a conjugiis ipsis, quæ a Christo elevata sunt ad dignitatem Sacramenti, repeti debet, sed ex contrahentium vitio. Sic nemo ignorat nutus interdum supplere verba in contractuum celebratione, quin etiam contractus inter absentes per

1) Cf. Martenium loc. cit. art. 1, §. 7.

2) Cf. ibid. art. 4, qui præterea ostendit hunc usum ab ipsis paganis interdum servatum fuisse.

3) *Istoria del Conc. di Trento*, lib. 20, cap. 4, n. 1, ubi scribit: „Essendo concordi *(i theologi)* negli altri punti dissentivano sopra due. L'uno era: se qualunque Matrimonio fra Christiani fosse Sacramento: il che sentivano *quasi tutti*: o sol quello che vien benedetto dal sacerdote; secondo l'opinione di Guglielmo Parigino, la quale era difesa dal prenominato Simone Vigor, e da *pochi altri*." Hoc vero magis confirmatur ex iis, quæ refert idem Historicus lib. 22, cap. 8, §. 16, quod cum omnium prope Patrum suffragia in eo decreto statuendo coaluissent, ut ad connubia cum debita solemnitate celebranda tres in posterum testes adhiberentur, ex quibus unus saltem esset quæsitus, quique contracta connubia in codicem referret, disceptatum initio fuit, utrum scriba an vero parochus ad id officium seligeretur. Convenit porro ob plures quas profert rationes inter omnes Patres, ut seligeretur parochus. Concludit demum his verbis, §. 17: „Queste furono le ragioni le quali mossero tanto i Vescovi, quanto gli ambasciadori e gli stessi principi della Cristianità ad aver per meglio che facesse di mestiero al valore l'intervenimento del parocchiano; il che ha recati gravissimi beni e niun disordine." Ergo ex mente Patrum Tridentinorum, parochus non ut minister, sed ut testis stabilis et quæsitus nuptiis assistit. Hic notandum est Simonem Vigor, qui postea ad protestantismum defecit, suam sententiam hausisse ex jam edito Cani opere *De locis theol.*

4) *De Synodo*, lib. 7, cap. 27 et seqq. Nec omittendum Synodos, quæ ita locutæ sunt, celebratas esse postquam Canus sua ediderat commentaria.

alios fieri posse. Dum vero fideles nuptias ineunt, intendunt contrahere Matrimonium ad Ecclesiæ mentem, hæc autem intentio sufficit ad Sacramentum efficiendum. Quod autem attinet ad sanationem conjugiorum *in radice*, nullam creat difficultatem; siquidem ejusmodi sanatio non minus impetit Sacramentum quam contractum, et consistit in quadam, ut dicitur, fictione juris, qua præsumpti conjuges, etsi contractus seu Sacramentum nullum fuerit, tamen ut ulterius malum vitetur, in bona fide relinquuntur [1]). Nec melius demum causam adversariorum juvant dissidia theologorum, quæ nec tot fortasse nec tanta sunt, quot quæcumque ab ipsis exaggerantur, quæque si quid officerent veritati Sacramenti, vix ullum Sacramentum haberemus. Ita quidem secundæ sententiæ patroni.

46. Quæ cum ita se habeant, si quis ea quæ attulimus mente anticipatis judiciis vacua perpendat, alteram hanc sententiam longe validioribus probari argumentis quam priorem illam, facile judicaverit. Præterquam quod enim posterior hæc sententia et antiquitate et universalitate alteri præstat [2]), illo caret gravissimo incommodo, et ad hanc usque diem in Ecclesia nunquam audito, quod scilicet in fidelium conjugiis contractus a Sacramento distinguatur, quasi vero id fieri probabili aliqua ratione possit. Atqui in priori sententia innumera pene in christiano populo celebrata essent et celebrarentur conjugia, quæ rationem quidem contractus haberent, non vero Sacramenti, ita ut plurimi toto vitæ tempore sine hoc Sacramento viverent, Ecclesia non obsistente et vero etiam interdum probante. Accedit præterea, ex eadem sententia et aliud haud leve profluere incommodum, quod, ea semel constituta, causas matrimoniales ad Ecclesiam exclusive pertinere vix ostendi possit, uti ex dicendis patebit [3]). Nec omnino spernenda denique est ratio

1) Hic præterea observare juverit hanc difficultatem, siqua est, non minus urgere, imo magis, adversæ partis theologos; cum enim nullum fuerit Sacramentum ob impedimentum dirimens, quod in ejus administratione intercessit, nova opus esset sacerdotis benedictione, ut Sacramentum valide administraretur, attamen nunquam hæc requiritur.

2) Quamvis non pauci theologi adhæserint Cani sententiæ, longe plures tamen antiquam sententiam propugnarunt, quos recensent Dom. Soto in lib. 4 *Sent.* dist. 26, q. 2, art. 3; Bellarminus *De Matrim.* cap. 7, n. 8; Vasquez *De Matrim.* disp. 3, dub. 3; Theoph. Raynaudus in *Heteroclitis spirit.* punct. 14, opp. tom. XVI; Van Espen, *Jur. Eccles. univ.* tom. I, part. II, tit. 12, cap. 5, n. 4, quod attinet ad recentiores his fere annis adhuc eam propugnarunt Redactores theol. Aschaffenburgenses: *Katholische Kirchenzeitung* 1836; Ferdinand. Walter, Canonista Bonnensis, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, seu *Institutiones juris canonici*, Bonnæ 1829, §. 310, pag. 563 et 565, not. *o*); Henr. Klee, *Die Ehe, eine dogmatisch-archæologische Abhandlung*, seu *Matrimonium, dissertatio dogmatico-archæologica*, Mainz 1835, pag. 65; S. Liguori tract. *De Matrim.*, aliique passim adeo ut hæc sententia semper communior extiterit, adversariis frustra clamores querelasque jactantibus in opposita opinione perstringenda.

3) Res est notatu dignissima, quod omnes ecclesiasticæ potestatis osores, Jansenistæ aut jansenismum male olentes, atque homines civilibus curiis addicti, quos vulgo *Regalistas* nuncupa-

a posterioris sententiæ patronis deducta ex natura contractus naturalis aut civilis, qui per se minime postulat omnimodam firmitatem; cum indissolubilitas Matrimonii Christianorum unice pendeat a Sacramento, quam ob causam *res Sacramenti* post S. Augustinum a theologis ea vocatur, utpote dos et proprietas conjugii christiani seu Sacramenti. Hinc in adversariorum placito, quod omnia conjugia absque sacerdotali benedictione inita non forent nisi contractus civiles, sequeretur ea esse per se dissolubilia, ac omnimoda firmitate destituta [1]), quod absonum est et Ecclesiæ doctrinæ contrarium. His perpensis, posteriori huic sententiæ, quæ in hac Romana Ecclesia pariter viget, plene adhærendum ducimus, eique subscribimus.

CAPUT II.

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS.

47. Duæ, ut innuimus, præcipue sunt connubii christiani proprietates, *unitas* et *indissolubilitas*. Unitati adversari possunt *polyandria* et *polygamia*, sive simultanea, sive successiva. Indissolubilitati duplex quoque opponi potest Matrimonii dissolutio, *perfecta* scilicet quoad vinculum, atque *imperfecta* quoad thorum et quoad habitationem.

48. Ad polyandriam vero quod spectet, quæ in eo consistit, ut una mulier plures simul maritos habeat, nemo unquam inter Christianos extitit, qui eam licitam esse dixerit, cum vel ethnici ipsi solo rationis lumine illustrati velut abominandam turpitudinem ac naturæ adversantem execrati eam fuerint. De polygamia autem successiva nulla jam movetur quæstio, cum veterum nonnullorum hæreticorum, nominatim Montanistarum, error penitus obsoleverit, et Græci nonnisi ex jure ecclesiastico apud se eam prohiberi doceant [2]). Restat propterea, ut de una agamus polygamia simultanea, quam novæ reformationis coryphæi, Lutherus, Melanchthon, Bucerus, cæterique socii probarunt, dum in famosa consultatione an. 1539 habita decreverunt concedi posse Philippo Hassiæ Landgravio, ut viva adhuc legitima uxore, aliam in Matrimonium duceret. Hi unanimiter docuerunt polygamiam simultaneam non ita divinæ legi

mus, facto agmine sese præstiterint novæ hujus opinionis adstipulatores assertoresque.

1) Ex hac distinctione inter contractum civilem et Sacramentum in connubiis Christianorum factum est, ut Napoleon in codice suo omnem fere indissolubilitatem a Matrimonio abstulerit. Historiam legislationis Napoleoneæ uberius exposuit et recensuit Küstner in op. *De Matrimonio et ratione, quæ ei cum civitate et Ecclesia intercedit.* Lips. 1810, pag. 76 et seqq.

2) Cf. Arcudium *De concordia Ecclesiæ occidentalis et orientalis*, lib. 7, cap. 27 et seqq., præsertim cap-20, pag. 550.

adversari, ut nullam dispensationem admittat in casu saltem necessitatis, si nimirum uxor quacumque de causa debitum conjugale reddere nequeat [1]. Imo Joan. Lyserus cum aliis contendit polygamiam divino jure permitti, humano dumtaxat vetari [2].

49. Circa indissolubilitatem diversæ quæstiones definiendæ proponuntur, prout Matrimonium spectatur aut ut *verum*, aut ut *ratum*, aut denique ut *consummatum*. *Verum* autem tantum dicitur conjugium, quod est in infidelitate contractum; *ratum* præterea, quod a fidelibus initum est juxta conditiones ab Ecclesia statutas; *consummatum* denique, quod usu interveniente completum est.

50. Igitur quoad Matrimonium *verum*, seu in infidelitate contractum nunc inter omnes Catholicos convenit, si paucos neotericos excipias, quos mox refellemus, illud dissolvi posse quoad vinculum, si alteruter conjugum ad fidem convertatur, alter vero nolit cum ipso tranquille vivere et absque injuria Creatoris.

51. Quoad Matrimonium *ratum*, Catholici docent illud posse dissolvi per sanctioris vitæ professionem in aliquo regulari ordine ab Ecclesia approbato, obluctantibus Protestantibus, qui cum a religionis votis abhorreant, unanimi consensione tradunt hæc nullius esse momenti ad conjugia dissolvenda. Novatoribus e diametro adversantur Græci schismatici, qui, teste Matthæo Monacho [3], non ratum tantum, sed et consummatum Matrimonium solemni religionis voto dissolvi propugnant.

52. Quoad Matrimonium demum *consummatum*, doctrina catholica est adversus Protestantes, nullo unquam in casu dissolvi posse quoad vinculum Christianorum conjugium, neque scilicet propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge; neque propter alterius conjugis adulterium.

53. Et hæc quidem de dissolutione Matrimonii quoad vinculum; nam de dissolutione imperfecta quoad thorum, sive quoad cohabitationem, plures causas esse, ob quas dissolvi possit, doctrina pariter catholica est adversus Lutheranos, qui nullam

1) Cf. Bossuet, *Hist. des variations*, lib. 6, §. 6: „Il fut dit, *scribit Bossuetius*, pour la première fois, depuis la naissance du Christianisme, par des gens qui se prétendaient Docteurs dans l'Eglise, que Jésus-Christ n'avait pas défendu de tels Mariages. Cette parole de la Genèse : « *Ils seront deux dans une chair*, fut éludée, quoique Jésus-Christ l'eût réduite à son premier sens." Attamen ejusmodi *instauratores sacrorum Evangelii* nomine hanc facultatem dederunt! Inde intelligas, qui tandem sit Scripturæ privato sensu explicatæ usus apud peculiares istos Evangelii vindices.

2) Hic Lyserus sub ementitis nominibus *Theophili Alethæi*, *Vincentii Athanasii*, *Gottlieb Wahremundi*, varia in lucem opuscula edidit ad causam agendam polygamiæ, inter quæ eminet, quod inscripsit: *Polygamia triumphatrix*. Alios polygamiæ patronos recenset Franc. Buddeus in op. *Institutiones theologiæ moralis*, Lips. 1727, part. II, cap. 3, sect. 6, §. 9, in not.

3) In *Quæst. Matrimon.*

hujus separationis causam legitimam admittunt, licet adeo faciles se præbeant in causis multiplicandis dissolutionis Matrimonii quoad vinculum.

54. Nostri igitur muneris est, catholicam doctrinam ex ordine vindicare adversus Ecclesiæ obtrectatores in singulis articulis, qui eo quo diximus modo ab ipsis impugnantur.

PROPOSITIO I.

Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum.

55. De fide est juxta can. II, sess. XXIV, Conc. Tridentini: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum; anathema sit.*

56. Hæc autem definitio tum Christi, tum Apostoli Christi doctrinam declarantis auctoritate fulcitur, atque perpetua Ecclesiæ traditione. Christus enim Matth. XIX, 4 et seqq. sciscitantibus Pharisæis, si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa, respondit: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et fœminam fecit eos? et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Instantibus porro Pharisæis: *Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii et dimittere?* reposuit Christus: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur, et qui dimissam duxerit, mœchatur;* vers. 7 et seqq. At si polygamiam non damnasset Christus, minime affirmasset mœchari illum, qui suà uxore dimissa aliam duxerit, aut mœchari eum, qui duxerit ab alio dimissam; repugnat enim esse mœchiam, ubi verum est conjugium, et contra mœchus haberi non potest, qui uxorem dimissam ducit, si prius conjugium vere solutum fuerit. Igitur si uxore dimissa aliam ducere non licet, id multo minus licere priori retenta, judicandum est [1]).

57. Verum quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensum, illud est, quod scribit Apostolus I Cor. VII, 10 et 11: *Iis, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari;*

1) Hoc ipso argumento utitur Buddeus, loc. cit.

et similiter Rom. VII, 2: ***Quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*** 1). Quamvis porro Apostolus in adductis locis expresse non loquatur nisi de sola uxore, cum tamen in cit. Epist. ad Corinthios paris conditionis virum et uxorem faciat in conjugii juribus, consequens est, quod ea, quæ de muliere scripsit, de viro pariter sint intelligenda, eo vel magis, quod polyandria penes Judæos, ad quorum legis normam scripsit Apostolus, minime obtineret 2).

58. Res denique tota conficitur ex perpetua Ecclesiæ traditione. Ex Patribus enim alii affirmant advenientem Christum omnem illam veterem polygamiæ consuetudinem delevisse, ut Chrysostomus 3); alii denunciant lege Evangelii reum esse adulterii, qui aliam uxorem quærit, quum habet suam, ut Ambrosius 4) et Augustinus 5). Concilium vero Milevitanum II, an. 416, adversus Pelagium celebratum cap. XVII, decrevit: ***Placuit ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur*** 6). Eadem habet Innocentius I 7). Nicolaus vero I, in responsis ad consulta Bulgarorum: ***Duas***, inquit, ***tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humanæ conditionis ad-***

1) V. 7. *Ἡ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. Ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένεται ἀνδρὶ ἑτέρῳ.*

2) Primum exemplum, quod occurrat in historia Judæorum de fœmina, quæ dederit libellum repudii viro suo, illud est, quod refert Josephus Flavius *Archæol.* lib. 15, cap. 7, n. 10, ed. Havercamp., de Salome Antipatri filia ac Herodis M. sorore, de qua scribit Josephus: *Πέμπει μὲν εὐθὺς αὐτῷ (Κοστόβαρῳ) γραμμάτιον, ἀπολουμένη τὸν γάμον, οὐ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους νόμους· ἀνδρὶ μὲν γὰρ ἔξεστι παρ' ἡμῖν τοῦτο ποιεῖν, γυναικὶ δὲ οὐδὲ διαχωρισθείσῃ καθ' αὐτὴν γαμηθῆναι, μὴ τοῦ πρότερον ἀνδρὸς ἀφίεντος.* „Ea illi *(Costobaro marito suo)* continuo misit libellum ad dissuendum Matrimonium, contra quam ferunt Judæorum leges. Nam viro quidem apud nos id facere licet; neutiquam vero fœminæ, quæ sponte discesserit, alteri nubere fas est, nisi prius a marito dimittatur." Hinc Joseph Scaliger *Animadv. in Eus.* pag. 159, seu n. 2015, de Salome: „Audacissima, *inquit*, mulier prima Hebræorum ausa est a viro discedere." Alterum occurrit lib. 18, *Archæol.* cap. 5, n. 4, ejusd. edit., de Herodiade, quæ dimisso priori marito Herode, magni Herodis filio, nupsit ejus fratri Herodi pariter cognomento. Animadvertit porro et hic Josephus, hoc factum esse contra patrias leges scribens: *Ἡρωδίας, ἐπὶ συγχύσει φρονήσασα τῶν πατρίων, Ἡρώδῃ γαμεῖται τοῦ ἀνδρὸς τῷ ὁμοπατρίῳ ἀδελφῷ, διαστᾶσα ζῶντος.* „Herodias, ut quæ in animum induxerat leges patrias violare, Herodi nupsit, viri sui, a quo vivo discessit, ex eodem patre fratri." Hujus exemplum postea aliæ perditæ fœminæ imitatæ sunt. Cf. Seldenum *Uxor hebræa*, lib. 3, cap. 19, Londini 1646.

3) *Homil.* LVI, in *Genes.* n. 3, ed. Maur. tom. IV, pag. 542, et *Hom.* LXII, alias LXIII, in *Matth.* n. 1, 2, edit. cit. tom. VII, pag. 620 et seq.

4) Lib. 1, *De Abraham*, cap. 7, n. 59, et cap. 4, n. 23, ubi cf. adnot. Maur. edit.

5) Lib. 1, *De Nuptiis*, cap. 10.

6) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. 1, col. 1220. Pertinet autem hic canon ad Concilium plenar. African. Carthagin. an. 407 celebratum.

7) *Epist.* VI, *ad Exsuperium*, Tolosan. cap. 6, apud Coustant col. 794.

mittit, nec lex Christianorum ulla permittit 1). Adeo vero constans ac perpetuum fuit hac de re Ecclesiæ judicium, ut facultatem, quam paulo ante meminimus, Philippo Hassiæ a novatoribus factam, christianus orbis exhorruerit, et ipsi Lutherani, ne tanti facinoris rumor in vulgus efflueret, omni ope, cum primum patratum est, curaverint 2). Attamen Joan. Gerhardo teste, celebris postea apud eosdem fuit bigamia comitis a Gleichen, quæ ab ipsis non solum tolerata, sed etiam probata fuit 3).

DIFFICULTATES.

59. *Obj.* 1° Apostolus I Timoth. III, 2, docens Episcopum oportere *unius uxoris virum* esse, satis aperte indicat pro Judæorum more aliis uxorum pluralitatem posse concedi. 2° Quod probe intellexit Imperator Valentinianus I, qui, teste Socrate 4), legem tulit ut *cuivis liceret duas simul habere uxores legitimas*, atque ut exemplo legem firmaret Justinam duxit, Severa adhuc vivente; quod 3° et fecisse Imperator alter Lotharius perhibetur. 4° Quare Gregorius II, in Epist. ad Bonifacium, cuidam indulsit ut propter uxoris suæ infirmitatem aliam duceret 5); 5° quem dum Gratianus temere hac de causa accusat, veluti sacrorum canonum et doctrinæ apostolicæ et evangelicæ infractorem 6), nonnisi propriam inscitiam prodit. 6° Et sane quomodo divina lege abrogata dici potest polygamia quam tanta cum laude sanctissimi patriarchæ et reges in V. T. frequentarunt? 7° Hæc enim neque liberorum procreationem, neque honestam educationem impedit, nec familiæ pacem ac tranquillitatem perturbat, ut olim Hebræa gens, nunc vero plerique orientis populi exemplo esse possunt. Quare si intolerabiles uxoris mores, si ejusdem sterilitas, reipublicæ status atque aliæ ejusmodi causæ persuadeant polygamiam, ex juris naturæ et gentium principiis ea permitti posse videtur. Ergo.

60. *Resp. ad* 1m, *Dist.* Ita docuit Apostolus ad excludendam in Episcopo polygamiam successivam, *conc.* ad excludendam polygamiam simultaneam, *neg.* De polygamia enim

1) Cap. 51, apud Hard. *Acta Concil.* tom. v, col. 371.
2) Loc. cit. *Hist. des Variat.* n. 6.
3) Loc. xxvi, cap. 5, §. 226.
4) *Hist. Eccles.* lib. 4, cap. 31.
5) Apud J. Hartzeim S. J. *Concilia Germanica*, Colon. Agripp. 1759, tom. i, pag. 34, sic porro se habet hoc responsum, quod exhibetur, n. 2: „Nam quod proposuisti, quod si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, et non detestabilis culpa excludit."
6) Causa xxii, q. 6, cap. 18, apud Pithœum, *Corpus jur. can.*, tom. i, pag. 391.

successiva Apostoli effatum universa intellexit antiquitas, ut suo loco ostendimus [1]; et aperte illius mens colligitur ex simili loquendi ratione qua in eodem epistola usus est Apostolus, qui disserens de diaconissa statuit, ut non eligatur nisi *quæ fuerit unius viri uxor* [2].

61. ***Ad*** **2m**, ***Neg***. Sanior enim critica jam rejicit tanquam commentitiam Socratis narrationem de Valentiniani facto, ac de lege ab eo lata. Etenim non solum Baronius [3], et eruditus Valesius [4], aliique auctores catholici [5] passim hujus historiæ veracitatem respuunt, sed et respuerunt, vel saltem in gravem falsitatis suspicionem revocarunt heterodoxi ipsi scriptores, inter quos eminent Puffendorffius [6], atque Buddeus [7]; idque merito, 1° quia ejusmodi legis nullam prorsus mentionem injiciunt Sozomenus, Theodoretus, Zosimus, et qui Valentiniani gesta studiosissime prosecutus est, Ammianus Marcellinus; 2° quia nihil ea de re ejus temporis Patres et ecclesiastici auctores memoriæ prodiderunt, nec Damasus Rom. Pontifex, nec Episcopi cæteri Valentiniano coævi, nec Hieronymus adversus eam legem reclamarunt, quæ fuisset christianæ religioni adeo injuriosa; 3° quia præmortua Severa, Justinam duxit Valentinianus, ut post Baronium ostendit Valesius [8]; 4° quia cit. Ammianus, quamvis Valentiniano infensus, eum commendat ob castitatis professionem scribens: ***Omni pudicitiæ cultu domi castus et foris***, ***nullo contagio conscientiæ violatus obscenæ***, ***nihil incestum***, etc. [9].

62. ***Ad*** **3m**, ***Dist***. Id fecisse perhibetur Lotharius contra legem Christi, ***conc***. legitime, ***neg***. Adversariis onus incumbit ostendendi sive Lotharium sive alios qui hoc attentarunt juxta Christi legem egisse, ut aliquid proficerent. Flagitia enim etiam principum nunquam possunt factum aliquod cohonestare. Porro de Lotharii polygamia hæc scribebat Nicolaus I,

1) Tract. *De Ordine*, n. 198. Interpretatio, quam dedit Theodoretus tum in hunc Pauli loc. tum in *Epist*. cx, *ad Domnum Antiochenum*, hujus Paulini textus, *de bigamo* nempe *simultaneo*, est prorsus singularis, quamque ipse excogitavit ut semet purgaret, quod promovisset ad Tyriorum episcopatum Irenæum comitem, qui successive bigamus erat. Quam ob rem de violatis Ecclesiæ canonibus accusatus, ipse contra interpretationem et sensum antiquitatis alia ratione omnino verba Pauli exposuit. Cf. Renaudot. *Perpét. de la foi*, tom. v, liv. 6, chap. 8, circa finem. Cf. etiam Christ. Lupum diss. *De cleric. continent*. cap. I.

2) I Tim. v, 9: *Ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή*.

3) Ad an. 370, n. 125, ubi fuse de hoc argumento agit; cf. etiam adnot. Pagii ad an. 375, n. 5.

4) In not. 2, ad cap. 31, lib. 4, Socr.

5) Cf. Nat. Alex. in sæc. IV, cap. ult. art. 4.

6) *De jure naturæ et gentium*, Francofurti ad Mœnum 1706, tom. I, lib. 6, cap. 1, *De Matrimonio*, §. 16.

7) *Institut. theologiæ dogmaticæ*. Lips. 1741, lib. 5, cap. 4, §. 47, in not. pag. 1319, quibus addendus est W. Lowth in adnot. ad loc. cit. Socratis, qui præterea ex alio capite ostendit falsam esse Socratis narrationem, dum refert Justinam virginem fuisse; ex Zosimo enim constat Justinam prius nuptam fuisse Magnentio tyranno.

8) Loc. cit. Cf. etiam Pagium loc. cit.

9) Lib. 30, cap. 9, edit. Valesii. Paris. 1681.

quæ et aliis ejusdem criminis viro illi principi sociis aptari debent: *Annon districta ultione feriendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech imitatus esse dignosceris?* Nicolaus præterea contubernium cum pellice Imperatori prohibuit, Episcopos vero assentatores, quique facinus probaverant, e sedibus dejecit [1]).

63. *Ad* 4m, *Dist.* Indulsit Gregorius II, ut aliquis duceret aliam uxorem ob prioris infirmitatem, quæ nempe talis esset, ut plerisque placet [2]), quæ constitueret impedimentum dirimens perpetuæ impotentiæ, *trans.* ob infirmitatem qualemcumque quæ supervenerit Matrimonio alias legitime contracto, *neg.* Ideo vero transmisimus primum distinctionis membrum, quia viris eruditis epistola illa suspecta est, ab aliis vero ut supposititia rejicitur [3]).

64. *Ad* 5m, *Dist.* Quem Gratianus accusat errore facti deceptus, *trans.* errore juris, *neg.*

65. *Ad* 6m, *Dist.* Polygamiam patriarchæ et reges frequentarunt in V. T. et quidem, ut plures existimant, ex divina dispensatione [4]), *conc.* quæ propterea frequentari etiam possit in N. T., sublata a Christo omni polygamia simultanea, *neg.* ut constat ex adductis probationibus.

1) Acta quæ spectant ad Lotharii facinus, cf. apud Hartzeim *Concilia Germanica*, tom. II, a pag. 265 ad pag. 355.

2) Hanc tamen responsionem respuit Estius in lib. 4 *Sent.* d. 33, §. 6, qui censet Gregorium II, (quem ipse cum Gratiano dicit III), non permisisse alterum Matrimonium tanquam justum et legitimum, sed tanquam minus malum respectu fornicationis cum pluribus, quæ illi viro erat metuenda propter ejus incontinentiam. „Quæ responsio, *subdit*, si non placet, fatendum erit cum Gratiano rescriptum hoc Gregorii, tanquam sacris canonibus imo evangelicæ et apostolicæ doctrinæ penitus adversum, non esse recipiendum; Pontificem autem non voluisse tanquam fidei dogma definire, sed solum opinionem suam de re nondum definita aliis declarasse." Cf. Bossuet, *Défense de l'Hist. des variat.* §. 62.

3) Cf. Collet, *Continuatio prælect. theologic.* Hon. Tournely. Venet. 1757, tom. VIII, cap. 5, art. 2, sect. 3, n. 131. Cf. Binterim in op. cit. *Monumenta*, etc. tom. VI, part. I, pag. 451, qui agens de impedimento impotentiæ hanc epistolam ex silentio Othonis et Willibaldi suspectam pariter habet. Sebast. Bernardi in op. *Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti*, Venet. 1777, part. II, tom. II, cap. 68, contendit Gregorium II, locutum esse de conjugio inito in infidelitate, quod cum Sacramentum non sit, eam non habet firmitatem quam sibi vindicat conjugium Christianorum, quod Sacramentum est. Cum igitur jus naturale omnimodam firmitatem non exposcat in conjugio, ita ut in nonnullis casibus dissolvi nequeat, ad ejus normam Gregorius responsum suum dedit, non autem juxta jus evangelicum et apostolicum, quod profecto doctus Pontifex non ignorabat. Sane Germani recens conversi erant opera S. Bonifacii ad religionem christianam; hinc ille de quo loquitur S. Pontifex et cum quo mitius agendum censuit, connubium adhuc ethnicus contraxerat; superveniente vero impotentia in ejus uxore, declaravit Pontifex prius conjugium dissolvi posse, ac novum iniri. Cf. pag. 166 et seqq.

4) Ita inter cæteros tenent Bellarminus, *De Matrim.* cap. 11, n. 25 et seqq. et Estius loc. cit. §. 6, qui arbitrantur polygamiam ex se nunquam licitam fuisse. Alii autem cum S. Thoma in *Suppl.* q. 65, art. 1, censent verisimilius polygamiam absolute, seu essentiæ et primariis conjugii finibus non adversari, et tamdiu licitam fuisse quamdiu evangelica lege sublata non est, adversari autem secundariis, ut vocant, conjugii finibus, cujusmodi sunt pax, tranquillitas, mutua obsequia, etc. Cf. Collet op. cit. cap. 5, art. 2, concl. 1.

66. *Ad* 7m, *Trans.* Hæc enim aliaque ejusmodi rationum momenta ad summum evincerent polygamiam juri naturali absolute non esse contrariam, prout cum suis contendit Calvinus 1); seu ut alii censent non adversari primariis conjugii finibus, id est, prolis generationi, ejusdemque institutioni; nullo autem modo evincunt polygamiam non fuisse a Christo in Nova Lege abrogatam. Siquidem adversus facta rationes congruentiæ non valent. Cæterum quæ de orientalium populorum felicitate, pace domestica, educatione familiæ ambitiose jactantur, facile ipsis eorum annalibus et experientia refelluntur. Sed præterea addimus, felicitatem illam et pacem iis rationibus et mediis apud illos comparari, quæ naturæ atque indoli societatis maritalis omnino repugnant. Uxores enim in gynæceum tanquam in perpetuum carcerem detruduntur 2); liberi etiam, mares potissimum, plerumque eunucho vel servo, raro matri, in disciplinam traduntur. Utrum vero hæc appellanda sit beatitudo et felicitas, utrum societas maritalis, et liberalis filiorum institutio, ipsis polygamiæ patronis pronunciandum relinquimus.

PROPOSITIO II.

Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro conjuge ad fidem converso, nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia Creatoris.

67. Hæc propositio certa est. Vix enim unquam de illius veritate dubitatum fuit usque ad medium sæculum anteactum, ex occasione solemnis decreti quod supremus senatus Parisiensis die 2 Jan. 1758, edidit, ad confirmandum judicium latum a curia Svessionensi die 5 Febr. 1756, in causa Judæi Borach Levi Argentinensis recens ad fidem conversi, quo eidem vetitum est, aliud inire conjugium, quamvis uxor judæa renueret obstinate habitare cum ipso 3). Ex hoc autem tem-

1) Calvinus uxorum simultaneitatem tam stricte juri naturali prohibitam autumat, ut patriarchas, quod plures uxores duxerint, violati hac in parte juris naturalis, ac adulterii reos traducere non vereatur. De quo cf. Puffendorfium op. cit. lib. 6, cap. 1.

2) Comes De Maistre, *Du Pape*, liv. 3, chap. 2, apposite scribit: „La femme est plus que l'homme redevable au christianisme. C'est de lui qu'elle tient toute sa dignité. La femme chrétienne est vraiment un être *surnaturel*, puisqu'elle est soulevée et maintenue par lui jusqu'à un état qui ne lui est pas *naturel*." Paulo ante jam adduxerat observationem D. Buchanan, qui in op. *Christian. Rechearches in Asia, by the R. Claudius Buchanan*, Lond. 1812, pag. 66, scripserat: „Dans tous les pays où le christianisme ne règne pas, on observe une certaine tendance à la dégradation des femmes."

3) Qui primus conjugio interdixit Borach Levi, fuit Fitz-James Episcopus Svessionensis, qui non infimum locum tenet in historia jansenismi. Levi appellavit ab hujus sententia ad senatum Parisiensem, qui decretum Episcopi Svessionensis confirmavit. Omnia quæ ad hanc celebrem causam spectant collecta sunt in op. cui tit.: *Recueil impor-*

pore plures prodiere libelli ad evincendam indissolubilitatem ejusmodi conjugiorum, quorum longa ac inutilis res esset catalogum texere [1]). Inter hujus novæ doctrinæ patronos eminent Augustinus Gervas. Vindobonensis Professor [2]), et Auctor institutionum theologicarum Lugdunensium [3]), quos non pauci in Germania præsertim [4]) et Gallia secuti sunt, ex quibus unum recensebimus Tabaraud [5]), jansenianæ factionis postremis his annis fulcrum præcipuum. Sic igitur adversus hos neotericos omnes, qui plerumque permoti videntur ad eam sententiam propugnandam, quod contraria sit ei quam sequitur Ecclesia Romana, assertam propositionem adstruimus.

68. Illa propositio *certa* censenda est, et a quovis cordato Catholico tenenda, quæ solidum habet in Scripturis fundamentum, atque in communi Patrum doctrina, in Romanorum Pontificum decretis et in constanti Ecclesiæ praxi; quæque demum communi theologorum et canonistarum suffragio gaudet: talis porro est asserta propositio.

69. I. Solidum fundamentum enunciatam thesim habere in Scripturis, constat ex verbis Apostoli I Cor. VII, 10 et seqq.: ***Iis autem, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum . . . Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror***

tant sur la question de savoir, si un Juif peut se remarier après son baptême. 2 vol. in 12, 1759, Leridant in op. *Code Matrimonial*, tom. I, pag. 430, et Pothier tom. II, n. 499, illius collectionis analysim instituerunt.

1) Præcipui sunt: *Dissertation où l'on prouve que S. Paul n'enseigne pas que le Mariage puisse être rompu, lorsqu'une des parties embrasse la religion chrétienne*, par Alex. Desessarts, I vol. in 12, 1765; *Traduction des deux livres de S. Augustin à Pollentius avec des notes*, cujus auctor est D. Pilé; item *Collectio variarum dissertationum casum Apostoli illustrantium*, editore Jud. Leplat. I vol. in 8, Leodii 1779. Fere omnia opera, quæ contra dissolutionem horum conjugiorum edita sunt, in Indicem librorum prohibitorum fuerunt relata. Horum auctores plerique factioni jansenisticæ, aut aulicæ curiæ fuerunt addicti.

2) In Tract. seu lib. 5, *De Sacram. Matrim.* cap. 5, opp. tom. II, Viennæ 1766.

3) Diss. IV, art. 3.

4) Inter quos non infimum locum tenet Eybel, ac novissime Dr. Binterim qui in op. cit. *Monumenta Ecclesiæ christiano-catholicæ primi, medii ac novissimi ævi*, tom. VI, part. I, *Mantissa* 1, satis prolixam edidit dissertationem pro indissolubilitate horum conjugiorum. Verum de hoc Cl. Auctore paulo post disseremus.

5) In op. *Princip. sur la distinct. du contrat, et du Sacrement de Mariage*, nov. edit. pag. 32 - 35, item pag. 279 et seq. Alios recentiores auctores cf. apud D. Jos. Carrière, *De Matrimonio*. Paris. 1837, tom. I. part. II, *De prop. Matr.* sect. 3, cap. 1. Mirum porro videri debet inter hos auctores etiam recenseri Card. La Luzerne, qui et ipse huic sententiæ adstipulatus est in *Instr. sur le Rituel*, num. 670.

in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus. Apostolum vero hic loqui de solutione quoad vinculum non autem tantum quoad thorum, manifestum fit 1° ex antithesi quam instituit inter conjugia fidelium, et conjugia in infidelitate prius contracta, atque ex dispari conditione quam inter ejusmodi conjugia intercedere declarat. Conjugia enim inter fideles inita affirmat esse absolute indissolubilia quoad vinculum, cum dicat: *Quod si discesserit* (fidelis quacumque ex causa), *manere innuptam, aut viro suo reconciliari;* conjugia vero e contra in infidelitate inita dissolubilia esse asserit, dicens: *Quod si infidelis discedit, discedat,* quin ullam apponat restrictionem; imo magis hanc libertatem declarat adjiciendo: *Non enim servituti,* etc. 2° Ex eo quod si Apostolus nonnisi de separatione quoad thorum, aut quoad habitationem loqui voluisset, nihil omnino concessisset fideli super infidelem, quod jam non esset in ejus potestate; cum infidelis, discessione sua quoad thorum et cohabitationem, jam Matrimonium dissolverit; ergo quin dicamus aut supervacanea, aut sensu vacua esse Apostoli verba, concludamus necesse est de dissolutione quoad vinculum ipsum esse locutum. 3° Constat ex ratione quam adducit Apostolus dicens: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi; servitutis* porro nomine hic significari non potest nisi vinculum illud quo fit, ut alteruter conjugum debeat aut cælebs vivere aut alteri parti reconciliari, de quo paulo ante locutus fuerat cum ageret de conjugio fidelium, quodque inferius vers. 39, *ligamen* vocat, ejusque solutionem *liberationem.* Cum igitur huic servituti minime obnoxium esse fidelem conjugem doceat Apostolus, consequens est, per infidelis discessionem plane dissolvi Matrimonium in infidelitate contractum.

70. II. Fundatur thesis in communi Patrum doctrina; quotquot enim cit. Apostoli verba explanant, ea de perfecta dissolutione intelligunt. Sic S. Ambrosius: *Quidam,* inquit, *putant omne conjugium a Deo esse, maxime quia scriptum est: Quæ Deus conjunxit, homo non separet. Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo Apostolus dixit: Quod si infidelis discedit, discedat? In quo et mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, et ostendit non a Deo* (esse) *omne conjugium* [1]; id est, non omne conjugium esse inso-

1) *Lib.* VIII, *in Luc.* num. 2, edit. Maur. qui præterea ibid. n. 8, subdit: „Unde et Apostolus: *Denuntio,* inquit, *non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere.* Et infra; *Cæteris,* inquit, *ego dico, non Dominus: si quis frater infidelem habet uxorem et relinquit eam.* Itaque ubi est impar conjugium, lex Dei non est. Et addidit: *Quod si infidelis discedit, discedat.* Simul idem Apostolus negavit legis esse divinæ, ut conjugium qualecumque solvatur: nec ipse præcepit, nec dedit deserenti auctoritatem, sed culpam abstulit destituto."

lubile, cujusmodi est illud infidelium, de quo loquitur S. Doctor. Sic et Ambrosiaster antiquissimus auctor, atque Ambrosio ipsi coævus, ab hac communi ac recepta Ecclesiæ doctrina minime recedit exponens Apostoli textum: *Si infidelis*, scribit, *odio Dei discedit, fidelis reus non erit dissoluti Matrimonii ... ac per hoc non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit* [1]). S. Joan. Chrysostomus pariter in hunc modum interrogat: *Quid est autem: si infidelis discedit, discedat? Ut si jubet te sacrificare, aut sociam esse impietatis propter Matrimonium, aut recedere, melius est ut divellatur Matrimonium, quam pietas* [2]). Theophylactus qui Chrysostomum in epitomen redegit, eadem ferme verba adhibet in Comment. in hunc locum scribens: *Veluti si tibi imperet, ut suæ particeps fias infidelitatis aut discedas a Matrimonio, discede, satius enim est connubium solvere, quam pietatem* [3]). Eadem ratione exponit OEcumenius [4]). Sermonem vero in his esse de dissolutione conjugii quoad vinculum, ipsa orationis series declarat.

71. III. Fundatur in Romanorum Pontificum decretis, et constanti Ecclesiæ praxi, quæ profecto apud catholicum virum magnum pondus habere debent. Jam vero celebre est Innocentii III doctissimi Pontificis decretum, quod extat in cap. VII: *Quanto de divortiis*, his verbis expressum: *Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit: et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus: Si infidelis discedit, discedat; frater enim vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi. Nam etsi Matrimonium verum inter infideles existat, non est tamen ratum* [5]). Quod quidem decretum sequentes Pontifices probaverunt ad unum omnes. His propterea innixus sapientissimus Pontifex Benedictus XIV, lib. VI, *De Synodo*, cap. IV, §. 3, scribebat: *Certum est, infidelium conjugium, ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso, et per Apostolum I Cor. VII promulgato, dissolvi, cum conjugum alter chri-*

1) *Comment.* in hunc loc. in append. opp. S. Ambros. edit. Maur. tom. II, pag. 134.

2) *Hom.* XIX, *in cap.* VII, *Epist.* I *ad Cor.* X, n. 3, opp. edit. Maur. tom. I, pag. 163: *Τί δὲ ἐστὶν, εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω; οἷον· εἰ κελεύει σοι θύειν καὶ κοινωνεῖν αὐτῷ τῆς ἀσεβείας διὰ τὸν γάμον, ἢ ἀναχωρεῖν, βέλτιον διασπασθῆναι τὸν γάμον, καὶ μὴ τὴν εὐσέβειαν.*

3) *Οἷον, εἰ κελεύει σοι ἢ κοινωνῆται τῆς ἀπιστίας αὐτῷ, ἢ ἀναχωρεῖν τοῦ γάμου, ἀναχωρείτω· βέλτιον γὰρ τὸν γάμον, ἢ τὴν εὐσέβειαν λυθῆναι.* Opp. edit. Venet. 1755, tom. II, pag. 160.

4) *Comment.* in hunc loc. opp. edit. Paris. 1630, tom. I, pag. 480, qui clarius adhuc loquitur.

5) Apud Pithœum *Decretales*, etc. tom. II, pag. 221. Eadem ferme habet in cap. *Gaudemus* VIII, *De divort.* ibid. pag. 222.

stianam fidem amplectitur, renuente altero, in sua infidelitate obdurato, cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris, etc. Hanc vero doctrinam in praxim deductam fuisse in universa Ecclesia luculentis exemplis evincitur ab eodem Pontifice tum loc. cit. tum lib. XIII, cap. XXI, §. 2 et seq. qui plures casus recenset excussos et resolutos a Summis Pontificibus S. Pio V, Gregorio XIII, et Paulo V. Quibus adjici possunt responsa a S. Congregatione Concilii Tridentini interprete sæpius data; id ipsum evincunt Rituales libri variarum Ecclesiarum, ut Svessionensis [1]), Metensis, Bononiensis in Britannia minori, Ebroicensis, aliique passim, qui eamdem praxim confirmant [2]); usus item qui ab immemorabili viguit dissolvendi ejusmodi conjugia in regionibus in quibus Judæi degunt, ut in Italia, Germania, Galliis, nominatim vero in diœcesibus Argentinensi, Virdunensi, Metensi, Tullensi [3]). Neque adversarii nostri diffitentur a pluribus sæculis, in Occidente præsertim hanc praxim obtinuisse, quin aliquis unquam reclamaverit. Aut igitur fatendum est in casu nostro conjugia dissolvi, aut Romanos Pontifices, imo universam Ecclesiam, contra bonos mores graviter deliquisse, dum tot adulteria cohonestavit.

72. IV. Fundari demum thesim nostram in communi et constanti theologorum et canonistarum doctrina res facti est quam nec adversarii ipsi in dubium revocant; si enim in tota antiquitate unum fortasse Cajetanum excipias [4]), quem omnes norunt fuisse novitatum aucupem, nullum invenies qui huic doctrinæ non adhæserit. Ante Gratianum quidem sæc. IX, hanc doctrinam propugnarunt, ut vidimus, Theophylactus et OEcumenius inter Græcos; sæc. XI, Hugo a S. Victore [5]) inter Latinos. Rursus sæc. XII, inter Græcos eminet interpres canonum doctis-

1) Quod editum est ab ipsomet D. de Fitz-James an. 1753, tom. I, pag. 272.

2) Cf. apud D. Jos. Carrière op. et loc. cit. pag. 187.

3) Ibid.

4) Attamen Cajetanus ipse *Comment. in* I *Cor.* VII, vers. 15, cum retulisset nostram expositionem de perfecta conjugii dissolutione subdit: „In hoc sensu *communiter intelligit hæc Pauli verba Ecclesia;* hinc enim intelligit liberum esse tam christianum quam christianam conjugem, si infidelis conjux separetur, ad contrahendum cum alio seu cum alia conjugium.” Deinde, contraria sua sententia exposita, pergit: „Quia tamen antiquo Ecclesiæ usu sensum communem textus hujus firmatum credo, et *textus capax est hujus sensus communis:* ideo dicendum est, etc.” A Cornelio a Lapide *Comment.* in hunc Apost. locum adducitur pro contraria sententia etiam Dom. Soto in 4, d. 39, art. 4. Ast lapsus hic est a Lapide; siquidem loc. cit. Domin. Soto oppositum prorsus docet cum S. Thoma, et innititur auctoritate Innoc. III, aliorumque qui a Gratiano adducuntur. Cf. in op. cit. edit. Metimnæ Campi 1581, tom. II, pag. 312, Id ipsum dicatur de Petro Soto, quem Paulus Sarpius in *Hist. Conc. Trid.* lib. 7, n. 64, adducit tanquam faventem sententiæ de indissolubilitate ejusmodi conjugiorum; certum enim pariter est Petrum Sotum communi adhæsisse sententiæ, ut constat ex *Institutione sacerdotum*, Lect. 12.

5) *De Sacramentis*, lib. 2, part. XI, cap. 13, opp. edit. Venet. 1588, tom. III, fol. 299.

simus Theodorus Balsamon [1]), et inter Latinos Petrus Lombardus [2]), et qui in ejus opera commentarios ediderunt [3]); post Gratianum vero ad unum omnes ad hæc usque tempora eam tradiderunt.

73. Si igitur ea propositio certa censenda est, quæ in Scriptura, Patribus, Romanorum Pontificum decretis, Ecclesiæ praxi et communi doctorum auctoritate fundatur, cum talis sit ex dictis propositio nostra, tanquam certa ea omnino tenenda est, ita ut nulli cordato theologo absque insigni temeritatis nota ab ea recedere fas sit.

DIFFICULTATES.

74. I. *Obj.* 1° Matrimonium quod jure naturæ validum ac legitimum est, omnibus theologis fatentibus, est prorsus insolubile, 2° tale autem est Matrimonium infidelium quod Deus ipse conjunxit, et quod 3° suo modo unionem Christi cum Ecclesia pariter repræsentat. 4° Christi præterea et Apostoli sententiæ de indissolubilitate Matrimonii cujuscumque generales sunt, neque ullam exceptionem patiuntur. 5° Si theologi propterea constare sibi volunt fateantur necesse est, Matrimonia in infidelitate contracta nullo unquam in casu dissolvi posse.

75. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Si nulla exceptio aut dispensatio, Deo ipso auctore fiat, *trans.* si divina auctoritate fiat exceptio aut dispensatio, *neg.* Alioquin Deus nunquam permisisset conjugiorum dissolutionem, attamen reipsa permisit per libellum repudii. Quamvis ergo Matrimonii indissolubilitas naturæ admodum consentanea sit, non est tamen eadem jure stricto omnino imperata [4]).

76. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Ita tamen, ut possit eodem Deo auctore dissolvi, *conc.* ita ut dissolvi nequeat, *neg.* Responsio patet ex dictis; potiori enim jure Deus conjunxerat Matrimonia Hebræorum, quæ tamen, ipso permittente, dissolvi poterant.

1) Cf. apud Beveregium in *Synodico*, Oxon. 1672, nec non in Photii *Nomocan.* apud Justellum in *Bibliotheca Juris canonici veteris.* Lutet. 1661.

2) Lib. 4, d. 39.

3) Quatuor circiter mille recensentur qui super Petrum Lombardum commentaria scripserunt.

4) Vidimus ex S. Augustino firmitatem plenam conjugio provenire ex ratione Sacramenti; hinc non desunt graves theologi et canonistæ, et juris naturalis periti qui arbitrentur Matrimonii dissolutionem non adversari primario saltem juri naturali, etsi secundario adversetur, cum non infirma rationum momenta ex jure naturali petita hanc dissolutionem damnent. Cæterum si juri naturali primario adversaretur conjugii dissolutio, eam nunquam Deus in Veteri Lege permisisset, prout fecit. Cf. De Chapt de Rastignac in op. *Accord de la révélation et de la raison contre le divorce.* Paris. 1790; Barruel, *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*, 1789; D. De Bonald *Du divorce considéré au* XIX *Siècle;* D. De Nougaré, *De la législation sur le Mariage et sur le divorce*, 1802, et in op. *Histoire des lois sur le Mariage* 1803, quos citat D. Carrière op. et loc. cit. pag. 154 et seqq.

77. *Ad* 3ᵐ, idem esto responsum. Nam etiam connubia Hebræorum potiori ratione, seu ratione typi, futuram Christi cum Ecclesia conjunctionem repræsentabant, et nihilosecius poterant dissolvi.

78. *Ad* 4ᵐ, *Dist.* Generales Christi et Apostoli sententiæ nullam exceptionem patiuntur, quæ fiat auctoritate humana, *conc.* auctoritate divina, *neg.* Alioquin nec Matrimonia rata fidelium per solemnem sanctioris vitæ professionem possent dissolvi; quod profecto adversarii nostri non dicent, si Catholici esse velint.

79. *Ad* 5ᵐ, *Neg.* Optime enim sibi constant theologi dum admittunt Matrimonia infidelium per divinam dispensationem dissolvi posse; non autem humana auctoritate. In eo autem versatur adversariorum error, ut patet ex propositis difficultatibus, quod supponant a nobis admitti, ejusmodi infidelium conjugia humana auctoritate dissolvi; cum nos e contra doceamus sola divina auctoritate id fieri, seu nomine Dei, qui, ut loquitur Benedictus XIV, *talem exceptionem in favorem fidei apposuit*, ut paulo ante dictum est.

80. II. *Obj. et Inst.* Atqui ejusmodi exceptionis Scriptura in primis non meminit. 1° Illud enim Apostoli: *Si infidelis discedit, discedat*, nimis obscurum est et ambiguum ut certo colligi inde possit dissolutio vinculi conjugalis, et potestas facta fideli alterius conjugii ineundi. 2° Imo scholasticorum expositio verbi *discedat*, haud facile poterit confirmari regulis hermeneuticis, et contraria menti Apostoli omnino videtur. 3° Cum enim Apostolus constituerit tanquam principium, diversitate religiosæ confessionis non solvi conjugium, ad propositam sibi quæstionem: quid facto opus sit si infidelis nolit pacifice cum fideli cohabitare? respondet: *Si infidelis discedit, discedat*, perinde ac si diceret: Nos Christiani impedire non valemus, quominus infidelis juxta leges civiles, relicta fideli altera parte conjugali, novum ineat conjugium; potius omnia nobis dimittenda sunt, quam ut fidem abnegemus. Hac ratione respondit Apostolus juxta æquale utriusque jus conjugale modo declaratum, ita ut sensus sit: si ethnicismus alterius partis conjugalis non dat Christiano discedendi facultatem, quanto minus eam infideli dare poterit sanctissima christiana religio? Quod si scandalizatus infidelis discedit, discedat; fides nostra, quæ ad pacem monet, culpa vacat, sed, ut ait Chrysostomus, ille infidelis causam præbuit, ut is qui fornicatus est. 4° Injusta igitur ab infideli facta separatio, ut concludit Hammond [1]), juxta Paulinam argumentationem nullum præbet fideli privilegium, et quidem, ut testatur Chrysostomus, tam parum id valeret

1) *Annot.* in Epist. Paul. ex edit. Clerici pag. 144.

præstare, quam ad id valet fornicatio. 5° Illud vers. 11 positum Pauli principium: *Quod si discesserit, manere innuptam*, habet hic locum; nec ut maneat innupta, res tam difficilis esse debet Christianæ secundum illud vers. 29: *Tempus breve est, reliquum est ut qui habent uxores tanquam non habentes sint.* 6° Eo magis quod reconciliatio cum parte infideli semper esset a Dei gratia speranda, cum juxta leges Romanas liceret redire ad prius conjugium. *Spreti repetit vestigia lecti.* Incumbit proinde fideli derelictæ, ut pro conversione infidelis conjugis oret. 7° Verba autem: *Non enim servituti subjectus est*, etc. quæ huic interpretationi obesse videntur, non debent intelligi de servitute *conjugali*, sed *de servitute peccati;* ita ut ex Apostolo fides omnibus sit præferenda, cum non ea ratione vir et uxor alligati sint, ut debeant etiam ad peccandum inservire, et seipsos perdere. 8° Sane in fœdere in quo utraque pars æqualibus juribus gaudet, cujusmodi est conjugium, servitus locum habere nequit. 9° Præsertim cum Apostolus hic vocabulis utatur *τὸν ἄνδρα* et *τὴν γύναικα*, quibus aperte conjugium nondum solutum esse indicat. 10° Ne autem etiam in casu, quo conversio sperata locum non haberet, sine solatio fidelem conjugem relinqueret Paulus, pergit vers. 17: *Unicuique sicut divisit Deus*, id est: cogita, quia Deus ita tecum voluit; hanc christianam regulam quilibet fidelium, in quocumque demum casu sit, sequatur. 11° Hæc igitur interpretatio de separatione quoad victum thorumque, simplicissima et maxime literalis Paulini textus videtur. Nostri scholastici in hac quæstione, dum ex verbo *discedat* concludunt, fidelem conjugem non adigi ad infidelem sequendum, si is pacifice cohabitare nolit, sed posse alteri nubere, supponunt quod est in quæstione [1]). Ergo.

1) Ita Binterim in Diss. cit. *circa indissolubilitatem conjugii quod extat fidelem inter et infidelem*, §. 2.

Illud vero in Cl. Auctoris commendationem silentio prætereundum non censeo, quod vix ipsi innotuerit per literas ad eum datas a R. D. Carolo Vizzardelli a Secretis pro literis latinis SS. Domini N. Gregorii XVI, VI Kal. Oct. 1832, Summum Pontificem ægre tulisse sententiam quam in VI tom. part. 1, *Mantissa* I, adstruxerat circa indissolubilitatem conjugii fidelem inter et infidelem, si hic sine injuria Salvatoris cohabitare nolit, ut statim se receperit, ac insequentem emiserit declarationem: „In rebus theologicis a supremo totius Ecclesiæ magistro, cui Jesus Christus docendi munus demandavit, edoceri, maxima discipuli laus est et gloria. Qua de causa, quamquam quæstio proposita a Conciliis nondum sit definita, sufficit tamen mihi auctori operis citati, significata Summi Pontificis nostri Gregorii displicentia, ut eam loco citato assertam et defensam de indissolubilitate præfati conjugii sententiam, tanquam decretis Summorum Pontificum et praxi Ecclesiæ contrariam declarem et rejiciam, sicut et omnia alia opuscula infallibili Ecclesiæ Catholicæ Summique Pontificis judicio humillime subjicio. *Düsseldorfii* 16 Octobris 1832; *Dr. Binterim.*" Inserta est autem hæc declaratio tom. VII, part. II, ad finem operis archæologici. Ita se gerunt, qui ex animo Catholici sunt.

81. ***Resp. Neg. subs. Ad*** 1^m^ ***prob. Dist.*** In se, ***trans.*** si ei accesserit Ecclesiæ interpretatio quæ sensum germanum determinet, ***neg.*** Jam vero Cornelius a Lapide fuse ostendit non solum ex contextu, sed ex communi interpretum græcorum et latinorum expositione, Romanorum Pontificum interpretationem genuinam præ se ferre Paulini testimonii sententiam [1]). Addo obscuritatem quam exaggerant adversarii, si qua revera sit, novam esse rationem subjiciendi propriam interpretationem expositioni Ecclesiæ.

82. ***Ad*** 2^m^, ***Neg.*** Hanc enim oppositionem cum hermeneuticis regulis et Apostoli mente non solum scholastici non deprehenderunt, ut adversarii fingunt, sed neque Patres et interpretes, ut vidimus, neque Romani Pontifices. Mirum proinde est, ipsos solos, qui tamen fatentur, imo contendunt Pauli textum nimis obscurum esse, ejusmodi oppositionem invenisse.

83. ***Ad*** 3^m^, ***Neg.*** Tota enim hæc adversariorum expositio nititur falso, ut ajunt, supposito, quod scilicet Apostolus constitutum a se principium de indissolubilitate Matrimonii extendat pariter ad casum sibi propositum de infideli, qui nolit pacifice vivere cum fideli; cum tamen ex orationis serie contrarium plane appareat. Etenim, cum Apostolus declaraverit, insolubile manere connubium, si infidelis consenserit pacifice degere cum fideli, eo quod diversitas confessionis non sit ratio conjugii solvendi, postea ad casum nostrum deveniens contrarium omnino statuit, dicens: quod si infidelis discedit, seu abrumpit Matrimonii vinculum, disrumpat ut ei placet, atque penitus divellat: et tunc conjux fidelis liber erit, utpote solutus ab eo vinculo, quod licet injuste, tamen ex parte sua infidelis disrupit ac solvit. Hunc enim sensum exigit antithesis a Paulo instituta inter duos priores casus, in quibus aperte omnem exceptionem sustulit, imo expressam apposuit restrictionem de obligatione manendi in priori conjugio, quamvis divortium quoad thorum victumque intercesserit, et inter tertium casum in quo absolute pronunciat

1) *Comment.* in hunc loc. Vidimus ipsum Cajetanum non abnuere ejusmodi expositionem Apostoli menti consentaneam esse, atque contextui, sic enim scribit loc. cit. „Quia tamen antiquo Ecclesiæ usu sensum communem textus hujus firmatum credo, et *textus capax est hujus sensus communis:* ideo dicendum est quod Dominus in Evangelio non communem utrique conjugi, sed merito propriam tradidit libertatis legem, ut textus ipse manifeste dicit. Paulus autem communem utrique conjugi legem libertatis promulgat, auctoritate procul dubio divina; qua sola separari potest quod Deus conjunxit, juxta verbum Domini de conjugio, non Christianorum, sed ab initio mundi constituto . . Infidelitas autem, quæ ad animam spectat, paris censetur juris in utroque conjuge a Paulo. Et hæc dicta sint ad satisfaciendum quæstioni de contrarietate doctrinæ Pauli ad doctrinam Christi. Christus enim solam fornicationis causam excepit solutionis conjugii quoad vinculum *(juxta pecu-liarem Cajetani sententiam, de qua postea);* Paulus autem alteram docens causam, docet, non esse solam fornicationis causam."

Apostolus vinculum semel ab infideli solutum, tale permanere. Sane per verbum *discedat* solutionem conjugii quoad vinculum ex parte infidelis juxta leges Romanas significari adversarii ipsi fatentur; quare igitur nunc contendunt coarctari ejus significationem ad solam separationem quoad thorum et habitationem respectu fidelis? Quæ porro adjiciunt adversarii, nihil aliud evincunt, quam infidelem inique ac injuste se gerere, dum propter religionem christianam solvit conjugium, quod et nos ultro fatemur, nec infidelitatem hoc jus ei tribuere. Ast non evincunt, quod ipsis probandum esset, Deum ex hac occasione non dedisse in favorem fidei, Christiano, privilegium novas ineundi nuptias.

84. *Ad* 4m, *Dist.* Injusta infidelis separatio nullum præbet fideli privilegium per se, *conc.* ex Dei dispositione, *neg.* Neque enim nos, ut objectio supponit, ex injusta infidelis separatione repetimus privilegium de quo est sermo, sed ex Deo, ut sæpius diximus, qui in fidei favorem in ejusmodi casu illud fideli concessit. Hinc ruit etiam animadversio quæ ex S. Joan. Chrysostomo fit.

85. *Ad* 5m, *Neg.* Alioquin S. Paulus hanc restrictionem non prætermisisset; non solum vero hic eam Apostolus prætermisit, sed ut patet ex toto contextu, potius exclusit. Quod porro additur de vitæ brevitate ad rem præsentem non facit.

86. *Ad* 6m, Esto; non tamen inde sequitur debere partem derelictam manere innuptam, cum possit sua frui libertate; secus agere, esset propositum sanctioris consilii, non obligatio.

87. *Ad* 7m, *Neg.* Nam Apostolus loquitur de immunitate a servitute relative ad solutionem conjugii; cum enim dixisset: *Quod si infidelis discedit, discedat*, continenter addit: *non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* De peccato nec verbum habet. Superstructa proinde expositio est violenta adversariorum glossa.

88. *Ad* 8m, *Dist.* In fœdere conjugali non datur servitus proprie dicta, *conc.* improprie dicta qua fiat, ut neuter conjux possit se amplius a jugo retrahere et ab obligationibus quas secum fert Matrimonium, *neg.* Ludunt propterea adversarii in ambiguo dum talia obtrudunt.

89. *Ad* 9m, *Neg.* Nemo enim qui non sit in græca lingua hospes ignorat, ut cætera omittam, voces *ἄνδρα* et *γυναῖκα* promiscue sumi tam pro nuptis quam pro non nuptis, præsertim in Scripturis.

90. *Ad* 10m, *Neg.* Ejusmodi enim sunt piæ adversariorum meditationes, non vero verborum Pauli germana expositio.

91. *Ad* 11m, *Neg.* Ut constat ex dictis; quare auctores potius novæ hujus interpretationis, non autem scholastici, supponunt quod est in quæstione, dum ex verbo *discedat*

concludunt datum esse privilegium fideli novas nuptias ineundi. Scholastici enim, imo verius theologi omnes et interpretes pro se habent sensum veterum Patrum, et Romanorum Pontificum, et Ecclesiæ praxim quibus adversarii destituti sunt.

92. *Inst.* Atqui neque traditio, neque Ecclesiæ praxis favent horum theologorum interpretationi. 1° Antiquiores Patres de hac quæstione prorsus siluerunt. 2° Augustinus vero, quo meliorem Apostoli interpretem et traditionis testem habere non possumus, universam quæstionem expendit in duobus ad Pollentium libris *De conjugiis adulterinis*, et ubique adversatur iis, qui pro hujusmodi conjugiorum dissolutione pugnant. Non modo enim conjugalis vinculi insolubilitatem omni in casu absque ulla exceptione tuetur, non modo ait lib. II, cap. IV: *Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus;* verum etiam lib. I, cap. XVIII, ubi propius ad hanc quæstionem accedit, ideo inter cætera ostendit non expedire, ut conjuges fideles dimittant infideles, *quia in alia conjugia cum ceciderint viventibus eis a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur.* Atqui legitimis, non vero adulterinis nexibus colligarentur, si fideli ita liceret ab infideli conjuge discedere, ut posset alias nuptias contrahere. Idem repetit cap. XXV, ubi inter cætera scribit: *Propter quodlibet fornicationis genus sive carnis, sive spiritus, ubi et infidelitas intelligitur, et dimisso viro non licet alteri nubere, et dimissa uxore non licet alteram ducere: quoniam Dominus nulla exceptione facta, dicit: Si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur; et omnis qui dimittit uxorem suam et ducit alteram, mœchatur.* Ergo Augustinus citra ullam ambiguitatem plane et expresse judicavit, omnia, atque ipsa infidelium conjugia, nunquam dissolvi posse. 3° Neque hoc Augustini judicium infirmare potest theologorum et canonistarum in asserenda contraria opinione conspiratio; horum enim auctoritas pluris facienda non est quam auctoritas Gratiani et Innocentii III, quibus unice innituntur: atqui constat utrumque fuisse deceptum. Etenim canon *Si infidelis*, ab utroque laudatus tanquam Gregorii M. sententia, non ejus est, sed auctoris commentariorum in epistolas Pauli, quod opus Hilario diacono, homini obscuro, schismatico et erroribus Luciferianorum contaminato eruditi adscribunt. Cum ergo Innocentius et Gratianus opinionem suam a fonte impuro combiberint, ac cæteris proinde propinarint, eorum omnium auctoritas obruere theologum non debet, qui si paucos viros, modo graves, secum habeat, poterit sane adversus plurimos stare; non enim numero homines judicantur,

sed pondere. 4° Ex dictis præterea et illud colligitur quare nulla exempla solutorum ejusmodi conjugiorum anteriora sæculo Ecclesiæ X proferri possint [1]). Ergo.

93. ***Resp. Neg. subs. Ad*** 1m *prob. **Dist.*** Quia nulla eis se præbuit occasio de hac quæstione scribendi, ***trans.*** vel ***conc.*** quia ipsis de hoc privilegio non constitit, ***neg.*** Duo hæc permisceri inter se nec possunt nec debent, ut ex pluribus aliis controversiis etiam dogmaticis planum fit. Posteriores vero de ea loquuntur, atque, ut vidimus, nobis suffragantur.

94. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Tantum enim abest, ut S. Augustinus quæstionem hanc universam expenderit, ut ne attingat quidem; tantum abest ut doctrinæ nostræ adversetur, ut nequidem casum hunc nostrum examini subjiciat, ut quivis duos libros ad Pollentium perlustrans facile sibi persuadere poterit [2]). Hinc mirum est adversarios sibi Augustinum tanta

1) Ita loc. cit. Gervasius qui præterea insurgit adversus Van Espenium, eo quod in analysi *Decreti Gratianæi* confidenter asseruerit, præsentem Ecclesiæ disciplinam, dissolvendi Matrimonium neophytorum fundatam esse super claros textus S. Augustini ex libris *De adulterinis conjugiis.*

2) In his assertionibus Gervasii plura sunt perperam dicta: siquidem 1° falsum est hanc quæstionem inter alias fuisse a Pollentio propositam S. Augustino; 2° falsum pariter est S. Augustinum agitasse in his libris quæstionem de conjugiis in infidelitate contractis, et de casu conversionis alterutrius conjugis, renuente altero pacifice vivere et sine injuria Creatoris cum converso ad christianam religionem. Agitat igitur S. Doctor in libro priori duas quæstiones quarum altera est circa illud I Cor. VII, 10: „*His, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit manere innuptam*, etc." quod dominicum præceptum Pollentius putabat pertinere ad mulieres a viris recedentes præter fornicationis causam, hisque solis vetitum esse alteri viro nubere; contra vero S. Augustinus ad eas *tantum* spectare contendit, quæ a viris fornicationis causa recesserint, atque præter hanc unicam causam recedere (nempe quoad thorum et habitationem) fas omnino non esse. Altera quæstio quæ in hoc priori libro discutitur, versatur circa illud Apostoli ib. I Cor. VII, 12: „*Cæteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam*," quod *monendo* dictum ab Apostolo docet Augustinus, ita ut fideles juxta Apostoli consilium in relinquendis conjugibus infidelibus data licentia non utantur. Pollentius enim sentiebat vetitum ibi esse a Paulo, ne conjuges etiam infideles dimittantur a fidelibus. Postremo, atque, ut ita dicam, obiter attingit S. Augustinus quæstionem de catechumenis in ultima vitæ periodo constitutis, an iis nec petentibus neque pro se respondere valentibus prosit baptizari, ac resolvit affirmative.

In posteriori autem libro S. Doctor arguit Pollentium, eo quod existimaverit adulterio perinde atque morte solvi conjugium, ad idque spectare quod scribit Apostolus I Cor. VII, 39: *Quod si dormierit vir ejus, liberata est*, ita ut unum idemque significet *mortuum* et *adulterum.* Deinde diluit Pollentii argumenta, ac varia confutat, quæ suboriri timebat incommoda, nisi repudiata adultera, aliam ducere viro liceat.

Itaque in secunda quæstione hujus posterioris libri observat S. Augustinus, quod dimittere conjugem infidelem nec vetet nec jubeat Christus, moneat vero Paulus ne fiat, quando scilicet iste infidelis consentit habitare cum fideli, quia etsi liceret ex Christo id facere, non tamen expediat ob gravia incommoda quæ exinde orirentur, quia multa sunt quæ fieri licent, at non expediunt; etsi enim hoc injustum non sit, *prohibet tamen Apostolus consilio charitatis.* Demum cap. 20 ostendit S. Augustinus de conjugibus infidelibus non dimittendis *consilium* Apostoli esse, non *præceptum*, et constanter insistit in illis verbis: *Si quis frater habet uxorem infidelem*, etc.; aliam vero partem in qua consistit quæstionis nostræ cardo: *Quod si infidelis discedit, discedat*, nulla unquam ratione attingit.

fiducia vindicare, et opponere Innocentio III et theologis omnibus.

95. Dum itaque in priori textu qui nobis opponitur ex lib. II, *Nullius viri*, etc. affirmat S. Doctor, tunc mulierem desinere esse uxorem prioris viri, si iste moriatur, loquitur de casu adulterii, quo non solvi Matrimonium propugnat adversus Pollentium, qui contendebat adulterium posse morti æquiparari, ac proinde immediate prosequitur: *Non si fornicetur*, quibus verbis explet sententiam, quæ tamen ab Auctore, quem refellimus, prætermittuntur.

96. In altero autem textu non accedit S. Augustinus ad hanc quæstionem, sed exponit verba Apostoli: *Cæteris ego dico, non Dominus: si quis frater*, etc. de consilio non dimittendi conjugem infidelem etiam quoad thorum et habitationem, cum conjux infidelis consentit pacifice vivere cum conjuge fideli, ob incommoda quæ ex illa separatione orirentur; Pollentius enim contendebat in citatis Apostoli verbis contineri præceptum [1]).

97. In tertio demum textu propositionem illam generalem: *Propter quodlibet fornicationis genus*, etc. profert S. Doctor cohærenter ad Apostoli consilium de quo supra. Quod vero spectat ad alteram textus Paulini partem: *Quod si infidelis discedit, discedat*, eam non attingit, nec verbum de ea habet. Cum igitur quæstio S. Augustini cum Pollentio circumscripta fuerit ad conjugia Christianorum, vel infidelium quorum alter convertitur et alter consentit habitare cum illo, propositiones ejus generales coarctandæ sunt ad substratam materiam; alioquin sequeretur nec dirimi posse juxta Augustinum conjugia rata Christianorum per solemnem professionem, adeoque non posse eum, qui in sæculo relictus est novas contrahere nuptias, quod adversatur Ecclesiæ doctrinæ.

98. Nunc coronidis gratia addimus: 1° vel ipsum S. Augustinum doctrinam suam veluti omnino certam minime proposuisse, cum sub finem libri I, scribat: *Quæstionem tamen de conjugiis obscurissimam esse non nescio. Non audeo profiteri omnes sinus ejus vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse vel jam posse, si urgear, explicare* [2]).

Brevem hanc voluimus duorum istorum librorum, *De adulterinis conjugiis*, analysim instituere, tum ut pateat quam parum fidendum sit neotericis doctoribus, dum tanta fiducia jactant auctoritatem S. Augustini, ut arguant Ecclesiæ praxim; tum ut pateat principia generalia quæ ipsi objiciunt ex S. Augustino esse coarctanda ad substratam materiam. Hæc vidit Binterim; hinc, ut mox dicemus, in patrocinium causæ suæ non adscivit S. Doctorem.

1) Binterim hac de causa, non solum inter Patres, quos pro sua sententia adducit, non recenset S. Augustinum, sed præterea aperte profitetur se cum debita reverentia ab hac Augustini interpretatione recedere. Cf. op. et loc. cit. §. 2.

2) Cap. xxv, n. 32. Tantum abest, ut S. Augustinus voluerit se fidelem traditionis interpretem exhibere, præsertim in quæstione de qua agimus!

Et sane nonnulla habet, quæ cum doctrina nunc ab Ecclesia Catholica recepta non plane cohærent, ex. gr. dum docet ibidem, non aliam ob causam quam ob adulterium admitti posse separationem quoad thorum, cum Ecclesia contrarium statuerit in Conc. Tridentino, a quo aliæ plures percensentur, ut ex inferius dicendis constabit; 2° ipsum S. Doctorem agnoscere majorem firmitatem in conjugiis Christianorum, quam in aliis quoad vinculum. Jam vero hoc falsum esset, si admitteretur, Augustinum docuisse, quælibet conjugia etiam in infidelitate contracta nonnisi morte dissolvi; 3° proinde concludimus ejus generalia principia ad alia non minus certa ac generalia ejusdem S. Patris principia esse exigenda, cujusmodi illud est: ***Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*** [1]), et aliud: ***Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est*** [2]). Et hæc de Augustino.

99. ***Ad*** 3^{m}, ***Resp.*** I. ***Nego suppositum***, tale nempe fuisse Augustini judicium, ut ex hactenus disputatis apertissime constat.

100. ***Resp.*** II. ***Dist.*** Si theologi et canonistæ dum in aliquam sententiam conspirant solidis destituerentur rationum momentis, *conc.* si solidis sint fundamentis innixi, ut in casu nostro, *neg.* Falsum præterea est theologos et canonistas unice inniti Gratiani et Innocentii III auctoritati; sed fulciuntur insuper auctoritate reliquorum Rom. Pontificum, imo et Ecclesiæ universæ, quæ hanc doctrinam in praxim deduxit. Quamvis autem canon ***Si infidelis***, S. Gregorii M. non sit, desumptus tamen est ex antiquissimo scriptore sæc. IV, qui hac in parte receptam in Ecclesia doctrinam secutus est, nec aliquid commune habet cum erroribus sectæ cui adhæsit. Pro certo autem adversarii assumunt in sua argumentatione textum Apostoli, ac Patres quos laudavimus, nobis non adstipulari, cum nos contrarium ostenderimus. Quod vero adjiciunt de paucorum theologorum gravitate, intelligendum procul dubio est de gravitate *relativa*; istis enim neotericis, qui impugnant Ecclesiæ doctrinam theologi omnes qui ipsis adversantur leves sunt, cum sibi solis vindicent gravitatem et pondus.

101. ***Ad*** 4^{m}, ***Dist.*** Id est, nulla documenta suppetunt anteriora sæc. X, quibus constet dissoluta fuisse ejusmodi conjugia, *trans.* nulla reipsa soluta fuerunt, aut saltem solvi non potuerunt, *neg.* Etenim eo ipso quod sæc. V, ut testimonia a nobis allata ostendunt, doctrina nostra fuerit in Ecclesia communis, patet eadem ætate, imo et anterioribus

1) Lib. 4, *De Bapt.* cap. 24, n. 31. 2) *Epist.* LIV, *ad Januar.* n. 6.

sæculis in praxim eam fuisse deductam, vel saltem deduci potuisse, nisi rerum adjuncta et humana prudentia aliter faciendum dictassent. Non enim omnia quæ licent semper expediunt. Perturbationes porro, scandala paganorum, infidelium principum leges, nullum perversionis periculum, imo conversionis alterius partis spes, aliud tunc temporis suadebant. Hæc autem cum postea cessaverint, frequentiores ejusmodi conjugiorum solutiones factæ sunt [1]).

102. III. *Obj.* 1° Cum alter conjugum in hæresim labitur, nec vult pacifice et sine Creatoris injuria cum alio conjuge vivere, non dissolvitur Matrimonium, etsi par videatur ratio, atque eadem incommoda occurrant, quæ in Matrimonio infidelium observantur. 2° Conjugale vinculum dissolvi nequit propter adulterium, ergo nec propter infidelitatem, quæ naturæ Matrimonii multo minus vel nullatenus adversatur. 3° Non consentiunt theologi et canonistæ, quonam certo et definito tempore prioris conjugii vinculum dissolvatur: nec vero dissolvitur antequam secundum contrahatur; nam si ante illud tempus altera quoque pars convertatur: non erit amplius dissolutioni locus: nec dissolvitur quando secundum contrahitur aut jam contractum est: etenim ut secundum valide iniri possit, omnino necesse est ut nullum sit vinculum prioris. 4° Denique in iis, quæ ad Sacramenta pertinent tutiorem partem eligere debemus; sed longe tutius est, ut conjux fidelis continentiam servet, quam nubat; nam si se contineat nihil metuendum est; si vero nubat objicit se periculo frustrandi Sacramenti, atque inducendæ polygamiæ simultaneæ. Ergo.

103. *Resp. ad* 1m et 2m, *Neg. paritatem.* In iis enim quæ a Dei sic volentis arbitrio pendent, comparationes instituendæ non sunt. Nihil proinde proficiunt adversarii, nisi ostendant a generali indissolubilitatis lege divinitus exceptam non fuisse causam infidelitatis, sicut hæresis et adulterii causas exceptas non fuisse paulo post ostendemus. Accedit hæresim et adulterium supervenire in objectis casibus Matrimonio, infidelitatem vero ipsum præcedere.

104. *Ad* 3m, *Dist.* Non consentiunt omnes in puncto temporis definiendo, quo prioris conjugii vinculum dissolvatur, *trans.* circa dissolutionem ipsam, *neg.* Cæterum Benedictus XIV, loc. cit. ex quodam decreto Congregationis Concilii ostendit longe probabilius prius conjugium dirimi, nec antequam contrahatur, nec postquam contractum fuerit, sed

1) Mirum videri debet Binterim urgere auctoritatem Patrum græcorum et praxim Ecclesiæ græcæ pro indissolubilitate conjugiorum infidelium in casu nostro, cum compertum sit, semper faciliores se exhibuisse Patres græcos et græcam Ecclesiam in solvendis conjugiis, etiam Christianorum, ut postea videbimus, quam Patres latinos aut latinam Ecclesiam.

quando contrahitur secundum; ut enim secundum hoc valide contrahatur, minime necesse est, ut adversarii asserunt, primum ante fuisse solutum, sed sufficit, si primum tunc dissolvatur, quando contrahitur alterum [1]).

105. *Ad* 4m, *Neg. suppositum.* Si enim sententia nostra certa est, ut eam evicisse confidimus, adversariorum non tutior, sed *falsa* omnino erit et omni probabilitate destituta, imo et *erronea* utpote contraria Romanorum Pontificum doctrinæ et Ecclesiæ praxi. Alioquin ipsi Pontifices in damnatam propositionem impegissent. Itaque non magis tutum esset hanc sententiam sectari, quam olim fuisset sectari sententiam S. Cypriani (qui tamen gravitate, doctrina et sanctitate longe adversariis nostris præstabat,) de rebaptizandis tinctis ab hæreticis, cum adversaretur sententiæ S. Stephani Romani Pontificis.

106. Et hæc quidem cum interpellari conjux infidelis potest; quid si interpellari non possit? Sacra Congregatio Concilii adhæsit illorum sententiæ qui censent in ejusmodi casu necessariam esse Summi Pontificis dispensationem, cujus est declarare in quibusnam rerum adjunctis desinat obligare præceptum divinum, quocum prædicta interpellatio ante rescissionem Matrimonii videtur conjuncta [2]). Sane Gregorius XIII, locorum Ordinariis, parochis et presbyteris missionariis Soc. Jesu in Angola, Æthiopia et Brasilia degentibus potestatem fecit dispensandi cum quolibet conjuge, qui christianæ religioni nomen dederit, ut novum posset inire conjugium, omissa interpellatione alterius conjugis infidelis, quem constaret legitime interpellari non posse [3]). Hinc etiam Benedictus XIV [4]), potestatem concessit Nuntio Venetiis commoranti, ut in simili rerum eventu posset ab ejusdem interpellationis onere eximere conjuges conversos, existentes in loco pio Catechumenorum ejusdem civitatis Venetiarum.

107. Ex dictis et illud a fortiori consequitur, posse conjugem fidelem in ejusmodi rerum statu profiteri religionem aliquam ab Ecclesia approbatam, et si de marito sermo sit, suscipere sacros ordines, quia quamvis non dissolveretur connubium quoad vinculum, solvitur tamen quoad thorum et habitationem, ita ut conjux pertinax in sua infidelitate jus

1) Atque ita sensit S. Thomas qui in *Suppl.* q. 59, art 5, ad 2m: „Crimen, *inquit*, uxoris nolentis cohabitare sine contumelia Creatoris absolvit virum a servitute, qua tenebatur uxori, ut non posset ea vivente aliam ducere; sed nondum solvit Matrimonium, quia si de blasphemia illa converteretur, antequam ille aliud Matrimonium contraheret, redderetur ei vir suus: *sed solvitur per Matrimonium sequens*, ad quod pervenire non posset vir fidelis, nisi solutus a servitute uxoris suæ per culpam ejusdem."

2) In Decreto dato 17 Jan. an. 1722.

3) Cf. Benedict. XIV, *De Synodo diœc.* lib. 13, cap. 21, num. 4.

4) Cf. ejusdem Constit. quæ incipit: *In Suprema*, in ejus Bullarii tom. I, n. 117, pag. 483 et seqq.

ad utrumque amittat etiamsi postea resipiscat et convertatur, prout contingit in casu adulterii, ac ita censet S. Thomas [1]). Quoad quæstiones reliquas hic agitari solitas consuli possunt theologiæ moralis institutores.

PROPOSITIO III.

Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum dirimitur.

108. De fide est juxta sanctionem Concilii Trid. sess. cit. can. VI. ***Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit.*** Ita vero ejus veritatem adstruimus: Ecclesia, auctoritate sibi divinitus tradita, ut paulo post ostendemus, potuit contractui conjugali nonnullas conditiones apponere ut valeat seu legitime contrahatur; ergo et eadem auctoritate potuit eidem contractui jam inito conditiones apponere ut firmus consistat vel dissolvatur.

109. Potuisse autem Ecclesiam hanc conditionem juxta divinam sibi factam potestatem apponere, ut solvatur vinculum conjugale Matrimonii rati et non consummati, si voluerit alter conjugum perfectiorem vitam amplecti per solemnem religionis professionem, constat ex facto. Universa enim Ecclesia approbante, Innocentius III, in cap. ***Ex parte, De conversione conjugatorum*** [2]); et ante ipsum Alexander similiter III, in Con. Lateranensi III, quod celebratum est an. **1179**, cap. ***Verum*** [3]), et cap. ***Ex publico*** sub eodem titulo [4]), non solum declararunt id fieri licite posse, sed præterea et exemplo Sanctorum id confirmarunt, ac verba Christi: ***Non licet viro uxorem suam, nisi fornicationis causa dimittere***, de Matrimonio consummato intelligi debere affirmarunt. Cæteri subsequentes Pontifices id ipsum constanter docuerunt; sed et ante laudatos Pontifices non obscura suppetunt sanctorum Patrum effata, et Sanctorum exempla a Bellarmino collecta [5]), quæ si rem plane non conficiunt, ostendunt tamen Ecclesiæ spiritum, et hujus dogmatis germen

1) Cf. in *Supplem.* q. 59, art. 4, et art. 5, ad 4[m], ubi hæc in rem nostram scribit: „Si post conversionem viri aliqua probabilis spes de conversione uxoris sit, non debet votum continentiæ vir emittere, nec ad aliud Matrimonium transire . . . Si autem non sit spes de conversione, *potest ad sacros ordines vel ad religionem accedere*, prius requisita uxore ut convertatur: et tunc si postquam vir sacros ordines suscepit, uxor convertatur, non est sibi vir suus reddendus, sed debet sibi imputare in pœnam tardæ conversionis, quod viro suo privatur."

2) Apud Pithœum op. cit. tom. II, pag. 175.

3) Ibid. pag. 174.

4) Ibid.

5) Lib. II, *De Monachis*, cap. 38

in traditione, quæ postea evoluta est. Porro juxta notissimas S. Augustini regulas superius adductas: *Quod universa tenet Ecclesia*, etc. tum etiam: *Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est;* ac iterum: *Quæ sunt contra fidem vel bonam vitam*, (Ecclesia) *non approbat, nec tacet, nec facit* [1]); recte concluditur, 1° ex collata sibi auctoritate Ecclesiam ita sanxisse circa Matrimonia rata et non consummata fidelium, qui sanctius vitæ genus profiteri constituunt; 2° jure Tridentinum adversus Protestantes cit. canonem statuisse, quia licet, ut plerisque theologis placet [2]), non ageretur in eo nisi de re ad disciplinam spectante, cum tamen, ut alias animadvertimus [3]), illa sit cum jure conjuncta, recte potuit anathema dicere iis, qui hac de causa Ecclesiæ doctrinam et praxim perstringunt.

110. Hæc nobis brevior ac tutior via ad hanc veritatem vindicandam visa est. Si quis tamen aliam inire velit, contendens eam repetendam esse aut immediate ex jure divino, aut ex ipsa naturæ lege [4]), per nos licet.

DIFFICULTATES.

111. *Obj.* 1° Matrimonium legitime contractum jure naturali et divino est indissolubile. 2° Verba Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, sunt prorsus generalia, neque exceptionem admittunt, et 3° Matrimonium ratum fidelium est æque verum Sacramentum, ac sit Matrimonium consummatum, ideoque nulla unquam ratione dirimi potest; institutum siquidem et ipsum est ad repræsentandam perpetuam ac indissolubilem Christi cum Ecclesia conjunctionem; quapropter conjuges dum Matrimonium celebrant, mutuam ac irrevocabilem sibi tradunt in corpus potestatem. Quod si hæc, quæ explorata apud omnes sunt, utpote in ipsa Matrimonii natura ac divino jure fundata, comparentur cum probationibus thesis,

1) *Epist.* LV, *ad Januar.* cap. 19, n. 35.

2) Sane Suarez, *De Religione*, tom. III, lib. 9, cap. 23, n. 20; concludit: „Votum solemne religionis habere hunc effectum (solvendi conjugium ratum fidelium) *ex Ecclesiæ statuto*," quod deinde fuse ostendit. Ipsum plures recentiores theologorum sequuntur, Kugler, Simonnet, Auctor theologiæ Wirceburgensis, Drouvin, La Luzerne, aliique passim apud Carrière op. cit. part. II, sect. 3, §. 2.

3) Cf. Tract. *De Euch.* num. 353, *De Ord.* n. 55 et alibi.

4) Alii enim hunc effectum repetunt ex jure naturali, alii ex jure divino positivo; quorum sententias refert et expendit Suarez loc. cit. et late confutat. Ex recentioribus tamen adhuc repetunt ex jure divino positivo Billuart diss. v, art. 2, §. 1; Tournely quæst. v, art. 2, ad quæst. *An Matrimonium ratum et non consummatum*, etc. post conclus. ad quæsit. 1. resp. 3, seu edit. Paris. 1765, tom. II, pag. 173. Huic sententiæ adhæret Carrière loco citato.

longe melius hujus falsitas elucescet. 4° Primo enim non possunt ejusmodi solutionis monumenta sæc. XII anteriora proferri. 5° Exempla præterea Sanctorum non sunt ad rem, cum non constet utrum nuptias aut sponsalia tantum contraxerint, neque utrum fuerint soluta illorum conjugia quoad vinculum, aut tantummodo quoad thorum; et quod caput est, utrum jure ita illi se gesserint nec ne. Non enim, ut cuique compertum est, omnes actiones Sanctorum ad strictam regulam exigi possunt. 6° Cum igitur neque ex verbo Dei scripto, neque ex verbo Dei tradito constet de hac exceptione pro Matrimonio rato; 7° ut non pauci ex ipsis catholicis theologis fatentur; 8° unde ejusmodi exceptionem derivare possumus? Num ex jure ecclesiastico? Atqui Ecclesia nihil potest in Sacramentorum substantiam, 9° et si hæc ratio semel admitteretur, quot sequerentur absurda? Pontifices nempe pro libito posse conjugia quæcumque dissolvere, uti per susceptionem ordinum, quæ tamen absona esse nemo non videt. Attamen nullum discrimen assignari potest inter votum solemne ordinum et votum solemne religionis, quod, ut animadvertunt Sarpius et Courayerius [1]), 10° non est nisi jure ecclesiastico constitutum, quemadmodum declaravit Bonifacius VIII, in VI *Decretalium* cap. unico, ***De voto et voti redemptione.*** Ergo.

112. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Matrimonium legitime contractum ***absolute*** utroque jure indissolubile est, ***trans.*** vel ***conc.*** contractum conditionate, ***neg.*** Hanc porro conditionem: ***Nisi perfectiorem vitam ante ejus consummationem juxta Ecclesiæ doctrinam profiteri velim***, tacite includit omne Christianorum conjugium juxta dicta.

113. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Nullam exceptionem admittunt ex auctoritate humana, ***conc.*** divinitus accepta, ***neg.*** Addimus præterea ex Ecclesiæ interpretatione, ut vidimus, hæc aliaque similia Scripturarum effata de Matrimonio consummato accipi seu intelligi debere.

114. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Sed conditionate susceptum, ***conc.*** absolute, ***neg.*** Conditione autem non purificata, ut ajunt, per consummationem Matrimonii, contractus transit in absolutum. Sacramentum porro, ut omnes norunt, sequitur naturam contractus, ex quo exsurgit. Exinde responsio patet ad id, quod adjicitur de repræsentatione unionis Christi cum Ecclesia, et de potestate, quam conjuges vicissim in corpus suum tradunt.

115. ***Ad*** 4m, ***Trans.*** Ex eo enim, quod hujusmodi solutionis monumenta afferri nequeant sæc. XII anteriora, id unum sequitur, nempe Ecclesiam hac sua potestate usam non esse ante illam epocham; quamquam, uti adnotavimus, Romani Pontifices in suis decretis non tanquam de jure novo aut nova

1) *Storia del Concilio di Trento*, Londra 1757, lib. 8, num. 65.

praxi recens invecta loquuntur, sed tanquam de re jamdiu in usu posita [1]).

116. *Ad* 5m, *Dist.* Id est, Sanctorum exempla, quæ adduci solent rem decretorie per se non omnino conficiunt, *conc.* Non insinuant saltem, ut diximus, Ecclesiæ spiritum, *neg.* Hinc cæteræ concidunt superstructæ adversariorum observationes.

117. *Ad* 6m, *Dist.* Non constat ex Dei verbo sive scripto sive tradito de hac exceptione facta divinitus immediate, *trans.* saltem mediate, uti exposuimus, *neg.*

118. *Ad* 7m, *Dist.* Ut non pauci theologi fatentur, qui catholici nomine tenus sunt aut janseniani [2]), *conc.* vere catholici, *neg.* Ejusmodi enim theologi proditores potius appellandi sunt, qui non verentur adversus dogmaticam Concilii œcumenici definitionem, Protestantibus causam catholicam prodere. Heu sæpe nimium ob ejusmodi homines gemere Ecclesia debuit!

119. *Ad* 8m, *Resp.* Ab auctoritate divina, quæ Ecclesiæ suæ hanc facultatem communicavit, ac præcipue Christi Vicario, Romano Pontifici. Quamvis vero Ecclesia *directe* nihil possit in Sacramentorum substantiam, *indirecte* tamen, ut jam innuimus, et uberius paulo post explicabimus, plura statuere potest ad legitimam illorum administrationem ac susceptionem.

120. *Ad* 9m, *Neg.* illa absurda sequi, quæ adversarii autumant. Non sequitur in primis posse Romanos Pontifices pro libito conjugia solvere, cum hæc potestas illis a Christo col-

1) Sic enim inter cæteros loquitur Innocentius III, cap. *Ex parte* XIV, *De convers. conjugat.*: „Nos tamen nolentes *a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare*, qui respondere consulti, antequam Matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari."

2) Tales sunt Leridant *Examen de deux questions sur le Mariage*, pag. 438 et suiv.; Pilé, *Diss. sur l'indissolub. absolue du lien conjugal*, qui affirmare non dubitavit juxta principia janseniana fidem circa Matrimonii indissolubilitatem à duodecimo sæc. *obscuratam esse*, ac irritum esse Concilii Tridentini decretum, cui defuit necessaria libertas; Tabaraud *Principes sur la distinction*, etc., prém. édit., pag. 28, 233 et seqq. et pag. 391, ac in nova edit. pag. 381 et seqq. Nec vero silentio prætereundum censeo hos ipsos auctores eosdem esse, qui impugnarunt doctrinam et praxim Ecclesiæ Catholicæ de dissolutione conjugii infidelium, cum eorum alter ad fidem christianam convertitur, renuente altero pacifice cohabitare cum converso; nec aliter se gerere debebant, si sibi constare volebant. Hi omnes magistrum suum secuti sunt Paulum Sarpium, qui loc. cit. jam scripserat: „Che non si sciolga il legitimo Matrimonio non consumato per la solenne professione religiosa è stato *un grande ardire del Concilio* di pronunziare anatema contro il sentimento, che in se è ortodosso quanto altro mai. Imperocchè se è vero che il Matrimonio ha tutta la sua perfezione prima della coabitazione, e che il Vangelo non permette il divorzio se non nel caso di adulterio, non si sa vedere, con qual autorità condannar si possano quei che pretendono, che il nodo del Matrimonio non rompasi dalla professione solenne di religione; tanto più che la solennità della professione è una cosa di diritto puramente ecclesiastico, etc." Verum cf. quæ adversus Sarpium scripsit Card. Pallavicini *Istoria del Concilio di Trento*, lib. 23, cap. 9, n. 7.

lata fuerit in ædificationem, non autem in destructionem. Nihil præterea se posse circa Matrimonia consummata quoad eorum solutionem, non semel ipsi Summi Pontifices professi sunt. Tota igitur eorum potestas versatur circa Matrimonia rata et non consummata, in quibus, ita poscentibus rerum adjunctis, dispensare possunt, quidquid nonnulli sentiant [1]). Constat enim plures Pontifices sæpius in illis dispensasse, quare ne dicamus Romanos Pontifices in re tam gravi, non dissentiente, imo tacite saltem approbante universa Ecclesia, errasse ac propterea totidem adulteria permisisse iis, qui post ejusmodi solutionem ad nova vota transierunt, fatendum est, traditam illis a Christo fuisse hanc facultatem.

121. Non alterum sequitur; siquidem non ignorant Pontifices, quod intercedit discrimen inter solemne castitatis votum, quod emittitur in professione religiosa, et illud, quod fit in susceptione ordinum. Illud enim adstringit voventem ad statum perfectiorem, istud vero non item; minus præterea abhorret a conjugio status clericalis quam religiosa professio [2]).

1) Ita ex recentioribus sentiunt Tournely, loc. et edit. cit. pag. 178; Collet, *De Matrimon.* n. 443 et seqq.; Carrière autem loc. cit. puncto 3, quæstionem problematice proponit, ita tamen ut innuat se in negantem sententiam inclinare, permotum principio de sequenda parte tutiori, ubi agitur de valore Sacramentorum. Jam vero cum iidem auctores fateantur sæpius Romanos Pontifices in ejusmodi conjugiis dispensasse incipientes saltem a Martino V usque ad Pium VII, ut refert Carrière, non video, quare ab auctoribus catholicis hæc potestas Romanis Pontificibus denegari possit, aut etiam in dubium revocari. Huc enim apprime facit principium laudatum a Bened. XIV, quod habet Veracrux in *Specul.* part. II, art. 27: „De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, *instar sacrilegii est*: Esset enim Christo quasi exprobrare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset." Nulla fere sunt argumenta, quæ ab his auctoribus proferuntur, quæque intorqueri nequeant adversus hanc ipsam propositionem, quam et ipsi adstruunt adversus Protestantes.

2) Cf. Suarez op. cit. *De religione*, tom. III, lib. 9, cap. 25, n. 9 et 10, ubi duas affert rationes, quibus inducta est Ecclesia, ut statueret Matrimonium ratum fidelium et non consummatum dirimi per solemnem religionis professionem, non autem per ordines sacros; ac 1° quia conjugium et professio religiosa ex natura rei inter se pugnant; non item vero sacer ordo. Status enim religiosus postulat perfectam renunciationem sæculi, ut ipse loquitur, et abnegationem propriæ voluntatis ac proprii corporis, rerumque omnium, conjugium autem e contrario postulat vitam sæcularem. Clericatus vero per se non postulat renunciationem sæculi; et ideo nec obligatio muneris, neque usus ejus habet ex natura rei repugnantiam cum conjugio et usu ejus. 2° Status religionis est status perfectionis acquirendæ, et ideo requirit separationem ab usu conjugii, et aliis actibus sæcularibus, et potestas illius conceditur omnibus, qui Matrimonium non consummaverunt, etiamsi illius vinculo actu adstricti sint. Ordo vero infra Episcopatum non constituit hominem in statu perfectionis, neque in via ad illum, et ideo licet propter reverentiam sacri ministerii expediat semel ordinatum non transire ad nuptias; nihilominus non decuit propter ordinationem, quæ perfectionis professionem non requirit, vinculum Matrimonii dissolvi. Episcopatus autem, licet sit status perfectionis acquisitæ et exercendæ, non tamen per se includit media efficacia ad perfectionem acquirendam, et ideo illi etiam tributum non est, ut dissolvat Matrimonium ratum; finis enim hujus privilegii est, hominem expeditum relinquere ad profitendam perfectionis viam. Hucusque Suarez.

122. *Ad* 10m, *Dist.* Votum solemne religionis non est nisi ecclesiastico jure institutum quoad solemnitatem, *conc.* quoad voti substantiam, *neg.*

123. *Dices*: S. Augustinus lib. I, *De Nuptiis*, cap. XI, docet Matrimonium ratum et non consummatum *firmius* esse rato et consummato. Ergo.

124. *Resp. Dist.* Quoad mutuum amorem juxta scopum, quem sibi S. Doctor proposuit [1]), *conc.* quoad fœdus conjugale, *neg.*

PROPOSITIO IV.

Propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non potest Matrimonii vinculum.

125. De fide est, ut patet ex can. V, quem cit. sess. novatoribus opposuit Tridentinum: *Si quis dixerit, propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum; anathema sit.*

126. Matrimonium enim propter eas causas dissolvi non potest quoad vinculum, si Christus generali legi a se constitutæ de perpetua conjugii indissolubilitate illas exceptiones minime apposuit. Atqui.

127. Etenim Christus de Matrimonio absolute pronunciat Matth. XIX, 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur: et qui dimissam duxerit, mœchatur;* quæ verba clarius adhuc Marc. X, 11, et Luc. XVI, 18, repetit, quin unquam exceptionem apponat. Imo S. Paulus, optimus Christi verborum interpres, I Cor. VII, 10, omnem exceptionem excludit dicens: *Iis, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat.*

128. Quare has exceptiones universa repudiavit antiquitas: non modo enim Patres et Ecclesiæ eas nunquam agnovere, sed directe excludunt, sive cum unanimiter docent, esse adulteram eam, quæ vivente viro fuerit cum alio viro, juxta illud

1) Proposuit enim hic sibi S. Doctor ostendere non dissolvi conjugium, etiamsi conjuges pari consensu constituerint se ab omni complexu conjugali abstinere; ait enim: „Absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur: imo firmius erit, quo magis ea pacta secum inierint, quæ carius concordiusque servanda sunt, non voluptariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum."

Apostoli Rom. VII, 2, inter quos eminent S. Hieronymus [1]) et S. Augustinus [2]), qui inter cætera scribit : ***Hujus procul dubio Sacramenti res est, ut mas et fœmina connubio copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent*** [3]); sive cum rejiciunt unanimi consensu leges ab imperatoribus latas, quibus permittebatur plenum divortium seu repudium, inter quos S. Joan. Chrysostomus hæc habet: ***Ne mihi leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii et divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas, quas ipse statuit*** [4]); S. Hieronymus, qui prolatis Christi verbis: ***Quicumque dimiserit***, etc. ***Aliæ***, inquit, ***sunt leges Cæsarum, aliæ Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit*** [5]); S. Ambrosius in eundem sensum scribit : ***Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine; et putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet: sed divina prohibet ... Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam, qui leges ferunt: Quæ Deus conjunxit, homo non separet*** [6]). Eadem ferme repetit S. Augustinus [7]).

129. Cum vero hæ leges fere solæ sint, quas nobis objiciunt adversarii, ideo ab illis difficultatibus afferendis supersedemus, quæ ut plurimum non afficiunt nisi sequentem propositionem, easque propterea cum cæteris commodius disjiciemus.

PROPOSITIO V.

Non errat Ecclesia, cum docuit et docet, juxta Evangelium et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi.

130. De fide est juxta Can. VII, Concilii Tridentini his verbis conceptum : ***Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam inno-***

1) *Epist.* LV, *ad Amandum*, n. 3, edit. Vallars.

2) In duobus libris ad Pollentium, *De conjugiis adulterinis*, quos vidimus esse de hoc argumento. Item in lib. *De bono conjug.* cap. 24.

3) Lib. 1, *De Nuptiis*, cap. 10.

4) In Hom. *De libello repud.* in illum locum, *Mulier alligata*, etc. I Cor. VII, 39, n. 1: *Μὴ γὰρ μοι τοὺς παρὰ τοῖς ἔξωθεν κειμένους νόμους ἀναγνῷς, τοὺς κελεύοντας διδόναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ αφίστασθαι· οὐ γὰρ δὴ κατὰ τουτούς σοι μέλλει κρίνειν τοὺς νόμους ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἀλλὰ καθ᾽ οὓς αὐτὸς ἔθηκε.* Edit. Maur. opp. tom. III, pag. 204.

5) *Epist.* LXXIX, *ad Oceanum de morte Fabiolæ*, n. 3, edit. Vallars.

6) Lib. 8, in cap. XVI Luc. n. 5, edit. Maur.

7) Lib. *De Nupt.* cap. 10. Alia testimonia cf. apud Tournely, edit. cit. tom. XI, pag. 125 et seqq.

centem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere; mœcharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit; et eam, quæ dimisso adultero, alii nupserit; anath. sit.

131. Suppositis porro Scripturarum et Patrum testimoniis in superiori propositione adductis, sic enunciatæ propositionis veritatem adstruimus : Si alicubi inveniretur exceptio adulterii a generali evangelica indissolubilitatis Matrimonii lege, esset profecto in Christi verbis Matth. V, 32: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœchari; et qui dimissam duxerit, adulterat;* et ibid. XIX, 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam*, etc., ut supra recensuimus; nullam siquidem aliud ex Scripturis ab adversariis documentum afferri potest. Atqui in verbis his ejusmodi exceptio non continetur. Etenim si contineretur talis exceptio, profecto neque qui, uxore dimissa, aliam duceret, neque qui dimissam duceret, mœcharetur; jam vero ex iisdem citatis textibus *mœchatur* tam qui, adultera dimissa, aliam ducit, quam qui ducit dimissam; ergo in laudatis verbis ejusmodi exceptio non habetur, sed intelligenda dumtaxat ea sunt de dimissione quoad thorum. Quæ omnia confirmantur tum ex aliis Evangelistis, apud quos hæc clausula omnino omittitur, tum ex Apostolo Paulo, qui sive in Epistola ad Rom. VII, sive in I ad Corinth. VII, verba Christi exponens de sola dimissione quoad thorum explicat ad exclusionem solutionis quoad vinculum.

132. Neque alia fuit in universum Patrum et Ecclesiæ doctrina. S. Augustinus ita eam propugnavit, ut ab ipso primum in Ecclesiam illam invectam fuisse Lutherani et Calviniani (qui se nempe Augustini et quidem unius asseclas toties profitentur) asserant, et ab Ecclesia sola Augustini auctoritate receptam. Certe Boheremus: *Non erravisse*, ait, *judicio suo*, *qui scripserunt*, *mortuo Augustino universum orbem factum fuisse Augustinianum* [1]). At enim nec primum nec solum S. Augustinum de indissolubilitate ita judicasse ostendunt antiquissimorum Patrum utriusque Ecclesiæ testimonia, quæ indicat Bellarminus [2]), affert vero ac fuse expendit Tournelyus [3]).

133. Nos ex his brevitatis gratia duo seligimus documenta omni exceptione majora. Alterum suppeditat Concilium Illiberitanum anno 313 celebratum, quod can. IX statuit: ***Fidelis*** *fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur ne ducat; si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de sæculo exierit; nisi necessitas infirmitatis dare compule-*

1) In lib. 4, *Decret.* tit. 19, *De divort.*
2) *De Matr.* cap. 16, n. 48 et seqq.
3) Quæst. 5, art. 2, concl. 3, argum. 2, seu cit. edit. loc. cit. pag. 146 et seqq.

rit [1]); alterum vero exhibet S. Hieronymus, qui in ***Epist. ad Amandum*** scribit: ***Quamdiu vivit vir*, *licet adulter sit*, *licet sodomita*, *licet flagitiis omnibus coopertus*, *et ab uxore propter hæc scelera derelictus*, *maritus ejus reputatur*, *cui alterum virum accipere non licet*** [2]); et in ***Epist. ad Oceanum***, Fabiolæ, amplissimæ matronæ romanæ, publicam pœnitentiam refert, quæ cum ob viri sui adulterium aliaque flagitia alteri nupsisset (quod imperatorum etiam christianorum legibus liceret), in se reversa, ***tota urbe spectante romana*, *ante diem Paschæ*, *in Basilica quondam Laterani*, *qui Cæsariano truncatus est gladio*; *staret in ordine pœnitentium*, *Episcopo*, *presbyteris*, *et omni populo collacrymantibus sparsum crinem*, *ora lurida*, *squalidas manus*, *sordida colla submitteret*** [3]). In more igitur positum erat ante S. Augustinum in Ecclesia Occidentali, præsertim vero in Ecclesia Romana, juxta evangelicam et apostolicam disciplinam, ut loquitur Concilium Milevitanum II [4]), neque dimissum ab uxore, neque dimissam a marito etiam ex fornicationis causa alteri conjungi posse; alioquin Fabiola se ream non inclamasset, neque publicæ pœnitentiæ se subjecisset [5]).

134. Addimus, contrariam sententiam latissimam pandere viam adulteriis et connubiorum facillimis dissolutionibus. Quos enim conjugalis initi fœderis pœniteret, novique facillimi amores implicarent, illi præsentissimum remedium haberent; vel enim adulterium sibi permitterent, quo invisum conjugium disrumpere liceret, vel saltem (quod solet apud heterodoxos identidem evenire) occasionem arriperent, ut levioribus conjecturis permoti sibi invicem crimen illud impingerent, quo facilius ad alia vota transirent. Hoc demum fassus est protestans scriptor ephemeridis Edimburgensis, qui vel eo nomine summopere commendat, suisque meditandam proponit encyclicam Pii VIII, in ea parte, qua summus hic Pontifex hortatur Episcopos et clerum, ut vigilent super doctrinam de indissolubilitate Matrimonii [6]).

1) Apud Card. de Aguirre *Collectio maxima Concil. Hispan.* pag. 387, ubi in commentario in hunc canonem plura eruditus hic Auctor congessit. Non tamen prætereundum silentio est nonnulla documenta, quæ profert, haud esse genuina.

2) Loc. cit.

3) *Epist.* LXXVII, n. 3, ed. cit. Refert præterea ibidem S. Doctor ad excusationem Fabiolæ, quod ita ipsa se gesserit, ignorans „*Evangelii rigorem*, in quo nubendi universa causatio, viventibus viris fœminis amputatur."

4) An. 416 celebratum can. 17, cujus verba hæc sunt: „Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur; sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur." Apud Harduinum *Acta Conc.* tom. I, col. 1220. Animadvertit autem Harduinus ab Isidoro plures citari canones sub nomine Conc. Milevitani, qui tamen ad alia Concilia pertinent; cujusmodi inter cæteros est, quem adduximus, qui constitutus est a Conc. plenario Africæ an. 407 celebrato.

5) Alia documenta cf. apud citt. Auctores.

6) Cf. *Mémorial catholique*, Janv. 1830, *Variétés*, ubi legitur: „Voici une réfle-

135. Antequam accedamus ad disjiciendas difficultates, animadvertimus sententiam de Matrimonii dissolutione propter adulterium quoad vinculum damnatam non esse ut hæreticam. Canon enim Tridentinus directe editus est adversus Lutheranos et Calvinistas, qui Ecclesiam erroris incusabant, non autem adversus Græcos et Orientales, qui adhuc tenent conjugium propter adulterium etiam quoad vinculum posse dissolvi, prout refert Card. Pallavicinus [1]). Non tamen concedimus Launojo hunc canonem esse disciplinarem, ideoque Ecclesiæ auctoritate mutabilem, cum agatur in eo de doctrina *evangelica* et *apostolica*, ut canon ipse significat [2]).

xion remarquable, qu'un journal protestant d'Edimbourg fait à l'occasion *de la lettre encyclique* du Saint-Père (Pie VIII): Le Pape exhorte les Évêques et le clergé à inculquer à leurs troupeaux la doctrine catholique sur l'indissolubilité du lien conjugal. C'est la partie la plus sensée de la lettre de Sa Sainteté, et elle mérite que les Protestants, aussi bien que les Catholiques, la méditent sérieusement. Dans notre pays, lorsqu'un mari ne veut plus de sa femme, ou qu'une femme ne veut plus de son mari, ils n'ont qu'à se faire surprendre en flagrant adultère, pour se soustraire au joug conjugal, et pour former une liaison qui leur convient mieux. Il peut être juste et raisonnable de libérer la partie offensée d'un engagement qui a été violé et deshonoré par l'autre partie contractante; mais il est absurde, et plus qu'absurde, de faire du crime un moyen de s'affranchir."

Esslinger in opusc. et loc. cit. *Apologie*, etc., adducit auctores Protestantes recentiores, cujusmodi inter cæteros sunt Meyer, Morgan, etc., qui aperte fatentur vinculum conjugale, etiam in casu adulterii, juxta Christi verba esse prorsus indissolubile, ut profitetur Ecclesia Catholica.

Attamen ministerium Borussiæ ut alliciat Catholicos ad novam ecclesiam evangelicam (nempe *sectam antievangelicam*, seu *Lutherano-Calvinisticam*), inter cætera quæ proponit motiva, quibus permoveri debet Catholicus ad obtinendam benedictionem nuptialem, a ministro protestante illud recenset, quod hac ratione ei licitum sit, quandocumque libuerit, dissolvere primum conjugium ac novum inire. Cf. *L'Ami de la rélig.* 20 Mars 1838. Sane anno vertente 1837 tribunalia Borussica decreverunt 2391 divortia ex 3888 petitionibus. In Anglia non ita pridem quidam, fune ad collum uxoris suæ alligato, eam vendendam ad mercatum traxit. Cf. de hoc argumento De Chapt de Rastignac in op. *Accord de la révélation et de la raison contre le divorce*, 1790; Barruel *Lettres sur le divorce à un député de L'Assemblée nationale*, 1789; D. De Bonald, *Du divorce considéré au* XIX *siècle*; D. Nougarède in duobus scriptis: *De la législation sur le Mariage et sur le divorce*, 1820, et *Histoire des lois sur le Mariage et sur le divorce*, 1803, quos recenset Carrière, op. cit. tom. I, part. II, art. 1.

1) Lib. 22, cap. 4, n. 27 et seqq. n. 30, refellit Paulum Sarpium, qui ut ipse scribit: „Piglia baldanza di commettere l'altro *(difetto)* in proverbiare il Concilio quasi di una mutazione a vento, e senza prò ed effetto; mentre racconta che molti non vedevano differenza tra la prima forma e la seconda; ma che tuttavia si rimisero alla maggior parte. Là dove non solâ in verità *la differenza v'era, benchè sottile.*"

2) Cf. Henr. Klee, diss. cit. *De Matrimonio*, qui pag. 56, n. *u)*, ostendit perperam a nonnullis objici adversus indissolubilitatem conjugii, quod Eugenius IV post absolutum Concilium Florentinum eam Græcis proposuerit, quod non fecisset, si de re dogmatica ageretur. Nec vero Græci opponere potuissent, neque se ad rem hanc discutiendam aliquid in mandatis accepisse, neque hanc praxim solvendi penes ipsos conjugia sine convenienti ratione (*οὐκ ἀλογῶς*) obtinere, ut legitur apud Hard. tom. x, col. 430. Ad hæc enim reponit Klee, quod si controversia hæc mere disciplinæ fuisset, Romanus Pontifex minime eam protulisset, quoniam in his rebus plena Ecclesiæ græcæ libertas data erat, sectandi nempe propria instituta; deinde Græci quin se ab hac expostulatione liberarent ex defectu missionis, potuissent statim respondere hic agi de re ad disciplinam spectante, adeoque libera, quod tamen non præstiterunt.

DIFFICULTATES.

136. I. *Obj.* 1° Verba Christi *nisi ob fornicationem* apertam continent a generali lege de indissolubilitate exceptionem; 2° nisi enim eam continerent duo sequerentur absurda: *primo* propter solam fornicationem marito licere uxorem dimittere; porro Catholici fatentur, imo contendunt plures, præter fornicationem, legitimas esse posse uxoris dimittendæ causas quoad thorum et habitationem; *secundo* apposite Christum non respondisse Pharisæorum interrogationi; illi enim quæsierant num ita liceret uxorem dimittere, ut aliæ nuptiæ permitterentur, Christus vero respondisset, licere quidem uxorem dimittere propter fornicationem, integro tamen perseverante conjugii vinculo. 3° Sensus propterea verborum Christi alius esse nequit nisi iste: Mœchatur, qui alia de causa, quam ob fornicationem, uxorem suam dimittit et aliam ducit; item mœchatur, qui dimissam alia de causa, quam ob fornicationem, eam ducit. 4° Qua significatione Christi verborum semel constituta, corruit vis præcipua argumenti Catholicorum. 5° Marcus porro ac Lucas suppleri debent per Matthæum; 6° Paulus vero intelligi debet de communiter contingentibus, minime vero de eo, quod causa extraordinaria interveniente fieri potest, ut in casu nostro. Ergo.

137. ***Resp. ad*** 1m, *Neg.* ut constat ex adductis probationibus: hæc propterea clausula aut referri debet, ut plerique contendunt interpretes, ad priorem Christi sententiæ partem, nempe ad dimissionem uxoris, quæ non licet nisi ob fornicationem, et tunc hic sensus esset verborum Christi apud Matthæum: ***Quicumque ob aliam ab adulterio causam uxorem suam dimiserit, eaque vivente, sive adultera sit sive non, aliam duxerit, mœchatur*** 1); et cessat difficultas; aut intelligi hæc clausula debet, ut alii existimant, in sensu, ut vocant, ***negativo***, ita ut Christus interrogatus a Pharisæis, num liceret dimittere uxorem quacumque ex causa, responderit, non licere quacumque ex causa, sed solum ob causam fornicationis, nihil vero pronunciaverit de eo, quod fieri possit post ejusmodi dimissionem, aliam nempe uxorem ducere an non, ne Pharisæos offenderet. Quod vero hic prudenti silentio Christus pressit, aperuit discipulis, qui cum ***in domo*** essent, ut refert S. Marcus, de eodem interrogaverunt eum, et absque ulla exceptione perpetuam conjugii indissolubilitatem statuit sive ex parte viri,

1) Bellarminus, *De Matrim.* cap. 16, n. 7, observat, quod Evangelistæ omittant quidem interdum aliquid aut addant, quod alii Evangelistæ non omiserunt aut non addiderunt, sed nunquam ita omittant, ut sententia reddatur falsa: nam alioquin Evangelistæ decepissent homines, quibus Evangelia sua tradiderunt, nulla mentione facta aliorum Evangelistarum.

sive ex parte uxoris [1]; aut demum hæc clausula, ut nonnulli ex recentioribus præsertim autumant, debet restringi ad legem Mosaicam, ad cujus mentem locuti fuerant Pharisæi, non autem porrigi ad legem evangelicam. Juxta hanc expositionem, cum lex viro permitteret dare libellum repudii uxori, in qua *fœditatem aliquam invenisset* [2], Pharisæi latius legem interpretantes, dimitti posse uxorem docebant *quacumquè ex causa*, Christus autem dimissionem ad eam solam causam coarctavit, de qua lex loquitur, et unam excepit fornicationem, quin aliud adjiceret circa omnimodam indissolubilitatem, quam ipse postea constituit [3]. Quæcumque ex his interpretationibus admittatur, quæ fere in idem recidunt, illud semper ratum erit, Christum in objectis verbis nullam exceptionem apposuisse, nisi dicere velimus, eum, qui venerat, non ad solvendam legem, sed ad eam adimplendam, seu ad inducendam majorem in moribus perfectionem, voluisse, ut adulteri non solum viverent, sed *alteri nuberent*, dum Moyses statuisset: ***Morte moriantur mœchus et adultera*** [4]. Commoda plane reformatio, quæ similis illi foret, quam induxerunt Protestantes cum jugum religionis catholicæ excusserunt.

138. *Ad* 2^{m}, *Neg.* Etenim non sequitur *primum* absurdum, cum solum adulterium legitimam causam ipsi conjugio intrinsecam præbeat, eamque perpetuam, divortii faciendi. Crimen enim illud ejusmodi est, quod naturæ conjugii directe adversatur, et jus dat parti innocenti perpetuæ separationis, licet partem infidelem pœniteat admissi sceleris, et ad meliorem frugem se recipiat. Cæteræ omnes causæ extrinsecæ sunt, ac temporariæ. Quare Christus prioris illius utpote gravissimæ meminit, quin alias excluderet; adjici præterea debet, Christum allusisse illa clausula ad legis Mosaicæ permissionem, de qua paulo ante disseruimus.

139. Non sequitur *alterum* absurdum: duo quippe in una quæstione Pharisæi Christo proposuerant: 1° utrum liceret dimittere uxorem *quacumque ex causa;* 2° utrum quacumque

1) Marc. x, 10. Cf. Bellarm. loc. cit.
2) Deut. xxiv, 1.
3) Hanc interpretationem jam dederat Jos. Motta in *Diatriba de divortiatorum jure*, Venet. 1727, §. 13 et §. 19 et seqq. Calmet id ipsum insinuaverat *Comment. in Deut.* 24, 1. Interpretationem hanc illustrandam et insinuandam assumpsit sibi Lud. Nachi Abbas Camaldulens. in erudita diss. hac de re edita Venet. 1792. Nonnulli magno impetu adversus eam insurrexerunt, ita ut vix Nachium *hæreseos* non damnaverint, quasi opinionem tutatus fuerit constanti doctrinæ Patrum repugnantem, et aleæ plenam. Verum nihil in ea sententia quod periculum redoleat inesse videtur. Nec enim omnis Scripturæ interpretatio *nova*, contraria est Patribus, sed ea tantum, quæ fidei adversatur, aut receptæ in Ecclesia doctrinæ. Siqua autem interpretatio fidem et Ecclesiæ doctrinam juvat et firmat potius, non ideo aspernenda quod nova sit. Hinc optime S. Bernardus: „Siquid, *scribit*, dictum est præter Patres, quod non sit contra Patres, nec Patribus arbitror, nec cuiquam displicere debere." *Hom.* 4, *super Missus est;* edit. Maur. tom. III, col. 761.
4) Lev. xx, 10.

ex causa uxore dimissa, liceret alteram ducere. Christus igitur ita attemperavit responsionem suam, ut primum coarctaret, ut diximus, ad solam gravissimam causam conjugio intrinsecam, nempe ad fornicationem; alterum juxta aliquos sine aperta responsione dimisit, cum id facile ex principiis a se expositis de origine Matrimonii, Pharisæi colligere possent [1]); juxta alios vero penitus sustulit, pronuncians adulterum fore, qui adultera dimissa aliam duceret, et hoc pacto abrogavit libellum repudii, quem ad cordis ipsorum duritiem Moyses eis concesserat. Quod bene intelligentes ejus discipuli dixerunt: ***Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere;*** Christus vero, quin emolliret sententiam suam eos remittendo ad uxorem fideliorem, inde potius occasionem sumpsit exhortandi omnes ad continentiam.

140. *Ad* 3[m], *Neg.* Ex dictis siquidem constat Christum aut de facultate alteram uxorem ducendi post prioris dimissionem penitus siluisse, aut etiam exclusisse; quare nulla ratione admitti potest sensus, quem Christi sententiæ adversarii affingunt, qui præterea excluditur tum ex aliis Evangelistis, tum ex Apostolo, tum demum ex Ecclesiæ interpretatione et praxi; ut omittam juxta adversariorum expositionem sequi longe pejorem fore conditionem innocentis quam adulteræ; innocens enim, quæ injuste dimissa esset, alterum non posset inire conjugium; posset vero ea, quæ ob fornicationis crimen repudiata est.

141. *Ad* 4[m], *Dist.* Si reipsa adversariorum expositio subsisteret, *conc.* si plane adversetur Christi menti ejusque doctrinæ, *neg.* Porro ostendimus illam nullo modo admitti posse, quin conjugii honestas et firmitas labefactetur, eamque adver-

1) Cf. Bellarm. loc. cit. n. 23. Cf. etiam eruditum Motta, *Diatr.* et loc. cit. qui advertit acrem quæstionem tunc viguisse, inter Sammæanos et Hillelianos, circa causam quam requirebat lex ad repudium, ne lascivientis mariti arbitrio indissolubile vinculum ac natura arctissimum ligamen non sine etiam familiarum perturbatione violeretur. Sacer textus præscribit, pro causa dispensationis a lege maritali a Deo lata, uxoris *fœditatem*, Deut. XXIV, 1, Hebr. est עֶרְוַת דָּבָר quæ voces proprie significant *nuditatem rei;* est enim עֶרְוָה a radice עָרָה *nudus fuit,* metonymice vero accipitur eadem vox pro *turpitudine* ac *fœditate.* Cf. Winer in *Lexico Manuali* ad hanc voc. Sane omnes antiquæ versiones, Alexandrina, Syriaca, Samaritana, Arabica, etc., habent *rem turpem.* Jam vero quid Moyses per ejusmodi *fœditatem* seu *rem turpem* significare voluerit, quæstio magna exstitit inter duas recensitas scholas. Judæi sententiam Sammæi Patris, seu secundi a Principe Synedrii, nimia facilitate repudium jam indulgentis, sectantes ex minima causa uxores proprias dimittebant; juxta indulgentiorem adhuc facilitatem scholæ Hillelianæ, dimitti poterant uxores etiam ob dapes nimio igne adustas eique appositas; ex sententia etiam Rabbi Aquibæ, si maritus invenerit aliam ea pulchriorem aut sibi commodiorem. Christus Dominus has omnes causas rejecit, et causam divortii ad solam causam adulterii revocavit; deinde adjecit nemini fas esse, post peractum divortium, aliam præterea ducere uxorem. Cf. Seldenum, *Uxor hebræa*, lib. 3, cap. 18; Jahn, *Enchiridion hermeneut. gener.* §. 29, quoad interpretationem Deuter. XXIV, 1

sari prorsus doctrinæ Salvatoris nostri, tum per loca parallela, tum per Apostolum patefactæ.

142. *Ad* 5^{m}, *Dist.* Quoad causam divortii, *trans.* vel *conc.* quoad causam dissolutionis, *neg.* Assumunt enim adversarii tanquam certum, quod falsum est, Christum scilicet apud Matthæum fornicationem veluti causam dissolutionis conjugii, et facultatis ineundi novas nuptias assignasse, quum tamen ejusmodi sive dissolutionis sive facultatis Christus ibidem nec verbum habeat, aut penitus excludat juxta dicta. Optime vero inter se tres Evangelistæ componuntur, si dicatur de solo divortio quoad thorum et habitationem, Christum Dominum esse locutum apud Matthæum, alioquin falsæ essent sententiæ absolutæ ipsius Christi, quæ leguntur apud Marcum et Lucam [1]).

143. *Ad* 6^{m}, *Neg.* Apostoli enim verba absoluta sunt et universalia; etenim I Cor. VII, 10: *His*, inquit, *qui Matrimonio juncti sunt*, *præcipio non ego*, *sed Dominus*, *uxorem a viro non discedere: quod si discesserit*, *manere innuptam*, *aut viro suo reconciliari.* Tum ibid. vers. 39: *Mulier alligata est legi*, *quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit (*non *si fornicatus fuerit) vir ejus*, *liberata est: cui vult nubat.* Tum denique Rom. VII, 2 et seqq., ubi iterum inculcat: *Si mortuus fuerit vir ejus*, *soluta est a lege viri: igitur*, *vivente viro*, *vocabitur adultera*, *si fuerit cum alio viro.* Jam vera cum adulterii casus non adeo infrequens sit, ut extraordinarius dici possit, si per illud crimen conjugium dissolveretur, vera non esset toties inculcata ab Apostolo perpetua Matrimonii indissolubilitas.

144. II. *Obj.* 1° Plures Patres, quos recenset Launojus [1]), docuerunt solvi conjugium per adulterium. 2° Plura item Concilia id ipsum adstruunt, inter quæ peculiariter recensentur Arelatense I, an. 314 celebratum, Venetense in minori Britannia an. 465, Vermeriense an. 752, Compediense an. 757. Quibus addendum ipsum Pœnitentiale Romanum, quod potestatem tribuit conjugi innocenti, ut iterum nubat, vetat autem parti nocenti. 3° Haud paucæ leges imperiales id ipsum statuunt æqua causa ductæ, cum nemo teneatur absque sua culpa perpetuam continentiam profiteri. 4° His omnibus permoti insignes theologi, Cajetanus, Catharinus, Erasmus et Launojus non dubitarunt cum Græcis propugnare conjugium per adulterium penitus dirimi. 5° Quod vel ipsa œconomia, seu temperamento quo usum est Tridentinum adstruitur: vel enim propter adulterium reipsa dirimitur conjugium juxta Christi sententiam, et in hac hypothesi erravit reipsa et errat Ecclesia latina dum docuit ac docet

1) Cf. Bellarm. loc. cit. part. III, art. 1. cap. 5, edit. cit. op.
2) *De regia in Matrimonium potestate,* tom. 1, part. II, pag. 826 et seqq.

juxta evangelicam et apostolicam doctrinam illud non dirimi; vel propter adulterium dirimi non potest, et in hac hypothesi errat Ecclesia græca dum docuit ac docet, propter fornicationem Matrimonium dissolvi; et tunc concipi nequit quomodo Tridentinum toleraverit, et adhuc Ecclesia latina toleret in Græcis catholicis tot conjugiorum solutiones, ac proin totidem adulteria. Dicendum igitur nihil a Christo et ab Apostolo fuisse constitutum, sed agi de re mere disciplinari, de qua Ecclesia pro diversis rerum adjunctis statuere potest prout ad societatis bonum conferre sibi visum fuerit. Ergo.

145. ***Resp. Ad*** 1m, ***Dist.*** Id docuerunt tot Patres quot recenset Launojus, ***neg.*** aliquot, nondum ab Ecclesia dirempta quæstione, ***trans.*** Cum singula a Launojo congesta Patrum testimonia expendere nobis datum non sit, ne nimis protrahatur hæc disceptatio, generatim ad elidendam illorum vim observamus: 1° plures ab eo Patres laudari, qui ejus opinionem funditus labefactant, cujusmodi sunt Hieronymus, Ambrosius, Innocentius I et Gregorius M. 1); 2° plurium sententias Launojum corrupisse atque vitiasse, uti aperte ostendit inter cæteros Jac. Leullierius 2): nos vero brevitatis gratia unum seligimus malæ ipsius fidei exemplum. Cum enim Joannes VIII, in ***Epist.*** LXV, ***ad Ederedum*** gentis Anglicæ Archiepiscopum respondisset: ***Cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam quisquam deserere nequeat, nulla ratione prorsus illi conceditur aliam, vivente priore, conducere.*** Launojus incommoda illa verba: ***nulla ratione prorsus***, quæ totam immutant sententiam plane sustulit. Item in his Joannis VIII, verbis : ***Præcipimus neque virum ab uxore, neque uxorem a viro, nisi causa fornicationis discedere: quod si ob*** HOC ***discesserit, manere innuptum vel innuptam***, Launojus immutavit vocem ***hoc*** in ***aliud***, qua mutatione alia omnino evadit Pontificis mens 3). ***Crimine ab uno disce omnes.*** 3° Animadvertimus Launojum multos quoque Patres sibi favere existimasse, propterea quod verba Christi recitantes affirmant nefas esse, excepta adulterii causa, uxorem dimittere et aliam ducere. Hæc vero satis commode exponi possunt ea ratione qua exposuimus verba Christi; tales sunt Origenes, Tertullianus, Lactantius, Hilarius Picta-

1) Istorum testimonia superius dedimus.

2) In op. *In librum Magistri Launoji Theol. Paris., qui inscribitur: Regia in Matrimonium potestas, observationes.* Inter opera Laun. cit. edit. Colon. tom. IV, part. II, Cf. *Observ.* 1, §. 2 et seqq. *Observ.* 2, etc.

3) Ibid. *Observ.* 4, §. 13. Cum Marcus Antonius De Dominis ex quo documenta sua hausit Launojus, auctoritatem Joannis VIII prætermisisset utpote sibi contrariam, hanc retulit Launojus, atque, ut in sententiam suam traheret, textum vitiavit. Insignis sane probitas hostium Ecclesiæ Romanæ !

viensis atque Isidorus [1]). 4° Eorum quoque suffragio gloriari Launojum quos debebat tanquam sibi maxime adversantes agnoscere; laudat enim S. Basilium atque Epiphanium, qui non ob solum adulterium, sed et propter alia flagitia Matrimonii solutionem videntur admittere [2]), quod certe Launojus non dicet; 5° denique nil mirum esse si nonnulli Patres solutionem propter adulterium admittere videntur, cum perdifficilem quæstionem agerent, nondum iis temporibus expeditam, nec ullo adhuc Ecclesiæ universalis judicio explanatam. Quare ipse S. Augustinus, de cujus sententia dubitari nequit, in lib. ***De fide et operibus***, ita scribebat: ***In ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum et iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur*** [3]). Ex quo autem Concilium Florentinum, seu Eugenius IV, in ***Instruct. Armenorum*** [4]), et præsertim Concilium Tridentinum aperte docuerunt Matrimonium in ipso adulterii casu insolubile esse; jam nullus vel minimus dubitandi locus esse potest [5]).

146. ***Ad*** 2m, ***Dist.*** Nonnulla Concilia ac Pœnitentiale Romanum potestatem faciunt conjugi innocenti ut iterum nubat post obitum conjugis adulteri, cui juxta severiorem illius ætatis disciplinam id non concedebatur, ***conc.*** vivente adhuc conjuge adultero, ***neg.*** Id colligitur ex Conc. Forojuliensi ac Triburiensi [6]), tum ex S. Leone in ***Epist. ad Rusticum Nar-***

1) Cf. Tournely, loc. cit. pag. 263 et seq. Collet. op. cit. n. 167 et seqq. qui longe majori diligentia in singula objecta Patrum græcorum ac latinorum loca inquirit, quam Tournelyus, ostenditque saltem dubios esse textus qui ex his aliisque Patribus afferuntur a Launojo.

2) Juxta edit. Maur. opp. S. Basilii in adnot. ad can. v S. Doctoris in Epist. canonica I, ad Amphilochium quæ est n. 188. Secutus est S. Basilius Romanas leges, quas tamen fatetur cum Evangelio minus consentire. Lex Constantini jubet *in repudio mittendo a fœmina in hæc sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulchrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit.* At eadem lege viris conceditur ut adulteras uxores dimittant. Basilium præterea censuisse ream adulterii esse uxorem, quæ injuste dimissa alteri nupserit, minime vero maritum, juxta consuetudinem quæ tunc obtinebat apud Græcos, arbitratur idem Maurinus editor, qui tamen adjicit, S. Doctorem aliter docuisse ante episcopatum. Arcudius *De Matrimonio*, cap. 21 et 22. omni qua potest ratione nititur Basilii verba in bonum sensum trahere. Certe non uno in loco S. Doctor communem doctrinam sequitur. Cf. etiam Collet op. cit. n. 194 et seq. Quæ dicta sunt de S. Basilio, accommodari pariter debent S. Epiphanio de quo pariter cf. auctores citt.

3) Cap. 19, n. 35.

4) Apud. Harduin. *Acta Conc.* etc. tom. IX. col. 440.

5) Cf. quæ adversus Launojum scribit Leullier op. cit. *Observ.* 4, §. 10 et seqq.; nec enim veritus est Launojus cum apostata Spalatensi, M. A. De Dominis, tum decretum Eugenii IV, tum canonem Tridentinum carpere et vellicare.

6) Concilium Forojuliense celebratum est an. 791, Triburiense vero an. 895. Porro illud can. 10, statuit: „Ut, resoluto fornicationis causa jugali vinculo, non liceat viro, quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet sit illa adultera; sed nec adulteræ, quæ pœnas gravissimas vel pœnitentiæ tormentum luere debet, alium accipere virum, nec vivente *nec mortuo*, quem non erubuit defraudare, *marito*.“ Apud Hard. tom. IV, col. 859 et seqq. Istud

bonensem [1]), ex quibus patet eam disciplinam olim viguisse, quæ nonnullorum documentorum illustrationi inservit. Siquæ tamen Concilia provincialia sunt, aut pœnitentialia [2]), quæ commode explicari non possint de solutione quoad thorum, et habitationem, iis applicanda est observatio, quam quinto loco posuimus in superiori responsione. Neque illud silentio prætereundum, quod non pauci abusus quandoque in nonnullis provinciis irrepserint circa conjugiorum dissolutionem, qui aperte pugnant cum lege evangelica ac doctrina universæ Ecclesiæ [3]), ex quibus propterea Launojus nullum pro causa sua potest patrocinium quærere.

147. ***Ad*** 3m, ***Dist.*** Quæ propterea a Patribus atque Ecclesia improbatæ sunt, *conc.* quæ jus legitimum tribuant, *neg.* Nullæ enim hominum leges possunt legi evangelicæ et apostolicæ derogare [4]). Quod vero subditur æquitate nullius momenti esse deprehendet, qui animadverterit semper in potestate esse læsi conjugis cum nocente reconciliari, si nolit perpetuam continentiam profiteri [5]): ac præterea ejusmodi incommodo quempiam subjici per infirmitatem aut absentiam alterius conjugis, prout jamdiu adnotavit S. Augustinus [6]).

148. ***Ad*** 4m, ***Dist.*** Ante Concilium Tridentinum, si de Cajetano, Catharino et Erasmo sit sermo, *conc.* post Tridentinum, *subd.* Nonnulli temerarii et hæreticorum fautores, *conc.* vere Catholici, *neg.* Cum tres priores scripserint antequam a Concilio Tridentino canon de quo agimus constitutus esset, aliqua venia digni sunt, præsertim cum omnes disertis verbis se subjecerint Ecclesiæ judicio [7]). Cæterum Cajetanum et Catharinum novitatum aucupes plus æquo fuisse sæpius adnotavimus; Erasmum vero non theologum, sed grammaticum fuisse, quodammodo præformatorem tot errorum quos postea Lutherus adoptavit ac suos fecit, alias pariter admonuimus;

vero can. 43: „Mulier, quæ tantum nefas commiserat, ulterius pœniteat, atque *continens et innupta permaneat.*" Ibid. tom. VI, col. 453.

1) Quæ in edit. Ballerin. est 167, in resp. ad inquisition. 13, col. 1425.

2) Talia ex. gr. sunt *Capitula Selecta* Theodori Cantuariens. apud Dacherium, tom. IX *Spicilegii* in quorum 112 statuitur: „Laicus a quo recessit mulier, cum consensu Episcopi post septem annos aliam accipiat; si in captivitatem per vim ducta est, post annum aliam accipere potest;" et in 116: „Cujus uxor fornicatur, licet eam dimittere, et aliam accipere." pag. 62.

3) Hujus rei præter duo capitula modo allata ex Theodoro Cantuar. fidem faciunt Conc. Vermeriense an. 742 celebratum quod can. 2, 5, 9, 17, quos quisque apud Hard. tom. III, col. 1990 et seqq. recolere potest, eam facit facultatem nubendi quam nemo sane admittet; item Concil. Venetense an. 465, can. 2, ib. tom. II, col. 797. Cf. etiam Nat. Alex. *Hist. Eccl.* sæc. VII, cap. 4, art. 9, n. 7, ubi notat abusum qui irrepserat in Galliis, ut Matrimonia bona gratia seu mutuo consensu conjugum, ob solam discordiam et rixas continuas dissolverentur. Item ibid. art. 10, ubi agit de Theodoro Cantuariensi.

4) Cf. J. Leullierium op. cit. *Observat.* 4, §. 7 et seqq.

5) Cf. Bellarm. *De Matr.* cap. 17, n. 5.

6) *De adulterin. conjugiis*, lib. 2, cap. 6, 7, 9.

7) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 15, num. 14.

inter hos autem et ille adnumeratur de conjugii dissolutione propter adulterium [1]). Launojus porro audax et intemperans criticus non dubitavit causam Protestantium agere tum in hoc tum in aliis catholicæ doctrinæ capitibus, contra Tridentini et Romanorum Pontificum sanctiones [2]). Ejus proinde nulla ratio habenda est, imo ab ipso perpetuo cavendum.

149. *Ad* 5^m^, *Neg.* Prudens enim œconomia, qua usum est Tridentinum, nec Græcis favet, nec evincit agi in casu nostro de re tantum disciplinari ac libera, quæ nempe subsit Ecclesiæ potestati. Enimvero animadvertimus, superioribus sæculis quæstionem hanc nondum fuisse eliquatam, nec ullo Ecclesiæ judicio diremptam, nonnullos proinde Patres et Concilia, etiam interdum aut provincialia aut nationalia in diversas circa hoc doctrinæ catholicæ caput abiisse sententias. Porro apud Græcos invaluerat sententia de dissolutione conjugii ob adulterium, ac propterea consuetudo illud dirimendi quin ulterius quærerent. Apud Latinos, præsertim vero in Ecclesia Romana, contraria sententia et praxis constanter viguit, quin tamen hac de causa unquam Græci Latinis molestiam creaverint, propria consuetudine contenti. Cum vero insurrexerint Protestantes, et Ecclesiam erroris ob hanc doctrinam accusarint, Concilium Tridentinum adversus eos directe canonem emisit, quo ipsorum audacia frangeretur, et indirecte ut erronea et prava traduceretur sententia et praxis Græcorum. Exinde patet, Ecclesiam, quamvis directe anathemate Græcos non perculerit, nulla tamen ratione aut cohonestare aut tolerare praxim Græcorum tanquam legitimam, imo prorsus ut ream ac pravam traducere, utpote quæ opponatur doctrinæ evangelicæ et apostolicæ quæ hanc solutionem damnat. Quod si Græci pergant ita sentire et agere, ac propterea peccent dum ita se gerunt, nisi eos ineluctabilis ignorantia excuset, ipsi viderint; nam in hoc casu eadem ratione hæc peccata invite tolerat Ecclesia prout tolerat cæteros peccatores [3]). Hinc ruit

1) Erasmus enim suas edidit adnotationes et paraphrases in Sacr. Script., adeoque et in capp. v et xix Matth., et x Marci, item in cap. 7 Epist. I, ad Corinth. ubi fusissime probare nititur solvi conjugium propter adulterium, an. 1515, biennio nempe antequam Lutheri factio oriretur. Ex hac epocha proinde deprehendimus non Erasmum a Luthero, sed Lutherum ab Erasmo hunc errorem hausisse. Cæterum cum an. 1516 facultas Parisiensis ex Erasmi commentariis quatuor propositiones excerpsisset, quibus adstruebatur conjugii solutio propter fornicationem, et *hæreticas* declarasset, Erasmus huic censuræ se subjecit.

2) Cf. etiam adversus Launojum Joan. Bapt. Thiers. *Defensionem diss. de auctoritate negantis argumenti.* Paris. 1664. Quanquam, quod attinet ad impugnationis rationem, accusatus fuit Thiers, quod acrem nimium ac vehementem se exhibuerit, ita ut ipsi applicatum fuerit virgilianum illud: *Tantæne animis cœlestibus iræ?*

3) Quare etiam Klee in cit. dissert. *De Matrimon.* Moguntiæ 1833, pag. 56, nota *o*) observat quod anathema Concil. Tridentini non feriat eos qui in falsam praxim lapsi sunt, neque eos, qui theoretice adstruunt dissolutionem conjugii, male quidem sed tamen *verisimiliter* seu juxta opinionem, sed illos tantum, qui dogmatice affirmant Ecclesiam errorem docuisse aut doce-

quod ab adversariis subditur de praxi disciplinari quæ Ecclesiæ potestati subjiciatur [1]).

PROPOSITIO VI.

Non errat Ecclesia, cùm ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.

150. Est de fide; totidem siquidem verbis ea definita est a Tridentino sess. XXIV, hoc. can. VIII: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges, quoad thorum, seu quoad habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anath. sit.*

151. Hæ autem causæ ad quatuor potissime revocantur, quarum prima est adulterium juxta illud Christi apud Matth. XIX, 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur.* Cum enim ex dictis hoc Christi oraculum intelligi nequeat de dissolutione conjugii quoad vinculum, sequitur intelligendum esse de dimissione quoad thorum et quidem in perpetuum, ita ut qui ita dimittit, possit sine consensu dimissi vel dimissæ, vitam monasticam profiteri aut sacris ordinibus initiari [2]). Altera causa est alterius, conjugis apostasia vel hæresis cum periculo subversionis alterius, juxta illud Apostoli: *Hæreticum hominem . . . devita,* Tit. III, 10, et illud Christi:

re, dum tradit conjugia ob adulterium alterius conjugum dissolvi non posse. Certe, pergit ipse, canonis materia eos quoque perstringit, qui male operantur ac opinantur. Cf. tamen Collet. loc. cit. n. 315 et seqq.

1) Cf. Renaudotium *De la Perpétuité de la foi*, liv. 6, chap. 7, qui tamen plus quam par sit progredi videtur; etenim præterquam quod in dubium revocat additamenta, quæ leguntur in actis vulgatis Concilii Florentini, in quibus juxta dicta Eugenius IV, exprobrat Græcis conjugiorum dissolutionem propter adulterium, affirmat liberum esse Græcis degentibus sub Latinorum ditione, novas inire nuptias post repudium adulteræ, aut saltem nihil adversus hunc usum statutum fuisse. Jam vero, uti observat Klee loc. cit., Clemens VIII, an. 1595 jussit in instructione quam pro Italo - Græcis dedit, decreta Conc. Tridentini relativa ad conjugia verti in græcam linguam vulgarem, et publicari penes Græcos et Albanenses; nec ullo pacto sacerdotibus integrum esse declaravit ut permitterent dissolvi conjugia, eamque, si qua tentaretur dissolutio, tanquam nullam ac irritam haberi. Hanc porro instructionem confirmavit Benedictus XIV, in Constit. *Etsi pastoralis,* data die 6 Maji 1742, in cujus §.8, n. 2, decrevit Pontifex: „Matrimonia inter conjuges Græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiantur *(Ordinarii locorum)*; et, siquæ de facto præcesserunt, nulla et irrita declarent." Cf. in Bullario ejusdem Pontif. ubi est n. 57, tom. I, pag. 179. Cf. etiam ejusdem opus *De Synodo*, lib. 13, cap. 22, §. 4, ubi refert a S. Congregatiône denegatam fuisse facultatem denuo nubendi Græco, qui eam petierat, quod ejus uxor mœchata esset, ejusque crimen juridice fuisset probatum, ac præterea a judicibus lata fuisset sententia, qua posset novum Matrimonium inire.

2) *De convers. conjugatorum*, cap. 15, apud Pithœum tom. II, pag. 175.

Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te, Matth. V, 29, tum etiam: *Qui amat patrem aut matrem ... plusquam me, non est me dignus.* Matth. X. 37. Tertia causa, si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum altero cohabitare sine Deum offendendi periculo; quod ex iisdem Christi oraculis constat. Quarta denique causa est mutuus consensus ad religiosum aliquod institutum profitendum, vel ad suscipiendos sacros ordines, quo spectat illa Christi sententia Matth. XIX, 29: *Omnis qui reliquerit ... uxorem ... propter nomen meum centuplum accipiet et vitam æternam possidebit*, prout reipsa fecerunt Apostoli. Ad ordinationem vero præter uxoris consensum requiritur, ut ipsa, si juvenis præsertim sit, religionem aliquam profiteatur, quod si fuerit senex atque extra incontinentiæ periculum, ut votum simplex castitatis saltem emittat coram Episcopo [1]). Has causas generatim complectitur Apostolus I Corinth. VII, 11: *Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

152. Cum jamdiu obsoleverit novatorum error a Tridentino canone proscriptus, ab afferendis ipsorum difficultatibus supersedemus, quas discussit Bellarminus ac plene disjecit in lib. unic. *De Matrimonio* [2]). Ad conditiones vero quod attinet, quæ in præfatis causis requiruntur, ut legitima fiat separatio inter conjuges, eas explanant canonistæ ac theologiæ moralis institutores, ad quos hæc provincia spectat; hæc enim persequi nostri muneris non est.

CAPUT III.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM FACULTATE.

153. *Impedimenti* nomine in subjecta materia significatur id omne quod obstat quominus Matrimonium *valide* aut *licite* contrahi possit. Si tale sit ejusmodi obstaculum sive impedimentum, ut conjugium irritum prorsus ac nullum efficiat, dicitur *dirimens;* si vero tale sit, ut connubium illicitum tantum reddat, *impediens* nuncupatur. Cum autem omnium jam sermone trita hæc vocabula sint et pervulgata, quamvis, ut nonnulli contendunt, minus propria sint [3]), non inde propterea cogimur ad eam loquendi rationem deserendam.

1) Loc. cit. *De convers. conjugat.* cap. 5 et 6. ibid. pag. 174.

2) Cap. 14.

3) Jamdiu Launojus in cit. libro *De regia in Matrimonium potestate*, op. edit. Colon. tom. 1, pag. 626, de impedimentis dirimentibus scribens, eam adjecerat observationem: „Romana simplicitate diceretur magis proprie et apertius: non servatis nec solutis legibus vir et mulier ad contrahendum Matrimonium redduntur inhabiles, solutis, habiles."

154. Impedimenta quæ conjugium irritum, ac nullius valoris efficiunt, quindecim numerantur, quæ his versibus continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen;
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Amens, affinis, si clandestinus et impos.
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

155. Impedimenta porro quæ conjugium illegitimum tantum reddunt, quatuor sunt his versibus expressa:

Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt juncta tenere.

156. De singulis ex professo agunt canonistæ ac theologiæ moralis institutores. Dogmatici theologi munus est vindicare potestatem legislativam Ecclesiæ in illis statuendis, quod et nos facere aggredimur. Vix ulla controversia viget circa impedimenta impedientia nuncupata, ast magna reperitur circa dirimentia 1° inter Protestantes et Catholicos, 2° inter pseudo-politicos theologosque neotericos *regalistas* dictos, et sinceros Catholicos qui partes Ecclesiæ tuentur.

157. Waldenses omnium primi impedimenta Matrimonium dirimentia contemnere ausi sunt [1]; Lutherus et Calvinus cum

Göschl in op. *Versuch einer historischen Darstellung der Ehegesetze*, seu *Specimen expositionis historicæ legum matrimonialium*, Aschaffenburg 1838, pag. 134, n. 348 censet, *impedimentorum impedientium et dirimentium* nomenclationem et divisionem in divisione S. Thomæ, *Suppl.* q. 41 — 68 suum fundamentum habere. Cæterum cum neque sic dicta impedimenta dirimentia proprie *dirimant* Matrimonium, se prorsus nequidem verum Matrimonium contrahi sinant; neque impedimenta impedientia nuncupata proprie *impediant*, quia etsi cum illis illicite contrahatur, subsistit tamen, hinc non pauci vellent aliis nominibus ea vocari. Th. Dolliner juris matrimonialis, prout in Austria inde a temporibus Josephinis traditur, editor, in op. *Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis*. Wien. 1813, pag. 57, mallet ea vocari, *obstacula Matrimonii*, et ita reipsa vocat in tom. II, operis sui. Sane jus matrimoniale austriacum (quod alioquin potestatem Ecclesiæ ad meras prohibitiones, et ad sic dicta impedimenta impedientia coarctat) jam ab an. circiter 1819 impedimenta mere canonica nonnisi *præcepta prohibitiva* (*Eheverbothe*), civilia vero, *impedimenta* (*Ehehindernisse*) nuncupare consuevit. Alii arbitrantur melius vocare posse impedimenta dirimentia *causas nullitatis*, impedientia autem *simplicia impedimenta*, ut Dr. Ant. Theiner in peculiari *Dissert. in Matrimonio*, quam Uratislaviæ 1825 edidit, et in qua varias doctorum catholicorum circa hanc quæstionem opiniones proposuit. Notiones porro impedimentorum utriusque generis uberius evolvit et illustravit Nic. München in dissert. *De jure eccles. cathol. statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia*. Colon. 1827, pag. 20 et seqq. et pag. 35 et seqq. Cum tamen Card. Bellarminus op. cit. cap. 18, n. 3, jamdiu animadvertit impedimenta dirimentia non ideo sic nuncupari quod Matrimonium *verum* dirimant, sed quia Matrimonium de *facto* non *de jure* contractum irritum reddunt; exinde patet nihil esse in tali nomenclatione quo etiam delicatiores offendi possint, quin necesse sit a recepto longa sæculorum serie usu loquendi recedere.

1) Sacra propterea facultas Parisien-

suis sectariis Matrimonium ut merum contractum civilem spectantes, minime vero ut Sacramentum, non alia agnovere impedimenta, quam quæ in Levitico constituta sunt [1]), nec aliud quidpiam in Christianorum conjugio admiserunt, quod non esset politicæ ac civili potestati obnoxium.

158. Marcus Antonius De Dominis primis sæc. XVII annis Archiepiscopus Spalatensis, dein vero apostata, totus in id incubuit, ut efficeret Matrimonii vinculum et causas matrimoniales potestati ecclesiasticæ nullo modo subesse, etiamsi admitteretur Matrimonium esse Sacramentum, quod tamen apostata negabat [2]). Marcum Ant. De Dominis presse secutus est, imo magna ex parte descripsit Launojus in opere quod edidit ***De regia in Matrimonium potestate***, an. **1672**. Constituit porro Launojus, facultatem statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia adeo proprio et nativo jure ad solos reges et principes pertinere, ut Ecclesia eam exercere non possit nisi vel usurpatione vel indulgentia ac concessione principum [3]); cum vero animadverterit, Concilium Tridentinum docuisse sess. XXIV, can. IV, quem inferius dabimus, hanc potestatem Ecclesiæ competere sub anathematis pœna; novo plane, ac antea inaudito figmento contendit doctor hic Parisiensis Tridentinos Patres ***Ecclesiæ*** nomine reges ac principes significasse.

159. Quamvis ab initio erronea Launoji doctrina pene jacuerit, imo acriter fuerit impugnata [4]); postea tamen si peculiarem ejus canonis quarti Tridentini interpretationem excipias, propugnari paulatim cœpit, sæculo præsertim elapso, cum studium ferveret ecclesiasticæ potestati adversum. Rati nonnulli theologi et canonistæ quod Concilium in illo canone aper-

sis, in damnatione lutheranæ doctrinæ, sententiam, qua Ecclesiæ in rebus matrimonialibus potestas denegabatur, velut *ex damnato Waldensium errore procedentem* confixit.

1) Cap. 18.

2) *De Republica ecclesiastica*, lib. 5, cap. 11.

3) Art. 4, cap. 3, edit. cit. pag. 749 et seqq.

4) Insurrexit statim adversus Launojum Dom. Galesius Rubensium Episcopus in op. *Ecclesiastica in Matrimonium potestas. Apologema pro vetustissima et catholica de jure Ecclesiæ in sanciendis legibus fidelium Matrimonium impedientibus et dirimentibus.* Romæ 1677. Cui Launojus peculiari libello respondere conatus est, cui tit. *Joannis Launoji, contentorum in libro Galesii erratorum index locupletissimus*, Paris. 1677, inter op. Laun. loc. cit. pag. 388 — 1000. Insurrexit præterea Jac. Leullierius doctor Sorbonicus atque S. Ludovici in insula Parisiensi parochus, op. cit. *In librum magistri Launoji theologi Parisiensis, qui inscribitur: Regia in Matrimonium potestas, observationes auctore theologo Parisiensi.* Paris. 1678. Hic præter innumera propemodum Launoji ratiocinia quæ falsa deprehendit quæque emendavit, ostendit, ut paulo ante innuimus, plurium ab eo auctorum textus fuisse depravatos, et in alienum sensum violenter detortos, totumque fere a Launojo expilatum et transcriptum Spalatensium quondam antistitem, deinde hæreticum apostatam Marc. Antonium De Dominis. Demum in Launojum calamum acuit Gerbesius doctor pariter Sorbonicus in op. *Traité du pouvoir de l'Église, et des Princes sur les empêchemens du Mariage.* Paris 1690. De Thiers pariter Launoji impugnatore, superius verba fecimus.

te non declaravit utrum ex Christi institutione, an vero ex indulgentia principum potestas in causis matrimonialibus Ecclesiæ competat, in eam venerunt sententiam, ut assererent originarium jus statuendi impedimenta proprium principum esse, Ecclesiam autem ex principum concessione eam per plura sæcula exercuisse, aut etiam exercere. Magno impetu exinde causidicorum et canonistarum turba eam doctrinam propugnare aggressa est [1]). Inter hos eminet Bened. Oberhauser qui thesim insequentem Fuldæ propugnandam proposuit an. 1763. ***Potestatem Ecclesiæ statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia esse ex beneficio juris alieni.*** Quam assertionem cum Lud. Beck, aliique *hæreseos* notassent, Oberhauser duplici edito libello notam hanc a se repellere nisus est, in quibus totam suam theoriam exposuit, et suos adversarios impugnavit [2]). Ast irrito conatu, siquidem et hæc theoria rursum hæreseos fuit expostulata, cui impugnationi perperam amarulentum libellum ipse iterum opposuit [3]).

160. Sub horum theologorum et canonistarum aulicorum auspiciis prodiit anno 1783 constitutio Josephi II, qua cognitio causarum matrimonialium judicio imperii civilis committitur. Summum principium novæ hujus legislationis matrimonialis innititur in eo, quod ***Matrimonium sit civilis contractus, ac ut talis a paritate aliorum contractuum et pactorum a civili foro regi debeat, ideoque solum imperium civile vera, id est, dirimentia, ut dicunt, Matrimonii impedimenta statuere, et in iis dispensare possit*** [4]). Ecclesiæ ex hac constitutione id unum permittitur ut possit *præcepta quædam prohibitiva* constituere quæ religionem et mores promoveant ad conservandam Sacramenti Matrimonii dignitatem. Imperiale Josephi edictum plures intulit perturbationes, ac diuturnum exortum inde est certamen, quod effecit, ut *dispensa-*

1) Cf. Roskowány op. cit. §. 8, qui observat ejusmodi canonistas veritos non esse ecclesiasticam potestatem impetere, ex principio systematis Protestantium collegialis; nec defuisse qui affirmarent regulas de Matrimonio in Sacra Scriptura contentas pro judaico solum populo latas esse juribusque status civilis derogare nequivisse.

2) Horum libellorum prior sic inscribitur: *Systema historico-criticum divisarum potestatum in legibus matrimonialibus impedimentorum dirimentium, ex avitis principiis sanæ theologiæ et jurisprudentiæ canonicæ.* Posterior vero; *Apologia historico-critica divisarum potestatum*, etc.

3) Cui titulum fecit: *Causa decisa divisarum potestatum in legibus matrimonialibus.* Franc. 1777. In hoc porro libello Oberhauser modestiæ et æquitatis leges excessisse, atque Launoji argumenta pro principum jure in causis matrimonialibus congessisse, ostenditur in *Wienerische Kirchenzeitung*, seu *Ephemerid. ecclesiasticis Vindobonensibus* 1786, pag. 445 et seqq. Adversus novum hunc Oberhauseri libellum scripsit M. A. Hochstädt in *Disquisitione canonica.* Mogunt. 1780, cui ille aliam opposuit lucubrationem: *Pagellæ volantes de causa decisa pro studio juris regii integri illustranda.* Francof. et Lips. 1782.

4) Cf. *Vollständige Sammlung aller Verordnungen und Gesetze Joseph's des Zweiten*, seu *Completa collectio omnium decretorum et legum Jos.* II. Vien. 1788.

tionum matrimonialium systema intra 40 annos pluries mutaretur [1]).

161. Legislationis Austriacæ principia pluribus adstruere ac defendere professores canonum et theologi Jansenianorum placitis addicti nisi sunt, inter quos in Belgio non obtinet postremum locum Le Plat [2]), in Italia Aloysius Litta [3]), Petrus Tamburini [4]), et Th. Nestius [5]), in Brisgovia Jos. Ant. Petzek [6]). Adoptavit autem ac sua fecit eadem principia pseudo-synodus Pistoriensis [7]).

162. Legislatio matrimonialis Gallicana, quæ inde post rebelles civiles motus constituta est an. 1792, non modo omnes matrimoniales causas ad civilem magistratum revocavit, verum etiam omnem sanctitatem ac firmitatem abstulit a conjugiis [8]). Quamvis porro Napoleon in novo codice suo irreligiosam illam legislationem reipublicæ temperaverit, attamen et ipse omnem Ecclesiæ auctoritatem in causis matrimonialibus abstulit, et

1) Historiam dispensationum juxta plures epochas digessit Thomas Dolliner in opere cit. *Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis*. Vien. 1814, pag. 234. Legislationem matrimonialem Austriacam, rei natura inspecta et catholicis principiis expensis, recenter severo examini subjecit celebris De Moy in exiguo quidem, ast summi pretii libello, quem inscripsit: *Von der Ehe, und der Stellung der katholischen Kirche*, etc. seu *De Matrimonio et de conditione Catholicæ Ecclesiæ in Germania relate ad hoc disciplinæ caput*. Landshut 1830, quo sibi magnam famæ existimationem comparavit.

2) Cf. *Wienerische Kirchenzeitung*, seu *Ephemerides Eccl. Vindob.* 1785, n. 44.

3) In op. *Del diritto di stabilire impedimenti dirimenti il Matrimonio*, Milano 1782.

4) *In prælectionibus de justitia Christi et sacramentis*, in quibus tom. II, cap. 5, ut loquitur Petrus Deodatus in I diss. de qua mox dicemus, Professor Ticinensis per summa capita Launojanum systema ingenue proponit, additis identidem Launojanæ tabulæ vividis quibusdam coloribus, qui in opinionem illam inducant fucatam veritatis speciem; atque ita, ut ante fuerat pollicitus, ex historico theologum ac jurisperitum paucis se exhibuit."

5) In op. *De dirimentibus impedimentis liber singularis*. Florentiæ 1785. Hic porro advocatus Pistoriensis ingenue profitetur, se librum suum Paulo Sarpio duce ac magistro confecisse, ideoque honoris gratique animi causa, *æternis ejusdem manibus* eumdem dicatum voluit.

Præter hæc opera prodierunt in Italia eodem ferme tempore plures libelli ab auctoribus anonymis conscripti, ex. gr. *Del diritto di stabilire impedimenti al Matrimonio*. Cremona 1784: *Diritto libero del Sovrano sul Matrimonio. Regole di obbedienza sul conflitto fra la potestà secolare, e l'autorità ecclesiastica*. Napoli 1788; *Parere de' theologi di corte di S. M. Siciliana in risposta ad una memoria della curia Romana concernente i diritti del Sovrano sul Matrimonio de' sudditi cattolici*. Napoli 1689, etc. Recte comparaveris ætatem illam plagæ ranarum.

6) In op. *De potestate Ecclesiæ in statuendis Matrimonii impedimentis*. an. 1783, affirmat porro Petzekius „Ecclesiæ jus solum regulas quasdam circa administrationem Matrimonii rogandi, seu sic dicta impedimenta impedientia constituendi competere, impedimenta vero dirimentia tantum a civili imperio poni posse, quippe cui unice insit auctoritas quoslibet contractus aut approbandi, aut irritandi." Petzekii doctrinam inter cæteros secutus est Georg. Rechberger cancellarius episcopalis Lintiensis in op. *Manuale del gius ecclesiastico austriaco*. Trad. dal tedesco. Venez. 1819, cujus auctoris principia suo loco excutiemus.

7) Hæc synodus an. 1786 celebrata est.

8) Cf. Stäudlin, *Geschichte der Vorstellungen und Lehren von der Ehe*; seu *Historia expositionum et doctrinarum de Matrimonio*, Götting. 1826.

magistratus civiles conjugio præfecit. Juxta hunc codicem unus actus ad ineundum legitimum Matrimonium requirebatur, consensus nempe declaratio coram civili magistratu; nec opus erat, immo nec licebat doctrinam catholicam de Sacramento Matrimonii et consensu coram parocho duobusque testibus patefaciendo, respicere [1]).

163. Demum non pauci recesserunt ab hac sententia, qua solis principibus tota tribuitur potestas statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia; at apud plures invaluit doctrina qua traditur utrique potestati ecclesiasticæ et civili *ex æquo* potestas in causas matrimoniales, et præsertim constituendi impedimenta quæ irritum reddant Christianorum conjugium. Theologi Galli non pauci huic adstipulantur sententiæ, quorum partes novissime suscepit D. Carrière in suo tractatu de Matrimonio [2]). Is profitetur se amplecti tanquam probabiliorem Gallorum opinionem, eo quod hujus patroni felicius se expedire videantur ab extraneorum auctoritatibus, ut ipse loquitur, quam se expediant extranei a Gallorum argumentis theologicis [3]).

164. Talis est historiæ summa de hac controversia, quæ excitata primum est a Protestantibus, et instaurata ab apostata Marc. Ant. De Dominis, deinde vero a Launojo [4]), postea vero a Jansenistis et aulicis scriptoribus, et ad nos usque pervenit [5]).

165. His omnibus opponimus auctoritatem Concilii Tridentini, quod sess. XXIV, hos canones novatoribus objecit, can. III: ***Si quis dixerit eos tantum consanguineitatis et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant; anath. sit.*** Can. IV: ***Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anath. sit.*** Can. XII. ***Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos; anathema sit.***

166. His canonibus non modo asserta est catholica veritas adversus Protestantes, sed præterea omni ulteriori controversiæ circa Ecclesiæ potestatem legislativam in constituendis impedimentis et in cognoscendis causis matrimonialibus,

1) Cf. opus cit. Küstneri, *De Matrimonio*, etc.

2) *Prælectiones theologicæ majores in seminario Sancti - Sulpitii habitæ. De Matrimonio*, vol. II, in 8, Paris. 1837.

3) Tom. 1, pag. 136.

4) Protestans Ant. Reiserus in op. edito Amstelodami an. 1685, recenset Launojum inter *confessores* et testes *evangelico - catholicæ veritatis*, nempe inter Lutheranos. Cf. Zaccaria, *Anti-Febronio*. Cesena 1781, tom. 1, Pref. cap. 12, pag. 76.

5) Cf. Roskovány op. cit. a §. 1 ad 15 ubi eruditissimus Auctor fuse totam hanc historiam exponit.

aditus præclusus videbatur. Qui tamen voluerunt Catholici personam retinere et favere simul civili potestati, plura commenti sunt ad illorum canonum vim eludendam. Quæ porro ab his excogitata sunt, eo referuntur, ut vel asserant 1° ***Ecclesiæ*** nomine ibi reges et principes designari; vel 2° canones illos non esse dogmaticos sed disciplinares; vel 3° definitum quidem esse a Tridentino, Ecclesiam posse statuere impedimenta Matrimonium dirimentia, minime vero utrum id Ecclesia possit jure suo et originario, an non potius ex tacito vel expresso principum consensu; vel 4° non *solam* Ecclesiam potestate gaudere ejusmodi impedimenta statuendi, ita ut æque non competat eadem potestas civili reipublicæ; vel denique 5° decerni quidem causas matrimoniales pertinere ad judices ecclesiasticos; non autem ***omnes*** causas, neque ad ***solos*** ecclesiasticos judices.

167. Ut igitur nos refellamus perniciosos hos omnes errores ac novitates, 1° adversus Protestantes decretorum Tridentinorum veritatem vindicabimus; 2° adversus Marc. Ant. De Dominis, Launojum, Pistorienses et aulicos universim omnes eorum adstipulatores evincemus Ecclesiæ nomine in Tridentinis canonibus ecclesiasticam hierarchiam significari; 3° hos ipsos canones vere esse dogmaticos; 4° præfatos item canones non de adventitia, ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intima, originaria, ac propria Ecclesiæ potestate loqui; 5° solam Ecclesiam præditam esse potestate statuendi impedimenta quæ vinculum Matrimonii afficiant; 6° denique omnes prorsus matrimoniales causas ad solos judices ecclesiasticos pertinere. Sit itaque

PROPOSITIO I.

Potest Ecclesia constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit.

168. De fide est, ut constat tum ex adductis can. III et IV Concilii Tridentini, tum ex inferius dicendis. Ita porro ejus veritatem adstruimus.

169. Ideo juxta novatores Ecclesia constituere non potest impedimenta Matrimonium dirimentia, quia Matrimonium non est Sacramentum, sed contractus mere naturalis atque politicus; atqui ex demonstratis (Cap. I, Prop. I) Matrimonium est vere et proprie Sacramentum Novæ Legis. Ergo Ecclesia potest constituere impedimenta Matrimonium dirimentia.

170. Hanc conclusionem agnovit ipse Calvinus, qui propterea scripsit: ***Ubi enim semel obtinuere*** (Catholici) ***Matrimonium esse Sacramentum, conjugalium causarum cogni-***

tionem ad se contraxerunt, quippe res spiritualis erat profanis judicibus non attrectanda [1]). Hinc non solum Christus Matth. XIX; Marc. X, et Luc. XVI, statuit impedimentum *ligaminis*, et hoc declaravit Apostolus, uti superius vidimus, sed præterea Christus eam facultatem Ecclesiæ suæ dedit, dum ei commisit Sacramentorum dispensationem, eidemque facultatem fecit statuendi, quæ ad eorumdem administrationem pertinent; cujusmodi profecto est declarare atque statuere quænam sit legitima eorundem Sacramentorum materia.

171. Hac proinde potestate semper usa Ecclesia est, sive cum approbavit Matrimonia quæ legibus imperialibus vetabantur, sive cum irrita declaravit Matrimonia legibus imperatorum tum ethnicorum tum christianorum probata [2]). Apostolus I Cor. V, excommunicavit eum qui habebat *uxorem patris sui;* S. Ignatius M. universim scribit: *Decet vero ut sponsi et sponsæ de sententia Episcopi conjugium faciant; quo nuptiæ sint secundum Dominum, et non secundum cupiditatem* [3]); S. Justinus M. in *Apologia* majori [4]), et Athenagoras in *Legatione pro Christianis* [5]) tanquam adulterina traducunt nonnulla conjugia legibus imperialibus permissa; eadem habet Tertullianus, qui in libro *De corona milit.: Coronant*, inquit, *et nuptiæ sponsos. Ideo non nubamus ethnicis, ne nos ad idololatriam usque deducant, a qua apud illos nuptiæ incipiunt* [6]). Quibus verbis significat passim improbatas fuisse nuptias cum infidelibus, quæ cultus disparitas postea consuetudine, ut ait Bellarminus, impedimentum dirimens constituit [7]). In Concilio Illiberitano [8]) et in Conc. Neocæsariensi statuitur impedimentum affinitatis intra certos gradus [9]), de quo a legibus civilibus nihil constitutum fuerat [10]). Hæc sane aliaque

1) *Instit.* lib. 4, cap. 19, §. 37.

2) Cf. Leullier op. cit. *Observ.* 4, §. 3.

3) In *Epist ad Polycarp.* cap. 5: *Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις, μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἕνωσιν ποιεῖσθαι· ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ Θεὸν, καὶ μὴ κατ᾽ ἐπιθυμίαν.* Cf. apud Coteler *Patrum Apost.* tom. II, pag. 42.

4) N. 15, ubi scribit S. Mart. „Quemadmodum etiam ii qui *ex lege humana* duplex Matrimonium ineunt . . . peccatores sunt apud magistrum nostrum." In quem loc. cf. adnot. Mariani pag. 50.

5) Numm. 32 et 33.

6) Cap. 13, edit. Rig.

7) *De Matrim.* cap. 23, prop. 3.

8) Can. LXI: „Si quis post obitum uxoris suæ, sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennio a communione placuit abstineri, nisi forte dari pacem velocius necessitas coëgerit infirmitatis." Hæc autem pœna constituta erat adversus delinquentes, qui Matrimonium attentassent, et resiliissent ab incestis illis nuptiis, ut enim observat Balsamon in can. LXXVI, S. Basilii: „Iis qui desistunt, non iis, qui perseverant in peccato, dabantur pœnitentiæ." Cf. Card. de Aguirre op. cit. in hunc can. tom. I, pag. 665 et seqq.

9) Hoc Concilium celebratum est an. 314. Sic vero statuit can. II: „Mulier si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu, propter misericordiam, si promiserit, quod facta incolumis *hujus conjunctionis vincula dissolvat*, fructum pœnitentiæ consequatur." Apud Hard. *Acta Concil.* tom. I, col. 282.

10) Hujus assertionis vadem damus inter cæteros Missingerum, qui *in Comment. in lib.* I, *Instit. Juris civil.* tit. X, §. 6, scribit: „Inter transversales vero affines nulla jure veteri erat pro-

ejusmodi documenta, quæ passim in superioribus propositionibus attulimus et paulo post copiosius afferemus, nec adversarii nostri diffitentur, aperte evincunt, Ecclesiam jure hoc suo juxta facultatem sibi a Christo traditam perpetuo usam esse.

Cum vero Protestantium difficultates eædem ferme sint, quæ a pseudocatholicis urgentur, eas propterea in sequentibus propositionibus afferemus ac refellemus.

PROPOSITIO II.

Ecclesiæ nomine a Tridentinis canonibus III et IV, non reges et sæculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur.

172. Hæc propositio certa est et fidei proxima, ejusque contradictoria falsa et hæresi proxima, utpote profecta ex hæreticali principio, quod potestas civilis jure gaudeat originario et sibi proprio statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, ut ex dicendis patebit.

173. Jam vero etsi Ecclesiæ nomen quandoque late pateat, ac generatim acceptum vel fidelium congregationem, vel hujus congregationis partem aliquam significet, ipsi tamen Launojani et Pistorienses adversarii contra novatores nobiscum propugnant eo nomine sæpius designari, quos *duces in Ecclesia, custodes et speculatores summus Paterfamilias instituit*; ut loquitur Gersonius [1]), maxime vero cum Ecclesia dicitur interpres Scripturarum, custos traditionis, judex controversiarum; cum vel regendi, imperandi, docendi, similesve jurisdictionis actùs illi tribuuntur. Atqui in laudatis Tridentinis canonibus agitur de potestate atque jurisdictione; declaratur enim, Ecclesiam *posse dispensare, posse constituere impedimenta, neque in iis constituendis errasse*. Ergo cum de Ecclesiæ potestate et jurisdictione, atque de doctrina in qua ipsa errare nequit, Tridentini canones loquantur, jure concludimus nomen illud *Ecclesiæ, contracte sumi, pro illis videlicet, qui speciali quodam signaculo dedicati sunt ad divinum servitium*, ut idem loquitur Gersonius [2]); in quam sententiam Christus ipse in-

hibitio, et poterat aliquis fratris sui defuncti uxorem Matrimonio sibi conjungere. *L.* 8, *C. De incest. nupt.* multo magis patrui vel avunculi uxorem, aut consobrini: verum hodie per Justinianum hoc correctum et mutatum est, per lib. 5, etc."

1) *Serm. in Domin.* XIX, *post Pentec.* consider. III, opp. edit. Ellies Dupin. Antwerp. 1706, tom. III, col. 1300.

2) In tract. *De potestate ecclesiastica*, consid. I, edit. cit. tom. II, col. 227, ubi expresse adnotat Gersonius tali significatione sumi nomen Ecclesiæ, cum sermo est *de ecclesiastica potestate*, ut est in casu nostro. Cf. item eundem Auctorem in tract. *De Religion. perfectione*, consid. III, ubi scribit: „Sicut Ecclesia significat principaliter universalem congregationem fidelium, et inde dicitur catholica, id est, universalis; nomen tamen istud vulgaris

quiebat Matth. XVIII: *Si eos non audierit, dic Ecclesiæ*, id est, Ecclesiæ prælatis, ut interpretatur Chrysostomus [1].

174. Nemo præterea dubitat eosdem Tridentinos Patres Ecclesiæ nomen eadem ratione sæpius intellexisse, nominatim sess. XIII, can. 9; sess. XIV, can. 15; sess. XXI, can. 2; sess. XXII, can. 5 et 7, tum hac ipsa sess. XXIV, can. 7, 8 et 9; quis porro ambigat similiter quoque intellexisse in iis decretis, ubi sibi propositum erat Lutheri errorem proscribere, qui cum Matrimonium ad classem rerum mere profanarum et contractuum pure civilium relegasset, non principibus sæcularibus sed Ecclesiæ pastoribus denegabat auctoritatem constituendi impedimenta Matrimonium dirimentia? Quis præterea in animum suum inducat, Concilium Ecclesiæ nomine voluisse principes designare, ubi de jurisdictione agitur in materia spirituali et sacramentali? Igitur tum ex ipsorum adversariorum confessione, tum ex rei de qua agitur natura, tum ex Christi sententia, tum denique ex declarato Tridentinorum consilio, aperte colligitur nomine *Ecclesiæ* eo loci non reges et sæculi principes, sed ecclesiasticum ordinem atque hierarchiam designari [2].

DIFFICULTATES.

175. *Obj.* 1° Certum est Ecclesiæ nomen de omnium Catholicorum cœtu generatim usurpari, prout usurparunt Patres Tridentini, cum sess. XXIV, *De reform.* cap. I, sanxerunt Matrimonium *in facie Ecclesiæ* celebrandum esse; atqui nihil est in Tridentinis decretis, quod generalem hanc nominis acceptionem ad Ecclesiæ tantum pastores coarctet ac revocet. 2° Deinde omnium Lutheranorum error in eo erat ut affirmarent servanda esse impedimenta in Levitico expressa, non quæ *hominum legibus* fuerant deinceps constituta, propterea quod nulla humana potestas, ut inquiebant, jus habet dirimendi Matrimonium; atqui lutheranus hic error satis convellitur definiendo Ecclesiam posse constituere impedimenta, sive Ecclesiæ nomen sumatur pro universitate fidelium, sive ad sæculi principes revocetur, qui sunt præcipua Ecclesiæ pars. Ergo ex Tridentinorum consilio atque proposito nihil erui potest, quo generalis illius vocis acceptio ad solos Ecclesiæ pastores detorqueatur. 3° Accedit, de re illic agi, quæ

usus restrinxit ad clerum." Ibid. tom. II, col. 683. Gersonii autem nomen adversariis cum quibus agimus, ingratum non est.

1) *Hom.* LX, al. LXI, *in Matth.* n. 2. *Εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τοῖς προεδρεύουσιν.* ed. Montf. opp. tom. VII, pag. 607.

2) Cf. Leullier op. cit. *Observ.* 9. Qui invicte confutat Launojum; ostenditque novum plane atque inauditum esse figmentum, *Ecclesiæ* nomine reges et principes significari. Attamen commentum istud adoptavit Auctor operis: *Theologisch-statistischer Versuch über die kirchliche* etc. seu *Theologico-statisticum specimen de Ecclesiastica potestate circa res matrimoniales,* Lips. 1791.

ad ordinem civilem atque politicum spectat, quæque propterea civilem potestatem directe afficit, ergo Ecclesiæ vocabulum a Tridentino usurpatum est juxta generalem sui acceptionem; quum vero de Ecclesia tota prædicari possit, quod ab una ejus parte efficitur, recte inferri potest a Tridentinis Patribus Ecclesiæ nomine designatos fuisse reges ac principes [1]).

176. ***Resp. ad*** 1[m], ***Dist.*** Nisi ex subjecta materia, scopo, aliisque constet coarctandam non esse ejus significationem, ***conc.*** si contra omnia clament, uti ostendimus, in casu nostro esse coarctandam ad cœtum ecclesiasticum ejus significationem, ***neg.*** Quemadmodum enim nomine Ecclesiæ regentis, gubernantis, pascentis intelligitur clerus; sic e contra per Ecclesiam quæ regitur, pascitur et gubernatur intelliguntur laici. Porro in Tridentinis canonibus sermo est de Ecclesia regente, docente, leges ferente, seu auctoritatem exercente. Cum vero in decreto Reformationis statuitur, Matrimonium celebrandum esse *in facie Ecclesiæ*, nulla tribuitur auctoritas, sed ratio *testis* solummodo. Addo nil repugnare et hic etiam nomen Ecclesiæ arcte ad clerum significandum accipi, cum constitutum sit ad valorem Matrimonii debere illud coram parocho celebrari, ita ut nullum foret conjugium, si absente parocho, coram fidelium multitudine celebraretur [2]).

177. ***Ad*** 2[m], ***Dist.*** Ita tamen ut Lutherus *legum humanarum* nomine significet *leges ecclesiasticas et pontificias*, ***conc.*** leges principum, ***neg.*** Satis enim est oculos conjicere in librum ***De captivitate Babyl.*** ut quisque illico intelligat, Lutherum perpetuo declamare adversus impedimenta a Conciliis atque a Pontificibus constituta, quæ vocat *leges hominum*, *leges tyrannicas*, ***contrarias legi Dei***, etc. atque concludit: ***Statuit leges Papa? Sibi statuat***, ***mea salva libertate***, ***vel occulte surrepta*** [3]). Quare cum catholici doctores multas collegissent animadversiones contra Lutheri librum ***De captiv. Babyl.*** atque inter cæteras hanc Lutheri sententiam de conjugii impedimentis censura notassent: ***Christianis nihil ullo jure imponi posse legum sive ab homine***, ***sive ab Angelis***, ***nisi quantum volunt;*** idem Lutherus in responsis ad eosdem articulos reposuit: ***Hoc non de civilibus sed de ecclesiasticis dixi.*** Rursum autem cum hanc aliam ejusdem libri propositionem censores nostri recensuissent: ***Nullo impedimento prohiberi Matrimonium, aut contractum dissolvi præter primum affinitatis gradum;*** idem Lutherus reposuit: ***Hoc dixi juxta præceptum Dei***, ***licet Papa aliud ordinet.*** Si ergo Lutheri interpretem adhibeamus ipsum

1) Ita Launojus op. cit. art. 3, cap. 3, partis primæ pag. 751 et seqq. exscribens M. Ant. De Dominis ex lib. 5, *De republ. ecclesiastica*, cap. 11.

2) Cf. Leullier, *Observat.* 9.

3) Edit. Jenæ 1557, tom. II, fol. 296, *recto.*

Lutherum, cum ipse leges humanas, seu leges hominum de Matrimoniis redarguit, non leges principum, quas ubique intactas reliquit, sed leges Ecclesiæ pastorum intellexit, quos subsannandi causa *homines*, eorumque leges appellabat *humanas;* quod probe novit facultas theologica Parisiensis, quæ has Lutheri propositiones: I, *Conjunctio viri et mulieris tenet quocumque modo contra leges hominum contigerit;* II, *Debent sacerdotes omnia Matrimonia confirmare, quæ contra ecclesiasticas vel pontificias leges fuerint contracta;* hac censura notavit: *Utraque harum propositionum est falsa, Ecclesiæ potestatis derogativa, et ex damnato Waldensium errore procedens* 1). Sic igitur his constitutis validius adversarios perstringimus: Ipsis fatentibus, Tridentini Patres in iis canonibus constituendis sibi proposuerunt hæreticorum et præsertim Lutheri errores convellere: atqui Lutherus Ecclesiæ nomine non principes, sed sacros pastores designabat, ut adducta ejus loca declarant; ergo id ipsum Tridentinos Patres intellexisse fatendum est.

178. *Ad* 3m, *Neg.* Quatenus enim contractus Matrimonium constituit materiam Sacramenti, est omnino spiritualis et inseparabilis a Sacramento, ideoque juris divini et ecclesiastici. Ita universa tenuit antiquitas, nec nisi serius cœpit in conjugiis Christianorum separatio induci inter rationem contractus et rationem Sacramenti 2). Hanc distinctionem aulici scriptores mordicus adstruxerunt 3), quibus postea se junxerunt illi Gallicani theologi qui Sacramentum a Matrimonio civiliter inito separare nisi sunt 4), ex illis nonnulli adeo sunt progressi, ut non dubitaverint affirmare in arbitrio fidelium constitutum esse sive solum contractum inire, sive præterea Sacramentum con-

1) Cf. Card. Gerdil. *Trattato del Matrimonio* part. II, §. 1, qui inter cætera observat adversus hoc Launoji commentum, quod scilicet Tridentinum *ecclesiæ* nomine significaverit *alteram Ecclesiæ personam*, nempe principes, sit omnino absurdum etiam ex eo capite, quod Concilium nec potuerit omnes principes *collective* neque *distributive* sumptos designare in suis canonibus; non *collective*, alioquin semper requireretur omnium principum consensus ad aliquod impedimentum dirimens sanciendum, quod in praxi est impossibile; non *distributive*, alioquin principes singuli possent impedimenta dirimentia constituere, et *Ecclesiæ* nomine quilibet princeps in particulari veniret, quod repugnat. Deberent præterea juxta Launoji interpretationem excludi ab hac auctoritate sanciendi Matrimonii impedimenta omnes principes heterodoxi et infideles; alioquin Concilium *Ecclesiæ* nomine significasset etiam ethnicos et hæreticos, quod vel cogitare impium est, his tamen Launojus hanc auctoritatem tribuit. Sequeretur insuper ex Launojana expositione, Concilium anathemati subjecisse eos, qui dicerent errasse aliquem particularem principem in statuendo quovis impedimento dirimente; quod pariter implicat. Igitur quaquaversus Launojana Tridentinorum canonum interpretatio spectetur, falsa, violenta ac undique absurda deprehenditur.

2) De hoc argumento fusius ac data opera agemus in seqq. proposit.

3) Quotquot initio hujus capitis auctores recensuimus a germana catholica doctrina quoquomodo recedentes circa potestatem statuendi impedimenta, ad unum omnes huic distinctioni innituntur.

4) Cf. Roskovány op. cit. §. 49.

jugii suscipere [1]. Sed frustra: dum enim Christus conjugalem conjunctionem viri et mulieris ad originariam divinam institutionem revocavit et in Ecclesia sua Sacramentum esse voluit, hoc ipso una pariter voluit, ut fideles gratia sua uterentur, ac proinde non aliter quam servatis conscientiæ et Ecclesiæ legibus ac præceptis in fœdus nuptiale coalescerent [2]. Quare juxta principia fidei catholicæ quodvis legitimum Matrimonium Sacramentum sit oportet. Quemadmodum vero quævis ad operandam æternam salutem instituta, divinitusque ordinata media Ecclesiæ essentialia sunt, ita eorumdem mediorum usus et susceptio neutiquam ab arbitrio ac beneplacito iis uti cupientium pendent [3]. Cum vero nulla sæculi potestas jus ullum habeat in iis quæ pertinent ad Sacramenta, eorumque administrationem, hinc nullo jure gaudent neque directe neque indirecte in iis quæ *intrinseca* sunt contractui matrimoniali prout Sacramentum est, et effectus spirituales producit. Verum de hoc iterum paulo post.

PROPOSITIO III.

Recensiti Tridentini canones dogmatici sunt et fidei regulam constituunt.

179. Et hæc propositio eadem certitudine gaudet qua præcedens, ut patet ex dictis, et ex censura quam postea subjiciemus, lata in prop. LIX, synodi Pistoriensis.

1) Hanc sententiam adstruxit Küstner, *De Matrimonio*. Lips. 1810, pag. 49.

2) Cf. Pallavicini, *Istoria del Conc. di Trento*, lib. 22, cap. 8.

3) Cf. Luc. Ferraris in *Prompta bibliotheca canon.* Romæ 1767, vol. v, pag. 201; Gerdil. *Trattato del Matrim.* part. I, §. 1; Devoti, *Institut. Can.* tom. II, edit. Venet. 1822, pag. 164. Verum præstat doctrinam nostram confirmare auctoritate adversariis non suspecta, nempe tum synodi Pistoriensis, tum ejusdem synodi acerrimi defensoris, Episcopi Naulensis. Sic igitur synodus loquitur in decr. *De Matrim.* §. 6: „Che sebbene il contratto non include essenzialmente e di sua natura il Sacramento, non si può inferire, *che sia in arbitrio de' fedeli il separarlo.* Anzi essendo stato instituito il Sacramento per conferire la grazia necessaria a sostenere il peso conjugale, è chiaro il precetto di riceverlo, e quindi il tralasciarlo sarebbe farsi reo di grave colpa. Cf. *Atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja dell' anno* 1786. Alter vero scribit: „Per quei theologi, i quali tengono esser nel Matrimonio degli sposi Christiani inseparabile la qualità di Sacramento della Chiesa da quello di umano contratto, la dottrina della suddetta podestà originaria potrà riputarsi come una conseguenza di questa indivisibilità delle due qualità di contratto, e di Sacramento, che riconoscono nel Matrimonio." Cf. *Motivi dell' opposizione fatta dal Vescovo di Noli alla publicazione della bolla* AUCTOREM FIDEI ad calcem op. *Riflessioni in difesa di mons. Scipione Ricci, e del suo sinodo di Pistoja sopra la constitutione Auctorem fidei.* an. 1796, pag. 53. Ex his habemus 1° juxta Christi ordinationem non posse a conjugibus christianis separari Sacramentum a contractu conjugali; 2° huic inseparabilitati inniti originariam potestatem Ecclesiæ in contrahenda unione sacramentali ex parte conjugum christianorum. Tanta est vis veritatis ut assensum extorqueat etiam ab acerrimis ejus impugnatoribus!

180. Sane, illi canones dogmatici sunt ac fidei regulam constituunt, qui editi ab œcumenica Synodo, proponunt sub anathematis pœna quid credendum aut docendum sit. Atqui tales sunt recensiti canones editi a Tridentina Synodo. Ergo.

181. Major porro propositi argumenti neque ab adversariis nostris in dubium revocari potest, qui contendunt in eo distingui canones qui disciplinæ vocantur, a canonibus dogmaticis et doctrinalibus, quod illi præcipiant quid agendum sit aut omittendum, isti proponant quid sit credendum aut docendum.

182. Minor autem evidenter patet 1° ex ipso canonum tenore, siquidem in utroque canone, III nempe et IV, dicitur: ***Si quis dixerit, Ecclesiam non posse, aut Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anath. sit.*** Objectum igitur directum horum canonum est potestas Ecclesiæ, ejusque infallibilitas in impedimentis constituendis; nemo vero negabit hic non agi ***de lege*** aut ***præcepto***, sed ***de articulo doctrinæ*** ab omnibus sub anathematis pœna profitendo.

183. Patet 2° ex scopo et declaratione ipsius Concilii Tridentini; scopus enim statim deprehenditur ex titulo ipso qui præfixus est sess. XXIV, nempe: ***Doctrina de Sacramento Matrimonii***, quo aperte ostendit Synodus sibi proposuisse doctrinam tradere, non autem nuda præcepta aut leges constituere disciplinæ. Quod magis adhuc constat ex Patrum Tridentinorum declaratione, quam canonibus præmiserunt: ***Sancta et universalis Synodus cupiens occurrere*** (impiorum hominum temeritati), ***insigniores prædictorum schismaticorum hæreses et errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumque errores decernens anathematismos.*** Quibus præmissis, continuo Synodus canones promulgavit in quibus sub anathematis pœna errores illorum singillatim proscripsit. Atqui solemnis errorum et hæreseon proscriptio definitionem involvit, seu declarationem doctrinæ catholicæ, atque a fidelibus suscipiendæ. Ergo.

184. Patet 3° ex sensu totius Ecclesiæ. Vix enim absoluta est Tridentina Synodus, ut omnes doctrinæ in canonibus definitæ tanquam totidem articuli fidei in universo orbe catholico receptæ fuerint, uti patet ex omnibus Synodis provincialibus, quæ in variis mundi partibus post Tridentinum sunt celebratæ [1]. Quod si interdum aliquæ oppositiones factæ sunt circa Concilii Tridentini publicationem, hæ nunquam attigerunt dogmata a Tridentino in canonibus definita, sed solum ea quæ constituta sunt in decretis de reformatione. Igitur vel dicendum,

1) Cf. Nat. Alexandr. *Diss.* XII, in sæc. XV et XVI, art. 16.

Ecclesiam universam usque ad Launojum turpiter errasse, vel præfatos canones omnino dogmaticos esse, et fidei regulam constituere [1]).

DIFFICULTATES.

185. I. *Obj.* 1° Ii falluntur graviter, qui propter dictum anathema Tridentinos canones non ad disciplinam tantum, sed etiam ad fidem pertinere docent: quasi vero canon in disciplinæ causa editus anathemate muniri non possit. Nescierunt Gregorium juniorem, cum quasdam circa Matrimonium leges negligi perspiceret, ut illæ diligentius custodirentur quam antea, in Romano Concilio decreta hæc condidisse: ***Si quis commatrem spiritualem duxerit in conjugio, anath. sit. Si quis consobrinam duxerit in conjugio, anath. sit.*** Quis autem propter denuntiatum duplex anathema, dogma fidei duplex a Gregorio constitutum assereret? Spectandum est in primis, utrum canonis materia fidei dogma ferat. Atqui canonum, de quibus est sermo, materia nullum fidei dogma præ se fert, ut patet. 2° Præterea ad sinceram hujusmodi canonum vim assequendam præcipuus eorum finis est investigandus. Jam vero tota in eo fuit Tridentina Synodus ut Lutheri commentum labefactaret, qui nullum humanæ potestati jus tribuebat in Matrimonium; hoc igitur unum ad dogma pertinere dicendum est, nempe humanæ potestati jus aliquod in Matrimonium esse tribuendum; 3° ea igitur Tridentini verba, ***Ecclesiam potuisse*** ac ***posse*** constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, præter propositum sibi finem adjecta dicenda sunt, ac proinde catholicum dogma non præ se ferre, prout juxta theologos omnes dogma non præ se fert responsio Nicolai I, ad Bulgaros data, dum non interrogatus atque incidenter dixit valere baptismum in nomine Christi administratum. Id ipsum dicatur de nomine ***Ecclesiæ*** his canonibus obiter inserto, quod accessorium est proposito illi fini, quem

1) Cf. Gerdil. *Tratt. del Matrim.* part. II, §. 5, opp. edit. Rom. tom. XV, pag. 235 et seqq; nec non tres egregias dissertationes Petri Deodati, quarum prior inscribitur: *Defensio Tridentinorum canonum de Ecclesiæ potestate in dirimentia Matrimonium impedimenta adversus Launojum, Tamburinium, Nestium aliosque recentiores, auctore Petro Deodato Neapolitano;* Hierapoli 1786. Altera italico idiomate exarata: *Nuova difesa de' Canoni* III, IV, *della sessione* XXIV *del Concilio di Trento scritta da Pietro Diodato Napolitano contro l'erroneo anonimo libro stampato in Cremona l'an.* 1784, sine loco impress. an. 1788. Tertia pariter italico idiomate: *Terza difesa de' Canoni Trentini sugl' impedimenti matrimoniali scritta da Pietro Diodato Napolitano contro gli erronei libercoli stampati di recente in Napoli e divisa in due parti.* Megalopoli 1789. Qui eodem an. *Epistolam* latinam dedit ex Megalopoli *ad Anonymum antecessorem Taurin. qua illustrantur ejus editæ ex typographia Soffietti an.* 1788, *propositiones de potestate Ecclesiæ in Matrimonia.* Cf. præterea Emmanuel. Marian. D'Itturiaga S. J., *L'avvocato Pistojese citato al tribunale dell' autorità, della buona critica, e della ragione sulla podestà della Chiesa intorno a' Matrimonii:* Opp. edit. Genuens. 1789, vol. 4.

Tridentini Patres ob oculos potissimum habuere, definiendi scilicet, civilem nuptiarum pactionem humanæ subjacere potestati, quod Lutherus obstinate negabat. Cum vero exploratum perspectumque sit apud omnes principale tantum, non vero accessorium in definitionibus ad fidem pertinere, concludendum est, fidei dogma minime esse, *Ecclesiam potuisse* aut *posse* impedimenta dirimentia constituere.

186. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist.*** Falluntur graviter qui ex solo anathemate concludunt canonem aliquem dogmaticum esse, *conc.* qui præterea ex subjecta materia, ex scopo et declaratione eorum, qui canonem ediderunt id colligunt, *neg.* Jam vero nos ipsi regulam dedimus ex qua dignosci possit, quando canon anathemate firmatus dogmaticus sit censendus, quando vero disciplinaris, quod scilicet in dogmatico res proponatur credenda aut docenda, in disciplinari autem res facienda aut omittenda. Ex hac porro regula facile deprehenditur, canones Gregorii junioris seu II, inter disciplinares esse recensendos cum non agatur in iis de re credenda, sed de re præstanda; contra vero ex eadem regula constat canones Tridentinos dogmaticos esse, cum in iis agatur de profitenda existentia potestatis in Ecclesia statuendi impedimenta, qua eadem Ecclesia, ut ostendimus, ab ipsis temporibus apostolicis ad nos usque semper usa est. Hanc porro negare certe hæreticum est. Juverit ad dictorum confirmationem in medium afferre auctoritatem adversariis nostris minime suspectam, scilicet Van Espenii, qui cum nonnulla præmisisset, quæ postea subjiciemus, sic in rem nostram concludit: ***Igitur filum traditionis insecuta Synodus Tridentina recte anathema dixit in eum, qui dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia, vel in iis constituendis errasse*** [1]).

187. ***Ad*** 2m, ***Resp.*** I. Ergo ex concessione adversariorum scopus Tridentini fuit non disciplinam statuere, sed jus aliquod definire quod negabat Lutherus.

188. ***Resp.*** II. ***Dist.*** Ita tamen ut Lutherus, ejusmodi jus negando humanæ potestati, negaret Ecclesiæ ipsi, *conc.* potestati civili, *neg.* Id abunde constat ex documentis quæ ex Luthero ipso paulo ante retulimus. Sed ut melius Lutheri mens intelligatur, integrum ejus textum, prout legitur in lib. ***De captiv. Babylonica***, placet describere. ***Dico, et quod in me est facio, monens et rogans omnes sacerdotes et fratres, si viderint aliquod impedimentum, in quo Papa potest dispensare, et quod non est in Scriptura expressum, ut ea Matrimonia confirment, quæ contra ecclesiasticas, tyrannicas vel pontificias leges fuerint contracta . . . Con-***

1) Cf. *Jus ecclesiasticum universum*. Lovan. 1700, tom. I, part. II, tit. 13, cap. 1, §. 20, pag. 674.

junctio enim viri et mulieris est juris divini, quæ tenet, quocumque modo contra leges hominum contigerit, debentque leges hominum ei cedere . . . sine ullo scrupulo [1]. Scopus ergo præcipuus Lutheri, quem recte thesim dixeris, est, quod debeant a sacerdotibus confirmari Matrimonia inita contra leges ecclesiasticas et pontificias. Quare vero? Quia impedimenta ecclesiastica et pontificia non sunt expressa in Sacris Literis; leges autem humanæ cedere debent legi divinæ, ideoque nullum jus humanæ potestati in Matrimonium est tribuendum. Quibus positis, sic rursum intorquemus adversariorum argumentum in ipsos hoc modo: ad fidei dogma illud pertinere dicendum est, quod præcipuum veluti sibi finem proposuit Synodus, quæ in eo tota fuit, ut Lutheri commentum labefactaret; atqui Lutherus præcipue ecclesiasticas et pontificias leges conjugia dirimentes repudiabat; ergo Tridentina Synodus hoc veluti præcipuum finem sibi proposuit, ut assereret seu definiret Ecclesiæ potestatem condendi hujusmodi leges; et quod consequens est, hanc potestatem seu jus has leges condendi ad fidei dogma pertinere.

189. ***Ad*** 3^{m}, ***Neg.*** Ut patet ex dictis, ac proinde, ***neg. paritatem*** inter canones Tridentinos et responsionem Nicolai I, si tamen authentica, ac non potius, ut plures suspicantur, spuria, vel saltem interpolata illa Nicolai epistola habenda est. Similiter ***neg.*** postremam partem propositi argumenti desumptam ex nomine ***Ecclesiæ;*** quæ omnia ex hactenus disputatis corruunt.

190. II. ***Obj.*** 1° Quæ pertinent ad Sacramenti essentiam et divinam habent a Christo institutionem, plane distinguenda sunt ab iis quæ sunt tantummodo eidem Sacramento accessoria, atque postea inducta ab Ecclesia. Quod enim Sacramento essentiale est, et a Christo institutum, illud certa stabilitate gaudet; quidquid autem ab Ecclesia inductum est, eadem stabilitate caret, atque totum ad eas leges refertur, quæ disciplinæ nuncupantur. Atqui Matrimonii impedimenta tanquam ab Ecclesia deinceps constituta propugnantur: ergo illi canones Tridentini ad solam disciplinam referri possunt, eo vel magis quod ab ejusmodi impedimentis concedantur dispensationes, quæ in fidei dogmatibus locum habere non pos-

1) Opp. edit. Jen. 1557, tom. II, fol. 295, *verso*. Incipit autem Lutherus totam hanc declamationem ibid. fol. 295, *recto*, his verbis, quibus luculentius ostenditur ejus scopus: „Hactenus de ipso Matrimonio. Quid autem dicemus de impiis legibus hominum, quibus hoc vitæ genus divinitus institutum, est irretitum, sursum ac deorsum tractatum? Deus bone, horror est intendere in temeritatem *Romanensium tyrannorum*, adeo pro libidine sua dirimentium, rursum cogentium Matrimonia . . . . Verum gaudeo istis decorosis legibus suam tandem contigisse gloriam. Nempe earum beneficio hodie Romanenses facti sunt nundinatores . . O digna Pontificibus nostris negotiatio, etc." Quid clarius?

sunt. 2° Rursus: constare certe non potest quidpiam definitum fuisse a Tridentinis, quod ad dogma pertineat, nisi certo constet in Tridentinis decretis *jus* definitum fuisse, non vero *factum:* atqui utrum Ecclesia erraverit necne in constituendis Matrimonii impedimentis, res facti est, minime vero juris; cum ergo Tridentinum in can. IV definierit, Ecclesiam in impedimentis constituendis non errasse, profecto rem facti declaravit, non vero juris.

191. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist. min.*** Impedimenta tanquam ab Ecclesia deinceps constituta propugnantur, ***conc.*** ipsa potestas ea constituendi, ***neg.*** Duo adversarii permiscent in allato argumento plane inter se distincta, nempe potestatem seu jus et exercitium seu objectum ejusdem potestatis seu juris. Potestatem Ecclesiæ definivit Concilium Tridentinum de fide esse; et hæc, utpote a Christo collata, est essentialis, immutabilis, ipsique Ecclesiæ, ut mox ostendemus, originaria; exercitium autem et objectum potestatis seu juris est disciplinare, mutabile ac dispensationibus obnoxium.

192. ***Ad*** 2m, ***Dist. min.*** Res facti est cum jure conjuncti, ab eoque dependentis, ***conc.*** meri facti, ***neg.*** Ideo enim ex mente Concilii Tridentini non erravit Ecclesia in constituendis Matrimonii impedimentis, quia Ecclesia *potuit et potest* ea constituere; alioquin utique errasset usurpando sibi potestatem, quam Christus ei minime concessit. Satis est canonem legere, ut evanescat difficultas.

193. III. ***Obj.*** 1° Dato etiam canonem IV Tridentinum dogma fidei continere, non tamen is de dogmate religionis revelatæ, sed de dogmate *juris naturalis* erit accipiendus. Quum enim Ecclesiæ potestas statuendi impedimenta Matrimonii beneficio principum obtigerit, atque a tempore Concilii Tridentini sæculorum aliquot quieta possessione fuerit firmata, potestas autem concessa aliorum consensu vera sit ac legitima, qua quisque secundum etiam juris naturalis principia licite uti possit: jure quoque Tridentinum contra eos, qui hanc ei potestatem abnegabant anathema pronunciare poterat: quod tamen anathema, si principes, uti juste possunt (cum nulla detur adversus jura *majestatica* præscriptio), potestatem hanc revocarint, cessante ratione ob quam vibratum est, et ipsum suo carebit effectu [1]). 2° Præterea, doctrina canonibus his contenta multos vel in ipso Concilio Tridentino nacta est adversarios, qui licet plurium suffragiis superati cedere debuerunt, nihil ex actis Concilii luci publicæ nondum expositis erui potest, cum non constet votisne eorum, qui a Spiritu Sancto positi sunt, regere Ecclesiam Dei, an vero illorum, Cardinalium

1) Ita Jos. Ant. Petzek, in op. *De matrimonii*, Friburg. Brisg. 1783, §§. *potestate Ecclesiæ in statuend. impedim.* 73, 74.

non Episcoporum, Generalium Ordinum, Abbatumque, queis votum decisivum ex dispositione humana seriori concessum est tempore, victi sint. Tum profecto quemadmodum definire non est integrum qua ex parte vota steterint saniora: ita saltem dubiis de facto hoc nobis esse licebit [1]). 3° Saltem res controversa est inter Catholicos neque ab Ecclesia hactenus decisa, utrum canon ille dogmaticus sit, item utrum de divinitus accepta auctoritate intelligi debeat necne. Cum igitur agatur de scholæ opinione, eam quisque pro lubitu sequi vel rejicere potest [2]). 4° Demum ex historia discimus anathema intentatum eos tantum ferire, qui potestatem constituendi impedimenta dirimentia Ecclesiæ ideo denegarunt, ut dogma Sacramenti abolerent, quique libertatem Matrimonii ineundi sine restrictione, a quocumque demum posita, indulgendam esse contenderunt; quam opinionem Lutherus fovit, qua admissa, nec ex delegata potestate unquam Ecclesia impedimenta statuere potuisset; quique denique Ecclesiam male usurpatæ potestatis alienæ ream agebant. Qui autem, juris publici universalis principiis et antiquissimæ traditioni inhærentes, hanc potestatem ex principum beneficio Ecclesiæ obtigisse affirmant, nec dogma Sacramenti abnuunt, nec concessam vel acquisitam potestatem veram esse et legitimam inficiantur; hos proinde non ferit anathema [3]). Ergo.

194. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** Tota enim adversarii argumentandi ratio nititur principio hæretico, ut sequenti propositione ostendemus, quod scilicet potestas, qua utitur Ecclesia in constituendis impedimentis, sit ipsi delegata a principibus, non autem propria et originaria sibi a Christo concessa. Hoc autem everso fundamento, ruit ædificium superstructum. Adeo violenta est hæc conclusio, adeo contorta, ut nemini in mentem venire potuerit, qui anticipatis judiciis præoccupatus non sit. Ecquis unquam sanæ mentis sibi persuadere poterit Tridentinos Patres in canone illo conficiendo voluisse *juris naturalis dogma*, ut loquitur adversarius, ad mentem auctoris definire? Hæc ipsa agendi ratio evidenter ostendit perditæ causæ ejusmodi scriptores patrocinium suscepisse.

195. *Ad* 2m, *Neg.* Hac enim ratione nullum fidei dogma tum a Tridentino tum a Conciliis œcumenicis reliquis definitum consistere posset. Omnes hæretici ac Protestantes possent hac ratione quasvis definitiones eludere adversus proprios errores latas. Actum esset de infallibilitate Ecclesiæ, quæ decreta Tri-

1) Ibid. loc. cit. §. 101.

2) Ita professores Lovanienses in suis responsis ad quæstiones de potestate Ecclesiæ statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia per Joan. Henric. Cardinalem a Franckenberg Archiepiscopum Mechliniensem et Belgii Primatem an. 1789 propositas.

3) Hæc urget Joan. Jos. Beheim Austriacus canonista in suis *Prælectionibus in jus ecclesiast.* part. II, §. 438.

dentini tanquam totidem fidei articulos venerata est. Ex his discimus quo ruant aulici ejusmodi scriptores.

196. *Ad* 3m, *Neg.* Tum quia, ut diximus, Ecclesia illos canones tanquam dogmaticos agnovit; tum quia doctrina, quæ sæculi principibus dumtaxat tribuit potestatem originariam ac propriam statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia a Pio VI, in Const. *Auctorem fidei*, hæreticali nota confixa est. Quare cum Launojus omnium primus novam suam interpretationem obtrusit, statim ab omnibus vere Catholicis impugnatus est, ejusque interpretatio rejecta. Verum de hoc in insequenti propositione.

197. *Ad* 4m, *Neg.* Siquidem hæretici Lutherani et Calvinistæ non ideo negabant Ecclesiam habere potestatem constituendi impedimenta, ut sibi viam sternerent ad negandam veritatem Sacramenti, sed e converso cum negassent Christianorum connubium Sacramentum esse, intulerunt Ecclesiam nullo jure pollere in Christianorum conjugia. Sic enim se gessit Lutherus, qui lib. cit. *De capt. Babyl.* prius constituit Matrimonium non esse Sacramentum; deinde declamat in leges pontificias statuentes impedimenta dirimentia [1]). Sic pariter se gessit Calvinus, cujus verba retulimus. Hanc propterea ob causam Concilium Tridentinum can. I cit. sess. XXIV, prius fundamentum, ut ita dicam, jecit definiendo Matrimonium esse Sacramentum, deinde can. III et IV in eos anathema dixit, qui negant Ecclesiam jus habere statuendi impedimenta, sive admittant sive negent Sacramenti veritatem. Agitur enim de duobus distinctis erroribus, quos Concilium distinctis anathematibus confixit. Velint proinde nolint hi, qui se jactant juris publici universalis principiis et antiquissimæ traditioni inhærere, dum negant Ecclesiæ potestatem constituendi impedimenta originariam, ut eam transferant in sæculi principes, nunquam poterunt se ab anathemate Tridentino subducere [2]).

PROPOSITIO IV.

Præfati Tridentini canones non de adventitia, ex tacito vel expresso Principum consensu, sed de intima, originaria ac propria Ecclesiæ potestate loquuntur.

198. Est de fide, ut patet ex Const. dogmatica *Auctorem fidei*, in qua *Doctrina synodi* (Pistoriensis) *asserens ad supremam*

1) Sane Lutherus loc. cit. prius insumit duas paginas cum dimidio, ut evincat Matrimonium non esse Sacramentum; deinde vero tanquam corollarium colligit nulla ratione competere Ecclesiæ facultatem statuendi impedimenta. Id aperte constat ex verbis quæ paulo ante ex illo descripsimus: *Hactenus de ipso matrimonio. Quid autem dicemus de impiis legibus hominum* etc.

2) Cf. Aloys. Cuccagni in tract. *Del Matrimonio Christiano*, qui insertus est

civilem potestatem dumtaxat originarie spectare, contractui Matrimonii apponere impedimenta ejus generis, quæ ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia; quod jus originarium præterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum, subjungens, supposito assensu, vel conniventia principum potuisse Ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum Matrimonii — quasi Ecclesia non semper potuerit, ac possit in Christianorum Matrimoniis jure proprio impedimenta constituere, quæ Matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in iisdemque dispensare — damnatur ut *canonum III, IV, IX, XII, sess. XXIV Conc. Tridentini eversiva, hæretica* (prop. LIX). *Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem, atque illud quod dicitur publicæ honestatis impedimentum, quorum origo reperitur in collectione Justiniani; tum ut restringat impedimentum affinitatis, et cognationis ex quacumque licita, aut illicita conjunctione provenientis, ad quartum gradum juxta civilem numerandi rationem per lineam lateralem, et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendæ; — quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi, sive restringendi impedimenta Ecclesiæ auctoritate constituta, vel comprobata; item qua parte supponit Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure suo dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis, vel comprobatis* — declaratur ut *libertatis, ac potestatis Ecclesiæ subversiva, Tridentino contraria, ex hæreticali supra damnato principio profecta* (prop. LX) 1).

in opere periodico *Giornale ecclesiastico di Roma. Supplemento quinto per i mesi di Settembre ed Ottobre 1791.*

1) Ex his patet quodnam judicium ferendum sit de eo quod scribit Rechberger op. cit. *Manuale del gius canonico Austriaco*, tom II, §. 159: „Dai principj che su questa materia abbiamo esposti (I, §. 780) nel diritto pubblico, facilmente si deduce a chi competa il diritto di *stabilire* gl'impedimenti del Matrimonio. Imperciocchè riguardano essi, o 1° la validità giuridica del contratto matrimoniale, o 2° qualche sua qualità morale, o 3° il Sacramento ed i suoi effetti. Quegli impedimenti che rendono il contratto giuridicamente irrito, e sono perciò in senso stretto dirimenti, soggiacciono alla podestà del sommo imperante e *la Chiesa non può stabilirli se non che coll' espresso o tacito consenso dell'imperante*, avvegnachè il contratto di Matrimonio, avuto riguardo al diritto, prende la sua forza dalla *sola* podestà civile . . . Quegli impedimenti finalmente che si riferiscono al Sacramento soltanto, sono soggetti alla podestà ecclesiastica: tuttavia siccome non ostano essi che sussista valido il contratto civile, così anche riguardo al Sacramento *non possono aver forza di dirimere*, attesochè secondo l'instituzione di Cristo qualunque contratto matrimoniale legalmente valido, somministra giusta materia di Sacramento, ed alla podestà ecclesiastica non compete il cangiare la materia da Cristo instituita; perciò *non sono senonchè impedimenti*, cioè per aver la Chiesa definito quelle cose che si devono osservare per ricevere degnamente il Sacramento, in modo che omettendole il Sacramento illecitamente bensì, ma non per altro invalidamente si riceva." Hæc quidem cancellarius e-

199. Et sane cum de fidei dogmate agatur, uti ostendimus, si jus constituendi impedimenta dirimentia, vel ab iisdem dispensandi, principum esset originarium ac proprium, id constare deberet vel ex verbo Dei scripto, vel ex verbo Dei tradito; vel saltem constare deberet de hoc consensu vel tacito vel expresso a principibus Ecclesiæ aliquando dato. Atqui neque ex Scriptura neque ex traditione constat jus istud esse principum originarium ac proprium; neque ullum monumentum occurrit in tota antiquitate, quo evincatur præstitum esse hunc consensum Ecclesiæ a sæculi principibus, ut impedimenta constitueret, aut ab iis dispensaret. Ergo.

200. Contra vero cum ex Scriptura et traditione certum sit matrimonialem contractum a Christo evectum esse ad dignitatem Sacramenti, hoc ipso patet Christum ipsum a principum jure contractum matrimonialem subtraxisse, atque Ecclesiæ potestati sicut cætera Sacramenta moderandum tradidisse.

201. Quare, ut vidimus, Christus apposuit impedimentum ligaminis abrogando polygamiam simultaneam, ac declarando mœchum illum esse, qui uxorem ab alio dimissam duxisset; Apostolus damnavit incestum Corinthium, qui duxerat uxorem patris sui; item constituit, ut liber esset conjux fidelis, cum quo conjux infidelis nollet pacifice vivere, seu absque contumelia Creatoris; Ecclesia a temporibus ipsis apostolicis usque ad Constantinum ea potestate usa est, ut allata documenta ostendunt, quin præsumi possit id eam fecisse ex tacito vel expresso consensu Neronis, Caligulæ, vel Domitiani. Quod si tunc temporis Ecclesia jure suo et originario usa est, concipi nequit ipsam jus suum amisisse sub Imperatoribus christianis.

202. Huc accedit, quod si ex principum consensu Ecclesia potuisset et posset aliquid circa conjugii impedimenta statuere, debuisset id saltem innui in canonibus Tridentinis, ne generalibus verbis videretur Concilium aliquid statuere, quo originarium principum jus maxime læderetur. Aderant Concilio legati et oratores principum oculatissimi, et principum jurium defensores acerrimi, qui clamare profecto non destitissent, si quidpiam quod vel minime lædere suorum dominorum jura videretur, vel a longe fuissent suspicati a Concilio constitui. Atqui tamen ex tot legatis et oratoribus nemo unus hiscere est ausus cum a Tridentinis Patribus præfati canones proponerentur. Imo cum Galliarum Rex summopere optaret ut nullum declararetur, seu irritum fieret conjugium, quod a filiisfamilias iniretur contra parentum voluntatem vel absque ipsorum consensu, ad idque obtinendum per oratorem suum enixe rogasset Concilium, quod et alii principes præstiterunt, restitit Conci-

piscopalis Lintiensis, quæ aperte pugnant cum Concilii Tridentini dogmatica definitione, et hæreticali censura notata sunt in allata Const. *Auctorem fidei.*

lium, imo contrarium declaravit esse tenendum sub anathematis pœna [1]), contra vero novum constituit impedimentum dirimens clandestina conjugia. Jam vero in adversariorum hypothesi satius fuisset Galliarum Regi uti jure suo; evidens igitur est adversariorum sententiam novum esse inventum atque ad id temporis plane inauditum, quod nec suspicatus est ipse Lutherus, qui alioquin certe hortatus principes fuisset, ut datum assensum revocarent, quo, juxta ipsum, ecclesiastica, tyrannica pontificia potestas adeo abusa erat.

203. Nec prætereundum silentio est, quod si Ecclesia potestatem suam revera a principibus fuisset mutuata, eam sibi nullatenus dogmatica sanctione vindicasset; cum ejusmodi concessio sit factum mere humanum, nec propterea objectum dogmaticæ definitionis, prout observavit Archiepiscopus Mechliniensis et Belgii Primas Card. de Franckenberg, qui præterea adjicit potestatem hanc Ecclesiæ esse omnino necessariam, cum alias pro munere suo sufficienter curare non posset, ut unio conjugalis ad Sacramenti dignitatem evecta, cum honore ac debita decentia a fidelibus digne tractaretur; nec prætermittit, quod in opposita sententia facile contingere posset, ut dogmatica Ecclesiæ definitio falsa foret, ex. gr. sub infidelium dominatione, item casu quo principes concessam a se potestatem revocarent [2]).

1) Cf. Card. Pallavicini in *Hist. conc. Trid.* lib. 22, cap. 1, §. 16, ubi refert legatos Gallos duo solemni petitione Regis nomine postulasse a Concilio, tum ut dirimerentur conjugia clandestina, tum etiam ut irrita fierent conjugia filiorumfamilias inita absque parentum consensu. Verum cum agatur de re tanti momenti ex qua luculentissime evincitur principes tunc temporis pro certo habuisse soli Ecclesiæ jus competere statuendi impedimenta dirimentia, operæ pretium censeo integrum textum exhibere. „Pertanto gli ambasciadori Francesi, *scribit ipse*, nel cui regno per avventura il disordine *(conjugiorum clandestinorum)* riusciva più frequente, e più pernizioso, il giorno ventesimoquarto di Luglio fecero una solenne richiesta al Concilio in nome del Re; che tali Matrimonii per l'avvenire *s'annullassero;* rinnovandosi l'antiche solennità delle nozze. E se alle volte per gran cagione paresse il far altramente; almeno i Matrimonii non s'avessero per legittimi qualora non v'intervenisse la presenza del sacerdote e di tre o più testimonii; e che insieme *s' annullassero* i maritaggi contratti da' figliuoli di famiglia senza il consenso de' genitori, come per lo più e dannosi e disconvenévoli alle famiglie, e materia d'odio più chè d'amore tra i consorti: ma per rimediare alla trascuraggine de' parenti nel provvedere allo stato de' figliuoli, *si prescrivesse* un termine d'anni, oltre al quale se 'l figliuolo dal padre non fosse accoppiato in Matrimonio, gli divenisse lecito l'eleggersi compagnia per se stesso." Jam vero ex his postulationibus altera a Tridentino probata fuit, altera autem rejecta. In utroque casu Ecclesia jure suo usa est.

2) Ita immortalis jurium ecclesiasticorum in Belgio propugnator Card. de Franckenberg in suo *Judicio doctrinali super doctrina professorum seminarii generalis Lovan. die* 26 *Jul.* 1789. Hoc porro Archiepiscopi Mechliniensis judicium non solum ipsa facultas sacra Lovaniensis, verum etiam Episcopi Belgii Antwerpiensis, Gandavensis, Brugensis, Iprensis, Ruremondensis, nec non Archiepiscopus Cameracensis, Episc. Atrebantensis aliique passim certatim amplexi sunt, imo Summus Ecclesiæ Pontifex Pius VI, apostolica auctoritate confirmavit, simulque zelum Archiepiscopi promeritis laudibus extulit literis ad eum datis 24 Martii 1790.

204. Quare vel ipse Van Espen scribere non dubitavit: *Constat jam a pluribus sæculis Ecclesiam, et quidem privative et cum exclusione principum sæcularium impedimenta dirimentia inter Catholicos ordinasse, eaque pro temporum et locorum circumstantiis nonnunquam extendisse vel limitasse, aut etiam relaxasse; ac per consequens negari non potest, quin Ecclesia hac potestate a primis sæculis pacifice usa fuerit* [1]). Deinde allegat tractatum Gerbesii in quo ostenditur, *hanc auctoritatem non accepisse Ecclesiam a principibus sæcularibus, sed a Christo, eamque jure proprio a primis sæculis usque ad hæc tempora semper hac auctoritate usam esse.* Demum concludit verbis superius relatis: *Igitur filum traditionis insecuta synodus recte anathema dixit in eum*, etc.

205. Sive igitur argumenta negativa spectemus, sive positiva ex natura rei, ex factis Christi et Apostolorum, ex perpetua Ecclesiæ praxi, ex principum agendi ratione, ex veritate Tridentinæ definitionis, ex confessione demum infensissimorum Ecclesiæ Romanæ adversariorum deducta, constat, quod evincere proposuimus, præfatos scilicet canones Tridentinos non de adventitia ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intima, originaria, ac propria Ecclesiæ potestate loqui, prout a Pio VI definitum est [2]).

DIFFICULTATES.

206. I. *Obj.* 1° Matrimonium, canonistis et theologis consentientibus, passim dicitur contractus *civilis* ad dignitatem Sacramenti a Christo evectus; materia itaque *ex qua*, ut ajunt, fit Sacramentum, est civilis contractus; atqui solius principis est leges ferre pro contractu civili; ergo ex ipsa rei natura constat ad solos principes spectare jus originarium circa Matrimonium etiam qua Sacramentum, ita ut ipsi soli possint impedimenta statuere, aut Ecclesia ex ipsorum tacito vel expresso consensu. 2° Hoc vero clarius adhuc patet ex eo quod dignitas Sacramenti accedat contractui civili, cujus proinde naturam non

1) Loc. cit. §. 17.

2) Merito propterea Cl. Binterim in op. *Ueber Ehe und Ehescheidung*; seu *De Matrimonio et divortio.* Düsseldorf. 1819, pag. 23. expositionem adversariorum can. IV Conc. Tridentini de delegata potestate Ecclesiæ pronunciavit esse *formalem satyram* adversus Ecclesiæ jurisdictionem. Sic enim scribit: „Ego illam (*expositionem nimirum, quod Synodus Tridentina can.* IV *de delegata jurisdictione tantum loquatur)* veram adversus ecclesiasticam potestatem satyram appello, nec satis concipere queo, quonam pacto tot, licet docti, ætatis nostræ canonistæ sese contra Ecclesiæ decisionem valeant tueri. Nam Ecclesia in suis œcumenicis Conciliis nunquam certe de ea potestate declaranda vel constabilienda sollicita fuit, quam ex principum favore accepit, sed de illa tantum quæ a divino ejus fundatore tradita ipsi fuit atque commissa. Ac prior quidem potestas ad historiam pertinet, posterior ecclesiasticas decisiones complectitur. Nullum porro exemplum invenio, quo Ecclesia aliquid sub anathemate definiverit, quod ex principum favore derivarit."

immutat, prout non immutat calicis materiam superveniens benedictio. 3° Sane incredibile est, Christum Dominum, qui professus est regnum suum non esse de hoc mundo, voluisse per evectionem Matrimonii ad dignitatem Sacramenti principes jure quo antea pacifice fruebantur destituere atque privare. 4° Quod bene intellexit S. Thomas qui aperte scribit: ***Personæ illegitimæ ad Matrimonium contrahendum dicuntur ex eo, quod sunt contra legem, qua Matrimonium statuitur. Matrimonium autem in quantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ: in quantum est Sacramentum, statuitur jure divino: in quantum est in officium communitatis, statuitur lege civili. Et ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad Matrimonium contrahendum illegitima*** [1]. 5° Hinc nunquam potest satis commendari Concilii Tridentini moderatio atque sapientia, quod definivit quidem posse Ecclesiam impedimenta constituere, et de causis matrimonialibus cognoscere, at nunquam definivit quo jure, utrum scilicet nativo, an vero a principibus communicato id possit. 6° Quod Van Espen animadvertit scribens: ***Nequaquam dubitamus, quin Ecclesia habeat auctoritatem similia impedimenta*** (dirimentia) ***inducendi, prout per Concilium Tridentinum definitum est; sed et hoc fatendum est, Concilium non definivisse utrum ex Christi institutione, vel utrum ex principum indulgentia tacita vel expressa, hæc auctoritas inducendi impedimenta dirimentia Ecclesiæ competat*** [2]. Ergo.

207. ***Resp. ad*** 1m, ***Dist. maj.*** Matrimonium passim dicitur contractus civilis ad dignitatem Sacramenti a Christo evectus latiori sensu et improprie, ***conc.*** stricto sensu et proprie, ***neg.*** Sic enim canonistæ et theologi loqui consueverunt, quatenus Matrimonium in societate contrahitur, non autem quatenus significare præcise intendunt, quod Christus ad dignitatem Sacramenti evexit; siqui vero sunt, qui illam loquendi formulam presse ac severiori sensu adhibeant, perperam prorsus eam usurpant [3]. Nec enim Christus contractum civilem, seu contractum ad normam legum civilium initum aut ineundum ad digni-

1) *Suppl.* q. 50, art. un. ad 4. Similia habet S. Doctor lib. 4, *Cont. Gent.* cap. 78, ubi scribit: „In quantum igitur (*Matrimonium*) ordinatur ad bonum naturæ, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem a natura inclinante in hunc finem; et sic dicitur naturæ officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi civilis legis. In quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet quod subjaceat regimini ecclesiastico."

2) Loc. cit.

3) Inter cæteros ita loquitur Sanchez, *De Matrimonio*, tom. II, lib. 7, disp. 2, num. 2, ubi cum statuisset posse principes ponere impedimenta Matrimonium dirimentia, etiam quatenus est Sacramentum, pergit: „Nec obstat principis sæcularis potestati, Matrimonium esse Sacramentum. Quia ejus materia est *contractus civilis*, qua ratione perinde potest illud ex causa justa irritare, ac si Sacramentum non esset; reddendo personas inhabiles ad contrahendum et sic illegitimum et invalidum contractum." Verum de hujus Auctoris principio paulo post agemus. Id ipsum præstiterunt theologi qui eum secuti sunt, Tournely, Collet, aliique passim.

tatem Sacramenti evexit, sed contractum naturalem qualem exigit officium naturæ. Officium siquidem naturæ essentiale est ac ipsi Matrimonio intrinsecum ideoque et contractus naturalis; contra vero civilis forma, ut ita loquar, qua Matrimonium contractus civilis evadit, accidentalis est, extrinseca atque mutationibus perpetuis obnoxia. Cum vero contractus matrimonialis constituat materiam Sacramenti, hæc profecto non debuit ab hominum arbitrio pendere [1]). Hinc *Dist.* pariter *min.* Principis est leges ferre pro contractu civili in ordine ad forum civile quoad ea quæ sunt vinculo conjugali extrinseca, *conc.* in ordine ad forum internum quoad nexum ipsum matrimonialem et sacramentalem, *neg.* Nam in ea quæ sunt ipsi vinculo conjugali intrinseca nullum jus habet princeps, utpote quæ separari nequeant ab ipso Sacramento ut paulo infra magis declarabimus.

208. *Ad* 2m, *Neg.* Dignitas enim Sacramenti non supervenit vel ipsi contractui naturali, sed contractus naturalis in actu ipso, quo perficitur, ex Christi institutione, induit naturam Sacramenti, quod ab ipso jam inseparabile est. Notandum siquidem hic sedulo est non supervenire rationem Sacramenti contractui naturali jam in *suo esse* constituto et perfecto, cujusmodi est aqua respectu baptismi, panis respectu Eucharistiæ. Sed ratio Sacramenti exurgit et perficitur in actu ipso quo sub debitis conditionibus perficitur contractus, quemadmodum ratio Sacramenti baptismi oritur ex ablutione, et ratio Sacramenti Eucharistiæ ex prolatione verborum consecrationis. Quare non se habet contractus naturalis respectu Sacramenti Matrimonii ut materia *remota*, sed ut materia *proxima* quæ consistit in ipsa applicatione, seu collatione. Hinc cum Matrimonium perficiatur ipso contrahentium consensu expresso sub debitis conditionibus, hoc ipso actu fit signum efficax gratiæ adeoque Sacramentum. Atque exinde patet discrimen quod intercedit in adducta paritate inter calicem et supervenientem ei benedictionem [2]); multo igitur minus ratio Sacramenti supervenit contractui civili.

1) In adversariorum hypothesi, quod Christus evexerit Matrimonium, quatenus contractus civilis est, ad dignitatem Sacramenti, hoc sequeretur absurdum, Christum scilicet principibus ethnicis, aut hæreticis et impiis reliquisse facultatem moderandi materiam Sacramenti, ita ut materiæ sacramentalis valor penderet ab illorum arbitrio. Quod profecto nemo sanus dixerit. Jam vero sub ratione politicæ dominationis inter se pares sunt catholici principes, et principes infideles et acatholici, cum omnes habeant idem objectum, temporalem videlicet subditorum felicitatem.

2) Hoc perspicue et paucis verbis exponit Angelicus Doctor in IV *Sent.* dist. 27, q. 1, ad 4m quæst. scribens: „Sicut se habet ablutio exterior ad baptismum, ita se habet expressio verborum ad hoc Sacramentum *(Matrimonii)*, ut dictum est;" et ibid. d. 26. q. 2, art. 3, ad 2m: „Actus exteriores, et verba exprimentia consensum directe faciunt nexum quemdam, qui est Sacramentum Matrimonii." Cum vero adversarii non admittant Angelici auctoritatem, nisi quando ipsis favere videtur, juverit hoc ipsum adstruere auctoritate adversariis minime suspecta, nempe Van Espenii, qui op. cit. part. II, tit. 12, cap. 4, num. 7, ait: „Causa igitur *efficiens et perficiens* Ma-

209. *Ad* 3[m], *Resp.* I. Cum constet de facto, conjecturæ nostræ conticescere debent.

210. *Resp.* II. *Dist.* Ita tamen ut abunde eos compensaverit, *conc.* secus, *neg.* In primis Christus quod mere civile est in contractu conjugii intactum principibus reliquit, ita ut ipsi jure suo uti possint in legibus circa Matrimonium constituendis, quæ ad bonum reipublicæ et tranquillitatem familiarum conducere possint, quæque afficiant effectus civiles et externos. Quod vero attinet ad vinculum ipsum, si hoc Christus subtraxit principum juribus, longe eos compensavit per sanctissimam religionem qua subditorum mores meliores fierent, et cives absolutissimi evaderent. Ex his autem firmitas pendet principatuum, quum Christiani teneantur principibus subesse, obedire, vectigalia solvere non solum propter metum, sed etiam propter conscientiam [1]).

211. *Ad* 4[m], *Dist.* Statuitur juxta S. Thomam etiam *lege civili* in ordine ad forum civile et quoad effectus civiles, *conc.* in ordine ad vinculum ipsum conjugale ex quo conficitur Sacramentum, *neg.* Quo sensu verissimum pariter est quod subdit Angelicus Doctor: ***Ex qualibet ipsarum lege aliqua persona potest effici ad Matrimonium contrahendum illegitima***,

trimonium est mutuus consensus, ut sicuti sponsalia de futuro contrahuntur solo consensu in nuptias futuras, ita Matrimonium per consensum de præsenti in nuptias perficitur, juxta regulam juris: *Nuptias non concubitus sed consensus facit.* Unde Pontifex *(Innocentius III)* in cap. 23, 10, *de sponsalibus*, tanquam indubitatum suæ resolutionis fundamentum assumit, quod *sufficiat ad Matrimonium solus consensus illorum de quorum quarumque conjunctionibus* agitur." Loqui autem Van Espenium de Matrimonio, prout est Sacramentum constat ex antecedentibus et consequentibus numeris; nam num. 3, ponit discrimen inter Matrimonium infidelium et fidelium quod illud sit tantum *verum*, istud præterea *ratum et Sacramentum;* num. 5, scribit: „*Matrimonium ratum* inter fideles esse *verum Sacramentum* nemo Catholicorum dubitat," et ostendit auctoritate Eugenii IV, et Conc. Tridentini; deinde num. 7 exponens hujus Sacramenti causam *efficientem* et *perficientem*, eam ponit, ut vidimus, in consensu contrahentium; demum eodem num. 7 post adducta verba pergit: „Quod autem dicit Eugenius IV, in cit. decr. pro Armenis, causa efficiens Matrimonii *regulariter* est mutuus consensus per verba de præsenti expressus; nullatenus sic intelligendum, quasi aliquando alia esset causa efficiens Matrimonii quam *mutuus consensus*, sed quod is consensus non semper sit exprimendus per *verba.*" Quare cum ex Van Espenio per illud *efficiatur* et *perficiatur* Sacramentum, quo *efficitur* et *perficitur* contractus, patet se habere contractum ad Sacramentum ut *materiam proximam* sicut se habet ablutio qua *efficitur et perficitur* Sacramentum baptismi, ut loquitur etiam S. Thomas p. 3. q. 66, art. 1, et post ipsum *Catech. Rom.* part. II, *De Sacr. bapt.* n. 6.

Cf. Gerdil. cit. tract. *De Matrim.* part. I, §. 5, ubi solvit difficultatem M. A. De Dominis petitam ex similitudine aquæ, quæ est materia baptismi, et panis et vini prout sunt materia Eucharistiæ.

1) Cf. Gerdil. ibid. §. 4, *Digressione* circa calumniam ab adversariis impactam defensoribus jurium ecclesiasticorum, quod detrahant auctoritati principum. Cf. etiam J. Vinc. Bolgeni in op. *Problema se i Giansenisti siano Giacobini.* Roma 1794, nec non J. B. Gemini *La Cabala de' moderni Filosofanti scoperta in faccia ai piccoli e ai grandi della terra.* Assisi 1792. Item Cajetan. Aloys. Del Giudice, *Scoperta de' veri nemici della Sovranità sedicenti Regalisti.* Ex his patebit quinam veri sint principum hostes, utrum aulici et Jansenistæ, an vero qui jura Ecclesiæ defendunt.

id est, in *respectivo* ordine. Et vero S. Thomam nullam vim in civilibus legibus agnovisse constituendi impedimentum quo irritum reddatur ipsum Matrimonii vinculum, aperte evincunt inter cætera, quæ scribit in eodem supplemento, ex quo objecta verba adducta sunt: *Prohibitio*, inquit, *legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas, quæ idem etiam interdicit* 1). Igitur principes juxta S. Thomam eas tantum leges ferre possunt, quæ impediant Matrimonii contractum in *ordine suo*, seu *civili*, ut dictum est.

212. *Ad* 5m, *Dist.* Non definivit Tridentinum *quo jure* Ecclesia statuere possit impedimenta expresse, eo quod id nunquam fuerit in dubium revocatum, *conc.* æquivalenter, *neg.* De germano enim sensu Tridentinorum in laudatis decretis nobis constat ex censura ac nota hæreticali inusta a Pio VI, propositioni LIX synodi Pistoriensis.

213. *Ad* 6m, *Neg.* Verba enim quæ objiciuntur ex Van Espenio non sunt hujus Auctoris, sed a posteriori Launojana aliqua manu adjecta textui Van Espenii in editione longe post auctoris obitum Lovanii, seu potius Lutetiæ Parisiorum an. 1753 vulgata. In editionibus siquidem Auctore adhuc in vivis agente adornatis objecta verba non habentur 2). Hinc aliud exurgit

1) Quæst. 57, art. 2, ad 4m. Alia plura S. Thomæ in hanc rem testimonia congessit Itturiaga in op. cit. *L'avvocato Pistojese*, etc. cap. 2, §. 2. Profiteor tamen me non omnia admittere quæ ibid. docet hic Auctor, de quo suo loco disseram. Cf. Muzzarelli in diss. *Del contratto del Matrimonio in quanto Sacramento.* Opusc. 29, edit. Flor. 1822. tom. VIII, pag. 222. Leullierius præterea jam animadverterat op. cit. *Observ.* 2, §. 2, S. Thomam in loco adducto ex lib 4. *Cont. Gentes*, non agere de impedimentis Matrimonii, sive de auctoritate eorumdem constituendorum; sed solum explicare varios conjugii fines, et horum respectu Matrimonium quasi diversis legibus obnoxium dicere. Quod vero attinet ad alterum desumptum ex *Suppl.* quæst. 50, Jac. Clemens doctor Lovaniens. cum Prospero Fagnano in cap. *Utrum autem de cognatione spirit. lib. 4. Decretal.* respondet, sensum verborum S. Thomæ nequaquam eum esse, ut lex civilis quemcumque inhabilem reddere queat ad Matrimonium contrahendum; sed unamquamque ex illis legibus, de quibus loquitur S. Doctor, efficere posse, ut aliquis ineundo conjugio habilis non sit; nimirum legem naturalem, quæ omnibus hominibus communis est, posse impedimenta statuere relate ad omnes eos etiam, qui nullius imperio subsunt; legem civilem, quæ Matrimonia respicit solum ratione habita ad commune reipublicæ bonum, posse condere impedimenta civilia relate ad subditos infideles; Ecclesiam demum Christianorum conjugia invalida definire posse, quæ cum ad Sacramenti naturam evecta sint, tum ex sua essentia, tum ex effectibus gradum legibus civilibus multo nobiliorem habeant. Cf. in *Traite du pouvoir de l'Eglise sur le Mariage*, pag. 137, nec non op. *De impedimentis Matrimonii.* Mechlin 1834, pag. 108 et seqq. 127, 135, 146 et seqq. Nonnullis tamen subtilis potius visa est hæc Clementis evasio quam solida. Esto, non est tamen contemnenda. Nos aliam dedimus. Cæterum S. Thomam constanter Ecclesiæ tribuisse potestatem impedimenta statuendi, patet ex lib. 4, *Cont. Gent.* cap. 78; *Quodlib.* 5, art. 5; in *Comm. in* IV *Sent.* dist. 37, q. 1, art. 1; dist. 40, art. 4; dist. 42, q. 1, art. 1; ibid. q. 2, art. 2, ad 4m. etc.

2) Sane in edit. Lovaniensi anni 1700, qua utor, verba illa omnino desunt. Cf. edit. Venet. 1781, in cujus præfatione aperte dicitur, quod ea quæ in ea editione addita sunt inter asteriscos, spectent ad supplementum editum an. 1729, nempe post mortem Van-Espenii. Porro citatus textus reperitur inter asteriscos.

argumentum de novitate hujus sententiæ, ac specimen intemeratæ fidei theologorum et canonistarum aulicorum.

214. II. *Obj.* 1° Paucæ extant a primis Ecclesiæ sæculis leges circa fidelium Matrimonia ab Ecclesia latæ [1], 2° seu verius solæ vigebant juris Romani leges ad quas passim provocant Ecclesiæ Patres; 3° ex publicis enim monumentis constat principes de Matrimoniis leges tulisse, Ecclesiam eis paruisse, seu illis se conformasse, cumque vellet impedimenta statuere, ad principes confugisse. 4° Jam enim sæc. II Athenagoras in *Legatione pro Christianis* aperte professus erat: *Unusquisque nostrum uxorem suam secundum leges a vobis positas ducit* [2]. 5° Honorius et Theodosius lege Ravennæ lata an. 409, statuunt, quando, cum quibus, et qua de causa in impedimentis dispensandum sit [3]; codex Justinianeus his legibus refertus est. 6° Quare cum Patres Milevitani decrevissent: ***Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri conjungantur,*** subdunt: *In qua causa legem imperialem petendam promulgari* [4]. Hinc 7° Theodoricus Gothorum rex veniam cuidam fecit, ut nuptias inire posset cum consobrina, Cassiodoro teste [5]; 8° in legibus Longobardorum rex Luitprandus statuit: *Ut amodo nullus præsumat, relictam de consobrino, aut sobrino suo uxorem ducere*, cur? ***Quia, Deo teste, Papa Urbis Romæ per suam epistolam nos adhortavit, ut tale conjugium fieri nullatenus permitteremus*** [6]. 9° Siquæ igitur antiquitus leges ab Ecclesia latæ sunt circa Christianorum conjugia, *prohibitivæ* potius dicendæ sunt, quam irritantes connubia; 10° aut certe fatendum est ipsam jus sibi indebitum usurpasse, cujus rei fidem 11° haud dubiam faciunt spuriæ Isidori decretales. Ergo.

215. ***Resp. ad*** 1^m. Esto, paucæ latæ sint prioribus sæculis leges ab Ecclesia quæ fidelium conjugia irrita redderent; ex hoc id unum evincitur illorum temporum adjuncta hoc temperamentum poposcisse. Cæterum cum non desint exempla istarum legum, hoc ipso efficitur, potestate sua in iis ferendis Ecclesiam usam esse.

216. *Ad* 2^m, *Neg.* Nam præter juris Romani leges, aliæ conditæ ab Ecclesia sunt. Nonnullas superius innuimus, qui-

1) Ita Petzek, *Diss. de potest. Eccles.* Friburg. 1783, pag. 48 et seqq. 72 et seqq. Auctor op. cit. *Theologisch-statistischer*, etc. seu *Specimen Theologico-Statisticum de Ecclesiastica potestate in rebus matrimonialibus,* et Thom. Dolliner in op. pariter cit. *Handbuch des Eherechts,* seu *Manuale juris matrimon.*

2) Loc. cit. ex *Legat. pro Christ.*

3) Cod. Theodos. *Si nuptiæ ex rescripto petantur.* tit. 10. Cf. *Cod. Theodos. cum perpetuis notis et comment.* Jac. Gothofredi, Lugduni, 1665, tom. I, pag. 287.

4) Loc. cit. apud Harduin.

5) *Variarum* lib. 7, num. 46, *Formula qua consobrina legitima fiat uxor.* Opp. M. Aurelii Cassiodori edit. Rothomagi 1679, tom. I, pag. 123.

6) Apud Bas. Joan. Herold, *Originum ac Germanicarum antiquitatum libri,* Basileæ 1557, pag. 219, tit. 24.

bus ad pleniorem dictorum confirmationem alias subjicimus. Omissis enim decretalibus quibus Callixtus Pontifex initio sæculi III et Julius Papa eodem sæculo statuerunt impedimentum *consanguineitatis* utpote inter spurias ab eruditis rejectis [1]); Concilium Neocæsariense an. 314 constituit impedimentum *affinitatis*, perinde ac Concil. Illiberitanum [2]). Impedimentum *publicæ honestatis* constitutum fuit a Siricio [3]); impedimentum *voti* a Conc. Illiberitano [4]), Carthagin. IV [5]), Calcedonensi [6]), item a Siricio et Innocentio I [7]). De impedimento *raptus* egit Synodus Ancyrana an. 314 [8]), nec non Synodus Chalcedonensis [9]) et Symmachus Papa [10]). De impedimento *criminis* ab Ecclesia instituto certum est ex concilio Altheimensi [11]). Matrimonium ob *cultus disparitatem* fieri prohibuit Conc. Illiberitanum [12]), Arelatense [13]) et Arvernense [14]). Cum itaque omnia fere impedimenta quæ adhuc vigent ab Ecclesia constituta fuerint, de quorum plerisque nullum occurrit in imperialibus legibus vestigium [15]), patet falsum omnino esse quod ab adversariis

1) Cf. apud Harduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 112 et seqq. et col. 555. Attamen hoc impedimentum consanguineitatis certo constitutum est a Conc. Agathensi an. 506, can. LXI, Arvernensi an. 535, can. II, etc.

2) Concil. Neocæs. can. 2, ibid. col. 282, Conc. Illiberit. paulo post celebratum can. LXI, ibid. col. 256. Cf. etiam S. Basilium *Epist.* CLX, al. CXCVII, *ad Diodorum*.

3) In *Epist. ad Himerium Tarrac.* cap. 4, apud Coustant. col. 628. Verba autem Siricii hæc sunt: „De conjugali velatione requisisti, si desponsatam alii puellam, alter in Matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur." In quem loc. cf. adn. edit. Ideo vero textum attulimus, quia nihil non moliuntur adversarii, ut vim hujus constitutionis eludant.

4) Can. XIII, in quem canonem cf. *Comment.* Card. de Aguirre tom. I, op. cit. pag. 407 et seqq.

5) Can. CIV, apud Harduin. loc. cit. col. 985.

6) Can. XVI, ibid. tom. II, col. 608.

7) Siricius in *Epist.* cit. *ad Himer.* cap. 6. Innocentius vero in *Epist. ad Victricium*, cap. 12, apud Coustant, col. 704 et seq. in quem locum inter cætera scribit editor: „Inde autem quomodo juventur, qui ab Innocentio sacrarum virginum conjugia improbari quidem, sed non solvi putant, nobis latet." Verum ipsum adisis in loc. cit.

8) Can. XI, ex coll. Isidori, X autem ex collect. Dionysii Exigui. Apud Hard. tom. I, col. 276.

9) Can. XXVII, ibid. tom. II, col. 612.

10) *Epistol. ad Cæsarium Arel.* cap. 4, apud Hard. tom. II, col. 958.

11) Celebratum est hoc Concilium an. 916. Agens porro de hoc criminis impedimento provocat ad antiqua canonum statuta, sic enim loquitur: „Illud communi decreto *secundum canonum instituta* definimus et præjudicamus, ut si quis cum uxore alterius, vivente eo fornicatus fuerit; moriente marito, synodali judicio aditus ei claudatur illicitus; ne ulterius ei conjungatur Matrimonio, quam prius polluit adulterio." Apud Hartzheim *Conc. German.* tom. II, pag. 588. Solent adduci ad hoc ipsum adstruendum verba S. Augustini ex lib. I, *De Nuptiis*, cap. 10: „Mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri connubium *non* potest cum quo præcessit adulterium." Verum hæc lectio dubia saltem est; editores enim Lovanienses et Maurini omittunt particulam negativam, quin tamen moneant in antiquis editionibus quibus usi sunt correctores Romani, illam reperiri.

12) Can. XV, XVI et XVII, apud Card. de Aguirre, *Conc. Hispan.* tom. I, pag 428 et seqq.

13) Can. XI. Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I. col. 265.

14) Celebrat. an. 535, can. VI. Ibid. tom. II, col. 1181.

15) Sane vel ipse apostata M. A. De Dominis lib. 5. De *Repub. ecclesiast.* n. 67, fatetur quod *lex sola ecclesiastica* impedimentum posuit cognationem spiritualem occasione baptismi, ordinem sa-

assumitur solas videlicet viguisse primis sæculis juris Romani leges. Quod si Patres interdum ad leges imperatorum provocant, ad eas provocant quas Ecclesia, ut mox dicemus, et probavit et suas fecit.

217. *Ad* 3m, *Neg.* Principum legibus matrimonialibus Ecclesia paruit quas ipsa adoptavit, *conc.* quas rejecit aut correxit, *neg.* Minime inficiamur Ecclesiam plures imperiales leges *adoptasse* etiam quoad effectus ecclesiasticos. Ast non omnes admisit, sed plures rejecit, vel correxit, cujus assertionis vadem damus auctorem protestantem Joan. Fridericum Bockelmann, qui plures leges enumerat ad Matrimonium spectantes ab Ecclesia vel abrogatas vel correctas [1]). Jam vero exinde patet Ecclesiam jure suo usam esse, sive cum proprias ad effectus sacros leges connubiales condidit, sive cum justis de causis principum constitutiones adoptavit, sive cum eas correxit. Idem semper exercetur jus legislativum in utroque casu [2]).

218. *Ad* 4m, *Dist.* Ducebant Christiani uxorem juxta eas leges quas Ecclesia adoptaverat juxta dicta, *conc.* juxta omnes leges indiscriminatim, *neg.* Contrarium enim ostendimus.

219. *Ad* 5m, *Dist.* Honorius, Theodosius junior, Justinianus aliique leges tulerunt matrimoniales ut custodes, patrocinatores ac vindices legum canonicarum, *conc.* ut sancirent auctoritate propria leges ecclesiasticas ad communicandam eis intrinsecam firmitatem qua ante carerent, *neg.*

220. Ne videar sine tabulis hanc assertionem obtrudere, unum aut alterum testimonium afferam ex codice Justinianeo ex quo constat hunc Imperatorem in legibus quas tulit ad canones sanciendos, non aliud sibi proposuisse quam se eorum custodem et vindicem exhibere, atque urgere ipsorum executionem. *Si civiles leges*, inquit, *quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum et divinarum legum custodiam, quæ super salute animarum nostrarum definitæ sunt* [3])? Quibus verbis ostendit se contradistinguere leges civiles quarum sibi *potestatem* tributam affirmat, et sacros canones quos jungit legibus divinis quarum tantum *custodiam* sibi adscribit. Prosequitur

crum, et vota solemnia, ac defectum solemnitatum quarumdam, etc.

1) *De differentiis juris civilis et canonici.* Nos cap. præcedenti plura attulimus Patrum testimonia quibus improbant leges ab imperatoribus latas, quas nullius esse ponderis affirmant respectu Christianorum, cujusmodi erant illæ quibus permittebatur divortium. Non paucas leges civiles ab Ecclesia correctas pariter exhibet Nicolaus München in Dissert. *De jure Eccles. Cathol. statuendi impedimenta Matrim. dirimentia.* Coloniæ 1827, pag. 76 et seqq.

2) Cf. Roskowány op. cit. §. 37, 41; et Gerdil. tract. cit. part. I, §. 9.

3) Novell. CXXXVII.

vero ibid. Imperator: ***Qui enim sacros canones custodiunt, Domini Dei adjutorio digni sunt: qui autem transgrediuntur, ipsi semetipsos judicio reddunt obnoxios.*** Si ex Imperatore reus fit coram Deo qui sacros canones transgreditur, ergo in canonibus agnovit vim obligandi in conscientia, ideoque vim non mutuantur ex Imperatoris sanctione. Accedens deinde propius ad rem nostram aperte profitetur vim prohibitivam in canonibus dicens: ***Quod autem divini canones prohibent clericos esse, qui secundam uxorem duxerunt, et inter Sanctos, Basilius docens, ait: Digamos Canon ministerio exclusit, et ex iis progenitos.*** Demum concludit Justinianus: ***His igitur, quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes præsentem sancimus legem*** 1). Quibus in antecessum visus est Imperator axioma evertere a recentioribus aulicis statutum, ***Canones legibus, non leges canonibus adjectas esse*** 2). Eadem ratione sese gesserunt principes occidentales Childebertus, Chilpericus, Clotarius II, Carolus M. aliique passim, qui protestantur se legibus suis canonum tantum executionem urgere 3).

221. ***Ad*** 6^m^, ***Dist.*** Judicarunt Patres Milevitani petendum, ut imperialis lex ferretur, qua mandaretur executioni canon seu lex in Concilio statuta, seu potius declarata, ***conc.*** qua ab Imperatore constitueretur quod ex se Patres Milevitani facere non potuissent, ***neg.*** Tria hic præstant Africani Patres: 1° condunt legem aut potius legem a Deo conditam declarant, ne scilicet liceat vivente conjuge ad aliam transire: ***Placuit ut secundum***, etc. Si ita ***placuit*** Patribus, ergo legem condunt, seu potius divinam legem declarant; 2° hujus legis violatoribus, quas possunt pœnas infligunt, nempe pœnitentiam; 3° postulant ab Imperatore ut hanc legem sua quoque auctoritate communiat pœnas corporales infligendo 4).

222. ***Ad*** 7^m^, ***Dist.*** Veniam fecit pro foro civili et quoad civiles effectus, ***conc.*** quæ valeret coram Deo, ***neg.*** Theodoricus præterea in tali præbenda facultate innititur auctoritate legum, at certum est leges Christianorum ejusmodi inter consobrinos conjunctiones interdixisse 5).

1) Ibid.

2) Cf. Natal. Alexandr. *Hist. Eccles.* sæc. VI, cap. 7, art. 2, qui inter cætera scribit: „Licet vero de rebus et personis ecclesiasticis leges tulerit Justinianus, in ipsum esset iniquior, qui assereret ipsum Ecclesiæ auctoritatem usurpasse. Veteres enim canones renovavit dumtaxat." Et paulo post: „Siquas vero novas leges tulit de ecclesiastica disciplina Justinianus, *vim illæ non habuerunt ullam*, nisi quia sunt ab Ecclesia receptæ et approbatæ." Quod deinde allatis documentis ostendit. Cf. etiam Card. Gerdil. cit. *Trattato del Matrim.* part. I, §. 11.

3) Hujus rei documenta vide apud Gerdil. loc. cit.

4) Cf. Leullier op. cit. *Observ.* 5, §. 1 et 2.

5) Etenim has consobrinorum nuptias prohibuerat Theodosius, ut patet ex lege data ab Arcadio D. cap. 16, lib. 3 *Cod. Theodos. De incest. nupt.* et lib. 1, ejusd. cod., tit. 4. *Si Nuptiæ ex rescripto petantur*, data ab Honorio. Cf. etiam

223. ***Ad*** 8^m^, ***Dist.*** Ut canonum custos et vindex, ***conc.*** secus, ***neg.*** Responsio patet ex dictis in resp. ad 6^m^. Cum enim plures semper existant qui magis pœnis temporalibus quam spiritualibus afficiantur, coacti non semel sunt tum Pontifices, tum Episcopi in Conciliis adunati adversus legum ecclesiasticarum contemptores expetere a principibus edicta ac leges, quibus illi cogerentur ad leges ecclesiasticas servandas. Talis est origo plerarumque civilium constitutionum quæ habent pro objecto res sacras.

224. ***Ad*** 9^m^, ***Neg.*** Quamvis enim antiquitus nondum obtinuerit formula nunc in usu recepta, qua conjugia contra Ecclesiæ leges inita dicuntur *irrita*, ***nulla***, etc. æquivalentibus verbis id ipsum significabatur. Patres enim et Concilia per quasdam nuptias affirmabant ***divinam legem et jura naturæ perrumpi***, ***adulteria committi***, eas ***manere non posse***, ***esse repellendas***, etc.; interdum perpetuæ pœnitentiæ atque excommunicationi subjiciebant vetitas nuptias attentantes. Quis porro non videat in his agi non de sola ***prohibitione***, ***sed de irritatione ejusmodi conjugiorum*** [1])?

225. ***Ad*** 10^m^, ***Neg.*** Hæc enim mera est apostatæ Spalatensis criminatio quam postea personati catholici iterare non erubuerunt [2]). Si Ecclesia usurpavit indebitum sibi jus, proferant igitur adversarii qui nos auctores invasionis illegitimæ incusant, assignent tempus, quando hæc potestatis legislativæ invasio ab Ecclesia fieri cœpit; retegant artes et machi-

S. Ambros. *Epist.* LX, edit. Maur. alias 66. Hujus legis Theodosianæ meminerunt etiam Libanius *Orat. de Angariis*, edita a Gothofredo; S. Augustinus lib. 13. *De civit. Dei*, cap. 16; Paulus Diaconus lib. 13, aliique.

1) Cf. Roskowány op. cit. §. 36.

2) Hanc calumniam omnium primus, ut diximus, struxit adversus Ecclesiam M. A. De Dominis, qui in op. cit. lib. 5, n. 67, scripsit: „Per accidens tamen *et ex sola usurpatione*, deinde præscriptione, si tamen præscriptio hæc bonam fidem adjunctam vere habeat, etiam in Ecclesia *(potestas hæc)* reperitur." Apposite Card. Gerdilius op. cit. §. 12, ad hanc criminationem respondit: „Degno di un apostata sì è questo nero sospetto, che tenta qui lo Spalatense di spargere sulla buona fede della Chiesa, quasichè tanti santi Pontefici, tanti venerabili Padri adunati nei Concilii avessero conspirato per una sì lunga serie di secoli, ad usurpare una incompetente autorità lesiva de' diritti della podestà civile, nè avessero temuto di chiamare lo Spirito Santo in patrocinatore di questa da loro conosciuta usurpazione, promulgando sotto l'invocazione di lui le ordinazioni fatte da essi riguardo al Matrimonio, come provenienti da autorità ricevuta da Dio, e diretta, e regolata dal suo Spirito. Stolta impudenza, che scuopre la malignità dell'animo, senza punto giovare all'intento. Egli è assioma di universale giurisprudenza, fondato sull' equità naturale, che un pacifico possesso di lunghissimo tempo mantenuto, ed esercitato senza interruzione per mezzo di frequentissimi atti notorj, con perfetta acquiescenza delle parti interessate, fa presumere un qualunque più giusto titolo, e che a togliere il diritto, non basta un dubbio, anche probabile in contrario, ma esser d' uopo, che la mala fede sia concludentemente provata da chi si prende a contrastarlo."

Attamen Spalatensis dictum iteravit Launojus, imo ulterius progressus est, dum rejecto *præscriptionis* titulo, affirmat. op. cit. part. I, art. 2, cap. 8, seu edit. cit. pag. 697, Pontifices ita se gessisse *per usurpatam in eas causas jurisdictionem*. Deinde alii passim idem effatum, tantos secuti magistros, adoptarunt.

nationes quibus ambitiosum adeo consilium ad optatum exitum Ecclesia producere molita sit. Fierine potuit ut omnes christiani orbis præsules, iique sanctissimi in unum conspirare potuerint ad aliena jura usurpanda? Numquid clanculum, an vero aperte id pertentarunt? At quomodo nemo ex iis, quorum maxime intererat de violato jure clamare, insurrexerint adversus hanc invasionem, nemo conquestus sit ex tot principibus de propriis juribus adeo sollicitis, ex tot aulicis et principum assentatoribus? Cum agatur de gravi adeo criminatione, non conjecturis aut suspicionibus indulgendum, sed documentis ea comprobanda est, quæ nulla prorsus neque ab apostata Spalatensi neque ab ejus sequacibus hucusque proferri potuerunt. Calumniatorum propterea notam non effugiunt.

226. *Ad* 11m, *Neg.* Leges enim et canones aut Pontificum rescripta quibus impedimenta Matrimonium dirimentia apponuntur longe antiquitate superant sæc. IX, quando primum prodiere Isidori decretales. Recolantur quæ superius adduximus. Merces Isidorianæ sunt semper postremum effugium ecclesiasticæ potestatis osorum, quamvis sexcenties illud fuerit ad nihilum redactum atque protritum [1]). Neque illud omittendum est, quod cum Hincmarus Rhemensis falsitatem harum decretalium eodem quo prodierunt sæculo ostendere sibi sumpserit, argumentum omnium validissimum quod ex perperam tributa Ecclesiæ potestate legislativa in impedimentis dirimentibus constituendis erui poterat in adversariorum hypothesi, ne attigerit quidem.

PROPOSITIO V.

Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, quæ scilicet Matrimonii vinculum afficiant.

227. Est certa, ut aperte colligitur ex can. IV, superius recitato Concilii Tridentini, et ex censura Prop. LIX synodi Pistoriensis in constitut. *Auctorem fidei*, et sequitur ex præcedenti quam vindicavimus propositione.

228. Ad tollendas porro ambiguitates circa verum propositionis sensum adjecimus verba illa: *Quæ scilicet Matrimonii*

1) Vere nostris adversariis applicari possunt quæ de Lutheranis, Calvinistis aliisque hæreticis scripsit Van Espenius: „Omne Catholicorum pene armamentarium ereptum iri crediderunt, si has decretales (*Isidorianas*) supposititias esse probarent," (part. IV, cap. 1, §. 4, apud Itturiaga op. cit. cap. 5, §. 1). Cæterum cf. quæ de hac Isidoriana collectione scripserunt doctissimi fratres Ballerinii in appendice ad sancti Leonis opera, Venet. 1757, *Tract. de antiquis tum editis tum ineditis collectionibus canonum*, part. III, cap. 6, præsertim vero §. 3 et seqq.

vinculum afficiant; quibus significare intendimus, quæstionem hic minime institui de eo quod jure proprio sæculi principes constituere possint circa contractum conjugalem, prout contractus civilis ac politicus spectatur. Ultro enim damus principes posse ad bonum societatis cui præsunt, leges ferre quibus conjugia subditorum politice legitima fiant, et ea constituere quæ spectent ad *civiles effectus*, successiones nempe, dotem, hæreditates, aliaque ejusmodi quæ vinculo Matrimonii extrinseca sunt. Agimus propterea de eo quod matrimoniali intimum est ipsumque constituit, nempe de vinculo in quo ex dictis Matrimonii essentia consistit.

229. Non pauci, ut innuimus, præsertim ex Gallia theologi contendunt competere principibus supremam et independentem potestatem statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia æquo jure ac ea competit Ecclesiæ. Ex horum sententia siquis ineat nuptias cum aliquo ejusmodi civili impedimento, nullæ istæ evadunt non modo in ratione contractus, verum etiam in ratione Sacramenti; hanc sententiam amplexus est ut diximus D. Carrière [1]). In Germania pariter penes eos, qui moderati audiunt, hæc doctrina sectatores nacta est [2]). Nonnulli demum quamvis principibus potestatem tribuant constituendi impedimenta dirimentia, existimant tamen ea facultate eos uti non posse, nisi concurrat auctoritas Ecclesiæ.

230. Jam vero soli Ecclesiæ competere posse facultatem constituendi jure proprio et originario impedimenta Matrimonium dirimentia, quæ nempe afficiant ipsum conjugale vinculum, tum ex intima rei natura juxta Christi dispositionem; tum ex constanti Ecclesiæ doctrina et praxi; tum denique ex incommodis quæ in adversariorum hypothesi necessario orirentur, evincimus.

231. Ac I. quidem ex intima de qua agitur rei natura juxta Christi dispositionem. Etenim Christus, juxta dicta, officium na-

1) Hanc sententiam inter cæteros tenuerunt ante Carrière Gerbaisius in op. *Traité du pouvoir de l'Eglise et des princes sur les empêchemens du Mariage par M. Gerbais*, etc. Paris 1696, edit. sec. *De Sacram. Matrim.* quæst. VII, art. 2, concl. I, Collet. *De Matrim.* cap. 8, art. 2, concl. 1. Demum J. Carrière op. et loc. cit. Hi omnes, aliique non pauci cum ipsis hanc tribuunt principibus potestatem statuendi dirimentia impedimenta ex jure ipsis proprio et innato, quamvis asserant nonnisi *indirecte* afficere Matrimonium quatenus Sacramentum est, cum illorum potestas solum directe attingat conjugium prout est contractus civilis, seu ut loquitur Carrière, etiam prout est *contractus naturalis.* Nonnulli præterea adjiciunt principes ex pietate erga Ecclesiam a pluribus sæculis huic potestati cessisse, et ea quæ spectant ad Matrimonii vinculum Ecclesiæ reliquisse, aut saltem eadem potestate eos uti non posse nisi cum dependentia ab Ecclesia. Has autem limitationes seu coarctationes respuit D. Carrière cit. tract. *De Matrim.* part. III, sæc. 2, cap. 3, num. 571 et seqq. ubi præterea negat Ecclesiam sibi reservare posse hanc auctoritatem; ulterius propterea quam reliqui omnes progressus est.

2) Sic sentit Küstner, *De Matrimonio.* Lips. 1810, et D. Pachmann in *Pletz's theol. Zeitschr.* seu *Theologicis Ephemeridibus Pletzii*, Vien. 1833, vol. II, pag. 15; Bucholtz in iisdem Ephemeridibus an. 1836, vol. II, pag. 16.

turæ, seu contractum naturalem, qualem Deus ipse instituit ante peccatum, quemque antiqui Patriarchæ prius quam civiles leges constituerentur, inierunt, ad sacramentalem dignitatem evexit; et ita evexit ut quoties legitimæ personæ naturalem hunc contractum efficerent, toties conficerent Sacramentum. Quare ex hac contractus naturalis elevatione factum est, ut uno eodemque actu et contractus et Sacramentum habeantur in conjugio Christianorum, seu contractus et Sacramentum identificentur per unum eundemque actum. Hinc nonnisi cogitatione ratio contractus a ratione Sacramenti distinguitur [1]). Porro si ita est, jam sequitur ad illam solam auctoritatem ex Christi institutione spectare jus decernendi conditiones quæ requiruntur, ut personæ legitimæ seu idoneæ censeri debeant ad contractum conjugalem celebrandum adeoque et ad Sacramentum conficiendum, cui a Christo demandata est Sacramentorum cura et administratio. Atqui hæc nec est, nec esse potest nisi sola Ecclesia. Nam solius Ecclesiæ munus est declarare quænam legitima materia Sacramentorum sit, præsertim cum agitur de materia *proxima*, cujusmodi esse diximus contractum naturalem respectu Sacramenti Matrimonii; solius Ecclesiæ est conditiones apponere quibus proxima hæc materia legitima aut illegitima haberi debeat; solius igitur Ecclesiæ est proprio et originario jure impedimenta constituere, quibus contrahentes inhabiles ac illegitimi fiant ad contractum ineundum, adeoque et ad Sacramentum conficiendum [2]).

232. II. Id ipsum præterea non minus clare evincitur ex constanti Ecclesiæ doctrina et praxi. Enimvero Ecclesia velut unum idemque semper habuit contractum et Sacramentum,

1) Quapropter contractus et Sacramentum in conjugiis Christianorum non possunt spectari veluti *duæ realitates*, seu duæ res ab invicem distinctæ ac separabiles, ut passim fit ab iis qui tuentur contrariam doctrinam. Distincta quidem est in Christianorum connubiis ratio *formalis*, ut scholæ loquuntur, contractus, et ratio *formalis* Sacramenti, minime vero contractus ipse et Sacramentum, perinde ac si essent duæ res ab invicem distinctæ.

2) Absurdum sane est affirmare Christum constituisse principes tanquam moderatores materiæ Sacramentorum; si enim possent quidpiam constituere circa materiam Sacramenti Matrimonii, eadem ratione possent constituere in ordine ad alia Sacramenta, baptismi ex. gr. Eucharistiæ, etc. quod nemo Catholicus dicet. Præterea si Christus hanc dedisset potestatem principibus, vel dedisset ut principes christiani sunt, aut absolute prout sunt reipublicæ civilis moderatores seu principes civiles; porro primum dici nequit, cum nulli tunc temporis principes christiani extiterint; alterum vero repugnat, alioquin etiam principes acatholici et infideles possent, saltem *indirecte*, ut adversarii propugnant, irritum facere Sacramentum, uti superius adnotavimus, jus exercentes in Sacramenti materiam. Quid vero magis absonum dici aut fingi potest, quam ex voluntate Neronis, Caligulæ, etc. debuisse pendere valorem materiæ ad Sacramentum efficiendum? Huc tamen devenire debent qui hanc facultatem tribuunt principibus constituendi impedimenta dirimentia. Quod si principes infideles hanc potestatem non habuerunt, quomodo hanc consecuti sunt amplectendo religionem christianam, adeo ut, dum filii Ecclesiæ evaserunt, auctoritatem acquisierint in ea, quæ privative et exclusive ad Ecclesiam ipsam spectabant? Hoc rursum evincere deberent adversarii. Cf. Muzzarelli opusc. cit. pag. 215 et seq.

ita ut nunquam ratum senserit esse contractum in ullo casu, cum ex defectu conditionum nullum sive irritum fuit Sacramentum. Semper Ecclesia ut adulteros spectavit illos coram Deo, qui, inito tantum contractu civili, absque Sacramento simul cohabitaverint. Provocamus reipsa adversarios, ut ex tota antiquitate vel unum proferant exemplum Matrimonii, quod Ecclesia tanquam legitimum agnoverit eo quod juxta leges civiles celebratum sit, neglectis conditionibus a se constitutis. Quare, ut superius vidimus, identitas hæc contractus et Sacramenti præcipua difficultas extitit in Concilio Tridentino ad irritanda Matrimonia clandestina, cum nulla sit Ecclesiæ potestas in Sacramenti substantiam. Omnium primus Melchior Canus insinuavit sententiam de duplici distincta *realitate* in contractu et Sacramento Matrimonii, ut ita se extricaret a gravissimis difficultatibus quibus sensit urgeri novam a se propositam doctrinam de sacerdote ministro Sacramenti Matrimonii [1]).

233. Deinde constans Ecclesiæ praxis in vindicanda sibi soli potestate statuendi impedimenta dirimentia constat 1° ex eo, quod ipsa impedimenta hæc constituerit tribus prioribus Ecclesiæ sæculis, ut allata documenta ostendunt, ita ut irrita habuerit conjugia illa quæ a legibus juris Romani probabantur tanquam legitima; 2° ex eo pariter constat quod ipsa velut adulterina interdum spectaverit conjugia, quæ ab Imperatoribus christianis permittebantur [2]), contra vero habuerit ut legitima nonnulla conjugia quæ rejiciebantur tanquam illegitima etiam a Codice christianorum principum [3]). 3° Id

1) *De locis theol.* lib. VIII, cap. 5; sed cf. quæ contra eum scripsit Bellarmin. *De Matrim.* cap. 7.

2) Superius attulimus Patrum effata, quibus conjugia ab imperialibus legibus permissa post dissolutionem ex causa adulterii, reprobantur. Id ipsum dicatur de lege lata a Constantino M. quæque reperitur in Cod. Theodosiano lib. 3, tit. 16. *De repudiis*, qua Imperator sublatis aliis repudiorum causis statuit: „In repudio mittendo a fœmina, hæc sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulchrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit. . In masculis etiam si repudium mittant, hæc tria crimina inquiri conveniet, si mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiare voluerit." Agi porro in hac lege de repudio quo fas sit alteram ducere, patet ex pœna quæ immediate sancitur quoad eos, qui absque recensitis criminibus repudium miserint; subditur enim: „Nam si ab iis criminibus liberam ejecerit, omnem dotem restituere debet, *et aliam non ducere*." Cf. in hanc legem commentarium Gothofredi edit. cit. tom. I, pag. 310 et seqq. Porro, ipso Gothofredo fatente, canones nunquam permiserunt in ejusmodi repudiis aliam uxorem ducere. Cf. etiam Card. de Aguirre in can. 61, Conc. Illiberitani.

3) Hujus rei luculentissimum exemplum inter cætera suppeditat conjugium initum a filiisfamilias absque consensu parentum, quod et antiquitus atque nunc etiam a pluribus legislationibus veluti illegitimum, imo irritum declaratum est, attamen Ecclesia illud ratum habet ac legitimum; alia exempla cf. apud Gerdil. tract. cit. pag. 177 et seqq. Recens exemplum suppeditat responsio sacræ Pœnitentiariæ data 1 Jun. 1824, ad Episcopum Vivariensem, qua declarat valida omnino esse Christianorum conjugia inita cum impedimentis civilibus irritantibus, quæ præterea addit: „Ita eruitur ex instructione a suprema Inquisitione per S. Congregatio-

ipsum constat ex eo quod ab Ecclesiæ tantum confirmatione seu approbatione vim irritandi Christianorum conjugia obtinuerint, sive intra sive extra imperii fines, impedimenta quæ in jure Romano constituta erant tum ab Imperatoribus ethnicis, tum ab Imperatoribus christianis [1]); 4° constat ex legum civilium correctione, irritatione, ampliatione, quæ, ut vidimus, per jus canonicum factæ sunt circa impedimenta; 5° patet ex ipsa agendi ratione Imperatorum ac principum christianorum sive in condendis legibus suis ad canonum normam ut robur ac firmitatem adipiscerentur [2]), sive in rogandis Conciliis cum optarent aliquod impedimentum constitui [3]).

234. III. Denique eadem veritas adstruitur ex incommodis quibus urgetur adversariorum hypothesis. Fieri enim non potest, ut scite observat Bellarminus [4]), ut eadem potestas æque et immediate et proprie ad duo diversa tribunalia pertineat. Utraque enim esset suprema et independens circa idem objectum. Impossibile autem est ut ex duplici circa idem objectum ab invicem independenti ac suprema potestate non oriantur collisiones, ita ut altera probet quod ab altera vetatur. In casu autem nostro magis adhuc manifestum fit incommodum quod ex potestatum conflictatione oritur, cum agatur de Sacramenti valore. Idem enim conjugium ut verum Sacramentum haberetur ab Ecclesia, quod nullum omnino esset ac inane juxta regimen politicum. Qui hac ratione nuptiali fœdere conjuncti essent, rei totidem fornicationum fierent coram Deo juxta Ecclesiæ sententiam, citra scelus vero ac legitimo jure uterentur juxta sententiam politici regiminis; aut e converso fornicarii essent juxta civile tribunal, et legitimi sponsi coram Deo juxta tribunal Ecclesiæ. Quis porro non videat exinde animi seu conscientiæ perturbationes oriri, morum honestatem periclitari, ac innumera prope mala progigni? Alterum incommodum quod ex eodem principio di-

nis Concilii organum, ad Episcopum Brexinonensem, an. 1824 transmissa: *Matrimoniis fidelium quibus nullum obstat canonicum impedimentum, suam quoad maritalem nexum inesse vim et valorem, qualiacumque tandem fuerint impedimenta a sæculari potestate, Ecclesia non consulta nec probante, perperam ac nulliter constituta.* Extat vero hæc responsio in Rituali Bellicensi, tom. III, pag. 72, ed. sec.

1) Sane Ecclesia protendit fines suos ultra ditionem Romani imperii, ut notum est; porro cum ipsa leges seu canones statueret, statuebat pro omnibus Christi fidelibus; quando propterea confirmabat leges Romanas in ordine ad Matrimonium, vim ipsis obligandi communicabat, ita ut nemo in conscientiæ foro sive intra sive extra imperii fines eas infringere posset.

2) Cf. Gerdil. loc. cit. part. I, §. 11.

3) Cf. superius dicta circa preces oblatas a Legatis Regis Galliarum Concilio Tridentino, ut duplex constitueret impedimentum.

4) *De Matrim.* cap. 21, n. 44. Quamvis vero, ut superius adnotavimus, adversarii nonnisi indirectam principibus tribuant potestatem in Matrimonium prout Sacramentum est, tribuunt tamen supremam propriam ac immediatam in idem conjugium, prout est contractus civilis; merito propterea affirmavit Bellarminus, admitti non posse in idem objectum duas potestates æque supremas, proprias ac immediatas.

manat sunt simultates et jurgia, quæ suapte natura inter civitatem et Ecclesiam interesse debent, uti experientia ostendit in illis regionibus penes quas ejusmodi legislatio viget [1]). Quid si ageretur de provinciis in quibus dominantur principes acatholici, quique ut plurimum omni qua possunt opera catholicæ religioni extinguendæ student? Numquid rata non erunt conjugia quæ Catholici inirent quidem juxta Ecclesiæ leges, at contra leges quas sanxerunt principes acatholici [2])?

235. Quaqua igitur versus spectetur controversia ista, sive intimam rei naturam ex Christi dispositione expendamus, sive constantem Ecclesiæ doctrinam et praxim, sive demum gravissima quæ in adversariorum hypothesi exoriuntur incommoda, constat soli Ecclesiæ jus competere constituendi impedimenta Matrimonium dirimentia, nec ulla ratione competere posse sæculi principibus, prout ostendere nobis proposuimus.

236. Nunc demum addo hanc doctrinam constanter tradidisse et in praxim deduxisse Romanos Pontifices, ut patet ex Benedicto XIV passim [3]), Pio VI [4]), Pio VII [5]), Greg.

1) Roskowány op. cit. §. 10, loquens de legislatione Austriaca hæc habet: „Archiepiscopus Viennensis ad omnes diœceseos suæ parochos circulare emisit id continens: Ut omnes parochi, quoniam civilis constitutio matrimonialis ad contractum solum, et non una ad Sacramentum foret referenda, canonicas sanctiones circa Matrimonium perlatas deinceps quoque observare pergerent. At vero legislator civilis jam nunc diserte declaravit: per suam constitutionem canonicis quoque præceptis ipsum Sacramentum attinentibus derogatum esse, omnesque Episcopos obligari, ut dehinc civilem dumtaxat constitutionem instar normæ observent. Cum autem clerus, non obstante hac declaratione, porro etiam plures in praxi difficultates formaret, et Matrimonium, quod canonicis requisitis rite concurrentibus initum esset, ut verum ratumque a civitate agnosci debere palam enunciaret: *diuturnum exortum est certamen*, quod efficit, ut dispensationum matrimonialium systema intra 40 annos pluries mutaretur."

Ephemerides Aschaffenburgenses an. 1834, pag. 470, eventurum annuntiarunt in imperio Austriaco, „ut demum conventio, seu concordatum fieret cum Sede Apostolica ad omnem collisionem jurium tollendam." Quod vero dictum est de legislatione Austriaca, dici pari jure debet de legislatione Gallica, ex qua non minora incommoda orta sunt et quotidie adhuc oriuntur.

2) Equidem novi, Carrière reponere, nihil posse principes in destructionem, ideoque nullius vis fore leges quas sive Catholici sive acatholici iniquas tulerint. Ast quærat ipse ab illis principibus, utrum leges quæ non ita pridem in regionibus Galliæ finitimis, de quibus paulo post agemus, latæ sunt, justæ sint an vero injustæ? Quis judex erit? Illi justissimas et æquissimas reputabunt, Catholici vero injustas plane et iniquas dicent. Et en collisionis fontem uberrimum.

3) Præsertim *De Synod. diœces.* lib. 8, cap. 12, n. 6, ubi prolata novella 89 Leonis Imperat. addit: „Verum hæc constitutio, cum a principe laico prodierit, *non potuit* Matrimonii validitatem quoad forum conscientiæ infringere." Et constit. 2, data ad Henricum Cardinal. Ducem Eboracensem, die 9 Febr. 1749, ubi §. 7, loquens de lege lata ab Imp. Theodosio, qua nuptiæ inter Christianos et Judæos interdicuntur, ait: „Verum duæ hic occurrunt difficultates: prima, quod hæc lex, utpote a laico principe condita *nullam habere vim in Matrimoniis debet*, etc." idque confirmat auctoritate Estii. Cf. ejus *Bullar.* tom. III, pag. 8.

4) In lit. dat. ad Episcopum Motulens. die 16 Septembr. 1788, de quibus postea.

5) In *Encyclica*, 29 Maj. 1829, in qua affirmat, Matrimonium „non humana tantum ex lege, sed ex divina regi debere, ac non terrenis, sed sa-

XVI [1]) atque ex responsis datis a Congregationibus Romanis [2]).

237. Priusquam manum a tabula amoveamus, et illud ex dictis animadvertere debemus, nec posse principes auctoritate sibi propria et originaria cum subjectione ad Ecclesiam statuere impedimenta quæ vinculum conjugale afficiant, cum principes eam potestatem non habeant. Itaque quod a Bellarmino aliisque theologis traditur, posse principes, Ecclesia concurrente, impedimenta cum effectu dirimente statuere, debet eo sensu intelligi, quod scilicet ejusmodi principum sanctiones vim producendi effectum illum tunc tantum adipiscantur, cum ad eas accesserit Ecclesiæ auctoritas, qua sola virtutem hanc dirimendi conjugia leges civiles obtinere possunt. Quicunque alius sensus esset contradictorius.

DIFFICULTATES.

238. I. *Obj.* 1° Quamvis argumenta quæ ab auctoritate ducuntur magis patrocinentur contrariæ sententiæ, quæ ideo tenenda esset si quæstio ex auctoritate definienda foret, graviores tamen rationes militare videntur pro theologorum Gallorum sententia. 2° Etenim neque ex rei natura, neque ex ratione Sacramenti ad quam a Christo evectum est fidelium conjugium, neque demum ex mutuis utriusque potestatis, ecclesiasticæ et civilis, relationibus ostendi potest Christianorum conjugium ita ad Ecclesiam pertinere, ut pariter non subsit principum potestati in ordine ad impedimenta dirimentia constituenda. 3° Sane, licet Matrimonium evectum sit ad dignitatem Sacramenti, non ideo desiit esse contractus naturalis et civilis; Sacramentum enim non tollit contractum, ut patet, et ille contractus non minus spectat ad bonum societatis: ergo semper subditur principi. Sub eo respectu igitur verum est, materiam Sacramenti esse contractum principi

cris rebus ipsum accensendum esse, ideoque Ecclesiæ *omnino* subjici."

1) In *Encyclica* 15 August. 1832, ubi ait: „Memores *(populi)* sacris illud *(Matrimonium)* rebus adnumerari, et Ecclesiæ proinde subjici, præstitutas de ipso ejusdem Ecclesiæ leges habeant ob oculos, iisque pareant sancte accurateque, *ex quarum executione omnino pendent ejusdem connubii vis, robur ac justa consociatio.*"

2) Paulo ante dedimus responsionem datam 1 Jun. 1824, in qua concurrit auctoritas S. Pœnitentiariæ, Inquisitionis, et Congregationis Concilii Trid.

Has auctoritates sibi objecit Carrière easque eludit sub eo prætextu, quod Summi Pontifices nihil definire intenderint; responsiones vero S. Pœnitentiariæ tanti non sint ponderis, ut ex iis dirimi debeat controversia. Ast hæ sunt evasiones; quamvis enim Pontifices Romani noluerint quæstionem definire, ostendunt saltem quæ ipsis mens sit, et quinam sensus et praxis Ecclesiæ; si autem ex cathedra definivissent controversiam, jam contra fidem peccarent patrocinatores contrariæ sententiæ. Quivis pariter apprime Catholicus magna veneratione excipit responsa aut decreta Romanarum Congregationum, quæ consulere solent Romanos Pontifices antequam ea emittant.

subjectum; et quidem contractum *naturalem* in quo sita est ejusdem Sacramenti materia. Hic item contractus est civilis, cum inter cives initur, et ideo subest principis auctoritati, qui eundem contractum potest irritare, etiam prout naturalis est. Nec ideo attingit Sacramentum; impedit solum quominus materia existat: porro prius est existere materiam, quam Sacramentum; non dissimili prorsus ratione ac vinum aut aquam corrumpens Eucharistiæ aut baptismatis Sacramenta non afficeret. Pariter non ideo mobilis efficitur Sacramenti materia, quæ semper consistit in contractu valido; nec minus fixa permanet inter varias regnorum leges, quam inter varias leges, quas Ecclesia tulit variis ætatibus. 4° Et vero in adversariorum sententia dicendum esset principes, quando religio christiana in eorum imperiis propagatur, et sic Matrimonia subditorum Sacramenti rationem recipiunt, aliquid amittere de suis juribus temporalibus; atqui illud opponitur constanti doctrinæ Ecclesiæ, et nemo non videt quam odiosa inde redderetur religio principibus [1]). Ergo.

239. ***Resp. ad*** 1^{m}, ***Neg.*** Etenim hoc ipso, quod adversarii fateantur, argumenta, quæ ducuntur ex auctoritate, magis patrocinari sententiæ nostræ, facile colligitur etiam rationum momenta quibus innititur auctoritas eidem doctrinæ suffragari. Alioquin inferendum esset, aut absque solidis rationibus Romanos Pontifices, Congregationesque in re tam gravi huic doctrinæ adstipulari, eamque in praxim deducere, aut privatis hominibus magis compertas esse has rationes, quam Ecclesiæ universalis moderatoribus [2]). Verum, et hoc prætermisso, inficiamur rationes quæ ab adversariis proferuntur, validiores esse iis, quibus innititur doctrina nostra, ut ex earum analysi constabit. Hæ siquidem rationes quas adversarii jactant, eædem illæ sunt, quibus M. Antonius De Dominis, Launojus, cæterique ecclesiasticæ potestatis osores innixi, solis principibus ad Ecclesiæ exclusionem, auctoritatem tribuunt leges sanciendi quibus dirimantur Christianorum conjugia, quasque superius disjecimus.

240. ***Ad*** 2^{m}, Negamus quoad omnes suas partes.

241. ***Ad*** 3^{m}, seu ***Ad*** 1^{m} ***prob. Dist.*** Matrimonium licet evectum sit ad dignitatem Sacramenti, non ideo desiit esse contractus naturalis in suo conceptu formali, quatenus men-

1) Ita Carrière tom. 1, part. III, sect. 2, cap. 2, n. 559, cum Auctoribus quos pro se adducit.

2) In negotio religionis nemo negaverit primas partes sibi vindicare auctoritatem. Equidem novi, a D. Carrière affirmari tunc solum controversiam dirimendam auctoritate esse, cum hæc ineluctabilis est; verum cujus erit judicium ferre de auctoritatis pondere, præsertim cum agitur de Romanorum Pontificum constitutionibus? Inquirere in intrinseca rationum momenta quibus innititur auctoritas non ad privatos spectat, alioquin sectaremur methodum protestanticam.

te a Sacramento distinguitur, *conc.* ratione sui, quatenus identificatur cum Sacramento, *neg.* Responsio patet ex iis quæ paulo ante exposuimus. Nam ex eo quod contractus conjugalis uno eodemque actu, quo talis efficitur, evadat Sacramentum juxta Christi institutionem, quamvis non amittat rationem formalem contractus, reipsa tamen spectari non amplius potest nisi sub ratione Sacramenti. Nullum propterea instans concipi potest, in quo a principe exerceri possit in talem contractum potestas, nisi velint adversarii Christum Sacramentum ipsum principum dispositioni tradidisse, etiamsi ipsi sint acatholici et infideles 1). Ratio porro contractus *civilis*, qua *civilis*, est prorsus extrinseca ipsi connubiali nexui, eumque supponit jam in suo esse constitutum 2). Quare nec debent, nec possunt adversæ partis theologi duas has contractus rationes simul permiscere, cum immane inter utramque interpositum sit discrimen. Ratio enim contractus *naturalis* est ipsi conjugio intrinseca et essentialis, ratio vero contractus *civilis* est eidem extrinseca, accidentalis ac superveniens.

242. Exinde corruunt omnes deductæ consecutiones, nempe: ergo Sacramentum non tollit rationem contractus naturalis et civilis; ergo semper subjicitur principi; ergo materia Sacramenti est contractus naturalis et civilis principi subjectus; ergo potest princeps irritare contractum naturalem quin attingat Sacramentum, aliæque ejusmodi. Hæ siquidem omnes dimanant ex falso principio, et ex perperam intellecta catholica doctrina de Sacramento Matrimonii. Hoc vero clarius adhuc

1) Huc sane devenerunt, nonnulli theologi ex præjacto principio, ut assererent posse principes infideles statuere impedimenta quæ attingant subditos christianos, inter quos eminet Sanchez lib. 7, disp. 3, n. 7, cujus verba hæc sunt: „Id vero monuerim, fideles subditos infidelibus principibus, utpote qui eorum oppida inhabitant, adstringi legibus eorum justis irritantibus Matrimonium . . . Quare si cum eo dirimenti impedimento contrahant, erit nullum Matrimonium. *Quia ratio Sacramenti superaddita* fidelium, non impedit, etc." Hoc idem absurdum corollarium debet admittere D. Carrière, si sibi ipsi constare velit. Nam cum juxta principium ejus, possint civiles potestates contractum naturalem attingere ex jure suo innato, originario et independente ita ut efficiant non amplius idoneam materiam Sacramenti, ea ratione qua aqua corrumpitur aut panis, ut nequeant esse materia baptismi et Eucharistiæ, profecto sequitur ita posse principes infideles afficere contractum naturalem fidelium, ut, juxta lege sciviles, irritum fiat Sacramentum ipsum. En quo ducant ejusmodi theoriæ, ut valor nempe Sacramenti pendeat etiam a Turcis, paganis et hæreticis!

2) Exinde ruit potissima illa ratio cui innituntur adversarii, quæ ducitur ex prioritate seu anterioritate contractus civilis et naturalis respectu Sacramenti, ex qua nonnulli adeo progressi sunt, ut non solum principibus sæcularibus tribuerint potestatem statuendi impedimenta irritantia Sacramentum, verum etiam, ut potior sit potestas principum in Matrimonium quatenus Sacramentum est, quam potestas Ecclesiæ. Princeps enim potest, juxta ipsos, effectus civiles tribuere matrimonio ab Ecclesia irritato, quia possunt hi effectus tribui etiam matrimonio invalido, non potest vero Ecclesia tribuere rationem Sacramenti Matrimonio a principe irritato, *quia sine contractu existere nequit Sacramentum.* Ita Carrière loc. cit. n. 563, cum Baston, *Concordance*, etc. pag. 15.

patet ex adducta similitudine de immutatione aquæ prout est materia baptismi, et panis prout est materia Eucharistiæ, quam cum ab apostata De Dominis mutuati fuerint adversarii, supponunt cum ipso id quod falsum esse ostendimus, contractum nempe perinde se habere ad Sacramentum Matrimonii, ac se habeat aqua aut panis ad Sacramentum baptismi aut Eucharistiæ. Ast in hoc graviter hallucinantur; ut enim in præcedentibus propositionibus ostendimus, contractus naturalis non est materia *remota* Sacramenti Matrimonii, ut aqua est materia remota baptismi, et panis materia remota Eucharistiæ, sed *proxima*, quæ propterea nulla ratione a principe immutari aut irritari potest, quin attingat immediate Sacramentum ipsum.

243. *Ad* 4m, *Neg.* Hæc insuper difficultas quæ pariter, ut vidimus, ab apostata De Dominis, a Launojo, a Jansenianis ac regalistis proponitur, disjecta pridem a nobis est. Jus principum proprie tantum fertur in contractum civilem, qui supervenit contractui naturali, ideoque, si sermo sit de conjugiis fidelium, supervenit Sacramento. Porro hoc jus a Christo ipsis intactum relictum est; hinc principes, si bonum societatis id postulet, possunt contractum civilem illegitimum et irritum facere, in ordine scilicet ad effectus civiles, adeo ut vi legum illum spectare possint veluti nullum, non autem in foro conscientiæ et coram Deo. Cum vero in ipsorum imperiis religio christiana propagatur, aut ipsi permanent in infidelitate, et nullum jus habent in contractum conjugalem a fidelibus initum in foro conscientiæ, sed conservant illud, quod habuerunt in contractum civilem et extrinsecum; aut fidem profitentur, et nova ipsis inest obligatio se subjiciendi Ecclesiæ doctrinæ, ac filios obsequentes se erga eandem exhibendi, non autem acquirendi jus quo antea carebant [1]). Falsum præterea est, quod adversarii affirmant, opponi doctrinam nostram constanti Ecclesiæ doctrinæ; ut enim cætera silentio prætercam quæ huc afferri possent, atque ut insistam argumento quod versamus, Ecclesia contrarium ostendit praxi sua, sive ante sive post principum conversionem, uti evincunt documenta quæ attulimus [2]).

244. *Inst.* Saltem ostendi nequit ex utriusque, civilis et ecclesiasticæ, potestatis mutuis relationibus, soli Ecclesiæ competere jus statuendi impedimenta dirimentia. 1° Si qua enim contrariæ sententiæ momenta essent, hæc vel ex jure vel ex facto desumerentur; neutrum porro dici potest. Non *ex jure:* nam quæ ex jure afferuntur argumenta, peti solent sive

1) Cf. Muzzarelli in opusc. cit. pag. 215 et seq.
2) Id. constat ex iis omnibus legibus imperialibus quas Ecclesia aut correxit aut abrogavit, juxta dicta.

ex repugnantia duplicis supremæ, immediatæ ac independentis potestatis in idem objectum; sive ex incommodis, nempe ex utriusque potestatis conflictu; jam vero repugnantia illa supponitur et non probatur; imo potius evincitur contrarium. Nam licet objectum idem sit, sub diverso tamen respectu attingitur ab utraque potestate, et diversus est finis utriusque, in quo nulla esse potest pugna, idque etiam patet ex pluribus exemplis, v. g. festorum, bonorum quæ sunt Deo dicata, in quæ utraque potestas directe et immediate jus exercet 1). Incommoda pariter quæ prædicantur oriri ex conflictu, ab abusu potestatis oriuntur, non autem necessario ex ipsa rei natura; quare facile tolli possunt si utraque potestas suis limitibus se contineat, aut alia ratione invicem se componant hæ potestates. Adde, impedimenta, utpote duas negationes, non posse proprie esse contradictoria. 2° Sed neque *ex facto;* aut enim attendimus ad priora sæcula, et certum est, ut ostendunt theologi Galli, principes per plura sæcula constanter exercuisse hanc potestatem tanquam sibi innatam et propriam, absque ulla reclamatione, imo cum approbatione Ecclesiæ 2); aut attendimus ad posteriora seu recentiora Ecclesiæ sæcula, porro quamvis in his Ecclesia exclusive hanc exercuerit potestatem, id unice repetendum est ex principibus, qui pro sua erga Ecclesiam pietate, ipsi omnino reliquerunt curam causarum matrimonialium 3), quin tamen dici possit quod principes jus suum amiserint; aliud enim est jure suo non uti, aliud eo spoliari, præsertim cum agitur de jure innato cuidam potestati; et si voluissent non potuissent principes suis se juribus abdicare 4). 3° His rationum momentis adducti jam plures theologi exteri, Petrus Soto 5), Sanchez 6), Salmanticenses 7), Pirching 8), Selvaggius 9), aliique passim 10) eandem tuentur doctrinam. Ergo.

1) Ita Carrière loc. cit. num. 564 et seqq.
2) Ibid. num. 568.
3) Ibid. num. 571.
4) Ibid.
5) *De instit. Sacerdotum*; *De Matrimonio* lect. 4.
6) *De Matr.* lib. 7, dist. 3, num. 2.
7) *De Matr.* cap. 11, n. 14.
8) Lib. 4, tit. 1, n. 150.
9) *Instit. canonic.* lib. 2, tit. 9, n. 2.
10) Doleo quod debeam inter hos theologos recensere ipsum Itturiaga, qui in op. cit. *Confutazione dell' avvocato Pistojese,* cap. 1, §. 2, edit. cit. vol. IV, pag. 82, hæc scribit: „Non è già che io intenda di restringere la podestà del principe agli effetti civili del contratto, sicchè non possa estendersi *indirettamente* agli effetti altresì del Sacramento. No: che anzi all' opposto dichiaro, che i principi secolari, attesa la loro sovranità, forniti sono di tutta la podestà, che basta di sua natura ad annullare sì fattamente il contratto matrimoniale, che *questa materia più non sia nemmen del Sacramento.*" Verum quidem est, quod ibid. subdit immediate: „*A patto* però, che vi concorra la Chiesa colla sua o positiva approvazione, o per lo meno permissione, ecc." Ast constituto semel principio, reliqua sequuntur. Sufficit adversariis vel latus unguis, ut cætera sibi vindicent. Cæterum et hic Auctor in hac constituenda doctrina progreditur ex falso principio, quod contractus naturalis et civilis separatus spectari possit a Sacramento in conjugiis Christianorum.

245. *Resp. Neg. ant. ad* 1m *prob. Neg. min.* Non enim tantum supponitur ejusmodi repugnantia, sed plane evincitur. Siquidem eadem res ad duos diversos dominos absolutos et independentes pertinere non potest, ab unoquoque enim in solidum possideretur, quod omnino implicat, cum neutrius esset. Nec refert quod sub diverso respectu, et ob diversos fines idem objectum duæ potestates attingerent; nam si utraque potestas est æque immediata, suprema et independens, unaquæque totum objectum sibi vindicat ac suum facit, cum diversi fines sint objecto ipsi extrinseci. Hinc si duo æquali jure domum possiderent, quorum alter vellet eam cultui divino dicatam, alter vero eandem habitare contenderet et convertere in suos usus, hi domum attingerent sub diverso respectu et ob fines diversos, attamen neuter eam posset habere. En quibus principiis adversarii nitantur! Exempla vero, quæ afferuntur ex festis ac beneficiis, contrarium evincunt; ecquis enim vere Catholicus tribuat principi potestatem immediatam, supremam, independentem in festa et beneficia ecclesiastica? Hæc relinquenda sunt Protestantibus et Pistoriensibus [1]).

246. Nec felicius se expediunt adversarii ab incommodis sive conflictu qui inde oriretur inter duas potestates. Nam imprimis inficiamur Ecclesiam potestate sua abuti posse, ut objectio supponit; deinde dicimus ex ipsa rei natura in adversariorum hypothesi hunc oriri conflictum. Quod enim juxta Ecclesiam conducit ad bonum spirituale, juxta potestatem civilem ducere potest ad temporale detrimentum, ut patet ex conjugiis filiorumfamilias, quæ justas ob causas irritare noluit Tridentinum ad conscientiæ tranquillitatem in non paucis casibus: contra vero ob familiarum perturbationes aliasque causas, eadem irritat in diversis regionibus lex civilis; et en quomodo in hoc aliisque prope innumeris ejusmodi casibus, absque potestatis abusu oriantur conflictus, sed oriantur necessario atque ex ipsa rei natura in adversariorum sententia.

247. Facile quidem est *speculative*, ut ajunt, tolli hæc incommoda, si nempe utraque potestas intra limites suos se contineat, ast *practice* est difficillimum, ut constat ex iis quæ paulo ante commemoravimus, et ex experientia liquet.

1) Sane cum synodus Pistoriensis Prop. LXXIV, adstruxisset Episcopo fas esse *jure proprio* transferre dies ab Ecclesia præscriptos pro festis jejuniisve celebrandis: hæc propositio proscripta fuit ut *falsa, juris Conciliorum generalium et Summorum Pontificum læsiva, scandalosa, schismati favens* a Pio VI. Quid si synodus jus istud sæcularibus principibus vindicasset? Quare cum principes, attentis temporum adjunctis, optassent aut translationem, aut abrogationem festorum, ad S. Sedem confugerunt ut eam obtinerent; quomodo igitur Carrière tribuit principibus sæcularibus jus directum et immediatum in dies festos et in beneficia?

Id ipsum confirmatur ex tot mediis quæ ad hunc finem obtinendum excogitarunt istius sententiæ patroni, quorum alia absurda sunt, alia inepta et Ecclesiæ injuriosa [1]).

248. Id vero, quod postremo loco adjicitur, non posse scilicet duas negationes, cujusmodi sunt impedimenta, contradictorias esse, discutiendum logicis relinquimus; nos contenti erimus animadvertere adversarium ludere in verbis. Quamvis enim impedimenta per se effectum negativum enuncient, et, si ad eundem effectum producendum ab utraque potestate constituantur, nunquam possint esse contradictoria, si tamen altera declaret conjugium validum quod ab altera irritum declaratur, oritur profecto collisio et contradictoria oppositio. Id porro contingit in pluribus casibus; ita ut sæpe idem conjugium quod juxta sanctiones canonicas legitimum esset, ex. gr. conjugium filiifamilias, invitis parentibus, esset illegitimum ac nullum juxta sanctiones civiles. Idem dic de cæteris.

249. *Ad* 2m, *Neg.* Sive attendamus ad priora sæcula, sive ad posteriora. Etenim licet prioribus sæculis principes leges

1) Nam aliqui statuentes Matrimonii materiam esse contractum matrimonialem civiliter legitimum ac validum, intulerunt de principali Matrimonii re politicæ societatis esse judicare, Ecclesiæ vero nonnisi potestatem circa administrationem Sacramenti relictam esse, ita tamen, ut ejusdem leges subessent *placito regio*; uti Dolliner in op. cit. *Handbuch des in Oestreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis.* Alii docent componi posse dissidia, si Ecclesia in suis ceremonialibus legibus, et in sanciendis impedimentis Matrimonium, ut ipsi loquuntur, tantum impedientibus, sese principiis seu statutis civitatis accommodaverit, et palam declaraverit, leges illas canonicas Matrimonium prohibentes, quæ a statu politico probatæ non fuerint, abrogatas esse; uti auctores scripti periodici *Archiv für das katholische Kirchen- und Schulwesen*, seu *Archivium pro catholica Ecclesiarum, scholarumque natura.* Francofurt. 1810, tom. I, quæst. 2: *Kann der kathol. Geistliche bei Schliessung der Ehe Civilbeamter und Pfarrer zugleich seyn? Utrum Ecclesiasticus catholicus possit in Matrimonii contractu, civilis magistratus et Parochus simul esse?* Sic etiam scriptores alterius ephemeridis: *Theologische Zeitschrift, von Batz und Brenner*, seu *Theologicæ ephemerides exaratæ* a *Batz et Brenner*, vol. IV, Bambergæ 1811, pag. 437 et seqq. *Wie sind die Collisionen zwischen Staats- und Kirchengesetzen in Bezug auf die Ehehindernisse zu heben?* seu *Quomodo sint auferendæ collisiones inter leges status et Ecclesiæ circa impedimenta matrimonialia?* Nec defuerunt, qui *ecclesiæ protestanticæ* exemplum attulerint, quam affirmarunt *media via* in hoc argumento incedere, adeoque tenere tutissimum iter! Märklin, *Ueber die Ehe, eine dogmatisch - kirchenrechtliche Abhandlung*, seu *Dissertatio dogmatico-canonica de Matrimonio*, quæ inserta est in *Klaiber's Studien der evangelischen Geistlichkeit Würtembergs*, seu *Studia evangelici cleri Würtemberg. a Klaiber conscripta*, vol. VI, pag. 144 et seqq. Sane Kemnitzius in *Exam. Conc. Trid.* part. II, pag. 433, ad can. XII, hæc habet: „Quia Matrimonium in Ecclesia normam habet ipsum verbum Dei, et in causis matrimonialibus multi accidunt casus conscientiarum, Ecclesia non potest prorsus et simpliciter causas matrimoniales a se ad politicum magistratum rejicere. Nunquam vero vetus Ecclesia causas matrimoniales ita ad suum forum transtulit, ut prorsus excluderet politicum magistratum; ferre enim leges ad magistratus officium pertinet." Nempe hucusque pervenerunt, qui rati sunt posse facile componi dissidia, quæ oriri solent inter utramque potestatem, circa jus statuendi impedimenta dirimentia. Itaque nulla alia suppetit via ad incommoda hæc tollenda, quam juxta sanam doctrinam tribuere Ecclesiæ jus in Matrimonii vinculum et Sacramentum, principibus vero jus in effectus civiles in foro externo.

sanxerint conjugia irritantes, uti ostendimus, vim nullam habuerunt quoad connubia fidelium nisi approbatione tacita aut expressa ipsius Ecclesiæ, quæ cum illas leges honestati ac juri divino conformes esse deprehenderit, eas adscivit ac suas fecit; quod si eas deprehendit iisdem principiis adversari, aut rejecit aut correxit. Falsum propterea est quod cum De Dominis et Launojo [1]) universim asserunt adversarii aut saltem innuunt, illam potestatem principes exercuisse nullatenus obsistente, immo probante Ecclesia. Contrarium siquidem constat ex facto, ex omnibus scilicet illis canonicis sanctionibus quibus leges illæ aut abrogatæ aut correctæ fuerunt [2]).

250. Quod si sermo sit de sæculis posterioribus, in quibus, ipsis fatentibus, sola Ecclesia hoc jus exercuit, vere gratis adversarii asserunt principes pro sua erga Ecclesiam pietate curam causarum matrimonialium eidem reliquisse. Nam nec tempus assignare possunt hujus concessionis, nec documenta; meris conjecturis indulgent, et tales quidem afferunt, ut si admitterentur, fraudulentam usurpationem ex parte Ecclesiæ indicarent [3]). Restat præterea semper dissolvenda in hac hypothesi difficultas, quæ petitur ex Concilii Tridentini agendi ratione, dum soli Ecclesiæ tribuit hanc potestatem [4]), non reclamantibus, imo probantibus principum legatis et oratoribus, qui certe non siluissent, si saltem in dubium revocatum esset jus principibus innatum, proprium ac tale, cui, etiamsi voluissent, cedere non potuissent juxta ipsos adversarios.

251. *Ad* 3m, *Dist.* Plures theologi exteri eandem doctrinam tuentur, cum illis tamen coarctationibus quas adversarii non admittunt, et quidem immerito, *conc.* jure merito et

1) Jam Spalatensis op. et loc. cit. n. 6, scripserat: „Leges *(imperatorum)* invenio, resistentiam non video." Launojus effatum istud mire amplificat op. cit. pag. 771. Cf. Leullier op. cit. *Observ.* 4, §. 7.

2) Benedictus XIV, *De Synodo*, loc. cit. nempe lib. 9, cap. 11 et 12, plura exhibet exempla legum imperialium, quæ a jure canonico correctæ et improbatæ sunt. Mirum proinde videri debet Carrière pro se adducere hujus Pontificis auctoritatem. Id ipsum nos superius ostendimus ex confessione auctoris protestantis Bockelmann.

3) Profecto D. Carrière loc. cit. n. 571, scribit: „Hujus concessionis initium præcise assignari nequit, sed paulatim invaluit: quidam dicunt usum illum invaluisse circa tempora Caroli M. de quo vide Gerbais part. III, cap. 3, pag. 379 et seq. Alii dicunt ortum verisimiliter habuisse, quando, gentibus barbaris varias imperii partes invadentibus, *magna inducta est confusio;* qua posita, cura legum ad mores spectantium ad pastores Ecclesiæ, quasi naturaliter devoluta est."

4) Dixi, *soli Ecclesiæ* a Tridentino Concilio tribui potestatem statuendi dirimentia impedimenta; si enim verba can. IV, in nativa sua significatione accipiantur, nemo inficias iverit de *sola Ecclesia* ea esse intelligenda, uti etiam patet ex communi loquendi usu. Etenim si quis ab aliquo sciscitaretur, cujus sit domus, aut ager ille, ac responderetur: *est Petri;* quis alio sensu acciperet hanc responsionem, nisi quod domus aut ager ad solum Petrum spectaret? Quis suspicaretur eatenus dici domum illam aut agrum esse Petri, quatenus etiam sit Pauli aut Terentii? Quanto minus si hoc diceretur in publico et solemni instrumento? Attamen, juxta adversarios, Tridentinum dum hanc adstruit potestatem Ecclesiæ sub anathematis pœna, intelligendum *etiam* esset de potestate civili. Quis sanæ mentis talia admittat?

absque coarctationibus, *neg.* Utique fatendum est nonnullos theologos exteros tenuisse sententiam de jure principum proprio in statuendis impedimentis dirimentibus; verum hic non pauca sunt animadvertenda: ac 1° eorum plerosque ea scripsisse ætate qua hac in parte plena vigebat inter civitatem et Ecclesiam concordia; nec præviderunt quæ sæculo superiori ex occasione hujus sententiæ dissidia exorta sunt; 2° ipsos eandem doctrinam iis circumscripsisse limitibus ex quibus nihil esset pertimescendum; nam simul docuerunt non posse principes nisi cum subjectione, atque, ut ajunt, cum dependentia ab Ecclesia eam potestatem exercere 1). 3° Nonnullos præterea inficiatos esse jus istud esse principum proprium et originarium, sed adventitium ipsisque traditum ex Ecclesiæ concessione 2); 4° eosdem falso principio inniti in hac adstruenda sententia, quod scilicet contractus civilis materiam constituat conjugalis nexus 3), quod tamen nec adversarii amplius admittunt. Quæ cum ita se habeant, patet nullum suffragium ex horum theologorum sententia accedere posse ad doctrinam quam impugnamus cohonestandam. Nunc addimus vel ipsum clerum Gallicanum ad hæc usque fere tempora communi sententiæ adstipulatum esse, uti ex certissimis documentis constat 4);

1) Ita Sanchez, loc. cit. Kugler, n. 1040 et 1041; Salmanticenses cap. 11, n. 14, Itturiaga loc. cit. aliique passim.

2) Ita Basil. Pontius op. cit. cap. 11, Bernard. Bauer, *Theol. univers. dogm.* tom. III, pag. 2005; Fejer *Matrim. ex instit. Christi*, Pest. 1835, pag. 43. Tournely loc. cit. principes civiles nonnisi concurrente Ecclesia impedimenta matrimon. statuisse probat: 1° ex edictis principum Childerici an. 577, Childeberti an. 595, Carlomanni an. 743, Caroli M. in *Capitul.*, Caroli Calvi, Henrici II, Caroli IX, etc.; 2° ex eo, quod principes ipsi in propria causa ad potestatem ecclesiasticam se contulerint; 3° ex eo, quod reges in suis edictis accurate distinxerint id, quod in Matrimonio politicum est ab eo, quod est spirituale. Hic Auctor tamen postea non satis sibi cohæret.

3) Constanter fere omnes theologi qui hanc sententiam tenuerunt, ut fundamentum constituerunt contractum civilem esse materiam Sacramenti, uti etiam ex allatis ipsorum testimoniis constat. Cum vero Carrière vidisset hoc fundamentum facile subrui, ipse constituit contractum *naturalem* esse Sacramenti materiam, ita ut a principe ineptus reddi possit ad materiam Sacramenti.

4) Inter cæteros Gallos theologos satis sit recensere Nat. Alexand. qui *Theol. dogm. et Moral.* lib. 2, art. 3, prop. 1, scribit: „Regum christianissimorum edicta, quæ Matrimonia filiorumfamilias invitis parentibus invalide contracta declarant, *invalide* inquam *quoad effectus quosdam civiles, non quoad rationem Sacramenti*, sive quoad substantiam contractus, qui materia Sacramenti *proxima* est." Sic etiam Isaac. Habert in op. *De justitia connubialis edicti, quod Ludovicus XIII, de filiorum nuptiis invitis parentibus, annis* 1629 et 1639 *promulgaverat.* Sic alii apud Muzzarelli opusc. cit. pag. 221—225. Id ipsum constat ex cleri Gallicani expostulatione facta ob edictum Ludovici XIII, Blesense edictum an. 1579 confirmans, quo *invalide contracta* declarabantur conjugia, quæ celebrata non essent ad ejusdem edicti normam. Petiit porro clerus, 1° ut declararetur, „ut non aliter intelligantur hæ voces *valide* aut *invalide* contractum Matrimonium, quam per relationem ad contractum civilem, et nullatenus ad contractum spiritualem Sacramenti; 2° ut non adstringantur ecclesiastici ad judicandum secundum hujus edicti (*Ludov.* XIII, an. 1629) simulque Blesensis articulos, sed juxta sacros canones, et ecclesiastica decreta, quæ sunt unica regula et norma judicii ecclesiasticorum." Respondit porro rex per suum regium consilium his verbis: „Commonitio cleri, quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit; *valide* aut *invalide* contracta

nec etiam nunc temporis deesse Gallos theologos, qui eidem adhæreant [1]).

PROPOSITIO VI.

Causæ matrimoniales spectant ad judices ecclesiasticos, et quidem causæ* OMNES *ad* SOLOS *ecclesiasticos judices spectant.

252. Quoad priorem partem enunciata propositio de fide est, ut constat ex recitato can. XII Tridentino sess. XXIV [2]), et ex superius vindicatis; posterior pars est certa, ut ex dicendis patebit.

253. Causarum vero matrimonialium nomine illas omnes complectimur, quæ relationem habent ad ipsum Matrimonii vinculum, seu ad Sacramentum; minime vero eas, quæ ut paulo ante declaravimus, ipsi vinculo extrinsecæ sunt [3]). Quo sensu statuimus *omnes* omnino causas matrimoniales spectare ad *solos* judices ecclesiasticos; reliquæ enim spectare possunt ad judices sæculares.

254. Hæc autem quæstio permisceri nequit cum ea quam de impedimentis hucusque instituimus; quamvis enim maximam hæ habeant inter se affinitatem, altera tamen ab altera sejungi debet. Nam etiam in illorum quos refellimus sententia, quod competat principibus jus statuendi impedimenta dirimentia, causæ matrimoniales pertinere debent ad forum ecclesiasticum [4]).

255. Quibus præmissis, sic priorem partem adstruimus adversus hæreticos, quibus Tridentinum canonem suum opposuit. Ex demonstratis Matrimonium est Sacramentum, ita

Matrimonia non esse aliter explicanda, quam per *solam relationem ad contractum civilem* per laicos judices; altera pariter difficultas justa, et rationi congrua visa est." *(Document. Cleri Gallic.* tom. v, apud Muzzarelli opusc. cit. pag. 225.) Hæc ipsa refert Carrière op. cit. n. 585, aliaque addit n. 586.

1) Inter cæteros Bouvier, qui in edit. 3, mutavit sententiam quam antea propugnaverat. Cf. *Mémoral. Cathol.* tom. XII, pag. 49.

2) Talem fuisse mentem Concilii Tridentini, definiendi scilicet ut articulum fidei, ad ecclesiasticos judices spectare causas matrimoniales, atque ita fuisse intellectum can. XII, cum editus est, fidem facit ipse Paulus Sarpius, qui refert apud Pallavic. *Hist. Concil. Trid.* lib. 23, cap. 9, n. 2: „che parve strano a'politici *il farsi articolo di fede*, che le cause Matrimoniali appartengano al giudice ecclesiastico."

3) Cf. Bellarm. *De Matrim.* cap. 32, n. 3 et seqq.

4) Hinc Pallavicini loc. cit. n. 12, postquam evertit quod Paulus Sarpius assumpserat ad carpendum hunc can. XII, subdit: „Ma tuttociò sia detto a rifiuto di quel che assume il Soave nell' oggezione, non a difesa di questo canone Tridentino alla quale non facea di mestieri: trattandosi in esso non di statuire gl'impedimenti, ma di conoscer le cause matrimoniali. Senza dubbio, tostochè al Matrimonio sia conceduta la dignità di Sacramento, s'arguisce con evidenza, che tocchi alla Chiesa la podestà di giudicar quello, che è necessario per giudicarne il valore; come in tutti gli altri Sacramenti si scorge."

ut in Christianorum conjugiis contractus a Sacramento non distinguatur; atqui ad Ecclesiam pertinet de Sacramentis judicare, ergo et de contractu ex quo Sacramentum constat.

256. Deinde, ipsis Protestantibus ultro fatentibus, quamvis conjugium non esset Sacramentum, est tamen res conscientiæ ac divinæ institutionis atque a legibus divinis pendens; ad Ecclesiæ igitur pastores spectat inquirere et judicare utrum legitimum sit, honestum ac licitum et ad divinæ legis normam exactum; alioquin paci et tranquillitati conscientiæ non prospiceretur.

257. Demum id ipsum evincitur ex agendi ratione Christi, Apostoli Pauli, et perpetua Ecclesiæ praxi. Christus enim causam de repudio ac de divortio judicavit, Matth. V et XIX, nec eam ad magistratum politicum remisit, prout fecit cum ageretur de hæreditate, Luc. XII, 14; sic etiam Apostolus I Cor. VII, causam judicavit de conjugio inter fidelem et infidelem. De praxi autem Ecclesiæ tot sunt documenta, quot Roman. Pontificum decreta, et canonum sanctiones quæ quovis sæculo editæ sunt ad conjugia spectantes. Quoties exortum dubium est, non ad principes sæculares aut magistratum politicum, sed ad Ecclesiæ pastores excutiendum et judicandum delatum est. Nunquam legimus, tribus præsertim prioribus Ecclesiæ sæculis, Christianos ad civiles magistratus causas conjugales judicandas detulisse [1]).

258. Atque hinc factum est, ut Lutheri sectatores vel primo ipso reformationis, quam vocant, sæculo, principium de solius regiminis civilis in Matrimonia auctoritate non ubique adoptaverint. Imo eo usque progressi sunt ut suspicere cœperint jus canonicum Catholicorum, illudque ceu normam in causis matrimonialibus dijudicandis ad forum suum ecclesiasticum derivare studuerint [2]). Hinc Bœhmerus scribere non dubitavit: ***Adeo causæ matrimoniales ad consistoria nostra spectant, ut doctrina juris pontificii universa de hac materia fere recepta sit . . . ut nequidem magistratus sæcularis per modum præventionis de iis cognoscere queat . . . proinde***

1) Cf. Bellarm. loc. cit.

2) Id nominatim factum est in *Ordine regulativo Ecclesiæ Brunsvicensis ac Lunneburgensis* an. 1569. (Cf. Willig., *Auszug aus den churfürstlich B. L. Landesgesetzen*, seu *Epitome juris territorialis statuum electoralium.* Götting. 1780); item in *Regulamento consistoriali Brandeburgico* an. 1753. Cf. etiam quoad an. subsequent. *Novum corpus constit. Prusso-Brandeburgens. præcipue Marchicarum*, edit. 2, Berolini 1764, nec non *Annalen des katholischen, protestantischen und jüdischen Kirchenrechts. Von Lippert 1 Heft.* seu *Annales juris ecclesiastici catholici, protestantici, et judaici.* Fasc. 1, Francof. ad Mœnum. 1831, pag. 25 et seqq. Quod mirum esse non debet, cum, teste auctore ipso protestante libelli: *Ueber die heutige Gestalt des Eherechts*, seu *De hodierna juris matrimonialis forma.* Berolini 1833, pag. 8 et 9. Lutherus ipse, qui omnem de matrimonialibus causis cognitionem principibus asserebat, non dubitaverit tamen ipse etiam in iisdem propria auctoritate sententiam dicere, perinde ac si essent causæ mere spirituales et ecclesiasticæ. Cf. Roskovány op. cit. *De Matrim. in Ecclesia cathol.* §. 3.

quæstio principalis tamdiu suspendenda, donec de causa natalium in foro ecclesiastico fuerit cognitum [1]). Hanc eamdem sententiam Anglicani sectantur, quamvis suo regi tribuant proprietatem principis seu capitis Ecclesiæ [2]). Nec mirum, cum vel ethnici ipso naturæ lumine ducti Matrimonium tanquam rem sacram habuerint, et sacerdotibus judicandam reliquerint [3]).

259. Altera propositionis pars ex priori fluit. Etenim si ratio Sacramenti inhærens contractui naturali ex Christi institutione, est fundamentum quare causæ matrimoniales ad Ecclesiam spectent, cum hæc ratio universalis sit et omnes prorsus causas matrimoniales afficiat quæ ad conjugii vinculum referuntur, evidens est omnes prorsus causas matrimoniales ad solos judices ecclesiasticos pertinere.

260. Ad effugium porro quod attinet invectum a nonnullis aulicis scriptoribus ut se ab anathemate Tridentino subtrahant, iis ipsis verbis placet illud evellere quibus usus est Pius VI, in Epistola quam sub forma Brevis dedit ad Episcopum Motulensem: *Ignotum nobis non est*, scribit, *quosdam adesse, qui sæcularium principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis* (XII) *captiose interpretantes, illud defendendum susceperunt, ut quoniam Tridentini Patres hac dicendi formula usi non fuerint* AD SOLOS JUDICES ECCLESIASTICOS, *aut* OMNES CAUSAS MATRIMONIALES, *potestatem reliquerunt judicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quæ sunt meri facti. Sed*

1) *Jur. ecclès. Protestant.* tom. II, tit. 2, §§. 25, 26, 27.

2) Cf. op. cui tit. *Il peccato in Religione e in logica degli atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja*, cap. 28, pag. 328 et seqq.

3) Sic scribit Deodatus in epist. cit. ad antecess. Taurinensem, §. 17, pag. 21: „Nationes omnes gentilium, Ægyptiorum nempe, Græcorum ac Romanorum, nec non aliæ nunc etiam viventes ethnicorum respublicæ, et habuerunt, et habent religiosum Matrimonii vinculum, de quo tanquam de re sacra judicant. Naturæ vox nationum firmata consensu, nunc amplius non exauditur ab iis, qui unice veram fatentur christianam religionem. Novitatis amor impotens (de te non loquor, clarissime vir), turpis quorumdam nomine theologorum adulatio, nec ab iis audita, quibus eam student offerre, et perversum ac male erga Apostolicam Roman. Ecclesiam, omnium matrem et magistram, animatum ingenium, seu potius indomitus ac effrenatus furor universæ naturæ voces a corruptissimis ethnicis, ab inimicis Ecclesiæ heterodoxis auditas, nunc amplius non exaudiuntur." Jam Jacob. Cujacius *Paratitla in libros quinquaginta Digestorum*, Lib. 23, tit. 2, *De jure nuptiarum*, scripserat: „Est autem titulus hic *de ritu nuptiarum*, quod pontificale verbum est; nam et *quas fas esset duci, Pontificum notionem fuisse* intelligimus ex Tacito lib. 1, et Dione lib. 48, qua item solemnitate, veluti deductione in domum mariti, et aquæ ignisque prælatione et acceptione." Cf. opp. edit. Paris. 1617, tom. I, col. 522.

Quid? quod ipsum agnoverit impius Mirabeau, qui in publicis comitiis an. 1790, hæc verba protulit: „C'est à l'Eglise dont la Hiérarchie est de droit divin, à régler la manière de juger ses causes, et en qui réside la puissance d'ordonner sur chacune; car vouloir régler les droits de la Hiérarchie chrétienne établie par Dieu même, comme dit le Concile de Trente, c'est assurément le plus grand attentat de la puissance politique contre la puissance religieuse." Tanta est veritatis vis!

scimus etiam hanc captiunculam et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis ita GENERALIA *sunt,* OMNES *ut causas comprehendant et complectantur; spiritus vero sive ratio legis adeo patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquant. Si enim hæ causæ non alia ratione pertinent ad unum Ecclesiæ judicium, nisi quia contractus matrimonialis est vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis, sicut hæc Sacramenti ratio communis est* OMNIBUS *causis matrimonialibus, ita* OMNES *hæ causæ spectare* UNICE *debent ad judices ecclesiasticos, cum eadem sit ratio in omnibus, ut concors est canonistarum sententia, ne iis quidem exceptis, quos minime favere Ecclesiæ juribus satis superque eorum scripta demonstrant. Etenim ut verbis utamur Van Espenii (Jus Eccles.* part. III, tit. 2, cap. I, n. 4 et n. 11 et 12): *Unanimi consensu receptum est causas Sacramentorum esse mere ecclesiasticas, easque, quantum ad substantiam eorum, ad judicem ecclesiasticum privative spectare, nihilque circa eorum validitatem aut invaliditatem judicem sæcularem posse decernere; eo quod hæ ex natura sua sunt mere spirituales. Et sane, si quæstio versatur de validitate ipsius Matrimonii, solus judex ecclesiasticus est competens, ipseque solus de hac quæstione cognoscere potest*, etc. [1]). Hucusque Pius VI, qui præterea in Constit. *Auctorem fidei*, prop. LVIII synodi Pistoriensis damnavit, *quæ statuit sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad Matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum præscripto subjacere*, — quasi actus disponens ad Sacramentum non subjaceat sub hac ratione juri Ecclesiæ, quæ quidem propositio *falsa, juris Ecclesiæ quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes læsiva, disciplinæ ab Ecclesia constitutæ derogans* declaratur, et ut talis proscribitur.

261. Cum porro fundamenta contrariæ assertionis, seu doctrinæ anticatholicæ unice constituantur ex separatione contractus et Sacramenti, ex legibus principum, ac demum ex *captiuncula* illa, quæ a Summo Pontifice Pio VI, omni destituta fundamento declaratur et menti Tridentini Concilii contraria, supersedemus a nova confutatione harum difficultatum, quas jam diluimus cum in præcedentibus propositionibus adversus apostatam M. Ant. De Dominis Launojum, aliosque eorum asseclas disputaremus.

262. Præstat potius inquirere ad pleniorem gravissimi hujus argumenti absolutionem, utrum possit Episcopus dispen-

1) Die 16 Sept. 1788, apud Moser *De impedimentis Matrimonii.* Mechlin. 1834, n. 13, pag. 175.

sare in Matrimonii impedimentis dirimentibus. Benedictus XIV, *De Synodo diœcesana*, lib. IX, cap. II, quæstionem hanc expendit, ostenditque nulla ratione Episcopo competere facultatem relaxandi hæc impedimenta, saltem quæ publica sint, et cum patet accessus ad S. Sedem. Nam cum ejusmodi impedimenta ortum habeant aut a Concilio generali, aut a Summis Pontificibus, nequit Episcopus utpote inferior, auctoritate propria, eorum decreta infringere, iisque ulla ratione contrahere. Sic etiam *negative* resolvit eandem quæstionem Pius VI, in literis datis ad Archiepiscopum electorem Trevirensem die 2 Febr. 1782 [1]). Quare Episcopi nequeunt absque manifesta usurpatione sibi hanc arrogare facultatem, cum hæc solis Summis Pontificibus competat. Ex his patet a vero abludere nonnullos neotericos, qui ad Episcopos remittunt pro impedimenti publici dispensatione eos, qui aliquo irretiti impedimento contrahere conjugium contendunt [2]).

263. Quæ de Ecclesiæ potestate in Matrimonii impedimentis et causis hactenus attigi, si vulgo minus probentur, nil moror. Ea siquidem cogitatione delector, quod traditionis vestigiis ingressus non ab hæreticis modo, sed a theologis aulæ magis quam veritati faventibus causam Christi vindicaverim. Semen erroris jecere novatores, aulæ theologi evolverunt. Nostra autem ætate consiliis in melius revocatis, scriptores cunctis suffragiis, si nomen unius alteriusve expungas, hanc a principibus potestatem ablegare cœperunt.

CAPUT IV.

DE MATRIMONIIS MIXTIS.

264. Conjugia *mixta* ea dicuntur, quæ inter Catholicum et acatholicam, aut e converso inter Catholicam et acatholicum

1) Apud Moser op. cit. *De impedimentis*, etc. pag. 167, n. 10, ubi cum Pontifex pluribus rationibus fuse quod sibi proposuerat, ostendisset, concludit: „Omnino igitur sustineri neutrum potest, vel Ecclesiam jure proprio non habere potestatem constituendi impedimenta dirimentia, vel Episcopum quemlibet posse impositum a Catholica Ecclesia legis vinculum dissolvere, etc."

2) Inter cæteros Georg. Rechberger op. cit. *Manuale del gius eccles. Austriaco*, tom. II, §. 160, ubi scribit: „Per tal motivo è decretato, che mai non si possa negare, e gratuitamente si debba concedere la dispensa che alcuni *di delicata coscienza* domandano al Vescovo nel grado di cognazione non proibito dalla legge civile." Merito idcirco hoc opus a S. Sede in Indicem librorum prohibitorum relatum est, decreto 17 Jan. 1820. Deinde vero Imperator Franciscus I, decreto 30 Aprilis 1833, eliminavit idem opus a scholis omnibus seminariorum regni Lombardo-Veneti, et decreto 31 Januar. 1834, extendit hanc suam determinationem ad omnes Universitates provinciarum Germanicarum, et cum *jure canonico* Rechbergeri eliminavit pariter e cursu theologico *Historiam Ecclesiasticam* ann Denmayeri. Hac ratione factum est, ut illi auctores qui veriti non sunt, ut hominibus assentirentur, prodere veritatem, nec Deo placuerint nec hominibus, ut passim fit.

celebrantur. Acatholicorum autem nomine heic significantur aut hæretici, aut schismatici, omnes scilicet qui extra unicam veram Ecclesiam inveniuntur, et ad aliquam sectam aut schisma spectant, qui tamen communi baptismi ratione Christianorum nomine censentur.

265. Ratum jam penes omnes est ejusmodi conjugia valida esse [1]; sic etiam, ea per se esse illicita, adeo ut sine Romani Pontificis dispensatione inire legitime nequeant, pariter nunc inter omnes convenit, et nos paulo post ostendemus.

266. Cum vero Romani Pontifices nonnisi ob graves causas, et tantum sub appositis conditionibus, ejusmodi dispensationem concedant, quibus conjugum prolisque æternæ saluti prospiciatur, hinc factum est, ut iis servatis, non modo nullum caperet detrimentum catholica Ecclesia ab iis conjugiis, sed non modicum inde emolumentum derivaret. Sane experientia id patefecit tum alibi, tum præsertim in provinciis fœderatis Americæ Septentrionalis et in Anglia, ubi horum connubiorum celebratione factum est, ut fides catholica magnum incrementum cœperit, ac novos in dies progressus faciat.

267. Si vero mixta hæc connubia sine illis conditionibus et cautionibus celebrentur, extremam afferunt perniciem catholicæ religioni, ut pariter experientia ostendit in illis regionibus in quibus sive ex præsulum negligentia, sive ex illata vi illæ servatæ non sunt. Hoc probe perspexerunt nonnulla acatholica gubernia quæ, posthabitis solemnibus et publicis promissis et pactis de servanda religione catholica novorum subditorum, quos acquisierunt, conspirarunt ad eandem penitus abolendam. Ut finem hunc obtinerent, inter tot media quæ invenerunt, et hoc de premovendis quotquot potuissent connubiis mixtis maxime idoneum repererunt [2]. Ab initio caute et clanculum, prout rerum adjuncta poscebant, res deducta est; malis artibus præterea, fallaciis, quandoque etiam apertis mendaciis pastorum catholicorum zelum et vigilantiam

1) Irrita esse conjugia inita inter Catholicos et acatholicos nonnisi pauci jurisperiti docuerunt, quos recenset Basilius Pontius in *Appendice de Matrimonio Catholici cum hæretico.* cap. I, num. 2, contraria vero sententia recepta est unanimi consensu a theologis et canonistis, qui omnes adhæserunt doctrinæ S. Thomæ, qui in IV, *Sent.* dist. 39, q. 9, art. 1, ad 5m: „Si aliquis fidelis, inquit, cum hæretica baptizata Matrimonium contrahit, verum est Matrimonium, quamvis peccet contrahendo, si sciat eam hæreticam; sicut peccaret, si cum excommunicata contraheret: non tamen, propter hoc, Matrimonium dirimeretur."

2) Cf. Tract. *De vera religione.* part. II, n. 251, not. 1), ubi inter tredecim præcipua media quibus utuntur acatholici ad promovendum proselytismum, et ad religionis catholicæ extinctionem recensuimus undecimo loco Matrimonia mixta in regionibus seu provinciis catholicis. Incredibile dictu est, quanto studio postremis his annis schismatici et hæretici hæc mixta connubia promoverint, tanquam medium omnium aptissimum ad finem quem illi intendunt assequendum.

eludere horum guberniorum ministri nisi sunt [1]). Cum vero hæc detecta fuerunt, tunc demum, deposita persona, exiliis, deportationibus, aliisque sævitiis sacerdotes catholicos cogere ad ejusmodi nuptias jungendas seu benedicendas sategerunt, omissis duabus præcipuis conditionibus, a Romanis Pontificibus iterum iterumque inculcatis. Harum prior est, ut conjux catholicus promitteret se effecturum quod ex se erit, ut respective futurus maritus aut uxor ad religionem catholicam convertatur; altera vero, eaque potior, ut universa proles in religione catholica instituatur [2]).

268. Has conditiones utpote contrarias fini quem unice intuebantur, gubernia illa acatholica omnino respuerunt, jusseruntque Episcopos, parochis sibi subjectis demandare, ut nuptiis mixtis benedicerent, omni admonitione prætermissa, omnique conditione seposita, quin etiam ne auderent denegare *sacramentalem absolutionem* parti catholicæ, quæ detrectaret se subjicere conditionibus præscriptis a Rom. Pontificibus, ac novissime a Pio VIII, tum in ***Brevi***, tum in instructione quam eidem adjecerat. Ejusmodi conditiones adversari legibus gubernii declararunt, nec proinde servari posse reumque fieri qui civiles leges circa hos articulos prævaricaretur [3]). Nonnulli præsules in regno Borussico ab initio, partim animo fracti, partim decepti ad tempus jussionibus illis cesserunt [4]),

1) Cf. ***Espositione di fatto documentata su quanto ha preceduto e seguito la deportatione di Monsignor Droste Arcivescovo di Colonia.*** Hac porro expositione sæpe utar, cum et authentica sit, atque a S. Sede promanaverit; moneo tamen eam mihi præsto esse, quæ denuo recusa est in 8. Cf. etiam in opusc. cui tit. ***Lettres écrites de Rome à M. Le Comte de Montalembert Pair de France sur la conduite du Gouvernement Prussien envers l'Archevêque de Cologne par l'abbé P. P.*** Paris 1838, pag. 21. Ex præfat. ad justificationem diplomaticam factam a gubernio Borussico circa deportationem Archiepiscopi Coloniensis, patet crimen et quidem unicum, cujus causa in exilium actus est Archiepiscopus, situm in eo fuisse quod cito nimis vulgaverit secreta gubernii mandata. En præfationis verba in sermonem gallicum conversa: „Car à peine lui eut-on transmis la *volonté* du roi son maître, qu'il provoqua les esprits à la révolte par la *publicité précoce* qu'il donna, vis-à-vis du peuple, aux *ordres du gouvernement;*" alluditur autem ad conventionem de qua paulo post disseremus.

2) Cf. ***Breve*** Pii VIII, dat. die 25 Mart. 1830, in cit. ***Exposit.*** docum. n. 3, pag. 5.

3) Cf. cit. ***Exposit.*** pag. 22. et seq.

4) Archiepiscopus Com. de Spiegel fuit instrumentum, quo usus est Borussici regni negotiorum gestor Bunsen ad articulos conficiendos in conventione habita Berolini, die 19 Junii 1834, quibus eludebantur quæcumque in cit. ***Brevi*** Pii VIII, constituta erant circa celebrationem conjugiorum mixtorum. Hujus conventionis existentiam constanter negavit Bunsen quoties a S. Sede de ea interpellatus est, ut constat ex cit. ***Expositione***, et ex adnexis documentis. Attamen eidem jam subscripserant Episc. Trevirensis, Monasteriensis et Paderbornensis. Cf. præterea ***Epistol.*** citat. pag. 30. Jam vero ex seductione et infirmitate his Gubernii jussionibus cessisse tam ipsum Archiepisc. Com. de Spiegel, quam Episcopos reliquos dubitari nequit. Quod attinet ad tres memoratos Episcopos, constat ex solemni eorum retractatione, præsertim vero Episcopi Trevirensis cum animam ageret, de qua postea dicemus; quod vero spectat ad Archiepis. Com. de Spiegel, planum fit ex epistola quam ad unum ex collegis suis scripsit die 23 Jan. 1832. Quoniam vero hæc epistola nondum vulgata est, quod sciam, placet hic eam integre subjicere, quæ sic mihi lingua gall. communicata est: „J'exprime à votre Grandeur la recon-

donec Archiepiscopi Coloniensis et Posnaniensis pastorali fortitudine præditi, mala catholicæ fidei impendentia animadvertentes virili plane animo se murum opposuerunt pro domo

noissance profonde que je lui dois pour la lettre riche en contenu dont Elle a daigné m' honorer sous la date du 14 de ce mois. Cette lettre a été, sous beaucoup de rapports, très-instructive pour moi. J'y ai trouvé, en outre, confirmée ma conviction que notre carrière, à nous Evêques catholiques, est semée partout d'épines dans nos états de la confédération germanique. Nous avons peine à nous maintenir debout, et à remplir, comme il convient, et d'une manière réelle et fructueuse *(in realitate et efficacitate)* les obligations qui nous sont imposées à l' égard des ouailles confiées à nos soins. Votre Grandeur désire connaître ma manière de voir relativement à la marche à suivre dans le cas des *Mariages mixtes*. Je m'empresse d'obtempérer à votre demande, quoique ma manière de voir ne concorde pas avec le contenu de la pièce, que votre Grandeur m'a communiquée confidentiellement. Vû l'ordre du cabinet royal en date du 17 août 1825, relatif aux cas de Mariage mixte, vû, dis-je, cet ordre qui est *un empiètement profond sur la constitution de l'Église et une violation*, j'ai cru devoir enlever aux curés et attirer à moi la connaissance de tous les Mariages mixtes, afin de garantir la cause sainte du Sacrément du Mariage, et de prévenir toute occasion prochaine de danger. Un curé n'est autorisé à demander la permission d'assister au Mariage (*licentiam assistendi)* qu' autant que les futurs époux ont donné *une déclaration volontaire que tous les enfans seront élevés dans la religion catholique*. Par contre, je permets la publication des bans quand on la demande sans aucun égard à cette promesse; s'il ne se découvre aucun empêchement, le curé délivre aux futurs époux une déclaration par laquelle il constate que les proclamations ont été faites, et qu'il n'à été découvert aucun empêchement dirimant. Si la cérémonie nuptiale est faite par le curé protestant, le Mariage est valide, même *in foro ecclesiastico* et indissoluble pour l'époux catholique; mais il demeure illicite; c'est pourquoi l'époux catholique se trouve sous le poids des censures ecclésiastiques, et il ne peut lui être porté secours qu'au tribunal de la confession, et par le Sacrément de la pénitence *præstitis præstandis*. Tout ce qui s'éloigne de cette pratique, qui est pour moi pénible et pleine d'embarras, je le regarde comme canoniquement illégal. Ma manière d'agir a trouvé, il est vrai, de l'opposition chez les autorités supérieures de l'état; les discussions en sont arrivées jusqu'au Chef suprême visible de notre sainte Église, *et une décision du Pape sera toujours pour moi, comme cela convient, règle de conduite*, comme au surplus les canons des conciles et autres décrets rendus par le Pape, ou par la sacrée Congrégation à Rome sur les Mariages mixtes détestés par l'Eglise, servent de point d'appui à ma manière d'agir. La bonne intelligence qui règne entre votre Grandeur et les professeurs de théologie catholique admis à l'université protestante, me fait beaucoup de plaisir; par-là, il sera possible d'exercer une influence salutaire sur l'instruction et l'éducation des élèves en théologie. Mais quant à ce qui concerne l'examen *pro admissione ad seminarium episcopale*, cet examen me paraît être fait par l'État, et M. l'Evêque n'y est admis que comme assistant. Cet état de choses est, a mes yeux, insultant pour l'Évêque, et empiétant sur les droits de l'Eglise dont l'exercice et le maintien sont affaire de l'Évêque. L'approche du carême m'a imposé le devoir d'adresser à mes diocésains une lettre pastorale sur la conduite qu'ils ont à tenir dans les *temps présens toujours encore pleins d'oppression*. Je prends la liberté d'en joindre ici un exemplaire pour votre Grandeur, et lui réitérer l'assurance de ma considération illimitée.

Cologne 23 Janvier 1832.

De Votre Grandeur épiscopale

Le trés-obéissant serviteur
Ferdinand Spiegel
Comte de Desenberg
Archévêque de Cologne.

Ex hac epistola intelligimus 1° quinam fuerit verus rerum status, adhuc etiam in vivis agente Arch. Spiegel, quidquid falso effutierit Auctor *Justificationis* quam paulo ante commemoravimus; 2° nondum Spiegel post biennium, ex quo datum fuerat, innotuisse *Breve* Pii VIII, 3° quinam fuerint veri animi sensus hujus Archiepiscopi antequam illum ab arrepto proposito Gubernium Borussicum dimoveret. Atque utinam in illis perstitisset, nunc certam a Deo mercedem suæ fidelitatis consecutus esset!

Israël. Ast horum alter ab archidiœcesi sua avulsus est, alter vero omni ratione vexatus in mœrore et lacrymis vitam ducere cogitur. Parochi illi, qui Deo magis quam hominibus obedire decreverunt, eandem sortem experti sunt, et experiuntur.

269. Ex hac rerum gestarum compendiosa expositione patet, eo demum, relictis ambagibus, controversiam deduci, 1° utrum conjugia inter Catholicum et acatholicam, et e converso inter acatholicum et Catholicam legitime, saltem absque Summi Pontificis dispensatione, iniri possint; 2° utrum, sartis tectisque conscientiæ juribus, possint sacerdotes catholici ejusmodi nuptiis benedicere, omissis conditionibus a S. Sede præscriptis; 3° utrum possint principes acatholici cogere sacerdotes catholicos ad eas nuptias jungendas, appositis illis conditionibus non servatis. Quas quidem quæstiones expendere aggredimur, præmissa fundamentali doctrina de his conjugiis, ex qua cæterarum quæstionum solutio tanquam ex suo principio pendet.

PROPOSITIO I.

Conjugia inter Catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt, utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque a jure ecclesiastico penitus interdicta.

270. Propositio est certa et omnium doctorum calculo probata. Diximus porro, illicita esse hæc mixta conjugia *regulariter*, ut singularem atque obsoletam illorum excluderemus sententiam, qui ea conjugia aut invalida prorsus aut ita illicita natura sua traduxerunt, ut nunquam valide, aut licite iniri possint, auctoritate etiam Summi Pontificis interveniente. Diximus præterea conjugia mixta esse illicita, utpote *improbata* ab utroque jure naturali et positivo divino, minime vero, quod iisdem penitus adversentur, ita ut, justa causa interveniente, exceptionem legitimam admittere non possint.

271. Jam vero hoc sensu positæ propositionis veritatem ita per partes evincimus. Primo quidem improbari hæc mixta conjugia jure naturali constat, ex eo quod quilibet vitare debeat grave perversionis periculum, ac proinde propriæ animæ jacturam. Porro exploratum est ejusmodi periculum multiplici ex capite inesse istis conjunctionibus. Cum enim hæreticæ sectæ commodiorem vitæ rationem profiteantur; cum jejunia, abstinentiam, exomologesim, aliaque non pauca, quæ arctiorem vivendi rationem efficiunt, prorsus abjiciant; cum præterea odio persequantur veritatem; cum ferre nequeant, aut vix ægre patiantur professionem illorum actuum religiosorum quos catholica religio jubet, difficile admodum est ut quis forti animo tum continuis

blanditiis aut minis, interdum etiam, imo sæpe, apertis vexationibus resistat [1].

272. Huc referuntur quæ Patres prosequuntur pericula, quibus deterrere nitebantur Christianos ab infidelibus viris aut mulieribus in Matrimonium ducendis, cum eadem sit ratio infidelium et hæreticorum, seu acatholicorum. Dogma siquidem seu articulus fidei est *extra Ecclesiam Catholicam nullam dari salutem*, sive ethnicus, sive hæreticus, sive schismaticus ille sit, qui sciens et volens extra Ecclesiam reperitur. Porro cæteris omissis, sic Tertullianus scribebat: *Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli servum, procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia et officia. Ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivium exerceat; si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio obveniat* [2]. S. vero Ambrosius: *Cum sancto*, inquit, *sanctus eris, et cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro, et unus spiritus est. Quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides? . . . Non possunt hoc dispares fide credere, ut ab eo quem non colunt, putent sibi connubii impertitam gratiam. Ratio docet, sed amplius exempla commonent. Sæpe illecebra muliebris decepit etiam fortiores maritos, et a religione fecit discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem cave. Primum ergo in conjugio religio quæritur* [3]. Sic Patres reliqui passim loquuntur [4]. Si hæresis præterea, juxta dicta, legitima causa esse potest dissolvendi conjugii, saltem quoad victum thorumque, imo interdum et necessaria dissolutio est, si instet nempe periculum perversionis, quanto magis naturali lege, seu conscientia dictante quisquam adstringitur ad ejusmodi conjugia cum hæreticis vitanda? Accedit periculum quod instat futuræ proli ne a conjuge hæretico pervertatur. Quid enim in tenera liberorum mente valeant prava exempla, malæ insinuationes, blanda verba, in Ecclesiam Catholicam contemptus aliaque id genus prope innumera, quæ in domesticis familiis ex tali conjunctione evitari non possunt, nemo est qui ignoret [5]. Ut prætercam profanationem Sacramenti, jurgia, periculum divortii, quod semper instare potest ex parte eorum qui profitentur conjugiorum dissolubilitatem [6];

1) Cf. Nicol. Serarium *De Catholicorum cum hæreticis Matrimonio quæstiones*, cap. 2, §. 7 et seqq. ejusdem *Opusculorum theologicorum*, Moguntiæ 1611. tom. II.

2) Lib. 2, *Ad uxorem*, cap. 4, edit. Rigalt. pag. 168.

3) Lib. I, *De Abraham*, cap. 9, n. 84, ed Maur.

4) Cf. apud Serarium loc. cit.

5) Hæc omnia fuse et eleganter persequitur Serarius, loc. cit. §. 12.

6) Protestantes, ut suo loco ostendimus, conjugii dissolutionem ob leves causas passim admittunt, hinc tria fere millia unius anni spatio in solo Regno Borussico vidimus fuisse a tribunalibus decreta divortia. Præterea, Luthero auctore, vir uxores plures simul ducere

quæ quidem omnia evidenter ostendunt, mixta connubia graviter lege naturali, seu conscientia improbari, prout vel naturæ lumine Islamitæ atque ethnici ipsi [1]) cognoverunt.

273. Verum non minus solide altera propositionis pars evincitur, talia scilicet conjugia improbari jure divino. Deus enim Hebræis prohibuit ne conjugia miscerent cum infidelibus [2]); eadem porro ratio militat circa conjugia fidelium Catholicorum cum acatholicis, ut constat ex Deut. VII, 3: ***Neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo: quia seducet filium tuum, ne sequatur me;*** sed clarius adhuc id constat ex Apostolo, qui ad Titum scribit: ***Hæreticum hominem . . . devita*** [3]). Si vero ex Apostolo hæretici vitandi sunt, quomodo poterunt cum ipsis iniri connubia? Rursum idem Apostolus regulam ineundorum conjugiorum Christianis præbens: ***Cui vult***, scribit, ***nubat: tantum in Domino*** [4]). Jam vero ille ***tantum in Domino*** nubere censetur, qui in vera Christi Ecclesia, ac Domino probante et auspicante nuptiali fœdere jungitur. Hæc verba propterea enarrans Tertullianus scribit: ***Cum dicit Apostolus, tantum in Domino, jam non suadet, sed exerte jubet. Igitur in ista maxime specie, nisi obsequimur, periclitamur*** [5]).

274. Atque hinc factum est, ut Ecclesia ejusmodi conjugia Catholicorum cum hæreticis semper non solum exhorruerit, uti Patres omnes græci et latini testes sunt locupletissimi [6]), sed insuper pluribus sanctionibus Conciliorum tum œcumenicorum

poterit, ut paulo ante pariter vidimus; is vero præterea poterit, eodem docente (lib. *De vita conjug.* tom. VI, edit. Wittemb. fol. 77) si acquiescere nolit uxor, ancillam invitare; uxor autem poterit ab illo, qui impotens sit, flagitare, ut ex leviro, seu mariti illius fratre, vel propinquo alios liberos pariat (lib. *De capt. Babyl.* edit. cit. fol. 54, apud Serarium loc. cit. §. 8).

1) Cf. Serarium loc. cit. §. 10, qui plura profert hujus rei documenta. Verum quod magis mireris illud sane est, quod vel ipsi hæretici ab initio abhorruerint a conjugiis mixtis, ineundis scilicet cum Catholicis. Sic inter cæteros scribit Albertus Gentilis calvinianus in Anglia jurisconsultus lib. 2. *De nuptiis*, cap. 19, pag. 228: „Matrimonium est divini juris communicatio; quoniam communicare debent conjuges in verbo eodem et eisdem Sacramentis. Est societas divinæ domus. Nam *eadem utrique esse debet Ecclesia;* et privatæ Ecclesiæ domesticæ, et privatorum precum communicatio, etiam et sepulcri, quod religiosi juris est communicatio . . . Dicam *palam. Non licet nobis* commiscere conjugia cum Papistis, qui nobis sunt antichristiani." Cf. etiam Gerhardum, *Loc. Theol.* tit. *De Matrimon.* Carpzovium, *Jurisprudentia consistorialis.* tit. I. *De Ref.* VI, n. 36, ubi conjugia inter Lutheranos et Catholicos tum solum licita perhibentur, cum spes affulgeat quod Catholicus induci possit ad profitendam doctrinam lutheranam, ac filii institui debeant in hac doctrina. Ita quidem Calvinistæ ac Lutherani olim sentiebant; nunc *Evangelici*, id est *Calvinisto-Lutherani*, torquent Catholicos, eo quod nolint benedicere has nuptias! *Quantum mutati ab illis!*

2) Exod. XXIII, 32; XXXIX, 16; Deut. VII, 3. Patres hæc Scripturæ testimonia ad hæreticos etiam passim extendunt. Inter cæteros S. Ambrosius lib. cit. *De Abraham*, cap. 9, n. 84, ita loquitur: „Cave gentilem aut judæam atque alienigenam, hoc est, *hæreticam* et omnem alienam a fide tua uxorem accersias tibi.

3) Cap. III, 10.

4) I ad Cor. VII, 39.

5) Lib. 2, *Ad uxor.* cap. 1.

6) Patrum testimonia, quibus improbantur mixta connubia, adducit ac summa diligentia evolvit J. B. Kutschken Dr. theologiæ et imp. reg. Professor

tum particularium severissime ea celebrare vetuerit. Ne præstitutos nobis fines prætergrediamur, unum aut alterum canonem afferemus. Concilium Chalcedonense, Action. XV, can. XIV, statuit: ***Neque copulari debet nuptura hæretico, aut Judæo, vel pagano; nisi forte promittat se ad orthodoxam fidem persona orthodoxæ copulanda transferre*** [1]. Laodicenum pariter can. XXXI sanxit: ***Quod non oporteat cum hæreticis universis nuptiarum fœdera celebrare, nec eis filios dare vel filias, sed magis accipere, si tamen Christianos se fieri promittant*** [2]. Sic alia plura id ipsum sanxerunt sæpius ac inculcarunt [3]. Has porro canonicas sanctiones Romani Pontifices ratas habuerunt, ac veluti pro universa Ecclesia vim legis habentes agnoverunt, uti S. Leo M. [4], Bonifacius V [5], Stephanus IV [6], Nicolaus I [7], Bonifacius VIII [8], Clemens VIII [9], Urbanus item VIII [10], Clemens XI [11], Benedictus

theol. moralis in univers. Olmuziensi in op. *Die gemischten Ehen von dem katholisch-kirchlichen Standpunkte aus betrachtet*, seu *Matrimonia mixta sub respectu catholico-ecclesiastico considerata*, edit. 2, Viennæ 1838, pag. 43 et seqq., ubi Tertulliani, S. Cypriani, S. Zenonis, S. Ambrosii, S. Hieronymi, S. Augustini sententias singillatim profert, quibus nituntur avertere fideles omni argumentorum genere a mixtis conjugiis. Quibus plures alios Patres id ipsum inculcantes adjicit Binterim in peculiari tract. *De Matrimoniis mixtis*, opp. tom. VII, part. II, cap. 3, §. 2, inter quos S. Ignatium, S. Irenæum, auctorem *Oper. imperfecti in Matth.* inter opera S. Joan. Chrysostomi.

1) Ex vers. Dionysii Exigui apud Harduin. *Acta Conc.* tom. II, col. 607.

2) Ibid. tom. I, col. 788.

3) Talia sunt Illiberitanum cann. XV, XVI, XVII, ubi cf. notam Ferdin. de Mendoza in ed. P. Mansi; Arelatense can. XI; *Canones Nicæno-Arabici*, can. juxta versionem P. Turriani S. J. LIII, LXVII, juxta P. Alphons. Pisanum in lib. 3 *De Actis Conc. Nicæn.* can. LVII et LXVIII, juxta Abraham Echellensem can. LXXIII; Carthaginiense III, can. XXI; Agathense can. LXVII; cf. Gratian. *Causa* 28, q. 1, cap. 16; Tolosanum (an. 694) cap. 20; Trullanum can. LXII; cf. in hunc locum Balsamon. et Zonaram; Posoniense an. 1309, cap. 8, quod prohibet expressis verbis Matrimonium cum hæreticis et schismaticis. Quoniam vero hujus Concilii verba ad rem nostram maxime faciunt, lubet ea hic describere; titulus hujus capitis est: *Ne aliqua* fidelis *alicui* infideli *matrimonialiter jungatur.* Sic porro se habet caput ipsum: „Ut fides catholica, quæ scissuram erroris cujuslibet aspernatur, nullius schismatis, vel fermento pravitatis hæreticæ maculetur: de consilio et assensu præsentis Concilii, perpetuo prohibemus edicto, ut nullus nostræ legationi subjectus, qui vult reputari et haberi Catholicus, præsumat de cætero, hæretico, Patareno, Gazano, schismatico, vel alteri fidei christianæ contrario, maxime Ruthenis, Bulgaris, Lituanis, in errore manentibus ... filiam, neptem, consanguineam suam connubio tradere, vel eas eis modo aliquo copulare: cum hoc sit in prædictæ fidei christianæ detrimentum non modicum et jacturam. Nam sicut didicimus ab experto, viri ab unitate fidei catholicæ separati, uxores suas, quantumvis catholicas, instigante diabolo, ad infidelitatis errorem trahunt potius quam trahantur." Apud Harduin. tom. VII, col. 1300 et seq. Cf. etiam Kutschken loc. cit. pag. 111 et seqq.

4) *Serm.* LXXXII, item *serm.* XV et alibi.

5) Cf. Bedam *Hist. Gent. Anglor.* lib. 2, cap. 9 et 11.

6) Cf. apud Baronium ad an. 770, *Epist. ad Carolum et Carolomannum.*

7) *Resp. ad consult. Bulgar.* num. XXII.

8) In VI *Decret.* lib. 5, tom. II, cap. 14.

9) Cf. Spondanum *Annal.* ad an. 1600, n. 5, ubi invenies conditiones easdem duci Barensi propositas, quas nunc Ecclesia exigit.

10) *Liter. Apostol.* XXII, 30 Decembr. 1624.

11) Cf. Clementis XI, *Epistolas et Brevia selectiora*, Romæ 1724; *Epist.* dat. 23 Febr. 1706, *ad Episcop. Agenensem*; item *Epist. ad principem Bipontinum*, dat. 23 Jul. 1707, et *Epistolam* datam 22 Sept. 1708, ad eundem. In utraque porro epistola abnuit Summus Pontifex illum a lege cognationis eximere, ut in Matri-

XIV [1]), Pius VI [2]), Pius VII [3]), Pius VIII [4]), ac demum Gregorius XVI [5]), qui earumdem præterea observantiam urgere nunquam destiterunt.

275. Constat igitur, quod ostendere proposuimus, conjugia scilicet Catholicorum cum acatholicis illicita regulariter esse, utpote jure naturali et divino improbata, atque ab ecclesiastico graviter interdicta, nec proinde absque gravi peccato iniri posse.

DIFFICULTATES.

276. *Obj.* Quæ de jure naturali proferuntur, justo amplius aucta sunt; quæ vero de jure divino, ad rem præsentem non pertinent; quæ demum ex jure ecclesiastico urgentur, non amplius vigent. Sane 1° nimis probarent si presse acciperentur quæ ex jure naturali adducuntur argumenta, nempe absolute et in omni casu ejusmodi connubia illicita esse, quod tamen neque Catholici contendunt; 2° experientia rerum magistra satis ostendit non semper mala illa ex istis conjugiis profluere, aut saltem facili ratione præcaveri posse; 3° eo vel magis, quod plerique acatholici indifferentes se præbeant in religionis negotio, nec eo laborent intolerantiæ furore, quo Catholici aguntur. 4° Multo minus thesim evincunt quæ prædicantur de jure divino; siquidem eo jure solum vetantur conjugia fidelium cum infidelibus, ethnicis nempe atque idololatris, nullatenus vero attingunt connubia quæ inter diversas Christianorum communiones, seu societates celebrari possunt; 5° nec id pleræque sanctiones ecclesiasticæ evincunt; 6° quarum præterea plurimæ nonnisi a particularibus Conciliis constitutæ sunt, nec proinde vim legis obtinent pro universa Ecclesia; 7° siquæ tamen ab œcumenicis Conciliis prodiere leges, utpote disciplinares mutationi subjacent, imo contraria consuetudine etiam abrogatæ sunt; 8° hoc præsertim ex eo constat, quod, ipsis Romanis Pontificibus annuentibus, non amplius serventur conditiones ab iis præscriptæ, cujusmodi ex. gr. est promissio acatholici profitendi fidem catholicam. Ergo.

277. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1^m^ ***prob. Neg.*** Eadem etenim theoria hic viget quæ locum habet in quavis re morali, cum agitur

monium duceret principem acatholicam, nisi prius illa ejurasset suæ sectæ hæresim.

1) *Const.* LI ad Primatem, Archiepisc. et Episc. Poloniæ, quæ incipit: *Magnæ nobis*, dat. 29 Jun. 1748 in ejusd. Bullarii tom. II, pag. 413; item in *Const.* ad eosdem data die 8 Augusti ejusd. anni, quæ incipit: *Ad tuas manus*, ibid. pag. 491. Cf. etiam in op. *De Synodo*, lib. 6, cap. 5, num. 3 et seqq.

2) In *Rescripto* ad Card. de Franckenberg, Arch. Mechlin. die 13 Jul. 1782, apud Moser op. cit. *De impedimentis Matrim.* ed. cit. pag. 179.

3) In *Rescripto ad Episcopos et vicarios capitul. Galliarum*, die 19 Febr. 1809, ibid. pag. 194.

4) In *Brevi*, de quo supra, dat. 25 Mart. 1830.

5) In *Allocutione*, habita die 10 Dec. 1837. Cf. *Esposizione di fatto*, etc. docum. n. 16.

de eo quod natura sua præ se fert imminens peccandi periculum juxta illud Eccl.: *Qui amat periculum, in illo peribit.* In hoc proinde casu lex naturalis, seu ipsa conscientia præcipit illud vitare, ne quis se objiciat evidenti æternæ salutis discrimini ac propterea æternum exitium incurrendi. Hæc porro non absolute seu necessario inducunt ad peccatum et ad interitum; sed si media adhibeantur opportuna, caveri absolute possunt, quandoque etiam licite, immo et felici exitu periculum vincitur ut patet ex connubio Esther cum Assuero, atque ex non paucis exemplis quæ suppeditat historia ecclesiastica [1]. Quapropter cum nos disseramus de iis, quæ spectata rei natura contingere solent, patet tum vera esse quæ attulimus, tum gravi interveniente causa et legitima auctoritate, ut paulo post ostendemus, posse licita fieri mixta connubia.

277. *Ad* 2m, *Dist. Non semper*, *conc.* saltem *ut plurimum* recensita mala non profluunt, *neg.* Porro prudentis hominis est expendere quid ex rei natura, et communi rerum eventu evenire soleat. Siquæ dentur exceptiones, illæque rarissimæ, regulam generalem non infringunt, sed potius statuunt atque confirmant, ut notum est. Habenda præterea ratio est adjunctorum omnium, indolis præsertim eorum penes quos ejusmodi connubia celebrantur. Quo fit, ut illud ipsum, quod respectu nonnullorum innoxium est, perniciosum fiat respectu aliorum, qui in diversis rerum adjunctis reperiuntur. Quæ quidem uberius postea declarabimus.

279. *Ad* 3m, *Dist.* Indifferentes se præbent plerique acatholici in negotio *religionis*, *trans.* vel *conc* in *sectæ* conservandæ aut propagandæ studio, *neg.* Duo hæc permisceri inter se nequeunt, cum ingens inter utrumque discrimen interpositum sit. Utique non pauci acatholicorum morbo, ut ita dicam, indifferentiæ in religionis negotio correpti sunt, adeo ut parvi aut nihili faciant religionem, qua Deus vere honoratur et colitur. Addo plerumque, saltem nunc temporis, acatholicos se indifferentes exhibere, sive quis profiteatur islamismum, sive judaismum, socinianismum aut rationalismum, seu deismum, imo fovere passim ejusmodi professiones [2]. Ast non ita se res

1) Paulo post ejusmodi exempla subjiciemus. Interim cf. quæ scribit Serarius opusc. cit §. 18, tum quæ post eum copiose disputat de hoc ipso argumento Basil. Pontius in *Append.* cit. cap. 4, n. 1 et seqq, nec non §. 1 ejusd. capitis, n. 14 et seqq.

2) Notum est in Russico imperio Israëlitas plena frui posse libertate, et propriis institutis in iis, quæ ad religionem spectant, legitime uti; non paucos idololatras pacifice degere, quin unquam molestiam sustinere cogantur; posse aliam religionem profiteri, dummodo catholicam excipias. *Alcoranus* idiomate arabico pro Islamitis ejusdem imperii subditis, Gubernii sumptibus ad eorum commodum recusus est *in folio* cum præcipuis commentariis Petropoli 1820, quem quidem præ oculis habeo. Quot vero Catholici, Græci præsertim uniti, seu Rutheni vexationes ac persecutiones patiantur, quibus artibus decipiantur ut ad schisma se conferant, paulo post dicemus. Id ipsum pene contingit in regno Borussico. Nonnulli in Galliis conquesti

habet cum agitur de propria secta, quatenus opponitur religioni seu Ecclesiæ Catholicæ, et conservanda et promovenda. Tunc collatis omnium studiis omni quacumque possunt ope corrumpere Catholicos nituntur atque pervertere, ad se eos trahere quavis ratione satagunt, et impedire suorum reditum ad catholicam fidem, *proselytismum* quem Catholicis exprobrant, mediis etiam iniquis promovere non erubescunt [1]). Hinc intelligitur quo sensu se tolerantes, Catholicos vero intolerantes prædicent. Nempe ex eorum mente Catholici intolerantes sunt, eo quod, licet homines diligant, odio habent eorum errores: contra vero se tolerantes profitentur, eo quod, dempta veritate ejusque sinceris cultoribus, quos ut plurimum odio habent et persequuntur, tolerent errores omnes [2]). Hæc porro agendi ratio magis elucet in illis guberniis, juxta quorum *politicen*

sunt quod novus Episcopatus erectus fuerit Juliæ Cæsareæ, vulgo *Algieri* (Alger), ut hac ratione via sterneretur Islamitis ad amplectendam religionem christianam, id est, fidem catholicam. Idem in Helvetiæ provinciis acatholicis evenire solet, et alibi passim.

1) Huc referuntur calumniæ, mendacia, fraudes omnigenæ, quibus solent Protestantes in Galliis, in Anglia, in provinciis fœderatis Americæ, etc., catholicam religionem, Romanam Sedem et Urbem, clerum universum, ritus, etc., apud suos et apud Catholicos impetere et dehonestare. Quamvis sexcenties illæ disjectæ fuerint, a diabolariis tamen scriptoribus ac disputatoribus quotidie renovantur, perinde ac si prima vice proferrentur. Excipiendi tamen ex hoc numero sunt graves nonnulli scriptores, qui hanc agendi rationem dedignati sunt.

2) Si quis conferat libertatem, qua fruuntur Protestantes in Galliis et in imperio Austriaco, cum vexationibus, quibus undique premuntur Catholici in ditione Russica et Borussica, impossibile est, ut admiratione non percellatur. Protestantes enim, in Galliis præsertim, libere suos conventus celebrant, templa ædificant, insuper gubernium passim particeps fit sumptuum. Contra vero Catholici in dictis regionibus, nec ipsa conscientiæ libertate uti possunt; non solum templa fictis de causis erigi ipsis non permittuntur, sed ea quibus antea utebantur, iisdem vi eripiuntur, ut schismaticis aut Protestantibus tradantur. In imperio Russico an. 1833, executioni mandatum est edictum (Ukase) datum a Catharina an. 1773, quo jusserat solas illas villulas seu pagos, qui 400 individua numerarent, posse templum habere cum unico sacerdote; cum vero villulæ seu pagi in Russica et Polonica ditione, qui talem incolarum numerum recenseant, rarissimi sint, factum est, ut hoc prætextu jam a Catharina eriperentur Catholicis an. 1773 templa 1200, an. vero 1833 supra 800 alia denuo Catholicis erepta sint. In Borussia, in sola provincia Silesiæ, sub brevi regimine actualis Episcopi, debuerunt Catholici cedere Protestantibus 130 templa. Anno elapso Vratislaviæ Protestantibus debuit tradi magnificum templum a *S. Cruce* nuncupatum, erectum a S. Edwige ducissa Silesiæ ac Poloniæ regina; in illa porro civitatis parte, si excipias unicum Lutheranum, qui janius est, soli Catholici degunt. Varsovia adhuc luget magnificum templum S. Crucis, quod an. 1833 conversum est in ædem metropolitanam Russicam, ubi novus Episcopatus schismaticus erectus est 22 April. 1837. Wilna pariter luget amissionem templi S. Casimiri, quæ urbs unita fuit alteri pariter Episcopatui schismatico, qui creatus est Polocii 24 Jun. 1833; attamen Varsoviæ ac Wilnæ, si copias militares excipias, nemo est qui schisma profiteatur. Verum dies me deficeret si omnia recensere vellem, quæ contra religionem catholicam in imperio Russico et in regno Borussico communi conspiratione aguntur. Attamen si eos audias, acatholici tolerantes sunt, intolerantes vero Catholici! Cf. op. germanice inscriptum: *Collectiones ad historiam ecclesiasticam sæculi* XIX *in Germania, sive de novissimo rerum ecclesiasticarum statu in eadem regione*, Augustæ Vindel. 1835. Attamen nondum eruperat apertum bellum adversus Catholicos. Haud ignoro nonnullas exceptiones adversus hoc opus factas fuisse, sed et illud scio non potuisse Protestantes in plerisque, quæ ibidem referuntur, auctorem falsitatis arguere.

status et religio identificantur, seu ex politicis rationibus eo tenditur, ut unus idemque sit Imperator et Pontifex Maximus.

280. *Ad* 4m, *Dist.* Omnia, *neg.* aliqua, *subd.* Quæ tamen ob motivi identitatem æque pugnent contra connubia cum infidelibus et cum hæreticis sive acatholicis ineunda, *conc.* secus, *neg.* Ac in primis, quæ attulimus ex Apostolo, directe afficiunt hæreticos, ut patet; quæ vero ex V. T. allata sunt, licet expresse non loquantur nisi de solis infidelibus, cum tamen ratio perversionis, quæ in iis assignatur ut causa datæ sanctionis, æque valeat adversus conjugia Catholicorum cum acatholicis, jure ex iis inferimus, ejusmodi conjunctiones lege divina improbari [1]). Nunc vero adjicimus, motivum illud validius adhuc esse ad deterrendos Catholicos a jungendis nuptiis cum acatholicis, quam Christianos a conjugiis ineundis cum infidelibus: 1° quia perversionis periculum eo gravius in illis est, quo hæreseos aut schismatis venenum occultius est, et blandius ac sensim sine sensu incautis propinatur; 2° quia quod infidelis vi extorquere non potest, hæresis astuta sæpe extorquet simulatione; 3° quia infidelis ut Satanæ satelles aperte incedit, hæreticus seducit ut Angelus lucis; 4° quia periculum perversionis eo majus est, quo liberius caput suum hæresis erigit, atque a potestate civili fovetur [2]); 5° quia majori horrore afficitur Christianus, ac percellitur infidelitate absoluta, quam partiali, cujusmodi hæresis est.

281. *Ad* 5m, *Dist.* Quia ex Ecclesiæ sensu, juxta Christi sententiam, qui Ecclesiam non audiunt, tanquam ethnici ei sunt et publicani, *conc.* quasi aliquando ut illicita non damnaverit mixta conjugia Catholicorum cum hæreticis, *neg.* Sæpe Ecclesia tantum damnat in suis canonibus conjunctiones Christianorum cum infidelibus, ast sæpe etiam promiscue damnat et eadem ratione connubia Catholicorum tam cum hæreticis quam cum infidelibus [3]); interdum etiam, prout occasio fert solas damnat nuptias Catholicorum cum acatholicis tum hæreticis tum schismaticis [4]). Ex hac porro agendi ratione in-

1) Vidimus Patres et Concilia textus allatos ex V. T. urgere contra conjugia Catholicorum cum acatholicis. Cf. præterea Pontium loc. cit.

2) Cf. Binterim in diss. cit. *De Matrimoniis mixtis*, cap. 1, pag. 6. Strenuus hic Catholicæ Ecclesiæ propugnator, sive ob hanc dissertationem, sive præcipue ob aliud ejus scriptum, *De fædere catholico inter fratres et sorores, de non ineundis nuptiis nisi pure catholicis*, in vincula conjectus est. Jam plures alii catholici sacerdotes, qui strenue Ecclesiæ Catholicæ jura propugnarunt, eandem sortem experti sunt.

3) Recolantur Conciliorum et SS. Pontificum decreta paulo ante commemorata.

4) Superius retulimus verba Conc. Posoniensis. His addimus verba S. Augustini ex ejus *Epist.* XXIII, num. 5, quibus improbat conjugia Catholicorum cum Donatistis schismaticis: „Nonne ingemiscimus, *scribit*, quod vir et uxor, ut fideliter conjungant corpora sua, jurant sibi plerumque per Christum, et ipsius corpus Christi diversa communione dilaniant? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta pernicies animarum, si ablata de medio

telligimus, Ecclesiam nullum posuisse discrimen inter eos, qui extra ejus sinum degebant, sive id ob hæresim, sive ob schisma, sive ob infidelitatem contigerit [1]).

282. *Ad* 6[m], *Dist.* Etiam, *conc.* solum, *neg.* Etenim præter sanctiones particularium Synodorum, attulimus etiam canonem Synodi œcumenicæ Chalcedonensis; addimus præterea canones illos a pluribus Conciliis et Roman. Pontificibus adduci ut omnes Christi fideles obligatione obstringentes, seu ut habentes vim legis pro universa Ecclesia, atque in codicem universæ Ecclesiæ proinde relatos esse [2]).

283. *Ad* 7[m], *Dist.* Subjacent mutationi, legitima auctoritate interveniente, *conc.* absque legitima auctoritate, *neg.* Eadem enim auctoritate mutatio in lege fieri debet, a qua lex constituta est, non autem ab inferiori, multo minus a privatis individuis. Falsum porro est contraria consuetudine leges illas abrogatas esse; corruptela proinde, quæ alicubi inducta esset, aut vis illata sacris Ecclesiæ pastoribus nullo modo officere possunt legi universæ Ecclesiæ, quæ semper urget ejus observantiam [3]).

in his regionibus fuerit, quis explicet verbis quam tibi palmam præparet Dominus?"

1) Observat Kutschken op. cit. in præf. pag. 12, Ecclesiam nihili facere, quantum quisque a veritate aberret, atque contentam esse generali illa prohibitione omnis commercii ac Matrimonii fidelis cum quovis individuo, quod ad Ecclesiam non pertineat. Posterioribus temporibus immutasse tantum disciplinam quoad conjugium Christiani cum non christiano, seu non baptizato, quod invalidum declaravit, nihil vero immutasse circa legitimitatem conjugii Catholici cum acatholico.

2) Cf. Binterim, op. cit. §. 2, pag. 22.

3) Has siquidem leges semper inculcarunt Rom. Pontifices, atque ut omittamus, quæ superius attulimus ex Benedicto XIV, de tolerantia S. Sedis, quæ interdum quadam prudentia, ne deteriora mala enascantur, nonnulla dissimulat ac tacet, cum nequeat impedire, Pius VI in *Rescripto*, ad Card. de Franckenberg dato die 13 Jul. 1782 regulas sive a prædecessoribus, sive a Conciliis statutas in jungendis Matrimoniis mixtis renovat et confirmat. Quare cum ministerium Berolinense, ut induceret Archiepiscopum Posnaniensem ad permittendam benedictionem illarum nuptiarum, quæ celebrarentur contra sanctiones canonicas, invocasset *præscriptionem* seu usum invalescentem benedicendi ejusmodi nuptias, Rmus D. Arch. Martinus Dunin, apostolica plane libertate, in epistola, quam ad Regem Frid. Guillelmum dedit, die 28 Oct. 1837, respondit: „Pour ce qui regarde la *prescription* que nous oppose votre ministère des affaires ecclésiastiques, j'ai déjà expliqué plus haut comment il est arrivé, que ça et là quelques Mariages mixtes ont été bénis par des prêtres catholiques. C'est là une erreur, dans laquelle les nombreuses révolutions politiques que nous avons subies, ont entraîné quelques membres de notre clergé. Mais je dois hautement protester contre les conséquences que votre ministère prétend tirer de ces faits. On ne prescrit pas contre la vérité, et d'après la doctrine catholique on doit renoncer sur-le-champ à des erreurs, quelle qu'ait été leur durée, dès qu'il conste authentiquement que l'organe infaillible du sentiment de l'Eglise sur tel ou tel point de doctrine s'est prononcé. Or cela a eu lieu à l'égard des Mariages mixtes, ils ne peuvent être bénis toutes les fois que des garanties suffisantes pour le salut éternel de ceux qu'ils compromettent, ne sont pas données, et un gouvernement qui veut protéger la religion catholique dans toute sa pureté, ne peut exiger que des prêtres catholiques aient pour lui des complaisances qui blessent leur conscience." Cf. opuc. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne et de Posen*, Paris 1838, pag. 76 et seqq. Attamen in *Declaratione officiali*, quæ inserta est in *Ephemeride status Borussiæ*, die 31 Dec. 1838, præmissa commendatione *moderationis*, *comitatis*, *longanimitatis* gubernii erga cle-

284. *Ad* 8[m], *Dist.* Id est, ita poscentibus rerum adjunctis, interdum Rom. Pontifices ægre tulerunt, ut nonnullæ conditiones expresse non servarentur, *trans.* vel *conc.* absolute et in aliis rerum adjunctis, *neg.* Fieri utique quandoque potuit, ut Romani Pontifices difficillimæ seu duræ necessitati cesserint, nec institerint pro nonnullarum conditionum observantia, majus semper Ecclesiæ bonum præ oculis habentes. Attamen, quod in eis fuit, nihil unquam omiserunt, quo consulerent peculiari etiam illarum animarum saluti, sive secreta pactione, sive alio modo. Ex his vero, quæ, urgente aliqua necessitate, facere compulsi sunt, inferri nequit sic Rom. Pontifices se gerere debere in aliis adjunctis, præsertim cum agitur de animarum pernicie, et fides periclitatur. Regula juris est, quod exceptio firmet legem [1]).

PROPOSITIO II.

Nonnisi Romani Pontificis dispensatione licite possunt iniri conjugia mixta; graviter proinde peccarent sacerdotes catholici, qui absque pontificia dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent.

285. Hæc propositio eadem certitudine gaudet qua antecedens, utpote ejusdem legitimum corollarium, quod et de subsequenti ob eamdem rationem intelligi debet.

286. Tres porro enunciata thesis partes complectitur, 1° connubia mixta Catholicorum cum acatholicis ex Rom. Pontificis dispensatione licite iniri posse; 2° nonnisi prævia Summi Pontificis dispensatione servatisque conditionibus ab eo præscriptis posse licite celebrari; 3° demum, quod consequens est, reos fieri coram Deo sacerdotes catholicos seu parochos, qui absque legitima facultate, nec servatis præscriptis conditionibus tales nuptias conjungerent.

287. Jam vero sic eam quoad primam partem adstruimus: Ex dictis conjugia mixta ideo illicita sunt, quia jure naturali et divino improbantur, potissime ratione periculi perversionis

rum catholicum, urgetur adhuc hæc *præscriptio*, imo tacita *approbatio S. Sedis*, etc., circa benedictionem horum conjugiorum, et Archiepiscopus supinæ ignorantiæ *(ignorance la plus complète)* legum regionis suæ arguitur! Cf. hanc declarationem apud *L'Ami de la religion*, 8 Jan. 1839, n. 3069, et die 24 Jan., n. 3076.

1) Satis nobis hic sit describere verba Benedicti XIV, qui cum asseruisset se nonnulla dissimulare in dispensationibus circa Matrimonia mixta, sic pergit: „Quod autem nunc facimus, attestamur tibi ad pedes Crucifixi, id unice Nos facere, ut sanctæ religioni nostræ majora damna evitentur." Quæ verba usurpat ac sua facit Pius VI, in cit. *Rescripto* ad Card. de Franckenberg, apud Moser, op. cit. pag. 170.

quod ipsis inest, et quia jure ecclesiastico sunt interdicta. Si propterea per conditiones ab Ecclesia præscriptas removeatur ejusmodi periculum, et Romanus Pontifex utpote supremum Ecclesiæ caput, a lege ecclesiastica dispenset, nihil impedit quominus ea conjugia licite iniri valeant.

288. Et sane, quamvis graviter utroque jure naturali et positivo divino improbata fuerint connubia Hebræorum cum infidelibus, nihilominus haud pauci sanctissimi viri ac mulieres cum infidelibus connubia contraxerunt, quod fecerunt inter cæteros Esther cum Assuero, Booz cum Ruth Moabitide, Salomon cum pluribus alienigenis, qui, nisi passus esset seduci cor suum, in reprehensionem non incurrisset, prout nec alii recensiti reprehensi idcirco a Deo fuerunt. Eadem porro ratio adstipulatur conjugiis Catholicorum cum acatholicis, si absit periculum, et gravissimæ causæ idem exigant. Hinc etiam in annalibus ecclesiasticis plures reperimus utriusque sexus Catholicos qui tum cum infidelibus tum cum hæreticis miscuere connubia, ex. gr. S. Monicam cum Patritio ethnico; Ingundem cum Hermenegildo adhuc ariano; Ringundem cum Reccaredo pariter ariano; Sigebertum et Chilpericum Francorum reges qui duxerunt Brunichildem et Galsuintham filias Athanagildi Hispaniarum ariani regis [1].

289. Quare non raro Rom. Pontifices dispensarunt, ut hæc conjugia licite celebrarentur; sic ut cæteros omittam, Clemens VIII, licet ægre, dispensavit tamen cum duce Barensi, ut Catharinam Henrici IV Galliæ regis sororem hæreticam duceret [2]; Urbanus VIII, ut Henricia Ludovici XIII soror nuberet Carolo I Anglorum regi [3]; sic alii Pontifices passim in Germania, Anglia, Hollandia aut immediate per se, aut facultate Episcopis specialiter communicata id ipsum præstiterunt [4]. A nemine porro cordato theologo in dubium revocari potest, tot Romanos Pontifices in re tanti momenti limites propriæ auctoritatis minime excessisse, dum ea connubia per-

1) Cf. Pontium op. et loc. cit.

2) Hæc tamen dispensatio importunis atque iteratis precibus extorta suo caruit effectu, eo quod obierit Catharina, priusquam Clementis literæ in Gallias fuissent delatæ.

3) Cf. Binterim op. cit. pag. 46, qui observat, Jacobum Caroli patrem, et Ludovicum XIII, atque Principem ipsum sponsum, nempe Carolum, contractum matrimonialem juramento firmare debuisse continentem 30 articulos, inter quos ille aderat, quod regina religionem catholicam libere profiteri posset, et secum Londini habere Episcopum et viginti quatuor sacerdotes; quod liberi usque ad an. 15 in Ecclesia Catholica instituerentur, et sine respectu ad religionem in Gubernio Britannico vigentem pariter eamdem profiteri possent. Observat Jacobum præterea in superadditis secretis articulis promisisse, fore ut statim post conjugium initum, omnibus captivis catholicis libertas concederetur. Attamen, nonnisi reluctante nuncio apostolico, conditiones has illi posuere.

4) Cf. Moser op. cit. cap. 13: *De Matrimoniis Catholicorum cum hæreticis*, pag. 51 et seqq.

miserunt. Atque hinc factum est, ut fere unanimes catholici doctores sint in hac sententia adstruenda [1]).

290. Porro nonnisi prævia Rom. Pontificis dispensatione posse mixta celebrari connubia, servatisque ab eo præscriptis conditionibus, prout secundo loco ostendere proposuimus, ex dictis facile evincitur. Etenim cum leges ecclesiasticæ, quæ vetant ejusmodi conjugiorum celebrationem, vel a Conciliis œcumenicis, vel a Synodis particularibus quidem, sed ab universa Ecclesia receptis, fuerint constitutæ, nonnisi a totius Ecclesiæ supremo capite Romano Pontifice, in iis dispensari potest. Inferiores enim nihil possunt in leges a superiori auctoritate latas, uti etiam contingit in politica societate. Supremi præterea pastoris est, tum judicare, num dispensationis causæ tales concurrant, ob quas licita ac utilis communi bono eadem evadat, tum decernere conditiones, sub quibus tantum ipse dispensandi propositum habeat [2]). Hinc quoties principes pro se, sive Episcopi ipsi pro subditis suis hanc optarunt dispensationem, toties ad Romanum Pontificem confugerunt.

291. Posse autem Romanum Pontificem apponere conditiones sub quibus tantum ejusmodi connubia iniri valeant, probatione non indiget. Ipse siquidem, utpote Christi vicarius debet bono spirituali animarum prospicere, ac bono totius Ecclesiæ sibi commissæ; debet avertere fideles quacumque potest ope a perversionis et apostasiæ periculis, atque, ut verbo dicam, debet uti potestate, qua divinitus præditus est in ædificationem, non autem in destructionem. Quapropter, omnibus expensis, eas potest et debet conjugiis mixtis celebrandis conditiones apponere, quas viderit magis conducere ad proposi-

1) Sane Pontius op. cit. cap. 3, num. 2, scribit: „Nullum legi hactenus, qui diceret, ita esse illicitum conjugium hæretici cum Catholico, ut in nullo casu liceat; quamvis audivi non paucos, qui adeo periculum perversionis conjugis et prolis, quod in hoc Matrimonio reperitur, exaggerant, ut dicerent illud periculum evidens esse." Deinde n. 10, adductis auctoritatibus Sanchez lib. VII, *De Matr.* disp. 72, n. 5; Azor, tom. I, lib. VIII, cap. 11, quæst. 5; Navarri, lib. 1, *Consil.* tit. *De constitutionibus*, cons. 59 et 60; Bellarmini lib. *De Matrim.* cap. 2, prop. 4; Estii, in I Cor. VII, n. 39, aliorumque iterum concludit: „Itaque ut uno verbo dicam, nullum legi ex his, qui scripta sua evulgarunt, qui diceret, ita illicitum esse Matrimonium Catholici cum hæretico, ut in nullo casu contrahi posset sine peccato, etiam conjuge perseverante infideli."

2) Cf. Benedictum XIV, *De Synodo diœces.* lib. IX, cap. 3, n. 3, ubi scribit: „Pontificiæ ergo auctoritati injuria fit ab iis, qui illius interventu opus non esse contendunt, ut Matrimonia inter partes, alteram catholicam, et alteram hæreticam, licite contrahantur." Sane Pius VII, in *Rescripto ad Episc. Galliarum*, 17 Febr. 1809, ut postea videbimus, ipsis Episcopis hanc denegatam fuisse facultatem affirmat, ac, si ab ipso peteretur facultas dispensandi in his conjugiis, eam ipsis se denegaturum profitetur, dicens: „Quare, si a Nobis petitioni huic respondendum nunc esset, responsum certe nostrum a constanti hujus Sanctæ Sedis regula et prædecessorum nostrorum exemplo agendique ratione dissidere non posset."

tum finem, et cum illis limitationibus sine quibus perniciosa fieret ejusmodi dispensatio, prout ferunt locus, tempus, personæ, cæteraque adjuncta omnia. Hac sane ratione perpetuo se gesserunt Romani Pontifices in illis facultatibus concedendis [1]).

292. Demum, quod postremo loco enunciavimus, graviter scilicet peccare parochos qui absque Rom. Pontificis dispensatione, nec servatis conditionibus quæ ab eo præscriptæ fuerint, connubia mixta præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent, aperte sequitur ex hactenus disputatis; violarent enim canones ab Ecclesia sancitos; cooperarentur positive aliorum peccato; transgrederentur limites sibi præstitutos; gravissimi scandali se reos efficerent, probarent sacrilegum conjugium, actumque denique prorsus illegalem ponerent; quæ profecto absque gravi prævaricatione fieri nequeunt [2]).

1) Pius VI, in *Rescripto* ad Card. de Franckenberg Arch. Mechliniensem, postquam constantem Ecclesiæ hac in re disciplinam, ac prædecessorum suorum praxim Episcopis Belgii præ oculis posuisset, ut ostenderet se nec posse nec velle talia probare conjugia, declarat, parochum catholicum, si Matrimonium nulla ratione impedire valeat, eidem materialem suam exhibere posse præsentiam, modo sequentes observet cautelas:

1° Ut tali Matrimonio non assistat in loco sacro, nec aliqua sacra veste indutus; ut etiam nullas Ecclesiæ preces recitet, neque ullo modo conjugibus benedicat.

2° Ut pars hæretica scripto ac juramento coram testibus promittat, se permissuram, ut pars catholica religionem suam libere exerceat, prolemque omnem in ea instituat.

3° Ut similiter pars catholica eodem modo promittat se hoc præstituram, ut compartis conversionem efficaciter procuret. Cf. Moser op. cit. pag. 61 et seqq.

Hæ porro cautelæ jam servatæ fuerant in Matrimonio inito a Carolo I cum Gallica Henricia, cui sacerdos quidem adstitit, sed extra Ecclesiam, ita ut nulla data fuerit benedictio nuptialis, ut fuse refert Bened. XIV, *De Synodo*, lib. VI, cap. 5, n. 5, quamvis hoc conjugium celebratum fuerit cum dispensatione Urbani VIII, et secreta capitula de quibus superius disserui, fuerint apposita.

Prædictis omnino conformis est instructio S. Congregationis Card. Concilii Trid. interpretum circa Matrimonia mixta, die 15 Jun. 1793, emissa, et a Pio VI, approbata 19 ejusdem mensis, ac missa ad pastores ducatus Cliviensis, in qua sequentia observanda præscribuntur, *ne*, ut additur, *approbationem sapiat tolerantia*.

„Catholicum præ omnibus, vel Catholicam parochi moneant, quod contrahendo Matrimonium cum acatholica vel acatholico, valide quidem contrahant, sed illicite."

„Atque hinc plane consequitur, nullo actu positivo ipsos posse isthæc Matrimonia probare, aut suo expresso consensu et auctoritate confirmare. Quapropter, si cogantur in hac temporum conditione, et propter leges in transactione religionis anni 1673 præscriptas, Matrimoniis Catholicorum cum muliere acatholica assistere, satagant, ut se mere passive habeant, atque tanquam inviti audiant dumtaxat utriusque consensum, verumtamen abstineant omnino a precibus recitandis, a benedictione impertienda, atque ab omni alio Ecclesiæ ritu adhibendo."

„Caveant insuper, ne in publicandis Matrimoniis mixtis religionem exprimant contrahentis acatholici; sed contrahentium tantum enuntient nomina et cognomina."

„Abstineant rursus a concedendis dimissoriis, ubi secundum canones Ecclesiæ Catholicæ canonicum aliquod impedimentum sit inter contrahentes," etc. Cf. ibid. pag. 63 et seq.

2) Cf. Serarium op. cit. cap. 3.

DIFFICULTATES.

293. I. *Obj. adversus prim. part.* Nec Rom. Pontifex dispensare potest in Matrimoniis Catholicorum cum hæreticis, nec si dispenset, licite ea iniri possunt; nam 1° in omnibus conjugiis mixtis manifestum inest perversionis periculum tum ex parte conjugis catholici, tum ex parte prolis; 2° experientia profecto ostendit hæc conjugia pessimum exitum sortita esse; 3° hinc legimus III Reg. XI, 1 et seqq.: ***Rex Salomon adamavit mulieres alienigenas multas . . . de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israël: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum.*** Cum vero eadem ratio vigeat, imo major in connubiis Catholicorum cum acatholicis ob faciliorem seductionem, exinde constat nullo unquam in casu ea licita fieri posse. 4° Divina porro lex quæ vetat ejusmodi conjugia cum moralis sit, nunquam a quacumque demum auctoritate, etiam suprema, potest relaxationem admittere. Ad hæc majus pondus accedit, si observetur 5° nunquam licitam esse Sacramenti profanationem, quæ in talium conjugiorum celebratione semper intervenit, sive minister Matrimonii dicatur sacerdos, sive dicantur ipsi contrahentes; nam sacerdos, in priori sententia, administraret Sacramentum manifeste indignis; quod si ministri sint contrahentes, et ipsi sacrilege invicem sibi administrarent Sacramentum, et indigne perciperent. 6° Peccarent præterea Catholici contrahentes etiam ex eo capite, quod communicarent in re sacra cum excommunicatis. Sive igitur accedat Rom. Pontificis dispensatio, sive non, nunquam erunt licita mixta conjugia. 7° Dicendum propterea est, Ecclesiam, seu Rom. Pontificem cum in iis dispensat, solum ea permittere, seu tolerare, minime vero probare, cum semper tales commixtiones abhorrere pergat. Ergo.

294. ***Resp. Neg. ant. Ad*** 1m ***prob. Dist.*** Quod tamen absolute averti, seu removeri potest, *conc.* quod absolute removeri nequeat, *neg.* Haud inficiamur grave inesse periculum in his conjugiis, uti evincunt ea omnia, quæ in superiori propositione disseruimus. Attamen cum ejusmodi periculum intimum non sit, nec necessario perversionem includat, quæ solum pendet ex dispositione fidelis seu Catholici, hinc, si ea adhibeantur media quæ suggerit ipsa religio, ac præscribunt Romani Pontifices cum in his conjugiis dispensant, averti illud potest. Neque omittendum sæpe imminere periculum perversionis, sin minus in fide, saltem in moribus, quoties aliquis etiam cum conjuge catholica fœdere nuptiali jungitur, qui depravata mente ac voluntate cum sit, ipsam in malam

partem pellicere facile posset; nemo tamen dicet nunquam licita esse ejusmodi connubia [1]).

295. *Ad* 2[m], *Dist.* Ob pravam animi dispositionem atque ob neglectas conditiones quæ præscriptæ fuerant, *conc.* per se, *neg.* Si qui enim naufragium fecerunt in his conjugiis, ideo est, quia eorum fides ante ipsas nuptias infirma erat, neque christiana flagrabant charitate; quia defectu rectæ intentionis se hæretico potius conjugio copularunt quam catholico, sive ambitionis sive libidinis æstu alteriusve cupiditatis permoti. Si enim majoris divinæ gloriæ intuitu, catholicæ religionis argumento, reipublicæ tranquillitate ducti hæretico nupsissent; si præterea orationi, humilitati, religionis actibus operam dedissent, triste procul dubio naufragium evasissent. Sane plures pii viri ac mulieres adhortationibus, bonæ conversationis exemplo, ac precibus tum infideles tum hæreticos ad veram religionem perduxerunt, eorumque animas lucrati sunt [2]). Sibi propterea, non dispensationi imputare debent scandalum quod infirmi isti Catholici sunt passi.

296. *Ad* 3[m], *Dist.* Juxta communiter contingentia, *conc.* absolute, *neg.* Deus prænunciavit in adductis verbis, quod, spectata communi infirmitate, evenire solet, minime vero quod ita necessario et absolute evenire debeat; alioquin de fide jam esset inseparabile et universim adnexum esse his conjugiis non solum periculum, sed ipsam perversionem; quotquot præterea ejusmodi connubia iniere, lapsi essent in idololatriam et in infidelitatem, quæ quam procul distent a vero, allatis exemplis edocemur [3]).

297. *Ad* 4[m], *Dist.* Si lex moralis seu naturalis vetaret aliquid intrinsece malum, *conc.* Si aliquid vetet quod tale absolute non sit, *neg.* Porro jam ostendimus periculum quod

1) Cf. Pontium in *Append.* cit. cap. 8, n. 7, Card. De Lugo in *Tractatu de Sacramentis*, disp. 8, sect. 14; nec non Benedictum XIV, *De Synodo*, lib. 9, cap. 3, n. 3, ubi inter cætera scribit: „Non minus graviter eandem auctoritatem *(Pontificiam)* ab illis lædi dicendum est, qui aliquo ab hinc tempore asserere et jactare cœperunt, dispensationes hujusmodi a Rom. Pontifice minime concedi posse, etiamsi gravis causa concurrat, atque omne perversionis periculum absit."

2) Inter cætera exempla satis sit illud afferre S. Monicæ matris S. Augustini, quæ Patritium ethnicum ad christianam fidem exemplo et adhortationibus adduxit, ut refert S. Augustinus, *Confes.* lib. 9, cap. 9, n. 22, et Sigeberti regis Francorum, qui, teste S. Gregorio Turonensi in *Hist. Francorum*, lib. 4, cap. 27, Brunichildem arianam ad Ecclesiam Catholicam piis admonitionibus lucratus est; quod et præstitit Chilpericus, eodem teste ibid. cap. 28; sic plures alii, ut ab initio innuimus, præstiterunt. Huc propterea pariter referri potest quod scripsit Apostolus I Cor. VII: *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.* Dummodo tamen, ut diximus, per legitimam dispensationem connubia hæc celebrentur, et justis de causis, servatisque appositis conditionibus. Quare non semper ex effectu dijudicari debet, ut pluribus ostendit Pontius loc. cit. cap. 4, §. 2, n 14 et seqq. Hinc vulgatum illud:

. . . Careat successibus, opto;
Quisquis ab eventu facta notanda putat.

3) Cf. Pontium loc. cit.

inest conjugiis mixtis ejusmodi non esse, ut absolute averti ac removeri non possit. Ad legitimam autem auctoritatem spectat decernere, quando, et quousque immineat illud periculum, et media ad illud amovendum idonea præscribere. Quæ si executioni mandentur, divina opitulante gratia, periculum aut omnino cessat, aut saltem remotum fit [1]).

298. *Ad* 5[m], *Neg.* semper intervenire Sacramenti profanationem in conjugiis mixtis, sive minister censeatur sacerdos, sive dicantur contrahentes. Sacerdos enim non peccat si administret Sacramenta, publice ac legitime petentibus ea, quamvis private sciat indignum esse qui petit, ut notum est. Porro legitime illi petere censentur administrationem Sacramenti Matrimonii, qui facultatem a superiore obtinuerunt. In veriori autem sententia, quod ministri sint contrahentes, peccat quidem pars hæretica sive administrando, sive suscipiendo Sacramentum, non peccat tamen pars catholica neque in administrando neque in suscipiendo Sacramento. Nam justa ac legitima causa interveniente, potest quisque ab alio petere et accipere rem per se bonam, etsi ille qui dat ex prava dispositione peccet dando; in hac enim hypothesi alterius malum permittitur, non autem intenditur. Id ipsum dicatur de administratione, ob quam necesse non est, ut minister inquirat in interiorem actualem dispositionem ejus, qui publice ac legitime Sacramentum petit, ut modo animadvertimus [2]).

299. *Ad* 6[m], *Dist.* Si absque legitima dispensatione communicarent cum excommunicato in re sacra, *conc.* si cum legitima dispensatione, *neg.* Hæc enim communicatio solis ecclesiasticis legibus prohibita est, quare, si legitima auctoritate freti Catholici ineant conjugium cum hæreticis, hoc ipso ab illa prohibitione soluti sunt.

300. *Ad* 7[m], *Neg.* Romanorum enim Pontificum mens in ejusmodi dispensationibus, est omnino in conscientia tutos eos efficere, qui talibus connubiis consociantur; alioquin nulla opus esset dispensatione. Licet vero Ecclesia seu Rom. Pontifex abhorreat ab illis nexibus, et quoad fieri potest, impedire

1) Animadvertendum vero hic est, quod, quando Rom. Pontifex dispensat in his conjugiis, ipsum tantum dispensare in eo, quod ejus potestati subjicitur, videlicet in lege ecclesiastica prohibente ejusmodi nuptias, non autem illum dispensare, aut dispensare posse in lege naturali prohibente ea conjugia ratione periculi. Quare, si adhuc dispensatione posita pontificia, perseveraret periculum perversionis, nequaquam liceret illud conjugium iniri, quia vigeret integra naturalis obligatio. Id porro locum haberet, quum non omnia adjuncta Pontifici patefacta fuerint. Etenim si omnia ipsi aperte fuerint exposita, et Rom. Pontifex dispensationem concedat, non absque temeritate posset in dubium revocari, utrum licite conjugium celebrari possit; supponi enim deberet, Pontificem aut rem non satis perpendisse, aut errasse dispensando. Cf. Pontium loc. cit. cap. 8, n. 7.

2) Cf. Card. De Lugo, loc. cit. sect. 14, n. 226 - 229, et Benedictum XIV, loco pariter cit., nec non Collet. Tract. *De Matrim.* cap. 2, sect. 5, concl. 4, num. 314.

satagat [1]); si tamen gravis intercedat causa, quæ religionem ac publicam tranquillitatem promoveat, indulget saltem ut licite contrahantur.

301. II. *Obj. adv. reliquas prop. partes.* 1° Parochi melius quam Episcopus aut Supremus Pontifex cognoscere possunt, quid in casibus particularibus tum contrahentium tum reipublicæ bono melius conferat; 2° saltem poterunt Episcopi ejusmodi dispensationem, cum opus fuerit, tribuere; 3° præsertim cum olim ita receptum fuerit, et 4° contraria consuetudine, contraria lex abrogata censeri possit, ut non pauci auctores docent, et 5° cum sæpe impediantur cum S. Sede communicare. Ergo.

302. ***Resp.*** ***ad*** 1m, ***Dist.*** Si præter hanc cognitionem practicam non requireretur præterea legitima auctoritas, ***trans.*** si hæc requiratur, ***neg.*** Jam vero hic non agitur de sola rei notitia, sed de legitima et idonea auctoritate derogandi legibus ab universa Ecclesia solemniter constitutis, non solum ad unius vel alterius individui, sed ad totius Ecclesiæ bonum, conservationem et augmentum. Hæc autem auctoritas, uti ostendimus, soli supremo Ecclesiæ hierarchæ adjudicanda est.

303. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Ut patet ex modo dictis. Eadem enim ratio quam adduximus in superiori responsione, valet pro Episcopis singillatim sumptis [2]).

304. ***Ad*** 3m, ***Neg. cons.*** Quidquid enim potuerint quondam Episcopi juxta antiquum jus, certum est juxta recens jus a pluribus sæculis in Ecclesia vigens id jam amplius Episcopos non posse. Quare Pius VII, testatur nunquam a S. Sede fuisse Episcopis concessam facultatem in his conjugiis dispensandi, quamvis instantissime eam postulassent: ***Apostolica Sedes***, inquit, ***ægre admodum multaque cum cautione ad præfatum periculum*** (perversionis) ***quoad fieri posset removendum, nec nisi gravi aliqua intercedente causa, eaque fere publica, licentiam hanc consuevit impertiri. Episcopis vero, licet instantissime postulantibus, eandem licentiam dare, in Europa præsertim, nunquam concessit*** [3]).

1) Cf. Bened. XIV, *De Synodo*, lib. 6, cap. 5, atque Moser op. cit. ubi profert quamplura documenta ex Rom. Pontificibus, qui semper ejusmodi conjugiorum detestationem professi sunt. Ne longiores simus, nobis sufficiat attulisse quæ scribit Bened. XIV, in decretali *rescripto* dato die 4 Nov. 1741, ad Epp. Belgii, §. 3, ubi scribit: „Dolens in primis quam maxime Sanctitas sua, eos esse inter Catholicos, qui insano amore turpiter demandati, ab hisce detestabilibus connubiis, quæ S. Mater Ecclesia perpetuo damnavi atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum Antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus pœnis, Catholicos coërcere student, ne sacrilego hoc vinculo se se hæreticis conjungant," etc. in ejus *Bullario*, tom. 1, pag. 88. Eadem ferme repetit Pius VIII, in Brevi cit.

2) Benedict. XIV, *De Synodo*, lib. 9. cap. 3.

3) Apud Moser op. cit. pag. 53.

305. *Ad* 4m, *Neg.* Ut constat ex duabus constitutionibus Benedicti XIV, quarum altera incipit: *Magnæ Nobis* 1), altera vero, cujus initium: *Ad tuas manus* 2). Priori constitutione Summus Pontifex rumorem quemdam per Poloniam grassantem, quod Sedes Apostolica conjugia mixta indulserit celebrari, acriter impugnat, ac *nonnisi per injuriam et intolerabilem calumniam excogitatum atque disseminatum* fuisse affirmat; simulque ostendit antiquam Apostolicæ Sedis disciplinam ac regulam, qua talia conjugia semper reprobaverat, ad sua usque tempora constanter servatam, tunc quoque integram vigere ac religiose custodiri 3). Altera autem constitutione confutat Pontifex falsam illam persuasionem, quasi ex consuetudine cui nemo in illo regno se opponebat, Ecclesiæ consensus, vel dispensatio recte deduceretur: *Tolerat quidem*, inquit, *in aliquibus locis Apostolica Sedes matrimonia inter Catholicum et hæreticam, vel hæreticum et Catholicam, cum nequeat impedire, et ecclesiastica quadam prudentia, ne majora mala enascantur, dissimulat ac tacet: at quod Apostolicæ Sedis auctoritate, gratiosa in hisce Matrimoniis dispensatio super gradu aut alio impedimento concedatur, fieri nunquam potest, nisi præcedat hæresis objuratio, juxta ejusdem Sedis Apostolicæ disciplinam.* Hinc Episcopum quemdam, qui cum duobus Lutheranis dispensaverat in gradu prohibito, ob spem quæ præfulgebat ut ad fidem catholicam adjungerentur, graviter redarguit 4).

306. *Ad* 5m, *Resp.* In his rerum adjunctis posse Episcopos passive se habere, nec ullam omnino positivam dare dispensationem, cum eam dandi facultate careant. Sic ansam non tribuent acatholicis Ecclesiam magis opprimendi 5).

1) Dat. 29 Jun. an. 1748, in ejusdem Bullario tom. II, pag. 413.

2) Dat. 7 August. ejusd. anni. Ibid. pag. 491.

3) En Pontificis verba: „Prædecessor noster Clemens XI, in Congregatione S. Officii coram se habita die 16 Jun. 1710, mandavit inhiberi per literas Archiepiscopo Mechliniensi, ne ullas omnino licentias aut dispensationes impertiretur pro Matrimoniis inter contrahentem Catholicum et alterum hæreticum celebrandis, nisi abjuratio hæresis prius præcessisset; theologos autem, qui contra hujusmodi praxim opinati fuerint, acriter admonendos decrevit;" et paulo ante jam asseruerat: „Neque vero necesse habemus ea omnia in medium proferre, quibus luculenter demonstrari posset antiquitas ejus disciplinæ, qua *semper* Apostolica Sedes Catholicorum cum hæreticis conjugia reprobavit. Sed aliqua dumtaxat afferre sat erit, quibus ostendamus eamdem disciplinam ac regulam ad Nostra usque tempora *constanter* servatam, apud Nos et Apostolicam Sedem non minus integram vigere et religiose custodiri." Deinde subjicit documenta.

4) Sic enim loquitur Summus Pontifex: „Nos ignoramus quid egerint Episcopi prædecessores, id solum Nobis compertum est, quod, si dispensaverunt in Matrimonio non contracto, sed contrahendo, in Matrimonio inter duos adhuc in hæresi permanentes, perperam ac male egerunt, grave admiserunt peccatum, multorumque malorum reos se fecerunt, quia facultates eis concessas attento animo non considerarunt, ex quibus, veluti ex fonte, omnis delegata auctoritas dimanat." Loc. cit. pag 493.

5) Cf. Serarium op. cit. cap. 4, §. 39 et seqq. ubi totum istud argumentum docte ac luculenter evolvit.

PROPOSITIO III.

Non possunt acatholici, quin omnia lædant æquitatis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ, neglectis canonicis sanctionibus, contrahuntur.

307. Ut plenius intelligatur quid sit illud, de quo præsens quæstio instituitur, animadvertere quædam oportet scitu apprime necessaria. Ea vero sunt:

308. I. Inter cætera fidei nostræ dogmata hoc quoque firmissimum constare atque certissimum, nemini scilicet, qui extra Ecclesiam Catholicam culpabiliter ex hac vita decedat, ad æternam salutem patere aditum posse [1]).

309. II. Ecclesiæ pastoribus id munus commissum esse, ut ad Catholicam Ecclesiam, quæ sola vera est, adducere pro virili curent quoscumque ab hac salutis semita aversos noverint; sive ii infideles sint, sive hæretici, sive schismatici; rursumque provideant, ne Catholicis ullum periculum sit, quo a recta fide avertantur; de summa enim agitur rerum omnium.

310. III. Non posse propterea eosdem Ecclesiæ pastores, quin gravissimo apud Deum scelere teneantur, et animarum, quas Christus redemit Sanguine suo, proditores sint, inertes aliquid prætermittere, quod ad duplicem illum finem obtinendum pertineat.

311. IV. Canonicas leges quæ vel a primis Ecclesiæ sæculis circa Matrimonia mixta sancitæ sunt, eo demum referri omnes, ut duplex ille finis obtineatur.

312. V. Romanos Pontifices qui præcipui sunt canonicarum legum custodes ac vindices, nunquam non fuisse sollicitos pro eo munere quo funguntur, ut illæ sartæ tectæ servarentur, ne æterna cujusquam salus in discrimen adduceretur; eaque propterea tanquam illicitas semper exhorruisse, et vero etiam damnasse nuptias mixtas ab aliquibus forte initas his neglectis canonicis legibus, quod ex paulo supra demonstratis compertum est.

313. VI. In his Pium VIII, s. m. quamquam iniquis temporum conditionibus aliquantulum cesserit, atque ut loquitur Gregorius XVI, *suam eo usque protulerit indulgentiam, ut ipsa verissime dici queat illos attigisse limites, quos prætergredi nefas omnino sit* [2]), legibus tamen essentialibus pror-

1) Cf. in Tract. *De vera religione*, part. II, n. 265, quo sensu exposuerimus quod hic dicitur *culpabiliter*, ne quis nos arguat nimium veritatem hanc urgere. Quæ porro illic scripsimus, hic pariter intellecta volumus.

2) In allocutione habita die 10 Decemb. 1837, Cf. *Esposizione di fatto*, etc. doc. XVI. pag. 84 et seqq.

sus inhæsisse. Hæ autem præcipue duæ sunt; tum nempe ut mulier catholica præsertim cum viro acatholico nuptura *diligenter* ab Episcopo vel a parocho edoceatur, quæ circa hujusmodi nuptias ecclesiasticorum canonum sententia sit, *serioque* iterum atque iterum admoneatur de gravi scelere, quod admittet, si eos violare præsumat; tum ut agnoscat sese in filios quos a Deo expectat acturam crudelissime, si in iis quas contrahit nuptiis, illorum institutionem viri acatholici arbitrio esse permittendam intelligat [1]). Ad hæc decrevit, quod si posthabitis hisce monitis mulier illicitas nuptias inire velit, *abstinere debeat catholicus pastor* non solum a nuptiis, quæ deinde fient, *sacro quocumque ritu honestandis*, *sed etiam a quovis actu quo approbare illas videatur*; atque adeo permittit tantum *assistentiam*, quam vocat, *passivam*. Demum ut querelis omnibus præcludat aditum, declarat veras ac ratas, scilicet validas nuptias mixtas, quæ a dato Brevi celebrari contigerit non servata forma a Tridentino præscripta (modo nullum aliud obstet dirimens impedimentum), in diœcesibus Coloniensi, Trevirensi, Paderbornensi et Monasteriensi [2]).

314. VII. *Gubernium* Borussicum pontificias has literas, quas idem expetierat, vel saltem Episcopos ut illas expeterent auctoritate sua adduxerat, primo per fraudem occultasse [3]), tum secreta conventione habita earumdem vim eludere [4]), demum

1) Ibid. docum. III, pag. 6.

2) Ibid.

3) Hæc omnia referuntur in cit. *Expositione* a pag. 5 ad 9.

4) Juverit heic ipsa verba describere, quibus usus est Gregorius XVI, in Allocut. cit. „Quis porro, *inquit*, futurum putaret, ut pontificia isthæc declaratio (Pii VIII) indulgentissima licet et semel atque iterum per regium in Urbe oratorem accepta, *eo sensu adhiberetur, qui inconcussa Catholicæ Ecclesiæ principia perverteret, et hujus Apostolicæ Sedis menti penitus repugnaret?* Verum quod nemo unus fingere aut excogitare posset, quodque vel leviter suspicari crimen fuisset, *id artificioso sæcularis potestatis impulsu* factum est. Vix rem non sine maxima animi molestia novimus, nihil distulimus quin expostulationes Nostras iis, ad quos pertinebat deferendas committeremus, una simul declarantes, quanta Nos ex apostolico munere teneret necessitas fideles opportune monendi, ne illud ab Sancta hac Sede profectum arbitrarentur, a quo ipsa plane abhorret. Cumque ita Nobis fuisset responsum, *veluti nullo querelæ Nostræ innilerentur fundamento*; epistola accessit alterius ex prædictæ regionis præsulibus, qui instante morte, reddi- turus æterno judici rationem villicationis suæ, misso ad Nos apographo instructionis traditæ ab Episcopis urgente civili Gubernio, accurate significabat se, *damna gravissima exinde Ecclesiæ oritura læsosque illius canones, divinæ gratiæ lumine inspicientem, errorem, cui subscripserat, libera mente motuque proprio retractare*. In curam proinde statim incubuimus, ut, perlato ad serenissimum Regem germano istius apographi exemplo, magis magisque innotesceret, Nos initam a memoratis Episcopis rationem interpretandi Apostolicas prædecessoris Nostri literas, utpote Ecclesiæ principiis ac legibus adversantem, omnino reprobare." In *Expos.* cit. doc. XVI, pag. 84 et seqq.

Hæc autem secreta conventio, quæ prius a Confluentibus (vulgo *Coblentz*) nuncupata est, ex qua prodiit *instructio*, reipsa locum habuit Berolini 19 Jun. 1834, inter Bunsen et Arch. Coloniensem Com. Spiegel. Illa porro eadem est, de qua Bunsen Borussiæ Orator apud S. Sedem interrogatus ex officio, respondit: „Non seulement l'existence d'une telle instruction est moralement impossible, mais *qu'il a la certitude positive que cette prétendue instruction n'a jamais existé!*" Cf. *Exposit.* cit. doc. VI.

Episcopos ac cæteros Ecclesiæ Catholicæ ministros vexare, ac pessimis modis coëgisse, ut contemptis cautionibus a Pio VIII impositis, connubia mixta solemnitatibus in Ecclesia Sancta usitatis ex regni statutis et legibus honestarent [1]). Dira inde adversus Ecclesiam orta persecutio quæ in dies acrior fit, apud eos scilicet, qui non modo *tolerantiæ* nomen pleno ore deprædicant, sed etiam culti politique haberi volunt et appellari [2]).

315. Quibus ita constitutis, propositionis nostræ veritatem evincere operosum non est. Etenim jura omnia æquitatis postulant, ut nemo quavis ratione ea agere compellatur, quæ fidei quam profitetur, quæ reluctantis conscientiæ sensui, quæ jussis auctoritatis legitimæ adversentur, quæque hostibus Ecclesiæ subsidio essent in ipsius Ecclesiæ pestem et animarum perniciem. Atqui hæc plane agere sacerdotes catholicos acatholici homines compellunt, dum eos urgere nituntur ad nuptias mixtas benedictione aliove ritu sacro honestandas, neglectis canonicis legibus. Ergo.

316. Majorem hujus argumenti propositionem ne ab adversariis quidem nostris in dubium revocari posse existimamus. Ex iis enim fere capitibus veteres christianæ religionis apologetæ ostenderunt ab imperatoribus ethnicis contra Christianos et leges inique fuisse latas et iniquissime sævitum [3]); rursum novatores illi, qui initio sæculi XVI, *reformatores Ecclesiæ*, hoc est, perturbatores, dici voluerunt, cum se ad Ecclesiæ obedientiam adduci sentirent catholicorum principum auctoritate, nullum finem fecere clamorum et querelarum, hac una de causa, quod fidei ac conscientiæ suæ obniti contra jus fasque cogerentur demum iisdem clamoribus et querelis obstreperent nostris auribus ii ipsi, qui nunc Catholicos vexant, si rerum conversione facta, cogerentur simile quidpiam a catholicis hominibus

Huic conventioni ac instructioni inde emissæ subscripserant præter Arch. Coloniensem Spiegel, Episcopi Trevirensis, Paderbornensis et Monasteriensis. Cumque ab *Ephemeride Aschaffenburgensi* an. 1836, n. 125, cum nonnullis mutationibus publicata esset, iidem Episcopi qui ei subscripserant, in hac ipsa ephemeride n. 150, declararunt hoc documentum *opus perfidum esse cujusdam calumniatoris!* Cf. *Lettr.* cit. *sur l'affaire de Cologne*, Paris 1838, pag. 33. E septem vero articulis ad quos illius conventionis instructio redacta fuerat, excludebantur conditiones duæ, quibus unice positis, Pius VIII, ut diximus, pro sua potestate declaraverat connubia isthæc mixta iniri licite posse; scilicet 1° seria admonitio facienda parti catholicæ de gravi crimine, quo se obstringeret contra Canonum leges, tale Matrimonium ineundo; 2° promissio ab eadem præstanda, qua polliceretur fore ut soboles omnis catholica religione institueretur. Cf. *Exposit.* cit. pag. 7, 8, et ibid. docum. XVII, pag. 87 et seqq.

1) Has leges paulo post proferemus.

2) Annales propterea ecclesiastici posteris tradent tres præcipuas persecutiones quas hoc sæculo vertente passa est Catholica Ecclesia, ab ethnicis in regno Tunchinensi, a schismaticis in imperio Russico, ab hæreticis in regno Borussico; simul tamen referent latas ab Ecclesia Christi victorias quia scriptum est: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.*

3) Cf. Tertull. *Apologetic.* n. 1 et 2; Justin. *Apolog.* I, n. 3 et seqq.; Minut. Felic. in *Octavio*, n. 35-38 etc.

pati, quanquam utrique ratione juris utantur admodum dispari [1]).

317. Jam vero minor propositio æque evidentissima est. Etenim quominus sacerdotes catholici nuptias mixtas sacro ritu cohonestent, prætermissis ecclesiasticis legibus, facit imprimis ea, quam profitentur, fides. Nam fides catholica docet, ut supra animadvertimus, nemini qui versetur extra Catholicam Ecclesiam, spem ullam salutis reliquam esse. Igitur qui ejusmodi ducunt connubia, quin spondeant sese effecturos, ut pars acatholica veram religionem amplectatur, et proles omnis ex Matrimonio suscipienda in vera religione instituatur, ii perverse agunt atque impie, cum se ipsi ac sobolem suscipiendam exponant certissimo exitio. Quare eodem illo actu grave crimen admittunt, dicente Apostolo: ***Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior.*** I Timoth. V, 8. Immanem crudelitatem exercent in liberos suos, quos non Christo, et castissimæ Christi sponsæ Ecclesiæ, sed Satanæ ejusque regno amplificando progignunt. Pessimam prævaricationem imitantur veterum Hebræorum, qui ***immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis, et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan*** [2]); imo eo pejores et crudeliores Hebræis sunt judicandi, quo animæ corporibus præstantiores sunt. Dum igitur sacerdotes catholici blanditiis, minis, vexationibus, mulctatione bonorum, exilio, carceribus adiguntur ad illicitas has nuptias ritu sacro honestandas, coguntur actu positivo probare id quod catholica fides tanquam scelus nequissimum improbat.

318. Coguntur præterea conscientiæ suæ leges prætergredi. Neque enim possunt illi nisi reluctante conscientia actum ponere, quem impium esse intelligunt et vetitum ecclesiasticis legibus, cooperando positive, ut ajunt, per sacri ritus exhibitionem aliorum peccato et sacrilegio. Utra enim admittatur sententia de ministro Matrimonii, æque ad Sacramenti profanationem concurrerent. Nam si sacerdotis ministerium illud sit, scienter Sacramentum conferrent positive indignis: si vero sit contrahentium, conferunt positivum actum ad sacrilegam ejusdem Sacramenti administrationem. Nefas utrumque et sacrilegum est.

319. Tertio coguntur leges infringere a legitima auctoritate decretas. Legitima enim auctoritas circa res mere spirituales, in quibus profecto continetur conjugiorum Christianorum per sacrum ritum celebratio, nulla ratione ad principes temporales pertinet, multo vero minus ad acatholicos, scilicet ethni-

1) Cf. Jac. Gretzeri opusc. cui tit. *Judex et dux hæreticorum nostri temporis*, præsertim cap. II, opp. edit. Ratisbon. tom. XVII, pag. 115 et seqq.

2) Ps. CV, 37 et 38.

cos, hæreticos et schismaticos, sed in una Ecclesia prorsus consistit. Cum igitur Ecclesia quovis tempore sacris legibus sacerdotibus interdixerit, ne connubiis mixtis adsistant, aut ritu sacro, alioque exteriori actu ea probare videantur, nisi statuta canonum observentur, sequitur haudquaquam illis licere aliter agere, quin leges infringant a legitima auctoritate sancitas.

320. Quarto coguntur sacerdotes catholici subsidio esse Ecclesiæ hostibus in ipsius Ecclesiæ pestem et animarum perniciem. Id quod liquet aperte 1° ab inspecto acatholicorum consilio in illis condendis legibus, quibus jubent liberorum institutionem viri arbitrio relinquendam esse, aut mares quidem paterna, fœminas vero materna religione informari[1]), aut etiam

1) Ut omnibus pateat ratio legislationis Borussicæ, quæ pertinet ad connubia mixta, operæ pretium nos facturos credimus, si eam hic legentium oculis subjiciamus.

I. Antequam ederetur codex civilis regni Borussiæ, id quod contigit an. 1792, sponsis diversæ communionis integrum erat per *pacta,* quæ vocant *antenuptialia*, convenire inter sese, qua religione proles esset instituenda. Matrum porro catholicarum studium, quo prolem suam imbuebant catholicis institutis, nihil fere a maritis protestantibus retardabatur, utpote qui per id potissimum temporis *indifferentismum* sectantes non valde erant de religione solliciti. Quam rem animadvertens legislatio Borussica, in cod. civili, part. II, tit. 2, §. 74—84, sequentia edixit: §. 76, Si parentes diversæ confessionis fuerint, masculi debent institui in religione patris usque ad ætatis an. 14, fœminæ vero in religione matris. §. 77, Hæ leges eludi nequeunt per aliquod anterius pactum initum inter parentes. §. 78, Quum parentes concordes inter se fuerint circa religiosam prolis institutionem, nemo jus habebit sese intermiscendi.

II. Hic rerum status plene immutatus est a regia declaratione, quæ data est die 21 Nov. 1803. In ea enim querelæ graves jactatæ sunt, quod ex religiosa liberorum institutione domestica familiarum tranquillitas perturbaretur; tum vero sancitum, ut in posterum *omnes* infantes institui deberent *in religione patris*, atque ut lex ista nullo inito a conjugibus pacto infringi posset. Nemo ausus est contradicere, quare decretum hoc eo facilius ad effectum perductum est, quod *indifferentismi* labes hominum animos maximam partem pervaserat, clerus autem pro iniqua temporum conditione conticuit. Atque huc certe spectant verba Von Altenstein, quibus invocat *præscriptionem* in favorem legislationis Borussicæ adversus Archiepisc. Posnaniensem. Verum cui tandem aut quando auditum est, vim ex una parte, metum ex altera constabilire titulum præscriptionis fundandæ? Præsertim cum antiqua consuetudo, ut idem Archiepiscopus apertissime ostendit, et nos infra videbimus, si unum aut alterum factum excipias, in quo vis injusta intercessit, constanter obtinuerit.

III. Interea provinciæ Rhenanæ Gallicæ ditioni subjectæ ex *concordato* seu conventione an. 1801 in iis omnibus, quæ ad religionem pertinerent, summa libertate fruebantur, atque adeo cum an. 1814 in potestatem venerunt regis Borussici, nihil in ipsis innovatum est. Duo etenim obsistebant maxime, tum Gallicæ legislationis ratio, quæ conjugibus in sobolis institutione libero jure uti concesserat, tum populorum in avitam religionem propensa admodum studia. Quare vicariatus generalis Aquisgranæ encyclicam epistolam an. 1818, 24 Jul. dedit ad clerum universum, qua interdicebatur quævis *assistentia* ecclesiastica Matrimoniis mixtis, nisi prius sponsi *formaliter* polliciti fuerint se instituturos *totam* sobolem *absque exceptione* in religione catholica. Similes encyclicas literas dederunt vicariatus Trevirensis et Monasteriensis ad clerum suarum diœcesium. Denique post ipsos undecim annos, nempe 17 Aug. 1825, promulgata est ordinatio aulica *(Cabinetsordre)*, qua 1° praxis conformis juri canonico, quæ ad hanc diem servata est in provinciis Rhenanis, est *abolita* et spectata ut *abusiva;* 2° clero catholico æque ac protestantico interdicta; 3° ut decretum et declaratio die 21 Nov. 1803 promulgata posthac in provinciis etiam Rhenanis vigeat; 4° itemque ut pacta inter sponsos antea inita circa filiorum educationem irrita sint et invalida. Cum magna exinde turbatio orta esset, Borussiæ

sobolem omnem ex mixtis connubiis susceptam ea religione innutriri debere, quæ potissima, sive ut dici consuevit, dominans habeatur [1]). Atqui consilium hoc acatholicorum eo spectat, ut sectam suam latius amplificent in exitium Catholicæ Ecclesiæ. 2° Ab luctuosa experientia illarum regionum, in quibus talia connubia sanctionibus ecclesiasticis contemptis usurpata passim fuere: cum enim antea solam catholicam fidem profiterentur, easdem mox in provincias quas vocant *mixtas* degenerasse novimus [2]), denique brevi temporis intervallo nullum prope retinuisse antiquæ religionis vestigium. 3° Ab ipso acatholicorum hominum facto: neque enim vexare adeo catholicos sacerdotes aggressi fuissent; idque in conspectu omnium gentium, quasi eos nihil puderet sævitiæ suæ, nisi fixum animo destinatumque habuissent quovis pacto provehere initas ad Ecclesiam Catholicam exterminandam politicas machinationes. Verum non modo isthæc per seipsos conari omnibus artibus, sed etiam pastores ædificandæ christianæ plebi institutos velle cogere, ut sociam sibi operam adjungant, genus quoddam est crudelitatis et insaniæ nunquam hactenus auditum. Nam si neque hoc ab Imperatoribus ethnicis tentatum, si neque ab Juliano illo apostata excogitatum dixerim, nihil præter veritatem dicam.

321. Demum ut illud quoque adjiciam iis, quæ disserui, confirmandis accommodatum, affirmo non posse acatholicos vi adigere sacerdotes ad connubia mixta ritu sacro honestanda,

rex auctor fuit Episcopis provinciæ Rhenanæ, ut consulerent S. Sedem per epistolam ad eos datam Berolini 28 Febr. 1828, de qua mox dicemus. Cf. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne*, pag. 25 et seqq., nec non *Esposizione documentata*, etc., pag. 1 et seqq. docum. 1 et 2.

1) Hæc rerum series in imperio Russico. Jam inde ab an. 1825, die 13 Maji (quæ epocha notanda est, cum coincidat cum decreto dato 17 Augusti ejusdem anni a rege Borussico circa Matrimonia mixta) Imperator Alexander in *dieta*, quam nominant Varsoviensi, denuntiaverat, examen instituendum esse novi codicis civilis ad politicam regni Poloniæ administrationem instituti. Imp. Nicolaus an. 1827 codicis hujus civilis et *ecclesiastici* primum volumen publicavit. Cum autem legibus, quæ conjugia spectabant, clerus acriter obstitisset, eæ in usum non fuere deductæ, sed in altera *dieta* Varsoviensi habita mense Majo an. 1830, Imperatoris jussu iterum excussæ. Secuti non multo post rebelles Poloniæ motus, quibus sedatis, idem Imperator legem edidit, qua ecclesiastici omnes jubebantur usitato solemnis benedictionis ritu consecrare nuptias mixtas Catholicos inter et schismaticos ineundas, ita ut qui secus facere auderet, læsæ majestatis crimine teneretur. Nota est præclara responsio a D. Gutkowski Episcopo Podlachiæ, Generali Golowin reddita. Rursus per edictum *(Ukase)* constituit, ut proles omnis in Polonia orta ex conjugiis mixtis religione græco-schismatica imbueretur, et filii, qui ante latum edictum nati essent, cogerentur ejurare catholicam fidem. Quamobrem pueri puellæque reluctantes in carcerem conjecti sunt, parentes, quibus resistendi tantæ impietati animus fuit, in exilium acti; non paucæ christianæ matres sanctissimarum martyrum, quas antiquitas memorat, fortitudinem imitantes, et catenis vinctæ, liberorum suorum exilium prosecutæ sunt.

2) Unam hic provinciam Silesiam appellabo, quæ antequam regis Borussici dominationi subjiceretur, tota plane catholica erat, nunc autem Protestantes numero fere ac potentia Catholicis præstant.

aut hæc eadem connubia tanta contentione promovere, quin suis principiis valedicant, et a se ipsis dissentiant multo turpissime. Asserunt enim vulgo posse Catholicos in ea fide quam profitentur salutem assequi, illos autem e contrario *intolerantes* dictitant, quod sentiant extra Ecclesiam Catholicam salvum fieri neminem. Igitur non animarum studio, sive ut Catholicos ad salutem revocent, verum suæ sectæ propagandæ libidine et politicis quibusdam rationibus adducti, fraudulentum hoc consilium pervertendi Catholicorum mentes inierunt; atque dum verbis istorum *intolerantiam* damnant, iidem se produnt factis decantatæ adeo *tolerantiæ* acerbissimos inimicos [1]).

1) Huc videlicet spectat genus omne fraudum et malarum artium, quibus utrumque regimen Russicum et Borussicum, a pluribus retro annis obstinato consilio utitur ad religionem catholicam in illis provinciis funditus evertendam. Quæ moliti in hanc rem aggressique fuerint sive schismatici, sive Protestantes, ea paucis complecti nequaquam possumus: pauca tamen ab illis gesta commemorabimus, ex quibus unusquisque capere cæterorum conjecturam possit. Deleti ordines monastici; templa Catholicis per vim ablata atque heterodoxis concessa; novæ academiæ institutæ et seminaria extructa, in quibus clerici catholici doctrinis acatholicis erudiantur; cautum, ut sedes episcopales vacuæ diuturnam pastorum orbitatem sustineant; novi in iisdem regionibus erecti episcopatus schismatici, qui nunquam vacui relinquuntur; Episcopi catholici ac reliqui homines e clero spe et illecebris adducti ad veram Christi fidem deserendam; sacerdotibus, qui ad schismaticos deficiant, ducendæ uxoris per sacrilegum matrimonium, id quod antea vetitum fuerat, potestas facta; exilio mulctati, qui in avita religione constantes reperti sunt; gravissimæ irrogatæ pœnæ scriptoribus catholicis, qui se opponere machinationibus studuerent; præmia e contrario collata iis, qui adversus religionem catholicam satyras, mendacia, calumnias in libros inverecundos congessere; atque ejusmodi librorum pestis in omnem partem diffusa. Cujus quidem rei exempla proferre aliqua nobis sufficiat. Stourdza, nescio quis, turpi edito opusculo cui tit. *Consideratio super ecclesia orthodoxa Græco-Russa*, nobilitatem generis assecutus est, et 20,000 *rublorum*, quos dicunt, munere donatus. Item Karamsin inter optimates adscriptus est, viginti possessionibus auctus, ditatusque ingenti summa 500,000 *rublorum* ob opus inscriptum: *Historia imperii Russici*; posterius hoc opus cujus auctor furore impotens in Ecclesiam Romanam debacchatur, non modo tanquam classicum usurpatur in scholis publicis, sed etiam sumptibus imperii Russici in omnes prope usitatas nunc temporis linguas conversum est. Constantinus œconomus, quod an. 1835 Petropoli satyras conscripserit in religionem catholicam, non ita pridem propositus est ad episcopatum in novo Græciæ regno, qui tamen ob effrontem impudentiam et calumnias, ab ipso clero Græco repulsam sustinere debuit. Filaret præsens metropolita Moscoviensis hortatu regiminis Russici dialogos composuit *inter dubitantem et persuasum de orthodoxia Græco-Russicæ ecclesiæ;* in his nihil omittit, quod invidiam possit in Ecclesiam Romanam concitare, eamque abjecta prorsus omni verecundia accusat defectionis, sacrilegii et tyrannidis. Porro hic liber Petropoli an. 1829 primo typis excusus, jussu Imperatoris in *omnia* imperii gymnasia invectus est, ut in usu catechismi historici ac dogmatici adhibeatur. Prætermitto iniquas artes, quibus homines agrestes coguntur ejurare catholicam fidem, ac, si repugnent, crudelissimo verberationis genere, quod ibi *Knut* vulgo nominant, cædi jubentur, ita ut non pauci in medio cruciatu vitam amittant. Hæc aliaque prope innumera, quorum documenta vulgatissima in omnium prope manibus sunt (Cf. inter cætera *Ukase* 10 Febr. 1832, item aliud *Ukase* datum paulo post, quo supprimuntur monasteria seu conventus 1946; *Ephemerides ministerii interioris*, die 10 (22) Febr. 1836; *Ukase*, quo erigitur episcopatus græco-schismaticus 12 (24) Jun. 1835; *Ukase* 22 Apr. 1834, item aliud 23 Nov. 1835, circa conjugia mixta, etc. etc.); hæc, inquam, rei catholicæ subvertendæ geruntur in imperio Russico. Horum exitus ejusmodi fuit, ut plus quam se-

322. Constat itaque quod demonstrandum assumpsimus, acatholicos nempe jura omnia æquitatis violare, proindeque auctoritate sua perniciosissime abuti, dum cogere nituntur sacerdotes catholicos ad cohonestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ neglectis ecclesiasticis legibus contrahuntur.

DIFFICULTATES.

323. I. *Obj.* 1° Reus efficitur, qui leges patrias violare præsumit; ita porro se gerunt, qui honestare recusant consuetis solemnitatibus connubia mixta iis cautionibus prætermissis, quæ civilibus regni legibus non probantur. 2° Neque id immerito, sive quia nulla externa potestas, cujusmodi est pontificia, immiscere se potest politicæ alicujus regni administrationi sine *placito regio;* 3° sive quia conditiones, quas Catholici exigunt, tolerantiæ adversantur, ac propterea conscientiæ libertati et paci tum publicæ tum domesticæ, atque discordias mutuas in familiis alunt. 4° Igitur istas *cautiones*, uti vocant, principes acatholici interdixere æquissimis legibus, quas siqui prætergredi audeant, meritis pœnis jure mulctandi sunt, ut pacis perturbatores ac læsæ majestatis rei. 5° Præterea nemo est qui nesciat, quod, si forte duarum potestatum auctoritas ex adverso concurrat, subditi teneantur sui principis auctoritati parere, alioquin status in statu constitueretur, 6° præsertim cum principis munus sit publico bono prospicere. 7° Nulla proinde æquitatis jura acatholici lædunt, dum sacerdotes catholicos, omissis quibusvis cautionibus, ad connubia mixta consuetis ritibus cohonestanda adigunt. 8° Falsum est aut catholicæ religionis odio, aut suæ sectæ amplificandæ studio, quæ catholicorum calumnia est, principes acatholicos ista jussisse; sed ex aliis plane causis iisdemque justissimis ad hæc jubenda ii fuere permoti. Ergo.

324. ***Resp.*** ***Ad*** 1^{m}, ***Dist.*** Reus efficitur, qui leges patrias violat justas, ***conc.*** injustas, quasque propterea salva conscien-

xagies centena millia (vulgo 6 *milliones*) Catholicorum avulsi jam sint, dimidii fere sæculi spatio, ab unitate catholica! Quod ad regnum Borussicum attinet, ne in similibus enarrandis videar esse prolixior, adeat qui cupit ista cognoscere op. cit. *Collectiones ad historiam ecclesiast. sæc.* XIX, *in Germania*, etc., Augustæ Vindel. 1835, cui tamen plura additamenta fieri possent.

Utrumque tamen hoc gubernium die 12 Sept. an. 1772 publice, solemniter ac sancte promiserat, permissurum se novis subditis liberum omnino religionis exercitium; seque pariter solemni fide obstrinxerat servando *tractatui* an. 1770, quem *pacta conventa* nominare solent, ut scilicet religio, cultus et disciplina ecclesiastica in provinciis a se recens acquisitis conservaretur in *statu quo*, ut ajunt, nihil autem attentaretur unquam imposterum, quod pervertere statum illum aliqua ratione possit.

tia servare nequit, *neg.* Jam vero tales leges illæ censeri debent, quibus aliquid vel præcipitur, vel prohibetur, quod adversatur religioni, qua nihil antiquius homini esse debet. Igitur qui metu pœnarum his legibus obtemperaret, ille religioni in re gravissima injurius atque in se ipsum iniquus, non modo imbecillitatis, sed etiam impietatis pessimum exemplum proderet. Et sane si, quæ objicitur ratio, sua veritate constaret, potuissent pariter imperatores ethnici, ariani, iconoclastæ de violatis patriis legibus Christianos atque Catholicos incusare, dum hi detrectabant aut thus adolere idolis, aut arianismum, reliquasque hæreses profiteri, quod nemo sanus dicet. Porro lex, quæ vetat sacerdotibus quominus benedictione aliove ritu sacro honestent nuptias mixtas, neglectis cautionibus præscriptis, ab Ecclesia constituta est juxta potestatem sibi divinitus attributam ad religionem tuendam, hinc eam legem prætergredi scelus nefarium est. Quamobrem cum ecclesiastica potestas civili opponitur, in iis maxime, a quibus integritas religionis pendet, tenetur quisque ex conscientia auctoritati ecclesiasticæ, quæ sola est in rebus spiritualibus legitima, obtemperare, civili autem *passive* resistere. Hoc ab innumeris etiam catholicæ fidei martyribus factum accepimus, quibus in ore fuit præclara illa vox: ***Oportet obedire Deo magis quam hominibus***, et ***Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo.***

325. *Ad* 2^m^, *Neg.* Tum quia juxta professionem religionis catholicæ pontificia auctoritas dici nequit externa respectu quorumcumque fidelium; nam Christus Petro ejusque legitimis successoribus omnes prorsus agnos et oves suas pascendas commisit juxta illud Joan. XXI, 15—17: ***Pasce agnos meos*** ... ***pasce oves meas;*** tum quia Romani Pontifices, ut paulo ante diximus, non constituerunt leges illas, sed earum urgent executionem, utpote earum custodes et vindices. Quum vero Concilia canonicas leges ediderunt, ignotum adhuc erat novum illud de *placito regio* commentum, quod postremis his temporibus ab aulicis scriptoribus invectum est. Quod si absurdum est affirmare Ecclesiæ leges, quæ pro objecto habent res mere spirituales, vim obligandi mutuari a *placito regio* principum etiam Catholicorum, quanto magis absurdum et absonum est asserere vim illam leges ecclesiasticas mutuari a sanctione principum acatholicorum, hæreticorum videlicet, schismaticorum aut infidelium?

326. *Ad* 3^m^, *Dist.* Conditiones illæ adversantur *tolerantiæ religiosæ* seu professioni promiscuæ veræ et falsæ religionis, erroris et veritatis, *conc. tolerantiæ politicæ* seu *civili*, *neg.* Possunt quidem acatholici pro ingenii sui libidine religionem cudere, dogmata contraria miscere, ex lutherana et calvinistica secta tertiam nescio quam utraque absurdiorem consuere,

quam *evangelicam* [1]) nominent; non enim in magno discrimine ponendum est, sive unum sive alterum errorem profiteantur, sive etiam plures simul: at id nequeunt præstare Catholici, quibus unica vera religio est, ad exclusionem absolutam quarumcumque sectarum et errorum, dicente Apostolo: *Unus Dominus*, *una fides*, *unum baptisma* [2]). Istud tamen non impedit quominus politice omnes tolerentur. Quod si adversarii adeo solliciti sunt de conscientiæ libertate, quare hanc adimunt sacerdotibus catholicis eos cogendo ad id præstandum, quod ipsi salva conscientiæ libertate præstare non possunt? Si adeo ipsis cordi est pax publica et domestica, quare tanta animorum contentione promovent conjugia mixta, quæ norunt cum pace consistere non posse [3])? Pax illa, quam acatholici vellent obtrudere, quovis bello periculosior est, eo quippe spectat, ut sensus omnis religionis ex animis hominum radicitus evellatur. Cæterum quoniam fœminarum acatholicarum penuria non est, eas sibi poterunt acatholici in Matrimonium jungere, et cum eisdem pacate tandem et tranquille vivere. Quid! quod ipsi optime norunt, quibus obligationibus Catholici teneantur, ut licite valeant mixta inire conjugia? Igitur cum se ultro iisdem conditionibus subjiciant, non est cur de domesticis dissidiis conquerantur, si ejusmodi conditiones pars catholica pro suo jure servare velit.

327. *Ad* 4m, *Neg.* Ut patet ex modo dictis; præsertim si principes isti acatholici, qui tales leges ferunt aut tulerunt, solemni pacto se adstrinxerint ad conservandam suorum subditorum religionem in *statu quo* eam repererunt, ac se obligaverint ad nullas invehendas novitates contra disciplinam et praxim, quæ prius in illis regionibus obtinebant. Violati proinde fœderis rei dicendi sunt, qui secus agunt, ac propria auctoritate abuti contra omnia æquitatis jura. Rationes seu motiva, quæ postea adducuntur ad innovationes honestandas et violentias, quas exercent, sunt illa ipsa, quæ in Æsopianis

1) Tali denominatione insignita est nova, ut vocant, forma religiosa, quam Fridericus Guillelmus III, Rex Borussiæ, invexit, ac in nova sua *Agenda* suis subditis Protestantibus servandam proposuit. Plura hic observari possent, quæ vel invito in mentem subeunt. Verum ea ita silentio premo, ut prætermittere nequeam, consuevisse veteres hæreticos fucum facere imperitis speciosi alicujus nominis usurpatione. Sane S. Augustinus in lib. *De hæresibus* ad Quodvultdeum, inter cæteros n. 39 recenset *Angelicos*, et n. 40 *Apostolicos*. Magnifica tamen hæc nomina efficere non potuerunt, ut magniloqui illi aut non essent aut non haberentur hæretici. Adeo verum est magna nomina rerum naturam non immutare!

2) Eph. IV, 5: *Εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα.*

3) Ut zeli hujus immoderati unum aliquod exemplum referamus, notum est ex op. cit. *Collectiones ad hist. eccles. sæc.* XIX, *in Germania*, etc., pag. 63, regimen Borussicum innumeros juvenes protestantes destinare ad officia civilia et militaria obeunda in regionibus seu provinciis pure catholicis, ut scilicet puellarum genere atque opibus præstantium sibi poscant connubia; atque ita in illis provinciis primariæ ac nobiles familiæ, quæ civitatum firmamenta sunt, incipiant lue protestantica depravari.

fabulis lupus ingerit adversus agnum, aut leo in partitione prædæ. Quod vero adjicitur de perturbatione pacis, ac læsæ majestatis crimine, solidius fundamentum non habet; siquidem ipsi principes acatholici sunt, qui tranquillum rerum statum, qui prius vigebat, perturbarunt; ipsi omnia susdeque verterunt leges conficiendo, quæ illæsa conscientia ac salvis juribus, naturali, divino et ecclesiastico servari nequeunt. Sibi propterea imputare debent, si sacerdotes catholicos reluctantes experiuntur. Quare non magis perturbatores ac læsæ majestatis rei dicendi sunt catholici sacerdotes dum renuunt latis ejusmodi legibus obtemperare, quam perturbatores ac rei læsæ majestatis dicendi essent antiqui martyres, qui idola colere, aut arianam, aliasve hæreses profiteri, secus ac postularent Imperatorum edicta, detrectabant. Nec vero æquiori jure principes acatholici Catholicos in præsenti pœnis afficiunt, quam olim ethnici et hæretici in Christianos et Catholicos suppliciis adhibitis desævirent. Par utrobique ratio omnino est, cum utrobique agatur de libertate conscientiæ tuenda.

328. ***Ad*** 5^{m}, ***Dist.*** Si princeps non prætergrediatur suæ potestatis limites, ***trans.*** vel ***conc.*** si eos prætergrediatur, ut in casu nostro, ***neg.*** Objectum enim de quo præsentem quæstionem instituimus est mere spirituale, atque adeo alienum prorsus a potestate politica: alioquin si principes acatholici cogere possent sacerdotes catholicos ad impertiendam illicitam benedictionem, seu, quod idem est, ad probanda conjugia, quæ Ecclesia innixa juri divino et naturali detestatur, possent eodem jure potestatem exercere in Sacramenta reliqua [1]), in veritates dogmaticas quæ ipsis non pro-

1) Ne videar aut conjecturis, aut suspicionibus indulgere, ob oculos ponam particulam epistolæ quam Frid. Guillelmus ad quatuor Episcopos dedit die 28 Febr. 1828, qua rex *evangelicus* dum eis facultatem facit, ut ad Sedem Apostolicam se convertant, responsione nulla expectata, immiscet se iis rebus, quæ in tota religione sanctissimæ sunt, secretis scilicet sacræ confessionis arcanis. En ejus verba . . . Cependant, pour calmer *vos scrupules*, je consens à ce que vous vous adressiez au Pape, auquel vous exposerez la question, et je donnerai l'ordre à mon ministre près la cour de Rome, de presser la décision pontificale. Dans la confiance fondée que cette decision favorable et pacifiante ne se fera pas attendre, je veux bien suspendre la publication de quelques ordonnances, et surtout d'une loi pénale déstinée à assurer l'exécution du decret 17 Août 1825; dans le cas où mes *justes* espérances viendraient à être trompées. En attendant, je m'en repose sur votre zèle et sur votre vigilance pour qu'il ne se représente plus de ces irrégularités, qui, d'après votre opinion même et celle des autres Evêques des provinces de l'Ouest n'ont pas de rapport avec la question des *Mariages sans réserves*, et qui d'après les lois fondamentales de ma monarchie, sont incompatibles avec l'ordre public et avec la liberté des consciences. De ce nombre sont d'abord le refus de publier, dans les Eglises catholiques, les bans de Mariages de ceux qui ne veulent point prendre l'engagement dont j'ai parlé, et en second lieu, *le refus de l'absolution*, par lequel les prêtres catholiques punissent celui de leur communion dont le Mariage a été béni dans une église *évangélique*, parvenant ainsi indirectement à arracher des deux époux une promesse forcée. *Je ne puis et je ne dois plus souffrir un seul in-*

bantur, et ut uno verbo complectar omnia, profani homines fieri possent arbitri religionis divinæ. Hæc in religione, seu potius secta, ut ajunt, protestantica quæ humani cerebri artificium est, locum habeant, per nos licet; at in religione catholica divinitus instituta non habent. Quod autem adjicitur, non debere constitui *statum in statu*, quædam est politicorum cantilena, quæ risum provocat, et fortasse iidem ipsi qui talia proferunt, quid sibi velint non intelligunt, nisi contendant Evangelium ipsum in regionibus infidelium promulgari non debere, ne aliter *status in statu* constituatur.

329. *Ad* 6m, *Dist.* Munus principis est prospicere publico bono per media legitima, *conc.* per media illegitima, *neg.* Tale profecto principis munus est; ast nunquam princeps publico subditorum suorum bono prospiciet, nec illud consequetur per leges, quæ ipsis libertatem auferant profitendi sancte integreque catholicam religionem.

330. *Ad* 7m, *Neg.* Omnia quin potius pessumdant. Etenim 1° aperte violant solemnes promissiones, quibus, ut vidimus se obstrinxerunt [1]; 2° violant libertatem religiosam sacerdotum, et sponsæ catholicæ, cui non amplius licet in Matrimonio contrahendo ea uti juris æqualitate, qua a lege evangelica donata est [2]; 3° hæc violant quin consilium ullum aliud sibi propositum habere possint, quam ut sacerdotes ipsos catholicos cogant sacrilegam conferre operam ad religionem catholicam evertendam. Nam hujusmodi benedictio

stant une atteinte si violente portée à la paix des familles et à la liberté de conscience, en dépit des lois. Ainsi donc, d'un côté, pour éviter d'exaspérer et de froisser les esprits; de l'autre, *pour mettre le clergé dans l'impossibilité de dire que l'inviolabilité du secret de la Confession ne lui permet pas de déclarer que le refus de l'absolution tient à une autre cause*, et pour l'empêcher ainsi, non seulement d'échapper aux lois, *mains encore de présenter sous un jour odieux une mesure indispensable à leur maintien*; j'attends de vous que convaincus de la nécessité des mesures à prendre, vous preniez celles que votre autorité épiscopale met à votre disposition, afin de prévenir de pareils abus, et de les réprimer s'ils venaient encore à se manifester." Cf. op. cit. *Lettr. sur l'affaire de Cologne*, etc. pag. 27 et seqq.

1) Hanc solemnem promissionem in mentem revocat regi Borussiæ Arch. Posnaniensis Dunin in literis ad eundem datis die 26 Octob. 1837 scribens: „Lorsqu'en 1815, Votre Majesté prit de nouveau possession du grand duché de Posen, elle fit le 15 Mai de la même année aux habitans de ce grand-duché cette promesse solennelle: *Votre religion sera maintenue.*" Cf. *Lettr. sur l'affaire de Cologne*, etc. pag. 74. Cf. præterea quæ de promissionibus Catharinæ, et Friderici II factis an. 1772, paulo ante scripsimus.

2) Cf. Cl. Joan. Joseph. Ignat. Döllinger Prof. ord. Theologiæ in universitate Monachiensi egregium opusc. cui tit. *Ueber gemischte Ehen. Eine Stimme zum Frieden*, seu *De Matrimoniis mixtis. Vox pacis*, edit. IV, Regensburg 1838, pag. 20. Sæpe posthac hoc opusculo utar, cum ejus auctor non minus doctus et eruditus sit, quam sincerus Catholicus. Divina providentia factum est, ut difficillimis his temporibus universitas Monachiensis instructa sit professoribus doctissimis et sana doctrina pollentibus, qui sese opponere valeant inanibus conatibus et perversis machinationibus adversariorum Ecclesiæ Catholicæ. Inter eos distinctum occupat locum Dr. Gœrres quem vere vocaveris *evangelicorum* malleum.

ad valorem conjugii non requiritur, cum a servanda forma in ejus celebratione per Concilium Tridentinum jussa Pontifex dispensaverit; nec ut licitum possit reddere, quod est illicitum suapte natura; nec ad conscientiæ pacem contrahentibus conciliandam, qui probe intelligunt ex benedictione per vim extorta nullo modo adimi intrinsecam deformitatem conjugiis contra omnia jura initis; nec demum exigi potest, ut contrahentium votis satisfiat; nam pars acatholica eo ritu, qui a suo protestante ministro peragitur contenta, hujusmodi benedictionem contemnit; pars vero catholica negligit, quippe quæ novit sine tali benedictione Matrimonium validum constare. Unum igitur illud restat, quod velint principes acatholici sacerdotes cogere, ut extrinseca quadam sacri ritus specie ostendant probare se et publice honestare hæc illicita conjugia; seu quod idem est, ut aperte profiteantur, nihil illegitimum in hisce nuptiis reperiri, et ad *protestantismum* provehendum nefario ministerio concurrant 1).

331. ***Ad*** 8m, ***Dist.*** Si verba attendantur; ***conc.*** si facta, ***neg.*** Nunquam profecto dicent acatholici consilia cogitationesque suas ad rem catholicam subvertendam spectare; imo vero si loquentes illos audias, tutores se catholicæ religionis esse, ac si superis placet, defensores etiam atque patronos verbis amplissimis prædicabunt 2). Verum si animum adjungamus ad ea facta expendenda, quæ lapsu temporis contingunt, tum demum intelligemus, quo pertineat catholicæ rei ab istis suscepta defensio. Videbimus enim religionem catholicam in multis regionibus, in quibus olim florentissima extitit, nunc hisce tutoribus ac patronis ad interitum ruere 3). Atque in aliis etiam provinciis quæ sub istorum hominum imperio continentur, idem exitus foret pertimescendus, nisi supernus quidam animi vigor, quo novitatibus acriter resistant, sacerdotum pectora communiret. Quanquam neque illud omnino verum est, adeo astute sua consilia acatholicos moliri, ut quo intendatur, non innotescat 4). Cæterum si ta-

1) Cf. Döllinger op. cit. pag. 9 et seqq.

2) Sane Von Altenstein, Bunsen, et ephemerides mercede conductæ certatim extollunt benignitatem, munificentiam, clementiam summam, præclare gesta a regimine Borussiæ in gratiam religionis catholicæ. Eadem ratione qua olim clementia regiminis Anglici sub Elisabetha ad sidera tollebatur, dum sanguine Catholicorum Anglia redundaret. At postea altera fœmina protestans D. De Staël eam nuncupavit *Tiberium feminilem.*

3) Recolantur quæ paulo ante attulimus de statu religionis catholicæ in ditionibus Russica et Borussica.

4) Hujus rei documentum luculentissimum exhibet quoad Borussiam epistola, quæ regis jussu data est ad quemdam provinciæ consiliarium protestantem, eo quod filium suum siverit ad religionem catholicam informari. „J'ai appris, *scribitur*, que vous avez fait élever dans la Religion catholique votre fils . . . quoique vous apparteniez vous-même à la religion *évangélique*. Bien qu'une telle conduite puisse invoquer sa justification dans les lois, je ne puis m'empêcher de vous déclarer que vous avez montré par là pour votre religion *une indifférence coupable* qu'il est de mon devoir de blâmer."

lia adversus se tentari forte a principibus catholicis animadverterent, clamoribus implerent omnia; at cum illi eadem faciant, rem æquissimam, causamque justissimam ex eorum verbis taciti æstimare debemus.

332. II. *Obj.* Atqui leges quæ cogunt sacerdotes catholicos ad consecranda sive benedictione sive alio ritu sacro mixta conjugia, etiam quando sponsi detrectant se obstringere ad instituendam omnem sobolem in religione catholica, innituntur principiis justitiæ et æquitatis. Ac 1° innituntur perfecta conditionis paritate, quæ intercedere debet inter utriusque *confessionis*, catholicæ scilicet et acatholicæ, contrahentes; minister enim protestans nullam exigit sponsionem, ut sponsis benedictionem impertiatur, ergo neque eam exigere debet sacerdos catholicus; alioquin si ab utroque denegaretur benedictio, nullus jam esset reliquus conjugiis mixtis locus, quod quidem magnum civili societati detrimentum importaret [1]); 2° innituntur patrocinio quod princeps suscipere debet cujuslibet religionis, quam sui subditi sectantur, et maxime *dominantis*, uti solemus vulgo dicere. Admissa enim cautione quam Catholici exigunt, ii conditione uterentur multo meliore, opesque suæ religionis non modo confirmarent, sed etiam augerent. Huc sane tendit Ecclesia Catholica, quæ hac ratione promovet eam, quam vocant *tacitam reformationem*, quæ sensim quidem, ast certo illam evertet, quam tercentum abhinc annis majores nostri tanto studio peregerunt [2]); 3° innituntur ipsis Catholicorum principiis: ideo enim juxta catholicam doctrinam nequeunt sacerdotes impertiri ejusmodi benedictionem nuptiis mixtis absque prævia sponsione, quia illæ adversantur fini præcipuo conjugii christiani, quod dignitate Sacramenti a Christo auctum est, nempe: ***Ut populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur atque educaretur***, uti loquitur Catechismus Romanus [3]), seu ad conservationem et augmentum Ecclesiæ Catholicæ. Atqui hæc eadem ratio æque militat pro ministris protestantibus, cum etiam ecclesia protestans velit ut conjunctio matrimonialis juvet ad doctrinæ suæ fines

En quo tendat istorum zelus! Cf. *L'Ami de la Relig.* 5 Juin. 1838. Quoad Russiam vero alterum non minus luculentum documentum suppeditat edictum (*Ukase*) datum ab Imp. Nicolao die 2 Januar. 1839, relatum in *Ephemeride officiali Petropolitana* atque insertum in *ephemer. Augustæ Vindelic.* die 19 ejusd. mensis. Hoc imperiali decreto integra promittitur libertas cunctis ad metalla aliaque opera publica damnatis, qui *profiteri velint religionem dominantem* (istorum damnatorum plerique sunt Catholici Poloni utriusque ritus, græci nempe et latini). Neque hic stetit Imperatoris munificentia, sed apostatis præterea hic honos tribuitur, ut aureum numisma cæruleo lemnisco e collo pendens deferant, ad instar scilicet equestris insignis ordinis *S. Annæ.*

1) Ita *Ephemerides univers. Rheni inferioris* die 6 Jan. 1838.

2) Ita cit. *Ephemerides Rheni inferioris* in art. inserto dieb. 8, 9, 10, 11 Feb. eusd. anni.

3) Part. II, cap. 8, sect. 1, n. 15.

latius augendos, ac propterea protestantes ministri quoque munere et religione teneantur efficere, ut proles instituatur in religione *evangelica* 1). Quæ cum ita se habeant, patet 4° posse quidem sacerdotes catholicos, prout leges iis ultro permittunt, hortatibus inducere partem catholicam, ne sinat prolem institui in alia religione, minime vero posse ab utroque contrahente exigere formalem, ut vocant, pollicitationem de instituenda omni sobole in religione catholica, quod leges vetant; 5° secus agere esset abripi principio intolerantiæ et *fanatismi* aut superstitionis, quod scilicet, *nequeat Ecclesia impertiri benedictionem suam illi conjugio cujus proles damnationi educaretur* 2); 6° eo vel magis, quod hic non agitur de aliquo fidei articulo, sed de praxi ad mutabilem disciplinam spectante, in qua proinde Ecclesia debet sese accommodare iis, quæ præsens rerum status ac relationes cum alia confessione exposcunt, prout reipsa sapienter se gerunt ministri protestantes, qui non abnuunt in conjugiis mixtis commendabili prorsus indulgentia suam agendi rationem *necessitati sociali* attemperare 3). Ergo.

333. *Resp. Neg. ant. Ad* 1m *prob. Dist.* Si eadem ratio vigeret pro sacerdote catholico in exigenda prævia illa conjugum pollicitatione, quæ viget pro ministro protestante in ea non exigenda, *conc.* si longe diversa omnino vigeat, *neg.* Jam vero sacerdos catholicus cogitur ad ejusmodi pollicitationem exigendam 1° ex Ecclesiæ legibus, quibus ex conscientia obtemperare debet, nisi velit gravi scelere se commaculare; 2° ex ipsa rei natura, qua fit ut nequeat ritu sacro honestare conjugium illicitum et sacrilegum, cujusmodi illorum est, qui actu constituti ac dispositi sunt ad instituendam sobolem in ea secta quam ipsi fide tenent falsam esse, et in qua culpabiliter ex hac vita decedenti nullus patet aditus ad salutem; 3° ex necessitate patefaciendi errorem, quem profitetur Ecclesia cujus sacerdos minister est, erga sacrilegas ejusmodi nuptias. His porro rationum momentis permoveri nequit minister protestans, qui nullam sibi superiorem auctoritatem agnoscit in religionis negotio; qui profitetur tolerantiam religiosam, ita ut in qualibet *confessione*, ut vocant (perinde ac si Protestantes fidei confessionem aliquam haberent), quilibet possit salutem æternam adipisci 4); qui demum nullam tribuit conjugio Sacramenti dignitatem. Nunc vero et illud adjicimus, falsum esse tolli perfectam illam conditionis parita-

1) In cit. *Ephemer.* loc. cit.
2) Ibid. in art. 6 Januar.
3) Ibid.
4) Cf. quæ scripsimus in tract. *De vera religione* part. II, prop. XII, ubi ostendimus Protestantes recentiores passim tolerantiam hanc religiosam profiteri; qui vero secus sentiunt, pugnant cum ipsis protestantismi principiis.

tem per Catholicæ Ecclesiæ praxim, atque impediri connubia mixta. Nam si sponsi renuant se subjicere conditioni sine qua non tribuitur illis benedictio a sacerdote catholico, se convertunt ad ministrum protestantem, qui eam illico ipsis ex animo impertitur [1]).

334. *Ad* 2[m], *Neg.* Ut enim princeps acatholicus æquo jure diversæ communionis asseclas tueri dicatur, debet prout unaquæque fert religio, iisdem patrocinari. Cum vero Ecclesia Catholica profiteatur, se abhorrere ab ejusmodi conjugiis eaque detestari, profecto qui cogit sacerdotes ad has nuptias positive ritu sacro probandas, convincitur his suis legibus non se patrocinari Catholicis, sed eos penitus opprimere. Id porro magis confirmatur ex eo, quod ejusmodi conjugia absque benedictionis collatione, imo absque forma præscripta a Tridentino, fuerint, saltem quoad illas provincias de quibus potissimum agimus, valida declarata.

335. Quod vero adjicitur de mente Ecclesiæ Catholicæ delendi reformationem tribus abhinc sæculis tanto molimine inductam, possemus reponere, ipsam in hoc fungi munere sibi a Christo demandato prædicandi Evangelium omni creaturæ, docendique omnes gentes sive infideles sive apostatas, eas revocando ad unice veram religionem, reducendo oves errantes ad unicum Christi ovile et ad pastorem a quo discesserant, ac proinde devios quosque ad salutis tramitem, quærendo quod perierat [2]). Verum hoc prætermisso, si talis esset Ecclesiæ mens in cautione illa exigenda, Ecclesia promoveret quacumque posset ope ejusmodi mixta connubia, induceret filios suos ad has nuptias ineundas, ut Protestantes facere consueverunt. Atqui Ecclesia fideles suos omni modo avertit ac retrahit ab his nuptiis ineundis; admonet Episcopos et parochos ut omni qua possunt ratione avertere

1) Quinimo Protestantes, ut vidimus, Catholicos ad petendam a suis ministellis eam quam vocant benedictionem invitant; et eo nomine alliciunt, quod hac ratione in ipsorum sit potestate novas, cum libuerit, nuptias inire. Commoda plane *reformatio*!

2) Ecclesia enim Catholica, quæ Ecclesia est omnium sæculorum, utpote a Christo fundata, quovis sæculo rebelles filios suos ad se revertentes collegit, et ad unitatem a qua recesserant revocavit. Ita recepit Gnosticos, Manichæos, Arianos, Macedonianos, Nestorianos, Eutychianos, etc.; nunc colligit Lutheranos, Calvinistas, Socinianos, Evangelicos, Rationalistas, et siqui alii sunt, qui a veritatis via, ac propterea a via æternæ salutis deflexerint. Missio enim quam ipsa accepit a Christo Fundatore suo tam se porrigit ad infideles, quam ad hæreticos, et apostatas et incredulos, quicumque demum sint aut quovis nomine vocentur. Nunquam fieri potest, ut Ecclesia ab hoc salutari ministerio desistat. Omnes schismatici, hæretici et apostatæ fuerunt aliquando filii sui, saltem ratione baptismi, ideoque multo minus potest Ecclesia negligere, quod in se est, istorum æternam salutem. Equidem novi hæc Protestantibus non arridere. Ast velint nolint, ita se res habet. Accusent licet Ecclesiam catholicam superstitionis, intolerantiæ, *fanatismi*, perinde est; nec enim veritas immutari idcirco potest.

satagant subditos suos ab his conjugiis, quamvis sponsionem præmittant de institutione prolis universæ in religione catholica [1]). Cum id præstare integrum Ecclesiæ fuerit, cavit tamen ne ea conjugia fierent [2]).

336. Supponunt præterea adversarii in hac difficultate, deterreri Catholicos a jungendis nuptiis cum hæreticis ob denegatam benedictionem; at experientia contrarium evincit in ordinum præsertim nobiliorum cœtu, qui aut velut inanem cultus speciem hanc benedictionem spectant, aut humanos favores æternæ saluti præferunt: ejusmodi porro hominum nunquam exiguus est numerus [3]). Accedit Protestantes, si quod detrimentum inde patiantur, abunde sibi compensare tum ex sobole quam ex ministrorum suorum conjugiis percipiunt, tum ex statu fluctuanti et instabili propriæ doctrinæ, quæ sese attemperat individuis, ætatibus et conditionibus uniuscujusque, quo fit, ut plures semper inveniantur qui *facilem* hanc potius *reformationem* amplecti velint, quam se subjicere rigidæ atque inflexibili Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ et praxi [4]); tum ex libertate quam tribuunt divortii faciendi, quando quis propriæ uxoris pertæsus sit, ac novam appetat; tum denique ex statu politico Germaniæ, in qua Catholici ut plurimum sub regimine principum protestantium inveniuntur, qui nihil intentatum relinquunt, quo protestantismum provehant cum catholicæ religionis pernicie [5]). Quare si quid in ejusmodi rerum vicibus instat periculi, totum id Catholicis instat.

337. ***Ad*** 3m, ***Neg. min.*** Tum quia Protestantium sectæ nullum principium, seu centrum unitatis habent, et idcirco communis auctoritatis interprete quodam, et quasi nuncio destituun-

1) Cf. hæc documenta apud Moser in op. sæpius cit. *De impedimentis Matrimonii.* Nonnulla ex iis nos superius dedimus.

2) Cf. Döllinger op. cit. pag. 24.

3) Ibid. pag. 26.

4) Cf. Ibid. pag. 17 et seq., qui accurate observat olim non parum Ecclesiam profecisse ex intestinis diversarum sectarum dissentionibus ac mutuis bellis quibus ad internecionem usque altera alteram persequebatur; ast vero nunc ex externo fœdere inter omnes sectas inito, quæ protestantismi commune nomen usurpant, factum esse ut non leve ex hac parte Ecclesia detrimentum passa sit. Posset recte affirmari unicam jam dari in religione divisionem, Catholicorum scilicet et acatholicorum, quia acatholici omnes sive schismatici, sive hæretici, sive infideles unanimi prorsus ratione conspirant, et vires jungunt adversus Ecclesiam Catholicam, quæ præterea luget non paucos filios suos ad inimicorum castra descivisse, et cum illis in eundem finem inivisse fœdus. Porro rem hanc serio perpendenti, id argumento ineluctabili erit, unicam veram religionem in Ecclesia Catholica inveniri, quæ non ab alio quam a Deo fundatore suo regitur, neque in humanis ullis subsidiis spem suam collocare potest. Quam bene posset Ecclesia Catholica iniquis his temporibus Apostolorum verba usurpare Act. IV, 24 et seqq. *Domine . . . qui Spiritu Sancto, per os patris nostri David, pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus? Convenerunt vere adversus puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israël.*

5) Cf. Döllinger Ibid.

tur, quo fit ut plane ignoremus quid velint aut nolint; tum quia si negationem excipias, id est, abnegationem catholicæ veritatis in qua sola omnes unanimi plane consensu conveniunt, nullam habent doctrinam positivam in qua coalescant, si incipias ab articulo de existentia Dei et desinas in articulum de futura carnis resurrectione, et vita æterna, atque a primo bibliorum libro, nempe Genesi, donec ad postremum pervenias qui est Apocalypsis 1); nullam fidem, nullam certam ethices ac praxis normam 2); tum denique quia nullo scrupulo anguntur in

1) Cf. Quæ scripsimus in tract. *De vera religione* part. II, propp. VI, VII, et IX, cum appositis adnotationibus. Illis documentis nunc adjici debet opus *eminenter protestans* quod non ita pridem vulgavit Dr. Strauss Professor in universitate Tubingensi. Hic auctor protestans in Vita Christi Jesu longa dissertationum philologicarum et criticarum serie sibi proposuit evertere authenticitatem omnium Evangeliorum; atque in Christo Jesu non aliud agnovit, nisi *ideam symbolicam humanitatis.* Sub hoc respectu non abnuit Strauss admittere Jesum Christum veluti Deum hominem, veluti centrum unionis naturæ divinæ et humanæ, ac denique veluti mentem infinitam, quæ se manifestat in finito, quin amittat conscientiam pristini status sui. Dixi hoc opus esse *eminenter protestans,* quia profluit ex intima protestantismi essentia seu natura, quæ tota consistit in libertate examinis, et in independentia absoluta rationis seu spiritus privati a quavis auctoritate, sive in dijudicandis libris canonicis et inspiratis a non canonicis et non inspiratis, sive in sensu determinando horum librorum. Haud plane ignoro viginti, aliosve fortasse plures insurrexisse ex Protestantibus qui calamum acuerint adversus Strauss, ut sic protestantismum ab hac impietatis nota liberarent; ast et illud novi, nonnisi infelici prorsus exitu id eos præstitisse, aut præstare posse ex suis principiis. Nam Strauss usus est jure suo, seu jure quod ipsi tribuit protestantismus in utroque examine instituendo, eodem nempe jure quo ante ipsum ex eodem principio usus jam fuerat alter protestans Carol. Hase, in Vita pariter quam edidit Christi Jesu, aliique protestantes Rationalistæ usi fuerant et ad eamdem conclusionem devenerant. Quomodo itaque poterunt Protestantes sive Strauss, sive Rationalistas reliquos refellere, quin ipsum fundamentum protestantismi penitus subruant? Egregie porro ex hac saltem parte id ostendit Wegscheider, qui in præf. ad suas institutiones theologicas evincit rationalismum ex intima protestantismi essentia profluere, qualis a Luthero institutus est, cujus propterea *piis* manibus suum voluit opus esse dicatum. Verum juverit hoc confirmare auctoritate hominis haud suspecti, scilicet, Judæo-increduli Salvador. Hic siquidem in op. *Jésus-Christ et sa doctrine.* Paris 1838, tom. I, *Préface* pag. 19, loquens de opere Strauss, hæc habet: *Enfin, l'ouvrage du professeur de Tubingue a surtout un grand sens comme dernière expression de l'esprit du protestantisme. La réforme s'était fait illusion à elle même, en se croyant un mouvement tout chrétien, un retour pur et simple aux doctrines évangéliques.* Ex his intelligimus, 1° justos fuisse meritorum Strauss erga protestantismum æstimatores eos, qui non ita pridem ipsum elegerunt ad *cathedram theologicam* Tigurinam, perperam imperitis non paucis obnitentibus, qui nondum pervenire potuerunt ad legitimas protestantismi conclusiones; intelligimus 2° quo sensu Protestantes sibi adsciverint nomen *Evangelicorum*, eadem nempe significatione qua Scipioni cognomentum Africani fuit, deleta Carthagine Africæ metropoli. Quo sensu neque nos abnuimus Protestantes *Evangelicos* nuncupare.

2) Hujus rei pariter documenta dedimus tract. et loc. cit. Heic vero ne extra nostrum argumentum vagemur, ut magis pateat quam bene sibi cohæreant Protestantes circa benedictionem conferendam conjugiis mixtis, satis erit conferre Protestantium leges inter se. In Borussia Protestantes exilio, bonorum expoliatione, vinculis publicis plectunt Episcopos et sacerdotes catholicos detrectantes impertiri benedictionem conjugiis mixtis, etiamsi nulla præcesserit sponsio de educatione prolis in religione catholica: in Anglia vero Protestantes non ita pridem, seu antequam abrogaretur codex pœnalis contra Catholicos, vetuerant sub capitis pœna, ne quis

honestandis nuptiis eorum qui detrectant se obligare ad instituendam prolem in ea, quam vocant, religione *evangelica*. Huc accedit, ut sæpius adnotavimus, nunc Protestantes aperte fateri, Catholicos in propria religione salvari posse, quod nos negamus fieri posse in qualibet protestantismi secta. Catholici propterea sibi plane in sua praxi cohærent, minime vero acatholici.

338. *Ad* 4m, *Neg.* Hoc enim perinde esset atque contendere, posse quidem sacerdotes catholicos admonere, instruere et cohortari fideles, quin certiores fieri queant de fructu, seu exitu hujus admonitionis, instructionis et cohortationis. Deinde nemo est qui ignoret sponsos amore captos, ut inire valeant optatum conjugium ad omnia se paratos exhibere; nuptiis postea initis, omnia oblivisci. Quod si ita fit, etiam cum aliqua intercesserit promissio, quo facilius, illa omissa, id continget? Demum ita se gerere debent sacerdotes catholici, quia Ecclesiæ leges id postulant, a quibus recedere sine piaculo ipsis non licet.

339. *Ad* 5m, *Dist.* Esset permoveri principio inconcusso fidei catholicæ, quod extra veram Ecclesiam nulla detur salus, quodque adversariis vocare lubet *intolerantiam* et *fanatismum*, *conc.* secus, *neg.* Vocent Protestantes hunc fidei nostræ articulum sive *intolerantiam* sive *fanatismum* aut *superstitionem*, nostra nihil refert; ita nos credere profitemur, et juxta hanc fidei professionem nos gerere debemus. Non sunt Catholici, qui æternæ damnationi eos addicant qui culpabiliter extra veram Ecclesiam ex hac vita decedunt, sed Christus, sed Deus est, qui eos judicabit, et pro culpæ ratione eos puniet, cum scriptum sit: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Matth. XVIII, 17. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Marc. XVI, 16. Nequit tamen sacerdos catholicus indifferens esse ac æquo animo pati, ut sponsus vel sponsa sinat filios suos institui in alia religione ab ea quam ipsi profitentur, ac fide tenent unice veram esse, et in qua sola credunt patere posse aditum ad salutem.

340. *Ad* 6m, *Neg. sequel.* Quamvis enim non agatur de fidei articulo, agitur tamen de ea praxi quæ arcte connexa est cum fidei articulo, et juxta quam rite administrari debent Sacramenta ut salutis media. Exigere propterea conditiones quas intima rei natura postulat, ut Sacramenta salutaria esse possint, res non est disciplinæ mutationi obnoxia, sed est dispositio quæ necessario requiritur, constans et immutabilis, ut cum fructu Sacramentum suscipiatur. Alioquin dicendum foret, dis-

sacerdos ullis conjugiis conferret benedictionem. Cuinam melius mentem Protestanticæ religionis assecuto fides habenda, Anglone an Borusso?

positiones illas quas requirit Ecclesia in pœnitente, ut rite absolvatur, ad mutabilem disciplinam spectare. Motivum idcirco, quo Ecclesia ducitur ad negandam benedictionem sponsis qui propositum servant instituendi prolem in alia religione, ex eo oritur quod perversam eorum animi comparationem uti doctrinæ et mandatis Christi fundatoris sui adversantem existimet. Adeo vero conceptus hic ecclesiasticus non cooperandi sacrilegis nuptiis mixtis cordi est Rom. Pontificibus, ut Pius VIII derogaverit canoni Concilii œcumenici quoad illas provincias, in quibus hæc parochi præsentia et benedictio a regimine politico vi exigitur [1]).

341. III. *Obj.* 1° Falsum est agi de praxi immutabili in ea benedictione deneganda; alioquin Ecclesia nunquam a suo hoc principio recessisset, prout novissima hac ætate recessit, cum rata dixit ea conjugia, quæ antiquitus ut illicita et invalida repudiabat. Jam vero ubi semel Ecclesia ita se gessit, nequit jam respuere consecutiones quæ ex hac agendi ratione descendunt. 2° Accedit in Germania fuisse ab initio consuetudine prius et usu receptum, postea vero etiam lege cautum *ubique* circa conjugia mixta, quod tanquam *inadmissibile* haberetur *pactum* et *sponsio* inita inter sponsos de prolis educatione ante conjugii celebrationem [2]). 3° In imperio autem Austriaco lege lata sancitum est nullam exigendam sponsionem esse in conjugiis mixtis ad impertiendam benedictionem: Episcopi vero acquieverunt huic legi, et adhuc ita se gerunt, accommodantes sese rerum ordini qui a legislatione inductus est [3]). 4° Ratio porro harum legum aperta est; auctoritas enim paterna et jus quod ex ea profluit, oritur tantum ex conjugio jam contracto: quare cum pater per hujus tantum consummationem jus acquirat, ac possit se obligare ad aliquid quod ipsum conjugium afficiat, sequitur pariter eum tunc temporis tantum se obstringere posse circa prolis institutionem [4]); 5° quæ cum ita sint, non debet Ecclesia scrupulos ingerere conscientiis delicatis earumque pacem perturbare [5]); 6° attenta præsertim praxi, quæ jamdiu in non paucis diœcesibus invaluit de consecrandis nuptiis mixtis benedictione, quamvis nulla sponsio inter contrahentes præcesserit circa catholicam futuræ sobolis institutionem [6]); 7° aut saltem connivere debet, ut sponsi inter se conveniant de masculis in-

1) Cf. Döllinger op. cit. pag. 33, 45 et seqq.
2) Ita Bunsen in *Scripto officiali* cui tit. *Expositio,* etc. relata saltem per epitomen in *Ephemerid.* 11 Jan. 1838.
3) Ita Auctor artic. insert. in *Ephemeride universali,* diebus 8, 9, 10, 11 Februarii qui id affirmat auctoritati innixus Rechbergeri, cujus opus velut *evangelium* juris canonici spectat. Attamen nos superius vidimus pessimum hoc opus ab utraque potestate ecclesiastica et civili proscriptum fuisse, atque a scholis omnibus eliminatum.
4) Idem loc. cit.
5) Ibid. diebus 9-15 Mar. 1838.
6) Ibid. dieb. 8, 9, 10 et 11 Febr.

stituendis in religione patris, fœminis vero in religione matris. Ergo.

342. ***Resp. ad*** 1m, ***Neg.*** Nunquam siquidem Ecclesia recessit a principio quod vindicavimus, quod scilicet nec possint nec debeant administrari Sacramenta actu perverse dispositis. Aliud porro est agi de valida, aliud vero de legitima seu licita Sacramenti administratione. Ecclesia quamvis semper exhorruerit conjugia mixta, ea tamen habuit ut valide contracta [1]). Quando suam tribuit benedictionem, non ei mens est eam conferre parti acatholicæ, quam optime novit neque in conjugio admittere Sacramenti dignitatem, neque æstimare hunc ritum sacrum, neque vinculum conjugale ut insolubile habere, sed eam tribuere intendit tantum parti catholicæ, seu filio aut filiæ suæ, quamvis ambo sponsi se coram parocho sistant [2]).

343. ***Ad*** 2m, ***Neg.*** Etenim nec ante nec postea usu et consuetudine receptum unquam fuit in Germaniæ provinciis, multo minus lege cautum, ut *inadmissibile* haberetur *pactum* a sponsis initum ante conjugii celebrationem. Imo vero, ut nos paulo ante ostendimus, pacta *ante-nuptialia* non modo usu et consuetudine, sed etiam legum auctoritate firma erant et rata. Sane in Bavaria, ubi præ reliquis Germaniæ provinciis Catholici Protestantibus permixti sunt, juxta edictum 24 Martii 1829 et anterius aliud edictum *constitutionale*, an. 1818, §. 14, decernitur, quod *si valido pacto conjugali conjuges inter sese statuerint, qua religione filii debeant institui, id suam habeat efficaciam* [3]). Eadem lex jamdiu promulgata fuerat in Electoratu Palatino, nempe an. 1709 [4]). Eadem viguit in magno ducatu Assiæ-Darmstadiensi, ubi præterea cautum est ut parochus catholicus jus habeat negandi celebrationem conjugii in quo cautiones ab Ecclesia præscriptæ non servarentur [5]). In provinciis Rhenanis nullam usquam prohibitionem viguisse quo-

1) Sola Synodus Trullana, quæ tamen ab Ecclesia Romana recepta non est, declaravit invalida connubia mixta; cum vero Ludovicus XIV, lata lege constituerit in Galliis has ipsas nuptias invalidas, Episcopi Galli in praxi eas semper spectarunt ut validas in facie Ecclesiæ.

2) Cf. Döllinger op. cit. pag. 35.

3) Apud Döllinger ib. pag. 16.

4) Cf. Opus inscriptum *Die religiöse Erziehung der Kinder aus gemischten Ehen, eine geschichtlich* etc. seu ***Religiosa educatio prolis in conjugiis mixtis. Expositio historico-juridica.*** Spiræ 1837, pag. 98, ubi narratur, quod cum Elector Palatinus Joan. Guillelmus prius constituisset, prolem ortam ex connubiis mixtis institui debere in religione patris, regiminis Borussici minis permotus, deinde etiam violentis quibusdam artibus, quas idem regimen in vindictæ speciem exercuit adversus Catholicos suos subditos (ex his patet quam antiquæ sint machinationes regiminis Borussici adversus Ecclesiam), tractationibus ea super re ultro citroque habitis, demum legem tulit an. 1709, qua sanxit §. 3, ut in conjugiis mixtis integrum esset parentibus educare sobolem, prout ferebant legitima pacta nuptialia, seu etiam authenticæ eorum conventiones *stante Matrimonio.* Ex quo facto constat quantum recesserit regimen Borussicum a pristinis suis institutis.

5) Apud Döllinger loc. cit. pag. 17.

minus pacta *ante-nuptialia* a sponsis fierent ante celebrationem conjugii ultro fatetur adversarius quem impugnamus [1]). Igitur cum falsum sit quod ipse assumit, hoc ipso tota corruit difficultas.

344. *Ad* 3m. Negamus plane, *Josephinæ*, quam vocant *legislationi* non fuisse sive ab Apostolica Sede sive ab Episcopis constanter et vehementissime reclamatum [2]). Et vero inde spes non levis oborta est, quod superius adnotavimus, fore ut precaria isthæc legislatio, quæ non paucas identidem mutationes subiit, ex antiquis institutis in universa Ecclesia vigentibus omnino temperetur [3]). Cæterum legislatio Austriaca in eo quod

1) Sed præterea praxis antea vigentis in provinciis Rhenanis testem habemus lucupletissimum ipsum D. Hüsgen, qui in Epist. data ad Parochum B. de F., canonicum et consiliarium ecclesiasticum die 30 Sept. 1628, inter cætera scribebat: „Sur ce point *(conjugiorum mixtorum)*, il n'y a eu aucune négociation entre le métropolitain et les suffragans; mais ces derniers ont, avant comme après, admis pour leurs diocèses la pratique suivie dans la diocèse de Cologne. La pratique observée par notre administration diocésaine touchant les Mariages mixtes est, depuis 1825, la suivante: sans égard à l'éducation religieuse des enfans le Mariage des futurs époux est proclamé dans l'Eglise. Dans le cas où les époux font par écrit ou de vive voix devant témoins, la promesse de faire élever tous leurs enfans dans la religion catholique, il est permis au curé catholique, *cæteris salvis*, d'assister au Mariage; mais si cette promesse n'est pas donnée, le curé catholique est tenu, après les proclamations faites, de délivrer à la partie catholique *testimonium libertatis ab omni impedimento canonico dirimente.* Désormais le curé catholique n'a plus à s'occuper de la célébration religieuse du Mariage. Si, après la consummation d'une semblable union, l'époux catholique se présente au saint tribunal de la pénitence, rien ne s'oppose à ce qu'il soit admis à la participation des Sacremens, *cæteris salvis*, dans le cas où le confesseur le trouve vraiment repentant de la démarche qu'il a faite, est empressé d'employer la douceur, une instruction appropriée, la prière, et le bon exemple pour opérer le salut de l'époux hérétique, et des enfans. Néanmoins la fixation du temps devra être laissée au jugement du confesseur. Par cet exposé fidèle des faits, etc."

Ita quidem Hüsgen sentiebat et scribebat an. 1828. Nunc vero ex literis quæ non ita pridem huc pervenerunt a viro fide dignissimo patet eum, commutato consilio, cogitare alia omnia. Offero paucas harum literarum periodos. „Quæ vidimus et audivimus, testamur. Perquam infaustum nobis est, quod Vicarius Generalis Hüsgen *omnia* secundum desiderium et voluntatem Protestantium et Hermesianorum operetur. Siquis parochus pro re Archiepiscopi fortiter dixerit, aut pro eodem in templo oraverit, hic statim ad remotam et tenuem parochiam mittitur, licet decem et etiam viginti annorum spatio suæ parochiæ deservierit. Si vero hæc agendi ratio alicui non placeret hic subito ab omni animarum cura arcetur. Hinc fit, quod diœcesis nostra *(Coloniensis videlicet)* optimis pastoribus orbetur. Plures parochiæ aut vacant, aut ab Hermesianis occupantur etc." Quamvis a S. Sede concessum illi fuerit Vicarium Generalem agere hac duplici addita lege 1º ut in Matrimoniis mixtis servanda curaret quæ in Brevi Pii VIII sancita erant; et 2º ut Hermesianos in officio contineret.

2) Quicumque de his expostulationibus certior fieri cupiat, satis est ut recolat rescripta Pii VI, quæ paulo ante commemoravimus data ad Card. de Franckenberg, atque ad reliquos Belgii Episcopos. Alia ejusmodi documenta profert Moser op. cit. *De imped. Matrim.* et vulgatissima sunt. Attamen Auctor articulorum, quos sæpe citavimus, affirmare intrepide audet: „Legislationem Josephinam circa Matrimonium permansisse in Germania ex parte episcopatus et Curiæ *(nempe Sanctæ Sedis)* sine oppositione aut molestia!"

3) Exemplum literarum afferimus, quas nuper piissimus Imper. Ferdinandus cuidam suæ ditionis episcopo dedit: „Quum sponsa catholica, *ait ipse*, et sponsus protestans mutuo se obligaverint ad educandos filios omnes, quos ex hoc

spectat ad conjugia mixta, non est *coactiva*, ut autumat adversarius, sed est *facultativa* seu *permissiva*, ita ut si pater sit protestans, *possit* quidem, sed non *debeat* seu non *teneatur* prolem in protestantica secta instituere. Possunt præterea juxta eandem legislationem sponsi ante Matrimonium de prolis institutione inter se pacisci; si autem renuant obtemperare sanctioni canonicæ, qua exigitur formalis promissio de universæ prolis educatione in religione catholica ad obtinendam sacerdotis benedictionem, non adiguntur parochia civilibus magistratibus, ut Matrimonia hæc illicita benedictionis ritu cohonestent. In tota diœcesi Lintiensi receptum est, ut nulla tribuatur benedictio conjugiis mixtis sine prævia sponsione circa catholicam totius sobolis institutionem; eadem praxis viget in diœcesi OEnipontina [1]).

345. *Ad* 4m, *Neg.* Adversarii enim principium est prorsus absurdum, et contrarium legislationi omnium gentium. Nulla siquidem uspiam legislatio reperietur qua interdicantur validæ pactiones antequam sponsi ineant conjugium. Illud e contrario apud omnes gentes usu ipso inductum novimus, ut sponsi ante Matrimonium ineundum ad aliquid se obligare invicem possint, idque legali scripto confirmare, in rebus etiam quæ ad futuram prolem pertineant, cujusmodi est articulus *de prolis successione.* Quod si sponsi, antequam conjugium ineant, possunt inter se pacisci de successione hereditatis, ac de aliis non paucis quæ spectent ad futuram prolem, quanto magis pacisci queunt circa ejusdem religionem, quæ objectum est longe præstantius et sanctius?

346. *Ad* 5m, *Dist.* Si ageretur de solis *scrupulis*, *conc.* si agatur de violatione obligationis seu muneris omnium maximi, quo parentes erga Deum obstringuntur, *neg.* Utique hæretici pro sua opinandi licentia existimant, id, quod est ab Ecclesia circa Matrimonia mixta sancitum, rem levissimam esse, quam homo prudens religioni non habeat [2]). Ecclesiæ autem a Chri-

Matrimonio suscipient, in religione catholica, Majestas Sua sibi certo pollicetur fore ut Dom. V. Rma nullum aliud impedimentum Matrimonio huic, quod *in facie Ecclesiæ* celebrari potest, objiciat, atque ita negotium istud totum expediat, ut inde neque auctoritatis civilis, neque auctoritatis ecclesiasticæ jus in discrimen vocari debeat." Apud Döllinger op. cit. pag. 56 et seqq. Quid præterea jam sentiant canonistæ Austriaci de hoc argumento, patet inter cæteros ex opere D. Ros. cui tit. *Religions-wissenschaftliche Darstellung der Ehe,* seu *Expositio religioso-scientifica de Matrimonio.* Vien. 1834.

1) Cf. Döllinger ibid.

2) Quomodo harum rerum quas Ecclesia Catholica servat, æquos æstimatores habere Protestantes possumus, quibus præcipua fidei christianæ capita subvertere nulla religio est? Satis sit ad hanc assertionem confirmandam adducere *Catechismum ad usum ecclesiarum et scholarum protestantico-christianorum*, editum Spiræ 1823, confectum a generali synodo protestante circuli Rhenani, et a supremo regio consilio approbatum. In hoc porro catechismo *evangelico* de *Trinitatis mysterio* et *Christi divinitate* ne unam quidem syllabam legas; dogma autem *Redemptionis humani generis* ex impiis Socinianorum placitis describitur.

sto edoctæ alius est sensus, contraria plane doctrina; sentit enim ac docet, eos Catholicos qui ita animo sunt comparati, ut aut parvi pendant religiosam liberorum institutionem, aut eam dimittant parti acatholicæ, in gravissimum crimen incurrere; quod si officium divina lege parentibus impositum sane omnium maximum, sive per socordiam, sive per contemptum abjiciant, æternæ filiorum suorum salutis proditores fieri. Quamobrem neque potest, neque debet falsæ cujusdam pacis obtentu parentes ejusmodi in tam perversa animi dispositione relinquere.

347. *Ad* 6m, *Dist.* Id est, nonnullorum privatorum aut ignorantia, aut animi ignavia Ecclesiæ lex alicubi violata est, *trans.* legitime collata est illis conjugiis benedictio, *neg.* Etenim potuerunt interdum sacerdotes aliqui, sui obliti muneris, sive ut potestati civili velificarentur, sive honorum illecebris aut metu pœnarum eo adduci, ut sacrilegum hoc facinus perpetrarent. Verum hic non disputamus, quid ex privatorum culpa fieri possit, sed quid legitime fieri possit et omnino debeat. An vero assentatorum hominum perfidia, aut ignavorum pravitas unquam efficiet, ut lex aliqua licite violetur, obsistente præsertim ac reclamante legitima Ecclesiæ auctoritate [1])? Si hoc quispiam contendat, non modo lex quævis ecclesiastica, sed etiam civilis divinaque ipsa lex poterit impune violari, cum quotidie ingens hominum perditorum turba illas prætergrediatur.

348. *Ad* 7m, *Neg.* Nunquam enim Ecclesia a se ipsa dissentiet, neque permittet ut sponsi pactum ineant, quo filii patris, filiæ vero falsa religione matris imbuantur. Hoc quippe iniquum est, et omni juri contrarium. Imo ne sponsi quidem ipsi pactum hujusmodi inire inter se licite possunt. Utervis enim illorum hæresim sectans, aut hanc veram esse, aut falsam judicat. Si veram, cur liberis suis adeo sit inimicus, ut eadem hæresi nolit omnes enutriri [2])? Si vero fal-

1) Cf. quæ superius ex Archiep. Posnaniensis literis ad Regem Borussiæ datis adduximus. Illis vero aliud ejusdem testimonium subnectimus. Cum enim ex occasione allocutionis a Gregorio XVI, habitæ die 15 superioris Septembris (1838), qua viri fortitudo et agendi ratio commendata fuerat, *Ephemerides regni Borussici* inconstantiæ illum accusassent, ita Rmus Archiepiscopus in sua responsione impositam sibi calumniam a se removit; „On ne se lasse pas de prétendre de nouveau que tous les prêtres de mon diocèse bénissoient les Mariages mixtes sans exiger une promesse préalable; quoique près de mille faits recuillis à la hâte dans les régistres de l'Eglise, et un grand nombre de contre-preuves envoyées à diverses reprises et toujours de nouveau à Son Excellence le ministre Von Altenstein, soient venus prouver le contraire; bien que le gouvernement royal, en fait, ne semble pas les avoir agréés, comme le prouve le document (pièce justificative A), *qui s'en rapporte expressement à une décision ministerielle* du 30 Mai 1837." Cf. *Ami de la Rélig.* 17 Févr. 1839. Fructus porro impavidæ hujus Archiepiscopi agendæ rationis fuerunt publica vincula, ad quæ vir sexagenarius damnatus est a *clementissimo regimine evangelico.*

2) Quid censeant Protestantes de doctrina catholica, quamquam a Socinia-

sam, cur non modo sibi, sed etiam liberis suis iniquus esse velit, ut impiam sectam profitentes exitio pereant sempiterno? Ad hæc libet quærere; num catholicus pater sit filiorum tantum, an etiam filiarum pater? Similique ratione num mater catholica filiarum mater dicenda sit, an etiam filiorum? Profecto tales parentes qui sunt, ut sic velint sobolem partiri, referre mihi videntur mulierem, quæ coram Salomone rege alteri dicebat: *Nec mihi nec tibi sit*, *sed dividatur* [1]. Imo pessimæ fœminæ crudelitatem longe superant. Illa enim cupiebat ut alienæ sobolis membra in duas partes discerperentur; isti vero prolem a se genitam sic dividunt, ut non in corpora sed in animas sæviant, dumque unam partem Christo et Ecclesiæ, alteram impietati et malo dæmoni addicunt. Nonne in supremo judicii die filia hæretica catholicum patrem, filius autem hæreticus matrem catholicam justissime accusabit [2]?

349. Neque vero quispiam apponat e duobus malis minus esse eligendum. Ecquis enim istos in eam necessitatem conjecit, ut alterutrum faciendum sit? Nonne satius esset, ut Catholici ab ineundo cum hæreticis aut schismaticis Matrimonio penitus abstinerent? Ultro igitur volentesque sese iis vinculis implicant, quibus deinde suæ soboli iniquissimi esse coguntur. Neque omittendum est conjugem hæreticum aut schismaticum multis de causis permoveri posse ut ad sese universam sobolem trahat. Verum etiamsi demus, quod fidem pactis promissisque servare velit, tamen *unus ædificans*, ut verba usurpem Ecclesiastici, *et unus destruens; quid prodest nisi labor? Unus orans et unus maledicens*: *cujus vocem exaudiet Deus* [3]*?*

350. Hæc de Matrimonio paulo prolixius pro rei gravitate agere volui; in qua tractatione nihil me scripsisse profiteor, quod ex veritatis amore et catholicæ doctrinæ tuendæ studio non sit profectum. Cæterum si quid forte videatur a me dictum esse liberius, quam ut placere quibusdam possit, velim ut æqui homines sedato attentoque animo secum repu-

nis, et Rationalistis, ut vidimus, toti sint, cæteris prætermissis, ex *Catechismo Heidelbergensi*, seu *instructione in doctrina christiana pro Ecclesiis reformatis*, novissime edito Salzbachii an. 1826, in cujus procemio *prædicantes* dicuntur sese eidem jurejurando obstringere. Itaque in hoc libro symbolico pag. 36, octava interrogatio hæc est: „Quodnam intercedit discrimen inter cœnam Domini et Missam papisticam?" Resp. „Missa nihil aliud proprie est, nisi abnegatio *unici sacrificii et passionis* Jesu Christi, ac *maledicta* idololatria." Nescio utrum hæc in ore istorum hominum risum magis an indignationem moveat.

1) III Reg. III, 26.

2) Exinde apparet iniquitas illarum legum, quibus sancitur ut masculi patris, fœminæ vero matris religionem sectentur: aut quod deterius, ut universa proles orta ex conjugiis mixtis profiteatur religionem quam vocant *dominantem*. Eadem erat Imperatorum ethnicorum ratio, qui editis legibus omnes cogebant, ut gentium superstitiones profiterentur.

3) Cap. 34, 28, 29. Cf. Serarium op. cit. cap. 2, §. 14 et seqq.

tent quæ sanctissimus Mediolanensis Antistes Ambrosius ad Theodosium piissimum Imperatorem olim scripsit: *Sed neque imperiale est libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale, quod sentias, non dicere... Siquidem hoc interest inter bonos et malos principes, quod boni libertatem amant, servitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat non libere pronunciare... Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuæ studio conservandæ salutis* [1]).

1) *Epist.* XL, edit. Maur. n. 2, 3.

FINIS.

INDEX.

TRACTATUS DE INDULGENTIIS.

Pag.

PROOEMIUM 5
PROP. I. *Est in Ecclesia potestas a Christo concessa conferendi Indulgentias, earumque usus est christiano populo maxime salutaris* 8
DIFFICULTATES 11
PROP. II. *Indulgentiæ hominem liberant a pœnæ reatu non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo* 18
DIFFICULTATES 20
PROP. III. *Datur in Ecclesia Indulgentiarum thesaurus constans ex meritis Christi et Sanctorum* 25
DIFFICULTATES 28
PROP. IV. *Indulgentiæ applicari etiam possunt per modum suffragii animabus in purgatorio degentibus* 33
DIFFICULTATES 34
IN INDULGENTIARUM DOCTRINAM SCHOLIA 36

TRACTATUS DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS.

PROOEMIUM 40
CAPUT I. DE VERITATE SACRAMENTI EXTREMAE UNCTIONIS 41
PROP. *Extrema Unctio est vere et proprie Sacramentum a Christo D. N. institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum* . . . . Ibid.
DIFFICULTATES 45
CAPUT II. IN SINGULAS SACRAMENTI EXTREMAE UNCTIONIS PARTES SCHOLIA . 52

TRACTATUS DE ORDINE.

PROOEMIUM 60
CAPUT I. DE SACRAMENTI ORDINIS VERITATE . . . . Ibid.
PROP. *Ordo sive sacra Ordinatio est vere et proprie Sacramentum a Christo Domino institutum* 61
DIFFICULTATES 63
CAPUT II. DE MULTIPLICI ORDINUM NUMERO ET DIGNITATE 66
PROP. I. *Est in N. T. Sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum, quod non est omnibus commune, sed Apostolorum proprium, externo ritu in Ecclesia propagandum, cui competit vera Sacramenti ratio* 68
DIFFICULTATES 72
PROP. II. *Præter Sacerdotium sunt in Ecclesia Catholica alii Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tenditur* 77
DIFFICULTATES 80
IN DOCTRINAM CAPITIS SUPERIORIS SCHOLIA 86
CAPUT III. DE EPISCOPORUM PRAESTANTIA SUPRA PRESBYTEROS 92
PROP. *Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino* 93
DIFFICULTATES 96
CAPUT IV. DE SACRAE ORDINATIONIS MATERIA, FORMA, SUBJECTO ET MINISTRO. 104
PROP. *Episcopi habent potestatem ordinandi, quæ non est illis cum presbyteris communis* 111
DIFFICULTATES 112

Pag.

CAPUT V. DE CAELIBATU ECCLESIASTICO SEU DE CONTINENTIAE LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA 115
PROP. I. *Continentiæ lex sacris ministris imposita certissimum habet in antiquissima Ecclesiæ traditione fundamentum* . . . . . ibid.
DIFFICULTATES 118
PROP. II. *Continentiæ lex sacris ministris imposita est clericali statui convenientissima* 122
DIFFICULTATES 125
PROP. III. *Continentiæ lex neque juri divino neque juri naturali adversatur*. 130
DIFFICULTATES 132
PROP. IV. *Continentiæ lex sacris ministris imposita quin societatis bono adversetur, illud potius mirifice promovet* 138
DIFFICULTATES 143

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

PROOEMIUM 154
CAPUT I. DE MATRIMONIO IN SE SPECTATO 155
PROP. I. *Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum* 157
DIFFICULTATES 161
DE MATERIA, FORMA ATQUE MINISTRO SACRAMENTI MATRIMONII 167
CAPUT II. DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS 175
PROP. I. *Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum* 177
DIFFICULTATES 179
PROP. II. *Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro conjuge ad fidem converso, nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia Creatoris* 182
DIFFICULTATES 187
PROP. III. *Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum dirimitur* 198
DIFFICULTATES 199
PROP. IV. *Propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non potest Matrimonii vinculum* 203
PROP. V. *Non errat Ecclesia cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi* 204
DIFFICULTATES 208
PROP. VI. *Non errat Ecclesia cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit* 216
CAPUT III. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM FACULTATE. 217
PROP. I. *Potest Ecclesia constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit* 223
PROP. II. *Ecclesiæ nomine a Tridentinis canonibus III et IV non reges et sæculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur* . . 225
DIFFICULTATES 226
PROP. III. *Recensiti Tridentini canones dogmatici sunt et fidei regulam constituunt* 229
DIFFICULTATES 231
PROP. IV. *Præfati Tridentini canones non de adventitia ex tacito vel expresso Principum consensu, sed de intima, originaria ac propria Ecclesiæ potestate loquuntur* 236
DIFFICULTATES 240
PROP. V. *Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, quæ scilicet Matrimonii vinculum afficiant* 250
DIFFICULTATES 256
PROP. VI. *Causæ matrimoniales spectant ad judices ecclesiasticos et quidem causæ* OMNES *ad* SOLOS *ecclesiasticos judices spectant* 265

Pag.
CAPUT IV. De matrimoniis mixtis 269
PROP. I. *Conjugia inter Catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque a jure ecclesiastico penitus interdicta* 273
Difficultates 277
PROP. II. *Nonnisi Romani Pontificis dispensatione licite possunt iniri conjugia mixta, graviter proinde peccarent sacerdotes catholici, qui absque pontificia dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo præscriptis, ejusmodi conjugia præsentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent* 282
Difficultates 286
PROP. III. *Non possunt acatholici, quin omnia lædant æquitatis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quæ, neglectis canonicis sanctionibus, contrahuntur.* 291
Difficultates 298

BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
3 1197 21064 8090

MITTELBERGER
Sacerdos
MEINRAD